

LJUBLJANSKI ZVON

LJUBLJANSKI

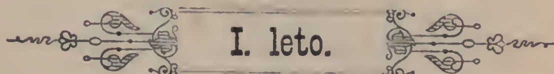
ZVON.

Leposloven in znanstven list.

Izdajatelji in založniki:
Janko Kersnik, Fr. Levec in **dr. Ivan Tavčar.**

Odgovorni urednik:
Fran Levec,
c. kr. profesor na velikej realki v Ljubljani.

1881.

V Ljubljani.

Tisk „Narodne tiskarne“.

Imenik

gg. pisateljev, ki so spisali „Ljubljanskega Zvona“ I. letnik.

1. Bezenšek Anton, gimn. prof. in ravnatalj birou narodnega zbranja v Sredci
2. Bogomil v Ljubljani.
3. Bric Simon, pravnik na Dunaji.
4. Cimperman Josip, pisatelj v Ljubljani.
5. Dr. Dolenec Hinko, c. kr. dež. sod. adjunkt v Ljubljani.
6. Erjavec Fran, c. kr. velike realke profesor v Gorici.
7. Eržen Viktor †, pisatelj v Ljubljani.
8. Frankè Ivan, c. kr. gimn. prof. v Kranji.
9. Gorazd v Mariboru.
10. Hribar Ivan, načelnik banke „Slavije“ v Ljubljani.
11. Jenko Ivan, c. kr. gimn. profesor v Gorici.
12. Jurčič Josip †, pisatelj v Ljubljani.
13. Jesenko Janez, c. kr. gimn. profesor v Trstu.
14. Kersnik Janko, c. kr. notar na Brdu.
15. Dr. Klemenčič Ign., vseučiliški docent v Gradci.
16. Koder Anton, c. kr. poštni oficijal v Innsbrucku.
17. Lah Evgen, cand. prof. v Ljubljani.
18. Levec Fr., c. kr. vel. realke prof. v Ljubljani.
19. Levstik Fr., c. kr. skriptor v licejalnej knjižnici v Ljubljani.
20. Malovrh M., modroslovec v Zagrebu.
21. Dr. Mencinger Janez, advokat v Kranji.
22. Pagliaruzzi Josip, pravnik v Gorici.
23. Pirec A. A., modroslovec na Dunaji.
24. Pleteršnik Maks, c. kr. gimn. prof. v Ljubljani.
25. Podgoršek Josip, kr. velike realke profesor v Rakovci.
26. Rahnè Janko, pravnik na Dunaji.
27. Remec Fr., c. kr. brzojavni uradnik v Ljubljani.
28. Resman Ivan, južne železnice uradnik na Rakeku.
29. Rutar Simon, c. kr. gimn. prof. v Spletu.
30. Starè Josip, kr. gimn. ravnatelj v Belovaru.
31. Štrekelj Karl, cand. prof. na Dunaji.
32. Šubic Ivan, učitelj v Ljubljani.
33. Šubic Jurij, slikar v Parizu.
34. Šuman Josip, c. kr. gimn. profesor na Dunaji.
35. Dr. Tavčar Ivan, advokaturski kandidat v Ljubljani.
36. Trdina Janez, umirovljeni gimn. profesor v Novem Mestu.
37. Ullrich Vojteh †, modroslovec v Kranji.
38. Valenta Vojteh, mestne blagajnice kontrolor v Ljubljani.
39. Vesel Josip, slikarski pitomec na Dunaji.
40. Wiesthaler Fr., c. kr. gimn. profesor v Ljubljani.
41. Dr. Zarnik Valentin, advokat in dež. poslanec v Ljubljani.
42. Zbašnik Fr., pravnik v Ljubljani.
43. Zupan Toma, c. kr. gimn. profesor in vodja Alojzijevišča v Ljubljani.
44. Žnidaršič Jakob v Gradci.
45. Žvab Lovro, učitelj v Ljubljani.
46. X.

KAZALO.

I. Pesni.

II. Povesti.

III. Književno-zgodovinski spisi.

IV. Jezikoslovni spisi.

V. Zemljepisni in zgodovinski spisi.

VI. Prirodopisni in prirodoslovni spisi.

VII. Narodne stvari.

VIII. Estetični spisi.

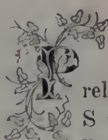
Ljubljanski Zvon.

Leposloven in znanstven list.

Izdajatelji: **Jos. Jurčič, Janko Kersnik, Fr. Levec, dr. Ivan Tavčar.**

Leto I. **V Ljubljani, 1. januvarja 1881.** Štev. 1.

Zvonu.

Prelít je zvon in prepelján,
S trakovi, venci ves obdan,
Povsod lepó, srčnó vzprijet
Od mož, mladeničev, deklet;
Z domače líne ta še dan
Bo glasno pel čez hrib in plan. —
O poj nam, zvon, le poj na glás,
Čez mesto dóni, trg in vás.
Prijazno božaj nam uhó,
Ter v dušo sezaj nam krepkó.
Ti duh oživljaj, povzdigúj,
Srcé nam blaži, navdušúj,
Na delo čvrsto budi nas,
K svetíšču vabi tudi nas.
Pretéči znani nam požár
Odganjaj divji nam vihar!
Življenje naše vse spremljàj,
Izráz dogodbam raznim daj:
Veselo srečnim dóni tí,
A tožnim tožno zvóni tí;
Zdaj glas naj tvoj slovesen bo,
Zdaj mil naj, zdaj naj resen bo;
A vedno — kakorkoli poj. —
Naj čist in polen glas bo tvoj!

X.

Rokovnjači.

Historičen roman.

Spisal Josip Jurčič.

Prvo poglavje.

> Še pred desetimi leti je bilo veliko slišati od Rokovnjačev. To so bili prava nadloga deželi, ki so po malem beračevali, po malem kradli, in s silo jemali.
>
> „Novice“ 1855, str. 83.

Leta 1810. početkom junija meseca je bil lep solnčen dan. V Kamniku je bil semenj. Po cesti, ki drži od Mengša do Kamnika, jezdil je dolg mož v pólu kmetskej obleki iskrega konja, a štiri druge konje je poleg sebe in za soboj privezane gnal. Konji so bili, kakor se je na prvi hip videlo, različne starosti in vrednosti. Zato so trije hoteli bolj počasen korak vzdržavati, dva pak, in sicer tist, na katerem je bil jezdec in še drug sirec, bila sta mlajša in brzonoga. Tako je bil gonjač vedno prisiljen na desno in levo vleči in z vrbovo šibo priganjati, da niso počasnejši konji zaostajali in za svoje priveze vlekli. To je tudi izredno dobro znal, in čeravno je imel namestu sedla le sivosukneno kamižolo pod soboj, vzpenjal se je vendar na hrbtu svojega konja zdaj na to zdaj na ono stran, s svojo šibo udarjajoč po grivah, ali nazaj ali naprej obračajoč se s tako brezskrbnostjo in gotovostjo, da se je takoj poznalo: ta suhi mož, z dolzimi nogami, in dolzimi z usnjem obšitimi hlačami ter polhovo kapo na glavi, bil je vajen sedeža na konjskem hrbtu.

„Hej, to je Oblóški Tonček, kobilar in konjski mešetar,“ reče jeden izmej kmetov, katere je konjar prijezdil na potu. „Od tega se včasi po ceni kupi, čudno po ceni; včasi pa ne dá k sebi. Dolgo ga uže nisem videl.“

„Pravijo, da hodi noter k Mažjarom na Ogersko po konje in jih goni daleč noter v Lahe. Jezdi pa, kadar ima pravo žival, da pride v štirih dneh iz Karlovca tjakaj v laško deželo. Še spi na konji, kadar najbolj dirja.“

Tako je pripovedoval drug kmet, ki ga je poznal. Drugi, ki ga niso poznali, izpraševali so in zvedeli še o kobilarji Obloškem Tončku, da je zdaj zabogatel, ker uže s petimi repi dirja po cesti, a nekdaj je samo drugim kupcem mešetil.

V tem in podobnem razgovoru pridejo kmetje v Kamnik na semenj, na veliki trg. Semenj je bil majhen, ljudij malo, čas ni bil ugoden za velike shode. Vendar na glavnem trgu je bilo še precej polno ljudij, kmetov in Kamniških meščanov, starih in mladih. Kajti, razven prodajalcev in kupčevalcev, bilo je tu še nekaj druzega videti, kar je 'zlasti mladino zanimalo.

Pred mestno hišo je namreč na vzvišenem kámenu stal na tako imenovanem sramotnem odru obsojenec, berač, ki so ga nekateri le z imenom Tomaž poznali, drugi ga pa sploh niso poznali. Kamen, na katerem stati je bil obsojenec jedno uro vsemu ljudstvu izpostavljen, bil je le dva črevlja od tal visok, takó, da se je na sramotnem odru izpostavljeni ravno lehko po celem trgu videl. Pred prsimi je imel tablico, na katerej je bilo zapisano „tat“. Po tedanjem kazenskem zakonu je imel nepoboljšljiv zločinec tri dni za vrstjo po jedno uro tako na sramotni oder na javnem trgu izpostavljen biti, a berač Tomaž se je kazal danes prvi dan. Ker uže precej dolgo ni v Kamniku ta kazen rabila se, bilo je dovolj zijál.

Tudi kobilar je izpostavljenca uže od daleč zagledal tem láže, ker je bil na konji, sam vzvišen nad drugo ljudstvo.

Ko pa jezdec bliže prihaja, in zločinca na srámotnem odru natančneje pogleda, bil bi oster opazovalec videl, da je njegovo sicer usnjato in nagubano lice stemnilo se. Hitro skoči s konja, vzame kamižolo pod pázuho, in vodi svojo živino za uzdo dalje. Na oglu pak prosi tam stoječega dečka, naj poprime za nekaj časa konje, da bode dobil groš. Sam pa pristopi bliže v tolpo mej ljudi, ki so stali gosto natlačeni okolo sramotnega odra in ki so neusmiljeno sodili in obirali izpostavljenega tatú, berača Tomaža.

„To je Rokovnjač, kaj staviš?“ dé prvi gledalec.

„Poglej ga v oči, ali ni tak kot levi razbojnik na Golgati?“ vpraša drugi.

„Ta bi svojega očeta obesil, ko bi ga za sodnika postavili," reče še drugi.

„Kaj?" prigovarja tretji, krepek hribovec, „le dobro si ga oglejte; ali ni tak, da bi samemu hudiču pálico posodil, s katero bi potlej hudič kakovega svetnika udaril, ko bi se samega Boga udariti ne upal?"

In glasán smeh mej množico odgovarja tej robatej primeri. Ko so se vse oči obrnile tjà, kjer je ta govornik stal, videl je naš konjar, da njega nihče ne opazuje. Z očmi je izpostavljencu namignil, a takoj obrnil se in gledal po ljudéh, kakor da bi jih štel ali da bi nekaj premišljal. Ko se nekoliko bliže prerije, ogrne svojo kamižolo, sname kučmo od polhovih kožic, skrivaj jo obrne, da je bila vsa druge barve, od črnega sukna, in jo zopet natákne. Precej je bil nekoliko drugačen človek.

Kakor zanj nalašč, oglasi se na trgu boben. Mestni birič je bobnal, da ima ljudstvu nekaj imenitnega povedati. Sicer je svoje stvari drugekrati pripovedoval pred mestno hišo, od tam kjer je denes tat stal. A zdaj ni mogel, ker je sramotni oder tam bil. Torej se je ustopil na nasprotnej strani na usnjarjev voz, ki je na semnji stal. Ljudje so precej pustili izpostavljenega tatú in so se zbirali okolo mestnega biriča. Glasno in daleč razumljivo je ta naznanjal:

„Gospod Štefan Poljak, kateri gospodari na gradu Kolovci v imenu visokorodnega gospoda grofa Hohenwarta, in kateri je v našem okraji poglavar narodne garde, kakor jo je francoska vlada naredila, ukazal je vsem ljudém v Kamniku in daleč okolo Kamnika, v Mekinah, na Brdu, in v druzih krajih, povedati, da dobi tist, kdor pové ali pokaže, kakó bi se na sled prišlo tatinskej in razbojniškej družbi Rokovnjaškej, od njega na Kolovci ali v Kamniku precej petnajst kron ali trideset goldinarjev, ali v cesarskem avstrijskem srebru, ali v francoskih frankih, kakor kdo hoče. Kamniški mestni sodnik pak, gospod Janez Gavrič, prideva iz svojega še toliko, tudi petnajst kron ali trideset goldinarjev v francoskih frankih."

Ker je bila to jako zanimiva novica, ponavljal jo je birič dvakrat, in na konci jo je osolil s svojimi šaljivimi opombami.

Pa tudi meščanje in kmetje so začeli živ posvet. Naj prej so rešili vprašanje, kdo je ta gospod Poljak s Kolovca, da je gospoda Gavriča, Kamniškega mestnega sodnika zet, da njegovo hčer Reziko jemlje v zakon, skoro bode svatovanje.

Lep denar obetata, zet in tast! Dobro bi ga bilo zaslužiti, to je bilo občno mnenje. Ali nevarno je. Toliko let je uže, kar se je ta človeška ljuljika zasejala, ti Rokovnjači. Ali nihče ne ve, koliko jih je? Pa kje so Rokovnjači, kje jih je mogoče prijeti? Jedenkrat so, pravijo, v Jelóvici, jedenkrat v Udnem Borštu, jedenkrat v Črnem grabnu, jedenkrat v Jermanovih Vratih, jedenkrat v kamniških mestnih gozdih nad izvirom Bistrice. To so pa le taki kraji, kamor nihče ne more za njimi, kdor nema vseh tistih hudičevih pomočkov in urokov, katere imajo oni sami, ki znajo vedeževati in coprati. Gospoda lehko druge ljudi pošiljajo lovit in sledit jih. Gospoda naj gredo naprej nad Rokovnjače, bodo videli, kaj bodo opravili, dokler sami nemajo v žepu roke od tacega otroka, ki je iz materinega telesa izrezan, in ki posušena na brinjevem ognji Rokovnjače varuje, da se znajo nevidne narediti, kadar jim se najhuje godi. Zato se imenujejo Rokovnjači, ker imajo take otroške roke v mavhi soboj za veliko silo.

In ko so kmetje in meščanje tako govorili, raznese se mej njimi naglo kakor blisk novica, ki jih je mogla v njihovej veri o strahovitej Rokovnjaškej moči le potrditi.

Mestni ječarski čuvaj, ki je imel stražiti berača Tomaža, na sramotnem odru stoječega, pristopil je bil tudi dva koraka bliže k mestu, od koder je birič svoj razglas razkričaval. Saj je bil izpostavljeni tat, njegov čuvanec, na nogah in rokah z močnim motvozom zvezan, torej se ni mogel z mesta ganiti. Ali ko je čuvaj čez nekaj hipcev spet po svojem varovanci ozrl se, ni ga več bilo! Široki štirioglati kamen, ki je bil za sramotni oder, stal je tu, a prazen, nobednega berača Tomaža ni bilo na njem! Zginil je bil, kakor da bi se bil v zemljo udrl. In nobeden človek ni videl, kedaj? Glej! Na tleh leži prerezana vrv, s katero je imel nogi zvezani. Tudi tablica, na katerej je bilo zapisano da je „tat“, ležala je odtrgana na tleh. Kam je bil zginil?

Brzo se mej ljudstvom po vsem trgu raznese vest: Tačas, ko je vse poslušalo, koliko gospod Kolovški oskrbnik Poljak in mestni sodec Gavrič obetata tistemu, ki Rokovnjače zasledi, rešili so ti isti Rokovnjači berača Tomaža, ki je gotovo jeden od njih!

In tak velik strah je vse ljudi obšel, da so se bledi kar mej soboj pogledovali, in sumnjali drug druzega, ali ni morda sosed tudi skriven Rokovnjač.

Hitro je stvar povečala se. Čuvaj, ki je prej sam rekel, da ni nekaj trenotkov nič pazil, trdil je zdaj, ker se je za svojo kožo

bal, da se ni niti za jedno ped od kámena premeknil, temuč pred njegovimi odprtimi očmi je berača Tomaža s kamena zmanjkalo, nevidno kakor megle zmanjka na solnci, samo še bolj hitro. A ljudje so verjeli in od straha križali se.

„Rokovnjač je, opáljeno otroško roko ima pri sebi, nevidnega se zna narediti,“ dejali so in groza jih je bilo tako, da si nazadnje niso več upali glasno govoriti. Kajti kdo je vedel, da li ni Tomaž neviden v sredi mej njimi?

Kobilar Oblóški Tonček pak je sedel uže davno zopet na svojem konji, kamižolo je imel zopet zganjeno kot prej pod sedalom, kučma njegova je bila zopet siva polhovka kakor prej, in ko je udaril po najbolj lenem konji, da bi odjahal na zgornji konec mesta, kjer je bil konjski semenj, razgledal si je prestrašno množico z zaničljivim posmehom. Pognavši svoje konje, vpil je: „Ogni se, ogni, da bi ti Rokovnjač sedel za vrat!“

Drugo poglavje.

On reconnaît chaque jour le succès des mesures que Son Exc. le Gouverneur Général a prises pour purger le routes des brigands qui les infestoient sur quelques points.

Ljubljanski „Télégraphe officiel“ leta 1810. št. 23.

Tačas, leta 1810. so Francozje vladali v Iliriji, slovenskej zemlji. Dali so jej bili, zjedinjenej z delom Hrvatske in z Dalmacijo, ime Ilirije, kakor beremo v spominih maršala Marmonta, „kot spomin velicega imena v starem veku“. Napoleon I. je bil v tej deželi, katere strategično vrednost za strahovanje Avstrije je takoj izpoznal, postavil jednega svojih najtalentiranejših generalov za vladarja, ravno imenovanega maršala Marmonta, vojvodo Dubrovniškega. Ta je imel z naslovom generalnega guvernerja vse pravice podkraljeve. Organiziral je Ilirijo jako marljivo, ker je vedel, da je ta „pred dunajska vrata porinjena straža“. Tako je namreč sam Napoleon I. našo domovino imenoval. Za to je hotel iz nje narediti od francoskega cesarstva in od Italije nekoliko neodvisno deželo, posebej uprávljano, po vzgledu nekdanjih francoskih mark srednjega veka. Pri uredbi dežele je imel Marmont pred očmi najbolj vojaške ozire. Jako državniško o tem piše sam, da pri vsej organizaciji ni delal po kakem tujem uzoru, temuč

puščal je kolikor se je dalo domače uže utrjene zavode in šege, „kajti nič ni ljudem bolj neprijetno nego svoje navade brez potrebe izpreminjati," piše v svojih spominih. Tudi javne blagosti naroda ni iz vida puščal in skrbel je zlasti za to, da bi se javna varnost zopet povrnila.

To pa nikakor nij bilo lehko delo. Če se mora priznati, da se je za časa vladanja Francozov na Kranjskem v tem oziru mnogo storilo in dosti zboljšalo, zahvaliti se je bilo le čudovitej organizatoričnej zmožnosti, katere je vojak genijalnega francoskega naroda v vseh rečeh pokazoval v krajih, katere je zasedel.

Uže pod prejšnjo avstrijsko vlado je bila skrb za življenje in imenje podložnikov močno zanemarila se. To ni veljalo le o Kranjskem, nego sploh o Avstriji in srednjej Evropi. Država je imela vedno vnanje vojske, bila je v vednih zadregah, morala je obračati vse sile na svoje obrambo pred vnanjimi sovražniki. Tako je malo mogla brigati se za brambo proti notranjim protivnikom javnega reda. Vojakov je bilo, primerno z denašnjim časom, malo in teško jih je bilo dobivati iz ljudstva. In kar jih je bilo, rabili so se zunaj doma na mejah.

Na Kranjskem so se tačas naredili pri prehodu javne oblasti iz roke jedne države v roke druge novi neredi. Avstriji zvesti ali morda le odlikovanja željni uradniki so bili po mnozih krajih kmetom orožje dali in jih naščuvali zoper Francoze, zmagonosno v deželo prihajajoče. Ubogi, v orožji neučeni kmetje, to se ve da niso nikjer ničesa opravili proti rednej zmagovalnej vojski. Mnogokje so videli, da je njih podpihovalec, uradnik, ob pravem času pete odnesel, in vprašali so se: kak razlog imamo mi streljati se dati? Videči, da pametnega uzroka ni, razšli so se večjidel. Kateri so pa sovražnika počakali, ti so se razbegnili vsaj potlej, ko so videli, da vojak vse drugače strelja nego neuki nerodneži.

Ali orožje je bilo mej ljudi prišlo. Tisti, ki so se imeli zarad upora novih francoskih gospodarjev bati, bežali so v gozde in gore in od tam nemire delali. Kasneje, ko so Francozje za svojo vojsko novincev nabirali, bežali so dotičniki tudi radi v gozde in pomnožili število ljudij, ki so morali živeti od sile in ropa. Tako so bile ceste po Kranjskem nevarne. Zlasti mnogo francoskih uradnikov je bilo oropanih in ubitih, a tudi domačim druhal ni prizanašala. Vlada pa vsemu temu ni bila kos.

Občine so poleg vseh teh novih klatežev imele svoje velike križe tudi s starimi, od nekdaj neiztrebljenimi četami zlih ljudij,

ki so brez dela hoteli živeti na tuje stroške in ne ločili, kaj je moje in kaj je tvoje.

Mej temi je bila slovita zlasti po Gorenjskem, pa tudi po vsem drugem Kranjskem in v Istri razširjena tatinsko-roparska skrivna zádruga Rokovnjačev, kateri so bili od nekdaj grozna šiba kmetu in gospodu. A v teh nemirnih časih tuje invazije je bila njih predrznost do neznosnega viška prikipela.

Rokovnjači so imeli svojo staro dobro organizacijo, opirajočo se na strogo disciplino in vražno vero. Imeli so redne glavarje, znali so svoje mreže razpletati po celej deželi, in tisti, ki so bili v zadrugo popolnem sprejeti, imeli so celo svoj jezik, to je, mnogo besedij mej soboj ustanovljenih, kateri nihče drug v njih pomenu ni razumel. Ta jezik je precej mnogo še do denašnjega dne ohranil se, in sicer nekoliko v spominu naroda, največ pa v zapiskih kriminalnih sodcev.

Ime Rokovnjači — Valentin Vodnik je slišal in zapisal tudi menj navadno imenovanje Rokovniki, a pri Preširnu se bere tudi o Rokomavhih — je staro in se opira na narodno vražo, ki smo jo uže v prvem poglavji omenili, in ki ni bila le mej našim narodom temuč po celej srednjej Evropi razširjena, namreč, da se z roko nerojenega deteta more čarati. Še dan denes prosti narodni ljudje ne pusté radi noseče ženske same na kak samoten pot, bojé se, da bi je Rokovnjači ne dobili. In temu razlaganju našega priprostega slovenskega naroda nahajamo znanostnega podpornika tudi v nemškej mythologiji slavnega učenjaka Jakoba Grimma, ki na strani 606. pripoveduje: „s prsti nerojenih otrok se morejo čarobnosti uganjati; če se zapálijo ali zažgó, narejajo plamen, ki ljudi v hiši uzaspáni, da se nobeden ne probudi.“ — Tudi na Francoskem je morala mej narodom nekdaj ista vražna vera biti, kajti beremo, da v „coutume de Bordeaux“ je v čl. 46. govor o copranji z rokami mrtvih otrok.

Ko so Francozje zasedli Ilirijo in je bil energični maršal Marmont imenovan — kakor Valentin Vodnik v prevodu neke vojne sodbe l. 1810. pravi — za „general poglavarja slovenskih dežel“, začeli so bili najprej Rokovnjače na Notranjskem in v Istri trebiti. Maršal v svojih, kasneje po njegovej smrti izdanih spominih to sam pripoveduje: „Razuzdanost teh tatov in razbojnikov je bila tako velika, da si prebivalci niso upali iz mest, ako se niso prej vsako leto z razbojniki pogodili, koliko jim bodo dali, več ali menj, kakor so bili premožni

ali ne. Ako se je kak človek hotel te naklade osvoboditi, razdevali in pustošili so tatje njegovo imenje. Moja dolžnost je bila to zlo odpraviti. Ali imel sem, tako rekoč, še le protivje prebivalcev premagati, ki so se prestrašili, ko so slišali, da se imajo razbojnikom zameriti in ki so se bali za svoje stanovanje, za svoje življenje, ako javno oblastvo zoper razbojnike nič ne opravi, kakor so videli, da se je to prej večkrat zgodilo." Prav tako, kakor z isterskimi Rokovnjači, moralo se je postopati z gorenjskimi, ki so imeli svoje središče v kamniških hribih. A ta boj bode ravno pojasnjen iz naše pripovesti, zatorej se k njej vrnimo.

Tretje poglavje.

Govorila sva mej saboj
O visokej stvari
Rešetáli so mej saboj
Kmetje svoje vboštvo.
Pa mi zlodej glavo zmoti,
Vrže me za kmeti;
Skoči z manoj moj prijatelj
V tek spusté se kmetje.
Levstik.

Naravno je tedaj, da je bil v tako nevarnih časih spomladanski semenj leta 1810. v mestu Kamniku prav majhen. Kmetje so se bali prodajati, če so kaj imeli, nekoliko zato, ker je bilo nevarno denarja imeti, nekoliko pa tudi zato, ker so bili zmešani zarad preklica in ne polne veljavnosti prejšnjega avstrijskega denarja, zarad uvedbe novih „frankov" in zarad različnih pretiranih govoric, kakor se v tacih časih rade mej kmeti raznašajo. Kupovat hoditi so se tudi bali, ker je bil vsak pot opasen pred roparji. Kdor ni torej prav moral, ostal je domá. Kamniški prodajalničarji so torej z opravičenjem tožili, da ni skoro nič trgovanja, da semenj uže dolgo ni bil tako slab, da še nikoli ni bilo tako malo ljudij. Tudi kamniški krčmarji so bili slabo zadovoljni, ker so videli, da bodo morali polovico za semnjarje pripravljenega mesá sami jesti in da vina ni bilo treba posebej za ta semenj nastavljati. Le jeden krčmar je bil izvzet, jeden je imel poleg slabega semnja vendar nekoliko pivcev.

To je bil krčmar Jošt Vlagar, ki je točil vino in žganje v svojej malej hiši na severnej strani Kamnika, na levem bregu Bistrice.

Mej vsemi pivci ob tem semanjem dnevi v Vlagarjevej krčmi je bil najbolj glasán Blaž Mozól, petinštiridesetleten človek, pa na

videz starejši, velike rasti, posušenega lica, a jako živih in iskrih očij, nekoliko zanemarjen v obleki ali vendar oprán in osnažen. Zmirom in zmirom je vstajal izza mize; govoril s celo izbo, zdaj s tem, zdaj z onim, zmirom šaljivo in zbádljivo, takó, da je zdaj živ smeh, zdaj rezno zabavljanje odgovarjalo mu. Zlasti trem sumnjivim neznancem, ki so za ozko mizo pri peči sami sedeli, metal je treso puščice, tako da so ga oni srdito pogledovali.

Poleg njega je sedel lep mož, najmenj đeset let mlajši, v kmetskej, pa izredno skrbnej obleki:

„Nikarte, strijc, molčite pa pijte,“ reče ta Blažu, potegne ga z močjo poleg sebe na sedež in mu vino toči. „Pustite ljudi na miru.“

„Veš kaj, Nande,“ govori strijc Blaž Mozol mlajšemu sosedu na uho, „Nande, verjemi ti meni, da so oni le trije, ki pri peči sede, kakovi Rokovnjači, továriši berača Tomaža, ki se je denes v zemljo pogreznil, če ni ušel. Pa jaz se jih nič ne bojim.“

Pri tej srdito govorjenej trditvi Blaž Mozol spet vstane, a lehka rudečica spreleti obraz mlajšega tovariša, katerega je oni Nanda imenoval in čegar roke so bile bolj bele in menj delavne nego druzih omiznikov.

„Naj bodo oni, kdor hoté, kaj nama to mari; dražiti jih nikar!“ reče Nande bolj tiho, a pomakne svoj klobuk iz zajčje dlake niže na oči, da je zasenčil široki a lepi obraz.

„Drážiti? Menda se jih vendar ne bojiš?“ ropoče Blaž. „Ti, veš Nande, če misliš moje sestre hčer za ženo jemati, moraš znati tudi udariti, kadar je treba, posebno dokler še fantuješ. One le tri Rokovnjače pri peči pa jaz sam nase vzamem in se jih upam s starim metljiščem poditi skozi celo kranjsko deželo tjà v Lahe. Ti capinje bi bežali kakor pes, kadar je klobaso ukradel.“

Glasno so se kmetje zasmijali okolo. Oni trije pri peči so mrmrali nevoljno mej soboj. jezno in zaničljivo pogledovali Blaža in pili. Dva sta bila mlajša, jeden star. Vsi trije so bili slabo opravljeni z različno, močno ponošeno, in ne njim na telo novo umerjeno obleko Starejši je imel malo osivelo brado razraslo gori do pod očij. Mej mlajšima je bil jeden majhen, šepav in je imel širok obraz, od koz razjeden. Drugi je bil srednje rasti, debel in lasje so mu padali kakor griva dolgi po plečih. Tega je Blaž uže večkrat videl, dva sta mu bila pa neznana.

„Poznaš li one?“ vpraša ga nasproti sedeč kmet.

„Ne poznam vseh treh, ne, ali jaz imam tak dober nos, da Rokovnjača uže pol ure daleč dišim, kakor Rokovnjač biriča in lisica past.“

„Pij, a ne delaj zabave, Blaž. Spet bi se rad tepel, ali denes se pod mojo streho ne boš,“ reče zdaj krčmar Jošt Vlagar in pobriše drobtine in razlitke po mizi. Blažev mlajši sosed dene roko na čelo in z očmi pritrjevalno namigne krčmarju. Toda Blaž Mozól je bil, kakor se je z njegovega izredno iskrega očesa videlo, uže nekoliko vina prepoln in torej nepokoren. Rekel je:

„Ti si grd človek, Jošt, da ti povem, če imaš prav dobro vino. Bog ti pomagaj! Grd človek si pa res, če mene zmerjaš, ki sem dober kristijan. Tam pri peči, glej, imaš Rokovnjače; če niso vsi trije, jeden je gotovo, ker meni smrdi, kakor hudiču krst. One pokaraj, Jošt, a ne mene, kristijana, da bi te pasla sama kisla repa!“

Mej tem je bil zlezel Blažev tovariš izza mize, in skrivaj namignil krčmarju, naj gre iz izbe za njim. Blaž je rotíl se dalje, posnemajoč pridigarski glas kmetom govoril, a vedno po strani pogledaval:

„Resnično, resnično vam povem, prijatelji moji, ko bi nas jeden mogel vse Rokovnjače pobiti, to bi bilo grozno veselje v nebesih in v peklu: v nebesih, ker bi se na tem svetu več toliko razboja, tatvine in greha ne delalo, kakor ga ta nesnaga dela, a v peklu bi vsi hudiči plesali od veselja, da so jedenkrat te kranjske zlodje méd-se dobili. Pa meni se zdi, da se je uže konoplja razrasla, iz katere bo vlakno pleteno, da jih bomo obesili vse. Novi gospod grajščinski oskrbnik kolovških gospodov se jim je zarotil, Rokovnjačem, da hoče vse povesiti, ste li slišali? Davi je bilo na semnji klicano, da dobi trideset tolarjev, kdor povè, kje imajo brlog, ali kdor ujame kakovega glavarja. Kdo jih bo zaslužil? Ko bi jih jaz mogel! Precej! Nič se jih ne bojim!“

„Jaz grem,“ reče jeden kmetov druzemu, tiho in boječe.

„Čakaj, da plačamo, jaz pojdem s toboj,“ reče oni in dregne druzega tovariša, rekoč:

„Če je res onih ciganov kdo Rokovnjač — vedeti ne more nihče kot Bog, ki jih pozna, mogoče je vse — potlej ni dobro zraven biti, ko jim Blaž zabavlja. Pridejo lehko po noči in mi streho nad posteljo zažgó, kaj si morem za to. Tak lehko usta razteza, ki nema ni hiše ni otrok, ki je vse zapravil, kakor Blaž. Za to béžimo, piján je in preveč naravnost govori, kar misli.“

Plačavši svoje račune so kmetje odhajali drug za druzim, Blaž pak je dalje Rokovnjače obdelaval.

Trije možje pri peči so bili ali zelo potrpežljivi ali pa so se bali krepkega kot pretepalnika poznanega Blaža Mozola, zlasti ker kaki štirje kmetje so bili še v sobi, ki bi mu bili morda pomagali. Zdajci je bila Blaževa pozornost za nekaj hipov odvrnena na drug predmet.

Vrata se odpró in v izbo vstopi gost, s konjskim bičem v roci. Blaž Mozol ga takoj spozná; zato vzdigne svojo čašo in ga kliče vesel, kakor da bi Bog zná kako ljubljenega pobratima po dolgej ločitvi zopet zagledal:

„Hejo, hoj! Tone Obloški, Rajtguzen, na pij, Rajtguzen! Še zmirom si suh kakor drenov klin, ki je devet let v dimu visel, o ti ljubi moj Rajtguzen, Rajtguzen, ti konjski lišáj, ná, pojdi pit, Rajtguzen! Suh si pa res kakor kajžarska koza sušca meseca, Rajtguzen! Hejó!“

S tem imenom počeščeni došli novi gost, nam uže znani kobilar ali konjski mešetar Obloški Tonček, pride k mizi, spusti dolgi konjski bič ob sebi, da glasno na tla trkne, roko obriše ob grobosuknene hlače, ki so bile z usnjem obšite na sedálu in mej koleni, kakor jih imajo jézdeški gospodski hlapci, prime ponujano čašo, ovrtí jo dvakrat in reče Blažu za prijateljski odzdrav:

„Suh? Nu, ti se tudi ne moreš z mastjo bahati, Mozól. Ali te še ni nihče pretepel, kakor bi bil zaslužil, ko si lepo doto zapil in zabíl? Ti si tudi suh, da si lehko doma za pečjo ležiš po zimi, in kruh ješ, ki so ga drugi pridelali, po leti se pa v senco zavališ, klada ti pijanska! Kaj misliš, da ne vem? Dokler je tvoja dleta pela, pili smo ga, da je bilo vse mokro. Zdaj ti pa včasi uže bolj grčavo hodi, slišim. Pa vendar še tudi staremu prijatelju napiješ, in kapljo privoščiš. Zato dobro zdravje, Blaž!“

Rekši popije konjar iz Blaž Mozolove polne čaše polovico.

„Le stresni ga, da boš dno videl, to vse Nande plača, ne jaz. He, Jošt, vina na mizo, ali te kislice vinske, ki ni vredna, da bi jo podganam nastavil, a piti jo pa moramo vendar. — Sedi sem, Rajtguzen!“

(Dalje prihodnjič.)

Iz Preširnovega življenja.

I.

Deček Preširen.

Spisal Toma Zupan.

Kdo je deček, ki hodi po prikupnej stezici iz Vrbe do Studenčic in nadaljuje svoj pot iz Studenčic proti Bégunjskemu gradu starih Lambergov? Kako je to, da ga stopati vidiš prav ob Stolovem podnožji proti Breznici gori in zopet ti krene na nasprotno stran čez živinske pašnike, raztezajoče se od Vrbe doli do Save? Glej, ko je dospel višini na rob in je zazrl pod seboj ponosito gorenjsko reko, pred seboj Babji Zob in ob desnej Blejski grad na sivej skali — obrne se tužen.

Mal deček, in tužen! Tužen, vprašaš, sredi tega nebeško lepega ozemlja? Da! dragi mladi bralec, takoj neposrednje za vsakim najslajšim vžitjem v žalosti srce zakrvavi, prav kot se najrudečejšega jabelka poprime najtrdovratneje črv. Tak nam je delež zemljanom.

In ta deček, ki se mu danes tako godi, tudi ni vsakdanje dete; on globlje umeva naravo, nego z ulic otrok — to je naš bodoči pevec Preširen. Te jesenske dneve se poslavlja od milih domačih krajev. Povsod, kjer je otročje igre s tovariši igral; povsod, kjer je bral pomladnih cvetic, tu povsod hoče še jedenkrat biti.

Saj so te dni oče izrekli besede nepremakljivega sklepa: „Sedaj imam tri fante; vseh treh ne morem imeti doma; Francka k staremu strijcu Jožefu na Kópanj popeljem.“ Najstarejši deček, France, torej mora od doma.

Le še jeden pot mu je ostal za večer pred odhodom; tu se hoče posloviti najzadnje. Predno se namreč oglasi Mariji v pozdrav večerni Vrbènjski zvon, stopi v hram bližnjega soseda, sv. Marka. Ko bi ga bila, dragi moj, gledala tu pred varuhom te cerkve in srenje, utrnila bi se nama bila z njim vred morda nekatera solza. Zatrjujem pa ti: v resnici težko — slednjemu, kdor je od mladih dnij

gledal na-njo, je teško ločiti se od te priprosto ljube cerkvice v Vrbi — drage ne samo jednemu velikemu možu našega ljudstva. . . .

Uže se vozi nekaj časa gorenjski voz danes v jutro po velikej cesti, Breznico, Dosloviče, Smokuč pustivši na levej za seboj. Pod Lazarjevim znamenjem doli prav mej Rodinami na levej in Studenčicami na desnej se še vidi Vrba, a v zadnje ugledaš od tod iz ravnega polja moleč stolp sv. Marka. Tam za stolpom mej drevjem je opaziti le še malo Ribičeve hišne strehe; nič več pa ne najdražjega blaga, ki ga hiša zaklepa: dečkove matere ni več viditi s hišnega praga. Zato se deček poslednjič obrne proti domu z mokrim očesom; v duhu pa mu zazveni nekaj ob tem pogledu. Kdor bi bil preroške čudi, zdelo bi se mu bilo kot šum besedij:

„Oj mati, mati! — preč je preč.“

Pretresala se je dečkova duša, ko je zapuščal najmilejše posestvo na svetu: v domačej vasi ljubo mater; če tudi jo zameniti hoteč z možem sivim, modrim možem, starim strijcem Jožefom, drugim mu očetom. Najlepša doba njegovega življenja se je še ne sedem letnemu dečku vendar le nagnila v zaton; ker od tega jutra za stalno ne bo več bival v srečnej, dragej vasi domačej, pri materi v Vrbi.

Vprašaš me mladi čitatelj, ko ti opisujem ločitev dečka Preširna od doma, radovedno: kakšen pa je bil Preširen; kakovega vtisa do ljudij kot otrok?

Naj te, ko odgovarjam temu vrašanju, popeljem čez mejo kranjske dežele v župnijo Šent Ropert za Beljakom, kjer je v letu 1844. skrbno pasel svoje ovčice Jurij Preširen, pesniku brat.

Draga pesnikova mati je tu ležala tedaj na smrtnej postelji in zbrani so bili krog nje trije njeni otroci: župnik Jurij, kateremu je božja dobrota naklonila ta zavidljiv dar, da je v svojej hiši mater videl umirati in jim zatisniti mogel oči, in Uršula ter Alenka, ki sta mnogo let prebili v Jurijevem domu na Koroškem.

Pesnika ni bilo sedaj pričo Čuteč, kako bo zaželelo mehko njegovo srce zadnjih máterinih poročil zapraša mater jedna sestrá: „Kaj pa naj, mati, Froncu v Ljubljani sporočimo o Vas?“ Na to je znamenita slovenska mati, umirajoč na nemškej zemlji, v postelji se sklonila; kot prerokinji jej je postal obraz in s povzdigneno glavo je jela govoriti: „Govorila bom pismo sama. Pišite Froncu, da bom umrla; ozdravila se ne bom več. Kranjskega več videla ne bom. Na mojo pot boste vsi prišli in morebiti on prvi. Tako fleten otrok

je bil France; le sedaj naj tudi prav obrne svojo reč. Tako pišite Froncu. Ti, Jurij, piši!“

Prikupen torej je bil pesnik Preširen kot otrok; prikupen materi, prikupen ljudem. Tako nam ga opisuje na zadnjo uro srce, ki ga je na zemlji najbolje umelo in izmej vseh svojih osmih otrok, kakor se sploh poroča, ljubilo najbolj.

Zato so pa tudi pesniku beročemu to materino zadnje poročilo „šle doli solze, debele kot grah“. Tako pripoveduje sestra mu Katra, bivajoča ta čas pri strijci Jožefu, stare dni počivajočem v Ljubljani. In nadaljuje: „Ko sem ga videla takega in vprašala: kaj pišejo mati, ni hotel reči ničesa. Pismo pa je pustil na mizi in, ker je bilo slovensko, sem je prebrala.“ Kdo vé, kakšne sanje prvih deških dnij, kakšni spomini zlatih trenutkov pri materi doma in morda kake britkobe sedanjosti so prehajale mimo pesnikove duše ta čas, ko mu mati umirajoč to spričevanje daje: kako prikupno dete da je bil in ko mu ob jednem resen pridigar biti hoče govoreč: „Na mojo pot boste vsi prišli in morebiti on prvi.“ Da, škoda slovenskemu svetu in človeštvu — bil je pesnik res za máterjo prvi! . . . .

Vrnimo se k vozu, ki se pelje iz Rodinske, sedaj Brezniške župnije, doli dalje proti jugu. Pustimo, da naj udarijo oče po šarci in hajdi! proti Kranju in dalje proti Ljubljani na Kópanj.

Kranj! Kako da od mraza zadrhti vročekrvni deček, ko ogleda črni stolp tega idilično milega mesteca naše dežele? Naravnost préd-se in rajši na desno pogleduj, deček: le ne na levo! Ali ne čuješ, da se ti od leve, tam od tihe kapelice v polji, glasi nekaj podobnega kot zvuk besedij:

„Ena se tebi je želja spolnila:
V zemlji domači da truplo leži?“

Oj! resnobno življenje na svetu! Ubožček, komur je zemskih lastíj v dar bila le ta, da so ga v sé vzele domače zemlje moči. Oj revež, pesnik, tako malo za tako veliko srce!

Naj bosta naša dva potnika mimo bele Ljubljane; mimo Šmarije, prikupne vasí. Ko prideta po Kopanjskem hribu gori, glejmo, kako prišleca pred svojim domom pozdravlja čestiti strijc župnik.

Do sedaj je ta stari pesnikov strijc, Boštjanov gospod iz Vrbe, le slišal o Ribičevem dečku Francetu. Le nekaj dnij je trpelo in jasno je bilo možu, kaj da bi ta deček v šolah premogel.

V jeseni 1807. leta došel na Kópanj je tukaj 3. decembra svoje sedmo leto izpolnil. Le jedno leto je bival menda tu; za veselega dečka veliko premalo. Ni ti namreč brez poezije brezskrbnemu otroku ta Kópanj. Ker zgodi se, časih na leto po dvakrat, sosebno jeseni in pomladi, da krog in krog hriba Kopánja voda nastopi in je kot jezero vsa dolina; le samo hrib s cerkvijo in duhovnim stanovanjem moli kot otok sredi izmej valov. Kako drzno je ob takej priliki živahnemu dečku duh vspeval po teh mokrinah pod seboj; saj se je čutil vzvišenega nad umišljenim morjem. Kako se ob splošnejšem veselji odtekajočih se vodá le naš deček ni veselil začasno vodovje izgubivši izpred očij.

Tu na Kopánji tisto dobo ni bilo šole; zato brihtnemu dečku nikakor ni bilo usojeno tukaj na dalje bivati. Koliko mu je pri prvem uku na roko šel blagi strijc Jožef ali celo poprej uže vešča mati doma, zvedelo se bode težko.

To pa vé jedina še živeča pesnikova sestra Alenka pripovedovati, da je stari strijc Jožef zaprosil svojega prijatelja Bonaventuro Humelja, tisti čas ribniškega dekana, naj bi pod njegovim oskrbništvom France hodil v Ribnici v šolo. Zato mora deček, komaj da se mu priljubi gospod Jožefova hiša, uže zopet po svetu dalje.

Dekan Humelj odda malega Franceta tamošnjemu, sedaj po imenu neznanemu učitelju v rejo in stanovanje. Ni se rad pesnik Ribnice spominal v poznejšem življenji in ne dolgo pred smrtjo se je o ribniškem učitelji, tem svojem sedanjem krušnem očetu, in o bivanji pri njem, izrazil: „Zá-me bi bilo bolje, da nisem nikdar v Ribnici bil.“

Jedno leto je, če se natančnejega pozvedelo ne bo, ostal deček v ribniškej šoli ter vstopil od tod v 2. normalni razred v Ljubljani. Odkar je odšel z očetom na Kopanj, njega, dokler ni postal ljubljanski učenec, ni bilo več pri materi v Vrbi.

Ko smo ljubo dečkovo osebo pospremili iz Vrbe na Kópanj in v Ribnico od tod, spominajmo se skromnega moža, starega mu strijca Jožefa Preširna, pravega Arona Ribičevej sorodovini. Ne kaže mu pokopanemu sredi starega svetokrištofskega pokopališča v Ljubljani groba nobeden spomenik; mi pa mu bomo v duhu ohranili spomeník, pomneč — da prav Jožef Preširnov dar slovenstvu in človeštvu je naš véliki Fran Preširen.

Spomini o cirkniškem jezeru.

Spisal dr. H. Dolenec.

I.

Planinca in jezérca poprime se najbolj ljubezen do doma. Prvega, rekel bi, da zategadelj, ker se človek v hribih čuti najbolj prostega in ker mu prelepi prizori v prirodi ostanejo nepozabljeni; kajti čim dalje je od mesta, kjer jih je gledal, tem krasnejši se mu v duhu stavijo pred oči in tem bolj ga vlečejo od kraja, kjer bi jih zopet gledal ter prostost užival. A jezércu, rekel bi, da je povsod dolg čas, kjer ni vode in brega, kjer ni kratkočasnic, katerih je navajen in katerih ima na bregu in na vodi vselej dovòlj. Ribe, povodne ptice in druge živali, katere posebno v zimskem času do nižine in vode silijo, te oživljajo vso prirodo in uže gledati živali je kratkočasno, tem več pa loviti jih.

Iz tega obzira ni mikavnejšega kraja, nego je vedno izpremi-njajoče se cirkniško jezero in gotovo je tudi malo krajev, kjer bi se toliko raznovrstnih živalij polovilo kakor tukaj.

Mala voda, velika voda, povodenj, popolnoma suho jezero — vsaka teh izpremememb ima svoj poseben lov. In vrhu tega pa še to, da je na jezeru in v jezeru zmirom dosti živalij. Rib nikdar popolnoma ne poloviš, ker se otmó o suši v podzemeljska jezera, od koder jih povodenj zopet na dan prinaša; povodnih ptic pa vsako jesen dovòlj prihaja in rade se tukaj naseljujejo, ker jezero ima največ plitvo dno in dosti bregov, ki ne zamrzujejo, tako da je zmirom obilo živeža dobivati.

Ne vem, bi li dal prednost zimskemu ali poletnemu času, zmirom je vse živo, zmirom lepo. Ako sam ne loviš, kratkočasiš se, ko gledaš druge, ki lovijo, in tudi ako samo gledaš obilo živalij, naj si bode ribe na vodi in pod vodo ali množino raznih ptic, mine ti čas, da sam ne veš kedaj.

Prebivalci okolo jezera so zatorej tudi malo ne vsi lovci. Od sedemletnega fantiča do osivelega starega moža pomóre si ljudstvo z lovom k življenju ali si z njim napravlja zabavo.

Še ko sem bil deček mladih let, poslušal sem rad in pazno, ko so starejši sorodniki in naše hiše prijatelji pogovarjali se o lovu na cirkniškem jezeru in uže od mladostnih let bila me je želja, da bi tudi jaz kedaj na tem mestu lovsko veselje užival.

Bil sem prvikrat na jezeru o poletnem času še kakor dijak ali samo toliko, da sem je nekoliko prehodil in pregledal. Ko me je poklic blizu jezera postavil, gledal sem je prvikrat o krasnem zimskem dnevi. Prišel sem vrhu jezera iz loške doline. Nastavil sem se ravno nad Obrhom. Bilo je jezero do dobrega polno in gladko zamrzneno. Samo ravno pod manoj kadilo se je iz talega brega. Neizmerno lep bil je ta pogled! Prav nasproti sebe vidiš Triglav in vse sneženobele gore, nad katerimi kraljuje ta sivoskalnati pogorski očák in sicer vidijo se ti tako od tal in tako blizu, da bi rekel: Cirknica je kar na podnožji teh planin. Cirkniško jezero, Triglav in malo iz poti mej njima postójinska jama, in evo ti najzanimivejše trojice naše, s tolikimi prirodnimi čudi obdarjene domovine!

Solnce jelo se je nagibati in tem bolj lesketala se je ledena ravnina, obrobljena na levej strani od prijaznih vasic, a na desnej s črnim tihim gozdom. Tolikanj prevzela me je ta lepota prirode in pogleda, da sem popolnoma pozabil namena, ki me je k jezeru privêdel. Imel sem psa in puško pri sebi in vendar bi bil še gledal ter se prekrasnej prirodi čudil, da me ni predramil ropot in krepak mošk glas: „Lês plavec!“ Tik Obrha drži vozna pot iz gozda in jezérec je vozil po njej teško klado. Ogovori me prijazno, kakor je sploh tukaj ljudstvu navada, ter vpraša me, kaj čakam in če ne pojdem „v dno“. Povem mu, da sem prvikrat na jezeru, da si je ogledujem, da grem še v bližnjo vas Gorenje jezero in da hočem za denes samo nekoliko pozvedeti, kako in kedaj bi se najbolje race lovile. Z nekakim začudenjem ga tudi povprašam, kako je to, da ni rac nič videti.

„Kako? — Rac ni videti?!“ pravi mož, ki je za nekoliko voz ustavil. „Pogledite jih no cel trošak precej pod vasjo, in doli bolj pod Črno mlako in okolo Behle, ali jih ne vidite, kar po vsej širjavi?“

„Kaj to, vse to so race?“ povprašam.

On: „Kaj pak! Samo še četvrt ure, ko bi postala pa gledala, videla bi, kako bodo vse te pike oživele in trošak za trošakom se bode vzdignil poletával na pašo. Pojdiva zdaj skupaj v vas, še

je čas, da jih greste potem čakat. K Vragu morate iti, ta Vas bo peljal na pravi kraj; on je zdaj prvi za tako reč.

Pogovarjáje se bila sva skozi cerovo hosto brzo do vasi; pokazal mi je mož Vragovo hišo ter ukrenil z blagom doli po vasi, jaz pa sem šel k Vragovim.

Skozi vežo na desno vstopil sem v prostorno svitlo izbo. Oče Vrag sedel je za mizo in pušil iz kratke lesene pipice. Ko me ugleda s puško in psom, razjasni se mu polno, rudeče lice in prijazno odzdravi na moj: dober večer!

Povem mu, kdo sem, od kod sem in kaj hočem. Reče mi na to, da, ako me je ravno želja, uže greva rac čakat; toda zdaj ni še pravi čas, ker je še preveč taline. Mislil sem si: tako izkušen lovec kakor so Vragov oče, mora uže pravo vedeti. Zategadelj sem opustil misel iti na lov in sél sem za mizo. Vragova mati, ki so bili tudi krčmarica, prineso ga polič in mahoma sva bila z očetom v gostem pogovoru, seveda samo o lovu.

Oče Vrag so bili krepak mož, da malo takih, bolj velike rasti in silno plečát. Bodi-si za vzdigniti, bodi-si za udariti ali pa za hoditi, ni mu ga bilo skoro para pred leti. Tudi zdaj je bil mož še pri moči, ali, kakor je pravil, huda bolezen ga je zadosti pohabila. Mož surovega ni več pil, ampak samo še žganega in mislim, da nekoliko vino in potem žganje sta krepkega moža več pohabila nego bolezen.

Zmenila sva se najprvo o jezeru in racah, a hitro sva bila tudi v bregu pri srnah in medvedu. Mož mi je pravil, kako je zadnjega medveda ustrelil ravno nad vasjo v Stražišči. Zapadel je bil zgoden sneg in zasledili so medveda, ki je hodil na želod. Sporočili so v Lož in od tam prišel je gospod uradnik F., z njim še jeden gospod in dva žandarja. On da je vse lovce nastavil, sam pa da je šel na mesto, kamor je bilo medveda samo tedaj pričakovati, ko bi više postavljenim lovcem ušel. Komaj so pogonjiči oglasili se, pravil je dalje mož, zaslišim gospoda F., ki je z drugimi vred više od mene stal, da zavpije na vso moč: Hav! — na to soseda zopet: Hav! in potem tretjega lovca ravno tako: Hav! — in puška poči. V tem je bil pa medved uže tudi pri meni in v takej naglici, da bi ga bil skoro zamudil in da sem ga še le od zadaj streljal, ko se je postavil črez grajo pri ogradi, kjer sem stal. Hrbténico sem mu prestrelil. Strašno je rjovel, valil se in si pomagal dalje še kakih dvesto korakov.

Nisem se upal za njim, ampak šel sem nazaj h gospodom, pa ni bilo nobednega na svojem mestu.

Jaz se nasmejem, oče Vrag me pogleda in vpraša, čemu se smejem, ter pristavi sam: „Najbrže besedi „Hav!“ Jaz ne razumem nemški in ne vem, kaj pomeni ta beseda, ampak vem pa vendar, da ravno tako je vsak zavpil. Povejte mi Vi, kaj pomeni ta beseda?“ Jaz se mu začnem na glas smijati ter poskušam možu dopovedati, da ta beseda je samo izraz strahu ali začudenja, a zastonj je bil moj trud. Mož je le svojo trdil, da jaz vem, kaj beseda pomeni ali da mu nečem povedati in še dve leti kasneje, ko je mož ravno ta dogodek meni in mojemu bratu pripovedoval, ni se dal prepričati, da ta beseda néma posebnega pomena.

Izrekel sem svoje začudenje, da gospodje niso večkrat streljali po medvedu. Oče Vrag nekoliko umolkne, kakor bi premišljeval, potem pa reče: „Ej, seveda so se gospodje prestrašili, ko se je medved prikazal — pa kaj! takemu ni zameriti, ki ni vajen zveri, katera je vendar le grozna.“

V takih in jednakih pogovorih je hitro čas minul in odpravil sem se proti domu. Obljubila sva si z Vragom, da se bodeva večkrat videla. Krasna noč, nebo jasno, polna luna je svetila. Oče Vrag me je še opomnil, da bi ne zašel na razpotji proti Obrhu in gozdu in šel sem z najboljšim občutkom proti domu.

Tako sva se bila seznanila z Vragom in ostala sva si dobra znanca dolga štiri leta, dokler mi ni móža smrt otéla. Preveč morda se je Vrag z lovom pečal in premalo z delom pri hiši in na polji. Kakor je premoženje pojemalo, tako je hiral tudi mož; doživel je še, da je starejši sin, lep in priden junak od vojakov prišel in se oženil, ter da se je vse na bolje obrnilo. Samo očeta so bile skrbi in nevolje preveč žganju v roke potisnile in to je bilo krepkega moža napósled pokopalo. V teh štirih letih svojega znanstva sva z Vragom dostikrat skupaj lovila po suhem in po vodi, po gozdu in po ledu, a zmirom sva se dobro razumela. Meni se je mož priljubil, dasiravno je bil mnogim preosoren; prijal mi je, ker je bil mož-beseda, nikakor ne priliznen in, kadar je bilo treba, svoje glave.

Menim, da bode prav, ako uže zdaj in tudi nekoliko več omenim o drugem moži, ki mi je bil tudi malo ne vedni spremljevalec na jezeru. Bil je Stárec Miha. Ne morem se znebiti misli in zategadelj jo tudi povem, da ni prav, če se na tega moža ni nameril kakšen

učenjak, ki potuje po centralnej Afriki ali pa kakšen tak gospod, ki si je izbral nalogo preiskavati najbolj severne in ledene kraje, kajti Miha ni nikdar zeblo in nikdar se ni za vročino pritožil. Ne vem ali mu je bilo to prijetno, kar bi sodil po njegovih otrocih, o katerih bom tudi govoril, ali se je mož toliko izvežbal v teh lastnostih, da sta mu bila vročina in mraz vse jeden, ali bolje rečeno, nobeden občutek.

Miha je bil velike rasti, ne tenak ali še menj pa obilnega života. Kolikor ga je bilo, bilo je uže sama žila in pa kost. Stopal je daleč, a vendar hitro kakor mravlja; tekel, če je bilo treba, kar cele pol ure. Sam mi je pravil, da za pešca ga ni ugnal še nobeden drug, kakor Vragov boter, predno so bili še bolni. Ta mož, da je jedenkrat, ko so psi jelena pojali, pritekel iz dna jezera pa do vrha Loma v treh četvrtih ure. Navaden človek potrebuje poldrugo uro. Dasiravno velik, izginil je Miha kar v tla, ako se je bilo treba živali potajit, ali pa zalezovati jo. In to je on tolikokrat v svojem življenji ponavljal, da se mu je kar ves život tej navadi udal. Uže ako je Miha o racah pripovedoval ter na primer rekel: „Kar jih ugledam za ovinkom“, uže so mu bile rame stisnene in život prihuljen. In ako so race še tako daleč od naju letele, zašumele ali oglasile se, kolikor toliko je Miha rame stisnil in méd-nje glavo potisnil. Ko se je Miha ženil, bil je jeden najboljših posestnikov na Gorenjem jezeru; ko sva se midva spoznala, bila je samo še hiša njegova. Hiša stoji sredi vasi, in ako bi tega tudi ne povedal in samo rekel: pojdi v vas, in v tisto hišo pojdi, v katerej prebivalci samo od rib in rac živé, ne bi Mihovega doma mogel izgrešiti, kajti kakor okolo lisičje luknje bilo je okolo Mihove hiše vse polno ostankov in odpadkov vsega, kar so Miha in Mihovi v hišo prinesli in použili. Miha je imel zdravo, krepko ženo in osem — ne osmero – otrok, namreč samih fantov. Zadnji štirje so bili dvakrat dvojčki. Kakor hitro je sneg skopnel, grelo se je vse to pred hišo na solnci, in kadar sem v vas prišel in proti hiši zavil, brž me je jedno ali drugo dete opazilo in kakor lisičice v luknjo, potajilo se je vse v hišo in pravilo, da „gospod“ gredó.

Ko sem prvikrat v hišo stopil — bilo je v zimskem času, — takrat so imeli dvojci po jedno in po dve leti in vsi štirje so popolnoma nagi čepeli na peči kakor ptički v gnezdu, katerih se še ni prijela mišja dlaka. Vprašam mater, zakaj jih ne obleče, a takoj se mi odreže, da še nikdar niso imeli srajce na sebi, in da dokler je bilo

še kaj pri hiši, da jih je nekoliko pomrlo, zdaj pa da ne umrje nobedno več. Starejši trije fantje so bili uže lovci. Riba na plitvici jim je teško ušla; najstarejši je tudi uže s puško znal pomeriti. Bili so si podobni kakor krajcarji, vsi izrezani tako kakor oče, plavkastih las, pegastega obraza, pogleda pa tako bistrega, kakor ga ima samo jastreb v zraku ali ščuka v vodi. Nisem se mogel nagledati teh očij, ne da bi rekel zaradi njih lepote; in da se niso samo meni posebne zdele, dokaz je to, da me je tudi kmetski mladenič, ki me je na jezero spremljeval, nánje opozoril ter rekel: „Ti otroci so tako vajeni za ščukami gledati in jih loviti, da se jih je uže ščukino oko prijelo“.

Estetična načela pri obleki in stanovanji.

Spisal Ivan Franke.

I.

Za našo eksistenco ali bitje potrebne stvari smejo se deliti v take, katere so nam neobhodno potrebne, brez katerih živeti ne moremo, in v óne, brez katerih se da sicer prebiti, a po katerih hrepenimo tako, da se čutimo nesrečne brez njih. Te zadnje tako zvane kulturne potrebe so se v teku časa z napredkom človeškim jako pomnožile in še vedno narastajo. Pri stvareh, ki ustrezajo našim kulturnim potrebam, je nebrojno takih, katerim daje ceno formalnost ali vnanja oblika. Ti predmeti so zopet dvojni, namreč óni, katerih vrednost obstoji jedíno v formalnosti, pri katerih je dovršenost oblike jedina svrha; in óni, kateri nam praktično služijo, pri katerih pa cenimo in zahtevamo poleg praktične popolnosti prijetno vnanjost, primerno krasoto, t. j. hočemo, da ustrezajo našemu okusu, da so lepi. Take objekte proizvája umetnost takrat, kadar je formalnost jedina svrha; in umetniška obrt, kedar ima predmet zadoščevati praktičnemu namenu in našemu okusu.*)

*) Slovenski izraz umetnost ali pravilneje, toda nenavadneje umeteljnost, pomenja toliko kakor nemški Kunst, torej vse umetnosti. Za umetnosti, katerih proizvodi so za vid, t. j. za arhitekturo ali zidarstvo, kiparstvo, slikarstvo in vse risarske umetnosti, nemamo še skupnega slovenskega izraza. Tudi drugi narodi imajo le bolj konvencijonalna imena; Italijani zovejo navedene

Socijalist pregledujoč mnogobrojne nekatere, tudi po meri velikanske podobe pariškega Louvra vskliknil je: „Kakšna škoda za toliko platna! Koliko srajc in bluz bi se bilo dalo narediti iz njega!“ Ta izrek zanika popolnoma umetnost in vso umetniško tvarino; mož je ni stavil mej človeške potrebe, ampak smatral jo je kot stvar strašno odveč. Razven tega, da bi mož iz takega platna, na kakeršnega slikamo, nerad nosil bluzo, in da bi mu še menj ugajala srajca, ni imel pred očmi človeškega stanja, kakeršno je v resnici. Resnično, gledé na to, kakor je in kakor je bilo, vpletena je umetnost na vse strani v življenje, ne samo pri izobraženih in kulturnih narodih, ampak tudi pri ónih na nižjej in na najnižjej stopinji. Potrebo umetniškega lepšanja lahko vsak opazuje sam pri sebi in pri tem, kar ima doma v sobi in kar vidi na ulici. Divjaki lepotičijo sebe z različnimi stvarmi, bárvajo si nepokrite dele svojega telesa in jih tetovirajo, lepšajo si svoje orodje in svoje posode. Lišp je pri mnogih narodih nizke kulture tolike veljave, da nadomestuje denar. Stanley, potujoč skoz srednjo Afriko, plačeval je delo Afrikancem in kupoval od njih živeža za steklene bisere, drugod za medén drat in za barvano kotanino, vse te stvari nosijo na sebi za lepotičje.

V vseh časih, kolikor nam priča zgodovina, in pri vseh narodih, nahaja se umetniško lepotičje in luksus, nikjer ni popolnoma brez njega, samo stopnja in dovršenost je različna, skupnej izobraženosti in narodnemu premoženju primerna. Tudi otrok kaže zgodaj željo po lepih stvareh, po krasbi in lepotičji. Iz navedenega smemo sklepati, da je ta nagib naraven in opravičen del občečloveškega značaja.

II.

Umetniški proizvodi imajo, kakor smo povedali, za svrho samo formalnost, samo umetniške namene, in ukazovalni so jim jedino umetniški zakoni; ali pa je prvotni namen predmetom praktičen in umetnost jih dela lepe, dopadljive in okusne. V resnici je pri izvrševanji praktični in umetniški del malo ne vselej resultat jedne in iste moči, ker nij mogoče obeh momentov ločiti; in ta moč ali delovnost se zove **umetniška obrtnost**. Navaden je tudi izraz **umetniška**

umetnosti „belle arti“; Francozi „beaux arts“, t. j. lepe; Angleži „fines arts“, t. j. fine umetnosti, kakor da bi glasba, ali poezija ne bila lepa. Stvarno najboljši izraz je nemški „bildende Kunst“, umetnost, katera upodablja, in v tem zmislu rabi nam beseda umetnost tudi v tem spisu. Pis.

industrija in tehnična umetnost. Izumévajo, sestavljajo ali komponujejo umetniško krasbo dandenes mnogokrat umetniki, ki niso obrtniki. Nekdaj ni bilo tako; v vzgled je stara italijanska umetnost in umetniška obrt, kateri sta bili tako zvezani, da je večkrat postal iz rokodelca umetnik, kakor n. pr. slavni Benvenuto Cellini. Italijani imajo tudi še sedaj jedno in isto besedo „artista“ za rokodelca in umetnika.

Ornamentalni ali umetniški deli, ki služijo za praktično rabo namenjenim stvarem v krasbo, spadajo pod umetniške zakone; preziranje ali nedosledno in nepravilno porabljenje teh zakonov prouzročuje neokusne produkte; nasprotno je pa tudi obrtnik, ki zna svoje delo okusno lepšati, brez dvombe umetnik.

Vsak obrtniški produkt ima svojo določeno obliko in barvo, je iz določene tvarine in ima služiti določenej svrhi; ti elementi so odločilni za obliko predmeta, torej jih je treba bolj natančno premišljevati.

Ljudje z dobrim muzikalnim sluhom, ki pravilno vežejo glasove vsaj lájših napevov, so navadni; le malokdo je zmožen dosledno neubrano in napačno peti ali zvižgati. Tudi za harmonijo barv imajo prosti narodi, če tudi na nizkej stopinji izobraženosti, v svojem kostumu in v svojej krasti dobro oko, da instinktivno zadenejo pravo; pri omikanih ljudeh je pa ta zmožnost mnogokrat opešana, da so pri sestavljanji barv brez svéta in negotovi. Nahajajo se slučaji zoper vso harmonijo barv ali gledé tega neokusne stvari.

Zakoni dobrega okusa so bili uže davno poprej praktično izvrševani, nego se je pečala vednost z njimi. Tako je natančnejša vednost o harmoniji barv nova. Dandenes vplivajo na splošni okus gledé barv vednostne preiskave in razprave, katere tudi potrjujejo pravilnost starinskih predmetov in ónih neevropskih, posebno azijatskih narodov. Povedati hočem tukaj nekaj o barvnej teoriji, ker se morda ni vsakdo s tem bavil ali mu je pa uže pošlo iz uma.

Barve imajo na človeško čutje velik vpliv, ki je primeren glasbi. Po umnej sestavi barv se napravlja prijeten, ljubeznjiv, nežen, kakor tudi mogočen ali žalosten vtis; mogoč je pa tudi neprijeten, zopern vtis, če se barve ne ujemajo in tako rekoč zbadajo oči. Občutljivost očesna za barve je obče jako velika. Po novejših preiskavah je sicer dokazano, da so nekateri ljudje za barve slepi, da ne vidijo ali ne ločijo nekaterih barv n. pr. zelene in rudeče, ali celo ne razločujejo nobedne. Toda takih ljudij je primeroma malo in ni še dognano,

od kod izvira ta neostatnost vida. Navadno občuti oko prav majhne izpremembe ali nijanse na hip in dobro. Mnogokrat se ne zavemo, da nam je oko posredovalo vtis, kateri se polasti našega čutja. Treba se je le spominati poletnega dneva, kadar, ko je še ravno solnce sijalo, zagrnejo črni teški oblaki nebo. Nastane nekakšna nenavadna svitloba in tišina, in če tudi ne vidimo ravno približujočih se temnih oblakov, polasti se nas otožnost in čutimo, da nam žuga nekaj nevarnega. Največ prouzročuje ta vtis odsevana ali reflektovana svitloba od onega dela neba, ki še ni z oblaki pokrit. Ta svitloba, po svojem viru v barvi izpremenjena, je solnčnej v nasprotji, in ker malokdaj nastane, je nenavadna. Ko je vse nebo jednako zagrneno, mine ta čudna svitloba in z njo tudi neprijeten vtis. Naj se primerja s tem lepo jasno jutro ali poleten večer, kadar se solnce skrito za oblački unižuje za gore, kakeršnih prizorov je v našej domovini mnogo prekrasnih. Ali se kdo dobro ali slabo počuti, hodi mnogo po zraku ali tiči v sobah, sodimo po barvi obličja. Sploh so vzgledi za občutljivost očesa glede barvnih prememb nebrojni.

Bela barva je izmej vseh najbolj svitla, črna najbolj temna; óna reprezentuje svitlobo, ta temo, obe sta si v največjem nasprotji. Glede kolorita sta neutralni, v zmislu drugih živih barv tako rekoč brez barve. V sredi mej njima je sivo. Z ozirom na svitlost morejo se uvrstiti vse barve mej belo in črno. Rumena je za belo najbolj svitla, rudeča je v sredi, modra se bliža temoti. Te tri barve imenujejo se zarad svojega odločnega značaja tudi glavne in so glede zmožnosti vzdržati ali vzbuditi vid, t. j. glede delovanja ali aktivitete v določnem razmerji mej sebój. To razmerje se da povedati v številkah. Ako se namreč stavijo te tri barve jedna poleg druge, ima pokriti rumena 2, rudeča 3, modra 5 delov površja, da bodo z jednako močjo vplivale na vid. Bolj natančno razmerje je za rumeno 3, za rudečo 5, za modro 8 delov površja. Torej je rumena barva najbolj vzbudljiva ali aktivna, modra najmenj, rudeča je v sredi mej njima. Razume se, da imajo biti te barve jednake napojenosti, t. j. ne sme se staviti poleg belkasto rumene jako rudeča ali modra; poleg sivkaste ali slabo rudeče živahno rumena i. t. d., da velja navedeno razmerje. Po tem zakonu je rumeno samo tako rabiti, da se v primeri k drugim barvam le malo razprostira, da le malo površja zakriva, bolje premalo nego preveč. Drugoredne ali sekundarne barve, tako imenovane zategadelj, ker niso več tako odločnega značaja, so oranž, stoječa mej rumeno

in rudečo, višnjeva ali violet, mej rudečo in modro. Rujava ni samostalna barva, ampak je samo jako temna rumena.

Bela solnčna svitloba se da razcepiti po prizmi v tako imenovane prizmatične barve. Mávrica, kakor je znano, nastane po istem poti, t. j. po dežji je razcepljena bela svitloba v krasne prizmatične. Mogoče je prizmatične barve zjediniti zopet v čisto belo svitlobo. Bela svitloba ima torej vse druge v sebi zjedinjene. Po skušnjah je dokazano, da sta dve barvi popolnoma v harmoniji jedna poleg druge, in jedna drugo povzdigujeti, delati bolj živo in krasno takrat, kadar se pomešati v belo ali neutralno sivo (siva je samo menj svitla bela) in tedaj pravimo, da se barvi v navedenem razmerji dopolnjujeti, jedna je druge komplement ali dopolnilo. Pri sestavi barv je tudi najvažneje rabiti dopolnilne barve, ker v tem dopolnilu obstoji harmonija. Rudeča ima modro-zeleno, oranž zeleno-modro, rumena ultramarin, zelenkasto-rumena višnjevo, in zelena bager (purpur) za dopolnilo. Gledé aktivitete stoji oranž mej rumeno in rudečo, zelena in višnjeva mej rudečo in modro. Zelena in višnjeva sta toliko mirnejši, koliko bolj se bližati modrej.

Da je to res, priča nam travnik ali vrt, kadar so rožice v cvetji. Rumene, rudeče, bele in modre cvetice, kot živahne, visoke in napojene barve, se le majhen del travnikovega ali vrtnega površja; zde se nam, kakor bi bile potresene na zelenej podlagi; zategadelj je vtis po svojej krasoti tudi miren. Mislimo si to razmero narobe: na jako rudečem, rumenem ali modrem površji potresene zelene cvetice; kako bi moglo oko to prenašati!

Po tem načelu ravnotežja urejen resultat polihromije je sredenj ali indiferenten, ker v sebi končan in dovršen, strinja se dobro z vsako okolico in je povsod očesu ugoden, dopadljiv. Za vse take predmete, ki niso samostojni, nego imajo služiti samo kot del formalnej celoti, n. pr. za tepihe, preproge in zagrinjala, je takšno polihromovanje najpravilnejše. Orijentalci polihromujejo od nekdaj svoje sloveče tepihe tako in zapadno kulturno občinstvo priznava pravilnost te sisteme ne le s tem, da kupuje proizvode orijentalske umetniške obrti, ampak da jih tudi posnema. Francozi, v umetniških stvarch še vedno za velik korak pred drugimi, nabirati so jeli prvi orijentalsko blago in je posnemali. Drugi industrijalni narodi posnemali so Francoze in zdaj posnemajo tudi njih pot, t. j. poslužujejo se izvirnih vzgledov. V isti namen je bil ustanovljen orijentalni muzej na Dunaji.

Nekoliko črtic iz polpreteklega časa.

Spisal dr. V. Zarnik.

I.

Veja Ast, šilo Ahle, drevo Baum itd. brundali smo na ves glas v poznej jeseni leta 1842. v šenpeterskej šoli v Ljubljani pod vodstvom starega šentpeterskega „šómaštra“, čigar naloga je bila pokazati nam prve korake, kako se pride v hram modrosti in nemške učenosti. Sedeli smo dečki natlačeni, kakor slaniki v sodu in s komolci smo se suvali na desno in levo, ker ni bilo mogoče, da bi petnajst fantov imelo zadosti prostega gibanja v jednej šolskej klopi. Takrat ni bilo nič šolskih nadzornikov in komisijonov, ki bi bili merili, koliko kubičnih metrov prostora vsak učenec potrebuje,

Naš učitelj je bil star, jako resnoben mož in vsakdo izmej šolarčkov bil je vesel, če mu ni druzega rekel, kakor: „du Esel du!“

To so bile prve nemške besede, ki smo se jih v šentpeterskej šoli naučili. Ker je ta kompliment vsak dan po večkrat slišal, bil je vsak prepričan, da je strašan osel, in si je še prav v veliko čast štel, ako je gospod dostavil še po slovenski: ti si prav tistega osla brat, ki je v Noetovej barki rigal!

Kakor pravim: vsi šenpeterski akademiki bili bi s tem zmerjanjem prav zadovoljni, ako bi bilo samo pri tem ostalo. Ali prišel je tudi potres, sličen temu zadnjič v Zagrebu. Gospod učitelj so namreč, ko je kateremu izmej nas špiritusa zmanjkalo, s celo pestjo tako zaušnico primazali, da je vseh petnajst glav v jednej klopi skupaj trčilo. Klofuto je večjidel dobil tisti, ki je na konci klopi sedel, in mej temi nesrečniki bil sem tudi jaz. Pri tistem je bil potres, kakor zadnjič v Zagrebu, kar sedem solnc je na jedenkrat videl, potem pa veliko temo brez meseca. Pri drugem sosedu je bil potres samo še take moči, kakor v Brežicah — in tako čedalje manjši in manjši — da je petnajsti pri zidi sedeči samo še malo vibriranje čutil.

V šoli so bili trije dostojanstveniki: prvi je bil „obermusteršilar“; drugi tisti, ki je s palico dajal na zadnjo oplat in tretji, ki je gospodu učitelju po tobak hodil, kajti bili so velik „šnofáč“.

Prvo dostojanstvo je zadelo po navadi kacega repetenta, ker je bil on najučenejši, ko se je šola začela, kajti poznal je gotovo

vse črke: a mi na novo vpisani smo okolo sebe gledali, kakor božji volički. Tisti, ki je imel službo profosa, bil je močan, krepak, gotovo tudi najstarejši v šoli, — doma po navadi izpod Golovca, iz Štépanje vasi, ali pa iz Most. Ko sem jaz začel v šolo hoditi, opravljal je to dostojanstvo učenec, ki se je pisal za Jesiha; in res je znal take mazati, kakor da bi bila šiba poprej v kisu namočena. Bil je doma izpod Golovca, uže štirinajst let star, a mi drugi smo takrat komaj po pet, šest ali k večjemu po sedem let imeli.

Najbolj imenitno, tedaj tudi najbolj zavidano dostojanstvo je bilo tistega, ki je po tobak hodil. Moral je biti v posebnej milosti pri gospodu učitelji, kajti obrajtali so tobak samo iz neke prodajalnice pri mesarskem mostu. Tisti dostojanstvenik, ki je dobil zjutraj ob osmej uri, ko se je šola začela, groš za tobak, odpravil se je takoj na pot in povrnil se je malo pred deseto uro, ko se je imela šola končati.

Ker je bilo treba najmenj trikrat na teden, včasih pa tudi vsak dan po tobak hoditi, imel je tisti presrečni tobakonosec skoro večji del dopoludneva prostega, niti ni čutil nikdar nobenega potresa, niti mu ni bilo treba toliko „Eselnov“ požirati, kakor nam ostalim nesrečnežem. Šel je po tobak po šenpeterskem predmestji, — potem ko ga je kupil, obrnil se je čez mesarski most na veliki trg h Giontiniju gledat, če so kakšne nove slike razstavljene in končno se je povrnil po Poljanah počasi zijala prodajaje spet v šolo. Tako mu je dopoludne prijetno minulo; torej ni čuditi se, da je bilo to mesto najbolj zavidano in da je bila vsacega najbolj vroča želja, popeti se kedaj na to visoko in častno stopinjo.

Meni se je to posrečilo še le zadnji mesec šolskega leta. Bilo je pa to tako: moj predhodnik imel je ravno na semánji dan, ko je bil v Ljubljani sv. Petra semenj, nesrečo, da je po poti tobak izgubil — vsaj tako se je on pri gospodu učitelji izgovarjal in se poleg tega na grde načine kremžil. Mi drugi mu pa nismo tega verjeli, ampak imeli smo ga na sumu, da še tobaka kupil ni, nego da si je za ta groš pri Tirolci na sejmskem trgu lesenega konja kupil. Pa bodi-si kakor hoče, bil je sijajno odstavljen in njegovo mesto je bilo razpisano. Gravitetično so gospod učitelj vprašali: „No, kdo hoče pa sedaj po tobak hoditi?“ Kakor da bi blisknil, smo vsi na jedenkrat vstali, na vse pretege obe roki molili, s prsti migali in kakor iz jednega grla vpili: Jaz! jaz! jaz! Gospod učitelj so nas pa resnobno gledali in gotovo kakih deset minut motrili, predno so se odločili. Vsi smo

kakor na škrpcih odločitve pričakovali, kdo bo vendar tisti srečni. Na jedenkrat se proti meni obrnejo in zarenčé: „Tu imaš groš, pojdi po tobak, pa nikar mi ga ne izgubi!“ S temi besedami bilo je imenovanje izvršeno. Ponosno sem z grošem po tobak odšel, drugi so se pa spet usedli, kakor z mrzlo vodo politi kodri.

Kadar smo pisali, bil bi človek mislil, da so gospod učitelj Siamski kralj, ki se ravno s svojimi ministri posvetuje. Pri vsakej pisalnej uri je bilo gotovo kakih dvanajst učencev, ki so morali za kazen pred klopmi na trebuhih ležati in v takem položaji pisati. Najbolj smo se pa smijali, ako so gospod učitelj tacega na trebuhu ležečega pisalca v nogo brcnili. Ta nesrečnež je potem z glavo v črnilnik butnil, ga prekucnil in tako po šoli črno povodenj napravil.

Najimenitnejši so bili pa v šoli taisti dnevi, — kar se je po navadi po dvakrat vsakega pol leta pripetilo, da nas je prišel „šuloberaufsegar“ obiskat. Imeli smo dva: korarja gospoda Novaka, pa rotovškega svetovalca gospoda Kestelna. Srečnega se je tisti štel, kogar je nadzornik z roko prijazno po glavi potipal rekoč: „No fant, ti si pa uže priden; le tako se uči, iz tebe bo še jedenkrat kaj.“ Imeli smo v šoli velike prepire, kateri obeh nadzornikov je bolj imeniten, ali rotovški gospod, ki nosijo belo vestijo in imajo belo ruto za vratom, ali gospod korar z rudečim kolarjem in z zlatim križem na prsih? Večina je bila za gospoda korarja, jaz pa odločno za rotovškega gospoda in sicer iz tega uzroka, ker so me vselej prijazno z roko po glavi pogladili.

V šolo smo hodili v druščini mimo šenpeterske kosarne, kjer je bilo pa takrat veliko grmovja in jam. Najporednejši součenec, kar smo jih imeli, neki Bandolčkov Lojze, nam je jedenkrat ves prestrašen nasproti pritekel, ter nam pravil, da je zagledal tam pri nekej luknji škrata z rudečo kapico, ki je iz kruglje gledal in iz lule tobak kadil. Od tistega časa se gotovo več nego leto dnij nisem upal mimo kosarne iti.

Najznamenitnejši dogodek tega šolskega leta bil je záme ta, da sem se z Bezljajevim Franceljnom*) seznanil in ž njim takrat za zmirom prijateljstvo sklenil. On je bil uže v „óbare“ (sedanjem drugem normalnem razredu) in stanoval je tudi na Poljanah v takrat Klobovsovej hiši, jaz pa prav na konci spodnjih Poljan pri Grumu. Ko sem

*) Tako se je po domače imenoval neki sedaj znan naš pisatelj.

nekega lepega spomladanskega dné ob desetih iz šole domov prišel, napotil sem se proti štepanskej „Šrangi“, kjer sem se tam pri polji na rante usedel, ter veselil se toplega solnca. Kmalu pride Francelj s svojo sestro mimo in vprašam ja: Kam pa grestà?

Odgovori mi: Na Golovec po drva, če hočeš, pa pojdi še ti z nama!

Ne besede izpregovorivši skočil sem z rante ter se jima pridružil. Kmalu smo bili na Golovci in prijateljstvo je bilo tam v otročjih letih na vedno skleneno. Če je dovoljena primera, smem reči, da si mi zdi ta dogodek kakor tisti iz sv. pisma, ko je naš Gospod sv. Matevža na mitnici dobil in po malem besedovanji s sáboj vzel.

Naš prvi preoriginalni učitelj učakal je visoko starost, kajti umrl je še le pred par leti, star sedeminosemdeset let, kakor papež Pij IX. Čast njegovemu spominu! Bil je ves čas, kar se je narodno gibanje pričelo, vzgled zavestnega in neomahljivega slovenskega moža. Nikdar ni zamudil oddati svojega volilnega glasú slovenskim narodnim kandidatom. Niti nasprotne stranke obetanje, niti pretenje ne bilo bi ga zadrževalo, iti na rotovž, izpolnit svojo narodno dolžnost; nobedno vreme, tudi ako bi bile preklje z nebes letele, ne bi bilo starčka na domu ali na potu ustavilo, dati svojemu narodu, kar je narodovega. Pravil je, da je bil najhuje v svojem življenji razžaljen, ko' ga je prišel pri nekih volitvah naroden agitator, sicer časti vreden mož, nagovarjat, naj gre tudi on naše volit! Zavrnil ga je starec z besedami: „Spravite se mi, šolobarda, Dežman je nemškutar postal, ko je bil štirideset let star, kaj li mislite, da bom jaz tako strašan kozolec s svojimi osemdesetimi prebrnil?!“

Jezikoslovne razprave.

Spisal Fr. Levstik.

Pînja, f., das Butterfass, beséda, znana široko mej Slovéni. Ostali slovánski jezíki je némajo, a nahaja se njé sléd v románščini; ladinski: torné (drehen) la pëgna, buttern; liquè la pëgna, Rahm aus dem Kübel lecken. Alton die ladinischen Idiome (in Tirol). Innsbruck 1879., na 285. stráni učí res, da: pégna, poleg: pëgna (reci: paenja) znači „Kübel“, domislivši se vlaške beséde: pignatta, der Topf, katero Diez, etymolog. Wörterb. der romanischen

Sprachen. Bonn 1861/62., II., 52 jemlje od latinskega „pinea“, ker je bajè pokrov bil smrékovemu češárku podoben. Preumétalno je to proizvájanje, da bi moglo biti verjétno, in trebé je tudi opómeniti, da retski: pieung, piong, zaznamenáva „Butter“, a: penaglia poleg: briec da „pieung“, das „Butterfass“. P. Flaminio da Sale, fundamenti principali della lingua retica o griggiona. Disentis 1729., 77. ter 322.; Conradi, Taschenwörterb. der romanisch-deutschen Sprache. Zürich 1823. Premislimo li Altonove beséde: liquè la pëgna, „Rahm“ aus dem Kübel lecken, to si ne moremo kàj, da ne bi vprašali: katera beséda je tukaj „Rahm“, a katera znači „Kübel?“ Vrhu tega sam Alton 285. pripoveduje, da latinski: pëgna zaznamenáva tudi „mokroto“: die Pfütze. Vse to nam dovolj kaže, da je besédi: pëgna pôjem „Kübel“ samó podložèn, vlaškej besédi: pignatta na ljubáv, ter da „pëgna“ po pravíci né „Kübel“, nego da je le „mokrota“, katera pride v pinjo: mléko ali smétana ali presnò maslo, od koder bode morebiti i: pignatta, Milchgefäss, Milchtopf, Topf. Podoba je, da semkaj tudi pristojita benédsko-vláški besédi: puína, poína, eine Art Halbbutter. Alton 294., in: pínza (reci: pínca), eine Art feines Milchbrot. Poslédnja je vrhu tega navadna po Goríškem in Tržáškem ter séza v Kranjce do Ljubljane; a čisto vlaška ne more biti, o čemer svedôči njé obrazílo „za“, ker pravo vlaško obrazílo je vedno le „anza“, „enza“, od latinskih deléžnikov „ans“, „ens“, od koder potlej „antia“, „entia“: erranza, der Irrthum, doglienza, der Jammer, od: errantia, dolentia; a beseda: pinza ima na konci slovansko obrazilo „ica“, kakor: skrínjica, kajti v latínskem jezíci né deléžnika: pins, pintis. Ker nam románščina molčí o teh beséd izvôri, navadnih le mej ónimi Vlahi, kateri so nekdaj samí ali z večíne bili Slovéni, ali so pomešani živéli z narodom slovénskim, ki ž njim še zdaj mejó delé, za tega delj je treba iti po nauk ali v slovanske ali v óne jezíke, kateri so v najbližjem ródi slovánščini. — Rés nahajamo litovski: pěnas, m., die Milch, od sanskrit.: pi, payate, schwellen, strotzen, überfliessen, payas, die Milch. Fick, II., 407. Zdí se, da je nekdaj ta beséda bila tudi naša, in to v dvojem lici, kakor staroslov.: čistŭ, adj., rein, poleg: cěstiti, v., rein machen, takó tudi: pin- poleg: pěn-; priméri: lípa, f., die Linde, a lit: lěpa (lëpa), f., die Linde. Na slovénsko dvoje lice mérijo romanski obrazi: pëgna, pieung, piong, penaglia, poleg: pinza. Lice: pěn- je zamrlo, morebiti zaradi beséde: pěna,

f., der Schaum, a lice: pin- (Butter?) nam je ostalo v besédi: pínja: pín-ja, f., das Butterfass. Da je „pěn-", „pin-" rés moglo nekdaj tudi Slovénom rabiti, nikakor né preneverjétno, če premíslimo, da slovanski živi jeziki imajo še davnih beséd, katerih uže stara slovénščina ali né imela ali jih né zapisala.

Zatorej si hočemo A) ogledati nekoliko tacih starodavnih beséd, in B) dokazati, da vláščina ima rés obilo beséd, na pósodo vzétih od Slovánov, osobíto od Slovénov.

A.

I.) **Plènt, plénta,** m., klétev, ki je zdaj narod uže ne uméje, a navadna je široko po slovénskej zemlji: da bi te plènt pobral! Od tod: *pléntati,* v, zópet v klétvi: vrag te pléntaj! Běs te pléntaj! (běs [reci: bůs] staroslov.: běsŭ, m., daemon). Da bi te pléntalo! Oj ti para pléntana! Litovski je: plenta, navadno zdaj tudi uže samó v nekaterih rékih: į plentą, bis auf den Grund; į plentû plentą, ganz und gar, bis auf die letzte Spur. Nesselmann, 307.

Kóli se nam te besede lice zdí čudno, a vender ima koreníko, v slovanskih jezicih zeló razprostránjeno, kajti semkaj prístoji tudi srbski: spontati, v. pf., (u Risnu): spontalo te! rekše, da bi umrl takój na mésti! (kletva ženska). Vuk.; temu je vzporéditi hrv.-slov.: péntav, adj., stammelnd: izda (noch) je dete pentavo, izda mu z nosa smrklji, z vust sline vise, izda prekrižiti se ne zna, izda zreči pravo ne more, ter ure nečisto, odurno, sramotno tepe (kvantá). Habd. Adam. 561,; sem je tudi štéti novoslov.: plántati, v. impf., entgelten, herhalten, von den bösen Folgen getroffen werden; tí si stvóril, mí smo plántali, uns haben die Folgen davon getroffen; kadar né olja (v svečávo), treské plántajo (herhalten). V Láščah; okolo Iga; novoslov.: pantàti, v. impf., hinken; plántav, adj., hinkend. Murko; češki: plantavy, adj., lahm; poljski: plątać, v., einen Knoten schlingen; straucheln, wanken; verwickeln, verwirren: hemmen; sich einmischen: zabavo delati; ruski: plutatĭ, v., Ränke anwenden; confus machen: hemmen, hindern; herumirren: irgendwie gehemmt werden; putlo, n., die Fessel, der Strick; staroslov.: pętelja, f., der Knoten. eigentl. das Band; novoslov.: pénklja, f., das Band, z ohránjenim hohníkom, namésto: péntlja; pétlja (brez hohníka) f., die Weinrebenranke; dolgopétlja, f., nekaka vinska loza, ki ima „dolgo pétlje", na Lipávskem; srbski: pétlja, f., der Heftelring, petljánac, m., Ränkemacher, petljànija, f.,

die Ränke; češki: petlice, f., die Klammer; poljski: pętel, tla, m., pętla, f., der Knoten, die Schlinge, pętlica, f., die Schlinge, Schleife, Schnur, pętlik, m., der Knopf (von Seide).

Ista beséda z drugačnim obrazom je tudi staroslov.: pąto, n., die Fessel; novoslov.: póto, n., póta, f., die Fessel; srbski: puto, n., Fessel, puce (namesto: putce) n., der Knopf: pùtâcâ v rod. množtv. čisla; ruski (v naréč.): puto, n., češki: pouto, n., poljski: pęto, n., Fessel, pętać się, sich verwickeln; novoslov: pri-pet-ìti se, sich ereignen: sich einmengen, priméri lat.: accidere; potoglávo je koló, če omahuje zdaj na nótranjo, zdaj na vnénjo stran, kadar teče. Zmisel vseh teh beséd je: hemmen, binden, fesseln; bis zur Regungslosigkeit fesseln, tödten. — Matzenauer, Cizí slova 278. mej tujke šteje poljski glagol: plątać, kateri se nikakor ne dá iztrgati iz te slovanske ródbine, ter se od ruskega: plutatĭ, razlikúje samó s tem, kà po svojstvi poljskega jezíka v sebi hrani hohník, a ruska beséda ga je uglušíla, ali nahaja se hohník tudi v novoslov.: plent-, plántati, plantàti, plántav, pénklja; v srb.: spontati; v češkem: plantavy. Mej temi je samó novoslovénska: plent- vsa od kraja do konca jednaka litovskej: plent-, katero oboje, kakor vidimo, znači malo ne isto, kar srbski: spontati. Pridenímo še staroslov.: pętro, n., getäfelte Decke; hrv.-slov.: za-pentr-ati, v., fesseln verwickeln: zapentran u mrežah vražjeh. Habd. Adam. 671.; srbski: petar, tra, m.; češki: patro, n., Gerüst, Stockwerk; poljski: piętro, n., Stockwerk, Gerüst; ruski (v naréčjih): pjaterĭ, f., pjatra, f., Balkon; gorénjesrb.: přatr, m., die Balken in der Scheune, k čemur je primériti lit.: panta, f., der Hahnenbalken am Gebäude: Verband, Balkenverband Né molčati o besédi: pęta, f. (staroslov.), die Ferse; novoslov.: pêta, f.. srb.: peta, f., ruski: pjata, f., češki: pata, f., poljski: pięta, f.; lit.: pentis, m., f., die Ferse. Zmisel te besede je: gehemmt in der Richtung nach vorne zu; gewendet, zurückgewendet; priméri srbski: pete, f. pl. eine Art Kopfputz, „to žene i djevojke nose ostrag (zadaj)“. Vuk; ruski: pjatitĭ, v., zurückstossen, zurückschieben; pjatitĭ sja, v., rückwärts gehen, zurückgehen, novoslov.: petíti, v., impf., koga, poditi, zurücktreiben, zurückgehen machen. Po Dolénjskem okolo Št. Jarnéja; staroslov.: vŭspętiti, v., hindern, hemmen, vŭspętiti sę, v., zurückkehren, vŭspętĭ, adv., zurück; novoslov.: spét, adv., namesto: vzpét, wieder; staroslov.: opętĭ, adv., rückwärts, zurück; novoslov.:

ópet, adv., wieder. O pojmih „zurück“ ino „wieder“ priméri novoslov.: mož je „nazáj“ bolán, ist wieder krank. Po Goríškem. Od besede: pęta, f., die Ferse, izvíra staroslov.: pętĭno, n., der Sporn. Poznéje imamo o tem še več povédati.

Tréba je tukaj nekoliko obšírneje izpregovoríti o hohníki. V njem se kažó posebni zakoni, vrédni tencega premíselka. Beséde, popréj naštéte, imajo te obraze: a) *pent-* (pęt-): novoslov. pentav; staroslov.: pęta, f.; poljski: pięta, f., die Ferse, itd.; b) *pont-* (pąt-): srbski spontati; staroslov.: pąto, čemur po lici ustréza lit.: panta; c) *plent-* (plęt-): novoslov. plent-, pléntati; lit.: plenta; d) *plant-* (pląt-): novoslov. plántati, plantàti, plántav; češki: plantavy; poljski: plątać, ruski: plutatĭ; e) *pentl-* (pętl-): novoslov. pénklja, naméstо: péntlja; poljski: pętel: pętl-jŭ, pętlica, pętlik; novoslov., srb.: petlja. Staroslovénski besédi: pęteljĭ, m., pętelja, f., nodus, eigentl. das Band, tudi prístojita sem, ker je „e“ samó vtáknen; f) *pątl-*: ruski putlo, g) *pentr-* (pętr-): novoslov. za-pentr-atĭ; staroslov.: pętro; srb.: petar, tra; poljski: piętro itd. Ruski: pjaterĭ, naméstо: pjatrĭ, priméri k staroslovénskemu: pęteljĭ, pętelja; h) *pętr-*: staroslov. pętĭno, naméstо: pętno; i) *prętr-*: gorénjesrb. přatr ustréza staroslovénskemu: *prętrŭ; k) *koprn-*: novoslov. kopernéti (-ně-), ním, v. impf., po čem, sich heiss sehnen, schmachten. O tem glagoli bode še góvora poznéje, ter semkaj je postavljen samó za tega délj, ker nobena izmej popréjšnjih beséd né pokazala obraza: pętrn-.

Češka beseda: plantavy ima v sebi še hohník, naj-si sploh trdijo, da ta jezik zdaj uže nikdér ne kaže hohnívega ostanka. Staroslovénskemu „ą“ ustréza tudi „an“: novoslov. plántav itd.; češki: plantavy; a v srbskem: spontati naméstо „ą“ stojí „on“, nikakor ne „an“ ali „un“, dasitudi bi se bilo poslédnjemu (un) najláže nádejati; priméri srb.: gúndelj, m., gúndo, m., der Maikäfer: gąd- gąsti, brummen, summen, a poleg tega je tudi pómneti srb.: gòbela, f., das Rad (in der Anekdote), naméstо: gubela, staroslov. *gąbela: novoslov. gombéla, f., obód na zibéli. Erjavec v letop. slov. Matice 1879., 138.

Prvotno lice zgoraj naštétih beséd je: pęt, pąt s hohnívima samoglasnikoma „ę“, „ą“: pęta, pąto. A samoglasnik „ę“ ima v sebi dva déla: prvi je „e“, drugi je ž njim hohnívo stopljeni „n“. Ves tak je tudi „ą“. Popréjšnji oglédi nas učé, da se drugi, hohnívi

dél teh samoglasnikov, rekše „n“, posugúbi (verdoppelt sich), in potem se odcépi, ohranivši ali svoj prvi glas „n“, ali izpremenívši se v „r“, „l“. Ta odcépek, preobrážen v „r“ ali „l“ a) stopi v débli pred hohník: plęt-, pląt-; b) odskoči na konec débla: pętl-, pątl-, pętr-; c) zópet posugúbi svoj novi glas „r“ ali „l“ (v popréjšnjih besédah samó „r“), a potem stópi i v débli pred hohník i odskoči na konec debla, oboje ob enem: prętr-; d) eden teh dvéh posugúbljenih odcépkov se izpremení v „r“, a drugi ohrani svoj prvotni glas „n“, ter potlej obá odskočita na konec debla: koprn-. Lehko je razuméti, zakaj jeziku bolj ugaja glasovnà združba: pętĭno, nego li: pnęto, ali drugače povédano, zakaj „n“ odskákuje samó na konec debla. Popréj smo videli, da se v té združbe vtíkajo tudi samoglasniki, časi i nepotrébni. A tega ne mislim, da sem tukaj naštel tacih beséd vse raznolíčne obraze, kolikor bi se jih moglo poroditi, kajti jezik je neskončno plodovit v svojih stvôrih.

Po občej misli se tem besédam v koreníko déva: pĭn-pęti; ali vse kaže, da je to le njé obrušeno lice, katero v svojej celôti slôve: pĭnt.

Jezikoslovni zakon o hohnícih, s katerim smo se zdaj bávili, nam odkriva, zakaj imata staroslovénski glagol: mąžĭlěti, Mann werden, in ruski samostavnik: mužlanŭ, m., der Kerl, ein grober Mann, v sebi „l“, kateri je bil do sih dob neraztolmačen, in to nas ob enem tudi učí, da zaradi jednacega „l“ i staroslovénski glagol: pečatĭlěti, siegeln, méri na sléd zatajênega hohníka, če tudi ga v imeni za némško besédo „Siegel“ uže néma ni stara slovénščina: pečatĭ, m. f., a ni drugi slovanski jezici: novoslov. pêčat, m.; srbski: pečat, m. itd.; v jedínej póljščini ga nahajamo, ali tudi tam zdaj uže samó v končníci: pieczęć, f., das Siegel, a bil je v pravéki i v samem debli. Beseda: pečatĭ se né porodíla iz glagola: pek-peką, heiss sein, kakor se je nekdaj trdílo. Ker ima slovanščina za nemško besédo „Siegel“ še neko drugo imé, povrnímo se zopet k ónemu glagolu, kateri slôve staroslov.: vŭspętiti, hindern, hemmen; ruski: pjatitĭ, zurückstossen, zurückschieben; novoslov.: petíti, zurücktreiben. Pojma „hemmen“ in „drücken“ sta si v naravnem rôdi, ter naméstо „zurückschieben“, moremo tudi reči „zurückdrücken“. Od te podstave: pęt, „drücken“, nahajamo staroslov.: pętĭno, n., das Zeichen; rus.: pjatno, n., das Siegel, der Stempel: Aufdruck (ostarélo); der Fleck, eigentl. zuerst: der einem

Fleck ähnliche, ein Zeichen bildende Siegelabdruck, Stempel; pjatnitĭ, v., stempeln (ostarélo): poljski: piątno, n., Stempel, Zeichen, eingebranntes Zeichen. Semkaj tudi štéj ruski: pjatlyj, adj., fleckig, srbski: pètici, m. pl., eine Art Ausschlag, pètići, m. pl., isto, od koder je morda vlaška beseda: petécchie, f. pl., rothe Flecken auf der Haut, in tudi nemška: die Petetschen, Peteschen; a iz némščine je nazaj vzéta na pósodo poljska: petecie, petocie, m. f. plur., Fleckfieber, Petetschen; priméri vender tudi lat.: petigo, f., Räude. Ločiti je staroslovénski besédi: pętĭno, n, das Zeichen, ino: pętĭno, der Sporn, kajti prva se opira na podstavo: pęt-, drücken, a druga je pridévnik (adj.) od samostavnika: pęta, die Ferse, ter znači: zur Ferse gehörig. Semkaj morebiti prístoji tudi neraztolmačena beséda: pątĭ, m., der Weg, novoslov.: pót, m. f. itd., kar utegne značití „utrta tla", festgetretener Boden, via trita, in primériti bi k temu bilo srbski: utrènîk, m., die Heerstrasse, via trita, in novoslov. na Goríškem: útr, útra, m., festgetretener Boden; ako je ta misel prava, to latinski: pons-pontis né iz prvíne „móst", nego samó „pót", kakor si je tudi slovanska beséda „móst" v rôdi z besédo „město", der Platz, Ort; zatorej naš „most" utegne značiti: Übergangsstelle. A „pečatĭ", namésto prvotnega: pęčętĭ, ima drugo koreníko: pęk, od koder potem: pąk, vordrücken von oben nach unten und auch von unten nach oben, za tega delj ruski: pečatĭ, f., rés né samó: Siegel, nego i: Druck, Bücherdruck; priméri češki: pučiti, v., vordrücken, vortreiben. Tega koréna beséde so znane ter zaznamenávajo: k višku napéto in tudi ob enem dólu pritísneno stvar: vótel, globok prostor: polj. pąk, m., pącz, m., die Knospe, pęk, m., das Bündel, a staroslov.: pąčina, f., die hohe See, wo das Meer sehr tief ist; der hohle Raum (des Schiffes). Z besédo: pąčina je tudi vzporéditi novoslovénski, jednaki „l", kakeršen je v „pečatĭlěti", imejóči glagol: pŭkléti (-lě-), lím, v. impf.: to me noč in dan peklí, nagt mich im Innern, in der Tiefe. V Laščah; na Dolénjskem okolo Čáteža. Znano je, da „ą" časi toli omedlí, da se preobrázi v „ŭ".

(Dalje prihodnjič.)

Pastir.

Tam gori, tam gori za tretjo goró
Planina dviguje v nebó se,
Iz dalje srcé omedleva na njó,
Obrača na njó mi okó se.

Razmakni predgorja se temnega zíd,
Zavesa meglena, izgíni!
Naj svóbodno zopet se pase mi víd
Po mojej, po mojej planíni.

Oj, pašniki solnčni, lesovje temnó,
Vi viri, potoki studéni,
Ti, slap moj grméči, ti, selo mirnó,
Pri srci ko nékdaj ste meni!

Željnó, kakor ded naš v izgúbljeni raj,
Jaz gledam na trate planinske,
Solzèč se ozíram na mesta nazaj,
Kjer sanjal sem sanje detínske.

Tam, srečen pastirček, sem, glásno pojóč,
Veselje srcá razodeval,
Poslušal je potnik po dolu gredóč,
Moj drug mi je z ónkraj odpeval.

Britkósti in bóli tam nísem poznàl,
Pijóč le sladkósti sem rasel; —
Da bil bi pač vedno tam gori ostàl
In čede očétove pasel!

A vrgla osoda nemíla me je
Od dóma vže v rosnej mladósti,
In s kupo modrósti pojíla me je,
Še bolj me je s kupo britkosti.

Postal sem mej svetom drugačen pastír
In čedo zdaj čuvam slovečo;
A vsàhnil veselja je prejšnjega vír,
Izgúbil življenja sem srečo.

Onémel je petja veselega glas,
Srcé mi teró bolečíne; —
Zakaj sem zapústil te, rojstvena vás,
Zakaj sem vas pú每stil, planine!

X.

Otok in Struga.

Noveleta.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Nekje na Slovenskem se vije precej mogočna reka mej širokim poljem. Hudobna voda je to! Kjer koli se zavije, zajeda se globoko v ilnato zemljo, ter napravlja peneče vrtince. Dolgočasno olšje jej senči bregove. Če pa se z dalje ozreš po tej vodi, zdi se ti, da je struga nalita s samim črnilom.

Prav pri bregovih raste loček ali gleno in tista resnata, povodna trava, ki se sedaj vzdiguje, sedaj zopet k tlom potaplja, kakor bi s svojim nemirom hotela pokazati, da tudi njej ni po volji mokro stanišče v temnih valovih.

Tu pa tam se iz ločka vzdigne povodna ptica, ter leta, tužno kričeč, nad vodo. Le redko kje zagledaš ribo na vršini, samo, otožno, kot je vse otožno pri tej vodi. V globini pa preži tolsti som, ter se sedaj pa sedaj s hruščem zažene za svojim plenom.

Tik levega obrežja vleče se prašna cesta, polna črnega prahu. Polje ob strani je obdelano s koruzo, glavnim pridelkom nerodovitnej krajini. Vsak trenotek te srečavajo lačni obrazi; vsak korak se ti odkriva revščina in beraštvo. Če pa se nad taboj razteza še sivo, oblačno nebo, imaš občutje, kakor da si v kraji, ki sta ga ravnokar smrt in lakota s svojo grozo prepluli!

Iz širnega polja se omenjena reka končno zavije v ozko dolino. Tam pa je krajina prijetniša. Črni gozdovi se na obeh bregovih do visokih gorskih grebenov razprostirajo, mej njimi pa napravljajo zelene senožeti, njive in vinogradi harmonične lise.

Ravno na istem mestu, kjer se reka skrije v dolino, postavili so naši predniki graščini podobno poslopje. Od nekdaj so tu gospodovali mogočni in premožni baroni iz Struge, kakor so se po tem svojem, tik reke stoječem posestvu imenovali. Ali tedaj, ko se naša pripovest pričenja, je Struga skoraj podrtina. Njeno zidovje je razrito, odrgneno, rujavo-rudečkasto in razpokáno, da se je bati, da zleze poslopje vsak trenutek na kup. Na štirih oglih širocega grada tiče tanki stolpiči, na katerih so strešice sumljivo nagnene, kakor da so se ti štirje stolpiči napili kislega vina, in jih sedaj glava boli! Na dvorišči stoji kapelica z visoko, kupli podobno streho.

Krog grajskih zidov rastejo koprive in druga taka slaba zelišča. Gadje in kuščarji imajo tu notri svoja selišča. Za poslopjem se po hribu navtik razteza vrt, ki je bil morda nekdaj čedno in okusno obdelan. Ali sedaj poganja trava po peščenih stezah, in mesto rož in cvetja se šopiri trnje po gredicah. Kavke in sokoli, pod raztrganim ostrešjem gnezdeči, pojajo se nad poslopjem v zraku, ter svojim kričanjem napravljajo nemir. Človek pa se malokdaj prikaže iz žalostnega tega dvora. Ali vendar je istina, da se je še stanovalo na Strugi. Ti pa, ki so prebivali v njej, pretrgali so bili uže davno vse vezi mej svetom in mej saboj.

Komaj četvrt milje pod Strugo se dolina mahoma razširi. Sredi reke se očem odkrije precej velik otok, obrasten s smerekami, brezami in terpetlikami. Na tem otoku se dviguje ponosno poslopje, grad Otok. S svojimi stolpi in s strmimi strehami je grad romantično krasen. Človeku, iz dalje to poslopje opazujočemu, pa se dozdeva, kakor da bi gledal ostanek iz srednjega veka, ki so ga mimo hiteči časi tu pozabili. In vsak trenotek pričakuje, da prijezdi iz visocega portala tropa svitlih vitezov, ali pa da se prikaže na balkon v tesno obleko zavita gospica s širokimi, nagrbančenimi rokavi.

Moderne naprave okrog grada, lope in drevoredi človeka pač hitro v sedanjost pokličejo. In če umazani grajski hlapci s kletvinami tolste konje na vodo pripode, raztopi se takoj tudi romantika. Mimo Otoka pa se leno vali voda, globoka in zeleno-temna. Nekoliko čolnov je privezanih pod vrbovjem in po vodnej vršini se gonijo gosi, race in trije ali štirje mogočni labudje.

Lep kraj je to! In tem lepši se ti vidi, če si prišel na Otok mimo dolgočasne, podrte Struge!

I.

„Namen moj je storjen! Čemu naj mi je še to pusto življenje? In kadar imaš te vrste v rokah, pretrgana je uže nit mojega življenja! In sam jo bodem pretrgal, ter povrnil stvarnici svoje atome!“

„Moj Bog, če bi bil dobil žensko, kakor so je zaželele moči kipečega mojega srca! Ali ti, Ana, bila si moje prokletstvo! Ti si tista žena, ki me vleče v pogubno globočino!“

„In — ali si se le količkaj potrudila, da bi bila umela čutja moje duše? Vsak korak si mi ogrenila! In sedaj, ko se mi je življenja vsa sladkost odkrila, ko me vabi sreča od daleč, sedaj me

zopet ti z nerazvezljivimi verigami tiščiš k sebi! Vse sem pozabil in vsakemu sem odpustil! Samo tebi ne odpuščam! In na robu groba imam jedino to zavest, da te sovražim, sovražim!“

Grofinja Ana je vse to mirno prebrala, in z glasom, kakor da bi brala vsakdanje pismo ali pa račun svojega oskrbnika. Končavši pa je ponosno dvignila še vedno krasno glavo ter dejala mrzlo:

„Eliza, kak fantast je bil to!“

Grofinja Eliza pa ni odgovorila ničesar. Zamišljeno je trgala list za listom na leskovem grmu, ki je rastel tik klopi, na katerej sta sedeli. Ona pa se je razvnela:

„Kak fantast! In s sovraštvom do mene je šel v smrt! Ali Bog moj mi je na pričo, da mi to sovraštvo ne napravlja nikake skrbi! Sramoto je zapustil meni in svojemu otroku! Tako strašno sramoto! Da! tudi jaz ga sovražim, sovražim še sedaj, ko je uže davno razpadel v svojem grobu! In če se spominam tistega jutra, ko so ga tam doli konec otoka valovi bledega in z zeleno travo obvitega pripluli k produ, tedaj ga ni kota v mojej duši, kjer bi tičalo najmanjše milovanje do tega grešnika! Gospod Bog ga je udaril s pravično svojo jezo! In zaslužil je smrt, katero je storil!“

„„In kako je vse to prišlo?““ vpraša Eliza, „„grof Milan je bil vender tako resen značaj!““

„Kako je to vse prišlo? Tisti romantični nagibi, kateri so napravljali, da je bil slab gospodar, slab zakonsk mož, slab oče svojemu otroku, ti nagibi so ga zapeljali, da je hladnokrvno prekoračil meje spodobnosti, ter postal slabši od najumazanejšega umazanih svojih hlapcev!“

„„In kako je prišel v dotiko z ono rodbino?““

Grofinja Eliza je besedo „ono“ poudarjala. Potem pa še pristavila.

„„Saj ste bili vedno v silnem sovraštvu z onimi iz Struge, če se ne motim!““

„V starem sovraštvu!“ odgovori grofinja Ana. „Tam gori nekje pod Strugo tiči sredi vode gola skala. In nekdaj se je stari baron izmislil, da je k tej skali privezati dal čoln, in da si je tam postavil leseno lopo. Stvar pa ni bila všeč grofu, Milanovemu očetu, ki je trdil, da je isto skalovje njegovo. Vnel se je prepir in potem dolga, dolga pravda. Ali končno so državni gospodje razsodili, da tista pečina ali tisti otok ni ne otoškega grofa, ne struškega barona, ampak jedino le last državna! Zapravdala sta mnogo denarjev, ali pripravdala

si samo strupeno sovraštvo! Struški pa je bil zvit lisjak, ter je tiste pečine kupil od države in jih dobil v svojo last. Potem je na njih postavil lesen stolp, na katerem je vihrala velikanska, bela zastava s črnim grbom gospodov iz Struge. In vsako jutro je priveslal k temu stolpu, ter časih tudi sprožil mala dva topa, s katerimi je bil svojo tvrdnjavo oborožil. Stari naš grof pa se je jezil in penil, in najbolj tedaj, kadar se je tisto streljanje do nas razlegalo. Z baronom iz Struge se nikdar nista pogledala več. In ko je necega dne blisk v tisti stolp udaril, ter ga požgal in ga razdrobil, ni ta prigodjaj stvari čisto nič izpremenil. V grob sta nesla svoje sovraštvo!"

Na roko si nasloni težko glavo.

„Ali grof Milan je potem pozabil na isto sovraštvo, ter stopil s Strugo v tisto pregrešno zvezo, katera ti neznana ni!“

„„In koliko časa je stvar tebi skrita ostala?““ vpraša Eliza.

„Bog ve, koliko? Vselej kadar je prišla spomlad, hotel je takoj iz mesta tu sem. In če nisem hotela, odšel je sam, ter me pustil z otrokom. Tu na Otoku pa je lazil ves ljubi dan po smerekovih gozdovih in pri tem je nekdaj staknil tistega revnega otroka. In menil se ni niti plemenite krvi, ki se je tudi po njenih žilah pretakala, niti starega njenega imena! Zapredel jo je v svoje pregrešne laži. Ker s Struškimi nikdar občevali nismo, ga ni poznala osobno. Tudi se je bila menda ravnokar povrnila iz samostana in sveta ni poznala čisto nič. Delal jej je vse mogoče in nemogoče obljube, ter jo kmalu imel v svojih pesteh. Končno jo je pripravil ob vse — menda še celo ob pamet! Oj to so bili strašni dnevi, Eliza! Pomisli, ko se je vse to zvedelo! Ti ne znaš kaj je trpljenje! Ti tega ne veš! Tudi jaz nisem vedela do tedaj!“

„„In kako se je končno zvedelo vse?““ vpraša Eliza tiho.

„Zvedeti se je moralo! Sedaj je od tedaj kaki dve leti. Spomladi smo bili prišli tu sem. Nekega večera sedimo ravno pri čaji. Milan je bil čudno raznemirjen in razburjen. Na vsako vprašanje je ostro odgovarjal. Kar pride sluga in pove, da hoče mladi baron iz Struge z gospodom govoriti. In v istini je takoj za slugo vstopil baron Konštantin iz Struge. Mlad človek je bil. Tedaj je bil ravno dokončal študije na univerzi, ter postal zdravilstva doktor, kakor so si mej zimo aristokratični krogi dopovedovali. Govorilo se je tudi, da ima čudne demokratične nazore. Jaz ga do istega večera nisem poznala. Tedaj pa je hipoma stal v sobi, bled in razžarjenega pogleda. Milan

je planil proti njemu, ter ga s silo vlekel iz sobe, in po stopnicah navzdol. Nekov kmet ja je potem videl ob vodi hoditi. Prepirala sta se in jezno kričala. Drugo jutro pa grofa ni bilo v gradu. Ali dva dni potem so valovi vrgli njegovo truplo tam doli na prod. In kakor mi je sedaj stvar jasna, končal si je sam svoje življenje!“

Nekoliko časa molči, kakor da bi ne mogla nadaljevati.

„Potem pa se je sodnija polastila reči in mladega barona iz Struge so zaprli in dejali, da ga je on pahnil v vodo. In pričela se je tista grozna pravda. Po časopisih so vlačili naše pošteno ime, celemu svetu pripovedovali ta „roman“, milovali mene, milovali mojega otroka, ter trgali čast starej, plemenitej rodovini. Najmanjša stvarca ni ostala skrita! Vse, kar so ti smerekovi gozdovi doživeli, vse je moralo na jasni dan! In pa še le tista javna obravnava, h katerej sem morala priti jaz in vsi moji strežaji! Vse se je trlo k obravnavi, ter vestno poslušalo, kako da je oženjeni grof iz Otoka snubil baroneso iz Struge. Oj to so bili trenutki! Barona pa so obsodili, da mi je umoril moža, ker so ga priče videle, da je pozno v noči hodil z grofom ob bregu, ter kričal in prepiral se ž njim. Ponosno je trdil, da je nedolžen, s ponosom se je podal v ječo!“

Po kratkem premolku nadaljuje:

„Bil je v istini nedolžen, kakor to pismo priča. V poznej noči in malo trenotkov pred samomorom svojim je je pisal Milan v kmetskej koči. Drugo jutro je je prinesel otrok v grad, ter je izročil oskrbniku Oskrbnik Igla pa je bil na vse jutro pijan in zamešal je list mej svoje račune, ter pozabil nanj. In še le čez dve leti smo ga dobili. Barona so takoj izpustili in pred nekoliko meseci je prišel v Strugo nazaj. Dobil je podrt dom. Stari baron je bil še pred obsodbo nagle smrti umrl, in dekle je zblaznelo, kakor pripovedujejo. Vsem pa so postavili nekovega kuratorja; zemljo so dali v najem, spodili družino, prodali živino in denar zaračunili Bog vé kam. Oglašali so se tudi dolžniki in gospodarili, da je bilo groza. Sreča je, da ima rodbina nekov denarni fideikomis, katerega se dotakniti niso mogli. Mladi živi sedaj sam za sé, lazi po gozdovih in smradljivih kmetskih kočah, ter zdravi umazane bolnike. Nikjer ga videti ni! Olikano družbo sovraži, ter se je ogiblje. Žalostno življenje!“

Razsrdila se je, ter zmečkala list v roki:

„In to, to vse je zakrivil ta človek! In meni očita moje obnašanje! In še iz groba me sovraži! A tolažim se, da ga je uže dohitela pravična božja jeza!“

Molčé je zrla potem tijà pred se. Eliza pa je dejala mehko: „„Hladno je! pojdive v sobo! In tudi mrak uže nastaja!““

Vstali sta, ter odšli z vrta. Pri klopi v leskovi grm pa se je vsedel slavec, ter zapel žalostno pesen o nesrečnej svojej ljubezni. Voda pa je šumela mimo, ter s šumenjem morda pripovedovala drobnej ptici o nesrečnej ljubezni, zavoljo katere si je nekdaj grof Milan končal sam svoje življenje.

(Dalje prihodnjič.)

Glasniške postave in njihove premembe značijo dobo v zgodovini jezika in naroda.

Spisal J. Šuman.

Stari Slovenci in dendenes Čehi, Poljaki, Rusi gornji in spodnji Srbi govorijo: prinesi mi vody, imate ryby; enako govorijo tudi Bulgari: dobri-te kravi. Toda mi Slovenci, Hrvati in Srbi imamo obliko vode: prinesi mi vode, imate ribe, dobre krave. Rodilnik jedninski, imenovalnik in tožilnik množinski ženskih samostalnikov na **a**, enako množinski tožilnik možkih samostalnikov smo namreč v novej slovenščini posneli po vzgledu mehkih debel, t. j. kakor ima duša v rodilniku tudi uže v stsl. dušę, enako so se po tej sliki zravnala tudi trda debla. Tako je obstala oblika vode iz vodę po sliki in obliki dušę.

Ta trditev se daje dokazati. V dokaz služijo goltniška debla, n. pr. roka; roka ima v stsl. v rodilniku itd. ręky, v nsl. roke iz rokę po sliki dušę. Da bi oblika roke bila stara in iz one dobe, v katerej so bile glasniške postave še obstoječe, imela bi se navedena oblika glasiti ročę, a nikakor roke, kajti **k** se je pred ę omehčeval, primeri otroče otročeta iz otročę. Isto velja o goltnikih **g** in **h**, n. pr. noga noge iz nogę mesto nogy; muha muhe iz muhę mesto muhy; tako tudi pri možkih samostalnikih tožilnik množinski volke iz volkę mesto volky stsl. vlъky, roge iz rogę mesto rogy, duhe iz duhę mesto duhy. Da so se goltniki **k g h** ohranili pred ę, iz tega smemo sklepati, da stoji ta ę mesto y, ki je bil trd glasnik; oblike roke noge muhe volke itd. so tedaj mlade in spadajo v ono dobo, v katerej so

glasniške postave počele umirati. To se je godilo po staroslovenski dobi in vsled vpliva nemškega jezika. Pred tem vplivom namreč slovanska usta něso izgovarjala ni ke ali kę, niti kě ali ki, ampak le ka ko ku ky in kъ. Z drugimi besedami: v slovenskih ustih so se goltniki pred glasniki a o u in ъ držali, pred ostalimi glasniki pa mehčali; primeri γέρανος in žerjav, χέλος in želva, κεῖ-μαι in po-či-jem, reko in rečes itd; primeri latinski caecus (beri caekus) a caeci. Misliti je, da smo se iz nemških ust navadili goltnike tudi pred mehkimi samoglasniki izgovarjati in jih dendenes izgovarjamo v tujkah in domačih besedah tam, kder stoji e mesto ъ ali i mesto y, n. p. keber, kešica, kebelj; kedaj, kesno, kečka, kehnoti, geslo, henjati; ki, kij, kila, kis, kita, gizda, gibati, hitati, hirati itd. Še dendenes stoji v domačih besedah goltnik le pred izvirnim y, ki ga v pisavi zaznamujemo pomankljivo z mehkim i. To pravilo je v korenskih in besedotvornih slogih brez izjeme. Zato gizda iz gyzda, hiša iz hyša, bog in boginja iz bogynja; celo knez in kneginja iz knegynja. Iz istega vzroka stoji kesno mesto kъsno, kehnoti mesto kъhnoti in je ta pomlajeni e brez dvoma različen od vseh drugih in se izgovarja zadi blizo golta, mehki e pa predi blizo zobi. Tako v korenskih in besedotvornih slogih. Inače je v sklonskih končnicah. Tu se omenjeno pravilo zgubiva, ker govorimo pravilno otroci, pa tudi nepravilno z otroci mesto pravilnega z otroki iz otroky: enako veliki mož, velikih, velikim, velikima, velikimi iz veliky, velikyh, velikym, velikyma, velikymi; toda nepravilno pri velikem mesto velicem iz velicěm primeri stsl. velicějemь, veliki možje mesto velici možje primeri stsl. velicii, velikej ženi mesto velicej ženi.

Pravilo mehčanju je namreč, da se goltniki mehčajo pred e i in ь v nebnike, pred ě pak in pred takim i, ki je postal iz ě, mehčajo se goltniki v sičnike, n. p. cěl primeri nemški heil, gotiški hail-s, sanskrtski kaljas; recite, stsl. recěte (rьcěte), primeri grški λέγοιτε; volci, stsl. vlъci iz vlъcě, primeri grški λύκοι. Grškemu οι odgovarja slovanski ě, ki pa se rad slabi v i; zato stsl. še recěte, nsl. pa že recite, stsl. na potocě nsl. na potoci, stsl. na potocěhъ nsl. na potocih; toda stsl. in nsl. vlъci in volci iz vlъcě, kakor grški λύκοι svedoči; enako tudi něsem in na zahodu nisem, něsi na zahodu nisi, ně iz stsl. něstь na

zahodu ni, hrvatski nije, ker dolgi ě pišejo ije, zato nedosledno in krivo nij; němam na zahodu nimam itd.

Ta samoglasnik i postavši iz ě kaže svoj značaj po goltnikih, katere omehčuje v sičnike. Pa tudi tu se omehčanje opušča in naučili smo se od sosedov goltnike izgovarjati tudi pred samoglasnikom ě in onim i, ki ě nadomestuje. Tako govorimo tudi otroki mesto otroci, ob potokih mesto ob potocih stsl. potocěhъ, na nogi, pri muhi, Vlahi stsl. Vlasi; velikega, drugega, suhega, na zahodu tudi velicega, druzega. Oblika velikega česki velikého je postala iz velikajega; toda krčenje spada v ono dobo, kjer je omenjeno pravilo uže umrlo, kajti sicer bi govorili sploh velicega, kakor se govori na zahodu slovenskega jezikokroga. Obe obliki velikega in velicega sta vsaka za se dokaz, da se imamo pri njuni razlagi opirati na sestavljeno sklanjatev velika-jega, kajti oblika velikega s svojim ohranjenim goltnikom kaže, da je v podstavni izvirni obliki stal po goltniku trdi samoglasnik, ki je ostal tudi po krčenji proti glasniškemu pravilu; oblika velicega pa kaže, da je skrčeni e po izviru ě, ker le ta omehčuje predhodne goltnike v sičnike: da bi bila oblika velicega po zaimenski sklanjatvi napravljena, tedaj po obliki vsega, kder je prosti odprti e (jestь), onda bi se goltnik mehčal v nebnik, kar pa se ne godi. Pač pa so se besede tacega kacega vsacega, ki se glasijo na vzhodu in v stsl. takoga itd. prevrgle iz zaimenske sklanjatve v sestavljeno.

Ob besednem konci se po tem takem znebivamo glasniških pravil; oblike se olehčavajo jezik postaja prostejši, jednoličnejši, obilnost oblik se zgubiva, in pri tem ravnanji se celo stare glasniške postave v nemar puščajo. Če so stari sklanjali duša dušę ter ryby, ugaja nam mlajšim enako sklanjati duša duše in riba ribe. Če ima duša v rodilniku itd. duše, zakaj bi ne imela tudi riba in roka tako. In ker smo pozabili vzrok, zakaj ima duša dušę, pozabili smo tudi posledek sklonske končnice ę, ki bi ga imela učiniti na predhodni goltnik in govorimo zato: ima bele roke, kakor pravimo duše, dasi bi se imel k pred ę omehčati. Ker se k ně omehčal, zato je ta oblika neorganična, t. j. ona ne stoji na tleh slovenskih glasniških postav. Na dalje, ker so se te postave pred razvile in poznej v nemar puščale, a ne na opak, zato smemo sklepati, da je ta oblika mlajša, da spada v dobo po staroslovenščini. Če se te odlike nahajajo že v Brižinskih spomenikih pomešane z onimi na

y, iz tega sledi, da se je že takrat začel kązati nemški vpliv na naš jezik. Ker so pa v Brižinskih spomenikih oboje oblike na y in ę rabljene, iz tega sledi, da smo Slovenci nekdaj oboje oblike imeli, ravno tako kakor staroslovenščina in ostali slovanski jeziki. Še dendenes imamo ostankov. Miklošič ima primere v slovnici III² stran 138. za ženske, 134. za možke samostalnike, 161. za sedanjikove deležnike. Nekteri slučaji, ki so še med narodom shranjeni v frazeologičnih izrazih, še něso pobrani. Letos n. p. v šolskih praznikih sem čul v Slovenskih goricah izraz: v zvedi priti, t. j. v izvědy priti, kakor pravijo v ogledi iti, t. j. v oględy iti.

Iz te prikazni, da mi Slovenci, Hrvati in Srbi ta staroslovenski y nadomestujemo s samoglasnikom ę, sklepa Šafařik v svojih starožitnostih slovanskih, da mi Slovenci něsmo potomci in najbližji sorodniki starih Slovencev, za ktere sta sv. Ciril in Metod sv. pismo prestavila in liturgijske knjige spisala, ampak da so ti potomci Bulgari in mi Slovenci smo prišli iz zakarpatskih dežel, kakor Hrvati in Srbi, ker smo si v jeziku s Hrvati in Srbi jako blizo, posebno pak, ker imamo ž njimi vred te oblike na ę mesto y. Ima še Šafařik za svojo trditev tudi drugih dokazov: nektera krajna imena, osebna imena na -ic in ime Dudleipa. Pa vsi ti dokazi so menj važni in se dajo inače presoditi. Krajna imena n. p. se povsodi ponavljajo, kder Slovani bivajo; imena na -ic, ki so vzeta iz Anonyma Solnograškega, piše Majciger, ki je ta imena in cel Anonymov spis zgodovini sv. Cirila in Metoda pridjal, v našem jeziku na -ec; ime Dudleipa, ki shranuje skupek dl, ničesar ne dokazuje, ker se dl nahaja tudi na Slovenskem in sta obliki predla in prela obe v navadi. Ostal je tedaj najvažniši dokaz za Šafařikovo mnenje, da smo mi Slovenci prišli kakor Hrvati in Srbi iz zakarpatskih dežel, dokaz skupnega glasnika ę na onem mestu, kder imajo drugi Slovani y. Ta dokaz po tem takem tudi pade, če je, kakor so meni zdi, dokazano, da so oblike roke ribe vode itd. mlajše in so postale po staroslovenski dobi in po sliki duše iz rąkę mesto rąky.

Ker sem že omenil Šafařikovo mnenje o naseljevanji slovenskega naroda, naj še ob konci pristavim Miklošičevo mnenje o tem prašanji. Miklošič sodi o tem prašanji tako. Slovenski narod je ono slovensko pleme, ki je bivalo v šestem stoletji na levem pobrežji spodnje Donave in je Prokop imenuje Σκλαβηνοί, Jornandes Sclavoni;

en del tega plemena je ostal na svojih sedežih v Dacii, ti so dakovski Sloveni, njih ostanki so bivali tam še do začetka sedanjega stoletja, sedaj so porumunjeni; drugi del se je selil na jug in je dobil pri inorodnikih svoje novo ime po Bulgarih, ki so bili se poznej priselili in se s časom v Slovenih zgubili, bili pa so Bulgari s Huni in Turki soroden narod, med seboj se bulgarski Sloveni še dendenes imenujo Slovene, tujci jim pa pravijo, da so Bulgari; tretji del se je naselil v Panonii in tje do Karpatskega podnožja, ti so panonski Sloveni in v njihovem jeziku sta pisala sv. Ciril in Metod, sedaj je ta slovenski del razun ogerskih vzhodno-štirskih in hrvatskih Slovencev ter Slovakov pomadjarjen; šterti del je prišel proti zahodu do planin in se naselil na noriških planinah in dolinah čez celo sedanje Štirsko, celo Koroško, gornje in spodnje Avstrijsko, vzhodno Tirolsko, Kranjsko, Istrijo in staro Liburnijo; ta oddelek smel bi se imenovati noriško-slovenski, navadno pa se imenuje dendenes prosto slovenski narod in jegov jezik slovenski ali novo-slovenski v razliko staroslovenskega. Slovenci smo tedaj po tem mnenji, ki je zagovarjajo najimenitnejši učenjaki, potomci noriških in panonskih Slovenov, najbližnji sorodniki Slovakov, ki se sami še tudi imenujejo slověnsky narod in svoj jezik slověnsky kakor mi, nadalje sorodniki bulgarskih Slovenov in izumrlih dakovskih. V Trubarjevih in Dalmatinovih knjigah se ime Sloveni in Slovenci pomešano rabi.

Ràk.

Spisal Fr. Erjavec.

Vsi pòjte rakom žvížgat,
Lažnjívi prátikárji,
Lažnjívi zvézdoglédi,
Vreména vi preróki!
Preširen.

Vse nižje živalstvo, ki v brezmejnem številu in v neizcrpnej raznolíkosti životari po suhem in po mokrem, menda néma živalce, ki bi bila populárnejša od raka. Pri nas vsaj pozna ga vsak samosrájčnik, izvzemši morebiti kacega bosopétega Kráševčka, ki še ni videl druge vode, nego domače vasí umázani kál. Temu bi mogel kdo ugovárjati, da brezsrájčniki in bosopetci nikoli in nikjer némajo besede, vsaj veljavne besede ne. To je živa resnica, katere

nobeden pámeten človek ne bode pobijal, toda raku so do imenitnosti pomogli možjé, učeni in modri možjé. Kdo bi htel tajiti, da pokojni profesor Metelko ni bil učen in moder mož? In ta učenjak, ki je Slovencem v nemškem jeziku spisal slóvnico slovenskega jezika, ta učenjak postavil je za uzor „raka", da bi pokazal, kako gré sklánjati moška imena. Kaj menite, to ni kar si bodi! Toliko in toliko imen je bilo možu na izbér, a nobedno mu ni bilo po volji. Raka si je izbral, gotovo ne brez dobrega premíselka.

Sicer némamo vse gotovosti, da li je bil „ràk" Metelkova izvirna misel. Vsacemu naobráženemu Slovencu je znano, da so se uže pred Metelkom slovenski slovníčarji ukvarjali z delom, o katerem je težko reči, ali je mànj koristno ali bolj nehvaležno. A kraj vse nehvaléžnosti število teh mož vendar ni takó neznatno, kakor bi se morebiti komu zdelo. Prav zato je tudi mogoče, da je uže kdo drug pred Metelkom imel to srečno misel, posaditi raka na to častno mesto. Pravimo: mogoče je, a poroštva za to nikakor dati ne moremo, ker odkrito izpovemo, da so nam vse te slóvnice, naj si jih je rodil Bohorič, oče Marko ali Kopitar, znane zgolj po pisáteljevem imenu. Pa če bi se tudi dalo prerékati Metelkovej izvírnosti glede raka, to vendar njemu samemu — raku namreč — slave zmanjšati ne more, dà, moglo bi mu jo samo povéčati.

Mnozemu bi vsled tacega počeščenja vzrastel greben, ta in óni bi se ponašal s tako slavo. Ràk pa nič. Niti vredno se mu ne zdí, da bi se o tem govorilo. Zná se mu, da je razvajen, kar se dostaje slave. Kaj če tudi slava maloštevilnega slovenskega naroda njemu, katerega je uže stari svet v zvezde koval. Pa kaj govorimo: stari svet! Kaj ga ne slavi še dandenes ves svet, stari in novi, kolikor je dolg in širok, svet namreč? Saj vemo vsi, da se ràk sveti mej zvezdami. In ne samo takisto mej zvezdami, mej tistimi malimi, katerih razven kacega zagrizenega strokovnjaka zvezdogleda morebiti nobeden po imenu ne pozná. Nikakor ne! Ràk je vzet mej nebeška znamenja. Pomisli, mej znamenja nebeška! Ali veš, koliko jih šteje učeni svet? Tega vprašanja skoro ni bilo treba staviti, ker vsak pošten Slovenec, če tudi brati ne zná, ima „pratiko" v malem prstu in ta ga učí, da je teh znamenj dvanajst. Nič več in nič mànj. In ràk je mej njimi. Zraven nam je pa še pomisliti, da néma vseh dvanajst znamenj živalskih imen. Samo sedem je tacih, na vsem nebu. In poleg leva, ovna in bika je tudi ràk v tem številu! In vsaka

prátika, bodi si vélika ali mala, prava Blaznikova ali ponarejena Kleimnayrjeva, vsaka naznanja leto za letom natanko, katerega meseca in katerega dné stopi solnce v rakovo znamenje.

Ali vsa ta slovéčina raka ni pokvárila, kar se drugim tako rado primerja. Napuha in ošábnosti temu poštenjakoviču ni smeti očítati. Pristojno in moško se pač vede, ter se ràd daje prav na široko. Zná se mu, da čuti svojo vrednost in, dasi ni pregostobeseden, luči svoje modrosti vendar ne stavlja pod polovník, temveč jej dá svetiti, kadar se mu ponudi ugodna prilika. Prijatelj moj dragi, če si kedaj bral „Ježo na Parnas“, uverjen sem, da rad prikimaš tej sodbi. Človek se čudi in strmi, ko posluša modrost njegovih ust. Takoj o prvem nastopu preloputne sè svojo modrostjo vse k ježi zbrane tekmece. Kako uže pravi? A da!

Tovarši moji! kdor kaj veljá,
Brez uma besede iz ust ne dá,
Zatorej se mislim mirno v kràj
Brez besedovanja umakniti zdaj.

Potem pa še oblastno in zadovoljno pristavlja;

Pri nas je sicer vse drugači,
Pri nas pod vodó le rak junači.

In nadalje, kakó samosvestno in odločno — dasi uljudno — odklanja komárjevo grajo:

Ne uči ti mene, ljubi moj brat!
Kdor ima razum, sam zná se vesti,
Kdor ima izvirnost, vprašal ne bó,
Kaj vaša vodila mu zapovedó.

To je korenika! To je mož, kolikor ga je pod košem. Takó se govori! Kaj tacega človek rad sliši. Komár umolkne. Kaj bi se tudi dalo na to odgovoriti? Ti pa, o človek! pojdi in uči se od raka, kakó veljá zoperniku sapo zapreti.

S tem smo — takó vsaj ménimo — rakovo imenitnost dovoljno osvetili, in skrajni čas je uže, da se ozbiljno lótimo posla. Nakánili smo namreč opisati raka in njegovo dejanje in nedejanje pod vodó, njega vesele in žálostne ure. Sicer nam ta ali oni morebiti porêče: „tega ni prav nič treba; rak bodi velik in poln, tolst in okusen, za vse drugo nas ni nič briga. In pa, ali niste zgoraj sami rekli, da pri nas vsako dete zná raka? Pustite nas torej na miru ž njim! Ali mu morebiti hočete pretípati srcé in obisti?“

Za sedaj dajmo mir srcu in obistim. — Prijatelj moj ljubi! tebi bi se gotovo hudó zamérili, ako bi samo posúmnjali, da li raka poznaš ali ne. Zamérili bi se ti uže zarad tega, ker si v svojem društvu znàn, da ga najhitreje in najčisteje umeješ izlúščiti, in sicer ne brez neke posebne spretnosti. No, pri vsem tem ne vémo, ali ne bi prišel v majhno zadrego, ko bi te kdo kar iznenada in ostro povprašal, koliko nog ima ràk. Nam se močno dozdeva, da bi mej desetimi takó vprašanimi njih pet bilo v škripcih zarad odgovora, a od ostalih petih ne znamo, če bi dva isto odgovorila. In to pri vsem tem, da raka pri nas pozná vsako dete.

Koliko nog ima ràk?

Poslušajmo!

V srbskej narodnej pripovedki psújeta se ràk in žaba. Po Martin Krpanovem, ali prav za prav po vodilu ranjcega Jarnejka na Golem, nista se tudi ta dva prepirača pítala s pogačo, temveč ométala sta se z najgršimi psovkami, kar si jih je mogel kdo izmisliti. Mej ostalim reče žaba ráku: rače sedmokrače! Po tem bi ràk imel sedem nog. Sedem! To bi bilo vendar čudno! Liho število nog! Kolikorkoli živalij poznamo, vsaka ima noge lepo na pare. Samo ràk da bi jih imel sedem? Ne, to se nam ne zdí verjetno. Najbrž psujoča žaba v hipci največje razdraženosti ni prav pomislila. Mogoče pa tudi, da je htela le na sploh reči, da ima polno nog. — Takó tedaj srbska žaba.

Preglejmo sedaj kaj druzega.

„Vrtčev“ neimenovan pesnik „otročjih iger v pésencah“ poje:

Blato gaziš, kakor ràk,
Kadar leze osmokràk,
Nese lačen v žabji grád
Spredaj klešče, zadaj vrát.

To se nam zdí resnici podobno. In vrhu tega se te vrstice beró nekam lehko in ušesu prijetno zvoné. Ràk bi tedaj imel osem nog, jedno več, nego v srbskej pripovedki. Vse bi bilo prav, ko bi le pésnikom mogli v tacih prozájičnih rečéh dati popolno vero. Nam navadnim pozemljakom, ki pot svojega življenja peš krevsamo, zdé se ti ljudje večkrat nekako vihrávasti, ki več leté po zraku, nego hodijo po trdej zemlji. Zato jih svet v tacih suhoparnih rečéh ne pozivlje rad na svedočanstva, ker jih ima na sumu, da vidijo časi več, časi mènj, nego drugi vsakdanji človeki.

Tedaj zopet ne vémo, na čem smo. Vsekako ne bi bilo nápačno, ko bi si poiskali še kacega treznejšega poróka.

V notranjem Kranjskem je majhen trg. Do imena nam ni. V tem trgu je pred leti živel gospodar, ki je s krčmo in majhno kupčijo pošteno redil sebe in svoje. Necega poletnega dné se primeri, da mu pride v hišo tujec Nemec v gospodskej suknji ter si ukaže prinesti jela in pila. Priljudni krčmar nosi na mizo, kar zmore klet in kuhinja, in streže gospodu, kakor je sploh imel navado, bodi si gost ták ali ták.

Ko si je potni gospod dušo uže doberšno privezal, spomni se krčmarica, da ima v kleti še nekaj lepih rakov.

„Vidiš, kaké sem pozabljiva!“ obrne se gospodinja k možu. „V kleti je še nekaj rakov v koprivah, pa ne, da bi se bila prej zmislila na-nje. Ponudi jih gospodu!“

„„Ràk! ràk!““ ponavlja gospodár počasi ter si têre razorano čelo. „„Kakó neki se ta žival imenuje po nemški?““ govorí mož bolj sam v sé, nego svojej zakonskej družici, o katerej je vedel, da mu v tej stvari ne more pomoči.

„Ti vsaj moraš to vedeti, saj si malo mènj nego pol večnosti v cesarskej službi nosil suknjo belo in sem tako dolgo morala čakati na te, da sem malo ne ostarela. Toliko si se menda v dolzih letih naučil némščine, da bodeš znal gostu raka ponúditi.“

Mož ni dalje poslušal, šel je iz kuhinje in je razmišljal svoje misli. Pri vojacih se je pač nemškovalo na vse pretege, in ujela se je raznokaka beseda, ki je potem pri tej ali ónej príliki dobro služila, če tudi ne češče, pa vsaj vsako sedmo leto. Ali sedaj se je uže mnogo tega izkadilo iz sive glave, in kdaj je živ krst pri vojacih slišal kaj o racih? Nikdar nič!

Mož stopi za hišo, pomakne si klobuk na čelo, položí roke na hrbet in koraka zamišljen gori in doli, kakor je imel navado vselej, kadar je premišljeval kaj posebnega.

Za nekaj časa popravi si klobuk in nekako zadovoljneje gré zopet v hišo k tujcu, upre se z obema rokama ob mizo ter vrže gostu v obraz besede: „nôh bôs binčens?“ (Ali še kaj želite?)

Tujec ga na to povpraša, kaj bi mu mogel še dati.

„Pêfêlens zêr šene rake?“

„„Was ist denn das?““ (Kaj je to?)

„Rake zajn klajne fiher, hat file file fusen, rote mondur, šnajdermajster, carukmarširt.“

Ne vé se prav, ali je Nemec razumel, kaka zverina je to, ali resnica je, da ga je popadel silen sméh. Mož se je smejal in smejal držé se z obema rokama za trebuh in da so mu solze oči zalivale. Našemu krčmarju s prva ta objesten smeh ni bil nič po gódu Malo je manjkalo, da ni bradača, ki se mu je takó nespodobno v zobe režal, zagrabil za vrát ter ga vrgel pod hišni káp. Toda o pravem času še opomnil se je svojega stanú in nepláčanega računa. Zdajci se začne tudi on smejati, ne vé se, ali sebi in svojej nemščini, ali smejavemu gostu, ali slanemu računu, ki mu ga bo naredil. In smejala sta se oba takó od srca, da je prišla gospodinja iz kuhinje na prag gledat, kaj imata.

Hipoma pa zablisne nekaj na krčmarjevem obrazu in mož si s kazalcem desne roke potrka na čelo, v znamenje, da se mu je v glavi zasvetila dobra misel. Hitro se obrne, skoči v klet in prinese v vsakej roki lepega raka. Na to iz nova sméh, kateremu se je sedaj še žena pridrúžlia.

Kaj se je godilo dalje, nas ne zanima, in to tem mànj, ker nas je tudi ta pôrok pustil na cedilu. Trezen mislec je res in tudi pameten bi bil za silo ali kaj, ker raku nikoli ni nóg preštel. To sicer vé, da jih ima mnogo, vsaj mnogo več, nego kakeršnakoli druga žival, ki se deva v lonec. Ali s tem nam ni ustreženo.

(Dalje prihodnjič.)

O fotofonu.

Spisal dr. Ign. Klemenčič.

Glavna podlaga napredku v prirodoslovji je poskús (eksperiment). Z njim vprašamo prirodo neposredno, kakó in po katerem zakonu se ta ali óna prikazen vrši. Dokler prirodoslovci niso poznali te podlage, napredovalo je prirodoslovje le počasi in samo v tistih strokah, v katerih jim je uže vsakdanje življenje dajalo priliko mnogokrat opazovati prirodine prikazni; tako statične in astronomične, o katerih so uže stari Grki imeli precej znanje. Oni so sicer opazovali tudi električne prikazni na drgnenem jantaru, a to je bilo tudi vse, kar so vedeli o tej sili, in ko bi bil Galvani živel za starih Grkov in bi bil uže tedaj slučajno opazoval jednako prikazen, kakor

leta 1789., gotovo bi bila ta opažnja tako dolga osámljena ostala, kakor ona na drgnenem jantarju.

A v osemnajstem stoletji bile so razmere drugačne. Slavni Gallilei uvêdel je v prirodoslovje poskús, ustanovil nauk o gibanji in dal svojim naslednikom navodílo, kako naj opazujejo prirodo. Na prvi videz neznatna prikazen Galvanijeva dala je Volti povod raziskavati novi vir vzbujanja elektrike: s pomočjo poskusov širilo se je znanje o elektriki bolj in bolj; marljivi prirodoslovci pazili so na vsako malenkost ne oziraje se na praktično pomenljivost svojega uspeha in spravili so na dan celo vrsto empiričnih zakonov, katere so potem drugi možjé zopet porabili na različne načine v korist vsakdanjemu človeškemu življenju. Vednost o elektriki napredovala je orjaškim korakom in ravno v zadnjem zmislu, da so se namreč teoretično proizvedeni zakoni prirodini in opazovana svojstva prvin skušala uporabiti v praktičnem življenji, ponašati se sme najnovejši čas z nepričakovanimi uspehi. Sem spadajo dynamo-električni stroji Siemens-ovi, Hughes-ov mikrofon, Graham Bell-ov telefon in njegov fotofon, o katerem je poročal meseca avgusta 1880. v XIX. letnem zboru amerikanske družbe za pospeševanje vednostij v Bostonu.

Leta 1877. slišal se je po Evropi prvi glas o telefonu, novem aparatu, ki bi imel izpodriniti telegraf, ker je gotovo ustni pogovor v daljavo, kakeršen je s telefonom mogoč, bolj praktičen, nego pismeni po telegrafu. In čudno; dasiravno je bil uže Nemec Reiss okolo letâ 1860. sè svojim telefonom (ki je pa po sestavi različen od Bellovega) pokazal, da se dadé električnim potom godbeni glasovi v daljávo pošiljati, je bilo še vendar mnogo veščakov, ki prvemu poročilu niso verjeli. A ko se je priprosti aparat sam pokazal v Evropi ter pokazal kaj zamore, potem se ve da nastalo je mej veščaki in neveščaki splošno začudenje. Sedaj je telefon v praktičnem življenji amerikanskem popolnoma udomačen. V večjih mestih amerikanskih in tudi evropskih rabi se jih na tisoče, ki so pa različno izpremenili svojo podobo. A tudi vednost posluževala se ga je uže večkrat uspešno; in ravno pri takej priliki nastala je v Graham Bell-ovej glavi ideja o fotofonu, katero je v minulem poletji z velikim trudom izvel in pokazal. Bistven del fotofonov pa je telefon, naj tedaj najprvo tega v kratkem opišem.

Na permanenten (jeklen) magnet postavljen je mali valjar (cilinder) iz mehkega železa, obdan z več sto ovinki tankega bakrenega dratú. Prostemu koncu železnega valjarja nasproti, še ne 1^{mm} od

njega oddaljena je železna ploščica. Jekleni magnet magnetizuje železni valjar, ta pa vpliva potem na nasproti stoječo ploščico ter jo vzdržuje v stanji mehanične napetosti; če jo tedaj sè silo približujemo ali oddaljujemo železnemu valjarju, vzbuja to v njem reakcijo, koja obstoji v tem, da se njegov magnetizem ponižuje ali povišuje. Vsaka prememba valjarjevega magnetizma pa vzbuja v sklenenem ovitem dratu sebi razmeren električen tok. Narobe vrši se prikazen, ako vpeljemo od zunaj električen tok v oviti drat. Ta tok predrugači valjarjev magnetizem in to vpliva zopet na železno ploščico tako, da se valjarju približuje ali oddaljuje.

Vzemimo si dva taka aparata in sklenimo ja tako, da mora vsak električen tok vzbujen v jednem krožiti tudi v druzem, tedaj se bode vsako gibanje ploščice v prvem telefonu ponavljalo tudi v drugem. Ako prouzročajo gibanje ploščice zvočni valovi človeškega glasa, potem mora tudi ploščica v drugem telefonu posnemati to gibanje ter v svojem obližji vzbujati zvočne valove, ki jih uho poslušajočega spozna kot glas govorečega v prvi telefon.*)

S tem aparatom mogoče je govoriti na veliko daljavo samó da se ta prepreže z vodilnim dratom, s katerim se sklepata telefona v skupni vodilni krog.

Zapomnimo si tedaj, da vsak električen tok, ki nastane v dratu okolo valjarja ovitem, prouzročuje gibanje železne ploščice. Jednaki učinek ima tudi vsako oslabljenje ali ojačenje tekove moči. Vzemimo si sedaj samo en telefon in sklenimo ga s kako stanovitno galvanično baterijo v vodilen krog, v katerem naj se nahajata tudi dva kosa posebnega z živim srebrom napojenega oglja, ki ležita jeden vrhu druzega in se rahlo dotikata. Potem kroži tok na pr. iz baterije skozi ogelj in telefon zopet v baterijo nazaj. Tokova moč ostane si jednaka, dokler ne spremenimo baterije (elektromotorične sile) in vodílnega upora v krogu. Ogelj spada mej dobre prevodnike in ima čudno svojstvo, da ménjuje svojo prevodljivost, ako se stiska. Stisnimo ogeljna kosa v gori omenjenem krogu, s tem predrugačimo ogljevo prevodljivost, vrhu tega bolj ali mànj rahlo dotikanje ogljevih kosov, ki tudi vpliva na krožni upor, predrugačimo tedaj tudi krožni upor,

*) Tako razlagal si je Graham Bell sam vršenje v telefonu in z njim strinjala se je prvi čas velika množica veščakov. A pozneje pokazalo je nekaj poskusov, da to razlaganje ni popolnoma veljavno, in nastalo je drugo, o katerem mi pa tu ni mogoče govoriti.

tokova moč se izpremeni in v tem trenutku se tudi ploščica v telefonu gane. Ako se ponavlja to stiskanje mnogokrat v jednej sekundi, potem mora slišati uho blizo ploščice glas. Znamenito je, da uže pritisk zvočnih valov na ogeljna kosa zadostuje, da se menja krožni upor. Ako tedaj govorimo proti oglju v telefonovem krogu, nastane ploščično gibanje, ki naš govor ponavlja. Takov je v principu Hughes-ov mikrofon.

(Konec prihodnjič.)

Preširen v Nemcih.

Spisal Fr. Levec.

Ko sem pred nekoliko meseci v slovenskem dnevniku oznanjal Samhaberjeve „Preširenklänge," izrazil sem željo, da bi knjiga zaradi svoje elegantne vnanje oblike in prave pesniške vsebine v Nemcih našla mnogo kupcev ter pridobila našemu prvemu pesniku mnogo čestiteljev. Veseli me povedati, da se je ta želja popolnem izpolnila. Čitajoče občinstvo nemško sprejelo je v obče Samhaberjevo knjigo jako prijazno. Slovenci pač s Samhaberjem niso bili popolnem zadovoljni, kajti prelagatelju se marsikaj ni posrečilo; a pomisliti je, da prevod nikoli ne doseza izvirnika in tudi, ko bi sam Bodenstedt ponemčil nam Preširna, uverjen sem, da bi slovenskim čestiteljem pesnikovim mnogo stvarij ne ugajalo. A vsaj to moral je vsak izmej nas priznavati, da mej vsemi dosedanjimi prelagatelji Preširnovimi je vendar Samhaber še - najsrečnejši, najboljši.

Tem prijaznejši odziv našla je knjiga v Nemcih in — kar je treba poudarjati — v neavstrijskih Nemcih. Da so „Laibacher Ztg." „Agramer Ztg." in praška „Politik" Samhaberjevega Preširna spodobno omenjale ter priporočale, to ni nič posebnega; tudi to je doumno, da je „Linzer Ztg." prinesla o Preširnu pet dolgih feuilletonov ter da se je vsled tega na zgornjem Avstrijskem Samhaberjeve knjige mnogo razpečalo; ravno tako preprijaznega priporočila v Roseggerjevem „Heimgartenu", v dunajskem „Weltblattu" in graškej „Tagesposti" ne bodem obširneje omenjal, in sicer zategadelj ne, ker so drugi večji dunajski listi ogledovali knjigo od politične strani ter jo zategadelj samo čisto kratko naznanjali ali pa prezirali. Saj so se celò v Ljubljani od neke strani Samhaberju podtikali — politični nameni!

A velikega pomena se mi zdi, da so znani nemški pisatelji in vplivni nemški časopisi zunaj v nemškej državi veselo pozdravljali našega pesnika v Samhaberjevem prevodu, osobito ker je vsakemu izmej nas dobro znano, kako nezaupno se na pravem Nemškem sprejema vsaka knjiga, ki iz Avstrije prihaja v knjigotrštvo.

Prvi se je oglasil lipski „Magazin f. d. Literatur des Auslandes“, ter pod naslovom „Preširen, ein slovenischer Dichter“ prinesel obširen spis o Preširnovem življenji in o njegovih pesnih. Hvali Samhaberjev prevod, navaja nekoliko pesnij Preširnovih ter opozoruje nanj nemško občinstvo.

V Gottschallovih novinah „Literaturblätter“ napisal je znani Robert Waldmüller članek o Preširnu, v katerem poleg druzega pravi: „Die Arbeit ist eine interessante Studie, welche den Wunsch erregt, dass das Leben und sämmtliche Dichtungen Preširens dem deutschen Volke vorgeführt werden.“

Berolinska „Deutsche Revue“ priobčuje Preširnov životopis in oceno njegovih pesnij, potem hvali pesnika in prelagatelja ter dostavlja: „Sowohl die übertragenen als auch die beigefügten deutschen Gedichte zeigen uns einen echten und originellen Dichter und sind die Verse mit grosser Gewandtheit geschrieben.“

Ravno tako nedavno na svitlo prišla knjiga Proschkova „Bilder aus Krain“ Preširnu posvečuje celo stran.

Znani nemški literat Otto pl. Leixner v Berolinu, ki daje na svitlo „Illustrirte Weltliteratur f. d. reifere Jugend“, jako hvali v privatnem pismu Samhaberjev prevod. Pravi, da Preširna tudi sam pozna v originalu, ker je v Mariboru studiral ter se slovenski naučil; dalje prosi Samhaberja, da bi mu za njegovo knjigo še iz najnovejše slovenske literature poslal pripravnih prevodov ter dostavlja: „Natürlich kann ich der slovenischen Literatur nur einen kleinen Platz einräumen, aber immerhin ist hier auch mit kurzen Hinweisen und einigen Proben schon etwas getan, um in Deutschland hier und dort wenigstens für einen Dichter wie Preširen Propaganda zu machen.“ Samhaber je poslal Leixnerju tudi več Jenkovih pesnij ponemčenih, da jih priobči v svojej knjigi.

Victor Scheffel, jeden prvih nemških pesnikov sedanjega časa, piše Samhaberju mej ostalim: „Die mit warmer Theilnahme verfasste Lebensschilderung Preširens und die Verdeutschung seiner Klänge hat mich sehr angesprochen.“

In slavnoznani Johannes Scherr obeta v pismu iz Züricha, da bode o Preširnu v jednem večjih nemških listov napisal obširno studijo

— „wenn nicht, so werde ich ihn jedes Falls in meiner jetzt in neuer Auflage erscheinenden „Weltliteratur“ besprechen.“ In Scherrova zgodovina svetovne literature je prava svetovna knjiga, ki je doživela do sedaj uže šest natisov ter je preložena uže v mnoge tuje jezike.

Iz tega se vidi, da ima Samhaberjeva knjiga lep vspeh. Glavni namen jej je bil Nemce seznaniti z našim Preširnom. In ta namen je dosežen.

O novobolgarskej literaturi.

Sestavil A. Bezenšek.

I.

Slovenski in bolgarski narod podobna sta si v mnogem obziru: kakor je Slovenec na skrajnem zapadu jugoslovanstva imel borbo za obstanek proti močnim in gospodstva željnim sosedom, isto tako boril se je na život in smrt Bolgar proti ljutemu Turčinu; Slovenec bil je nadvladan posebno v duševnem obziru — vsiljeval se mu je namreč tuj jezik in tuj duh, a Bolgar je bil premagan v gmotnem zmislu, primoran je bil upogniti glavo tujemu jarmu, in vsled tega potrlo se mu je tudi duševno življenje, zaprečil se je razvitek literature, udušil se je vsak znanstveni napredek z materijalnim zajedno. Samo žilavosti bolgarskej kakor slovenskej moramo pripisovati, da ta dva naroda nista izgubila jezika svojih očetov, da nista pozabila, da sta dél jednega velikega plemena slavjanskega.

Nadalje so si podobni Slovenci in Bolgari v tem, da so oboji v političnem oziru razkosani na več upravnih pokrajin. Bolgari so razdeljeni na pet kosov; žive namreč v kneževini Bolgarskej, v iztočnej Rumeliji, v Makedoniji, v Dobrudži, v iztočnem delu Srbije; in ravno tako prebivajo tudi Slovenci razcepljeni v šest upravnih kosov, prebivajoči po Kranjskej, Štajerskej, Koroškej, Ogerskem, po Primorskem in v Italiji.

Jednaki uzroki imajo tudi jednake posledice. Zatorej vidimo tudi v literaturi, ki je pri vsakem narodu zrcalo duševnega življenja in materijalnega položaja, mnogo sorodnosti mej slovensko in bolgarsko. Kratke črte, v katerih hočem predstaviti Slovencem novobolgarsko književnost, bodo to dokazale.

Gradiva sem nabral največ iz slavnoznane dr. Jirečkove „Zgodovine bolgarske“, a kar se tiče najnovejših časov, imel sem tudi sam priliko motriti delovanje Bolgarov na književnem polji.

Zgodovina novobolgarske književnosti začenja se s kroniko meniha Pajsija Samokovskega (l. 1762). Za njim poskušali so se na književnem polji vladika Sofrenij Vračanski, (1739—1815). Njegova knjiga „Kyriokodromion“ iz l. 1806. je prva tiskana knjiga novobolgarskega slovstva; preložil je tudi mnogo spisov iz grščine in spisal je spomine o svojem življenji. Tisti čas sta pisala tudi Hadži Joakim, in Kiril Pejčinovič, kateri je dal svojo knjigo pod naslovom „Ogledalo“ v Budinu natisniti.

Živahneje začela se je razvijati bolgarska literatura še-le od 1824. leta, ko so si nekateri bukareščanski in odeski rodoljubi postavili za nalogo, buditi prosveto mej svojim narodom. Mej temi so se odlikovali dr. Beron, A. Stojanovič, Nenovič, Pešakov in Sapunov, ki so vsi v Vlaškej živeli. Prva njihova skrb bila je, da spišejo knjig za novonastale bolgarske šole. Prva bolgarska šola odprla se je v Gabrovu 1835. leta. S časom se je razširila v učiteljišče, iz katerega je toliko učiteljev za vso Bolgarijo izšlo, da so jo imenovali šaljivo „daskalolévnica“ (kakor zvonolévnica). Dandenes je tam klasična gimnazija.

Velikih zaslug za mlado književnost pridobila sta si oba Neofyta. Rilski Neofit iz Radop spisal je prvo bolgarsko slovnico 1835. leta, potem staroslovansko krestomatijo z grško-slovenskim besednjakom (v Carigradu 1852). Preložil je na bolgarski jezik tudi Novi zákon, a prvi natis (v Smirni 1840. leta) bil je na povelje patrijarhovo uničen; od drugega natisa razširilo se ga je 30.000 knjig mej narod. Hilandarski arhimandrit Neofit Bozveli iz Kotla objavil je l. 1835. enciklopedijo v šestih delih pod naslovom „Slaveno-bolgarskoje dêtovodstvo“, v katerem je posebno zemljepis Bolgarije omembe vreden. V rokopisu zapustil je 25 knjig.

O ustanovljenji pismenega jezika in o pravopisu bili so prvi pisatelji jako različnega mnenja. Vsak je pisal v narečji svojega rojstvenega kraja. Nekateri so izpuščali člen ali spolnik, ki ga ima bolgarski jezik po vsem svojem prostranstvu, a drugi so ga zagovarjali in trdili, da se mora ohraniti; mnogi pak držali so za najshodneje približavanje staroslovenskemu jeziku. Še dandenes ni pravopis vsestrano ustanovljen, a v zadnjih desetletjih zložili so se vsaj gledé književnega jezika, ter so vzeli dunavsko in iztočno-balkansko narečje njemu za podlago. A kar se tiče pravopisa, rabi se najbolj tisti, ki ga je uvelo brailsko „Književno društvo“ v svojih spisih.

Do 1840. leta izhajale so samo verske in šolske knjige. Od te dobe počenši pa vidimo, da stopajo na književno polje pisatelji, ki so si v

tujih, naprednih deželah pridobili omiko. Ti pisatelji bavili so se osobito s prevajanjem iz zapadnih jezikov in časopisov. V tem času začele so se odpirati tiskarne tudi v Turčiji samej, a prejšnja dela so se tiskala v neturških deželah. Prvo slavjansko tiskarnico na bolgarskem zemljišči odprl je 1839. leta v Soloniku Teodozij, arhimandrit Sinajskega samostana, a žal, da je kmalu potem pogorela. 1840. leta osnoval je A. Damianov s pomočjo angleških misijonarjev bolgarsko tiskarnico v Smirni, kjer je živela kolonija bolgarskih trgovcev. Tam je od 1844. leta profesor Konst. Fotinov dajal na svitlo prvi bolgarski mesečnik s podobami „Ljuboslovie“. V Carigradu začeli so bolgarski tiskati v treh tiskarnicah 1843. leta.

Konst. Ognjanovič izdal je 1845. leta v Parizu prvi bolgarski almanah. Za njim so prišle na vrsto tudi gledališčne igre.

Velik napredek storila je književnost, odkar se je pojavil cerkveni prepir. V Carigradu ustrojili so bolgarski trgovci in pisatelji 1856. leta literarno društvo pod naslovom „Bъlgarska narodna knjižnica“. V njihovem časopisu „Bъlgarska knjižica“ dobila je literatura prvikrat svoje središče. Na veliko škodo je to društvo kmalu prenehalo. Še-le 1869. leta posrečilo se je nekojim mladin možem ustrojiti novo jednako društvo v Braili z imenom „Bъlgarsko književno družestvo“. Rodoljubni bolgarski trgovci podpisali so za to društvo kapital 200.000 frankov. Za predsednika se je izbral prof. Drinov; za tajnika Vasil D. Stojanov iz Žerovna. Od 1870. leta izdava društvo svoje „Periodičesko spisanje“.

„Kraljevič Marko u narodnih pjesmah.“

Pod tem naslovom je prišla v Zagrebu, v knjigarni Lavoslava Hártmana knjiga na svitlo, ki obseza 62 narodnih srbskih in hrvatskih pripovednih pesnij o kraljeviči Marku. Izdajatelj Ivan Filipovič dodaje 470 stranij obsežnej knjižici predgovor, a na konci tolmači menj znane besedẽ, zlasti iz turškega v srbski jezik sprejete. Knjižica velja samo 90 kr. in mi jo priporočamo mladim slovenskim prijateljem posebno živo.

Tožbe so pri nas več kot navadne, kakó zelo smo Slovenci vsled tisočletne zgodovinske odvisnosti od Germanov duševno raznarodeni. Mi teh tožb, dasi so opravičene, nečemo pomnoževati, ker menimo, da je koristneje delati na tó, kakó bi za bodoče popravilo se, kar je zlega iz preteklosti, nego li z golimi tožbami pesimizem buditi in njega sprem-

ljevalko nedelavnost podpirati. Mi glejmo, da slovanski značaj, kolikor smo ga ohranili, v literaturi razvijemo, a poleg tega se učimo slovenskega duha zlasti od najbližnejših svojih sorodnikov druzih Slovanov, stare in nove dobe. In v tem oziru kaj je večjega, kaj divnejšega nego so srbske ali hrvatske narodne pesni!

Pa kako žalostno sramotno malo so pri nas v originalu znane! Mnogo je omikanih Slovencev, ki vedó o krasnih srbskih narodnih pesnih le po kacem posameznem prevodu ali morda le iz „Talvija". Mnogo je narodnjakov, ki so navdušeni za literarno zvezo s Hrvati, ali da bi se bili kedaj potrudili dobiti in čitati to kar je največje, kar je nepresežno v jugoslovanskej literaturi, srbske (hrvatske) narodne pesni, — ne, tega ne! In vendar je uže pred osemnajstimi leti pisal znan slovensk pisatelj, da ne bi nobeden Slovenec smel prej peresa v roke jemati, predno ni poleg druzega potrebnega tudi srbsko narodno poezijo proučil.

Ni častno za nas Slovence, a res je pa, da je mnozega zaviralo v čitanji srbskih narodnih pesnij to, ker so bile v cirilici tiskane. Naše iz šol in vsakdanjega življenja le na latinico in gotico navajeno oko se teško oprijemlje cirilice, ki se je v mladosti ne učimo.

Zagrebško gori omenjeno izdanje onih krasnih srbskih narodnih pesnij, ki pojó o narodnem junaku kraljeviči Marku, tiskano je z našimi latinskimi črkami, torej se lehko čita vsacemu Slovencu, če tudi cirilici ni prijatelj.

Narodne pesni o kraljeviči Marku, poleg Kosovskih najlepše pripovedne, razvrstene so v tej zbirki tako, da se dobi slika celega življenja Markovega in cela podoba narodnega junaka, podoba jugoslovanskega junaka, simpatičnega možá silne telesne kreposti in izborne hrabrosti, a nežne čudi, kakor dete gledé dobrega srca, poleg tega pa veseljaka, ki poleg teške topuznice nosi tuluminu vina, ki ga rad in obilo pije „te pri svakom veselju niza krasne zdravice uz čašu vina". J—č

Ruski jezik na balkanskem polotoku.

Od nekdaj študiralo je mnogo mladih Srbov in Bolgarov v Rusiji, ki so ondu svoje nauke završivši vračali se v svojo domovino. Na velikih šolah v Kijevu, St. Peterburgu, Moskvi in Odesi nahajal si vsako leto mnogo mladih mož iz jugoslovanskih dežel, osobito mnogo svečenikov srbskih na duhovnej akademiji kijevskej. Od poslednje rusko-turške vojne

sèm postala je ta zveza mej Rusijo in južnim slovanstvom še tesnejša Tisoč in tisoč ruskih prostovoljcev drlo je za zadnje vojne na bojišče bolgarsko, srbsko in črnogorsko, članovi najodličnejših rodbin ruskih, velikaši in plemenite gospé hiteli so na balkanski polotok na pomoč ranjenikom po bolnicah in borilcem na bojiščih. Ruski jezik razlegal se je poleg bolgarskega in srbskega v krvavem boji: prejšnjej duševnej zvezi mej Rusijo in balkanskimi kneževinami pridružila se je sedaj še krvna. Poleg tega bila je Bolgarija preko dve leti pod vojno in civilno upravo rusko, in še dandenes nahaja se v bolgarskej kneževini in v vzhodnjej Rumeliji mnogo Rusov v visokih vojaških in državljanskih službah. — Vse to je pripomoglo, da se je ruski jezik na slovanskem jugu jako razširil. V Črnej gori vzdržava Rusija višjo dekliško šolo z obraževališčem, kateremu je predstojnica Ruskinja. V tem zavodu je ruski jezik obvezni predmet. Znano je, da črnogorski knez svoje hčere odgája v St, Peterburgu. V bolgarskej kneževini uveden je ruski jezik v vse šole in učiti se ga mora vsak dijak ravno tako, kakor bolgarskega. Srbija osnovala je na velikej šoli v Belem gradu stolico ruskega jezika, kjer je obvezni predmet vsem dijakom na tej šoli, uvedla je dalje srbska vlada ruščino v vse gimnazije, vsa učiteljišča in vse višje dekliške šole kakor obligaten predmet. V dotičnej osnovi za učiteljišča pravi srbska vlada, da ima učenje ruskega jezika ta namen, da bodoči srbski učitelj more v ogromnej ruskej literaturi najti vir svojemu nadaljnemu izobraževanju. K učiteljiščnim izpitom konec šolskega leta poslala je vlada posebnega komisarja P. Kulakovskega, profesorja ruskemu jeziku na vélikej šoli v Belem gradu, da jej je poročal o šolskem napredku v tem predmetu. In kako se po Srbiji širi ruščina, vidimo iz velikega števila ruskih novin, ki dohajajo v Beligrad. Na ondotnjo pošto hodi 240 ruskih novin in sicer 117 dnevnikov in 70 mesečnikov. Na Srbskem, Bolgarskem in v Črnej gori tedaj bode ves drugi rod, ki je sedaj v šolah, umel in govoril ruski in čez dvajset let ne bode se mogel imenovati omikanega človeka, kdor ne bode čital ruskih novin in knjig. Znano je, da tudi v Zagrebu imajo na ondotnjem vseučilišči osnovano stolico ruskega jezika, kateremu je učitelj naš rojak prof. dr. Celestin.

Da, celo Madjarji začeli so se učiti ruski. Nedavno je odličen Hrvat vprašal znanega profesorja in turkoljuba Vamberyja, ki v Pešti na vseučilišči predáva orijentalske jezike, in ki je imel še pred tremi leti za arabščino preko 50 poslušalcev, koliko dijakov obiskuje letos njegova predavanja. Vambery mu odgovori, da samo trije. Hrvat se čudi ter

vpraša, kam so se poizgubili drugi dijaki. Vambery lakonično odgovori: „Učé se ruskega jezika!“ — Da, ruski topovi delajo čuda in stvarijo vseslovanski jezik! J—k.

Glasbene vesti.

Piše Vojteh Valenta.

Slovenska Glasbena Matica

v Ljubljani kupila je v last Hajdrihove napeve I. zvezek za 100 gld., katere hoče v posameznih glasovih na svitlo dati v zbirki „Lavoriki“. V kratkem času bode to društvo razposlalo svojim udom muzikalije, mej katerimi bode 22 napevov v „Lavoriki“. Za tisk se pripravlja Danilo Fajgeljeva transkripcija za klavir, katerej služi za motiv znana Fleišmanova „Luna sije.“

Kje dom je moj?

Kdo ne pozna te krasne pesni? Ali malo jih je, ki vedó, kako se je rodila. Dne 21. decembra 1834. se je prvikrat predstavljala v Pragi Tylova igra „Fidlovačka“, za katero je glasbo zložil Franjo Skraup in takrat je prvič zadonela narodu českemu pesen „Kde domov můj“ in hitro kot blisk se je razširila mej celi slovanski svet in poje se dandenes v vseh slovanskih deželah in vseh narečjih.

Češka opera.

Razpisano darilo 1000 gld. za najboljšo češko spevoigro priznano je bilo g. Smetani za opero „Ljibuša“. Za to sta dobili priznanje operi „Črnogorci“ od Bendla in „Blanik“ od Fibicha. Za darilo 1000 gld. za komično opero konkuriral je samo jeden skladatelj, toda delo se ni sprejelo kot vredno darila. Zato se je to darilo razdelilo mej skladatelja Bendl in Fibich.

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. Jurčičeve „Slovenske knjižnice“ prišel je nedavno na svitlo 8. zvezek, ki nam prinaša zbirko novelic pod skupnim imenom „Zimski večeri“. Spisal jih je dr. Ivan Tavčar. Na 152. straneh obseza ta zvezek podobo iz življenja „Tat“; podobe iz I-ga pogorja „Moj sin“ in „Miha Kovarjev“; historično povest „Antonio Gledjevič“ in noveleto „Gospod Ciril“. Razven Antonija Gledjeviča, katero je pisatelj objavil uže 1873. leta v mariborskej „Zori“, natisnene so vse ostale štiri povesti zdaj prvi pot. Cena 8. zvezku „Slov. knjižnice“ je 50 kr. in knjiga se dobiva v „Narodnej tiskarni“ ali pa pri izdajatelji samem. — Znani pisatelj „krščansko-katoliškega nravoslovja“ g. Fr. Kosec, župnik v

Truškah pri Kopru (Capodistria) vabi na naročbo svoje nove bogoslovske knjige „Spovednik in njegova služba“, ki bode 300 stranij obsezajoča s koncem januvarja 1881. leta dotiskana. G. pisatelj pravi, da je ta knjiga po svojem obsegu namenjena samo duhovnikom in da se za to posvetnih naročnikov ne more nádejati. Cena 1 gld. 20 kr. — „Peter rokodelčič“. Poučna povest odrastlej slovenskej mladini. Prosto na slovenski jezik preložil Ivan Tomšič, učitelj na c. kr. vadnici v Ljubljani. Tako se imenuje 2. zvezek knjižnice „za slovensko mladino, katero je pod imenom „Dragoljubci“ g. Tomšič začel dajati na svitlo; knjižica trdo vezana stane 45 kr. in dobiva se pri „Vrtčevem“ uredništvu in pri J. Giontiniji v Ljubljani. — „Nauk o gospodinjstvu“. Bodočim gospodinjam, ženskim učiteljiščem, učiteljem in učiteljicam na višjih dekliških razredih ljudskih in meščanskih šol. Poleg nemškega izvirnika J. vit. Hermanna prosto poslovenila J. N. in J. L. Založil Ivan Lapajne v Krškem. Str. 54, 8⁰, 40 kr. V Trstu 1880. — „Kres“. Leposloven in znanstven list. Sodelovanjem profesorja dr. Kreka in župnika Dav. Trstenjaka ureduje dr. Jakob Sket. V Celovci 1881, 1. snopič str. 68, 8⁰, cena za vse leto 4 gld. List prinaša mnogovrstno leposlovno in znanstveno berilo od Lujize Pesjakove, dr. Križana, prof. dr. Kreka, Dav. Trstenjaka in še od nekaterih drugih neimenovanih pisateljev.

Pesni Janeza Jenka, brata pokojnemu Simonu Jenku, bode v kratkem dal na svitlo pridni založnik slovenskih knjig, tiskar Krajec v Novem mestu.

Praška „Politik“ objavila je letošnje poletje v svojem feuilletonu Stritarjevega „Zorina“, katerega je prav dobro na nemški jezik preložil g. Fr. Selak v Zagrebu. Uredništvo „Politike“ naročilo je g. Selaku še več slovenskih spisov ponemčiti, da jih potem objavi v svojem listku. Kakor se nam poroča iz Zagreba, dovršil je g. Selak prevod Erjavčeve „Mravlje“ in jednega izmej Jurčičevih romanov, ki bosta v kratkem v „Politiki“ prišla na svitlo.

„Narodne biblijoteke“, katero izdajata brata Jovanoviča v Pančevu, izšel je drugi zvezek. Vsebina njegova je prevod prelepe Erjavčeve povesti „Husarji na Polici,“ katera je prišla na svitlo v „Slov. Glasniku“ l. 1863. Cena knjižici je 16 kr.

Star slovensk rokopis našel se je v Celovci. Lepo pisan obseza Oče naš, Češčeno si Marijo in Vero.

G. dr. L. Geitler, profesor slovanskih jezikov in primerjajočega jezikoslovja na vseučilišči v Zagrebu, bil je letošnje poletje na gori Sinaji v Arabiji, kjer je iskal v ondotnej samostanskej biblijoteki starih slovanskih rokopisov. Od Sueca dalje skozi puščavo spremljal ga je sirski dragoman in ž njim pet beduinov. Priporočilni list, katerega je s pomočjo avstrijsko-ogerskega konzulata dobil od aleksandrijskega patrijarha, odprl mu je vrata samostanskej knjižnici, kjer je nakopičenih več stotin malo ne tisoč let starih grških, koptiških in sirskih rokopisov. Prof. Geitler našel je ondu dva rokopisa glagolska, katera se prištevata k najstarejšim spomenikom slovanskim. Prvi je liturgična knjižica, tako zvani Trebnik, drugi rokopis je dobro ohranjen, in posebno zanimiv Psaltir. Po znamenjih paleografiških in po čistem jeziku sme se trditi, da sta rokopisa iz 10. stoletja. Oba štejeta 300 pergamentnih listov, a vsi do sedaj znani in neizdani starejši rokopisi glagolski imajo do 800 listov. V samostanu imel je prof. Geitler

toliko časa, da je opisal in prepisal oba rokopisa ter zaznamoval vse značajke paleografiške in jezikoslovne. Pod vročimi žarki arabskega solnca povrnil se je prof. Geitler čez 46 dnij srečno v Suec in Aleksandrijo in od ondot v Trst.

Prof. dr. Fr. J. Celestin, učitelj ruskega jezika na vseučilišči zagrebškem, imenovan je za profesorja slovanskih jezikov v obče in čital bode, kakor smo zvedeli iz privatnega vira, v poletnem šolskem tečaji tudi o novoslovenskem slovstvu, osobito o našem Preširnu.

Komparativni slovar slovanskih jezikov namerava izdajati na stroške cesarske st. peterburške akademije nauk prof. V. Jagič v St. Peterburgu. Za sodelavca pri slovenskem jeziku in njegovih narečjih povabil je g. J. Baudouina de Courtenay, profesorja na vseučilišči v Kazanu. Znano je, da tudi profesor Miklošič izdeluje jednako delo, ki bode ogromnega pomena za vse slovanstvo.

Ruski romani novih pisateljev. Zadnje tri mesece se je v različnih ruskih časnikih pojavilo mnogo obširnih romanov, pisanih iz zdanjega časa in iz historije, podpisanih ali od dozdaj neznanih ali uže znanih pisateljev. Tako se je v „Ruskej reči“ tiskal daljši historični roman g. Šardina „Rod knjazej Začčninih“; v „Ruskej Misli“ je bil roman g. Jogelja „Meždu večnostju i minutoj“; v „Vestniku Evropi“ je izšel roman g. Zaviseckega „Po principu“; v „Delu“ je izšel roman g. Stanjukoviča „Dva brata“; v „Peterburških Vedomostih“ roman „Zolotoj telec“ od Rostislava. — Dalje je izšel te dni v St. Peterburgu roman Krestovskega „Vstreča“. V. J. Nemirovič-Dančenko je izdal v St. Peterburgu roman „Plevna i Šipka“, v katerem slika življenje ruske vojske ob turško-ruskej vojni. Kritika to delo hvali. — D. Minajev pak je izdal v St. Peterburgu ilustrovan humorističen roman „Evgenij Onjegin našego vremeni.“ Dalje so imenovati izdanja zadnjih dveh mesecev: G. Karnoviča „Mal'tijskie rycari v Rosii“, historična povest. Spb.; Vs. Solovjeva „Car-Devica“, roman. Spb.; P. A. Salmanova „Knjaz Boris Ščegljatev“, historični roman 13. veka. Spb.; N. Karazina „Dvunogij volk“ roman s 20 podobami. Spb. Ta poslednji roman, ki seznanja čitatelja z afganistanskim krajem, je uže preveden na nemščino in angleščino.

Urednikova listnica. G. J. S. v Z. Vaš članek „Matica hrvatska“ je uže stavljen, a ker nam je prostor pošel, morali smo ga odložiti. Oprostite! — G. S. R. v K. Hvala! Kritika o Franceschijevej knjigi „Zgodovina Istre“ najbrž v 2. št. Obljubljene „Razmere mej goriškimi in celjskimi grofi“ bodo dobro došle. — G. L. Ž. v Lj. Ker bodo Vaša literarno-zgodovinska studija o Ivanu Popoviči, kakor pravite, obsezala poldrugo tiskano polo, prosimo, pošljite še nekoliko rokopisa, da članka ne bodemo preveč trgali. Jezika znanstvenim spisom, osobito ónim jezikoslovne vsebine, ne bodemo popravljali. — G. F. M. v K. Pesniškim poskušnjam v našem listu ni prostora. — G. J. A. v N. Jičinu: Tudi zemljepisni in narodopisni članki so nam dobro došli!

„LJUBLJANSKI ZVON“ stane vse leto 4 gld., pol leta 2 gld., četvrt leta 1 gld. Naročnina pošilja se upravništvu v „Narodnej tiskarni“ v Ljubljani.

Založniki: J. Jurčič. in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **dr. I. Tavčar.**

Tiska „Národna tiskarna“ v Ljubljani.

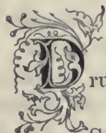

Izdajatelji: **Jos. Jurčič, Janko Kersnik, Fr. Levec, dr. Ivan Tavčar.**

Leto I. **V Ljubljani, 1. februvarja 1881.** Štev. 2.

Slovénskim svatom

z dopisom poslane zdravíjce.

ružba slovénska izbrána vesélo
V svátovski praznik denášnjega dné!
Srce mi rádo perúti razpélo,
K vam preletélo bi z mánoj goré.

Vítke perúti le ptíču so dane,
In prepovédal mi skópi je čàs,
Da bi iz béle ropôtal Ljubljáne
Z vózom goréčim v Konjíce do vàs.

Svate zatôrej iz dáleč pozdrávljam,
Sréče obílo vsem vkúpe želím;
V dúhi k družíni se vašej prestávljam,
V dúhi za mízo mej vámi sedím.

Ženin! tí prvi poprími kozárec,
Rújnega vínca do vrha nalíj;
Prvi naj tebi zazvénkne udárec,
Tvôja nocój se ženítev slaví.

Ako se nési nažível mladósti,
Ž njó se razstáti si vender dolžán;
Upe vse tvôje in léta prostósti
V jamo pokôpal denášnji je dán.

Têči so nôve ti ure začéle,
Tí si pretrgal vse stare vezí;
S prstenom dávi so v cerkvi objéle
Druge te spône in druge skrbí.

Sklénen do smrti si z déklico sládko,
  Ona je spéta do smrti s tobój;
Bóg ti daj césto po rávnem in gládko,
  Ki_si nastópil jo, Ránko! nocój.

Vída, nevésta in svatom kraljíca!
  Kúpico prími z bogáto rokó;
Píla se tebi zdaj bode zdravíjca,
  Slava se tvôja spomínala ž njó.

Trúdil se stvárnik in délal ves téden,
  Prédno je z dúšo navdèhnil možá;
Žílav se mož je dozdéval nevréden
  V krôtko začélje mu vsega svetá.

V trdno zató je polóžil ga spánje
  V tihej dremôti mu rêbro otél,
Z róko mogóčno ponóvil dejánje,
  Žénsko teló je obráziti jél.

Kádar li ôna je bíla vzbujêna,
  Prvi nedéljo je sam praznovàl. —
Vénec je svétu vesôljnemu žêna,
  Bóg se izmíslit' né lépšega znàl.

Rékel je: „mož te v družíco objáme,
  Cvèti mu v rádost na zémeljskih tléh
Šíbka opíraj o njega se ráme,
  K njemu te véži plakánje in sméh!"

„Síne mu bodeš junáke rodíla,
  Déklice, — zvézde nad vrhom goré
Njemu pokôrna, le njega ljubíla,
  Dôkler ti bode gibálo srcé."

Zópet si prazne kozárce nalíjte!
  V zdravje se pílo zdaj bode možú
Ki ste izbráli ga, ker ga častíte,
  Vêslo mu téga podáli godú.

Mizi, ki slavna za njó je družína,
  Gódcem in plésu je on gospodár:
Trkamo tebi, Andréj starejšína,
  Svítlemu dnévi poštêni glavár!

Kápljice stare si zdaj odberímo,
  Pride pobožna zdravíjca na dán!
Jédva na zémljo se v jóki rodímo,
  Ràj se v prihódnji obéta nam stán.

Oča nebéski nas príme v otrôke,
  Čuje nad nami, svarí in pretí;
Véčnih beséd nam pošílja prorôke,
  Stréči nas módrim pastírjem velí.

Nótranjim ranam, boléznim odkrítim
  Léčiti ima njih róka oblást:
Píjmo duhóvnim z veseljem očítim,
  In poklonímo Bogú se na část!

Vzdígnite ví zdaj možáki se čvrsti!
  Ki izkušáli ste, kakšen je svét,
Mnôgo zarôda iméli pri krsti,
  Znanci bogátih in žálostnih lét.

K móžem stopíte ženíce izvéste,
  Mátere dráge cvetóčih otrók!
Bíle dekléta ste, bíle nevéste,
  Zdaj gospodínje, ohráni vas Bóg!

Svatov še čaka najlépša zdravíjca,
  Tvôja zdravíjca, tí srečna mladóst!
Tebi prijázna in vêdra so líca,
  V sméhi se ž njími igrá veselóst.

Srce v nasládi neznánej ti plava,
  Ogenj iz bístrih poglédov gorí;
Ràj neoskrúnjen je tebi narava:
  Blágor ti, jútro zdaj tvôjih je dníj!

Žálost jedína globôko te spêče,
  Ako v očéh se ujáme okó;
Krí ti po žílah nemírneje têče,
  Véko*) od sólz je po síli rosnó.

Kádar ti bódo ti dnévi zbežáli,
  Klícala rada bi spet jih nazáj;
Tudi nam starim so z néba sijáli,
  Šli so, ne vémo, kakó ni kedáj.

Mládci, zatôrej se zdáj veselíte!
  Brénknite s kúpo deklíško popréd,
K ustom rudéčim kozárce nagníte:
  Žívi narôda slovénskega cvét!

Bódi še gódcev krdélo nam zdravo,
  Ki se napénjajo, drgnéjo lés,
Iznad srdítih obrázov krvávo
  Z môkrim očésom nas glédajo vmés!

*) Augenlied.

Gódec na plési vrtí in obráča,
Kakor se zdí mu, člověško petó;
Kádar upéha teptánje plesáča,
Sméšnice, šále iz ust mu gredó.

Žívi, kar cvíli in drgne in píha!
Žívele gósli, trobénta in bás!
Žívi za básom Velénjski Staríha,
Ž njím godernjáje pri pêči na glás!

H koncu vrníte še mêni zdravíjco,
Dôvolj sem časa le jaz jih vrstíl;
Polno posódo vzemíte v desníco,
Da bi na slávo mi vsák jo izpíl!

Létom se naglo umíkajo léta,
Dán porodí se iz préjšnjega dné;
Vénec nevésto nocój še opléta,
Prazne si jútri počéše lasé.

Stanislav.

Žolik

Rokovnjači.

Historičen roman.

Spisal Josip Jurčič.

(Dalje.)

Pred pol ure je še vino hvalil, zdaj zmerja. Sit si, sit, domóv pojdi," reče krčmar Jošt.

Blaž se zdaj ogleda in vidi, da so bili uže tudi zadnji štirje kmetje odšli. Njegovega tovariša Nanda tudi ni bilo nazaj. Novoprišli konjar pak ni prisedel k njemu, temuč sédel k mizi pri peči, k trojici, katero je Blaž rokovnjaštva dolžil.

„Kam je šel Nande? Kje je, Jošt, povej," reče pijani Blaž.

„Šel je in plačal je vse, le še ti pojdi za njim," deje krčmar, „dosti imaš."

„Zakaj me podiš? Misliš, de nemam denarja? Več kot ti, več kot ti, Jošt." Rekši išče Blaž po žepih, ali ničesa ne pokaže, tako da se je moralo misliti, da ali ničesa néma, ali pa je uže vino tako premagalo ga, da ne najde.

„Kdo je ta Nande, ki je tako neumen, da zate plačuje?" vpraša Blažev znanec Obloški Tonček od druge mize pri peči sem.

„Kdo je Nande? To sam Bog vé, jaz uže ne. In nihče pri nas ne. Res, udari me po glavi ali koder misliš, če vemo kdo je Nande, ali kod je prav domá. Naj bo od koder je,“ govori Blaž. „Pri nas se žéni. Našo Polónico bi rad, moje sestre hčer. Čedna mala púnica, tako lepa, da bi jo ciganje ukrali, ko bi jo videli. Od našega soseda je kupil v last vse: poslopje, njive, travnike, hosto, še mačko. In polovico je z gotovino plačal, s starimi tolarji, tako ti rečem, veš? Ampak, ti pojdi k meni! Kaj si tam sédel?“

„Nu, tak zet k hiši, ki ima denar in za vino rad plača, to ti je po volji, ka ne? Ka ti ni nikoli povedal, od kod je prišel?“

„Od kod? Tam iz Štajerskega od nekod. Ne vem več, kako se pravi. Ali to je čudno, ali ni čudno? ljubi moj Rajtguzen, da kadar govori, takó govori, kakor mi govorimo, le malo bolj zavija kakor naši poljci doli. Ne zavija pa takó, kakor sem slišal, ko sem enkrat z ranjco svojo materjo na Štajersko na božjo pot šel, v Gornji grad, kaj misliš ti, Rajtguzen? Vidiš ti zmirom po Obloški zavijaš, tako nekako po Ribniški „nájsem-nájsem“. A ta naš Nande, ki bi rad pri mojej sestri zet bil, nič ne zavija po štajerski. Denar pa uže ima, to je res. In naša deklè, Polonica, ta ga rada vidi, kakor da bi nobednega druzega ne bilo. Tako ti povem, ljubi moj prijatelj Rajtguzen. Pa sem se vsedi, Rajtguzen, kakó boš ti tam sedel, pri tistih grdih Rokovnjačih?“

Konjar ga čudeč se, skoro prestrašen pogleda. A videč, da je Blaž govoril le tja v en dan, ozre se po treh tovariših, ki so jezno mrmrali, migne jim naj bodo mirni in reče:

„Če z menoj govoriš, reci mi kakor je prav. Jaz sem Tone, a ne Rajtguzen.“

„Ne Rajtguzen?“ vpraša, neverujoč Tomaž, z zategneno vinskim glasom Blaž Mozól. „Beži no, beži? Zakaj bi ti jaz ne rekel Rajtguzen? ki si. Misliš, da rés nisem slišal, zakaj se ti tako reče? Po kranjski se kličeš Obloški Tone, to je res, zato ker si z Oblok in si na sv. Antona krščen. Po nemški se pa tacim hlačam, kakor jih imaš ti (učeni naš Blaž je menda kedaj slišal „reithosen“,) kliče rajtguzen! Zato ti pa ljudje pravijo Rajtguzen, da boš vedel. In Rajtguzen si, in Rajtguzen boš! Zavoljo tega si še vendar tudi lahko zveličan, kadar peté stegneš in kadar ne boš več mogel po semnjéh za konje goljufati. Veš ti, jaz mislim, da Bog uže tudi nekoliko nemški zná, da vé, kaj to pomeni Rajtguzen. Kako, da bi Bog ne vedel, če jaz

vem, ki nisem učén, da bi djal, kdo ve koliko. Rajtguzen ti pravijo, pa ne treba zameriti.“.

„Še enkrat mi tako reci, pa dobiš s tem le po glavi!“ Rekši vzdigne Obloški Tone jezno svoj bičevnik.

„Kakó da bi ti ne smel reči? Zakaj da bi ti ne smel reči Rajtguzen?“

Komaj je bil Blaž besedo izgovoril, plane Tone od mize po konci, skoči na Blaža in ga z močjo po glavi udari. Blaževa glava pak je bila trda, udarcev vajena, zato se nje gospodar tiho izza mize vzdigne in s svojo dolgo roko črez mizo zgrabi protivnika in ga krepko drži dotlej, da se izza mize izrije. Precej sta bila oba moža, ki sta si pred nekoliko minut še prijateljsko napijala, v divjem boji sprijeta. Oni trije so bili vstali in čakali, da li bode Tone sam zmagoval. A ni bilo dolge dvombe. Blaž je bil močnejši. Da si je uže mnogo pil, bil ga je udarec po glavi táko zdramil, da je ravno vsa kri v njem vzkipela. Kot vajen tepežnik, povije svojega protivnika v trenotku takó, da mu vso moč vzame, izpodnese mu nogó in ga vrže po tleh, da je padši podplate na kvišku pokazal.

V tistem hipu pa Blaž vidi, da gredo vsi oni trije nádenj, katere je prej z Rokovnjači pital in zmerjal. Proti trem in še onemu braniti se, ki se bode s tal pobral, to ni bila Blažu več šala. S kletvijo, tako glasno, da bi se bila skoro lehko po celem Kamniku slišala, in katera je najbrž namen imela, sovražnike strahovati, pograbi Blaž Mozol neroden in težak stolec od črešnjevega lesa izza mize in se z visoko vzdignenim kot zaščitnim in napadovalnim orožjem urno v kot k vratom pomakne, da bi imel hrbet od dveh stranij obranjen.

„Kateri mi blizu pride, tega udarim, da se bo še na sodnji dan domislil, kdo ga je,“ bahato vpije Blaž Mozol in njegove žive oči tekajo grozeče od jednega do druzega. Bali so se teškega stola v Blaževih rokah in res se mu nobeden približati ni hotel. Ali Blaž je videl, da sta dva, šepavi mali, in oni drugi debeli, vsak velik nož izza visocih črevljev izvlekla; starejši je bil gotovo tudi oborožen. In konjski mešetar Obloški Tone ž njimi! Štirje proti jednemu. Blaž si nameni, kadar bode kdo vrata odprl, príliko porabiti in v vežo skočiti, da kaj boljega za bran v roko dobi, nego je ta nerodni stol. V izbo stopiti pa je imel skoro kdo, vsaj krčmar če drug nobeden. V ta namen Blaž z vpitjem ošteva Rokovnjače na debelo.

„Le pridi no kateri vas sem, da mu bučo zmečkam, kakor kašo. Klobase bomo delali iz vas za pse. Vi ste še slabši kot psi, ker psi nosijo vsaj svoj kožuh, vi pa ne svojega, ampak ukradeni kožuh nosite, duše rokovnjaške, tatinske!“

Kakor je pa lehko misliti, pokazala se je ta Blaževa metoda, protivnike potolažiti, ali od sebe odvračati, krivo, ker bili so vedno bolj razdraženi, in oni mali šepavi je svoj težak nož s tako silo v psujočega Blaža zalučil, da se je ostrina močno v stol zasadila, s katerim je Blaž urno in po sreči nož prestregel. Ali zdaj se gane stari sivobradec, in ko prime težki cinjasti ploščèk z mize, s katerega je bil ravno mesó snedel, odpade mu brada in Blaž sè strahom spozna, da je to óni berač Tomaž, ki je dopóludne še na sramotnem odru stal a potlej zginil. Nobednega dvoma več ni bilo, da so to res Rokovnjači! Kakor je bil Blaž Mozol hraber in se je rad tepel, ustrašil se je vendar tako silno, ko je videl, da je res, kar je prej le takó na izust govoril, da ni mogel prestreči cinjastega ploščka, ki ga je Rokovnjač Tomaž vanj vrgel, temuč močno je bil v glavo zadet, stol mu je padel z rok in onesvesten se je Blaž za stolom sam na tla zgrudil.

Zdaj skoči mali šepavi Rokovnjač bliže, izdere svoj v stol zasajeni nož in ravno hoče zamahniti, da bi jeklo Blažu v rebra porinil in mu za vselej strupeni jezik zavezal, ko čepečega nekdo zgrabi in z močjo po izbi prevrne. Jezno se mali rokovnjaček pobere in hoče z nožem skočiti na novega sovražnika, ki je bil s krčmarjem skozi vrata stopil: bil je oni mladi mož, ki je prej z Blažem sedel in ga je ta Nande imenoval. Nobednega orožja ni imel v roci. „Suni ga!“ kliče stari od mize šepavemu.

„Upetaj, šmolar!“ zavpije Nande in ob jednem nad glavo pomoli levo roko z razklenenimi prsti.

Kakor bi ga strela zadela, spusti mali šepavec na ta klic in glas svoj nož na tla, debeli njegov tovariš sede na nagloma k peči, in zajéca, stari Tomaž in konjar srpo gledata dohodnika. Nekaj trenotkov je bilo vse tiho.

Četvrto poglavje.

Tat, rokomavh govori jezik drugim neuméten.
Preširen.

Klic, ki je pokazal tako veliko oblast nad štirimi navzočnimi, da so v nesvesti na tleh ležečega Blaža mahom pozabili in sè strahom in pokornostjo gledali nastopivšega, hoče izreči iz rokovnjaškega jezika

v navadno slovenščino preložen nekoliko rokovnjaški kompliment: „proč pes!“

Rokovnjaški jezik je imel le za najnavadnejše samostalnike in glagole tuje besede, katere je pa slovenski pregibal in sklanjal in s slovenskimi vezniki, prislovi in zaimki mešal. Cela množina rokovnjaških besedij, vzetih iz pol razumljene ali največ niti nerazumljene romanščine in germanščine ali pa celo kar od neukih ljudij izmišljenih izrazov, ni bila velika. Vendar je bila dovolj obširna, da je govor nerazumljiv storila onemu poslušalcu, ki ni bil v tem tajnem jeziku poučen, katerega niti vsi Rokovnjači niso znati smeli, temuč le izvoljeni, ali najzanesljivejši.

„Suni ga, he?“ ponavlja Nande besedo starega Tomaža in stopi bliže z divjimi pogledi.

Stari si ovezuje odpadlo sivo brado in reče:

„Mojster Groga, te besede mi ne moreš zameriti, jaz te nisem spoznal, ko si tak obrit in ostrižen kot kmet in takisto oblečen, in mlajši. Nikar mi ne zameri, mojster Groga, mi vsi te nismo poznali dozdaj ne, da si na glas po naše izpregovoril.“

Nande, ali kakor ga je Tomaž zval Groga, naglo s prstom migne da naj molčé, in nobeden ne zine. Potem se obrne in pripogne do ležečega Blaža, ter ga razgleda in pretiplje. Videč, da je popolnem nesvesten, a ne močno udarjen, reče krčmarju, ki je bil takoj za njim prišel, in jednemu Rokovnjaču, naj neseta nezavestnega iz izbe v vežo. Potlej se obrne k ostalim trem in reče osorno:

„Kaj sem vam ukazal? Tukaj skoro v sredi mesta nove poboje napravljati, in prócej z noži? Ljudi nam na krvavi sled ščuvati, a brez vse potrebe in samo da se pijanemu človeku, kakor je ta, neumno zabavljanje ustavi? Niste li ravno prej slišali na trgu, da imamo novega sovražnika, ki se kolne, da vas hoče povesiti, in razpisuje vaše glave? Posebno ti, Tomaž Velikónja, ki smo te komaj pred par urami oteli?“

Vsi molčé, kakor zmerjani otroci.

„Uže grem, mojster Groga, a žejen sem bil, in glej, ker imam to brado in vso drugo obleko, ne pozna me tu nihče, le Tonček me je spoznal, ki je vedel,“ izgovarja se Tomaž.

„Molči. V mestu nemate ničesa iskati brez mojega povelja vi trije!“

Razen konjarja vstaneta oba Rokovnjača na odhod. Tonček ukazovatelja vprašaje gleda, da li povelje iti tudi zanj velja. Videlo se

mu je skoro, da bi tudi on rad ušel oblastnemu možu z očij, da si je vedel, da imata še račun skupaj.

„Stoj!“ reče potem Nande in ustavi Rokovnjača mej vrati. Oba se vrneta. Groga jima govori:

„Nobeden od vas ne zini nikomur ni besedice, da smo se tukaj sešli, da ste me videli v tej obleki, in kakor sem denes, in da ste me slišali s tem imenom zvati, ki se jo tu imenovalo. Nikomur sem rekel! — Ti pojdi, Velikonja počaka.“

Šepavi mlajši otide. Tomaža Velikonjo pa odvede Groga k steni in mu tiho ukazuje: „Preobleci se, kakor misliš, a pojdi precej na Kolovec, tam se ukradi v hleve in glej, da po noči od jednajstih do dneva izvedeš tistega konja, katerega oskrbnik denes iz Kamnika prijezdi. Če misliš, da sam tega ne opraviš, vzemi s soboj, kogar hočeš. Konja pripelješ potlej do blizu Rovske cerkve tam ga na cesti temu Tončku izročiš. Morda bom jaz sam tam.“

Velikonja otide. Nande se h kobilarju obrne, migne mu, naj gre ž njim v kamro, in tam mu reče prijazno:

„Ti si prinesel denarja, ki si ga skupil. Pokaži! Ravno potrebujemo denarjev.“

Rekši sede k mizi, a Tone odpaše izpod obilnega naprsnjaka usnjat maček z denarjem in ga vrže na mizo rekoč: „To je kar je.“

„A vendar nisi rekel, da je to vse, kar si skupil za blago, ki si ga od mojih ljudij dobil?“

„Vse je, vse!“ reče Tone boječe in svojo suho roko briše ob koleno.

Groga razpoloži novce in brzo po vrhu prešteje ter deje:

„Ni vse! Ti si dobil v Višnjej gori tri konje in dve kobili. Na Grasupljem si na cesti prodal jednega konja, a jedno kobilo. Potlej si pa pod Debelim hribom dva konja dobil, tako da si pet glav prignal do sem v Kamnik. Kar si tukaj za nje stržil, kjer si jih preceno dal, samo tega je pet in trideset frankov več, kakor tukaj denarja kažeš. Kar si prodal po potu in pridobil, tega ni tukaj, prijatelj. Hočeš vedeti, koliko je tudi to? Zakaj misliš pritajevati? Kar si zaslužil, to dobiš od mene. Da bi si ti sam jemal, to ne! Ko bi jaz ne bil denes na semnji videl, da si res naš človek in mož, ki zna, kar hoče, ne vem kako bi te zdaj le izplačal, ko misliš, da me moreš goljufati.“

Kobilar z Oblok prebledi. Strah ga je bilo pred tem možem, ki vse vé, še ono, kar se je godilo, ko ni nikogar zraven bilo. Zatorej

hitro brez vsake besede poseže pod pázuho in iz tamošnjega žepa privleče še jedno mošnjico denarjev ter jo s strahom položi pred onega.

„Tako je!“ reče rokovnjaški glavar, a ne stegne roke po mošnji, ne pogleda je od znotraj, temuč jo porine kobilarju nazaj, primakne še od kupčka pred soboj, kar je mogla pest zagrabiti in reče:

„To imaš za zdaj. Glej, da se pri meni zmirom več naravnost zasluži, kot za hrbtom. To je več, kot si mislil, da dobiš. Če boš pa še kedaj poskušal sam plačevati se, utegneš rokovnjaško plačilo dobiti. Poznaš kákovo je?“

„Mojster Groga, nikoli več!“ reče skesano Tone in hoče oditi z novci. A glavar Groga mu veli:

„Stoj in poslušaj! Veš, kje je Kolovec?“

„Vem.“

„Drevi od jednajstih do dneva čakaj pri cesti mej Kolovcem in Rovsko cerkvijo. Jeden naših ti prižene konja. Tega zajahaj in prodaj ga za kolikor moreš, a ne blizu. Jezdi v Trst ali v Reko. Dvajset tolarjev prineseš meni, vse drugo je tvoje, konj je vreden več kot trikrat toliko. Dobro pa jahaj, da te ne zasledijo. Suho cesto imaš. Hodi!“

Ko je Tone iz hiše in veže korakal, slonel je zunaj ob zidu Blaž Mozol, katerega je bila mrzla voda iz Bistrice, s katero so mu glavo prali, zopet k življenju obudila.

„O Rajtguzen, Rajtguzen, kam pa greš, čakaj me no!“ reče Blaž z bolno vinskim slabim glasom.

Tončku pa, rokovnjaškemu pomočniku pri konjskih tatvinah, zdaj niti na misel ni prišlo, da bi se zarad onega imena Blažu ustavljal, temuč gledal je, da je brž od hiše prišel.

Notri v izbi je krčmar rekel Grogi:

„Ali je pametno, da se brez brade in tak, kakor si zdaj, kmet, pokažeš svojim ljudem?“

„V naglosti nisem mogel drugače, sicer bi mi bili tega pijanca Blaža ubili, a to bi mi ne bilo še po godi. Potrebujem ga še sam. Dobodi mi papirja, pero in tinto.“

Precej dolgo je trajalo, predno je krčmar prinesel papirja in druzega pisala. Groga nariše na papir veliko roko, pod njo konjsko glavo, in napiše pod oboje, da glavar Rokovnjačev razpisuje 60 frankov tistemu Rokovnjaču, ki še nocoj Kolovškemu oskrbniku onega konja ukrade, ki ga je denes jezdil.

„To moraš po noči na Gavričevo hišo nabiti,“ reče krčmarju. „Oni razpisujejo po beraških trideset frankov na mojo glavo; jaz jim hočem pokazati, da na njih konja glavo še jedenkrat toliko razpisujem in jo še tisto noč imam! Čez nekaj dnij razpišemo ravno toliko na Gavričevega psa!“

„Kedaj moram to nabiti?“ vpraša krčmar oprezno in skoro boječe.

„Še nocoj, po polunoči, zjutraj, ali kadar moreš.“

„Pa če me kdo vidi?“

„To bi bilo neumno. Le glej, da boš tako storil, da te nihče ne bode videl. Lepše je in bolj po naše, Jošt!“

Peto poglavje.

Kaj nam hoče oča Žumar,
Kaj nam hoče njega drug?
Hoče vašo lepo hčerko.
Narodna pesem.

Na vshodu od Kamnika sta stali ob stezi, po katerej se črez hribe peš hodi proti gradu Kolovcu, nekako v sredi pota vzgor, na pol v hosto potisneni dve kmetski hiši, malo bolj ko streljaj na dvoje, samotno. Tu sta od nekdaj gospodarili dve kmetski rodovini: Mozoli in Paleži. Bili sta dve tlake in desetine svobodni naselbini, od davnaj premožni in v okolici veljavni, celo pri kamniških meščanih čislani ljudje. Ali v tem času, ko se je naša povest vršila, videti je bilo, da bode moški rod obeh rodovin izumrl, in da prideti lepi kmetiji v tihem zavetnem in rodovitnem žlebu na tuja imena.

Paleževa hiša je uže bila na tuje ime prešla. Nekoliko tednov pred začetkom naše povesti je bila na prodaji, ker je bil stari Palež umrl, a za njim ni nihče ostal, nego sin, ki je prej študiral in zdaj bil na Dolenjskem nekje graščinski uradnik. Kupil je Paleževinovo mladi mož, ki smo ga mi v prejšnem poglavji v kamniškej Jošt Vlagarjevej krčmi po imenu Nande nekoliko spoznali, a ga tudi z drugim imenom zvati slišali. Za tedanje razmere, ko je bilo malo denarja v deželi, bilo je kmetskim ljudem, ki so vajeni bili le z naturalnim gospodarstvom izhajati, celo mnogo, da je kupec Nande „Paleževemu gospodu“, poslednjikrat na svojem domu oglasivšemu se, brez težave polovico kupa na roko odštel, pa se je še delal tako, da je bilo videti, da še ni vsega okroglega od sebe dal. Drugo polovico je obljubil v dveh letih izplačati.

Sosedki Mozolki se je novi sosed s tem prikupil, da je toliko denarja precej štel, in še nekaj imel. To se ve, da bi se jej bil še bolj, ko bi bil kar vse plačal. Ali ona je vedela, da so časi hudi. Sicer so pa pri Mozolovih novega soseda poznali tudi uže nekoliko malega, predno je bil Paleževino kupil, pa kakor omenjeno, ne mnogo. Kake dvakrat je namreč prej pri njih prenočil, večkrat po dnevi mimo gredoč ustavil se pri hiši. Rekel je, da je kupec za vse: za voli, za žito, za platno. In mati Mozolka mu je verjela, strijc Blaž Mozol pa tudi, ker njega je pri Joštu v Kamniku ali drugje vselej rad pit povabil. Blaž je dalje vedel, da ga Jošt Vlagar tudi pozná, tega Nanda, da je kupec, daleč črez Ljubljano sloveč mož, Štajerec.

Zakaj je v to samoto zahajal k Mozolovim, zakaj je naposled soseščino Paležev kupil in se tu hotel kot kmet naseliti, tega Nande Mozolki sicer ni precej naravnost rekel. Ali žena je uže toliko odprte oči imela in svet poznala, da je videla pravi uzrok. Da bi mu tu v rovtah kraj tako dopadel, njemu, ki je bil bele ceste in ravnice vajen, tega žena ne bi bila verjela. Tudi je bila Paleževina preveč opuščena, da bi se je bil denaren človek, ki ni bil od mladih nog tu vajen, polakomil, čeravno je bila dobra in velika lastnina. Dalje je bil Nande res podoben bolj možu, ki z lehkim kupom in prekupom denar služi, nego li kmetu, ki ga težko oranje v teh hribih veseli.

Temveč, kakor je žena opazila, vlekla ga je njena devetnajstletna hči, P o l o n i c a. To na vse zadnje ni bilo težko uganiti, ker so videli vsi, videl strijc Blaž Mozol, ki ni mogel nobedne primolčati, videla je dekla, in videl je hlapec in slišal je celo mlajši bratec.

Gospodinja Mozolka ni ugovarjala zoper to najdbo, molčala je in čakala, kdaj Nande kaj poreče. Kajti, ker je denar imel, in je bil videti, nu, tak, kakor drug človek, zdelo se jej je, da bi bil uže še dober, da se za zeta vzame. Sosebno to je bilo kmetici vdovi po godu, da hči, ako soseda vzame, ne pojde daleč od hiše, temuč njej, materi, lehko na stare dni še zmirom pomaga pri tem in onem. Za to, da hči ostane blizu pri domu, imela je Mozolka še jeden razlog, velik a ne vesel. Sinovi so jej bili razen jednega vsi pomrli. A še ta ostali jedinec, Pavle, dve leti mlajši od Polonice, bolehal je uže na prsih in bati se je bilo, da pojde na istej bolezni kot oče in bratje mu s tega sveta, da torej druzega naslednika ne ostane kot Polonica, katera je bila zdrava in čvrsta kakor mati. Če Pavle tudi umrje — in mati Mozolka je bila smrti v svojej hiši tako vajena, in morda

toliko bolj trde naravi, da je o tem mogla brez solz premišljevati — more vsaj Polonica obe posestvi združiti v jedno. In tolažilna misel je bila za gospodarno krepko ženo vsaj ta, da potem bode oboje to kmetovanje vkup kakor mala graščina veliko.

Jedna stvar pa vendar ni bila Mozolki nič po volji. Nande je bil tako malo na novem kupljenem domu in se je tako malo brigal za urejenje kmetovalstva na pridobljenem svojem posestvu, kakor da bi ga nič ne veselilo. Po več dnij ga ni bilo, niti ob nedeljah ne, in najrajši je prihajal na večer, da bi potem zjutraj spet izginil po svojej „trgovini", ali Bog ve kam. Treba je bilo jaro žito sejati, a sejalo se ni nič. Po njivah je trava rastla, a v hlevu niti še živine ni bilo na gredi niti jedne kokoši, v svinjaku nič živega razen podgan. Orodje pa, kar ga je bilo pri hiši, rjavélo je po kotih. To Mozolki ni bilo nič po volji, kajti žena je bila tistih jedna, ki je ravno tako ljubila voli v hlevu, rejene prašiče v svinjaku, in polje lepo zorano in obsejano, kakor svojo hčer ali svojega sina. Kajti ko jej je bil lani na spomlad junec poginil, h kateremu je mislila ravno na Kamniškem semnji par prikupiti, da bi se voziti učila, žena ni nič menj jokala, kot predlanskem, ko jej je bil uže tretji sin umrl. Hlapec France je trdil, da je bilo solzá za juncem še več, nego li solzá za sinom.

Ko jo je torej novi sosed jedenkrat vprašal: „Mati, ali mi boste dali Polonico?" bilo jej je to vprašanje po čudi. Vendar je dela svoje precej debele roke in do komolca od solnca zagorele lakti navskriž pod prsi in vprašala: „Na kaj jo pa jemlješ? Kje boš kaj zelja in repe pridelal za v kad in žita za v malin? In kje imaš kakšno kravo za mleko? Ali misliš, da jo bom pustila, da bo s piskrčkom hodila doli v vas ponj?

„To vse bova s Polonico napravila, denarja mi ne manjka," reče Nande.

Žena se grohotom zasmeje, ali dobrovljno.

„Kaj pak! Moke bosta kupovala! Kakor kašna kamniška štacunarica bo moja hči od kupička živela? In potlej: tudi greh je za take reči denar izmetavati, ki doma same zrastejo, če se človek giblje in zemlje ne pusti tako pregrešno v plevelu zarastene, kakor jo puščaš ti. Kaj vendar misliš? Čemu ti je kmetíja, če ne kmetuješ?"

„Sam ne morem, še imam pri svojih kupčijah dosti potov in opravkov: zato mi pa Polonico za ženo dajte, da mi ona domovino

zgospodinji kakor je prav, ona zna, naj začne. Saj vas ne vprašam za doto, samo da mi daste Polonico."

„E kaj! Imela bo, kar se spodobi, vprašaj ali ne vprašaj ti, ali kdor je. Na prazno je pa ne dam in ko bi imel ti denarja kakor francoski cesar, da boš vedel. Mudi se jej tudi ne, saj je je domá treba. Kadar ona gre iz hiše, moram precej še jedno deklo vzeti. Le ti se prej kmetovanja loti, pa pusti vse letanje po sveti Bog ve kod in kaj. Tisto ni za poštenega človeka, mislim jaz, da boš vedel."

„Sam, brez gospodinje, ne morem kmetovati," reče Nande tako ponižno, da je kmetica mislila, ta se bode dal okolo prsta oviti.

„Kaj si rekel? Sam ne moreš? Kako sem pa jaz sama mogla, ko mi je mož umrl in mi je še pustil kopo malih otrok? In še prej, ko je leto in dan bolan lazil okolo, ne živ ne mrtev, sama kost in koža, za nobedeno delo, le za jesti in za potrato? Vidiš, in sama sem kmetovala in ne more mi nihče očitati, da sem kedaj pol groša dolga naredila. Jaz sem ženska. Ti si pa mož, a praviš, da ne bi mogel sam začeti, ko bi ti vendar nekoliko tudi od naše hiše pomagali? To ni nič! Pokaži prej, kakšen kmet boš, kako znaš delo v roko jemati, potlej te bomo pa ženili!"

Tako je mati Mozolka govorila. In pri tem je ostalo, ker novi priseljenec na soseščini ni hotel uže precej kmetovanja začeti, temuč je kakor prej vedno več z doma bil, nego pri domu. Ni se ženil, ali ker je bilo kakor zmenjeno, da je ženin Poloničin, zahajal je Nande vedno k Mozolovim, tako da je bil več pri njih, nego na svojem novokupljenem domu.

Polonica je bila krepka zdrava dekle, v mnozem oziru čisto materina hči. Nandeta vzeti je bila precej od kraja pripravljena, ko ga je spoznala, ko jo je prvič ogovoril, saj je bil čeden človek in ubog tudi ni bil. A zarad tega bi se od kraja ne bila dolgo jokala, ko bi bila zvedela, da Nandeta ne bode več k hiši. Pride pa drug, če hoče, če neče pa vse jedno, bila bi rekla. Jezilo bi jo bilo, to se ve, uže nekoliko, uže zarad razžaljenega samoljubja, da bi jo bil pustil. Ali deklica je bila tudi, kakor so druge: moža dobiti je hotela, čeravno strasti v njej od kraja ni bilo, niti ne preobilice nežnih čutil. Polonica je imela od mladega polno roke dela, misliti niti ni utegnila. Tudi so jo z osorno besedo na delo gonili, torej je ni imelo kaj navaditi uže iz prva mehkosrčnosti in vzbuditi potrebe ljubezni. Malo je od kraja govorila ž njim, kadar sta bila

ali sama ali kadar sta bila v družbi. Ali kadar se mu je nasmijala, da so v gladkem lepem pak zagorelem lici naredile se nepopisno ljubeznjive jamice in so se pokazale mej rudečimi ustnicami beli zobje, a se jej pod velicimi obrvmi najlepše črne oči zaiskrile, bil je tuji sosed Nande ves ognjen od ljubezni do nje, in rekel je, da mora njegova biti, ako se ves svet protivi. Tačas ga je tudi ona posebno pogledala, rada pogledala, čudeča se njegovim besedam. In ker je te besede mnogokrat slišala, verovala jim je, verovala tem bolj, ker je ta mož prvi bil, ki jej je podobno govoril. In verovala je, da jo ta mož ljubi, kakor bi je najbrž nobeden drug ne ljubil tako močno. Polonica, hči samotne kmetske hiše, ni mnogo shajala se z druzimi ljudmi. Poznala je fante ali mlade móžke od nedelje s pota od maše, ki pa ni bil dolg skupen, iz semnja, kamor je bila nekaterikrati šla in z nekoliko tacih prilik. A kolikor jih je poznala, nobeden ni govoril tako lepo o ljubezni kakor ta Nande. Zato ga je vedno rajša imela, ako mu tudi tega ni pripovedovala. Sram jo je bilo pokazati se mu. Na dalje pa je bila tudi mati povedala na tihoma svojej hčeri z̆ brezobzirno odkritostjo in kmetsko iskrenostjo, ki nema navade stoprav primernih besedij iskati, kadar je treba vso resnico povedati: mati Mozolka je bila hčeri jasno in brez izbire besedij razložila, v kakej nevarnosti so dekleta pred moškimi in zakaj in kako je treba varovati se jej Nanda dotlé, dokler gospod fajmošter pred altarjem ne položi štole črez njiju roke. Čista kakor čuvarica vestalskega ognja poznala je Polonica vendar uže po materi življenje in se čuvala. Na videz je bila hladna, v istini pa vse je gorelo v njej. To je strast Nandu le množilo, in — kakor je pri tacih prilikah navada — rotil se jej je, da mora njegova biti, in bil ves v plamenu, kakor mladič dvajstih let.

Zakaj je torej ženitev odlašal? Kakšni so bili tisti opravki, ki jih je po svetu imel, da ga ni bilo domá? O tem Nande Polonici ni rad odgovarjal, in to jo je nekoliko peklo, poleg tega, da je radovedna bila, čeravno ne tako močno kot druge ženske, kajti močno radovedne ženske baje da teško izkušnjave premagujejo.

Tist pak, ki je imel živo protivnost in čudno sovražnost do tujca ženina, bil je Pavlek, sedemnajstletni brat Poloničin, rahel tenkokožen mladenič, kateremu so vsi sosednji ljudje z obraza v obraz rekali: „E, Pavlek kako si zelen, kako si bled, ti pojdeš za očetom v

krtovo deželo, škoda za te; mar bi živel!“ Pavleka je taka kmetska bolniška tolažba sicer jezila, a še bolj ga je jezilo, da ta njemu zoperni tujec v njegovo rojstno hišo hodi in da je sestra tako neumna, da ga ne zapodi! Instinktivno je dečko Nanda sovražil, da mu niti odgovarjal ni, ako ga je ta ogovarjal. Ali ker je bil Pavlek najmlajši pri hiši, niso ga dosti vprašali za svet in za to ali ima dobro in slabo mnenje o kom. To je menda tudi snubač hitro opazil, za to se s časom niti več trudil ni bratca za se pridobiti.

Poleg njega je bil tudi strijc Blaž od kraja protivnik Nandetu. Strijc Blaž Mozol je bil prav za prav nekakav nepotrebnik pri hiši. Svojo doto je bil zapravil in zapil na veselicah in nedeljskih popoldnevih uže večjidel za časa gospodarstva svojega brata. Njegova svakinja bi ga bila torej smela od hiše zapoditi; ali mislila je: naj sedi tu, kam hoče iti, delati se mu dosti ne ljubi, jesti mu imamo kaj dati, hvala Bogu. Tako je bil Blaž pri hiši kot strijc, svetovalec, pomagač in postopač. Blaž se je zvesto doma držal, dokler ni kak denar kje zaslužil ali dobil, kateri ga je z neznano silo brž v krčmo gnal. Tudi Blaž je imel glas v svetovalstvu Mozolove hiše, čeravno le bolj posvetujoč glas, ker zgodilo se je zmirom le tisto, kar je mati Mozolka ukrenila. Ker izpregovorjena beseda pri ljudeh zmirom več ali menj izda in nekoliko nje obvisi, bil bi se tudi Blaž nekoliko protivil zoper to, da se ta čudni tujec hoče ženiti na Mozolovini. Ali Nande je bil izpoznal, kje je strijc Blaževa potipna stran. Pogosto ga je na vino povabil, in za vino, surovo ali žgano vino, bil bi Blaž dušo dal, nikari pa svoje nečakinje, katero je pa sicer rad imel. Blaž se je tolažil, da kdor žejnemu bližnjemu rad vina plača, tak ne more zel človek biti, in če je tudi iz nemškega Štajerja doma, tako daleč, da noben naš človek ne ve kje.

Po tem si tedaj lehko razložimo, kako je to, da smo bili Blaža našli ob semnji v Kamniku v Joštovej krčmi z Nandom pijočega in na njegove stroške.

Tudi je zdaj jasno, zakaj se je Nande, — da ostanemo pri tem imenu vsaj dokler prijatelj Blaž sam še druzega ne ve — tako odločno za Blaža potegnil, ko je njegovo življenje v opasnosti bilo.

(Dalje prihodnjič.)

Spomini o cirkniškem jezeru.

Spisal dr. H. Dolenec.

II.

Povedal sem uže, da ne samo lovcu, ampak tudi uže opazovalcu in napósled človeku, katerega veselijo priroda in živali, je jezero znamenito mesto zabave in radosti.

V tem oziru so pa zopet najživahnejše dobe: skoro vsako leto mej Mašami, kadar jezero uže bolj na naglo usahuje in zginuje; o hudej zimi, kadar se žival od severa proti jugu pomika, posebno kadar pride dosti labudov, in napósled o spomladnem času, kadar ponočna nevihta proti severu vračajočo se žival na jezeru ustavlja. Imel sem priliko vsako teh dob večkrat opazovati in povedati hočem, kar mi je ostalo v spominu najbolj znamenitega.

Prva zima, katero sem prebil blizu jezera, ni bila ugodna za lov s puško. Vreme se je mešalo: vrstili so se sneg, mraz, pa zopet južno vreme. Tudi se nisem še znal po vremenu ravnati, kar je vsakemu treba, ako neče zastonj pota delati in ob pravem času na pravem kraji in mestu biti.

Vendar tudi za te poti, ki sem jih prvo zimo napravil, mi ni žal, vselej smo se kaj zmislili v kratek čas. Ako je bilo svitlo in tiho vreme, peljali smo se na čolnu proti Obrhu, kamor jo ribe potegnejo po zimi, ker je voda ondu gorkejša nego niže po strugi in pod ledom. V čolnu smo imeli osti in gledali smo za ribami. Navadno je jeden vozil, drug z ostmi v roki pa spredaj stal in gledal, kje bode ugledal ribo. S kraja se mi je kaj čudno zdelo, ko je spredaj stoječi mignil ali zinil, da stoj, potem pa zagnal osti v globočino in največkrat nasajeno ribo iz vode izvlekel. Dostikrat in dostikrat sem se vozil in prepeljával, predno sem se tudi jaz privadil ribo v vodi in pri tleh ugledati; tudi sem kasneje večkrat poskusil z ostmi jo nasaditi, toda temu se nisem privadil, le malokdaj se mi je posrečilo. Najteže je pri tem delu zmeriti globočino in iz prave daljave osti zapoditi. Ribe, o katerih govorim, so ščuke, katere jezerci splošno le „ribe“ imenujejo, a šlajne in menke s pravim imenom zaznamenujejo. Ščuka ima navado, da prav mirno stoji in še le, ko si jo

prepodil ali pa ko za živežem šine, prestavi se in zopet na miru obstoji. Kadar tako stoji, da se vsa vidi, jo je teže nabosti, kajti tudi ona pretečo nevarnost opazi ter se premakne. Lóže jo nabodeš, kadar jo mej mahom ali pri koreniki ugledaš, ali zato je pa treba imeti vajeno oko. To pa imajo jezerci. Poldrug seženj globoko bo stala in samo repno plavút kazala, pa izgubljena je!

Da sta v tem lovu boter Vrag in Stáreč Miha mojstra bila, ni treba omenjati, ali bolj kratkočasil sem se, kadar so šli očetje v gozd in smo se odpravili na ribji lov Mihova starejša dva, Vragov Francek in jaz ž njimi. Starejši Mihov, tudi France po imenu, bil je vodja in poveljnik, jaz sem dobil osti v roke, France se je nastavil zraven mene, druga dva sta vozila.

„Počasi vozita, pa držita čoln, kadar bom rekel!“ bilo je prvo povelje. „Stoj! gospod jo vidijo! Ali jo vidite?“

— „„Kje!““

— „Meni osti, meni! Držita čoln!“

Dal sem osti, France je nameril in največkrat ribo res nasadil, a vselej, kadar je grešil, morala sta biti kriva vozača. Saj veste, da vsak lovec ima zmirom izgovor pri roki, in kakor je oče Miha Franceta krivega stavil, kadar je on grešil, tako je France zdaj nad mlajšimi se znašal. Čudil sem se mu, kako je znal mene izgovarjati, ko sem časi kar po desetkrat zapóred ribo izgrešil. Tudi pri meni sta bila vselej vozača kriva, zmirom bolj trde besede so padale in poudarjal je France vedno, da tako slabo vozita, da še gospod ne morejo ribe ujeti. Fanta sta molčala, pa svojo mislila; zdi se mi, da časih sta se tudi jeden drugemu namuznila, kadar je France gospodovo spretnost poudarjal.

Ali še drugo pripravo za loviti smo imeli s sebój in kaj mislite, kaj? Žimnate zanjke na tánkih, precej dolgih palicah. Dokler nisem na jezero zahajal, tudi jaz nisem nikdar slišal še menj pa videl, da bi se ribe v zanjke lovile. To se godi tako: Manjšim ribam, ki še niso za osti, in so tudi menj plašne, se kar počasi z zanjko približuješ in ko se ti posreči, da ribi glavo zajameš, takrat hitro potegneš in riba visi v zanjki. Temu lovu sem se bil tudi jaz privadil in prav dostikrat se ž njim kratkočasil. Toda največ smeha in zabave mi je delalo gledati fantiče, kadar so ribe pod ledom izbijali.

To se godi, kadar je jezero zamrzneno. Manjše ribice se pred večjimi kolikor mógoče h kraju pomaknejo in tičijo pod ledom v mahu

in travulji. Fantiči si napravijo trde bunke največ iz kake korenike ali grče izrezane in jih nasadijo na precej dolge voljne palčice. Vsa priprava se imenuje kladvice.

Nastavijo se lovci ali kakor bi jih morebiti bolje imenoval — nastavijo se ribiči v vrsto in dalje gredé potrkavajo po ledu. Riba, nad katero ravno potrkaš, šine izpod mahú ali trave, takrat pa kdor more, udari s silo za njo. Ako zadeneš ravno nad njo po ledu, riba takoj belo pokaže, to je omedlela je ali popolnoma mrtva zvrne se na hrbet. Ribiči pristopijo z bunkami, prebijejo led, polože ribo nad led poleg prebite luknje, pa hajdi dalje! Ali to se ti ne posreči vselej in celó malokdaj se pripeti, da bi ribo kar na prvi mah zadel. Tudi ne šine riba ravno naprej, ampak največkrat po strani proti globokej vodi, pa tudi nazaj pod ribiči. Kjer se riba priustavi, kaliž naredi, to je, vodo nekoliko zmoti.

Za ribo in kaližem obračajo in obrnejo se vsi in vsak maha, a ne vselej po ribi, večkrat tudi po sosedovej nogi. Krik se vname „Glej jo! Daj jo! O joj, moja noga! Brani jej v breg!“ Na polzlem ledu tudi nekateri pade, drug nanj in tako se vse giblje, obrača, pada, maha, dokler riba belega ne pokaže ali pa ne uide v globočino. Kadar se tó ali ono zgodi, nastavi se zopet vrsta in nadaljuje lov. Samo kakšen ranjenec zaostane in jokaje preti: „Le čakaj, ti bom uže vrnil!“ Ali kadar zagleda, da je spet riba v sredi, pozabi bolečine in ako tudi nekolika kinka, kmalu je zopet mej ribiči. Pa ni vsak, da bi z lepa pozabil, ako jo po nogi dobi.

— „Ti si me! Zakaj si me?“

— „„Ne jaz, ta te je!““

Bunke se nad glavami pokažejo in hudo bi bilo, ko bi se mož moža ne bal, in bi piskerčki ne samo kipeli, ampak tudi pokati začeli.

Kadar sta bila voda in led po tem, da je bilo mogoče ribe izbijati, vselej sem si privoščil to veselje. Poskušal sem sam, ali za odrastlega to ni, posebno, ako se ni od mladosti tega vadil.

Spremljal sem ribiče in pazil na to, da ne bi bil v sredi, kadar se je kakšna huda bitka začela. —

Kadar bode mogoče tudi našim umetnikom po domovini prehajati in si predmete za slike nabirati, bodo dostikrat tudi cirkniško jezero in prizori na njem v ta namen služili, ampak preverjen sem, da prijetnejše slike gotovo ne bode, nego ta, ki bode ravno omenjene ribiče predstavljala. Ker se pa to najbrž ne bode še tako hitro

zgodilo, in bodo sedanji ribiči uže nekoliko odrastli, hočem najoriginalnejšega mej njimi nekoliko opisati. Bil je to o mojem času Mihov tretji sin Šimon po imenu. Za tem imenom bi vsak Bog ve kaj pričakoval, ali tukaj je služilo možaku, ki je bil to samo po imenu in po obnašanji, dorastel še ni bil tudi še za deseto leto ne. Prišel sem zopet na jezero in Vragov Francek mi je takoj povedal, da denes bi bilo dobro za ribe izbijati.

„No, skliči jih skupaj, pa gremo!“

In prišli so, toda malo jih je bilo in zatorej je Starčev France, ko smo šli mimo hiše, tudi še Šimona poklical. Dasiravno v hudej zimi, prikazal se je mož na pragu bos in v samih hlačicah z jedno naramnico.

„Z nami pojdi!“ mu veli France.

„„Ja, bos bom hodil!““ oglasi se Šimon.

„Materine črevlje poišči pa očetovo kamižolo.“

Šli smo dalje in kmalu nas je došel Šimon po vseh štirih, kajti rokavi so ravno do tal viseli. Ko smo prišli na led, so Šimonu rokave zavihali, strašni črevlji so krevsali po ledu in velika kamižola s polhovko nad seboj se je v vrsti dalje pomikala. Ubogi Šimon! Vsega, kar ni bilo prav, bil je on kriv, ali znal se je po robu postavljati in oba skupaj sva vendar toliko zmagovala, da ni bil Šimon iz vrste izključen. In tudi ko smo po končanem lovu pri Vragovih krepčali se z belim kruhom, je Šimon tak kos odgriznil in po ustih preobračal, da niti črevljem niti kamižoli ni bilo v sramoto.

In ko so mu soribiči očitali, da je on kriv, da je največja riba v breg ušla in da je on namestu po ribi Teličevega celo po hrbtu udaril, je Šimon tudi vedel kaj odgovarjati in celó Vragov boter so rekli: „Le pustite Šimona, on je uže možak, dasiravno ga nista krojač in črevljar še nikdar premerila.“

In tako je bil tudi Šimon mej lovce in ribiče uvrščen in dandenes mu ga najbrž ni para.

Estetična načela pri obleki in stanovanji.

Spisal Ivan Franke.

III.

Kar se tiče značaja posameznih barv, bilo je uže povedano, da je bela barva, barva svitlobe, pozitiven pol, in črna, barva teme, negativen pol v celem krogu barv; vse druge so v sredi teh dveh skrajnosti. Bela v istih okolnostih z drugimi je bolj svitla, črna bolj temna, ko vsaka druga. Jedna poleg druge ločita se le v tem, da sta si popolnoma nasprotni in še le v dotiki z drugimi barvami razvijajo se njih posebne razlikovalne lastnosti. Vsaka druga barva postane poleg bele bolj intenzivna in napojena; taka je, kakor da bi se jej primešalo malo sive ali bele, povzdigne se pa v svitlosti. Bela je naravna podlaga, črna naravno krilo ali negacija, zanikanje, vsake srednje barve. Kadar sta obe zjedinjeni, vidi se naravno, da je bela za podlago in črna nanesena ali krilo: zato pišemo in risamo s črnim na belo, a nasprotno, belo na črnem samo malokdaj rabimo in sicer takrat, kadar se ima črna podlaga zopet na belem ali sploh na bolj svitlem površji odlikovati, n. pr. napisi za firme, table za prodajalnice in gostilne na svitlih hišnih stenah. Črno na belem dela ves drug vtis, nego nasprotno. Vzemimo, da se dimnikar gredé mimo péka ob tega oplazi, lahko je umeti, da bo peku črni madež na belej obleki jako neljub, čutil se bode omadeževanega, dimnikar se bode najbrž smijal svojej belej lisi. Črni Afričan in človek temne kože ne potrebuje take obleke, kakor beli človek, kajti vsako belo površje je samo ob sebi vabljivo, in je, rekel bi, po naravi namenjeno biti pomalano z drugimi barvami. Nehoté se domišljam tu na one lastnosti malih otrók, vsled katerih jim je tako teško ne skušati svoje umetnosti na novo pobeljenih stenah. Belo pomeni za človeško predstavljenje na vsak način jednotno, čisto, neomadeževano — nedolžnost. Sneg je bel, dnevu pravimo tudi beli dan. Črno nam pomeni resnobo, globokost, temo, noč, sovražno-negativno. Barva človeškega rodu, kože in lás spreminja se od bele do črne; srednje barve: rumena, rujava in rudeča, naglašane so bolj po principu svitlobe, nego intenzitete in izključene so vse odločne, vpijoče srednje barve: zelena, modra, živo rumena

in rudeča. Bela kakor črna kažeti na prazno, negativno, zato služiti vsaka zase ali zjedinjeni v pomen smrti. Žalujemo v črnej obleki, Kitajci v belej; vplétajo si bel trak v svojo črno kito; njih duhovniki nosijo bele haline.

Rumena, v svitlosti belej najbližja, je barva vsega, kar se sveti in blišči, od česar izhaja svitloba. Belo je barva svitlobe v pasivnem, rumeno v aktivnem zmislu. Na belej se vsaka druga barva bolj blišči, rumena razsvetljuje vsako drugo barvo, ali daje jej nekoliko svojega ognja. Razmerje rumenega k rudečemu je razmerje svitlobe, žara h gorkoti. Rudeče ima svoj tipus v žarečem oglji ali splošno v vsem notranjetoplem in vročem, tudi v človeškej krvi. Zato pomeni posebno pogum, notranji nemir, navdušenje, jezo, ter je sploh eminentno vojna nijansa barv. Na otroke, divjake in nekatere živali ima ta barva poseben vzbujajoč in oživljajoč vtis. Otrok seže najprej po rudéčej igrači. Bolj temna nijansa, približujoča se črnemu, je tudi barva kraljeve moči in krasote, bolj svitla pa, roza, je podoba nežne čuti ljubezni. Rumeno pomeni tudi svitlost, žar, moč, mogočnost, nje tipus je solnce, vir zemeljske svitlobe. Na Kitajskem je cesarska barva rumena, óna cerkvenih poslopij in svetišč rudeča. Rumena barva tipična je razven v solnci tudi v zlatu in levu, v treh najmogočnejših stvareh, vsaka v svojem okrožji. Radi jih jedinimo, n. pr. v gostilniških naslovih, kakor: pri zlatem solnci, pri zlatem levu. Rumeno pomeni tudi neprijetne strasti, nevoščljivost, sovraštvo in ljubosumnost.

Modra in zelena, prva tipična na jasnem nebu, druga na rastlinstvu, príjati očesu v najobširnejšej meri, v takej obširnosti bi vid ne mogel prebivati rumene in rudeče. Zeleno pomeni realnost, torej služi za izraz veselega, srečnega upa, modra, najbolj eterična in najmenj realna barva, pa idealnost, tudi zamišljeno hrepenečo ljubezen.

Oranž in violet ali višnjevo; prvej je sad istega imena, pomaranča ali oranža, najodločnejši tipus, drugej ponižna cvetlica vijolica. Oranž, ki ima zjedinjene lastnosti rumene in rudeče barve, pomeni ponosno dozorelost, bogastvo in rodovitnost.

Siva in rujava imati zeló jednak moten, nenaglašen, trezen in prozaičen značaj; ne vežemo z njima tako odločnih idealnih ali optičnih čutil kakor s prej omenjenimi barvami. Siva je megla, oblaki so sivi, vse motno ali soparno nam je sivo, siva je ona dolgouhata žival,

katere ime prikladamo tudi posebno nerodnim in neumnim ljudem; Göthe imenuje teorijo sivo, ker je suhoparna, meglena in abstraktna. Ker te dve barvi najmenj vpijeti in ne vlečeti očij in pózornosti náse, sta posebno primerni za navadno meščansko obleko v sedanjosti v času ravnopravnosti in demokratije. Res se zdaj občinstvo poleg črne v take barve oblači, katere se okolo teh dveh sučejo. Nehoté se domišljamo tudi redovniške kute, rujave, sive ali črne.

Razumljivo bode iz lastnostij in iz značaja barv, zakaj ločijo slikarji vse barve in nijanse v gorke ali tople in hladne ali mrzle. Rumena in rudeča sta odločno toplega, modra hladnega značaja. Vse druge nijance barv tudi bolj neutralne, bližajo se jednej teh treh. Kadar se bližajo rumenej ali rudečej, so tople; ako premaguje v njih modra, so hladne. Zelena barva rastlin je mnogih nijans, tako je n. pr. zelje hladne, lipovo perje, čim bliže jeseni, tem toplejše zelene barve. Belo perilo poskrobljeno (šterkano) brez indige, je toplo proti ónemu, katero je z indigo nekoliko modro pobarvano. V málinih za riž je to dobro znano in popravi se malo rumenkasti riž pridejavši mu indige v belega, ki je prav za prav hladnosivkaste nijanse. Evropski porcelan je nekoliko zamodrel v primeri s kitajskim, ta se vidi bolj svitel in je tudi zaradi tega bolj v ceni. Ravno tako je imenitni kararski marmor hladne nijanse, ker vleče malo v modro, sivkasto in za kípe ni tako primeren kakor je óni starogrških kipov, do sedanjega časa ohranjenih. Razumljivo bo zdaj, zakaj je hotel slavni arhitekt Hansen na Dunaji poslopje za avstrijski parlament, grajeno v prekrasnem korintiškim zlogu, zidati iz pentelskega marmorja.

Načelu jednakomerne razdelitve pri sestavljenji barv nasprotno je óno podložnosti ali subordinacije, sestavljenja po kontrastu ali nasprotji in obstoji v tem, da se kontrasti barv in tonov ne nivelujejo, ne umirujejo po ravnomerji svojih vtisov ali učinkov, po svojej aktiviteti, ampak da se kontrasti povzdigujejo mej seboj do odločnega vrhunca in da tako močno naglašan kontrast nadvladuje vso sistemo. Po tem nadvladanji jednega dela nad druge, kateri imajo menj vidne tone, doseže se jednota in celota harmoničnega skupnega vtisa. Ta sistema je primerna za vse objekte samostalnega pomena, za slike. Kontrast ne obstoji v tem, da sta si dve barvi zoperni, da bi jedna drugo pobijala, ampak da sta si v svojem značaji kolikor móči različni in oddaljeni, da je mej njima velik interval. Po lastnosti se pokriva skoraj vselej izraz kontrast z besedo komplement. Dopolnilne barve

so mej seboj v največjem kontrastu. Če postaviš dve nasprotni barvi v dotiko, vidita se obe bolj napojeni in efektni nego sami na sebi. Temno postane poleg svitlega bolj globoko, svitlo bolj živahno in svetilno poleg temnega, posebno, kadar je obdano od temnih partij. Nepravilen kontrast, t. j. če nista barvi dopolnilni, pobija obe in jima jemlje odločnost. Rudeča in modro zelena v dotiki se povikšujeta, poleg rumene pa vleče rudeča na višnjevo, zelena na modro in vidita se bolj umazani, nego sta v resnici.

IV.

Obleka dela človeka, pravi star pregovor; poskusimo zatorej najprej tukaj razložena načela o barvah obrniti na človeško obleko ter poglejmo, kakó jih more človek pri svojem oblačilu porabiti.

Denašnji moški spol oblači se samo v neutralne barve; pri teh ni harmonije ne disharmonije; pri teh ni možnih nobednih pomot in pogreškov zoper občna načela. Ozirati se nam je samo na ženstvo. Opiraje se na to, kar smo o kontrastu barv povedali, opazujemo pri nežnem spolu dvojni tipus, namreč lahkega, malo naglašanega, nežnega pri plavkah ali blondinah, in močnega, mogočno poudarjanega pri črnuljah ali brunetah. *)

Tipična blondina je svitle kože, svitlih rumenkastih lás, oči so jej modre ne temne, na lici lahka, po nijansi bolj hladna rudečica; vsak ton prehaja mehko v sosednjega. Mej barvami ni nikjer velikega intervala, ne gledé intenzivnosti, ne svitlobe. Modre oči kontrastujejo sicer z inkarnatom, vendar le nežno, lasje s kožo v svitlobi, vendar ne odločno. Kadar izbira blondina barve za svoja oblačila, držati se jej je načela, katero je na njej izrazila priroda sama in zoper to načelo ne sme grešiti. Voli naj torej pri svojej obleki barve milega značaja in naj ne jedini in ne združuje na sebi preveč poudarjanih kontrastov, ako neče, da njena obleka ne vleče preveč pozornosti nase in da ostane osoba poglavitna reč. Najvažneje je pri vseh slučajih, kaj si plavka ali blondina napravlja blizu glave. Popolnem pravilno je za plavko, kakor za vse druge, da je vselej vidni del inkarnata ločen z belim, namreč s perilom od druge obleke. Bela

*) Italijani imenujejo ženstvo „il gentil sesso“, nežni spol, in to ime je pravilnejše nego nemško „das schöne Geschlecht“, ker pri vseh narodih se nahaja več lepih moških nego ženskih, ako lepoto določuje dovršena in popolna rast vsega človeškega telesa.

tkanina povzdiguje mehkoto in transparenco kože; v to svrho so še najboljše bele špice, in sicer óne iz debele niti jej ugájajo bolj nego iz drobne, ker dajó koži več morbidece. *) Prav mehke in tanke bele reči so za ta posel premalo odločnega značaja. Plavki je priporočati roza, ne pretemna modra ali azurna, tudi še zelena barva; zadnja mora biti uže nekoliko neutralizovana, ker živo zelena šteje uže mej hude barve. Varuje naj se odločno rumene in pomerančasto žolte. Tem barvam zahteva oko po fizijologičnem zakonu v dopolnilo modro in zeleno modro; vsled tega delata te dve barvi v večjej masi blizu obraza inkarnat sivkast in bolehen, njegova naravna živahnost je tako rekoč pokrita z modro ali višnjevo dopolnitvijo. Močno ali temno rudeča tudi ni plavki ugodna, ker jej pobija lahko tako nežno rudečico na lici in ima lastnosti prejšnjih dveh, če tudi ne v takej meri. Tudi odločno višnjeva ne déla dobro, ker daje inkarnatu nekaj rumenkastega. Za plavko torej nikakor ni močen kolorističen materijal in le takrat jej ne škodujejo odločne barve kakor rumena i. t. d. naj si bode v manjšej ali večjej masi, kadar je njih nijansa neutralizovana v sivkasto ali kako drugače.

Črnolase ženske imajo nekaj tajnega, skrivnostnega, kakor bi se jim človek ne mogel tako lahko približati; nádejamo se pri njih hudih strastij, burnih in viharnih čutov in prizorov. Ta vtis je nekoliko tradicija, po izkušnjah utrjena, nekoliko pa je prisojati vnanjemu prikazu brunete. Inkarnat, če tudi ne vselej briljanten, izpreminja se v bolj toplih nijansah v rumenkastega ali rujavkastega; oči temne, žareče pod močnim odločno potegnenim obokom obrvij, forme največ prononsirane in čvrste, ki prihajajo posebno takrat do veljave, kadar je inkarnat jednoten brez rudečice na licu. Obraz je obrobljen od črnih las, ki se v svitlobi temno modro bliščé. In tako je zjedinjen tu močen odločen kontrast v barvi in svitlobi. Uže v očesu samem je cela škala, od belega do popolne teme. Da íma s takimi naravnimi krasotami obdarjena ženska svojo nošo voliti v drugih barvah nego plavka, ni dvombe. Najbolje stori, če si voli obleko v zmislu tistih barv, katere je uže priroda na njej izrazila in če se zatorej poslužuje močnih odločnih barv. Tople nijanse od globoko rudeče do črne so jej v vsakem slučaji ugodne; toda rudeča ne vleče

*) Italijanski izraz, ki pomeni toliko, kakor nežna mehkota. Nemci ga rabijo nepreloženega.

na višnjevo, ampak bolj na rujavo stran. Da bruneta rada vtakne v lase temno rožo ali nosi trak jednake barve, je znano in tudi pravilno. Odločno višnjeva barva ni posebno ugodna, ker ima rumeno za dopolnilo in povzdiguje inkarnatu rumenkasto nijanso. Svitlo rumena je preveč bliščeča barva, prekosi vsak inkarnat v svitlobi in briljanci tona, vriva se torej na škodo dela, kateremu ima le služiti, t. j. obraza, v oči in ga kaže očesu bolj sivega, nego je v resníci. V večjej masi škoduje rumeno tudi črnolasej ženski, k večjemu se more brez škode posluževati kake male stvari te močne barve. Znano je, da so blede črnolase ženske pri luči videti jako bele, bolj bele nego blondine. Naša umeteljna svitloba, sveče, gaz, petrolej, je v primeri k solnčnej rumenkasta in to rumeno duši rumenkasto barvo inkarnata, da ostane le bolj sivkasta nijansa, in ta s temnimi rečmi obdana, postane svitla in bela. Črno krilo, dandenes tako priljubljeno in čislano za najbolj elegantno, ima vendar le oni značaj o črnej barvi zgoraj naveden in je krilo žalovanja; jedini dobiček, da se vidi v njem rast bolj šibka, ni tolik, da bi se mu smeli žrtvovati vsi drugi dobički prihajajoči iz umno sestavljenih barv.

Napojeni, odločni in globoki toni, niso še vpijoči. Zlato, čisto zlato je svitle intenzivne rumene barve, vendar je še milo poleg krom-rumene ali kadmija. Spektralne barve in one cvetlic so tudi jako odločne in intenzivne. Toda te barve so delane s svitlobo samo in so tako eterične, da jih ni mogoče s to krasoto na blagu posnemati. Naš materijal za koloriranje ni eteričen, ampak večinoma zelo materijalen; če rabimo žive barve tako, da jih ne neutralizujemo t. j. da jim ne primešamo nekoliko nasprotne ali dopolnilne barve, je rezultat surov in dobimo mesto briljantnih samo vpijoče, zbodljive, strupene barve, n. pr. moder in zelen ultramarin, krom, cinober i. dr. Zeleni toni volne za vezenje (štikarijo) in oni tepihi z velikimi rudečimi rožami in jako zelenim perjem so tudi dober vzgled vpijočih barv in kakeršnih se je treba vselej ogibati. Po vplivanji obrtniških muzejev in šol, umetnikov in učenjakov se je industrija glede sestavljenja barv v malo letih uže mnogo izboljšala in upati je, da je tisti čas pri kraji, v katerem se okus izobraženih od tako imenovanega, t. j. psovanega kmetskega, samo v tem loči, da ves kolorit zanikuje.

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika,

obradjuje Dj. Daničić.

Spisal Fr. Levstik.

Nad desét lét je pod upravo učenega jezikoslovca Srba gosp. dr. Daničića temu „rječniku" gradívo nabirala jugoslavenska akademija; a baš g. Daničića svèt je bil, naj ona poskrbí, da tak slóvnik príde na svítlo. Zató je tudi akademija zdaj pozvala njega, da bi od znesenega gradiva sestavil slóvnik, in srbska vlada, cenèč tega déla važnost, oprostila ga nekaj časa dolžnostij, katere ima v svojej domovini.

Minilo je nekoliko tednov, od kar je imenovanega „rječnika" v latínici mej ljúdi prišel 1. zvézek I. déla, in to od slôva: „A" do slôva: „Besjeda." To je napolnilo 240 zeló tesnih straníj. Izdajati ga je začela „jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu u knjižarnici Lavoslava Hartmana na prodaju. Tisak dioničke tiskare." Knjiga ima véliko osmérko, imenovano „lexikon-oktav." Vsaka stran se na dvé polovíci delí s črto po srédi. Písmena so zrnáta in krasna, da-sì drobna, papír lep in trden, kakor izvéstno prístoji knjigi, katera bode Hrvatom, Srbom in tudi Slovénom vedno ter vedno v rokah. Poprave tiskóvnih pomót so dobro dovršene, da zatorej nahajaš le malo híb, in z večíne so tudi té neznatne. Kdor koli se je uže mučil s tiskóvnim popravljanjem, vé, kakó je tak posel težaven zlasti v znanstvenih knjigah, a še posebno v slóvnikih, kakeršen je tá, o katerem zdaj govorímo.

Gosp. Daničić je v „rječniki" latínico podpolnil z nekaterimi znamenji, in to za glasóve (zlíto izrékane): dj, dž, lj, nj, kar hvalimo, ker je teh znamenj slóvniku treba, ako hočemo na tanko pisati, kakor se govorí in kakor veléva znanstvo. Tega naj bi ne pozabili óni, kateri sestavljajo slovensko-nemški slóvnik. V „rječniki" vrhu tega tudi, kder so hotele imeti starosrbske besede, nahajamo s cirilico natísnen zamolkli samoglasnik „ĭ" in latínsko písme „ê" za „jatĭ." Slóvniškej terminologiji služi latinski jezik, in tudi besede se tolmáče z latínščino, a ne z nemščino, na pr. béčiti, bêčîm, impf., trudere, torquere. Vsakej besedi je dodano, iz katerega korena je porojena, katerega

véka se prvič nahaja v književnih spomenícih, doklé je bila v rabi, ako zdaj uže né obična, in kateri slóvniki so jo uže iméli v sebi. A slóvniki se tí naštevajo: Vrančić (Verantius), Mikalja, Bela (Della Bella), Belosténec, Jambrešić, Stulić (Stulli), Voltiggi, Vuk, Daničić; — Jovanović, rječnik sviju varoši, varošica i sela u Srbiji, Mašek, Repertorio delle località del regno di Dalmazia, Šulek, jugoslavenski imenik bilja itd. — Bogata hranísča južnoslovanskega jezika!

O tujih besedah, ki jih je v tem zvezki obilo, čitamo vselej, od kod je katera prišla. Vsak uméje, kdor se je kdàj s takim poslom bavil, kolike pazljívosti in učenósti je treba, a to še posebno sestavljáču srbskega slóvnika, ker je v tem narečji vedno imeti na umi grški, latinski, vlaški, némški, turški, ogerski in tudi rabanaski jezik, česar je pisatelj slovenskega slóvnika osvobojèn; kajti mí smo vzeli na pósodo res obilo nemških in vlaških beséd, a némamo ni turških ni ogerskih, osobito ne po kranjskej deželi, razven malega števílca, in tudi nekatere izmej teh bode še skrbneje razgledati, ter pokaže se morebiti, da po resníci zopet néso ni turške ni ogerske. A z druge straní je Srbu in Hrvatu mnogo laže slóvnik pisati, nego li Slovénu. To govorèč imamo na umi slovénske ali od konca do kraja zlügáne, ali végaste in pohabljêne, rekše, na pól resníčne a na pól spakudráne besede, kakeršnih je v nakaterih naših uže natísnenih a posebno v rokopísnih zbírkah malo ne tóliko, kolikor zdravih in dobrih. Srbskemu in hrvatskemu narečju se ta rak né takó globoko zajédel v meso, kakor nam.

Nemški Grimmov slóvnik je posebno z ene straní g. Daničiću služil v ogledalo. Tudi „rječnik“ ima zatorej zeló mnogo primerov iz pisateljev, in to vselej z dostavljeno straníco, kdé se kaj nahaja v izvírnikih. Razprave o nekaterih besedah so jako obširne, posebno o veznícah. O besedici: „A“ je $26^1/_2$ straníj, ter o besedici: „Ako“ 14 straníj. Morebiti se komu zdí tega preveč, da-si je dobrega blaga, kakeršno ponuja „rječnik“, bolje preobílo, nego li premalo. Na pr. o rečenej besedici: „A“ se naštévajo in z mnozimi priméri iz veljavnih pisateljev potrjújo vsi razni slučaji, ob katerih ta vezníca more služiti, in pripoveduje se, kaj znači ob vsacem slučaji posebe, ter tudi se dodajó vse druge manjše besédice, kolikor jih kdàj ž njo stopi v družbo. Kakor je „rječnik“ tenák o tej besedi, takó tudi o vseh drugih, kar se dostaje rabe, raznih konstrukcij in raznega značênja, da se je čuditi i Daničićevemu velícemu znanju srbskega jezika i trudoljubívosti

s katero je nakopíčeno gradívo globoko premišljeno razbral ter v slóvniki nanízal in razpostavil, kder ima vsaka stvar svoje pravo mesto. Vsacemu Slovénu, res ljubéčemu svoj rod in jezik, bode se iz te knjige premnogo učiti, zlasti kar se dostaje notranje čistote slovanske, pravílnih konstrukcij, nepokvarjene sintakse in rabe raznoličnih vezníc ter sploh jezíkovega drobíža, ki ga je naše narečje, odtrgano od svojih južnih bratov, ali do konca izgubilo ali mrski ponémčilo.

V „rječniki“ posámične besede in céle stavke ž njimi vred nahajaš od pisateljev najstaréjše dobe do zdanjega časa, iz katerega so spet zeló izbírično v porabo odločeni samó oni pisatelji, ki so zajémali iz narodnega govóra; a vse drugo novo slovstvo se je ostavilo prihodnjemu času. Ako se ne mótimo, „rječnik“ séza do začetka „novoobraznega potujčevánja“, s katerim se ob ênem uže tudi borí probujêna stara krepost slovanskega jezika. Ob sebi se umeje, da v njem za starimi knjigami svoje prvo mesto nahajajo narodne pesni, poslovice (pregovori), pripovedke in zagonetke (uganke), a izmej teh ima prvo ceno zopet vse óno, kar je nabral in spisal slavni Vuk Stefanović Karadžić. Vrhu tega je „rječnik“ hrvatsko-srbska imena ter priímke ljudém vzprijél od vseh krajev, iz raznih šematizmov in od koder je koli mogel; a v njem so tudi imena selom, brdom, rekam itd. Ni ptičev né pozabil, ni rib, ni ostalih različnih živálij, ni cvetlíc, ni rastlín, gozdnega drevja, šibja, grmovja itd. Posebno radi smo tudi bili, iz Zoričićeve aritmetike (1766. l.) čitati primere, kakó se dobro in čisto slovanski govorí, kadar je računati, ker je posebno nam Slovénom tacih vzrazov tréba, kakor slépcu vida. Baš to vsestransko tolikšno bogastvo temu délu, ki nam ga je po vsej pravíci imenovati z g o d o v í n s k o - k r i t i č e n slóvnik, daje ceno, katera nikoli ne mine.

V oménjenem „rječniki“ se sploh jezik ne primerja k nobenemu druzemu jezíku, niti ne k nobenemu živemu in mrtvemu narečju slovánskemu, razven kadar nanese prilika, da je treba odkriti postanek težkih ter nejasnih besed, in ta knjiga zatorej né primerjajoče jezikoslovno délo v strogem zmisli, česar ne grájemo, ker tak pôsel bode svoja posebna ter velíka nalóga prihodnjih časov; a z druge strani tudi „rječnik“ zopet primérja toliko, kolikor bi dolžán bil vsak, na vrhunci jezikoslovne znanosti stoječ mož, kateri bi kakeršnemu kóli slovanskemu plemenu zdaj sestavljal slóvnik, osnován po jednacem črteži, po kakeršnem je Daničićev. Taka trudba je potrébna tudi sama o sebi, ker pisatelju rabi v svoj nauk, da mu pokaže pravo

moč in postanek vsake besede posebe, kolikor namreč tega zdanja védnost more stvoriti, pa naj-si tak pisatelj v svojej knjigi potlej o tem primerjanji kaj izpregovorí ali ne izpregovorí.

Dotekniti se je tukaj še néke druge, Hrvatom zeló kočljíve stvarí, ki je tudi sama o sebi težka in zamotána. Bodi nam svobodno, i o tem svoje mnénje povedati. Trdíli so učenjáki ter misle še do tega časa, da se južna slovanščina delí na trí plemena: „što“ govorí Srb, „ča“ Hrvat, a „kaj“ mi Slovéni. To troje narečje so imenovali: srbsko, hrvatsko in slovénsko. Po jeziki je res takó in drugače ni biti ne more; a zgodovína je to vse prenaredíla. Jezgra pravim Hrvatom je zdaj provincijalna Hrvatska in Zagreb nje stolíca; a narod je tod kajkavsk. Vrhu tega hrvatski domorodci pričajo, da še do denašnjega dné Dalmatínci sami sebe i po najdáljnejših stranàh imenujo Hrvate, kar se ne zdí neverjétno; a Primorci okolo Réke in Istrani so si tudi v svésti svoje hrvatske krví, ali oboji govoré (Istrani z večíne) čakavski. To premislivši vidimo, da kar „što“ govorí, to je pravi Srb, a kar v provincijalnej Hrvatskej govorí „kaj“ in drugod „ča“, to je denes Hrvat, a kar zunaj Hrvatske golčí „káj“, to je zdaj Slovén.

Čákavščino so bili pisatelji zgodaj začeli prelivati v štókavščino, ter v poslédnjih létih se je posrbila še kajkavsko-hrvatska knjiga. Zatorej so tudi temu slóvniku vzdéli ime: „rječnik hrvatskoga *ili* srpskoga jezika“. To hoče reči, da je srbsko in hrvatsko narečje oboje samó jedno ter isto, kar né do zadnje trohe res: čakavščina je srbščini bolj podobna, a hrvatska kajkavščina menj. Znano je, kar novéjši zgodopisci hrvatskega in srbskega slovstva učé, da je to obóje slovstvo jedno ter isto, pa tudi Srbi in Hrvati da so eden ter ist narod, ker je do zdaj oboje razdruževala samó zgodovínska osoda, posebno vera ter latínica in cirilica, a jezik da je povsod jednák, razven malih krájevnih razlík, osobíto po civílnej Hrvatskej. S kratka, Srb in Hrvat imata zdaj v knjigi en jezik, a mí Slovéni čestítamo obéma. Združena moč je silovítejša, nego razcépljena. Srb je Slován, Hrvat je Slován, in to nam je prvo. Samó tega vprašanja sè né lehko iznebiti: ali so se v zgodovinskem „rječniki“ zgodovinskej hrvaščini brez kacega izímka postavile prave gránice, kolikeršne jej prístoje, ali ne? Čakavščina je res dobila svoje odkazano mesto. A kajkavščina? Poslušajmo, kakó sam g. Daničić o tem govorí v „ogledi“, ki ga je bil 1878. l. razposlal, predno je „rječnik“ jel sestavljati. Njega besede so:

„Hoće li ući u rječnik i „kajkavske riječi“? Ima riječi koje sada govore samo kajkavci a njegda ih je govorio i ostali narod i još po krajevima najviše udaljenijem od kajkavaca. Ima knjiga koje je na svaki način valjalo upotrebiti za ovaj rječnik, a u njima se miješaju oba govora, manje ili više. I u samom životu danas može se vidjeti kako ljudi miješajući se medju sobom prenose riječi iz jednoga govora u drugi: riječ koja je tako iz kajkavskoga govora ušla u običaj, ne može se izostaviti iz ovoga rječnika. Najposlije sam Bjelostjenac u svom kajkavskom rječniku ima mnogo riječi za koje veli da su „dalmatinske“; ne bi li trebalo ako ništa drugo a ono barem vratiti tu pažnju zaslužnom kajkavcu? — Po svemu tome mislim da treba u ovaj rječnik primiti i „kajkavske riječi“, ali samo riječi, i staviti ih u obličju koje bi imale u govoru ostaloga naroda, pa kod svake napomenuti da je iz kajkavskoga govora i kako u njemu glasi, ako glasi drugojačije. Što po mom mišljenju treba primiti samo riječi take bez primjera, s toga mislim da se i zadovoljiti treba samijem rječnicima, ostavljajući literaturu provincijalnomu rječniku, jer riječi kojih ne bi bilo ni u ostalom narodu ni u rječnicima kajkavskim ne može biti mnogo, pa bi šteta bila za ovaj rječnik gubiti vrijeme čitajući cijelu literaturu kajkavsku.“

Vidimo, da je ta stvar g. Daničiću delala muke in preglávice dovolj, kajti zná in vé tudi on, kakó vse troje narečje tu ter tam séza drugo v drugo, in kaka težava je časi, najti pravo mejo. V Zagrebi samem prosti narod govorí kajkavski. Zatorej se ne moremo posebno čuditi, ako je v „rječnik“ zašla tudi naša: „B a z o v i c a (reci: bŭzovíca) f., selo u primorju blizu Trsta“, koder prebivajo pravi, a ne hrvatski, nego n a š i kajkavci, katere smo vedno šteli ter jih štejemo še denes mej čiste Slovéne. A če je naša B ŭ z o v í c a hrvatska ali hrvatsko-srbska, né lehko razuméti, kakó je to, da v k a j k a v s k e m Zagrebi sestavljeni hrvatski zgodovínski slóvnik z druge straní zopet kajkavščino, a ne slovenske, nego sam svojo hrvatsko, svojo zgodovinsko kajkavščino prezira takó zeló, da jej prostora daje samó toliko, kolikor je zdaj uže mej svoje besede meša tudi štokavec in čakavec ter kolikor so je zbrali slóvniki, osobito Belosténec in Jambrešić, a tudi iz teh da jo jemlje p o l o v í č n o, ker jo pretvarja na srbskega narečja obraz, in da vrata zapira vsemu kajkavsko-hrvatskemu slovstvu, ne vzprijemáje nikakeršnega priméra iz njega! Poleg tega sam g. Daničić priznava, da so vender n e k a t e r e knjige, ki jih je na vsak način bilo porabiti v „rječnik“, če tudi se v njih menj ali

bolj mešata oba govora; a na drugo plát on zopet misli, da „rječniku“ ne bi prídovalo, časa gubiti, čitajóč vse kajkavsko slovstvo. — Zakaj ne? Ali je starega hrvatsko-kajkavskega slovstva toliko, da bi ga mnozim delavcem, kakeršne ima akademija, trebalo za slóvnik izpisavati Bog vé koliko lét? Kedáj se spet povrne taka lepa, ugodna prílika, kakeršna je zdaj?

Po naših mislih so bili trije potje „rječniku“ odprti. Prvi pot: vsacemu od vseh treh govorov posebe sestaviti slóvnik: štokavcem posebe, čakavcem posebe, hrvatskim kajkavcem posebe. Ali tega poti ne bi nihče hvalil, ker sta si čakavsko in štokavsko narečje takó blizu, da ju nikakor ne kaže na dvoje trgati. Zatorej bi drugi pot bil ta: štokavcem in čakavcem sestaviti ga vkupe in obojim odmériti proti sebi po jednóliko pravice in pozora, a hrvatskim kajkavcem posebe. Ali tudi tukaj bi se bilo néke stvarí bati. Izvéstno bi najprvo začeli zdelovati štokavsko-čakavski „rječnik“, a kadar bi ta bil gotov, potem bi se morebiti kajkavsko-hrvatski zalêžal takó, da bi ga nikoli ne bilo na dan. Tretji pot: štokavcem, čakavcem in hrvatskim kajkavcem sestaviti ga vkupe ter vsem trojim proti sebi odmeriti vsacemu po jednóliko pravice in pozora, ker ne moremo najti pametnega vzroka, zakaj bi nam katero narečje izmej tega trojega bilo prezirati? Ali né vse tróje naše, — vse tróje slovansko in si zeló podobno? Ali se „rječnik“ ne imenuje tudi **hrvatski**? Ali né zdaj civilna Hrvatska prava jezgra vsem Hrvatom? — Takšno delo bi res bilo dostojno „jugoslavenske akademije!“

Kateri pot izmej teh treh se je odbral? — Tretji. — A kakó? — Vse pravice in ves pozor so dali štokavščini ter čakavščini, a iz hrvatske kajkavščine se je odločilo samó nekaj malega spisov, katerih priméri, če tudi némajo oblačíla dovolj svatovskega, vender le za pogrneno mizo sedé poleg štokavščine in čakavščine; vse drugo je tóličko da ne ostalo zunaj pred pragom, kajti zdelo se je treba, vzpríjemati samó besede, a tudi te preobražene po srbskem narečji, brez nobenih primerov slovstvenih, pobrane iz jedínih slovnikov. Kdé tukaj nahajamo tenko načrtane gránice? Kaj more to biti: kajkavščino v „rječnik“ jemati, a zopet je ne jemati? vrata jej odpirati, a zopet naglo zapirati, predno stą prag obe nôgi prestopíli? — Vidimo, kakó težko se je izmisliti kaj dobrega, kadar nehčemo tega, kar se nam podaje samó od sebe, ker je pravo!

Po vsem tem je naravno, kà od vrlega Habdelića, ako molčímo o drugih, v „rječniki“ nikdér né sledú ni tirú, kolikor smo do zdaj

zapazili. Mogel bi kdo opómeniti, da je Habdelićev slóvnik prepisan v Jambrešićev, kakor ta sam pripoveduje, in tudi v Belosténčev. Nésmo utegnili dosti primerjati, da bi sméli trdno reči, ali je pobrana vsaka beseda in vsako besedno značênje, ali ne; pa bodi si, kakor koli, slóvnik je zópet le slóvnik, délo, katero je na vsak način treba v rokah imeti, kadar se piše nov slóvnik istega jezika. A Habdelić je dal poleg slóvnika (1670. l.) mej ljúdi še druge knjige, v katerih je njega krepki jezik bogatéjši, nego li v slóvniki samem. Vrhu tega smo jako radovédni, kakó je, kar se dostaje nenatisnenih slóvnikov (Vitezović, Katančić)? — V „rječnik" se je z jedíne srbščine posnél tudi príglas (akcent), kateri povsod, ako je bilo kóličkaj môči, stoji naznačen z velíko skrbjó, kar je hvalno, tudi potrebno ter jezikoslovcu jako po volji.

Ponuja se težko vprašanje: kdé se bode jezikoslovje ozbiljno bávilo z ónim odcépkom južne slovanščine, recíte mu, kakor vam drago, ali hrvatsko-slovénski ali kajkavsko-hrvatski, o katerem nehče ni Beli Grad nič vedeti ni Ljubljana a niti ne sam kajkavski Zagreb, ali vsaj premalo mu je do njega, kakor se je zdaj pokazalo? Gosp. Daničić odgovarja: to naj stvorí poseben provincijalen slóvnik! O tem smo govorili uže poprej in zdaj vprašamo zopet: kdaj se je tacemu slóvniku nádejati? Kdo se bode tega pôsla še hotel spomínati, pred sobój imejóč dokončano monumentalno delo, katero je zdaj začelo izhajati, in ki je tega velícega imena od vsake druge straní rés po vsem vrédno? Konec sodbe naše je tá, da v „rječniki" hrvaščina, kolikeršna in kakeršna je denes, ima obilo preozke meje. — A to se menda pač né zgodilo od strahú, da ne bi v knjigi zopet kakó prevladala kajkavščina? Zdanje razmérje na jugi nas učí, da se tega né bilo treba nič bati!

Mej spise mešanega govora a vender porabljene v „rječniki" spadajo „acta croatica", izdal Ivan Kukuljević Sakcinski, v Zagrebi, 1863. l. V njih je posebna, jako zanimiva in zeló velika glagolska listína s 1325. l. o mejah (razvodih) po Istri. Ta listína sama svoj jezik imenuje „hrvacki", a vender vmes piše tudi prave kranjsko-kajkavske besede in besedne obraze, germanizme in italijanizme: „brituf, žlahtni, „ta" drugi dan, peljali, ker (weil), kare (zdaj: kar), loge, dogi, skodli (Schindeln), *h* Kožljaku, sturit, aku, prnesu (3. pers. plur.), deželski" itd. Iz njé je v „rječniki" več primérov, od katerih poglédimo samó ónega na 13.[b] : „prose, da bi knez s tu

gospodu razgledal, a to jim je vse na put*u* za jedno", — a Kukuljevićeva knjiga na 13. str. v 21. vrsti od zgoraj dôlu kaže: „prose, da bi *gdn* (gospodin) knez s tu gospodu razgledal, a to jim je vse na put*i* za jedno." Ako je v rječniki: „na put*u*" popravljeno samó za tega delj, da je zdaj „u obličju, koje bi imalo u govoru ostaloga naroda", ne moremo graje zamolčati o samovoljnej popravi; ako li je tiskovna hiba, štejemo jo po pravici mej znátnejše, in zdi se nam reš le hiba, kajti drugače bi se bilo morda prenarédilo tudi „razgledal" v „razgledao".

Jedíno to, kar smo o kajkavščini rekli, nam se v tem velícem početji zdi bistven in resničen nedostatek, a vse drugo so malósti, ako tudi bi se tu ter tam dalo morebiti še kaj opómeniti, kar se na pr. dostaje etimologije. Ali je vsem besedam g. Daničić koreníke vselej prav postavil, ali ne, o tem je težko govoriti, ker jezikoslovstvo poleg vsega truda in velikanskega napredka ter poleg obilih delavcev še vender né dospélo tacega vrhú, da bi vsaka stvar uže bila gotova, in tudi to je, da „rječník" ne izgublja ni trohe od svoje céne, ako v njem katera koreníka néma pravega mesta. Zatorej prosimo svobode, svoje mnénje povedati le o nekaterih posámičnih besedah, in tega bode malo, ker je treba hitéti h koncu.

O besédici: „Alà", interj., ta slovnik uči, da je to „riječ: *ali*, okrnjena na kraju i sastavljena s uzvikom: *a*". — Ta besedica rabi i Slovénu, kateremu slôve: áli. Srbski je: ala imaš brza konja! Nar. prip. Vuk. 27., a naš Dolénjec bi rekel: ali imaš brzega (hitrega) konja! Gorénjec, ponemčen tudi v tem, po nekaterih krajih govorí: to imaš pa hitrega konja! kar je primeriti k nemškemu: hat das aber gedonnert! Gorénjska besedica „to" si je osvojila rés nekoliko bolj raztegneno rabo, ne li nemški „das", a vrhu vsega tega je vender le od nemškega. — Srb. ala, novoslov. ali mislim da je v tem slučaji isto, kar staroslov.: ole interj. V Miklošičevem slóvniki je čitati: ole čjudo! ole sila nepobědima! ole jarostĭ blagočĭstija! itd. Nekdanje „ole" se je Srbom pomešalo morebiti z arabsko, zeló podobno besedo: allah, Gott, katera jim je znana, kakor učé narodne pésni, in vémo, da po vseh jezicih božje ime služi tudi vzvíkanju; a Slovén je staro besedico „ole" zaménil za drugo svojo, po glasovih tudi zeló jednako: ali, adv., namesto česar je še Trubar pisal: oli.

O besedi: bȁlvan, m., idolum, trabs, „rječnik" učí: „najviše se misli, da je tudja riječ od tatarskoga: balaban, velik". To je bilo Miklošičevo mnénje uže v staroslovenskem slóvniki, kder to besedo

nahajamo v raznih obrazih: blŭvanŭ, blavanŭ, bolŭvanŭ, balŭvanŭ, balovanŭ, bŭlŭvanŭ, bŭlvanŭ itd. m., stipes vel statua, columna. Ta beseda je menj ali bolj znana malo ne vsemu slovanskemu svétu in lit. jeziku. Morda je tukaj bil prvotni pôjem: Balken (sich vom Boden abhebend, in die Höhe ragend), ter potem: Säule, Götzenbild, zaradi česar bi se dalo primériti k staroslovenskemu: brŭvĭno, n., Balken, kakor je staroslov.: p*l*aštĭ, m., Mantel, poleg: p*r*aštĭ, m., Mantel. itd. V obrazih: balŭvanŭ itd. imamo otrplo glasovnò združbo, kakeršna je slovanščini vladala v staréjših dobah; priméri staroslov.: balŭtina, f., lacuna, stagnum, poleg novejšega lica te beséde: blatina, f., palus, in staroslov.: alŭdija, f., navis, poleg: ladija f., navis itd. Po našej misli je „balvan" od Slovanov tudi k Nemcem prešel in tamkaj se izpreménil v óno besedo, katero Schmeller pomotno imenuje dogermansko, namreč: die, der Balfen, Felsenstück, das etwas überhängt und eine Art von Schutzdach oder Höhlung bildet; v Švici: die Balm, eine hervorragende Felsenwand. Schmell.-Fromm., I. 236.

O besedi: bâlta, f., securis militaris, misli tudi g. Daničić, kar je mislil uže Linde in Vuk, da je turška. Trebé opómeniti, da se do denašnjega dneva slovanščini priznava premalo samorodne krepósti, česar je krivo to, ker naša védnost v začetki né bila ter do tega hipa še né dovolj oprta na svoje domače, nego bolj na tuje znanstveno učilišče, in zaradi tega smo izgubili vero samí v sebe, katero si je povrniti in tudi v jezikoslovji porod mnozih beséd z nova razgledati. Kdo vé, če i te besede Turek né pobral od Slovana, kakor obilo drugih? Ruski je: balta, f., Axt, Beil; češki: balta, f., Axt, Beil, Jungm.; poljski: bałta, bełta, f., Streitaxt, Linde; novoslov.: bálta (reci: bá*v*ta) f., mala, ročna sekírica, Handbeil, na Dolénjskem. Primeriti bi se dalo lit.: beldziu, belsti, v., pochen (schlagen), klopfen; baldas, m., der Stössel, ein unten mit einer Scheibe versehener starker Stab, mit dem die Fischer auf das Wasser hart aufstossen, um die Fische in die Netze zu scheuchen. Res bi se po jezikoslovnih pravilih v slovanščini bilo nádejati obrazu: balda, a ne: balta; ali nahaja se tudi „d" v tej besedi: rus. balda, f., das dicke Ende eines Prügels; der grosse Schmiedehammer; češki: balda, f., ein dicker, starker Stecken, Jungm., in slišal sem, kà so v Laščah na Dolénjskem z besedo: balda, (reci: ba*l*da, a ne: ba*v*da) f., imenovali palico, kakeršno Ogri nôse in ki ima zgoraj železno sekírico; a glasovno združbo: bald-, namesto: blad- priméri k staroslo-

vénskemu: balŭtina, alŭdija itd. Morda je vsporéditi i nemško besedo: der Bolz, der Bolzen, kurzer Pfeil; starker, runder Nagel; Riegel; Keil; Ackerpolz, Dreschflegel; starovisokoném.: polz, bolz; srednjevisokoném.: bolz; angleški: bolt; island.: bolti, eiserner Schliessnagel. Weigand I. 219., Grimm II. 234. — Kar se tiče obraza „balta“ poleg „balda“, čitaj Mikl. Gramm. I. 2. Aufl. 225.

Arbadiga, f., „od tal. erbatica, travarina, travnina, popaša“, in to od lat.: herba, zelenjava, trava. K tej besedi naj dostavim samó to, kar sem te dni po naklučji zvedel iz pisma svojega prijatelja, da namreč tudi Nótranjci blizu vlaške meje na Nánosi imajo to besedo, a slôve jim: rŭbádje, robádje, n., pašnína ali novci, ki jih od Pivčanov, Kráševcev in Lipávcev pobirajo zató, ker tí svoje ovce na gôro Nános dajó v pašo.

H koncu povédimo, da ta novi slóvnik vzprijémljemo z velíko radostjo, in to vrhu vsega, kar se nam je zdelo dolžnost pograjati v njem zaradi hrvatske kajkavščine, in vrhu vse jezikoslovne drobnjáve; kajti srečavajo se različne misli, kadar koli príde knjiga te vrste mej ljúdi; a katera misel je dobra, né moči vselej do trohe dognati, in tudi glávna nalóga tega slóvnika je vsa druga, a ne etimologija. „Rječnik“ z velíko radostjo vzprijemljemo za tega delj, ker nam odpira hrame, v katerih je razvrščêno ogromno bogastvo, kakeršnega ne moremo najti in še mnogo lét ga ne bodemo mogli najti v nobenej drugej knjigi južnoslovanskega jezika. Zatorej želimo, da Bog ohrani zdravje in trudoljubívost učenemu g. Daničiću in vsem njega pospešníkom ter jih okrepčaj, da skončajo delo, ki ne bode samó Hrvatom in Srbom dajalo ponosa in slave, nego tudi krepko jezikoslovno podporo slovanstvu sploh, a še posebno Slovénom, katerim živo naročamo, da bi ga pridno in pazljivo čitali in premišljali ter se iz njega naučili tudi tému, kakšne slóvnike znanstvo sestavlja v denášnjih časih!

Ker bode takó obširno osnovan „rječnik“ do svojega zvršétka potreboval mnogo časa in stal napósled obilo novcev, zató je vsacemu svétovati, naj kupuje posámične zvézke.

Za 1. zvézek je bilo 3 gld. plače.

Na semnji.

Zložil Bojan.

Žid si na trgu je šátor napravil,
Lišp raznotér je na pródaj postavil:
Zlate verížice, krasne uhane,
Prstane, igle umetno kovane.
To se ti bliska, oj, to se leskeče,
Méče po izbici iskre žareče!
Tropa gledalek krog žida se zbira,
Željno v zlató in srebró se ozira;
Lišpa kupávajo vsákeršne vrste
V láse in uha, na vrat in na prste.
Z lišpom na roci, na vratu, na glavi
Pojdejo v cerkev v nedeljo — k razstavi!
Tebi, deklè, pa ni treba krasíla,
Krása dovòlj si od néba dobíla:
Ustne so ti nad korale rudeče,
Tvoje okó se nad biser leskeče;
Rože rastoče sred lilij obličja
Rajske brez tujega so lepotičja;
Kodri, ki venčajo umno glavico,
Krasijo bolj te ko krona kraljico;
Snežno beloto deviškega vrata
Le zatemnila bi vrvica zlata! . . .
Lepa, najlepša si sama ob sebi,
Lišpa ni treba, oj deklica tebi!

Prošnja.

Zložil Anton Kos.

Oh, deklica lepa, saj dobro vem,
Da tebe ljubezni prositi ne smem,
Da drugemu tvoje srcé že gori,
Da srečna nevesta si, deklica, ti!

A vendar te prosim presrčno lepó,
Izpolni mi jedno gorečo željó,
Izpolni jedino to prošnjo mi ti:
„Nikar ne povéšaj svojih očij!“

Ko v družbi zgovornej pred mánoj sediš
In v srečo zamišljena svojo molčiš,
Cvetoča podoba mi tvoja zarés
Zdi angelj se pravi iz samih nebes.

In ko tedaj tvoje modro okó
Na mojem obrazu počiva gorkó,
Oglaša se v prsih mogočna mi strast
In dušo objema nebeška mi slast.

Kar vstal bi, za bele roké te prijel,
Na srce pritisnil, goreče objel,
In prosil iskrêno te, prosil lepó,
Jedino da to mi izpolniš željo:

„Oh, deklica lepa, saj dobro vem,
Da tebe ljubezni prositi ne smem,
A dási ti záme srcé ne gori —
Nikar ne povešaj svojih očij!"

Otok in Struga.

Noveleta.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

II.

Drugo jutro potem je solnce prijazno sijalo čez otoško graščino. Po noči je deževalo in po drevesih so se še vedno lesketale debele kaplje. Po grajskem vrtu sta se zopet sprehajali grofinja Ana in njena sestra grofica Eliza. Več let uže ni bilo gospode v grad. Letos, ko so tisti žalostni spomini uže nekoliko pozabljeni bili, prišla je grofinja Ana, ter povabila k sebi tudi sestro Elizo. Letá je bila pred letom postala vdova, in morila jo je še vedno bolest po mrtvem moži. Bil je v visokej vladnej službi; zastopal je vlado dolgo vrsto let v deželi, skoraj na meji ležečej. Eliza pa je bila z radostjo sprejela povabilo svoje sestre, ter s svojo hčerjo prišla na Otok. Na deželi, v prijetnej naravi upala je zdravila potrtej svojej duši. —

Tudi drugo jutro potem sta torej grofici hodili po vrtu, ter si tožili svoje gorje. V sobi, v stolpu tik vode stoječem pa sta tedaj pri oknu sloneli domača kontesa Serafina, in sestričina njena, kontesa Lucija. Mladi, in komaj iz otročjih let dorastli nista vedeli, kaj da

je žalost. In spominov preteklih, ki bi ji bili morili, tudi nista poznali. Glasno govoreč zrli sta v temno vodo pod sáboj, ki se je ravno pod oknom vrtila v velikanskem krogu, ter sukala velike pene po svojej vršini. Kruh sta metali ribam, da so se s hruščem trgale zanj. V prvem tem jutranjem delu pa ji je premotil nekdo, na kojega nista čisto nič mislili. Onstran ob bregu prikazal se je namreč ravno tedaj človek, na konji sedeč. Počasi je prijezdaril iz smerekovega gozda ter leno sedel v sedlu. Živinče, katero je jezdaril, bilo je koščeno, stegneno in kakor je bilo videti slabo rejeno. Jezdec bil je visoke postave in širokih pléč; obleka pa se mu je videla, kakor da bi pogrešala strežaja, ki bi iztolkel prah iz nje. Široki klobuk, ki si ga je bil nizko čez čelo potisnil, pa je bil uže tako odločno star in umazan, da se je moralo to prvi hip opaziti. Konj in jezdec sta se mej potom v mokrem gozdu oškropila z blatom, tako da sedaj nikakor nista bila v stanu, pri mladem ženstvu romantičnega vtisa napravljati.

Leno je bil torej prijezdaril iz gozda. Začuvši smeh dekliški pa se je takoj stegnil v sedlu in obrnivši se proti stolpu, kontesama pokazal svoj obraz. Temna brada mu je obsenčevala od solnca zarujavelo lice; pod čelom pa so se mu žarile svitle oči. Opazivši gospodo je takoj dvignil bič, ter udaril z vso silo po konji. Živinče, nepričakovano udarjeno, vzpelo se je, ter divje povzdignilo glavo. Ali potem se je izpustilo v oster tek in kakor bi trenil je čudni ta jezdec zopet zginil mimo grada v smerekov gozd. Gospici sta bili umolknili.

„Kdo je to?“ povpraša kontesa Lucija.

„„Zvedeli bodevi takoj!““ Kontesa Serafina je pristopila k mizi in pozvonila. V sobo je prihitel strežaj. Vprašanju, kdo da je bil jezdec, odgovoril je, da je moral biti jedino le baron iz Struge. Ko je strežaj odšel, dejala je domača kontesa veselo:

„Kako krasno! Sedaj tega pustega svetnika doma ne bode! Bog ve, kam gre v goro zdravit kakega kmetskega bolnika. Medve pa si sedaj lahko ogledavi tisto Strugo in kar je v njej! Doma ga ni in čisto svi brez skrbij!“

„„Saj res! saj res!““ hitela je kontesa Lucija. „„Le urno in skrivno čez vodo, da naju nihče ne bode videl!““

Bili sta mladi, lahkoživni, in kar jima je v glavicah vskipelo, izvršiti se je moralo takoj. Urno sta se napravili, na mizi pa pustili list, v katerem je bilo povedano, da sta se šli sprehajat. Potem sta

tihotapno šinili po stopnicah, čez vrt po skrivnej stezi, in čez most na óno stran v smerekov gozd. Tam pa sta se vsedli na mah in se otročje radovali, da se jima je skrivnostni ta izlet tako lepó posrečil.

Po slabej poti sta odšli proti Strugi Ponočno deževanje je bilo napravilo mnogo blata. Če sta hoteli priti s suho nogo dalje, morali sta laziti po gošči. Umazali sta si dolgo obleko in tu in tam je kaj tudi na trnji ostalo. Ali vedno sta se smijali in ni jednej ni prišlo na misel, da bi se vrnili.

„To bode mama gledala, ko naju ne bode nikjer!“ izpregovorila je Serafina.

„„To naju bodo iskali! Vsi strežaji bodo morali prelaziti gozdove!““ smijala se je Lucija.

„Morda mislijo, da svi padli v vodo!“

„„To bode lep dan denes!““

„Uže davno sem hotela videti to Strugo!“

„„In ta baron, ali si videla, kako je bil umazan?““

„In na kakem konji je sedel!“

„„In kako je gledal, ko je naju opazil!““

„To pa vem, da se boji ženskih, ta divjak! In kako gleda!“

„„Bog ve, kako gnezdo ima na tej svojej Strugi!““

„No, pa vsaj vidivi kmalu!“

Pot se je zavila v hrastov gozd. Okrog nje so rastli visoki, stari hrasti, obrasteni s tistim dolgim, nitkastim mahovjem. Žolne so tolkle po njih in kobilarji oglaševali se po vejah. Dekletoma pa se je tu silno krasno zdelo, in prišli sta takój do sklepa, da so taki sprehodi mnogo lepši, kakor pa tisto laženje okrog pod sitnim nadzorstvom.

Ko sta stopili iz gozda na raván, ležala je Struga pred njima. Struga s svojo podrtijo! Melanholičen vtis, ali tudi romantičen!

„Poglej kako romantično!“ je vskliknila kontesa Lucija, ki se je bila napila iz romanov navdušenja do romantike.

„„In cerkev imajo tudi!““ pristavila je Serafina. „„V to moravi tudi! No pa vsaj pregledavi vse, ker tako ni nobednega doma!““

„Kakšen kruljav strežaj morda!“ dejala je še Lucija. „„Ali ta bo naju še vesel, ker tako vse leto ne vidi človeškega obraza!““

Nikogar ni bilo opaziti v zapuščenem poslopji. Na širokem dvorišči je stalo nekaj vozov. Srčno sta šli skozi široka vrata. Tam

pri hlevu je ležal na verigi priklenen pes. Ali bil je tako star, da še vstal ni, ko sta se mu prikazali gospici.

Nekoliko piščet je greblo po dvorišči, potem pa se kokodakáje razpršilo na vse strani.

Človeka ni bilo videti nikjer!

Po strehah so kričali vrabiči, kakor bi oni sami bili vznemirjeni po nenavadnem obisku. Končno je nekje na koridoru se prikazal mlad hlapec, ter pomolil razmršeno svojo glavo čez zid, raztegnil široka usta in — zopet izginil.

„Vidiš, da ni nikogar doma!“ izpregovorila je grofica Serafina veselo.

Kontesa Lucija pa je pristavila: „Sedaj pa kar pričnivi in preglejvi vse! Lahko bi se zgodilo, da pusti gospod baron prikrevsa s svojim konjem nazaj, in potem je konec najinemu veselju!“

Glasno smejé sta korakali čez dvorišče.

„Lucija! glej cerkev!“

„„Torej najprej v njo!““

Grajska ta kapelica bila je videti kakor širok stolp, katerega so na vrhu z malim dimnikom pokrili. Lesena streha je kápala na vseh mestih od ostrešja, in železni križ vrhu stolpiča, dimniku jednacega, postavljen, bil se je mej časom prevrnil in je sedaj visel žalostno navzdol.

Vrata kapelična so bila na stežaj odprta. Gospici sta vstopili. Iz mračnega prostora pa sta skozi ubito okno pobegnila plašna goloba, ki sta gnezdila nekje v zapuščenem svetišči. Mali oltar bil je v razpadu, svetniki na njem pa polomljeni vsi. Ta ni imel roke, drugi nekaj obleke ne! Tudi črna slika v razpadlem okviru je bila raztrgana.

Vzgojeni v velikej pobožnosti, sta takoj pokleknili, ter molili nekaj časa. Potem pa sta pristopili k ploščam v steno vzidanim, katere so pravile, da so tu pokopani ti in ti Struški gospodje, ki so bili v življenji to in to, ter so izvršili ta in ta spomina vredna dejanja. Pred vsako ploščo pa sta se mudili, in iz čudne stare nemščine kovali in ugibali, kar je bilo zapisanega.

Ko pa sta se ravno zamislili in pogreznili v ploščo, ki je svetu oznanovala življenja čine slavnega gospoda Eberharda, barona iz Struge, prebudilo ji je zoper vse pričakovanje smijanje, sladko-zvoneče. Plašni sta odskočili, ter pustili gospoda Eberharda na plošči.

Na pragu pri vhodu je stala ženska, morda kakih deset let starejša od kontes. Bila je krasna! Okrog smejočega obraza so se

jej vsipali kodrasti lasje, in bela obleka krog vitkega telesa dajala jej je prečuden vtis. Kakor podoba iz pravljice bila se je hipoma prikazala! V naróčaji nosila je polno butaro cvetja in rož, da je bila njena podoba še bolj poetična. Ali iz očij jej je šinil časih nenaraven ogenj, ki pa je takoj zopet ugasnil in zginil pred isto mrtvostjo, ki jo nahajamo v pogledu blaznih osob. In blazna je bila tudi v istini.

Sladko-zvoneče se je smijala in njeno oko je z dopadajenjem zrlo na tujki, ki sta tako nepričakovano vsilili se v njeno selišče. —

(Dalje prihodnjič.)

Ivan Ž. V. Popovič,

slovénsk pisatelj.

Spisal Lovro Žváb.

Predgovor. Nehvaležno bi bilo, ne spomínati se moža, kateri je takó hrepenel po védnosti in toliko trpel zánjo, ter je vrhu tega tudi ljubil svoj naród in jezik, da-si je bival malo ne vse življenje v nemških zemljah. Pisal je rés več nemški, nego slovénski; a premislimo li, da je ta mož bil genij, katerega je zanímala vsaka vrsta znanja, ne bodemo se temu čudili, ako je na svítlo dajál svoje spise s takim jezikom, kateri je bil tedàj ôbeč; a ni tega nì pozabiti, da je pisal uže v prvej polovici ónega véka, kadar je bilo učenjakov še malo skrb slovénščine. Vender si je vedno želel bivati mej svojimi zemljáni, Slovéni, ter pisati samó Slovénom. V svojej nemškej knjigi „Untersuchungen vom Meere“ v predgovori vzdihuje: „v tej knjigi najdete morebiti nepravílnosti, katerih ne bodem nikoli drugače zagovarjal, nego samó s tem, da me je čuden slúčaj premámil, mej ljúdi dati nemško knjigo, o čemer se mi prej niti sanjalo nikdar ní, in kar ní bilo nikoli moja naméra.“ Na druzem mesti: „da govorím resníco, ní me volja, v prihodnje mnogo baviti se o nemških spisih.“ Zopet drugdé v prvem predgovori iste knjige: „nisem Nemec rojenjá, kajti domá sem iz deželc, v katerej ni učítelji ne umejo nemški pisati; v učilnicah se ni besedica ne črhne o čiščenji ali popravljanji nemškega jezika, ni o lepem nemškem zlogi in izrékanji.“ Popovič je vrlo dobro védel slovénski in tudi slovanski sploh, kolikor je v ónih časih kdo védeti mogel. Profesor Gottsched,

znani nemški pisatelj, o katerem bode kesneje več govoriti, bil je na Dunaj sè ženo prišel, učít se slovenskemu jeziku. Popovič o tem piše takó: „Gottsched na Dunaji morebiti najde nekoliko celjskih, kranjskih ali koroških Slovénov; od njih se rés nauči, kako se reče: „dobro jutro! dober dan! lehka noč! z Bogom! zdrav ostani!" ali vrhu vsega tega si ne bode mogel ni kruha, mesá, vína izprositi, in jako dvojim, da se gospod prof. Gottsched na Dunaji naletí na takšne učenjake, kateri bi mu lehko ter s kratkimi besedami dopovédali, od česar bi on imel kaj korísti. Vsaj jaz nísem videl, nísem znal ni v Gradci ni na Dunaji nikogar, da bi ga bilo zanímalo iziskavanje slovanskih jezikov ali slovanske zgodovine, o katerej sem se jaz toliko trudil." — Poslušajmo našega pisatelja misli v nécem druzem spisi „Schreiben an einige vornehme Gelehrte in Leipzig", na 3. stráni: „mní se mi, da bi gospodu Gottschedu ter njega soprógi jaz mogel ob kratkem razbístriti, koliko bi nemškemu jeziku prídovalo znanje slovenskega, kajti prvič sem po rôdi Slovén in drugič sorodnim slovanskim jezikom se tudi uže toliko naučil, da bi mogel pisati slóvnike, glosarje, slóvnice in razne sodbe o teh jezicih. Nedostajalo mi je do sedàj samó račítelja (dobrotnika), kateri bi mi plačal troške dveh novih abecéd; kajti slovenski jezik ne more z latinskimi ali nemškimi pismeni zaznámenati vsacega glasú, a vrhu tega ima nekoliko črk, bez katerih se ní môči naučiti drugim evropskim jezíkom. Ako bi se ta známenja razvédela in razuméla njih koríst, popravili bi izvéstno vsi po Evropi živoči naródi svoje abecede."

Mož, o čegar žítji in spisih, sósebno slovenskih, želím tukaj govoriti, in katerega zopet hočem postaviti, kakor je vréden, mej imenítnejše slovenske pisatelje, kar so bili naši učenjaki tudi uže davno pred menój stvórili, ta mož je s polnim svojim imenom bil zvan — Ivan Žigmund Valentin Popovič, ljubljenec Kopitarjev, česar ne bode težko dokazati v tem spisi, kateri se morda po pravici dá imenovati samospis o Popoviči.

Najprvo mi bodi svoboda, ob kratkem povédati, kaj me je kreníło, obširneje govoriti o velícem slovenskem učenjaki Popoviči.

„Letopis Matice Slovenske 1879. léta" nam je podál o rečênem móži nekoliko črtic, na slovenski jezik preloženih iz Büschinga (Wöchentliche Nachrichten III. Jahrgang, XVIII. Stück), ki je bil prijatelj Popoviču, čegar životopis je nemški sestavil v svojem listi. A ta kratki spis o Popoviči je jako nedostaten, kajti kdor je samó

nekoliko polúkal v slovénsko slovstvo in se le nekaj malega bavil ž njim, ta vé, da Popovič vender nikoli ní bil „terra incognita“, vsáj ne slovénskim učenjakom, ter da je v našej književnosti vreden jako častnega mesta, častnejšega izvéstno, nego li razno kateri dosedanjih pisateljev.

O vsem tem bode v mojem sestavki dovolj govora ter tudi o Popovičevem rokopísi, zdaj hranjenem v c. kr. licealnej knjižnici ljubljanskej. V tem rokopisi na posámičnih listih nahajamo priprave k slovensko-nemškemu slóvniku. Vídimo, da je rés „ledíno oral tudi na našem polji.“ Pri mnozih besedah se pisatelj naslánja na druga slovanska naréčja, sósebno na češko-slovénsko (slowakisch) ter na stari in srednji visokonemški jezik; čésto se opíra vrhu tega na latínščino, grščino, hebréjščino, tudi na švedski, angleški jezik, na vláščino, francoščino, a tu ter tam časi dostavlja nekatere besede iz Ulfilovega, na gotski jezik preloženega svetega pisma, in vse to prispodáblja drugo z drugim.

Obílo sem se trudil, iščóč gradíva k svojemu delu; a vsa muka bodi pozábljena, ker se nádejem, da moj trud ní bil zamán, če tudi ne bi ž njim dosegel nič druzega, nego li samó to, da bodemo hvaležneje pámetovali svojega Popoviča, kateri bi nam bil malo ne izginil do dobrega iz spomína, da ní o tem moži kolikor toliko izpregovorila kaka zgodovina slovénskega slovstva, na primer: Miklošičevo berilo za 8. gimnazijski razred, Marnov Jezičnik, Šafařikova „Geschichte der südslavischen Literatur“ itd.

Začnímo govoriti o Popoviči samem.

I.

Ivan Žigmund Valentin Popovič, učèn jezikoslovec, prirodoznanec in pisatelj, poródil se je v Arclíni v celjskej oblasti na štírskej zemlji v 9. dan séčna méseca 1705. léta. Njega oča je bil upravítelj graščini grofa Schrattenbacha v Zálogi na Kranjskem.*) Uže prva léta je Popovič kazal sposôbnost in prídnost; vzbujal in poučeval ga je neki duhovnik. Z latinskim jezikom se je bil zgodaj nekoliko seznanil, kadar sta se mu domóv na počítke brata vračala iz

*) V Kranjcih sta dvá gradí po imeni Zálog: prvi na Morávškem svéti pod sv. Valentína goró, nemški Wartenberg, a drugi blizu Novega Mésta pri Préčini malo stráni od Krke vôde, nemški Breitenau. V katerem je služil stari Popovič, ní znano; a rekli bi, da v Zálogi pod sv. Valentína goró, ker je to bila velika in bogata graščína. A tudi na Štírskem blizu Celja je grad Zálog.

Némškega Gradca, kder sta se učíla. Takó se je zgodilo, da je nekdaj počítnic bilo konec ter se brata pripravljala na odhod v Némški Gradec. Deček Ivan ju začne prositi, da bi ga s sobój vzela; a tega ní dala mati, vdova (Ivan je bil zgodaj izgubil očeta), ker je otroke z delom svojih rók zeló s téžka hraníla. Kóla so odšla, in stoprav v Konjícah, kder so napajali, uglédajo bratca Ivana, sedéčega zádaj na sóri. Zamán je bilo vse prigovárjanje, ter napósled sta brata bila prinújena, vzeti ga s sobój v Gradec. (Wurzbach, Biographisches Lexikon.)

„V Némškem Gradci je hodil v nižje latinske učílnice, kder so učítelji pridnemu a ubozemu mladéniču posojáli knjige, da se je učíl zvečer in po noči; kajti po dnevi je za plačo prepisoval, da je mogel živeti. Vrhu vsega tega se je z velikim trudom naučil, razven nemškemu, latinskemu in grškemu, skrivši tudi francozkemu in vlaškemu jeziku, ter skôraj so ga začéli v imenítne hiže jemati za domačega učítelja.

Lepo, cvetoče polje okolo Gradca je Popoviču budílo veselje do rastlínstva. Samouk se popríme té vednosti, a zaradi nje vender ne zalenôbi jezikoslovja, katero ga je najbolj míkalo.“ (Življenje I. Popoviča, popisal I. Navratil v Miklošičevem berili za 8. gimn. rázred.)

V petem latínskem razrédi, ki se je tedàj imenoval „poezíja“, vzprijel je za svojo darovítost in trudoljubívost prvo nagrado ali prémijo: bil je prvi prémifer, kakor so rékali v ónih časih. Skôraj potem je stopil v jezuvitski samostan pri sv. Barbari, kder je zvršil nauke modroslovske in bogoslovske; a nove maše ní zapél, kajti ní mogel vina píti. Popovič je bil uže tedàj neutrudno delaven. V samostani si je do konca osvójil rimske in grške pisatelje, in dvakrat domóv prišedši, po Pôhorji nabíral zelí ter sestavil herbárij, v katerem je imel do dve tisóč raznoličnih rastlin. Stopivši iz samostana je peš propotoval nižeavstrijsko deželo, vso Vlaško, Sicílsko in Malto. Tri léta je bil na poti. Iskal je najbolj udaljenih ter najskrivnejših krajev, a nobednega ní hotel videti poprej, dokler ní prečítal vsega, kar je o njem bilo uže napísano v knjigah. Povrnívši se iz Vlaške zemlje ní dobil ni iskal javne službe, nego petnajst lét je v raznih gospodskih hižah učíl otroke, in to nekaj časa v Nemškem Gradci, nekaj časa na Dunaji, kder je poslušal svojega imenítega rojaka Erazma Fröhlicha javni uk o starih novcih in o starožítnostih sploh. Kadar je bil 1735. léta okréval po hudej bolézni,

mislili so ga ob državnih troških poslati v Carigrad, učít se turškemu jeziku. Te ponudbe ní hotel, ker mu je néki visok račítelj obétal dobro službo. Ta gospod umerje, predno je mogel stvoríti, kar se mu je bil zarekel; a Popovič vrhu vsega tega ukrene, v prihodnje uže ne učiti otrók po hižah, nego rajši ostati osobínsk učenják ter pogrúziti se v knjige in v raznolično iziskavanje. Vender ga je béda prinúdila in pregovóril znani ter učeni opat Fixlmillner, da se je ustavil v Kremsmünstri, kder je bil za zgodovínskega profesorja na víteškej akademiji, katero je bil ta opat zalóžil in jo cesarica Marija Terezija potrdila z diplomo od 17. grudna 1744. l. Popovič je bil nemírne krví, in zategadelj, ali morebiti za kaj druzega, uže 1746. l. ostavi to profesorsko službo ter hoče preko Rézna (Ratisbone) oditi v Lipsk; vender se je dal pregovoriti, da je v Kremsmünstri ostal še léto dnij. (Wurzbach, Biographisches Lexikon).

(Dalje prihodnjič.)

Pisma iz Zagreba.

Piše Jos. Starè.

I.

Odkar se na levem bregu srednje Save mej prijaznimi vinorodnimi griči béli naš lepi Zagreb, ni se njegovo ime tolikokrati spominalo, kakor po groznej nesreči, ki ga je zadela 9. novembra minulega leta. Po tej prežalostnej dogodbi je naša narodna metropola kar čez noč postala imenitna in znana po vsem širokem svetu. Nadjemo se torej, da se niti „Ljubljanski Zvon“ ne bode branil razglašati pisem iz tega nam tolikanj priljubljenega mesta, ki je uže zdaj radi zovemo „hrvatske Atene“ zato, ker smo preverjeni, da mu bode v bližnjej prihodnosti po vsej pravici šlo to častno odlikovanje, če nam kakšen nenavaden mraz ne osmodi mnogoterih kalij kulturnega našega razvoja. Ravno zdaj, ko so skoro vsi časopisi nekako hlastno poročali o strahotah, ki smo jih prebili o groznem potresu, in so o belem našem Zagrebu pisali kakor o razdejanem Jeruzalemu, ravno zdaj bi spoštovanim čitateljem radi pokazali zdrave óne kali, ki nam obetajo še krepko življenje in nas tolažijo v sedanjej našej nesreči. Za denes povedali bomo nekoliko o „Hrvatskej matici“, ki se je zadnja leta tako lepo razcvela, kakor doslej še

nobeden drug književen závod. Glas o koristnem in uspešnem njenem delovanji razlega se uže daleč čez meje hrvatske dežele in gotovo so tudi Slovenci uže čuli o njej; vsaj je „Slovenska matica“ v Ljubljani njena najbližnja sestra!

Mej najlepše plodove, ki jih je na Hrvatskem obrodila „ilirska doba“, prištevamo „Matico ilirsko“, katero so navdušeni domoljubi osnovali leta 1842. To društvo imelo je pospeševati izdavanje hrvatskih knjig, katerim ni bilo dobiti založnikov, a imelo je tudi postati neko središče, v katerem bi se zbirali pisatelji ter se posvetovali, kakšnih knjig hrvatskemu narodu najbolj treba. Dokler število književnikov še ni bilo veliko in so se vsak dan skoraj vsi shajali v zagrebškej čitalnici, ter dokler ni bilo nobednega druzega književnega zavoda, dotlej je „Matica ilirska“ izpolnjevala dvojno svojo nalogo. Njeni udje so z besedo in z dejanjem sami skrbeli za koristne knjige; Matica pa jih je na svitlo dajala. Da bi se pa razvoj Matice in književnosti sploh še bolj pospešil, osnovali so si matičarji svoje glasilo v perijodičnem listu „Kolu.“ Takšno skupno delovanje vsega društva jenjalo je, ko se je število „ilirskih“ domoljubov pomnožilo in so se leta 1848. narodne in društvene razmere na Hrvatskem popolnoma izpremenile. „Matica ilirska“ je odslej bila samo nekako založniško društvo, ki je čem dalje, tem bolj hiralo, in včasih nisi vedel, ali še obstoji ali ne. A vendar je „Matica ilirska“ tudi tačas bila središče hrvatske književnosti, kajti izdávala je zaporedoma tri za rázvoj narodne knjige preimenitne časopise, namreč beletristični „Neven“, potem znanstveni „Književnik“, in, ko se je bil ta umaknil akademijskemu „Radu“, spravila je na dan zabavni in poučni „Vienac“. Dasi nihče ni tajil potrebe in koristi tega lista, ki se je pod uredništvom prvih hrvatskih pisateljev (Perkovac, Dežman, Marković, Šenoa) čem dalje, tem lepše razcvital, v tem so se veljavni domoljubi vendar le ujemali, da to nikakor ni pravi namen „Matice“, ki bi hrvatskemu narodu imela podajati mnogo več, nego samo zabavni tednik. Kadar si je torej „Vienac“ mej čitajočim občinstvom pridobil toliko prijateljev, da ni več trebal tuje podpore, prepustila ga je „Matica“ družbi delniške tiskarne proti temu, da ga sme zopet vzeti v svoje lastništvo, ko bi se jej kdaj potrebno zdelo.

„Vienac“, ki je ravno letos nastopil svoje trinajsto leto, je zadnji sad stare „Matice ilirske“. Časi so se izpremenili, a nova doba ima nove potrebe. To so sprevideli tudi matičarji, in jeli so se

posvetovati, kako bi „Matico“ preustrojili ter jo obudili k novemu, krepkejšemu življenju, da ne bi nikdar več pešala, ampak da bi v prihodnje vsako leto čem lepšega in obilnejšega sadu obrodila. Najprej so sklenili, da se ima „Matica ilirska“ prekrstiti v „Matico hrvatsko“. Z „ilirskim“ imenom strinjajo se lepi spomini, ali dandenes nema več tiste mamljive moči, ki jo je imelo pred štiridesetimi leti; sedanji rod navdušuje se za Hrvatsko, katerej so novejša zgodovinska preiskovanja dala širši pomen in večjo veljavo. Pa tudi namen „Matice“ ni mogel ostati več tako splošen, kakor nekdaj v ilirskej dobi, ko še ni bilo niti znanostne akademije, niti družbe sv. Jeronima, ki izdava knjige za priprosto ljudstvo. Prerojena „Matica hrvatska“ je torej odločila, da se bode ozirala samo na srednji omikani stan ali na inteligencijo hrvatsko, ter ima pred vsem drugim to dvojno nalogo: a) širiti koristne nauke, na kolikor ne spadajo niti na strogo znanstveno, niti na ljudsko knjigo; b) pospeševati hrvatsko lepo knjigo ali beletristiko. Ko bi jej pa s časom novčni pomočki dovolili, skušala bode tudi c) pospeševati glasbo, slikarstvo in rezbarstvo; d) podpirati domače pisatelje in umetnike; in e) preskrbovati pomoč njihovim vdovam in sirotam.

Zdaj je bilo treba misliti, kako bode „Matica“ mogla izpolnjevati to svojo nalogo, a da ne bi nikdar prišla v zadrego, kakor nekdaj ilirska, ki nekatero leto ni imela kaj izdavati. Takim nezgodam more se „Matica“ samo tedaj izogniti, če ima stalne in zanesljive delavce, in v ta namen določujejo nova pravila, da se matičini udje ločijo v ustanovnike, podpornike in delavce. Kdor plača 50 gold. jedenkrat za vse svoje žive dni, postane ustanovnik; kdor plača po 3 gold. na leto, je podpornik; a kdor se obveže, da ne bode le ustanovnine ali letnine plačeval, ampak da bode tudi sicer pospeševal razvoj „Matice“ s svojim književnim ali umetnim delom, ali s čitanjem pri društvenih zabavah. postane delavec, če ga književno-umetniški odsek za tacega odobri. Podporniki dobivajo, kakor ustanovniki in delavci, vse knjige, ki jih „Matica“ izdava, ter se smejo tudi udeleževati posvetovanja v glavnih skupščinah, sicer pa némajo nobednih pravic. V glavnej skupščini glasovati, v odbor voliti in voljeni biti smejo samo ustanovniki in delavci. Glavna skupščina voli na tri leta predsednika, ki mora biti ustanovnik in delavec ob jednem, potem dva podpredsednika, prvega za književno-umetniški odsek, ki šteje osem odbornikov, druzega pa za gospodarski odsek, ki ima pet odbornikov.

Udje književno-umetniškega odseka morajo vsi biti delavci, njihov podpredsednik pa delavec in ustanovnik ob jednem. Veliki odbor voli na tri leta skupnega tajnika in blagajnika, sicer pa se shaja v skupno sejo, kadar se predsedniku potrebno zdi, ali pa če dva uda gospodarskega, ali trije književno-umetniškega odseka zahtevajo skupno sejo. Književno-umetniški odbor ima: a) izbirati, prirejati in izdavati poučne in beletristične knjige, glasbene in druge umetnije; b) razsojevati književna in umetniška dela; c) napravljati razstave starin in umetnin; d) določevati nagrade in pomoči po proračunu, ki ga priobčuje gospodarski odsek; e) prirejati čitanja in zabave.

To so najimenitnejše izpremembe, po katerih se „Matica hrvatska“ loči od prejšnje „ilirske“ in drugih slovanskih „Matic“, ki so vse po jednem vzoru osnovane. Vidi se, da so možje, katerim je bilo imenitno delo poverjeno, na vse mislili, kar bi utegnilo „Matici“ dati večje živahnosti in jo obvarovati letargije, v katero podobna društva rada zabredó. Ne samo Hrvati, ampak tudi Čehi so to žalostno resnico izprevideli. Ko so nam nekdaj v Prago došla pravila novo osnovane „Slovenske Matice“, praznovali smo ondu bivajoči Slovenci to preimenitno dogodbo v prijateljskem shodu, kateremu se je pridružilo tudi nekoliko Čehov. Navzočni gosp. prof. Erben pregleda pravila, ali niso mu bila nič po volji. Tožil se je na podobno „Češko Matico“ in prorokoval tudi nam Slovencem, da nam naša „Matica“ na tej podlagi ne bode obrodila zaželenega sadu. Koliko je na tem resnice, izprevideli bomo, če si nekoliko ogledamo delovanje prerojene „Matice hrvatske“.

Vsako začetje je težavno in tudi novi matičin odbor je imel odpraviti mnogo ovir, predno je mogel redno vršiti svojo nalogo. Imel je celó mnogo nasprotnikov, ki so domoljubno prizadevanje zvali sleparijo in trdili, da bodo novi možje „Matico“ za zmirom pokopali. Toda hvala Bogu, vsako leto nam jasneje kaže, kolika dobrota so malim narodom literarna društva, če so poverjena pravim možem. Leta 1876. je na novo osnovani odbor prvikrat vodil delovanje „Matice“, v katerej je našel nekaj čez 300 udov in blizu 20.000 gld. glavnice. Prvo leto je število udov poskočilo samo na 500, katere je „Matica“ obdarovala s tremi knjigami: 1) Antologija hrvatskoga pjesničtva od Šenoe, 2) Put oko zemlje od Jules Verne-a, 3) Andersenove izabrane priče. Brž ko se je pokazal prvi plod, jelo se je tudi množiti število udov, katerih je leta 1877. bilo 1299, ki so dobili po petero knjig,

1) Bernardin de Saint Pierre: Pavao i Virginija, 2) George Sand: Nahod Franjo, 3) Kraszewski: Pjesnik i sviet, 4) Klaić: Prirodni zemljopis Hrvatske, 5) Pfleger: Iz maloga svieta. Leta 1878. bilo je uže 2388 udov, a „Matica“ mogla jim je podeliti po devetero knjig: 1) Jurković: Dramatička djela, sv. I., 2) Irving: Izabrane črtice: 3) Tomić: Komedije, sv. I., 4) Kišpatić: Slike iz rudstva, 5) Czajkowski: Kirdžali, 6) Andersen: Improvizator, 7) Šenoa: Diogenes, 8) Klaić: Bosna, 9) Kukuljević: Klovio. Leta 1879. narastlo je število udov na 3788, a knjig so dobili po osmero: 1) Fénelon: Zgode Telemaka, 2) Jurković: Dramatička djela, sv. II., 3) De Amicis, Slike iz vojničkoga života, 4) Smičiklas: Poviest hrvatska II. dio. 5) Tomić: Zmaj od Bosne, 6) Šenoa: Prosjak Luka, 7) Irving: Izabrane crtice, sv. II., 8) Lopašić: Karlovac. Ako „Matica“ to leto ne bi bila izdala nič druzega, nego Smičiklasovo „hrvatsko poviest“, bili bi udje zadovoljni. In ravno ta prelepa in prepotrebna knjiga, katero je hrvatski narod uže pred 50. leti teško pogrešal, nam je porok, da se bodo za leto 1880. še bolj pomnožili udje „Matice“, ki nam obeta te-le knjige: 1) Smičiklas: Poviest hrvatske I. dio, 2) Kišpatić: Slike iz geologije, 3) Lorković: Popularna narodna ekonomija, 4) Jurković: Sabrane pripoviesti, 5) Vraz: Izabrane pjesme. Sa životopisom i ocienom od Markovića, 6) Jedna izvirna povest, 7) Dve povesti od Sienkiewića.

Najhujši črnogledi so ostrmeli, ko so videli tako obilnega sadu, in radi so preklicali prenaglo sodbo. Samo sem ter tjà si našel kakšnega nevernega Tomaža, ki si vesele prikazni v narodnej knjigi ni vedel drugače razlagati, nego da „Matica“ po malem trosi svojo glavnico; ali blagajnikovo poročilo ga je kmalu prepričalo, da je ravno narobe, kajti glavnica, katere je do leta 1875. bilo komaj kakih 20.000 gld., narastla je do leta 1878. na 33.943 gold., a leta 1879. celo na 93.337 gld. Niti na višjem mestu niso mogli prezreti tolikanj uspešnega in koristnega delovanja in deželna vlada določila je „Matici“ vsako leto po 2000 gld., krajiška vlada pa po 400 gld. podpore. Za izdanje „poviesti Karlovca“ dobila je Matica od mesta Karlovca 400 gld., a od gosp. Türka 100 gld. izredne pripomoči. Drugih darov tu ne bodemo naštevali, te pa smo zato omenili, da čestiti čitatelji vídijo, kako na Hrvatskem v vseh krogih vedó ceniti napredek svoje „Matice“.

Ta površen pregled nam jasno kaže, da je „Matica hrvatska“ na novej svojej podlagi v kratkem času več storila, nego se je največji

optimist kdaj mogel nadejati. Dve stvari pa sta, ki najbolj pospešujeti nenavadni razvoj „Matice“, a to je dobra uprava in književno-umetniški odsek, kateremu je podpredsednik slavno-znani pesnik in romanopisec Avgust Šenoa. Toda največja zasluga gre neutrudnemu in zvedenemu tajniku in blagajniku g. vseučilišnemu biblijotekarju Ivanu Kostrenčiću, ki je vse svoje moči posvetil temu narodnemu zavodu. „Matica hrvatska“ je tako rekoč njegovo življenje, in ne moremo si več misliti niti Kostrenčića brez „Matice“, niti „Matice“ brez Kostrenčića. On vzpodbuja delavce, da se ž njim posvetujejo, kakšne knjige bi matičarjem najbolj ugajale in koristile; on piše na vse strani in nagovarja pisatelje, da bi to ali óno knjigo po odsekovem sklepu spisali ali na hrvatski jezik preložili; on vedno snuje nove osnove in v duhu vidi uže vse, kar bo „Matica“ v prihodnjih desetih letih storila; njemu pa gre tudi čast in hvala, da se je Stanku Vrazu, nekdanjemu tajniku „ilirske Matice“, postavil spomenik ter njemu na čast priredila svečanost, dostojna hrvatskega naroda. A Kostrenčić je tudi duša društvene uprave. Po vseh krajih cele Hrvatske znal je najti dobre poverjenike, za katere je izdal poseben návod. Da „Matica“ ne bi škode trpela, dobi vsak ud za plačano letnino posebno pobotnico, proti katerej se mu ob svojem času izročajo društvene knjige. Zraven tega daje „Matica“ svoje knjige samo v toliko iztisih tiskati, kolikor misli, da bode udov; zato se skoro vsako leto prigája, da ne dobi več vseh knjig, kdor se je prepozno oglasil. Varčno gospodarstvo zahteva takšnega postopanja, udje pa so prisiljeni, da v pravem času plačujejo svoje prineske. Sploh vlada pri „Matici hrvatskej“ to načelo, da se vse knjige kar najhitreje spravijo mej svet, kateremu so namenjene, a ne da bi se v temnih shrambah stárale. Nova uprava je od „Matice ilirske“ prevzela mnogo starih knjig, ali takoj jim je za več nego za polovico znižala ceno ter jih v prav kratkem času razprodala mej dijake.

Po vsem tem izvršuje „Matica hrvatska“ z nepričakovanim uspehom prvi del (a, b) svoje naloge, drugega dela (c, d, e) pa se bo mogla še le tedaj lotiti, kadar bodo materijalni pomočki še večji. Če bode „Matica hrvatska“ tudi v prihodnje tako napredovala, kakor prva leta, potem bode še marsikatera lepa osnova oživela, in od dné do dné bode se množil pri Hrvatih omikani srednji stan, ki je vsakemu narodu najmočnejša podpora.

Ràk.

Spisal Fr. Erjavec.

(Dalje.)

Koliko nóg ima ràk?

Na to vprašanje imamo sicer uže nekaj odgovorov, toda če hočemo biti zdušni, reči moramo, da nas vseh teh odgovorov nobeden ne more zadovoljiti. Radi ali neradi, priznati moramo, da vémo toliko kakor poprej, dasi tudi smo se pošteno trudili resnici priti na sled.

Ali pa nismo tega slabega uspeha nekoliko tudi sami krivi?

Ako stvar trezno prav do konca premislimo, priznati nam je, da pada krivde večja polovica na nas. Prav se nam godí! In pa še malo sram bi nas moglo biti, ko bi se dalje razvédelo, da v takej stvari iščemo svéta pri žabah regetaljkah in pri notranjekranjskih vinotókih. To je še sreča, da vse to ostane lepó mej nami.

Srbska žaba le pojdi rakom žvižgat, in ti kranjski tržàn pojdi se solit! V takej stvari se mi obračamo do drugih veljakov, do pristnih učenjakov. Saj, hvala Bogu, taki siromaki pa zopet nismo, da bi rekel: v tem, kar se prirodopis imenuje, némamo nič tiskanega. O imamo, imamo! To in ono imamo! Célo „knjigo prirode“ nam je mej ostalim preskrbela naša „Slovenska matica“. In uvérjeni smo, da je v tej knjigi tudi raku mesto odlóčeno. Zato le urno po njó!

Kaj nismo rekli, da nas ta knjiga ne pusti na cedilu? V drugem delu na strani 369. bêre se na 212. odstavku razločno in jasno: „Semkaj spadajo pravi raki, ki niso samo največji, temveč tudi najkoristnejši košárji. Nog imajo pet parov, zatorej jim tudi desetonožci pravimo. Nekateri imajo dolg obročkast rep, drugi so brezrepi. Izmej prvih omenjam: navadnega potočnega raka (Astacus fluviatilis), ki časi sleče staro lupino in dobi novo“.

Da, da! To je naša žival, to je naš junak! Saj smo vedeli, da nas „knjiga prirode“ ne prevari. Sedaj je konec vsake zmote, vsake sumnje. No saj je pa tudi uže zadnji čas!

Tedaj ràk ima deset nog, desetonožec je. Torej niti sedem, niti osem, niti mnogo, ampak deset. Tako govori „knjiga prirode“.

Deset! Ni nápačno število, prav lehko in spretno število, okroglo število. No to je gotovo lepo od raka, da si je svoje najpotrebnejše ude, svoja gíbala uredil po desetinskem sistemu, in — kar je še posebno treba poudarjati — uredil uže v tistih časih, ko ni bilo niti učenjakov niti nikakeršnih sistemov. Dandenes je to se vé da vse drugače, saj štejemo, merimo in tehtamo vse po desetinskem sistemu. In sedaj pa še hočejo mnogi, da je ta rák nekov starokopitnež, nazadnjak in reakcionar. O svet! kako si hudoben.

O tristo najkosmatejših medvedov!! Kaj pa je zopet to?

Dve, tri vrstice niže bere se v istej knjigi: „okoli ust je nameščenih šest parov žvekalnih priprav, zadnji trije pari so nožicam podobni ter se zategadelj ustne nožice imenujejo“.

Nožice! nožice!! Kaj je nožica? Nožica je po vseh jezikovih pravilih majhna noga. Ali noga je vendar, če tudi majhna. A nam je do števila, ne do velikosti. O krčmar, notranjski krčmar! saj naposled vendar nisi tako neumen, kakor bi človek sodil po tvojem obrazu in po tvojej nemščini. Končno ima ràk vendar le več nego deset nog, kajti tri pare je gotovo šest, deset in šest je pa tudi po Močniku zmirom šestnajst. O da bi ga potipal poberín! Raka namreč, ki nam sè svojimi nogami dela toliko preglávico, in po strani nekoliko tudi tistega Schödlerja z njegovo „knjigo prirode“ vred. S kacim bahatim in širokoustim naslovom pošilja to svojo knjigo v svet, a naposled človek v njej ne najde, česar išče, vsaj jasno in razločno ni povedano.

Kaj nam je sedaj početi? Še najbolje bi bilo, ko bi šli in si ujeli raka ter mu lepo počasi in vestno prešteli noge. Bi, ko bi bilo o kresu. Ali, prosim vas, kdo bode sedaj o sv. treh kraljih hodil raka lovit? In pa v táko mrzlo vodo, ali pa še celo pod led. Mogli bi si ga sicer tudi naročiti od koderkoli, pa bodi si tam doli od dolenjske Krke. Ali bati se je, da, predno pride ràk, nas mine potrpež. In pa, kdo ve, če bi znali prav šteti sedaj, ko smo po tolikem neuspehu razdraženi in ozlovóljeni. Kaj nam je tega treba bilo? O prijatelj, ki si modro besedo izustil, da ràk naj bode velik in tolst, za vse drugo te ni briga, o prijatelj, zakaj nismo poslušali tebe! Sedaj si maščevan, dobrodejna zadovoljščina se ti lahko uleže okoli srca in v želodec.

Nam pa je uže dogorelo do prstov, ali stvari vendar ne pustimo iz rok, uže zarad sramote ne. Resnica, čista in živa resníca mora

na videž, ako bi tudi suknjo morali dati sè sebe. Ali to pa vemo, gotovo, da odslej ne bodemo iskali nauka niti v tej, niti v onej knjigi, še menj pa kje drugde. Napotimo se naravnost do učenjaka prirodopisca ter ga naprosimo, naj nam razloži, kako je ta stvar. Zakaj nam ta pametna misel ni prišla poprej!

Prirodopisec nas pozdravi prijazno, a mi mu povemo, kaj nas je dovélo k njemu.

Koliko nog ima rak?

Na to vprašanje mož nekoliko pomisli, potem nas omeri od nog do glave, kakor bi premišljal, kako naj bi prikrojil svoj odgovor, da bi nam bil kolikor mogoče jasen in razumen. Mož ne vé, da ima pred soboj ljudi, ki so o tem uže razmišljali.

Mi, razumevši ta pogled in boječi se, da bi nas ne odpravil s kacim površnim in níčastim odgovorom, drznemo se opaziti, da pričakujemo korenitega odgovora, ker le s takšnim bi se mogli zadovoljiti.

Mož se na to opomnjo malo nasmehne in začne razlagati:

„Ràk ima šestnajst parov nog, in . . .

„„Kaj ste rekli? Šestnajst parov! Menda se Vam je zareklo, bržčas ste hteli reči: šestnajst nog.““

„Kakor sem rekel, rak ima dva in trideset nog, in sicer . . .“

„„Jeli mogoče? Dva in trideset! No, to je v resnici mnogo.““

Oprosti notranjski vinotok, nehoté smo ti delali veliko krivico. V svojej priprostosti in idiličnej nevednosti si resnici vendar prišel mnogo bliže nego glasovita „knjiga prirode“. Kdo bi bil mogel kaj tacega samo pomisliti.

„Torej šestnajst parov nog. Te noge so pa precej raznolike, kar se dostaje njihove velikosti in njihove vnanje podobe. Služijo namreč raznim namenom, a vsaka je priličena svojemu namenu in mu ustreza popolnoma.

„Da bode to popolnoma jasno, treba je malo dalje posegniti ter si ustroj rakovega telesa nekoliko natančneje ogledati.

„V nepreglednih vrstah nižjega živalstva vzbujajo našo pozornost sosebno one živalce, katere imenujemo členarje. To ime smo jim zdeli zarad tega, ker je na njih vse členkovito. Telo jim je namreč zloženo iz več ali menj členov, ki so kakor kolca ali obročki drug do druzega nanizani. Ti obročki so mej soboj stákneni in skléneni ter so več ali menj trdi in skorjasti, a vsi mečji in nežnejši organi so zaprti v

notranjo telesno duplino. Oblika teh obročkov daje vsej živali neko gotovo in stalno podobo. Zatorej se tudi pri teh živalih govorí o nekej vnanjej okóstnici ali o vnanjih ogródih in sicer s pogledom na njih trdo in skorjasto kožo. Ime člénarji pristoji jim tudi zató, ker so njihova gíbala člénasta. Pomislite na rogača ali kleščarja, na ščipavca, na stónogo.

„Pri stónogi so si vsi členi jako podobni. Prvi je glava, vsi ostali sestavljajo truplo, na katerem pa ni môči nič dalje razločati. Ne more se reči: tukaj končá oprsje in tukaj pričenja trebuh. Razen zadnjega so si vsi obročki takó podobni, da bi lehko enega skril in druzega pokazal, in vrhu tega nosi vsak na sebi en par ali celo dva para nožic, ki so tudi členkovite in vse enake. Enakost ali enoličnost pa zmirom znači nepopolnost ali nedovršenost, kakor je z druge strani raznoličnost znák večje dovršenosti in večje zmožnosti. Človek ima na roci pet prstov, a niti dva si nista povsem enaka, zato je pa roka najspretnejši in najsposobnejši ud, ki si ga moremo pomisliti.

„Ščipavec — tudi škorpijon mu pravimo — stoji gledé telesnega razvitka nekoliko više od stónoge. Uže o prvem pogledu opažamo v členih neko razliko. Glava sicer ni prosta, temveč se je zrastla z oprsjem, na katerem gibljejo štiri pari enacih nog. Oprsja se drži še precej dolg zádek, ki je tudi prav razločno členkovit, samo ka si ti zadkovi členi niso podobni. Prva polovica je namreč široka, kakor oprsje, druga pa je mnogo ožja in nosi na zadnjem členu znano otrovno žêlo. Ta druga ožja polovica je v očeh neukega sveta ščipavčev rep, toda to ime ni opravičeno, ker se ščipavčev zadek ni kratko ni malo ne sme primerjati repu višjih živalij.

„Poglejmo še hitro rogača. Glava mu je prosta in gibka, takisto tudi oprsja prvi člen, ki nosi zgoraj širok in trd ovratnik. Drugi in tretji oprsni člen sta zrastena, na zadku pa lehko štejemo devet obročkov. Oprsnih členov nosi vsak na spodnjej strani en par nog, torej ima rogač šest nog, in vrhu tega na zgornjej plati tudi krila, s katerimi se dviga v zrak. Ta krila stavijo rogača in vse žuželke visoko nad vse ostale členarje, katerim je sojeno laziti in kobacati po zemeljskem prahu in blatu.

„Pa vrnimo se zopet k našemu junaku. Tudi ràk spada v členarsko krdelo. Da je pravi členar, videti mu je jasno na zádku, ki je očividno zložen iz sedem obročkov. Na oprsji to res ni tako očitno, kajti ne samo ka glava ni prosta, temveč se je do cela zrastla z

oprsjem, nego so tudi oprsni členi mej soboj tako stákneni, rekel bi zliti, da ni môči ničesa razločiti. Ves ta prednji del rakovega telesa, recimo mu glavoprsje, pokriva trda lupina, ki sega kakor nekov ôklop ob straneh do nog ter je navspred zašiljen v oster trn. Temu oklopu pravimo navadno koš in zategadelj rake in vse njihove sorodnike imenujemo košarje (Crustacea). Kakor ščipavčev velja tudi rakov zádek navadno za rep, kar je pa prav tako napačno in neosnovano, kakor pri zgoraj imenovanej živali. Še bolj nerazumna in brez vsega razloga je pa za ta del zmišljena beseda: vrat, dasi tudi se pogostoma čuje . . . . .

„„O čuje, čuje! Saj še pesnik pôje o raku, da

Nese lačen v žabji grad
Spredaj klešče, zadaj vrat.““

vteknemo se mi v moževo uže nekoliko dolgočasno razlaganje.

„Dajte mir pesniku, od njega se prirodopisa ne bodemo učili. Torej, kakor sem rekel, glava in prsni obročki so na raku zliti v enolično celoto. Ali menda vendar nismo daleč od resnice, ako trdimo da je rakovo glavoprsje, ta dozdevna celota zložena iz štirinajst obročkov. To sklepamo iz tega, ker na njem štejemo štirinajst parov udov. V tej misli nas potrjuje tudi prispodabljanje druzih sorodnikov, kajti ako kje, velja pri nas primerjajoče raziskovanje. Vsako žival spoznaš do konca še le tedaj, ako se oziraš na vse njene bližnje in daljne sorodne vrste. Celota naj vselej na tehnico se postavi . . . .

„„Da, da, tako velí pesnik.““

„Ne vem, da li so te besede res pesnikove, ali resnične so gotovo. Ràk ima tedaj na glavoprsji štirinajst parov udov. Ti udje so si prav malo podobni. Po pregovoru: kakeršna služba, takšna suknja ustrojeni so proti svojemu opravilu. Prvi in drugi par sta prestvarjena v tipalnice, tretji par je prestrojen v oči.

„„Oči! Tedaj pri Vas mečete oči in noge vse v en koš?“

„Temu se ne bodete toliko čudili, ako si to oko malo bliže ogledate. Da je zloženo iz velike množine predrobnih očesec, to ni sicer nič posebnega, tudi žuželke imajo take oči. Ali nenavadno je to, da je rakovo oko nasajeno na gibkem držalu, ki se lehko obrača sedaj sem sedaj tjà, kadar pa miruje, stisne se v žlebičasto jamico. To držalo je ud, kateri je namenjen posebnemu službovanju in je proti temu izpremenjen.

„„Zato raku strče očí tako čudno iz glave, da bi mu jih, kakor pravimo, lehko s palico odbil.““

„Četvrti par je preobražen v čeljusti. Te so krepka in nazobčana grizala ter so sè strani oborožena s tročlenastim pipalom. Ostalih deset parov moramo uvrstiti mej noge, če tudi v hojo in sploh gibanju služi samo zadnjih pet. Prvih pet parov je namreč primáknenih k ustom, njih opravilo je vse drugo in proti temu tudi njihova vnanja oblika. Te noge imajo nalogo posézati po hrani, podržávati jo, prevráčati in pretipávati ter jo podajati čeljustim. V ta namen je tudi vsakej pridáno neko pipalo. Prva dva para tik ust sta čeljustim še môčno podobna in v premnogih knjigah ja najdete označena kot prve in druge spodnje čeljusti, a to so le besede brez pravega pomena. Da sta ta dva para v resnici noge, pokazalo se bode še očitneje pozneje, ko se še enkrat povrnemo k ustom . . . .

„„Kaj še enkrat se povrnemo na to suhoparno razpravo! Nam uže sedaj preseda. O prijatelj rakoljub! ti si imel prav, dvakrat prav. Kaj nam je bilo vsega tega treba? In pa, da smo se namerili na tacega cepidlako, kakor je ta naš prirodopisec.““

„Tretji in četvrti par stoji glede vnanje postave nekako v sredi mej čeljustimi in nogami, peti par je pa uže ves nogi podoben. Vsi ti udje, katerih smo našteli pet parov, strežejo ustom in so več ali menj preobražene nožice, zató jim po vsej pravici pravimo u s t n e ali č e l j u s t n e n o ž i c e.

„„No sedaj nam je jasen tudi Schödler, samo ka smo mi našteli pet parov, kjer je on videl samo tri.““

„Sedaj so na vrsti prave právcate noge. Te so tako velike in očitne, da nam vsak otrok, če tudi še do deset šteti ne zná, hitro pové, da jih je toliko, kolikor ima on prstov na obeh rokah. Vsaka je sestavljena iz osem členov, jako različnih po obliki in po velikosti, peti je najdaljši. Prvi par je jako velik in širok ter je preobražen v krepke klešče. Vsak, kdor je kedaj sè svojo roko rake lovil, izkusil je gotovo moč rakovih klešč, katere tudi škarje in ščipalke imenujemo. Tudi rakoljubom so dobro znane zarad lepega kosa mesa, ki ga izluščijo iz njih. Klešče nastanejo iz navadne noge tako, da se predzadnji, jako udebeljeni člen podaljša poleg zadnjega gibkega, ki se z onim podaljškom sklepa v ščipalko. Ostale noge so drobne in precej enake. Drugi in tretji par skončuje se tudi v majhne kleščice, četvrti in peti par sta pa brez njih.

„„„No smo vendar enkrat pri kraji z nogami! Ali ne zamerite, teh je tudi po Vašem samo deset parov, a ne šestnajst, kakor ste sami s prva rekli, da jih ima.“““

„Počasi po kamenji, velí pregovor. Kdo pravi, da smo pri kraji? Kaj pa zádek? Rekli smo, da je v njem nanizanih sedem razločnih obročkov, in razen zadnjega ima vsak svoj par udov, torej je prejšnjemu številu treba pridati še šest parov. Ti udje so tudi nožice, upodobljene nekako po istem črteži, kakor čeljustne nožice. Na skupnej podstavi stojiti dve vrsti ozkih členov, ter so te noge nitkaste in viličaste. Raku so v pomoč pri plavanji, izlasti veljá to o zadnjem paru, ki ni ozek in nitkast, temveč širok in ploščat, ker je vsaka nitka izpremenjena v široko krpo. V sredo mej te štiri krpe pristoji še zadkov zadnji člen, ki je tudi ploščat in krpast, ter se tedaj raku okončuje telo v peto krpo pahalasto plavuto. Po službi, ki jo zádkove nožice navadno opravljajo, nadeli smo jim ime: plavutaste nožice. Pri samici imajo vsako toliko časa še drugo opravilo, mej njimi namreč nosi tako dolgo jajca okolo, da se iz njih izlezejo mladiči. — No ali sedaj veste, koliko nog ima rák?

„„„Vemo, vemo. Dva in trideset jih je, resničnih in pravičnih, in sicer deset čeljustnih, deset pravih hodilk in dvanajst plavutnih. In s tem bi bila hvala Bogu, pravda o rakovih nogah končana.““

(Dalje prihodnjič.)

O fotofonu.

Spisal dr. Ign. Klemenčič.

(Konec.)

Od mikrofona do fotofona je na videz samo jeden korak za tistega, ki pozna kemično prvino „selen“ in njene posebnosti, kar se tiče električne prevodljivosti, a ta korak je težak in potrebuje izbornega talenta in jako izdatne podpore; oboje pa se nahaja pri Grahamu Bellu.

Selen našel je Berzelius l. 1817. V navadnem stanji ne prevaja elektrike, še le ako se do 210 °C ogreje in potem počasi ohladi, prestopi v kristalično stanje ter zadobi električno vodljivost. Brzojavni uradnik May je l. 1873. prvi opazoval, da se selenova vodljivost poviša, ako se osvetlí. Ker je pa specifičen upor selenov v primeri

s kovinskim še vedno jako velik, treba je posebnih priprav, da se ta upor zmanjša. Imenujmo tako pripravo selenovo celico (Selenzelle). Siemensu se je posrečilo selenovim celicam dati tako obliko, da se je njihova vodljivost pri osvitljenju petnajstkrat povišala v primeri z vodljivostjo, ki so jo imele v temi. To čudno selenovo svojstvo menil je preiskavati Graham Bell s telefonom, a mej preiskavanjem prišla mu je misel, da bi bilo mogoče s primernimi pripomočki pri pogovoru po telefonu namesto zveznega dratú uporabiti lučin žark. To je tudi izvel in sicer takóle. Napravil si je vodilni krog, v katerega je dejal telefon, galvanično baterijo in selenovo celico. V tem krogu kroži električen tok skozi selenovo celico in telefon ter je stanoviten (constant), dokler se ne izpremení vodljivost v krogu; to pa se zgodí, kakor hitro se selen osvetlí ali otemní; uspeh tega je potem ta, da se točna moč ali ojači ali oslabi in da se železna ploščica v telefonu giblje in sicer razmerno z izpreminjanjem točne moćí. Ako se osvitljenje primerno ureja (reguluje), nastati mora v telefonu glas; to se doseže na več načinov, a Graham Bell poročal je samo o jednem bolj obširno. In ta obstoji v tem, da se postavi lahko plosko zrcalo (Planspiegel) tako, da pošilja svitlobo, ki izbuja od solnčne ali električne ali Drumondove luči na selenovo celico v telefonovem krogu. Pred zrcalom postavljeni sta dve leči-zbiralki, jedna, ki svitlobine žarke na zrcalo združuje, in druga, ki jih po odsevu vzporeduje. Zrcalo se, ako se vanj govori, primerno giblje ter v jednakej meri osvitljenje selenove celice izpreminja, katera je v žarišči paraboličnega zrcala, ki došle vzporedne svitlobine žarke nánjo združuje.

Novemu aparatu dal je Graham Bell ime fotofon ter ga poskusil prvikrat sè svojim prijateljem Sumner Tainterom v Washingtonu. Tainter je bil sè zrcalom na stolpu Franklinove šole in Bell s telefonom pri oknu svojega laboratorija; oddaljena sta si bila 213.m. Ko je pritisnil Bell telefon na uho, slišal je razločno besede Tainterove: ,,Gospod Bell, ako slišite, kaj govorim, stopite k oknu ter pomahajte s klobukom.“ Tako je vstopil fotofon mej svet.

Najbrž da se bode fotofonova sestava še marsikaj izpremenila in to morebiti uže v kratkem, predno pride toliko v praktično življenje, kakor je sedaj telefon. A gotovo je, da je iznajdba velike praktične pomenljivosti.

Znamenito je poročilo francoskega astronoma Janssena, ki misli s fotofonom opazovati solnčne protuberance. Protuberance imenujejo

astronomi rudeče kopičaste izrastke, ki se zdaj tu zdaj tam na solnčnem robu nahajajo in so, kakor uči spektralna analiza, večinoma vodenčevi soparji, ki jih neka eruptivna sila visoko nad solnčno površje izbacuje. Nahajajo se protuberance ob solnčnem robu vedno, a opazovati jih je bilo pred malo leti mogoče samo ob času solnčnega mraka, a sedaj opazujemo jih lahko vsak dan s pomočjo spektroskopa, kakor sta to prva storila Lockyer in Janssen. One izpreminjajo svojo podobo jako hitro v teku nekaj minut, kar si lahko razlagamo, če pomislimo, da velja tudi na solnci težnost (gravitacija), da se tedaj z veliko silo izbacneni soparji nekaj časa dvigajo in potem zopet padajo. Početek teh protuberanc misli Janssen tako-le opazovati. Ob robu solnčne podobe, kakor nam jo podaja teleskop, nastavil bode celo množico selenovih celic, ki so v zvezi s telefonom v njegovej sobi. O vsakej erupciji nastati mora v telefonu šum, ki opozori opazovalca. To je doslej še le Janssenova misel, a misel se je rodila v takej glavi, da smemo imeti veliko upanja, ka se uresniči; vsakako pa je pomenljiva za sedanji čas. Doslej je samo oko opazovalo na videz tiho in mirno življenje nebeških teles, a poslej, zdi se, dobilo bode pri tem opaževanji tudi uho svoje opravilo.

O novobolgarskej literaturi.

Sestavil A. Bezenšek.

II.

Najpopularnejši mej vsemi bolgarskimi pisatelji je dozdaj Petko R. Slavejkov iz Trevne, rojen okolo l. 1825.; kajti natančno za leto in dan svojega rojstva zna malokateri Bolgar, ker se niso vodile nikakove krstne knjige. Roditelji n. pr. pravijo: moj sin se je rodil tedaj, ko se je zidala ta-le hiša, ali tedaj, ko se je delal ta in ta most. Včasi so tudi letnice na kakih vratih zapisane.

Slavejkov je samouk v polnem pomenu besede. Njegovo življenje je cela Odiseja. Sedaj je predsednik narodnega zbranja. Njegove erotične in satirične pesni in basni, ki so izšle 1852. leta zložene po primeru narodnih pesnij, ugajale so občenito in mladina jih je povsod rada popevala. Njegove humoristične novine in koledari znani so po mestih in selih. Slavejkov spisal je tudi nekoliko znanstvenih sestavkov, izdal je zbirko narodnih pesnij in pregovorov, opis narodnih običajev, razprave

jezikoslovnega in zemljepisnega obsega. Tudi za šolo je pisal, kakor skoro vsi novobolgarski pisatelji. S kakšnim večjim samostalnim delom dosedaj še ni stopil mej svet. Njegova dela so skoro vsa po časopisih raztresena. V poslednjem času bavi se izključivo s politiko, kakor sploh vsa inteligenca. Politična borba je torej uzrok, da v minolih letih némamo zaznamenovati nobednega posebnega proizvoda na književnem polji. Inter arma silent musae.

Poleg Slavejkova je slavit kot pesnik najprvo Najden Gerov, učenec rilskega Neofita. Ta je študiral v Odesi, bil je učitelj v Plovdivu, a pozneje postal je tam ruski konzul. Pesnik je tudi Rajko Žinzivov iz Velesa, koji se je v Moskvi učil, in je zdaj profesor grškega jezika na tamošnjem liceji. Njegov „Novo-bъlgarski Sbornik" (Moskva 1863) zadržava poleg izvirnih pesnij tudi prevode iz staro-ruskega eposa „Igor", iz staročeskega kraljedvorskega in zelenogorskega rokopisa in nekoliko pesnij maloruskega Ševčenka.

Mnogo truda vlagali so Bolgari na gojenje svoje narodne poezije, na katere vrednost jih je bil najprvi opozoril Venèlin. Izmej nabirateljev narodnih pesnij sta najznamenitejša brata Konstantin in Dimiter Miladinova, dva zaradi svoje tragične osode slavnoznana domoljuba bolgarska. Dimiter Miladinov iz Struge pri Ohridi bil je najznamenitejši borilec in zagovornik bolgarske stvari v Makedoniji. 1858. leta pride za učitelja v Kukuš pri Saloniku, kjer se je po njegovem trudu v cerkev uvedla slavjanska liturgija. Zoper nevrednega vladiko Meretija grškega rodu vzdignil se je tak vihar, da so ga morali Fanarijoti 1859. leta odpraviti. A uže 1860. leta bil je Meretij imenovan za nadškofa v Ohridi, kjer je še nesramneje vladal. Ko po leti 1861. leta pride Miladinov domov v Strugo, ovadi ga razsrjeni Meretij turškej vladi za veleizdajnika; primejo ga, ter v verigah odvedó v Carigrad. Njegov mlajši brat Konstantin, ki je bil dovršil moskovsko vseučilišče, bival je tisti čas v Zagrebu, kjer so se tiskale bolgarske narodne pesni, katere sta brata po Bolgarskej nabrala. Tiskarske stroške poplačal je Strossmayer. Da bi otel zaprtega brata, hiti Konstantin v Carigrad ter obišče — da si so ga prijatelji svarili — brata v zaporu, iz katerega se tudi on ne vrne več! Biskup Strossmayer zahteval je po avstrijskem poslanci od turške vlade, da naj izpusti iz ječe nesrečna Bolgara. Tudi ruski poslanec potezal se je za nesrečna brata. Porta res da povelje, oba Miladinova izpustiti, a Fanarijoti so jo prehiteli, podkupili so turškega uječarja, da je oba Miladinova — otróval (novembra 1861). Tudi učitelj Čolakov nabiral je narodne pesni. Štefan Verkovič, rodom

Bošnjak, ki živi uže preko 30 let v Seru, priobčil je 1860. leta mnogo narodnih pesnij iz Makedonije. L. 1874. priobčil je v Belemgradu 15 pesnij o prihodu Slavjanov na balkanski poluotok, o ženitbi Solnca s krasno Vъlkano, o kralji Talatinu in o — Orfeji. Tem pesnim, ki jih je baje mej Mohamedanci v Rodopih nabral, dal je znamenit naslov „Veda Slavjanov, bolgarske narodne pesni iz predhistorične in predkristijanske dobe". A uže to, da v tej „Vedi" pogrešamo vsake pesniške mere, dokazuje jasno, da teh pesnij narod ni nikdar pel, in opravdava sumnjo, da je „Veda" literaren podvržek, za kakeršnega jo smatrajo tudi Bolgari. Sicer se je pa o tej Verkovičevej zbirki mej slovanskimi učenjaki vnela huda, uže več let trajajoča literarna borba, ker jo nekateri zagovarjajo, a drugi odločno zamétajo.

Glasbene vesti.

Piše Vojteh Valenta.

Gusikov Mihael Josip,

sloveči virtuoz na lesenem ali slamnatem stroji, rodil se je leta 1809. v Sklovu na ruskem Poljskem. Oče mu je bil ubog flavtist, ki si je svoj kruh služil s tem, da je hodil góst na svatbe in jednake prilike. Sin se je naučil pri očetu na flavto piskati in ker je imel mnogo nadarjenosti in veselja za glasbo, izuril se je čudovito in hitro je znal toliko, da je pomagal očetu pri igranji. Not takrat še ni poznal in ves njegov repertoir so bile ruske in poljske narodne melodije, katere je po sluhu igral. Ko je bil 17 let star, uže se je oženil in služil si je z očetom in z brati z godbo svoj kruh. Potovali so večkrat tudi v Moskvo. Leta 1831. moral je igranje na flavti opustiti, ker je hudo zbolel na prsih. To je prouzročilo veliko uboščino v njegovej rodbini, ali rešitev se je bližala. Uže od starodavnih časov se nahaja v Rusih, Tatarih, Poljacih in Litovcih, sosebno mej hribovci proti Karpatom in proti Uralu, surovo izdelan instrument, katerega imenujejo „Jerova i Salamo". Ta instrument je izdelan iz jedne vrste smrekovih kolčkov, ki so po glasovih ubrani; na teh kolčkih se igra s trkačem. Na tacem stroji se je začel marljivo vaditi tudi Gusikov. Ker je pa videl, da je instrument jako primitiven in pomanjkljiv, premišljaval in ugibal je, kako bi ga zboljšal. Najprvo je pomnožil število kolčkov in je s tem razširil obseg glasov, potem jih je ob krajéh poostril in jih uredil po glasovrsti (skali) in harmoniji.

Končno jim je dal za podlogo slamo in od tod je dobil instrument polagoma denašnjo obliko — lesene harmonike. Po neumornem trudu postal je virtuoz na tem stroji in skoro ga je vse v okolici občudovalo in širilo se je njegovo ime zmirom dalje. Šel je v Moskvo in našel veliko pohvalo, kar ga je napotilo, da je dalje po Ruskem potoval.

Prišel je v Kijev, kjer je ravno bival sloveči virtuoz na goslih, Lipinski. Ta ga je tudi hvalil in občudoval. To vse je Gusikova še bolj gnalo k marljivej vaji. Noč in dan je delal in celò svoje zdravje zanemarjal.

V Odesi, kjer je leta 1834. v gledališči koncertiral, nasvetoval mu je umetnost čislajoči knez Voroncov, da bi popotoval s svojo umetnostjo po celej Evropi. In res kmalu so ga poznali v vseh glavnih mestih kot slovečega Poljaka z dolgo brado in povsod so občudovali njegovo izurjenost in prečudno doneč instrument. Toda bolezen mu je zopet ustavila delovanje, kajti utrudljivo potovanje in koncertiranje škodilo je njegovemu slabotnemu životu. V Bruselji moral je 4 mesece bolan ležati, potem je šel v toplice, kar mu pa ni hasnilo in umrl je na poti, ko se je proti domu vračal, 21. oktobra 1837. v Cahih (Ahnu).

Dva napisa Preširnova.

1.

Na vélikem zvonu romarske cerkve sv. Jošta pri Kranji, ki tehta 24 centov 20 funtov in katerega je vlil 1834. leta ljubljanski zvonar Anton Samassa, čita se ob robu ta napis:

„Moj bron je najden bil v dnu mórja, ko Turčije
Kraljestvo v Héladi končal je Navarin.
Ga kupi romar; ga Samassa v zvon prelije;
Glasim zdaj božjo čast iz svet'ga Jošta lin."

Ta napis je, kakor neimenovan pisatelj v ljubljanskem „Sl." IX. 1. obširneje dokazuje, brez vse dvombe Preširnov. A da se more umeti, treba je pomniti to: Za grške osvobojevalne vojne uničilo je združeno angleško-francosko-rusko brodovje v odločilnej in imenitnej pomorskej bitvi pri Navarinu v Moreji dné 20. oktobra 1827. leta turško-égipčansko ladijevje; o tej priliki bilo je v morje potopljenih več topov, katere so pozneje spet iz vode izvlekli. Nekoliko teh topov kupil je g. Anton Samassa od neke angleške družbe v Trstu ter iz njé vlil zgoraj opisani šentjoški zvon, ki se je največ poplačal s pobožnih romarjev milimi darovi.

Zvonar Samassa poprosil je v veselej družbi sam prijatelja Preširna, da naj naredi novemu zvonu primeren napis, katerega mu je Preširen prinesel uže drugi dan. Ta napis je tudi zategadelj zanimiv, ker je najbrž prvi slovenski napis, ki se bere na cerkvenem zvonu. Novi zvon je pri Samassi naročil šentjoški duhovnik Fr. Julijani (1756 — 1836), ki je pokopan v Šmartinu pri Kranji, kjer se na njegovem grobu bere tudi Preširnov grobni napis, ki je pa uže v „Klasji“ na 253. strani natisnen.

2.

Pokojni ljubljanski zlatar g. Peter Simonetti pravil mi je večkrat to: „S Preširnom bil sem dober prijatelj; časi sešla sva se v krčmi pri vinu, časi je pred mojo prodajalnico nekoliko postal ter se kaj ponorčeval. Ko mi 1841. leta umrje moja žena Marija, po rojenji Grbčeva, in sem jej postavil grobni spomenik, naprosil sem prijazno dra. Preširna, da naj mi naredi zanj primeren napis. In res mi v kratkem prinese nekoliko verzov, ki se še dandenes beró na spomeniku moje pokojne žene, katera leži pokopana pri sv. Krištofu od stare kapelice na levo prav poleg zidu“.

To pripovedovanje starega gospoda Simonettija, katero je malo ne vselej ponavljal, kadar je govorica o Preširnu sukala se, zanimalo me je tako, da grem nekega dné rečenega napisa Preširnovega k sv. Krištofu iskat. Láhko sem našel pokopališče Simonettijeve obitelji in ondu sem na plošči od kararskega marmorja pod imenom Marije Simonettijevke čital in prepisal te verze:

Die Mutter und den Sohn, der ihr entsprossen,
Hält dieses Grab in seinem Schoss umschlossen;
Uns, deren heisse Thränen um sie fliessen,
Die Rückgelass'nen, mög' es einst umschliessen,
Vereinigt mögen wir aus ihm erstehen
Und in das ew'ge Haus des Vaters gehen.

Pokazal sem prepisane verze o priliki gospodu Simonettiju, ki mi je z nova potrdil, da so res Preširnovi.

Napis ohranjen je še do denašnjega dné. Lc.

Imenitna knjiga.

Istorija slavjanskih literatur A. N. Pypina i V. D. Spasoviča.

Izdanie vtoroe vnov pererabotannoe i dopolnennoe. Tom I. Spb. 1879 8°, VIII. 1—447 in tom II. Spb. 1881, 8°, XXIV, 449—1129, XIX.

Ta knjiga je prva kritično in pragmatično pisana zgodovina vseh slovanskih literatur; kajti znana, sedaj uže zastarela literarna

zgodovina Šafarikova iz 1826. leta in njegova zgodovina južnoslovanskih slovstev, ki je prišla 1864. l. uže po pisateljevej smrti na svitlo, poudarja pred vsem životopisni in bibliografični moment, a premalo se ozira na slovanskih narodov politične in občekulturne razmere, ki so z njihovim slovstvom o najtesnejšej zvezi; a Talvjna knjiga o zgodovini slovanskih slovstev pisana je brez vsega pravega znanja in brez potrebne temeljitosti. Po primerno kratkem, a korenito pisanem uvodu o slovanskem narodopisu, o statistiki slovanskih plemen, o slovanskih narečjih, o zgodovini slovanskega naroda in o vprašanji slovanske vzajemnosti, o slovanskih azbukah, o obče slovanskem pismenem jeziku in o krščanstvu pri Slovanih podaje nam akademik Pipin literarno zgodovino slovansko v tem redu, da najprej govori o Bolgarih, potem o Srbih, Hrvatih, Slovencih (Horutanih) in o Južnorusih; v drugem delu o Poljakih, Čehih in Slovakih, o gorenjelužiških in dolenjelužiških Srbih. O Rusih samih govoril bode knjige tretji del, ki pa še ni prišel na svitlo. Poljsko literarno zgodovino obdelal je Spasovič, vse ostale Pypin sam. Prof. Jagić piše o tem vélikem delu (Archiv, V, 2, 324): „selbst abgesehen von dem hohen Interesse der Darstellung, wird dieses Werk durch die reichen bibliographischen Hinweisungen, durch die gewissenhafte Berücksichtigung der einschlägigen weit zerstreuten und nur mit grosser Mühe erlangten Literatur ein unentbehrlicher Rathgeber für alle werden, die sich auf dem weiten Felde der slavischen Literaturen einigermassen zurecht finden wollen." Žal, da je v tej imenitnej knjigi naša novoslovenska literarna zgodovina najmenj temeljito razložena. Res, da o njej ne govori mnogo virov, a tudi ti niso vsi porabljeni, tako n. pr. Pypin ne pozna niti Marnovega Jezičnika, od koder bi bil marsikaj novega mogel pozvedeti, niti Stritarjeve ocene Preširnovih poezij. Glavni vir za najnovejši čas bil mu je Macunov jako pogrešni, starokopitni, nedostatni in z ozkosrčnega stališča pisani članek o našem slovstvu v českem naučnem slovniku. Kakor Macun, očita tudi Pypin po krivici Preširnu, da ni imel razuma za slovanstvo in njega razvoj ter da je ostal čisto lokalen gorenjsko-slovenski pisatelj („ostavilsja čisto mêstnymъ slovenskimъ pisateljemъ"); Koseski je ne samo prvak slovenskemu pesništvu nego tudi politični vodja (!!) svojega naroda, Malavašič, Muršec, Majar, Vrtovec so mu „horvatski" pisatelji; čitalnici pozna samo dve: v Ljubljani in v Novem mestu itd. Tudi konečna sodba o Slovencih ni resnična in ponemčenje narodovo pri nas ne tako grozno, kakor slabo poučeni Pypin misli. Treba bode o priliki te napake v posebnem članku pojasniti, da se iztrebijo iz knjige, ki je v ostalem res

delo, slovanske hvaležnosti dostojno. — Prvi del Pypinove knjige preložen je uže na nemški jezik: „Geschichte der slavischen Literaturen von A. N. Pypin u. V. D. Spasovič nach der zweiten Auflage aus dem Russischen übertragen von Trautgott Pech, autorisirte Ausgabe, I. Bd. Leipzig, F. A. Brockhaus, 1880, velika 8⁰, X., 586 str. Cena knjigi je 11 mark ali 6 gld. 60 kr. in dobiva se tudi v Ljubljani pri Bambergu. Ker je prelagatelju pomagal znani lipski profesor Leskien, dober znatelj južnoslovanskih slovstev, iztrebljenih je iz nemškega prevoda več ne malih napak, ki se nahajajo še v ruskem originalu. Vsem omikanim, ki niso zmožni ruskega jezika, ta nemški prevod najtopleje priporočamo; sicer pa mislimo, da brez Pypina bodisi ruskega, bodisi nemškega ne bode možno prebiti nikomur, kdor se ozbiljno peča z literarno zgodovino in komur je sploh kaj ležeče na slovanskih slovstev razvoji. Lc.

Levec

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. Jezičnik. A. Jernej Kopitar. B. Matija Čop. C. Dr. France Prešern (sic). Spisal J. Marn. XVIII. leto. V Ljubljani natisnil in založil Rudolf Milic 1880, 8⁰, 60 stranij. Cena 60 kr. Knjižica je ponatis iz lanskega „Učiteljskega Tovariša“ ter obseza kolikor toliko uže znane in objavljene, a jako pridno iz mnogih knjig in raznovrstnih novin zbrane doneske k životopisu Kopitarjevemu, Čopovemu in Preširnovemu, kajti životopisi to še niso, ker se pogreša pri njih vsaka organska zveza. In tudi ti jako pregledno sestavljeni životopisni doneski, ki bodo gotovo dobro došli vsem prijateljem slovenske slovstvene zgodovine, bili bi še večje uporabnosti, ako bi se gospod pisatelj v njih ogibal tistega nepotrebnega, posiljenega in — neslanega moralizovanja in tistega nestrpnega zadiranja in zbádanja na desno in na levo, katero nobednega ne boli in samo g. pisatelja smeši. Brez te nemale nedostatnosti obseza Jezičnik mnogo zanimivih stvarij, a posebnega spomina vredno je to, da g. Marn trdi (str. 45.), da je nemški sonetni venec „Romeo und Julie“, ki je brez pisateljevega imena natisnen v 26. št. „Ilirskega Lista“ 1833. leta — Preširnov. Kaj pa, ko bi bil Ulepičev? Stvar je vredna ozbiljnega preiskovanja in premišljevanja. Tudi ta zasluga gre g. Marnu, da je s pomočjo vodiškega župnika g. Kajdiža dokazal, da je Kopitar porodil se 21. avgusta 1780. leta, a ne 23. avgusta, kakor se je do sedaj sploh mislilo in kakor tudi Kopitar sam trdi. Omenjati nam je še, da format, v kakeršnem izhaja „Učiteljski Tovariš“ in po njem „Jezičnik“, ni četverka, kakor misli in šteje tiskarnica-založnica, nego velika osmerka in da tedaj knjižica ne obseza osem pol ampak samo štiri. — „Koledar in dnevnik za leto 1881.“ zove se koledar, ki ga je v žepnej obliki izdal in založil tiskar J. Krajec v Novem mestu. Ta koledar ima spredaj vse koledarske stvari, za njimi pa dnevnik, to je, vsakemu mesecu je dodano po 16 listkov belega papirja za vsakdanje zapiske. Koledar trdo vezan stane 80 kr. v bukvarnicah. — Knjižice

„Tisoč in ena noč“, ki jo tudi tiska in zalaga Krajec, prišel je uže 8. snopič na dan. — „Slovenski Pravnik“, št. 1. leto I. V Ljubljani 1881, 8°, 32 str. izdaje in ureduje dr. Alfons Moschè, tiska „Narodna tiskarna“. Tako je ime novemu pravoslovnemu listu slovenskemu, ki bode po dve poli obsežen izhajal vsakega meseca 15. dan. Prva številka prinesla je te zanimive in raznovrstne članke: Kaj hočemo? — O naših pravnih reformah. — Pridržanje samostalnega preganjanja kaznjivih dejanj v glavni obravnavi. — Prednost zastavne pravice hišnih posestnikov na pohišje najemnikov za najemščino pred starejšimi zastavnimi pravicami drugih upnikov. — Motenje v mirni posesti. — Sokrivda pri poboji. — Forum contractus in dokaz njegov. — Vknjižba servitut in realnih bremen. — Meja sodnikove oblasti v oficijoznem postopanji. — Ali so slovenske razsodbe sodnijam dovoljene ali ne? — Kolkovanje. — Raznosti. — Vabilo na naročbo. — Namen novemu listu je, kakor sam piše, z razgovori in z razpravami o pravo-znanstvenih razmerah in potrebah slovenski narod na isto bojišče popeljati, kjer se bije mirni boj za pravo in pravico, torej tudi za svobodo in omiko. Tako hoče pravnemu znanstvu koristiti in slovenskemu narodu do iste veljave pripomoči, katero po talentu svojih sinov in po večni pravici v obilni meri zasluži. Poleg tega bode zagovarjal tirjatev, da se slovenski jezik, kolikor moči, uvede v javno uradovanje. To so gotovo plemeniti nameni in ime gospoda urednika, znanega zagovornika in odličnega jurista nam je porok, da jih bode novi list tudi po možnosti izpolnjeval. „Slovenski Pravnik“ zasluži, da bi ga vsi slovenski juristi s pravoslovnimi članki in poročili in vsi slovenski domoljubi, ki imajo s pravosodjem posel in dotiko, z obilim naročevanjem izdatno podpirali. Naročnina znaša za vse leto 4, za pol leta 2, za četvrt leta 1 gld. ter se pošilja g. uredniku v Ljubljano, Frančiškanske ulice 8.

„Hrvatski Vienac“, znani leposlovni tednik s podobami, ki izhaja v Zagrebu ter stane za vse leto po pošti 7 gld. najtopleje priporočamo vsem omikanim rojakom našim osobito vsem čitalnicam. V svojej zadnjej številki prinaša jako dobrohotno pisan članek „Književni rad slovenski god. 1880.“, v katerem pohvalno omenja tudi naš list ter dostavlja: „Govoreći o Zvonu nemožemo mukom mimoići po imenu nepoznatoga nam pjesnika, koji se sakriva za slovom X. Nu tkogod bio pravi je rodjeni pesnik, a Slovenci će se njime skorom moći i ponositi, jer u zadnje vrieme njegovi mu plodovi bivaju sve to ljepši i zreliji. Njegove pjesme tako ti se srdca dojimlju, kako su iz srdca nikle“. O g. Samostalu znanem iz Stritarjevega „Zvona“ piše: Osobito nas je zanio gospodin Samostal, koji je u samom narodu nabrao mnogo nježna cvieća te ga priredio u liepe male pričiče . . . . Za njimi bi se imali povesti svi mladi spisatelji, kojim se pruža sgoda zalaziti u narod, ili koji su sami iz njega potekli, jer tim načinom čuva se mnogo poezije, a neizkusni početnici će mnogo prije uspjeti, sledeč pučko pripoviedanje, nego da svoju maštu po kakovih god tudjih, često puti i nevaljanih uzorih.“

Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti knjiga LIV. izšla je te dni s to vsebino: Životopis kardinala Gjorgja Utiešenovića, prozvanoga Martinusiusa, od O. Utiečenovića. 2. O odnošajih medju republikom mletačkom i dubrovačkom od početka XVI stoljeća do njihove propasti (ostátak). 3. Ruski historik Sergij Mihajlović Soloviev. Nekrolog od dra. Fr. Račkoga. 4. Pravni život u spljetskoj občini od dra. J. J. Haněla. 5. Izvještaj tajnika dra. P. Matkovića o radu

jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti g. 1880. 6. Izvodi iz zapisnika jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 7. Darovane knjige.

Novejše ruske knjige. „Skazki Kota Murlyki“. Drugo izdanje z ilustracijami izvrstnih ruskih umetnikov. Kot Murlyka, to je J. P. Wagner, profesor prirodoznanstva na St. Peterburškem vseučilišči, ki se pa tudi z leposlovno literaturo peča in je v teh uže drugič izdanih pripovedkah pokazal izvrsten poetičen talent. Dobiva se to delo v St. Peterburgu v knjigarni „Novago Vremeni“; knjiga po 2 rublja. — Dr. J. Strahêev. Sočinenija: Domašnij očag (roman). Zakonnyj brak (roman). Pohody na dohody (povest), vse v 1 zv. Spb. 1881 c. 2 r. 50 k. — N. J. Naumov. V tihom omutê. Razkazy iz byta sibirskih krestjan. Spb. 1881. c. 2 r. 50 k. — Gončarov. Četyre očerka (Literaturnyj večer. Million terzanij. Zamêtki o ličnosti Bêlinskago. Lučse pozdno čem nikogda.) Spb. 1881 c. 2 r. — J. Jurgenson v St. Peterburgu izdava ruske opere za pevanje in glasovir. Dozdaj je na svetlo izdana M. Glinke znana opera: „Zizen za carja“ c. 8 r.

Urednikova listnica. G. M. M. v Z. Take kratke novice nam bodo vselej dobro došle. — G. J. T. na T. „Verske bajke na Dolenjskem“ so uže stavljene, a morali smo jih ta pot še odložiti. Hvala! — G. J. H. v Lj. „Novejša češka literatura“ tudi v tej številki še ni mogla priti na vrsto. — Gospodična M. S. na R. Svoje hvale ne moremo tiskati. — G. dr. J. V. na D. Prihodnjič! — Mnogim pesnikom: Prosimo potrpljenja! Kar je dobrega, pride o priliki v list; kar je slabega, molčé — v koš! — Gg. pisatelji znanstvenih člankov ustregli bi nam s kratkimi sestavki, da bi jih ne bilo treba preveč trgati. — Da bodo čestiti čitatelji láže umeli v denašnjem listu natisneno pesen „Slovénskim svatom“, povemo jim v njé pojasnilo to: Pred več leti bil je znan ljubljansk trgovec povabljen v svate v svoj rojstveni kraj Konjice na Štajerskem, a ker ni utegnil sam priti, poslal je svatom spredaj natisnene zdravijce.

Listnica upravništva. G. A. M—čič v Merniku: Vam bodemo pošiljali po dva iztisa. G. J. K—ner v Logatci; Fr. Pr.—k. in J. C—l v Lembahu; Gr. J—b v Trstu: Vam vsem se je prva številka odposlala; morala se je na potu zgubiti. Dopošljemo Vam jo zopet meseca februvarja. Potrpite prosimo! G. Gothard Pavletič v Gorici: Vaše naročnine nismo prejeli; reklamujte torej. Druga številka se Vam je odposlala; prvo dobite v teku meseca februvarja. — G. M. S—bir, gimnazijalec v Mariboru: Vaša naročnina se je napačno zabeležila; sedaj je v redu vse; prva številka Vam doide meseca februvarja. — G. B. B. v C. Pisma zastonjikov mečemo brez razločka in usmiljenja v koš. Založniki niso Kalistri in tudi slovenski pisatelji niso dolžni samo tlako delati našemu listu. — Vsem gospodom reklamantom: Prvo številko dobite v teku meseca februvarja, kadar se z nova natisne.

„LJUBLJANSKI ZVON“ stane vse leto 4 gld., pol leta 2 gld., četvrt leta 1 gld. Naročnina pošilja se upravništvu v „Narodnej tiskarni“ v Ljubljani.

Založniki: J. Jurčič in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **dr. I. Tavčar.**

Tiska „Národna tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski

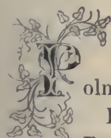
ZVON

Leposloven in znanstven list.

Izdajatelji: Jos. Jurčič, Janko Kersnik, Fr. Levec, dr. Ivan Tavčar.

Leto I. V Ljubljani, 1. marcija 1881. Štev. 3.

V pepelničnej noči.

Polnočni zvon z visokih lín
  Krepkó zaklenkal je,
Potíhnil glas je vijolín,
  Doň harp odbrenkal je.

Plesišča in gledišča se
  Povsod zapírajo,
V odprta pa svetíšča se
  Zemljani zbírajo.

Glej, božji hram na sred poljàn
  Dviguje se v nebó,
Oj, božji hram takó prostrán,
  In pa krasán takó!

Kot reke v mórje vánj nocoj
  Krdela silna vró,
Svetíšče pólno je takoj —
  In duri se zapró.

Tu v bagru ino v svili vse
  Nocoj košáti se,
Diší ti po kadili vse
  In sveti v zlati se.

Več biserjev, ko v dnu morjá,
  Pred táboj se iskrí,
In več, ko zvezd je vrh nebá,
  Tu jasnih je očij.

Tu gíbki udje, vzorna rast,
  Tu let in líca cvet,
Tu zemlje slast, bogastvo, čast...
  O, ti presrečni svet! —

A čuj!... Nek duh zakliče mi:
  „Kar zreš jih pred sebój,
Zapiši mej mrliče mi
  S pepelom tem nocoj!“

In stopil sem pred žrtveník,
  Kot bi duhóvnik bil,
Pepel iz oljčnih je mladík
  Nanj dèl cerkovnik bíl.

Pepela zdaj na teme sem
  Najprvo sebi vsul,
Vtopíl se v mísli néme sem,
  Le Bog je sam jih čul.

Pozvál nato krdela sem,
  In prišla so hrumèč,
Zaznámoval jim čela sem
  Pretèč in pa svarèč:

„Oj, grešniki mazíljeni,
  Proč krono in škrlát,
Saj boste vsí prisíljeni
  Vkloníti smrti vrát.

Sedaj vi narodom ste strah,
Strah tudi vas bo zmél,
To žezlo prah, prestòl bo prah,
Vi boste prah, pepél!

Vi, ki zaklade zbírate
Iz bližnjikov krví,
Ki reveže zatírate, —
Prah boste tudi ví!

Ti roj, ki noč in dan prežíš,
Da brata v past bi vjél,
Ti smrti v zanjke se vlovíš, —
Prah bodeš in pepél.

In tí, ki z umom, cvetom let
Zdaj bahaš se vesél,
Glej, predno ti odpade cvet,
Prah bodeš in pepél!“

Prišèl še mnog, še mnog je tróp,
Mar bo se kak otél?
Ne! Vsem podpisal sem pokòp:
„Prah boste in pepél“!

Na zadnje roj še priskakljá,
Neskrbnih, jasnih líc,
Číst, kakor angelji nebá,
In lepši od cvetíc.

Zaplakal nad tem krasom sem
Češ: tudi ta bo strt!
Še té . . . tresočim glasom sem
Zaznamoval za smrt . . .

Končano! — Ne! — Čuj, duri tàm
Ječé zaškrípljejo,
In nóve trume v božji hràm
Skoz njé se vsípljejo.

Na teh ní srêbra, ne zlatá,
In blesk jim je neznán,
Na licih tožnih se pozná
Le sled solzâ in ran.

To pač je siromakov rod,
Molčé je zunaj stal
In mirno čakal, da gospod
Prostora bi mu dal.

Sedaj, ko prost mu je pristòp,
Korak priblíža svoj,
Jaz pa spoznam trpinov tròp,
Oh, bil je — národ moj!

Odlôžil sem tedaj pepél,
V klečéče vprl okó,
Za blágoslov sem róke vspél
In vskliknil sem krepkó:

„Le vstani, vborni národ moj,
Do dánes v prah teptán,
Pepelni dan ni dan več tvoj,
Tvoj je — vstajenja dan!“

X.

Pismo.

Zložil Ivan Resmann.

Našel sem zvečer na mizi
Pismo kratkih besedíj:
„Žal mi je, ne smeš več blizi,
Oča tega ne trpi!“

Kaj je pisma treba bilo,
Kaj je treba v njem lažíj?
Pôljub zadnji je obilo
Pričal, kaj te zdaj skrbí!

Rokovnjači.

Historičen roman.

Spisal Josip Jurčič.

(Dalje.)

Šesto poglavje.

Bog ga vedi, Bog ga znaj!
Po noč' prišel, po noč' odšel.
Narodna

Blaž Mozol je v nedeljo popóludne na peči zleknen ležal, glavo z majolkasto ruto križem prevezano imel in stokal od bolečin, nasledkov Kamniškega tepeža ter preobilega pitja.

Družina Mozolova je bila od božje službe prišedši odkosila in se je razhajala. Kdor je utegnil, ali komur se je zljubilo, rekel je kakovo dovtipno šalo na stroške trpečega hišnega strijca Blaža, ki ni mogel nič jesti in je vedno gladil svojo bolečo tepeno glavo. Kajti povsod so ljudje taki, da kadar se jim škoda godi, nemajo bati se, da ne bi kdo našel se, ki jih še zasmehuje, ker zasmeh ljudje bližnjemu radi dajejo, rajši nego pomoč.

„Denes tako žalostno gledate, strijc Blaž, kakor veliki petek," reče hlapec Franc, klobuk na glavo natikaje.

„Takó se grdo držite, kakor da bi bili cel Kamnik požrli brez soli in zabele," pridene še dekla, ki tudi ni hotela zaostati.

„Hu-u!" javka pak strijc Blaž in s prstom tiplje obvezano glavo.

In ko sta hlapec in dekla odšla, začne še hišna gospodinja:

„Ker se hodiš pretepat, zato pa léži zdaj. klada ti lesena; ne da bi šel k maši v nedeljo!"

„O ti sitnica, ko bi tebi jeden tako glavo ubil, kakor so jo meni Rokovnjači, tudi ti bi denes ne bila pri maši. Hu-u! o kako me bôde in trga po buči! Ne reži na me, ne reži še ti, ampak pojdi mi iskat zelenega hobada, če je uže za mejo, ali vsaj bezgovega zelenja, ali pa encijana mi poišči, ali najdi tavžent-rožo, če uže raste, da denem kaj na rano, drugače se mi vrag še prisadi in morda bi še umrl, če na možgane udari, ta spak."

Mozolka je na to odgovorila z besedo, ki je bila robato zmerjanje; ali najbrž je imela v njenem jeziku nežnejši pomen, kajti šla je iz izbe in iz hiše ven in res tja za mejo iskat zdravilnih rastlin, ki jih je Blaž želel.

V izbi je bil ostal sami mladi hišni sin Pavlek. Tega strijc Blaž pokliče k sebi na pol zaupno:

„Pojdi sem bliže, Pavlek. Kako sem pa jaz sinoči, ali kadar je bilo, domóv prišel?“

„I po nogah,“ odgovori Pavlek, ki tudi ni hotel zaostajati v dovtipu in se veselo roga strijčevemu vprašanju. „A res ni dosti manjkalo, da niste po vseh štirih lezli; ko bi bili sami, bili bi uže ali po vseh štirih prišli kakor „biba-leza tóvor nese“, ali bi bili pa v koreninah ostali doli nad Lazom.“

„Ko bi bil sam? Tedaj nisem sam prišel? Kdo me je spremil? Do doma? Do sem me je kdo spremil? Nič ne vem, glej tako sem bil piján. Kdo me je spremil do sem? Kaj?“

Pavlek zarudi od jeze in reče:

„I, kdo vas je spremil? oni!“

„Kdo?“

„Oni,“ zavpije mladenič še enkrat, a sovraženega imena neče imenovati temuč po kratkem premolku pristavi: „ta, Štajerec.“

„Nande? Ahá, saj sem dejál,“ reče strijc Blaž kakor sam za se in se zamisli.

„Ni ničesa pripovedoval, kaj se je z menoj godilo?“ čez nekaj časa vpraša Blaž.

„Nisem poslušal . . . Kaj se more z vami goditi? Tepeni ste bili, pa je.“

„Tristo volkov, kadar dobim spet katerega onih Rokovnjačev, ki so me, ne odnese mi žive glave. Jednega od teh moram dobiti in smleti. In če je treba, da bi celi svet obtekel, obtečem ga za njim, ki me je po glavi, kakor da bi bil jaz kakšna kača, ki se na solnci greje ob pasjih dnevih . . . Ali ni Nande nič pripovedoval, kako so me, koliko jih je bilo in kdo so?“

„Le vprašajte ga sami, zunaj je sam,“ odgovori Pavlek.

„Reci mu notri,“ veli strijc Blaž.

„Jaz mu uže ne bom velel!“ reče fant in odide. A zunaj poišče hlapca in mu pové, kaj strijc želi ter pristavi: „reci mu ti, če hočeš.“

Hlapec Nandetu izroči, da bi rad strijc Blaž ž njim govoril, a ne more s peči, ker ga glava preveč boli in peče.

Z jezo je pa videl Pavlek, ki je imel strijca Blaža prav rad, čeravno mu je le grobo odgovarjal, da Nande, „Štajarec“, kakor je bodočega neljubljenega svaka imenoval, ni prav nič hitel v izbo temuč še dolgo prazno besedičenje imel s sestro in z materjo, ki je bila mej tem uže raznega zdravilnega zelenja natrgala in Blažu pod obvezo okolo glave naložila, to se ve, ne brez naukov za prihodnjost in ukorov za preteklost, kateri so pa vsi skupaj padali na kamenita tla strijc Blaževe nepoboljšljivosti.

Ko pride Nande k Blažu v izbo, gleda ga ta najprej čudom, kakor da ga prej ne bi bil še dobro ogledal.

„Kaj je?“ vpraša Nande in nehoté se mu čelo v gube zbere.

„Ti si me iz Kamnika od Vlagarja domov spravil?“

„Drugače bi bili v kolovoznih mlakah na potu obležali, strijc, tako ste se bili napili. Kogar sva srečala, kogar ste videli, nikogar niste poznali.“

„Glej no, glej! Ino, . . . kaj sem rekel? . . Reci, kaj si ti izpregovoril, ko si tačas v hišo stopil, kadar so bili oni Rokovnjači mene pobili, bes jih dregni! Kaj si tačas izpregovoril? Tako nekaj čudnega, da so se te vsi ustrašili, to se mi nekoliko še zdi, kakor v sanjah, potlej pa nič več ne vem. Kakor da bi se mi sanjalo, brodi mi po glavi. Reci mi no tisto čudno besedo, ali je bila jedna sama, ali dve besedi?“

Nande je bil ravno od strijca proč obrnen, drugače bi bil ta videl, da je na njegovo vprašanje kar prebledel. A takoj je z glavo stresel in rekel:

„Kakšno besedo! Jaz nisem nič videl, kedaj in kakó so vas potolkli. To se vam je vse v pijanosti nasnovalo, da sem kaj govoril. Saj sem rekel, da niste nikogar poznali in da ste vse narobe videli. Mene ni bilo več v krčmo nazaj, ko sem vas bil pustil. Dobil sem vas pred Vlagarjevo hišo ob zid naslonjenega in od tam sem vas domov spravil. Notri v izbi vas je bil udaril tist mož, ki ste mu rekli Rajtguzen, ali kakó.“

„Ne baš! Rajtguzen, — ti presneti Tonček ti, včasi sva bila vinska brata na semnjéh in povsod, kjer sva se sešla! — ta Rajtguzen je začel, to je res, ali oni grdi Rokovnjači od peči so potlej na me

padli, in te si ti zadržal, zdi se mi, da mi niso še bolj nametali, nisi li ti?“

„Jaz ne, to se vam je mešalo, ker ste preveč pili,“ odgovori Nande in korakajoč v drugi konec izbe, jezno zobé stisne, kakor sam s seboj nezadovoljen, da je enkrat tako nepreviden bil.

„Da se mi je mešalo?“ vpraša Blaž poluglasno.

„Gotovo tudi ne veste, da ste tistega starega dedca pri peči, ki ste mu rekli Rokovnjač, skoro do mrtvega pobili?“ vpraša Nande skrivnostno.

„Tistega kosmatega? Tomaža? Ali sem ga! Res?“ vpraša Blaž z velikim veseljem, kakor da bi šlo za dobro delo, ki Bogu in ljudem príja.

„Za to je najbolj pametno,“ reče Nande „če molčite o tem dnevi popolnem. Nikomur nič ne govorite, veste, nikomur. Če gosposka zve kaj o tem, zapró vas. Zdaj so Francozi v deželi, ti ostro gospodujejo, saj ste slišali. Pri Vlagarji doli sem uže jaz skrbel, da ne izdado, kdo ga je udaril.“

„Samo če sem ga rés. Ali sem ga dobro česnil? In kako je to vraga, pa se nič ne domišljam, da bi ga bil udaril. Glej šenta, menda se mi je vendar res močno mešalo, ker tudi tega ne vem, a take reči vem, ki niso res. Torej ti nisi prišel in ti nisi ubranil me, ko so Rokovnjači z noži na me šli, . . . čakaj no . . . kako si jim rekel?“

„To vse se vam je mešalo. Zatorej vam pa svetujem, strijc, molčite kar o vsem, da sodnik ne zve in da vas ne zapró.“

„Zapró? Beži, beži! Mar jim je za to, če kdo kacega Rokovnjača kavsne. Francozje so res hudi, ali mene bi pa tudi živega ne zapirali, to ti povém. Če sam Bonapart Na-po-lijon po me pride, ne spravi me s soboj, da ti rečem. Po sámosti sem se uže z marsikaterim junakom premetaval, nobeden me sam ni še užugal, pa bi me tudi francoski Bonapart ne, sam uže ne, da ti rečem. Za to se ne treba nič bati za me. Samo če sem res onega kosmatega cigana potolkel. Ali ga sem, ali ga nisem? Bog mi pomagaj in sv. zgubljeni sin, da bi ga le res bil!“

Ta misel je za nekaj časa Blaža tako obradovala, da je svojih bolečin in vsega druzega pozabil.

Sicer mu je pa dogodek v Kamniškej krčmi vedno po glavi rojil, tist dan in drug dan.

„Ali sem bil res tako zmešan, da se mi je vse ono le sanjalo ali v glavi zverižilo, pa ne bi resnično bilo?“

To vprašanje mu je vedno vstajalo. Od kraja je uže verjel. Ali nazadnje pak je strijc Blaž, ko je bil sam, usta na šir odprl, oči raztegnil in za en hip prav neestetično jezik na svet pomolil in rekel: „Ko bi se pa meni ne bilo mešalo! Ko bi bil ta Nande... I, i, i! Saj vendar nihče ne ve, kdo je in od kod, ta Nande!“

Strijc Blaž je bil veliko misel našel, strašno misel, táko, da se je ni upal nikomur v hiši povedati.

Sklenil je pa paziti in iskati.

In skoro, ko je bil v kacih štirinajstih dneh ozdravel in spet mej ljudi prišel, mu je bila prilika nekaj sumnjivega opaziti.

Sedmo poglavje.

On hodi v temi okolo, kakor se vidi, in se spozná, kakor lisjak, zjutraj po tem, kar je škode naredil.
Washington Irving.

V Radomlji na severnem konci vasi je bila samo še v jednej malej hiši luč, povsod po drugih hišah je bila črna temà okna zagrnila. V tej malej hiši je imel stari črevljar Bojec na podolgastem stolu razprostrto svoje orodje in je krpal črevlje Blažu Mozolu, ki je premogel samo jedne za petek in svetek. Mozol bi bil torej moral jutri v nedeljo brez maše biti, ko bi se Bojec, ki je včasi šival, včasi po svetu potepal se, ne bil dal preprositi, da jih zdaj, če prav je bilo uže pozno v noč, popravi, kolikor se je stara razvalina kvederskega črevlja ravno popraviti dala. Bojec je črevlje popravljal in še svojega vasovalca Blaža je zabaval, pripovedujé mu na njega prošnjo pripoved o treh bratih, katerih je veljál jeden za neumnega. Mej tem pripovedovanjem pa zasliši Bojec, kakor da bi kdo dreto vlekel in ko se ozré, vidi, da je Blaž na klopi zaspal, kakor je bila tudi mačka na peči, jedina sostanovalka Bojčeva, uže zaspala.

„Vse spi, le človek delaj še v noč!“ srdi se stari suhokostni mali mož in jezno z ročajem od kládiva drgne po obšivu, kajti dodelal je bil glavno reč, drugo pak je ukrenil pustiti za drugič ali za vselej.

V tem hipu nekdo na okno potrka. Črevljarček se prestraši, da se zgane na stolu. Še enkrat potrka ob svinec na šipi, močno.

Bojec vstane in gre okno odpirat. Tema je bilo zunaj kakor v rogu, nikogar ne bi bil mogel videti.

„Odpri vrata in pusti me v hišo!“ ukazuje nekdo zunaj.

„Kaj pak! Komu? Kdo je?“ vpraša Bojec pa malo na stran stopi pri odprtem oknu, da ga ne bi mogel oni zunaj iz teme zadeti, ako je hudoben človek.

„Bojec odpri, ali ven pridi!“

Bojcu se zdaj glas znan zdi, ali vendar se ne domisli, kdo bi bil. Zato še enkrat vpraša:

„Kdo si pa?“

Namesto odgovora pomoli se bela moška roka z razprtimi vsemi petimi prsti, s hrbtno stranjo naprej, na mazinci je bil velik srebern prstan, ki je imel vkovano debelo, primerno težko jekleno gumbo. Bil je to takozvan tepežni prstan, kakor so ga Gorenjci v starih časih z Nemškega dobivali. S tacim prstanom na mazinci bila je teška kmetska pest oborožena za smrten udarec.

Bojec je poznal znamenje z roko, in prstan na tej roki in silno se je prestrašil.

„Precej, precej, precej!“ mrmral je naglo skozi okno, boječe ozrl se po spečem Blaži, da li ni ta ničesa videl ali čul, ter ko je Blaž v pólu temi mirno ležal kakor prej, ugasne Bojec luč in po prstih leze iz izbe in v temo h kličočemu pred okno.

Komaj je zunaj bil, ko plane Blaž na noge in pristopi k oknu, da bi slišal, kdo je in kaj imata črevljar in on. Prejšnje klicanje na oknu ga je bilo vzbudilo in videl je tudi čudno znamenje z roko skozi okno, ki je bilo Bojca tako preplašilo.

„Je li kdo pri tebi?“ vpraša nekdo zunaj.

„Mozolov Blaž. Črevlje sem mu šival; a zdaj spi kot polh,“ odgovori Bojec ponižno in polutiho.

„Kdo, Blaž? Povsod vrag nosi tega pijanca,“ reče tujec. In Blažu se zdi ta glas dobro znan! Vleče na ušesa, da bi še kaj ujel, ali zastonj. Le še kako posamezno besedo čuje, a kaj Nande — njega je namreč spoznal — Bojcu zabičuje, ni mogel razločiti. Nazadnje sliši vendar, da vpraša črevljar:

„Jutri ob tem času?“

„Ob tej uri, ali malo kasneje ga pripelješ,“ reče Nande.

„Če pride sam.“

„Če pride sam; a če pismo pošlje, prinesi pismo, pa tudi po noči, ne po dnevi. In hodi po dólenjej stezi, da nihče ne vidi, celó Mozolov pes te ne sme oblajati. Na dolenjem konci na okno potrkaj,

na katerem boš luč videl, in na katerem bodo dve ali tri bele trske stale. Slišal li?“

„Slišal!“

„Na!“ Rekši mu je dajal nekaj denarja. Potlej je odšel.

Bojec je vrata svoje koče spet prislonil, da so režávo v podbojih zaškripala. To je bilo Blažu znamenje, da se brž spet po klopi vleže in premišlja, kaj bi. Kaj ko bi Bojca za vrat prijel in prisilil, da pové, kaj oni Nande okolo njega hodi, okolo zanikrnega Bojca in celò po noči!

Zdaj pride gospodar koči spet v izbo, kateremu je Blaž tako iskrene želje gojil. „Spiš, Blaž?“ vpraša.

Blaž se potuhne, nič se ne oglasi.

„Spi!“ mrmra Bojec, vzame kresilo in gobo s kotička na peči, ukreše in spet užgé z ožvepljeno nitjo svojo svetilnico, staro lončeno črepinjo z oljem. Potlej pak Blaža potrese za koleno in ga goni:

„Hoj, Blaž, črevelj je cel, vstani, obuj se in hodi! Jaz sem zaspan.“

Blaž vstane in se vzlekne, kakor stoprav zdaj probujen, ogleda zašit črevelj, obuje ga, dvakrat s peto ob tla udari, kakor da bi hotel poskušati, bode li se stopati dalo v novo zašitem obuvalu, pak reče potem:

„Veš kaj se mi je sanjalo zdaj le tu na tvojej klopi, Bojec?“

„To dej, drugič povej, nocoj sem uže tudi jaz zaspan, le pojdi v božjem imenu!“ govori črevljar.

„Kaj pak! Misliš, da se jaz dam tako zapoditi iz hiše, kakor zajka iz detelje! Da bi mojih sanj ne poslušal! Sapra-miš, rajši ti vrat zavijem. Misliš, da ti ga ne morem?“

„Zato ker sem ti črevelj zašil?“

„Za to dobiš groš, kadar bom prvega spet v roko dobil. Zdaj pa poslušaj, kaj se mi je sanjalo.“

„No kaj?“

„Sanjalo se mi je, da sem bil šel v planine nad Kamnik. In ko sem prišel gori v skale v Jermanova Vrata, . . . veš kje so Jermanova Vrata?“

„No, kako ne bi vedel?“ deje Bojec.

„Ko sem prišel v Jermanova Vrata, srečam veliko žensko, tenko kakor lopar, prepasano kakor osa in hudih očij kakor mačeha. Kdo si, vprašam. Torklja sem, Torklja, Blaž, da boš vedel, reče, Torklja.

Pogledam jo na drobno in pravim: i, videl te nisem še nikoli, ali res si taka, kakor dékle govoré, da pod streho hodiš, kadar predejo. Od kod pa hodiš in kaj iščeš, Torklja, vprašam. In kaj mi baba pravi, kaj meniš?“

„Kako čem vedeti?“ proti vpraša Bojec.

Blaž Mozol pak se nagne proti Bojcu in v skrivnostnem glasu in z razpetimi svojimi velikimi očmi pripoveduje: „Veš kaj mi je rekla? Doli sem bila, pravi Torklja, v Radomlji, pravi, in sem se bila skrila pri Bojci, pravi, gori na izbi, pravi, in sem poslušala, pravi, kako je bil prišel k njemu — Rokovnjač, pravi, Rokovnjač!“

Tukaj izpusti Bojec glas od sebe, ki ni bil ni „a“ ni „e“, ali nekako tako se je glasil in teško bi bilo določiti, ali je mož bolj ustrašil se, ali bolj čudil se ali oboje.

„Kako je bil prišel Rokovnjač k njemu — nadaljuje Blaž mirno — in mu je poročil in dejal: ti, Bojec, ná to in to, pa pojdi tjakaj in tjakaj in reci temu in temu, naj pride na moj dom gori na Paleževino, kjer sem ravno zdaj kupil domačijo, pa nihče ne ve, da sem Rokovnjač, samo Blaž Mozol vé, ki je moj prijatelj in tudi uže v našej družbi.“

„Ti tudi?“ strmeč vpraša Bojec.

„Glej ga, jemlji te Kurent! Zakaj pa jaz ne bi bil, če si še ti! Pa kaj me gledaš tako grdo kakor sam Deklecjám, tist rimski, ki je svetnike trpinčil in svetnice.“

Bojec je usta kar odprta pustil in zijal. Vse je verjel; kakó bi kaj tako za gotovo povedanega ne verjel!

„No in ravno, ko sem hotel Torkljo vprašati, kam, po kaj in h komu te je naš prijatelj Rokovnjač poslal, prišel si, nadloga stara, in si me vzbudil. Nisi mogel še táko dolgo spečega pustiti me, da bi bil še to zvedel? Kam te je poslal?“

„K Brdskemu pisarju, da Grogi poroči, kedaj Francozje . . .“

Tu Bojec naglo preneha. Morda mu je sum ponovil se, da ga je Blaž vendar le prevaral. Morda pa ni res, da je tudi on Rokovnjač.

„Groga? Kdo je Groga? Ta na Paleževini?“ vprašuje Blaž, ki je vedno bolj drzen bil, ko se mu je posrečilo prvič prevariti Bojca.

„Ti ne veš, kdo je Groga? Ti, ti nisi . . .!“

„Kdo govori, da nisem!“ srdi se Blaž. „Kdo pravi, da nisem?“

Zdajci se domisli Rokovnjač, da se lehko na drug način prepriča, da li je res Blaž ud njegove družbe. V tem slučaji je gotovo njihov jezik znal; vsaj nekoliko.

„Ti si grilc, privolhav si nas v šrencenco pertanat; ti si naj birgav!“ *)

„Kaj je to nemško ali je francosko, ali je volčje, ta hav-hav-hav?“ vpraša Blaž. In Bojec je videl, da se je dal po čudnej pripovedbi in po manevru Blaževem na led izpeljati in da je jeden del skrivnosti izdal, če Blaž morda ni uže vsega slišal skozi stene.

„Ti si mi lagal,“ reče Bojec, srpo gledé Blaža, a roka mu kakor skrivaj poseže po podolgovatem stolu in izmej svojih šil potegne ostrobrušeni krivec, črevljarski nož.

Ali Blaž Mozol je imel oči povsod, zapazil je tudi, kam je šla Bojčeva roka in kakor mačka na miš, skočil je Blaž na starega prijatelja in ga krepko tiščal za pestjo, ki je krivec držala.

„Ne boš ti Blaža Mozola z noži drezal, ne! Spusti nož ob tla!“ vpije Blaž.

Rokovnjač, čuteč, da je slabši od svojega protivnika, spusti nož ob tla. Blaž potem protivnika z močjo zavihti in nazaj vrže sè stolca, na katerem je sedel. Padajoč omahne Bojec z obema nogama in podere tudi podolgasti štol s svojim orodjem in s svetilnico, tako da je bilo na enkrat tema v izbi. Blaž suje z nogo v temi po črevljarji kar tja poprek, kakor je hotelo prileteti, ali po nosu ali po kóku, govoreč:

„Na, ti pasjedlakec, na! Pa še! Boš ti mene z nožem drezal? Jaz ti bom vetra dal, pa bo pihalo z viharjem, kateri ti bo še tistih pet las izpulil in v resje odnesel, ki jih imaš, las rokovnjaških in peklu prodanih.“

Zunaj Bojčeve koče Blaž iz teme še za slovó rokovnjaču zažuga, da ga hoče gotovo še obešenega gledati in napoti se po stezi iz vasi.

Mej potom je začel premišljati. Torej je bilo vendar res, da ondan v Kamniku ni bil takó piján, da ne bi bil ničesa vedel, temuč one Rokovnjače je le Nande ukrotil. Bojec mu je rekel Groga, Groga! Prav rokovnjaško ime. In ta človek Rokovnjač? Ali resnici podobno je bilo. Ničesa ni delal, nihče ga ni videl trgovati, temuč je le govoril, da trguje; nikoli ga ni bilo domá, in vendar je imel zmirom denar! In ta človek se je hotel v njegovo rodovino ženiti! Groza. Mala Polonica Rokovnjačeva nevesta! Kako bode debelo pogledala,

*) Iz rokovnjaškega poslovenjeno: Ti si brič, prišel si nas v uječo spravit; ti si naji poslušal.

kadar to zve! In kaj poreče nje mati! Iz kože poskoči od jeze. A kaj poreko ljudje, ko to slišijo!

Ta Nande ali Groga je gotovo jeden glav Rokovnjaških, če ne prva glava. Drugače se ga Bojec ne bi bil tako ustrašil. In v graščini Kolovškej in v Kamniku bodo dali lepe razpisane denarce radi tistemu, ki jim glavo Rokovnjačem ovadi ali celó pripelje.

Zato Blaž Mozol naredi ta črtež: Precej ko pridem domóv, pokličem hlapca Franca, oba oblezeva sosedovo hišo in primeva in zveževa ga. Če ga ni, pride jutri zjutraj, primeva ga tačas in zveževa ga! Potlej ga pa peljeva zvezanega kakor bika ali v graščino Kolovško ali pa v Kamnik, ali gospodu Poljaku, ali gospodu Gavriču, Če je on glava, dali bodo več kot so oklicali. Toliko denarja v cesarskem srebru ali pa v frankih, naj bode kakor hoče, da le je!

Ko je domov prišel, sklical je brž hlapca in mu povedal, da je Rokovnjače iznašel: Nande je jeden, Bojec jeden. Ali hlapec ni bil zadovoljen takoj s postelje v hlevu iti ž njim v sosedovo hišo gledat, da li Nande tam spi ter ga prijet in zvezat. „Pa saj ga jutri zjutraj primeva!“ reče Blaž v svojih lehkih računih in sam leže spat. Da bi mu po noči mogel kdo račun do jutri pomótiti, na pr. Bojec, tega se ni domislil.

Osmo poglavje.

Ko sliši to, ne zgrudi se na tla,
Strahota pred soboj je ni obšla.
Ko upala je še, bil čut mehák.
Ne upa več, zdaj duh je v njej kropák.
„Kogá ljubíti nemam več, ne smém,
Zakaj bi bala se zato, ne vem.“
Byron.

Na jutrovej strani se je žarilo, noč je bila postala svitlejša, vendar belega dne še ni bilo, ko je Nande na malo štiroglato okno one izbe trkal, kjer je Polonica spala.

„Kaj češ?“ vpraša čudom deklica, ki je bila na okno prišla.

„Ogrni se, in pridi ven, govoriti moram s toboj,“ reče Nande resno.

„Kaj ti je?“ ostrmi deklica.

„Če me rada imaš, stori mi to, kar te prosim, pridi ven k meni!“ reče.

„Oblečem se precej, vrata odprem in zakurim, pa pridi potlej notri, zakaj bi jaz na vrt hodila, kjer je hladno?“ reče ona.

„Nečeš, če te prosim? Notri jaz ne idem več. Tvoj strijc . . . ali povedal ti bom tukaj na vrtu, pridi ven!“

Deklica se odmakne, naglo obleče in kmalu je bila poleg njega. Ob zidu za hišo je pod kapom sušil se kup desák, tam je sedel on in ona se prisede tik njega na desno. On je imel teško sukneno bundo ogrneno čez leva pleča in jo je pred soboj skupaj držal, kakor da bi hotel nekaj skrivati pod njo. Na glavi je imel namesto slamnika, kakor zadnje dni, kučmo iz polhovih kožic.

„O joj, ti si oblečen, kakor za zimo. Kam si namenjen?“ vprašuje ona in si dá brez branjenja od njega roko okolo tilnika oviti. Ne da bi jej na njeno vprašanje odgovarjal, vprašal je sam, in s tresočim glasom ono staro vprašanje, ki se nam neudeležencem zdi smešno ali je onim, ki se jih tiče, tačas vir neizmerne sreče:

„Ali me res ljubiš?“

In tudi odgovor Poloničin, katera je zdaj še le opazila njegovo razburjenost je bil tak, kakor je navaden v jednacih položajih. Rada bi bila zavpila „da!“ takó močnó, da bi se bilo razlegalo tja onkraj Kamnika, ali sram jo je bilo tako živo resnico glasno povedati, tiho je pritrdila, da ga ljubi res in žareč obraz skrivala naslanjaje se na njega ramo. Pa kmalu sklonila se je in lehkodušno vprašala: „Kaj ti je pa denes.“

„Ko bi me ti ljubila takó, kakor ljubim jaz tebe, dekle moje, bolj od vseh druzih ljudij, bolj kot mater, brata in dom, šla bi z menoj, kamor bi jaz hotel.“

Ona upogne glavo in zopet opazi njegovo nenavadno resnobo.

„Pa zakaj bi hodila proč, če treba ni? Zakaj to praviš?“

„Ko bi pa treba bilo?“

„Šla bi!“ odgovori ona hitro kakor kljubovalen otrok.

„Res, Polonica? Reci to še enkrat!“ deje on nekako veselo iznenádejan, prime jo za roko in jej ognjeno zre v oči. „Bi li ti šla z menoj, zdaj precej?“

„Precej pa ne, saj ni treba,“ reče ona, in se mu spet čudi. „Kaj ti je?“

On jo izpusti pa reče črez nekaj časa:

„Deklica moja, ti ne veš še, kako te jaz ljubim. Tako, da bi šel za tebe v smrt, vice, pekel, ali v nebesa, kamor greš ti. Ko boš slišala, in še denes boš slišala, kdo sem, nikar se ne ustraši, temuč misli, kaj sem ti rekel: na potu v pogubo me odpelješ le ti

na pošten pot v srečo. Samo ti, če hočeš. Ti si moj angelj váruh, če ima človek angelja váruha. Ti me moreš rešiti, drugi nihče, če me ljubiš, če ostaneš moja, naj ljudje porekó kar hoté. Ustrašila se boš, ko zaslišiš, kakó mi bodo rekli, ali domisli se mojih besedij in veruj le to: tebe ljubim bolj kot te more še kdo na širokej zemlji in kadar tebe vidim, tačas sem dober človek, tačas sem pripravljen vse storiti, kar ti želiš. Zato, deklica, ljubi me in reši me!"

Široko, ogorelo lice mu je bilo mej tem bolj zarudelo, z oči pak so se mu svetile solzé, prve solze, katere je mladica videla v očeh ljubljenega možá in to jo je omamilo. Objela ga je in poljubila ter prosila:

„Nande, ti moj ljubi, ne jokaj, ne, oj, jaz tega ne morem videti," in jokati je začela sama. „Povej mi, kaj ti je, kaj naj storim. Vse storim, kar rečeš, vse, in grem s toboj, kamor rečeš."

„Res pojdeš?"

„Res!" odgovori deklica brez misli. Razumela ga ni mnogo več, nego toliko, da je nesrečen, da ga nekaj tare in to mu je hotela olajšati, zato bi bila vse obljubila, pa menda tudi res storila. Dekličja natura je taka, pravijo.

„Ti zdaj ne poznaš še vsega. ali bojim se, da bodeš slišala skoro še preveč. Ne pozabi, kar sem ti rekel, ne pozabi, kar si mi obljubila. Le ti moreš pomagati mi," nadaljuje on.

„Ali kaj ti je? Kam si namenjen?"

„Proč, ali tebe moram kmalu spet videti, veš? Čuj! Zvečer, kadar se mrak naredi, pogledaj včasi gori le v hosto pod ono sprednjo staro smreko. Kadar tam vidiš iskre kresati precej, ko se je mrak naredil, tačas mi pridi naproti do sredi steze, če hočeš z menoj govoriti. Če boš pa imela kedaj kaj povedati mi, pojdi po noči — saj te ni strah, dekleta, ki je mene ljubila, ne sme biti strah neumne noči — pojdi po noči na vrh Slemena, in tam, kjer dva stara, visoko okleščena bora sama stojita, napravljena bode grmada suhljadi. Rado se bode užgalo. Užgi in pri ognji počakaj. Tistemu smeš vse povedati, ki bode k tebi prišel in prvo besedo „Nande" rekel. Ne boj se ga, če bo grd. Nemam lepih ljudij. — Vrniti se odslej ne bom več semkaj mogel. Sovražniki so za menoj. Tvoj strijc Blaž me je izdal najbrž uže to noč. Če me ni še, bode me. Jaz bi mu lehko za vselej usta zamašil, in niti meni samemu ne bi trebalo roke vzdigniti; ali tega nečem, ker je s toboj v rodu, samo ker je tvoj strijc."

„Naš strijc te je izdal? Komu, zakaj?“ vpraša deklica strmeč.

„To boš vse slišala. Samó ustraši se ne, in ne veruj ljudém vsega, kar bodo govorili. Pa ko bi tudi jaz tako hudoben človek bil, kakor porekó, za tebe nisem, za tebe sem mehak kakor dete; za tebe sem dober v srci. In če sem za druge ljudi tak, da se me bojé, krivi so ljudje sami, ki so me proganjali in na polje vrgli še mladega kakor divjo zver. Ti si prva duša, ki me ljubi. Sezi mi v roko, da me nečeš pustiti tudi če me drugi ljudje obsojujejo!“

In dasi ga ni prav umela, kaj pripoveduje in prav za prav ima, in da si se ga je v tem hipu skoro bala, kajti ko je govoril, da ga ljudje proganjajo, zasijalo mu je oko nekako divje in strašno, — vendar mu je pomolila desnico, katero je trdno z obema rokama oklenil in jej molče zrl v oči.

Mej tem se je bil dan naredil.

Zdajci se začuje kletev od druzega konca hiše in strijc Blažev glas v tej kletvi.

„Ušel je, vrag! Ni ga več v gnezdu, zakaj nisi hotel sinoči vstati France!“ ropoče Blaž.

Nande vstane in reče deklici: „Zdaj pa moram iti. Pomni, pomni, kaj si mi obljubila, na kaj si mi v roko segla. In, ne veruj vsega, kar boš slišala. Če ljubiš mene, ne boš jokala. Kaj so ti mar ljudje? Jaz pa pridem kmalu spet k tebi, ali pa ti — k meni! Pokazalo se bode, ali je ljubezen res kaj, pokazalo se bode pri tebi.“

Rekši jej stisne roko in na sever odhaja naravnost črez vrt in črez njive, kjer je najbližje do gozda. Strmeča je gledala ona za njim, kaj je vse to govorjenje pomenilo? Ko je bil za pol streljaja od hiše, zagleda ga strijc Blaž in kakor besen začne vpiti: „Ho, ho, stoj! France, France, pojdi sem, teciva, teciva za njim! Glej ga, glej ga! Drži ga, ho! ho!“

Strijc Blaž se res spusti za Nandetom črez njive, a hlapec France mirno stoji in zijá; nema veselja hoditi v boj, najmenj pa loviti Rokovnjačev, če je tudi res, kar strijc Blaž govori. „Naj ga ujame in uklene sam, če je res tako močán, kakor zmirom govori,“ reče France in vtakne jedno roko za hlačni prteni pas, z drugo pa si počasi stegno briše, kakor da bi dejal: jaz svojo roko umivam v nedolžnosti.

Predno je bil Blaž črez sredo njiv pritekel, skril se je bil Nande uže v goščo nizkega gozda in strijc se je upéhan vračal.

„Kaj mu hoče strijc?“ vpraša Polonica hlapca.

„Pravi, da je ta Nande Rokovnjač, glej!“ reče hlapec. „Po noči ga je nekje videl in slišal, pravi. In veš kaj je še slišal? Da ni Nande, ampak da je Groga, Groga, Rokovnjač.“

„Kdo to pravi?“

„Strijc,“ odgovori hlapec in se neumno smeje.

„Strijc,“ ponavlja pólu glasno, kakor brez misli dekle, stoji na mestu pod staro jablano, gleda srpo v tla.

Rokovnjač! To je bila strašna beseda. Ali razumela je precej vse. Pač jej je bilo, kakor da bi jo bil kdo s kolom po čelu udaril. Ali deklica je imela močne živce. Ni v omedlevico padla. Temuč čez nekaj hipov je premaknila se od stare jablane, pod katero je hlapec še ostal, proč, pregazila je, da ne bi po okoliših hodila, kup gnoja na dvorišči in stopila v vežo. Tam se je pri spodnjih vratih naslonila na podboj in nekaj časa strmela tjakaj pred-se.

„Si uže pomolzla?“ vpraša jo mati prepirljivo in osorno.

Dekle se molče obrne, vzame veliko mlečno golido v roke, nalije mehanično v njo vode za umivanje vimena in otide v hlev.

Kdor bi jo bil po vnanjem sodil, mislil bi bil morda: ta se ne meni mnogo za to, da jej je britka osoda ravnokar prve ideale življenja v blato potrgala. Ali krivo bi bil sodil in površno. Ne kaže se čut pri vseh ljudéh jednako.

Ljuba Rokovnjačeva! Kadar ljudje to zvedó, kadar to začno govoriti, o Bog, kakova sramota!

In res čudno je, da ima misel: ,,Kaj porekó drugi ljudje o tem,“ tako mogočen vpliv na vse ljudi, v vseh položajih, še tačas ko smo najbolj na se navezani, in ko bi se za ves drugi svet imeli najmenj brigati.

Sramota!

A vendar se je oglasil precej poleg tega čuta spomin njegovih besedij: le ti me moreš rešiti, če me ljubiš! To mu je pa obljubila, v roko mu segla!

(Dalje prihodnjič.)

Spomini o cirkniškem jezeru.

Spisal dr. H. Dolenec.

III.

Povedal sem uže, da posebno dosti živalij je videti na jezeru v spomladanjem času, kadar se race in druge ptice jamejo od juga proti severu pomikati. Južna gorka sapa taja sneg po naših hribih, jadransko morje se vznemirja, valovi se premetavajo in neizmerne trope rac komaj čakajo mraka, da se povzdignejo in letijo proti severu v mirnejša močvirja in jezera. Ali pomlad je nestanovitna kakor mladost, s katero jo primerjamo. Na večer gorák veter pa južno vreme, ali kakor da bi kolo zasukal, preskočilo je na burjo in piš, veter se z dežjem brani, a burja ga v sneg izpreminja. Prespali smo noč, pa z velikim začudenjem vstanemo, videči zemljo z belo odejo pobeljeno; ali drugače se je tistim godilo, katere je taka neugodna izprememba na potovanji srečala. Na tisoče popotnih ptic je prevarila spomladanska nestanovitnost. Branijo se sicer in silijo dalje, ali kam, revice? Le zmirom v hujšo burjo, temo in sneg. Do tál je treba, ni drugače, in čakati, da se vreme utolaži, in to se spomladi tudi časi tako na naglem zgodi, da uže na jutro pobeljene vrhove najčistejši solnčni žarki obsevajo.

Tako jutro, bila je nedelja, zvabilo me je, da sem puško na ramo obesil, psu zazvižgal, pa hajdi čez Greben proti Jezeru. Bil je po dolgem deževanji in meglenem vremenu zopet lep dan, ki je v pomlad silil. Taki dnevi vsaj náme posebno vplivajo. Nikdar mi ni pomlad tako lepih trenutkov rodila, kakor so jih takšni prvi dnevi vzbujali, in čim bolj se človek stara, tem bridkejše izkušnje ima in tem večkrat se vara v svojih nadejah in osnovah, ali vendar le neizmerna je moč prirode, človek pozabi let in težav in zopet si more reči: vendar sem še jedenkrat vesel, da sem na svetu.

Z Grebena se pregleda jezero. Ni bilo zalito, Osredek*) je bil iz vode. Videl in vedel sem, da s puško ne bode denes dosti opravka,

*) Osredek je precejšen kos sveta v jezeru, ki se nikakor ne loči od cele ravnine, in vendar je dosti višji, kar se pozna po tem, ker ga voda najkasneje zalije.

vendar me je mikalo v dno in do vode, ker sem znal, da je viharna noč dosti živalij ustavila. In nisem se motil. Nikoli več, ne prej ne pozneje nisem toliko ptic skupaj videl, kakor ta dan. Gosij, rac, malih in velikih, največ pa zvižgavk, pliv in obrežnih ptic in škorcev, vsega tega je bilo na vodi in ob kraji neizmerno dosti, posebno pa okolo Osredka in na njem je kar glava pri glavi tičala. Ko sem se vodi približaval, so se bolj prekovnanje trope odmikale, sicer je bila pa vsa ta žival mirna; videlo se jej je, da po hudej noči jej mir in solnčni žarki dobro dejó.

Sél sem na kamen pod jezerskimi njivami, gledal in se zamislil. Bog ve, kod povsod so romale misli tam po južnih krajih, kjer so bile črez zimo te ptice, in kamor si je poželelo v mladostnih letih tolikrat srce, posebno v jesenskem času, kadar so te ptice preletavale črez nas proti jugu in opominjale, da nam bo pa zopet iti v šolo in od doma. Oj, blagor vam ptice, ve imate prostost in kreluti, letite, kamor se vam zdi, in vidite morjé in ladije na njem in rajske kraje, polne sladkega sadja in čudnih živalij in črnih zamurcev, in tam zmirom godejo muziko in lepa dekleta plešejo in Turki jih gledajo, iz dolgih cevij tobak kadeči! Mene pa bodo potisnili mej štiri puste zidove vsak dan po štiri dolge ure in po šoli ne bodem smel, kamor bom hotel, ampak doma in na miru bom moral biti in pri tujih ljudeh, ki druzega ne znajo praviti, ko: „priden bodi in uči se!“ Nikdar te ne pozabim, lepa mladost, ali tudi vas ptic nikdar ne, ki me niste nikoli s sáboj vzele in še zakrivile, da je jesen prišla in se spet šola začela. — Bog vé, koliko časa bi bil še sanjaril, da se mi ni zazdelo, da od Cirknice proti meni še druge trope ptic priletavajo. In res se je to godilo, ali komaj so posedle, uže se spet povzdigajo in druge za njimi; posebno, kar jih je na suhem sedelo in so bolj za vodo ustvarjene, pomaknile so se na vodo. Nisem dolgo ugibal, kaj bi bilo temu uzrok, in pravo sem zadel, ko sem kragulja obdolžil, da lepi mir kali. Zmirom več trop je bilo po zraku, kragulja sem ugledal, ko se je mirno vozil po zraku nad jezerom, kakor bi mu vse to življenje prav nič mar ne bilo, ampak predno je še prišel prav do kraja, zavil je zopet in nekoliko više se jel prepeljavati. Na race je prežal, to so škorci in drugi ptiči takoj opazili, in se le nekoliko odmaknili, race so pa odletavale proti dolenjemu jezeru, in kragulj je res zavil za njimi kakor skrben pastir. Toda komaj so bile zadnje trope v dolenji kraj odletele, uže sem

ugledal druge, ki so se spet proti meni pomikale, in zmirom več in več, in toliko se jih je naletelo, da smem reči, da ralo sveta bi bile do čista pokrile, ko bi jih bil jedno poleg druge stlačil. Mislil sem: ko bi se katere celo do mene pomaknile, in kar strel doseže! Zato sem se potisnil v plot; in ko se spet ozrem, ugledam kragulja kakor piko visoko v zraku ali ob jednem tudi uže celega, ko je kakor blisk šinil mej race. Najbližje tej nesreči so se, kakor jim je navada, potopile, in ko se kragulj zopet privzdigne, bilo je prazno pod njim. Bolj oddaljene so pa zletele, na vse strani so hitele in še le kasneje se v trope zbirale. Iz vode je pa kar vrelo rac in kakor se je vsaka pokazala, odletela je ali pa obstala in gledala, kaj bo zdaj storiti. Ali tudi kragulj se je bolj oživil, ko je uže pokazal, da je res ropar in da se ne prepeljuje samo za kratek čas po zraku. Gotovo ga je tudi jezilo, da mu je prvikrat pri takej množici vendar le izpodletelo; zatorej je naglo se jel prepeljavati za tropami. Kragulju je šlo za to, da pride nad race, vendar zopet ne previsoko, kajti, ako je on previsoko, so race, kadar se vrže nánje, prej na vodi in pod vodo, nego li on katero doseže. Race torej vedno pazijo in se umičejo, da so ali na strani od sovražnika, ali nad njim ali pa toliko nizko pod njim, da so prej v vodi, nego li on mej njimi. Ko bi pa hotele kar na vodi obsedeti, se kragulj tako nizko čéz-nje popelje in ako treba zavrti, da bi mogle kar pod vodo ždeti. Vse te izpremembe se tako hitro in točno godé, da se tega človek ne more nagledati.

Dozdaj je bilo vendar še varnosti, zdaj v gorenjem, potem v dolenjem konci jezera, ali dasiravno ga še vidim pred saboj kragulja, vendar race ob krajih gori in proti meni letijo in — kaj pa je to? Resnično! Še jeden je prišel na kosilo! Dvema pa se je uže teže braniti. Nagnala sta jih skoro vse proti meni, tudi prav nad mánoj so se vrtile. Šumelo je nad mánoj, zvížgavke so piskale, kar najedenkrat od leve strani zašumi nad manoj in okolo mene rac na tisoče, vse do tál in do vode. Gledam, kje bi bil kragulj, zagledam ga, ali predaleč; ubranil je raci proti vodi rešiti se in kakšnih tri sto korakov od mene v hribu sta planila do tál. Kesal sem se, zakaj da nisem pomeril vsaj na kako raco, ko je bilo vse živo okolo mene; mikalo me je iti v strmi hrib do mesta, kamor sta kragulj in raca zginila, kar od gozda sèm zaslišim nenavaden šum. Nisem vedel, ali se je kako veliko drevo porušilo, ali čemu bi bil to pripisával, vendar ko gledam in gledam, opazim škorcev več nego tisoč vse v jednej

tropi skupaj. Letijo doli proti Otoku, za njimi pa skobec. Ko so imeli prileteti do Otoka, vržejo se naglo v stran in proti gozdu, skobec za njimi; vrnejo se zopet proti jezeru, skobec pride nád-nje; zdaj šine méd-nje, ali kakor bi trenil, vseh tisoč in Bog ve koliko jih je bilo, je najedenkrat pod vodo — in zdaj spet zašumi kakor préj in šum odmeva po gozdu. Nikdar prej nisem slišal, še menj pa videl, da bi se tudi škorci pred skobcem potapljali, zdaj sem se pa o tem prepričal. In s kako silo padejo v vodo! Prepričan sem, da šum, katerega napravijo s tem, da s tako silo ob vodo udarijo in od take množice, kakor sem jo jaz gledal, bi se čul pri tihem vremenu celo uro hodá daleč. Kakor bučele od ulnjaka so švigali zdaj iz vode in se zbirali zopet v posamezne trope. Skobec je jel pa spet stražiti, pa le tako, da ne bi mu kaka tropa na široko jezero ušla in da bi jih imel vse skupaj v ožini proti Obrhu. Jaz sem se prestavil bolj proti Obrhu in zopet se v plot potisnil, jako radoveden, kako se bode stvar s škorci končno završila. Uže so bili zopet vsi v jednej tropi; tudi oni so se branili, da ni skobec preblizu nád-nje prišel, ali dolgo ni trajalo, da jih je prevaril in se zapodil méd-nje in planili so zopet vsi ob jednem v vodo in to komaj stoinpetdeset korakov od mene. Čul sem sapo po obrazu, katero so s silo naglim padcem napravili, a skobcu je zopet izpodletelo, ali s tako silo se je zagnal za škorci, da, ko je zavil, da bi tudi on v vodo ne padel, ga je vzdignilo gotovo deset sežnjev nad vodo.

Od vseh stranij je mrgolelo zopet iz vode in vsak potopljenec je le nizko in pri vodi letel, dokler ni bil zopet daleč od „straha“, ki se je zopet krožil. In kakor bi obupal, da bode denes kaj nad vodo dobiti, odpravi se kar najedenkrat in leti proti suhemu, ampak tudi proti meni. Stisnem se šė bolj in ko je bil skoro nad menoj, planem iz plotú, pomerim in vsaj ta ni nikdar več škorcev strašil! Drugi kragulj je najbrž v tem času tudi si prisvojil svoj koščck mesá, ali se pa naveličal.

Vse polno rac in ptičev je zopet mirno počivalo okoli Osredka in na njem, kakor bi ne bilo nikdar drugače.

Hotel sem se tudi odpraviti v vas in proti domu ali strel je bil zvabil Miho, ki je v tem času od maše iz Starega trga prišel in s puško na rami koračil proti meni. Še precej daleč od mene je vprašal, kaj da sem streljal. Pokažem mu skobca in ni mogel drugače, da ga je preklel in mene pohvalil, da sem ga, škodljivca! Pravil

sem Mihi, kako in kaj se je s kragulji in s skobcem godilo; a njemu to ni bilo nič novega, ali zavzel se je tudi on posebnej množini živalij, katerih je bilo denes na vodi in okolo vode vse polno. Pa tudi ko blisk mu pride na misel in mi reče, da morem za vodo proti Obrhu, da gotovo se je kaj rac v breg in po vrbah potajilo. Šla sva in ni se varal. Na trijeh mestih so nama bile zletele in petero sva jih bila pobrala. Vrnila sva se proti vasi in Miha mi je ravno pravil, da nazaj domov morem preko Lipsénjščice, da tijà se je gotovo tudi dosti rac potajilo. Kar obstane in se stisne rekoč: „Ali jih vidite? Vsi so za plotom, kakor nalašč, da jih zalezava!“ Pogledam in v resnici vidim na solnci za plotom vso množino škorcev, kamor jih je nabrž prigrevajoče solnce zvabilo, da bi se bolje sušili po prejšnjej neprostovoljnej kopélji. Nekoliko jih je bilo pa tudi bolj na skritem. Rečem Mihi, da meni do škorcev ni posebno zdaj na spomlad, ko so slabo pitani in trdi, ali Mihi je bilo zastonj govoriti in tudi mene siliti ni bilo treba; tako sva šlá proti Malinšču od tam pa naravnost proti plotu od nasprotne strani. Miha se ve da prihuljen in vedno mrmraje, kakor vselej v takej priliki.

„Le bolj na desno se drživa, da jih bodeva s konca posnela! Oba najedenkrat se morava povzdigniti in prvič na tla ustreliti, potem pa za njimi.“

Še kakih deset stopinj sva imela do plotú, kar od vasi doli prileti otročji glas na pretrgana usta: „Oče, kosit!“

Brrr! škorci v zrak, Miha pa klobuk ob tla!

„Le čakaj, ti bodem uže dal, kosilo!“

Fant, ki je škorce takoj ugledal in videl, kaj sva z očetom nameravala, zginil je, kakor bi trenil in ne vem, če je imel prav mirno vest. Miho sem pa jaz s tem najbolj potolažil, da sem ga na kosilo povabil k Vragovim in tam je bil za tisti dan razgovor največ o kragulji, jastrobih, skobcih in drugih sovrstnikih, ki imajo posebno lastnost, da, kadar jeden jame žival preganjati, se še drugi tudi prikažejo, kakor bi z nebes padali. Največ potrebnih teh nepotrebnežev se priklati v zimskem času na jezero, o tem in o posebno zanimljivem dogodku z orlom pa drugikrat.

Estetična načela pri obleki in stanovanji.

Spisal Ivan Franke.

V.

Industrijski proizvodi starih narodov, kolikor se more po ostankih ohranjenih do naših časov soditi, imajo to posebnost, da se strogo drže v obliki in barvi prvotnega blaga, iz katerega so delani. Misliti je, da to ni nobedna posebnost in ob sebi razumljivo, da se izdelávajo surovine ali prvotno blago prilično naravnim lastnostim, da jih ne skušamo skrivati siloma in izpreminjati na videz jedno materijo v drugo; vendar je vedno teže držati se tega naravnega načela, kolikor več in bolj umetnih sredstev se nahaja za obdelavanje. Vsak industrijsk proizvod bi imel biti naraven, logično izvedèn nasledek surovine, in to imenujemo deloma zlog ali stil v delu. Greši se proti tej terjatvi zaradi napačnega okusa, ali iz dobičkarije, da bi se namreč blago nižje cene storilo na videz jednako onemu višje cene, in da bi se draže prodajalo.

Prvotine, katere se podelavajo v obleko, imajo svoje naravne lastnosti, po katerih se značajno ločijo in katerih bi pri izdelávanji ne smeli tajiti. Ozrimo se nekoliko po lastnostih teh prvotin, ki so: živalske kože, lan, bombaž, volna in svila. Z ozirom na vse človeštvo je prištevati navedenim prvotinam še naša koža, ki je v tem zmislu človeku v resnici najbližja. Kakor je znano, lepšajo divjaki nepokrite dele svojega telesa s tem, da jih tetovirajo in barvajo, a vselej z barvo, ki je barvi kože najpriležnejša.

Umetnost, predelovati živalske kože v kožuhovino, šteje mej najstarejše. Še zdaj so na polu omikani narodje, posebno oni, ki stanujejo v mrzlih krajih, izvrstni krznarji. V prejšnjih časih nosili so meh grozovitih živalij na glavi in ramah, obdržavši naravni strašljivi značaj zverinskih kož, meh leopardov, medvedov, levov i. dr. Znano je to od Scitov, Tevtonov i. dr. Tudi so znali kože umetno obdelovati. Germani n. pr. so prekosili svoje južne sosede, veliko bolj omikane, v strojenji in krznarstvu in prodajali so tako ustrojeno blago Rimljanom.

Kožuhovina po svojem mehkem in toplem značaji se jako prilega človèškej koži, posebno bolj temna povzdiguje inkarnat. Krasoticam

je na vsak način priporočati nositi v primernem času kaj kožuhovine okolo vrata, za pestjo itd. Kožuh naših kmetov obdržal je nekaj prav dobrih ornamentalnih momentov. Sešit je iz več kosov, položen mu je črez šiv širok trak; ob krajéh je s pisano volno obšit, takó, da je šiv porabljena za krasbo. Po hrbtu, največjem praznem prostoru razprostirajoče se velike rože hudo pisane, seveda imele bi biti bolj mirne v barvi, ali še bolje nadomeščene s konvencijonalnim ornamentom. Ta kožuh tudi ne skriva prvotine, ima pa znano napako, da jedenkrat zmočen, ni več volán, da postane trd in se lomi. To je najbrž tudi uzrok, da ga zapuščajo naši kmetje in se oblačijo po zimi vedno bolj v sive suknje.

Imena bolj žlahtnega usnja: kordovan, zafijan, šagrên, spominajo na izvor teh produktov. V Evropo so jih zanesli industrijski Mavri in Saraceni in ti so jih prejeli iz Azije, matere in najizvrstnejše učiteljice vsem oblačilnim industrijam. Kordovan je dobil ime od španjskega mesta Kórdova, šagrên od perzijskega izraza sagre, zafijan se zove tudi marokansko usnje. Juftina s svojim značajnim prijetnim duhom, izvirajočim od brezovega olja, dela se najboljša v Rusiji. Tam so tudi najboljši črevljarji; ne le glede praktične vrednosti, ampak tudi kar se tiče okusa, delajo namreč jako originalna in okusna toaletna obuvala, n. pr. iz koščekov rudečega, rumenega in zelenega tankega usnja prav solidno sešita, pri katerih je šiv jako ugodno za dekoracijo porabljena. Naše lakirano usnje ni pravilno, ker porablja takšno načelo lepšanja, kakeršno je samo pri trdih ravnih površjih dosledno, vidi se plehasto in dobi tam, kjer se upogiba, v kratkem času razpoke. Orijentalci si pomagajo pri lakiranem usnji s tem, da vso svitlo stran preprežejo z malimi razpokami; vsled tega izgubi efekt trdosti, razdrobljeno in bogatejše je in naravna nedostatnost premenjena je v lepoto. Naš občno rabljeni lak za črevlje ima le to dobro lastnost, da se da na voljo ponoviti brez truda in stroškov. Mičnost mehkega, žametu podobnega površja usnjevega porablja se dandenes samo pri zimskih rokavicah, pri obuvalu se na to lepo lastnost ne jemlje ozir in vendar so črevljarji v velikej zadregi, kadar imajo ustrojiti posebno mična obuvala, kakeršna terjajo krasotice za ples. Obuvalo iz bele svile velja še plesalki za najfinejše, in vendar je čisto prozaično brez vse krasbe, in tukaj bi bilo mehko usnje na svojem mestu. Fantazija črevljarska trudi se z malimi premembami v oblikah, ki so večkrat protinaravne. Črevljar, za svoj posel formalno izobražen,

nadarjen z nekoliko fantazije in precejšnim pogumom, mogel bi ravno za krasna obuvala nove in okusne oblike iznajti, a treba bi mu bilo še nekaj sreče, da bi ženstvo njegovo iznajdbo odobravalo. Vsakdo ve, v kakih čislih je pri nežnem spolu elegantni piedestal in brez dvombe bi popolnoma ustregel, kdor bi v tem kaj novega in okusnega iznašel za naše po novem hrepeneče krasotice.

Večji del telesa pokrivamo s tkanino, katera se dela iz raznih prvotin. Te imajo zopet lastnosti porabljive v posebno mičnost proizvodov. Mej njimi najbolj čislana, praznična je svila. Volna in svila se dasti bolje napojiti z barvami nego lan, slednji se pa da najbolje prati. Lanena nitka dobro vodi toploto, zato je lanenemu blagu lastna posebna čvrstost, čuti se hladno pri potipanji, potem je gladko in se sveti nekoliko, zato se ga ne prime prah in se ne maže tako rado, tudi se ga prime izdatno le malo barv. V perilu se ne izpreminja, k večjemu se nekoliko pobéli in olepša. Ta močna tvarina je rabljiva za najmočnejše stvari, za vrvi in jadra. Sposoben je pa lan tudi za najtanše in najdrobnejše pletenine; Plinij poroča, da so delali v njegovem času iz lanene preje tako tanke mreže, da se je lahko potegnila skoz prstan in da jih je lahko nesel jeden mož toliko, kar se jih je potrebovalo, da je z njimi obkolil cel gozd; omenja tudi laneno blago, imenovano tkani zrak, tkana megla, zaradi nedosežne tankosti. V primeri z bombažem odlikuje se lan v tem, da je čvrst, trpežen in svitlo gladek. Bombažu mora k tem lastnostim skrob (štirka) pomagati, ki se prvikrat izpere in vedno ponavlja, le redkokdaj je bombažno blago brez skroba na prodaji, ker mora ali hoče biti lanenemu podobno. Te prijetne značajne lastnosti bi se morale pri obdelovanji lanu kazati, a ne smeli bi jih manjšati ali celo uničevati. Negladko, zrnato ali kosmato blago tkati iz lanu ne more biti pravilno, ker se hitreje maže in se mu vzame jedna lepih lastnostij, zarad katerih je od nekdaj priljubljeno gospodinjam za perilo. Neobeljen, v svojej naravnej sivej, ne presvitlej barvi je ugoden za poletno obleko. Barvan bi imel biti le tako, kakor se z njegovim hladnim značajem strinja, t. j. po načelu bolj hladnih barv; óne toplega značaja bi se imele za ta posel lajšati in ogibati se je treba vseh ognjenih barv. Modra barva je na platnu jako lepa, potem okri in ne prehude rudeče. Vsled svitlega površja so hudo temne barve temu blagu protivne, izjemši manjše obrobke zaradi kontrasta drugim barvam. Ker se lanena nitka nekoliko sveti, je jako sposobna biti potkana

v damast, ker risarija (desén) ostane razlóčna tudi še po dolgej rabi, kar se pri servijetih in miznih prtih lehko vidi.

Bombaž, katerega produkcija še vedno narasta in lan izpodriva, postal je velik dobrotnik človeštvu kot blago za cena oblačila. Njegov značaj ni tako odločen, kakor óni lanu, zategadelj tudi v dekoraciji ni tako omejen in je sposoben nadomestovati lan in volno, celò svilo. Razume se, da ima biti za cena oblačila drugače stilizovan in barvan, kakor za fina; za navadni vsakdanji katun primerne so bolj temne, bolj nevtralne barve, katere se ne mažejo, za fino blago pa tudi svitle in žive. Ker je bombaž nekoliko jednak lanu in volni, more obadva nadomestovati; fabrikanti se ga tudi izdatno poslužujejo, ter ga primešavajo, ali tudi izkušajo kar naravnost dati mu izgled lanu ali volne. Bombaževa nitka je okolo sebe zavit trakek, torej ni gladkega površja, se rada vije in kódra, se krči v perilu, tako, da je oblačilo s časom vedno manjše. Zaradi tega zavijanja je popolnem v njegovem značaji, rabiti ga za blago kakor je piké in porhant. V starem veku delalo se je prav tanko blago, muselin; učenjaki namreč tolmačijo tako „syndones bissinae“. V Aziji se nabira neizmerno bombaža in Azijati se oblačijo večinoma v take tkanine. Dási evropske mašine azijatske daleč presezajo, vendar so Azijati še vedno nedosežni mojstri v tej industriji, če tudi tamošnja izvirna kultura gre rakov pot. V Indiji umejo z najpriprostejšimi instrumenti, gotovo od starodavnih časov neizpremenjenimi, tkati tako tanke museline, da se spravi te tančice do petindvajset vatlov v tabakiro. Pri nas je znano jednako blago pod imeni cefir, til, vapêr. Kitajci delajo za navadno delavsko nošo blago tako močno kakor usnje, tudi je, kakor pri nas, črnomodro barvajo. Sedanjej, nankin imenovanej tkanini prav podobna je ona, v katero so zavite egipčanske mumije. Ker se ne sveti, bombaž za damast ni ugoden, toda kaj vsega se še ni lotila dandenes špekulacija! Posebno sposobna je ta tkanina, da se tiska z barvami in deséni za katun. V resnici ga tudi ni blaga, katero bi ženske kupovale v tolikej meri za svoja oblačila, bodi si po mestih ali po deželi. Odkar so opustile naše kmetice raš in mezolanke, ona prav trdna in tudi čedna krila, izdale so lepih novcev več ko prej za pisane katune, kateri so za delavne ljudi premalo trdni.

Volna, ki drži telesu gorkoto v mrazu in ga brani vročine (v tropičnih krajih nosijo volnate srajce proti vročini), je najlažja, rahla, mehka, sme se reči najlepša tkanina, tudi poleg svile, ter je

bolj pripravna za površna, ko za spodnja oblačila. Ker se volna zvija in ima na površji kljukice ali male zazobke, sprijema se rada in daje se podelávati v klobučevino, ki ni ne predena, ne tkana. Fes, zdaj pokrivalo podložnikom Sultanovim, je klobučina in uže zdavna v navadi, ker so uže Asirci nosili fesu podobna pokrivala iz klobučevine. Najbolj čisla vredna lastnost volne je ta, da se izdatno navzame in napoji barve. Vsled površja, ki je mehko, žametasto, se naravno nekoliko sveti in ima nekaj transparentnega, kar néma ni svila ni lan, ostane tudi najglobočja barva še viden in razločljiv ton. Volna je torej sposobna za močne, napojene, globoke tone, ne menj za svitle in žareče; ti ostajejo transparentni, kakor bi bili uže naravno v tvarini, ne po vrhu dejani, kakor pri bombaži. Indijci, Perzijci, Arabi in še tudi Turki umejo te prijetne lastnosti rabiti pravilno za tepihe, šale in manjša ovijala, za opasnike in turbane. Akoravno so ti proizvodi vzgledni ali vsaj pravilni, vendar trdijo zvedenci, da je ta denašnja industrija samo slab spomin stare višje tehnike. Dragocene kašmirske šale dela po več ljudij vsak svoj kos, ker jeden sam delavec bi potreboval vse dolgo življenje, da bi dovršil jeden tak šal; in potem spletajo posamezne kose tako umetno skupaj, da ni moči spoznati, kje se stikajo. Za tepihe in šale so orijentalski vedno še najbolj okusni vzgledi. Bodi tu omenjeno, da se v jutrovih deželah ne nosijo šali nikdar tako, kakor pri nas. Naše ženstvo razgrne šal gladko črez hrbet, da paradira na jednem pleči velika rumena, na drugem morda rudeča ali zelena roža; orijentalec pa ga ovije v gubah okolo života, da se ne kaže nikdar ves desén, ampak samo krasni efekt raznih barv. Značaju tega blaga, kadar se polihromira (pisano ali z različnimi toni barva), priklada najbolj sistema v odločnih, polnih napojenih barvah, in sicer tako, da nadvladujejo tople, pozitivne. Popolnem v zmislu mehkote in toplote volnatega blaga je bašlik, bodi si bel ali barvan.

Kitajci, katerih okus se z našim vselej ne ujema, delajo mej drugim blago iz prav drobnih nitek, redko tkanih, naravne svilnate barve; v to blago so všite z nepredeno svilo majhne rožice, kakor bi bile po blagu potresene, rédno razdeljene, ali pa le tako postavljene, da ne ostaje nikjer preveč praznega prostora. To blago je tako mično, krasno in eterično, da si ni mogoče misliti lepšega za plesno ali nevestino opravo. Tudi ni primerno drago, ker na Kitajskem se nahaja redko ženska, v vezenji ne spretna. Orijentalni muzej

na Dunaji nikakor ne kaže vsega bogastva azijskega v svilnatem blagu; tudi v razstavi leta 1873. bilo je videti mnogo, a vendar še ne vsega, kar zmorejo v tem Azijati. Svila se močno sveti. Če se vzame za podlago, za snutek zlatu, ki se še bolj sveti, in se napravi tako na svilnatem blagu zlat desén, ali pa svilnát na zlatej podlagi, doseže se največji efekt in največja krasota, ki je sploh mogoča. Taka tkanina bila je tudi v starem veku znana pod imenom zlatih oblačil. Iz tega se je razvil zlati brokat, v srednjem veku jako priljubljen, imenovan „baldachinus“, od mesta Baldach, brž ko ne za Bagdad.

Damast, blago, v katerem se doseže desén po različnej refleksiji svitlobe jednako ali večbarvenih nitek, razvil se je po istem načelu kakor brokat in iz njega; ime mu je dalo mesto Damask, kjer se ga je nekdaj največ in najlepšega delalo. Prav zgodaj uže jemali so namesto čisto zlatih nitek prav tanko s zlatom prevlečene. Kitajci rabijo bombaževe nitke z jako tanko pozlačenim papirjem ovite. Te iznajdbe evropska industrija še ni mogla posnemati in mora jemati srebrne in pozlačene niti za brokat; zategadelj je ne samo drag, ampak tudi težak in trd, tudi ne more delati elegantnih in gracijoznih gubá. Marsikdo se še spominja modercev iz brokata, kakeršne so nosile Kranjice. „Nje moderc je zlat“, poje celó Vodnik. Brokat se dá malo ne v istej krasoti delati tudi iz volne, in blago le svili lastno, iz njene posebne lastnosti svetiti se izvirajoče, je atlas ali satén. Njegovo površje se sveti, je popolnem gladko, na videz brez teksture; v gubah zlomljen in zdrobljen daje posebno briljantne efekte svitlobe in sence, ter je izpreminjavast v barvi. Zaradi te lastnosti volili so slikarji predstavljati osobe v briljantnih krilih iz atlasa, na pr. holandeški 17. in 18. stoletja, tudi moderni ga mnogokrat slikajo.

Žamet izvira iz porabe druge tehnične lastnosti svilnate tvarine. Kakor namreč svilnate niti po dolgem gledane najbolj odbijajo svitlobo, t. j. svetijo se, izjemši one iz rudnin; tako absorbuje vso svitlobo, se nič ne sveti površje iz nitek, ki tikoma skupaj po konci stojé in so po črez odrezane, t. j. kratko postriženi žamet. Ko so v času razcvitajočega se viteštva počeli bolj tesno obleko nositi, za katero je bil brokat preneukreten in pretežek, prišel je žamet za lepša oblačila v posebno priljubljenost. Lepota njegova obstoji v polnih, bogatih, mehkih in okroglih gubah, v globokej, polnej barvi, kjer ga

oko naravnost zadeva, a ob straneh je bolj svitel in se malo blišči. Žamet je sposoben za najtemnejše barve, sploh so mu temne bolj naravne nego svitle; bel žamet dela vtis, kakor bi bil obledel in ni prijeten očesu. Sedanja moda zmožnost žameta za lepo gubovanje premalo, skoro nič ne porablja. Od drugih svilnatih tkanin bodi omenjen še moár, ki je zaradi polnih, bogatih in tudi določenih gubá sposoben ne toliko za obleko, kakor za velika, težka zagrinjala.

Franceschi-jeva zgodovina Istre.

Spisal Simon Rutar.

Mislil bi pameten človek, da smo denes uže davno prebili tisto dobo, v katerej so psevdohistoriki sami zgodovino delali in svojeglavno rázlagali preteklost narodom. In vendar moti se, kdor tako misli; ne le slovenski in hrvatski zgodovinarji grešijo mnogo v tem obziru, nego še več naši italijanski sosedje v Trstu in Istri. Dokaz temu je l. 1879. v Poreči izdana knjiga „L' Istria, note storiche di Carlo de Franceschi“.

Početnik svojevoljne historijografije mej vlaškimi Tržačani in Istrani je ranjki dr. Peter Kandler, bivši vladni konservator za starine na Primorskem. Značaj in pravicoljubnost tega židovskega doktorja se najlože spoznavá iz njegove knjižice: „Discorso sul Timavo“ (boquet gospodični Guastalla-Levi). Tu se beró o slovenskem jeziku sledeče prilizljive besede: „Meni se gnjusijo slovenska imena; jaz se ne morem načuditi, kako je mogoče za zgodovinska imena mesto žlahtnega jezika (seveda italijanskega) rabiti rajše surov, neolikan in priprost jezik; gnjusi se mi prestava jezika neumnih gorjanov in pastirjev v katerikoli drug žlahten in omikan jezik, da se ne ponižam celò do smešnosti i. t. d.“ (Prim: Godina, Zgodovina Trsta, str. 200.) Zato je Kandler poitalijančil vsa slovenska imena po Krasu, n. pr. Nabrežina je premenil v Aurisina (in ta oblika se je uže ukoreninila pri Italijanih), Trebče v Trebiciano, Padriče v Padrichiano, Povir v Popiriano, Bombél v Montebello, Kuk v Montecucco Opčina v Opicina (češ, da so tu stanovali stari Opici, Opisci) Sežana v Cesana, Divača v Divaciano, Lezeče v Leseciano, Materija v Meteliano, Snežnik v Albio, Postojna v Are postume, Lož v Olisa i. t. d.

Da, ta nesramnik je celo našega Trubarja povlašil! V Kandlerjevem životopisu škofa Bonoma bere se namreč, da je bil tudi kanonik Trubis prestopil k protestantovskej veri.

Po Kandlerjevem vzgledu opisal je Jakob Cavalli zgodovino Trsta za mladino (v Trstu 1877). V tej knjigi, katerej je tržaški magistrat platil nagrado, čita se mej mnogimi drugimi zgodovinskimi podvržki n. pr. na 106. strani, da one divje čete, koje so v XV. in XVI. stoletji našo domovino in tudi bližnje vlaške zemlje napadale in pustošile, niso bile sestavljene od barbarskih Turkov, nego da so Bošnjaki in Hrvati sami hodili plenit v naše kraje, in da so bili ti ravno tako divji kakor pravi Turki!

Tak je vzgled in uzor našega isterskega povestničarja Franceschija. Njegova zgodovina se ne more torej razlikovati od Kandlerjevih „preiskovanj“, katerih je, žal, le premnogo nakopičil v listih „L' Istria“ in „Archeografo Triestino“. Najprej nasleduje Franceschi Kandlerja v poitalijančevanji slovenskih imen. Iz Kontovela je naredil Moncelano (češ, da spomina na isterski narodič Menocolane), ker je nekdaj na Kontovelu stal slavni tržaški grad Moholan, (poitalijančeno Moccolano). Drugi slavni tržaški grad Moh (blizu Boršta) premenili so Italijani v Mocco. Dalje se glasi pri Franceschiji: Boljunec Bagnoli, Slavnik Monte Tajano, Učka Caldiera, (od tod izvaja: Carusadius, češ, da so prepisovalci pokvarili to ime iz Calidarius), Reka notranjska Timavo superiore, Podpeč Popechio, Černikal Sergio castell (!) i. t. d. Prav smešno je, kako Franceschi jadikuje, da je stari grad Ronz (Roč) popolnoma izginil, tako, da se to ime ne nahaja več v Istri (pg. 99 in 251). Ubogi mož nema ni pojma o slovanščini; ne ve, da se je dandenes nosnik izgubil in da to, kar se je jedenkrat kakor „Ronz“ izgovarjalo, to se dandenes (italijanski) glasi: Rozzo, Franceschiju dobro poznat kraj.

Ali ne samo to, Franceschi ide v svojej zaslepljenosti in v nerazumnem sovraštvu proti slovanstvu tako daleč, da se predrzava kar naravnost trditi (str. 23), da imena v sredini Istre na ak, ek in ik so keltska! In v opazki še hudobno pristavlja, da, ker imajo tudi Slovani končnice na ak, ek in ik, da so zaradi tega zmirom pripravljeni ta imena za slovenska razglášati! Tu človek pač ne ve, ali bi se jezil nad toliko hudobnostjo, ali smijal tako ogromnej neumnosti. Tako so po Franceschiji keltskega izvora sledeča krajevna imena: Brest, Bergud, Borut, Marčenek, Roč, Terstenik, Hubed,

Osp, Lonke, Planik, Berluznik, Žabnik, Kremenjak, Kropinjak, Piloščak i. t. d. Tu je Franceschi pač na istem poti, kakor slavni starinar dr. Pichler v Gradci, ki je trdil, da Koroška Požarnica (Pussarnitz) izvira od staronemškega puzzo = pfütze! (Glej Mittheilungen der Centralcommission III. pg. XCV.)

Na podlagi teh keltskih imen sklepa Franceschi seveda, da so v Istri Kelti stanovali (tudi Japidi so mu Kelti). Pa ne samo Kelti, to bi bilo prejednostavno, stanovali so v Istri tudi drugi ljudje in ti so bili Thraki, ki so dali Istri denašnje ime. Tu se naš zgodovinar uže mnogo približuje resnici. Brez dvoma so bili stari Istri illyrskega plemena. (Cf. Kiepert, Lehrbuch der alten Geographie pg. 385). Ali ker je illyrsko in slovansko v nekej tesnej zvezi mej seboj, in ker bi se lahko iz tega sklepalo, da so bili stari Istri sorodni denašnjim Slovanom, ogiblje se Franceschi skrbno illyrskega imena in rabi rajši thraško (baje so bili Illyri in Thraci sorodna plemena).

Kelti in Thraki so se mej seboj pomešali (razlaga dalje Franceschi), pa tako, da so poslednji prevagovali. Zdaj pa so prišli Rimljani, podjarmili Istro, utemeljili v njej svoje naselbine in v kratkem času polatinili vse prvotne stanovalce. Rimski živelj ukrepil se je v deželi, počel je napredovati in ukoreninil se je v njej tako, da še dandenes vlada v Istri.

Prva naloga, katero si stavi Franceschi, je ta, dokazati, da se je romanski živelj skozi vse veke čvrsto in nepremakljivo ohranil v Istri, da so torej Istrani pravi nasledniki nekdanjim rimskim prebivalcem, da so se vedno ohranili v Istri, in da so „puro sangue“ Romani. Franceschi ne ve nič o preseljevanji narodov, ki je v mnogih deželah prvotne stanovalce skoro popolnoma iztrebilo in mesto njih nove pripeljalo. On se odločno protivi misli, da bi bili Slovani kedaj v množini prišli v Istro in jo posedli. Tudi benečanske kolonizacije v XVI. in XVII. stoletji da niso bile tako močne, da bi izpremenile narodnost v Istri. Rajši nego bi priznal, da so Slovani okolo l. 600. večji del Istre zavzeli, rajši priznava gospodstvo Langobardov nad Istro, katerega pa v resnici nikoli ni bilo. Kraja Fluvius in Lauriana, kjer so se bojevali Langobardi s Slovenci (l. 664. in 718.) nista namreč današnja Reka in Lovran v Istri, nego dve vasi na Furlanskem. Za dokaz, da so bili Slovenci divjaki in uničevalci istranske kulture mora Franceschiju služiti (pg. 87) tudi „placitum“ od l. 804.,

in vendar se iz njega jasno vidi, da so Slovenci dobro, plodno zemljišče posedli, ne da bi ga pustošili, nego da so je obdelovali.

Da so najstarejša zgodovinska imena, katera nahajamo v sredoveških listinah, očitno slovanska (n. pr. Beligrad, Černigrad, Sovinjak, Gologorica, Mte Sclavo, družina Schiavolino v Kopru, plemič Peter Slovenau l. 1275.), to Franceschija čisto nič ne moti. On trdi s Kandlerjem, da so n. pr. Černigrad in Beligrad samo slovenske prestave Nigrignana in Albiniana (pg. 247), dasiravno ovih izrazov nikoli nikjer ne čitamo, pač pa one prve slovenske. In ako se n. pr. l. 1234. v listini bere „vila Sclavorum de Longera“ (blizu Trsta), onda sklepa Franceschi iz tega, da so „samo v tej vasi stanovali Slovenci, a druge da so bile italijanske, drugače bi ne bilo potreba poudarjati, da je Longera slovenska vas (pag. 354). Njegovo sovraštvo do vsega slovanskega je toliko, da ne more verovati, da so l. 1275. meje goriške in oglejske v Istri tudi v slovanskem jeziku opisali! *)

Drugo nalogo si je postavil Franceschi v svojej zgodovini dokazati, da so imele Benetke „staro pravo“ (antico diritto, pg. 105) na Istro. Benetke, kakor pomorska moč, da so morale očistiti Jadransko morje od roparjev, kateri so se tudi na isterskem primorji pokazovali. Razmere mej isterskimi mesti in Benetkami da so bile vedno prijateljske, odkritosrčne. Istra da je do l. 1254. spadala k Italiji (v resnici uže od l. 952. ne več!) in po tem letu da je večjidel prišla pod Benetke (pg. 127). In vendar lahko na vsakej strani Franceschijeve zgodovine čitaš, kako so se isterska mesta branila podvreči se Benetkam! In ko so bila prisiljena slušati povelje Sv. Marka, puntala so se pri vsakej najmanjšej priložnosti proti svojim nasilnikom. Lastna korist je namreč vedno močnejša, nego vse politiške špekulacije.

Taka je Franceschijeva zgodovina Istre. Jedino dobro na sebi ima, da so v njej zbrane vse sedanje vesti o Istri in da je njen pisatelj (bil je tajnik deželnega odbora v Poreči) porabil tudi nekaj do sedaj še neznanih listin iz deželnega in državnega arhiva. V svojej tendenciji pa je ta zgodovina sramopis na historiško resnico in neizrečeno pogubljiva za slovanski napredek.

*) Kakor berem v zadnjej številki „Viestnika hrvatskoga arkeologičkoga družtva“ prepričal se je Franceschi, da so takrat meje tudi v slovenskem jeziku opisali, ker poslal je Ljubiću v Zagreb jeden glagoliški prepis tega opisa. Pis.

Franceschijeva zgodovina je namreč namenjena istranskej mladini. Ona jo vzpodbuja, da naj napreduje v takih preiskavanjih domače zgodovine, dokler se jej ne posreči popolnoma učvrstiti, da Istra je in mora biti italijanska zemlja. Razven tega pa beró tudi nemški učenjaki, ki ne poznajo slovanskih jezikov, italijanske izvire in jih rabijo za svoje študije. Tako je n. pr. Krones sprejel mnogo napačnih trditev Kandlerjevih v svojo sicer izvrstno avstrijsko zgodovino.

Za vzgled, kako morejo tako strankarska opisovanja imeti celo praktične nasledke, naj postavim tu samo jeden faktičen dokaz. Goriška obrtniška zbornica (seveda italijanska) podala je l. 1860. trgovskemu ministerstvu svoje poročilo o goriškej grofiji. V tem poročilu stoji, da italijanski del grofije v gospodarstvenem, trgovinskem in obrtnijskem obziru toliko in še več velja, kakor ogromna večina slovenska. V tem zmislu je pisal potem Czörnig svojo statistiko goriško in v tem zmislu so poučeni na Dunaji o Goriškem. Za to pa ima 75.000 goriških Italijanov jednega poslanca v državnem zboru na Dunaji in 145.000 Slovencev tudi samo jednega! Razven tega pa živi mnogo od onih 75.000 Italijanov po mestih in trgih in ti imajo uže kot meščani in tržani svojega poslanca. Nauk iz tega jasen je sam po sebi.

Verske bajke na Dolenjskem.

Priobčuje J. Trdina.

1. Dokler so bili ljudje še ajdje, niso vedeli, kako je Bog svet ustvaril, pa so si pripovedovali to takó, kakor jih je učila kriva vera. Mislili so, da je Bog od konca spal. Ko pa je prišel čas, da se je zbudil in je začel se ozirati, ustvaril je njegov prvi pogled našo lepo zemljo, njegov drugi pogled naše preljubo solnce, njegov tretji pogled našo prijazno luno, vsak poznejši pogled pa bliščečo zvezdo. Bog se je začudil čudnim rečem, ki so jih ustvarile njegove oči in jih je hotel razgledati. Ali kolikor dalje je prišel, tem več je bilo zvezd, ker so se vsak trenutek za eno pomnožile. Bog se je naveličal popotovati in se je vrnil nazaj na našo zemljo. Z obličja mu pade na zemljo kaplja potú in iz te kaplje rodil se je prvi človek. Ustvarjen je bil iz božjega potú v večni spomin, da si mora s potom svojega obličja svoj kruh služiti.

2. Ajdje so si tudi pripovedovali, da je bila zemlja od konca pusta, vse sama skala. Rodila ni nič, pa tudi ni trebalo, da bi rodila kaj za živež. Med ljudmi stanoval je Bog sam z duhom in s truplom in jih branil z nebeško mano. Ali ljudje so bili nesrečni, ker so se bali božje mogočnosti in bliščobe. Od vednega trepeta niso mogli v slast ne jesti ne piti, nikar se po svojej volji kratkočasiti. Bogu so se ljudje smilili. Ločil se je od svojega trupla in se preselil v nebesa. Truplo pa mu je na zemlji zgnilo in se spremenilo v rodovito prst. V božjej prsti so si iskali ljudje sami svojega živeža in niso več potrebovali nebeške mane. In zdaj še le so se začeli veseliti svojega življenja in so bili srečni.

3. Od konca so živeli ljudje brez velikega truda. Bog jim je bil podaril takó mogočno voljo, da so imeli vsega, kar koli so poželeli. Takrat ni bilo na svetu ne mrzle zime ne pekočega poletja. Vsako žito in drevje je zelenelo, cvetelo in rodilo sad celo leto, kadar je kdo sam hotel. Pšenica bila je še enkrat višja od sedanje in klasje jej je šlo od vrha do tal. Jed trebalo je za živež le pripraviti; druzega dela z njo ni bilo: zrasla in prišla je k ljudem sama. Človek je rekel jablani: Daj mi zrelih jabolk in tisti hip se je drevo napolnilo z najslajšimi jabolki in se nagnilo k njemu, da si jih natrga. Če ga je mikala riba ali kaka druga žival, priklical jo je z eno besedo k sebi in si jo skuhal ali spekel, kakor mu se je zljubilo. V tej obilnosti in sreči pa so pozabili ljudje Boga in se razvadili. Jeli so se med sabo črtiti, preganjati in moriti. In delali so lahko strašno škodo eden drugemu, ker je bila tako močna njihova volja, da se je izpolnila vsaka nesreča, ki jo je želel človek svojemu bližnjemu. Mati je bila nejevoljna, da jej je dal Bog devet hčerij in samo enega sina, pa je velela: O da bi se ve, moje hčere, moja nadlega, spremenile v jato belih gosij! In kakor je to izustila, zletela je na ograjo jata devet belih gosij in z ograje šla je jata daleč daleč naprej tja v deveto deželo. Bratu so se sestre smilile in šel jih je iskat. „To pa je dolga povest (rekla je Mirnjanka, ki mi je to pravila), ki sem jo že pozabila; samo to vem, da je brat svoje sestre na zadnje našel in jih rešil materinega prekletstva.“ Ali drugi ljudje niso bili vselej tako srečni. Hudobni sinovi so želeli staremu očetu, da naj se živ v zemljo pogrezne in to se je res zgodilo. Prijatelj hlinil je prijatelju ljubezen. Imel je na jeziku med, na srci pa led. Želel je prijatelju, da naj se utopi v kaplji vode in tudi to se je precej zgodilo. Ko

je videl Bog te in še mnoge druge take grdobe, pokesal se je, da je dal človeku tako mogočno voljo in mu jo je vzel. Odslej je moral trdo delati, če je hotel živeti; brez truda mu se ni nobena želja več izpolnila. Tudi so zgubili ljudje presilno oblast eden do druzega: s samo mislijo si niso mogli več škode delati in se moriti.

4. Završeni angeli so prileteli z nebes na zemljo. Tisti, ki so padli v ravnino, predrli so zemljo in se pogreznili v peklo. Drugi, ki so padli na višave, niso mogli zemlje predreti in so ostali na njej. Sezidali so si na hribih silne gradove in z ugrabljenimi babami so zarodili neusmiljene grofe in druge velikaše, ki so ubogega kmeta toliko sto let tako krvavo mrcvarili in zatirali.

5. Bog je ustvaril Evo iz rebra spečega Adama in je zbudil Adama in ga vprašal, ali mu je všeč? Ta trenotek je porabil hudič in je dihnil v Evo. Ko se je Adam zbudil in rekel, da mu je Eva jako všeč, dihnil je vánjo tudi Bog, ali poleg njegove sape ostala je v njej tudi — hudičeva! To je uzrok, da so ženske tako hudobne in zvijačne. (Godčevska burka.)

6. Sveto pismo govori v vseh rečeh resnico ali jo zavija včasi v lepo priliko, da ne pohujša nedolžnih otrok. S tako priliko nam pripoveduje tudi zgodbo prvega greha. Prav za prav pa je bilo to tako. Eva je zaželela lepih jabolk, ki so rasla na drevesu sredi raja in pokliče tja tudi Adama. Záse si natrga menj lepih jabolk, najlepše poda Adamu. Adam jo pogleda, spozná nje ljubezen in tudi on se zaljubi vánjo. Od tod dobila je jablana ime „drevo spoznanja“ ker sta se pod njo Adam in Eva spoznala, kako neskončno da se ljubita. Bog je dal Adamu in Evi trdno voljo in bistro pamet. Skušnjavo bi bila lahko premagala ali nista hotela, za to, ker sta eden druzega bolj ljubila kakor Boga. To je bil težek greh, katerega sta trpela onadva in so trpeli tudi vsi njijni nasledniki. Prvi sad te grešne ljubezni bil je Kajn. Kar se je iz greha spočelo, se je tudi za greh rodilo: Kajn je umoril svojega brata. Adam in Eva sta morala raj zapustiti. Zunaj raja pa jima je volja tako oslabela in pamet tako potemnela, da se nista mogla več upirati skušnjavam svoje ljubezni. In zato jima je bil zakon zdaj dovoljen in Abel in drugi otroci, ki sta jih pozneje dobila, so bili pobožni in Bogu prijetni.

7. Kranjci smo utajeni nasledniki utajenih otrok Evinih, zato smo tako sirotni. Adam in Eva sta imela sto otrok. Bog je vprašal

Evo, koliko ima otrok? Eva pa se je sramovala povedati za vseh sto in je rekla, da petdeset. Bog jej je blagoslovil petdeset otrok, drugih petdeset pa je ostalo brez božjega blagoslova. Od ónih rodili so se bogatini, od utajenih pa reveži. Takó je prišla na svet revščina.

8. Ko je pregnal Bog prve starše iz raja, ustvaril je svojo deklico Smrt. Smrt je prav majhna, manjša od vsakega otroka, pa ustrahuje vsakega junaka. Truplo jej je spretno in urno, da prepleza vsak zid, ob enem pa voljno in prožno, da prileze skoz vsako ključavnico. Ne potrebuje ne kose ne nobenega druzega orožja. Kadar je človeku namenjeno umreti, pride k njemu in mu zavije vrat. Ali črnega petelina in mačke pa se boji in se ogiblje hiše, v kateri se nahajata. Berač je hotel iti k bogatinu in ga prositi za dar. Smrt ga ustavi in prosi, da naj jo dene v svojo maliho*) in nese v hišo. Berač jo vpraša: kdo je in kaj bi rada? Smrt veli: jaz sem božja deklica in sem poslana semkaj, da zavijem vrat bogatinu. Bogatin pa ima črnega petelina in črno mačko, ki mi branita prestopiti prag. Berač dene Smrt v maliho in gre v hišo. Bogatin je bil zdrav in dobre volje. Obiral je ravno kopuna in ga zamakal s sladko starino. Smrt šine najpred za peč, da se ogreje, potem pa za mizo k bogatinu in mu zavije vrat. Bogatin zajavka. Smrt mu zavije vrat še v drugo, in tretje. Bogatin se uleže in žena mu pošlje po gospoda, da ga previdi. Kmali potem umrje. Zdaj prosi Smrt berača, naj jo dene spet v maliho in odnese iz hiše. Berač jo vpraša, kaj mu bo dala za plačilo? Smrt veli: Veliko — to, da me boš pri vsakem bolniku videl. Če mu bom stala pri nogah, vedi, da ne bo še umrl. Daj mu kako zdravilo in ko ozdravi, bo mislil, da si ga ozdravil ti in ti bo izkazal rad svojo hvaležnost. Kadar me boš pa videl pri glavi, ne ponujaj se za zdravnika, ker je takemu bolniku namenjeno umreti. Berač se obveseli, dene Smrt spet v maliho in jo odnese iz hiše. Kmali se razširi po vsem obližji glas, da ga ni bilo in ne bo boljšega zdravnika od tega berača. Komur koli je dal zdravilo, mu je odlagnilo in je ozdravel. Denarjev je dobil toliko, da ni vedel, kamo bi jih spravil. Ali bil je v svojo nesrečo preveč usmiljenega srca, da bi bil rad pomogel tudi tistim, katerim je bilo namenjeno umreti. Ugledavši Smrt pri glavi, prestavil je posteljo, da je stala

*) Tako izgovarjajo to besedo Boduli na Kvarnerskih otokih, napačno je torej pisati mavha ali malha. Pis.

Smrt bolniku pri znožji. Ta pot se mu je res posrečilo, da jo je prekanil in bolnika otel. S to prevaro pa je berač božjo deklico Smrt tako razžalil, da mu se nikoli več ni prikazala, ne pri glavi ne pri nogah. On sam pa je postal spet to, kar je bil pred, največji revež in je moral vesel biti, da je dobil za svojo lakoto koščck črnega kruha.

9. Vsak človek ima svojo zvezdo. Kadar človek umrje, ugasne tudi njegova zvezda. Samo dve zvezdi nista ugasnili ob smrti svojih gospodarjev. Prelepo se svetiti in migljati ena poleg druge ali ne stojiti na miru, ampak se zaganjati ena proti drugi. To sta zvezdi Kajnova in Abelova, ki sta ostali na nebu vsem ljudem na spomin in svarilo.*)

Vsak človek pa ima tudi svojo kačo, ki z gospodarjem vred pogine. Samo kači Kajnova in Abelova nista poginili do denašnjega dne. To je zvedel pobožen drvar, ki je zašel k njima v brlog. Gredé po hosti zapazil je pod skalo jazbino, ki je ni pred še nikoli videl. V jazbini se je svetilo, kakor da gori v njej velika luč. Drvar se usrči in gre v jazbino. Čez pol ure pride v prostorno votlino in se tako prestraši, da mu vsi lasje po konci stopijo. V votlini gorela je grmada, pri grmadi pa sta se metali dve silni kači, kakor dve žrdi. Ena kača bila je črna, ena bela. Črna kača zavalila se je na belo in jo začela strašno daviti in mesariti. Bela kača zavrisne: Človek pomagaj mi, pa bom pomagala tudi jaz tebi! Drvar zavihti gorjačo in udari črno kačo, da se zvrne z bele in pobegne. Bela kača veli drvarju: Hvala ti za dobro pomoč! Vedi, da si rešil kačo Abelovo, ki jo je hotela zadušiti kača Kajnova, kakor je umoril Kajn brata Abela. Za dar prejmi tri drage kamene! Prvi kamen je svetal, da se vidi pri njem o polnoči ravno tako dobro kakor o poldne na solnci. Ta kamen prodaj kralju in kralj ti bo dal zanj toliko denarjev, da bodete živeli brez skrbi ti in tvoji nasledniki do desetega rodu. Drugi kamen je rudeč in še večje vrednosti od prvega. Kdor ga pritisne na rano ali kako drugo bolečino, mu tisti hip odleže. Z njim se zaceli vsaka rana, ozdravi vsaka bolezen. Največ pa je vreden tretji kamen, ki je čistejši od vsakega ogledala. V njem boš videl vse svoje sovražnike, da se jih boš mogel varovati in jih o pravem času ali potolažiti ali pa jim se v bran postaviti. Še le ta kamen ti bo dal sladko spanje in brezskrbno življenje. Ti dragoceni kameni

*) Zvezdi Kajn in Abel sta v zvezdoslovji Kastor in Poluks.

ostanejo tvoji, dokler boš znal molčati, kje, od koga in zakaj si jih dobil. Ali gorje ti, ako ne boš brzdal jezika! Čakala te bom na tvojem domu pod kapom in te raztrgala tisti trenotek, ko boš hotel stopiti čez prag svoje hiše. Drvar obljubi kači, da bo molčal, zapusti jazbino in gre domov. Svetli kamen proda kralju in kralj mu da zanj toliko denarjev, da si je kupil graščino in živel v obilnosti vseh zemeljskih dobrot kakor največja gospoda. Za vse drugo je bil srečen, samo to ga je bolelo, da ga je žena noč in dan nadlegovala, kje, od koga in zakaj je dobil dragocene kamene. Drvar se je izgovarjal, da ne sme tega nikomur povedati. Žena pa je hotela na vsak način skrivnost zvedeti. Ko je videla, da se mož ne da omečiti, začela je od žalosti in jeze hirati. Mož se je zbal, da bo umrla in je šel vprašat za svèt svojega izpovednika. Izpovednik mu veli, da ne sme svojej ženi ničesar prikrivati. Ako bi mu umrla, imel bo nje smrt na svojej vesti in težek odgovor bi moral Bogu dajati. Drvar se vrne in pove ženi, kje, od koga in zakaj je dobil drage kamene. V mestu imel je opravek, pa je rekel hlapcu, naj zapreže kočijo. Hlapec zapreže kočijo in gospodarja pokliče. Drvar pride do praga, ko pa vzdigne nogo čez prag, zgrabi ga zanjo kača in mu jo odtrga. Drvar se zgrudi nazaj v vežo in si da prinesti rudeči kamen. Kamen položi na rano in kakor bi trenil, vzraste mu nova noga, da je vstal in se umaknil kači v hišo. Ali to ga je pa grozno hudo skrbelo, da ne bo smel nikdar več prestopiti praga svoje hiše. Spisal je ponižno prošnjo do papeža, naj mu pošlje svoj veliki blagoslov in ga reši hudobne kače. Ko pa pogleda v kamen, ki je bil čistejši od vsakega ogledala, vidi v njem, da je papež njegov največji sovražnik. Drvar dodá prošnji še eno pismo. V tem pismu je vprašal papeža, zakaj ga sovraži in ga prosil prelepo za zamero, če ga je kedaj nevedoma razžalil. Razložil mu je tudi vse na tanko, kako da je dobil drage kamene in da je povedal zánje ženi ne iz svoje volje, ampak po zapovedi svojega izpovednika in papeževega služabnika. Ponižno pisanje ublaži papeža, da pošlje drage volje svoj veliki blagoslov in ga reši Abelove kače. Drvar je smel spet iti, kamor je hotel. Živel je še veliko let v zdravji in veselji in je umrl v božji milosti in trdno uverjen, da se bo godilo dobro tudi njegovim otrokom.

10. Matuzelj bil je majhen človek, tak, kakeršni bodo ljudje, ko se bo približal sodnji dan. Pobegnil je, ne vem ali sovražnikom ali svojej hudobni ženi pod mernik in je čepel pod njim celih devet let.

Sveto pismo pripoveda, kako star je umrl, ali takrat so bila leta dolga le po ene kvatre. Pa tudi takó je učakal starost, kakeršne nobeden človek ne pred ne pozneje. Takrat so imeli ljudje še divjaško navado, da so starce pobijali. Uže so prišli, da bi ubili tudi Matuzlja, ali sin ga je bil skril pod kad in pod kadjo je tičal Matuzelj celih tri sto let. V deželo prišla je silna lakota. Ljudje so cepali od glada kakor muhe. Sin je vprašal Matuzlja za dober svet. Matuzelj mu veli, naj omlati streho in porabi zrnje za hrano in posetev. Sin je Matuzlja poslušal in ko je vsaka živa stvar stradala in od lakote umirala, imel je on obilo dobre hrane in ni bil nikoli lačen. Ljudje so ga prišli vprašat, kdo mu je dal dobri svet, da naj se hrani s žitom, in on jim razodene, da njegov stari oče pod kadjo, ki so mu ga hoteli pred tri sto leti umoriti. In tako so se ljudem oči odprle, da so spoznali svojo neumnost. Začeli so tudi oni sejati žito in od takrat niso ubijali več starcev, ki za težko delo res niso ali znajo dajati dobre svete, ki so dostikrat še veliko več vredni kakor delo. Matuzelj je bil zdaj uže silno star ali še zmirom zdrav in krepak. Razkladal je ljudem svojo modrost in jih učil, delal pa nič. Če človek nič ne dela, mu pride na misel vsaka neumnost, in ko bi bil tudi stokrat modrejši od kralja Salomona. Tudi stari Matuzelj dobil je v glavo neumno misel, da se je hotel še enkrat oženiti. Prva žena ga je hudo pestila, zato si je želel in iskal zdaj ženske, ki bi bila za vse reči dobra, brez greha in madeža. Povpraševal je po njej v bližnjih in daljnih krajih ali brez uspeha. Svet puščavnik mu razodene, da ve zanjo naj starejši mož v devetej deželi. Matuzelj vzame popotno palico in je gre iskat. Bilo mu je iti čez devet gorá, devet vodá in devet deželá. Čez vsako goro je hodil devet dnij, čez vsako vodo se je vozil devet dnij in vsaka dežela je bila široka za devet naših cesarstev. Na konci devete dežele najde Matuzelj starca, ki je poznal žensko, za vse reči dobro, brez greha in madeža. Matuzelj prosi starca da mu pove za njo, ker jo je prišel snubit. Starec se zamisli in veli: A dà, jez sem poznal res tako žensko ali je minilo uže gotovo sto let kar je umrla. Od silne žalosti se Matuzelj zruši in umrje. Živel je 969 let. Namenjeno pa mu je bilo 1000 let in gotovo bi jih bil tudi učakal, da ni zmotilo sivega starca abotno hrepenjenje po ženitvi.

(Dalje prihodnjič.)

Ropôtec.

Ležála je mlada hčérka,
 Bolélo jo je srcé;
Poklícala mater stáro
 In rekla besede je té:

„O mati preljuba môja!
 Na srci sem bólna težkó;
Do jutri ne bodem žíva;
 Oh, mêni je grôzno hudó!

A prédno se dúša mi lóči,
 Trí imam prôšnje do vas,
Trí póslednje, bridke prôšnje
 Pred smrtjo v póslednji čàs.

Ko pridem na oder mrtváški,
 Razvéžite môje lasé,
Naj razpletêni in prôsti
 Po prsih devíškili ležé.

Vzemíte obléko bélo,
 Teló oblecíte mi ž njó;
Cvetlíc mi natrgajte v vénec,
 Deníte na môjo glavó!“

Zaíhtela stara je mati,
 Ovíla se njé vratú;
Plakála je glasovíto,
 Premílo tožíla Bogú.

Ropôtec na vrhu oréha
 Pred ôknom lesén je stál;
Né môgel si kàj od sméha,
 Né môgel, da ne bi dejál:

„Ko drugi ljudjé pospíte,
 Ropôtec le rédko zaspí;
Po nôči gré in po dnévi,
 Nesréčni ga véter vrtí.

Zatôreje vidi in slíši,
 Kar malo kdo vidi in vé,
A vsélej se spét oglasíti
 V razgóvor z drevésa ne smé.

Tí mati, nič ne poslúšaj
 Hčerínjih praznih beséd!
Poslúšaj mene ropôtca,
 Resníci da prideš na sléd.“

Raz pôsteljo hčerka poskóči,
 Zavpíje na ôreh glasnó:
„Ropôtci svojo neumnost
 Ljudém ropotájo v uhó!“

In drugo jútro je lêžal
 Posékan ôreh na tléh;
Raztrúpan bil je ropôtec,
 A še se je réžal na sméh.

Braníslav.

Déklica.

Zložil Ivan Jenko.

Na pólji lípica dehtí,
Oj lípica košáta,
Pod njó deklíški poje glás,
Nad njó je zora zláta.

O pôlu dné visoko v zrák
Skrjánčev glas odméva.
Deklè li ali drobni ptič
Prijétneje prepéva?

Zvečér iz lípe v hladni mrák
Prečudno je šumélo;
A zdaj molčálo je deklè
In lice mu bledélo.

Zakáj zvečér v presládko noč
Ni pésence vesèle? —
Popoldne čez ravnó poljé
Podkóve so bobnéle.

Otrésal grívo je konjìč,
 Oj grívo oznojêno;
Ustávil jézdec ga je mlád
 Pod lípico zelêno.

Poprosil lépe déklice
 Vodíce je hladéče,
Poglédal preglobôko jej
 V očésce je goréče.

Otok in Struga.

Noveleta.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

III.

Kontesi, videč da je samo ženska, pomirili sta se takoj, dasi sta bili v prvem trenutku ne malo osupneni. Kontesa Serafina izpregovorila je srčno:

„Hoteli svi pogledati to kapelico!“ Ali tujka se je vedno smijala, potem pa pristopila k njima, ter vestno opazovala njijina obraza.

„In kako ti je ime?“

„„Serafina!““

„In tebi?“

„„Lucija!““

„In jaz sem Zora! Ali vaji sem težko pričakovala!“

Stopile so iz svetišča na dvorišče.

„Tiho sta prišli, kakor solnčni žarek! In tako bode necega dne prišel tudi on! Tako tiho, kakor pade jesensk list od veje. Ali jaz ga bodem vendar takoj čutila in nasproti mu hitela! Sedaj pa pojdimo na vrt! Časih me boli glava, kakor bi mi razsajala huda nevihta po njej! Ali kako ti je uže ime?“

„„Serafina!““

„In tebi!“

„„Lucija!““

„In jaz sem Zora!“

Obmolknila je ter se tijà v dan smijala sama pri sebi. Tedaj pa sta kontesi videli, da je blazna. Plaho sta se spogledali, a v srcih čutili sta prvi kes, da sta se odločili na denašnji pot. —

Obhodile so vse puste steze opuščenega vrta. Blazna baronica je trgala cvetje ter je metala v svoj naróčaj. Vmes pa je govorila zmedene svoje besede.

Dospele so konec vrta. Iz zida se je bil odkrušil velik kos, tako, da ga na tem mestu ni bilo težavno prekoračiti.

Zora je takoj splezala čez ozidje, ter hotela, da morati spremljevalki za njo. Zdihujé sta ubogali kontesi. Takoj za vrtom na

pogorskem pobočji je tičala podružna cerkev. Okrog nje je ležalo malo in revno pokopališče.

„In kje si ti doma?“

„„Na Otoku!““

„In ti?“

„„Tudi na Otoku!““

„Ali imate lep vrt!“

„„Imamo!““

„Pridem gledat! Kadar Konštantina doma ne bode, tedaj pridem! Da ne bode vedel! Tedaj pridem in po vašem vrtu bodemo hodile!“

In zopet se je dobrodušno smijala. Korakale so čez pokopališče. Leseni križi so bili strohneli in kosci so ležali po gomilah. V kotu za cerkvijo bil je otrokov grob. Nad njim v zidu je poganjal bezgov grm, napravljal mu senco ter ga vsako spomlad obsuval s svojim dišečim cvetjem.

Zora pa je položila prst na ustni, ter izsula iz svojega naróčaja cvetje na malo gomilo.

„Tiho, da ga ne prebudimo! Tu spi! Vzeli so mi ga in sedaj tu spi! Po zimi ga pokrije bela odeja, beli sneg, in vendar prespi tu vsako zimo!“

Tožno je nagnila glavico.

„Vedve ne vesti, kako krasen je bil. Ali vzeli so mi ga, ter ga prinesli tu sem. In sedaj uže tako dolgo spi. Pa vsaj se prebudi, vsaj mi je to povedal brat Konštantin, in brat Konštantin ve vse!“

Potem so se zopet povrnile na vrt. Zora je zamišljena stopala pred njima.

„Nekaj me peče okrog srca in glava me vedno boli. Če solnce sije ali dežuje, glava me vedno boli!“

Ko so dospele do vrtnih vrat, kjer je železna ograja mejila vrt od dvorišča, vprašala je zopet:

„Kako je uže tebi ime?“

„„Serafina!““

„In tebi?“

„„Lucija!““

„Vidiš Lucija, vzeli so mi ga, ter ga dejali v zemljo. Ali veruješ, da se prebudi, in da se povrne zopet k meni? Ali to veruješ, Lucija?“

In ostro je uprla oko v dekleta.

„Jaz ne vem,“ odgovorila je Lucija tresoče. —

„„Ti ne veš! Ti ne veruješ! Moj Bog! in ti, ali veruješ?““

„Jaz,“ dejala je Serafina, „jaz verujem!“

„„Jaz tudi verujem, jaz tudi!““ In veselo ali skrivnostno je pristavila: „Pa prišel bode tudi moj Milan! Ali o njem vama ne smem ničesar povedati, ker Konštantin pravi, da svet ne sme vedeti, da se imava rada, moj Bog, tako rada!“

„„Medve moravi sedaj domov!““ izpregovorila je Lucija boječe, ko so stopile iz vrta na dvorišče.

Ona pa je tužno pobesila glavico.

„Vedve gresti — a jaz ostanem sama!“

In še bolj mrtvo jej je postalo oko in pri sebi je ponavljala: „Sedaj gresti! sedaj gresti!“

Tedaj pa je skozi vrata pri dvorišči pridirjal baron Konštantin. Pred hlevom je ustavil koščeno, penasto svoje živinče. Nekje iz hleva je prikrevsal kruljav hlapec, ter prevzel gospodovega konja in ga odpeljal.

Baron se je ozrl po dvorišči. Zapazivši tujki pokrila mu je mračna senca obraz.

Urno je pristopil k družbi, ter si odkril glavo. Kontesama je zalila rudečica lice in v zadregi sta bili.

„Vidite, to je brat Konštantin!“ vskliknila je baronica Zora. „In ta, Konštantin, je Serafina, in ta Lucija! Denes sta prišli, in z manoj sta po vrtu hodili!“

Nobedna črta se mu ni premaknila na zarujavelem obrazu. Oko njegovo je mrtvo zrlo čez tujki, kakor da bi ju tu ne bilo.

„Hoteli sta pogledati to bivališče, kontesi, dejal je s komaj zakritim sarkazmom, a moja krivda ni, če nista dobili tiste romantike, katero sta brez dvombe pričakovali. Pri nas je prozajično vse, in poezija na Strugi ne poganja svojih cvetov. Življenja železna pest nas je premetala in sedaj je vse podrto, vse razrušeno, vse mrtvo!“

Konteso Serafino je sarkastična ta govorica takoj raztogotila.

„Gospod baron,“ dejala je, „sprehajali svi se v gozdu in dospeli tu sem. Hoteli nisvi nikogar žaliti, ko svi stopili tu notri. Dvorišče je bilo odprto! Romantike pa,“ pristavila je z ostrim poudarkom, „tu nisvi pričakovali nikake!“

Blisk mu je šinil iz očesa. Hotel se je razvneti. Uprl je pogled na njo tako srpo, da je takoj plašno obrnila obraz od njega. A potem je odgovoril mirno:

„Kakor vidite, bilo je prav tako! Romantično bi morda bilo, če bi se mi, ki smo si tujci, sedaj prepirali mej saboj!“

Spremil ji je do dvorišča raztrganih vrat, ter se poslovil z lahnim poklonom.

Kontesi pa sta plašno odhiteli po slabem potu. Ali prav odločno sta se kesali, da sta se namenili na čudni denašnji obisk.

IV.

Približevala se je jesen. Na Otok je prišlo nekaj znanih gospodov. Vzbudilo se je hipoma hrupno življenje. Prej skoro smrtnotihi dvor napolnil se je čez noč s šumom in hruščem.

Prvi je bil prišel grof Lindenholz. Tanka dolga prikazen postavljena na tanke dolge noge. Če se je na obrežji otoškem sprehajal, videti je bil kakor flamingo iz afrikanskega močvirja. Dve strasti je imel ta grof. Bil je v sebe strašno zaljubljen. No pa to je strast, ki ni redko sejana po božjem svetu! A da je v sebi občudoval velikega umetnika, in da je s svojimi skicami preganjal ves svet, to se je uže težje prenašalo. Lazil je po gozdovih z barvami in mazilci v predalu, strašil pastirje, ter risal denes to, jutri ono drevo. Govoril je veliko, a neslano. Pravilo se je, da se je bil čez zimo zagledal v domačo grofinjo. A sedaj je bil prišel na Otok z namenom, da bi jo izvabil iz vdovskega stanú. Imel je tenák organ, in rad je kričal v družbi.

„Kriči kakor pav!“ trdil je baron Nebelberg, ki se je bil takoj za grofom oglasil na Otoku. Ta baron je bil, kakor se je vedelo in sploh govorilo, skoraj popolnoma blazen. Ko je bil prišel na Otok, bilo je njegovo prvo dejanje, da je skozi vežo prijezdaril na suhorebernem konji v družinsko sobo, ter prestrašil pri južini sedeče hlapce in dekle.

Nekega dne pripeljal se je tudi vitez Trd, ud stare plemenitaške rodovine. Nekje na Slovenskem je imel malo, zadolženo posestvo; na pokopališči pa kos zemlje, na katerej so se pokopavali izključivo samo udje iz njegove rodovine. Nekdaj so pokopali revno kmetico tako, da je z nogami sezala uže na aristokratično pokopališče. Naš vitez Trd se je o tem tako razsrdil, da so jo morali prekopati in v drug kot zagrebsti, ker to bi vendar strašno bilo, če bi v sosedstvu tako čistega pokolenja spala večno spanje ženska, ki je bila samo kmetica! Ta eksemplar je bil torej tudi prišel ter postavil svoj šator na Otoku.

Nosil je vedno rokavice in malo je govoril. S saboj pa je vitez Trd privlekel dolgočasnega svojega sina Rudolfa. Ta sin je bil v malej uradnej službi, a upal je pri starem svojem imenu na lepo karijero. Z mrtvaškobledim svojim obrazom, kateremu je čepel v sredi mogočen, zakrivljen nos, in s pustimi lasmi, ki si jih je okrog mogočnih ušes česal v dolga dva repa, bil je mladi ta človek, oblečen v moderno obleko, tipus prave dolgočasnosti. Če si ga pogledal, zdel se ti je kakor živo pokopališče, ki se je leno vlačilo okrog.

Prišla sta tudi dva vojaka. Jeden je bil grof Egon, bratranec grajskej gospici, drugi pa prijatelj njegov, katerega ime pa ni važno. Ta dva sta s sabljami rožljala po pesku, ter mladim dekletom pravila, kar jima je le prišlo v možjane. Grof Egon je bil lep a surov človek; znan pretepač, ki je pri najmanjšej priložnosti takoj pograbil po orožji. Čez desno lice se mu je skoro do ušesa vlekla dolga brazgotina, katero je bil iztaknil v častnem dvoboji, kakor je rad pripovedoval. Bil je silno močan. Nekdaj, ko je po noči lazil za kmetskim dekletom, napadli so ga štirje kmetje; a s polenom je otepel in razgnal vse, tako da se ga od tedaj ni lotil nikdo več.

Končno moramo še povedati, da je bil tu še baron Julij Bontoux, največji lenuh svojega stoletja. Tudi ta je bil nekaj v sorodu z grajsko gospo. V svojej mladosti se je bil priženil v bogato aristokratično hišo ter nekrasnej ženi prodal lepo svoje telo. Živel je potem za denar svoje žene, dokler ga niso z mesečno plačo odpravili. Potlej je živel po zimi v mestu, po leti pa pohajkoval pri prijateljih okrog. In če mu je ravno denar pošel, priplazil se je po noči do svoje žene, ter jej s prilizovanjem izvabil, kolikor je hotel. S polnim žepom pa je takoj zopet odpihal, ter prijateljem pripovedoval, kako da je njegova „stara“ srdito nespametna.

To je bila družba, katera je tedaj hrumela po Otoku. Moralična njena notranja vrednost ni bila Bog si ga vedi kako velika. A živeli so v radosti, jahali, vozarili se, veslali s čolni po reki, ribarili s trnikom ali pa zahajali s psi na lov.

Grof Egon je dobil od domače grofinje milostivi ukaz, da naj napravi vsak dan program. Postal je nekakov dvorni maršal, in napenjal je dan za dnem vso svojo fantazijo, da bi iztaknil kaj novega. Po noči na vodi so zažigali bengaličen ogenj, izpuščali rakete, po dnevi streljali na tarčo in počenjali so Bog ve kaj vse še.

Prve dni meseca septembra napovedal je grof Egon velikansk lov na planinah in rebrih, razprostirajočih se nad Otokom. Na vse jutro so se zbrali hlapci na dvorišči, ter krotili cele trope psov, lajajočih in po divjačini hrepenečih. Vse je bilo krasno urejeno. Ženstvo se je vsedlo na vozove, v katere so bili upreženi prozajični voli, da bi vlekli gospodo navpik po slabih hribovskih kolovozih. Mej smehom in radostnim govorjenjem odrinili so v goro. Ko pa so prišli v grič, ponehala je govorica, ker ženstvo se je kmalu utrudilo od počasne vožnje in vednega suvanja tijà in sem.

Dospevši do „zbirališča", razkropila se je vsa družba po prostorih. Potem pa so se razpustili psi in pričelo se je tisto divje lajanje in razgrajanje v gori, ki je na vse jutro budilo nedolžno žival k smrtnonosnemu pehanju.

Kontesa Serafina dobila je svoje mesto pod malo pogorsko senožetjo na razpotji, od kodar se je videlo v dol ravno na Strugo in zapuščeni njen vrt. Nekaj časa je poslušala, kako so psi gonili. Potem pa se je je lotil dolg čas. Gracijozno svojo puško je naslonila ob drevo, sama pa se usedla na mah, ter se veselila jutranjega zdravega zraka. Sesvakala si je cigareto, ter počasi vlekla dim iz nje. Njena mlada glavica pa se je pri tem zamislila in pred duh jej stopila podoba barona iz Struge. Lucija je trdila, da je čeden človek, ali ona tega ni pripoznala. Da ni čeden človek, to je kontesa Serafina vedela gotovo. Ali bil je tudi surov, umazan in v vedenji prav kakor kmet in še hujši! —

Tedaj je prišel po poti grof Egon. Orožje je bil vrgel čez ramo in počasi je korakal proti dekletu.

„Ničesar ne bode! Vse se jo obrnilo na drugo stran! Ti prokleti psi!"

In jezno je vrgel puško v travo, sam pa se vsedel v dekletovem obližji.

„Tam sem slonel, ter zrl v jasno jutro. Pa se me je polotil dolg čas, in sem si dejal: poglej, kaj počenja sestričina Serafina!"

Vlegel se je z glavo v rosno travo in ko je dekle dejalo, da bi mu utegnilo škoditi, odgovoril je lahno:

„Vojaku taka stvar ne škoduje! Ali odpusti, da se ne vedem, kakor v salonu. Tako ležati in gledati v modro nebo, zdi se mi poetično. Ta poetičnost je moja nesreča, ter me dela slabega vojaka. Ali kadar zrem v modro nebo, sem srečen, kakor bi zrl v najčistejše žensko

oko. In tvoje oko, Serafina, je tudi tako modro nebo, da bi človek vedno hotel zreti vánje!“

Te besede je govoril mehko, kipeče, ali vendar niso napravile zaželenega vtisa.

„Egon! odgovorila je kontesa ostro, lepo te prosim, nikar mi ne izpridi lepega jutra! Te tvoje podobe in fraze poznam uže vse! Modro oko, modro nebo! Potem prestopiš k jutranjej zori in k rudečim mojim licem, ali pa k zlatim solčnim žarkom in bliščečim mojim pogledom! Moj Bog, dragi mi bratranec, ali še nisi opazil, da me s takimi besedami dolgočasiš!“

„Serafina!“ vskliknil je, ter se vzdignil iz trave, „„in ti mi ne veruješ, da mi prihaja vse to iz srca!““

„„Iz srca!““ in smijala se je, „„iz srca! Egon ne postani mi melanholičen! Ali dozdeva se mi, da si denes pripravljen k naskoku! Boljši bode, če napraviva midva jasnost mej saboj! Po naključbi sem dobila v roke pismo grofinje, tvoje matere, ter iz njega uganila skrivne namere, katere kujeti tvoja in moja mama. Te namere tičejo se mene in tebe, Egon! In ne motim se, če tvoj prihod na Otok devljem v zvezo z onim pismom. No, pa vedita ti in tvoja gospa mama, da je škoda časa, in da ne bodem nikdar hotela postati to, kar je tvoj prihod tu sem nameraval. To sem ti povedala, da se ne bodeš trudil več, in da mi ne bodeš več kalil mirnih trenutkov z nepotrebno svojo poezijo!““

Planil je kvišku.

„Serafina! ti me ne bodeš nikdar ljubila!“

„„Nikdar!““

„No, to bodemo videli! Vse ob svojem času! Ženske ste mehke stvari in čez noč se izpremeni vreme v vaših srcih. Črni oblaki sovraštva izgineje in posije solnce ljubezni! No, bodemo videli!“

Dejal je čez prsi roki in zrl jej v obraz.

(Dalje prihodnjič.)

Ivan Ž. V. Popovič,

slovénsk pisatelj.

Spisal Lovro Žváb.

(Dalje.)

Mimo gredé povédimo, da je opat Aleksander III., mej svétom Fixlmillner imenovan, ki je umrl 1759. l., v Kremsmünstri zalóžil c. kr. akademíjo, s katero je bila združena plemenitáška učílnica in stolíca bogoslovskih ter pravoznanskih naukov. Tega opata je cesarica Marija Terezija zeló čislala. Fixlmillner je v Kremsmünstri še tudi postavil velikánsko poslópje — zvezdárno, katera se je zidala deset let in stala nad deset tisóč goljdinarjev; dodelala se je 1758. l. (Benediktinerbuch: Kremsmünster).

Popovič si je bil svoj odhod iz cesarice Marije Terezije dežél sam postavil na vzpómlad 1746. léta, kakor nam pripoveduje njega spis: Untersuchungen vom Meere na 382. stráni i. d., ter knjige so mu bile vse v zabôjih na dolgo popotovanje pripravljene; a prijatelji so ga nagovarjali, da bi počakal vsáj še mesec dnij, ker so ceste jako blatne in razdrte od neprestanega dežja, da mu zatorej kóla s knjigami vgólbnejo v razoráne jarke, od koder bi je bilo s téžka zopet izkopati. Poslušal jih je in ostal; v tem je hodil po okolíni, kajti bil je od poučevánja na Kremsmünsterskej akademiji do konca oproščen še poprej, ne li se je mogel sam nádejati. Spazil je posebne gobe na prekópnjah máhoma po snegi. Ker ní hotel, da bi mrzko ter neprijetno in težavno vkládanje mnozih knjig v zabôje bilo zamán stvorjêno, zategadelj jih ní smel zdaj uže zopet jemati na dan, a zabeléžil bi si te gobe vender bil tudi rad. Napósled je ukrenil, opisati je do črte na tánko, da bi jim kesnéje z láhka bilo poiskati imén. A kaj se zgodí? Naglo mu jame nedostajati prepotrebnih latínskih besed, s katerimi bi mogel šarôto (barvo) do dobrega povédati. Mislil si je: najbolje, da naslikam vsako gobo posébe, kolikor jih najdem razlíčnih. A zvedel je takój, kakó resníčen je francozki pregovor: „le riche fait comme il veut, et un autre, comme il peut“, (bogatec dela, kakor sam hoče, a drugi ljudjé, kakor mogó). V náglici je napravil knjigo raznim šarôtam, zbíral sviléne, volnéne in suknéne krpe vsake šarôte, kar koli jih je mogel najti raznega

cvetú, in tudi usnijéne ter kožéne kósce je znašal in jih v knjigi po rédu vrstíl šaroto za šaroto. Prostor mej posámičnimi krpami je na papírji pomazal sè skoljčnim šarílom (Muschel-Färbestoff). Iména je vsakej šarôti posébe dodéval z latinskim jezikom; a kadar mu je latínskih beséd nedostalo, pisal je druge, nove, vzprijéte od živálij in raznih stvaríj, kar se mu je kóli zdelo, da ima táko šaroto, kakeršna je bila goba. Ako se je domíslil dobre nemške, vlaške ali francozke besede, máhoma jo je zapísal tja, kamor je bilo tréba, samó da je šarôto zabeléžil ter bi mogel sam sebe razumeti, kadar bi zopet čital svoje opise. To knjigo je nosil vedno sè sobój, ako je hodil v góbe; a kadar je šarôtam stanovítil imena, dozíval se je vzorkov, o katerih smo zdaj pripovedovali. Za vsacih osem ali štirinajst dnij so izpodpehávale druge nove gobe, vse različne od poprejšnjih, in teh zopet ní hotel ostaviti neopísanih v avstrijskej zemlji; zatorej sta mu iz jednega méseca prodólženega prebívanja vzrastla dva, vzrastli so trije in še več. Odpótiti se je vender hotel na jésen; a tla so mu bila prepolna različnih gob, — s prosta, zima ga je bila prehitéla nad gobami, in takó je léta bilo konec, predno je on to délo zvršil. Kólikšne učenósti se je Popovič bil pozneje dokopal v prirodoznanstvi, o tem svedoči slavni Jos. Sonnenfels, dvorni svétnik in profesor na Dunaji, ki ga zaradi te vednosti nehoté hvali, da-si mu drugače neprijatelj, govorèč: „prva moja prošnja je bila, na Dunaji dobiti stolíco nemškega slovstva; a níso mi je dali, ker je na njej uže sedèl nekdo drug (Popovič), ki je Linnéja bolj poznal nego li Hallerja in Hagedorna, ter uže tríkrat v učílnici javno modroval, ali je „c“ pravo nemško písme ali ne, a tega vprašanja še vender ní bil rešil.“ (De Luca, Das gelehrte Oesterreich 1778., II.. 156.) Popovič je gobe nabíral in živel ob svojem. Gospôda mu níso v olájšek ponudili ni kosca kruha, če tudi jim je njega délo, kakor si je mislil, obílo koristi obétalo; kajti namérjal je opísati vso okolíno vsacega goboplodnega kota in po širocem sveti razglasiti sósebno óna mesta, koder so rastle najimenítnejše gobe. Čudne misli čudnega možá! Zatorej so se mu tudi posmehovali in rékali, da se je poglivár il (ker je nabiral glive ali gobe), oponašáje mu, zakaj si ne poišče dostojnejše službe, katero bi z láhka opravljal, samó da bi hotel. A njega boljši prijatelji ga níso takó osorno sodili. Poslušajmo, kakó on sam góvorí o tem (Untersuchungen vom Meere, na 384. str.): „veselja k prirodoznanstvu je povsod premalo; a ne dá se tajiti, da

so to žalostni nastópki jadno osnovanih učílnic. „Ignoti nulla cupido." Vseh trinajst let, kolikor časa sem hodil v učílnice, nísem nikdar slišal imena „historia naturalis"; lehko bi uže bil „magister liberalium artium et philosophiae" ali „doctor theologiae", ne vedóč, da imamo na sveti ustanóvljen nauk, po katerem je razpoznati: bílje, drévje, živáli, raznolično prst, kámenje in rude. Besedo „botanika" sem prvič v tridesetem léti slišal od nécega lekárnika. Ker mej svojim délom nísem nikakor mogel upati na tujo pomoč ter me je bližnje potovanje vedno opominalo, prihraniti si nekoliko penéz, a ne trošiti jih nepotrebno, zató si nísem utrpel najéti nosáča: v gôzde sem hodil sam z oprtnjákom (oprtnim košem) na hrbti, in ga domóv nosil, gob do vrha polnega. Ljudjé so se čudili, in kadar sem šel mimo, tékali iz hiž, gledáje za menój, dokler jim nisem izginol izpred očíj. — Ali potrébneje se mi zdí govoriti o drugih neprilikah in težavah, ki so me ovírale mej opisovanjem avstrijskih gob. — Bival sem pri samogoltnih, neumnih, zlovôljnih in osôrnih ljudéh. Treba je bilo drage novce plačevati za bédni stan ter za smrdljivo mesó in star, plésniv kruh, česar nikakor níso sméli na mizo dajati ljudém v svojej krčmi; a vrhu vsega tega so se delali, kakor bi jaz od njih imel Bog vé kólikšno ljubáv in dobroto! Moja staníca je bila podzémeljsk brlog, kamor so skozi razbito steklo temnih óken k meni lazile zelene drevésne žabice, krastaváče, belouške in druge kače. Drevésnim žabicam se je svetloba moje lúčnice (lampe) zdela posebno lépa. Kadar sem pisal, na roko so mi priskakale in potem šle na svéčnjak ter ondu po vso ure sedéle, z očmí pomežkovále, lúči gledale v zúbelj ter se igrale, napihujóč bela grla. Mnogo ljubše so mi bile od stánog (Asseln), lazéčih po mizi in po stenah; a po mojej postelji je gomzélo vse polno druzih živalic. Po deskah pôdnicah je rastla neka drugačna, redka goba, izmej onih, ki se latinski imenuje „agaricus". Mislil sem, da ta goba morebiti še nikoli ní bila opisana. Zavonjála je po vsej staníci; a smrdela baš ní. Vender je bila neprijetna zaradi svojega premóčnega zadáha, katerému nísem z lepa mogel najti razlôga. Zatorej poklíčem dva od svojih sosedov, katera sta bívala v sobah vzpóred moje: prvi je bil tkalec, drugi nekdánj čevljar, a zdaj uže ní šíval, ker so mu bili vse prodáli. Njiju povprašam, od kod li bode ta duh uže nekoliko dníj? Takój oba zavpíjeta ob enem: „taka goba je to! Zdolaj raste ob zidi na tleh." Naglo sta jo našla in pripovedovála, da je te gobe po oblížji povsod obilo, zlasti po sobah,

katere so pri tleh in vlažne. Svojej temníci mi je biti hvaležnemu, da sem to našel in moje trpénje ní bilo brez nebedne korísti. A še nekaj sem zasledil v rečenem brlogi: po pléčih ónih knjig, kateríh še nísem bil spravil v zabôje, po črevljih in po starih gobah so se rodíle štiri vrste plésni. Mahoma sem razumel, da je plésen prava rastlina, ki ima seme itd. Bilo je mnogo raznolíčne plésni, ter vsako vrsto posébe sem jaz imenoval po svoje, misleč, Bog zna, kaj sem novega izteknol! A kadar sem v Rezni razložil svoje knjige, pokazalo se mi je, da so me drugi tudi v tem uže prehitéli."

Kolika skrb je Popoviča bila gób in slovenskega jezika, o tem svedoče tudi vrstice, katere preložene podajem iz „(Wiener) Jahrbücher der Literatur", stojéče v 76. zvézki (1836. l.) na 178. stráni, kder Hammer-Purgstall v sestavki „Orientalische Literatur" piše: „dovolj bodi, samó nekoliko besedic dodáti učenemu tolmačílu Elfijeta. Na 22. stráni v opomnji o trojih gobah, (arabski) imenovanih: ekummu, aasakil in binatol-ewber, čitamo: „je conserve les noms arabes de ces diverses sortes de truffes, parce que j'en ignore la synonymie." To dopolnjujemo takó: ekumm je edínstveno čislo, a množtveno slôve: kemaet ali kumu, in to znači néko gobo (agaricus campestris Linnei), katere arabsko ime se je ohranilo i v nemškej besédi: Kuckenmucken in v slovénskej: kúkmak, o čemer je pogledati v Popovičev spis: „Versuch einer Vereinigung der Mundarten von Deutschland" na 303. stráni. — A mí čitatelja prosimo, k temu naposled primeriti še besédo: kúpnjak v Erjavčevej „Potnej torbi" v letopisi slovenske Matice, 1879. leta na 122. stráni.

Popovič, ostavivši 1747. léta Kremsmünster, otide v Rezno in trdno nakáni, odtod naglo iti dalje. A ker so ga rézenski in nirenberški učenjaki posebno prijazno vzprijeli, ukrene pomuditi se nekaj časa. Takó so minola tri leta. Ondu se je zdržema bavil z rastlinskim bogatstvom Bávorske, a vender mej tem ní zalenobil ni zgodovinskih ni jezikoslovnih svojih dél.

V Rezni je Popovič jel pisati knjige in stopil mej učenjáke. Objavil je raznovrstno iziskávanje v X. déli Rézenskih „Wöchentliche gelehrte Nachrichten", ter na svítlo je tukaj prišlo tudi prvih devet pol njega knjíge: „Erstes Probestück vermischter Untersuchungen. Regensburg 1749", o čemer P. Marko Pohlín molči.

(Dalje prihodnjič.)

Ràk.

Spisal Fr. Erjavec.

(Dalje.)

Členarji — in kakor vemo, spada mej nje tudi ràk — imajo to skupno in osobitno svojstvo, da jim je več ali menj trda in skorjasta koža od neke posebne snoví, ki je najbolj podobna rogovini. Imenujemo jo kitin. Ta telesna skorja je zložena iz mnozih pretencih skladov ali nasadov, ki so se redoma izločali iz tenke nežne kožice, s katero je vse telo zaodéto. Ko se je kitinov ôklop utrdil, uklenena je živalca vanj in vsa dalnja rást je odsle nemogoča. Rujavi hrošč, znani kvarljivec, ki na vzpomlad pririje iz tale zemlje, stopi na cvetoči svet gotov in dorasel. Mej njimi ne nahajamo tacih, ki bi jih mogli otrokom ali mladéničem primerjati. Razen neznatne spolne razlike so si vsi enaki in taki ostanejo do konca svojega — sicer dosti kratkega — veka. Takó je tudi pri metulji, pri bučeli, pri muhi, s kratka: pri vseh žuželkah. Kolikor je vsaka mislila rasti, storila je to v prvej mladosti, na prvej stopinji svojega razvitka, kot zaplivek, ali kot gosenica, ali kot podjéd v zemlji.

„Prav!“ oglasi se nekdo. „Ne zamerite, meni to razlaganje ni popolnoma jasno. Nečem vam sicer prerekati, ali povedati vendar moram, da se mi to ne zdí, kakor bi bilo pribito. Kot dečak imel sem veliko veselje z rogači, imel sem jih časi vse polno v źaporu. Tu je bilo vsakovrstnih, velikih in malih. Poleg korenjaka, katerega bi se bil skoro zbal, ko je moško korakal proti meni, bili so pa tudi taki pritlikavci, da bi bil človek lehko pomislil, da so sinovi onega velikana. In jaz sem takrat v resnici mislil, da je takó. Ali je to morebiti samo po izimki pri rogačih?“

Vzemi dva mladička iz istega legla, recimo dva prasička, osebi ja ter enega hrani z uborno in malovredno krmo, druzega pa namesti poleg korita, vedno polnega slastne in tečne hrane. Drži ja takó leto in dan, potem svoja gojenca oglej, premeri in pretehtaj. Uveril se bodeš, da je mej njima velikanska razlika. Takisto se ima ta stvar pri rogačih. Niso se vsi gojili pri istem koritu. V tem, ko je eden imel najboljše hrane na izbér, otepal se je drugi z revščino in

prestradal je morebiti vso svojo mladost. Tisti mali rogački niso mladiči, temveč samo v rasti zaostali stradalci, krnjavi „lačenbergarji“. A kar so zamudili v mladosti, tega nikdar več ne pridobé.

Pa vrnimo se zopet k našemu raku!

Vsakdo vé, da pri rakih ni takó, da je namreč mej njimi, kar se dostaje velikosti, isto razmerje, kakor na pr. pri ljudéh. Tudi mej raki nahajajo se poleg možakarjev in starcev tudi tenki, nadepolni mladeniči in drobni otročiči. Njemu torej ne veljá pravilo, ki smo je malo prej ustanovili žuželkam, kajti on raste vse svoje žive dni v eno mer.

„Tedaj njega ne stišče tista tesna in toga kitinova srajca, o katerej je bilo rečeno, da je vsem členarjem skupno svojstvo?“

Stišče ga, stišče! in še kako! Ta srajca je pri njem še trša, ker ni od samega roženega kitina, nego se je vanjo sesélo še polno ogljenčevokislega in fosforovokislega apna, ki dela rakovo kožo trdo in skorjasto. Prav takó se tudi človeku in drugim živalim trdijo kostí ki so s prva tudi mehke in hrustánčaste.

„A kakó je vendar mogoče, da se širi rakovo telo, dasi je speto v tako tesán in ni malo gibek ôklop? Morebiti vendar le z rakom raste tudi suknja?“

Ne! Ràk si pomaga s tem, da sleče staro srajco, kadar mu prihaja pretesna, ter si napravi novo. Lehko in hitro rečeno, ali težko in mučno storjeno. Ta ména dela raku preglávice dovolj; dnevi, v katerih se vrší, so raku gorjupi dnevi, pravi pasji dnevi. Kajti ne samo, da mu je treba sleči ôklop, izuti noge iz mnogih tencih golenic, izvleči mesnate roke iz tesnih škarij in naposled potegniti rep iz obročkastega tulca, vrh vsega tega morajo se oléviti tudi oči in oboje tipalnice in nekoliko celó — želodec. Kaj menite, to ni šala! Zato tudi ni čuda, da mu uže nekaj dnij poprej odpové želodec in da izgubí vso slast do jedí. Prevrat začenja z „velikim postom“.

Kadar ràk čuti, da se bode treba premladiti, umakne se v kako mirno zavetje, kjer se mu zdí, da bode, prost vseh nepotrebnih zijal in sitnih draživcev, mogel mirno opraviti imenitno delo. V tem mu je gornja trda suknja začela odstopati od spodnje nežne kožice, ki je vsa z rudečimi žilicami premrežena in s črnimi pikicami posuta. Ako tacega raka vzamemo v roko in rahlo nanj pritiskamo, lehko čutimo, kakó se odstopivša skorja pod prstom udaje. Ràk se vznemirja zmirom bolj in bolj, mencá sem ter tjà in têre nogo ob nogo. Zdajci

se prevalí in vznak ležeč previja se in prevrača, kolikor mu dopušča trda obleka, dela z životom in z repom, giblje z vsemi nogami in oteplje s tipalnicami. Takó udelava in se napenje toliko časa, da mu poči véz, ki veže hrbtni koš z repovim oklópom. Ko enkrat regne ta vez, postavi se ràk zopet na noge ter si po tem trudapolnem delu nekoliko oddahne in počije ter si zbira novih močij za nove muke, ki ga še čakajo.

Ràk začne iz nova delati in gibati z vsemi udi in vidno je, kako se hrbtni koš odmika od trupla ter se zmirom više vzdiguje. S košem se potem upre v kako stvar in se s prednjim životom trže nazaj, takó si malo po malo izvleče očí in tipalnice iz tesnih tókov. Sedaj veljá še noge dobiti iz obuvala. To je najtežavniše in najbolj boleče delo. Tu se celó rado dogaja, da mu se ta ali ona noga utrga. Golenice sicer razpokajo po dolzem in tudi škarje regnejo na dnu, ali pri vsem tem ima polno trdega dela, predno vse srečno izdêre. Ko so noge enkrat izute, izlušči se rep hitro iz svoje stare lupine. Vsa lév se vrší dosti naglo, ko je regnila hrbtna vez, ne mine pol ure in ràk bi se lehko pokazal v novej obliki.

Da, lehko bi se pokazal, ali se neče pokazati, ker dobro vé, da takšen, kakeršen je zdaj, se ne sme pokazati. Vsaka žaba bi se ga lotila. In s čim bi se branil, ko je ves mehák kakor maslo? Pa kaj žabe! Zarad njih bi še ne bil v tacem strahu. Ali ščuka, ščuka! joj kakó bi hlastnila po njem! Pa tudi raki, njegovi bratje, ščipali bi od tolicega trpljenja onemoglega siromaka od spred in od zad ter bi kose živega mesa trgali z njega. Zató moj ràk mekuž po svojej starej navadi ostani lepo v zavetji in zavleci se v najmirnejši kotiček ter počakaj štiri ali pet dní, da ti kitin in apno utrdita novo kožo, da bodeš mogel pogumnega srca zopet zabroditi v motne valove in prerojen junak čilih močij stopiti na staro poprišče, kjer

„ . . somov vojska pod vodo ne mine
In drugih roparjev v dnu globočine.“

Ràk se menda preoblači navadno samo enkrat na leto, a če donese potreba, tudi dvakrat ali celó trikrat in sicer o poletnem času, ko ne primanjkuje živeža in je voda prijetno topla, tedaj največ meseca julija in avgusta. No vendar sem uže o Kresu v Podnanósici našel prelévljenega mekuža.

Z novo kožo povrača se mu spet stara slast do jedí v podvojenej meri in kmalu je nadomeščeno in poravnano, kar se je za „velikega posta“ zamudilo.

Uže iz raznokake malenkosti se je pokazalo, da je ràk osobitne korenine možák. Še posebno pa nam se odkrije resnica tega izreka, ako preiščemo in razgledamo rakov želodec. To je res želodec svoje vrste! Robàt in zobàt želodec. Njega notranja koža ima namreč tri podolgovate trde pločice od kitina – nam uže znanega —, in na teh pločičah so nastavljeni trdi zobki. S temi pločicami in s temi zobki gibljejo posebno mišce, ki takoj začnó delati, kakor hitro po goltanci pridrsí kak zalogaj v želodčevo vrečico. V tem hipci se strne vsa ta naprava kakor mlinski tečaj in ne neha mleti, dokler ni vse pretrto, zdrobljeno in prežmíkano. Kar čeljusti niso mogle ali utegnile zgrizti in zgleviti, to vse opravi želodec s pomočjo omenjenega strugala.

O mati priroda! zakaj nisi tudi človeku dala tacega želodca?

Blagovoljni bralec! menim da bodeš sedaj še bolje razumel in znal oceniti težke vzdihe, ki jih v „ježi na Parnas“ ràk zdihuje. Videč, kakó je keber pevca Keberskega mesto v zračne višave proti Parnasu zanesel v bližnje blato ter ga onde odložil, zaplače milo iz žáljenega želodca:

Ti bodeš črvém v želodci segníl,
Ti rakov z mesom ne bodeš redíl,
Oh, ne bodeš redil!
Ko v vodo bi keber zanesel te bil,
Tud' jaz bi se tvoje kože lotil,
Oh, kože lotil!

O človeče! ali čutiš globočino in tehtnost rakovega občutka? ali se moreš zamisliti v to neizmerno bolečino? Kakó pomenljiv je ta „oh“! Kakó težko se mu je utrgal iz dna praznega želodca, v katerem je sama misel na mastni zalogaj uže zavrtila strugalo. — „Tud' jaz bi se tvoje kože lotil.“ Pa bodi si ta Keberski še takó mèdel in mršav, bodi si njega koža še tako trsna in žilava, on bi se je vendar lotil, ker ima vso pripravo za to. Saj nesreče, smrti temu Keberskemu ne želi, zastran njega naj bi živel, dokler bi se mu pohtelo, dà, še privoščil bi mu bil, da je prišel na Parnas in da si je zaslužil prvo darilo. A ker se je uže nesreča zgodila, zakaj ga ni keber rajši v vodo zanesel, kjer bi bil z mesom redil rake, a ne prostih črvov. Ne dá se tajiti, da iz raka govorí nekoliko tudi zavist

in samopašnost, ali ta čut je splošen živalski in ne moremo mu ga v greh vpisavati, izlasti pri praznem želodci ne. Kdor ni v sebi počutil nikdar nič enacega, poberi kamen in vrzi ga v raka. — „Oh! kože lotíl!“

Uže zgoraj smo nekje rekli, da se mora raku obléviti tudi želodec. In to je živa istina. Vse, kar je v želodci trdega, tedaj vse kitinove pločice in vsi zobki, s kratka: vse strugalo mora se o tej zgodi obnoviti. Sedaj je tudi gotovo vsacemu razumno, zakaj drugače tako ješč ràk za levitve izgubi vso slast do jedí. Kdo bi mislil na jed, ko mu se lupi želodec?

Sami sebi morali bi očitati površnost, ko ne bi o tej zgodnej priliki omenili neke stvarí, ki je v živej zvezi z rakovim presvlakom. To so namreč rakove očí, kakor jih navadno zovejo. Pred levitvijo nahajamo z desna in z leva v želodčevem kotu dva bela kamenca lečaste podobe. Nekdaj so bili ti kamenci jako imenitni, rabili so kot osobitno zbravilo v mnozih, izlasti v želodečnih boleznih, mogoče, da nekjé praznovernim ljudém rabijo še sedaj kot domače zdravilo. Učeno zdravilstvo jih je uže davno ostavilo in pozabilo, in sicer po vsej pravici. Razkrojitev je namreč pokazala, da te rakove očí niso druzega nego ogljenčevokislo apno, da torej v človeškem želodci ne morejo nič drugače delovati nego na pr. koščck krede.

A čemu so te „oči“ raku? Tudi temu se ni težko domisliti, ako držimo na umu, da kamenca po levitvi izgineta in da se zató rakova mlada koža hitro utrdi, rekel bi okamení. Te „rakove očí“ so tedaj apnena zaloga, katero si je rak napravil, da mu potem, ko se je preoblekel, ni stopram treba gradiva za novo suknjo znašati in prirejati, temveč da ga ima pri roki, kakeršnega in kolikor mu ga je treba, da more čim prej iz radovoljnega zapora zopet v svet.

Kdo drugi bi morebiti rekel: Ta kamenca sta namenjena, da raku prikrajšata „veliki post.“ Tudi dobro!

Poglavja o rakovej koži ne moremo okončati, da ne bi katere rekli o rakovej barvi. Živ rak nema, kakor je znano, nobene prav določene. Nekam zamazano rujavo zelenkast je; iz te vode morebiti nekoliko bledejši, iz one zopet temnejši. Toliko krasnejši je pa, kadar je voda nad njim prevrela. Tedaj zažarí v čuda lepem rudečilu, da ga je milina gledati. To rudečilo se dá samo še s soboj primerjati. „Rudeč kakor kuhan rak“, veli pregovor.

Od kod ta premcmba?

Živ rak ima v sebi dve barvili, — nekateri trdijo, da še več — namreč neko rujavkasto in neko rudeče. V živej živali se ti dve barvili mešati in pokrivati več ali menj, zato tudi nobeno ni čisto izraženo. V vrelej vodi se pa rujavo barvilo razprostí, ostane torej samo rudeče, katerega vrela voda ne more izpremeniti. To bi utegnilo še celó tebe zanimati, račji prijatelj, ki si rekel: ràk naj bode tolst in velik, za vse drugo te ni briga.

(Dalje prihodnjič.)

Novejša češka literatura.

Piše Ivan Hribar.

I.

Od leta 1817. do 1848.

Takrat, ko sta se pri nas trudila Trubar in Dalmatin, da uvedeta slovenski jezik v knjige, bližal se je češki jezik uže svojemu „zlatemu veku". Literarno gibanje, ki se je za modrega kralja Karla I. jako vspešno razvijati začelo; ki je mej poznejšimi verskimi prepiri čedalje bolj oživelo, doseglo je namreč za vladanja Rudolfa II. (1575—1612) svoj vrhunec. A skoro takoj za tem bilo je popolnem zadušeno. Nastopila je namreč tridesetletna vojska in odbojevala se je za češki narod tako usodna bitva na Belej Gori (l. 1621.). V žalostnih časih, ki so po tej bitvi nastali vsemu češkemu narodu, v časih, ko se je bil češki jezik izrinil povsod iz javnega življenja ter preganjal celo v rodbinskih krogih, pač ni čudo, da je vsakeršno literarno gibanje prenehalo. In to je trajalo mnogo, mnogo let, — trajalo je dve stoletji, kajti onih redkih spisov, ki so se bili v tem pojavili, skoro da ne moremo prištevati češkej literaturi, ker so bili največ mešanica češkega in nemškega jezika; ako pa so vendar bili pisani izključno v češkem jeziku, nosili so na sebi znamenje onega ponižanja, pod katerim je zdihoval ves češki narod. Te spise ima češki literarni historik samo registrovati, kajti kakega posebnega vpliva na daljši razvoj češke literature niso imeli; nasprotno, bili so ravno pisatelji, ki so se pojavili proti koncu osemnajstega stoletja — kakor bodemo pozneje videli, — največji nasprotniki svobodnega, na zdravejšo podlago opirajočega se razvitka novočeške literature.

Novo, živahnejše literarno gibanje začelo se je še le v začetku tekočega stoletja, ko se je v nekaterih pisateljih — posebno v Dobrovskem, Pelcelnu in Procházki — vzbudila zavest o slavnej minulosti češkega

naroda in ko je Dobrovský na podlagi svojih študij staroslovenskega in staročeškega literarnega jezika sestavil splošna jezikova pravila in za pesniško mero češko proglasil naglas za jedino pravilno načelo. Vendar se v tem času niti v pesništvu niti v prozi ni pojavilo kako posebno odlično izvirno delo, kajti pesniki tega časa se niso mogli še oprostiti prejšnjih navad in osvoboditi dosedanje kritike, ki je pesniške proizvode sodila le po njihovej obsežnosti, a ne po vsebini; prozajiki pa so se bili preveč privadili zloga Veleslavinove dobe, ki se je posebno odlikoval s svojim bombastom. Najpravilneje je takrat pisal Josef Jungmann, ki je tudi izvrstno preložil v češki jezik Miltonov „Izgubljeni raj“ in Göthejevo epično pesen „Herman in Doroteja“, a kako malo so v onih časih Jungmanna razumeli, ter ga posnemati hoteli, dokazuje najbolje okoliščina, da njegove v resnici v Bürgerjevem duhu pisane balade mej izobraženim občinstvom niso našle toliko priznanja in v narodu ne še toliko odmeva, ko dolgočasna pripovedovanja Šebestiana Hněvkovskega in Jana Nejedlega, katera sta iste sujete ko Jungmann rabila v to, da sta pisala prav obsežne in dolgočasne epične pesni, ki sta jih imenovala balade.

Leto 1817. pa je postalo za smer, v katerej se je imela češka literatura dalje razvijati, neizrečeno važno. To leto je namreč slučajno našel in objavil Vácslav Hanka „rokopis kraljedvorski“, — one divne cvetice staročeške poezije, ki so v kratkem preložene bile v vse kulturne jezike. Spoznavši ta znameniti pesniški spomenik starega veka začudila se je češka izobražena družba — takrat seveda še jako mala — mogočnosti dikcije in svežesti mislij v njem se nahajajočih in „rokopis kraljedvorski“ ter skoro neposredno na to, namreč leta 1818. anonimno v Prago poslani „rokopis zelenogorski“ postala sta za vsacega poznejšega češkega pesnika oni vir, iz katerega je zajemal, in oni vzor, katerega doseči je hrepenel.

Ker se je 1816. v srednje šole spet uvedel česki jezik kot obligatni predmet, izdal je Josef Jungmann, kateremu mej vsemi češkimi pisatelji za ustanovljenje češkega pravopisa in pravilnost spisovnega jezika gre največja zasluga, svojo znamenito „Slovesnost“, katera je mnogo pripomogla k probujenju narodne zavesti; in ravno tako so uže leta 1813. pod uredništvom J. Hromádka začele na Dunaji izhajati „Prvotiny pěkných úmění“, v katerih je bilo mnogo izvrstnih, na razvoj jezika in mišljenja češkega plemenito vplivajočih sestavkov; — a more se vendar reči, da je objavljenje „rokopisa kraljedvorskega“ največ k temu pripomoglo, da

je poznejše živahno literarno gibanje nastopilo ono smer, katere še dandenes ni popustilo, in ki je omogočila češkemu narodu ustvariti literaturo na katero more po vsej pravici ponosen biti.

Objavljenje „rokopisa kraljedvorskega“ izpodbudilo je tudi dva nadepolna češka pisatelja, takrat v Požunu živeča, namreč J. P. Šafaříka in Fr. Palackega, da sta izdala spis „počátkové českého basnictví“, Spis ta dogotovil je Šafařík uže za svojega bivanja v Jeni, a v Požunu sta ga s Palackim skupno pregledala, popravila ter mu nekatera poglavja iz Palackega peresa dodala. V njem se jako ostro a duhovito izrazujeta proti dotlej navadnim pravilom verzifikacije, vsled katerih so se ali kar prosto šteli zlogi besedij, ali pa se je v obzir jemal náglas, ter proglašujeta za jedino pravilno, ostankom starega češkega in klasičnim vzorom grško-latinskega pesništva odgovarjajoče pravilo, skladati pesni z obzirom na časomernost, t. j. na dolgo ali kratko izgovarjanje zlogov.

Še ostreje pa grajata praznoto in trivijalnost dosedanjega češkega pesništva, ter obračata pozornost na vzvišenejše ideale.

In kakor neposredna posledica tega duhovitega spisa izšla je leta 1821. J. Kollárova „Slavy Dcera“ pod izvirnim naslovom „Basně“. Te pesni elektrizovale so tako rekoč vse tedanje češko občinstvo, ne sicer toliko po svojej pesniškej vrednosti, temveč vsled jarosti mislij in proroškega duha, ki veje v njih. Nikdo dosedanjih čeških pesnikov ni imel še poguma ali morebiti nadarjenosti za tako visok vzlet. Vsi so živeli le v sedanjosti in se ozirali k večjemu še v preteklost. Jan Kollár, sin podtatranski, pa je vzdignil svoj pogled in s proroškim duhom zrl v prihodnjost, v slavno prihodnjost češkega naroda kot dela vesoljnega slovanstva. In ravno v tem je Kollár velik, ravno zavoljo tega bo njegovo ime ostalo slavljeno ne samo pri Čehih, ampak pri vseh slovanskih narodih. Kdo si pač more misliti plemenitejše srce nego li ono, ki oplakava davno vsled nemškega nasilja uže iz dandenes prekrasnih dežel iztrebljeni slovanski narod; ki obžaluje, da se Slovani tudi sedaj še po teh in tolikih britkih izkušnjah krstijo z različnimi imeni, ki pa vsled tega nad njimi ne obupa, ampak s svojim proroškim duhom zre v bodočnost in spoznava, da ti tako plemeniti in nadarjeni, dasi tako tlačeni in zatirani sinovi Slave postanejo jedenkrat vendar še jeden narod istega imena, — narod, katerega bodo njegovi ošabni sosedje zavidali za pridobljeno si slavo in izobraženje. Kollár torej — kakor sem uže omenil — ni pesnik v pravem, ožjem pomenu besede, ampak prorok boljše bodočnosti in glasnik vzajemnosti slovanske.

Dasi je sicer uže Dobrovský mnogo storil za širjenje slovanske vzajemnosti na Češkem, vendar se more smelo trditi, da je idejo to mej narod zasadil le Kollár, kajti Dobrovskega učena in v tujih jezikih pisana dela niso mu bila pristopna.

Leto pozneje vzšla je na češkem literarnem obnebji nova svetla zvezda. František Ladislav Čelakovský — takrat 23leten mladenič — izdal je prve plode svoje pesniške muze „ohlas písní českých". Uže s temi prvenci svojega pesniškega duha naklonil si je mladi pesnik srca vseh; ko je pa šest let pozneje izšel njegov „ohlas písní ruskýh", slavil je pravi triumf. Od vseh stranij se mu je čestitalo in ni ga bilo literata, ki bi ne bil takrat Čelakovskemu priznal venca pesništva. Isto tako, ko njègove epične pesni, vzbudile so tudi lirične nenavadno navdušenje; kajti ni ga bilo doslej na Češkem še pesnika, ki bi bil globokosti mišljenja vedel dati tako krasno pesniško obliko ko Čelakovský. Njegova „Růže stolistá", obstoječa iz sto malih pesnic, je pravi niz biserov v češkem pesništvu. Pesnik je tu svetovno bolest ter občutke ljubezni do izvoljene device svojega srca in domovine s tako vzvišenimi besedami in tako globokim čutjem opeval, kakor pred njim še nobeden v češkej literaturi. On in naš Preširen sta si v tem sorodna, da! skorô jednaka; zatorej nam je tem láže umeti, zakaj se je od tedanjih čeških literatov samo mej Preširnom in Čelakovskim naredila ona prijateljska zveza, ter ohranila ona duševna vzajemnost, ki nam veje nasproti iz pisem Preširnovih do Čelakovskega.

Ni se torej čuditi, da so se pesniki začeli zbirati okoli Čelakovskegá, svojega prvaka, ter se začeli ravnati po njegovih svetih. Posebno je tu imenovati njegova dva prijatelja Jos. Vlastimila Kamaryta in Jos. Krasoslava Chmelenskega, kateri poslednji je v obliki skoro dosegel Čelakovskega. Tudi Václav Hanka je zložil nekoliko po obliki in obsegu izvrstnih pesnij. Razen teh imenovati mi je posebno še: Karla Sudimíra Šnajdra, čegar epična pesen „Jan za chrta dan" se prišteva mej najboljša jednaka dela v češkej literaturi in je uže tudi čisto popularna postala; Karla Jaromíra Erbena, čegar v duhu narodnih pesnij zložena „Kytice" spada mej najboljše plode češkega pesništva; Jana Erazma Vocela, ki je s svojimi obrazi iz češke preteklosti mnogo pripomogel k temu, da se je narodni ponos zopet razširil in ukoreninil; ter konečno Antonína Jana Jindřicha Marka (psevdonim Jan z Hvězdy).

(Dalje prihodnjič.)

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. Trtna uš. Poljudno razlaganje o tem, kakšne lastnosti ima in kako živi ovi najnevarnejši sovražnik vinske trte in kaj moramo storiti v obrambo zoper ta mrčes. Spisal Arminij Goethe, ravnatelj deželne sadje- in vinorejske šole pri Mariboru. Izdalo štajersko društvo za omikanje ljudstva v Gradci. Z dvema tablicama barvanih podob. Zaloga društvena. V Gradci natisnil Leykam-Josefsthal 1881, 8⁰, 16 str. Knjižica je pisana popularno v lepej slovenščini. — Vijolice bratom in sestram vednega češčenja sv. Jožefa. Nabral Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. Z dovoljenjem v. č. ljubljanskega škofijstva. V Ljubljani 1881, 12⁰, 572 str. Prodaja založnik Matija Gerber po 70 kr. — Cerkvene pesmi na čast sv. Rešnjemu Telesu. II. del, za mešani zbor uglasbil p. Hugolin Sattner. Cena 80 kr. V Novem mestu pri J. Krajci 1881. Pesni so natisnene z dovoljenjem v. č. ljubljanskega škofijstva, smejo se zatorej rabiti pri očitnej službi božjej. Teh pesnij I. del prodaja tudi založnik Krajec po 50 kr. zvezek. — Slovenski pisatelji in založniki, kateri želé, da bi njih knjige oznanjali v „Ljubljanskem Zvonu“, prošeni so, da bi jih po jednem iztisu pošiljali uredništvu našega lista.

Slovenski slikarji. Znani ljubljanski slikar Janez Volf slikal je letošnje poletje freske v prezbiteriji farne cerkve v Ribnici. Vsi, ki so imeli priliko te slike Volfove videti, jako jih hvalijo, da so umetniško dovršene, kakeršnih je malo videti po slovenskih cerkvah. Izmej Volfovih učencev je Janez Šubic zdaj na slikarskej akademiji na Dunaji ter slika v atelieru Makartovem; brat njegov Jurij Šubic, tudi Volfov učenec, prišel je iz Ljubljane v atelier akademijskega profesorja Griepenkerla, kateri ga je pred jednim letom poslal v Aténe, da je tam slikal na znanostnej akademiji freske po Griepenkerlovih načrtih. Pred kratkem odšel je Jurij Šubic iz Atén v Pariz, v mesto, kjer je dandenes slikarjem možno največ slikarske tehnike naučiti se. Tretji učenec Volfov, Simon Ogrin povrnil se je iz Benetk in Rima ter živi sedaj na svojem domu na Vrhniki. Na splošnej slikarskej šoli dunajskej učé se slikarstva pod vodstvom profesorja Griepenkerla še trije mladi Slovenci: Novomeščan Gustin in Ljubljančana in bivša ljubljanska realca Ferdinand Vesel in Josip Vesel. — G. profesor J. Franke v Kranji razstavil je te dni v Mačkovej prodajalnici v Ljubljani dve krasno z oljnatimi barvami slikani studiji iz lepe Kokerške doline.

G. Matija Ozbič, podobar v Kamniku, izdelal je po prelepej podobi M. D. Neomadeževane v Krškem samostanu velik kip iz angleškega marmor-cementa ter ga občinstvu na ogled postavil v prodajalnici cerkvenih oblačil g. Ane Hofbauerjeve v Ljubljani. Kip je lepo delo, katero zvedenci jako hvalijo. Fotografovane podobe njegove dobivajo se pri g. Ozbiči v Kamniku, v prodajalnici Hofbauerjevej in v kat. bukvarnici.

Bilder aus Krain von dr. Isidor Proschko imenuje se knjižica, katera v zemljepisnem in kulturno-zgodovinskem oziru opisuje lepo našo domovino Kranjsko ter se po 60 kr. zvezek dobiva pri Bambergu v Ljubljani.

Archiv für slavische Philologie. Unter Mitwirkung von A. Leskien und W. Nehring herausgegeben von V. Jagić V. Bd. 2. Heft. mit 3 Tafeln, Berlin Weidmann'sche Buchhandlung 1880, 8⁰ 181 — 332. Ta nedavno na svitlo prišli zvezek preimenitnega Jagićevega glasila primerjočemu slovanskemu jezikoslovju obseza te članke: A. Leskien, über den Dialekt der „Narodne pripoviedke iz hrvatskoga primorja, ges. von Fr. Mikulinić. — A. Leskien, die Quantitätsverhältnisse im Auslaute des Litauischen. — Dr. Isaac Taylor, über den Ursprung des glagolitischen Alphabets. — V. Jagić, zur slavischen Runenfrage. — W. Nehring, über den Einfluss der altčechischen Sprache und Literatur auf die polnische. — V. J. zwei dalmatinische Kirchenlieder. Pod naslovom: Materialien zur Geschichte der slavischen Philologie kustos Patera in prof. Miklosič priobčujeta prezanimiva, in osobito za novoslovensko literarno zgodovino in jezikoslovje preimenitna pisma Dobrovskega in Kopitarjeva, katera sta si dopisovala 1809. in 1810. leta. Konečno profesor Jagić podaje zanimivo poročilo o novih knjigah slovanskih.

Slika sv. Cirila in Metoda. V Rimu živi uže mnogo let kiporezec Peter Mančun, po rodu Dubrovčan. Mej njegovimi slikami hvalijo posebno sliko sv. Cirila in Metoda, ki je tako lepa, da bi krasila vsako hišo krščansko posebno po zemljah slovanskih. Brez okvira dobiva se slika po 1 gld. najlaže pri g. Matiji Rihtariči, c. kr. vojaškem kaplanu v Zadru.

Matica hrvatska razpisuje iz zaklada Dušana Kotura za leto 1881. književno nagrado 300 gld. za jedno izvirno povest (novelo ali roman), ki obseza vsaj deset tiskanih pol ali za dramatski proizvod brez ozira na obseg; ravno tako iz zaklada grofa Ivana N. Draškoviča nagrado 800 gld. za rokopis „koj je kadar najviše doprinieti k pravoj poduci puka o praktičnih predmetih". Rokopis mora obsezati vsaj petnajst tiskanih pol.

26.000 iztisov knjig razposlala bode za leto 1880. Matica hrvatska svojim družabnikom. Imena knjigam priobčili smo uže v zadnjem listu.

Hrvatski zabavnik v Zagrebu izdaja Mijo Krešić. Ta časopis izhaja vsak deseti dan in prinaša samo dobre prevode najboljših inostranih romanov in povestij. Vseletna cena mu je 4 gld.

Jugoslavenska akademija izdala je te dni XI. knjigo starih pisateljev hrvatskih, v katerej so natisnene pesmi M. Buniča Babulinova, Muroja, Oracija Mažibradiča in Marina Burešiča. Knjiga obseza I.—XV. in 1—259 stranij. Izdanje priredil je po rokopisih naš rojak prof. Žepič, životopise pa sestavil dr. Fr. Rački. Ta knjiga je nov prilog za proučenje književne zgodovine hrvatske. Leta 1880. dala je akademija na svitlo devetero knjig, katere obsezajo do 180 tiskanih pol.

Trsna uš ili Philloxera vastatrix. Kratak naputak vinogradarom. Sastavio Franjo Kuralt, tajnik hrv.-slavon. gospod. družtva. Sa osemnajst slikah. U Zagrebu 1881, 8⁰, 50 str. Nakladom spisateljevom. Tiskara „Narodnih Novina". Tako je ime dobro pisanej in lično natisnenej knjižici, katero priporočamo tudi slovenskim vinogradnikom, ki umejo hrvatski jezik. Cena 50 kr. pri g. pisatelji.

„Pobratimstvo, mjesečni žurnal za književnost i nauku" zove se list, koji izdaje mladež na velikoj školi u Beogradu. Priznati nam je, da nas često daruje

srbska literatura kojim liepim darom Nedavno izašao je prvi svezak Vidakovićevih romana, „Usamljeni junoša“, koji se odlikuje liepim jezikom, bistrimi misli; malo pred tim izašla je oveća pjesma „Osvojenje Nikšića“, nagradjeno Maticom srbskom. Sada nam evo opet dara „Pobratimstva“, mjesečnik za književnost i nauku. Osim toga su nedavno počeli izlaziti novi listovi: „Novi vek“, „Samouprava“, „Srpsko Kolo“, „Srbadija“ itd., a osim toga pokreću se na novo humoristična dva lista: „Domišljan“ i „Strašni sud“. Po svem tom priznati nam je i opet, da se srbska književnost liepo razvija í širi — piše „Obzor“.

Srbski leposlovni in znanstveni listi. Opozarjamo svoje čitatelje na dva izvrstna leposlovna in poučna srbska lista. Prvi je „Otačbina, list za književnost, nauko in društveni život, katerega v mesečnih zvezkih, našemu „Ljubljanskemu Zvonu“ podobnih, a po deset tiskanih pol obsežnih, izdava in ureduje znani srbski pisatelj dr. Vladan Djordjević v Belemgradu. Okolo tega lista zbrali so se v složno slovstveno delovanje najodličnejši pisatelji srbski. Došel nam je zvezek za mesec januvarij 1881. (knjiga šesta, sveska 22.), ki donaša štirinajst zanimivih spisov pesniške, zabavne in poučne vsebine; osobito omenjamo spise: „Posle bambordanja Beograda“ spisal bivši ministerski predsednik Jovan Ristić; „Na granici, uspomene iz prvog srpskog-turskog rata god. 1876.,“ priobčuje dr. Vl. Djordjević; „Hrelja Ohmućević, u narodu poznati Hrela Krilatica“, spisal prof. Dim. S. Jovanović; „Iz Nove Srbije“, spisal M. Rakić; „Zlatna grivna, drama u pet radnja“, napisal Manojlo Djordjević i dr. Vnanja oblika „Otačbini“ je jako elegantna in osobito tisk jako ličen in razločen. Naročnina (12 gld. za vse leto, 6 gld. za pol leta in 3 gld. za tri mesece) pošilja se uredniku Djordjeviću v Beligrad. — Drugi izvrstni srbski list je „Srpska Zora, ilustrovani list za zabavu i nauku“, izdava in ureduje ga Todor Stefanović Vilovski na Dunaji (Wien, VII., Burggasse 24); naročnina znaša za vse leto 6 gld. „Srpska Zora“ izhaja v obliki vélikih nemških in francoskih ilustrovanih listov po jeden pot na mesec. Prvi zvezek za l. 1881. prinaša dva romana, več pesnij, dva životopisa (Šafaříkovega i Boškovićevega) in več drugih občezanimivih člankov in dopisov in objavlja v dodatku pregled slovanskih slovstev; poleg tega slike: Gola glavina na Mazuri planini, † Božo Bošković in „Iz dečijeg života“.

Slovaki so začeli čedalje bolj sprevidati, da so se ne le na veliko škodo svojemu narodu in njegovemu napredku, ampak tudi na škodo vsemu slovanstvu odcepili od češkega pisnega jezika. Zato se najboljši njihovi pisatelji in pesniki sedanje dobe trudijo, da bi se češki jezik polagoma zopet uvel v slovaške knjige in časopise. To se ve, da se storjena napaka ne bode dala tako hitro poravnati, kajti ni misliti, da bi Magjari dovolili v to, da bi se v ljudske šole na mestu sedanjega Zvolenskega dialekta uvel češki jezik; a vsakako je ta korak slovaških pisateljev velicega pomena za prihodnjost, torej ga simpatično pozdravljamo. — Temu prehodu k češkemu pisnemu jeziku ima pot pripravljati nov leposloven slovašk list, katerega sta v zvezkih po šest pol obsezajočih začela z letošnjim letom izdajati v Turčanskem sv. Martinu pod naslovom „Slovenské pohlady“ Svetozar Hurban in Josip Skultéty in kateri uže v prvej številki prinaša

spise slovaških in čeških pisateljev. — Razen tega lista izhaja tudi še v Turčanskem sv. Martinu leposlovni list „Orol“ v mesečnih, po štiri pole obsezajočih zvezkih pod uredništom J. V. Ferienčíka.

Sinajska rokopisa. O teh dveh imenitnih glagolskih rokopisih, katera je, kakor smo v 1. št. „Ljublj. Zvona“ poročali, našel letošnje poletje zagrebški prof. Geitler na Sinaji, piše se nam iz Zagreba: Prof. Geitler, pišoč uže več let slovansko paleografijo, našel je v letniku 1865. nekih ruskih novin notico arhimandrita Uspenskega, ki poroča, da je 1850. l. videl na Sinaji psalter z glagolico pisan. Prof. Geitler napotil se je torej na Sinaj, kjer mu je sreča toli prijazna bila, da je uže drugi dan (popoludne) našel razven psalterja še drug rokopis trêbnikom nazvan. V 38 dneh ja je prepisal v cirilico. — Trêbnik broji 212 stranij, ter je pisan v najčistejšej starej slovenščini, kakeršna se nahaja samo v asemanskem in supraselskem spomeniku. Posebno znamenita so paleografična znamenja; rokopis je iz konca X. stoletja. — Psalter, kojemu so se le zadnji listi izgubili, broji 354 stranij ter je iz začetka XI. stoletja. Oba teksta bila sta do sedaj povsem neznana; psalter je v paleografičnem obziru najinteresantnejši spomenik ker je nekakšen prehod k (hrvatskim) napisom v Baški, ter ima nekaj jako čudnih znamenj. — Trêbnik je ostanek kaligrafičnega razvoja glagolice, ter ima osobito krasne inicijale. — Oba sta spomenika pisana v Makedoniji, a na Sinaj zanesli o ja potujoči menihi. — S pomočjo teh rokopisov dokazal bode prof. Geitler, da e glagolica iz rimskih in grških elementov nastala.

V Pragi je izšel češki: „Stručný všeobecný slovník věcný, redakcí Jak. Malého, nákladem L. L. Kobra v Praze. Laciného vydání sešit 55.“ Pod tem naslovom izhaja v Pragi mali naučni slovnik. Namen tej knjigi, ki je za vsacega, kdor se količkaj peča z literaturo, skoro neobhodno potrebna, je ta, da bi se kar najbolj razširila mej narodom. Zato in ker je veliki „Slovník Nauční“, ki je izšel pod uredništvom dr. F. L. Riegra, zavoljo svoje draginje množici nepristopen, odločil se je jako plodni pisatelj Jakub Malý izdati to okrajšano izdanje njegovo.

Čeških leposlovnih listov izhaja letos jeden in dvajset in sicer dva v Ameriki, trije na Moravskem in šestnajst na Češkem. Razume se samo po sebi, da se pri takovej množici listov v večini njihovej nahajajo spisi manjše literarne vrednosti. Posebno to velja o listih, ki izhajajo po malih mestecih na Češkem in o obeh listih amerikanskih, katera se vrhu leposlovja pečata tudi še s politiko — seveda z obema prav po amerikanskej šegi. V resnici izborna lista sta „Svetozor“ in „Osvěta“. Prvi je ilustrovan tednik in se more vsporejati z vsakim jednakim listom druzih narodov; drugi pa je po uzoru francoskih „Revue“ ustanovljen mesečnik. Okolo teh dveh listov, katerih uredništvi sta v rokah priznanih pisateljev Prim. Sobotke in Vác. Vlčka, zbirajo se vsi znamenitejši češki pisatelji in je posebno pri „Osvěti“ pravilo, da se vanjo ne sprejme noben spis, ki bi ne bil po obliki in obsegu dovršen. Tema dvema listoma družita se vredno: mesečnik „Květy“ pod uredništvom Svatopluka Čecha in dr. Serváca Heilera ter trikrat na mesec izhajajoči list „Lumír“ pod uredništvom J. V. Sládka. Svojemu namenu ustrezajo tudi jako dobro „Ženské Listy“, katere po jedenkrat na mesec pod uredništvom pisateljice i pesnice Eliške Pechové-Krasnohorské izdaja „Ženský vyrobní spolek“, ter

za prosti narod pisana ilustrovana lista „Zábavné Listy“ in „Česká Včela“, ki izhajata na štirinajst dnij. Vsi doslej imenovani leposlovni listi izhajajo v Pragi; a v naslednjem zavoljo popolnosti navajamo tudi imena vseh ostalih listov ter pristavljamo naslovu ob jednem tudi kraj, kjer izhajajo. Ti listi so: „Hlasy katolického spolku tiskového.“ Vsak drugi mesec v Pragi. — „Ruch.“ Vsak mesec v Pragi. — „Domácnost.“ Vsak drugi mesec v Krounu. — „Horymír.“ Vsak teden y Pribrami. — „Český Jih.“ Vsak teden v Táboru. — „Ohlas od Nežárky.“ Vsak teden v Jindřichovem Hradci. — „Otavan.“ Vsak teden v Písku. — „Šumavan.“ Vsak teden v Klatovech. — „Tábor.“ Vsak teden v Táboru. — „Koleda.“ Po trikrat na mesec v Olomuci. — „Obzor.“ Po dvakrat na mesec v Brnu. — „Posel ze Sušice.“ Vsak teden v Sušicah na Moravskem. — „Pokrok Západu.“ Vsako sredo v Omahi (Nebraska — Severna Amerika.) — „Americký Slovan.“ Vsak teden v Jova City (Severna Amerika).

Dva ruska pisatelja †. Te dni je izgubila Rusija dva odlična pisatelja: pesnika Teodorja Bogdanoviča Millerja in slovečega romanopisca Alekseja Terfilaktoviča Pisemskega, ki je nedavno dovršil nov roman „Masony“. Miller je izdaval 20 let svoj humoristični list „Razvlečenie“. Oba književnika, vrla ruska patrijota, živela in umrla sta v Moskvi.

Pri Puškinovem sinu najden je bil nedavno mej papirjem njegovega očeta dragocen spis in sicer novo poglavje jednega najboljših proizvodov ruske literature „Kapitanskaja dočka“ (hčerka). Na rokopisnem zvezku napisano je s pesnikovo roko „XII. Propuščennaja glava“. (Izpuščeno poglavje.) Obseza pot glavnega junaka povesti Grinjeva, čez Volgo k njegovim roditeljem in pohod polka, v katerem je služil, tudi tijà na razkropljenje kmetskih vstašev za Volgo. Pesnik opisuje vse tako prosto, skromno, a vendar tako zanimivo, poučno in umetno, da vzbuja občudovanje bralcu. Tu riše tudi kmetsko vstajo proti graščakom, in to dalo je najbrž povod, kakor sodijo nekateri, da se je moralo to poglavje radi ostre tedajnje cenzure izpustiti. Drugi zopet trdijo, da je pesnik hotel umestiti je v posebnem izdanji. Poglavje ne obseza cele tiskane pole, a je vendar vsled svoje izvrstnosti in proizhoda vzbudilo v vseh ruskih leposlovnih listih, kateri je prinašajo ponatisneno, veliko seveda naj ugodnejših kritik in priznavanj.

Dla Zagrzebia (za Zagreb). Album koła literackiego we Lwowie. Lwow. Nakladem koła literackiego 1881., v leksikalnem formatu, 164 str. Take se imenuje knjiga, katero je literarno društvo (koło) poljskih književnikov v Lvovu dalo na svitlo na korist unesrečenim Zagrebčanom. Album, jako krasno tiskan, lep je dokaz plemenitega dejanjskega sočutja poljskih pisateljev do naših bratov hrvatskih, ter obseza največ raznovrstnih leposlovnih, a tudi mnogo znanstvenih člankov, katere so spisali najimenitnejši poljski pisatelji, akademiki, vseučiliščni profesorji in drugi odlični družabniki literarnega kola.

„LJUBLJANSKI ZVON“ stane vse leto 4 gld., pol leta 2 gld., četvrt leta 1 gld. Naročnina pošilja se upravništvu v „Narodnej tiskarni“ v Ljubljani.

Založniki: J. Jurčič in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: dr. I. Tavčar.

Tiska „Národna tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji: **Jos. Jurčič, Janko Kersnik, Fr. Levec, dr. Ivan Tavčar.**
Leto I. **V Ljubljani, 1. aprila 1881.** Štev. 4.

Tri lipe.

Na vrhu zelêne goré
Tri lipe ponosne stojé,
Zvečer so še stale na gôri,
Kdo vé, če pa bodo ob zôri? . . .

Tesarji trijé še pred dném
Naprávljajo k lipam se trem,
In vsak teh tesarjev na rame
Sekiro nabrúšeno vzame.

Čuj! Glási vže mah se na mah
In lipe se zvrnejo v prah,
Mej delom tesár pa tesarja
Zaupno takó nagovarja:

Dé prvi, mladénič vesél:
„Te dni bom nevesto si vzél,
Za sé in nevésto mi zorno
Zdaj p ó s t e l j o stešem prostorno.“

Dé drugi: „Prinesle nocój
So trí rojenice s sebój
Mi hčerko v naročji cvetočem —
Z i b é l k o stesati jej hočem!“

A tretji: „Jaz némam žené,
Otrók ne, ne ljube zvesté,
Ni treba mi póstelje pirne,
Ni treba zibelke nemirne.

Umrlo je meni srcé,
Umrle so náde sladké,
Umrla ljubezen goreča,
Umrla življenja je sreča.

Zdaj rakev bom stesal temnó
In ložil bom nádeje v njó,
K njim kmalu še mene denite,
Pa v črno zemljó zakopljite!“

Dekletce po gôri gredé
Pogovore čuje le-té,
Pri delavcih mladih se vstavi,
Tesarju pa tretjemu pravi:

„Kaj pravim ti, mladi drvár,
Ne teši si rakve nikár,
Čemu-li bi hotel umréti,
Ko lice ti v prvem je cveti?

O, škoda teh lepih očij,
Če smrt jih prerano vgasí,
In krasnega škoda živôta,
Če grobna obda ga temôta!

Oj mladi, oj lepi tesár,
Na rakev ne misli nikar!
Ko tebi zares bi zvonilo,
Še meni oko bi rosilo!“

Izgíne deklè za goró,
Tesár se ozira za njó,
Po glavi pa misli rojé mu,
Iz mislij dekletce ne gré mu.

Sekire tesarske zvené
In trske od debel leté —
Dva prva sta delo končala,
Kar mislila, to sta stesála.

Ko teše pa tretji tesár,
Primeri se čudna mu stvar:
Glej, rakev se širi in širi,
In — noge jej vzrastejo štiri!

To rakev mrtvaška pač ni,
To postelja pirna se zdi . . .
Ko dvajseti dan je napóčil,
Tesár se je tretji — poróčil.

Ob letu spet pojde v goró,
A tesal — zibelko tam bó,
O rakvah mu sodba je taka:
Za rakev naj lipa še čaka!

Bojan.

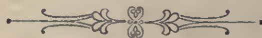
Bréznova pésen.

Oj bréznov snég, oj bréznov snég,
Toplóte mêhke trdi bég!
Prigrévalo je nékaj dníj,
A denes mête in praší.
Oj bréznov snég, oj bréznov snég,
Toplóte mêhke trdi bég!

Oj bréznov snég, oj bréznov snég,
Vijólic sládkih grênki bég!
Dišále po vrtéh so vžé,
A zdaj pod snégom mraz trpé.
Oj bréznov snég, oj bréznov snég,
Vijólic sládkih grênki bég!

Oj bréznov snég, oj bréznov snég,
Ljubézni vróče hládni bég!
Zvijáti z répom brézen jél,
A déčlo mi predpúst je vzél.
Oj bréznov snég, oj bréznov snég,
Ljubézni vróče hládni bég!

Molčíslav.

Rokovnjači.

Historičen roman.

Spisal Josip Jurčič.

(Dalje.)

Deveto poglavje.

Zdélo, zdélo pot prejélo.
Nar.

Tisto nedeljo popóludne rekel je Blaž hlapcu: „Pojdi z menoj, France, greva na Kolovec, tam je novi gospod grofov pristavnik Poljak; njemu povem, da sem dva Rokovnjača našel, on naj potlej naznani ali na Brdo, ali v Mekine, v Kamnik ali v Ljubljano, da jih bodo iskali ali naši biriči, ali tisti francoski kusje (Blaž je tako slišal huissier), ali kdor hoče.“

„Jaz uže ne grem,“ odgovori hlapec.

„Zakaj ne? Jaz stavim, da dobiva kaj za to; vse ono, kar so ob semnji v Kamniku razklicali; potlej pojdeva pa pit. Nisi žejen?“

„Pil bi uže, pil. Ali kaj, ko bi Rokovnjači zvedeli, da sva jih midva tožit šla, strijc? Kaj pa potlej?“

„Ti se jih bojiš? Sram te bodi! Jaz pa nič. Le pomisli, da je novi gospod Kolovški, grofov gospodar Poljak, obljubil trideset goldinarjev tistemu, ki le sled pokaže do Rokovnjačev. Gavrič pa trideset. Jaz ga imam, sled. In torej imam tudi trideset in trideset goldinarjev. Na Brdu bode doktor tudi še kaj dodal. Potlej se pa vsi zberó, francoski „kusje“ pridejo, kmetje od vseh krajev pritisnejo, jaz ž njimi, pa jih bomo gonili kakor zajke. Pojdi z menoj! Za vino je denar gotov, pa ga bova pila še denes na upanje lepo kakor Odám in Eva, ko sta pod figovim drevesom sedela in sladko vince iz okrogle buče gólcala; mene uže po grlu praska. Pojdi!“

In oba se počasi napotita.

„Ali, strijc,“ nadaljuje hlapec govor počasno, morda da bi strah odvrnil, „kaj ste vi rekli, da sta Odám in Eva pod figovim drevesom sedela pa vino pila iz buče? Saj ga nista.“

„Kdo pravi, da ga nista," prepira se Blaž, ki ni rad udal se, da bi kdo več vedel kot on, zlasti pa tak neokreten hlapčè ne. Zato se vname mej njima po potu ta-le prepir.

„Nista ga ne pila," reče hlapec.

„Kakó da ne?"

„Zato, ko ne!"

„Ka jima ga ne privoščiš? Nevoščljivec! Odám je vendar tvoj oče, Eva tvoja mati. In moja sta tudi, in še fajmoštrova oče in mati, če malo črez hrbet nazaj pogledamo, kaj pak! Pa jima ne privoščiš buče vina?" prigovarja Blaž in svitlo gleda.

„Za to ga nista pila, ker ga je še le Noe znašel, veste? Jaz dobro vem, da sem takisto slišal 'vengélj brati. Noe je pa vino znašel kasneje, ker njega je dosti kasneje mati rodila kot Odáma, da boste vedeli, strijc. Jaz tudi nekaj vem. Kar vem, pa vem. Nisem tako neumen ne, ne treba misliti tisto, strijc!"

Z odločnostjo in s pogumom je hlapec France govoril ta govor, jeden najdaljših in najbistroumnejših v svojem življenji. Ker to se mu ni vsak dan primerilo, da bi bil znal Blažu ugovarjati, kateri je imel po mnenji tega okraja jezik nad vse doktorje. In res pri tej priliki je bil hlapec Blaža popolnem podrl. Ta ni vedel en hip ničesa odgovoriti. Da je Noe vino znašel, to je bilo res. „Kako, da sem to pozabil bil?" jezi se Blaž in zarudi, kajti, da bi ga Francè bil v kozji rog ugnal v takej učenej stvari, to se mu je zdela izguba na svojej slavi in časti. Nekaj hipov je torej Blaž moral misliti, kako bi se izrezal, kar mu na misel pride:

„Pa vendar ni res! Veš ti to, ko sta Odám in Eva pod figovim drevesom sedela in vino pila, bilo je še pred grehom, predno jih je Bog osuval in v reso ven zapodil, tačas, ko sta bila še v raji. In če se sliši brati in pridigovati, kako grozno dobro jima je v tistem raji bilo, pa da bi buče vina ne bila imela? Imela sta ga, tako ti pravim; ker pojdi se solit z dobroto, če vina ni za pijačo, in morda ni žganega ne! Kako si moreš misliti dobroto in raj brez vina?"

To je bil pa spet za hlapca Franca tako prepričalen in silen dokaz, da ni znal nobednega ugovora nasproti privesti; zato je udal se in ponižno rekel:

„Saj menda je res tako." — Da bi pa svoje razgovorno pobitje pokril in izročil hitrej pozabljenosti, vrne se hlapčeva misel k njiju prvotnemu pogovoru o Rokovnjačih in on vpraša:

„Kaj ste vi res taki, da pojdete Rokovnjače tožit? Kaj pa če kdo od njih pride gori k nam in prinese uroke v hlev? Oni znajo zagovarjati in uroke delati, saj veste. Potlej jih pa tudi gospoda dobili ne bodo.“

„Naj jih dobodo ali ne dobodo, samo da meni denar dajo, ko jim povem, da je ta naš Nande, ki je Paleževino kupil, jeden poglavarjev. Urokov se nisem nikoli bal in vsega copranja ne. Kadar pa kam pojdem, ne pojdem brez noža in ne brez palice. In še psa bom s soboj jemal, kakor jemlje Kolovški svojega. Če ni drugače, dam si pa še en pâs požegnati od Odromanove Jere; potlej me v uho piši Rokovnjaška copernija, veš?“

„Nu, ne rečem; ali kaj vam pomaga nož, če ti Rokovnjači streljajo z zagovorjenimi kuglami, ki človeka gotovo zadenejo?“

„Vidiš, ki nič ne veš!“ živahno v besedo seže Blaž. „Tiste kugle, ki so zagovorjene, da človeka gotovo zadenejo, zveri nikoli ne zadenejo; tiste, ki so za zveri zagovorjene, pa se človeka ogibljejo. Kaj še tega ne veš? To so meni še ranjca mati pripovedovali in vsi stari ljudje vedó. No in vidiš, če ima Rokovnjač tako ali inako kuglo, ne more ni psa ni mene zadeti, kadar skupaj hodiva. Zato sem rekel, da bom psa s soboj jemal.“

Franc je bil zopet prepričan in ni znal ugovora. Za to je spet nekaj druzega začel, kar je bilo, po njegovej misli, tudi učeno:

„To se ve da, ko bi mogla midva praprotovega semena dobiti, potlej bi se jaz uže nič ne bal, ko bi praprotovo seme, o kresu natreseno, pri sebi nosil. Potlej mi živa duša nič ne more, pravijo. A vrag ti ga vedi, ali Rokovnjači nemajo tega praprotovega semena uže sami, oni, ki vedó uže od nekdaj od roda do roda stare copre in vse stare križ-besede.“

„Nič ne znajo; krasti pa jesti, druzega nič!“ jezi se Blaž. „Ko bi bil oni Bojec kaj znal, meniš, da bi ga bil jaz ob tla vrgel, kakor otép slame? In Bojec je vendar Rokovnjač, ker se mi je sam udal, da je? Ko bi bili kaj več znali, kakor tist svoj tatinski jezik, ki ga mej soboj govoré, kakor gospoda nemški mej soboj, misliš, da ne bi bili tudi Bojca naučili?“

„To je pa spet res; čudno!“ In v tretje je bil hlapec France prepričan od duševno nadzmožnejšega Blaža.

V četvrtem slučaji, ki zdaj pride, pak je bila stvar preočitna, da bi se bil dal veliki čudoverec Franc strijcu Blažu preveriti.

Prišla sta bila namreč z gorskega polja in preko senožeti po stezi v gozd, kjer so rasli mladi borovci in različna mlada hosta, po nekaterih mestih prav gosta.

Na jednem kraji je bil neobrasten prostor ob potu širji, in lepa zelena trava je rasla tam, ker je bilo včasi mokrotno. Ob severnej strani je bilo gosto grmovje. Na malem grmu jelševem tik pri potu pak je visela umazana prazna beraška torba, ali vsaj mnogo ni bilo v njej, ker je bila videti zelo lačna.

„Stojte, strijc Blaž, glejte zdélo, zdélo, zdélo!“ kliče hlapec Franc, ki je bil strahoma obstal in tudi Blaža Mozola za roko zadržal.

Oba sta gledala nekaj hipov na grmu visečo beraško torbo tik pota. Ob grmu je slonela palica gorjača, črno ožgana in uglajena. Torej se je obema gotovo videlo, da je to res „zdélo“, narejeno od zlega človeka njima ali Bog vé komu, kdor bi tod mimo šel, da bode imel nesrečo ta dan, če tod mimo in po tem potu gre, še večjo, nego li da bi bil petek, ali da mu bi bila stara baba pot pretekla.

„Jaz uže ne grem dalje. Zdélo naju nazaj goni. Tu bode nesreča. Glejte, Rokovnjači so uže prej vedeli, da jih mislite na Kolovec tožit iti in izdati, zato so vam pot zacoprali in zdélo napravili. Ne hodite, strijc, lepo vas prosim,“ reče hlapec.

„Če je res zdélo, ne sme se ga človek dotakniti, pa tako ne sme mimo iti, da bi nad njim viselo. Zato ga bom z grma sklatil pa je,“ reče Blaž in začne od suhih vej pod potom polena odlamati in bombardira visečo malho takó dolgo, da jo sklati z grma na tla.

„Na, zdaj pa lehko mimo greva. Samo prijeti spaka nikar, gotovo so uši notri in še kaj druzega zlodja,“ deje Blaž in pogumno po drugej strani mimo korači, nekako tako, kakor se otroci ognó kače, katero so s kámenjem ubili.

Ali hlapec France je bil dejál roke v žep in je od te strani gledal Blaža na ono stran zdéla, pa se ni dal pregovoriti, da bi prestopil tudi on Rubikon. Prosil in prosil je Blaža, naj pusti Rokovnjače rokovnjačit, pa naj se vrne, ker vse nesrečo kaže. Blaž je nazadnje sam odšel, hlapec se je z glavo majé domóv vračal.

Ko sta bila obá z mesta in vida proč, kjer sta videla obpotno „zdélo“, zašumi v grmovji, in iz gostega zelenja prileze na plano mršava postava Rokovnjača Velikónje, ki se ozre na desno po potu za hlapcem, na levo za Blažem, a potem popravlja svojo obleko, katere pa ni bilo mnogo popraviti mogoče. Iz Velikonjevega opravka bi bilo

opazovalcu razvidno, da je njegova obešena torba bila čisto iz naravnega nagiba puščena, a nikako „zdélo“. Rokovnjač se glasno zasmeje, ko torbo s tal pobira in palico zopet obeša ter sam pred se reče:

„Na Kolovec misli iti Rokovnjače tožit! Aj, aj, aj! Čakaj, čakaj, pa ti utegne moja torba res biti zdélo, da ga še na onem svetu ne pozabiš.“

Rekši oprtá malho in ubere pot za Blažem brzo, kakor bi njegovim petam ne prisojal, a tiho in varno stopinje pobirajoč.

„Mi ti bomo uže pokazali, kaj je to, Rokovnjače izdajati!“

Deseto poglavje.

„In dem ich mir die Freyheit erlaubte, dem hohen Landespräsidium mit 21. July l. Js. eine möglichst umständliche Geschichte hinsichtlich der bekannten Landstreicher, die gegenwärtig den doppelten Namen Plaifharje oder Rokounazhen führen, die besonders den Kreis Laibach bettelnd, schniepfend, stehlend und raubend durchstreichen, vorzulegen, und wie es aus den hierortigen pfarrämtlichen Tauf- und Sterbregisterien ersichtlich ist, so erhält sich der gedachte wilde Gaunerstamm schon mehr als seit 200 Jahren, der sich durch den nathürlichen Nachwuchs wie auch durch den Uibertritt sonstiger arbeitscheuen Leute, gewöhnlich aber durch Militärpflichtige, Militärdeserteurs, durch das mit Laufpässen entlassene Militär, wie auch durch die aus den Strafhäusern entlassenen Individien, und sonstigen Kriminalisten sehr reichlich vermehrt.“

Iz poročila Vodiškega duhovna Valentiča kranjskim stanovom.

Nekako v sredi mej Kamnikom in Brdom stoji grad Kolovec. Njegovo lego oznanjuje uže staroslovenske ime, ker „kolo“ pomeni prvotno nekaj globocega, „kolija“ je jama, kotanja. Kolovec t. j. stari grad stoji v tacem kraji, mej višinami, kakor v kotanji, da mu je narod po kolesu ime dal, kakor je rad po legi krajevna imena delil. Pa tudi ime novemu, v konci doline v zakotji postavljenemu gradu to ime dobro pristuje. Naš povestničarski starina Valvazor modruje sicer, da ima grad ime od kól (voza), in citira tudi necega patra Martina Bavčarja, kateri izvaja slovenski naziv grajski celo iz latinskega collis, holmec. Prepirati se pač nečemo z nobednim, ni z Valvazorjem ni s patrom, tem menj, ker dandenes v tacih rečéh ni jednega ni druzega več za avtoriteto ne priznavamo.

Nemško ime Gerlachstein ne znamo od kod je. Valvazor sodi, da je morda ime prvega posestnika, o katerem pa ne vé niti on ničesa povedati, kajti kar se pomni, bil je grad lastnina grofov Hohenwartov, kateri se pač še dandenašnji imenujejo tudi s pridevkom „zu Gerlachstein“, da si grad ni več v njih lasti.

Tega leta, ko se naša povest vrši, bil je grof Franc Hohenwart lastnik Kolovcu, a ob času francoske vlade ga ni bilo v deželi. Kot staro-Avstrijec in revolucijo sovražeč aristokrat umaknil se je bil Francozom, a svoja posestva na Kranjskem popolnem prepustil oskrbnikom, ki so tako gospodarili samostalneje nego li kedaj prej.

Hohenwartov oskrbnik na Kolovci je bil Štefan Poljak; mlad mož, komaj 28 let star. On je bil stoprav pred dvema letoma pri Francu grofu Hohenwartu v službo stopil, ko je bil tudi ta po očetu grad dobil. Ker Kolovec ni imel vseh patrimonijalnih pravic, ni imel oskrbnik druzega posla nego gospodarski, nad ljudmi ne druge oblasti, nego graščinsko. A tudi ta sama graščinska oblast je bila, kljubu upravnim reformam Marije Terezije in cesarja Jožefa, še dovolj močna in vplivna na ljudstvo. Odločen in pogumen graščak ali njegov namestovalec sezal je lehko drzno v pravosodne in policijske reči, a niti državni okrožni načelnik, niti ne apelacijsko sodišče o tem ni niti slišalo. Kmet je bil tlačan.

Tak odločen in pogumen človek je bil tudi mladi Kolovški oskrbnik Štefan Poljak. Pregovor, da nove metlje dobro pometajo, čutili so vsi na graščini, posli in robote dolžni kmetje, ko je Poljak nastopil svojo službo.

Mladi gospod oskrbnik je bil tenek, slok in na prvi videz šibek, ali v istini žilav in močan. Ko mu je jeden hlapcev, težak hlod, sprva nekaj nedostojno ugovarjal, vrgel ga je z lastno roko tako lahko, brez truda in naglo iz hleva na dvorišče, da so vsa družina od črednika do gozdnika dobili na enkrat veliko spoštovanje do Ljubljančana, o katerem so do tistih dob mislili, da ne bi dveh mernikov pšenice prevzdignil. In tacim ljudém fizična moč imponira ne menj nego duševna, če ne bolj. Natančen je bil novi oskrbnik do sitnosti. Ni snopa ni odpustil na desetini, ni ure od tlake. Družina je morala delati kakor sama za se. Gorje, če je kdo v grajski gozd šel brez odkazánja. Ves nov red je bil na Kolovci.

„Grofa bode obogatil,“ rekli so jedni. A drugi, večina jih, niso opustili pristaviti: „Sebe, sebe ne bode pozabil, in kadar bode kaj

sam imel, potlej bode še le glavó po konci nosil, ker starci uže pravijo: „gospodski hlapec bogát, bik rogát.“

A hud kakor „bik rogát“ — da pri narodnem pregovoru ostanemo — bil je Štefan Poljak uže brez osobnega bogatstva vzlasti tačas vselej, kadar je zopet slišal, da je to in to ukradeno, ali v gradu, ali v vaséh. Tatvine so bile pa redne, skoro tako redne, kakor noči. Enkrat tukaj, enkrat tam, enkrat blizu, enkrat daleč. Tam je zmanjkalo špeha s šinj ali z dimnjaka, tam žita iz prevrtane ali utrte kašče, tam junca iz hleva. In z vseh cest se je slišalo, kako so neznani v obrazu počrneni možje gorjačarji tega ali tega ustavili in mu iz žepov pobrali, če je kaj v njih imel.

Zmirom pa se je odgovarjalo na vprašanje, kdo je to storil: „Rokovnjači.“ Brez dvombe, da niso Rokovnjači vsega delali, kar se je zlega godilo, a na njihov račun je šlo vse. Lehko si je torej misliti, kakov strah je vladal zlasti po vsem Gorenjskem, da, po vsem Kranjskem in tudi v Primorji pred groznim imenom Rokovnjač. Ta sovražnik vsacega, ki je kaj imel, bil je tem strašnejši, ker se je znal skrivati, in pa ker se ga je vse balo, ne le posameznik, tudi občine, mesta, vsa gosposka.

„Ali se res ne da tej kači glava streti?“

Mej tistimi, ki so tako vpraševali, bil je oskrbnik Štefan Poljak na Kolovci. Vpraševal je tako pri vseh sosedih, po gradovih in po vaséh, v Ljubljani in Kamniku, na Brdu in v Volčjem Potoku. Povsod je videl, da bi vsi radi Rokovnjače uničili, ali nobeden se ni ničesa upal, nobeden ni vedel, kako stvar prijeti, večina celó ni hotela ničesa slišati o udeležitvi kacega velicega lova na Rokovnjače. Zlasti kmetje so rekli: „Kadar bi jih šli mi v gozd iskat in gonit, pridejo oni z druge strani na naše dome in nam jih zapalijo, potlej pa imamo! Ker dosti jih je, takó, da nihče ne ve koliko. Po dnevi za plugom hodi, kmet je kakor smo drugi, po noči je pa Rokovnjač. Od hiše do hiše hodi kakor drugi berači, ali je Rokovnjač, in pazi kaj ljudje imajo in kje. Vse polno jih je in hudi so.“

Tako so kmetje govorili in nihče ni hotel pomoči javnej oblasti proti strašnej tatovskej zádrugi.

Ko je bilo na Kolovci zaporedom več rečij ukradenih in se je spet reklo: to so vzeli Rokovnjači, — dal je Štefan Poljak razglasiti ono, kar smo na semnji v Kamniku slišali. Razglasilo se je to daleč okolo, ali nihče se ni oglasil za nagrado.

Pač pa je zmanjkalo, kakor odgovor na oni razglas, še precej tisto noč po Kamniškem semnji, najlepšega jezdnega konja oskrbnikovega iz zaprtega hleva na Kolovci in živa duša ga ni več videla. Na hlevnih durih pa je bila s črnim ogljem surovo narisana človeška roka, tako, da ni nihče dvomil, kdo je konja ukradel, temuč so tatovje še sami pobotnico pustili.

„On se je šel z bikom bost," rekli so kmetje, rekli so gospoda v okolici in imeli so tem večji strah pred Rokonjači. Vsák berač, sosebno tisti, ki je bil še močan in bolj drzen, dobil je pri njih gotovo obilen dar, ker bali so se, da je jeden iz strahovite stare zádruge.

(Dalje prihodnjič.)

Estetična načela pri obleki in stanovanji.

Spisal Ivan Franke.

VI.

Prvi, vsikdar veljavni zakon za formo obleki ima biti le ta: Obleka ravnaj se po formah života, narejena bódi po životu. Obleka pomagaj lepim formam života do veljave in bodi krasba ali ornament. Ker vsak krojač in vsaka krojačica, isto črevljar in klobučar vzame mero osobi, katerej ima delati, mislilo bi se, da se ta prvi ob sebi razumljivi in najvažnejši zakon vedno izpolnjuje in se nikdar ne prezira; vendar bo lahko dokazati, da nekoliko dela vsaka moda kolikor toliko pregreškov in časi celo zločinov zoper tako naraven zakon.

Znano je, da se je obleka po narodih in časih preminjávala in se še vedno preminja časi polagano, časi hitreje. Pri vsej tej preminjavi se dadé oblačilne stvari vseh časov, izimši obuvalo in pokrivalo, privesti na tri glavne oblike, te so: opasnik, (Schurz) srajca ali spodnja obleka in zgornje oblačilo ali ogrinjalo (Ueberwurf).

Opasnik, bil je pri starih Egipčanih sveti kostum in je dobil tam najvišjo formalno dovršenost, katere je bil zmožen. Podaljšanega doli držal je pas okolo života, tako ga nosijo zdaj Afričani, Azijati in amerikanski Indijani toplih krajev; podaljšanega gori nosil je trak črez ramo in tudi dva črez obedve rami. Mesto teh trakov nosili so Egipčani potem večje kose blaga, katerih konci nad prsmi zavozljani so nosili opasnik. V tej požlahtnjenej obliki vidi se egipčanski opasnik

na podobah boginje Izis; tudi pri grških in rimskih kipih se kaže. Uže Egipčani so ga nosili v obliki vreče z luknjami za noge; turške hlače niso nič druzega, le obilo blaga je v njih in oblika sedanjim našim hlačam izšla je tudi iz te oblike.

Srajca bila je pri Egipčanih iz próžnega (elastičnega), krepu podobnega blaga, ki se je tesno prijemala života, kakor trikó. Ta motiv, pri Egipčanih nerazvit, dosegel je pri Asircih veliko krasoto. Njih oblačila izšla so posebno iz te glavne oblike; nosili so po več srajc ali tunik jedno črez drugo, spodnjo iz platna, zgornjo iz volne, krasno barvane in s težkimi resami (franžami) olepšane. Vendar je bil pri Asircih ta hiton ozek, brez svobodnega razvitka gubá, zdaj kratek, zdaj dolg, da se je vlekel po tleh. Ko se je pri maloazijatskih Joncih razširil, udobil je tu in v Atiki dovršeno umetniško obliko, posebno kot del ženske noše. Italska tunika je bila le malo različna od grškega hitona. Pod to glavno obliko spada tudi duhovniški talár in meniška kuta, ki se le malo ločita od kaftana. Tega nosijo še zdaj v Perziji, Indiji in v Turkestanu, od kodar je našel pot v Rusijo. V zapadna mesta ga prinese največ kakšen poljsk žid še prav originalnega. Naša ponočna suknja (Schlafrock) obdržala je precej prvotno obliko, ne tako površnjak (Ueberzieher) in zimska suknja, katera so krojači skrajšali, in iz katerih nekako boječe poskušajo snovati nove mode.

Tretji glavni motiv, ogrinjalo, Egipčanom ni bil v rabi, pri Asircih našel je le nedopolnjen razvitek, ostal je vedno ovitek, t. j. ovijali so dolg, ozek kos iz tankega, mnogobojno tkanega ali vezenega blaga iz volne večkrat trdo okolo života. Ni bila poteza in lega gubá glavna reč, ampak barvni efekt in bogati, večkrat zlati obrobek iz rés bila je odločilna krasba. Orijentalci nosijo tako svoje šale in sme se verjeti, da oni, ki so to oblačilo iznašli, znajo je tudi rabiti pravilno. Turban je tudi tako ovijalo, dolg ožji šal, ovit večkrat okolo gole glave, ali pa okoli štule, ki je pletena iz slame ali iz volnatega blaga. Le Grki, ki so vdahnili najmanjšemu proizvodu svoje delavnosti umetniški duh, dali so tudi zgornjemu oblačilu popolnem svoboden razvitek, ko so iznašli himation in klamis. Ta prehod k svobodnemu gubovanju bil je nasledek spoznanja, kaj je lepo v umetnosti. Italci, naslanjajoči se v umetniških stvareh na Grke, oblačili so se po istem načelu. Moderna oblika tega motiva je plašč, ravno sedaj malo v rabi, pa bo morda zopet prišel kmalu v veljavo.

Po teh kratkih zgodovinskih opazkah, ki kažejo, kako so nastala denašnja oblačila, ozrimo se v sedanjost. O moškej obleki je malo govoriti, ker je sestavljena le z ozirom na praktično stran in skoro néma momenta, da bi umetnost nanj vplivala O bóji je bilo uže govorjeno, svobodnega gubovanja ni nikjer, na modnih podobicah za krojače, katere so jim vzor, ne nahaja se skoro gubice in vse mora biti zglajeno in zravnano, kakor bi ne bilo iz volne, mehke tvarine. Element, glavno načelo za našo moško obleko je cev ali troba (Rohr). Te cevi krojač sešije ali se pa z gumbami skupaj stikajo, da postanejo cele; tudi srajce, ovratnik in zapestnik so sestavljeni po principu cilindra in popolpem dosledno je še pokrivalo, krona vse sisteme, tudi cilinder. Dokler se ta sistema ne bo bistveno premenila, ostati mora cilinder, kar je, namreč najelegantnejše pokrivalo. Fantazija krojaška tej sistemi nikakor ne more do živega, in mučijo se pri novostih v malih, ne bistvenih premembah. Naredili so iz nje, kar je bilo možno in boljši mej njimi prišli so do tega, da znajo krojiti obleko popolnem životu priležno, da se lepo života prijema in lahko nosi. To je vse hvale vredno. Glede dekoracije pa niso bili srečni. Tako n. pr. prerezavajo zgornjo suknjo zadaj od spodaj gori jedno leto malo več, drugo menj; jeden pot je spredaj vsa zapeta, drugikrat za jedno samo gumbo; enkrat sta dve gumbi na hrbtu potrebni k eleganci, drugikrat zopet ne. Zaradi teh nesrečnih gumb doživel sem anekdoto, v katerej sem bil jaz s svojim tovarišem smešna stranka. Nekaj časa potujoča skupaj po Kitajskem gledala sva prav na deželi, mej seljaki kako strežejo svilnim črvičem. Tovariš, zmožen pekinskega jezika, izpraševal je ljudi, katerih se je bilo zbralo v precejšnem številu in moral jim tudi odgovarjati na različna vprašanja. Na drobno so naju ogledovali, preiskujé tipali volnato, njim neznano blago najinih sukenj in napósled vprašali tovariša, kaj pomeniti gumbi zadaj na najinih suknjah. Ker ni vedel kaj odgovoriti in je malo osupneno gledal, nastane občen smeh in majanje z glavami; najino dostojanstvo bilo je uničeno in hitela sva čim prej tem bolje umaknit se v najin popotni čoln. Smijati sva se morala sama pozneje temu prizoru, ki je jasno pokazal nelogiko in nepravilnost te male stvari na obleki. Jednakih neprimernostij nahaja se lahko več, ker moda se preminja tudi tako, da mesto jedne bedastoče drugo postavlja. Noga, n. pr. je v stegnu najdebelejša, niže je drobnejša in nad členom najmanjšega obsega. Naravno bi se mislilo, da imajo tudi hlače biti urezane v tem zmislu. Pa kaj še!

Moderne hlačnice morajo biti spodaj široke, kakor bi visel zvon pod kolenom! Ko bi nosili visoke črevlje, ki bi jih hlače imele zakrivati, bila bi ta oblika vsaj opravičena; da bi bila praktična, tudi ne more nihče trditi, ki misli na deževno vreme in blatnaste ceste. Spominam se moža, ki je bil doma v Češnjevku blizu Velesovega in je pred kakimi desetimi leti v visokej starosti tam umrl. Nosil je o velikih praznikih tisto obleko, v katerej je delal pred petdesetimi leti juridične izpite. Rujavi frak, temno plave hlače in filcasti cilinder bili so sedanjim jako podobni, le bolj neukretno ukrojeni v primeri k modernim, samo bela ruta za vratom je dandenes nadomeščena s kravatami. V resnici je moška noša v glavnih stvaréh nepremakljiva uže dolgo časa in pričakovati je, da v našem času, ko se je toliko rečij bistveno premenilo, pride vrsta tudi na njó.

Ženskam se zdaj napenja in premišljuje mnogo glav in glavic; resultate teh premišljevanj dobivamo v modnih žurnalih, ki so razširili mnogo dobrih nazorov in vzgledov po svetu. Posebno odkar je ob veljavo prišla krinolina, katere grozne noše se še vsi spominamo, ženskej obleki ne moremo odrekati okusa. Sicer nismo zavarovani, da se ta pošast zopet ne prikaže tretji pot; kajti uže pred Evgenijo ženo. Napoleona III., bila je poprej enkrat moderna. Za Ludovika XIV. blizu do francoske revolucije je namreč občno kraljevala pri damah. Bila je pod vrhom jako široka in nekaj časa tako obsežna, da je moral kavalir, poljubujoč dami roko, paziti, da ni izgubil ravnotežja. Tudi niso zdaj izginili popolnem njeni nasledki, zašli so v nižje kroge in kmetska dekleta nosijo namestu nje „garnirko“, v katero gre do 30 vatlov kotonine. Kaka potrata! In vrhu tega še prav nič lepega!

Povzdiga umetniške industrije in umetniškega rokodelstva po delovanji izobraženih močij in po preiskavanji vzglednih proizvodov prejšnjih časov vplivala je tudi na omenjene modne žurnale, da se v njih posebno za domače žensko delo, za vezenje in druge podrobnosti, dobiva mnogo dobrih vzgledov. Vendar je moda premenljiva, preveč hrepeneča po novih stvareh: moderno in novo je skoro jeden pojem; kar je jedno sezono lepo in elegantno, zavrže druga in neizpremenjeno ali malo popravljeno pobere spet to, kar je zavrgla pred nekaj leti. Tako moda ne utegne svojih motivov prebavljati in doganjati jih vselej do pravilnosti in do zadnjih konsekvencij v formalnosti, postavljati kaj dovršenega in harmoničnega in to je kostum,

zlog ali stil v noši. Zdaj imamo mode, minulih časov noše imenujemo kostume. K temu hitremu preminjanju pomorejo tudi špekulativni fabrikantje, delajo večinoma prav lahko blago, ki je v kratkem obnošeno, in skušajo za vsako sezono nove barve nov desén vvêsti z odločnim namenom, prejšne obleke spraviti iz mode in tako spečati več blaga.

Jezikoslovne razprave.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Najprvo je dostaviti, da imajo tudi koróški Slovéni besedo: péter, tra, m., der Dachboden in der Scheune. A zdaj si oglédimo še nekóliko tacih beséd, kakeršne so: pęta, pąto, plènt, pętro itd.

a) Krop-. Novoslov.: kròp, m., heisses Wasser; ruski: kropŭ, m., Dill, anethum; semkaj prístoji tudi: Krápina, f., ime hrtvatskim toplícam, ter „Krápina“ znáči isto, kar „toplíce“; novoslov.: krop-íva, f., Brennessel; skropě́ti, pím, v. impf., brennend jucken: roka me skropí, po vsej koži me je skropě́lo. V Laščah. V tej besedi se „s“ drží koreníke, kakor v staroslov.: -smąd-,smąditi, poleg: -svęd-, -vęd-: -vęnąti, v., welken, in kakor v novoslov.: skrepeně́ti, ním, v. impf., erstarren, gefrieren: vse skrepení, vse je skrepeně́lo od mraza, v Láščah, a v Miklošičevem slóvniki 319. bode pogrešno: skrepeniti; tak „s“ je tudi v novoslov.: škropìti, pím, poleg: škrofìti, fím, v. impf., bespritzen, naméstо: skropiti, kajti češki je: skrapěti, v. impf., bespritzen, Jungm. — Staroslov.: koprŭ, m., anethum; novoslov.: kóper, pra, m., srbski: kopar, pra, m., ruski: kopërŭ, prá, m., anethum, poleg rus.: kropŭ, m., anethum; češki: kopr, pru, m., poljski: kopr, m., koper, pru, m., anethum; novoslov.: kopr-íva, f., poleg: krop-íva, f., srb.: kopriva, f., rus.: kropiva, krapiva, kopriva, f., češki: kopřiva, f., Brennessel. Te besede némajo predévka (metathesis) navadne vrste, nego hohníkov odcépek „r“ ali ostaje v debli ali odskákuje na konec debla. — Novoslov.: kôpen, pna, o, adj., frei vom geschmolzenen Schnee: warm; srbski: kopan, pna, o, adj., isto; novoslov.: kopněti,

ním, v. impf., schmelzen, vom Schnee: warm werden, a ne: kopnôti, nem, kakor je v Mikl. lex. 303.; srbski: kòpnjeti, kòpnîm, v. impf., isto; novoslov.: prekópno, adj., n., prekòp, m., prekópnja, f., vse to znáči ono mésto na pólji, kder sneg vzpomládi najprvo skopní; lit.: pra kapinĕ (-nê) f., isto, Nesselm. 178., kar zopet kaže, da rabi jedínemu Slovénu beseda: prekópnja, namésto: prokopĭnja, do konca ustrezajóča litovskej, ker slóvniki ostalih slovanskih jezikov je némajo. V besédah: kopen, adj., kopnĕti, v. itd. vídimo v hohníkovem odcépki ohranjen prvotni glas „n“, ter ob enem lehko uméjemo, da je, ter zakáj je „kôpna zemlja“ po resnici le „vom Schnee frei gewordenes Land“, a ne „Kontinent“, kakor so nekateri pisali (uže Gundulić) ter še zdaj pišó; narod ne verujem da bi kdé res takó govoril. — Novoslov.: kopernĕ́ti, ním, v. impf., po čem, sich heiss sehnen, schmachten. Ta beseda ima na konci debla sugub (doppelt) odcépek: „r“ poleg: „n“. — Novoslov.: okopĕ́ti, pím, v. pf.: v kozlec zloženo mokro snopje okopí, rekše segréje se in potlej oprhne ali splĕ́snĕje, v Laščah; ruskoslov.: kopŭtĭnŭ, adj.: kopotna pešči, καμινία αἰθάλη, Op. 2. 2. 96. v Miklošičevem slóvniki; ruski: kopotĭ, f., feiner Russ, koptĕtĭ, v., vom Rauch schwarz werden, koptitĭ, v., mit Rauch schwärzen; češki: kopet, ptu, m., Dampf, Rauch, Russ; v staréjšej ćéščini: kopetna niestiege (nĕstčje), clibanus fumans, Jagićev Archiv, V. 103.; poljski: kopeć, pcia, m., Dampf, Dunst, kopcić, v., mit Rauch beizen, kopcieć, v., räucherig werden. Beséde: okopĕ́ti, kopotĭ, kopŭtĭnŭ itd. uže némajo hohníkovega odcépka ni v debli ni na konci debla, ter primériti je k njim staroslov.: pečatĭ.

Zgoraj smo dejáli, da Laščan govorí: snopje oprhne ali splĕ́snĕje (izreci: splĕ́snŭje), a tukaj se mi zdí treba dostaviti, da sta meni vrhu glagolov: štčti, imčti znana samó še dva, katera se okolo moje domovíne sprezata časi po III. vrste 1. razredu (III. 1.); ta dva sta: umĕ́ti, umĕ́jem, v. impf., verstehen, kar se mej narodom uže redko sliši, in potem: plĕ́sneti, plĕ́snĕjem (reci: plĕ́snŭjem), poleg plĕ́snĕti, plĕ́snim, v. impf., schimmeln. — Krelj posebno glagol: želĕti, begehren, še često spreza po III. 1.: jast želejem I. 19[a]; želejoč I. 91[b]; želije inu hoče (reci: žêlŭje, ter priméri: plĕ́snŭjem) II. 37[a]; ako kateri episkoplje službe želi, ta počteniga dela želeje II. 39[a]; želee imeti (reci: želeje, 3. pers. sing.) II. 158[a]; k tem, ker ga želejo II. 179[b];

kadar želiete (reci: žêlŭjete) te priduče reči znati II. 210 a; a poleg tega vender tudi: ne želim I. 44 a; ako kateri episkoplje službe želi II. 39 a. — Po Goríškem svéti je táko staroličnejše sprezanje obilo navadnejše, posebno pod goró Krnom: bŭtěti, bŭtějem, v. impf., glimmen; dŭhtěti, dŭhtějem, v. impf., stark athmen; gomlěti, gomlějem, v. impf., izgomlěti, izgomlějem, v. pf.: „da bi ti ušesa izgomlěla,“ govorí mati otroku, ako je nehče poslušati; gomolěti, gomolějem, v. impf., flackern; lŭhněti, lŭhnějem, v. impf., leichter werden, namesto: lŭgněti: staroslov. lĭg-ŭ-kŭ, adj., leicht; močněti, močnějem, v. impf., stärker werden. Erjavec v letopisi slovenske Matice 1879. léta. Dalje: obudověti, obudovějem, in: obudovím, v. pf., Witwer oder Witwe werden; prehuděti, prehudějem, in: prehudím, v. pf., durchfaulen; zmehněti, zmehnějem, v. pf., weich werden, namesto: zmekněti: staroslov. męk-ŭ-kŭ, adj., weich; priméri zgoraj: lŭhněti. Erjavec v letopisi slovenske Matice 1880. léta. Glagola: mehněti (namesto: mekn-), lŭhněti (namesto: lŭgn-), kaže da imata v podstavo nenavadne pridévnike: mèkŭn, kna, o, weich, lŭgŭn, gnà, ó, leicht; primeri: lŭhnó prijeti, sanft anfassen, v Gorénjcih.

Naštéjmo zdaj še nekaj glagolov, po resníci spadajóčih pod III. glagolsko vrsto, katere glagole Slovéni vender po samopašnej razvadi napačno pišó, in to takó, kakor da bi spadali pod IV. glagolsko vrsto. Ti glagoli so: víděti, vídim, v. impf., sehen: staroslov. viděti; věděti, věm, v. impf., wissen: staroslov. věděti; pómněti, pómnim, v. impf., sich erinnern: staroslov. pomĭněti, pomĭnją, pomĭniši; vísěti, vísim (mej Dolénjci), poleg: visěti, visím (mej Gorénjci), v. impf., hangen; plěsněti, o čemer smo govorili uže poprej; íhtěti, íhtim, v. impf., schluchzen, namesto: íktěti: rus. ikátĭ, v., schluchzen, in to je podružno a nehohnívo lice krepkejše koreníke: jęk, od katere ima nova slovénščina: jéčati, ječím, v. impf., ächzen; jécati, jécam, v. impf., stottern; jókati, jóčem, poleg: jókam, v. impf., weinen: *jąkati, a v starejšem jezici nahajamo: jęklivŭ, zajęklivŭ, adj., stotternd, jęčati, v., ächzen. Na koreníki: jęk stojí tudi novoslovenski priímek: Jékavec (eigentl. der Stotternde). Da res trebé pisati: íhtěti, a ne: íhtiti, učé glagoli, stvorjêni čisto po jednacem pravíli, à príglas imejóči na zlogi „ěti“: dŭhtěti, pŭhtěti; žŭhtěti, žŭhtím, v. impf., glühende Hitze ausströmen: „peč žŭhtí“, v Laščah, namesto: žŭgtěti: staroslov.

žeg-, žig-, brennen; priméri: íhtěti, namesto: íktěti. Očíto je sam príglas kriv, ker stojí v začetki besede, a ne na zlogi „čti", da izrékamo: íhtŭti, namesto: íhtěti; vídŭti, vědŭti, pómnŭti, vísŭti, plěsnŭti, namesto: víděti, věděti, pómněti itd.; a pisati je po zdanjem oskódnem (pomankljívem) običaji vender le tréba: íhteti, vídeti, védeti, pómneti, víseti, plésneti.

(Dalje prihodnjič.)

Pisma iz Zagreba.

Piše Jos. Starè.

II.

Malo je mest, ki bi se bila zadnja leta tako povzdignila, kakor beli Zagreb, ki je pred desetimi leti imel komaj dvajset tisoč prebivalcev, a denes jih šteje blizu trideset tisoč. To število ni nikogar iznenadilo, kdor je v novejšem času bil v narodnej našej metropoli in je videl, kako kar črez noč povstajajo nova poslopja in se vsako leto odpirajo nove ulice. Toda Zagreb ni le od dné do dné večji, ampak on je tudi čim dalje, tem lepši. Kar se novega zida, vse je tako lepo narejeno, da ugaja tudi ostremu očesu pravega umetnika; a kar je dobrega iz starih časov, to se popravlja in pokriva z novo odejo, da ne zaostája za gizdavimi plodovi sedanje dobe. Bog nas varuj kake nepričákovane nesreče, in za nekoliko let bode ves Zagreb pomlajen in ne bode se več ločilo staro mesto od novega. Pa vsaj se takšno lišpanje tudi spodobi mestu, ki je dandenes bolj nego kdaj poprej središče vesoljnemu hrvatskemu narodu. V Zagrebu biva ban, kraljev namestnik in glavar deželne vlade; v Zagrebu zbirajo se tudi narodni zastopniki, da se posvetujeja o potrebah svojega naroda; ali mnogo imenitneje je to, da so v Zagrebu vsi viri, iz katerih se mej hrvatski narod razliva čim dalje, tem večja omika. Iz Hrvatske in Slavonije, iz Bosne in Hercegovine, iz Dalmacije in iz slovenskih krajev gleda proti Zagrebu vsak, v čigar prsih bije domoljubno srce. Kar je Francozom Pariz, kar je Čehom Praga, to mora nam prej ali slej biti Zagreb. Ne bodeš mi torej zameril, častiti čitatelj, ako ti po malem razkazujem imenitnosti narodnega našega središča.

Zadnjič sem ti povedal o vspešnem delovanji „Hrvatske Matice“, denes pa ti bom pokazal vir višje duševne omike. Ne bodem te vodil po ozkih in strmih potih, ampak iz znanega Jelačićevega trga pojdeva skozi široko ulico Marije Valerije na prostorni Zrinski trg. To ti je lepo šetališče, podobno ljubljanskej „Zvezdi“, na katerem se v poletnih večerih zbira vsa mlada zagrebška gospoda. Ali tvoje oko bode kmalu obtičalo na krasnih palačah, ki se vrsté okolo trga, in hitro boš stopal od jedne do druge, da si jo ogledaš. V tem prideš na južno stran in kar obstrmiš. Pred toboj stoji poslopje, s kakeršnim se le največja mesta morejo ponašati. V najlepšem tako zvanem „renaissance“-zlogu vzdiguje se sredi vrta na dva poda visoka palača, zidana od belega kamena in oglajenih opek brez ometa. Res, da ne vidiš na njej nobednih podob, niti raznega druzega lišpa, s katerim sosednje hiše tvoje oči na se vlečejo, ali stavbene oblike so tako pravilno dovršene in dobrodejne, da se jih človek ne more nagledati, in čim dalje jih gleda, tem bolj mu ugajajo.

Kdo stanuje v tej prelepej palači? utegneš me zavidno vprašati; a jaz ti radostno odgovarjam, da tu ne biva vsakdanj bogatin, kajti to je hram znanosti in umetnosti, to je dom jugoslovenske akademije. Vidiš, dragi čitatelj, to ti je plod, ki je vzrastel iz velikega navdušenja, ki je pred dvajsetimi leti vzkipelo v domoljubnih srcih hrvatskih in slovenskih. Bilo je dne 15. avgusta leta 1861., ko se je na blejskem jezeru prvikrat zbrala lepa množica slovenskih domoljubov, ki so v pričo očaka Triglava obljubili zvestobo narodu ter drug druzega vzpodbujali na delo za domovino, katerej je zasijalo solnce boljše prihodnosti. Pokojni doktor Toman je z mladeniško gorečnostjo povzdignil svoj glas in pozival zbrane rojake, naj tudi oni nekoliko pripomorejo, da se v Zagrebu čim preje odpre znanostna akademija, za katero so takrat po vsem Hrvatskem nabirali dobrovoljnih prineskov. Kakor nekdaj, ko so v Clermontu ukrepali križarsko vojno, tako so tedaj na blejskem jezeru zbrani rodoljubi vsi kakor iz jednega grla vzkliknili: „hočemo! hočemo!“ in predno je minulo pol ure, bilo je 1100 gld. darov podpisanih za akademijo v Zagrebu. —

Uže leta 1836. je deželni zbor v Zagrebu sprevidel, da treba učenega društva, ki bode pospeševalo višjo omiko mej hrvatskim narodom, in predložil je vladi dve osnovi za takšno društvo. Ali v odločilnih krogih takrat Hrvatom niso bili prijazni in še le 1847. leta je vlada učeno društvo „v načelu“ potrdila proti temu, da jej sabor

naznači potrebno glavnico za vzdrževanje tacega zavoda. V tem je nastalo burno leto 1848. in 1849., ki nikakor nista bili za mirno delovanje, a ko so se zopet povrnili mirni časi, bilo je marsikaj drugače. Dasi Hrvatje niso pozabili učenega društva, vendar ga za zdaj niso mislili oživeti ter so zato leta 1850. utemeljili „društvo za jugoslavensku povjest i starine". Tako je ostalo deset let, dokler ni cesarska diploma od 20. oktobra 1860. l. src avstrijskim narodom napolnila z novimi upi. Ko so se bili istega leta hrvatski velikaši zbrali v Zagrebu na posvetovanje, daroval je vladika Strossmajer v banskej konferenciji dne 10. decembra svojemu narodu petdeset tisoč goldinarjev, prvi prinesek onej glavnici, katero je vlada trinajst let poprej zahtevala, da se more ustrojiti učeno društvo ali akademija. Temu znesku dodal je Strossmajer pozneje še druzih dvajset tisoč gld. ter tako vzpodbudil svoje rojake, da so do leta 1866. nabrali dve sto tisoč gold., mej katerimi so všteti tudi darovi iz slovenskih krajev. Izročujé omenjeni dar v banove roke govoril je Stossmajer zlate besede. Rekel je mej drugim, da nobedna stvar ne pospešuje toliko razvoja vsakega naroda, kolikor narodna knjiga. V nesrečnih razmerah javnega življenja da je knjiga jedino sidro, katero narod reši pogina. Zato želi on, da bi tudi Slovenci stopili v kolo hrvatsko-srbske književnosti, kajti taka zaveza bi jim zagotovila narodno življenje in napredek, a Hrvatje in Srbi bi si po tem poti pridobili lepo število umnih sodelovalcev. Znanostna akademija pa naj bi postala središče, v katerem bi se shajali umni možje hrvatski, srbski, slovenski in bolgarski, da se posvetujejo, kako bi se na slovenskem jugu ustvarila jedna jedina književnost, ki bi obsezala vse stroke človeške znanosti.

V deželnem zboru leta 1861. je Strossmajer zopet za akademijo govoril navdušen govor, ki je domoljubna srca tako prešinil, da so ga v mnogo tisoč iztisih dali tiskati in ga razdelili mej narod. Deželni zbor je na to izdelal pravila znanostne akademije in obljubil jej je tudi letno podporo iz deželnih novcev. Toda ta zbor je bil razpuščen in še le l. 1863. je vlada akademijo „v načelu" potrdila, a dne 4. marca 1866. je Nj. Veličanstvo odobrilo tudi njena pravila, ki so se v tem morala nekoliko izpremeniti.

Namen akademiji je samostalno preiskavanje na polji znanosti in umetnosti, in po tem se ona deli v štiri razrede, namreč 1) v zgodovinski in jezikoslovni, 2) v modroslovni in pravoslovni,

3) v matematični in prirodopisni in 4) v umetniški. Akademija ima svojega pokrovitelja in dva in trideset pravih udov, kateri izmej sebe volijo predsednika in dva tajnika. Častnih udov si akademija sme izvoliti največ šestnajst, dopisujočih pa kolikor hoče. Udje vsakega razreda si na leto dnij izvolijo svojega posebnega predstojnika. Konec vsacega leta je glavna skupščina in svéčana seja, a razven tega se udje vsak mesec po jedenkrat shajajo v skupno, a po dvakrat v razredno sejo. Kadar udje čitajo svoje znanstvene razprave, sme vsak omikan človek priti v akademijo poslušat. Ker bode delovanje akademije od leta do leta večje, trebalo bo tudi čim dalje, tem več novčnih pripomočkov. V ta namen določujejo pravila, da akademija sme za svoje potrebe potrošiti samo štiri petine obrestij, peto petino pa mora vsako leto dodajati glavnici, ki torej vedno raste. Po tem je tudi petina vsako leto večja. To jako modro naredbo posneli so Hrvatje iz pravil francoske znanostne akademije. Da bi akademiji takoj s početka olajšala njeno delovanje, prepustila jej je vlada muzealno knjižnico in vse muzealne zbirke, ki se vedno pomnožujejo, a odstopila jej je tudi hišo „narodni dom“.

Še bolje bomo sprevideli korist naše akademije, če se v kratkem ozremo na to, kar je ona doslej storila za višjo znanstveno omiko. Brž ko je Nj. Veličanstvo na predlog deželnega zbora potrdilo prve ude ter imenovalo vladiko S t r o s s m a j e r j a za pokrovitelja, a dr. R a č k e g a za predsednika, in ko je bil tudi opravilni red izdelan, jeli so se novi udje posvetovati, katerih del da naj se akademija najprej loti. Sklenili so, da se ima izdavati društveno glasilo „Rad“, katerega se bode vsako leto tiskalo najmenj po četvero knjig. Priobčevale pa se bodo v „Radu“ učene razprave, književna naznanila in sploh vse, kar se tiče akademičnega življenja. Sklenili so na dalje, da se ima nabirati gradivo za veliki hrvatski slovar ali „rječnik“; da se imajo izdavati spomeniki pisanega in narodnega prava južnih slovenskih dežel; in da naj se po malem pripravi kritično izdanje starih hrvatskih pisateljev, začenši od XV. stoletja. Po teh pripravah bila je dne 28. julija 1867. prva svéčana akademijska seja. katere se je udeležilo tudi mnogo odličnih gostov s Slovenskega in Srbskega. Sam pokrovitelj je govoril slovesni govor, s katerim se je začelo redno akademično delovanje.

Ves duševni plod, ki ga je akademija do denašnjega dne obrodila, ločimo v dva velika oddelka, od katerih prvi obseza znanstvena

preiskávanja, drugi pa gradivo za poznavanje jezika, zgodovine, narodnega prava in prirodnih ražmer južnih slovenskih dežel. Statistični pregled prvega akademičnega desetletja nam kaže, da je v prvih štiridesetih knjigah „Rada“ bilo tiskanih 238 znanstvenih razprav, od katerih je bilo 105 jezikoslovnih in zgodovinskih, 22 modroslovnih in pravoslovnih, 60 matematičnih in prirodoslovnih, 9 nekrologov in 42 oznanil znanstvenih del. Ali denes je uže 54 knjig „Rada“ na svitlem, in po tem se je zadnja tri leta tudi število učenih razprav pomnožilo. Razen društvenega glasila je akademija do denašnjega dne izdala 12 knjig „Starin“, 11 knjig starih hrvatskih pisateljev, 11 knjig zgodovinskih spomenikov, 3 knjige juridičnih spomenikov, 17 knjig razne vsebine ter 1. zvezek velikega hrvatskega slovarja, o katerem je „Zvon“ v 2. številki prinesel obširno poročilo in priporočilo od g. Levstika. 109 znanstvenih knjig v trinajstih letih je gotovo obilen sad, katerega mora biti vesel vsak domoljub, bodi si Hrvat ali Slovenec. Pa to še ni vse, kar je akademija doslej storila. Nabirala je ves ta čas tudi pridno raznotere znanostne pripomočke ter je svojo knjižnico pomnožila na 18.118 knjig, a njen arhiv šteje uže 1.250 kodeksov, 15.000 pisem in 53 kartonov. Na akademične stroške je šlo več udov na znanostna potovanja v Dalmacijo, Dubrovnik in v Benetke. Da naša akademija tudi na tujem mnogo velja, kaže nam to, da je ona v zvezi s kakimi 80 učenimi društvi in zavodi po vsej Evropi, katerim daje svoje knjig v zameno. V najnovejšem času pa jej je došlo preprijazno pismo od francoskega ministra za nauk in bogočastje, kateri jo prosi, da bi tudi francoskemu naučnemu ministerstvu pošiljala svoje knjige v zameno. Akademija je to ponudbo radostno sprejela in takoj je iz Pariza dobila dragocenih knjig, kakeršnih si s svojimi dozdanjimi dohodki nikdar ne bi mogla omisliti.

Narodno kulturno življenje se je na Hrvatskem zadnji čas na vse strani tako lepo razevelo, da ni mogoče samo na jeden zavod misliti. Za akademijo in njeno znanostno delovanje zanima se skoraj samo učeni svet, vendar pa jo tudi drugi domoljubi vedo ceniti ter se je zlasti v oporokah spominajo. Tako so jej n. pr. zadnja leta zapustili: Jakob Tilić 1000 gld., trgovec Anton Jakić 25.000 gld., gospa Viljelmina Šimatovićeva na Dunaji 3.000 gld., a Edvard pl. Kos, meščan v Koprivnici zapustil jej je hišo, gospodarska poslopja, zemljišča, vinograde in mnogo vina, kar se bode v kratkem prodalo.

Najbolj pa akademijo še zmirom podpira njen utemeljitelj in pokrovitelj vladika Strossmajer, ki jej vsak čas daje podpore za tisk kake knjige, a za veliki „rječnik“ obljubil je še posebe po 1000 gld. na leto, dokler bode živ.

Predaleč bi zašli, ko bi tu hoteli naštevati zasluge posameznih akademikov, katerih imena so itak znana po vsem slovenskem svetu. Vendar pa ne smemo zamolčati imena moža, ki je doslej najbolj povzdignil slavo naše akademije, a to je učeni njen predsednik g. dr. Rački, ki z bistroumnim svojim preiskavanjem od dné do dné bolj razpoja tmino, ki je pokrivala preteklost južnih slovenskih plemen. Zastonj so Hrvatje pol stoletja hrepeneli po zgodovini svojega naroda ter obetali darila onemu, ki bi jim jo spisal. Še le odkar dr. Rački z nepopisljivim trudom uže skozi trideset let vedno nove vire odkriva in razsoja, pokazalo se je v hrvatskej književnosti sem ter tjà kako delce o domačej zgodovini, dokler nam ni „Hrvatska Matica“ lani podarila prelepe Smičiklasove „povjesti Hrvata“. —

Mislimo, da bode „Zvonove“ čitatelje zanimalo, če jim povemo tudi imena onih Slovencev, katere jugoslovenska akademija šteje mej svoje. Prava uda sta dr. Janez Bleiweis in prof. Matija Valjavec, dopisujoča prof. Simon Šubic in prof. Franjo Erjavec, a častni ud je prof. dr. Miklošić na Dunaji. Razven teh sta prof. Boštjan Žepić in prof. Luka Zima s svojim književnim delom pospeševala namen akademije. Valjavec in Žepić sta vseh trinajst let akademičnega življenja nabirala gradiva za „rječnik“ ter ga največ nabrala. Prvi je po vrhu tega tudi napisal več učenih razprav v „Radu“, namreč o slovenskem komparativu, o slovenskem naglasu in o staroslovenskem imperfektu. Prof. Zima je najprej v „Radu“ priobčil razpravo o narodnej metriki, a letos je akademija izdala prelepo in obširno njegovo knjigo „Figure u našem narodnem pjesništvu“, ki nam kaže resultate mnogoletnega truda učenega našega rojaka.

Iz tega kratkega pregleda vidimo, da je jugoslovenska akademija do zdaj marljivo orala znanostno polje, a da ni še nič storila za razvoj narodne umetnosti. Temu je marsikaj uzrok. Prvič ima Hrvatska še malo živečih umetnikov, a drugič akademija do zdaj še néma toliko dohodkov, da bi mogla skrbeti za drage pripomočke, katerih bi morala imeti, ko bi hotela kaj storiti za razvoj hrvatske umetnosti. Toda slavni njen pokrovitelj Strossmajer mislil je tudi uže na to. Odkar ga je božja previdnost posadila na škofovski prestol, nabiral

je po raznih evropskih razstavah slikarska dela najimenitnejših starejših in mlajših umetnikov, in nabral je dragoceno zbirko slik, ki ga stane uže več sto tisoč goldinarjev. In to zbirko daroval je narodu svojemu t. j. jugoslovenskej akademiji. Ali v vsem Zagrebu ni bilo prostora, kjer bi se takšna zbirka mogla dostojno shraniti. Tu se zopet pokaže „roka pomočnica“ našega vladike in dala je narodu 40 000 gld., da si more zidati poslopje, v katero bode shranil prelepi dar prvega svojega sinú. Hitro se je zopet po vsej deželi nabiralo, deželni zbor dodal je 80.000 gld., zagrebško mesto pa je preskrbelo lep prostor, ki je stal celih 40.000 gld. Slavni stavbeni umetnik Schmidt prišel je iz Dunaja v Zagreb in napravil je krasno osnovo za palačo, ki sem ti jo pokazal na Zrinskem trgu. Uže smo željno čakali trenutka, ko se bodo dragocene umetnine pripeljale iz Djakova in se bode slovesno odprl hram umetnosti. V tem se je 9. novembra 1880. strašno stresla zemlja pod nami in napravila je tudi v akademičnej palači toliko škode, da se galerija slik ne bode mogla ob določenem času odpreti. A vendar je ta zbirka umetnij in dom, v katerem bode shranjena, uže zdaj ponos vsakega omikanega Hrvata. Dokler se je palača še po malem vzdigovala od tál, videl si njej naspfoti v šetališči pogostoma sedeti staro gospo. Ni mogla dočakati trenutka, ko se bode tudi Hrvatom odprla galerija, s kakeršno se do zdaj ponašajo le večji kulturni narodi, in uže je v duhu radostno stopala od slike do slike ter si blažila srce. Ali ni jej bilo sojeno dočakati srečne ure. Uže delj časa je nisi več videl na navadnem prostoru, nekega dne pa so zagrebški listi poročali, da je umrla vdova Ana Mirkovićeva ter da je vse svoje premoženje, t. j. 2.592 gld. zapustila zidanju akademijske palače.

Verske bajke na Dolenjskem.

Priobčuje J. Trdina.

(Dalje.)

11. Najstarejša in Bogu najbolj zoperna kletev je „šentaj!“ „Šentaj smo leteli!“ zakrohotali so se zavrženi angelji, ko so iz nebes pahneni prileteli v pekel.

12. Ko je začel Noe po božjem povelji tesati ladijo, nagajali so mu hudobni ljudje, kolikor so mogli. Kar je naredil po dnevi,

to so mu ponoči spet razdrli in razmetali. Noe je potožil Bogu svojo nadlogo in Bog mu je obljubil čuvajev, ki bodo ladijo varovali. Ko je začel Noe spet tesati, spremenila se je vsaka trska in tnalica v hudega psa. Zvečer je stražilo ladijo uže vse polno psov, ki so strašno lajali in hudobne ljudi popadali. Ljudje so jih hoteli pobiti, pa so se kmali uverili, kako nevarno se je bojevati z Noetovimi čuvaji. Če je dobil rano pes, si jo je oblizal, pa mu se je kmali zopet zacelila. Če pa je ugriznil človeka pes, mu se rana nikakor ni hotela zazdraviti. In takó so morali hudobni ljudje mirovati in Noe je dogotovil ladijo, še predno je nastopila splošna povodenj. V ladijo je vzel s sábo tudi svoje zveste pse, dede vsega pasjega rodu.

13. Osel je bil od konca najpametnejši izmed vseh živalij in tudi glas mu ni bil nič slabši od konjskega. Ko je Noe dogotovil ladijo in so šle vánjo tudi živali, vpraša Bog osla, ki se ni ganil, kaj čaka, da ne gre v ladijo. Osel odgovori: V takej čudnej omari še nisem nikoli bil in vánjo nikoli ne pojdem. Bog veli: Saj tudi druge živali še niso bile nikoli notri pa se ni nobena branila. Osel zarenči: Jaz delam za se, drugi pa za se. Ta nerodna ladija se utegne razbiti; kako se bom rešil, če bom v njej zaprt? Bog ga tolaži: Ne boj se! Le poglej, kako debela so bruna in kako čvrsto so zbita. V takej ladiji vožnja ni nevarna. Osel se zadere: Če bi bilo tudi res, kar govoriš in kar oči kažejo, ali kdo ve, kak pa je tale most, po katerem treba iti gori v ladijo? Bog pravi: Če je nesel most slona in druge težke živali, se menda tudi pod tábo ne bo podrl. Pa če ne verjameš, potiplji s sprednjimi nogami, pa se boš sam prepričal, kako trdne so mostnice in tudi podpore. Osel zagodrnja: Mostnice in podpore naj so trdne, kolikor hočejo, meni se pa vendarle tako zdi, če se dam zapreti v ladijo, da bom poginil. Bog ga nagovarja še enkrat in mu reče: Ne bodi tako uporen! Saj te bom skrbno pazil in varoval, da ne boš zgubil ne ene dlake, nikar življenja! Osel se odreže: Jaz ne grem pa ne grem. Rajši se dam ubiti. Bog se je naveličal modrijana poučevati. Nejevoljen veli: En osel več ali menj notri, kaj za to! Potem zapre ladiji vrata in voda začne prihajati. Osel je bil kmali ves moker in zdaj bi bil šel rad v ladijo ali je bilo prepozno. Plaval je do bližnjega griča, z griča do visoke gore ali voda je zalila tudi goro, pa je trebalo spet dalje plavati. Strašno je rigal, se pehal in premetaval po valovih, ki so zagrnili tudi najvišje hribe. Bog je hotel oslovski rod ohraniti, zato ni dal poginiti plavajočemu oslu. Ali ko

se je voda spet odtekla, bil je od straha, truda in lakote tako zbegan, da je ostal popolnoma brez uma in je zarodil tudi brezumne naslednike. Od vednega riganja mu je grlo tako ohripelo, da dela zdaj njegov grdi glas vsakemu živemu ušesu strah in bolečine.

Opazka. V prvotnej podobi je prišla tā basen med ljud iz ust črmošnjiškega župnika g. Holmarja. Ko se je podpisovala zaupnica papežu Piju IX., nagovarjal je kakor drugi duhovni tudi on svoje župljane, da bi se podpisali. Kočevarji pa so se branili in rekli, da to podpisovanje ne pomeni nič dobrega, prišle bodo zaradi njega vojske, višje štibre ali pa kake druge nadloge; nekaj gotovo. Zastonj jim je g. Holmar dokazoval, da se ničesar ni bati, podpisi da ne pomenijo nič druzega kakor udanost rimskej stolici in voljo zvestih katoličanov razveseliti žalostno srce svojega cerkvenega poglavarja. Ko niso nič zdali ne nauki in dokazi, ne opomini in prošnje, prijel je nejevoljni gospod svoje župljane s prižnice, primerjaje jih oslu, ki se je branil kakor oni z vsakovrstnimi praznimi pomiselki in izgovori, izpolniti božjo voljo. Ta pridiga je naredila strašen šum v Črmošnjicah. Tudi po slovenskem obližji se je še tisto nedeljo zvedelo, kako v živo je zadel župnik Holmar svojo uporno čredo. V narodnih ustih pa se je Holmarjeva basen kmali predrugačila in dobila bistveno drug pomen in nauk. G. Holmar ni rekel, da je bil osel od konca najpametnejša žival in da je rezgetal po konjsko. Z besedami: „En osel več ali menj v ladiji — kaj za to!“ je končal svojo dobro priliko; kaj pa se je godilo z oslom pozneje, ni povedal nič in tudi ni mogel povedati, ker bi bila s tem njegova zabavljica zgubila ost in basen svoj namen. Narod je tedaj g. Holmarjevo priliko zasukal po svoje in jo dalje razvil. V tej novej obliki ne maha basen po nikomer (Črmošnjičanov še ne spomina), ampak nam pripoveduje povse drugo reč: kedaj, kako in zakaj je dobil osel tiste lastnosti, ki so mu pomogle do čudne slave, da služi zdaj za vzgled duševne toposti in neumnosti.

14. Brez koze Noe ne bi bil iznašel vina. Plezaje po rebri zašla je koza v skalovje in se namerila na trto, polno zrelega grozdja. Ko se je grozdja nazobala, začela je tako veselo sem ter tjà poskakovati, da so se jej vse živali čudile, še bolj pa Noe. Šel je gledat, kaj je koza v skalovji našla in grozdje se je zdelo tudi njemu tako prijetno, da je presadil trto v položen breg in naredil sčasoma vinograd. Neprilično je bilo samo to, da se je grozdje po zimi tako brž

posušilo. Noe se domisli in ga zmečká. Sok dene v čisto posodo in počaka, dokler bi se pomladil. Tako je naredil prvo vino. Prav dobro se ve da ni bilo. Moral ga je sam piti, ženi in otrokom se je gnjusilo. Ker Noe vinu še ni poznal lastnosti, se je upijanil in ležal na planem nag, da so ga otroci videli in se mu smijali. Radi tega pohujšanja se žena tako ujezi, da ves vinograd poseka. Iz štorov pa so pognale drugo leto prelepe mladice in so rodile več grozdja in slajši sad kakor je vzrastel prejšnja leta. Noe namečka zopet vina in bilo je zdaj tako dobro, da so ga pili v slast tudi Noetova žena in otroci. Tako je ljudi vsak nekaj naučil: koza, da grozdje zobljejo, Noe, da delajo iz grozdja vino in Noetovka, da obrezujejo trtjè.

15. Babe so se naveličale žgati trske pa so rekle možem: Sezidajte nam turen, ki bo tako visok, da bo moči doseči nebeške zvezde. Bomo jih snele in z njimi svetile, ker gore lepše od trsák in jih ni treba zmirom užigati in utrinjati. Možje so jih debelo pogledali in djali: Ali ste se steple s pametjo, kaj ne vidite, kako visoko je do nebes? Babe pa so rekle: Postavite turen na óno visoko goro, na katero je hodá sedem dnij; od vrha do nebes ne more biti daleč. Možje so odgovorili: Hrib ni naš, ampak cesarjev. Babe se zaderó: Če nočete vi, ga bomo pa same od cesarja kupile. In babe so šle in vprašale cesarja, koliko hoče imeti za hrib? Cesar pravi: Denarja ne potrebujem, ali če mi pogodite tri uganke, dal vam bom za plačilo hrib. Babe se zasmejejo: Le postavi te svoje uganke, ni zlodej, da jih ne bi pogodile. Kralj veli: „Kateri málin zmirom teče in ne potrebuje nikoli popravila?“ To je prva uganka. „Kaj je daljši ko človeška pamet?“ To vam je druga uganka. „Po katerej reči vsak hrepeni, če prav je nihče ne pozna?“ To vam je tretja uganka. Babe se na ves glas zakrohočejo: O cesar! kaj nam tako ujedljivo zabavljaš, da nam daješ take uganke? Málin, ki zmirom teče in ne potrebuje nikoli popravila, je naš babji jezik. Daljši ko naša kratka človeška pamet, so naši dolgi babji lasje. Tista reč, po katerej vsak hrepeni, če prav je nihče ne pozna, pa smo mi babe. Vsak dedec nas hoče imeti in vendar še nihče ni pogruntal našega zvijačnega srca. Cesar se začudi babam, da so tako dobro pogodile njegove uganke in jim podari zaželeni hrib. Hrib dobi ime „Babji-lon“, ker so ga prejele babe za lon ali plačilo svoje bistroumnosti. Možje splezajo na hrib in začno zidati turen. Kakor hribu reklo se je tudi turnu, da je babji-lonski ali bolj na kratko babilonski. Turen so

dozidali tako visoko, da so uže slišali peti nebeškega petelina. Bog pa se je razsrdil na človeški napuh in je zmešal ljudem govorico. Do takrat bil je na svetu samo eden jezik in eden narod. Ko sè niso ljudje med sabo več razumeli, so se razšli in vsak rod si je našel drugo deželo in novo domovino.

16. Predno so se razšli narodi po širokem svetu, jih je Bog še enkrat zbral in vprašal vsakega, kak dar želi dobiti. Kranjec je rekel: Daj mi pridne roke, da si bom mogel pošteno svoj kruh služiti! Bog je pohvalil Kranjca za tako lepo prošnjo in mu rekel: Imel boš pridne roke, zato pa ti ne bo treba dobre zemlje; priden človek si povsod lahko kruh najde. Bog vpraša Hrovata, kaj bi on rad. Hrovat veli: Ne zameri, jaz sem rad, veš, nekako bolj nemaren in takó naj ostane tudi za naprej. Bog pravi: E pa dobro! Ker boš bolj nemaren, ti moram pa dati rodovito deželo in Kranjca za soseda, da ti bo hodil pomagat. Zdaj vpraša Bog Madžara in Madžar pravi: Meni se najbolj dobro godi, kadar sem umazan, kakor uže moje ime pove.*) Daj mi dovolj nesnage! Bog mu veli: Naj bo po tvojej volji! Dal bom tvojej zemlji toliko blata, da se boš lahko po njem valjal, kakor svinja. Potem vpraša Bog Nemca, kaj bi bilo njemu najljubše? Nemec odgovori: Jaz se najrajši ekselciram. Bog veli: Naj se ti želja izpolni! Ali da ti bo ekselciranje kaj koristilo, imel boš v svojej domačiji večne punte in vojske. Zdaj vpraša Bog Talijana. Talijan pravi: Jaz bi pa hotel zmirom kaj novega zidati. Bog veli: Dobro! Bodi tedaj zidar! Ali da ti dela nikoli ne bo zmanjkalo, se bo vse, kar boš sezidal, kmali spet podrlo in tako boš zidal lahko zmirom kaj novega. Bog vpraša Turka. Turek odgovori: Mene pa najbolj veseli, ljudi moriti. Bog pravi: Ne bom ti branil. Le mori jih ali drugi bodo morili tebe, ker si radovoljno ne bo dal nihče glave odrezati. Bog vpraša Francozá. Francoz pravi: Meni pa daj dosti Micik, da me bodo povsod rade imele, kamor bom prišel. Bog veli: Naj ti bo! Imel boš dosti lepih Micik, zaradi njih pa tudi dosti ostudnih boleznij, ki se bodo imenovale po tebi, zaljubljena prismoda! Bog vpraša Juda. Jud ga prosi za veliko denarja. Bog veli: Tudi tebi naj se želja izpolni — ali vedi, da bodo tvoji denarji smrdeli, da se te bodo ljudje uže od daleč bali in ogibali. Na zadnje vpraša Bog tudi cigana. Cigan pravi: Daj mi najprej čik, ker so mi usta tako suha, da ne morem govoriti. Cigan dobi čik in veli: Jaz, Gospod!

*) Naš narod veli: Mažar in zove tako tudi zamazanega človeka.

sem ponižna in dobra duša. Zase ne zahtevam nič ali te prosim na kolenih, da podeliš drugim ljudem še veliko več konj, kuretine in drugih dobrot, kakor pa si jih sami žele. Bog se zasmeje in veli ciganu: Oh, ti črni vran, le nikar se ne delaj tako lepega! Premoženja želiš drugim zato, ker se dá bogatinom več ukrasti kakor revežem. Ali ker sam ne boš nič imel, ti res ne bo druzega kazalo, kakor da boš jemal drugim. Zastran mene delaj, kar hočeš ali to ti pa moram uže zanaprej prepovedati, da ne boš klical mene na pomoč, kadar ti bodo plesale po mršavej grbi batine.

17. Sveti Elija ni umrl. Brez smrtnih bolečin bil je premaknen z zemlje v podnebje. Kadar dirja v težkih, ognjenih kolih ali pa kadar jaha na bistrem konji sém ter tjà nad oblaki, takrat pravimo da grmi. Blisk so iskre, ki jih krešejo kopita njegovih vrancev ob modrem, jeklenem nebu; vihar puh dirjajočih konj; strele puščice, ki jih meče sv. Elija z nebes, kadar se bojuje s hudobnim duhom. Kadar se mu konji upehajo, uliva se curkoma njihov pot na zemljo, in ta pot imenujemo dež. Sveti Elija je stari, hrovaški ljubljenec ali mu izkazujejo visoko spoštovanje uže od nekedaj tudi naši dolenjski Slovenci. Njemu je posvečena župna cerkev v Prečini pri Novem mestu in na najvišjem vrhunci Kukove gore ali Gorjancev do 4000 čevljev nad morjem stala je poleg cerkve sv. Jederti starodavna in staroslavna cerkev sv. Elije, v katerej so opravljali zedinjeni staroverci božjo službo v svojem krasnem, narodnem jeziku. Ta božja hrama sta zdaj oba podrta in razsuta, ali večkrat, sosebno v kvaterne večere, vidijo ljudje leteti svetinje znad Gorjancev proti Prečini in iz Prečine spet nazaj na Gorjance. Tod se vozi in jaha tudi najrajši sv Elija, zato ni nikjer na vsem Dolenjskem toliko neviht in gromonosnih viharjev kakor v obližji tega pota, mej lukenjskim gradom, Grčevjem in podgorskim Gaberjem. — O vremenskih prikazkih pa imajo Dolenjci še razne druge misli in pravljice. Grom zmatrajo kakor tudi drugi Slovenci za neposredni glas božji, za božje karanje. O predrznem človeku se veli, da se ne boji niti grmečega Boga. Ravno tako se čuje, da je blisk jezni pogled razžaljenega Boga. Nekateri izreki pa so bolj podobni šali kakor kakemu verskemu nazoru. Taki so n. pr. „Sveti Elija pljuje“ (kadar gre redek pa debel dež) „oblak kokodaka“ (če grmi brez dežja). „Nedolžni otročiči so iztresli cuker“ (drobna toča). „V nebesih se tajajo vode, pa pada na zemljo led“ (debela toča). „V nebesih lupijo debel česen“ (debel sneg). „V nebesih

strižejo ovce pa padajo na zemljo kosmine“ (sneg). Pohleven dež so solze Matere božje zaradi grešnikov. Burja je zato tako mrzla, ker jej povsod zapirajo, da se ne more nikjer pogreti. Sneg se joka (taja). Oblaki so nebeška žolca. Oblaki so graja, kamor v nebesih perilo obešajo. Kedar je zima brez snega, se govori, da ga je pojedel otrok, ki se je ravno takrat rodil, ko je začel sneg padati itd.

(Dalje prihodnjič.)

Materi.

Zložil Anton Koder.

O mati mi predraga, mati zlata,
Ne morem se navaditi spomina,
Da črne zemlje krije te globina,
Za táboj so zaprta groba vrata.

Izgubil sem prijatlja, sestro, brata,
Ljubezni krive znam te, bolečina!
Prognancu je zaprta domovina,
Mi zadnji up zagrebla je lopata.

A tvoja še podoba, mati mila!
Na poti mračne zvesto meni sije,
Le tebe duša ni še pozabila.

Le ti si zvezda, ki je dan ne skrije,
Saj ti samó si, mati, me ljubila,
Brez tebe ni mirú, ni domačije.

Čudna izprememba.

Zložil Jos. Cimperman.

Čudno res godí se z menoj,
Ves sem nékako izpremenjen.
Človek nedavno vesel, iskrèn,
Žijem v razprtji zdaj sam s soboj.

Ljubil umételjnost prej, učenóst
V knjigah, listínah tíčal sem,
Vsega se zdaj naveličal sem,
Ničňa zdí se mi knjige modróst.

Vinski jaz prej veseli bràt,
Praznil sem z veseljaci bokál,
Šálil se z njimi in smijál,
Zdaj samotár sem pust in osàt.

Mikala tudi prejšnji me čas
Déklic je lepôta in žén,
Zdaj se nosim kakor lesén,
Zopern mi vsak je ženski obraz.

Rad in pogosto sedévam domá,
Bedo svojo premišlja moj duh,
In ko slonévam ném in gluh,
Sólza mi često v okó priigrá.

Tožnost ima v ljubezni izvòr,
Ki mi brez upa zánjo gorí
In mi v srci trpečem netí
Dan za dnevom hujši razpòr.

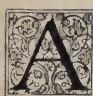
Otok in Struga.

Noveleta.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

IV.

(Dalje.)

li kontesa ni povesila pred njegovim pogledom očij.

„Sedaj poslušaj, Egon! kaj ti bodem še povedala! V tem trenutku se vêdeš, kot bi bil Bog si ga vedi kak tiran, pred katerim se uklanjajo, vse ženske. Prej je bilo tvoje govorjenje — fraza, a sedaj je tvoje vedênje — fraza. Moj Bog, grof Egon, ali še toliko o sebi ne veste, da pri vseh svojih pretepih in dvobojih némate prav nikake energije!“

Kri mu je zakipela v glavo.

„„Nikake energije! Serafina! To je ostra beseda! Tvoje srce torej hrepeni po energiji in ti si morda še tako dete, da se ti vsako noč sanja, da si kraljičina v pravljici, in da te vsako noč prihaja reševat energičen knez iz oblasti kakega hudobnega čarovnika! Uboga kraljičina!“ “

Takoj so se mu pomirili valovi jeze in dejal je z mirnim glasom:

„„No, pa da bodeš videla, sestričina Serafina, da imam tudi nekoliko energije, povem ti mirno, priljudno, ponižno in nekoliko trenutkov prej, kot se bo stvar izvršila, da bodem takoj sedaj poljubil tisto jutranjo zoro na tvojem lici, ali če hočeš še bolj poetične podobe, da bodem poljubil, tisto pomladansko cvetje, katero se je razcvetelo na tvojem obrazku!“ “

„Egon!“ vskliknila je srdito. Ali kakor blisk je bil pri njej. Uže jo je bil objel, in uže je hotel poljubiti njeno lice, — kar mu nekdo položi roko na ramo. Plašno je odskočil od dekleta, ter se jezno obrnil po človeku, ki ga je iztaknil v tako čudnem položaji. Ta človek pa je bil baron Konštantin iz Struge! Kontesi je šinila kri v obraz, da ni vedela, kaj bi počela. Grof Egon pa si je pomagal s sarkazmom.

„Kdo je ta mladi mož, Serafina?“ vprašal je impertinentno. „Gotovo kak učitelj iz obližja?“

Baron pa se ni raztogotil.

„„Čemu učitelj?““ odgovoril je mrzlo. „„Da človek ve, kako se mu je vêsti slabotnej ženski nasproti, ni treba, da je ravno učitelj! Kontesa, v dolu se zbira družba, morda dovoljujete, da vas spremim tija? Videti je, da mladi ta gospod ni varen spremljevalec mlademu dekletu!““

„Gospod!“ raztogotil se je grof Egon, „gospod! kdo Vam daje pravico z manoj na tak način govoriti! Jaz sem Egon grof...,“

Imenoval je plemenito svoje ime.

„„In jaz sem Konštantin baron iz Struge. Sedaj, ko sva se seznanila, pa menim, da je čas, da se ločiva. Kontesa!““

Stopal je po poti navzdol. Rudeča kakor roža stala je pri strani. A ko je storil prvi korak, bila je takoj tik njega. Govoriti ni mogla in bala se ga je tudi. Ali pri Egonu bi ne bila ostala za vse življenje ne. Srdila pa se je vendar, da je ravno ta baron, ta tujec moral jo videti v takem položaji! In kako jo je gledal, skoraj očitajoče, kakor da bi bila ona kaj zakrivala! Tudi baron ni govoril, in nikdar se ni ozrl po njej. Sedaj pa sedaj je odtrgal list na grmovji pri poti ter ga zmel mej prsti. —

„Tu se zavijete okrog hriba in pred saboj imate svojo družbo! Jaz moram nazaj! Tu gori je padel kmet z drevesa, ter si zlomil roko! Poklicali so me! Mudi se mi torej!“

Lahno se je priklonil. Tudi kontesa je hladno nagnila svojo glavico. Ali izpregovorila ni besedice hvale. V njenej aristokratičnej duši je zakipelo! Potomec stare plemenitaške hiše, a sedaj lazi po umazanih kočah, ter streže umazanim kmetom! In sedaj srdila se je še bolj, da jo je moral ravno ta človek iztakniti v takem položaji!

Odhitela je navzdol. Kjer se je steza zavila okrog hriba, obrnila se je še jedenkrat. Baron je hitro stopal navpik in visoka njegova postava se je ostro črtala od zelenja. Potem pa se je izpustila v dol, ter vsa spehana prihitila k družbi. Povpraševali so jo po Egonu. Dejala je, da pride za njo, ter diplomatično prikrila notranjo razburjenost.

Baron Konštantin pa je v tem prišel do mesta, kjer je bil poprej motil grofa Egona v njegovej energiji. Ta je hodil po stezi sem in tija, pestil roki ter govoril poluglasno. Imel je zavest, da je srdito razžaljen, tako razžaljen, da se mora preliti nekaj krvi.

„Dobro, da pridete,“ rekel je jezno ugledavši barona. „Pričakoval sem, da se povrnete! Ker to veste sami, da stvar tako končana ni! Razžalili ste me na mojej časti, in sedaj je nama odprta le jedna pot. Upam, da veste, kaj hočem, gospod baron!“

Mirno je odgovoril baron:

„„Vi hočete imeti svoj roman! Ali povedati Vam moram, grof, da na mojej strani ni nikacega uzroka, da bi Vam storil to veselje!““

Vsedel se je na hrastov obrobek tik steze, ter nadaljeval:

„To se Vam bode čudno dozdevalo! Vi ste brez dvombe iz stare rodovine, in tisto dobro, katero je storil morda prvi Vaših prednikov, vživate Vi še sedaj. To dobro so vživali uže tudi vsi Vaši predniki, tako da je sedaj uže preplačano na stotero načinov. Vidite, na plemenitaštvo jaz ne dam ničesar in kot zdravniku mi je znano, da se po plemenitaških žilah pretaka ravno tista kri, kakor po žilah beračevih. Morda še slabejša! Da je bil moj oče baron, ni moja krivda. Ali zavoljo tega némam vzroka, da bi z Vami šel na dvoboj! Kot zdravnik tudi vem, kako draga mašinarija je to, kar imenujemo človeško telo, in koliko inteligencije je morala napeti priroda, ko je pognala plemenito to rastlino! In kaj sem Vam napravil tacega! Tu napadate dekleta, kakor kmet svojo ljubo, ter jo pred vsem svetom hočete poljubiti, kakor se poljubuje pastarica na paši! A sedaj pravite: moja čast je žaljena! Čast! Ako je Vaša čast privezana na tako malenkost, potem je kakor kaplja na listu in vsaka sapica jo mora otresti. Jaz imam boljše pojme o svojej časti in Vaša prijatelja trgala bodeta brez vspeha podplate, če se hočeta potruditi v raztrgano mojo baronijo! Dobro jutro, gospod grof! Tam gori je padel umazan kmet z drevesa in si zlomil roko. Sedaj so me poklicali, da mu jo uravnam. Mudi se mi torej! Z Bogom!

Vstal je ter urno odšel. Grof pa je strmeč gledal za njim. Tako hitro je govoril, da mu ni mogel v besedo seči. In to, kar je govoril, bilo je tako čudno, tako silovito, da je Egonu pretreslo vse možgane. Sklenil je roki ter dejal:

„Moj Bog — in to je baron!“

Glasno se je zasmijal:

„Kakor psa ga premlatim, kjer ga prvič zalazim! Kakor psa!“

V.

Ach nur ein Herz, nichts weiter, wird zerrieben,
Ein Leben nur, nichts weiter, wird zersplittert;
Sonst Alles geht wie vor, so nachher wieder.

Friedrich Rückert.

Drugi dan po lovu, popoludne, sedeli so baron Bontoux, viteza Trda, oče in sin, ter grof Egon v senci pod košatim kostanjem. Ženstvo z blaznim baronom Nebelbergom šlo je na obisk v Strmolski grad k ondotnjemu grofu. Lindenholz pa je risal v gozdu.

Srebali so črno kavo in pušili drage cigare, da se je dima aromatični duh razširjal po senci.

„Prijatelji," izpregovoril je baron Bontoux, „prijatelji, dragi mi prijatelji, ali ne čutite ničesar?"

„„Kaj naj bi čutili,"" odgovoril je grof Egon, „„če ne neovržljive resnice, da si ti silno dolgočasen človek, moj dragi!""

„Vidiš, duša," dejal je baron dobrovoljno, „ti si ta čas, kar sva tukaj, napravil uže toliko vodenih dovtipov, da bi ta reka preplula otok in grad, če jih izpustiš v njo. Ali vendar, prijatelji, ali ničesar ne čutite?"

Zaspano je pogledal po vrsti vse.

„Ali v istini ničesar ne čutiš, trdi moj vitez, in Vi, mladi sodnik, in ti slabi vojak, ki se kličeš za grofa Egona? Pri vseh bogovih ali ničesar ne čutite?"

Zviral se je po stolu, puhnil dim skozi nosnici in raztegnil roki.

„Moj Bog, ali ne čutite, da postaja to življenje dolgočasno, dvakrat dolgočasno!"

„„Popihaj jo čez gore! No pa ti morda gospa še ni poslala mesečne plače?"" vprašal je vitez Trd hudobno.

„Koščena duša! ne vtikaj se v zakonske moje razmere! Oj to so bili drugačni časi, ko je grof Milan še živel!"

„„In kakšni so bili časi tedaj?"" oglasil se je sin, vitez Trd.

„Dobri časi, pravim vam, dobri časi! Ali jaz sem žejen in ženstva ni doma! Take priložnosti še ni bilo, gospodje! Ad pocula!"

Grof Egon je pozvonil, ter slugi ki je po peščenej stezi ročno prihitel, ukazal, da naj prinese vina. Pričeli so piti in pili so mnogo.

„In kako je bilo tedaj, ko je grof Milan še živel?" vprašal je sedaj tudi stari vitez Trd. Bil je radoveden kakor ženska.

„„Dobri časi so bili tedaj, prijatelj, in vsak trenutek moraš obžalovati, da nisi grel takrat starih svojih kostij na tem Otoku!““

„Nisva se rada imela!“ odgovoril je oni kislo.

„„Saj pa ti, predragi mi vitez, tudi nisi človek, ki bi se prilegal takemu duhu, kakor je bil grof Milan.““ In baron Bontoux je lahno zlil kupo vina v svoje grlo.

„„Mene pa je rad imel! In vsako spomlad, kadar mu je gospa grofinja delala skrbi, popihala sva jo tu sem. (Vso čast, našej grofinji! Ali v zakonu, gospôda, imela je svoje težave! Saj me umete vsi, kaj hočem povedati! Imela je svoje težave! —)““

„Kakor jih ima, recimo, tvoja gospa!“ oglasil se je grof Egon.

„„Tudi dobro, kakor jih ima, recimo, moja gospa. Ali grofinja Ana imela je svoje težave, in mučila je grofa Milana z ljubosumnostjo, in z jednakimi nadlogami. Kadar pa je bila presitna (odpustite mi ta izraz, gospodje!) splazila sva se tam gori po zavitih stopnicah v stolp v tisto malo čumnato in vina sva si dala prinesti in pila sva, in potopila v sladko to morje vse skrbi! Oj, to so bili časi!““

Leno se je naslonil v stol, gledal proti nebu, in izpuščal oblake iz ust.

„In kako je bilo s tisto „ljubeznijo?“ povprašal je Egon. „Kako je tisto vse prišlo? Ti bodeš brez dvombe kaj gotovega vedel? Saj smo mej saboj, in taka stvar se rada posluša!“

„„Aha, tista ljubezen! tista ljubezen!““ jecàl je baron, ki so mu vinske moči uže bile stopile v možgane. „„Tudi tisto vem. Ubogi Milan! Prišlo je vse, kakor huda ura, hitro, nepričakovano! Moj Bog, kaj pa da vem!““

Zalil si je vina v grlo. Drugi pa so radovedno napeli obraze.

„„Prišlo je kakor nevihta, hipoma in nepričakovano! V spomladi je bilo. In kljunjači so se ravno povračevali z juga. Lep lov je bil! Milan je imel nekega lisastega psa, ki vam je stal kakor kip. In nos je imela tista žival, gospodje, nos, da je uže na sto korakov čutila perutnino! Dobra, krasnà, lepega denarja vredna žival vam je bila!““

„Vraga! pusti psa pri miru in povej, kako je prišlo potem!“ ujezil se je grof Egon.

„„Počakaj in ne jezi se! Kljunjače sva hotela streljati, ter lazila tam po olšji proti Strugi. Po gozdnej stezi pa je nama prišla nasproti gospica iz Struge. Kakor gozdna vila je bila. V roki je

nosila širok svoj slamnik, v lasé pa si je bila vpletla divjo belorudečo rožo. Kakor srna je plašno zrla na naju. Čez nežni obrazek se jej je razlila divna rudečica, da vam je bila nebeško krasna v svojej nedolžnej lepoti. No, saj veste, jaz sem človek, ki je uže od nekdaj pazil, da si je ohranil zakonsko svojo zvestobo! Ali toliko vam pa uže povem, da mi je tedaj poželjenje preplulo vse žile! In tudi grof Milan se je zagledal v njo, vsa duša mu je silila iz plamtečih očij. V istem trenutku ga je zadela usoda! Uže v istem trenutku bil je izgubljen, in odprlo se je brezno, ki ga je požrlo potem! Vse je trepetalo po njem! A bil je kavalir, rojen kavalir, pravim vam in ženskam nasproti vêdel se kakor med in cvetje. Takoj je predstavil mene za grofa otoškega, in sebe ne vem uže na kako ime. V trenutku smo bili v živem razgovoru. In če ste poznali grofa Milana, tako veste, kako je govoril, kadar je hotel ženskej dopasti! Vse se je lesketalo in bliskalo; dovtip je hitel za dovtipom, tako da je dekle, prišedše tedaj ravno iz samostana, z mokrimi očmi zrlo v njega, ter vidno sesalo v sé vsako njegovo besedo. Pri ločitvi pa jej je poljubil belo ročico, ki se je, in jaz sem to dobro videl, tresla v njegovej. Lazila sva potem po gozdu okrog. Kljunjači so frfotali pred nama, ali streljala jih nisva. „To je ženska! Bontoux! ali si videl, kaka ženska je to!“ Tako je zdihoval v jedno mer. Končno pa se je vlegel v travo, vrgel puško od sebe, ter tiščal razbeljeni obraz v ruščo in dejal obupno: „Moj Bog, kaj bode sedaj! kaj bode iz tega!“ Od tistega dne pa je sam zahajal na kljunjače in mene puščal doma. A potem se je udal romantičnej tistej ljubezni s pregrešno strastjo. Vse dobro potrla je ta strast v njem! Pozabil je svoje žene, pozabil svojega otroka! Nekoliko tednov pozneje prišel je nekega dne v mraku domov. Prihitel mi je v sobo, ter hodil nemirno po njej. Potem pa ga je zavest revnega življenja pretresla, omahnil je na stol, ter zaječal: „Prijatelj, poglej me in pluvaj mi v obraz! Tako nesramne in zavržene kreature ni pod božjim solncem, kakor sem jaz!“ In stokal je in pravim vam resnico, da se je raztajal kakor otroče. Hotel se je umoriti samega sebe. Ali sè sveta ni mogel, zavoljo tistega otroka ni mogel! In ne zavoljo tiste ljubezni! Ali taki smo, taki smo vsi! No, drugo pa veste vse. Saj se je umazano tisto perilo pralo po časopisih, da je stvar se zvedela povsod. Bil je dober človek, dober človek! ali strast in ženska sta naši večni pogubi! Sedaj pa pijmo, gospodje!““

„„Taka je naša usoda! Kaj bi bilo, če bi ne zorelo vino na svetu!““ pristavil je melanholično, ter si nalil kupo.

„Škoda, da nisem poznal tega moža!“ vskliknil je vitez Rudolf. „Večkrat sem uže čul govoriti o njegovej osobi in žalostna mu usoda zavila je spomin njegov v blesk vabilne romantike!“

„„Kaj Vi grofa Milana niste poznali?““ vprašal je Bontoux.

„Nikdar ga nisem videl! Tedaj, ko se je umoril, bil sem ravno na univerzi,“ odgovoril je oni rahlo. „Gotovo je bil lep človek,“ če je tako vplival na ženstvo!“

„„Čakajte!““ in baron je izvlekel umazano svojo listnico in iz nje še bolj umazano staro podobo grofovo. „„Tu ga vidite! Tak je bil. Vino je rad pil! In ženske je rad imel! Vino, ženske in mene! Bog naj blagoslovi njegov spomin!““

„Vino, ženske in tebe!“ vpil je grof Egon. „Ti si brez dvombe najslabši mej to trojico! Ej, pa so ga pozneje tudi iz vode potegnili! Bolje bi bilo revežu, da ni pil vina, in da ni rad imel žensk! Na vsak način pa bi bil bolje storil, da tebe, baron Bontoux, ni poznal nikdar!“

„„In da je bil tvoj sorodnik, preljubi mi grof, je tudi obžaloval, in da te je tako poznal, kakor te poznam jaz, bil bi to še bolj obžaloval! Sedaj pa pijmo!““

Baron Bontoux se je po teh besedah zopet mirno naslonil v stol; drugi pa so pozabili nekdanjega nesrečnega gospodarja otoškega, in govorili o konjih, o ženskah, uganjali šale, satirično se zbadali, ali končno vendar bili veseli.

Samo baron je molčal, risal s peto črte po pesku, sesvalkal si cigareto za cigareto, ter kadil skozi nosnici in usta. Ko pa se je mož z razbeljenimi svojimi možgani precej s svojim obrazom obrnil po vrtnej stezi, ki je vodila od mosta sem, postavil se je nehoté na tanki svoji nogi, ter izpustil izmej zob robato kletvico. Vsa družba se je ozrla po stezi. Ondu je počasi, kakor v sanjah, stopala baronesa Zora iz Struge. Dolge lase je imela čez tilnik izpuščene in samo z modrim trakom prevezane. Na bledem obrazu pa jej je čepel zopet tisti dobrovoljni smeh. Z mrtvim svojim pogledom premerila je pivsko družbo, ter počasi pristopila k mizi.

„Baronesa!“ vskliknil je pijani Bontoux, „srečen bodem, če se še spominate mojega obraza! Tu pa Vam predstavljam izvrstno

družbo! Grof Egon . . ., viteza Trda, oče in sin! In jaz sem baron Bontoux, Jurij baron Bontoux!"

Gospodje so bili uže toliko pijani, da niso čutili neprijetnega svojega položaja.

Gospica opazovala je nekaj časa baronov obraz in potem vprašala:

„In kje je Serafina? kje Lucija? K njima sem prišla in doma sem ušla. Bog ve, če se bo srdil brat Konštantin?"

Takoj se je zamislila, ter zrla pred se, kakor bi jo močno skrbelo, če bi se srdil brat Konštantin. A hipoma je zopet pozabila vse. Pristopila je h grofu. Tik njega na mizi je ležala podoba grofa Milana, katero je bil baron pozabil spraviti. Razširile so se jej oči. Nepremakljivo je stala nekaj časa, kakor Nioba v kamen izpremenjena. Kri jej je zalila obraz. Smehljaj krog ustnic je izginil. S tresočo roko je segla po podobi. Bliže jo je prinesla očem — a potem se jej je kakor zarja razširilo čez obraz in morda so se jej tedaj razklenile teme, v katere je bila zavita njena glavica.

„Milan!" vzdihnila je zareče.

„„Da, to je grof Milan, baronesa!"" odgovoril je Egon, tik nje sedeč.

„In kdaj bode prišel!" vprašala je hlastno.

„„Prišel! Menim, da nikdar, baronesa!"" odgovoril je oni brezsrčno.

„Nikdar! nikdar! Oj tega Vi ne veste! Brat Konštantin pravi, da pride gotovo!"

„„Vaš brat Konštantin je bojazljivec in če to pravi, tudi laže!""

Grof Egon se je v vojaškej svojej naravi očitno kratkočasil z ubogo stvarjo, koprnečo pred njim.

„In kako, da ne pride?" vprašala je še, ter s strahom in grozo uprla svoj pogled v grofa.

„„Ker je mrtev! ha! ha!""

„Mrtev! In v zemljo zakopan!"

Oslabeli sta jej nogi, tako da se je zgrudila na kolena. Ali takoj je z divjim krohotom planila kvišku, ter glasno govoreč odhitela po stezi.

„No, to bode denes baronu Konštantinu napravila litanije!"

S silo se je smijal grof Egon. A drugi se niso smijali in vsi so čutili, da je bila to neusmiljena in neolikana šala. In grof Egon

je morda tudi sam to čutil, in vinske njegove možgane vsiliti se je hotelo kesanje.

Ali z vinom je je preplul. Vsem pa se je nekako dolgočasno zdelo in vino jim več ni teklo. Vstali so, ter se razšli.

*
* *

Dva dni pozneje sprehajala se je grajska gospoda po vrtu pozno v noč. Slavci so peli po grmovji in mrčes se oglašal iz vinogradov od vseh stranij. Kontesa Serafina in grof Egon, zopet sprijaznena, hodila sta po samotnih stezah, in pravil jej je vse dovtipe, katere je le kdaj čul. Končno sta stopila na teraso, na severnej strani otoka, od kodar se je krasno videlo po vodi. Luna je bila ravno kar priveslala izza hribovja in zvezda pri zvezdi se je utrinjala na jasnem oboku.

Z radostjo sta zrla po vodi, ki se je kakor kača izgubljala v temi.

Tedaj pa je kontesa Serafina lahno vskliknila in s strahom segla po roki svojega spremljevalca. Grofu Egonu pa je hotela zastati kri po žilah.

Ravno pod teraso rastlo je vrbovo grmovje v vodi. K njemu pa so bili valovi pripluli mrtvo žensko truplo. Bela obleka se je tesno prijemala njenih udov, lasje pa so plavali kakor zagrinjalo okrog nje. Roki je tiščala skrčeni čez prsi. Kadar pa so valovi plusknili, tedaj se je vselej prikazal bledi obrazek iz vode. Bila je baronesa Zora!

Ko so jo prinesli iz vode, dobili so v skrčenej ročici ostanke podobi, ki je nekdaj kazala obličje grofa Milana.

Smrt je bila nepričakovano udarila s koščeno svojo pestjo v veselo družbo na Otoku. Kakor listje v piši razpršila se je takoj in hipoma je bil grad zapuščen, prazen in miren. Na vse strani so so se razšli. Baronico Zoro pa so položili v zemljo — in njen spomin se je tudi pozabil. —

(Dalje prihodnjič.)

Ivan Z. V. Popovič,

slovénsk pisatelj.

Spisal Lovro Žváb.

(Dalje.)

Ta Popovičeva knjiga (erstes Probestück vermischter Untersuchungen) izreka sodbo o Roschmannovej „Veldideni". Poslušajmo, kaj nam o svojem delu pripoveduje sam Popovič v spisu: „Untersuchungen vom Meere" na 36. stráni: „da spis ní cel, tega je kriv neki razlog, kateri nikomur druzemu ne more biti zanimiv. O tej priliki javno prosim gospoda licent. Roschmanna, pisatelja zgôraj povédane „Veldidene", počakati še nekaj časa, dokler ne bodem v Lipsku; takisto prosim tudi vseh ostalih radovednih gospodov učenjakov v Inspruku, kateri so se doslej zaman trudili, da bi moja knjiga prišla poprej na dan. Tudi pričujočega spisa nísem mogel ojaviti ni tam, kder je bil zdelan, ni tedàj, kadar je bil odménjen priti mej ljúdi. A kaj pomaga tožba? Zatorej hočem molčati. Naj mi g. Roschmann veruje, da je njemu zaman bil ves trud, uganoti pisatelja, kateri je pretresal njega delo.*) Jaz nísem rojenjá iz Avgsburške zemlje, niti sem óne vere, ki ima svoje ime od tega mesta. Moja domovina mi prepoveduje, držati se te vere zakónov; zatorej ne morem biti Avgsburške občine pošten občàn, a kako li bodem nje učítelj? Isto vero imam, katera v gosp. Roschmanna domovini vlada; neduhovnik sem, kakor je on; obá sva pokorna istej premilostivej gospé; samó ta razloček je mej nama, da on živí v obílej časti in službi, ter da zatorej nahaja svojim delom večjo novčno pomóč, nego li jaz; kajti moje sreče nìt je neka samoglava ženska tako umétalno zamotála, da sem še vselej dozdaj odšel s praznima rokama vrhu vseh svojih ponižnih, če tudi res le malih prošenj, — neka ženska, velím, katera stojí časi na opotočnej krogli, časi na kolesi, z obema rokama na sapo držèč razpéto jadro. A ker ne morem vzkliknoti z Virgilijem: ‚o Meliboee, deus nobis haec otia fecit!' take sreče mnogo let zamán iskavši po štirskej in avstrijskej zemlji okolo visokih in bogatih gospodov, zategadelj sem zdaj sam svoj Mecéna. Moji Rezenski

*) Popovičeva recenzija je bila na svitlo prišla bez pisateljevega imena.

prijatelji vedé, kakó sem to narédil. Gospodu Roschmannu napósled pripovedujem odkrito, da me nihče ní izpodbudil, mnénje mu ometati. Jaz ne znam ni njega, ni prijateljev mu, ni ostalih ljudíj v Inspruku, kar jih je drugače. mislečih, nego li on. V začetku zadnje vzpomladi nahódoma vzprimem njega delo ‚de Veldidena'. Knjigo pročitavši zaslední mršave razloge v nje mislih ter ob enem zapazim, kakó se gospod pisatelj vender le raduje in šepíri. Samó to me je vzbudilo, da sem se poprijél spisa, v katerem se takó navdušeno borím za resníco, kakor on za svojo domovino. — Roschmann toli hrepení, moje opómnje o ‚Veldideni' videti natisnene, da mi obeta in ponuja tudi papir, na katerem bi njih zadnja polovica prišla v dézel, kajti slišati je utegnol, da mi je delo ustavilo samó to, ker ní bilo papirja. Njega ponudbo vzprijemljem rad, zlasti če ga vanjo kréčajo taki razlogi, kakeršni darežljive pospešníke učenih knjig često izpodbujajo samo zató, ker želé, s tem se dokopati mecenskega imena. Bodi si ta ali ón slučaj, kateri poprej ali poznéje mej ljúdi prinese moje malo iziskavanje o dozdévanem retskem stolnem gradu ‚Veldideni', jaz samó želim, da bi g. Roschmann bil zadovoljen, kadar ta knjiga pride vsa na dan, ter da se ne bi kesal, kà je njé zapoznélega konca želel tako hrepeneče."

Zdaj so Popoviča vabili v Benetke za tajnika avstrijskega poslanstva; a te službe ní hotel, nego odšel v Lipsk. Ob tej dobi je zopet bez očitega pisateljevega imena v dézel prišla Popovičeva, v mojem spisu često imenovana knjiga: „Untersuchungen vom Meere". Sprožilo jo je bilo nemškega profesorja Schwarza delo: „De columnis Herculis". Treba se mi zdi, postaviti semkaj te njega slavne knjige ves náslov, kateri je tak: „Untersuchungen vom Meere, die auf Veranlassung einer Schrift, ‚De columnis Herculis', welche der hochberühmte Professor in Altorf, Herr Christ. Gottl. Schwarz, herausgegeben, nebst andern zu derselben gehörigen Anmerkungen, von einem Liebhaber der Naturlehre und der Philologie, vorgetragen werden. Frankfurt und Leipzig, 1750. 4°." — To knjigo našega rojaka so zeló hvalíle vse tedanje lepoznanske novine, ter Kopitar govorí, da se v njej druži Adelungova jezikoslovna učenost z Lessingovo živáhnostjo in dúševnim razprostranstvom. (Kopitars Kleinere Schriften, herausgegeben von Fr. Miklosich. I. Wien, 1857. na 121. str.) — Popovič je bil tudi v Lipsku takó gostoljubivo vzprijet, kakor poprej v Rezni. Profesor Kappe mu je dal stan in obed, a v

dvornega svétnika Menkeja hiži je svoje recenzije pisal v „Acta Eruditorum“, ter sosebno se je rad shajal z nemškim pésnikom Gellertom.

V Lipsku ní dolgo ostal, ker so mu ponujali dve službi: prvo v Monakovem, da bi uredoval tednik, ne davno začenši hoditi na svitlo, imenovan: „Auserlesene historische alte und neue Nachrichten von bayerischen Staatsmerkwürdigkeiten“, a drugo na Dunaji da bi za javnega učitelja nemškemu jeziku šel na vseučilišče in tudi na savójsko víteško akademijo. Najbolj ga je vabil Dunajski véliki vladika grof Trautson. Popovič ga je poslušal ter 1753. leta začel na Dunaji učiti.

Uže v Lipsku se je Popovič ozbiljno protívil Gottschedovemu jezikoznanskemu uku, in zató je imel zdaj mnogo boja z Gottschedovci, katerim se najgrše laží níso zdele pregrde, kadar so ga napadali in oklevetávali (opravljali). Popovič bi se v tej bédi ne bil vzdržal, da se níso našli možje, kateri so ga zagovarjali in v bezupnosti hrabrili ter mu dajali trdno zaslómbo. — Vlada mu je bila potem naročila, spisati visoko-nemško slovnico, katera je tudi res prišla mej ljúdi ter se imenovala: „Die nothwendigsten Anfangsgründe der teutschen Sprachkunst, zum Gebrauche der österreichischen Schulen ausgefertigt. (Wien, 1754.)“ A jedva je bilo na svitlem prvih enajst pól, uže so ga jeli protivni Gottschedovci srdito sméšiti in se mu rogati po raznoličnih knjižurah. Vender so njega delo priznale pravične slovstvene novine in tudi znanstvena društva, izmej katerih je dobival i častne diplome, kar ga je veselílo in izpodbôlo, pričeto slovnico neutrudno prodolževati. A dokler je bila še v delu, dajal je vedno ob kratkem izpisavati iz nje vse najtehtovitejše stvarí, ter na konci tega izpisa je s posebnimi besedami krepko od sebe pehàl nezaslužene mrzke naskoke svojih protivnikov. (Wurzbach, Biographisches Lexikon).

O tej knjigi našega rojaka učeni Kopitar, ki mislimo da je taka déla znal presojati, bez okolíša izréka, da Gottsched, tedanji Aristarh v Lipsku, v svojej slóvnici stojí poleg nje, kakor zeló siromašk možíček (macht eine armselige Figur). Kopitars Kleinere Schriften, na 122. str.

Popoviča je vrhu tega tudi vméstiti mej najduhovítejše, najbistroumnejše prirodoslovce ónega časa, v katerem je živel. Posebno rastlíne je znal, kakor nobeden njega vrstníkov, a niti ne sam véliki

Linné, kateri Popoviču nikakor ní ugajal. Svojih mislij naš vrli roják o tem ní zakrival, nego vsemu svétu na vídeži je tega še zdaj slavnega očaka rastlinoslovske védnosti nemilostivo grajal v svojej knjigi: „Untersuchungen vom Meere“, na 351. stráni začenši, kder obširno ter neovržno dokazuje: 1) da je Linnéjev nauk o rastlínah z večíne bez korísti; 2) da je očíto kvarljiv, ker prelestívo (zapeljivo) mami ter časi izpodbija sam sebe; 3) da je tacih zmot krivo to, ker so njegovega uka načela svojeglava, sama sebe ometajoča ter osnovana po slabem vkusu; 4) da je Linné zakonodavec samó drugim, a da sebe od svojih zakonov osvobája, kakor kacega kneza ali kralja. Milo se stvorí človeku premišljajočemu, da Linnéja še zdaj obseva nesmrtna slava, a Popoviča da navadni ljudje nikdér ne imenujo mej prirodoslovci. Vender se temu ní čuditi, ker je Linné novo sistemo ustvaril, a Popovič te sisteme nedovršenost samó grajal, zaman iskaje prílike, svoje znanje sestaviti v celoto učenega dela.

Mej nemškimi jeziki je tega učenjaka mikalo osobito avstrijsko in štirsko narečje, ter poleg Popovičevih natisnenih knjig, v katerih se on ali o samem jezikoslovstvu bávi ali ga mej različne uke vpleta, nam lepoznanska zgodovína, razven drugih rokopisnih ostalín, tudi imenuje njega avstrijski idijotikon, ki ga hrani c. kr. dunajska dvorna knjižnica. Težko je razumeti, zakaj še do zdaj ní prišel na svitlo.

Koliko izvrstnega bi ta neutrudni, bistroúmni mož bil vsega vkupe spisal, da ga ní takó zeló trla življenja téža! Nikdar se mu ní vêdlo, kakor je sam hotel. Kadar je utegnol delati, ní bilo telesne potrébščine, a kadar je imel, česar je potreboval, pa mu je v službi nestajalo časa. Vredno je poslušati, kakó sam o tem govorí. Nemški profesor v Altdorfu, Ivan Heumann, ki se je bil pomúdil tudi na Dunaji, dal je namreč pozneje v tésk nekoliko tacih avstrijskih besed, katerih visoka nemščina ali néma ali jih drugače izréka. (Untersuchungen vom Meere, na 295. str.) O tej stvári Popovič takó vzdihuje: „izvéstno bi me gospod profesor Heumann ne bil prehitel v nabiranji avstrijskih besed, ker bi moje delo podobnejše bilo glosarju, ne li prostemu slóvniku, le da mi je naklonil kdo samó toliko pospešíla, kolikor se ga nepreštetim obédnim šútcem (Tischnarren) daje po teh deželah, v katerih sem hotel pisati. Uže mnogo let je minolo, kar sem razumel jezikoslovno korist, katero bi vsa nemška zemlja dobila od štirskega in avstrijskega slóvnika. Izrekel sem bil, da svoje male kreposti pretéhtavši čutim v sebi dovolj kreména, te vrste delo zvršiti.

Gottsched je to iz Saske deželé zvédel po necem velícem gospodu, mojem blagovoljnem račítelji, ter ménil, da hočem pisati némško slovnico; zategadelj me je v svojem odpisu rekel ozbiljno posvariti, ‚naj bi se ne poprijemal praznega posla, ker je uže davno z velíko pridnostjo okončano vse, kar jaz mislim stóprav začenjati. Pazim naj, da se pred učenim svetom ne osméšim, kakor se je Dunajski gospod A—sperger in gospod M—ks v Légnici, katerima je njíju domače narečje bilo v tóliko zapreko, da nísta mogla ničesar sprétnega spisati v visokej nemščini.' — Ako so bili učenjaki željni, uže poprej zvédeti te moje misli o svojstvu gornjezémskih jezikov nemških in o drugih jednakih stvaréh, katere bi jim bile morda pomogle, raziskavati še dalje, bodi jim o tej príliki povedano, kdo je kriv, da ní tega nič prišlo na svítlo. Poprej sem bil še boječ; a zdaj smo učakali srečno dobo, v katerej gospod Gottsched javno razréka sam svoje nápačne misli, ki so ga še pred devetimi leti motile, kar se dostaje górenjih nemških jezikov. To razrékanje čitamo na predzadnjej in zadnjej stráni predgovora v prvem natisku njegove knjige: ‚Grundlegung einer deutschen Sprachkunst'. Vse to me hrabrí nemški pisati, će tudi sem se poródil na izkrajnjem južnem konci nemške zemlje mej planínami, katere gospod Gottsched sovraži, kar more. A čísto se mi je izpovédati in reči, da mi ní samó njegovo odvračanje branilo delati, nego da je bila tudi še druga zapreka: nestajalo mi je neke zeló potrebne stvarí, ki se imenuje h r a n a. Nikdér je ní bilo najti, ako tudi sem iskal male pomoči samó dveh lét. Mnozim bogatim in mogótnim gospodom sem zamán pripovedoval, kaj namérjam, ter se tudi ponujal v drugačne, jako potrebne pôsle, na pr. lekarnicam dajati pravega bilja in pravih korenín. Povsod je bil jednak izgovor; povsod so mi veléli, ako hočem kruha, naj se primem take službe, ki je uže ustanovljena, ker nihče ne more postavljati novega redú samó zaradi mene; a po lekarnicah da ostani tudi v prihodnje vse takó, kakor je do zdaj bilo prav. Nespametno se je zdelo vsem, dve leti rediti človeka, kateri bi ne bil ni v glumača mej obedom, ni otrokom v učitelja, ni v pisarja, ni v kakšno drugačno rabo navadne vrste. Zató je bilo treba i to delo pehnoti od sebe, kakor sem tudi obilo drugih, deželi še korístnejših. Sam ob svojem nísem ničesar mogel, a lákoto umreti spet nísem hotel. Prinujen sem bil, napósled vender poslušati glasú, ki mi je uže dolgo zvénčal po ušesih: h e u, f u g e — — t e r r a s, f u g e l i t u s a v a r u m!“ (Untersuchungen vom Meere, na 312. str.)

Malo ne vsak človek ima svojega sovražnika, ki se ga ne more nikakor otresti; a našemu rojaku je zaradi knjižnih prepirov Gottsched stopal dolgo na péto, o čemer nemška zgodovina lepoznanska malo ne molčí, a to le zategadelj, ker oholemu Nemcu nič ní do Slovéna, bodi si kakor koli učen ter bistroumen. A vender neko stvar pripovedujo tudi Nemci zdaj po vseh svojih večjih slóvnikih, namreč, da je Tevtonu besedo „Sternwarte“ poklónil Slovén Popovič, ki o tem v svojej knjigi: „Untersuchungen vom Meere“ na 89. stráni takó piše: „einen Thurm, daraus jemand den Lauf der Sterne beobachtet, heisse ich eine Sternwarte“. Ta beseda je res vrlo dobro umišljena, in zató so se je ljudjé po vseh nemških deželah naglo poprijeli, ter znana je zdaj uže tudi vsacemu rokodelcu in prosjáku, a pozabila se je nekdanja latinska „observatorium“.

(Dalje prihodnjič.)

Ràk.

Spisal Fr. Erjavec.

(Dalje.)

Neuki svet ima pojma krí in rudeče takó tesno zvezana, da si ne more misliti krví, ki ne bi bila rudeča. Taki ljudjé so uverjeni, da polž ali ràk nema nič krví. Zato priprosti šaljivci pošiljajo nevedno deco kupovat polževe ali rakove krví in potem se ne morejo dosti načuditi otroškej lehkovernosti, zraven pa tudi svojej dozdevnej bistroumnosti in dovtipnosti. Ali kraj vsega tega je ta vera povsem kriva. Kakor sploh nobena žival ni mogoča brez krví, to je brez hranečega soka, tako tudi raku brez nje ni obstanka. Tudi njemu pripravlja želodec v zvezi z drugimi prebavili neko mezgo, katera se, iz črevesa vsrkana, potem v telesu izpremina v krí. Samo ka je račja krí bela, rekši, brez barve. Krí je tist vrelec, iz katerega žival zajema vse, česar potrebuje v vzdržavanje in službovanje vsacega posámičnega uda, in po njih vse celote. Da pa more krí ustrezati toli različnim zahtevam, ne zadostuje samo, da se vedno obnavlja po novej mezgi, prihajajočej iz prebavil, nego mora biti v neprestanej dotiki z zrakom. Iz njega vzprijema kislec in v zameno oddaja ogljenčevo kislino. Ta presnova se vrši vse vdilj, dokler je žival živa, in sicer díhanjem.

Pri najnižjih, večinoma v vodi živečih živalih opravlja ta posel telesna koža, vse popolneje ustrojene živali imajo pa za to opravilo posebna díhala.

Suhozemske živali — in tudi človek — dihajo s pluči ali pa z dúšnicami, povodne pa — tudi naš ràk je mej njimi — večinoma sè skrgami.

Ako hočeš razgledati rakova díhala, vzemi škárjice in odstrizi od oklopa (kôša) ob stranéh spodnje krilo, ki seza malo ne do nog. Odstranivši odstrižene okrajke, ugledaš dosti prostorno duplino, v katero pa voda spredaj, zadaj in zdolaj lehko prihaja. V tej duplini je vse polno belih nitij, ki so v kosmiče zbrane in konci rakovih nog prirasle. Vseh pet parov pravih nog in tudi zadnja dva para čeljustnih nožíc nosita take kosmiče. To so skrge, rakova díhala. Tudi tebi, račji prijatelj, znani so ti kosmiči. Kadar razdevaš raka, potegneš jih z nogami vred izpod koša in vedoč, da na njih ni kaj ugrizniti, posesaš samo sok iz njih, ter jih odložiš na stran z nožnim spletom vred. Kaj je to, in čemu je to, zarad tega te ni nikdar glava zabolela; zvest svojim načelom, ne brigaš se za kaj tacega. In vendar so ti pusti kosmiči jako umetna, pred vsem pa raku preimenitna naprava. Vánje pritaka rakova onemogla in iztrošena za dalnjo hranitev nesposobna krí, ter se tu sestaja in spaja s kislecem iz zraka, katerega ima vsaka voda kolikor toliko v sebi. Pred vsem je torej potrebno, da voda obliva skrge in da se ta voda kar najhitreje obnavlja.

V ta namen ima ràk blizu ust neko posebno pripravo, ki skrbí, da redno pritaka nova voda k skrgam Drugi par čeljustnih nožíc ma namreč neko lopatičasto krpo, ki neprenehoma giblje sem ter tam ter pólje proti skrgam vodo, ki potem navzdol in navzad zopet odteka. Takó nastane v skržnej duplini vôden tok, ki je v tesnej zvezi z dihanjem.

Ker imaš škarjice pri rokah, skušaj ž njimi polagoma odločiti še hrbtni kos prsnega oklopa. Ako si pri tém delu nekoliko oprezen, odlušči se tudi ta lupina in hipoma se ti odkrije rakovo drobovje, kolikor ga ima, in po volji pregleduješ vse njega podrobnosti in tajnosti.

Vrečica spredaj v sredi tikoma nad usti je želodec, o katerem smo uže preje dovolj govorili. Vsebina te vrečice ni po tem, da bi

nas mogla posebno zanimati, najbolje storimo, ako ne drezamo dalje vánjo spominajoč se pesnikovih besed:

Človek naj gledati nikdar ne sili,
Kar so s temó mu bogovi pokrili!

Izlasti onemu, ki je nakanil privoščiti si kuhanega raka, svetujemo, da želodec pustí lepo na miru in ga odloží, kakor je, ker drugače bi mu podrobno raziskovanje utegnilo za zmirom pokvariti slast do rakov. V tem moramo pohvaliti našega račjega prijatelja, ki iz odprtega koša izvleče malopridno vrečico ter jo hladnokrvno odvrže, ne da bi dalje pregledaval ali tudi pozvedoval, kaj je v njej, ostalo vsebino pa slastno posreblje in do zadnje mrve z nožem postrže. S tem svojim umenjem se tudi ponoša in sicer ne malo, takó da človek ne vé, ali gleda z večjim pomilovanjem ali z večjim preziranjem na soseda, ki se poleg njega sedeč muči z rakom in ne vé, kaj se more in smé jesti in kaj ne, a napósled ostavi morebiti najslastnejše kosce.

Pa da vidimo, kaj ima ràk poleg želodca še v svojem drobovji. Pred vsem nam pada v očí neka zelenkasto-rujava žlezasta tvarina, ki navadno veljá za jetra. Ta žleza zaslanja želodec od obéh stranij in izpolnjuje večji del te dupline, prostirajoč se daleč navzad pod druge organe. Kakor pri višjih živalih jetra, pripravlja tudi ta žleza neki sok, ki se odceja v črevo, kjer pospešuje prebavo. Da so rakova jetra užitna, razumno je samo ob sebi.

Od želodca prek jeter navzad gredoč ustavi nam se oko malo ne v sredi telesne dupline pri treh belih krpicah. To so rakova plodíla, ki pa niso pri vseh rakih enaka, kakor nam je kot žrtev našega raziskovanja prišel v roke rak ali račica; kajti tudi te živali so po spolu lóčene in treba je njega in nje, samca in samice, da ne izmrje rod in koleno. Pri samci se iz treh belih zrnastih pločic izmátati dve dolgi beli cevčici, ki sta izpreviti kakor nit v klopci ter se končati in na ven odpirati na prvem členu petega nožnega para. Po teh belih nitkah valje lehko ločiš samca od samice, ki ima na tem mestu trokrp jajčnjak brez onih belih koncev. Jajca iz jajčnjaka prihajajo na dan po kratkem odvódniku, ki se okončuje onde, kjer je vrasten tretji nožni par. Sicer ti pa tudi sam pogled na rakov zadek pové, ali imaš samca ali pa samico pred soboj. Pri samici so namreč vse noge na zadku plavutaste, pri samci sta pa prvi dve preobraženi v dva trda, proti koncu žlebasta cveka.

Precej za plodili, uže konci telesne dupline leží neka belkasta, malo ne šesterokotna vrečica — rakovo s r c e. Krvnih žil, po katerih se steka krí iz skrg v srce in se iz tega zopet razvaja po telesu k posamičnim udom, tukaj ne bodemo dalje zasledovali, ker se uže takó bojimo, da se je bralec pri zadnjih odstavkih dolgočasil. Z istega razloga nečemo govoriti o rakovih živcih in živčnih pletežih, izlasti ker jih ni tako lehko odkriti in osébiti, kakor zgoraj omenjene ustroje. Da mora pa tudi ta del razmerno doberšno biti razvit, sodimo lehko uže po tem, ker so njegova čutila za čudo dovršena. O njih porečemo še pozneje katero.

Izpod srca vleče se od želodca sèm č r e v o ter gre posred mesnatega zadka tjà do zadnjega člena, rekše, do srednje repne plavute, kjer izpada blato. O tebi, račji prijatelj, vém, da vselej razkolješ zadek, ali kakor ti praviš: vrat, ter mu izvlečeš tisto temno nìt, predno ga založiš v usta. Pa ker poznam tvoje načelo, mislim, da ti ustrežem, ako ti odkrijem neko tajno. Ràk bode mnogo okusnejši — in tebi je največ stalo do tega —, ako mu z osrednjo repno plavuto vred iztržeš črevo, predno ga vržeš v lônec. Menil bi, da sem s tem zopet poravnal, ako ti prej sem ter tjà morebiti ni bilo vse po všeči.

Vsemu svetu je znano, da je ràk povodna žival. Po volji so mu sosebno polagoma tekoče vode strmih in mehkih bregov, ob katerih rastó na široko razkoreniínjena drevesa. Pod tacimi koreninami biva najrajši, a kjer teh ni, išče zavetja pod panji in v gostem vodnem homotu, ali pa si v mehkem bregu izdolbe rov, v katerem žedí ob dan in čaka prijaznejše noćí. Mehke vode mu príjajo vse drugače nego trde, po zadnjih bivajo navadno samó malovredni k o š č a k i. Deroče vode s kamenito strugo mu niso ljube, dasi tudi v njih ni brez njega. Večji kameni in skale so mu onde v skrivališča. Takisto mu ne ugajajo povsem stoječe vode, izlasti ne, ako so majhne. V kèblih in drugih vodnih posodah kmalu pogine, v vlažnih kletéh in v podzemeljskih hramih pa živí po več tednov, če ima primerne hrane. Radovoljen ne gre iz vode, samo po noči ga svetloba izvabi na suho, sosebno v zatóhlici pred nevihtami. Zató tudi zažigajo ribiči ognje na prikladnih krajih v toplih nočéh ter potem iz vode prilezle rake brez velicega truda pobirajo. Gotovo najlagodnejša lov!

Po dnevi tedaj čemí v svojem ždiči, držeč pred soboj klešče, ki so zmirom pripravljene pograbiti vse, kar bi užitnega prišlo v

njihovo področje. Ako ga kaj vznemirja, povleče se kolikor mogoče nazaj ter se z nogami in z ostjó na čelu vprê takó čvrsto, da ga je težko izvleči celega. Navadno pušča ene ali pa tudi oboje klešče napastniku v rokah, sam pa ostane v rovu. Do klešč mu ni stalo toliko, saj mu namesto izgubljenih v kratkem narastó druge. Res je sicer, da bodo nove nekoliko manjše in slabše, ali živelo se bode tudi ž njimi. Boljše takó, nego nikakor. — Stoprav pod večer napoti se po svojih opravilih. Na svojem potu ali lazi z nogami po tleh, in sicer lehko naprej in nazaj, kakor se mu zdi, ali pa plava, veslajoč s krepkim repom, a nikoli naprej, zmirom nazaj ritensko. Za to ima tudi tehtne razloge. Uzmikajoč rak ima svojega neprijatelja zmirom lehko na očéh in je vedno gotov na obrambo, ali pa tudi na napad. In ta hoja se mu vedno oponaša, zarad nje je prišel v zamero pri vseh prijateljih napredku, ona ga dela, da velja povsod za nazadnjaka in da je uže od nekdaj znák reakcije. No, on se za vse te obreke ne zmeni ni kratko ni malo, temveč hodi, kakor so hodili vsi raki od svojega prvega očaka počenši. In vendar so zmirom dobro izhajali. Pa kdo bi grajal raka zastran tega, ali ne videvamo tudi mej nami tega in onega, ki hodi kakor rak, a vendar pride daleč, morebiti dalje nego drug, ki ga vodi napredek!

V hrani ni nič izbirčen, držeč se pregovora: bodi slama al' senó, da je le polnó črevo, dobro je vse, na kar se nameri, bodi si rastlina ali žival, vendar mu gre zadnja bolj v slast od prve. Črvi, polži, skoljke in majhne ribe so mu poglavitna jedača. Mrtvečína pa mu je dražja od presnega mesa, in kjer leží v vodi kaka večja mrhovina, zbirajo se na njej raki z bliza in z daleka. Zato tudi ribiči nastavljajo rakom v vrše za vado kosce kake stare ribe ali sploh smradne mesníne. Ujetim rakom pa dajejo kopriv, korenja, otrobij, mleka in druzih vsakovrstnih odpadkov.

Pri vsem dejanji in nedejanji, na vseh potih in podjetjih vodijo raka štiri sluge, ki mu hipoma poročajo o vsem, kar se gája okolo njega. Štiri sluge so štiri čuti, namreč vid, slúh, vónj, in típ.

Ob očesu smo uže povedali, da je zloženo iz velike množine predrobnih očesec in da je nasajeno na gibkem držalu. Tik očes kraj čelne osti so vrastene tipalnice, in sicer dvojne daljše vnanje in krajše notranje. Vnanje so dolge malo ne kakor rak in so nasajene na točlenem držalu, ki je spodaj podprto ali zakrito z neko lusko. V znožji je videti še neka kopičasta grbica in v njej se nahaja neka

zelenkasta žleza, o katerej se pa ne vé, čemu je. Mej vélikima dvema tipalnicama stojé notranje mnogo krajše, od katerih je pa vsaka na dve nitki razcepljena. Tudi te so postavljene na tročleno stalo.

Na dnu notranjih tipalnic leži v nekej globelici majhen odprt mehurec, napolnjen z vodo. Znotraj je obrasten z dlačicami, ki plavajo v vodi. Čim se zaziblje voda v mehurci, zatrepečejo tudi dlačice in ti potresi se prenašajo na neki živec, ki je v zvezi s tem mehurcem. Ta naprava je rakovo uhó.

Da rak tudi vonja, je do konca dokazano. Kje pa ima to čutilo, ne moremo nič gotovega reči. Največ se misli, da vonj posredujejo níti notranjih tipalnic, ki so s pretencimi dlačicami porastene in prav te dlačice veljajo navadno kot čutilo vonja.

(Konec prihodnjič.)

Nekoliko črtic iz polupreteklega časa.

Spisal dr. V. Zarnik.

II.

Posebno željo in posebno hrepenenje gojili smo akademiki šenpeterske šole, da bi vendar enkrat doživeli to srečo ter prišli v šenklavške šole, kjer „prefêsarji“ uče, ne pa „šómaštri“, kakor pri sv. Petru. Naš gospod šenpeterski učitelj je sicer rekel, da bi bilo dobro in záme zeló koristno, ako bi še jedno leto pod njegovo komando srkal v sebe znanosti in umetnosti šenpeterske akademije, toda branil sem se proti takemu atentatu z vsemi štirimi. Ker je videl stari učitelj, da me na noben način več ne privabi pod svoje peruti, odpustil me je jezen osorno godrnjaje za slovo: du Esel du!

Z velikim ponosom korakal sem po Poljanah proti šenklavškim šolam in z nekako sveto boječnostjo bližal se hramu vseh učenostij in krepostij. Ponos je pa še rasel s tem, da mi ni bilo treba mešati se mej prve začetnike ali kakor se je takrat rekalo, iti v „untere“. Stopil sem precej v „obere“, kjer so bile takrat paralelke. Na svoje veliko veselje prišel sem pod učitelja Praprotnika, pa ne pod Andreja, sedanjega tajnika „Slov. Matice“. Naš tedanji prefêsar Blaž Praprotnik uže zdavna počiva pri sv. Krištofu, želim mu vse dobro na onem svetu, ker je bil v resnici kaj dober in prijazen mož s svojimi učenci. Kar nam je pa najbolj ugajalo, bilo je to, da je z nami vedno

slovenski govoril, kar v tedanjih časih ravno ni bilo na dnevnem redu. Povsod je takrat vladalo trdno prepričanje, da je jedini in glavni namen ljudske šole otrokom nemščino v glavo vtepati, da se fantič vsaj kolikor toliko „tajč pošprehen" nauči. Zaradi tega je bila pa stroga zapoved, da mora učitelj uže v „obere" s svojimi učenci izključno nemški govoriti, — ali ga-kaj razumijo, ali ne, nič ne de. Tega pravila se je tudi držal učitelj v drugej paralelki, ki je bil rodom iz Kočevja. Pódenj priti se je vsak šolarček, nemškega neuk, bolj bal, nego peklenščák križa, kajti zijati je moral v svojega nemški govorečega „prefêsarja", kakor tele v nova vrata, ne umeč niti jedne besede. Kar je pa še bolj čudno, je pa to, da ta kočevski učitelj ni mogel umeti, kako je to; da njegova nemška govorica nikakor slovenskim paglavcem ni hotela iti v bučo! Gledé nemščine bili so pa vsi „modri" ljudje, kar jih je bilo po spodnjih Poljanah, pod Golovcem in v Štepanjej vasi, te misli, da „obere" in tretji klas sta tako teška razreda, da ju ni mogoče brez „štruftarja" izdelati!

„Štruftar" tedanjih časov za kmetske fante moral je imeti ravno navpično nasprotne nazore o pedagogiki od teh, ki so dandenes v običaji. Le taisti „štruftar" je kaj veljal, ki je znal dobro na oplati dajati, ali kakor je germanizem tedanjega časa veleval, ki je znal dobro „garbati"! O mehkočutnem štruftarji se je povsod le rekalo: saj ta ni za nič, še pobožati si ne upa!

Pri nas doma zvedeli so za nekega Ižanca, uže precej starega petošolca, o čigar štruftarstvu se je glas razlegal, da je tako hud, da vsak teden nad svojimi gojenci najmenj po tri palice zlomi. Bil je zaradi tega v velikih čislih in ponujale so mu matere dan za dnem v odgojo pohlevne šolarčke, kakor branjevke tepke, kadar je dobro hruševo leto. Zahteval je honorara samo po dve stari dvajsetici na mesec za jednega učenca. Se ve, imel jih je pa nabranih cel paternošter tacih ukaželjnih in palic se boječih paglavcev okolo mize Temu glasovitemu štruftarju so me mati dali v dresuro, da bi bil iz mene slovenščino iztepel in mi nemščino vcepil. Bil je mož v resnici pravi uzor štruftarski tedanje dobe in bil je tako hud, da sem zmirom molil, da bi mi Bog izpremenil zadnje oplati v jeklene plošče, ali pa vsaj v borove deske, ušesi pa v usnje in sicer v tržiški „funtleder!"

Pa ko smo bili po šoli na spodnjih Poljanah zbrani, pozabili smo na prefesarje, štruftarje, nemške vaje in batine; veselili smo se iz srca, ko smo zvedeli, koliko pojácev je šlo to in to popoludne v Suhi bajar.

Takrat smo imeli leta in leta v šenpeterskej kosarni zmirom v posadki jedino le domače vojake kranjskega pešpolka. O poletnih časih so hodili vojaki dan za dnem po spodnjih Poljanah v Suhi bajar, tjà, kjer so svoje dni hudodelnike obešali, v tarčo streljat. Večjidel se je nekoliko veselih vojakov — najmenj po dva, včasih tudi po sedem ali celo po devet — maskovalo. Bili so po navadi oblečeni za harlekine ali pierote ter z raznimi barvami po lici namazani. Pri streljanji je bila njihova naloga na tarči kazati, kaj je kdo zadel, kadar je ustrelil. Znani so bili ti vojaški burkeži s splošnim imenom pojaci, — za nas šolarčke najbolj vzvišeni ideal vse zabave. Ko smo ob štirih iz šole pridirjali, bilo je naše prvo vprašanje, ko smo dospeli na spodnje Poljane: ali so denes pojaci in koliko jih je? Ako se nam je to vprašanje potrdilo, pozabili smo na južino, na učenje, na vse naloge, in naša soglasna parola je bila: kar naravnost v Suhi bajar pojacem naproti!

Ko so se proti večeru vojaki domov vračali od streljanja, skakali so pojaci pred kompanijo, otroke lovili in raznovrstne burke uganjali, — jeden, dva ali pa tudi celo trije so pa na tarči stali, katero so vojaki od krogelj prevrtano na ramah nosili. Pojace smo zmirom s temi besedami dražili:

Pojac, pojac,
Ima tristo tac!
Ena je bezgova,
Pa še tista ni njegova!

S tem smo jih vabili, da so za nami tekali in nas lovili. Imeli smo jih za nekake „Kljukce“ in pripovedavali si velika čuda o njihovej moči in gibčnosti. Ob sebi se umeva, da smo se po leti mej sáboj najrajši pojace igrali.

Vodja, reditelj in prvi pojác je bil pri takih prilikah Prepeličarjev Matevž iz spodnjih Poljan, ki se je pisal za Mučenika, — nomen omen. Bìl je tako genijalen reditelj igram, da je užival mej nami tak ugled, kakor kakšen general. V šolah so ga pa tako radi imeli, da so ga „prefesarji“ na konci šolskega leta zmirom povabili, naj se gotovo še prihodnje leto v taisti razred spet povrne, ker sicer bi jim bilo preveč dolgčas po njem. Matevž je bil pa usmiljenega srca in ni mogel take velike ljubezni in nagnenosti napram njemu drugače vračati, nego na ta način, da je v vsakem razredu vsaj po tri leta klopi ribal. Kako pa bi bilo drugače mogoče, ker v jeseni in po zimi je ptiče lovil, spomladi in po leti se je pa pojace igral; vrhu

tega ga pa niso štruftarji nikoli nadlegovali, tudi mu je grda „nemčizen“ bolj smrdela nego „assa foetida“.

Ker ni nikoli imel poželjenja po latinskih šolah, zgrešil sem ga pozneje v življenji. Pred par leti sem zvedel, da je prav tragično smrt storil in da je bil v resnici pravi mučenik. Mladostno strast po pojacih je zamenil, ko-je mož postal, s strastjo po žganji Tako si ga je bil nekega večera v Kurjej vasi prav v obilnej meri privoščil. Ko se je uže pozno po polunoči domov vračal poleg Cesarskega grabna, počije tam, noslonivši se na ograjo, ter zadremlje. Na enkrat izgubi v spanji ravnotežje in po strmem bregu se zvali kakor brzovlak v takrat jako globoko in deročo vodo. Na onej strani v Malejevej pristavi ga je slišal hlapec še na ves glas zavpiti besede: hudič, kam pa letim!? — in precej potem: štrbonk! v vodo in ni ga bilo več!

Göthejeve zadnje besede na smrtnej postelji bile so: Licht, mehr Licht! Napoleoneve na otoku sv. Helene: à la tête de l' armée! Prepeličarjevega Matevža pa: hudič, kam pa letim! Tako so „veliki“ možje različni v svojih zadnjih trenutkih! Nič manjšega veselja kakor pojaci nam pa ni včasih napravljal berač, ki je bil samo znan pod imenom Pušelc, kadar nas je s svojo navzočnostjo na spodnjih Poljanah počastil. Dobil je svoj priimek od tega, da je imel vse leto na pustni vtorek kakor na pepelnično sredo, na cvetno nedeljo kakor na veliki petek brez izjeme velik šopek ali pušelc za klobukom, kakor ga imajo po navadi kmetski ženini, kadar gredó k poroki. Tudi je bil sicer po drugej obleki ves pisan in nacîfran, kajti imel je našitih polno papirnatih franž raznovrstnih barv po vsem životu od vrata do petá. Kadar se je v naših krajih prikazal, uvajal se je zmirom s tem, da je na vse pretege vriskal in ukal, po cesti samotež plesal, in vpil: Pušelc je tukaj! Pušelc je tukaj! Vedel se je še kakor mladenič, akoravno je imel uže precej nad 50 let, ker bil je v vojski še v francoskih časih pod Napoleonom. Pozneje je služil tudi v avstrijskej armadi, pri katerej ga pa niso nič obrajtali. Sam je z velikim veseljem pripovedoval, koliko stotin palic in koliko šibja je uže dobil na svoje zadnje oplati. Posledica tega je bila, da so mu bile tako utrjene, kakor da bi mu jih bil stvarnik iz granita napravil. Zategadelj je pa najrajši mešetaril s tem, da jih je držal za stari krajcar po pet ali pa celo po deset prav gorkih.

Na enkrat precej časa preteče, da ni bilo Pušelca več na spregled in začeli so ljudje povpraševati, kam je vendar izginil? Ali

kmalu je bila uganka rešena, ker raznesel se je glas, da so Pušelca zaprli, ker je ukradel sv. Janeza na Ižanskem mostu! Stvar je bila ta: Pušelc je stanoval s svojo hčerjo Nežo v malej hišici na Dolenjskej cesti blizu Rudnika. Nekega večera po zimi, ko je bil hud mraz in povsod polno snega, grel se je Pušelc veselo dóma pri zakurjenej peči. Ko pride po šestej uri njegova hči Neža od dela domov, pogleda pred peč in vidi še tam polovico sv. Janeza na tleh ležečega, pripravljenega ne na usodo, na katero ga je kralj Vacljav na Češkem obsodil, ampak za ogenj v peč.

Vsa prestrašena zavoljo take strašanske brezbožnosti, vpraša Neža Pušelca: „Oče, odkod imate pa ta čudna drva?“ Pušelc se lisičje namuzne in odgovori: „Vidiš, ljuba Neža, jaz sem tako usmiljenega srca, da kar nisem mogel v tej strašnej zimi sv. Janeza na mostu gledati, da bi bil razpostavljen vsem nevihtam in vsakemu mrazu brez zaštite in odeje. Denarja nisem imel, da bi mu kožuh kupil, sem ga pa pod pazduho vzel, domov prinesel in ga tukaj-le v peči pogrel, kakor vidiš. Tako je meni in sebi koristil!“

Neža je na kolena padla pred očeta in prosila Pušelca, naj ne bo tak brezbožnež, ker za tako hudodelstvo ga bodo na tem svetu kaznovali, na onem se bo še huje pekel, nego zdaj leseni Janez v peči! Pa vse to ni Pušelca ganilo, za odgovor je še drugo polovico sv. Janeza v peč potisnil. Pa ni dolgo trajalo, da se je Nežino prorokovanje izpolnilo „ad verbum“. Kmalu je gosposka zvedela, kam je sv. Janez z Ižanskega mosta prešel. Prijela je Pušelca, ki ni čisto nič tajil in posadila ga je, kakor je zaslužil, za precej časa v luknjo. Odrasteni in mali, stari in mladi so kar od strmenja križali se, ko so zvedeli to bogokletno Pušelčevo dejanje. Rekli so, da jim je žal, kolikor imajó lás na glavi, da so mu katerikrat kak krajcar vbógajme dali. Posebno pa so bili ljudje zavoljo tega razjarjeni, ker so zvedeli, da je še s svojo pobožno hčerjo Nežo pri tem činu tako frivolne šale zbijal.

Vse ženske na spodnjih Poljanah pa, ko so zvedele, kako je brezbožni Pušelc s sv. Janezom z Ižanskega mosta „v caker hodil“, bile so tako nanj razkačene, da bi ga bile gotovo raztrgale na drobne kosce, ako bi se bil še katerikrat upal prikazati na spodnjih Poljanah.

Slišali smo potem, da je Pušelc, ko je iz uječe prišel, hirati začel in kmalu umrl. Sic transit gloria mundi!

Še jeden epigram Preširnov.

Spisal Fr. Wiesthaler.

V drugem zvezku „Ljubljanskega Zvona“ razglasil je g. Lc. dva še nenatisnena napisa Preširnova. Bodi mi dovoljeno, objaviti tudi še četverovrstno kitico, katero je naš pesnik posvetil in lastnoročno v spominsko knjigo zapisal svojemu iskrenemu prijatelju Ferd. Jos. Schmidtu. Glasi se tako-le:

„Ni mi všečno
Nemško imé,
Srčno pa ljubim
Kranjsko srcé.

Dr. Prešerin.“

Ferd. Jos. Schmidt je bil trgovec in posestnik sedanje Plavčeve hiše v Šiški. Rojen v Šopronji na Ogerskem, sin revnih nemških roditeljev, prišel je še jako mlad v Ljubljano, kjer si je s svojo delavnostjo in umnostjo v kratkem času precejšnje premoženje pridobil. Uže od mladih nog ga je priroda s svojo krasoto neizmerno zanimala in mikala. Tedaj sklene, še v moškej dobi svojega življenja stoječ, trgovstvu slovo dati ter na svojem tihem domu v Šiški živeti le prirodopisnej vedi, v katerej se je tako izobrazil, da je slovel za jednega prvih strokovnjakov v entomologiji. Kranjska s svojimi prirodnimi lepotami se mu je bila tako priljubila, da jo je svojo drugo domovino imenoval, pa tudi njej nasproti vse domovinske dolžnosti zvesteje izpolnjeval, kakor marsikak domačinec. Kajti ni ga bilo dobrodelnega društva ali zavoda v Ljubljani, kateremu bi on ne bil ali ustanovnik ali velikodušni podpornik, ali vsaj zvest ud. Zaradi njegovega neumornega in vspešnega delovanja v korist mestu in deželi odlikoval ga je cesar z zlatim križcem s korono. To njegovo delovanje tedaj imenuje ona kitica „kranjsko srce“. Preširen se je ves čas svojega bivanja v Ljubljani trudil Schmidta, katerega je zelo čislal in prijateljski ljubil, za slovenske ideje navdušiti, a zaman; kot učenjak hotel je Schmidt le kozmopolit biti in je temu načelu tudi do svoje smrti zvest ostal. Nasproti pa si je i Schmidt, kakor mi je sam pravil, mnogo trudil, Preširnu njegove „sanjarije“ („Phantastereien“ jih je imenoval), iz glave izbiti, se ve, da tudi brez vspeha. Tako sta se tedaj prijatelja vedno drug drugega preobračala, a ostal je vendar vsak, kar je bil: Preširen vnet, rodoljuben pesnik, Schmidt suhoparen učenjak. Schmidt je umrl v Ljubljani 26. februvarja 1878 l., 87 let star. On in

ranjki Jos. Debevec sta izmej ožjega kroga Preširnovih prijateljev morda zadnja, katerima je bilo usojeno, doživeti našo dobo in radovati se pesnikove slave, katere mu sovremeniki niso hoteli brezpogojno priznavati.

Omenjena, na rudečem papirji v osmerki pisana kitica, kojo sem pri ranjkem Schmidtu sam videl in prepisal, je zdaj lastnina njegove na Dunaji bivajoče vnuke F. H. Kakor je Preširen sestavil prvi slovenski mrtvaški list (Andreju Smoletu), tako so najbrž ti prijatelju po tedanjej navadi v „Stammbuch" pisani stihi prvi slovenski epigram te vrste. Mej pesnimi nemških klasikov, na pr. Schillerja, Goetheja in dr. nahaja se kakor znano mnogo takih prijateljem in prijateljicam v spomin zloženih in v spominsko knjigo zapisanih stihov.

Glasbene vesti.

Piše Vojteh Valenta.

Slovenske skladbe.

„Glasi s Primorja" I. del, uglasbil † Avgust Leban, uredil Janko Leban, natisnil in založil J. Krajec v Novem mestu, cena 1 gld. Obseg: 1. Molitev, besede Peršičeve; 2. Lahko noč, besede Iv. Županove; 3. Podoknica, besede Avgust Lebanove; 4. Mornar, besede Preširnove; 5. Dekličevo hrepenenje, besede Fr. Zakrajškove; 6. Dijaška, besede Peršičeve; 7. V tihi noči, besede Jenkove; 8. Domovini, besede Praprotnikove; 9. Sirota, besede Razlagove; 10. V spomin Matiju Doljaku, besede Cegnarjeve. — Avgust Lebanove skladbe so sicer v goriških Slovencih uže dobro znane in priljubljene, a po druzih pokrajinah naše domovine bilo jih je dosedaj le redkokrat slišati. Hvalevredno je torej, da je brat prerano umrlega skladatelja začel uredovati njegovo muzikalno zapuščino, ter jej našel tudi založnika, kateri, po prvem zvezku sodeč, skrbi zato, da te skladbe prihajajo v jako ličnej vnanjej obliki na dan. Naj bodo priporočene te skladbe vsem slovenskim pevcem in prijateljem domače glasbe in naj se razlegajo po vsej Sloveniji, saj so nekatere mej njimi tako prijetne, da bodo gotovo razveseljevale pevce in poslušalce. Da se nahajajo v njih tu pa tam kake harmonične napake, ne smemo zakrivati, a temu je tudi krivo to, da se uredniku ni poslal prvi iztis v korekturo, kar naj se v prihodnjič ne zamuja, ker nekatere tiskovne pomote so

take, da motijo zelo in škodujejo vsemu delu. Številka 3. „Podoknica“ ni originalna, kakor nam sam gospod uredovatelj priznava, temveč le predelana nemška pesen.

V Milčevej tiskarni v Ljubljani je ravnokar prišlo na svitlo 5 cerkvenih pesnij, za moški zbor uglasbil † Avgust Leban. Uredil Janko Leban. Cena po pošti 65 kr. Obseg: 1. Pred Bogom; 2. Veš, o Marija; 3. O devica pomočnica; 4. Vi oblaki; 5. Vesela duša moja.

„Pri vpeljevanji“ novega mestnega župnika preč. gosp. Janeza Rozmana pri sv. Jakobu v Ljubljani dné 6. februvarja 1881. l. imenuje se cerkvena pesen A. Praprotnikova, katero je uglasbil L. Belar, natisnil in založil R. Milic v Ljubljani.

V Temešvaru bivajoči pevovodja g. F. S. Vilhar, sin znanega pesnika Miroslava Vilharja, poklonil je ljubljanskemu čitalničnemu pevskemu zboru novo lepo skladbo „Brodarsko“, katero bodo pevci pri prihodnjej čitalniškej besedi popevali.

V Milčevej tiskarni v Ljubljani tiska se nova, orgljavcem in vodjem cerkvene glasbe jako potrebna knjiga: „Nauk o harmoniji in generalbasu, o modulaciji, kontrapunktu, imitaciji, kanonu in fugi,“ sestavil Anton Foerster. Kdor želi knjigo prejeti, oglasi naj se kar najhitreje zánjo.

Poljski glasbeni časnik.

„Nowosci muzyczne“ zove se nov glasbeni list poljski, ki bode prinašal odlomke iz raznih oper in operet, manjše skladbe za salon itd., izhajal bode v Varšavi.

Češke skladbe.

Znani češki skladatelj Bedřich Smetana dal je na svitlo dva dueta za gosli in klavir pod naslovom: „Z domoviný“. Cena jima je 2 gld. 40 kr. in dobivajo se pri A. Urbanku v Pragi. V londonskej kristalnej palači bodo v kratkem svirali simfonične Smetanove skladbe „Višehrad“ in „Vltavo“, kar znači, da so te skladbe veliko vredne. Istega skladatelja spevoigra: „Dve vdovy“ provedená bode v Hamburgu. — Libreto nove češke spevoigre spisal je Koukl, katero bode uglasbil mladi skladatelj Vavřinca, naslov jej je „Svitavu“.

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. „Matica Slovenska“ je za 1880. leto ravnokar razposlala te knjige: 1. Letopis „Matice Slovenske“ za leto 1880. Vredil dr. Janez Bleiweis, 1880, 8°, 395 str. — 2. Kopitarjeva Spomenica. Vredil Josip Marn, 1880. 8°, 188 str. — 3. Okó in vid. Spisal J. Žnidaršič, 1880, 8°, 106 str. — 4. Vpliv vpijančljivih pijač na posamni človeški organizem in na človeško društvo v obče. Spisal dr. M. Samec, 1880. 8°, 42 (!!) str. — Vse te knjige je založila in na svitlo dala „Matica Slovenska“ ter natisnila tiskarna J. Blaznikovih naslednikov v Ljubljani. Knjige so nam prepozno došle, da bi uže denes mogli o njih obširneje poročati, zatorej si dovoljujemo samo nekoliko kratkih opazk. Prvič ne umejemo, da si tako stara in čestita firma, kakor je Blaznikova, upa knjige prvega literarnega zavoda slovenskega tiskati na tak slab papir in s takimi starimi, obrabljenimi črkami, kakeršne nahajamo po nekaterih polah matičinega letopisa in matičinih knjig v obče. Tiskarstvo je zadnjih 30 let toliko napredovalo, da je možno tudi lepo natisnene knjige z elegantnim papirjem v ceno dajati na svitlo. Osobito pri Kopitarjevej Spomenici bi se bilo spodobilo, da bi bili izdavatelji in tiskarji pokazali nekoliko več — okusa. Drugič ne umejemo, zakaj je „Matica“ zadnja leta začela dajati na svitlo — brošure. Lani „Germanstvo in njega vpliv na Slovanstvo“, letos spet „Vpliv vpijančljivih pijač.“ Oba ta dva spisa bi se bila nekoliko bolje mogla uvrstiti v letopis in „Matica“ bi si bila prav lehko prihranila čisto nepotrebne stroške za zavitek, naslovni list in za vezanje. Saj vendar „Matica“ menda ni nobeden „Volksverein“, ki izdaje kakšno „5-Kreuzer-Bibliothek!“ Vemo, da pravijo nekateri: „Vpliv vpijančljivih pijač“ tiskal se je v brošurnej obliki, da ga bode možno lože mej narodom razširiti. A tu moremo pograjati našega vrlega prijatelja dr. Samca, ki se je odpošiljaje svoj rokopis gotovo v — adresi zmotil. Ako bi bil ta svoj lepi, popularni, koristni in potrebni sestavek poslal Mohorjevemu društvu, razširil bi se bil v 25.000 do 30.000 iztisih, a „Matica“ niti 2.000 iztisov ne bode razpečala. In kar je glavna stvar: matičini družabniki so največ omikani ljudje, a Mohorjevi društveniki največ priprosti kmetje, tacega pouka gotovo potrebnejši nego matičarji. Tretjič ne umejemo, kako je to, da se v matičine knjige še vedno sprejemajo spisi, ki nosijo na čelu tiste sumnjive napise: po raznih virih „spisal“, po raznih pisateljih „posnél“, po tem in ónem „poslovenil“ ali naravnost iz nemškega rokopisa (!) „podomačil“ itd. „Matica Slovenska“ bi morala biti pravo národno svetišče, v katero bódi dovoljeno zahajati samo tistemu pisatelju, ki res kaj lepega, dovršenega, izbornega svojega nosi s sebój. Zategadelj moramo očitno grajati, da se tiskajo v letopisu slabi (in še poslovenjeni) feuilletoni, kakeršen je n. pr. „Življenje na morji in potovanje okolo svetá“ ali v Kopitarjevej Spomenici razprava „Slovnice slovenske“ in še nekoliko druzega. Kakšni spisi ugajajo „Matici“, to so uže mnogi slovenski pisatelji prejšnja leta in spet letos Rutar, Žnidaršić, Hubad, dr. Pajek, Navratil, Marn, Hrovat in Erjavec jasno dokazali. Osobito prof. Erjavec priobčuje s svojim prijateljem zadnja leta v letopisu tako zanimive stvari, da se jih mora veselit

vsak, kdor se briga kaj za slovniški in leksikalni razvoj našega jezika. Tudi letos je natresel iz svoje potne torbe toliko, tako lepih in tako trdih orehov, da jih bodo vse leto dovolj imeli vsi slovenski jezikoslovci in da si bodo z njimi zlomili marsikateri zob. A spet obeta, da jih drugo leto „oprtiv“ prinese blagovoljnemu občinstvu. — Župnija in božja pot Device Marije v Puščavi. Krajepisno-zgodovinske črtice. Ponatis iz „Slov. Gospodarja“. Založil župnijski urad v Puščavi. Tiskal Janez Leon v Mariboru 1881, 16⁰, 20 str. — Zgodovinsko opisávanje slovenskih fará, mest in trgov, kakeršno se zadnje čase nahaja tu in tam v kakšnem slovenskem listu, vredno je vse pohvale, ker se s tem širi najprej lokalni patrijotizem in z njim domoljubna in domovinska zavednost. Čim natančneje bode Slovenec poznal svojo domovino, tem zvesteje jo bode ljubil. A ker so take knjižice kolikor toliko namenjene priprostemu narodu, želeti bi bilo, da bi se pisale brez vseh nepotrebnih in neumljivih nemških in latinskih citatov. — Tisoč in ena noč. Pravljice iz jutrovih dežel. Za slovensko ljudstvo priredil L. Haderlap. Tiskal in založil J. Krajec v Novomestu (sic!) Te knjige je prišel uže 11. snopič na svitlo. Cena 20 kr. — Nebeški kruh imenuje se pobožna knjiga, namenjena udom bratovščine vednega češčenja presv. Rešnjega Telesa. Dobiva se po 70 kr. po ljubljanskih knjigarnah. — Pastirski list Andreja, nadškofa Goriškega. Založila nadškofija, Hilarijanska tiskarnica, v Gorici 1881, 4⁰, 4 str. — Pastirski list knezoškofa ljubljanskega Janeza Krizostoma. Tisk „Narodne tiskarne“. Samozaložba. V Ljubljani 1881, 4⁰, 5 str. — Pastirski list Jurija, škofa tržaško-koperskega. Tisk sinov K. Amati v Trstu, 1881, 4⁰, 4 str. — Pastirski list Jakoba Maksimiljana, kneza in škofa lavantinskega. Tisk J. Leona, v Mariboru 1881, 4⁰, 7 str. — „Novice“ pišejo, da je prof. Krek v posebnej knjižici dal na svitlo svojo v 3. snopiči „Kresovem“ natisneno razpravo o novoslovenskem rokopisu zgodovinskega društva koroškega. — Neumorni pisatelj ljudskošolskih knjig slovenskih g. vodja J. Lapajne na Krškem vabi vse svoje učiteljske tovariše in šolske prijatelje na naročbo svoje najnovejše knjige: Návod za poučevanje prvencev. Cena knjigi bode 60 kr. —

Tajnik „Matice Slovenske“. Matičin odbor ukrenil je v svojej zadnjej seji razpisati službo stalno plačanega in stalno nameščenega tajnika. Tandem aliquando! Kdor pozna notranjo zgodovino naše „Matice“, ta dobro vé, da je bila „Matica“ samo tedaj v pravem redu, dokler jej je tajnikoval prvi stalno nameščeni tajnik. A ko so nekateri gospodje iz napačne štedljivosti tega odpravili, začela se je pri „Matici“ babilonska zmešnjava, doba tistih čudnih domoljubnih tajnikov, ki so svojo službo „zastonj“ prevzémali, a poleg tega vsaj toliko, ako ne še več nagrade dobivali, kolikor poprej stalni tajnik, samo s tem razločkom, da so v društveno delovanje in v društvene knjige pripravili tak strašanski nered, da je bilo treba — likvidacije! Ta likvidacija je res pravi unicum in najostrejša obsodba Lesarjevega in Tuškovega tajnikovanja in Costovega predsednikovanja, in vsak mora priznavati dobro voljo in pošteni trud sedanjega odbora, da bi matičino delavnost spet oživil in obudil. A ker je tajnik duša vsakemu literarnemu društvu, moral se bode odbor pobriniti, da dobi za ta posel pravega moža. Kakšen mora biti, to bodo gg. odborniki lehkó posneli iz zanimive razprave, katero je prof. Starè

priobčil v 2. št. našega lista o „Matici Hrvatskej“. Sploh priporočamo to razpravo vsem domoljubom; morebiti se vendar iz nje uverijo, da naša „Matica“ ne potrebuje samo stalnega tajnika, nego v obče tudi bistvene preosnove.

Fran Svetličič †. Dné 22. februvarija t. l. umrl je v Ljubljani v velikem uboštvu ljubeznjivi pesnik slovenski Fr. Svetličič. Porojen 2. aprila 1814. l. v Spodnjej Idriji, v duhovna posvečen 5. avgusta 1839. l., bil je pokojni najprej kaplan na Vrhniki, župnik v Sorici, v Godoviči in naposled upokojeni duhovnik na Razdrtem. Zadnje mesece prebil je v Ljubljani, kjer so ga podpirali usmiljeni duhovni tovariši njegovi. Svetličič je prejšnja leta pridno in lepo pél v „Novicah“ in Janežićevem „Glasniku“. Osobito njegove pripovedne, po narodnih pravljicah zložene pesni vredne so častne pohvale in še dandenes jih dijaki v nižjih srednješolskih razredih poleg Valjavčevih in Vilharjevih najrajši deklamujejo. Res, da v tehniškem oziru niso dovršene, a pomišljati nam je: kateri pesnik slovenski je pred Levstikom in Stritarjem pel v obliki dovršene pesni? Njegove nesreče in njegovega uboštva bila je največ kriva nesrečna — banka „Slovenija“. Bodi mu časten spomin!

Zur Frage über die Gleichberechtigung der Slovenen von L. Pomladinovič. Untersteiermark. 1881, 8⁰. Druck der Buchdruckerei der „Politik“ in Prag. Selbstverlag. Vsebina: 1. der Volksstamm der Slovenen. 2. die politische Lage der Slovenen, 3. die Sprache der Slovenen. 4. die Volksschule der Slovenen, 5. die Unterrichtssprache in den Mittelschulen und Lehrerbildungsanstalten, 6. die Amtssprache, 7. „Liberalismus“ und „Klerikalismus“. — Tako se imenuje v lepej nemščini pisana, v elegantnej obliki natisnena brošura, katerej je namen sploh vse omikane sodržavljane avstrijske seznaniti s slovenskim narodom, z njegovimi težnjami in zahtevami, ter razjasniti jim ne samo, kaj zahtevamo Slovenci, nego tudi v kolikej meri in zakaj zahtevamo. Vseh važnejših slovenskih vprašanj, o katerih so pisale razne slovenske novine zadnjih trideset let, katera so naši domači in nam Slovencem sovražni poslanci obravnavali po raznih deželnih in državnih zborih in o katerih je ukrepal slovenski narod sam na svojih mnogoštevilnih taborih, dotika se gospod pisatelj, ter jih razpravlja tako mirno, stvarno in objektivno, da moramo, prečitavši takoj prve stranice priznávati: pisatelj dobro zná naše potrebe in bolečine, znana so mu vsa važnejša dnevna politična vprašanja, korenito je poučen v slovanskej zgodovini in slovanskem jezikoslovji ter sploh stoji na vrhunci občne svetovne omike. S kratka: to je prava beseda pravega moža o pravem času! Kar najtopleje priporočamo to knjigo vsem slovenskim domoljubom, da naj jo kolikor moči širijo mej nemški mislečimi tržani in meščani po Slovenskem. Dobiva se po 80 kr. zvezek v „Narodnej tiskarni“, a želeti bi bilo, da bi se prodajala tudi po knjigarnah. kajti samo tedaj bi jo bilo možno tako razširiti, kakor po vsej pravici zasluži. Konečno obžalujemo, da se g. pisatelj ni podpisal s svojim pravim imenom, kar bi bilo knjigi samej in dobrej stvari, katero zagovarja, gotovo koristilo.

Slovenski slikarji. Nedavno smo čitali v dunajskej „N. Fr. Presse“ to vest: „Dr. Schlimann hat sich in Athen ein im antiken Styl ausgestattetes Palais gebaut. Die Räumlichkeiten desselben sind im pompejanischen Style decorirt. In einem der Salons sind Porträts des gegenwärtigen und des verstorbenen Herrscherpaares als Wandgemälde angebracht. Der Speise- und der Tanzsaal sind auch

im pompejanischen Style, aber mit Beimengung von Renaisance-Motiven decorirt und die Wände mit Citaten aus Homer geschmückt. Die Decke des Tanzsaales zeigt die allegorische Darstellung der Alterthumsforschung. Das Bild ist das gelungene Werk eines jungen Oesterreichers, des Herrn Georg Šubic, eines Schülers des Professors Griepenkerl". Iz privatnega pisma posnemamo, da je Jurij Šubic, katerega sta Schlimannu priporočila dunajski arhitekt Hansen in prof. Griepenkerl, vse zgoraj navedene podobe in ornamente naslikal „al fresco" ali pa „a tempera". Nekaj teh slik so kopije po starih pompejanskih podobah, nekaj pa po slikah Bitterlichovih. Nekoliko manjših podob in ornamentov je g. Šubic sam komponiral, tudi zgoraj hvaljena alegorična podoba je Šubičevo izvirno delo. Zdaj biva g. Jurij Šubic uže nad tri mesece v Parizu (Paris, Place Pigalle 11), kjer s svojim prijateljem, češkim slikarjem Vojtehom Hynaisom slika tri letne čase za kraljevo ložo novega češkega narodnega gledališča v Pragi. — Dunajski magistrat je izdal znano „Prachtausgabe des historischen Festzuges der Stadt Wien". To delo ima 37 podob predstavljajočih glavna društva, ki so se udeležila slavnostnega sprevoda. Slikali so jih različni umetniki dunajski. Jeden karton, „die Handelsgruppe", narisal je s tušem naš rojak g. Janez Šubic in presojevalcema prof. Makartu in arhitektu Streitu je bil ta karton tako po godu, da sta ga razstavila v umetniškem muzeji; poleg Šubičevega bili so razstavljeni samo še trije drugi kartoni. Občno se je priznavalo, da je Šubicev karton najboljši in tudi večji dunajski listi, kakor „Presse" „N. Fr. Presse" in „Wiener Allg. Zeitung" so njegovo ime častno omenjali. S tem stopil je naš rojak na Dunaji prvič pred občinstvo in z lepim vspehom. Zdaj g. Janez Šubic biva v Pragi, kamor je bil poklican, da slika v novem narodnem gledališči, katero se ima uže sredi maja odpreti.

G. dr. Ign. Klemenčič, asistent na c. kr. prirodoslovnem institutu v Gradci in sodelavec našega lista, izročil je, kakor čitamo v dunajskih listih, c. kr. znanostnej akademiji na Dunaji svojo razpravo: „Zur Bestimmung des Verhältnisses zwischen der elektro-magnetischen und mechanischen Einheit der Strom-Intensität," da jo natisne v akademijskih poročilih.

„Nuna in kanarček." Dné 27. sušca t. l. umrla je v ljubljanskem nunskem samostanu v svojem 71. letu prečestita mati Marija Ignacija grofica Engelshaus, rojenja iz Ljubljane, prebivši v samostanu celih 63 let. Grofica Engelshaus prišla je namreč sirota s sedmim letom v samostan. Dr. Chrobat je bil njé varuh. In tako je tudi Chrobatov koncipijent dr. Preširen večkrat po uradnih svojih poslih prišel z mlado, lepo in ljubeznjivo grofico v dotiko, ter zložil je njej v čast in spomin pesen: „Nuna in kanarček", ki je jeden najlepših liričnih cvetov divne poezije Preširnove.

Stritarjevega „Zorina" v svojem feuilletonu zdaj prinaša tudi „Agramer Zeitung".

Pri J. Giontiniji, znanem knjigarji ljubljanskem, videli smo te dni nekoliko jako okusno vezanih knjig slovenskih. Vodnikove, Preširnove, Valjavčeve, Jenkove, Orožnove pesni, Slomškove spisi in Levstikov Kraljedvorski rokopis dobivajo se pri Giontiniji tako lepo in elegantno vezani, da morejo vsakemu salonu biti v krasbo.

Profesor V. Jagić v Peterburgu izdal bode, kakor smo čitali v privatnem njegovem, v Ljubljano poslanem pismu, staroslovensko krestomatijo, obsezajočo najlepše odlomke vseh do sedaj znanih staroslovenskih spomenikov. Ker je izmej vseh dosedanjih staroslovenskih krestomatij najboljša in s posebno dobrim okusom in srečno roko zbrana Miklošičeva pošla uže pred več nego desetimi leti do zadnjega iztisa, pozdravljal bode gotovo veselo vsak prijatelj staroslovenskemu jeziku zanimivo knjigo profesorja Jagića, najmarljivejšega slavista poleg Miklošiča.

Štovanim srečenikom po Dalmaciji imenuje se okrožnica, katero razpošilja z ozirom na zadnjo okrožnico papeža Leona XIII. o slovanskih blagovestnikih dvanajst duhovnikov dalmatinskih, na čelu jim gimn. profesor Fr. Bulić — in v katerej pozivijejo vse duhovništvo po Dalmaciji, da „1. občenito prigrli u božjoj službi jezik sv. Cirila i Metoda (t. j. staroslovenščino, z glagolico pisano); 2. da ga počme dojdučim dnevom 5. Srpuja na blagdan sv. Brače rabiti v crkvi“.

„Slovinac“. Omikanim Slovencem, ki se želé naučiti hrvatskega jezika in navaditi tudi cirilice, toplo priporočamo „Slovinca“, list s podobami, ki po dvakrat na mesec izhaja v Dubrovniku (Ragusa) ter prinaša leposlovne članke tiskane z latinico in cirilico. „Slovinac“ vse leto stane 5 gld. Mej druzimi članki katere letos objavlja „Slov.“, posebnega spomina vreden je lepo pisani životopis Vuka Stef. Karadžića, v katerem se častno in obširneje omenjata tudi naša rojaka Kopitar in Miklošič.

Nove knjige hrvatske. Slike iz života hrvatskega naroda po Slavoniji i Sriemu. Napisav Mijat Stojanović. Nagradila „Matica Hrvatska“ iz zaklade grofa Draškovića. Vlastita naklada piščeva. Knjiga obsezajoča 17 tiskanih pol, stane 1 gld. 20 kr. — Hajka na vuka. Izvorna pripoviedka. Napisav Ivan Zahar. V Zagrebu 1881, 8⁰, 50 str. „Vienac“, priporočujé to Zaharjevo povest, piše: „Prava je to žica hrvatska, pravi karakteristički život.“ — „Misli o hrvatskej literaturi“ zove se predavanje pravnika Paje Žutića, katero je nedavno čital v „Hrvatskem domu“. znanem akademičnem društvu zagrebških vseučiliških dijakov, in v katerem trdi, da je razven jedne knjige Starčevičeve in Folnegovičeve „smet in blatna para“ vse, kar so do denašnjego dné napisali najodličnejši literati hrvatski(!!). Po vsej pravici ljuti se vrli „Vienac“ na tega starčevičevskega fanatika ter pravi: „A hrvatska mladež je to slušala mirno? Prije 10—15 godina ne bi takov prodavalac-čitav izišo bio izmedj hrvatskih mladiča. Nigdje na svietu neima primjera tolikoj drzovitosti.“ Pri zadnjih odborovih volitvah v „Hrvatski dom“ zmogli so sami starčevičevci. In novi odbor izvršil je takoj junašk čin, o katerem bode še poznim rodovom vestno in točno poročala svetovna zgodovina. Snél je namreč sè stén ter vrgel iz društvene sobe podobi dveh največjih izdajalcev jugoslovanskih, podobo — biskupa Strossmajerja in našega Bleiweissa!

Kaludjer. Istina i poezija od dra Jovana Subotića. To knjigo zaradi nje zanimivega in pikantnega obsega srbski listi jako hvalijo. Prodaje se v knjigarni Luke Jocića v Novem Sadu po 1 gld. 20 kr. zvezek.

Boleslav Jablonsky †. Slavni češki pesnik Karl Evgen Tupý, bolje znan pod svojim pesniškim imenom „Boleslav Jablonský“, porojen 14. prosinca

1814. l. v Kardašovej Rečici na Českem, umrl je 27. svečana t. l. opat v premonstratenskem samostanu na Zvierzinci v gališkem Krakovem, ter bil je z veliko slavnostjo 11. sušca pokopan v svojej domovini na praškem Višegradu. V českem slovstvu pred letom 1848. ima Jablonský jako častno mesto in njegove „Pisně milostné“ in „Růže Sionská“ obsezajo mnogo najkrasnejših in najpopularnejših pesnij českih. Ostavil je tudi rokopisni zvezek liričnih pesnij v poljskem jeziku. Mnogo njegovih pesniških spisov preložil je Wenzig na nemški jezik.

Češki listi. V „Světozoru“ podava Brandl korenito pisano razpravo o življenji in delovanji Šafaříkovem, poleg tega pa hudo maha po našem Kopitarji, imenuje ga brezznačajnega Mefistofela ter nazivlje ga še z druzimi — ljubeznjivimi priimki. Kopitar se proti Palackemu, Šafaříku, Hanki in proti vsemu češkemu narodu res ni lepo vêdel, vendar mislimo, da tak učenjak kakor je g. Brandl, mogel bi ob epohalnem delovanji Kopitarjevem nekoliko mirneje in objektivneje soditi. — „Květy“ prinesli so v zadnjem zvezku životopis Preširnov, največ posnet po znanem spisu Levčevem. V ta životopis je vpletenih več sonetov Preširnovih v českem prevodu. Razprava je jako ljubeznjivo in stvarno pisana in Slovenci so hvalo dolžni zánjo vrlemu g. Penižku na Dunaji. Takih spisov Slovani potrebujemo v mejsobno poznavanje! — Tudi v Čehih vzbudila je Pypinova „Istorija slavjanskih literatur“ veliko senzacijo. „Lumir“ prinesel je o njej ostro kritiko, v katerej jo hudo graja, da dela Čehom krivico, da prezira imenitne pisatelje česke, a hvali ničvredne, da navaja dosti virov, katerih Pypin gotovo niti pregledal ni itd. Zoper to „Lumirovo“ kritiko oglasil se je g. Kalaš s posebno brošuro, v katerej brani Pypina ter mej drugim trdi, da poleg bolgarske je češka literatura v njegovej knjigi najbolje opisana. Iz Prage se nam poroča, da so ti spisi za Pipyna in zoper njega mej vsem omikanim češkim svetom vzbudili živo zanimanje; osobito dijaki po vseučilišči prìčkali so se ves mesec pro in contra, a da naposled je obveljalo to, kar je pisal g. Kalaš.

V *poljskem* Poznanji začel je izhajati od prvega januvarja „Przegląd Slowianski“. Urednik in založnik mu je J. Chociscewski. Važen je ta list posebno radi tega, ker nam kaže, da se širi zavednost slovanska tudi mej Poljaki. Za Avstrijo stane „Przegląd“ za četvrt leta samo 1 gld.

„Krakov-Zagreb“. Umetniško-književno kolo v Krakovem, katero mej svojimi članovi šteje najimenitnejše umetnike in pisatelje poljske iz vseh delov nekdanje kraljevine poljske, izdal je dragocen album „Krakov-Zagreb“, katerega čisti dohodek je namenjen unesrečenim prebivalcem zagrebškega mesta. Na albumu nahaja se prekrasna vinjeta poljskega slikarja Julija Kosaka, v albumu je natisnenih do petdeset narisov najodličnejših poljskih umetnikov n. pr. Matejka, Lipinskega, Pruszkowskega, Buchbinderja, Alb. Kosaka in dr. Mnogobrojne književne sestavke spisali so najodličnejši pisatelji poljski.

Fedor Mihajlovič Dostojevski † poleg J. S. Turgenjeva najslavnejši sodobni ruski pisatelj in romanopisec umrl je po kratkej dvodnevnej bolezni 9. februvarija t. l. v Peterburgu. Izguba tega, 1822. leta porojenega umetnika segla je globoko v srce res rusko mislečemu narodu. Vseobče obžalovanje pokazalo se je posebno pri njegovem sprevodu na pokopališče Aleksandro-Nevskega samostana, h kateremu se je zbralo nad trideset tisoč ljudij. — Dostojevski ostal

v vsem življenji, v vseh delih zvest svojim nazorom, zvest samemu sebi. Pisatelj „Bednih ljudij“ pozna se v pisatelji „Mrtvega doma“, pisatelj „Mrtvega doma“ v pisatelji „Prestopljenja in nakazanja“; on je vedno isti v „Bêsih“, v „Idiotu“ in v „Bratih Karamazovih“. Očividna naloga vse njegove delavnosti pokazala se je uže v prvej njegovej pisateljskej poskušnji, ljubav k trpečemu človeku, iskanje in netenje božestvene iskre sredi mraka, nečednosti in popačenja, strastno hrepenenje po resnici in luči — to bili so elementi sile, katera se je hranila v njem. On poznal in občutil je trpljenje, težnje naroda, poznal njegov poklic in imel trdno vero v veliko njegovo bodočnost. Imel je v početku dokaj prebiti. Bil je preganjan od vlade, kritika izražala se je nepovoljno o njegovih delih, občinstvo ni ga umelo, prijatelji so ga zapuščali, živel je v revščini in na zadnje objavili so ga po časnikih za — neumnega. A on ni se dal premotiti, stal je trdno, bil je prepričan popolnem o svojem pravu in — premagal je. Ljudstvo, posebno mlado pokolenje jelo ga je razumevati in imenovati s časom svojim učiteljem. Kritika spravila je svojo grajo in roganja, ter jela ploskati konči vsakej njegovej besedi. A uživał ni dolgo svoje zmage, splošnega priznanja svojega častnega, slavnega delovanja, — neizprosljiva smrt odvzela ga je skoraj nenadoma njegovemu velikemu narodu.

Ruski slikar. Rimski in ruski listi jako hvalijo ruskega slikarja Koševa veliko sliko, predstavljajočo sprevod z Golgate. Slika ima do dvajset figur v naravnej velikosti. Kritika posebno poudarja točnost v risanji in izvedenje brez vsake afektacije.

„Majak“, ilustrovani ruski list, ki izhaja v Odesi, prinaša v svojej 3. številki podobo in životopis našega rojaka Josifa Gottardoviča Nollija, iz katerega posnémámo, da se je Nolli s svojim lepim simpatičnim baritonom posebno priljubil ruskemu občinstvu. Zdaj poje v Kijevu.

Načrtanie slavjanskoj akcentologii. Sočinenie Romana Brandta. Sanktpeterburg, tipografija imperatorskoj akademii nauk, 1880, 4⁰, 338 str. G. pisatelj razpravlja v tej knjigi naglas v vseh slovanskih jezikih in od 85.—112. strani osobito tolmači jako težavni naglas novoslovenski. Naštevši natanko vse spise in pisatelje, ki so poleg mnogih slovničarjev naših, govorili do sedaj o našem naglasu (Svetec, Žepič, Škrabec, Valjavec in Baudouin de Courtenay), pravi na 89. strani, da slovenska akcentuacija še ni ustanovljena, da pa osobno odobrava teorijo Škrabčevo in Valjavčevo, t. j. teorijo o trojnem naglasu. Vendar dostavlja, da svojega mnenja ni osnoval na preiskavanje narodnega govora, ker je premalo časa bival po Slovenskem, in da je bil s početka odločno zoper trditve Svetčeve, Škrabčeve in Valjavčeve, a da je po daljših razgovorih o tej stvari g. Levstik sebe in njega uveril, da je teorija Škrabčeva in Valjavčeva istinita („vъ polьzu trojakoga udarenija“). Znano je, da se s tem imenitnim predmetom osobito vestno peča uže dalje časa g. prof. M. Valjavec v Zagrebu, ki je uže več korenito pisanih razprav priobčil v „Radu“; in v hrvatskih listih beremo, da je baš te dni spet v seji filologiško-historiškega razreda jugoslavenske akademije čital razpravo: „prinos k novoslovenskom naglasu. Naglas v substantivu ženskoga spola.“ Tudi v našem listu je obljubil g. L. Svetec o priliki izpregovoriti o tej zanimivej stvari.

Na Ruskem izhaja, kakor „Molva“ poroča, 485 časopisov, 376 v ruskem, 54 v poljskem, 31 v nemškem, 10 v letiškem, 8 v francoskem, po 6 v estonskem in jermenskem, po 4 v židovskem i tatarskem, 4 v gruzinskem, 2 v finskem in 1 v latinskem jeziku. Največ jih je v St. Peterburgu (129) in v Moskvi (40). Ilustrovani listi so: „Vsemirnaja illjustracija“ (16 r.), „Illjustrovannyj mir“ (10 r.), „Niva“ (8 r.), najbolj razširjeni ilustovani list, ima nad 55.000 naročnikov; „Igrušečka“ (6 r.), „Ogonek“ (6 r.), „Hudožestvennyj žurnal“ (6 r.), „Životopisnoe obozrěnie“ (7 r.), „Neva“ (6 r.), „Illjustrovannyj věstník“, mesečnik (3 r. 50 k., z „Nevo“ in premijami vred 9 r. 50 k.), „Zodčij“, list za arhitekturo (17. r.). „Luč“ (3 r.) prinaša uvodne članke, povesti, humoristične prizore, polit. vesti itd. Vsi ti listi se izdavajo v Peterburgu. V Moskvi izhaja: „Gazeta A. Gatsika (6 r.), „Svět i Sěni“ (12 r.) Dalje izhaja: „Russkaja mysl“, leposloven mesečnik, v Moski c. izven Rusije 19 r za pol l. 10 r., „Mysl“, literaturnonaučen, kritičen mesečnik. Spb. c. 6 r. „Novoe obozrěnie“, znanstven leposloven in kritićen mesečnik. Izdajatelj: Žukovsky. Spb. c. 13 r. 50 k., „Poljarnaja zvězda“, literaturno-zgodovinski mesečnik. Spb. c. 10 r. „Slavjansky Ežegodnik. Almanah i sbornik statěj po slavjanověděuiju“. izd. N. P. Zaderackij. V tem letniku, ki je po številu uže četvrti, priobčuje Zaderackij prevode iz slavjanskih literatur in životopisne članke, ter tako seznanja Ruse s slavjansko nerusko literaturo, katere, kakor sami priznavajo, prav malo poznajo. (C. pr. Mosk. vědom. 1880. 327.), „Russkoe bogatstvo“, leposloven mesečnik. Spb. c. 8 r., Slovo“, leposloven mesečnik. Spb. c. (izven Rusije) 19 r., „Otečestvennye zapiski“, leposloven mesečnik. Spb. c. (izv. R.) 19 r., Russkij arhiv“ (prinaša zgodovinske članke in izvirnike.) Spb. c. 8 r., „Priroda i ohota“, mesečnik za prirodopis, etnografijo, potopis, lov etc. Moskva. c. 14 r., „Istoričeskij věstnik“, mesečnik za zgodovino. Spb. c. 10 r. „Russkaja starina“, histor. mesečnik s podobami zaslužnik Rusov. Spb. c. 8 r., „Juridičeskij věstnik“, mesečnik, v Moskvi c. 8 r., Russkij filologičeskij věstnik v Varšavi (7 r.), „Medicinskoe obozrěnie“, mesečnik, v Moskvi, c. 10 r. „Nuvellist“, muzikalno-teatralnyj žurnal, mesečnik, prinaša skladbe za glasovir in poročila o gledališčnih novostih. Spb. (7 r.), „Semja i škola“, Spb. (ilustr. del za deco 10 r. in pedag.-didaktični del 5 r., oba dela skupaj 12 r.), „Zemskaja škola“, pedag. list. Spb. c. 6 r., „Ženskoe obrazovanie“, pedag. list. Spb. c. 3 r. 50 kr.

„Blъgarska Illustracija“. Tako je imé prvemu illustrovanemu bolgarskemu listu, ki je začel izhajati v Sredci ter hodi na svitlo vsakega meseca 15. dan. Prva številka prinaša podobo ruskega carja Aleksandra II. in bolgarskega kneza Aleksandra I., prizore iz hrcegovinskega vstanka, slap pod Radomirom, tipe iz Pirota, staro cerkev sv. Jurija v Kistendži in sliko Izgorigrada. Književni del razven tolmačenja naštetih slik donaša članke o bolgarskej osvobodivnej vojni 1876. in 1877. leta, več pesnij in povestij.

„LJUBLJANSKI ZVON“ stane vse leto 4 gld., pol leta 2 gld., četvrt leta 1 gld. Naročnina pošilja se upravništvu v „Narodnej tiskarni“ v Ljubljani.

Založniki: J. Jurčič in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **dr. I. Tavčar.**

Tiska „Národna tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON
Leposloven in znanstven list.

Izdajatelji: **Jos. Jurčič, Janko Kersnik, Fr. Levec, dr. Ivan Tavčar.**

Leto I. V Ljubljani, 1. maja 1881. Štev. 5.

Prorokovánje.

Zložil Ivan Jenko.

j, leží gorjé na tebi, stari Korotàn!
Hlapci so sinóvi tvoji, tujčev tí tlačàn.

Po goràh, kder bógom dédi vžígali so dár,
Tuji rod gradí gradóve nam na srám in kvár!

Kám poljáne, kam so gôzdje, kam so nam vasí?
Razgrabíli so je tujci, hlapci njih smo mí."

Táko tóži Branko sívi, klícat gré sinóv;
Sname ščit in meč opaše ter zapali kròv:

„Vzéta nam je očevína, a zamán je bòj;
S hríbov na dolí, ravníne vrè sovražni ròj!

Kdor ne vé služíti vragu, kdor ne zná strahú,
Béži proč iz dédne zêmlje, ískat si mirú!

Dôlu vábe réke bistre, vábi nas poljé:
Tam po starej pravdi brátje svôbodni živé!"

Sédem krépkih sínov zbere k sebi Brankov glás,
Da ostáve v Korotánu drago dédno vás.

Šest je ízmej njih junakov, znań jim boj in smrt:
Meč desníci je oróžje, v srci gnév in črt.

Sédmi, déte mladolíko, ž njimi rad ne gré,
Tôči mu okó otrôčje na obràz solzé.

Vêde je iz očevíne pot na južno strán,
Kder pojí grméča Sava Sórskih tál raván.

Tamkaj ôtec se ustavi, sínom govorí:
„Zrle níso krajev lepših nikdar mí očí!

Preveselo se razpénja jasni lok nebá,
In ponôsno ga podpíra sinji pás gorá!

V glásno pozdravílo réke nam bobné okróg,
Šepetá o mírnej sréči nad vodámi lóg.

In šumé zelêni gôzdje, a poljé cvetè,
Vrédno, da v krvavem bôji ób-nje mož umrè!“

‚Oj ti pólje, rávno pólje, bódi rôdu v stán!
Oj ví gôre, strme gôre, vragu stójte v brán!‘

Meč in ščíte odložíli ter stesáli vás;
Zibal skôraj se na njivi zláti jim je klás.

Kaj po gôrah, kaj po sélih klíče róg na bòj,
Da od Save daleč k jugu vrè junakov ròj?

Oj na pómoč brate zôve hrabri Ljudevít;
K njemu četa vrla spéje, s tujcem se borít.

Tam so v bojih krí gazíli, a prilêtel glás,
Prižalôval je čez méjo k Sóri v tiho vás:

„Ljudevít, ponôsni sôkol, bil se k víšku vzpél;
Njemu vrag je perutníci z bridko strélo vzél!“

Zažarí se podnebésje, v bég ljudjé tekó:
„Franki sílni s Frijuláni kóče, hléve žgó!“

Mêče prinesó junaci, mlát in ščit na dán:
„Hój, na brán v krvavo séčo, bratje, hój na brán!“

Zbere sedem krepkih sínov zópet Brankov glás,
Da ostáve v Sórskem pólji novodvôrno vás.

Prédno v boj otíde ž njimi, starec govorí:
„Od premnôžja vragov ljutih ne otmè nas krí!

V bôji svétem vas in mene čaka slavna smrt;
A v denášnjem dnevi bode ves nam ród zatrt.

Ne zatrt. — Najljubše déte mojih poznih lét!
Vrni se ter súženj ôrji zdanji otčev svét.

Glédi v tlà, pripôgnen hôdi in zakôplji mèč,
Da se vragu ne zablisne, smrtjo mu pretèč!

A za tôboj vnuci tvoji in za ródom ród
Hlapci bodo v svojej zemlji, tujec njih gospód.

Mej narôdi jih ne bode svét ohôli znàl,
Njih obíčaj in zakone, pravdo njih teptàl.

A napósled zôra póči, pride vêlik dán,
V gnévu spône si želézne razdrobí Slován.

Mej vrstó narôdov svítlih zadnji stópi bràt,
A ne bôja, mir in spravo njim oznanjevàt.

Známenja teh časov daljnih vnukom prorokúj,
Da ne zátre jih v brezupu samosílnik tuj.

Rêci, kadar tvoj iz zêmlje meč izraste sám,
Da premalo v Sórskem pólji vragom bode jám.

A iz naših grôbov starih bór ozelení,
V oznanílo, da je konec bridkih lét in dníj.

Déblo sílno mu razgrne v sedem se vrhóv,
Ter pod njim si v zvézo róke sedem dá rodóv."

Šel je Branko, šli sinóvi bítvo zadnjo bít,
Šli sovrážnike junaški z mečem so kosít.

A nobeden se pod dômač ní povrnil stròp,
Tuji meč na Sórskem pólji vzkôpal jim je gròb.

Bránkovo prorokovánje od nekdánjih lét
Tajno v srci vérnem hrani ves posávski svét.

Po zimi.

Le padaj, padaj, beli sneg,
Zapadi dol, zapadi breg,
Na bregu malo hišico
In v hiši sladko ljubico!

O, letos tebe sem vesel,
Ne bom te več ko lani klel,
Ko hodil sem po bregu v vás,
Po snegu truden delal gaz.

Glej, čakal sem te prav teškó,
Teško sem čakal pust s tebó,
Da vzamem ljubo z brega k nam
Oj, tjakaj v beli gornji hram.

Ivan Resman.

Rokovnjači.

Historičen roman.

Spisal Josip Jurčič.

(Dalje.)

Na ta način je Poljak vsak dan več slišal in zvedel in začel je stvar premišljevati. In skoro se mu je zdelo, da se je nekoliko preveč lehkomiselno v njo vrgel in preveč samo sebe v opasnost porinil. On je bil lovec in kot lovec bi se mu bil le nekako zanimiv zdel lov na tatove, takó enkrat za izpremembo.

Zdaj ko je videl, da lov, ki ga je začel, nikakor ni kak posel za veselje in za zabavo in da ima tudi za njegovo prihodnjost nevarno lice, bil bi, to si je na tihoma sam priznal, pač rad nekaj dal, ko bi se v celo stvar še ne bil mešal, zlasti ne po javnih oglasilih zoper Rokovnjače. Imel je vzrok zato in važen.

Ženil se je namreč. Kamniškega mestnega sodnika Gavriča lepa hči Rezika se je bila, in sicer brez prave brambe, udala, da se kot njegova žena preseli na Kolovec. Zadnjo nedeljo je bil uže prvi oklic tega zakona. Kaj je torej bolj naravnega, nego da je Poljak mislil, ko je videl, kakó nevarno je začeto postopanje za Rokovnjači: „Ko bi bila le ta moja ženitev uže prej pri kraji.“

Po drugej strani pa se je oglasil mož v njem in rekel je: ne, kar sem začel, to izvršim s pomočjo druzih; odtegniti se zdaj ne morem, oporeči ne smem nič; da bi kdo smel reči, da sem se precej boječ umaknil, tega pa ne!

Tako je bilo mišljenje na Kolovci, ko je prišel Blaž Mozol s svojim poročilom tjakaj. Bilo je to poročilo precej zmedeno, malo je bilo prijemljivega na njem, mnogo nejasnega, a bilo je vendar nekaj. Zato je pa živahnega gospoda Poljaka silno zanimalo in skušal je iz Blaža stvar zvedeti bolj na tanko, da si v mnozem oziru zastonj. Ali Blaž je, bolj vprašan, menj vedel; le toliko je ponavljal, da je Groga Rokovnjač, in ne jeden zadnjih. O tem, to se ve, da ni bilo dvomiti, zlasti ne, ker je bil Nande, komaj izpažen, precej s tem

udal se, da je zginil s Paleževine. Prav na konci svojega pripovedovanja stoprav se domisli Blaž, da je Groga Bojcu naročal, naj gre k Brdskemu pisarju, da Grogi nekaj o Francozih poroči.

Blaž se je začudil, kako je pri tem poslednjem poročilu Kolovški oskrbnik vesel in razburjen na noge poskočil. To se mu je izmej vsega najvažneje zdelo. Po tem je bilo mogoče najti sled še na dalje v tmino. Poljak torej Blaža izprašuje natančneje: ali ni morda še kaj več slišal, ali je gotovo, da ga je pošiljal k Brdskemu pisarju, kaj je ono o Francozih? Ali Blaž ni mogel ničesa več povedati, temuč spustil se je v svoja ugibanja: da so morda ti Francozje in ta njih Bonapart sami z Rokovnjači v zvezi in porazumljeni itd. S tacimi kombinacijami, to se ve, da Poljak ni bil soglasen. Videl je, da je Blaž vse povedal, kar ve, trebalo je zdaj na podlogi tega drugod iskati nadaljevanja.

Blaž dobi na svoje veliko veselje obrok razpisane plače, ostalo pa mu Poljak obeta, kadar se stvar kaj zjasni. Mej tem naj Blaž sam gleda in pozveduje o teh stvaréh, ne bode na njegovo škodo.

Ko je Blaž s Kolovca odhajal in v gozd zavil, skozi kateri ga je steza domóv vodila, zaúkal je od veselja, ker mislil je o denarji in vinopitji. „Zdelo“ je bil popolnem pozabil.

Jednajsto poglavje.

Ker grad, blago in čast
Prišla je meni v last.
M. Vilhar.

Omenjenje Brdskega pisarja v Blaževej pripovesti je oskrbnika Poljaka napotila iti na Brdo, da se s tamošnjim gospodarjem posvetuje, kaj bi to vse pomenilo.

Grad Brdo je oddaljen jedno uro od Kolovca. Nekdaj lastnina ponosnih kranjskih plemenitašev Lambergov in pozneje Apfaltrernov, prešla je bila graščina ob tem času, ko se naša povest vrši iz lasti zapravljivih aristokratov, prejšnjih posestnikov, v roke marljivemu, podjetnemu in srečnemu plebejcu.

Ljubljanski advokat dr. Janez Burger je bil namreč 1803. kupil graščini Brdo in Volčji potok in je kot graščak opravljal posla patrimonijalne gospodske ter z dobrim gospodarstvom obe prej zanemarjeni posestvi spet povzdignil. Razumé se, da mej sosedi graščaki novi neplemenitokrvni naseljenec ni bil priljubljen. Čim bolj je bil

kak plemenitaš zadolžen in se je imel báti, da tudi njegovo posestvo v tuje roke pride, v roke morda človeka, katerega oče je bil še odvisen kmetsk tlačán — in dr. Burger je bil res sin gorenjskega kmeta in si je le s svojimi študijami in svojim talentom tako visoko pomogel — tem bolj je po strani gledal soseda na Brdu, plebejskega vsiljenca. To se ve, da vsi tega niso njemu v obraz in naravnost kazali, ker jim je duševno povsod gospodarja pokazati mogel in so ga tedaj mnogo potrebovali. Dr. Burger je bil pa prebistrega duha in je predobro poznal, da ne bi bil vsega tega prijateljstva čutil, da si je bil zopet na drugej strani preizobražen, da bi bil javno kazal, da ga čuti.

Bilo je torej povsem naravno, da je dr. Burger, kmetsk sin, ki se je sam višje povzpél, bil velik prijatelj Francozom, kateri so bili razklicali v svojej velikej revoluciji „égalité“, jednakost vseh stanov in svobodni razvoj individuva. Za to je bil Francozom hvaležen, ker je videl, da se njihova pridobitev po vsem svetu razširja. Poleg tega, to se ve da, ni odobraval nečlovečnosti in groznih prestopov te revolucije.

Francozje, ko so v našo deželo prišli, znali so se o razmerah in osobah v njej hitro in dobro poučiti. Zato so pa tudi brzo vedeli kdo izmej odličnjakov deželanov je principijalen prijatelj jim, kdo protivnik. Tako je dr. Burger precej bil za „maira“ ali velikega župana za ves okraj francoske vlade imenovan. Prevzel je ta častni posel, ker najbrž bi mu v tedanjih razmerah tudi ne bilo dosti pomagalo braniti se ga.

Poleg Francozov pak si je s tem svojim mišljenjem dr. Burger Brdski še jednega prijatelja pridobil, prav blizu v soseščini. namreč Kolovškega oskrbnika Poljaka. Tudi ta je navduševal se za Francoze in njih ideje in sicer tem bolj še, čim mlajši je bil od Brdskega soseda. Takisto sta bila kot jednako misleča moža i dobra prijatelja.

Ko pride Kolovški oskrbnik z Blaževo novico na Brdo, najde gospodarja v svojej pisarnici v gradu pri tleh. Precej in brez okolišev mu Poljak povė vse, celò nekako hlastno.

„Kaj je po tem tacem storiti?“ vpraša Poljak naposled izkušenega Brdskega doktorja.

Čudeč se vsej stvari in zelò osupnen dr. Burger nekaj časa ni ničesa odgovoril, potem pa dejàl: „Dober svet tu ni legák; premisleka bode treba, mladi prijatelj.“

„Jaz menim, da tu treba najprej, da svojega pisarja zaprete, krivooko človeče, katerega jaz nikoli nisem mogel videti. Iz njega bomo zvedeli več,“ reče Poljak.

„Ali ste dobro slišali, da je bil res moj pisar imenovan? Moj Janez Rak?“

„Prav dobro, vprašal sem možá večkrat, kakó je on slišal, a kakova zaména tudi ni verjetna, kajti Vi sami nemate tega Raka za svetnika.“

„Nikoli nisem mislil, da imam v tem pisarji poštenega človeka pri hiši, pridržal sem ga le, ker me je vselej preprosil, kadar sem ga iz službe podil. Ali da imam zaveznika Rokovnjačev pod streho, vraga...“

Zdajci Burger hitro sè stola vstane in položi prst na usta, da bi Poljak molčal. Bolj tiho mu dé: „Zdi se mi, da je bil tačas, ko ste Vi prišli, tu zraven v sosednjej sobi, dal sem mu bil dela. Morda je naju poslušal!“

Rekši gre mož po prstih izza stola in odpre zvezne duri v sosednjo sobo, kjer je pisar navadno prepisaval, kar je dobil.

„Ni ga tu. A bil je, pisanje na mizi je skoro še mokro. Poslušal je,“ reče gospod maire.

„Potlej mora še v gradù biti! Uiti nam ne sme!“ reče Poljak burno in hoče ven.

„Počasi, prijatelj, počasi,“ deje gospodar in potisne naglega soseda na stol. „Če je ta malopridnik res továriš Rokovnjaške družbe, kakor ste mi Vi povedali, veste (in tu je govoril gospod nekoliko bolj tiho): meni ni nič zato, če mi sam uide izpod moje strehe, rajši vidim, da je ubéžen zunaj, nego da bi imel znotraj svojih zidov zaprtega, a bi mi enkrat po noči, ko se ne bi nihče nadejal, cela divja tropa zarad njega pristavo zapalila ali grad napadla. Rokovnjači niso še tako zli; ako jih na miru pustiš, ostanejo navadno tatovje; hudiči pa so, če jih dražiš. To ste Vi skušali sami s konjem, in Boga zahvalite, če ste se tako cenò odkupili.“

Nevoljen in skoro užaljen reče Poljak:

„No, če bomo vsi tako mislili, mi omikanci tudi, potem je, to se ve, da žalostno. Slecimo srajco in dajmo jim jo. Od Vas, gospod doktor, bi tacega odgovora ne bil pričakoval. Oprostite mi, da naravnost povém, jaz mislim, da pogumni možje moramo...“

„Najprej previdni biti!“ seže mu doktor v besedo in ko hoče Poljak nadaljevati, ustavi ga rekoč z vsem svojim prijaznim mirom:

„Dajte mi le nekoliko besedij za pojasnjenje izpregovoriti, morda mi potlej ne boste z besedami krivice delali. Jaz ne storim nobednega večjega koraka zoper Rokovnjače, dokler nam vlada svoje pomoči ne dá, in sicer dejanske pomoči z vojaki, ne le s papirnimi ukazi in z željami, naj si občine pomagajo same. Jaz ničesa prej ne storim, ker vem, da ničesa ne opravim. Dobro sem premislil stvar, dosti uže o njej poročal v Ljubljano, ustno in pismeno, in ravno zdaj imam spet upanje, da dobomo pomoč od naše francoske vlade, ki je za javni red povsod še mnogo storila. Dokler se mi pa to upanje, kakor rečeno, vidno ne izpolni, t. j. dokler ne vidim dobrih vojaških pušk tu, ne storim nič. Nisem dovolj lehkomišljen, da bi svoje z velikim trudom vsega življenja pridobljeno premoženje v gotovo nevarnost postavljal, a poleg tega ničesa ne dosegel in nikomur koristil. Kmet sam ne gre zoper nevidnega sovražnika Ali če pojde vojak naprej, potem pojde tudi naš kmet za njim, tudi on je za red zavzet, in ako naredimo z vladno pomočjo mrežo črez celo Gorenjsko, potrebili bomo hitro naše velike gozde, kjer mora biti če ne največji pa gotovo najnevarnejši del teh pijavk naše dežele. Trdi se, da imajo v teško pristopnem gozdu Kamniškega mesta visoko nad izvirom Bistrice uže kar pol vasi lesenih hiš za zime. Blizu si jim tam ne upa nihče. In potem sem uže rekel, da je ta sovražnik povsem nevíden, ne vemo koliko ga je. Enkrat se pokažejo posamezno, drugič potnike obstopijo po štirje vkup, drugod je bilo slišati, da jih je šestdeset hišo obstopilo, a pred dvema letoma je bila govorica, da jih je bilo celò tri sto zbranih pri Vodicah, od koder so hoteli po noči na Ljubljano udariti. Poslednje je prav verjetno, če pomislite, do prav za prav ne vemo, kdo vse mej nami živi in se k Rokovnjačem šteje. Glejte, kdo bi si mislil, da mladi mož, ki je lepo kmetsko domovje kupil in lepo deklico pri sosednjej hiši snubi, kakor ta Nande, o katerem ste mi pripovedovali, ni nihče drug kot jeden njih! In moj pisar! Res da mu nisem nikdar krivicé delal s tem, da bi mu bil kaj poštenja prisojal. Zato sem se ga sam varoval. Ali da je ud te tatinske družbe, kakor mi Vi poročilo prinašate — in sicer mnoge reči, ki se jih zdaj domišljam, kažejo, da je Vaše poročilo resnično — to mi vendar ni na misel prišlo. Bog ve, koliko je tacih še! To ljudi straši, in jaz moram reči, mene tudi. Človek ima rad svojega sovražnika, če

mora ž njim opraviti imeti, na svitlem pred soboj, da ga vidi, koliko je opásen. V temo, ko ga ne vidimo, ali je pred nami, ali za nami, ne gremo radi v boj ž njim. — Sicer pa, kakor sem uže prej rekel, francoska vlada nam misli pomagati, precej ko najpotrebnejše druge upravne stvari uredi. Počakajmo in potrpimo morda še nekaj mesecev, če smo morali uže tako dolgo potrpeti. Tudi Vi ne trosíte na svoj račun moči, preslaba je sama za-se, in z Vašim tastom skup sta preslaba, le verjemite mi."

Ko je graščak tu omenil Poljakovega prihodnjega tasta, Kamniškega mestnega sodnika, domislil se je Kolovški oskrbnik svoje neveste, lepe Rezike, in morda ga je ta spomin tudi nekoliko nagnil, da se je bolj pohleven doktor Burgerjevim razlogom udal.

Govorila sta potem pri došlem kozarci vina še dolgo o stvari. Doktor je bil šel uže tudi iz sobe in se vrnil s poročilom, da je res pisar Rak nangloma zginil iz grada in da ga ni najti. Uže sta bila pogovore zavila na druge strani, ko Poljak spet preide k prvotnemu predmetu in reče:

„Ali tega Vas še nisem vprašal, gospod doktor, kaj Vi mislite, kaj imajo Francozje opraviti v tej Rokovnjaškej stvari. Zakaj je Groga naročal, naj vaš pisar „poroči, kedaj Francozje..." Tu se ve, da zmanjka stvari in ne vemo kaj je rekel: ali kedaj pridejo, ali kedaj odidejo, pa kam, kje in zakaj? Kako pride Rokovnjač s Francozi v dotiko? Jaz sem precej mislil, da tukaj se vpraša za kake posebne bogáte Francoze, katere hoče soderga napasti in oropati. Kajti političnega uzroka kake zveze s Francozi in temi ljudmi vendar ne moremo iskati, tedaj ni druzega nagona misliti, kakor kak samopriden, mislil bi jaz."

Pri teh besedah je bil Burger vstal, lice se mu je nenavadno zresnilo, šel je po sobi gori in doli in dejál:

„Prijatelj sosed, to bi pa utegnilo resnično biti."

„Kakó mislite?"

Brdski gospodar gre dvakrat po sobi sem ter tja brez odgovora in nazadnje, kakor sam za-se ponavlja:

„To bi utegnilo nekaj biti; nekaj sitnega in vélicega. In ravno v mojem okraji? Nazadnje še jaz kot maire velike sitnosti dobim in cela dežela se zopet omaže na svojo silno škodo."

„Kakó mislite?" vpraša Poljak, ki tega ni razumel, kaj doktor meni.

„Pač, pač utegne tako biti. Moj pisar se je ta teden več dnij po Črnem grabnu klatil. Ko bi to vse v zvezi bilo! Vraga!“

„Ali jaz Vas ne razumem, če le za-se govorite, gospod doktor,“ reče radovedni oskrbnik.

Doktor obstane pred njim in reče:

„Veste, gospod sosed, da ste skoro gotovo pravo zadeli, če sumite, da hoté Rokovnjači Francoze napasti? Jaz se bojim, da je stvar s tem le v zvezi. Kakor veste so Francozi našemu avstrijskemu papirnatemu denarju polno veljavo vzeli in plačevali smo jim z njim — žalibog! — le šesti del vrednosti, naredba, ki je poleg neusmiljenih druzih denarnih eksekucij pri našem ljudstvu Francozom moralno največ škodovala. S tem papirnatim denarjem pa Francozi vendar kupčijo delajo, pošiljajo ga črez avstrijsko mejo in ga z dobičkom zamenjavajo. Tega denarja gre nekaj doli od Celja mimo nas po cesti v Ljubljano vsak mesec, navadno prvega. In čudno se mi še le zdaj zdi, da so naši ljudje tu po Črnem grabnu zadnjič dvakrat uže prej vedeli, kedaj bodo Francozje ta zamenjeni denar tod mimo nosili, da si jaz nisem nič vedel. Pripovedoval mi je to poštar. In glejte, denes je predzadnji dan meseca. Kaj ko bi zopet tu kaj tacega bilo? Ko bi na te Francoze Rokovnjači merili? Glede kase razumejo ti naši vladarji najmenj šale, zato gorje temu okraju, ko bi se jim kaj zlega zgodilo. Dovelj sitnostij smo uže imeli. Tu pa pač moram nekaj storiti, da vsaj svojo odgovornost zmanjšam. Menim, da je najbolje, da celo kombinacijo, — kajti kaj gotovega stvar vendar še ni — v Ljubljano poročim. To pa treba brž. Najbolje bi bilo, da bi sam šel v Ljubljano in osobno k Ms. Parisu, generalnemu tajniku našega intendanta. Pa ravno denes grem teško. Samo pismo poslati?“

„Dajte meni kako priporočilno pismo, pojdem jaz v Ljubljano,“ reče oskrbnik Poljak, „precej, konj je spočit, posebnega opravka nocoj nemam, jutri v jutro se pa uže vrnem, ali pa še to noč. To mi je ugodna prilika, da se še jaz seznanim s kacim gospodom francoske vlade.“

Doktor je bil s tem precej zadovoljen in je dejál:

„Jaz Vam bom dal priporočilno pismo do generalnega sekretérja; stvar samo mu boste pa ustno povedali, saj znate bolje francosko nego li jaz. Samo glejte, da še nocoj do njega pridete. Ne pozabite pa dostaviti, da mi ne poročamo dejanj in gotovosti, ampak da so to le naša ugibanja, naši računi na podlogi tega in tega. Če vlada

misli, da je treba kaj za nje previdnost storiti, naj stori. Ali če se bode izkazalo, da naše svarilo ni bilo potrebno, mi ravno tako malo zato odgovornost prevzemamo, kakor bi mogli ali hoteli odgovorni biti, ko bi tega, kar smo slišali, vladi ne naznanili.“

Doktor Burger potem natanko mlademu sosedu še enkrat ponavlja in razvija, kako in zakaj si on kombinuje možni napad Rokovnjačev, napiše pismo, in pol ure kasneje je Poljak na brzem konji jahal po cesti proti Ljubljani.

(Dalje prihodnjič.)

Iz Preširnovega življenja.

II.

Preširen v Ljubljanskih šolah.

Spisal Toma Zupan.

Menda leta 1812., proti vsem Svetim, kadar so se začenjale ta čas šole v Ljubljani, bila je okrog tako čestitega kot veleumnega moža Franca Ksaverija Kristijana, takrat na Rodinah župnika, zbrana ta-le vsakemu Slovencu znamenita družba. „Študent iz Žirovnice“, kakor so mu po rojstnej vasi rekli domačini, Matija Čop, in učenec latinskih šol Jurij Legat, nekoliko starejši od Čopa in s Sela te tiste župnije doma*), sta namreč prišla od svojega domačega župnika konec počitniške dobe se poslovit. Istega dne isto uro, tako je hotel prijazni slučaj, pripeljejo mati tudi ljubo dete, Frana Preširna, na Rodine iz enacega namena. V tem, ko je vnemal sila sposobni mož Kristijan vse tri svoje mlade župnijane k pridnemu izpolnjevanju ne obilih, a prevažnih učenških dolžnostij, obrne se Čop do malega Preširna prašajoč: „Deček! mi li znaš povedati, kaj se pravi ‚prav dobro‘ francoski?“ „Très — bien,“ se vprašanec brez pomisleka odreže. Čop, temu vprašanju odgovora menda sploh ne pričakujoč — ker še le jedno leto je bil Preširen na Ljubljanskej normalki — pohvali dete Preširna rekoč: „Le lepo napreduj, mali, potem utegne še kaj biti iz tebe“.

To je bil, kolikor se zdeti more, prvi sestanek dveh naših velikanov in po radodarnej usodi najbližnjih si rojakov. Kdo nas ne

*) Umrl upokojeni profesor francoskega jezika na dunajskej univerzi 1879. leta, 85 let star.

bi zavidal očetovskega starčka Kristijana mej temi tremi svojimi mladimi župnijani na Rodinah to uro? Verjetno je, da se do tega trenutka Čop in Preširen osobno celo nista poznala, ali vsaj, da nista občevala: ker v tistej starejšej dobi so le malo seznanjali se z manjšimi učenci oni višjih šol in še sošolci — tudi to je bil duh času — so se pogostoma vikali mej seboj.

Bistra glava, ožje rojaštvo in le mal razloček v letih pa združi pozneje Frana Preširna z Matijo Čopom tako, da je Preširen brez Čopa in Čop brez Preširna le težko prebival, bodi si v šolah v Ljubljani, bodi si na počitnah doma.

Morda si bil, prijazni bralec, leta 1872. mej onimi, ki so se zbrali okrog Preširnovega doma v Vrbi. Menda ti, če si bil, do večera življenja ne bode iz spomina ta srečni dan, ki je ob pesnikovo zibel privabil naroda od Soče in Drave, od Kolpe in Save, in to ne najslabejših sinov in hčerá našega rodú. Saj ga je pa tudi praznovala narava sama: kako jasno je bliščalo solnce takrat nad Stolom in nad Triglavom; kako mil vetrec je božal valove Blejskega jezera, po kojih se je pevajoč vozila množica Preširnovih častilcev, iz bližnje Vrbe popoldan došla. In nas vse je vodil nežnočutni duh onega izbornih naših mož, ki je moral vleči se vlani v prezgodnji grob nerazumet; kojega spoznanje bode pa brezdvombeno v vstajenje dvignilo se takrat, ko zavlada mej nami splošneje eleganca in srce.

Prav tam, kjer smo slušali to uro slavnostnih govornikov vnetim besedam; prav tu pod cerkvico sv. Marka, kjer je bila slikana od tal do vrha sv. Krištofa podoba, sta se učenca Ljubljanskih latinskih šol Čop in Preširen ob šolskih praznikih shajala najrajši. Prebivala sta tu pod cerkvico, zidano na najvišjej vaškej krnici, v travi počivajoč knjige, ki so njijnemu duhu prijale takrat najbolj. Morda stojiš tu na kraji, kjer sta si stvarila ognjevita mladeniča svoje ideale: zidala si gradove v oblake. — Da! v oblake, ker niti Preširnu, niti Čopu ni dano bilo doseči onega vrhunca sreče, ki ga je vsak njiju zaželel na zemlji; ker ni Čop ni Preširen ni tega mogel storiti za narod in človeštvo, kar bi bila, ko bi bili daljši časi jima dani.

Uklanjajoč se britkej usodi je nekateri bralec z menoj vred — ob trenutkih odločenih takemu umovanju — uže o tej mogočnosti premišljal: da bi še dandenes mej nami bil lahko starina Čop in še mej nami 80letni starček Preširen svojo labudnico pevajoč. To bi se vnemal sedaj ob teh modrih svojega ljudstva naš mladi narastaj; to bi se

jima klanjalo Slovenstvo; to bi starčka kot dragocen zaklad čuval ves narod; to bi ja ponosno znal dvigniti na krepke svoje rame — a čemu žale misli nadaljevati: ker od nekdaj uže mej nami skoraj največja naša sovražnica, smrt, tako dosledno žanje in tako hudo!

Prva leta v Ljubljani je stanoval Preširen, kolikor sedaj še vé sestra mu Alenka, pri nekej Lizi na Poljanah.

Kako šoli prijazna je morala biti Ribičeva hiša tistih dnij, sklepaš, mladi bralec, iz tega, da so to dobo trije bratje-učenci: Fran, Josip in Jurij pri tej gospodinji na Poljanah skupaj bivali. In kar opazujemo v Ribičevej hiši, ni osamél vzgled z Gorenjskega teh časov. Ni čudo tedaj, zakaj je prav višje Gorenjsko takrat, pa uže tudi v starejšej dobi poprej porájalo za vse stanove toliko odličnjakov. In ne le ožjej domovini so se svetila njihova imena; v glavnih mestih raznih kronovin, v cesarjevej prestolnici; da! v inozemstvu je od davno sèm z odliko se klicalo marsikako gorenjsko ime. — Ali nam napredovanje kaže, ali žuga nazadovanje, beri, dobrohotni bralec, iz sedanjih naših šolskih poročil. Tebi, mlajši čitatelj, tudi radi tega govorim o tej vsakako znamenitej prikazni iz starejše zgodbe v domovini, da naj ti je ravnilo po poti skozi latinske razrede — dobro vem, dostikrat trnjevej tej poti —; a pomni, da prav ta steza mnozega zatajevanja tudi tebe utegne voditi do enacih najuzvišenejših poklicev ali pa vsaj do plodnega delovanja za ljubo domovino. — Skoraj bi ob teh treh študentih ne bila mogla vsemu kaj Ribičeva dasi dosti imovita hiša; a bil je bistremu Gorenjcu, pesnikovemu očetu, vse skozi pod rame seči pripravljen strijc mu Jožef Preširen: „stari naš strijc“, pravi pesnikova sestra Alenka, „ki so bili tako modri in dobri in so tako lepo izpolnjevali dolžnosti svojega stanu.“

V višjih razredih pa Preširen skoraj nič več ni domačih veljal, ker bival je kot odgojitelj v Cekinovem ali Pagliaruzzijevem gradu, sedaj Kozlerjevega posestva.

Kako se je učil Preširen v normalki in kakšen gimnazijalec je bil Preširen?

Nobeden zaznamek iz normalnih razredov tistih let mi ni bil do roke, zato naj za enkrat zadostuje ustno poročilo, da je bil Preširen v vsem vzgleden deček v normalki.

Štirje programi Ljubljanskih latinskih šol (Gymnasii academici Labaci) pa mi navajajo Preširna v prvem (in I. grammaticae classe,

1814), tretjem (in III. grammaticae classe, 1816), petem (in I. humanitatis classe, 1818) in šestem gimnazijskem (in II. humanitatis classe, 1819) razredu; vselej nad ono usodno potezo, ki je 5—7 odličnjakov ločevala od vseh prvorednikov ali nezadostnikov ístega razreda. In sicer ni bil le pohvaljenec Preširen; ampak v 1. 3. in 5. razredu drugi in v 6. tretji obdarovanec.

Kam je Ljubljanski učenec Preširen na šolske počitnice zahajal?

Kaj ne, mladenič, ko pride tisti dan, da imaš pričalo v rokah; ko veš, da bodeš dva cela meseca smel biti pri dragih roditeljih doma; ko veš, da se boš sedaj po lastnej izbiri s tisto vednostjo ukvarjal, ki se prilega tvojemu duhu najbolj ter to dopolnjeval, kar ni zmogla mej letom vsa pridnost v šoli — kako poseben ti je ta čut! In če ti pridenem, da niti ena doba poznejšega tvojega življenja se ne bo mogla primerjati temu brezskrbnemu času, ki ti ga šola ponuja, ne toži me, da ti jemljem kolikor toliko poezije življenja. Ne! tega bi ne hotel — želel bi le biti ti resnicoljuben kazalec v tvoje prihodnje čase, a želeč ti srečo tvojih najlepših sedanjih: uživaj jih vselej neobtežano vestjo in privoli, naj se s teboj tudi jaz radujem tvoje mladosti edinih dnij.

Učenec Preširen je ob zlatej dobi šolskih počitnic prihitel k materi v Vrbo domov. Redno je prihajal dvakrat: o velikej noči in ob velikih praznikih iz Ljubljane. Vzbujena velikonočna narava in pa te jasne še snežene planine nad Vrbo: kaka čarobnost za mlado srce! Ob velikih počitnah pa je povrstoma dozorevalo... sadje ta prosta meseca september in oktober v očetovem vrtu, prav tik doli pod cerkvico sv. Marka in bilo mladeniču vselej v veliko veselje.

O velikej noči redoma ni hodil drugam; a ko je pa daljšo počitniško dobo odbival Preširen določeni si čas v Vrbi doma, rekel je vselej: „Sedaj moram pa še strijce obiskati“. Bili so to trije duhovni gospodje: Očetov strijc, torej pesniku stari strijc Josip Preširen, ta čas župnik na Kopanji; očetova brata ter pesniku prava strijca Franc Ksaverij Preširen, sedaj župnik na Savi in Jakob Preširen, župnik v Borovnici.

Vsako leto priti k vsem trem in vsaj nekoliko bivati pri vseh, da ni bilo zamere, to je že terjalo nekake skrbne razvrstitve počitniških konečnih dnij. Pa še četrtega moža iz sorodja nam je omenjati: Antona Muhovca, župnika na Štajarskem blizo Celja v Polzéli. Enkrat vsaj, kar je bil Ljubljanski učenec, menda po dokončanem 7. razredu,

kot logik, se je naš pesnik tudi k temu možu na Štajarsko v počitne podal.

Zato srečujemo zadnje dni meseca septembra in v oktobru čilega dijaka Preširna na potih, ki vodijo na Kopanj, do Borovnice, na Savo in najmenj enkrat ga vidimo tudi čez mejo mej Štajarsko in Kranjsko stopati. Na Štajarsko potujoč je Preširen menda slučajno sešel se s sedanjim 85letnim Kameniškim beneficijatom, Andrejem Valantom: ker pesnik kakor on, oba sta namenjena bila obiskati skupnega sorodnika, župnika v Polzéli.

Mladenič! ki hodiš ob počitnah čestokrat ta pota: po rojstnem pesnikovem kraji; okrog Borovnice; okrog Kopanja in na Savo ter kreneš morda proti Štajarskej meji — navajajoč to ozemlje sem si menil, da ti bodo odslej toliko častitejša vsa ta tla: saj je stopala po njih mladeniča Preširna noga!

Da se pozabljenja otmó in ker po slučaji sošolstva vsakako spomina vredna postaja njihova osobnost, naj ti tu te Preširnove součence naznanjam, ki so njemu samemu kot mladostni prijatelji bili dražji, in one, ki so po sreči življenja prišli v človeškej družbi do znamenitejše veljave.

Ljubljanske gimnazije programa iz leta 1819. se držeč sem od tadanjih 51tih Preširnovih součencev 6. razreda naslednjim odličnejšim vsaj nekatere črtice pripisati bil v stanu.

Izmej vseh teh součencev najljubši je bil Preširnu Simon Volk, rojen na Brdih, Radovljiške župnije, in umrl kot Radovljiški dekan. Menda ja je v posebno prijateljstvo zedinilo bližnje rojaštvo in brezdvombeno je vplivala na Preširna ona Volkova individualnost, ki bi jo — naj si smem tu izposoditi svetih besedij — najlože znamoval z izrazom „Verus Israëlita". Saj je tega svojega prijatelja s šolskih klopij sestri Alenki pesnik sam v poznejšem življenji opisoval govoreč: „Tako nedolžen je bil ta Simon Volk kot učenec!" — Zvest prijatelj v latinskih šolah in posebno še pozneje kot uradnik je bil Preširnu bivajočemu v Ljubljani, Ludovik pl. Azula, rodom Ljubljančan. Ljubljanskej deželnej sodniji svetnik je Azula postal in pozneje deželne nadsodnije svetovalec v Gradci umrl. Baron Mihael Zoisova hiša št. 18. v Križevniških ulicah je bila kedaj Azulova posest.

Ostali Preširnovi sošolci iz 6. razreda so naslednji: Oton grof Barbo-Wachsenstein iz Rakovnika. V kakšnej zvezi da je bil ta grof Oton z bivšim poslancem, grofom Josipom, nisem do dobrega zvedel. —

Josip Begelj, rojen iz Crkljan; zamrl kot lokalist v Stranjah pri Kameniku. — Josip Burger, iz Krašinje doma, zlasti v Metelčici dober pisatelj; leta 1870. umrl kot dekan v Šmartnem pri Litiji. — Ignacij Grum, Idrijčan; menda kot župnik v Adlešičah zamrl. — Filip Jakš, iz Ljubljane; umrl kot duhovnik v Ljubljani. — Štefan Kobal, iz Idrije rojen; kot lokalist v Zavráci zamrl. Bil je prijeten to mož, jako veselostnega srca. — Jurij Kosmač iz Loža, bivši skriptor v Ljubljanskej licejalnej knjižnici; znan „Čebeličar“, ki je leta 1872. umrl. — Ivan Petrič iz Ljubljane. Bil je tajnik ljubljanske deželne sodnije in je umrl z naslovom deželne sodnije svetovalca tudi v Ljubljani. Bivša znamenita predstojnica ljubljanskemu uršulinskemu samostanu, mati Alojzija Petričeva, bila mu je sestra. — Josip Piller, Ljubljančan. Postal je svetnik deželne sodnije v Ljubljani, kjer še živi. — Matija Poljec iz Gorijan; umrl kot duhovnik. — Ivan Potočnik iz Selec; umrl takoj, ko je mašnik postal. — Fran Prusnik iz Ljubljane; umrl kot kanonik v Novemmestu. — Ivan Rant iz Ovšiš; umrl kot Velesovski župnik. Bil je ljub mož, ki je prav do svojih zadnjih dnij v družbi učencev in omikancev sploh posebno rad zahajal po gorenjskih gorah. — Prim. Slivnik iz Gorijan; zamrl administrator na Svetej Gori pri Vačah. — Lovro Stupica iz Moravč, župnik v Godoviči; umrl v Dobu v pokoji. — Matej Svetličić, Idrijčan; umrl kanonik v Novemmestu. — Pavel Šafar, iz Kamenika; umrl kot župnik v Dolu. — Anton pl. Scheichenstuel, Ljubljančan. Ta součenec je bil menda v vseh razredih pred Preširna lociran. Služboval je kot deželne nadsodnije svetnik in na zadnje bojè tudi kot deželnej nadsodniji predsednik v Tirolih. Bil je to jako darovit in v vsem življenji izvrsten mož: prikupen v občevanji, vedno vesel in poleg tega vrl katolik. Žena enacega mu duha, rodom Tirolka, je bila v Innsbrucku ustanovila sirotišno. — Andrej Tavzes iz Idrije; kot mašnik umrl. — Martin Urankar iz Krašinje; umrl kot župnik v Štangi. — Ivan Zavrl, iz Bitinja pri Kranji; umrl kot upokojeni beneficijat v Višnjej Gori. — Ivan Žemva, iz Gorijan, lokalist v Dupljàh na Gorenjskem; zamrl pa kot upokojenec v Kovorji. Slovel je po vsem Gorenjskem za veščega homeopata.

(Konec II. oddelka prihodnjič.)

Estetična načela pri obleki in stanovanji.

Spisal Ivan Franke.

VII.

Načela, da se je pri oblačilu ogibati vsega, kar je telesnej formi protivno, ne bo nihče oporekal. Zato bodi dovoljeno omeniti neke priprave, ki se sicer ne kaže očem, toliko bolj pa vpliva na formo života, namreč korset. Forma te mašine za stiskanje života je delana po modelu, ki ima veljati za vsako žensko, na individualnosti se ne gleda, korsetu se ne jemlje mera; če je preširok, nategnejo se motozi itd. Korseta ženstvu ne bode dotlej ubraniti, dokler ne bo prešla moda na sistemo svobodnega gubovanja. Vendar bi ga nežni spol ne smel zlorabiti in života ne tako neusmiljeno stiskati, kakor se še godi navadno, ali pa pri posebnih priložnostih. Greši se tako proti okusu in zdravju. Stisnena ženska ne more naravno sopsti, ne sope s pomočjo trebuha, ampak le s prsimi; če se količkaj zasope, dvigujejo se jej prsi prav vidno. Nekatere igralke pretirávajo v strastnih prizorih to napačno sopenje tako, da se jim prav vidi, kako se mučijo. Lep pa tudi ni stisnen život; prvič je okrogel črez pas, kakor sod, drugič zmanjšuje okrožje črez pas, ker se spodnja rebra udajo, a rame in ledja se ne morejo stiskati. Preozek pas k tem partijam ni primeren in harmonija rasti je uničena. Ko vidi človek na podobah ne dolgo minulih časov ženske sila ozkega pasu, mislil bi, da jim je bila takrat ideal za to osa, ki je vsaj dovelj tanka. Videči tak ozek pas, čudimo se mu ali ne občudujemo ga in domišljamo se nehoté sile, s katero se je doseglo to pokvarjenje. Moda postavlja pas tudi više ali niže. Ni še dolgo tega, ko so se navduševale dame za kratek život, pasale so se visoko. V času Napoleona I. pasale so se dame dobro ped pod vratom, kolikor moči visoko. Nahaja se še dovelj podob iz navedenega časa, da se vsak lahko prepriča, je li to okusno ali ne. Previsoko pasanje okrajšuje preveč zgornji život, ki je potem prekratek in rame se vidijo primerno širše nego li so v resnici. Prenizko pasanje je še menj ugodno;

sploh se je prepasavati tam, kjer je život po naravi najožji; če uže mora biti naglašano. V naravi ni zaznamovan pri ženskej in je jedna njenih lepot, da zgornji del trupla prehaja v spodnjega v mehkih, upognenih črtah, zato ostane dobro umerjeno krilo brez naglašanega pasa, tako imenovana princes roba, najbolj ugodna in najlepša. V obče so ljudje harmonično v sebi rasteni, t. j. jeden del primeren drugim in skupnosti, le ta harmonija je različna: pri tankej visokej rasti drugačna, kakor pri kratkej in némamo razloga, rušiti jo. Z ozirom na modne žurnale stoji ženstvo na tem stališči: kar je tiskano, mora biti tudi prav in lepo. Toda kar je morda za jedno, ni za vse in vsaka bi imela malo premišljati, ali jej bode ta ali ona forma ugodna. Moda in obleka je stalni predmet ženskih razgovarjanj in marsikatera glavica premišljuje, kako bi se bolj mično in elegantno oblekla. V tem primišljevanji jo bo močno podpiralo, če pregleduje modne žurnale, zdaj skoraj vsakej dosežne od več let, in ako more, podobe kostimov prejšnjih časov, n. pr. 15. in 16. stoletja, in narodnih noš. Okrožje se jej bo razširilo in zadobila bo nekako spretnost v razsodbi, kaj je okusno, kaj ni, ker ženstvo ima navadno mnogo talenta za vprašanja, ki se dostajejo dobrega okusa.

Lasjé na glavi so obrazu to, kar je podobi okvir, obrobek. Izimši redke slučaje so temnejši od kože in kontrastujejo k tej prijetno glede svitlosti in povzdigujejo živahnost. Vsled tega ne sme biti frizura, če še tako umetalna, nikdar premogočna in taka, da bi vlekla vid in pozornost bolj náse, nego obraz. Velika, zelo široka ali visoka frizura vekša glavo neprimerno in kazi se skupna harmonija, ker glava, če sama po sebi v še tako lepej primeri k životu, postane preobilna; glavi najbližji del, vrat, vidi se preslab, da bi nosil z lahkostjo tako maso. Najbolj se to čuti, kadar se teme ali vrhna stran glave popolnem skriva in se ne loči, koliko je glave, koliko las. Ženskemu značaju je bolj primerno, temu bo vsaka pritrdila, urejati toaleto tako, da skupni vtis nareja vtis lahkega in gracijoznega, nikdar ne težkega, saj jim prištevamo mej drugimi dopadljivimi lastnostmi tudi lahko hojo! Le čestitati je ženstvu, da je one preobilne stavbe iz svojih in tujih las opustilo, vsled katerih je vrhna partija tako nadvladala, da je imela majhna ženska skoraj toliko glave, kakor zgornjega života. Lasje naj obraz obrobljujejo tako, da pride njegova glavna forma, oval, v veljavo, zato ni ugodno česati jih nazaj s čela, katero postane tako previsoko in četverooglato, premoško;

kakor tudi ni posebno lepo, izpušati jih prenizko v čelo do obrvij. Grkinje in Rimljanke so bile v toaletnej umetnosti jako spretne; v idealnih kipih in v portretih videti je gledé frizure vselej lepa ovalna kontura ali obris obraza, čelo je bolj na tri ogle, lasje so črez ušesa položeni, da se le v spodnjem delu kažejo. Vsi umetniki, slikarji in kiparji so se držali gledé las in frizure več ali menj idealnih zakonov grške forme ali so pa pustili lase slobodno razgrnene. Razven lepega okvirja obrazu imajo lasje še drug posel, da napravljajo namreč lep prehod od glave na ramena in vratu ozadje. Na zadnjem delu glave in v tilniku je pravi prostor kazati bogastvo las. Kadar se nosijo lasje v mreži, naj bi ne bila nikdar jednake barve z lasmi. Drobno blisketajoče se mrežice, na videz ali v resnici zlate in srebrne, tudi iz biserov, kakeršne so nosile Benečanke v 16. stoletji, delajo prav mičen efekt. Razločujejo se dobro od las in vidi se, zakaj so tako, bolj kepi podobno, urejene.

Pri nobednem delu ženskega oblačila moda ne poskuša toliko svoje moči, iznajti novosti, kakor pri p o k r i v a l u. Črni mrežasti v é l (Schleier), kakeršnega so nosile in ga še nosijo Benečanke, pozabljen je pri civilnem svetu skoraj popolnem in le ženstvo bolj nizkega stanu nosi neko malo mrežasto stvar na glavi, katera nekoliko nanj spomina. Tako velik, da seže vsaj črez rame in do srede hrbta, dá se jako lepo napravljati in daje nosilki nekaj zanimivega in je tudi eleganten, potem ni tako modi podvržen in velja jeden za dolgo časa. Zato bi smele za priložnosti, kadar je klobuk nepripraven, n. pr. na potovanji tako za izpremembo pripenjati si ga na glavo. K l o b u k ženski je pravi proteus glede forme in krasbe, posnema mnogokrat one preteklih časov, toda tako površno, da izbriše značajnost in razločevalne momente. Najmenj mu pristuje sezati v moške forme, ker so pretrezne in prozaične. Varovati se je pa tudi druge skrajnosti, namreč oblagati ga preveč s krasbo. Močne in mej seboj različne barve v kolikor večjej masi nastavljati blizo obraza, temu ni nikdar ugodno, ker vlečejo pozornost preveč náse. Umetne, naravnim jako lepo ponarejene cvetice vsake vrste, trakovi in druge podrobnosti so gradivo, iz katerega se da sestavljati mična skupnost. Nojevo pero, belo ali sivo, od nekdaj uže v rabi za ta posel, je jedna najlepših, seveda tudi najdražjih krasb, zahteva pa pred vsem lepo narejen klobuk ali slamnik.

Kakor rebra pride tudi ženska noga v velike stiske in mora trpeti marsikatera hudo stiskanje — zaradi lepšega. Noga mora biti

kar je móči majhna, to terja Evina hči od svojega črevljarja, naj dela potem kakor ve in zna, da le to doseže. V tem so dosegli Kitajci najvišji možni ideal; kitajska dama nosi šolničke komaj 4 palce dolge in 2 palca široke, ne more se torej z njo skušati nobedna Evropejka. Prosto ženstvo ima tudi na Kitajskem noge, kakeršne je Bog ustvaril, ker jih neobhodno potrebuje za hojo pri delu. Velika noga res ni lepa, v primeri k drugim udom premajhna pa tudi ne, ampak je karikatura. Tista sleparija, tist humbug, tista neumnost, delati opetnico prav visoko in staviti jo ne pod peto, kamor gre, ampak od pete naprej bolj v sredo podplata, vzame na videz nogi nekaj dolgosti, vzame pa tudi mogočnost lahke in elastične hoje, gotovost in gibčnost stopinje in prisili život držati se v nekej nelepej, upognenej črti. Veliko bolj vspešno lepoti noge in vsega držanja bi bilo, ko bi dotične dame in črevljarji obračali trud, kar ga potrosijo zato, da bi nogo zmanjšali, na to, da bi se obuvalo lepo vleglo nogi po formah, ker ta je le malokdaj od narave spačena. ali v neprimeri s telesom. Ker se je po navedenej sleparij skrajšana noga videla črez prste nekako debela in kepasta, iznašla je moda sedanjo špičasto obutev, in kdor hoče biti eleganten, mora se podvreči tej iznajdbi, katero bo morda v kratkem izpodrinila druga ravno tako protinarávna neumnost.

H koncu tega oblačilnega premišljevanja bodi omenjeno še pravilo, proti kateremu grešiti se modi včasih zljubi, pravilo simetrije. Človek ima levo in desno stran, obe strani jednaki dotikati se v sredi, t. j. ustvarjeni smo simetrično. Vsled te simetrije je nos, ker brez para in samec, v sredi in zahtevamo od njega, da stoji vertikalno, v simetričnej osi, ne po strani ali na pošev. Žensko vrhnjo oblačilo pa včasih pravo pot simetrične srede zatrè in jo zmakne po strani, na pošev; da bi lase vrhu glave tako preprečila, ne pride nobednej na um, vendar bi ne bilo nič bolj čudno. Klobuček nositi malo po strani je kaj druzega, klobuk je vrhu glave in ne vznemirja njene simetrije, ker se obraz vedno vidi.

Toliko o estetičnih načelih pri obleki. Drugi del spisa pride v drugem tečaji na vrsto.

Jezikoslovne razprave.

Kupálo.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Lehko je blagovoljni čitatelj uže v mojem zadnjem spisi uganil, da bi se poleg obrazov: krop-, koprn-, kopn- v slovanščini tudi bilo nádejati hohnívemu obrazu: kąp-, kateri bi značil sploh „gorkoto“. Rés nam to potrjuje Linde v svojem poljskem slóvniki, kder pri besedi „gorac“ nahajamo: człowieka porywczego nazywamy gorąco kąpanego. Kopczyńskiego grammatyka, 1780. l., III. 90., kar Linde nemški takó tolmači: kurz angebunden, hitzig, ter podaje potem še nekoliko primérov: gorąco cię kąpano, skoryś nazbyt. Cnapius, adagia 1632. l., 263.; kto gorąco kąpany, prędko spłoszy ptaki. Potockiego Argienida, 334.; a pri besedi „kąpany“, partic. praet. pass. v njem tudi čitamo: bardzoś gorąco kąpany. Potockiego Argienida, 188., kar Linde tolmači s temi besedami: bardzoś prędki, porywczy, hitzköpfig, heiss vor der Stirne, ter priméta: cf. gorączka, in potem še dodaje: nie trzeba bydź gorąco kąpanym. Andr. Rysińsk. 51.; gorąco kąpani byli, prędko wyskoczyli, ze dżdżu pod rynnę trafili. Birkowskiego kazania obozowe, 1623. l. Poljska beseda: prędki, adj., znači: schnell, hastig, isto, kar: porywczy, adj., hastig, voreilig, jähzornig: hitzig, in samostavnik: gorączka, f., zaznamenáva: Hitze, Jähzorn, innerliche Hitze, Fieberhitze; a stari Slovén je „Fieberhitze“ brez okolíša imenoval: ognĭ, m., ignis, febris: ognĭmĭ žegoma, febricitans, v Ostromiri. Mikl. lex. Sam Linde krivo misli, da beséda „kąpany“ (part. praet. pass.) znači „gebadet“, in zatorej smo po doslédnosti prisiljeni soditi, če tudi on tega nikdér ne govorí, da je „gorąco kąpany“ iz prvíne značilo: heiss gebadet; ali táka sodba je sama ob sebi végasta, in tudi jo krepko izpodbíja zgoraj povédani prímer: gorąco kąpani byli, ze dżdżu pod rynnę trafili; kajti če je to rékanje v poljskem jezici dobilo začétek od „gorkih kopélij“, potem so brez dvojbe nezmíselne Birkovskega besede: goréče kópani so bili, in zató so prišli z dežja pod káp. Vrhu tega človeka mahoma izza

gorke kopéli osvojí trudnost, kar je znano tudi prostemu narodu. Vse to nam jasno pripoveduje, da tu nikakor né misliti o glagoli, kateri staroslovénski slôve: kąpati, novoslovénski: kópati, poljski: kąpać, itd. ter znači: baden. Tréba je druge pomóči iskati. Vémo namreč, da časi kaka beséda še rabi v navadnem góvori, če tudi se je nje prvotni zmisel do konca pozabil. Takej besedi jezik v podporo pridene kakšno drugo, obče razumno, katera ima ist pomén. V Nemcih je često slišati in čitati: Leib und Leben; a tudi beseda „Leib“ je nekdaj značila: vita, das Leben, in zatorej Weigand, Wörterb. I. 925. učí: die pleonastische Redensart „Leib und Leben“ bildete sich, weil die alte Bedeutung von Leib (= Leben) schon entschwunden war. Mimo gredé bodi rečeno, da i slovanska beseda: živót, staroslov.: životŭ, m. itd. iz počétka znáči samó „vita“, in da je krivo le nemško zasekávanje, ako je to v nekaterem narečji zdaj tudi „Leib“. Zatorej vse tjakaj méri, da je poljska beséda: kąpany iz prvíne uže sama zaznamenávala nekaj tacega, kakor „segrét ali razkúrjen, vróč“, a ker so to ljudjé pozabili kesnéje, bilo je zaradi tega v neprestano podslómbo treba dodati: gorąco, adv., kar tudi vzraža: toplo v najvišjej stopínji, toplo do páljenja. Linde. Glagol: kąpać, na katerem stojí: kąpany, part. praet. pass., značil je morebiti „heizen“, ali kaj podobnega.

Tudi ruščini rabi podstava: kup- (staroslov.: *kąp-), heiss sein, brennen, o čemer svedoči tega jezika beseda: kupálĭnica, f., das Feuer auf freiem Felde, Bivouakfeuer, der Scheiterhaufen; vrhu tega je rus.: kupálo, n., das Brennkraut, ranunculus acris; litovski: kupolė (-lê) f., Johanniskraut, hypericum perforatum, vzprijéto je na pósodo; ruski: kupálĭnica, f., znači dalje: der Sturmhut, aconitum; a „Sturmhut“ se ruski imenuje tudi: ljútikŭ, m.: staroslov.: ljutŭ, adj., saevus, vehemens, violentus; srbski: ljut, adj., iratus, saevus; rus.: ljutyj, adj., grimmig, strenge, hastig, feurig; a „Brennkraut“ Čehu slôve: pryskyřník, m., in poleg tega je češki: pryskyřec, m., Brandbläschen, pryskyřice, f., Baumharz: goréča stvar, pryskyřičník, m., Gifthahnenfuss, Teufelsranunkel; poljski: prysk, m., glühende Kohlen oder Asche. Linde. Vse to nas vabi misliti, da pojem v ónih besedah, katere so vzdéte zgoraj oménjenim rastlínam: kupálĭnica itd., rés ne more biti drug, nego li v besédah: koper, m., anethum, kopríva, f., Brennessel, namreč: heiss, brennend. Ruski je dalje: kuporósŭ, m., der Vitriol,

kuporósnaja kislotá, die Schwefelsäure. Ta samostavnik bi jaz delíl: kupor-os, dajóč mu obrazílo „os“, kakeršno je v srb.: prk-os, m., der Trotz: prko-njiti se, v. r. impf., zürnen; malorus.: dziv-osy, plur., Wunderding, priméri: kundosić, v., bei den Haaren reissen; češki: rak-os, rok-os, m., Schilfrohr; poljski: dziw-osy, plur., wunderliches Zeug, krzyw-os, m., krummes Ding, lat-os, m., einjähriges Thier. Mikl. Gramm. II. 327.

Kupálo.

Od podstave (rus.): kup-, staroslov.: *kąp-, heiss, brennend, po mojih mislih treba tudi proizvajati ruskega slutvo-bogá po imeni kupálo, n. (*kąpalo, v staréjšem lici: *kąpadlo), kar po vsem, kolikor sem do zdaj govoril o tej stvári, nikakor ne more značiti nič druzega, nego li samó: das Feuer (zur Zeit der Sommersonnenwende.) Beseda „kupalo“ je v tem zmisli zdaj malo ne uže zamrla, ker je krščanska véra izpodrínila večíno poganskih nazivál in običajev, ako tudi ne vseh ter ne povsód jednako. V ruskem narodnem góvori še vender nahajamo: kupála, m., der Johannistag, Ivánŭ Kupála, Johannes der Täufer. Pavlovskij, russ.- deutsch. Wörterb., 2. Aufl., Riga 1879. Tudi neko poljsko narečje še govorí: na kupajła, namésto: na święty Jan, zur Johanniszeit. Mikl. Gramm. II. 100. Te besede nikdér ne morem dobiti v poljskih slóvnikih, kolikor je meni dostopnih. Kupajło stojí namesto: kupadło, kakor poljski: brzechajło, Zänker, krzykajło, Schreihals, namésto: brzechadło, krzykadło. Mikl. Gramm. II. 100. Težko je, trdno reči, ali se je poljska beséda: kupajło hohníka iznebíla stóprav kesnéje, ali je na pósodo vzeta iz ruščine. Vender se mi zdí resnici podobno, da so jo Léhi, koder jim še rabi, vzprijéli od ruskih sosédov, ker je tóli redka v poljščini, katera ima drugo, prostemu narodu povsod znano ime: sobotka, f., das Sonnenwendfeuer, in ker né verjeti, da bi zgoraj povedana beséda „kąpany“ (part. praet. pass.) še imela hohník v sebi, a „kupajło“ ne, če tudi sta obé vzníknili iz istega glagola, a ne samó iz istega korena. Vrhu tega né pozabiti, da se nahaja „kupalo“ v jedínih ruskih cerkvénih zapisih poznejše dobe, in da pisatelji uže néso tedàj znali prvotnega razuma rečene besede, ter so zaradi tega z velíko mrzostjo izrecno pripovedovali bajeslovno pomoto, kakor bi to bil res nekakšen bog poganskih časov. Da so v ruskem narodi malo ne usehníli vsi pravi in čisti viri ali studenci, kateri bi

nam svedočili, kaj si je ta beseda po resníci zaznamenávala, temu se né čuditi; kajti pobožni krščeníki, še posebno duhovniki, od katerih jedinih imamo najstaréjše a skope zabeléžke, néso radi govorili o poganskej gnusoti; mnozim se je lepše zdelo molčati. Pri ostalih Slovanih, razven poljskega „kupajła“, tega imena uže ne dobodeš ni v staréjših spisih, ni v pripovédkah a ni v živem góvori, kolikor je meni znano, ter nikakor ne moremo trdno védeti, če li je, in katerim li Slovanom vrhu Rusov je nekdaj rabílo. Kakó hoče brez obile knjižnosti in zgodovinskih zabeléžkov drugače biti? Nikogar né tajno, koliko poganskih beséd so s takim potem ljudjé ali do dobrega izgubili z jezika, ali o njih do konca pozabili, kaj so iz prvíne zaznamenávale. To se je pó nekaterih krajih zgodilo hitréje, a po drugih poznéje, kakor je k njim prišlo krščanstvo poprej ali kesnéje in kakor je ali zajétnejše ali šibkéjše kalí obródilo ljudém v srcih. Tudi si je misliti, da vsa slovanska plemena povsod istih imén svojim bogovom néso uže odtlej imela, od kar so se tóli široko raztegníla po zemlji, in da jih zatorej izvéstno uže néso iméla za ónih časov, kadar so prvič jéla v zgodovíni stopati mej druge evropske narode. S kratka rêči, nikdér na svéti néma tolike zméte in take zmési, kakeršna je v slovanskem bajeslovji, ki je za tega delj neizmerno težka védnost, ako tudi so bajeslovnega napisali uže mnogo, a malo na korist; kajti največ tega je ali glupo izmišljánje ali nekritično ugibánje ali samovoljno tolmáčenje. Vrhu napake, oménjene uže poprej, da so domači pisatelji prepozno ter preskopo le tu in tam črhnili kaj o katerem poganskem bógi svojega rodú, ker néso razuméli, koliko bi s tem bilo ustreženo bodočim vékom, nahajamo tudi še drugo zlo: nekateri so namreč ostalih slovanskih plemén bogove nezgodovinski in brez vestí po sili vgnétali tudi v svojih rojakov božanstva. Tujih narodov knjižnici, ki so brez védnosti našega jezika pisali osobito o polabskih Slovanov bogovih, največ néso znali niti imén prav zabeléžiti, a še menj so mogli dobro pogoditi notranje svojstvo in značaj bajeslovnega bitja. Ali čemú bi jih kdo grajal, kà niti Slovan sam svojih bogóv poznéjša léta né bil dóbelj vselej prav zapisati! V ruskih spomenícih čitamo: Dažba in Dašuba; Striba; Makošĭ in Mkošĭ; Semargla (acc. sing.), poleg: Dažĭbogŭ, Stribogŭ, Mokošĭ, vŭ Sima i vŭ Rĭgla itd. A slovanska bajeslovna védnost je vrhu vsega tega vender brez dvojbe možna ter bode brez dvojbe tudi ustanovljena. Vrlo žal mi je, kà zdaj némam v roci bajeslovnih dél učenih Rusov naše dobe.

Popréj le mimo gredé v misel vzéte poljske beséde: sobotka, f., Sonnenwendfeuer, jaz ne bi proizvajal od „sobote“, Samstag, staroslov.: sąbota, f., sabbatum. Zdí se mi prenagljenost, jezikoslovne težave izpod nóg spravljati z vóhanjem tujega pridobitka povsod, kder koli slišimo glasove, po samem naključji podobne glasóvom te ali óne besede kacega druzega jezika. Tudi trebé na umi iméti, da je ta beseda po vsej príliki ostala iz poganskih starodavnih časov, kadar Slovan še né poznal zdanje „sobote“ niti na pósodo jemál od sosédov toliko, kolikor poznéje, izvéstno vsaj ne bajeslovnega nazivála. Jezik slovanskega pleména kaže ogromno samorodno krepost: rék in gór, mést in vasíj je na široko po Evropi vzníknilo iz njega tóliko, da se je čuditi, a kakó li ne bi domačim, jako čislanim, po tedanjem razumi svétim obíčajem bil mogel najti sam svojih beséd! Opómeniti je k temu, da na poljskej zemlji nahajamo obilo starodavnih, vmés tudi uže pred samim krščanstvom ustanovljenih vasíj in mést, ki se zovó „Sobota“ ali „Sobotka“, in da je „Sobota“ ali „Sobotka“ tudi méstơ in gôra v Šlezákih, Zobten, der Zobtenberg.

O tej gôri Šafařík piše: „důležité v nejednom ohledu jest prastaré jméno hory Soboty (nyní Zobtenberg), na níž Staroslované své přepamatné svátky, Sobotky jmenované, slavívali.“ Slovanské starožitnosti, v Praze 1837., na 761. str. — Né po vsem dokazano, da je „sobotka“ i v začetki brez nobene dvojbe znáčila samó to, kar v poznejših dobah in kar zaznamenáva še denes; a še menj vérujem, da imamo v njej ime kacega božanstva, ako tudi Linde v slóvniki priméta: „cf. Sabot, božek Szlęzaków, czczony na górze Zobtenberg“, ker on z nobenim dokazom kakeršnega koli pisatelja na tem mésti ne podpira svojega mnénja, in ker ne uméjem, zakaj Sabot, a ne Sobot. Če je rés uže iz prvíne značila samó „kresni ogenj“, morda bi se utegnilo misliti, da je nje temni koren kakor koli v blížjem ali daljšem rôdi z novoslovénsko besedo: zubŭlj, m., die Flamme, in s srbsko: zublja, f., usukana léskova ali dobôva luč. Kar se dostaje menjávanja mej glasoma „s“ in „z“, dalo bi se morda temu prispodobiti staroslov.: zidŭ, m., zĭdŭ, m., murus, zĭdatelјĭ, m., aedificator, poleg: sŭdŭ, m., murus, sŭdateljĭ, m., conditor; tudi staroslov.: svagarĭ, m., svegarĭ, m., der Schwamm, namesto česar je novoslov.: žvàg, m., kresílna goba, a ruski tudi: čaga, f., unechter Zunderschwamm. Erjavec v letop. slov. Matice 1880. l., na 216. str. „Slovník naučný“ velí, da ime;

sobotky, f. plur., za „kresni ogenj“ rabi ogerskim Slovakom, galíškim Poljakom in Belim Rusom. A vémo, da je podstava: sobot-krajevna imena obrodíla tudi mej Čehi in Moravljani ter po ogerskej zemlji zunaj Slovakov in vrhu tega mej kranjskimi Slovéni. Ali méri to morebiti i po teh krajih na bogočastje v dnevih polétnega solnóvrata? Zgodovína molčí o tem, kakor tudi o premnozih stvaréh slovanskega bajeslovja. V Čehih je: Sobotka, f., zeló staro méstce Boljeslavske oblasti, a na Moravskih tléh: Sobotin, m., Zoptau, neka vas, ter na Ogerskej: Sobotica, f., srbski: Subotica, f., Vuk, ogerski: Szabadka, Maria-Theresiopol, a v Kranjcih: Sveta Sobota (ali Bukov Vrh), der Sabatberg. Freyer, Ortschafts- und Schlössernamen in Krain, 12. Ali more vse to in drugo te vrste brez nobenega izímka biti od jedíne krščanske „sobote“? V srbsko naziválo „Subotica“, Maria-Theresiopel, res vidimo, da je zaséknilo „sobotno“ ime, katero Srbu slôve: subota, der Samstag; a to se je morda zgódilo proti sebi v mlajšej dobi, kakor svedôči ogersko lice te besede „Szabadka“, katero bi slulo „Szubadka“ brez dvojbe, ako bi mu „subot-“ bilo v podstavo.

(Dalje prihodnjič.)

Verske bajke na Dolenjskem.

Priobčuje J. Trdina.

(Dalje.)

18. Tisto noč, v katerej se je rodil Kristus, izpolnilo se je vsakemu človeku vse, kar koli si je želel. Kdor je hotel zlata, našel ga je drugi dan poln rudnik. Kdor je rajši imel rodovitno polje, plenjalo mu je od takrat žito desetkrat bolje, kakor vsem sosedom. Komur se je zdela voda premrzla, pritekel mu je studenec, ki je bil po zimi gorák, da ga je bilo veselje piti, po letu pa mrzel, da so delavci po polu ure daleč ponj hodili. Takrat se je odprl Pod-turnom bistri Radež, hladni in krhki izvirek pri Ždinjej vasi in druge dobre vode. Nekaterim se je tožilo, da se po zimi ni moči kopati in drugo jutro bruhal jim je pred hišo iz zemlje vroč studenec, da so se brez škode lahko v njem okopali. Tako so postale vse toplice. Ni mogoče prešteti vseh dobrot, katere so prišle tisto noč na zemljo. Pa tudi

dan denašnji ima sveti večer veliko moč. Ta in pa kresni večer goré zakladi, da lahko obogati, kdor jih umé vzdigniti. Sveti in kresni večer pogovarja se tudi živina, kaj se bo čez leto zgodilo. Kdor ima pri sebi praprotovo seme, jo dobro sliši ali ni nikomur svetovati, da jo gre poslušat, ker zve človek lahko svojo smrt ali kako drugo nesrečo, ki ga čaka bodoče leto. Kdor prinese na polunočnico s seboj v štiri peresca deteljo, spozna vsako čarovnico, ker so obrnene takrat vse proti cerkvenim vratom. In tako se vidi in doseže tisto noč še veliko drugih imenitnih rečij; če je človek brez smrtnega greha, sosebno rado pa se posreči takemu, ki je še popolnoma nedolžen. Moliti je vselej dobro in Bogu prijetno ali nikoli nas ne usliši rajši, kakor sveti večer, o polunočnici, ker se mu je rodil to uro edini sin in je vladalo radi njega obče veselje na nebu in na zemlji.

19. Ko so šli sv. trije Kralji iskat novo rojenega kralja nebes in zemlje, nagovarjali so tudi svoje žene, da bi šle z njimi. Kraljice pa so se strašno raztogotile in rekle, da ne bodo nikoli spoznale višjega kralja nad saboj. In tako so šli sv. trije Kralji sami poklonit se Kristusu. Po njihovem odhodu so se kraljice posvetovale, kaj bi storile, da ne pridejo pod oblast novorojenega kralja nebes in zemlje. Uganile so tako, da se treba zapisati hudiču in ga prositi za svèt. Hudič jim svetuje, da naj kralje, svoje može, ostrupijo in zavladajo mesto njih same. Sv. trije Kralji so se poklonili Kristusu in se vrnili potem domu. Kraljice so jih prelepo pričakale in jim pripravile dobro kosilo, golobiče in grlice. Sv. trije Kralji se vsedejo. Predno začnó kositi, narede nad jedjo novo znamenje, znamenje sv. križa. Golobiči in grlice začrné, da so bili bolj črni ko oglje. Kraljice pa obledé in se stresejo, ko vidijo, da jih je izdalo znamenje sv. križa. Namazale so se pod pazibo s hudičevo mastjo in pobegnile na Klek k svojemu novemu ženinu hudiču. Sv. trije Kralji pa niso marali za vlado, ampak so se oblekli po meniško in šli oznanjevat sveto vero, vsak po svojej deželi: eden tamo, kjer solnce vshaja, drugi tamo, kjer solnce zahaja, tretji pa tamo, kjer solnce o poludan stoji. Bog jih je sprejel za prve svetnike v nebesih, njihove napuhnene babe pa hudič za prve copernice na zemlji.

20. Ljudje pravijo o grlici ne le, da poje, grli, kruli in golči, ampak tudi, da ziblje in túta. Ko je bil Ježušek še v zibeli, imela je enkrat njegova mati Marija opravilo zunaj hiše, in je velela grlici, da naj mesto nje ziblje Jezuška. Grlica pa je bila nerodna

in je Ježuška prevrnila. Marija se vrne v hišo in v strahu in nejevolji dá grlici zaušnico. Od takrat se grlica, kadar poje, drži po strani in poje tako, kakor da bi zibala, golčeč z otožnim in zamolklim glasom v enomer: Tu-ta-tu, tu-ta-tu.

21. Ko sta sv. Jožef in Marija z malim Ježuškom pobegnila v Egipet, poslal je kralj Herodež za njimi svoje vojake, da jih umoré. Vojaki so jih uže skoraj došli in sv. Jožef in Marija sta klicala z milim glasom Boga na pomoč. V tistem kraji imel je hud razbojnik svoj brlog. Razbojnik je zaslišal kričanje in prišel gledat. Mali Ježušek mu se smili, da bi moral poginiti tako mlad, lep in nedolžen. Brž pripelje iz brloga konje, enega zase, enega za sv. Jožefa in enega za Marijo in Ježuška. Dobri konji odnesó svete popotnike vojakom izpred očij in jih rešijo. Razbojnik poljubi Ježuška in ga vpraša dobrovoljno, kaj mu bo dal za plačiło. Ježušek spregovori prvikrat in veli razbojniku: To, kar bom sam imel. Razbojnik se je vrnil v svoj brlog in je še mnogo let napadal ljudi in grabil tuje blago. Potem pa so ga ujeli in križali. Visel je na Golgati, na Kristusovej desnej strani in Bog mu je podelil milost, da je spoznal svoje grehe in se zanje pokesal. Kristus pa mu je izpolnil svojo obljubo in mu dal to, kar je sam imel: svoj sveti raj in večno izveličanje.

22. Sv. Jožef, Marija in Ježušek so potovali v Egipet. Pot je bil pust in peščen. Ježušku pride v čeveljček droben kamenček, da se je moral izuti in stopiti z boso nožico na gola tla. Tamo, kjer je stala bela nožica Ježuškova, pognala je iz peščene zemlje lepa, neznana cvetlica — bela lilija, znamenje njegove angeljske nedolžnosti in čistosti.

23. Sv. Jožef Marija in Ježušek prišli so na potu v Egipet v goščavo bodéčega trnja. Sv. Jožef in Marija sta lepo pazila, da Ježuška ne uprašne trn ali grmovje; bilo je tako gosto, da ga nista mogla obvarovati. V ročico se mu je zasadil oster trn in iz rane padla je na zemljo kaplja krvi. Iz zemlje pa je pognala najlepša vseh cvetic na božjem svetu, veselje za vsako človeško oko, živo rudeči in žlahtno dišeči šipek ali gartroža.

24. Preljubi slavček je bil od konca slab pevec, da so ga ljudje zaničevali in poslušali rajši vrabca kakor njega. Tiči so se skušali, kateri da zna najlepše peti in so tako obsodili, da poje najlepše veseli škrjanec, najgrje pa otožni slavček. Ta sodba je ubogega slavčka

tako užalila, da ni mogel ne jesti ne spati. V tistem kraji so prenočili takrat sv. Jožef, Marija in Ježušek. Sv. Jožef in Marija sta spala, Ježuška pa so od silnega truda tako noge bolele, da ni mogel zaspati. V temnej noči zdelo mu se je strašno pusto in žalostno. Globoko je vzdihnil: Oh, da bi me hotela kratkočasiti zdaj vsaj kaka tičica s svojim petjem — rad bi prosil zanjo Boga, naj jej podeli najlepši glas mej vsemi tičicami, da bo sebe in ves svet z njimi razveseljevala. Slavček sliši Ježuškove besede in mu začne prepevati in prepeval je tako lepo, tako sladko, da je Ježušek kmali zadremal in zaspal. Zdaj slavček ni več žaloval, veselo je pel vso noč svojo srečo, božjo slavo malega Ježuška in neskončno čast njegove matere Marije. Precej drugi dan so napravili tiči nov zbor, in na tem zboru so v en glas potrdili, da tiča ni bilo in ga ne bo, ki bi se mogel s slavcem kosati. In kar so razsodili tiči, potrdili so tudi ljudje. Slavček prepeva še zmerom najrajši in najlepše po noči, v hvaležni spomin tiste noči, v katerej mu je po Ježuškovej prošnji podelil Bog dragoceni dar sladkega, ves svet razveseljujočega petja.

25. Sv. Jožef, Marija in Ježušek so počivali na potu v Egipet enkrat pod lipo, enkrat pod gabrom in enkrat pod brinjevim grmom. Bog je blagoslovil ta drevesa, da nikoli v nobeno njih ne bo treščilo. In res se tudi še nikoli ni slišalo, da bila udarila strela kedaj v kak gaber ali brinjev grm. V lipo pa je treščilo že dostikrat, zato, ker je sama Boga prosila, da bi jej preklical svoj blagoslov. Rekla mu je: Mene sade najrajši k cerkvam. Kadar bo namenjeno, da bi moralo treščiti v cerkev, naj zadene strela rajša mene, malo vredno drevo, kakor tvoje dragoceno svetišče, da se ne zgodi kaka nečast svetemu Rešnjemu Telesu v altarji. Bog je lipi lepo prošnjo uslišal ali jej je podelil za to druge mnogo več vredne darove in časti kakor gabru in brinjevemu grmu. Postavil jo je, kakor je želela, za varhinjo svojih cerkvá in pobožnih kristijanov, ki se v njih nahajajo. Dal jej je mehek in gladek les, da delajo iz njega podobarji svetnike in svetnice, ki stoje v altarjih. Dal jej je plemenito dišeče cvetje, na katerem nabirajo čebele najslajši med za ljudi in najboljši vosek za blagoslovljene sveče, ki gore pri maši in sploh pri službi božjej. Dal jej je lepo rast, ravno deblo, košate veje in svetlo perje, da se je obveseli vsak človek, že ko jo od daleč zagleda. Podaril jej je zdravilno moč za mnogotere bolezni in nje senci tako prijeten hlad', da trudni popotnik pod nobenim drugim drevesom tako povoljno in v slast ne

počiva. Da si je mehka in nežna, ima vendar ta posebni blagoslov, da tudi v najhujšej zimi ne pozebe. Okolo nje pokajo od mraza najmočnejši hrasti, bukve in gabri, ona pa ostane zmirom zdrava in cela, kakor da raste kje tamo doli na gorkem Talijanskem, ne pa v našej mrzlej deželi. In če vanjo tudi trešči, se še nikoli ni primerilo, da bi se od tega razčesnila in posušila. Strela jej odbije vrh ali kako vejo in deblo nekoliko osmodi in ogrebe, čez malo let pa se rane spet zacelijo in drevo tako zabrsti in zagosti, da mu se malo kje še kak kvar zazna.

26. Ko so prišli sv. Jožef, Marija in Ježušek v Egipet, so bili silno žejni, ker več dnij ni bilo najti nikjer studenca. Pri prvem vodnjaku prosijo ljudi, da bi smeli piti. Ti ljudje pa so bili neusmiljenega srca in jim niso dovolili, da bi si žejo pogasili. Vprašali so jih zaničljivo, če so mar pozabili pot do svojega doma, da se potepljejo tako po svetu. Pitali in žalili so jih z najgrjimi pridevki in kletvami; rekli so jim celó, d a s o c i g a n i, kar je bilo pri Egipčanih najhujše razžaljenje in zasramovanje. Jokaje šla je sveta rodovina dalje. Bog je pa kaznil neusmiljene ljudi še tisto uro, d a s ó p o z a b i l i p o t d o s v o j e g a d o m a in se jeli potepati po širokem neznanem svetu. Kamorkoli so prišli, jih je vsak človek črtil in preklinjal, jih podil od svojega praga in jim še vode ne privoščil. Nihče jim ni rekel drugače, kakor cigani in Egiptarji in tako pravimo njihovim naslednikom še dan denašnji v svarilo in spomin, da pade vsaka kletev nazaj na tistega, ki jo nameni svojemu bližnjemu.

27. Marija se je, kar je bila živa, samo trikrat zasmijala. Prvikrat, ko je mali Ježušek zagledal na drevesu lepo jabelko in rekel: Jabolček, vidiš kako sem jaz še majhen, da te ne morem doseči. Ker ne morem jaz do tebe, pa pridi ti do mene, ker bi te tako rad pojedel. Tem priprostim besedam se je Marija zasmijala. Ali jablana je poslušala Ježuška in se nagnila k njemu, da je mogel jabelko utrgati. V drugo se je to takole zgodilo: Marija je Ježušku urezala prvo suknjico in ga šaljivo vprašala, če ve, kako jo je treba narediti. Ježušek veli: O, to ni nič težko. Vidiš, ta rokavček se mora strniti takó, in ta tudi tako in oba rokavčka se morata prijeti stana tukaj pa spet tukaj in tako se napravi vse drugo tako, da bo suknjica lepa in tako močna, da jo bom lahko nosil, še ko bom velik. Marija se nasmeje priprostim besedam Ježuškovim. Suknjica pa se strne in naredi brez šiva vse tako, kakor je rekel Ježušek. In ta suknja je z njim vred

rastla in ostala cela in lepa, dokler je živel. Nosil jo je do svoje smrti. Po njegovej smrti pa so vadljali zanjo vojaki, kakor je pisano v svetem pismu. Tretjikrat se je nasmijala Marija Ježušku, ko je bil uže nekoliko odrastel in je pomagal svojemu krušnemu očetu sv. Jožefu delati. Sv. Jožef je potreboval deske. Desko je našel, ali ko primeri, mu se zdi, da je nekoliko prekratka. Ježušek veli: Pa kaj zato, če je prekratka, dajva jo potegniti! Marija se zasmeje priprostim besedam. Sv. Jožef in Ježušek pa primeta desko in deska se jima tako potegne, da sta jo mogla porabiti.

28. Ko je šel Kristus v puščavo, nameril se je na zmrzneno kačo. Kača se mu je smilila, pa jo je vzdignil, ugrel in oživil. Hudobna kača pa se je zavila Kristusu okolo roke in ga vpičila. Ker je znal vsak strup zagovoriti, mu ni mogla škoditi ali nehvaležnost ga je tako unevoljila, da je kačo preklel in obsodil, da ne bo nikdar več nobene gorkote občutila v svojem truplu. Ta sodba se izvršuje še dan denašnji. Kače se ne prime nobeden žarek poletnega solnca. Kdor jo potipa, se lahko uveri, da ostane mrzla tudi v najhujšej vročini.

29. V puščavi je hudič trikrat Kristusa skušal in ga ni mogel zmotiti. Ta hudič je bil Lucifer, kralj vse peklenske vojske. Ko je Lucifer videl, da je premagan, je bežal v svoje peklo nazaj. Hudiči pa so uže vedeli, kako strašno se je osramotil in so se nanj tako ujezili, da so mu peklenska vrata zaklenili. Zastonj je trkal in jih prosil, da bi mu odprli in ga spet sprejeli za svojega kralja. Hudiči so mu rekli, da ne marajo tako slabega kralja, naj se pobere nazaj, od kodar je prišel in naj se potrudi, da izbriše in popravi grdo nečast, ki jo je na zemlji nakopal nase in na vso peklensko vojsko. Lucifer je spoznal, da nobena prošnja nič ne pomaga in je prosil hudiče, če mu nečejo odpreti, da naj mu dado vsaj kako društvo, drugače mu bo na zemlji od puščobe poginiti. Tej prošnji so se hudiči dali omečiti in so mu vrgli pred vrata dve babi: vojaško in financarsko ljubico. In tako je prišel Lucifer spet na našo zemljo in je zarodil na njej s svojima nečednima babama — nemškutarje! Od tod dohaja, da je to pleme tako sovražno Bogu in bogoljubnim Slovencem in tako prijazno nevernemu divjaku Turčinu. Kako nek bi mogli marati nasledniki peklenskega kralja za božjo čast in kako nek bi mogli ljubiti slovenski rod in jezik vnuki vojaških in financarskih ljubic.

Opazka: To burko zložil je domoljubni in šaljivi kovač, ki stanuje blizu Novega mesta. Po duhu in obliki je močno podobna 4. bajki (o hudičih, ki so zarodili grajščake). Morebiti je kovač posnel svojo basen po tej, ki je na vsak način starejša, mogoče pa je tudi, da sta prišli obe iz njegove kovačnice. Starec je kmetiškega rodu in je hodil v svojej mladosti tlakó delat. Na tlaki ga je udaril grajski hlapec brez vzroka z lopato po ušesu, kár ga je tako razkačilo, da je pustil očetov dom in kmetijstvo in se šel učit rokodelstva. Ni torej čudo, da je na grajščake tako hud. Vpričo mene prosil je neko ženo, da bi mu posodila goldinar, ker je denar doma pozabil. Žena ga vpraša, čemu mu bo goldinar? On veli: Ravno denes je 25 let, kar je tlaka nehala, pa bom dal goldinar za mašo, da se bo brala za cesarja Ferdinanda, ki je odpravil tlako in porezal parklje tem prekletim i. t. d.

30. Kranjska dežela je bila nekdaj dobra in rodovita, da malo takih. Prave sreče pa v njej ni bilo, ker so si ljudje brez konca in kraja eden drugemu zavidali. Kristus pride na Kranjsko in ko vidi tako nevoščljivost, prekolne kranjsko deželo, da je zgubila rodovitost in postala menda najslabša med vsemi deželami. Zdaj so Kranjci spoznali svojo húdobnost in so se resnično za svoj greh pokesali in spokorili. Sveti Peter pride Kristusu to povedat in ga prosi, da bi se jih usmilil. Kristus se vrne v Kranjsko deželo, naredi čez njo svoj križ, jej da svoj sveti blagoslov in veli: „Ostala boš mej deželami najslabša, ali mesto bogastva prejmi dar, ki je več vreden kot vsi zakladi tega sveta, prejmi moj mir, moj večni mir, ki ga ne bo kalil nobeden punt, nobena vojska.“ — Ta blagoslov Kristusov se je potrdil. Od takrat, ko jej je bil podeljen, niso vznemirjali naše dežele ne punt, ne vojske. Vsa ljudstva blagrujejo Kranjce za to dobroto vseh dobrot, mi pa smo še vedno tako nehvaležni in slepi, da ne spoznamo, kako srečna je dežela, v katerej prebivamo.

31. Kristus se je nameril na kmeta, ga pozdravil in vprašal: Oče kako je? Kmet veli: E, ko bi imel človek vsaj svojega konja, da ne bi bilo treba zmerom najemati, bi bilo še-še, tako pa je slabo, da ne more biti slabeje. Kristus ga tolaži in reče: Svojega konja boste precej dobili, če odmolite z zbranim duhom brez posvetne misli eden očenaš. Kmet se obveseli in začne moliti. Predno še primoli do sredine, se zagleda v Kristusa in vpraša: Ali tudi uzdo? —

Tak je bil ta kmet, tako raztreseni pa smo v molitvi tudi mi drugi in potem pa se še čudimo, da nam Bog neče uslišati blebetanja!

32. Kristus in sv. Peter sta potovala. Sv. Peter je vzel s seboj meč, če bi se nameril na hudiča, da bi mu glavo odsekal. Po cesti pride hudič in za njim baba. Sv. Peter mahne, ali tako nerodno, da odseka glavo mesto hudiču babi. Ves srdit plane nad hudiča in odseka glavo tudi njemu. Kristus se unevolji in zapove sv. Petru obema glavo nazaj postaviti. Sv. Peter izpolni Kristusovo zapoved ali v naglici spet tako nerodno, da je dal hudiču babino glavo, babi pa hudičevo. To je vzrok, zakaj je hudič zdaj tako neumen, babe pa vse hudičeve. (Godčevska burka).

33. Kristus in sv. Peter sta prišla zvečer h kmetu in ga prosila, da bi ja prenočil. Kmet veli: Prav rad vaju bom prenočil in vama dal tudi večerjo, ali jutri zjutraj mi bosta pa morala pomagati mlatiti, drugače vaju nečem. Kristus in sv. Peter sta bila zadovoljna. Po večerji sta se ulegla na teme in zaspala. Zjutraj ja pride gospodar klicat. Ona dva sta bila trudna in nista mogla vstati. Gospodar ja pride klicat v drugič in ves nejevoljen, da ga nista precej ubogala, namaha sv. Petra, ki je spal pri kraji. Kristus in sv. Peter pa sta si hotela še malo odpočiniti in sta ostala na temenu. Sv. Peter se je bal, da ga gospodar ne bi še enkrat pretepel in se je ulegel zdaj za Kristusa. Gospodar prihrumi v tretjič s strašnim vpitjem, da takih lenuhov še nikoli ni imel pod streho in veli: Ta pri kraji je že nekoliko dobil, zdaj treba nažgati še ónega. Sv. Peter bil je spet tako naškan, da se je od bolečin kar zvijal. Kristus in sv. Peter vstaneta in gresta na pod. Gospodinja jima ukaže, da naj delata, Kristus pa veli: To se lehko opravi bolj z lahkoma, in snopje zažge. Gospodinja se silno prestraši, pa se kmali spet utolaži, videč čudo, ki se godi na podu. V en konec odletele so pleve, v drugi konec čisto zrnje, na sredi pa je ležala mesto snopja lepa, nestolčena slama. Kristus posvari gospodinjo, da naj nikar ne dela tega, kar je njega videla in odide s sv. Petrom dalje. Baba pa je rekla: Kar zna ta, bom tudi jaz naredila. Nametala je poln pod snopja in ga užgala, ali o joj! zgorelo jej je ne le snopje z zrnjem in plevami, ampak tudi pod, hiša in vsa druga poslopja.

(Dalje prihodnjič.)

Réka.

„Têci, têci, hladna vôda,
Vôda hládna, bístri vál!
Bog ti mnozega narôda
Zêmljo mériti je dál."

„Spét vijólic ti pokríla
Grêda je dehtéča brég;
Vésna se je probudíla,
Mraz pobégnil, skôpnel sneg."

„Iz oblíčja ti odséva
Zlatozárni sólnčni zrák;
Kós in drózeg tam prepéva,
Tu skorjánec gre v oblák."

„Vse, kar léta, hôdi, lázi,
V sebi čuti novo krí;
Rádost se igrá v obrazi,
Rádost v srci vseh ljudíj."

„Mêni vésna se ne sméje,
Jaz vesêlja nič ne znám;
Mêne blagi up ne gréje,
Dníj dozdánjih se kesám."

„V brêzno tvôje, šúmna réka!
Vabi me neznana móč,
Kdér objame v sèn člôvéka
Mrzla, valovíta nóč."

„V pôkoj véčni me zazíblji,
Nêsi me črez béli pród;
Z mánoj tí prijazna gíblji
Mímo kóče mojih zmót!"

„Déklica tam ljubezníva
Z gréhom v sméhi se igrá,
In sladkósti vse užíva
Neizvésta bez srcá!"

Nebojèč v tolmún je plánil,
V brzi krogotôčni vál,
Ki je v svôjem víru shránil,
V sé potégnil ga do tál.

Na obréžji réke stala
Ona in ohôtnik njé;
Slika njiju se zibála
V zrcali je iz vodé.

Sméh na ustih, sméh v očési,
Na obrazi sama slást,
Tíh trepèt po vsem telési,
In v pogledih žejna strást.

Róka njena je v njegôvi,
Sreblje ust sladkóst deklìč —
A tedàj na brég z valôvi
K njíma se plaví — mrlìč.

Opletèn s povôdno trávo,
Vdrte je imèl očí,
Usta néma, blédò glávo,
V hládnih žílah mírno krí.

Podlomski.

Otok in Struga.

Noveleta.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

VI.

Kontesa Serafina svojej sestričini Luciji.

Na Otoku sem! In sedaj v tej zimi! Če se ozrem skozi okno, lomijo se veje pod težkim snegom. Kavke in vrane letajo po vrtu, ter lačno kričijo. Voda je pokrita z ledom in nebo je sivo in temno. Dolgočasno je, dolgočasno, dolgočasno! Ali to ugaja mojemu dušnemu stanju! Zima mi je v duši. Lucija, jaz sem grozno trpela!

Tri leta je sedaj uže preteklo, kar sem videla zadnjič ta pusti kraj. Tri leta, ali moje srce je postalo starejše za deset let. Za ves svet ne maram več. Tu pri oknu Ti sedim, ter zrem v dolgočasni dan in po mojej duši se podé temne misli kakor zunaj sneženi oblaki po sivem nebu. Sama sem, sama, moj Bog, kako sama!

Kako je to vse prišlo! Ti veš, da je grof Egon letal za mánoj. In časih se mi je zdelo, da bi ga lehko rada imela! No, pa je bil prebrisanejši nego sem menila. Ko mu je pri hčeri stvar vršila se prepočasi, lotil se je matere! Čudno se mi je zdelo, da se je mama hipoma zopet pomladila! Črna obleka je zginila kar čez noč; vsako jutro pa si je z barvo nališpala lice! Nekega večera, ko sva ravno pri čaji sedeli, in ko ni bilo pri nas nikake družbe, zvedela sem kako in kaj.

„Pojdi iz sobe!“ dejala je mama strežaju, „jaz moram s konteso govoriti!“

Tedaj sem vedela takoj, čemu da mama za denes ni bila povabila družbe. Hotela je sama biti z manoj!

Ko pa je sluga odšel, vzdihnila je trudno:

„Serafina! srce moje! jaz te moram poljubiti!“

Pristopila je k meni, ter me poljubila na čelo. Kmalu sem zvedela, kaj je hotela nenavadna ta izjava gorke ljubezni.

„Kaj ti je mama?“ vprašala sem skrbno. „„Ali si bolna! Dozdeva se mi, da si čudno razburjena?““

„Serafina! dete moje!“ dejala je tiho, „ali bi se srdila, če bi se tvoja mama zopet omožila?“

„„Mama!““ vskliknila sem od strmenja. Ni mi pustila govoriti:

„Poglej, grof Egon je denes poprosil za mojo roko!“

„„Grof Egon! planila sem kvišku, grof Egon!““

„Da, grof Egon!“

„„Moj bratranec!““

„Da, tvoj in njegov oče bila sta si brata!“

„„Grof Egon, mama! Ti si ga pač zavrnila, predrznega tega človeka, ki uganja šalo s tvojo starostjo!““

„Zavrnila? Ne, jaz sem mu obljubila svojo roko!“

Bila sem otrpnela, od golega čudenja mi ni bilo mogoče besedice izpregovoriti.

„„Grof Egon! Moj Bog, mama vsaj vendar veš, — da tudi mene ljubi!““

„Morda! A snubi pa mene! Izbij si ga iz glave! Vsaj tako nisi za njega!“

In kako strupeno hudobno je govorila te besede!

Celo uro sva potem tiho sedeli v sobi. Ko sem končno povzdignila obraz proti mami, bila je letá v svojem stolu zaspala. V takem položaji je spala!

Vzbudila sem jo.

„Ali greva spat, golobica!“

„„Mama,““ ihtela sem, „„ti hočeš v istini stopiti v zakon?““

„V istini!“ In zaspano je posegla z roko po sladčicah. ki so stale na mizi.

„„To ni mogoče mama! Ker veš, da je potem postavljena mej naju stena, katera se prekoračiti ne dá! Potem se bodeš morala ločiti od svoje hčere!““

„Kakor želite, kontesa!“

„„Tvoja zadnja beseda, mama!““

„Moja zadnja!“

„„Lahko noč!““

A drugo jutro sem se odpravila in odpeljala iz očetine hiše. In sedaj sem tu, na Otoku, ki mi je dedščina pripadel po očetu, grofu Milanu. V srci srd, nesrečo in temo! Čez noč sem bila premislila vse! Nikdar ne bodem moškemu v last, in gnjusi se mi ta spol! Poglej sladkomodernega tega Egona! Kako se je zvijal okrog

mene in kolikokrat se rotil, da me ljubi! A sedaj hoče vzeti žensko, ki je ne ljubi, ker bi bila lahko njegova mati! Tak je ta spol!

Tu na Otoku bodem živela kakor v puščavi! Pozabljena od vsega sveta in vedno pred očmi tiste grozne spomine, kateri so pokončali mojo vero v življenje.

Pozabljena od vseh! Samo če Ti, draga mi Lucija, oviješ okolo mene zlate svoje misli, zadostovalo bode to Tvojej nesrečnej prijateljici. —

VII.

Kontesa Serafina je bila nepričakovana prišla na Otok.

Necega belega jutra je stal gospod grajski oskrbnik Janez Igla pred Otoškimi glavnimi vrati. Jezil se je nad hlapci, ter si hladil bakreni svoj nos in bolečo svojo glavo, ki je bila pijana prej ta večer kakor vselej! Kar jo prikrevsa po cesti vaški pot Tone Tičar, ter se gospodu oskrbniku z dobrovoljnim smehljanjem uže na deset korakov odkrije. Blizu prišedši pa postavi svoj košek na tla, ter izvleče iz umazane rute malo, drobno pisemce, katero pa je po njegovem mnenji po vseh nebeških dišavah dišalo.

Ali ko je gospod Janez Igla tisto pisemce prebral, in pregledal, pograbil je z roko v grivaste svoje lase in dejal:

„Hudiiiča!“

In ko je pisemce še jedenkrat prebral, dejal je še jedenkrat in še bolj zategneno:

„Hudi-i-i-ča!“

Ali končno je bila vendarle resnica! Gospoda mu je prišla čez zimo na vrat in z njo je vzel vrag vse tisto prijetno, pozimsko življenje, brez skrbij in polno pijače!

Kontesa Serafina je v istini prišla. In kakšna je bila! Kakor osa. Vzela je gospodarstvo v svoje roke, kar se je videlo naravno, ker si je bila uže prej pri sodniji leta kupila. Hotela je vse vedeti, račune, knjige, vse take oskrbniku Igli silno sitne stvari.

Vse je iztaknila v gradu, bila osorna, tako da je Janez Igla izgubil še tisto malo razuma, kar ga mu je bilo pustilo večletno zimsko pijančevanje. Skoro ves teden je bila kakor trn, ki je bodel vsakega. Ogledala je hleve, predala, žito, vino, ter se je srdila nad oskrbnikom. Nikomur ni privoščila dobre besedice. In ko je prišel vaški župnik, da bi jo obiskal, velela mu je dejati, da je bolna in da ga sprejeti ne more. Jedla je sama, pa skoraj nič. Časih je

postrežnica tudi čula, da je v svojej sobi glasno jokala. Vse z oskrbnikom Iglo na čelu je prorokovalo, da se tako življenje dolgo ne bode dalo živeti in da bode konec — bolezen.

Necega jutra pa je kontesa v istini obtičala v sobi in čutila se je bolno, brez moči. Neprestano je jokala. In slugi je dajala:

„Zdravnik naj pride!“

Ko se je gospodu Igli povedal ta ukaz, razjaril se je močno:

„Zdravnik! kakor da bi se pri nas doktorji kar z dreves tresli! V mesto bode kdo letel sedaj in v takem poti! Na Strugo po barona naj skoči jeden! Bode imela vsaj plemenitega zdravnika!“

Dobro uro potem pa je prijezdaril baron Konštantin iz Struge. V trdej zimi je bil silno lahno opravljen. Kar ga nismo videli, bil se je postaral. Lasje na glavi bili so na mestih skoro sumljivo beli; okrog očij, ki so temno zrle izpod čela, videle so se mu proge.

Osorno je ogovoril oskrbnika, ki se mu je ponižno priklanjal.

„Kdo je bolan?“ vprašal je, „pa je uže bil kak pretep, ali pa je kdo padel v pijanosti po stopnicah. Kdo je bolan?“

„„Kontesa?““

„Kakšna kontesa?“

„„Naša kontesa, gospod baron!““

„Vaša kontesa! In čemu mene kličete?“

Uže je hotel sesti zopet v sedlo.

„„Bolezen je nevarna! Prišla je čez noč! In mesto je predaleč! Nevarnost je velika, Vaša milost gospod baron! Pa smo dejali, gospod baron na Strugi ve gotovo toliko, kakor tisti mazači iz mesta, pa smo Vas poprosili, gospod baron!““

Srdito mu je vrgel v roko uzdna jermena, ter stopil v vežo, da je vse rožljalo, ko je korakal po tlaku.

Pred njim je šinil sluga v sobo, da je povedal gospodični, da je zdravnik prišel. Slonela je v stolu, vse moči so jej bile izginile iz telesa, in čutila se je tako slabotno, tako nesrečno, — in tako nervozno, da ni mogla prebivati niti jasne svetlobe ne. Preproge pri oknih so bile izpuščene do tal, da je bilo prav močno mračno v sobi. Enomer so jej silile solze v oko in prepričana je bila, da je na svetu ni nesrečnejše stvari, kakor je ona.

Ko je baron srdit še vstopil, ni takoj razločil stvarij. Premračno je bilo. Potem pa je tam pri mizi opazil bolnico. Z robcem si je prikrivala obrazek, in tako slabotna je bila, da ni niti pogleda obrnila

proti njemu, ki je bil po mehkem tepihu pristopil. Trudno mu je dvignila ročico nasproti, da bi počutil, kako jej bije žila.

In v svojo pest je vzel drobno, mehko, belo njeno ročico, ter štel udarce razburjenega srca. Kontesa pa je vprašala potem:

„Kaj mi je?

„„Nič!““

„Nič?“

„„Prav čisto nič!““

Takoj se je postavila pred njega, vrgla robec na mizo, kri pa jej je napolnila lice. Ali óni je ponavljal satirično:

„Prav nič, kontesa! Premalo ste jedli in morda premalo spali. In sedaj ste bolni, ker ste prepričani, da kontesa Otoška o tem času, na tem kraji, pozabljena od vsega sveta, drugačna kakor bolna biti ne more!“

Kdaj je uže čula ta glas, in kje uže videla to obličje? Pristopila je k oknu, ter kvišku potegnila gardino, da se je svitloba razširila po sobi. Kdo je bil ta človek, ki se je predrznil praviti njej take stvari. Po vsem malem telesu se jej je srdilo vse in kipeče je hotela odgovoriti. Ali obrnivši se proti njemu odkrilo se jej je vse in spoznala je svojega zdravnika. Tedaj pa se jej je kri zopet povrnila v srce, in ničesar ni vedela izpregovoriti.

„Ali bolni niste! govoril je baron neusmiljeno. Če pa hočete poslušati dobre svete, dajte upreči še denes, še ta trenutek in odpeljajte se v zimsko mestno življenje! To obnebje pri nas ne ugaja takim rastlinam, kontesa! Sneg in gosta megla sta slabi zadostili za svitli parket!“

„Da pa Vas, milostiva, ne pustim brez zdravila, imate ie tu!“

Vzel je kupo na mizi, ter jo nalil z vodo.

„Tu notri denite sladkorja in tisto pijte potem! Vsaki dve uri jedno kupo!“

Postavil je kupo na mizo, potem pa se priklonil, ter odšel. Gospodična je zrla za njim, kakor da bi sama ne vedela, kaj se jej je zgodilo. Čula ga je, ko je z dvorišča odjezdil. Krčevito je posegla po robci na mizi, ter ga trla mej prsti. Ugledavši pa kupo polne vode, pograbila jo je hipoma, ter vrgla po sobi, da se je voda razlila, in steklo na sto koscev razletelo.

(Konec prihodnjič.)

Ivan Ž. V. Popovič,

slovénsk pisatelj.

Spisal Lovro Žváb.

(Dalje.)

Na druzem mestu, rekše na 37. stráni svoje knjige, imenovane „Untersuchungen vom Meere“, baš o njej samej Popovič takó piše: „ker ní pričujoča knjiga dospéla sreče, da bi našla založnika, če tudi me je sram povedati, kóli ubogo malo novcev sem hotel imeti za svoje delo, in ker po tacem poti mene samega bolé vsi troški, zatorej se mi je braniti pretéčih zvijáč ónih ljudíj, kateri se denašnje čase učenjakom takó vedó, kakor gospodje nad njimi. Baš taki ljudjé me naganjajo v to mojo izpoved: kadar sem v necej knjigotržnici pripovedoval, da sem prisiljen, svojo knjigo založiti sam, odgovorilo se mi je, da je to bezumno ter da ne more drugače biti, nego da bodem imel kvaro (škodo), ker niti polovíce svojih troškov ne dobodem povrnenih. Vse to mi je nekdó trdil takó izvéstno, da se je ta moj prijatelj predrznol, prositi me, naj pridem za pol léta zopet k njemu, ter dolžen da bodem reči, kakó resnično je on prorokoval. Na to nísem hotel nikakor pristati, nego samó dejál sem, da mislim nekoliko izvodov (eksemplarov) razposlati po najslavnejših krajih, v katerih mej ljúdi hode napóvedi učenih knjig, prosèč, da bi uréduiki teh knjižnih oznaníl ob kratkem razglasili vsebíno mojega spisa ter dostavili, kdo in kdé ga ima na pródajo. S hrohotnim sméhom se mi je odgovorilo: ‚o, minoli so časi, kadar so recenzije imele še kaj veljáve! Knjigotržnikovo sodbo zdaj svét mnogo bolj čisla, nego li kakeršno koli recenzijo; kajti denes kupci misle vsi, da pisatelji o svojih knjigah samí zdelujo sodbe, blagó si hvalèč, kolikor najbolj mogó‘. Izvéstno se knjigotržnikom ne oponaša po krivici óno prepovedano dejánje, s katerim, kakor mi je povedal njih rečeni továrìš, na vse kriplje izkušajo napástovati in zatirati posebno take knjige, katerim so njih pisatelji tudi založniki, da-si često le zató, ker jih drugače ne bi mogli spraviti mej ljúdi. Vsakdanje izkúšnje učé, da je to gola resnica, katero potrjuje sto in sto dogodkov. A jaz vrlo rad ostavljam drugim trud in delo, tem gospodom pravico oznanjati in jih preobračati.

Beséditi hočem le o tem, kar bolj méri samó náme, ter opomínam, ako bi si kdo to mojo knjigo želel kupiti, a slišal bi, da je to sódrga bez nobene vrednosti ter da je némajo na pródajo tam, kder je napovedana po javnem oznanilu, naj tega ne veruje! Moje knjige kupca prosim, da o njé veljavi povpraša učenega človeka, ki jo je videl ter nekoliko tudi pročital: tak mu laže razbístri, ima li kaj cene ali ne, ter bolj mu vera gre, ne li komu druzemu, ki se je navadil samó pisati in lepó črtati velíka, debela čisla (številke). A če kdo poreče, da je némajo na pródajo tam, kdér je napovedana, bodi vsak bez skrbi, da takó more govoriti samó kak lažnivec ali njega podkúrjen pospešník."

V predgovoru k prvemu razdelku svojega spisa: ,,Untersuchungen vom Meere" (na 3. stráni) brani sam sebe, zakaj li je te knjige vsebína takó šarovíta in razna, bavéča se o morji, o gorah, o rastlínah, o gobah, o jezikoznanstvu itd., ter nam pripoveduje, da se je mnozim učenjakom zdela taka pisava prijetnejša od óne, katera človeku dušo priklepa vse v dílj samó k jednej stvári, ,,kakor tudi potnikovemu očesu, kadar z raznih krajev ogleduje mnogolično položene poljáne, ki se menjavajo tod z rekami, drugod s potoki ali jezeri, a tod zopet z gozdi in brdi, z gorami in dolinami, ugaja mnogo bolj, nego li hôja po takej deželi, katera je vedno ter povsod jednaka."

Popovič je spisal, kakor vemo, nekóliko slovniških dél o nemškem jezici, mej njimi tudi: „Versuch einer Vereinigung der Mundarten von Teutschland. Wien 1780." Vsa kažó mnogo bistroumja, obilo učenosti in imajo še denes velíko ceno. Prvi je on opominal učenjáke, da nemščino knjižno treba dopolnjevati iz ónega in tega naréčja, izmej katerih je posebno preporočal štirsko in avstrijsko govorjênje, ker mu je bilo oboje najbolj znano. Rekel je: „narečju, katero je v navadi po štirskej in avstrijskej deželi ter po vseh górenjih krajih nemške zemlje, ní knjižno likanje posnélo samorodnega svojstva. Zatorej tamkaj žíve še dosti besed, katere se ušesu zdé, kakor da so keltske, anglosaske, gotske in alemanske; a visoka némščina jim je s premnogim lepotíčenjem in gízdanjem na oblíčaj nateknola tak nov korélek (larfo), da jih ne more uže nihče razpoznati. Večína glagolov ima v prostega naroda ustih še „a" na konci, kakor v skandskem ali v zdanjem švedskem narečji. Tudi pravi avstrijski in štirski jezik je lep, če mu odpáhneš óno smešno vzpakovánje, kakeršno je pisarnam obíčajno, in če nepokvarjeno staríno veš ločiti od nove surovíne ter umeješ

dobre besede dobro pisati, s kratka, če sploh znaš jezik dostojno razpregledávati. Gospôda Gottschedovci, kateri so od svojega nastávnika pobrali navado, na vsako stvar obračati naóčnike prezírljivega róganja, vem, da s tega ne bodo imeli druzega veselja, razven podsmehovanje in klevetno govoríčenje. A takó ne misle vsi učenjaki." (Untersuchungen vom Meere, 319.)

Dolgo so bili Popovičevi spisi jedín zaklad avstrijskega narečja, in to, dokler ní romantika vzbudila krepke ljubezni do starinstva in do vsega, kar je narodno. Posebno Friderik Schlegel je v svojih novinah „Deutsches Museum", ustanovljenih 1812. léta, živo preporočal, da je gojiti, gladiti in čistiti narodni jezik. Jednako je zabičával i dvorni svétnik Fischer. Rekli smo uže, da je Popovič rés bil dovršil avstrijski idijotikon, ki ga še zdaj v rokopisu hrani c. kr. dunajska dvorna knjižnica. O njem je treba govoriti nekoliko obširneje. Ta rokopis imenuje tudi Kopitar v ónem svojem listu, ki ga je bil z Dunaja uže 20—24. dan listopada 1809. léta pisal Dobrovskemu: „Popovizh Oesterreichisches Idiotikon muss ich mir doch einmahl in der Hofbibliothek geben lassen". Jagić, Archiv für slavische Philologie V. 290.; a Dobrovsky mu je odgovoril v 1. dan prosínca 1810. leta: „Popovizh's Idiotikon giebt einige Ausbeute für Slauica. Sie werden es nicht bedauern." V Jagićevem, poprej imenovanem Archivu IV. 522. To nam gospod I. Navratil v Kopitarjevej spomeníci 1880. l. na 45. stráni slovenski prelaga takó: „Popovičev ‚Idiotikon' je slovanščini obila (?) zaloga. Ne bodete se kesáli," — bolje bi se dejalo: „ima nekaj zalóge."

Koliko je naš Kopitar hrepênel, takšno delo videti natisneno, svedôči njega spis, baš novinam „Deutsches Museum" 1812. leta (II. 342—344.) poslan ter imenován: „Ueber ein österreichisches Idiotikon. An den Herausgeber (Friedr. Schlegel)." Ondu čitamo: „v sešitku méseca julija na 6. stráni svojih novin zopet izrekate željo, katero sem uže tudi jaz bil drugdé izustil, da bi namreč kdo sèstavil avstrijski idijotikon, morebiti po vzgledu ónega, ki ga je o švicarskem narečji zdelal Stalder. Najboljši bi v ta pôsel bili duhovni po kmetih in gospodarji, ker imajo z narodom obilo opravka. Ní davno, kar je néki dober učenják, podpisan s črkama L. K., v novinah „Vaterländische Blätter" priobčil razložíta ‚prolegomena' k temu délu, a povedal ní, ima li uže i gradívo nabrano. Tudi izvrstnega Popoviča zbirka je ostala v samem rokopisu. Ne vem, če sta mej (nemškimi)

Štirci besedi: ,flet' in ,unterpfat' še zdaj navadni, ali nekdaj sta bili izvéstno, ker so ondúkajšnji Slovéni z njih ustrojili svoj ,flêtni' (hübsch) in svoj ,jinterfat' (platnéna spódnja obleka ženska). Naj bi si nabiráč niti slovanskega jezika ne znal, samó da vse prav zapiše, kar in kakor je slišal, to bi potlej sami ob sebi prišli tudi slovanski učenjáki ter mu povédali, zakaj ima katera beseda svoje posebno lice, recimo: ,die Kalbize' (juníca). Tak idijotikon ne bi le pomogel, da bode laže razuméti pesen o Nibelungih, nego tudi zdanja knjižna visoka némščina bi iz njega zeló obogatéla, kakor je pokazal Popovič." (Kopitars Kleinere Schriften, herausgegeben von Fr. Miklosich, Wien 1857., I. na 177. str.) V necem druzem spisu po imeni „Popovič und sein österreichisches Idiotikon," natisnenem v novinah „Vaterländische Blätter" (1814. l, 160.) Kopitar govorí: „ta Popovič, pravi Schlözer povsod, kamor se je vrgel, razumel je tudi prvi mej nami tehtovítost avstrijskega narečja, naganjáje, da je treba njega besede zbrati v idijotikon, ter nádejati se je, da táko knjigo zdaj res dobodemo od gospoda Matije Höferja, Kremsmünsterskega benediktinca. Koliko sposobnosti ima ta mož, imenovani pôsel zvršiti, nam je pokazal v svojem izvrstnem a mnogo premalo znanem délci ,die Volkssprache in Oesterreich, vorzüglich ob der Enns, nach ihrer innerlichen Verfassung und in Vergleichug mit anderen Sprachen in gramatisch-kritischen Bemerkungen. Wien bei J. G. Binz 1800.' V tega spisa predgovoru je bil uže pred štirinajstimi leti oznanil svojega idijotikona črtež in začetek." (Kopitars Kleinere Schriften I. 176.) V kritiki o Stalderjevem švicarskem idijotikonu, priobčenej v novinah „Wiener allgemeine Literaturzeitung" 1814. l., (617—624), Kopitar uže spet naganja: „zeló prosimo gospodov Höferja in Fischerja, naj bi svoje zbirke dala skôraj v dežel, da takó dobodemo vsaj nekakšno podstavo, na katerej bi potlej še drugi zbirali po teh krajih, ker samó jeden človek vsega ne more slišati." (Kopitars Kleinere Schriften I. 272.) — Stóprav 1815. leta je rés Höferjev slóvnik v Linci prišel mej ljúdi po imeni „Etymologisches Wörterbuch der in Oberdeutschland, vorzüglich aber in Oesterreich üblichen Mundart." V predgovoru je čitati: „v pričujoče delo sta mi rabilà i dva spisa Popovičeva: ,Versuch einer Vereinigung der Mundarten von Teutschland' in tudi ,Untersuchungen vom Meere'. — Idijotikona Popovičevega ne jemlje nikder v misel. Težko je reči, kako je, da ga ní upotrebil. Vender se Höfer često ozira, da-si nikakor ne z dovoljno učenostjo, na slovénski, hrvatski,

češki in poljski jezik. V samej knjigi tu ter tam hvali našega rojáka, na pr. II. 162, govorèč o besédi ‚Kranewete' (brìn), velí: „druga, po nemškej zemlji običṇa imena temu grmu je Popovič do zdaj najbolje raztolmačil."

Jako zanimiva je tudi našega učenjáka razprava o nemškega jezika glasovih in príglasu v knjigi „Untersuchungen vom Meere" na 286. stráni ter dalje; a tukaj ne morem s táko stvarjo glušiti čitatelja.

Popovič je imel tudi znanje z Nirenberškim „kosmografskim društvom", ki ga je bil 1746 léta ustanovil profesor Franz, kateri je želel našega učenega Slovéna privabiti v popravljanje zemljepisnih imén, ker je znal mnogo jezikov ter osobito slovanski. O tem naš roják v predgovoru k druzemu razdélku svojega spisa „Untersuchungen vom Meere" na XV. stráni i. d takó beseduje kosmografskim družabnikom: „ker sem začel govoriti o koristi raznih jezikov, zdi se mi treba povedati, kóli se radujem, kà tudi vi takó mislite, kakor i jaz; kajti svétovali ste i vi, s pomočjo zdanjih jezikov popraviti zemljepisje. Gospôda moja! mní se vam vsem ter meni tudi, da so pogrešno zapisana in časi mrzki popačena malo ne vsa imena po zemljevidih, posebno, ako níso vzprijéta iz ust samih stanovníkov té ali óne dežele, ali ako se narod ní imen prav izrékati naučil od ljudíj, kateri prebivajo ondód, koder je ta ali óna beseda obíčajna Zató mi je zeló po gôdi, kà svoje družábnike opominate, mej sobój si ta pôsel razdeliti po raznih jezicih: Vlah pôšlji opómnje o vlaškej zemlji, sósebno o svojej deželi, ter imena popravi na zemljevidu svojih krajev; Španec, Anglež in Šved stvóri tudi takó, vsak na svojem zemljevidu itd. Kar se dostaje „slovanščine" (slavonische Sprache) treba pritegnoti, gospôda moja, da ste uže zdaj na pravem póti, po katerem se dá popraviti obilen kos zemljepisja, samó ako bodete i po zdaj vedno hoteli ta jezik posebno imeti na umu. Še denašnji dan se po največjem prostoru Evrope govorí slovanski (slavisch) in slovénski (wendisch); a zemljevidi malo ne vseh teh širnih dežél so najbolj popáčeni, ker je tod ljudém do vojne mnogo več, nego li do opisovanja svoje domovine ali do raznoličnih lepih naukov. Tu imajo zemljepisci in prirodoslovni učenjáki, rekel bi, kakor nov svet pred sobój. Le popišó naj ga, pa izvéstno dobodo príliko, iztrébiti obilo starih, do tega časa ne odpravljenih pomót, in zaslediti jim bode mnoge novih stvaríj sebi na preveliko slavo. Tóžite, da vam je prezgodaj umrl dr. Hey, ki

je razumel slovanske jezike (slavonische Sprachen) in bil tudi nekaj sprétnosti pokazal, da je teh dežel imena znal rés pisati, kakor je spodobno. Prav ste stvórili, kà o pravem času gledate, kakó bi ga nadoméstili s kom drugim. Dobro mi déje, kà sami od sebe meni ponujate pôsel, ki ga je poprej imel dr. Hey, ter nikakor se ne morem braniti opravila, katero mi bode na čast. Samó tega želim, da bi takó utegnol ter imel toliko prílike, kolikor imam zdaj hrepenénja, dostojno se tega dela rešiti. — Často sem rékal prijateljem in zdaj tudi javno ponavljam, da bi ta korist — potovanje po južnih slovanskih zemljah — zdela se mi taka in tolika sreča, kolikeršne bi mi ne mogla dajati najboljša služba v katerem koli vélicem mestu, ako bi namreč kak imovit gospod vsako leto v mojo in mojega pomagača hrano ponudil samó toliko, da bi smel ob tem nekaj let hoditi, kakor bi sam hotel, po ónej plasi Evrope, katera od Avstrije na to stran seza do Črnega Morja a na ono do Jadranskega zalíva. Ali da bi mogel bolje razumeti narečja vseh jezikov, kar bi jih srečal na svojem póti, bilo bi se mi poprej naučiti arabščini, katere neznanje mi je do zdaj vedno bilo v zadévo, kadar sem kóli iskal te ali óne besede poróda. Z dobrim vodílom in s hebrejsko pomočjó bi se hotel v polovici leta naučiti, kolikor bi potreboval v svoje namére, ker je tudi meni, kakor i vsacemu Slovénu (Wenden) in Slovanu (Slaven), jako lehko, tujih narodov besedo naglo razumeti. Potem bi se spustil v rečene dežele, zlasti pazěč na slovanska narečja, kolikor jih govoré po teh krajih, a zató vender ne bi pozabil raziskavati rimskih, grških in slovanskih starín, niti ne bi očíj obrnol od rastlín, živalij in od ostalih prirodoslovnih stvaríj. Zaradi slovanskega jezika (slavonische Sprache) bi se bilo treba dalje muditi v Bosni, ker tam po sodbi vseh slovanskih (slavischen) in slovénskih (wendischen) jezikoznancev ter tudi po mojem razumu vlada najčistejše, najlepše ter najblagoglasnejše narečje izmej vsacega slovanskega (slavischen) in slovénskega (wendischen)*), a bolgarsko je najgrobéjše. Mej prebivanjem v Bosni bi se nabrala čisto nova ‚flora moesiaca' na radost vsem, kateri ljube rastlinstvo, kar ga je najti zunaj nemških dežél; a v njej bi se pokazalo dovolj

*) Tem besedam Kopítar dodaje (pod črto) svojo opómnjo: „Vendi ali Vindi po notranjih avstrijskih deželah so Popoviču glavni rod (Hauptgenus), ki ga postavlja nasproti vsem ostalim Slovanom; a Dobrovsky je pozneje slovanske jezike bolje razpredélil.“ (Kopitars Kleinere Schriften, I. 121.) — O Popovičevih „Vindih“, „Vendih“ itd. bode več govora v II. razdélku tega spisa.

imén tacega bilja, ki raste po gorkih deželah, kakeršna je Vlaška zemlja, katera ima v svojem spódnjem konci toliko severne širjave, kolikor Bosna.“

Kar tukaj Popovič govorí o potovanji po južnih deželah, to so bile v necem Kopitarjevem spisu ponatisnole tudi „Annalen für Literatur und Kunst“, 1811. l. (III. 187—214.); kajti ondukaj ta slavni jezikoslovec pretresa Hacquetovo knjigo „Abbildung und Beschreibung der südwest- und östlichen Wenden, Illyrier und Slaven. Leipzig, 1801.“ Kopitar je poleg drugih opómenj tamkaj izustil i naslednjo gorjúpo resnico: „to je bila uže pred več nego petdesetimi léti lepa želja tedanjega največjega učenjáka vse Avstrije, vrlega jezikoslovca in prirodoznanca J. Ž. V. Popoviča, Slovena štirskega. Velika nesreča po učeni svét je, kà tedàj ní bilo v Avstriji nikogar, komur bi se bilo vredno zdelo, po 500—800 gljd. na leto dajóč, táko podjétje tacega moža pospeševati kacih pet let, in kà je „eden izmej najrazúmnejših avstrijskih gospodov plemenite krví, s katerim se je bil seznanil Popovič“, pregovóril ga ter odvrnol od službe pri avstrijskem poslanstvu v Carigradu, kamor se je želel samó z rečenega naména ter je to službo malo ne uže imel v rokah*), a to je bil imenovani bogatáj razdrl zategadelj, da bi tóli učenega moža pridobil v učitelja nedolétnemu detétu, kateremu je on bil opekún (jérop); zatorej nam je žal, kà níkakor ne smemo reči, da je to zamudo trideset lét poznéje do konca nadoméstil profesor Hacquet, katerega so bili obogátili bolniki ter je v počitnicah o svojih troških en kos ‚Popovičeve plase‘ mogel obhoditi in opisati.“ (Kopitars Kleinere Schriften I. 120. i. d.)

Popovič je bil samó dva krati zunaj Dunajskega ozidja v petnajstih létih, kolikor je vsega vkupe živel v tem stolnem gradu. Prvič je 1764. léta jeséni potoval k Neziderskemu Jezeru (Neusiedler-See), gledat njega okólice, a potem je 1765. léta šel na goro Grimming, da bi ž njé biljem podpólnil si dômač, poprej uže nabirani herbarij. (Wurzbach, Biographisches Lexikon.) Slovénsko domovino je bil ostavil v svojem desetem létu, rekše v dôbi, v katerej nam je še vrlo malo do kake ozbiljne stvarí, a pozneje, kadar je v sebi čutil moč in željo, imenitnosti svojega kraja opisati in razglasiti učenemu svétu, branila mu je osoda, prebivati mej svojimi, kamor ga je vedno srce gnalo. (Untersuchungen vom Meere, 252.)

*) Priméri, kar je o tem povédano v II. št. „Ljublj. Zvona“ na 110. str., in kar sam Popovič v predgovoru k druzemu razdelku svoje knjige „Untersuchungen vom Meere“ na XXIII. str. i. d. o tem piše kosmografskim družabnikom.

Kakó je Popoviču ugajal Dunajski stolni grad, pripoveduje njega 15 pol dolgo pismo, prijatelju Büschingu poslano séčna méseca 1761. léta. Ondukaj čitamo: „seliti se mi je na Dunaji bilo tréba pet krat, a sam rad se nísem nikoli, ker imam toliko orodja in rázlake, da je enemu človeku malo ne vsega preveč; ali vender so me prinúdili Dunajčani, kateri v denašnjih časih niti ne čislajo znanstev niti ne ljube njih častiteljev. Dva krati se je to delo vršilo s táko silo in tegínjo, kakor da je sovražnik pred vráti in bi jedino moje umikanje grad moglo otéti. V polétji 1759. leta tóličko da mi níso pogoréle vse moje knjige, zbirke in spisi. Uže se je bil zakadil en ogál óne stréhe, pod katero je bilo spravljenih nad 100 mojih skrábijc*) ter mnogo zabôjev z bogastvom vseh treh glavnih razpôlov prirodnih. Večíno teh nanáškov mi je pokončala gaséča voda. Lansko jesen malo da nísem izgubil léve noge, ker mi je zdravnik nerodno kri puščal, in ležal sem nekaj mésecev potem. Ker je vojna, zatorej ni plačila ne dobivamo, kakor bi trébalo. Ako še vrhu tega premišljam, katerih ljudíj išče na Dunaji sreča, vidèč, da kak francosk novínar ali tudi glumáč (komedijant) imata vsak po svojih 6000 gljd. dohodkov na léto, a jaz le po 700 gljd. za vse svoje trude, to lehko uganete, v kacem veselji žívem tukaj. Otožnost me časi prime taka, da se nedavno bivših dogodkov toliko spominam, kakor da jih nísem še nikoli slišal.“ (V letop. Matice slov. 1879. l., 114.)

(Dalje prihodnjič.)

Rà k.

Spisal Fr. Erjavec.

(Konec.)

Slovenski kmet, in tudi drugi pameten svet ženi se po zimi, ko nema boljšega dela. In tudi ràk je tega mišljenja, da je za ta posel zimski čas najprikládnejši. Kakó se pa vede kot snubač, o tem nemamo nič gotovega poročila. Ali kakor ga znamo, rekli bi, da se tudi pri tem imenitnem koraku ne prenagli, temveč da se nosi trezno in premišljeno in da opravlja vse s potrebno dostojnostjo. Na vzpomlad

*) Škrábica, f., die Schachtel, der Klingelbeutel, rabi Kraševcem in Hrvatom; pravilneje: skrábijca; staroslov.: krabij, iję, f., krabijca, f., fiscella e vimine plexa, arcula.

začne pa mati račica jajca leči, vsega skupaj okolo dve sto Mati jih nosi pod „repom“, vsako jajce namreč ima kratek repek, s katerim se obesi na to ali óno plavutno nožico, na vsakej jih visí po dvajset do trideset. Takó jih nosi tjà do konec meseca junija. Takrat so zametki zreli, prodró kožico in mladi rački prilezejo na dan. Majhni so in skoro prozorni ter počasi lazijo okolo matere, ki mirno žedí sredi njih. Kakor jih pa kaj prestraši, zbežé hitro pod rep v svoje leglo, poprimejo se plavutnih nožic materinih in ta jih urno unese vsakej opasnosti. Toda materina ljubezen kmalu ohladne in necega dne ostavi sirote, da ne vedó kakó in kedaj so izgubili mater, ôčine skrbi pa tako nikdar počutili niso. Prepuščeni sami sebi razidejo se na vse strani s trebuhom za kruhom. Odtod tudi pregovor: Razšli smo se kakor rakova deca.

Ràk učaka lepo starost, živi namreč do blizu dvajset let. Ali dandenes so taki račji Metuzalemi redki, vsaj pri nas. Saj nema mirú. Tudi on čuti, kako težek je boj za obstanek; kamor krene, povsod pastí in nastave, vse polno neprijateljev in napastnikov. Potlej pa rasti in se veseli življenja, kdor more! Vsak paglavec, vsako pastirče stikuje za njim in ga cmari pri ognji. Potem so še pravi rakarji, katerim je račja lov ali zabava ali obrt. Lové ga z rokami ali s precepi, ali mu nastavljajo vrše, sake in mreže, kamor ga vabijo z mrtvimi ribami, z jetri in drugo mesnino. Drugod ga izmamijo z ognji po noči iz vode, da neumnega brkača toliko laže in brez truda pobirajo.

V vodah, kjer imajo mir in jih redkokedaj kdo lovi, so tako brezskrbni, da ob belem dnevi grabijo po polžih, glistah ali kar se jim mesenéga ponuja na palici privezanega. Na Plitvicah sem v jezeru Kozjaku to sam poskusil. Na močán prot sem privezal nekoliko kurjih črev in sem jih poteknil v vodo. Čreva še niso bila dobro v vodi, uže so od vseh stranij planili raki na nja. Ko sem počasi vzdignil prot, vrgel sem tri rake na suho. Tako sem jih nekaj časa metal z vode, če tudi ne po tri, pa vendar po dva ali vsaj po enega. S prva so kakor slepi hlastali po črevih. Ko so pa s časom videli, da je tovariša za tovarišem čudotvorni prot vzdigal iz njih srede, ne da bi se bil kdo povrnil in jim povedal, kakó se jim gaja na drugem svetu, polotila se jih je malo po malo neka treznost in neka ozbiljnost. Bolj in bolj nezaupno ogledavali so si mamljiva čreva in dolgo jih je bilo treba premikati sem ter tjà, predno se je kdo odločil pograbiti za nja. In

še ta je bil navadno kakov malovredni mladec, a starcem se je vsa stvar naposled zdela vele sumna. Dolgo ni bilo nobenega na- videž in tudi mene je minul potrpež, niti mi ni več stalo do njih, ker našej malej družbi bilo jih je dovèlj za posladek.

Poleg človeka ima ràk mej samimi povodnimi živalimi mnogo neprijateljev. Mnoge pohrustajo grabežljive ribe, izlasti dokler so še majhni in mehki. in koliko jih pohrusta vidra, celó lisica preží za njimi.

Svoje vrste — in še prav osobitne — so raki v reki Kolpi ob hrvaškej meji. Ne da bi bili morebiti telesno drugače ustvarjeni; taki so, kakor vsi drugi. Ali glede umstvenih zmožnostij so daleč pred vsemi drugimi. Sosebno veliki prijatelji so godbi, prav za prav žvižganju. Lepemu žvižgu na ljubav ostavljajo najmastnejše zalogaje in prihajajo iz svojih skrivališč poslušat. In tedaj ima žvižgalec najlepšo priliko raka za rakom vlačiti na suho. Toda zgol z duševno hrano se to vendar ne opravi, tudi želodcu je treba nekaj ponuditi. Ako torej hočeš v Kolpi z uspehom rake loviti, vzemi v eno roko prot, kateremu si na konec črva privezal, v drugo pa stisni precep in potem žvižgaj tisto imenitno račjo pesem. Kajti ne gre, da bi žvižgal kar si bodi, kolpski raki so neznansko svojeglavni. Ali njihovo pesem ali pa nič!

Temu in onemu se bode to smešno zdelo. Tudi Valvazorju se je s prva stvar smešna zdela, a naposled je mož vendar verjel. Pišoč „Slavo kranjske vojvodine“ pobral je glasoviti učenjak vse, kar se mu je zdelo, da bi ljubljenej deželi utegnilo služiti v čast. V tej stvari se je sam pošteno trudil, da bi zvedel resnico, ali okolnosti mu niso bile ugodne. Dasi tedaj na svoje oči ni videl loviti rakov na žvižeg, nas vendar zagotavlja, da se okolo Vinice in Podbrežja tako lové. Pravi, da žvižgalci mej soboj tekmujejo; kdor zná bolje, nalovi več rakov. On sam je vprašal necega Hrvata, Polakoviča po imenu, ki je služil Frankopana in je bil na glasu, da zna rakom sosebno dobro žvižgati. Vprašal ga je, če raki ne bi prišli, ako jim ne bi žvižgal. Hrvat je odgovoril, da ne pridejo, čuda redko pride kakšén. V tem, ko jih žvižgalec nalovi sto, dobi jih drug, ki ne žvižga, jedva šest. Vprašan nadalje, ali imajo tudi drugi raki to svojstvo, pravi, da ne vé, ker on je lovil samo mej Poljanami in Metliko. Tudi druge osobe „od stanú“ so temu pritrdile. Valvazor bi se bil o tem tudi sam rad uveril, ali voda je bila motna in velika. Zato se opira

na svedočanstvo vere dostojnih mož „so wol von hochfürnehmer als gemeiner Condition“, ki so mu vse to potrdili iz svoje izkušnje. Na konci še pristavlja, da rék: „šel je rakom žvižgat“ povsod drugod pomenja: umrl je.

Dandanes o tem žvižganji vse molči. Gotovo je mlajši svet pozabil pravo račjo pesem. Kaj pa! Zapisana ni bila nikdar, hranila se je samo po „ustnem izročilu“, v pravem pomenu te besede. In necega dne zatisnil je očí star očanec in ž njim je šla pod zemljo tudi pesem, bodi si, da je pozabil naučiti je sina, bodi si, da je topej glavi ni mogel vcepiti. Tako se izgublja in opušča star običaj in malo po malo gre v pozabo vse, kar je bilo od starine dobrega in hasnovitega. Kaj ne ti, račji prijatelj?

Rakova domovina je jako prostrana, razširja se namreč malo ne po vsej Evropi in po velicem delu Azije. Pri nas se nahaja po vseh vodah, še posebno mu prijajo kranjske in štajerske. Mànj mu ugajajo vode po našem Primorji. Najlepše rake na Goriškem sem videl v Koboridskem blatu, pa menda niso posebno okusni. V Gorici vsaj imajo po gostilnicah samo kranjski veljavo. Nemo propheta in patria sua. Da v Soči ni in ne more biti lepih rakov, umeti je lehko; a popolnoma nerazumno mi je, zakaj jih Ipava nema, o katerej bi človek sodil, da je kakor nalašč ustvarjena za to žival. Na Koroškem ne manjka rakov nikjer, ali posebno hvaliti jih nisem čul. Na slovenskem Štajarji bivajo lepi in dobri raki v Sotli in v Pesnici, in gotovo še drugod, kar pa meni ni znano. Kranjska pa vendar prvakuje glede ráštva; sosebno sè svojimi krškimi raki se je proslavila daleč prek ozkih svojih mej. Pa tudi ljubljanski raki, ki se lové v Ljubljanici, Gradaščici, Ižici in v druzih po ljubljanskem barjì tekočih potocih, na dobrem glasu so pri vseh poznavateljih. Vse hvale vredni so nadalje raki iz Pivke, Planinščice in iz druzih potokov okolo Planine, Cirknice in Loža. Iz vseh teh krajev izvaža se mnogo tega blaga v Trst. Na Dolenjskem ponašajo se razen Krke z lepimi raki tudi Kolpa, Temenica, Mirna in še druge manjše vode, katerih pa tukaj ne bodem našteval. Pa tudi Gorenjska stran redí po potocih sem ter tjà prav lepo žival. Tako n. pr. vem iz svoje izkušnje, da imajo Poljane nad Škofjo Loko jako velike in okusne rake. Kar se tiče velikosti, bode zadostovalo, ako povem, da so enkrat enega ulovili, ki je na tehtnici potegnil „tri rezí“, rekše: tri četrti libre. Sam ga sicer nisem videl, pravil mi je pa o njem vse časti in vere dostojen mož,

ki je stal poleg tehtnice; bržčas ga je tudi okusil. Taki velikani so vendar jako redki. V Dolskem gradu pod Ljubljano kazali so nekdaj — da li še zdaj, ni mi znano — lupino ogromnega raka, če se ne motim, rekli so, da se je porodil v Krki. Tisti bi utegnil biti dostojen drug onemu poljanskemu, dokler je namreč še junakoval pod vodo.

Cirkniško jezero je polno rakov. Kadar voda upade, nahaja se jih po jamah brez števila. Pobirajo jih kakor hruške in spravljajo v vreče in košare. Ali ti jezerski raki glede dobrote ne morejo tekmovati s potočnimi, zato tudi nemajo prave cene.

Kupčija z raki je na Kranjskem znamenita in prinaša v deželo vsako leto najmànj kacih dvajset tisoč goldinarjev. In prinašala bi tudi več, ko bi se raštvo umno uravnalo Iz same Krke izvozi se jih na leto najmànj 100.000 repov, iz druzih vodá pa tudi vsaj toliko, če ne več. Prvi trgovec s krškimi raki je Krški poštar gosp. A.; on sam jih razpošlje na leto blizu 60.000 repov. Največ jih gre na Dunaj, v Prago, Pešto, potem v Pariz, London, Milan i. t. d. Pol libre težki so precej redki, sem ter tjà nahaja se vendar še kak težji, do dvajset lotov stare dunajske vage.

Staro pravilo uže uči, da raka jej v mesecih, katerih imena v sebi nemajo nobenega r, in ti meseci so: maj, junij, julij in avgust. V teh mesecih je tudi trgovina z raki najživahnejša. Razpošiljajo jih v košarah vložene mej mah, pri večej vročini pa v slamo. Kadar gredo prav daleč, namažejo jih z vinom ali z vinskim kisom. Ujete rake spravljajo v posebne skrinje, plavajoče v vodi ter jih pitajo s krvjo, z mesnimi odpadki in sè slabimi ribami.

Predno končam, še nekaj šaljivega. Srbska smešnica pripoveduje, da je Turek, nepoznavši dotle raka, prišel k Srbu in videvši to neznano žival pri njem, vprašal ga je, kaj je to. Srb mu odgovori, da je to bolhobêr, da loví bolhe po hiši in po noči v postelji. Turku je bil po tem pojasnilu bolhobêr močno všeč, zato si ga izprosi od Srba in ga odnese domov. Kako sta se pa Turek in bolhobêr pogajala po noči v postelji, o tem smešnica molči. Da ni bolh lovil, lehko si mislimo. Prej bi rekli, da se jim je pridružil spomnivši se svoje stare pesni:

Tud jaz bi se tvoje kože lotil,
Oh, kože lotil.

O Preširnovem „Senáni“.

Spisal Jos. Cimperman.

Vsacemu čestitelju Preširnovemu je znana njegova satirična meniška balada „Sveti Senán“, katero je baje da posvetil bil svojemu prijatelju, lani 20. dné junija 1880. leta tú v Ljubljani umršemu, obče čislanemu P. Benvenutu Chrobatu. Znano je tudi vsakemu, kdor se zanima za kronologični red, po katerem so se narájale Preširnove nesmrtne pesni, da je „Senán“ za stroge tedanje cenzure voljo smel tiskati se prvič tekar 1848. l. (v „Čebelice“ V. zv. na 15. str.); a kakor mi svedoči vsestranski molk, ne vé se, od kod je Preširen vzel sujet ali predmet tej pesni.

Vender, če ta pesen v glavnej misli ni popolnem izvirna, to ne zmanjšuje nje cene, niti ne dela kvare pesnikovemu imenu, o čegaver izvirnej satiričnej stvarílnej moči imamo tehtovitih dokazov na izbèr. Vsak čitatelj uvídi skôro, kakó je Preširen izlasti punctum saliens svojej pesni takó zasukal, da je menj razžaljiv in bolj estetičen, nego li v mátici; tudi si je izbral namesto dijaloga gladko pripóvedno obliko.

„Senána“ je v angleščini zložil Thomas Moore (poroj. 28. dné majnika 1779. l., † 25. dné febr. 1852. l.), ki bi se po svojej nesrečnej usodi in delih dal nekako vzpóred staviti nemškemu pesniku „Albigenzov“, „Don Juana“ itd. Da je Preširen po Čopi ali Hilscherji, znanem izvrstnem prelagatelji angleških, francoskih in italijanskih pesnikov, seznanil se morebiti s tem slovečim Angležem, to si lehko mislimo, osobito ker znamo, kakó srčna prijatelja sta si bila Preširen in Čop in ako opómenim, da je naš pesnik mnogo občil tudi z duhovitim Hilscherjem, vender, da mu je prav ta Moorova pesen zeló ugajala, posnemati se smé iz tega, ker jo je čisto po svoje prestvaril, takó da, če je tudi glavno misel od drugod zajél, sme se pesen in mora vender vsa Preširnova imenovati; kakor Göthejev „Erlkönig“ ali Bürgerjeva „Lenora“ zategadelj nista nič menj izvirna, ker sta zložena po starejših národnih pesnih.

Čestiti čitatelji naj v dokaz dobrostno primérjajo samí Preširnovega „Senána“ z mático in s tem „interlinearnim“, malo ne do

besede natančnim, če tudi ne rimanim prevodom. Nádejem se, da jih stvar zanima, kakor je mene.

Pesen slôve v angleščini:

ST SENANUS AND THE LADY.
Sv. Senán in dekle.

ST SENANUS.
Sv. Senán.

"OH! haste and leave this sacred isle,
„Oj! hiti in ostavi ta sveti otòk,
Unholy bark, ere morning smile;
Brezbožna ladja, predno jutro se smeje;
For on thy deck, tho' dark it be,
Kajti na tvojem króvi, dasì temno je,
A female form I see;
Žensko podobo jaz vidim;
And I have sworn this sainted sod
In jaz sem se zarotil, da té posvečene rúšine
Shall ne'er by woman's feet be trod!"
Nigdar se ženske noga ne takne!“

THE LADY.
Dekle.

"Oh! Father send not hence my bark,
„Oj! oče, ne pošiljaj stráni moje ladje,
Through wintry winds and billows dark:
Mej zimske vetróve in valóvje temnó:
I come with humble heart to share
Jaz sem prišla s ponižnim srcem udeleževat se
Thy morn and evening prayer;
Tvoje jutranje in večerne molitve;
Nor mine the feet, oh! holy Saint,
Ne kaniti nogi, oj! sveti mož,
The brightness of thy sod to taint."
Čistósti tvoje rúšine oskrunjati.“

The Lady's prayer Senanus spurn'd;
Dekleta prošnje Senán zavrže;
The winds blew fresh, the bark return'd.
Vetróvi pišó čvrsto, ladja odplava stráni.

But legends hint, that had the maid
Toda pravljíca poroča, da se je dekle
Till morning's light delayd,
Do jutranjega svita mudilo,
And given the saint one rosy smile,
In spravilo svetnika v sladek smeh,
She ne'er had left his lonely isle.
Nigdar ni ostavilo njega samotnega otóka.

O novobolgarskej literaturi.

Sestavil A. Bezenšek.

III.

Najboljši bolgarski novelist je Ljuben Karavelov iz Koprivštice, znameniti agitator na političnem poprišči, in brat sedanjemu ministru-predsedniku Petku Karavelovu. Svoje studije dovršil je kakor tudi njegov mlajši brat Petko v Moskvi, kjer je 1861. leta izdal zvezek bolgarskih narodnih pesnij. Zanimal se je tudi za bratski narod srbski, mej katerim je živel nekaj časa. Glavno delovanje njegovo vršilo se je v Bukureštu, kder se je nastanil 1868. leta. Poleg svojih mnogobrojnih novel objavil je tudi dosta liričnih in dramatiških proizvodov, ter pisal tudi v srbskem in ruskem jeziku.

Drug znamenit bolgarsk pisatelj je škof Kliment Branicki (Vasil Drumev), bivši naučni minister, sedanji Trnovski biskup. Ta je spisal mej drugim jeden roman pod naslovom „Nesrečna obitelj“ in jedno jako dobro dramo „Ivanko, ubijec na Asêna“, katera se opetovano na mnogih mestih z velikim uspehom predstavlja.

Prvo izvirno igro, in to veseloigro, spisal je učitelj Sava Dobroplodni pod naslovom „Mihovil“. A 1866. leta napravil je Dobrjo Popov Vojnikov v Šumli prvi poskus spraviti bolgarske igre na gledališčni oder ter je tudi sam spisal nekoliko igrokazov. — Mej drugimi pisatelji na dramatičnem polji imenujem: T. Ikonomova, Bloskova, Šiškova, Stančeva in Šišmana.

Kot prevoditelj iz tujih jezikov in kot izvrsten bolgarsk stilist zasluži, da se omenja Nikola Mihajlovski iz Jelene, sedaj je član apelativnega sodišča v Sredci (Sofiji) in narodni poslanec. V poslednjem

desetletji prevéli so mlajši pisatelji razne klasične spise iz drugih jezikov, na pr. Voltérovo Meropo, razne komade Moliçrove, V. Hugovo Lukrecio Borgio, Lessingovo Emilio Galotti, Vernejev Pot okolo zemlje, Schillerjeve Roparje, Gogolov Turas Bulba itd.

Mej najmlajšim pisateljskim narastajem imamo mnogo krepkih močij, posebno mej bolgarsko mladino, ki se uči in se je učila v Zagrebu, Pragi in na Dūnaji. Ti so ob jednem najglavnejši posredniki mej iztokom in zapadno omiko. Njihov nastop na literarno ali javno poprišče bode imel za Bolgare epohalno značenje.

Kar se tiče znanstvene književnosti, imamo omenjati Jurija Stojkova Rakovskega iz Kotla (1818—1868). Učil se je v Carigradu, v Atenah, v Parizu, ter je malo bival v svojej domovini, ker so ga zaradi njegovega agitatornega duha Turki strogo preganjali. Za to se je največ zadrževal v Avstriji, Srbiji, Vlaškej in Rusiji, da, nekoliko časa celo živel je kot hajduk v Balkanu. Njegov hajduški epos „Gorskij Pątnik“ je jako omiljen mej narodom. Nadalje je izdal „Bolgarske starine“, in opis bolgarskega narodnega življenja. V teh spisih nahaja se marsikatero dobro zrno. A njegov jezik je na polu staroslovenski.

Gabriel Krstovič iz Kotla, poprej kajmakam na otoku Samu in pozneje član najvišjega sodišča v Carigradu, deloval je od l. 1837. na zgodovinskem, jezikoslovnem in političnem polji; pridobil si je mnogo zaslug za probujenje svojega naroda in se je mnogo boril za neodvisno narodno cerkev.

Razen njega odlikujeta se na znanstvenem polji Spiridon Palanzov († 1871.) in Štefan Zahariev kot historika.

A najznamenitejši učenjak bolgarski je Marin S. Drinov. Rodil se je 1838. leta v Panagjurištu, učil se v Moskvi, in živel kot domač učitelj neke ruske plemenitaške obitelji sedem let v zapadu Evrope. Od 1871. leta je profesor slavjanščine na vseučilišči v Harkovu. Najznamenitejša dela so mu: zgodovina bolgarske cerkve; prazgodovina bolgarska in kolonizacija balkanskega polutoka po Slavjanih. Spisal je tudi mnogo manjših historičnih in filologičnih razprav, ter jih obelodanil v spisih Brailskega društva. Iz vseh njegovih del razvidna je — po razsodbi dr. K. Jirečka — ostra kritika izvorov, jasna razsodba spojena s temeljitostjo in jasnostjo.

Kar se tiče jezikoslovnih spisov, imajo jih Bolgari dosta, samo da niso kaj posebnega. Trebalo bo tukaj še resnega dela in vsestranskega izučevanja. Za sedaj je najboljša bolgarska slovnica Momčilova in

Grujeva. Razen teh imajo še šestero drugih slovnic, in to od Ikonomova, Radulova, Veženova, Drinova, Bogorova in Šiškova.

Bogorov je v obče najplodnejši pisatelj bolgarski, in néma skoro književnega polja, kder bi se on ne bil z večjim ali manjšim uspehom poskušal. Rodom je iz Plovdiva. V jeziku je velik purist, tako da je malko smešen v očeh svojih poznavalcev. Pisal je razen imenovane slovnice tudi francosko-bolgarski in bolgarsko-francoski besednjak; izdaval je mnogo časopisov, in on je mej prvimi bolgarskimi žurnalisti (v Smirni je izšel njegov prvi časopis); potem je pisal zemljepisne in potopisne stvari in nabiral je tudi narodne pesni. Sedaj živi v Sredci in zmirom marljivo deluje na književnem polji. V poslednjem času je izdaval „Nakovalno“ v jezikoslovno-purističnem duhu.

Kot pisatelj na šolskem in popularnem polji in kot dober prelagatelj iz ruskega, francoskega in angleškega je poznan Hristo G. Danov; ta je tudi odprl prvo bolgarsko knjigarno. Sedaj izdava „Marico“ v Plovdivu, in ima svoje knjigarne v Plovdivu, Ruščuku, Sredci in Solunu.

Kar se tiče bolgarskega novinarstva, položil mu je začetek Fotinov s svojim „Ljuboslovjem“ v Smirni (l. 1844—1846). Bogorov izdaval je v Lipskem „Bъlgarskij Orel“ (pozneje nazvan „Bъlgarskij izvêstnik“) od 1846. do 1849. leta. V Carigradu izdaval je isti „Carigradskij vêstnik“, koji je izhajal do 1861. leta. Odkar se je porodilo cerkveno bolgarsko vprašanje, dobilo je novinarstvo znatno moč. Mej novinarji vidimo Cankova, bivšega ministra predsednika; Burmova, predsednika prvega ministerstva; Mihajlovskega, Najdenova, okolijskega načelnika v Karlovu; Slavejkova, sedanjega ministra notranjih stvarij; Načeviča, bivšega ministra financij; Suknarova, sedanjega predsednika sebranju; M. Balabanova, sedanjega konzula v Carigradu itd.

Letos imajo Bolgari sledečih 24 časopisov; „Državen věstnik“, „Bъlgarski Glas“, „Nezavisimost“, „Seljanin“, „Bъlgarska ilustracija“, „Jugoslavjanski Stenograf“, „Bodilnik“, „Kakalaška“ — vsi v Sredci. V Plovdivu so: „Marica“, „Narodni Glas“, „Iztočna Dandanija“ (satirična). — V Ruščuku: „Slavjanin“, „Bъlgarin“, „Djavolsko šilo“ (satiričen), „Makedonec“. — V Trnovu: „Sojedinenje“. — V Svištovu: „Napredek“, „Narod“. — V Varni: „Varnenski věstnik“, „Pedagogičeski věstnik“, „Svobodna Bъlgarija“. — V Slivnu: „Bъlgarsko znamc“. — V Carigradu: „Zornica“. — V Vengadu pri Temešvaru: „Vengandska naródna nuvala“ (z latinico).

Ta veliki broj bolgarskih listov dokazuje, da se je novopreporojen bolgarski narod počel živahno zanimati za književnost, in od njegove vztrajnosti in marljivosti moremo pričakovati najlepšega ploda tudi v duševnem obziru.

Novejša češka literatura.

Piše Ivan Hribar.

I.

Od leta 1817. do 1848.

(Dalje.)

Svojo posebno pot odbral si je Karel Hynek Macha, mladenič nenavadne nadarjenosti, — pesnik genijalen. Le jedno skromno delo ima češka pesniška literatura od njega. a to mu je zagotovilo mesto mej prvimi pesniki češkega naroda. Njegova lirično epična pesen „Maj“ v katerej v byronskem zlogu opeva globoko bolest srca, dokazuje, da bi bil Macha brez dvombe presegel vse češke pesnike, ako bi mu bilo dano živeti. Umrl je imajoč še le 26 let.

Uže prej sem omenil, da se je nekdaj za glavni pogoj dobre balade ali romance mej češkimi pisatelji smatralo na dolgo in široko razpredeno pripovedovanje. Josef Jungmann uprl se je prvi temu, in za njim so šli večinoma vsi gori imenovani pesniki. Ostalo jih je pa vendar še mnogo, ki so se ravnali po starem pravilu, čegar glavni zagovornik je bil Jan Nejedlý. Se ve da plodi teh pesnikov niso našli priznanja mej narodom, ko se je bila po spisih Čelakovskega in njegovih privržencev prava pesniška smér udomačila in estetična čut razširila in ker torej njihova trmoglavost ni imela druzega nasledka ko tega, da se je nekaj časa razvoj pravilne češke balade zaviral, ne bodem se pri njej dalje mudil.

Ako prestopam k pesništvu dramatičnemu, imenovati mi je najpreje Vaclava Klimenta Klicpero in Josipa Kajetana Tyla. Prvi je tako rekoč oče češke dramatične literature. Sicer se njegovim spisom pozna, da pisatelj ni imel one izobraženosti in onega nazora, katerega si more dramatični pisatelj le pri redno urejenih gledališčih pridobiti; vendar pa se njegove žaloigre odlikujejo po globokosti mišljenja in priprostosti dejanja, veseloigre in burke pa po zdravem humorji, ki ga je tako spretno vedel vánje spravljati. Jos. Kajetan Tyl bil je skoro še plodnejši ko Klicpera, a njegovi dramatični spisi, razen nekaterih boljših po svojej notranjej vrednosti nikakor ne dosezajo spisov prvega. Naj-

duhovitejši dramatični pisatelj bil je Frt. Turinský in obžalovati je le, da češka literatura od njega nema se izkazati z več ko dvema žalo-igrama „Virginia“ in „Angelina“. Ako imenujemo še Jos. Jiří Kolára, Šimna Macháčka in Václava Svobodo, imamo pred soboj malo ne vse dramatične pisatelje te dobe.

Kakor pri vsakem narodu, kedar se začne zavedati, tako so tudi pri češkem narodu od začetka vsi pesniki, lirični, epični, da! celo dramatični imeli pred soboj glavni in vzvišeni smoter s svojimi spisi delovati na to, da se narodna zavest popolnem probudi in utrdi. A ne samo v vezanej besedi, tudi v nevezanej, v pripovedkah in romanih, delovalo se je na to in sicer posebno s tem, da so si pisatelji za predmete izbirali dogodke iz slavne zgodovine češke minolosti ali pa, da so dejanja pripovedek uravnavali tako, da je k ljubezni in udanosti do domovine in naroda vzpodbujalo. V poslednjem obziru imenovati mi je posebno J. K. Tyla, ki je s svojimi spisi te vrste imel več sreče in uspeha, ko s spisi dramatičnimi.

Zgodovinske pripovedke in romane pisali so V. K. Klicpera, Jindřich Marek in po različnih prevodih tudi pri nas dobro znani Prokop Chocholoušek; povesti z dejanji iz naroda vzetimi pa Karel Sabina, Jos. Mir. Hurban, J. Vocel, Jaroslav Křičenský in Rubeš. — Najbolje so se pripovedke in romani širili mej narodom po leposlovnih listih, katere so bili pisatelji leta 1820. izdajati začeli. Takrat sta bila namreč ustanovljena lista „Čechoslav“ in „Vlastislav“, katera sta okolo sebe zbrala blizu 150 pisateljev, — se ve da mej njimi tudi mnogo tacih, katerih spisi so bili le začetne poskušnje. Vsled tega so boljši pisatelji lista tudi večjidel popuščali, ter si naposled ustanovili časopisa „Květy“ in „Česká včela“, katero poslednjo je uredoval nekaj časa Čelakovský sam. Leta 1846. prevzel je uredništvo tega časopisa Karel Havliček in povzdignil ga je tako, da je imel toliko duševne in materijalne podpore, ko pred tem še nobeden časopis na Češkem.

Ob jednem z drugimi literarnimi oddelki začela se je razvijati tudi znanost. Tu je bilo pisateljem boriti se z marsikakimi težavami. Glavna je pač bila ta, da ni bilo češkega izobraženega občinstva, ter se torej tudi v češkem jeziku pisane znanostne knjige niso razpečavati mogle. K tej pa se je družil še predsodek, da češki jezik ni sposoben za znanostne razprave in ravno obe te okoliščini sta zakrivili, da Dobrovský, — ki je sicer toliko koristil češkej literaturi, — ni izdal nikacega spisa v svojem materinem jeziku.

Prvi pojav na polji znanostne literature je Anton Markova „Logika“, ki je izšla leta 1820. Leto na to začel je Jan Svatopluk Presl izdajati časopis „Krok“, kateremu je bil namen gojiti vse vednosti, posebno pa vednosti prirodne. S tem časopisom je Presl tudi nehoté prouzročil silni jezikovni boj. Ker namreč razen filozofičnih in pravniških izrazov, — kateri se nahajajo v starih spisih Tom. Štitnega in Korn. Všehrda, — češki jezik ni imel za druge znanostne oddelke nikake terminologije, začel je Presl s pripomočjo Jungmanovo v spise, ki jih je priobčevel v „Kroku“, uvajati čisto novo češko terminologijo. To je nekatere starejše pisatelje, posebno pa uže imenovanega Jana Nejedlega tako jezilo, da so se na vse mogoče načine začeli upirati takovemu novotarjenju, druge pa je zopet vzpodbujalo, da so za nekatere sicer dobre narodne izraze kovali čisto nove besede, ki ne spominajo le našega P. Marka Pohlina, temveč daleko nadkriljujejo vse, kar je on v tem obziru storil. Najhujši boj pa je nastal zavoljo rabe črk **i** in **y** in udeležili so se ga vsi tedanji pisatelji; posebno duhovito pa Jungmann in Čelakovský, kateri poslednji niti velezaslužnemu Hanki ni prizanašal. Konec temu hudemu boju za pravopis storil je še le František Palacký, ki je prevzemši leta 1827. uredništvo takrat ustanovljenega „Časopisa musea českého“, sprejel jezik po Jungmanu in Čelakovskem upravljeni in opirajoči se na stare klasične vzore, posebno pa na oba malo pred tem najdena rokopisa, ob jednem pa zaprl predale „muzejnika“ vsem ne strogo znanstvenim jezikovnim razpravam. Da-si so mu od začetka mnogi prijatelji to zamerjali, spoznali so vendar kmalu vsi, da je Palacký čisto prav in le v prospeh literature ravnal, in „Časopis musea českého“ postal je v kratkem glavno središče, okolo katerega so se zbirali vsi z znanstvom se pečajoči pisatelji.

Ob jednem pa je Frt. Palacký skrbel za to, da se je s pripomočjo domoljubnega plemstva ustanovila kot oddelek muzeja „Matica česká“, katerej je bila glavna naloga zalagati znanstvene spise ali vsaj pisateljem dajati podpore, da jim je mogoče bilo takove spise izdajati. Matica bila je torej neizmerne važnosti, kajti odslej se onim pisateljem, ki so imeli poklic in voljo gojiti znanstveno literaturo, ni bilo bati razen truda tudi še materijalne izgube in čedalje bolje je narastalo število onih, ki so začeli pisati o različnih strokah znanstva.

Prvo veliko delo, katero je izšlo (1835—1839) s pripomočjo „Matice“, pa je bil Jungmannov slovnik, obsezajoč pet velikih zvezkov v 4[ki]. Ta slovnik je plod tridesetletnega marljivega truda pisateljevega

in je pravi zaklad češkega jezika. Delo to imelo je na daljši razvoj jezika in upravljanje pravopisa velikansk upliv in ni ga še dandenes češkega pisatelja, ki bi — hoteč pisati lep in pravilen jezik — v marsičem ne iskal sveta v enciklopedičnem slovniku Jungmannovem.

(Dalje prihodnjič.)

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. Slovensko „Dramatično društvo“ razpošilja ravnokar svojim družabnikom knjige za leto 1879/80. in sicer „Slovenske Talije“ 48. in 49. zvezek. Vsebina tema zvezkoma, ki se prodajeta po 1 gld., je ta: „Tonica“, drama v treh dejanjih, spisal Körner, poslovenil Svitoslav Pintar; — „Št!“ igra v dveh dejanjih, spisal E. Scribe, poslovenil Val. Mandelc; — Blaznica v prvem nadstropji“, vesela igra v jednem dejanji, češki spisal F. F. Šamberk, poslovenil Jos. Starè; — „Ali plavaj ali utoni!“ v italijanščini spisal Leo di Castelnuovo, poslovenil P. — „Zmešnjava na zmešnjavo, burka v petih dejanjih, spisal A. Kotzebue, poslovenil Jos. Cimperman; — „Štempihar mlajši“, gluma v jednem dejanji, spisal A. Belly, poslovenil V. Eržen; — „Izbiralka“, vesela igra v treh dejanjih s petjem, spisal Kosta Trifković, poslovenil V. Eržen. Tajnikovo poročilo pripoveduje, da je „Dram. društvo“ v zgoraj omenjenej društvenej dobi dobilo od slavnega dež. odbora podpore 1000 gld., od katerih je 600 gld. razpisalo v nagrado slovenskim igram, 300 gld. porabilo v izdavanje „Slovenske Talije“, a za ostalih 100 gld, nakupilo si v pomnožitev svoje knjižnice mnogo izvrstnih dramatiških del slovanskih, italijanskih in nemških. S pomočjo dragovoljnih diletantov priredilo je tri javne predstave. Skupni dohodki znašali so 1122 gld. 83 kr. stroški 1170 gld. 48 kr., zadnji tedaj presezajo dohodke za 47 gld. 65 kr., čemur se ni čuditi, ako pomišljamo, kako malo se briga naša inteligencija za ta preimenitni narodni závod in kako se število podpornih udov krči od dné do dné. Stan premoženja dne 20. sept. 1880. leta vendar kaže 5885 gld. 65 kr. gotovine. V slovenskem listu se je te dni nekdo jezil. da so „Dram. društva“ knjige predrage (kar pa ni res, kajti letošnje knjige obsezajo 26½ tiskane pole, a stanejo samo 2 gld.!) ter patetično vzdihnil: „kdo bode dal za (slovensko) „Donno Diano“ n. pr. 1 forint, dočim jo nemško lehko dobi za 12 kr.“ — Smešno je, slovensko uboštvo meriti na nemške vatle, kajti Nemcev je samo v nemškej državi nad štirideset milijonov, a nas Slovencev niti poldrug milijon ni! O takih številkah je neslana vsaka primera, vendar ménimo, da bode vsak pameten rojak naš rajši stanoval v svojej slovenskej bajti, nego v najetem nemškem gradu. Tudi to graja g. poročevalec, da društvo po več iger v jednem zvezku daje na svitlo. To dela društvo, da je vezanje menj stane in ker je to društvenikom ugodneje. Saj se poleg tega dobivajo tudi posamične igre na prodajo. — G. Anton Nědvěd je zložil dva nova šolska napeva pod naslovom: „K poroki cesarjeviča

Rudolfa s princesinjo Štefanijo", katerima je pridejan tudi kratek životopis cesarjeviča Rudolfa in kraljičine Štefanije. Napeva z životopisom 4 strani v 8ki obsezajoča po 3 kr. prodaje založnik Milec v Ljubljani. — Ivan Tomšič, učitelj na c kr. vadnici v Ljubljani, je spisal knjižico „Cesarjevič Rudolf, nastolnik avstrijski". Knjižica obseza 20 stranij, ima več ličnih podob ter se prodaje s poštnino vred po 12 kr. zvezek pri tiskarji in založniku Karlu Rauschu na Dunaji (VI. Hornbostelgasse 4.) — Marijin mesec ali Šmarnice za leto 1881. Na svitlo dal častivec Marijin, založil pisatelj, tiskala „Narodna Tiskarna" v Ljubljani 1881, 16⁰, 351 str. Cena knjige 85 kr.— Zgododina slovenskega slovstva, spisal in založil Julij pl. Kleinmayr v Kopru, natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovci 1881, 8⁰, 226 str. Vsebina: I. o jeziku in delitvi po narečjih, II. razdelitev slovstvene zgodovine, III. temelj slovanskej vedi, IV. o azbuki, V. stara slovenščina, VI. slovensko slovstvo in sicer A. staroslovensko: 1. brizinski spomeniki, 2. glagoliško slovstvo, 3. cirilsko slovstvo, 4. slovenščina pod Trubarjem, B. novoslovensko slovstvo. Knjigo prodaje pisatelj Julij pl. Kleinmayr c. kr. profesor v Kopru po 1 gld. 20 kr., s poštno nakaznico franco. Učitelji, dijaki srednjih šol in učiteljski pripravniki dobivajo jo po 1 gld. Knjiga se lehko naroča tudi pri tiskarnici družbe sv. Mohora v Celovci. — „O pritoževanju proti merilu za zemljišni davek", imenuje se knjižica, ki jo v slovenskem in nemškem jeziku na svitlo dala kmetijska družba štajarska in ki kmetskim posestnikom daje pouk, kako naj se narejajo pritožbe zoper previsoke ali napačne vcenitve svojih zemljišč. Knjižica je natisnena v Gradcu v tiskarni Leykam-Josefthal in velja 10 kr. — „Razlaganje sv. rožnega venca" za vse dni meseca maja z dodatkom navadnih molitev; devetdnevnice in tridnevnice, kakor tudi nekaj pesem. Po nemškem uredil in pomnožil o. Hrisogon M. S podobo na čelu. Stane trdo vezano v polu platnu 75 kr. Dobiva se ta knjiga v katoliškej bukvarni v Ljubljani.

Südsteierische Post imenuje se dvakrat na teden v Mariboru izhajajoči list, katerega so osnovali spodnještajerski rodoljubi v ta namen, da bi zagovarjal načela sedanje spravljive vlade, zastopal terjatve in pravice slovenskega naroda ter odbijal nasprotne napade na našo narodnost. Ta list je jako dobro uredovan ter stane za četvrt leta samo 1 gld. 70 kr. Naročnina pošilja se v Maribor (Hauptplatz 3, Eck der Domgasse.)

Životopis kardinala Gjure Utješenović-Martinušića, katerega je spisal znani hrvatski pesnik in pisatelj Ognjoslav Utješenović in katerega je dala na svitlo jugoslavenska akademija, izšel je sedaj tudi v nemškem prevodu pri W. Braumüllerji na Dunaji. Knjigi so dodani tudi slika, grb in načrt rodnega grada Martinušičevega. To delo, v katerem je g. Utješenović porabil več novih, dosedaj še ne znanih zgodovinskih virov iz tajnega cesarskega dvornega arhiva na Dunaji, vzbudilo je tudi v Nemcih veliko pozornost in nedavno smo čitali v „Pressi" obširnejšo oceno o njem od gradskega profesorja Kronesa.

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, obraduje Dj. Daničić i izdaje jugoslovenska akademija. Te knjige prišel je na svitlo 2. zvezek, ki seza od „besjeda" do „bogat" in od 16. do 30. pole. Cena zvezku je 3 gld.

Archiv für slavische Philologie. Tega preimenitnega osrednjega glasila slovanskemu jezikoslovju, katerega pri Weidmannu v Berlinu v nemškem jeziku izdaje peterburški profesor V. Jagić, prišel nam je ravnokar v roke pete knjige tretji zvezek, ki prinaša te zanimive razprave: Grössler-Brückner, die slavischen Ansiedelungen im Hassengau; M. Drinov, Beiträge zur Kunde der neubulgarischen Sprache; Kirste, zum slavischen Palatalismus; Grot, zur Kritik einer Stelle des Constantin Porphyrogenitus; Wesselofsky, der ewige Jude; Danysz, das Gebetbuch der heiligen Hedwig. Poleg tega Brückner, Nehring in Jagić objavljajo več kritik o imenitnih knjigah slovanskih, izmej katerih je posebnega spomina vredno, kar Jagić piše o „Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika“. Pohvalno oménja vso notranjo, na strogo znanstveno podstavo oprto osnovo tega akademijskega slovarja; priznava pridnost, sposobnost, spretnost, trdno voljo in energijo njegovega urednika g. Daničića, i graja protikritiko, katero je pred nekoliko meseci zoper ta slovar v Sušaku dal na svitlo g. dr. Fr. Pilepić, ki namesto učenega, vse bogastvo prelepega hrvatskega jezika obsezajočega slovarja želi, da bi akademija dala na svitlo praktičen slovar, ter dostavlja: „die südslavische Akademie thut wohl daran, sich in ein solches Unternehmen nicht einzulassen, sie hat genug an der grossen Aufgabe des historischen Wörterbuches zu thun. Dass diese so schön begonnene lexicalische Leistung nicht nach dem Geschmacke derjenigen sein wird, welche rein praktische Zwecke vor Augen haben, das liess sich vorhersehen . . . . Man hat kein Recht, daraus irgend welchen Vorwurf gegen die Akademie abzuleiten. In der That kann man eine ganz anders d. h. sehr günstig lautende Anzeige des akademischen Wörterbuches in der slovenischen Monatsschrift „Zvon“ (Laibach, 1881) 91—100 lesen, welche der als feiner Kenner der slovenischen Sprache bekannte Fr. Levstik geschrieben hat. Was er da zu Gunsten des Kajkavischen vorbringt, das möchte auch ich zur Beherzigung empfehlen.“ Mej manjšimi članki odlikuje se osobito Jagićev „Kraljević Marko, kurzskizzirt nach der serbischen Volksdichtung“, in istega pisatelja „Bibliographischer Bericht“, v katerem našteva in kratko ocenjuje vse znamenitejše knjige, ki so zadnje mesece v raznih slovanskih jezikih prišle na svitlo. Uže zaradi tega preizvrstnega biblijografičnega poročila zasluži Jagićev arhiv, da bi prišel v roke vsakemu, kdor se briga za razcvit, razvoj in pravi napredek slovanskih slovstev. O Trstenjakovih spisih, osobito ónih, ki so bili zadnja leta natisneni v matičinih letopisih, pravi Jagić: „Man muss der grossen Gelehrsamkeit des Verfassers volles Recht widerfahren lassen; wenn er jedoch wirklich wünscht, dass einige Resultate seiner Forschungen (und nicht alles ist ja verfehlt) in die Wissenschaft Eingang finden, so möchte ich ihm rathen, für eine möglichst knapp gehaltene, alles überflüssige bei Seite lassende deutsche Bearbeitung zu sorgen.“

Stanko Vraz. Izabrane pjesme. S uvodom Franje Markovića. Sa slikom pjesnikovom. Zagreb 1880. Naklada „Matice Hrvatske“. Tisak Karla Albrechta. Knjiga šteje jednoindvajset tiskanih pol, od katerih Markovičeva velezanimiva študija napolnjuje deset pol. Po vnanjej obliki ta knjiga spada mej najokusnejše tiskopise hrvatske, da, reči moremo, da se sme primerjati najelegantnejšim knjigam nemškim ali francoskim. Uže gledati to lepo knjigo je veselje! Kakor je znano, dobili so Stanka Vraza družabniki „Matice Hrvatske“ za leto 1880.,

a poleg njega še petero drugih knjig. In vse to za 3 gld.! Stanko Vraz prodaje se sedaj tudi v knjigarnah po 3 gld. zvezek.

„Pobratimstvo, mesečni žurnal za književnost i nauku“ imenuje se nov srbski list, katerega v obliki „Ljubljanskega Zvona“ od novega leta izdavajo dijaki velike šole v Belemgradu. Letna naročnina mu je 4 gld.

Češko slovstvo. Največ pozornosti vzbudila je zadnji čas knjiga pod naslovom „O životě a působení Josefa Kajetana Tyla“ spisal J. L. Turnovský. Saj je pa tudi res izvrstna slika življenja in delovanja jednega nabolj navdušenih domorodcev, kar jih je Češka imela, pa tudi jednega najnesrečnejših. Čitati se da kakor roman, kajti opisuje nam Tyla človeka, rodoljuba, burno življenje pesnikovo in igralčevo. Sládek končuje kritiko o njej v „Lumíru“ želeč: „Takových knih měli bychom míti vice“.

Koncem minulega leta izdala je prva češka pisateljica zdanje dobe E. Krásnohorská zbirko pesnij pod naslovom „K slovanskému jihu“. Pesni te so uže same na sebi krasne, da, poleg Svatopluk Čechovih bajè najlepše; Krásnohorská je pa tudi poleg tega še pokazala kraj, kamor naj bi se češki pesniki bolj pogostem obračali. Razen J. Holečka se izmej čeških pisateljev nihče ne briga za južne Slovane. Nihče bi ne mislil, da te krepke, junaške besede, globoki čut in zdravi nazori o življenji prihajajo iz srca ženskega. Ne more se povedati, katere pesni so lepše. ali junaške, bojne ali lirične . . . Pozná se, da je Krásnohorská s pridom prebirala srbsko narodno pesništvo ter se iz tega neusahljivega vira prave poezije veliko naučila.

Izšel je ravnokar francoski prevod „Babičke“ od Božene Kapove. Knjižica, tiskana jako okusno, stane 1 gld. 50 kr. Morebiti ustrezamo slovenskim gospodičnam, jezika francoskega zmožnim, če jim oznanjamo to knjigo.

Mladi nadarjeni pisatelj Eduard Jelínek opisal je svoje potovánje iz Poljske z mrtvim prijateljem Jablonskim. „Vzpominka na Boleslava Jablonského“ odlikuje se posebno po lepem zlogu in navdušenih mislih. Čisti dobiček je namenjen „ustanovi Jablonskega“.

Jako zanimiva je nadalje knjiga: „Fr. Lad. Rieger, vodja češkega naroda,“ spisal Jak. Malý. Kar je storil Rieger svojemu narodu, ne da se kmalu in lehko ocenjevati. zategadelj morajo biti Čehi hvaležni g. Malému za to, kar jim je dal. S političnega stališča je dobro opisal Riegerjevo delovanje; a zasluge njegove v literaturi, ki niso nikakor male in zasluge o gledališči češkem jáko so površno naznačene. Riegerjevega biografa čaka teško delo.

„Bibliografický Věstnik“, katerega v Pragi po jeden pot na mesec izdaje Urbanek, potreben je vsakemu, kdor se hoče seznaniti s češko in slovansko literaturo ter se vestno briga za nje razvoj; kajti ta „Bibl. Věstnik točno prinaša naznanila o vseh novih knjigah i novinah, objavlja vire životopisom pisateljskim ter zaznamenuje vsako kritiko o tem ali ónem spisu.

Русскiй кружокъ. Uže v prvej številki „Ljubljanskega Zvona“ opozárjali smo svoje čitatelje, kako nepričakovano hitro napreduje na slovanskem jugu znanje in učenje ruskega jezika. Po Bolgarskej, Srbskej in Črnej gori uveden je ruski jezik obligaten predmet v vse srednje šole. Tudi v Hrvatskej se osobito

starčevičevski listi pečajo ozbiljno z ruskimi razmerami ter priporočajo svojim ljudem, da naj se pridno uče ruski. Ravno tako se tudi Čehi, osobito v Pragi trudijo, da bi se popolnem naučili ruskemu jeziku. Užc pred dvema letoma osnoval je v Pragi znani leksikograf dr. Rank „Russkij kružok“, društvo ki ima namen „praktičeskoe izučenie russkago jazyka i razvitie obštenija meždu členami“. To društvo ima, kakor nam piše prijatelj iz Prage, okolo 100 družabnikov, največ Čehov, potem nekoliko bolgarskih dijakov in nekaj pravih Rusov. Družabniki se navadno shajajo po jeden pot na teden v „Uměleckej besedi“, navadnem zbirališči čeških pisateljev, glasbenikov in umetnikov. Tu čitajo, pojó, deklamujejo ali prestavljajo kakšno igro, vse v ruskem jeziku; društvo ima tudi malo, a dobro in izbrano knjižnico rusko, v katerej se nahajajo vsi ruski klasiki, mnogo leposlovnih listov ruskih in vse knjige, ki so preložene iz češkega na rusko, ali narobe. V društvenem odboru sedé znani literati in odličnjaki češki, predsednik mu je državni poslanec dr. Vašatý. Društvenih pravil §. 5. pravi, da razgovorni jezik na navadnih zborih je ruski, a na občnih zborih morajo družabniki govoriti ali češki, ali nemški zato, da jih umeje — policijski komisar. In §. 26. celo govori: „§. 5. nelьza izmênjatъ, inače obštestvo budetъ zakryto.“ Društvenine plačuje se na leto po 3 gld. Vivat sequens!

Ruske knjige. Naš slovenski rojak g. O. Klemenčič, profesor na 2. gimnaziji v Sanktpeterburgu, spisal je, kakor čitamo v ruskih novinah, to šolsko knjigo: Upražnenija v perevodah s ruskago jazyka na latinskij dlja srednih klassov gimnazij i progimnazij. Spb. 1881. c. 70 k. — V. Dalj. Tolkovyj slovar živago velikorusskago jazyka. Tom vtoroj J—O. 2. ispr. izd. i značiteljno umnožennoe po rukopisi avtora. Spb. 1881. 4⁰ 1810 str. podpisnaja c. 20 r. — J. Ždanov. Literatura slova o polku Igorevě. Kiev 1880. (Ottisk iz universitetskih Izvěstij.) c. 50. k.

Čitanka ruska in zgodovina ruske literature. Onim, ki se želé kratkim potom seznaniti z ruskim slovstvom priporoča se: Istorija ruskoj slovesnosti (2 dela, Spb. 1880, 3 rublje) in Istoričeskaja hristomatia novago periode ruskoj slovesnosti 2 dela, Spb. 1880, 2 rublja 50 kopejk. Obe knjigi spisal je A. Galahov in naučno ministerstvo ji priporoča za srednja učilišča. Dalje je spomina vredna tudi knjiga: P. Polevoj, Istorija ruskoj literatury v očerkah i biografijah s risunkami i portretami I. del, stane 4 rublje.

Urednikova listnica. G. J. K. v D. Ponujanega članka o potresih ne moremo sprejeti, ker nam je uže prof. Jesenko o tem predmetu poslal jako obširno, zanimivo in temeljito razpravo, katero začnemo v prihodnjej številki tiskati.

„LJUBLJANSKI ZVON“ stane vse leto 4 gld., pol leta 2 gld., četvrt leta 1 gld. Naročnina pošilja se upravništvu v „Narodnej tiskarni“ v Ljubljani.

Založniki: J. Jurčič, in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: dr. I. Tavčar.

Tiska „Národna tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.

Leposloven in znanstven list.

Izdajatelji: Janko Kersnik, Fr. Levec, dr. Ivan Tavčar.

Leto I. V Ljubljani, 1. junija 1881. Štev. 6.

„Ljubljanskega Zvona“ založniki in izdajatelji s tužnim srcem oznanjajo prežalostno vest, da je blagorodni gospod

JOSIP JURČIČ,

slovenski pisatelj, glavni urednik „Slovenskemu Narodu“, ustanovnik in solastnik „Ljubljanskemu Zvonu“, mestni odbornik Ljubljanski itd. itd.,

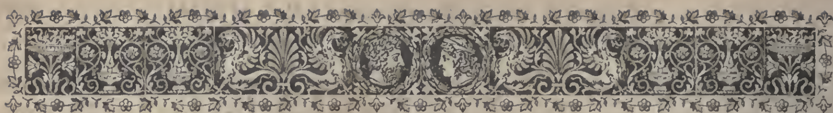
porojen na Muljavi pri Krki na Dolenjskem 4. marcija 1844. leta, po dolgej in mučnej bolezni, prejemši svete zakramente za umirajoče, 3. maja ob 9¼. uri zvečer mirno v Gospodu zaspal ter bil slovesno pokopan 5. maja ob poluosmej uri zvečer pri Ljubljanskem sv. Krištofu.

V umršem Jurčiči izgublja slovenski narod vzglednega in značajnega domoljuba, v političnem boji neustrašenega prvoboritelja in osobito nedosežnega pisatelja in pripovedovalca neumrjočih povestij in romanov, a „Ljubljanski Zvon“ žaluje za svojim prvim ustanovnikom in nenadomestnim voditeljem.

Bodi mu lahka zemlja!

Slovenski narod, kateremu je umrši ves čas svojega življenja sveto služil ter žrtvoval mu svoje najboljše moči, hráni mu blag in hvaležen spomin!

V LJUBLJANI, 1. junija 1881.

Rokovnjači.

Historičen roman.

Po pokojnega Jošipa Jurčiča osnovi spisal Janko Kersnik.

Dvanajsto poglavje.

(Dalje.)

„Es ist ein entschiedener Unsinn, die Culturstufe eines Volkes nach sogenanntem Aberglauben bemessen zu wollen. Entschieden ist, dass hochbegabte Menschen dafür viel empfänglicher sind, als flache Hohlköpfe, und edle Menschen, welche im innigen Zusammenhange mit der Natur leben, weit abergläubischer sind, als schmutzige Schlingel, welche ihr Leben bloss in Kneipen, Kaffeehäusern und Theatern zubringen, und es wirklich so weit gebracht haben, dass sie zwischen Glauben und Aberglauben keinen Unterschied mehr machen, und in ihrer naiven Aufrichtigkeit nicht glauben können, dass Schmutzseelen, wie sie sie besitzen, zu einem ewigen Leben bestimmt seien“.

Jeremias Gotthelf.

„Če dam kmeta tako govoriti, kakor mi govorimo, potem nastane fabulna stvar, katerej se morajo dati ideje, ki jih nema“.

George Sand.

Kakor smo uže omenili, zaukal je Blaž Mozol od veselja, ko je stopil na stezo, katera ga je vodila skozi gozd domov; kajti mislil je o vinopitji.

Storil je komaj trideset korakov po gozdu, uže ga zašegetá nekaj v goltanci, a ne da bi pokašljal, — Blaž Mozol ni poznal kašlja, — nego nekaj tacega, kakor žeja; a tudi ne po vodi, — vode je bilo dovelj v bližnjem studenci, — nego žeja do vina, in Blaž ni bil človek, ki bi v takem položaji dolgo premišljeval ter na prste štel: „Bi, ne bi“; — vraga, saj je tiščal v levej pesti pet debelih, srebernih kron, pošteno zasluženih, kakor je dejal sam pri sebi.

Poludne je bilo blizu, in solnce je pripekalo, kakor v pasjih dnevih; domá Blaž tudi ni imel tacega opravka, da bi ga drugi ne

mogli brez njega izvršiti, in zato je takoj z mirno vestjo krenil na levo črez grič: vedel je, da ima Hudmanova Jera na **Rovih** dobro vino in tudi kaj suhega, da se prigrizne.

Ko je deset minut pozneje stopil v krčmo k Jeri, našel je krčmarico v družbi z jedinim pivcem, voznikom **Telečnjakarjem** iz bližnjega Radomlja, čegar voz in konji so stali pred hišo.

Blaž se široko razkorači sredi izbe ter vpije na glas:

„Hejo, Jera, vina gori! Pa ne tistega jesiha, kakor ga pije ta gostač tvoj, ki je več pri tebi nego na cesti, ta Ureh Telečnjakar! Vina gori, tistega starega iz kota; „mi smo baroni, pijemo ga po kroni!“

Rekši vrže debel srebern tolar na mizo, da je glasno zažvenketal.

Voznik in krčmarica sta ga sprva osupneno pogledavala; naposled reče Jera sè smehom: „Kje si pa dobil tisto? Zaslužil nisi! Ali si Mozolki platno ukral, ter prodal, ali pa si tistega vašega zeta opeharil?“

„Kaj ukral! Kaj opeharil! Kaj govoriš, baba neumna? Zaslužil sem jih, lehko zaslužil, kakor bi jih bil za maslo vzel. Vina daj; kaj prašaš in postajaš? O ti rebro Adamovo, da bi te bil Bog pri miru pustil!“

Krčmarica je hitela po vino; vedela je, da bo dober dan denes, ko ima Blaž denar.

Mozol pa je mej tem pobral tolar z mize, in ga potisnil v žep tako, da je bilo čuti, da tolar ni samec, nego ima še nekaj tovarišev notri. Voznik Ureh, ki je bil čul ta prijetni cvenk, porine mu svoj kozarec bliže, in Blaž, akoravno je bil prej temu vinu zabavljal, da je jesih in kislica, izpije več ko polovico.

„Dobre volje si, Blaž! Dobre volje, kakor pes, ki zdrav iz cerkve pride!“ reče nekako porogljivo oni.

Blaž, čuteč da ga hoče tovariš zbadati, zavrne:

„Kaj ne veš, ko uže o psih govoriš, da so pasji dnevi blizu! O pasjih dneh je pa fletno, in uže zdaj je fletno, kaj ne, ko te v noge ne zebe! Pomisli, Ureh, ko bi te v pasjih dneh v noge zeblo!“

„Zakuril bi, in za pečjo bi ležal, kakor ti, Blaž, kadar nemaš denarja. Mene bi vsaj Mozolka ne lasala,“ smeje se Ureh.

„Mozolka, kaj Mozolka! Baba ima gobec, da bi deset povodenj utešila! Gobec ima!“ deje Blaž, katerega je imenovanje svakinje nekako neprijetno dregnilo; pa jezilo ga je vendar, da bi ga ta Ureh zbadal,

in malo nejevoljno, malo dobrodušno potisne tovarišu svoj kozarec z vinom, katerega je bila Jera postavila pred njega na mizo, ter nadaljuje:

„Kaj zlodeja pa nosiš Mozolko sem; taka je rēs časi, da bi dejal, da jo je Bog pozabil mej egiptovske nadloge postaviti! Pa saj ni moja baba, Ureh; kaj češ? Na, pij, Ureh, pa molči o babah! Ko je še tvoja ranjka živela, — Bog jej daj dobro, dostikrat te je vlekla iz krčme domov! — takrat nisi tako mirno sedel za mizo, ampak v vrata si gledal, kakor Peter Slabavest; in ko je prišla póte, šel si za njo, kakor ob procesiji svetega Marka za križem; — Bog jej daj dobro na onem svetu, — tvojej ranjki!“

„Ne bodi neumen, Blaž, reče oni, ter natoči na pol izpraznjeni kozarec; „pusti mojo Marijano, naj v miru počiva. Ti si se tudi ženil pri njej, morda bi bilo bolje záte, ko bi te bila vzela.“

„Hoho,“ reži se Blaž, „hoho, jaz ženil pri njej; kaj pa misliš? Kaj ne, da bi bil potem vsak dan slabo kosil, kakor svet Anton Puščavnik? Kolikokrat si pa ti zobe na solnci grel? Kaj? Tak si bil, ko si šel v nedeljo k maši, kakor lakota in draginja.“

Blaževa hudomušnost je tovarišu njegovemu sitna postajala, in jel se je odpravljati. Krčmarica je bila zunaj po opravkih in Blaž je izprevidel, da bode kmalu sam; to mu ni bilo ljubo; zato zavije na drugo stran.

„Usedi se Ureh! Kaj boš hodil? Jaz bom dal še za jednega! Denes se ne šiva, denes se para!“ rekši porine še jedenkrat kozarec svojemu sosedu „ta žejne napojit', ta lačne pa zapodit', to velja denes,“ pristavi smejé se.

Voznik Ureh je bil jeden tistih ljudij, ki se ne dade dvakrat piti prositi, in zato je sedel počasi nazaj na klop, na videz nerad, in le Blažu v uslugo, v resnici pa jako radovoljno. Svoj dolgi bič je potisnil mej kolena, in z desnico segel po Blaževem kozarci.

„Ti lehko tako govoriš, Mozol! Pri vas imate dosti, in če tudi cele tedne popivaš, kadar imaš kaj okroglega, od hiše te vendar ne bodo podili! In sedaj imaš še dobrega prijatelja, vašega novega zeta na Paleževini, ta ti tudi kaj privošči!“

Rekši nastavi kozarec in stori prvi požirek; a do druzega ni mogel; kajti Blaž, katerega je bilo vino tudi uže malo razvnelo, udari s koščeno pestjo po mizi, da je odskočilo vse, kar je bilo na njej, ter zavpije na vse grlo:

„Hudič je, pravim, hudič, a ne zet, ne prijatelj! Rokovnjač je, sam živ rokovnjač; če ga hudič ne vzame, ni za nič več, in drug se mora narediti!“

Ureh je postavil nehoté kozarec zopet na mizo ter nekako plašno pogledal razburjenega Blaža.

„Kaj praviš, rokovnjač? Ti si pijan, Blaž!“

„Kaj pijan? Nič pijan! Trezen, kakor na veliko soboto zjutraj! Veš ti, prijatelj, Blaž Mozol ni tako, kar si bodi! Čeravno zmirom vpijete, da pijem in pijem; — kdo me je pa še vprašal kedaj in kako sem žejen; žejen, ti pravim! Veš ti, Ureh, jaz nisem kar tako kakšen nebodigatreba; jaz vse vidim. In ko se je tisti Nande, ta rokovnjač ženil pri našej Polonici, gledal sem tudi na vse strani, kdo je, od kodi je! Saj veš, z bogatimi nevestami je dandenes taka, kakor z zajci, zmerom menj jih je. In zato je bilo treba gledati na Polonico! In vidiš Ureh, ga uže imam ženina „rokovnjača!“ Rekši, vrže nekaj tolarjev na mizo, a hitro jih zopet spravi nazaj v žep. „To mi je dal kolovški oskrbnik, ko sem mu povedal, kje so rokovnjači.“ —

Na to jame tovarišu na dolgo in široko razkladati, kako je prišel na sled čevljarju Bojcu in rokovnjaškej družbi.

Ureh je pazno poslušal; z ramami je mignil večkrat, in tudi vino popil parkrat hladnokrvno iz kozarca, ter ga zopet natočil, a videti je bilo, da Blažu tistih tolarjev, katere je imel v žepu, in katere misli še dobiti, nikakor ne zavida.

Ko Blaž malo premolkne, reče voznik:

„Kaj pa, Mozol, ko bi bil ti lisici nastavljal, dihorja pa ujel?“

„Kaj pa da, dlaka ti, prismojena! Misliš ti, da je kolovški oskrbnik zato tako kvišku planil, ko sem mu o rokovnjačih pravil, ker ga je bolha ugriznila? Pisal je precej na Brdo, v Kamnik in v Ljubljano, precej — ti pravim; in vse to je pisal, kar sem mu bil povedal! Kaj meniš, da škrije zastonj piše?“

„Naj piše, kar hoče, z gosjim repom; pa veruj mi, Blaž, če rokovnjači zvedo, da si ti prvi šel bob iz kropa pobirat, pisali ti bodo tudi, pa ne z gosjim repom, ampak s poleni na hrbet, da bo črn, in se bodo žive klobase delale po njem.“

„Ti si taka baba, kakor naš France, ki se je denes zdêla ustrašil. Veš Ureh, če me bo kakov rokovnjač od daleč videl, tekel bo, kakor po loji.“

Blaž je še dolgo na ta način širokoustno pobijal prijateljeve pomisleke. Dan se je počasi nagnil, in oba moža bila sta uže vina polna. Nabralo se je mej tem tudi več druzih pivcev okrog njijine mize, in Blaž, ki je jako radovoljno dajal za vino, imel je ves čas prvo besedo. Pogovor zavil se je bil polagoma od rokovnjačev na druge dogodke.

O mraku stopil je tudi na polu gosposki oblečen človek v sobo, majhen, pritlikav, ter sedel k drugej mizi pri peči. Klobuk si je potisnil na oči, ter obrnil se tako, da mu je obraz ostal v temi. Malo torbo položil je tik sebe. Kmetje se niso zmenili zanj, ker v istih časih so mnogokrat potovali rokodelci in barantači z Gorenjskega preko Kamnika na Štajersko in nazaj, in zato tudi na polu gosposk človek ni bila nenavadna prikazen v krčmi Hudmanove Jere na Rovih. Ker krčmarice še ni bilo domov, stregla je dekla gostom.

Tujec je ukazal polič vina, ter pil jako hlastno; videti je bilo, da je utrujen in žejen. Pogledoval je vselej nemirno vrata, kadar so se odpirala, toda tako, da obraza ni preveč na svit postavljal.

Blaževo besedovanje ga ni preveč zanimalo, in le ko čuje na krat iz njegovih ust besedo „rokovnjač“, h kateremu predmetu se je Blaž večkrat povrnil, zganil se je malo, ter kakor nehoté segel po torbi. A umiril se je takoj, kajti Mozolovo vpitje bilo je navadno, kakor vsacega pijanca.

„Kaj praviš, Slapar,“ kričal je Blaž, kateri je sedel s hrbtom obrnen proti tujcu in vratom, sosedu na levej na uho, „kaj praviš, da jaz kolnem? Jaz ne kolnem; če pa dam včasi hudiču dobro besedo, je to tudi prav; ali ne veš, da je dejal uže jeden svetnik, da se more časi tudi hudiču dobra beseda dati, ker človek ne ve, kam pride po smrti.“

„Tega ni rekel nobeden svetnik,“ ugovarja oni, star kmetič v oguljenih prtenih hlačah in golorok, ter nekako nejevoljno gleda Blaža.

„Kaj? Tega ni rekel? Jaz pa pravim, da je rekel! Kaj misliš, da jaz nič ne vem? Rekel je, pravim! Vidiš ti ne veš nič, čeravno vsako nedeljo roženkranc moliš, in se držiš, kakor sveti praznik! Čakaj, Slapar, jaz te bom nekaj vprašal. Ali veš, da moramo tudi hudiča ljubiti? Ali veš to?“

Pivci so umolknili, in stari Slapar, ki je bil poleg svoje po Blaži očitane mu pobožnosti tudi uže malo pijan, ugovarjal je jezno, ker ga je Blaž dražil.

„Kdo bo hudiča ljubil? Gospodje nas uče, kako se ga moramo varovati, zakaj bi ga potem ljubili?"

„Vidiš, ti nič ne veš! Hudič je naš sovražnik, in mi moramo sovražnike ljubiti; zato moramo tudi hudiča ljubiti!"

Glasán smeh je odgovarjal Blaževemu dovtipu; le Slapar se je togotil, da vse to ni res.

„Čakaj, te bom še nekaj vprašal," nadaljuje Mozol, „bom videl, li kaj veš ali nič. Povej mi, zakaj se je izgubljeni sin vrnil k očetu?"

„Kesal se je greha," odreže se moško Slapar.

„Kaj pak, — lačen je bil," reži se Mozol, „pajčevine so se mu po črevih delale, tako je bilo pusto in prazno notri!"

Sedaj se je tudi Blažev nasprotnik smijal; izprevidel je, da Mozolovej učenosti v teologičnih stvareh ni kos, in zato se je umiril polagoma.

V tem, ko so kmetje tako visoke stvari rešetali mej soboj in je leščerba, nad mizo uže prižgana, le slabo razsvetljevala izbo, stopil je bil počasi še jeden kmetski opravljen gost v krčmo, ter naglo ogledal se po pivcih. Pogled njegov srečal se je s tujčevim, ki je sedel pri peči, in na to je stopil mož tiho, kakor je bil prišel, nazaj v vežo. Ko je vrata uže na pol zaprta imel, čul je Blažev glas, in nato je še nekako hitreje potegnil duri za soboj.

Takoj za njim pride oni gosposki človek, ter plača svoj račun v veži.

Pri tej priliki ugleda dekla, ki je denar prejela, kmeta, ki je bil tako z očmi pozval gospodskega gosta.

„Kaj pa Vi, Bojec, ali ne boste dali za jeden poliček," ga ogovori.

A Bojec, kajti ta je bil, obrne se še v vežnih vratih ter deje: „Drugikrat, drugikrat," in izgine s tovarišem v temi.

Pivci v sobi odhoda teh dveh gostov niso opazili in po dolgem, ko se Blaž prilično obrne, ter vidi, da je kot pri peči prazen, vpraša, je-li kdo poznal tega človeka?

„Menda je pisar z Brda, ka-li?" reče jeden, „ravno tak je bil! Videl sem ga, ko sem desetino nesel tja."

„Tisti Bojec iz Radomlja je prišel pónj!" pristavi dekla, ki je pomivala kozarce pri oknu.

„Kaj, Bojec? Pisar? Pa me ne pokličeš? Da bi te gosenica oblezla, tista strupena! Duša babja, zdaj-le bi jih imeli v pesteh, pa

ti ne poveš, da sta bila tukaj!“ vpije srdito Blaž ter hoče ven iz krčme.

Ureh ga hoče potisniti na stol nazaj, a Mozol je bil svojeglaven.

„Na Kolovec grem, naravnost na Kolovec! Sedaj le jih oskrbnik morebiti še lehko ujame, če je tudi pozno in tema; na Kolovec, naravnost na Kolovec! In jaz zaslužim denar, denar ti pravim, Ureh, vam pravim možje!“

Oni so odmajevali ter stiskali rame k ušesom, le Ureh mu je glasno odgovarjal, a zastonj! Blaž vrže denar za račun na mizo ter otide.

Bil je precej pijan, in ravno za to je vročekrvno sodil, da če tudi o polunoči pride na Kolovec, mora taka novica, kakor jo ima sedaj, roditi obilen sad v podobi srebernih tolarjev.

Izpotaknil se je večkrat, ko je lezel črez grič pri rovskej cerkvi, a ko je prišel na cesto, ki vodi po ozkej dolini proti gradu, stopal je hitro, akoravno sta ga nogi včasi na stran zanašali.

Ko je v svojej jezi do rokovnjačev in lakomnosti po obljubljenem denarji korakal dalje, ni opazil, da se je takoj za njim izpod kozolca Hudmanove Jere zmuznil nekdo, ki mu je sledil sedaj kakor senca črez grič mimo cerkve in potem v dolino. Bil je bosopet človek, male postave, ki se je pa sedaj, ko je dospel na cesto, stisnil v kraj na travnik in s sključenim hrbtom, tiho kakor maček, šel za Blažem.

Bil je kakih trideset korakov za njim.

Tako sta dospela blizu ovinka, kjer so stali na desnej in levej kraj pota stari jeseni.

Tu se stisne skrivni zasledovalec v visoko travo ter zapiska glasno na prste, dvakrat zaporedoma. Mozol se obrne, a ko nič ne vidi, — noč ni bila ravno temna, — hoče dalje; a vendar še jedenkrat nogo ustavi.

Nekako čudno ga je bilo na krat spreletelo; sam ni vedel, kaj, a groza ga je bilo, in ko blisk šinila mu je misel po glavi: „Kaj pa, ko bi bil to „spomin?“ Ob jednem domislil se je „zdêla“ v jutru in postala mu je glava bistra, kakor bi ves dan ne bil vina videl.

Plašno je pogledal še jedenkrat nazaj na travnik, a mirno in tiho je bilo vse okrog.

„Vraga, ne bodi babjeverec, Blaž! Saj si „zdêlo“ zbil, in ko bi ga tudi ne bil, to je za stare babe!“

Ohrabril se je, in stopil zopet urno naprej.

Po komaj je storil nekoliko korakov, vzdignili sta se na desnej in levej izpod starih jesenov po dve črni postavi, in Blažu prileti debel kol sè silo zagnan pod noge, da se je opotekel. Ob jednem obstopili so ga oni štirje; bili so bradati in po obrazu očrnjeni možje. Druzega orožja Blaž ni imel, nego svoje pesti in pa neokreten pipec, katerega je bliskoma potegnil iz žepa, ter začel ž njim kakor besen okrog sebe suvati in mahati.

„Proč, hudiči pasjedlakasti,“ kričal je na glas, „kdor mi blizu pride, trebuh mu preparam! Proč! Strani!“

Napadovalci so ga bili molčé obstopili, in akoravno oboroženi s kratkimi kolci, vendar se s prvega nobeden ni upal v obližje Blaževega pipca. A ne dolgo; kajti oni tihotapni zasledovalec Blažev šinil je bliskoma iz trave na cesto, in se zaletel od zadaj Blažu pod noge, da se je z divjo kletvijo prevrnil po cesti. V istem trenutku držalo in tiščalo ga je uže osem pestij za roke in noge, in oni, ki ga je bil tako zavratno spravil k tlom, pobere težak kol, ki je bil prvi priletel Blažu pod noge, ter ga zavihti nad njim.

„Čakaj, duša ti pijanska; včeraj si ti mene, denes bom pa jaz tebe,“ reče poluglasno ta, ki je držal kol, in Blaž je spoznal Bojca.

„Da boš vedel rokovnjače tožiti! Ne boš jih več!“ sikne oni, ki je držal Mozola za roke; „udari ga!“

„Pusti me, hudič!“ vpije Blaž, „satan rokovnjaški! — Za pet ran — —“

Nesrečni Mozol svoje zadnje molitve ni mogel končati, kajti batina Bojčeva priletela mu je s tako silo na glavo, da je takoj brez izdihljaja obležal.

„Dosti ima; ta nas ne bo več tožil,“ reče oni, ki je bil prej dejal: „udari ga,“ in se sklone kvišku; „nisem ga zastonj ves dan čakal.“

„Kaj bomo ž njim, Tomaž?“ vpraša jeden onih treh.

Tomaž Velikonja, kajti ta je bil tisti, ki je prej govoril, pravi mirno:

„Vi pojdite, in sporočite Grogi, kaj in kako. Jaz bom pa sodniku Gavriču v Kamnik nesel nekaj za spomin.“

Rekši se pripogne in naglo, kakor bi trenil, odreže mrtvemu Blažu desno roko na podpestnem členu, ter jo spravi v malho. Malo

trenutkov pozneje bilo je zopet vse tiho in mirno po samotnej kolovškej dolini; mesec, ki je prilezel počasi črez hrib, obseval je Blaža Mozola, kateri je ležal krvav, mrtev v cestnem prahu pri starih jasenih.

(Dalje prihodnjič.)

Nje družba.

Prinêsla na mizo si vina,
  Prinêsla kozárec steklén,
Prinêsla ovôčja in grozdja,
  Ki daje ga plodna jesén.

Pod strého na klópi jelôvi
  Zakáj se najlepše mi zdí?
Očárale tukaj so prvič
  Nebéske me tvôje očí.

Prisédi, o déklica zláta!
  Prebélo podàj mi rokó!
Ne vidiš valóv, ki pod nama
  Po strugi zelênej tekó?

Nad nama je gôra strméča,
  Ravníne pod njó in poljé;
Mej drévjem se solnce jesénsko
  Svetlíka z dvoróv in s cerkvé.

V očésa jaz tvojega mórji
  Čutíla in misli topím:
Objémlje te moja desníca,
  Na prsih z glavó ti sloním.

Primèkni se z lícem še blíže
  Ter moje poslušaj srcé.
Ki glásno trepéče in bíje,
  Trepéče in bije na té!

Premrl.

Iz Preširnovega življenja.

Spisal Toma Zupan.

(Konec.)

Prijazno vrsto Preširnovih sošolcev tega razreda, kojih večina si je izbrala duhovenski poklic, naj pa z dvema končam, ki jima še sveti mila luč življenja; oba sta čestita po značaji in po odličnej stopnji, usojenej jima v družbi človeškej. To sta sedaj 81letni Vipavski kanonik-dekan Jurij Grabrijan in pa 78letni Novomeški prošt Simon vitez Vilfan. Da sem si po njijinih postrežnih duhovnih pomočnikih tudi teh častnih starčkov poročila o součenci Preširnu izprosil, umevno je ob sebi.

In kaj sta mi naročila pisati? Kanonik Grabrijan, ki je iz 6. Novomeške šole v Ljubljansko filozofijo prestopil, torej le v 7. (logiki) in 8. (fiziki) bil Preširnu sošolec, pravi: „Preširen je bil zelo nadarjen mladenič, najtalentiranejši mej vsemi součenci. Bil je lepe nravnosti; do svojih součencev priljuden, prijazen in postrežljiv — zato smo ga tudi vsi spoštovali in ljubili. Midva sva bila še posebe prijatelja, ker sva oba rada pesmice kovala. Časih je Preširen kako mojo slovensko v nemško prestavil“. Prošt Vilfan pa poroča: „Preširen je bil posebno talentiran, silno talentiran, mej vsemi sošolci najbolj. Vsi smo ga ljubili. Prijazen je bil do vseh; zlasti prijatelja pa sta si bila s pokojnim Simonom Volkom. Tudi midva sva si od mladosti do njegove smrti bila dobra. V prvih dveh latinskih šolah sva skupaj instruktorja imela. Začetkoma je bil to neki Miklavčič, umrl kot dijak; potem Simon Pirec, Indijanskemu misijonarju Frančišku brat. Še pozneje kot odvetnik me je župnika v Kranjskej Gori obiskal. Mladeniča Preširna vedenje je bilo pošteno. Ljubil pa je kratkočasne dijaške družbe, bil poln humora, zelo dovtipen in šaljiv. Svojimi vednostimi se nikdar ni ponašal; nikdar menj talentiranih součencev ni preziral: Preširen je bil ponižen, v resnici ponižen. Z eno besedo: Preširen je imel veliko lepih, žlahnih lastnostij; le škoda, da je prezgodaj umrl.“

Milo mi je ob teh našega učenca Preširna tako slavečih besedah, prihajajočih iz teh čestitih ust. Zato naj končam poudarjaje ono Preširnovih vzglednih lastnostij, ki je vsakej pravej velikosti najzanesljivejša podslomba. Součenec, velečastni starček Vilfan, nam priča: Duhoviti mladenič Preširen je bil „ponižen, v resnici ponižen!“

Spomini o cirkniškem jezeru.

Spisal dr. H. Dolenec.

IV.

Sušec rep zvija in se brani, ali ubraniti ne vendar ne more spomladi, da ne bi prišla z zelenjem in cvetjem. Povsod kali in poganja in gosto zelenje obrobi tudi hribe, na katere se jezero naslanja. Jezero upada, trava, big in trsica prirasto iz vode in skoraj ni vode videti na jezeru. Komur je mar prirodina krasota in prilika dana, naj bi nikar ne zamujal tih lep večer v to porabiti, da si najame čolnič na Otoku in se prepeljuje po Zadnjem kraji. Kar zmoreta gozd in voda, vsa ta lepota je tukaj združena. Ptičev, žlahtnih pevcev, morda noben del gozdov po Javorniku in okrog Snežnika toliko ne zvabi kakor to zatišje. Po sredi se prepeljuješ in na obeh straneh jih vidiš in slišiš; ko se bolj h kraju pomakneš, kosi te takoj očarajo, začuješ tudi šum in stok po gošči in oblaja te srnjak, katerega si s paše odpodil. Zalopota pred taboj in vzdigneta se raca in racman in jameta se krožiti, ker daleč od gnezda ne marata odleteti. Skoraj žal ti je, da se te boji in umiče žival in rad bi jej naznanil in povedal, da nisi sovražnik, da te premaguje naravna krasota in da prevoščiš vsemu, kar je Bog ustvaril, mir in blagi čut, ki je tebe obšel. Tako sam si in vendar toliko čutiš in obdaje te radost, kakeršne društvo in beseda nikdar ne moreta obuditi.

Nehoté se spominaš nekdanjih časov, ko je še večja zver bivala po teh gozdih, in o katerih si čital v starejših knjigah posebno v Valvazorji in v popisu cirkniškega jezera gospoda pl. Steinberga in o katerej slišiš prepovédovati tudi še ždaj mej ljudstvom ob jezeru. Zdi se ti, da izpod gostega hoja pristopi k bregu širokorogati jelen ki se pazno ogledava, ako ga nihče ne bode motil, ko se misli napojiti in potem povalati na najbolj plitvem mestu. Tam kjer je voda še bolj upala in je najgostejši big, tam je pravo mesto za divjega prasca, ki rije in se zabava po svoje. In tam iz skalnate votline, velike Bobnarice, zdaj pa zdaj se ti bode prikazal povoden velik mož, z brado črez pas in debelo gorjačo v roki. Vendar strah te ni, saj nisi krasna deklica, katere išče, celo ogne se te, z grdim pogledom, češ, da ga bodeš ovadil, in prekrižal njegove hudobne namene, stopi

le dvakrat ali trikrat črez kamen in kost in zgine v gozd in tmino. Ali črni oblak ti zagrne prijazne misli, ko se spomniš krutega robstva, v katerem je trpelo tedanje ljudstvo kakor povsod tako tudi in posebno okrog jezera. Plemstvo tujega roda se je zbiralo dostikrat posebno ob zimskem času na jezeru, gostilo in razveseljevalo se je po ledu in zabavalo gledajoč, kako so gladni tlačani najprvo led razsekavali, potem pa po vodi in mej ledom nagi mreže vlačili in ribe lovili. Bojiš se, da ne bi začutil stoka in joka nesrečne družine, katero je revež zapustil potem, ko ga je mučna bolezen robstva otela. Vzdihneš globoko in se predramiš in ponosno se zamisliš, da je lepa doba nastopila in da tudi ti si se uže trudil, da rešiš slovenski naš rod nasilstva in tujčeve pete. In zopet te navdaja rahli čut, spomniš se lepih trenutkov, katere si preživel spomladanjske večere v krogih navdušenih rojakov, in volna misel ti ustreza, da, kar naenkrat si zopet sam in deklica, prva ljubica, je pri tebi, zaupljivo te gleda, pade ti v naročaj, luna pogleda črez hrib, pa molčé se pomakne za oblaček in ko se zopet pokaže na Otoku, zvonček zapoje in te opomina tudi na daljno pot do doma.

Ko sem po takem večeru proti domu šel, sklenil sem za trdno večje društvo za ves dan na jezero zvabiti, kar se je tudi zgodilo. In ne le enkrat, večkrat smo vse naložili na kmetske voze, potegnili do Jezera, tam pa v čolne zložili in prepeljavali žene in otroke ter jih zopet izložili na lepem prostoru za Otokom. Kar smo vendar še pozabili, smo si izposodili na Otoku in živeli smo kakor v raji. Vsega smo imeli dosti, kuhali, pekli smo, otroci so se zigravali, dojenčki so prvikrat pod gostimi hojami pospavali, odrasteni smo pa prepevali in veselili se od srca. Le prehitro prehitro so minuli ti dnevi, in ko smo bili zopet na čolnih in na poti proti domu, ozirali smo se proti naglo priljubljenemu prostorčku. Škoda, da dosti poezije, katera nas je prevzela, pogubili smo uže na potu, ko je postalo vse zaspano in sitno. Kar je bilo mladovja, spehano bi rado spalo, ali ni bilo preveč prostora, jedno je drugo dregalo, in o joj! na vrhu proti Danam se nam je celo kolo snelo; jok in vrisk otroških in ženskih grl je bil nasledek.

Ko smo se pa drugi dan in kasneje zopet zbrali in pomenili o prelepem dnevu na jezeru, slovelo je tudi sneto kolo mej vzvišenimi dogodki.

Kres je pomenljiv čas tudi za jezero. Stari možje pomnijo leta, v katerih se je o kresu uže po vsem jezeru kosilo. Čim prej jezero vsahne, tem boljša trava raste. Zatorej je okrog jezera okolo kresa vedno le o tem razgovor in beseda, ali upada voda in se usuši jezero ali ne. Mene so ti pogovori zanimali, ali morda ne toliko zavoljo trave, kakor zavoljo rac in kozic. Miha je bil stalni poročevalec, ali v tem obziru nezaneşljiv ali rekše nepotreben, kajti vsako leto je bilo sporočilo jedno ter isto: „Rac pa letos toliko, kakor še nobeno leto ne!“ Tudi ni bil Miha za poleten čas glavna osoba pri lovu, ampak stari Anže na Otoku. To uže zarad tega, ker lov na mlade race se vrši največ le okolo Otoka, kjer je največ jezera in kjer to najkasneje usahne. Kakor se voda bolj steka, tako se pomiče tudi žival za njo in ravno tik Otoka se vrši ob svojem času skoraj vsako leto najbolj čudna zanimljivost tega jezera, da kolikor ga je še, kar naenkrat je jame požró in vse kar je še malo ur poprej plavalo in gibalo po vodi in v vodi, kar mahoma na suhem ostane. Ni moj namen vsega in z vso natančnostjo opisavati, moral bi bil sicer tudi početi z opisovanjem lege, velikosti in jednakih razmer jezerovih in in vse to bi dalo obseg velike knjige, nadaljujem le o tem, kar sem začel, prizore in osobe narisati, kolikor je v mojej moči in opozoriti prijatelje prirode in naše domovine na to, da bi si po mogočnosti privoščili gledati in širiti to, kar se redkokje nahaja.

Otok sam na sebi in njegovi prebivalci bi dali povod premišljevanju in originalnim črticam. Bolj oddaljenih od sveta in osamljenih prijela se jih je neka posebnost, ki jih loči od bližnjih sosedov. Otok je kakor mala republika, navada je ustvarila postave in razmere, katerih vseh ne smem svetu ovajati, kajti mogoče bi bilo, da bi jih jeli pretresávati praktični juristi in financarji in potem hoteli svoje studije loco rei sitae nadaljevati, kar bi gotovo ne koristilo domačej šegi. Dandenašnji kupujejo Otočani tobak in sol v Cirknici, še se pa spominajo starejši ljudje, da je to narobe bilo. Za suho meso so se tedaj v gozdu preskrbovali, pravijo, da je bilo od pitanih jelenov, katere so s svincem klali. Tudi sem zvedel na Otoku, da krača od debelega medveda se prav malo loči od prašičje, samo da nekoliko bolje diši. Sploh so pa Otočani gostoljubni in kogar spoznajo, da mu je zaupati, temu dosti povedo, kar se drugod ne pozve. Jaz sem bil dostikrat mej njimi, posebno pri Jršanovih sem bil vselej dobro shranjen, in tudi še potem, ko sem vrečo odnesel, katero so

mi mati enkrat posodili, da sem jo z racami napolnil, katero pa še zdaj nisem vrnil. Vasica je skrita za holmcem, na katerem je cerkvica v sredi lepih smrek in hoj, ki so tolike dorastle le zato, ker Otočani še pojma nemajo o umnem gozdarstvu.

Najbolj sva se bila seznanila na Otoku s starim Anžetom, Nikar misliti, da je bil mož Bog ve kako star, bil je še le nekoliko črez petdeset let, ampak imel je uže odrastle sinove in sin tudi uže otroke, zatorej je bil on uže „ta stari“.

Anžetov rod je bil čvrst na telesi in ravno tako na umu. Fantje so sloveli za najbolj zale okrog jezera in za dekletom je vsak rad še enkrat pogledal. Stari Anže je bil sportsmen, več ali menj tudi sinovi, njim je šla prva beseda, kadar so si Otočani pripravljali naj si bode postno ali drugo meso. Kožarji iz laškega okraja bili so pri Anžetovih ravno tako znani kakor v domačej fari in gospodinja Anžetova je hodila zmirom s cajnico po svetu, v katerej se je pod navadno ruto nahajal najfinejši gozdni in jezerski pridelek.

Anže je bil miren človek in kaj malih besedij; tudi gibal se je mirno, ali vse to kakor navaden človek; kadar je bilo pa treba, rinil je in storil kakor nihče drug. Kakor vsakemu pravemu gozdarju bila je klada enkrat tudi njemu nogo zlomila. Ta noga je služila na Otoku namestu barometra in je po svojem gospodarji tudi meni večkrat bolje naznanovala vreme kakor stoletna pratika. Anže se ni dal siliti, storil je rad in vztrajno, kar je bilo treba, posebno ako je človeku stregel, ki je bil po njegovej volji.

Anže je kneze in grofove po jezeru prepeljával, poznal tudi dosti ljubljanskih gospodov in vedel tudi dosti povedati o gospodih iz Bistre ter njihovih pravicah na jezeru in poudarjal je spretnost teh gospodov kakor strelcev. Ni bil nagel v sodbi kakor Miha, kateri je povsod videl na tišoče rac in rib na cente, toda kadar je Anže rekel: „letos bo mladih rac“, ali pa: „denes je pravi dan“, takrat pa le v čoln pa po jezeru ž njim!

Kadar je bilo več voznikov treba, je Anže mej dogovorom navadno bolj zadaj stal, malo se glasil, ali takrat pa uže opazoval ljudi in orožje in kadar je bilo besed zadosti, vselej je on določil, kod in kako da se bo vozilo. Čoln je bil v njegovih rokah pero. Nihče ni znal tako tiho voziti kakor on. Rekel je sam, da, kadar je vreme pravo in strelec zato, njega veseli voziti kakor fanta plesati.

Zgodilo se je pa tudi, da sem Anžetu človeka izročil, katerega je uže črez uro nazaj pripeljal, dasiravno je bilo dosti rac in sapa prava, ali kdor ni znal streljati, temu je Anže tako ali enako povedal: „Gospod, pojva, vrniva se, midva nisva zato!“

Lov na čolnih se začenja okolo sv. Jakoba, kadar mlade race letati počno. Prvi pogoj za ta lov je sapa. Ako té ni, race pred šumom, katerega čoln po gostej trsici napravlja, zletijo ali se pa plavaje uničejo. Kadar je pa sapa, déla ta po trsici toliko šuma, da se race še le vzdignejo, ko je čoln uže toliko blizu, da jih ves strel doseže. Raca je trda žival in treba jo je do smrti pobiti, kajti ako le količkaj živa na vodo pade, potakne se ali pa odplava po trsici in ni je več. Ako jih lovec dve tretjini dobi, kar jih pobije, sreča je vselej ugodna. Meni se je zgodilo, da sem jih od dvaintrideset pobitih samo trinajst domov prinesel.

Ravno tisti dan se nama je z bratom čudno dogodilo. Vozila sva se okrog Žirovniščice; voda je bila visoka in dostikrat črez travo. Zapaziva za šopom trsice in trave race in Anže me je skoraj prav do njih zavozil. Zletijo, ustrelim in na vsak strel je po jedna pala, prva kakor cunja, komaj kakih dvajset korakov od čolna, druga pa precej dalje, ker sapa je bila huda in ni dala hitro pomeriti. Anže je pognal čoln do druge in res sva jo pobrala, čemur se nisva nadejala. Za prvo nama še mar ni bilo, da bi je ne našla in vendar je nisva. Ziskavala sva daleč okrog, večkrat na mesto prišla, kamor je padla, ali najti le je ni bilo. Zopet se vrneva na to mesto, Anže jame gledati v vodo, kakor bi hotel ribo zasaditi in res zažene veslo pod vodo in raca še s pretrganim bigom v kljunu splava na vrh. Le še toliko življenja je imela, da se je bila potuhnila in se za big poprijela, katerega tudi v smrti ni popustila. Kdor torej hoče na jezeru dobro opraviti, naj naprvo na to pazi, da ne bode daleč streljal, malokedaj bo pobral raco, ako tudi pade in največkrat s strelom še take popodil, ki bi bile sicer morda počakale. Za njim le kragulji pobirajo, ki so vedno za strelcem, kakor gavran za orjačem. Kadar voda uže toliko upade, da ni več mogoče z čolnom po trsici voziti, takrat se bliža tudi za race, ki še letajo ali so pa še gole, najhujši čas. Po trsici in travulji jih sledijo psi in jih lovijo; kar jih pa k jamam pribeži, v nevarnosti so, da nastavljenim lovcem ne pridejo pred oko. Kar se rac bolj kasno izvali, ali pa goli, malo jih otide od vseh stranij pretečej opasnosti.

Jezikoslovne razprave.

Kupálo.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Linde v slóvniki za besédo: sobotka, f., das Johannisfeuer, Sonnenwendefeuer, podaje zanímljivo mesto iz poljskega pisatelja s konca 16. véka: „u nas w wiliią ś. Jana niewiasty ognie paliły, tańcowały, śpiewały, djabłu cześć i modłę czyniąc; tego obyczaiu pogańskiego do tych czasów w Polszcze nie chcą opuszczać, ofiarowanie z bylicy czyniąc, wieszaiąc po domach i opasuiąc się nią, czynią sobotki, paląc ognie, krzesząc ie deskami, aby była prawie swiątność djabelska, śpiewaiąc pieśni, tańcuiąc." Marcina z Urzędowa herbarz czyli zielnik, 1595. léta, na 32. str.

Evo poljske sobotke, evo tudi slovénskega krésa, kakor se praznuje v Kranjcih, in evo ruskega kupála! Brez malih razlík zeló takó pri nas delajo na kresnì večer še zdaj, kadar zapále jako velik ogenj, ki ga ne kúre samó ženske (niewiasty), kakor ga niti Poljakom néso, ker mislim, da z besedo „niewiasty" hoče Martin „z Urzędowa" le povédati, da so k sobotkam najrajše tékale ženske glave, katere se povsod in vedno držé starih obíčajev, starih vraž in starih beséd mnogo trdnéje, nego li možáki. Ali mladína obojega spola prepéva, pleše ter preskákuje kresnì ogenj tudi mej nami, a naméstо „bylice" ali „metlíke" (artemisia, Beifuss) imajo „práprot", katera našim rojakom zdaj uže ne rabi v darovanje (ofiarowanie) solnčnemu bógu, a na hiže (po domach) jo vender tudi obešajo, ker jo po nekih krajih na kresnì večer vtikajo v streho nad svojimi vrati in razstílajo po tleh v stanícah, v katere se navadno shaja družína po kmetih. A tí običaji néso povsod jednaki, ali poganski so povsod, če tega tudi zdaj uže ne čuti krščeni Slovén, kateremu je starega solnčnega boga davno izpodrinil sv. Ivan krstník, ki prostim ljudém slôve „krsník",* kakor bi to bilo namesto „kresník", da je zatorej tudi svetníkovo ime narodu pomoglo, hitréje pozabiti prvobitni značaj in vzrok tega bojeslovnega obréda. Poljski pisatelj je 1595. léta še vrlo dobro pámetoval, da je „sobotka" ostanek poganskega časa (obyczaiu pogańskiego),

in zató velí: „djabłu cześć i modłę czyniąc“ (zlódeju čast in molítev činèč); kajti poljska beseda: modła, f., znači: molítev, das Gebet, in še vedno se govorí: czynić modły do Boga, zu Gott beten, ker je po zdanjem govorjenji uže navadneje: modły, f. pl., das Gebet, nego li staréjši, nekdaj tudi obični obraz: modła, f. sing. Bandtkie, słownik I., 90., 455.; a beseda: módła, f., poljski znači tudi: Götzenbild, čemur je morda prispodobiti novoslovénsko besedo: molík, m., der Götze, das Götzenbild, ker takó izrékajo po mnozih krajih okolo Ríbnice in Lašč, a po drugód: malík m., kakor se nahaja i v knjigah, kar je po mojej sodbi vender le nepravílno; kajti molík je naméstо modlík, in takó tudi: môliti, v. impf., beten, naméstо: môdliti, kakor poslédnjo besédo Korošci po nekatere kraje rés govoré še zdaj; češki: modliti se, v. r. impf., poljski: modlić się, v. r. impf., beten; primériti je i češki: modlikati, v. impf., anhaltend bitten, modlik, m., priímek moški, modlič, m., der Beter, modlička, f., die Beterin; ein kleiner Götze. Jungmann. Zatorej né pritegniti Miklošiču, ki v staroslovénskem slóvniki na 361. str. uči: „nota: malik (malŭk, malíka),*) statua, Meg., idolum, Meg., malus genius, lex., hišni malik, lar, lex.; echo: malik letí (es wiederhallt), Oberkr.; malikova služba, Trub., malikovati, Trub.; croat. malik, maličac, maličić, spirito folletto (Poltergeist, Kobold), Veglia, Glasn. 1860. II. 8.: hoc germ. est originis, cf. ags. mael, signum, imago. Ztschr. 7. 225., Pott 2. l. 293.“ — K temu je dodati novoslovénski priímek: Malìč, líča, m., in glagol: zmalíčiti, corrumpiren, zmalíčiti se, ausarten, naméstо: vzmalíčiti: mlada je še ta dékla, pa vender uže vsa zmalíčena (verdorben); séme se je zmalíčilo; sina so hlapci zmalíčili. V Laščah. Jaz bi ménil, da je trebé ločiti beséde: molík, der Götze, das Götzenbild, molikovàti, v. impf., Abgötterei treiben, molíkova služba, der Götzendienst, od besed: hišni malík in od hrvatskega: malik, maličac, maličić, der Kobold, ker poslédnje beséde imajo podstavo: malŭ, adj., klein; ruski: malĭčënokŭ, nka, m., der Däumling; češki: malík, m., maliček, čku, m., ein kleiner Mensch, Jungm.; kajti narod misli rés, da je vsako bitje te vrste šibkega in zeló kratkega telésca, némški: Heinzelmännchen, Wichtelmännchen, novoslovénski pod Krnom: skr̀kljič, Erjavec v letop. Matice slov. 1880. l. na

*) Kolikor jaz vém, nikdér ne izrékajo: malůk, malíka, nego povsod: malík, malíka, in poleg tega: molík, molíka.

187. str., od glagola: skrkniti, v. pf. zusammenschrumpfen, skrčiti se, v pf., isto; priméri novoslovenski: krcůlj, cljà, m., ein dicker, das heisst, zusammengedrängter Klotz. V Dolénjcih. Semkaj bi jaz tudi vméstil besedo: malík, das Echo, ker tu in tam narod še zdaj méni, da z odmévanjem človeka oponaša skrkljič, ki se skrije v grmovje ali za skale. Spomína vredno je, kar gospod profesor Trdina o malíki piše v „Novicah" 1859. léta na 315. str., kder poroča, da ljudjé otoka Krka (Veglia) vedé posebno dosti povédati o njem, ki jim slôve tudi malić in maličac. Velik nagajívec je ter nekaj podoben kranjskemu skrkljiču (škratu). Prebiva najrajši po gozdéh, kder neprestano človeški glas oponaša (das Echo). Kdor glasno govorí, po hvósti gredé, temu je malík naglo za petama ter ga napástuje, kolikor more. Zaljubljene déklice draži posebno rad. Izza grma jih začne klicati z ljubovníkovim glasom, a kadar se mu priblížajo, takój se drugdé oglási, da napósled vse zmétene same ne znajo, kod hôde. ter se zbadajo in praskajo ob trnije po gošči. Z večera zahaja tudi k ljudém v hiže, da jésti dobode; a vzprijéto večerjo pošteno plača. Vedno je vesél ter po ves dan pleše po skalah ali se vrtí na kacem strmem róbi, tudi često po žiti; a najbolje stvorí, kdor ga ne odganja, ker mu povrne vse, kar je pokvaril. Malík je majhen, bel, skočan, prijazen deček, oblečen v pisano suknjico, ki mu do koléna séza, a pokrit z rudečo kapico. On vé za vse zaklade, in obtorej ga še zdaj zalázuje mnogo tacih, ki so novce ali raztóčili ali jih nikoli néso imeli. Težko ga je ujeti. Kdor ga ima, ta mu zapoveduje, kar hoče, a on vse stvorí. Vrhu tega človeku služi do njega smrti, ako mu je v zastavo dal svojo séncо, katera malíku pomaga, da ne umerje in da vedno mlad ostaje; a brezsénčnik potem hira ter ne otide zgodnjej smrti (malus genius). Po človeškej duši vender ne hrepení. Môči ga je tudi kupiti in zapreti v skrábijco (škatlo), izpod katere potlej vsako jutro pade zlatník. V zapôri sedí malík, a drugi ljudjé víde jáščerico,*) mramôrja, múrina ali polha (hižni malík). A ta kúpnja je človeku velíka grehota. Lehko ga je tudi priklicati; najbolje mu je tri krati na kljuko zazvižgati ali na razpotji zapiskati v novo piščal, kadar so vrbe mežévne;

*) Jáščerica, f., die Eidechse. Okolo Škofje Loke govoré: jášerca, f., namesto: kúšar, šarja, m., kúščar, ščarja, m., a pravílno bi trébalo, da ta beséda slôve: gúščer, ščera, m., kajti staroslovénski je: gušterŭ, m., in poleg tega staroslov. tudi: jašterica, f., die Eidechse.

a človek bodi tedàj sam, ter ne imej nič božjega in svetega pri sebi, ker se tega bojí ter beží tudi zvonov, cérkev in križev. Takó piše gosp. profesor Trdina. O nemškem posodili tu nikakor né misliti, in tudi vprašamo: kakó li mogó pojmu anglosaske besédе: mael, das Zeichen, das Bildnis, ustrézati vsi raznolični pojmi, kolikor jih je v naštétih slovénskih besédah? Kakó sė je iz tega pоródil pojem „Echo"? A vsa uganka je z láhka ugánena, ako pristanemo na to, kar smo uže povédali, da se je namreč pomešala beséda: molík, der Götze, das Götzenbild, z besédo: malík, das Wichtelmännchen, der Kobold. — Vrnímo se na popréjšnje! Poljaci so se pri svojih sobotkah tudi molíli, brez dvojbe solnčnemu bógu; a mej nami je to zamrlo, menda uže davno. Ako je Martinu stvar bila rés do konca znana, kakor vse kaže, ter ako ga uméjemo prav, to se je iz njega besed učiti, da so Léhi kresnò gramado zažigali z „divjim ognjem", ukrêsavši ga z deskó ob deskó: „paląc ognie, krzesząc ie deskami," kar se je pobožnemu pisatelju zdélo posebno vražje, „świątność djabelska."

Kakó Istrani blizu Pazna praznujo kresnì večér, to nam gospod J. V., katerega smo dolžni zahvaliti o mnozih lepih zbirkah narodnih stvaríj istranskih, pripoveduje v letop. Matice slov. 1878. léta v III. snopíči na 136. str. Kar je ondúkaj čitati, povzemímo na tem mesti nekoliko po svoje.

„„Tukaj ne ložévajo tolicih kresov, kolikeršne po kranjskej deželi. V krés davajo sosédi vsak po malo kakovega trnja (morda tudi brínja?), da je večji plamen. H krésu pride mnogo ljudíj, moških in ženskih, mladih in starih. Staréjši samó stojé okolo ognja, a mlajši, posebno pastirji in pastiríce, primši se za róke, stvoré okrog plamenéčega krésa kólo in plešó plés „kólo", vrtèč se zdaj na désno, zdaj na lévo, vzpevajóč pésenco, katera je tu zdolaj zapisana. Kadar krés pogorí, stopi mladèc jeden po jeden iz kóla, katero se takój zopet zveže; a on se izvije kólu pod rokami, preskoči žarjávico ter na ónej stráni smukne ven, zopet kólu pod rokami; jednako on stvorí, kadar nazaj gredé preskoči ogenj ter se z nova v kólo zaplete. Za njim skačó drugi jednako, dokler se ne napojó, nasmejó in utrúde. Uméje se, da ne skače, kdor ne more ognja preskočiti.

Mej plesanjem pojó to pésenco:

Gôri, gôri, božji krés!
Da nam bude tuka plés
Bógu na čast
I svetomu Ivanu
Na velíku slavu!
Mi imamo tu plesati,

Bábinomu jánjcu
Čast i hvalu dati.
Bábin jánjac
Okol' krésa skače;
Bábin jánjac
Priko krésa skoči;
Bábiň jánjac
Zímu nam odnosi;
Bábin jánjac
Léto nam donosi.""

Gospod J. V. dostavlja, da „baba" znači „zimo", a babin „janjac" da zaznamenáva „vzpomlád". Né težavno razuméti, da je to rés; ali ob enem se je tréba tudi vprašati, ako je baba „zima", a jánjec ako zaznamenáva „vzpomlád", kakó je to, da više stojéčo pésen prepévajo o k r é s i? Ob tem gôdi „se dan o b é s i", kakor govorí naš prosti narod, ki hoče s tem reči, da se zdaj léto obrača zópet na zímo, ker se uže zopet krče dnevi, kateri so vedno rastli od božíča do tega časa. Ali né velíko brezumje, o prvem nastopi zimskega približávanja krožiti vzpomládnjo pésen? S kratka, če tudi ne dvojimo, da je ta popévka rabila rés bogočastnemu obrédu poganskemu, vender se v starodavnosti nikakor né mogla prepévati o k r é s i, nego le v z a č é t k i v z p o m l á d i, sušca méseca; kajti 21. dan tega méseca solnce stópi v znamenje nebeskega o v n a ali j á n j c a (tudi Nótranjec in Dolénjec govorita: j á n j e c, j á n j c a, m., der junge Widder, naméstó: j á g n j e c, j á g e n j c a, staroslov.: j a g nĭ c ĭ, m., agnus.) A to je „babin janjac"! Ob tem čási je po nekaterih krajih slovanskih zémelj, rekše v Poljacih, Lužičanih, Šlezacih, Čehih, Moravljanih in Slovacih, še zdaj obíčaj, smrt v podobi stare „babe", narejêne od „slame" ali „raztrganih krp", iz vasí „odnašati", zunaj ali jo „utopiti" ali „sežgati", a naméstó nje „donašati léto", rekše polétno dôbo, h katerej prístoji tudi vzpomlád. Priméri:

Babin janjac z i m u nam o d n o s i;
Babin janjac l é t o nam d o n o s i.

Ta obíčaj se kaže tudi široko mej Nemci, kateri so ga morda vender le pobrali od Slovanov, da-si Grimm tega nikakor ne pritégne, ter po svoje ga imenovali „das Todaustragen". S m r t je tukaj isto, kar z i m a, katera se zove tudi b a b a. Zatorej srédopostno srédo Hrvat*) in Slovén „babo reže" ali „žaga", samó, da je „rézanje" utegnilo k nam priti od Romanov, ker tudi po španskej in vlaškej zemlji nahajamo navado, srédi posta babo rezati, „segare la vecchia". Grimm, Deutsche Mythologie 452. V Tržíči pod Ljubéljem Gorénjci srédopostno srédo s kacega brda v potok zatočé sod, poln vôde in kamenja,

*) Antons Versuch über die Slaven 2, 66 v Grimmovej knjigi: Deutsche Mythologie 453.

ter govoré, da kotalicajo vehtro-babo. „Glasnik“ 1859. léta I. 78. Tu je namesto slovanske babe-zime vlézlo nemško bajeslovno bitje: die Frau Berchta, katera se više mej Gorénjci imenuje tudi péhtra-baba.

Vrhu tega v kranjskih Slovénih o mesopústi, navadno v pepelníčno srédo, sploh sežígajo ali pokopávajo Kórenta ali Pústa; kajti nekateri kraji ga „sežígajo“, a drugi „pokopávajo“, in tod mu velé „Pust“, a drugód „Kórent“. Mladcì v to délo zgradé „slamnega“ moža, po nekod obléčenega tudi še v „raztrgane krpe“, ter ga ali „utopé“ ali „sežgó“ mej skakanjem, smehom in šalami. Okolo Krškega v Dolénjcih ga poprej zapále in potlej vrgó v Savo; a Gorénjcem je namesto moža dovolj samó kak snop ali věhŭt (pušelj) goreče slame na drogi; po drugih gorénjskih sélih zapále stare metle in govoré, da sežígajo „Pusta“. Okolo Vídrije ga z visocega skalovjá mečó v strmo globíno, ker ga je ondod prepovědano žgati. Né lehko dvojiti, da po nevédnosti, kadar je bilo uže mnogo vékov minólo od poganskih časov, nam je stopil Kórent ali Pust namésto babe ali zime, ter da zatorej nahajamo tudi tukaj ostanek vzpomladnjega praznovanja svojih nekrščenih pradedov. Kakor „babo-zimo“, takó i „Kórenta“ ali „Pusta“ naréjajo od „slamė“ in „raztrganih krp“, ter ga ali „utápljajo“ ali sežígajo“.

Ako prejšnjo istransko popévko razglédamo tanje, vidimo, da razpada na dvé polovíni. Prva séza do konca gránesa: „čast i hvalu dati“, a druga od tod pa do zvršétka. Pazljiv čitatelj najde takój, da so prvo polovíno kesnéje semkaj ali iz kake druge pésni privlékli, ali da je, kar se zdi verjétneje, baš v to naméro zložena v poznej dôbi, kadar uže néso razuméli pésnij delati, kakor jih je znal staréjši zárod; kajti v njej se nam kaže, rekel bi, kakor ves drugačen svét, nego li v drugej polovíni, kar se namreč dostaje notranjega stvôra in samih gránesov, ki se mej sobój razmenjávajo, kakor se jim ždí, imejóč ta po dvé, ta po tri, ón po štiri trohajske stope z moškim ali ženskim koncem; a pet stóp néma nobeden. Ženski odmor se rés nahaja po srbskem obíčaji konci druge stope. Zanímljiv je posebno prvi gránes, ki ima toliko duhá po našej planínskej slovénščini, da bi se ga bil mogel izmisliti sam Dobravčin. „Gôri, gôri, božji krés“! Né li to zeló takó, kakor: „stojaj, stojaj, Petrograd“? A Dobravčinu se godí krivica! Ali némamo tudi slovénske narodne pésni: „pléši, pléši, črni kós“? Ni druga polovíca istranske popévke

né ostala vsa, kakeršna je bila iz prvíne, ker je vánjo trébalo spraviti „krés“, kateremu ob svojem rojstvi né bila naménjena. Jedíni zadnji štirje gránesi, — štirje, kakor jih namreč piše gospod J. V., imajo nepokvarjeno prvobitno lice. Vender se je v tej polovíni od kraja do konca vsaj ohranila nekdanja méra, ki je prava srbska, junaškim pésnim obíčajna, z odmorom ženskim za drugo stopo:

Babin | janjac || leto | nam do|nosi,

kakor:

Sasta|la se || četir|i ta|bora.

Povpraša kdo, zakaj li smo govorili o tej popévki tóli obšírno ter o njej potratili več beséd, nego li se razno komu zdí potrebno in vredno? Zgodilo se je za tega delj, če tudi smo rés krenili nekoliko v stran z odmérjenega póti, ker smo hoteli pokazati, koli je človeku tréba pazljivemu biti o vsacem raziskavanji ter še posebno tedàj, kadar je na vrsti slovansko bajeslovje, s katerim se je védnost jela mnogo prepozno baviti. Zanímljivo je videti, kakó se je kršćeníkom v poznéjših létih poneumělo, bajeslovno popévko, naménjeno vzpomládnjemu času, kadar solnce na nébi dospéje ovna, preložiti na solnčni praznik o krési, kateri je prvi začetek zimske dobe. Vrhu tega so nekdaj učenjáki trdili, da mej vsemi južnimi Slovani uže nikdér né ostalo ni sledú ni tirú o starem poganskem običaji, odhod mrzle zime ter ob enem prihod blage vesne svetkovati s posebnim obrédom (Grimm, Deutsche Mythologie 447); a konček te istranske pésence ter slovénski običaji o mesopusti in srédi posta nam glasno svedôče, da je to nekdaj bilo tudi južnim Slovanom rés navadno, ako ne povsod, vender vsaj po nekih krajih, a zeló verjétno je, da povsód, koder so bívali Slovéni, Hrvati in Srbi.

(Dalje prihodnjič.)

Pisma iz Zagreba.

Piše Jos. Starè.

III.

Ko se je po lanskem potresu ves svet zanimal za našo nesrečo, prebirali smo radovedno poročila o našem Zagrebu, da vidimo, kako tujci o njem sodijo. Nemci, ki se radi ponašajo s svojo „temeljitostjo“, poslali so k nam risarjev in pisarjev, da bi njihovim časopisom preskrbeli „izvirnih“ in zanesljivih poročil. Kmalu na to

smo v nemških listih ugledali mile nam podobe naših cerkev, trgov in vsega mesta; ali takoj smo na njih opazili tudi stvari, katere je dodala domišljija „temeljitega“ nemškega poročevalca. Na Savi videli smo ladje na jadra, kakeršne smo doslej vajeni videti le v našem Primorji, a mimo Zagreba se za zdaj še ne vozijo drugi brodniki, nego včasih kak kranjsk splavar. Ne bi marali, da nam je potres res iztrebil in uravnal Savo ter brodnikom odprl pot do samega Zagreba. Obilno bi nam povrnil škodo, ki jo je napravil, a prihranil bi nam mnogo skrbij in novcev, katerih bo še treba, predno bodo savski parniki prisopihali k nam po prekopu, ki ga snujejo zvedeni domoljubi. Kadar bomo to doživeli, takrat bode omenjena podoba resnična, za zdaj pa je le slika naših želj. Ko smo si ogledali slike, mikalo nas je še bolj, da čitamo, kaj piše poročevalec, in zopet smo našli grdih pomot. Najbolj smo se jezili čitajoč, da ima naš hrvatski Zagreb nemško gledališče. Nemci, kateri Hrvate večkrat sodijo po pravljicah o Trenkovih pandurih, gotovo se niso temu čudili, kajti nemogoče bi se jim zdelo, da bi takšen narod imel svoj Talijin hram. Toda jako bi nas bolelo, ko bi se tudi mej Slovenci našel kdo, ki bi verjel krivim poročilom nemških časopisov. Prosimo torej domoljubnega čitatelja, naj se denes z nami potrudi v zagrebško gledališče, da se prepriča, kaj je resnica.

Po jako ličnih in lahkih stopnicah, ali pa po gladkej z drevjem obsajenej stezi pridemo na Strossmajerjevo šetališče, od koder se tvojim očem odpira prekrasen razgled, s kakeršnim se le malokatero mesto more ponašati. Pod teboj stoji novi Zagreb z lepimi svojimi stavbami, dalje proti jugu pa se razprostira rodovitno Posavje, ograjeno z zelenimi goricami, na katerih raste Slovencem tolikanj priljubljena vinska kapljica. Kakor sreberni pas vije se sredi bujnega polja bistra Sava, hči našega Triglava, ki nas Hrvate, Srbe in Slovence vkljub vsem nasprotnim silam veže sinove jednega jedinega naroda. V tem ko ti se oko ne more nagledati prijaznega kraja, izgubljeva se tvoj duh nehoté v pretekle čase. Grozni Tartari in strahoviti Turki divjajo po mirnej dolini, jok in stok nesrečnega ljudstva para ti srce, nebo se sveti od gorečih vasíj, a bela Sava zarudela je od človeške krvi. Vse to so nekdaj Zagrebčani morali gledati z griča, na katerem ti zdaj stojiš, in če tudi se je od tedaj marsikaj izpremenilo, širok šeststoletni stolp za teboj je še zdaj živa priča, kako so Hrvati nekdaj leto za letom prelivali kri za vero in narodnost svojo.

Pa pustimo žalostne spomine in ločimo se od krasnega razgleda, kajti zadnji čas je, da gremo, kamor smo se namenili. Prišedši okolo starega stolpa, vidimo na konci ravne ulice veliko gnječo. To so ti ljudje, ki silijo v gledališče. Ker smo si uže prej preskrbeli vstopnice, prerili smo se srečno do svojih sedežev. Ni se še začelo, ali uže samo zagrinjalo ti kaže, da tu vlada hrvatska muza, a nikakor ne nemška. Slika na zagrinjalu kaže nam lep poetičen prizor iz vsakdanjega življenja hrvatskega ljudstva. Na tleh sedi ded slepec z goslimi v roci; poleg njega vnuk njegov, ki ga vodi od vasi do vasi, da živa knjiga narodu prepeva zgode in nezgode njegovih prednikov; nad njim pa v zraku plava pevska vila, kakeršno si ljudstvo predstavlja v svojej domišljiji. V tem zadoni godba in sami znani glasovi, hrvatski in slovenski, ogrevajo ti domoljubno srce, da bodeš s pravim čutom gledal in slušal, kar se bode na odru godilo. Zagrinjalo se odgrne in pred teboj se razvijajo prelepe slike iz hrvatskega življenja. Kažejo se ti pravi hrvatski značaji, moški in ženski, mladi in stari, v veselih in žalostnih dnevih, kakor jih rodi sedanja usoda hrvatskega naroda. Gledališče je polno, da se nihče ne more ganiti, in vendar je vse tako tiho, kakor da ne bi nikogar bilo. Rekel boš, gotovo se „Graničari“ — tako se namreč zove igra — denes prvikrat predstavljajo. Radostno ti zavračam, da ne prvikrat, ampak — stotikrat! Priprosta ta igra, ki nikakor ni umetno dovršena drama, doživela je v dvajsetih letih ravno sto predstav, kakor še nobedna druga, in vselej je gledališče bilo tako polno, da se je mnogo ljudij, ki niso več dobili prostora, moralo domov vrniti. Kaj je vzrok tej nenavadno veselej prikazni? boš radovedno prašal. Nič druzega nego to, da nam igra kaže domače značaje ter dobro znane in razumljive prizore iz sedanjega narodnega življenja. Le takšna igra more ganiti in navdušiti veliko večino poslušalcev, ki niso imeli prilike, da bi se v šolah seznanili z zgodbami raznih časov in narodov, ter niti v knjigah niso čitali, kako živé in mislijo tako zvani viši stanovi. Lessing je to uže pred sto leti izprevidel ter učil, kako se imajo pisati nemške igre. Kar velja Nemcem, to velja vsakemu drugemu narodu in tudi nam. Hrvatski „Graničari“ so temu najboljši dokaz. Bog daj, da bi skoraj imeli več takšnih iger!

Toda, dragi čitatelj, nikar ne misli, da na našem gledališči ne znajo druzega predstavljati, nego priprosto kmetsko življenje. Iz obilnega repertoira hrvatskega gledališča mogli bi ti našteti dolgo vrsto

klasičnih in modernih, veselih, resnih in žalostnih iger vseh omikanih narodov. Ne verjamemo, da bi, razen na Dunaji in Pragi, še kje na kakem nemškem odru avstrijskega cesarstva „Tartufa", „Sappho", „Ljudevita XI.", „Gradjansko smrt" in toliko druzih iger znali in mogli bolje predstavljati, nego naši hrvatski umetniki v Zagrebu. Kdor je našega Mandrovića videl na odru kot Ljudevita XI., ta hrvatskemu gledališču ne bode druzega želel, nego da bi mu Bog še mnogo mnogo let ohranil tako dovršenega umetnika, katerega naj bi marljivo posnemali vsi njegovi mlajši tovariši in tovarišice. Po takšnih prikaznih bi človek sodil, da so na Hrvatskem od nekdaj imeli samo hrvatsko gledališče, ali žal, bilo je drugače. V slavnem Dubrovniku in druzih dalmatinskih mestih so res sinovi in hčere najimenitnejših rodbin nekdaj predstavljali hrvatske igre; toda nemila usoda, ki je lepo hrvatsko Primorje izročila silnemu beneškemu levu, omejila je razvoj hrvatske književnosti kmalu na sam Dubrovnik, in hrvatska dramatična vila ni mogla črez velike sovražne ograje zleteti daleč gori v Posavje, kjer je turški meč itak zatrl vse kali višje duševne omike. Ko se je pa krepki hrvatski narod po stoletnih krvavih bojih otresel turške sile, jela ga je tlačiti druga môra — tujčeva peta. Komaj da sta zadnja potomca preslavnih Zrinjskih in Frankopanov na morišči poginila, in uže se je v stare hrvatske gradove začel po tujih vojaških častnikih vrivati nemški jezik. Sinovi starih hrvatskih rodov ženili so se z nemškimi plemkinjami in kmalu so v „višjih krogih" jeli predstavljati — nemške komedije, pantomime in žive slike. Tako se je lahkoživno plemstvo v teku osemnajstega stoletja čim dalje, tem bolj ločilo od ostalega hrvatskega naroda, ki se ni zmenil za spolzke gosposke zabave. Še bolj se je nemščina ugnezdila za vlade cesarja Josipa II., ki je ukazal, da ima nemški jezik biti službeni jezik pri vseh javnih oblastih njegovih dežel. Takrat so prvi nemški „komedijaši" prišli v Zagreb, in mestna gosposka jim je hoté ali nehoté morala dovoljiti, da so napravljali nemške gledališčne predstave. Odslej so Zagrebčani vsako zimo noter do leta 1860. imeli nemško gledališče, v katero so hodili samo aristokrati, vojščaki, višji uradniki in tuji trgovci, a pravi hrvatski meščani niso marali zánje, zato ker niso znali nemški.

V tem se je po malem tudi bližal čas za hrvatsko gledališče. Prva javna hrvatska predstava je bila takrat, ko so v Zagrebu praznovali konec Napoleonove sile; za priprosto ljudstvo pa so ob

cerkvenih godovih po večernicah korarski posli napravljali male „komedije“ v kakej kuriji, kjer so točili vino zagrebških korarjev. Večji pomen za razvoj hrvatske dramatične umetnosti imajo hrvatske predstave, katere so vsigdar domoljubni bogoslovci napravljali vsak predpust v zagrebškem semenišči, kamor so smeli dohajati samo pozvani gostje. Nekatere teh iger ohranile so se v rokopisih. Za primer omenjamo tu dve. Leta 1803. je v seminišči „pisan in prikazan“: „Miszli Boleszník iliti Hypondriakusch. Jeden igrokaz vu treh pokazih“, a leta 1809: „General Vitezovich i nyegov szin Rittmeister. Jeden vojachki igrokaz vu chetirih pokazeh.“

Prvo hrvatsko gledališko društvo je leta 1841. sestavil ravnatelj Izaković, ki je s svojimi tovariši igral nekoliko v Zagrebu, nekoliko po druzih hrvatskih mestih. Ali sreča mu ni bila mila, in kmalu je moral zopet razpustiti malo svojo družbico. Na to se je hrvatskemu gledališču v Zagrebu tako godilo, kakor zdaj slovenskemu v Ljubljani — igrali so dobrovoljci, mej katerimi je leta 1845. prvikrat nastopil obdarovani Josip Freudenreich, ki je po čudnih zgodah in nezgodah pozneje postal tako rekoč utemeljitelj sedanjega gledališkega društva. Leta 1846. je ravnatelj nemškega gledališča za malo nagrado najel nekoliko domačih dobrovoljcev, da je z njihovo pomočjo napravil včasih kako hrvatsko predstavo, ki mu je vselej obilno napolnila prazni žep. Želja po rednem hrvatskem gledališči pa je bila od dné do dné večja in leta 1847. je dramatični pisatelj in rodoljub dr. Demeter pri zagrebških narodnjakih nabral toliko dobrovoljnih prineskov, da se je z nova osnovalo malo hrvatsko društvo od sedmerih udov, ki so pa tudi morali sodelovati pri nemških predstavah. Viharno leto 1848. ni bilo za mirni razvoj književnosti in umetnosti, in omenjeno hrvatsko dramatično društvo je zopet razpalo. Hrvatske dobrovoljne predstave je nekoliko časa potem ravnal domoljubni Albert Štriga, ki se je sam odlikoval kot dober pevec; ali nove politične razmere osmodile so kakor pomladanska slana nežne kali narodnega kulturnega razvoja in tudi na dramatičnem polji jelo je veneti prvo cvetje. Nemški ravnatelji so sicer morali po enkrat na teden napravljati hrvatske predstave, ki pa niso imele druge vrednosti, nego to, da so bile hrvatske. Leta 1858. pa novi podjetnik nemškega gledišča ni bil več vezan dajati hrvatskih predstav, a hrvatski igralci so si morali po širokem svetu iti kruha iskat. Mej njimi bil je tudi vrli Josip Freudenreich, ki je leta 1857. napisal tolikanj obljubljeno in

uže omenjeno igro „Graničari“. Na tujem vedeli so lepe zmožnosti tega hrvatskega dramatičnega umetnika bolje ceniti in le domoljubnemu njegovemu srcu imamo se zahvaljevati, da se je pozneje za zmirom povrnil v svojo domovino.

Bilo je letá 1860., ko je raznim avstrijskim narodom zasijalo solnce boljše prihodnosti. V mladih Hrvatih je kar kipelo in ko se je neki večer v nemškem gledališči zagrinjalo odgrnilo, začelo se je po vseh prostorih strašno síkanje in ropotanje, proti odru pa se je usula raznovrstna „toča“, ki je nemško gledališče zà zmirom pokopala. Zdaj je napočil pravi čas hrvatskemu gledališču in skrbni domoljubi so takoj pisali na Dunaj Freudenreichu, naj pride domov. Ravnatelj gledališča „an der Wien“ dolgo ni hotel pustiti vrlega umetnika, ki se mu je bil na več let zavezal; naposled je pa vendar le odjenjal, in Freudenreich bil je zopet v dragem mu Zagrebu, kjer ga je čakalo mnogo težavnega dela. Izkušnje, ki si jih je pridobil po svetu, došle so mu dobro in v kratkem času je sestavil novo hrvatsko gledališko društvo, kateremu je ob jednem bil učitelj, redatelj in ravnatelj. Kako se je na to hrvatska dramatična umetnost dalje razvijala, priča nam sedanje stanje narodnega gledališča v Zagrebu. Vsak omikan narod bil bi ponosen na tako dovršen zavod, kakeršen je naš Talijin hram; mi pa smo ga tem bolj veseli zato, ker je „naše gore list“. Prostor tega lista nam ne dopušča, da bi govorili o vrlinah posameznih gledališčnih udov, od katerih so nekateri uže zdaj pravi umetniki, drugi pa bodo prej ali slej postali. Nestor naših igralcev, Josip Freudenreich, je zadnji čas jako oslabel, a dne 27. aprila tega leta je dokončal usodepolno svoje življenje, katero je malo dnij pred smrtjo sam opisal. Tu poudarja mej drugim posebno to, da je pravi koreniti Hrvat, sin hrvatskih roditeljev, a nikakeršen „dotepeni Švaba“, kakor bi kdo mogel soditi po nemškem njegovem imenu. Kako narod vé ceniti njegove zasluge, pokazalo se je najbolj pri svečanem pogrebu, katerega so se udeležili razni zavodi, društva in vsa najimenitnejša gospoda. Začetnika hrvatskega gledališča torej ni več, ali njegov duh živi v ljubeznivej njegovej hčerki Dragici, katera od dné do dné bolj napreduje in je uže zdaj lep cvet hrvatske dramatične umetnosti. Prava bisera našega gledišča pa sta Adam Mandrović in Marija Ružička. Kakor smo uže prej povedali, Mandrovič je dovršen umetnik ki je lepi svoj umetniški dar najbolj razvil v „Ljudevitu XI.“ od Délavignea. On svoje naloge do dobrega premisli in se jih nauči,

a potem jih predstavlja realistično s toliko dramatično silo, da se mora ganiti vsako najbolj okamnelo srce. Razen tega pa je Mandrović tudi izvrsten ravnatelj, ki pazi, da se vsaka najmanjša naloga reši, kakor treba; in le njemu gre hvala, da v hrvatskih predstavah vidimo ono lepo harmonijo, katerej se tuji gostje ne morejo dosti načuditi. Drugi ponos našega gledališča je tragedica gospa Marija Ružička, katera ima toliko prirojenega daru za dramatično umetnost, da se jej ni bilo treba mnogo učiti. Tudi ona je z dovršenim svojim igranjem in vernim oponašanjem značajev jasen dokaz, da se hrvatsko gledališče more izkušati z vsakim drugim. Mej ostalimi udi hrvatskega gledališča se najbolj odlikujejo gospe Bajza in Sajevićka, gospodični Perisova in Kraljeva, ter gospodje Milan, Fijan, Sajević, Ban in drugi. Poleg tega izvrstnega dramatičnega društva pa imamo v našem gledališči tudi navadno opero, o katerej bomo o drugej priliki izpregovorili nekoliko besed. Za danes omenjamo le to, da tudi opera zadovoljava vsem trjatvam višje glasbene umetnosti.

Iz tega kratkega črteža prepričal si se, dragi čitatelj, da nam narodno hrvatsko gledališče podaje vse tíste užitke, kakeršnih omikani človek zahteva od dramatične umetnosti, in kakeršnih nam nobedno potujoče nemško društvo ne bi moglo dajati. Dramatični predstavljalec pa je zato dandenes pri nas tako spoštovan, kakor vsak drug človek v kakej državnej službi. Da bi se obdarovani mladeniči tem rajši posvetili dramatičnej umetnosti, utemeljil je deželni zbor poseben penzijski zaklad za iznemogle in doslužene igralce. Kadar dobomo tudi še dramatično šolo, za ktero so vneti domoljubi uže delj časa poganjajo, bode nam obstanek in daljni razvoj naše dramatične umetnosti za zmirom zagotovljen in naše gledališčno društvo se bode moglo tako pomnožiti, da bodo manjši oddelki mogli na kak čas hoditi v druga hrvatska mesta v goste.

Radovedni čitatelj bi nas tu utegnil vprašati, imamo li v Zagrebu za našo na vse strani razvito dramatično umetnost tudi dostojno gledališče? Na to mu v kratko zavrnemo, da némamo. Staro poslopje je uže slabo in premajhno, kajti zidali so je nekdaj kot zabavišče za Zagrebčane, a niso mislili, da mu je v kulturnem razvoji hrvatskega naroda namenjena še kaka višja naloga. Želja po novem gledališči je torej živa potreba, ki se ne da več odlašati. To je ves narod izprevidel, in uže se z neverjetnim navdušenjem nabirajo dobrovoljni prineski za novo gledališče, ki se bode še to poletje jelo zidati. Stavbni

umetnik Helmer dela osnovo ter je vse stroške preračunil na pol miljona. Polovica te velike svote je uže zagotovljena, drugo polovico pa bode za vsako narodno podjetje vneti hrvatski narod sam zložil. Blizu deset tisoč rodoljubov obvezalo se je, da bodo skoz pet let vsak dan dajali krajcar v ta plemeniti namen. Krajcar na dan ni mnogo, ali v petih letih zneslo bode 180.000 gld.! Drugi so kot temeljitelji novega gledališča darovali po 1000 gld. enkrat za vselej, a prevzvišeni ban Pejačević obljubil je vsako leto po 1000 gld. Razen tega bodo pevska in druga društva po vsem Hrvatskem v isti namen napravljala zabave in predstave. Dober vzgled dalo jim je nekoliko mladih zagrebških gospodov, ki so na korist novega gledališča dne 1. maja t. l. osnovali v parku Maksimiru velikansko ljudsko svečanost, katere se je udeležilo blizu deset tisoč ljudij od najnižjih do najvišjih stanov. Vstopnine plačalo se je po trideset krajcarjev in vendar je črez dve tisoči goldinarjev čistega dobička. Tako si svesten in domoljuben narod zna sam pomagati po starem hrvatskem pregovoru: „zrno do zrna pogača, kamen do kamena palača“.

Verske bajke na Dolenjskem.

Priobčuje J. Trdina.

(Dalje.)

36. Ko je mati Kurenta nosila, šla je na Trško goro na božjo pot in prosila Boga, da bi podaril tri dobrote otroku, ki ga bo rodila. Naj bi bil v tistej umetnosti, ki ga bo najbolj veselila, mojster, da svet še ni takega videl; naj bi ga ljudje, kamor bi prišel, radi sprejemali in naj bi v svojem življenji vsaj toliko dobrega storil, da bi mogel priti v nebesa, če ostane prav samo za vrati. Ker je Kurentova mati tako pobožno molila, so se jej vse tri prošnje izpolnile.

Kurentu se je zdel kmetiški stan preveč trd in težaven, zato se je izučil rajši za kovača. Kovači so vsi pijanci, pijanec je bil tudi Kurent. Smrdelo mu je vsako delo, tudi kovaško. Tem rajši pa je godel in gosti je znal tako lepo, da svet še ni takega videl. Živel je lahko brez truda, ker so ga povsod radi imeli in ga vabili na vsako veselico. To je bil direndej, kjer so pele Kurentove gosle! Kdor je to godbo le od daleč zaslišal, začel je plesati, naj je bil

mlad ali star. In če tudi ni hotel, je plesati moral, ker so mu jele noge kar same drencati in poskakovati. Tako moč je imel Kurent v svojih goslah! Ali dostikrat je pa ljudem tudi nagajal in jim delal kvar in sramoto, da so ga hudo preklinjali. Ženske so nesle v mesto v košarnah jajca na prodaj. Kurent pride za njimi in jim zagode. Babe začno od radosti vriskati in plesati, košarne jim popadajo na tla, da se jim vsa jajca pobijejo. — Pastirji so iskali po trnji in grmovji tičjih gnezd. Kurent se prikaže in jim začne gosti. Ubogi pastirji skačejo, se vrte in premetavajo po trnji, da so bili kmali vsi razpraskani in krvavi. — Tlačani so spravljali grajsko mrvo. Ko se oglasijo Kurentove gosle, jeli so plesati in so plesali brez oddiha, dokler privrši nevihta in jim vso mrvo premoči. Gospoda to zve in gre napovedat koscem hudo kazen, ki jih čaka radi te samopašnosti in nemarnosti. Ubogi tlačani pokličejo na pomoč Kurenta, krivca preteče kazni. Kurent se približa gospodi in jej zagode. Graščak zgrabi svojo gospo, njegovi sinovi svoje sestre in šlo je hop, hop! na okolo po travniku. Gospodi se pridružijo še enkrat tudi tlačani in še mnogi drugi ljudje, ki so prišli gledat in poslušat. — V nedeljo je pop ljudi ostro svaril, da naj se skrbno ogibljejo nevarne družbe negodnega Kurenta. Kurent to zve, pa hajd v cerkev! Bilo je ravno veliko opravilo. Komaj je začel gosti, popadajo ljudem bukve in brojanice na tla in vsa cerkev se spremeni v plesišče. Pop je hotel ljudi karati, ples pa šine v noge tudi njemu, držeč v rokah sv. zakrament vrtil se je pred altarjem kakor obseden. To je bilo strašno pohujšanje! Kurent ni hodil rad v cerkev in še zdaj ko je prišel, bi bilo bolje, da bi bil doma ostal. V peklu so se hudiči uže zanaprej veselili, da bodo dobili méd-se tako izvrstnega umetnika. Poslali so k njemu svojega prvaka, tistega hudiča, ki na eno nogo šveplje. Hudič pozdravi Kurenta v ime vse peklenske družine in mu pove, s kakim veseljem ga v peklu čakajo. Kurent prime gosle in veli: Kdor je vesel, naj tudi pleše! Začel je brenkati in prvak vseh hudičev je moral plesati. Za švepasto nogo to ni majhna reč. Hudič prosi Kurenta, da bi prenehal ali poredni godec se ne da tako brž preprositi. Hudič je javkal in tulil, da je bilo groza. Godba in ples sta trajala ves teden. Kurent je pozabil na jed in pijačo, tako silno ga je veselila ta kratkočasnica s hudičem. Izpustil ga ni prej, dokler mu niso omahnile trudne roke. V peklu so se ga zdaj nehali veseliti, noč in dan so hudiči premišljevali, s kakimi strahotami ga bodo trpinčili in mrcvarili, kadar

jim v pest pride. Zdelo se jim je sploh nemogoče, da bi utekla njegova duša njihovim parkljem.

H Kurentu prišla sta Kristus in sv. Peter. Kurent je bil velik grešnik, ali kar je imel, dal je iz srca rad svojemu bližnjemu. Pogostil je Kristusa in sv. Petra, kar je najbolje mogel. Kristus ga vpraša, če hoče za povračilo nebesa. Kurent se lepo zahvali in veli: Nebesa mi tako ne odidejo, daj mi mesto njih rajši tri druge darove. Daj mi najprej to, da s tega-le stola nihče ne bo mogel proč iti, razen če jaz dovolim. Podeli tako lastnost tudi tej-le črešnji pred kovačnico, da nihče ne zleze z nje drugače kakor z mojim privoljenjem in tako blagoslovljen naj bo — to je moja zadnja prošnja — še moj kovaški meh; kar vánj pride, da ga ne bo smelo zapustiti, dokler bom jaz živel, brez moje volje in vednosti. Kristus da Kurentu darove, za katere ga je prosil in gre s sv. Petrom dalje.

Kmali potem prišel je h Kurentu berač in ga je prosil za miloščino. Kurent veli: denes je záme vesel dan. Prejel sem tri lepe dari, pa bom dal tudi tebi vse, kar premorem. Moje hiše se berači ogibljejo, ker menda vedó, da nič nemam. Denes pa sem nekaj bolj založen. Prinesel sem s svatbe kračo, bokal vina in plašč, ki so mi ga podarili veseli svatje, da me na podu ni zeblo. Ná — vse to je tvoje! Berač pojé kračo, popije vino in ogrne plašč. Kurent veli: Čakaj malo! Morebiti že dolgo nisi nič poskočil, moram ti stare ude malo ugreti. Vzel je gosle in začel gosti, berač pa je plesal s takim veseljem, kakor ga še nikoli ni začutil, kar je bil na svetu. Na ves glas je hvalil Kurenta, da mu je napravil tako srečen dan in prosil s sklenenimi rokami Boga in vse svetnike, da bi blagega kovača, kadar umrje, vzeli k sebi v nebesa.

Kurentu se je bližala zadnja ura. Hudiči niso mogli pričakati, da bi k njim sam prišel pa so poslali pónj svojega švepastega prvaka. Hudič pride v kovačnico, se zareži hudobno Kurentu in mu veli, da naj se pripravi na pot. Kurent pravi: Ni taka sila, usedi se na ta-le stol, da se malo odpočiješ. Švepec bil je truden in se usede. Kurent razbeli klešče in ga začne tako neusmiljeno ščipati in žgati, da mu se vse peklenske muke ne zdé senca trpljenja, ki ga je moral zdaj prebiti. Zastonj se je skušal od stola odtrgati ali s stolom vred pobegniti. Rotil se je Kurentu z vsemi peklenskimi kletvami, da nikdar več ne bo blizi prišel, če ga izpusti. Ko se je Kurent že utrudil, mu dovoli, da naj se slobodno pobere, od koder je prišel.

Mesto enega pride kmali potem celo krdelo hudičev po Kurenta. Njih vodnik mu veli, da naj gre brž z njimi, ker je do pekla precej daleč, na potu nemajo nikogar, ki bi jih hotel pogostiti, radi njega nečejo stradati. Kurent povabi hudiče, če so lačni, naj se nazobljejo lepih črešenj, kterih visi vse polno pred kovačnico. Hudiči planejo na črešnjo in začno zobati. Kurent pa skliče družino in vse sosede in udri! po hudičih s koli, drogi, sekirami, vilami in z vsakim drugim orožjem, ki so ga mogli dobiti. Hudiče so tolkli, bodli, sekali, suvali, dokler so mogli roke gibati. Ko jim Kurent dovoli zlesti z drevesa, tekli so s tako silo, da so se eden čez druzega prekopicevali in se ljudje niso mogli nasmijati. Kmali potem pa prigrmi po Kurenta mesto enega krdeła cela peklenska vojska. Kurent veli hudičem, da drugače ne gre z njimi, kakor če mu pokažejo pravico, da ga smejo vzeti. Hudiči prineso pismo in reko Kurentu, da naj ga prebere in se sam uveri, da imajo res pravico ga vzeti s sabo. Kurent vzame pismo in ga vrže v meh. Hudiči šinejo za pismom v meh in zdaj je imel Kurent pod svojo oblastjo vso peklensko vojsko. Poiskal je tisto kládivo, ki je bilo med vsemi najtežje in velel je tudi svojej družini, da naj mlatijo po hudičih, kar jim sile zmorejo. Ko so se utrudili, so nekoliko počivali, potem pa lotili se dela iz nova in tako so hudiče noč in dan nabijali in mečkali, dokler je Kurent živel. Po smrti se je obrnil najprej proti nebesom. Sveti Peter pa mu veli, ker ni hotel nebes, ko so mu bila na ponudbo, naj si gre iskat prebivališča v peklo. Kurent neče delati nikomur nadlege in koraka brez strahu proti peklu. Ko ga straža zagleda, oznani brž hudičem, da pride Kurent. Hudiči se prestrašijo, zaklenejo peklenska vrata se vpro vánja in jih tišče s tako močjo, da jim kremplji prederó vrata in se pomole šc na ono stran. Kurent vzame kládivo in jim zatolče kremplje k vratom. Vrnivši se pred nebeška vrata prosi sv. Petra, da bi mu vsaj toliko odprl, da bo videl, kaj in kako je notri. Sv. Peter mu odpre; precej za vrati zagleda Kurent plašč, ki ga je bil dal beraču in zraven plašča kravo in bokal vina. Po bliskovo puhne na plašč, in se nánj usede. Ko ga sv. Peter začne proč goniti, zavrne ga Kurent z besedami: Bog je dal tako pravico, da vsak na svojem slobodno sedi.

37. Kristus je šel s svojimi učenci skoz vinograd. Prepovedal jim je, da naj nikar grozdja ne trgajo. Ko so prišli iz vinograda, veli Kristus svojim učencem: Pljunite na ta-le krožnik! Vsi učenci

pljunejo samo sline, sv. Andrej pa s slinami tudi jagodo. Kristus mu reče: Prestopil si mojo zapoved, jedel si tuje grozdje, zaslužil si smrt na grmadi. Sv. Andrej spozna svoj greh in se zdaj pokesa. Molčé znese drv in zapalivši jih sam se na grmadi sežge. Truplo mu zgori, nesežgano ostane le srce in nekaj jeter. Kristus spravi te ostanke v robec in veli gospodinji tiste hiše, v katerej je hotel prenočiti s svojimi učenci: Prosim vas, da mi shranite ta robec ali Bog varuj, da bi pogledali, kaj je v njem! Te besede sliši mlada deklica, domača hči. Vsa zvedljiva pogleda v robec in zdajci jo obide čudna slast do pečenega srca in koscev jeter, Ali komaj jih pojé, začuti se noseče in čez 9 mesecev rodi — sv. Andreja. Pravijo, da mu je bila za njegovo trdo pokoro dana milost, da bi se bil lahko še v tretje rodil, ali ni hotel. V telesu druge matere ostala mu je vsa pamet in zavednost, ki jo je imel v prvem življenji, pa se je dobro spominal, kako hudo je bil žejen vseh devet mesecev. Takega trpljenja ni hotel več prebiti.

38. Kakor imajo črevljarji svoja lesena kopita in golenice, tudi krojači nekdaj niso merili z nitjo, ampak s težkim lesenim možem. Neki krojač šel je nekam daleč s takim lesenim možem. Sreča ga Bog v beraškej podobi in vpraša, kako mu je? Krojač odgovori ponižno: E prav težavno. Moram iti nekam daleč delat, pa me je to orodje tako upehalo, da komaj diham. Bog pomagaj! In Bog je ponižnemu možu pomogel. Dal mu je misel, da je začel meriti z nitjo in si tako svoj stan olajšal. Kmali potem sreča Bog črevljarja, ki je nesel s sabo svoja kopita in golenice. Bog ga vpraša, kako mu je? Črevljar odgovori osorno: Kaj me vprašaš? Saj te nisem prosil, da mi pomoreš. Svoje orodje nosim lahko brez tebe. Ta napuh je zakrivil, da se čevljarji ne morejo znebiti svojih nerodnih in težkih kopit in golenic.

39. Judež, izdajalec Kristusov, bil je gosposk krojač. Škarijot mu se je reklo za to, ker je rabil — škarje! Judež si je veliko zaslužil, ker je slano računal in prodajal ostanke sukna čižmarjem. Tako delajo gosposki krojači še dan današnji, zato jim vele Hrvatje po pravici: „krajači“, to je po naše kradljivci ali tatovi. (Rokodelska burka.)

(Dalje prihodnjič.)

Trioleti.

Zložil Fr. Zbašnik.

I.

Če bridka žalost polni ti srcé,
Skrivàj od svéta sam sobój jo nôsi;
Nobena solza líca ti ne rôsi,
Če bridka žalost polni ti srcé!
Tolažbe od ljudíj nikdar ne prôsi,
Kaj mẹ́ni svet za tuje se gorjé!
Če bridka žalost polni ti srcé,
Skrivàj od svéta sam sobój jo nôsi!

Sočutja zdaj člověštvo vže ne zná,
Izginila ljubezen je iz svéta;
Vse rine se do zlatega teléta,
Sočutja zdaj člověštvo vže ne zná! —
Umira lakoto naj vbogih čéta,
Nobeden grížljaja jej ne podá:
Sočutja zdaj člověštvo vže ne zná,
Izginila ljubezen je iz svéta! —

II.

O ne povéšaj milih mi očíj,
Iz njih življenje moja duša píje,
Nesrečen sem, če svit se njih mi skrije,
O ne povéšaj milih mi očíj! —
Če luč pogleda tvojega ne síje,
Mrtvó je vse, vse hira, vse medlí —
O ne povéšaj milih mi očíj,
Iz njih življenje moja duša pije!

Kar skrito v dnu je tvojega srcá,
Ljubó v očesu modrem ti odséva;
O daj mi zreti, sladka moja deva,
Kar skrito v dnu je tvojega srcá!
Tvoj násmeh drugim srca naj razgréva,
Dvoúmna so nasméha známenja:
Kar skrito v dnu je tvojega srcá,
Ljubó v očesu modrem ti odséva! —

III.

Od tebe proč obračal sem okó,
Zatíral sem, kar mi je v prsih tlélo;
Ko náte le mi srce je gorélo,
Obračal proč od tebe sem okó! —
Da upanje ne steče se veselo
Nikdár, znal dobro sem, zató
Od tebe proč obračal sem okó,
Zatíral sem, kar mi je v prsih tlélo!

V usode knjigi pisano stojí,
Da póti najina na dvoje grésta,
In tí da bodeš druzemu nevesta,
V usode knjigi pisano stoji! —.
Pozabi mene, bodi njemu zvesta,
Solzà naj ti očésa ne kalí;
V usode knjigi pisano stojí,
Da póti najina na dvoje gresta! —

Otok in Struga.

Noveleta.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

VIII.

Kontesa Serafina svojej sestričini Luciji.

Kako sem s čudnim svojim sosedom v dotiko prišla, sem Ti uže pisala. Ravno tega barona sem še potrebovala pri svojem dušnem stanji! Resnica pa je, da sem se uže skoraj privadila zimskega svojega življenja. Ločena od vsega sveta, navezana sem čisto na svojo osobnost. In to mi zadostuje. Kaj mi hoče življenje v mestu? Tisti večni plesi, tiste razsvetljene dvorane polne dolgočasnega modernega ženstva, ki se nevoščljivo opazuje ter bori s svojimi oblekami, polno tistih skrbnih mater, ki si sladke obraze napravljajo jedna proti drugej, za hrbtom pa ostre sodbe izrekajo jedna o drugej! Kaj mi hoče vse to? In pa še le tisti drobni gospodiči, z dolgimi nožicami po parketu drsajoči, s katerimi vse lahko govoriš, samo nič pametnega ne!

Ti veš, Lucija, da mi je pokojni moj oče, grof Milan, uzor vsega krasnega. Spomin njegov mi je veličastno drevo, okrog katerega se obvija trta moje duše proti večnim nebesom! Pri tem spominu pogreznejo se grof Egon in druga taka bitja v morje vesoljnega pozabljenja! Takoj, ko sem bila prišla tu sem, bile so moje misli pri njem, ki je nekdaj tu živel in tu na Otoku umrl! Lucija, sedaj se mi dejanje moje matere dozdeva še silovitejše! Kako je pač mogoče pozabiti tacega moža, kakor je bil moj oče, pokojni grof Milan!

Spominaš se gotovo še cerkve, sloneče na rebri nad Strugo. Pisala sem torej gospodu župniku, da bi ondi bral mašo v spomin njega, ki me je nekdaj v življenji tako ljubil. Čestitega gospoda prosila sem tudi odpuščenja, ker nisem bila sprejela njegovega obiska. Došlo mi je prijazno pismo, da se je maša uže oznanila po vaséh, in da se bode služila ta in ta dan.

Tisto jutro pa je ljudstvo od vseh stranij hitelo k cerkvi nad Strugo. Ko sva z županikom, starim in bojazljivim gospodom, ki si mi ni upal pogledati v oko, dospela tijà, bila je uže zbrana množica na pokopališči. Tik cerkvenega vhoda pa sem videla prizor, ki je takoj raztogotil mojo dušo. Vsa čutja v meni so se razburila nad pogledom, ki se mi je odkril tedaj!

„Oj, tu je baron Konstantin s svojimi bolniki,“ dejal je župnik. In prijazno je pozdravil čudnega tega zdravnika. Bil je obdan z vso bólnico. Tipal žile, gledal jezike (oprosti, ali pisati Ti moram vse, da bodeš vedela ceniti plemenitega ranocelnika!) ter jemal umazano zavite otroke v svoj naročaj. Preiskoval je vse bolnike vse fare, ki so se tiščali okrog njega, ter zrli mu v obraz s strahom in upi. Ali meniš, da me je pogledal! Kar zmenil se ni za moj prihod, in ni se dal motiti pri zdravniškem svojem opravilu. Stari gospod na mojej strani je govoril nekaj o usmiljenem Samaritanu; mene pa je pretresla groza, in hitela sem mimo, da bi ne zrla dalje prizora, s katerim se je omadeževala rodbina tako starega pokolenja.

Potem se je pričela sveta maša. Njemu v spomin, ki je bil tako dober, in tudi tako plemenit človek! Ni sence ni na njegovem imenu! In molila sem iz globokega srca k nebu, ter častila neskončnega Boga, da mi je ohranil spomin njegov. Lucija! kaj bi bilo z mánoj, da némam teh spominov? Ves čas mej svetim opravilom stala mi je kakor svetnika jasna njegova podoba pred duhom!

Po maši je moral župnik s svetim obhajilom v goro. Prosil je odpuščanja, da me ni mogel spremiti do doma. Ostala sem nekaj časa v cerkvi, ter čakala, da se je razkropila množica. Bala sem se, da bi zopet ne zadela na kako bólnico zunaj cerkve in na njenega zdravniškega barona! Ko sem čula, da je vse odšlo, stopila sem na plan. Cerkovnik, ki je uže težko čakal, planil je k cerkvenim vratom, ter jih zaklenil.

Bila sem čisto sama! Tedaj pa sem se spomnila tiste uboge baronese Zore in tistega dne, Lucija, ko sva obiskali raztrgano Strugo. Tudi tu sem je naju bila peljala, ter nama pokazala grob svojega otroka. (Morda je bil to grob njenega brata?) Denes preobdali so me spomini na tisti dan z vso silo in pred svojo dušo sem gledala nežni nje obrazek in mrtve njene oči. In hipoma sem videla tudi, kako jo je priplula tistega groznega večera reka do našega otoka in kako se jej je privzdigovalo mrtvo lice iz hladnih valov!

Sedaj pa sem stala zopet na prostoru, katerega je ona nekdaj posipala s cvetjem. Bezgov grm, pod katerim je nama kazala mali grob, bil je še tudi tu in njegovo vejevje je sililo k tlom pod težo sneženo. Sneg je pokrival tudi malo gomilo. Ali glej ondi v zidu svitlo ploščo in na njej z zlatimi črkami: Zora!

Stala sem tik njenega groba! Tu so bile zakopane vse njene bolečine, vsa njena sreča, katero je hotela doživeti! Silna tuga me prešine! In morda, Lucija, morda je bolje ležati tu spodaj v zemlji, kakor pa nositi svoje gorje tu zgoraj pod božjim nebom! Morala sem zaplakati. Denes sem stopila v zvezo z dvema mrtvima, ki se v življenji še poznala nista, katerih spomin pa se je harmonično združil v mojej duši. K Bogu sem molila tudi za ubogo Zoro, ki je bila pahnena v življenje kakor cvet v poznej spomladi, da ga zaduše vročine poletne.

Obrnivši se od groba, stal mi je pri zidu baron Konštantin, in s svojim očesom me gledal tako sovražno, Lucija, tako sovražno, kakor gleda morda pogubljeni angelj na dušo, odvzeto oblasti njegovej!

Takoj sem si obrisala oči. Ta človek ni smel videti, da sem pretakala solze.

Pri zidu je slonel, in dejal je divje:

„Kaj tu iščete, pri teh grobovih, kontesa? Ti grobovi so Stružki in Vi z Otoka nemate tu ničesar opraviti! Bati se je, da ne vstanejo

mrliči, in da Vam ne groze s koščeno svojo roko. Pustite jih v grobovih, saj Vam bode še tako prerano zadonela tromba njihove obtožbe!“

Kako nevezano je govoril v svojem srdu. Obrisal si je z roko pot na čelu, zrl nekaj časa v daljo; potem pa se mu je zjasnilo lice, in sovraštvo mu izginilo iz pogleda. Da, Lucija, oči njegove gledale so na me nekako čudno mehko ali vendar neprijetno rahlo, kakor če solnce posije čez mrtvaško polje, čez bojišče, kjer ležijo pobiti, ter zdihujejo ranjeni! Skoraj se mi je hotel smiliti, pa le nekaj časa, ker ti, Lucija, veš, da jaz tega človeka sovražim.

„Odpustite, kontesa! časih mi zakipi kri v glavo in tedaj sem bolj osoren, kakor je moja želja!“

Pristopil je k meni, ter mi hotel prijeti roko. A nisem mu dodelila te dobrote, ker ni ravno častno, stopiti v dotiko z baronom, ki je ravnokar tipal s svojimi prsti umazane kmete!

Odšla sem s pokopališča. Stopal je tik mene, kakor bi se to umelo samo ob sebi. Uže sva prišla blizu Otoka, ko se je ozrl po meni ter pričel zopet govoriti.

„Kontesa, dejal je rahlo, jaz bi Vas prosil, da zapustite to mesto, in da greste od todi!“

„„Kako to, gospod baron?““

„Tako!“

„„In Vi bi to radi videli!““

„Istina je, da bi mi bilo všeč!“

„„Všeč Vam bi bilo?““

„Da, prav bi mi bilo!“

Glas mu je bil še vedno mehák.

„„Prav bi Vam bilo, vskliknila sem veselo, prav bi Vam bilo! Vidite meni je prav, da ostanem tu, in tako ostanem tu!““

Takoj se je raztogotil po svojej navadi.

„Vi ostanete tu! Tudi dobro! Časih se mi nehoté vsiljujete v misli. Ali jaz še misliti, še misliti nečem na Vas! Morda bodete zvedeli kaj, kar Vam srca porahlalo ne bode! Potem pa bodete odfrčali prej, kakor menite! Jaz sem Vas svaril! Z Bogom!“

Jezno je odšel.

Sedaj znam, da se srdi, če sem tu. Jaz ostánem tu! — —

IX.

Preteklo je nekaj tednov. Potem pa se je na Otoku oglasil gost, ki ga pričakovali niso. Mrzlega jutra, ko je bil mraz po oknih narisal najlepše rože in ko je megla zakrivala okolico, da se ni videlo deset korakov pred sé, tedaj je prižvenkljal grof Egon, ter sredi otoškega dvorišča mogočno skočil z malih senij.

Janezu Igli pa je zarenčal ponosno:

„Pripravite mi sobo in potem povejte gospici, da sem prišel. Zakurite tudi!“

Ko se je kontesi Serafini objavil njegov prihod, raztogotila se je tako grozno, da je letala po sobi in da od srda ni vedela, kaj bi počela.

Mej tistim časom pa je hodil grof Egon po tlaku pred vežo, ter čakal, da se mu soba zakuri. Ko se mu je povedalo, da je soba pregreta, dejal je lahkoživno:

„Sedaj se malo pogrejem in kaj jesti mi dajte! Ali potem pridem takoj h kontesi! In Vi, lisjak Igla, dajte mi dobrega vina, saj znate, da ne trpim slabe kaplje!“

Ko se je najedel in napil, pogledal se je v zrkalo ter odšel h kontesi. Z mirnim in priljudnim obrazom vstopil je pri njej v sobo, in takoj pri vhodu vskliknil:

„Bog te pozdravi, Serafina!“

Tik mize je sedela, bleda kakor sveča. Ni mu odgovorila.

To ga ni prav nič motilo. Vsedel se je na stol, ter hladnokrvno dejal:

„Sedaj, ko sem tako rekoč tvoj papa, draga Serafina, sedaj mi pač dovoliš, da zapalim cigaro v tvojej navzočnosti!“

In zapalil je v istini cigaro; njej pa je bliskal srd iz očij.

„Povej mi, čemu da si prišel!“

Komaj je izpregovorila te besede. A on se ni dal motiti.

„„Sedaj sem torej tvoj papa,““ in izpustil je oblak dima iz ust, „a stvar se ni hotela tako hitro napraviti, kakor sva mislila jaz in tvoja mama. Delali so nama zapreke v Rimu in drugod! No, končno se je le napravil zakon, kakor sva želela jaz in tvoja mama.

Nekako satirično je nadaljeval:

„In sedaj sva srečna zakonska, jaz in tvoja mama! Življenje nama teče bolje, kakor sva pričakovala, ljuba Serafina, ker se končno

pri najinih letih o ljubezni govoriti ne sme. Tvoja mama napravljala je nekaj časa malo dolge obrazke, ker prvo moje zakonsko dejanje je bilo, da sem jej prezentiral nekaj menjic, katere je morala honorirati, kakor pravijo skopuhi. No vidiš, pa to se je kmalu pozabilo in sedaj sem, kakor rečeno, srečni tvoj papa!““

„Prav dvomljiva čast je to zame!“ odgovorila je strupeno mrzlo.

„„Ti si še vedno polna tiste romantike, draga Serafina! Ti meniš, da mora k srečnemu zakonu pridejano biti nekaj tistega, kar imenujejo pesniki ljubezen! Ljubezen! Končno se ta stvar zrabi, kakor se obrabi recimo šina na kolesu, da necega lepega jutra odpade in da kolo več za porabo ni!

„Čemu mi pripoveduješ vse to! Povej mi rajši, kako da si prišel danes tu sem, dragi mi papa Egon?“

„„Tako je prav! S časom se me uže privadiš, Serafina! Zapiši si torej v svoj spomin, da k zakonu ljubezen potrebna ni, ker ljubezen mine, zakon pa ostane! Kdor stopi z ljubeznijo v zakon, temu je od pričetka nekoliko bolj mehko postljano, a necega belega jutra se prebudi na trdem tlaku — usoda mu je čez noč izpod zglavja izvlekla mehko blazino ljubezni. Kdor pa stopi brez ljubezni v zakonski stan, ta ima uže od pričetka nekoliko tršo posteljo. Ali ta mu ostane za vse življenje, tako da mu ni prebiti tiste neprijetne izpremembe. Vidiš, to je moja filozofija o zakonu! Nekaj filozofije pa je dobro povsod!““

Še jedenkrat je vprašala jezno:

„Čemu mi to praviš?

„„Čutil sem potrebo nekoliko opravičiti se! Ne opravičiti to ni prava beseda! Ali — ““

„Opravičiti? Pred manoj se ti ni treba opravičevati! Jaz vsaj hvalim Boga, da se je stvar iztekla tako, kakor se je!“

„„Dobro! Sedaj ti tudi lože povem, čemu sem prišel tu sem, danes, v tem strašno dolgočasnem vremenu! Moj Bog! draga Serafina, kako si vendar v stanu viseti v tem gnezdu in pri teh meglah! Jaz bi umrl, da sem le jeden dan ukovan tu sem v ta pekel! Kaj pa počenjaš? Jaz bi ne vedel kaj početi. Ali ve ženske imate uže bolj elastične nature in kratkočasite se v slučajih, ko moramo mi na široko usta odpirati! ha! ha!““

Smijal se je suhotno.

„Sedaj je pa skrajni čas, da poveš, čemu si prišel! Ker vidiš, dragi mi Egon, jaz uže komaj pričakujem, da zopet odrineš čez gore. Neljubo bi mi dejalo, če bi morala hlapcem ukazati, da čez prag vržejo sveto osobo tvojo, ki si tako rekoč moj papa."

„„Ti si silno energična postala! Kakor vojak, prav kakor vojak! Stvar se ti bode prozajična videla. Vrag vedi, kje je staknila tvoja mama, da sva midva časih glave stikovala, in Bog zna, kateri hudobni duh jej je povedal, da sem jaz, ko so me napadali poetični moji momenti, tebi tudi pisaril. Saj veš, tiste otročarije! Jeli ti, da se ne srdiš, draga Serafina?""

Vstala je.

„Tiste otročarije! In mama sedaj spati ne more, in dejala ti je: vsedi se na železnico in glej, da mi prineseš tiste otročarije! A grof Egon se je prestrašil in kakor boječ zajec je priječal tu sem, ter berači okrog mene, da bi dobil, s čimer bi zamašil usta svojej gospe!"

„„Ti imaš dar prečudne kombinacije. Gotovo še ne veš, da je dobri naš Bontoux, Julij baron Bontoux, zadnjič tako nesrečno padel na ledu, da je malo dnij potem umrl. In Lindenholz je zblaznil popolnoma, ali to je pričakoval vsak pameten človek. In mladi vitez Trd vzel je staro preklo, tisto baronico Holdenovo . . . . ha! ha! to je par! Ali govoriva zopet o tistih otročarijah! Glej tvoja mama si je v glavico dejala, da jej moram tisto prinesti. In položila me je v hudo in močno tiskalnico! Vidiš, draga Serafina, meni poide časih tisto, kar imenujemo denar. In to tvoja mama dobro ve! In posti me in nateza me in sedaj so tisti listi conditio sine qua non. A jaz sem zavezan s častno besedo in tako dalje. Pa saj sama veš, kako je!""

(Konec prihodnjič.)

Ivan Ž. V. Popovič,

slovénsk pisatelj.

Spisal Lovro Žváb.

(Dalje.)

Popovič je bil uže 1763. léta začél hirati, in zaradi tega je 1766. léta prosil, osvoboditi se od učiteljstva, katero so mu potem rés odvzeli 1768. leta. Zaradi mnogih zaslug mu je cesarica Marija Terezija odločila po 400 goljd. létne pokojníne. Učeni

Słovén si je potlej kupil hižo z vinôgradom v Perchtoldsdorfu (Petersdorfu) blizu Dunaja. (Wurzbach, Biographisches Lexikon.)

Namesto njega je v službo stopil profesor Riedel iz Erfurta. (Wolf, Oesterreich unter Maria Theresia na 454. stráni.)

Kakó je živel zunaj Dunaja, o tem je bil Heynatz, tedanji učitélj na učílnici zum „Grauen Kloster“ v Berlinu, od samega Popoviča prijél pismo, katero takó slôve: „usoda me je pretvoríla v v vinárja. Gospodar sem velícemu vinôgradu, ki ga ne morem ni prodati ni podariti ni odrinoti v zákup ni ostaviti neobdelovanega in pustega. Ako jaz ne bi vedno stal delavcem za petami, skôraj bi vinôgrad pústoto ležal ob mojih troških. Knjige mi zdaj po 9 mésecev počivajo v prahu.“ (Letopis Matice slovénske 1879. léta na 115. str.)

Ker se je tukaj nosil toli osébljeno, da nikoli ní pozdravljal niti odzdravljal, po ulicah gredé s klobukom, na óči potlačenim; ker si je na vrt sadíl raznovrstno bilje, kmetom do malega vse neznano, a ne zélja, répe ter navadnega sočivja; ker je na ognjišči v neobičnih posodah često varíl in precéjal v prirodoznanske poskušnje; ker je v staníci, v katero so radovedneži hodili skriváje gledat, imel raznoličnih zelíj, debelih knjig ter obilo hrostov in metuljev, po iglah natáknenih: zató so nerazúmniki rékali, da hoče ta mož biti čarodéjnik. A Popovič ní vprašal po drugih ljudéh. Z jedíno staro deklo je bival v kupljenem dômu, v katerem je tudi sestavil slovnik (idijotikon) avstrijskega narečja in délo o nemškem pravopisu. Oboje v rokopisu hrani c. kr. dvorna knjížnica Dunajska. (I. Navratil v Miklošičevem „slovénskem berílu za 8. gimn. razred“ na 137. stráni.)

Živel je mirno in zadovoljno ter se bavil samó z raziskávanjem. Avgusta méseca 1773. léta se mu pokažó na licih znamenja bolézni sušíce, katera ga je tudi rés pokopala v 21. dan listopada méseca 1774. léta. Imovínico je ostavil v nekaj ustanovín ubogim učencem svoje štirske deželе. On počiva na Perchtoldsdorfskem pokopalíšči, kder mu groba ne krasí visoka piramída ni slavna hvala sijajnega napisa, nego samó préprost kamen s tremi besedami: „Popovich quod fuit“ svétu oznánja, kde prahné kostí velícega rojaka slovénskega. (Posnéto po Wurzbachovej knjigi: Biographisches Lexikon.)

Novíne „(Wiener) Jahrbücher der Literatur“ v 32. knjigi (1825. léta) na 18. str. govoré: „ondukaj (v Perchtoldsdorfu) počiva tudi obče znani jezikoslovec Popovich, kar napis na prostem kámeni pripoveduje: Popovich quod fuit MDCCLXXIV!“ V Marka

Pohlina knjigi: „Bibliotheca Carnioliae, redigirt von A. Dimitz, Laibach 1862“, na 43. stráni čitamo: „obiit (Poppovitsch) Berchtoldsdorfii ad Viennam, ubi supra sepulcrum lapidem sacrum vulgarem sibi poni jussit cum simplici Illyrica littera.“ V Miklošičevem „slovénskem berílu za 8. gimn. rázred“ na 137. str. Popovičevo žitje I. Navratil završuje takó: „na prostem kámeni, vzidanem nad njega počivalíščem, vsékan je v latinskem jeziku prost napis, katerega si je Popovič bil pred smrtjo sam napravil: Popovichii quod fuit.“

Komu hočemo verjeti? — Da bi resníco zvédel, zató sem bil uže lansko leto pisal gospodu župniku v Perchtoldsdorf, ter ga poprosil, naj mi blagovôli poslati resničen prepis Popovičeve nagrôbnice. Prijazni odgovor s 10. dné junija 1880. léta od duhovnega pomočníka gosp. Ad. Lačke (Latschka), kateri mi je odpisal v župnikovem imeni, v slovénskem prevodu slôve takó: „nagrobni kamen znamenítega učenjaka Popoviča je rés na pokopališči našem, ali da bolje povém, bil je še pred kacimi štirimi léti nasproti vrat pri samem zidu, vzpóred groba tukajšnjega župnika nekdanjega, Frana Geltnerja; a zdaj ga uže ní môči najti. Morda so ga pokôpiči upotrébili v podstavo kateremu druzemu nagrobnemu kamenu. Pokopališče je ôbčinsko ter ôbčina tudi pokôpiče najemlje v službo. Nekaj lét je, kadar sem zadnjič iskal, a nikakor ne mogel najti neznátnega kamena, ki ga dobro pámetujem. Do tri stôpe (črevlje) je meril na višíno, a stôpo na širjavo, ter nanj je bilo zapisano (vrézano): ‚Popovic quod fuit‘ sè znano létnico. Vsaka druga trdítev je do konca kriva. Vseh pokôpičev sem povpraševal, a ničesar ne zvédel. Od te dôbe se je izgubil najznamenítejši nagrobni kamen starega pokopališča našega.“

Častnemu gospodu Ad. Lački javno izrekam hvalo v imeni vseh Slovénov, ker je toli prijazno odgovoril in poročil vse, kolikor je védel o tej stvári.

Blagovoljni čitatelj! vidiš, da vrhu vsega tega o nagrôbnih besédah svojega slavnega rojaka zdaj vender samó toliko vémo, kolikor smo poprej. Wurzbach pripoveduje takó, kakor novíne „(Wiener) Jahrbücher der Literatur“, ki imajo tudi létnico, katere Wurzbach néma. Otec Marko Pohlin govorí, da je napis bil slovansk. A kdaj li je temu razslútemu črnorízcu bilo kaj do resníce! Napis je izvéstno bil samó latinsk, o čemer so jedne misli vsi drugi svedôki. I. Navratil piše: „Popovichii quod fuit“; a najnovéjša priča, gospod Ad. Lačka,

ki je sam videl in tudi izmeril nagrobni kamen, čemur se jedva moremo nádejati o vsacem izmej ostalih svedételjev, trdno poroča, da je bilo vrézano: „Popovic quod fuit", a nič drugače. Kdo najde pot iz te zágate?

Izkušájmo ga najti! Gospodu Lački radi verujemo, da je rés videl, kakor nam piše, ker ne vémo, zakaj ne bi resníce govoril; a vender ní zamolčati, da obraz „Popovic" o prvem pogledu méri nekakó tja, kakor da je nekdanji zapis bil: „Popovič", kar je od kraja do konca nemožno. O znamenji „č" v ónih letih ní misliti, ker tega pismena še ní bilo na jugu, in da je stalo rés „Popovich", v tem se skladajo vsi drugi možjé, kolikor smo jih slišali. Tudi sam Popovič, ki ní delal razločka mej glasoma „č" in „ć", govorí: „Nemec piše ‚tsche', denašnji Oger ‚tsc', Vlah ‚ce', a Hrvati in Dalmatini, katerim zdaj rabi latínica, pišó ‚ch' v svojej knjigi". Vrhu tega v nemškem jezici on svoje ime zabeležuje s písmeni: Popowitsch. (Untersuchungen vom Meere na 269. str.) A če je iz početka stalo rés „Popovich", kar se nikakor ne dá izpodbiti, in če je gospod Lačka poleg vsega tega vender le čital samó „Popovic", to se nam jasno kaže, da je v poznéjših létih črko „h" ali obŕsica izprala, ali razzeblína izkrušíla, ali oboje vkupe. A če se je izkrúšil „h", mogel se je tudi „i" za njim, ker si je misliti, da je ondukaj bil kamen posebno drobeč, nezdrav uže sam ob sebi, kar se često nahaja, če tudi ta bolezen pride vsa na dan stóprav kesnéje na dežji, v snegu in mrazu. Ako sta izginola „h" in „i", uméjemo, da je v začetku stalo: „Popovichi"; kajti pravilen je in še bolj klásičen tudi obraz: „Popovichi", namesto „Popovichii", kakor: „Terenti", namesto „Terentii", kar je učenemu Štircu bilo znano bez nobene dvojbe. Rés je podoba, da je prišel ta napis iz glave samega Popoviča, zató, ker je njega originalnemu značaju ves priméren, in tudi zató, ker bi mu vsak prijatelj ali drug umen človek bil naredil mnogo daljšo nagrôbnico ter vánjo postavil, kdáj in kdé se je poródil, kaj je na zemlji bil itd. S kratka, moja končna razsodba je ta, da I. Navratil morda vender ní bil krivo poučèn, od koder koli mu je prišlo na úho, kakšen je napis po resníci bil iz prvíne. Od njega se razlikujem samó v tem, kakor sem uže rekel, da ugíbljem krajši rodílnik: „Popovichi", namesto daljšega: „Popovichii", kar je preporočila vrédno za tega delj, ker potem na kámeni ostaje manjši preslédek mej prvo in mej drugo besédo, če tudi zdaj uže ne vémo, koliko beséd je stalo v enej vrsti; morebiti je v prvej

bilo „Popovichi“, ker je méril kamen samó eno stôpo na širokost, v drugej: „quod fuit“, a v tretjej létnica. Ali s tem nikakor ne trdim, da je daljši obraz: „Popovichii“ bil do konca nemožen, zlasti, ako je sama ta beséda stala v prvej vrstíci, v katerej so potem na konci tem laže izginola poslédnja písmena. Še je priteknoti, da stavek: „Popovich quod fuit“, néma ni slóvnice ni zmisla nikakeršnega v sebi; a kdo si upa trditi, da je mož tolike bistroumnosti mogel sam svojemu grobu stvoriti napis bez nobenega zmisla! Vse to nagiblje k sodbi, da je nagrôbnica v prvobítnosti slula: „Popovichi (Popovichii) quod fuit MDCCLXXIV“, kar je še posebno verjetno zaradi tega, ker se zdi nekako zasukneno po našega jezika svojstvu in bi se dalo takó preložiti slovénski: „(tukaj počiva vse), kar ali kolikor je Popoviča bilo 1774. léta“, ali „(tukáj počiva) Popovič, kar ga je bilo 1774. léta“, rekše, telesni ostanki Popovičevi, umršega 1774. léta.

(Dalje prihodnjič.)

Zemeljski potresi.

Spisal J. Jesenko.

Opazka. „Premalo, praviš, ponuja „Prirodoznanski zemljepis“ o zemeljskih potresih. Čitaj tedaj to razpravo, izrastla je iz sledečih virov: Mallet: On earthquaques, Boston 1858. Zurcher et Margollé: Volcans et tremblements de terre. Paris 1866. Boccardo: Sismopirologia: terramoti, vulcani, Genova 1869. Falb: Grundzüge zu einer Theorie der Erdbeben, Graz 1871 in Gedanken und Studien über den Vulcanismus, Graz 1875. Kries: Von den Ursachen der Erdbeben, Leipzig 1826. Bögner: Das Erdbeben und seine Erscheinungen, Frankfurt 1847. Fr. Hoffmann: Hinterlassene Schriften II. str. 308—443. Hoff: Geschichte der natürlichen Veränderungen der Erdoberfläche II. del. Humbolt: Kosmos I. in IV. in Asie central. Lyell: Principles of geologie. Naumann: Geognosie I. Stoppani: Geologia I. vol (Dinamica terrestre). Pfaff: Vulkanische Erscheinungen. Razprave Boussingaultove (Annales de Chemie). Perreyove (v Comptes rendus) Hopkinsove (zlasti: On the geological theories of Elevation and Earthquakes), Marianove, Torbesove, Partscheve itd.

I.

Kako se trese zemlja?

Blagi čitatelj je morebiti uže stal tik slapa Radovnice na Gorenjskem ter čutil, kako se bližnja zemlja trese; gotovo pa se spomina pesnikovih besed:

„Slap drugo jutro mu grmi v ušesa.
Junak premišlja, kak bolj spodaj lena

Vodà razgraja, kak' bregove stresa,
In kak' od njé se gore ziblje stena".

Moč padajoče vode pretresa tu bližnjo zemljo, kakor jo tik zelezniėne črte pretresajo drdrajoča kolesa brzovlakova. A tega tresenja ne bode nikdo zval zemeljski potres; tako imenujemo le raznovrstno gibanje suhe zemlje, ki izvira bolj ali menj globoko v zemeljskej skorji ali pa pod njo: Ta pretresajoča moč je časih v zvezi z vulkanskimi prikaznimi, časih pa je od njih popolnoma neodvisna; tudi se po dosedanjih preiskavah dá o njej le malo gotovega pripovedovati.

Časih se giblje le mal del zemeljske skorje, časih pa se potresi razširjajo črez velikanske pokrajine. Tudi se v obče sme reči, da je ni strani svetá, ki bi bila popolnoma zavarovana pred potresi. Ko bi mogli neprestano opazovati vso površino zemeljsko, suho zemljo in morje, najbrž bi se pokazalo, da skrivne moči neprenehoma pretresajo zemljo, sedaj na enem, sedaj na drugem mestu. Zlasti po nekodi jo pretresajo kaj pogostem, vendar ne povsodi in zmerom na enak način. V obče ločimo troje različno gibanje zemeljske skorje ter po tem imenujemo potres prenehavajoč (sukcesoren), valoven (undulatoren) in vrtilen (rotatoren).

Prenehavajoč ali suvajoč se imenuje potres, kadar se zemeljska skorja navpik sedaj vzdiguje, sedaj upada. Vzdiguje jo najbrž skrivnostna podzemeljska moč, upada pa najbolj vsled občne težnosti. Primerjali bi ga z razpokavajočim podkopom in človeku se zdi, da kdo močno suje in buta od spodaj v zemeljsko skorjo. Na tako suvanje kaže tudi gibanje raznih stvaríj na zemeljskej površini, ki odskakujejo, kakor odletuje zadnja kroglja na suvalnem stroji, kadar suneš v prvo. Ko je začetkom spomladi leta 1783. tak potres pokončal Kalabrijo v južnej Italiji, odskakávali so težki kameni uličnega tlaka. Dalje poroča kaj učeni angleški poslanec Hamilton, da na več krajih so zidane hiše odtrgale se od temelja ter odskočile kvišku. Drugodi so ljudje in hiše nenadoma odskočili kvišku ter nepoškodovani se zopet postavili na zemljo. Na južnem rtu so opazovali, kako so vrhovi granitnih gorá odskakovali. Kako močna je ta odbijajoča sila, pričuje potres, ki je leta 1797. pokončal veliko mesto Riobambo. Razpršil je tudi ondotno pokopališče ter zemljo in mnogo mrtvacev in kostij zalučil nad sto metrov visoko na hrib Kulko (cerro dela Culca). Da, 7. novembra 1837. je potres v trdnjavici sv. Karla na Čiljskem izpahnil močen jadrenik, ki je bil črez 10 metrov globoko

zabit in z železnimi latami podprt, tako da se je videla okrogla globoka luknja. Pri potresu v Port-Royalu so ljudje odskočili tako visoko in daleč v stran, da so padli v bližnje pristanišče ter se rešili.

Suvajoči, če dovolj močni kaj pogubni potresi se čutijo po pokrajinah, stoječih nad virom močij, ki jih vzročujejo. Najbrž se pri večini potresov na prvotnem mestu zemlja tako trese. Kaj takega zadnjič niso opazovali v Zagrebu, ker mesto k sreči ne stoji nad središčem pretresajoče podzemeljske sile.

Če se gibanje ali tresenje od kakšnega središča širi dalje na vse strani ali vsaj na eno stran, maje se zemlja tako, kakor valovito morje: kraji ob enej rti se vzdigujejo, ob bližnjej pa se znižujejo ter tako narejajo valovne vrhe in dole. Godi se to ravno tako, kakor pri velikem pogrinalu na tleh, katero si na enem robu privzdignil in nagloma zopet k tlom pritisnil. Pod njem zagrajena in naprej tiščeča sapa dela prestopne valove popolnoma primerne pomikajočim se valovom zemeljskega potresa. Zato tako gibanje zemeljske skorje prav primerno imenujemo valovni potres.

To valovanje izvira prav za prav iz tega, da se je sestavilo navpično gibanje z razitim ali vodoravnim. Navpično gibanje, vzročeno na kakej točki ali ob kakej črti, širi se namreč vodoravno v polumer od one točke ali pa poprek od one črte. Valovni potresi se dogájajo najbolj po gostem; taki so najbrž bili vsi, ki so se razširjali črez večje prostore zemeljskega površja. Ti potresi najmenj škodujejo, vzlasti če je njih valovanje neznatno. Če so močni, jako so škodljivi, vzlasti takrat, kadar imajo njih valovni vrhovi malo, t. j. ozko podstavo, pa primeroma zeló veliko visokost.

Pri teh potresih, če le nekoliko močnih, čutijo ljudje valovanje, kajti zdi se jim, kakor bi bili na ladiji, katera se po morskih valovih ziblje. Tudi oko lehko opazuje valovanje zemeljske skorje. Najprvi o tem poroča Plinij Mlajši v listu o imenitnem bljuvanji ognjenika Vezuvija leta 79. po Kristu. Takrat se je tudi močno tresla ondotna zemlja. „Mnogo čudnega in strašnega, pravi Plinij, smo tu prebili. Vozovi namreč, ki smo jih pripeljali s seboj, zadrčavali so se na razne strani, če prav so stali na popolnoma ravnih tleh; da, celó potem niso mirno stali na istem mestu, ko smo jih s kameni podložili.“ To očitno pričuje, da so vozovi stali v mer pomikajočih valov zemeljske skorje ter vsled vzdiganja in vpadanja tál sem ter tje drdrali. Pri močnem potresu v Kalabriji zdévalo se je ljudem pogostoma,

da so se na nebu plavajoči oblaki pred podzemeljskim udarom za trenotek ustavljali, kakor se to vidi na ladiji z vetrom plavajočej, kadar se nje nos ali spredni del na morskem valu vzdiguje. Francoski prirodoznanec Dolomieu poroča, da so se mej potresom drevesa pripogibala tako, da so njih vrhovi tal se dotikali. Isto je leta 1835. pri čiljskem potresu opazoval Douglas na otoku Čiloe. Leta 1811. do 1813. se je močno tresla zemlja Zjedinjenih držav v severnej Ameriki. Pri tej priliki je Bringier opazoval, kako se je drevje v gozdu priklanjalo, kakor je valovanje zemeljske skorje pód njimi napredovalo. Najprej so se nagnila proti severovzhodu ter vrhove in veje staknila z bližnjimi, še vpik stoječimi drevesi, potem so se zopet vpik postavila in na to naklonila na nasprotno mer, ko hitro je bila zadnja ali jugozahodna stran valovnega vrha pod njimi. Veje in vrhovi so se lomili, ko so staknena drevesa zopet se ločila, ter očitno kazali, da valovanje postopa od jugozahoda proti severovzhodu. To valovanje in mer, v katerej napreduje, kaže se tudi na zidovih, hišah in zvonikih. Časih zvonovi nenadoma pritrkávajo ter naznanjajo potres. Zidovi, ki so z močnimi valovi vzporedni, prekopicnejo se na stran, zidovi pa, ki so navpik na potresne valove postavljeni, raztrgajo se sicer, a po konci ostanejo. Jako zanimljivo in očitno sled je zapustil potres leta 1851. na otoku Majorki. O ondotnej orožnici so stale puške ob zidovih, ki so natanko po glavnih straneh sveta zidani. Puške ob severnej in južnej steni so vsled potresa podrle se druga na drugo, tudi ob zahodnej steni naslonjene so se vse zvrnile, one na vzhodnej steni pa so edine še stale po konci. Iz tega se vidi, da se je potresni val pomikal od zahoda proti vzhodu. Mej valovne potrese se vrsti tudi oni, ki je 9. novembra zjutraj Zagreb tako močno oškodoval. Na to kažejo tudi opazbe profesorjev dr. Krambergerja in Peksiderja na pokopališči sv. Jurja in Petra. Doslej res nikdo ni poročal o posameznih zidovih in poslopjih, kako stojé in kateri so se podrli, kateri pa le raztrgali ali razpokali. Vender je po razglašenih dosedanjih opazbah blezo gotovo, da je valovanje prihajalo iz kvadranta mej jugozahodom in jugovzhodom.

V r t i l n i ali r o t a t o r n i p o t r e s (Neapolitanci mu pravijo moto verticoso, Al. P e r r e y ga je imenoval oscillation tournante, drugi pa mouvement de rotation) potresa zemljo tako, da se razne stvari na njej bolj ali menj zavrté okrog svoje osi. Pokonča vse, kar doseže njegovo gibanje. „Njegovej sili edinej, pravi Hoffman, se ne

ustavlja nič, kar je človek namenil za večnost. Njegova sila pokončava in razdrobljava cvetoča mesta, razkálja hribe ter jih prekopicuje v doline, skratka ta potres je najstrahovitejši in najkrepkejši prirodni pojav". Nekateri so zanikávali to vrtilno gibanje, a opazovani dogodki tu preočito pričujejo. Res da ne obsega globokih delov zemeljske skorje, ampak se kaže le v površnjih njenih plastéh.

V mestu Stefano del Bosco sta pred samostanom sv. Bruna stala dva štirioglata obeliska. Strahoviti potres Kalabrijski jih je kaj čudno pokončal. Njijina podstavka se nista prav nič spremaknila, vrhni oddelki pa so se na krog svoje osi vodoravno zasukali. Leta 1818. so na Siciliji v mestu Kataniji opazili kipove, ki jih je 20. februvarja potres zavrtil okrog njih osi. Enake učinke so 29. decembra 1820. opazovali pri potresu na otoku Zantu. V mestu Concepcion na Čiljskem je leta 1835. potres prekotno prestavil štirikotne ukrase na več zidovih. Enak učin je Miers opazoval pri štiriogelnih kamenih v cerkvi La Mercedi v Valparajsi. Humbolt navaja v Kosmusu (I. 212), kako so se pri raznih potresih zidovi zasukali, a ne podrli; kako so drevoredi, ki so prej naravnost v eno stran merili, postali krivi; kako so se prej vzporedne njive obsejane z raznim žitom, zakrivile. Leta 1822. je potres v Valparajsi zavrtil več hiš okrog njih osi, tri palme, druga tik druge stoječe, pa je skup zvil.

Slavni prirodopisec Darvin je leta 1839. blezo prvi dvoumil o vrtinčastem gibanji zemeljske skorje. Njemu je dosta pozneje pritegnil prirodoslovec Mallet ter v razpravi o potresnem gibanji („Dynamics of Earthquakes in On vorticose shocks and cases twisting") dokazal, da óni učini, katere so prej za vrtinčasto gibanje navájali, lehko izvirajo iz premočrtno postopajočega gibanja ter se s tem popolnoma pojasnjujejo, da težišče in središče prijeme kamena ne stojita v meri gibne ravni. Prej imenovana zagrebška profesorja sta na pokopališči opazovala, da je potres (9. novem.) premaknil nagrobne kamene od vzhoda proti zahodu za 10 do 25° in sicer v nasprotno mer urnega kazalca. Križi pa so popadali proti juguvzhodu. Iz tega pa ne smemo sklepati, da bi bilo gibanje ondotne zemeljske skorje vrtinčasto, kajti óne nagrobne kamene je zavrtil nekoliko udar, ki je od jugozahodne strani prišel pošev iz zemeljske globine ter se dalje valovito pomikal proti severovzhodu.

Sem ter tjà so opazovali tako nepravilno in silovito gibanje, kakor bi zemeljska skorja na vse strani plahitala ali valove delala.

Izvira pa to iz različnih potresnih valov, ki iz raznih stranij prišedši zadevajo drug na druzega. Zmešnjava je tem večja, če pri raznomernem valovanji skrivnostna moč še navpik udarja v zemeljsko skorjo. Tako se je godilo, kakor so Humboltu samovidci poročali, pri potresu, ki je 26. marcija 1812. popolnoma razrušil mesto Karakas. Zemeljska skorja se je nepravilno gibala, kakor močno vrela voda v kotlu nad ognjem. Še silovitejše je bilo to tresenje 7. junija 1692. na otoku Jamajki. V Port-Royalu se je po popisu ondotnega duhovnika videlo, kakor bi bila zemeljska skorja postala tekoča. Gibala se je, kakor morje ob najhujšem viharji. To gibanje tál je zgrabilo ljudi, ki so iz hiš pribežali na ulice in trge, pobilo jih k tlom, sem ter tjà valalo, strahovito jih razmečkalo in pokvečilo. Druge je zalučalo kvišku ter vrglo v stran; nekatere je iz srede mesta zadegalo daleč v luko, kjer so padši v vodo oteli življenje. Na sto in sto mestih se je zemlja isti trenotek razpokala ter je zazevala; drugi trenotek so se uže sklenile razpoke ter brž znova zazevale; in večina mesta se je pogreznila v morje. Enako gibanje so samovidci opazovali pri potresih, ki sta Lizbono (1. novembra 1755.) in Kalabrijo (1783.) tako silovito pokončala. Valovito gibanje se je združevalo s suvalnim.

(Dalje prihodnjič.)

Prešíren gratulans.

Spisal Jos. Cimperman.

Páberkovanje po slovstveni ostalíni slavnih ali znamenitih pisateljev mnogim poštenim in razumnim ljudem ni po volji, in kdor se je ozrl črez domačega slovstva mejo, pritrdi rad, da imajo taki ljudje nekoliko opravičenega vzroka svojej nevolji. Dogaja se namreč le prepogostoma, da se objavljajo proizvodi, katerih pisatelji nikakor niso bili namenjeni pošiljati v svet, ki so zatorej — nezavršeni — prave slovstvene „ivéri“, kakeršnih in morebiti še boljših je uže na tisóče pogôltnila pozabljivosti noč. Človeku, poznajočemu svojega dušnega prijatelja po mojsterskih stvarítvah, vnéma se jeza, ko vidi svojega ljubca takóvim načinom zniževanega, izlasti še, ako daje vsemu povòd umazano dobičkarstvo, o čemer se vender nam Slovenom ni pritoževati. —

S tem uvodom podajem danes čestitim čitalcem „Zvonovim“ našega Prešírna „relikvijo“, ki po svojej zanimivosti ne spada v vrsto prej omenjanih páberkov in o katerej mi je izpregovoriti samó nekoliko besed v boljše pojasnílo.

Mático te voščilne pesni hrani moja velecenjena prijateljica, pesnica gospá Lujíza Pesjakova, katerej jo je bil pesnik sam posvetil. Pesen je elegantno pisana od Prešírna samega na písmen papir v véliki četvorki in videl sem ta dragoceni avtograf uže pred nekoliko leti pri gospé, kakor tudi izvirno izdajo Prešírnovih „poezíj“, katero jej je bil poslal po séli iz Kranja.

V ta odtis je napisal daritelj našej tedaj še neomoženej pesnici naslednjo posveto:

„Blagoródni Gospodíčni
Alozíji Crobath se predèrzne
té búkvice podáti
Dr. Prešerin.“

(Tudi pisatelj teh vrst hrani odtis Metelkove slovnice, na katere prvo nótranjo stran je Preširen s krepko rokó napisal svoje ime v metelčici — najbrž prvič in póslednjič v tem črkopisi!)

Čul sem iz verjetnih ust, da je bil naš pesnik poslednja leta pred svojim odhodom v Kranj (meseca septembra 1846. l.) mladej hčeri svojega tedanjega gospodarja in prijatelja dr. Crobatha po svojej želji učitelj v angleščini ter v svetóvni in slovstveni zgodovini, ker ga je zeló zanimal gospodične nenavadno bistri duh, kakor tudi jo je poučeval v romanskih jezicih mnogim čitalcem „Zvonovim“ še v lepem spomini živeči ljubeznivi nekdanji profesor na tukajšnjej gimnaziji Peter Petruzzi, kateri je najprvo spoznal dekletca pesniški talent. Ko je bila mlada gospica nekoč, uže po vzprijemi Prešírnovih „poezíj“, iz svoje volje prevêdla na nemški jezik pesen „Zgubljêna véra“, pokaže svoj prevod Mihi Kastelcu, kateri ga „ves razvnet“ pošlje Prešírnu v Kranj. Pesnik je naročil, srčno razveseljen, mlado prelagáteljico pohvaliti z opomínom, „naj le pridno napreduje v poeziji“.

Ad vocem naše pesni. Teškó mi je bilo dobiti spodaj ponatisneno poezijo iz rôke gospé Pesjakove, ki se je v svojej oskromnosti dolgo in odločno branila, izročati dragi ta jej spomínek na svojega nepozabljivega učitelja novínam, a moja prošnja in opomín, da prav sedaj, ko se pobirajo redki njega pesniški ostanki, lehko vplête tudi ona svež zêlen list vencu pesnikove slave, pripomogla sta v zaželeno uslišanje moje prošnje.

Pesni samej ni trebé razlaganja, zató jo podajem čestitim bralcem v natančnem ponatisi brez vseh opómenj.

Evo je!

Dem Wohlgebornen Fräulein Aloisia Crobath.

Nicht gross ist mehr des Tages Rest,
Nun hab' ich erst erfahren,
Dass heute schon Ihr Namensfest;
Ich kann mich nicht verwahren
Vor dem Vorwurf, dass zu spät
Ich im Kalender nachgespäht,
Wann des heilgen Alois wird gedacht;
Doch dürfte ich in Anbetracht,
Dass ich für Sie an jedem Tage
Die besten Wünsche im Herzen trage
Erscheinen nicht ungalant,
Obwohl ein später Gratulant.

Laibach am 21. Juni 1842 um 6 Uhr Abends.

Dr. Franz Xav. Preshérn."

Zgodovina slovenskega slovstva.

Spisal in založil: Julij plem. Kleinmayr, c. kr. profesor v Kopru. 1881. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

Takó se imenuje 226 straníj debela, v osmérki natisnena knjiga, katero smo te dni dobili v roko.

Slovénski pisači — to ime bodi sploh vsem ónim, katerim ne smemo reči pisatelji, in katerih čislo je temà — némajo v denašnjih časih nikakeršnega spoštovanja do občinstva in zatorej nikakeršnega spoštovanja sami do sebe, ker drugače ne bi mogli dajati mej ljúdi tacih stvaríj, kakeršne zdaj često dobivamo. Nič jim ní do prve pisateljske dolžnosti, katera neizprosno ukazuje: poprej se úči sam, o čemer hočeš potlej druge učiti v knjigah! Ali mej nami se malo kdo učí, kolikor bi potreboval, a vender vsak pisari. Puhla nevednost oholo gospoduje na skrpanem prestolu, s katerega se v zóbe reží razmišljevanju, trudu, razumu in učenosti. Naši pisači na tanko vedó, zakaj smejo takó delati. Saj nam je vse dobro, vse na hvalo, kar koli priléze iz kacega kota, imej si kaj vrednosti v sebi, ali nič, bodi si s premiselkom zbrano ter lepo in skrbno spisano, ali z ráskavo metlo na kup zdrgneno. Kákšno duševno uboštvo, káka nekritičnost, nezrelost in vihrávost, koliko nevednosti, kak strašen jezik je često po zdanjih knjižnih proizvodih; a kakó vrhu vsega tega njih roditelji prevzetno gledajo, ter kakó nos vihajo sami o svojej céni! Če temu nečistemu curku v slovénskem slovstvu ne zapremo zatvórnic, to bode mej nami konec vsega napredka, pokop vsega narodnega izobraževanja, pôvrat kosmatega barbarstva in tacega pisanja, kakeršnega se niti

Marko Pohlin poleg vsega napora vender ní mogel dokopati. „Ljubljanski Zvon“ si je v svésti svoje naloge ter zna, da mu je sveta dolžnost, o knjižnih proizvodih slovenskih resnico govoriti brez nobenega pogleda na levo ali na desno, brez nobenega strahú, kaj ta poreče, ali kaj bode ónemu črez voljo. Slovenski narod in pravi slovanski napredek je več, nego li posámične ošabne glave.

Žal nam je, kà smo bili prisiljeni, te bridke besede izustiti, predno kaj izpregovorímo o knjigi, zgoraj imenovanej, katero je nedavno po deželi razposlal g. Julij pl. Kleinmayr, ki ob kožo svoje plemenitosti posebno rad bobna, kadar in kolikor more.

Kar g. pl. Kleinmayr na prvih 44 stranéh svojega spisa podaje, kakor za nekak uvod, govorèč o slovánščini sploh, o starej slovénščini, o cirilici in glagolici itd., to bi se nam zdelo še dosti dobro, ako bi ne bilo i tu oskódnostij (pomanjkljívostij) in hib, ter mej njimi tacih, da se je čuditi. Taka hiba je na pr. nevédnost (na 24. str.), da je Zografsko evangelije g. dr. V. Jagić natisnil v Berlinu 1879. l., ter (na 25. str.), da je Asemanovo izborno evangjelje poslédnji izdal g. dr. Ivan Črnčić v Rimu 1878. l. Ali tudi o tem, kar je tukaj dobrega, zasluga ne prístoji g. Kleinmayru, nego pravim učenjakom, najbistroumnejšim Slovanom, kateri so mnogo o tem raziskavali in pisali. Iz njih je on samó pobral ter časi tudi pomešal dognane stvarí z nedognami, h katerim štejemo, kar se (na 10. str.) pripoveduje o slovanskih „runah“ ter o besedah knez in knjiga, ki sta bajè obe jedne koreníke. Če je to res, potem slovanska beseda knez (kŭnęzĭ, kŭnęgŭ) ne izvira iz germanščine: starovisokonem. cunic, anglosas. cuning; a to so jezikoslovci vender čisto dokazali. Nedognano ter še zdaj zeló mračno je tudi, kar od 39. do 44. str. čitamo o slovénščini pred Trubarjem. Ako se je uže tedàj v slovenskem jezici pisalo res toliko, kolikor prigovarjajo nekateri, vprašati je, kakó li to, da iz ónih lét némamo obilo več rokopisov, ker vseh bi vender čas ne bil mogel uničiti? A koliko jih je ostalo? Po kranjskih gradéh še zdaj često nabajamo na koženícah glagolske rokopise cerkvénih knjig v staroslovénskem, a srbski — ne novoslovenski — zasuknenem jezici. Ako so tí ohranjeni, zakaj se tudi slovenski v latínici niso mogli ohraniti, če jih je res bilo toliko? Kakó je to, da Trubar nikoli ní videl v slovenskem jezici ničesar spisanega ali natisnenega pred svojo dobo? Zlasti nedéljska evangelija so bila duhovnikom velika potreba. A kde je kaj? Zamán vse iskanje! Izvéstno je, da vrhu vsega „rudarskega zakona štirskega“ (na 39. str.) in kacih majhenih

rokopisnih ostalín v izobraževalno orodje slovenščina v teh časih ní rabila nikakor. Le mimo gredé bodi o tem govorjeno, ker po resnici ne spada v novoslovenskega slovstva pravo zgodovino, katera se stóprav začenja od Trubarja in seza do naših lét.

Baš to zgodovino je nam tudi sestavil g. Julij pl. Kleinmayr. A kakšno lice je prinesla iz njega rok? Lica je ráskavega, kakor dobôva skorja. Vse je zgrajêno brez nobene svoje kritike in brez trdne védnosti — nezrel zdélek brez pravega črteža, v groznem jezici zvihrán s táko náglico, kakor bi se bil g. profesor bal, da ga ne prehití kak drug pisatelj. Zaradi tega se nekatere knjige in knjižniki v njem brez potrebe nahajajo po trikrat, po štirikrat; a zopet o drugih možéh ne vé, ali kdé so se porodili in kdaj, ali nam ne poroča, kod so živeli ter koliko in kaj spisali. Tudi našteva časi le sama pisateljska imena brez nobene kronologije, katere se po vsej knjigi nikdér ní strogo držal. O P o p o v i č i mu ní znano dosti več, nego li kar je o tem učenem posebneži g. profesor Vodušek razglasil 1879. leta v slovenske Matice letopisu. G. Julij pl. Kleinmayr nikoli ne kaže sledú sam svojega raziskovanja, nikder svoje misli. Sam ob sebi ní sposoben, da bi pogodil značaj kateremu koli pisatelju, kateremu koli slovstvenemu proizvodu, če niso uže drugi pred njim stvorili tega dela. On hoče le žeti, kar so drugi sejali. A pripetí se mu i tedaj pogosto, da ali jasne besede krivo uméje ter napak prepisuje in zatorej podaje nezmisel namesto razuma, ali da v svojo knjigo praznoglavo prenaša tiskovne in druge pomote, kar hočemo vse dokazati. Njega dušni plod na vsakej straníci žalostno vpije, da on izmej 100 staréjših knjig, o katerih modruje, niti dveh ní pročital. Kam pročital! Večíni teh knjig niti hrbta nikoli videl ní! Pobiral je le imena ter létnice, koder je mogel. Nekoliko je dobil iz Miklošičeve knjige „Altslovenische Formenlehre in Paradigmen", nekoliko iz Miklošičevega „berila za 8. gimn. razred"; nekoliko iz „Jezičnika" g. profesorja Marna; nekoliko iz Janežičeve „slóvnice s kratkim pregledom slovenskega slovstva", ki je v Celovci mej ljúdi prišla 1854. léta; nekoliko mu je po raznih potih prav ali napačno došlo iz profesorja Levca slovstveno-zgodovinske zbirke nenatisnene, katera mu rabi v svojej učilnici; nekoliko je vzel iz kacega podlistka teh ali ónih slovenskih novín. Kakor je podoba, ní upotrebil niti Šafaříka. (Paul Jos. Šafařík's Geschichte der südslawischen Literatur. I. Prag. 1864). Od kod si je kaj osvójil, tega pl. g. proprofesor nikoli ne pripoveduje. Kakšno céno imajo po resníci Trubar, Dalmatin, Krelj in Bohorič; s káko tehtovitostjo in silo v izobrazitev slovanskih narodov sezata Kopitar in Miklošič; kakó je napredovala

slovenščina (drugim, a ne g. Juliju) po Vodníku in zlasti po Kopitarji, po Preširnu, po „Novicah“ in po Miklošiči: o vsem tem res beseduje tudi on, ali samó takó, kakor se oglaša umétalno sestavljen govorni stròj, kateri vedno ponavlja, kar mu pokladajo na govorílo. Zatorej, če tu ter tam še dovolj pametno sódi o naših največjih knjížnicih, zopet ní ta zasluga njegova, ker tudi on le ponavlja; ali kadar mu je hoditi ob svojih domačih nogah brez palice opiráče, tedàj nahajamo časi táko prazno besedíčenje, da je čudo, kakó se je smel poprijeti posla, kateremu nikakor néma orodja. Preveč je grehov, da bi mu tukaj vse prešteli; a nekaterih si hočemo vender tanje ogledati.

Julij pl. Kleinmayr ljudí mej naše pisatelje i po sili vríva, če tudi se ga branijo z rokama in z nogama. Ta neprijetnost je na pr. (na 208. str.) zadela vrlega profesorja ljubljanske gimnazije, g. Friderika Žaklja, kateri najmanjše besedice do zdaj še ní dal natisniti v slovenskem jezici, in zatorej niti sama „Zgodovina slovenskega slovstva“ ne more najti nobenega njegovih spisov, da bi ga imenovala. Po krivici je v tej knjigi (na 195. str.) široko mesto našel tudi pokojni dr. E. H. Costa, kateri k nam prestopivši do malega nič ní znal slovenščine ter se jej do smrti ní mogel naučiti. Znano je obče, da so mu iz nemškega jezíka drugi preložili vse, kar je od njega v našej besedi prišlo v dėžel. Jednako nezaslužena slava je v knjigi pl. Julija (na 209. str.) obsijala tudi g. Petra pl. Radicsa (Slovenec bi se pisal „Radič“), kateri do tega hipa ne more najkrajšega stavka povedati čisto slovenski. I njemu drugi prelagajo, kar pošilja v našem jezici na svitlo. Vredno je bridke in ozbiljne graje táko prosjáštvo, ki je na sramoto vsemu narodu! Ako je res, da nas pobere zlodej s kostmí in s kožo, slovenska pisatelja Costa in Radics tega ne ubranita. Kakó more slovensk pisatelj biti, kdor se niti ne zna méniti, a kakó li pisati slovénski! A še mnogo hujše delo, krvava nemílost se nahaja na 76. stráni v „Zgodovini slovenskega slovsta“. Ako bi res hoteli zamolčati, da je g. Julij pl. Kleinmayr ondukaj patra Felicijana Rant-a prekóžil v Ranft-a, kakor je tudi (na 77. str.) zdravníka Makovca prevrtoglavil v Makoviča, nikakor ne smémo utajiti, kaj se je groznejšega pripétilo ubozemu patru Paskalu Škrbincu, starejšim Ljubljančanom še zdaj slovéčemu pridigarju, ki ga je naš „plemeniti“ po sredi na dvoje razčêsnil ter nam z njega podal, namesto enega, céla dva slovenska pisatelja; prvi je P. Paskval, a drugi mu slôve: Škrbina; le čuditi se je, da o nobenem izmej njiju ne more povedati, kdaj je živel, kod hodil in kaj spisal! A stojmo! S tem krvolítjem si je bil svojo krotko dušo po nesreči

ogrehôtil uže pokojni Janežič, ki v „slóvnici s kratkim pregledom slovenskega slovstva“ na 142. str. imenuje „lepo število pridig ali bolje reči pridižnih poskušenj od P. Paškvala, Skrbina, Ranfta itd.“ Res je to. A katerega léta je pisal Janežič, in katerega léta piše g. Julij pl. Kleinmayr? Janežič je pisal 1854. léta, kadar še ní bilo mej ljudmí Šafaříkove zgodovine o južnoslovanskem slovstvu, a g. Julij pl. Kleinmayr piše 1881. léta; ali uže 1864. léta je natisnena bila rečena Šafaříkova knjiga, v katerej p. Paškala Skrbinca nahajamo prav imenovanega. Sploh kolik napredek se je v slovenskej vednosti pokazal od 1854. leta do zdanjega časa! Le g. Juliju pl. Kleinmayru je to bilo vse zamán, ker še zdaj prepisuje in daje zopet na svitlo, kar je iz davna ovrženo.

Ker smo iz te knjige uže toliko zvédeli tacega, kar malo kedàj človeku pride na úho, ne bodemo se čudili, kà je v njej tudi g. Cigale (na 169. str.) zvan Matija, a ne Matej, da-si ga sama ta knjiga na 87. stráni še imenuje Mateja, katerega imena mu do zdaj nikoli nihče ni jemal do jedinega Julija pl. Kleinmayra, kateri smé in more vse, kar hoče, na pr. o samem Prešírnu pisati (na 123. str.): „oče mu je bil ob enem ribič, imenom Šimen,“ če tudi mej nami uže paglavci znajo, da Preširnov oča ní bil ribič, nego samó pri hiži da se je dejálo „pri Ríbičevih“. O Trubarji (na 46. str) pripoveduje: „rodil se je v Raščici, tri ure južno od Ljubljane.“ A narod zdaj govorí „na Rášici“, da-si Trubar sam sebe res imenuje „Raščičarja“, in ta vás je tri milje od Ljubljane. Jaz bi rekel, da je pisatelju slovenske slovstvene zgodovine mnogo bolj treba, take stvarí na tanko zvedeti, nego li z bahanjem oznanjevati, kdaj so se poródili, kdaj umrli tuji knjižnici, n. pr. Henrik Heine, Dante, Manzoni, Bürger, Chamisso, Körner, Uhland itd. Na vsacih pet stopinj so po knjigi g. pl. Julija raztresene take drobtine, katerih ní s težavo nabral, ker se mu v denašnjih časih ponuja na kupe zeló obšírnih dél o vseh tujih literaturah. A nekak zadovoljen smeh se vender le ponuja človeku, vidéčemu, da se g. pl. Julij niti tukaj ní iznevéril svojej naravi; kajti na 99. stráni govorí, da je némški pésnik Göthe umrl 1832. léta, kar je res, ali na 122. stráni svoje knjige je to uže pozabil ter poroča, da je umrl 1831. léta. — A kdo vsega tega išče, kdo tega potrebuje v zgodovini slovénskega slovstva? Lepše nam bi ugódil, kdor bi hotel na tanko zvedeti prava krstna imena, rojstvena in smrtna léta ónim domačim pisateljem, o katerih je njemu to še vse ostalo neznano.

Dejáli smo, da v „Zgodovini slovenskega slovstva“ ležé tudi iz drugih pisateljev semkaj preneseni tiskovni pogreški. Gola resnica!

Jarnikova knjiga „Etymologikon“ je bila v Celovci na svitlo dana 1832. léta, a v Miklošičevem „berilu za 8. gimn. razred“ na 19. stráni, kder je govor o „Brizinskih spomenícih“, stojí, da je bila 1834. léta prišla v déžel, kar je tudi prepisana hiba; kajti baš ta Miklošičeva knjiga na 72. stráni, kder poroča o pisatelji Vrbanu Jarniku samem, pripoveduje brez pomote, da se je rečeno délo natisnilo 1832. léta. A zdaj z lágotjo odprimo knjigo g. Julija pl. Kleinmayra. Nismo se zmotili! O „Brizinskih spomenícih“ pripovedujoč (na 21. str.) ima i on 1834. léto, a govoreč o samem Jarniku pisatelji (na 94. str.), tudi on ter poleg tega i na 115. stráni stavi 1832. léto. Če to ní praznoglavo početje, ne vem, katera stvar je potlej še vredna tacega imena! Priméri Kopitarja v Glag. Cloz. na XLI. str.

Hvaljena „Zgodovina slovenskega slovstva“ na 67. stráni golčí: „posebne važnosti je (Marka Pohlina) knjiga, katero je na predlog dr. Etbin Henrik Coste ‚historično društvo kranjsko‘ leta 1862. natisniti dalo naslovom: ‚Bibliotheca Carnioliae‘. Rokopis, koji se hrani, ima dva dela. Prvi del, završen l. 1770., obsega dobo od stvarjenja do Kristovega rojstva, a drugi, začet léta 1788., razpravlja daljno povéstnico. . . . . Povestnica mu seza do leta 55., in osnova kaže, da je imela biti ‚kronika‘ zelo obširno delo.“ — Kdor to čita, ne vé, ali büdí, ali se mu le sanja. Markova „Bibliotheca Carnioliae“, znana vsacemu učencu ter govoreča o samih pisateljih zdanje kranjske zemlje, obseza dôbo od ustvaritve do Kristovega rojstva! Ali je g. profesor pl. Julij rés premislil, kaj in o čem govorí? Kakó li tolik učenjak more táko brezumnost pripovedovati in reči: „povestnica mu seza do 55. léta in osnova kaže, da je imela biti ‚kronika‘ zeló obširno délo“? Katera „kronika“, za Boga svetega! Poprej „Bibliotheca Carnioliae“, a zdaj „kronika“; poprej: od ustvarítve do Kristovega rojstva, a zdaj: do 55. léta? Kdo se more domisliti, kaj vse to znači? Kdo je dovolj moder, uganiti, do katerega 55. léta? Ali je pisatelj kedaj imel v roci Markovo knjigo „Bibliotheca Carnioliae“? Ali mu je razumno, kaj se zôve kronika? — Tukaj trebé povedati, da je te rázstavke začetek, a sam začetek, prepisan iz Marnovega „Jezičnika“ (v XIV. létniku na 18. str.), kder tudi g. profesor Marn piše: „posebne važnosti je knjiga, katera je v rokopisu . . . hranila se v tukajšnji (ljubljanskej) knjigarni“ itd. Potem on v svojem „Jezičniku“ največ le z besedami otca Marka samega poroča, da ima „Bibliotheca Carnioliae“ dva dela, namreč uvod in potlej kranjske pisatelje, razpostavljene po abecednem rédu; — o „kroniki“ in o 55. létu ní v Marnu duha ni sluha! Še je opómeniti, da je bil Marko Pohlin obilo dovršenih stvaríj ostavil v rokopisih, mej katerimi je bila rečena

„Bibliotheca“ in tudi „kraynska Kroneka kratkega popisuvanja use žlaht spomina uredneh rečy, katire so se kadej na slavenski zemli — pergodile, quod in germanicum versum Kalendario per annos inseri coeptum: Kurzgefasste chronologische Beschreibung denkwürdigster Begebenheiten, wie immer das hochlöbl. Herzogthum Krayn betreffend“. Bog zna, po kakej zmoti je g. Julij pl. Kleinmayr ta dva rokopisa zváril v en rokopis ter se zaradi tega ujél v táko mréžo, da se nikakor ne more iz nje izkopati. Ali ima dovolj znanja, potrebnega spisovanju slovstvene zgodovine, tak človek, ki sam ne vé, kaj govorí in o čem? V podobno zmešnjavo se je ta slavni pisatelj zakodrčàl tudi na 35. stráni, ko je imel pred soboj XIV. stran Miklošičeve knjige „Altslovenische Formenlehre in Paradigmen“, kder je čital: „das Sava-evangelium, Savina kniga, 129 Blätter, in der typographischen Bibliothek in Petersburg, herausgegeben vom Herrn J. J. Sreznevskij“ itd. A g. pl. Kleinmayr je to prepisal takó: „Sasavsko evangelije, Savina knjiga, 129 listov, priobčil Sreznevskij in drugi. Imenuje se tudi Remsko evangelije“ itd. — Potem naš g. profesor obširno pripoveduje, kakó je bilo Remsko evangelije prišlo na francosko zemljo, kder so nanje prisezali francoski kralji itd. Učeni g. profesor moj! „Sazavsko“ evangelije bi po našega jezika svojstvu slulo „Sajavsko“ evangelije, in za tega delj se ne more pisati „Sasavsko“, ter o tej priliki vrhù zvédite, da „Sazavsko“ evangelije se res imenuje tudi „Remsko“, pa nikakor ne prístoji v ono dobo, kamor ga ví devate, in zapómnite si, da Savina kniga (Sava-evangelium) in Sazavsko (Remsko) evangelije ní oboje ena ter ista knjiga: tudi tu imamo zopet dve svoji posebni knjigi, takó različni mej sobój, kakor Markova „Bibliotheca Carnioliae“ in „kraynska Kroneka!“ Tudi tukaj ste zopet zvárili dve knjigi v eno!

„Zgodovina slovenskega slovstva“ na 122. stráni slaví Preširna, rekóč: „na pokopališči Kranjskem stoji (Preširnov) spominek iz rudečega mramorja in če se solnce približa iznad krasnih gorâ, zarudi kamen, ptica se vsede nanj ter pije ostalo rosico — drugače je vse mirno in tiho, „od zore do mraka, od mraka do dné.“ — Kakó je v slóvstveno zgodovino zašlo táko bôso govoríčenje, ki néma ni prave misli ni podobe? A kdo vé, če i to, kakeršno si je, ní prepisano iz katere druge knjige?

Ali poslušajmo, kakó na 132. stráni g. Julij pl. Kleinmayr zopet našega prvega pésnika poveličúje: „soneti so kaj lepi in dobri izdelki!“ Čitatelj dragi, zdaj umeješ, kakó je treba postaviti besedo! To je hvala, da nič tacega! Kosmata kapa, kakó so Prešírnovi soneti res lepi in

dobri! A s te zanímljive 132. straní se ne moremo ločiti, predno si nísmo tanje ogledali še neke druge nepremišljenosti, ki more samó g. Juliju pl. Kleinmayru skočiti iz peresa, katero piše tudi take stvarí, kakeršna je ta: „v (Preširnovih) sonetih vidimo . . . . temne obrazce njepovega životarenja.“ Kaj so „temni obrazci“, ter ali je pametno rečeno, da je Preširen životaril? Preširen, do zdaj še vedno prvi duševni velikán slovenskega naroda, on je životaril (vegetiral), kakor ném in gólšast (krofast) glupec mej štirskimi ali koroškimi gorjánci! Julij, Julij, nisi pretehtal, kaj si dejál! Ti ne veš močí slovenskega jezika izrazom! Životaril je „naš Homer“, kakor ti sam Preširna, če tudi zopet nepremišljeno, zoveš na 123. stráni svoje knjige! Homer in Preširen! Le na véso (vago) devaj besede, na véso, predno jih prodaješ ali predno z njimi nesmrtne Preširnove umotvore imenuješ kar samó „pésence“, kakor se ti je zgodilo na 124. in 134. stráni.

Kakó je bil Preširen v „Klinkowströmovem“ zavodu po naključji v mladega učenca dobil plemenítega Kranjca, grofa Antona Auersperga, kateri se je v svojih nemških pesnih imenoval pozneje „Anastazija Grüna“, vse to se pripoveduje na 124. stráni, kder g. Julij pl. Kleinmayr dostavlja še to: „tudi Prešeren je, spomnivši se svojega nekdanjega učenca, podal malo četirikitično pesnico ‚Tri želje Anastazija Zelenca‘.“ — Tukaj smo se zopet urezali! Od kod ima Preširen „Tri želje“? Ali je g. profesorju pl. Kleinmayru neznana Auerspergova nemška „Venetianer-Trias“? Evo nje začetka:

Ich wollt’, wenn nur das Wünschen hülf’,
Drei Dinge wären mein:
Ein Mägdlein weiss, ein Pfäfflein schwarz,
Und eine Gondel fein!

Ta pesen zatorej ní Preširnova, kakor tí učiš, neučeni Julij moj! Auerspergova je; Preširen jo je samó preložil, in to takó:

Tri želje
(Anastazija Zelenca.)

Ko žêlje bi veljále kaj,
Tri žêlel bi rečí:
Deklìč bel, črni pop, konjìč,
Željé bi bile trí itd.

Namesto besede: čolnìč (Gondel) ima naš pesnik besedo: konjìč. Zakaj? Zató, ker je znal, da večina Slovencev ne vé, kakšne so Benetke. Jasno se nam iz tega kaže, da Preširen nikakor ní mogel posebno čislati svojega nekdanjega učenca, kateremu je vzdel zbodljívo ime Anastazij Zelenec

(grüne Eidechse); a kaže se nam i druga stvar, namreč, da g. Julij pl. Kleinmayr ní samo v zgodovini slovenskega slovstva brez potrebne vednosti, nego da so mu tudi pismeni umotvori nemški zeló skopo znani. Ali nista uže Jurčič in Stritar v svojej izdaji Preširnovih poezij na glas rekla, da so „Tri želje“ proizvod Anastazija Zelenca (Grüna)? Izvestno je, da sta rekla; a g. Julij pl. Kleinmayr je zopet ali napak čital, ali mogel ní razuméti, kar se mu često pripetí, kakor smo videli.

(Konec prihodnjič.)

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. Izbrane narodne srbske pesni z dodatkom iz smrti Smail-Age Čengića. S srbsko slovnico, slovenskim tolmačenjem, rečnikom tujih besed in cirilsko abecedo priredil Janko Pajk, c. kr. profesor. Drugi pomnoženi natis. V Ljubljani 1881, 16ka, 131 str. Založila in natisnila Klein in Kovač, knjigotiskarja. Cena 40 kr. Tako se imenuje lična knjižica, katero je g. prof. Pajk uže pred šestnajstimi leti prvič na svitlo dal z blagim namenom, da bi seznanila Slovence s srbskim jezikom in divnim narodnim pesništvom srbskim. In res se je po nekaterih gimnazijah in realkah s pridom rabila pomožna knjiga pri slovenskem nauku v višjih razredih. Zategadelj jo tudi sedaj v drugem natisu toplo priporočamo vsem dijakom in vsem prijateljem srbskega jezika in pesništva. — „Novice“ poročajo, da je „Matica slovenska“ uže iz Prage prejela 3000 lepo vezanih odtisov šolske knjige „Prirodopis živalstva s 522 podobami, katerega je po 15. nemškem Pokornovem izdanji povsem predelal in poslovenil prof. Fr. Erjavec v Gorici. — Vrli naš starina Davorin Trstenjak v „Novicah“ priobčuje prezanimivo razpravo: „Nekaj o osebnih imenih korotanskih Slovenov.“ Tudi v našem listu nam je nekdo obljubil o tej važnej stvari izpregovoriti besedo.

„Rokovnjači“. Pokojni Jurčič tega romana ni dovršil, a v njegovej literarnej ostalini našli smo več sto skrbno spravljenih drobnih listkov, na katerih je pisatelj imel zaznamenovane posamezne vire, epizode, karakteristike in prizore. Na podlagi te osnove bode „Rokovnjače“ nadaljeval Janko Kersnik na Brdu. In po naših mislih tudi nihče temu delu ni zmožnejši nego on, ki je bil pokojnemu Jurčiču najboljši prijatelj, s katerim je tudi poprej uže marsikaj literarno sodeloval. („Berite Novice“, „Mej dvema stoloma“ itd.) Poleg tega je Jurčič „Rokovnjače“ o svojih počitnicah lansko poletje baš na Brdu v prijateljskih pogovorih s Kersnikom osnoval ter zategadelj glavno dejanje na Brdo in njegovo okolico postavil. Tudi se je malo dnij pred smrtjo s svojim prijateljem pogovarjal, kako misli roman nadaljevati, ako mu Bog povrne ljubo zdravje. „Rokovnjače“, kolikor jih priobčuje denašnji „Zvon“, napisalo je uže Kersnikovo pero in mislimo, da lehko z mirno vestjo čestitim čitateljem prepuščamo sodbo o tem poglavji.

Jurčičeva podoba. Ljubljanski slikar g. Smutný narisal je pokojnega Jurčiča s kredo v životnej velikosti ter doprsno podobo razstavil v Kolmanovej

prodajalnici na vélikem trgu. Cena tej lepej sliki je od 20 do 25 gld. Morebiti se najde kakšen slovenski Mecenat, ki jo kupi. — G. prof. I. Franketu v Kranji, ki je uže pred nekaterimi meseci pokojnega Jurčiča na platno slikal, a podobe ne še dovršil, naročil je „Narodne tiskarne“ upravni odbor, da naj sliko dovrši za uredništvo „Slov. Naroda“. — G. Ernst Pogorelec, fotograf v Ljubljani, oskrbel je na našo prošnjo več podob pokojnega Jurčiča in njegove matere. Sliki se dobivata po 20 kr. pri omenjenem fotografu, na kar svoje čitatelje in čestitelje Jurčičeve posebno opozorujemo.

Jurčičev životopis prinesli so do sedaj ti listi: „Slov. Narod“, „Obzor“, „Agramer Zeitung“, „Politik“. V zadnjih dveh listih spisal ga je g. Fr. Selak. Tudi „Vienac“, ki je prinesel Jurčičevo podobo, obeta še životopis. „Ljubljanski Zvon“ ga bode objavil, kedar bode literarna ostalina Jurčičeva do dobra urejena. Ker je Jurčič malo na vse svoje stvari pisal na posamične drobne listke, zategadelj je njih uredovanje počasno delo.

Osnovalni odbor za Jurčičev spomenik je dosedaj nabral uže blizu 700 gld., ki so na obresti naloženi pri obrtnijskem podpornem društvu v Ljubljani.

Hrvatski slikar. „Vienac“ piše: G. Vlaho Bukovac, rodom iz Cavtata, vrlo darovit slikar, koj je pomoćju preuzv. g. biskupa Strossmayera izučio slikariju kod glasovitog Cabarela u Parizu, sprema, kako „Slovinac“ javlja, nekoliko slika za buduću parižku izložbu slika (Salon). Prva pod imenom „La tapisserie“ prikazuje u naravnoj veličini tri sestre, koji se bave tapisserijom. zatim manja slika, koja predstavlja dva prijatelja, gdje za stolom kavu piju. Treća slika bit će skupina od 15 glava (Hrvata, Srba, Bugara i Slovenaca) oko starca guslara. Prvi put bje Bukovčeva slika „Crnogorka na obrani“ (sada vlastničtvo g. biskupa Strossmayera) g. 1878 primljena u parižku izložbu, što napokon nije šala, jer su one godine od 9000 ponudjenih slika samo 3000 primljene bile. Izim toga ima još drugih slika od Bukovčeva kista, kao „Mlada Crnogorka“, „Talijanska guslačica“, „Odaliska“, „Knez Nikola“ „Nasljednik crnogorski“, „Niko Bošković“ i knez „Medo Pucić“. I strani listovi priznavaju vrstnoću našega mladoga slikara, pa će po svoj prilici i naša galerija slika koju sliku od njega imati. Želili bismo, da se Bukovac svrati ovamo u naše strane, gdje bi takodjer našao liepih motiva. Najvolili bismo pako, da naš koj slikar uhvati važnu sgodu iz povjesti naše, pak da ju izvede u velike, čemu bi mu se dakako morala dati i materijalna sredstva.

Ratovanje slovinskoga naroda proti Turcima godine 1875—1877. Uz gusle skitio Žalovan. Tako se imenuje 170 str. v 8ki obsežna knjiga, ki je pri D. Pretnerji v Dubrovniku prišla na svitlo ter stane s pošto naročena 85 kr.

Ruske knjige. „Istorija Russkoj Cerkvi“ sočinenje preosveščenega Makarija, metropolita Moskovskega in Kolomenskega. Deseti in zadnji zvezek. St. Peterburg 1881. Cena 2 rublja. — „Russkij ortografičkij slovar“. Sestavil Pavel Romaškevič, predpodavatelj Kurske gimnazije. Kursk 1881. Cena 1 rubelj. To delo je prvo in do sedaj jedino te vrste v ruskem jeziku in obseza vse óne ruske besede, katere se pišejo drugače, kakor se izgovarjajo in imajo sploh kako posebnost v pravopisji. — „Otnošenija Veneciji k gorodskim obščinam Dalmaciji s XII. do polovini XIV. veka.“ Izsledovanje

J. N. Smirnova. Kazan 1881. Cena 1 rubelj 50 kopejk. Za dovršenost spisa in točno razsodbo upliva Beneške republike na Dalmatinske občine izučil je pisatelj pred vsem dokumente Beneškega arhiva v zvezi z drugimi viri. Knjiga je vsakako zanimiva za južne Slovane, posebno Dalmatince in Slovence. — „Sbornik bitovih statej po Russkoj istoriji“. Prvi zvezek. Rusija do Tatarskega navala. V rabo učečim se sestavil K. Elpatijevskij. St. Peterburg 1881. Cena 60 kopejk. Namen tega dela je, podati vzmožnost podrobno seznaniti se z ruskim bitom v raznih periodah ruske zgodovine. Pisatelj poslužuje in naslanje se posebno na izsledovanja Karamzina, Solovjeva, Kostomarova, Beztuževa-Rjumina, Zabjelina, Ilovajskega, Galahova. — „Dramatičeskija sočinenija A. Ostrovskago i N. Solovjeva.“ St. Peterburg, izdanje knjižnega magazina Novega Vremena 1881. Cena 3 rublje. Ta knjiga obseza sledeča štiri dela iz peresa gg. Ostrovskega in Solovjeva: „Sčastlivij Den“ igrokaz v treh dejanjih; „Ženitba Bjelugina“ komedija v petih dejanjih; „Na poroge k delu“ igrokaz v treh dejanjih; in „Dikarka“ komedija v štirih dejanjih. — Pri Aleksandrovskem liceji v Moskvi snujejo njegovi bivši in sedanji odgojenci „Puškinovo biblioteko“ katera bode obsezala vse posamezne izdaje del velikega pesnika in zbirko vsega, kar je bilo natisneno o njem v ruskej literaturi. „Rossijskaja Bibliografija“ vzpodbuja o tej priliki, da bi se zbrale in odkrile enake biblioteke v čast in spomin slavnim pisateljem in pesnikom: Lomonosovu, Fon-Vizinu, Deržavinu, Karamzinu, Žukovskemu, Gribojedovu, Koleovu, Gogolju, Lermontovu, Bjelinskemu in Nekrasovu. Program tem bibliotekam bodi tak: 1. Periodična izdanja, almanahi in zborniki, v katerih so se razglašala proizvedenja tega ali druzega pisatelja ali pesnika pri njegovem življenji, kakor tudi po njegovej smrti. 2. Vsa posamezna izdanja del, katera so izšla pri življeni in po smrti, tako v Rusiji kakor za granico. 3. Polna zbirka literature o pisatelji in pesniku. Semkaj spadajo tudi prevodi na inostrane jezike in ravno tako odzivi inostranih literatur. 4. Po vzmožnosti polna zbirka portretov, doprsnih kipov in štatvic. Slike k proizvedenjem. 5. Zbirka rokopisov, pisem in drugih stvarij tega ali ónega pesnika ali pisatelja. — „Putešestvíje A. E. Nordenšilda vokrug Evropi i Aziji na parohode „Vega“ v 1878—1880 g.“ Prevel iz švedskega S. J. Baranovskij, pri sodelovanji Koriandera. Razrešeno avtorom izdanje J. Valleniusa. R.

Slovenskemu narodu!

Pred nekoliko dnevi izročili smo s tužnim srcem in rosnim očesom materi zemlji umrjoče telo odličnega sina domovine slovenske. Zagrebli smo v ráni, hladni grob pisatelja **Josipa Jurčiča,** ki je tako kakor nihče pred njim ves čas svoje moške dobe svetó služil svojej domovini ter predragemu narodu slovenskemu posvetil najboljše moči svojega neumorno délavnega in plodovitega življenja.

Vzgleden in značajen domoljub, izboren prvoboritelj v političnem boji, a osobito nedosežen pisatelj in pripovedovalec neumrjočih povestij in romanov

pridobil si je pokojni **Josip Jurčič** neizmerno slavo, a tudi neizmerne zasluge za ves narod slovenski.

Sveta dolžnost je zatorej vsem Slovencem, da se brez razločka stanú in političnega mišljenja hvaležno spominajo tega velikega rojaka ter mu oskrbé dostojen spomenik.

In v ta namen združili so se podpisani, stalno v Ljubljani bivajoči umršemu pisatelju ožji prijatelji in čestilci v osnovalen odbor ter začeli nabirati novce za Jurčičev spomenik.

Ta spomenik bodi trojen!

Prvič misli podpisani osnovalni odbor pokojnemu pisatelju postaviti primeren spominski kamen na grobu pri sv. Krištofu.

Drugič namerava še to poletje na Jurčičevem rojstvenem domu na Muljavi vzidati spominsko pločo.

Tretjič hoče osnovalni odbor umršemu pisatelju najlepši spomenik postaviti s tem, da še to leto začne v ličnih knjigah izdavati **Jurčičeve zbrane spise.**

Čisti dohodek Jurčičevih spisov, katerim je uredništvo prevzel Fran Levec, namenjen je roditeljem pokojnega pisatelja, jednoinosemdesetletnemu bolehnemu očetu Marku in jednoinsedemdesetletnej, uže 11 let do cela slepej materi Mariji, katerima je bil umrši Jurčič, vestno izpolnjujé četvrto zapoved božjo, ves čas svojega življenja hvaležen sin in dejanski podpornik. Uverjeni smo, da slovenski narod svoje česti in zahvalnosti pokojnemu pisatelju ne more lepše kazati, nego s tem, da dostojno skrbi za bolehne in neimovite roditelje njegove. Mislimo tudi, da oče, ki je rodil in mati, ki je poklonila narodu slovenskemu takega sina, vredna sta, da oba hvaležno podpiramo to kratko dobo, katero jima je božja pravica odločila še prebiti na svetu.

Ako bi se pa izdavanje Jurčičevih zbranih spisov po kakšnej neljubej priliki zakesnilo, skrbel bode osnovalni odbor za to, da bodeta roditelja Jurčičeva vendar redno dobivala mesečno, nabranim novcem primerno podporo.

Novce za Jurčičev spomenik nabira osnovalnega odbora blagajnik, gospod **dr. Josip Starè**, c. kr. finančne prokurature adjunkt in hišni poséstnik v Ljubljani.

Vsi poslani doneski oglašali se bodo javno po slovenskih listih.

V Ljubljani 14. maja 1881.

Osnovalni odbor za Jurčičev spomenik:

Dr. Valentin Zarnik,
predsednik.

Peter Grasselli. Fr. Levstik. Dr. H. Dolenec. Prof. Toma Zupan.
Dr. Ivan Tavčar. Ivan Hribar.

Dr. Josip Starè,
blagajnik.

Fr. Levec,
tajnik.

LJUBLJANSKI ZVON“ stane vse leto 4 gld., pol leta 2 gld., četvrt leta 1 gld., Naročnina pošilja se upravništvu v „Narodnej tiskarni“ v Ljubljani.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugova. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**

Tiska „Národna tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji: **Janko Kersnik, Fr. Levec, dr. Ivan Tavčar.**

Leto I. **V Ljubljani, 1. julija 1881.** Štev. 7.

V njé gód.

Želéla si, da bodi mólk,
In mólk je bil mej nama dólg.

Saj tí ne vtégneš, jaz ne smém;
Zdaj vídiš, da te rés umém.

Ne vtégneš, ker se veselíš,
Na plési vnémaš in goríš.

Kakó bi ti prebíval čàs,
In tebi v mísel hôdil jàz?

To davno čútim, davno znám,
Zató skriváj trpím in sám.

V solzàh si ne topím očés,
Ne čakam sréče od nebés.

Očíne túj, po svéti gnán,
Povsód z nogámi sem teptán.

Jedína tí z menój do zdàj,
Še tí si me pehníla v kràj.

Sijála v môjih dnéj oblák,
Najhújši zdaj si tí njih mrák.

A jàz denès za vse gorjé,
Ki trgaš mêni ž njím srcé,

Za vse, kar sèm in še trpím,
Beséde zlé ne govorím.

Stopínjo vsáko tvôjih nóg
Nebéski blagoslôvi Bóg!

In kakor tvój telésni cvét,
Cvetè naj sréča tvôjih lét!

Kovač.

Rokovnjači.

Historičen roman.

Po pokojnega Josipa Jurčiča osnovi spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

Trinajsto poglavje.

„Oni poznajo vse težavne prelaze in kratke poti po gorah, in vse nedohodne gozde in planine, kamor oborožena pravica za njimi ne more.“

Wash. Irving.

„Wie es die Erfahrung darthut, sollen die Gerichtsdiener der Bezirksobrigkeiten eine besondere Connexion mit den Gaunern beiderlei Geschlechtes gehabt haben.“

Iz poročila vodiškega duhovna Ignacija Valenčiča, 20. avg. 1841.

Nekoliko ur hodá za Kamnikom raztezajo se pod planinami velikanski gozdi, večinoma lastnina kamniškega mesta. Dandenes najdeš še lehko tamkaj gosto zarastene jarke in kraje, kamor še ni stopila človeška noga. Velikanske jelke in košate, večstoletne bukve vrste se druga za drugo; debel mah jih je porastel, ter tu in tam sušé se tej in onej vrhovne veje; leto za letom podere se staro deblo, s silnim pokom in lomom trešči na mokro, mahovito zemljo in tu gnije in strohni do celega. Sekire glas še ni segel v te divje doline, akoravno odmeva vsako pomlad bliže in bliže. Srnjak zbira tu svojo malo lehkonogo družino, in z višave se čuje hripavi krik krokarjev; po noči pa tuli sova uharica iz gabrovega dupla. V jednomer gre tanek piš po košatem smrečji; kadar pa udari vihar iznad strmih robov v temno dolino, tedaj škriplje in poka drevo ob drevo, veja ob vejo, sapa buči po vrhovih, kakor valovito morje ob vihri, ter polni dušo s strahom.

Takov, kakeršne so dandenes le še nekatere nedohodne doline in samo nekateri jarki, bil je v času naše povesti ves gozd, sezajoč od Gornjega Grada v Savinjskej dolini gori do onkraj Kokre, več tisoč oralov v premeru.

Nekoliko streljajev nad izvirkom kamniške Bistrice na strmem robu, do katerega je vodila dobro oglajena steza, odpiral se je mej

visokim skalovjem ozek prehod, katerega je od daleč očesu prikrivalo gosto grmovje.

V tem prelazu je oni večer, ko je Blaž Mozol pil, klel in zabavljal v krčmi Hudmanove Jere na Rovih, slonel slabo opravljen mož ter nepremično zrl v dolino na jedino stran, kjer se je odpirala proti nižavi, in od koder je vodila ona steza sem gori. Od zdolaj ni bilo možno ugledati ga, kajti bližnje grmovje ga je zakrivalo; a njegovim očem ne bi mogel nihče uiti, kdor bi bil stopil v dolino. Mož je imel za pasom širok; oster nož, in v desnici je držal dolgo puško jednocevko

Zmračilo se je počasi, in stražnik v prelazu, kajti to je bil očividno, ni mogel več razločevati posameznih stvarij pred seboj. Sédel je torej kraj prelaza na skalo in puško položil na koleni Zevalo se mu je, in večkrat je zvijal in stezal roki nad glavo, kakor človek, katerega ob dolgem času uže vse boli.

Kdo ve, bi li ne bil mož naposled zadremal, ko bi ga ne bil vzdramil na krat — uže ob trdem mraku — glasan pisk iz doline, podoben zategnenemu klicu ptice kanje.

Stražnik z istim piskom odgovori, in kmalu potem začuje težke korake, kateri so se bližali po stezi navzgor.

„Kdo volha?“*) zavpije straža, ter napne puško.

„Ferlakar!“**) odgovori prišlec ter dostavi smejé, ko je oni pri tem odgovoru petelina pri jednocevki zopet odpel, ter v stran stopil, da pusti došlega mimo:

„Da bi te črni petek, Kofendež ti stari! Ali ti ne dišim od daleč? Jaz sem tebe zavohal uže pri Kobaleževem kozolci onkraj Stranj, jedna stara capa je ležala tam, stavim da je bila tvoja; tvojemu dolgemu nosu pa menda ne diši druzega, nego kos mesa, suhega in slanega?“

„Kaj boš zabavljal, Tone Obloški!“ deje oni, „za mesom ti tudi rajši stopiš, nego v cerkev, če je dimnik še tako črn in sajast.“

„Jeli Groga doma?“ vpraša Tonček, ne zmenivši se za bodečo zabavljico.

„Doma je, doma! Pa če mu ne neseš kaj dobrega, pojdi rajši tja, od koder si prišel. Nocoj ga ni varno dražiti. Davi je bil tu najedenkrat, kakor kragulj z viškega, in gledal me je, kakor da bi

*) Slovensko: Kdo prihaja?
**) Slovensko: Prijatelj!

hotel zvedeti, kaj sem predsinočnim večerjal. ‚Ta fest Janez‘ je onkraj prelaza ležal in spal, kakor polh, akoravno je bil na vrsti za stražo; dregnil ga je s čevljem, da so mu čeva lajati začela.“

Obloški Tonček je imel nocoj najbrž lehko vest.

Potrkal je s pomenljivim nasmehom ob polni svoj pas, ter stopil po ozkem poti navzgor.

Na desnej in levej dvigale so se visoke, z mahom in starim bukovjem obrastene skale, in sicer tako blizu, da nista mogla dva človeka stopati uštric po tej natornej ulici.

Za kakih trideset korakov postane Tone. Pred njim je zijal globok, a kakor se je v mraku še razločilo, samo do sežnja širok prepad. Na onej strani je stala zopet straža.

Ko se je bil Tone na isti način, kakor prej, izkazal za prijatelja, porine stražnik močno in široko desko čez brezno, in naš znanec stopi tja, ter po kratkih besedah, katere sta si s stražnikom privoščila, ide zopet dvajset korakov po jednakej ozkej ulici ko prej, in dospè na širen, z visokim drevjem obrasten prostor, sredi katerega je gorel pod široko, s čreslom krito streho velik ogenj.

Rudeči plamen razsvitljeval je dovolj bližnjo okolico, da je bilo lehko stvari razločevati. Prostor okrog ognja bil je lepo uglajen; za drevesi dvigalo se je visoko skalovje okrog in okrog, katero je tam zadaj v zatišji kipelo v strmo visoko goro. Kadar je ogenj zaplapolal, videla se je tamkaj tik pod goro, kakih petdeset korakov od ognja, lesena hiša, s slamo krita; nad njo pa zopet druga, manjša, in sicer nekoliko sežnjev visokò v strmo, gladko skalo udelana. V tej hiši, podobnej skoro orlovemu gnezdu, nad breznom na skalo prilepljenemu, gorela je luč.

Okrog ognja na planem ležalo in čepelo je kakih deset možkih v različnih, a po večini raztrganih in oguljenih kmetskih opravah razgovarjali in šalili so se mej seboj, a le bolj potihoma, kajti sedaj in sedaj ozrl se je jeden ali drug paznim očesom tja na hišico, v katerej je gorela luč, ter potem stoprav, ko ni zapazil nič posebnega, rekel kako bolj pogumno in glasno besedo.

V žrjavici stalo je nekaj loncev, v katerih je vrelo in kipelo, in po katerih je starikava ženska z veliko kuhalnico včasi pobrodila. Druga ženska, dosti mlajša od prve, a vender kakor ona mršava in raztrgana, vrtila je nad ognjem velik lesen drog, na katerega je bil nasajen janjec, da se speče.

Ves ta prizor, kateri se je pokazal Tončkovim očem, ko je prišel iz prelaza, imel je nekaj čudnega, divjega, a Tone Obloški ga je moral biti vajen, kajti stopil je v krog ležečih in čepečih rokovnjačev, — da so bili to, bralec uže davnaj vé, — in potipal z dolgo drenovo palico, katero je držal celo ped pod gornjim koncem, in kadar je hodil, postavljal jo daleč pred se, bližnjega možaka po hrbtu, rekoč:

„Ali si zopet ti tega bekermana pokumal, Kozobrin“? *) Rekši pokaže s palico na pol pečenega janjca.

Ogovorjeni se obrne, in drugi za njim, ter z glasnim krikom pozdravijo došlega.

„Jaz sem dejal, da te uže ribe jedó in morski raki, ko te ni bilo tako dolgo; dejali so, da si šel na morje — kali?“ vpije Kozobrin.

„Hoho, jaz bi se pa za-te kaj tacega nikdar ne bal, Tonček; kdor ima obešen biti, ne utone!“ smeje se jeden od druge strani ognja.

„Čakaj, čakaj malo, ti Peter Toča; ti izgubljeni lemenatar! Meniš, da bom sam — ka-li? Poiskal si bom družbo, in tebe prvega, kadar bo šlo za vrat; veš, jaz te imam rad, prijatelj, suša ti študirana; dobro nama bo délo, če bova skupaj iskala na onem svetu svetega Petra, tvojega patrona.“

Glasno krohotanje se je razlegalo v krogu; tudi oni, kateremu je veljala zabavljica, pomagal je pri glasnem smehu. Bil je tanek, mlad človek, opravljen s suknjo na pol gosposko; ležal je do sedaj mirno blizu ognja, in le parkrat mlajšo žensko opominal, naj pečenki na drogu več masti priliva.

Mej krohotom je odšel konjski mešetar proti hišici, kjer je gorela luč, stopal počasi po stopnicah v skalo usekanih, ki so vodile gori, ter potrkal trikrat na male, lesene duri.

Čez nekoliko časa začujejo se od znotraj koraki, in nekdo je odrinil zapah.

V odprte duri stopil je Groga; imel je veliko rumenkasto lasuljo in gosti njeni kodri padali so mu na rame; ravno tako barvana brada pokrivala je spodnji del obraza.

„Kdo je? Kaj hočeš?“ vpraša osorno, a ko izpozna Tončka, ki je nekako boječe stal pred njim, veli mu stopiti v izbo.

„Denar sem prinesel,“ reče ta, ter položi napolnjen pas na mizo; „tistih dvajset tolarjev za kolovškega konja.“

*) Slovensko: Ali si zopet ti tega janjca ukral, Kozobrin?

„Dobro; stržil si jih sedemdeset, pa drugo sem tebi pustil,“ reče Groga ter odrine denar na drugi konec mize. „Imaš še kaj druzega?“

„Še nekaj,“ reče mešetar, in izvleče izpod kamižole umazano pismo, „to mi je dal v Divači neki človek, ki me je po naše ogovoril; dejal je, da je zate, mojster Groga.“

Isti hlastno odpre pismo in je prečita. Vesel izraz mu šine preko lica, a takoj reče mirno konjarju:

„Dobro, to pismo je zame, dobro si opravil.“

Tonček se hoče odpraviti; a Groga, ki se je bil uže od njega v sobo nazaj obrnil, ustavi ga še, ter deje: „Nocoj nikamor ne hodi, počakaj tu, morda te še kaj potrebujem.“ Pri teh besedah je zapahnil zopet duri, in Obloški Tone vrnil se je k tovarišem pri ognji.

Tam so bili v tem bolj živahni postali. Janjec je bil pečen, in Kozobrin počel ga je s svojim širokim nožem razkosavati. Vsak si je vzel velik kos, in mesto vilic in nožev služili so jim prsti in zobje. Stražnikov tudi niso pozabili, ter poslali jim njihove deleže.

„Semkaj sedi, Tonček,“ klical je Peter Toča kobilarja, ter odrinil svoje dolge pete malo od ognja; „sem sedi k meni, ker sva prijatelja; ti hodiš mnogo po svetu in si pri jedi vilic vajen, kaj ne; vidiš, ko bi jih imel, dal bi ti jih precej; tako bi te počastil, kakor Bevkov Miha fajmoštra, ko je s svojo družino iz velike sklede solato z rokami jedel, in fajmoštra povabil, ter mu vilice v roke potisnil.“

„Kaj meniš, da sem garjav, ka-li?“ kriči Tonček mej smehom druzih, a vender sede k ónemu ter pobere velik kos z´ umazane deske, na katerej je ležala pečenka in ga jame hlastno z zobmi puliti in trgati; „ti, Peter,“ nadaljuje potem s polnimi usti, „ti bi menda tudi mej nami rad kazal, da si se jedenkrat ob jarej gospodi počehal.“

„Ti se še ob takej nisi, griva ti plesnjeva!“ zarohni oni.

„Čakaj, kmalu bi bil pozabil! Denes popoludne sem šel mimo Bukovice in sem ugledal starega Prigoltnika na polji, turšico je osipal, saj poznaš še svojega starega, Peter? Ustavil sem se in dejal: „Dober dan, oče, plevélna je, plevélna vaša turšica!“ Stari je zagodrnal malo; e, sem dejal sam pri sebi: vprašaj ga kaj druzega, da bo boljše volje, ter sem rekel na glas: „Kje imate pa svojega gospoda, Vašega Petra, ki za gospoda študira?“ Da bi ga bil ti videl, starega Prigoltnika, kako je z motiko planil po razoru proti meni,

črepinjo bi mi bil razbil, ko bi se mu ne bil umaknil, in vpil je, vpil, nebes mi ni privoščil, tisto veš; pa jaz bi dejal, da mi še hudiča ni, tistega navadnega, ki je za druge ljudi, ampak jednega posebnega, ki bi bil samo zame."

„Jaz bi ti ga tudi," kolne Peter; „pusti mojega starega v miru, in mene tudi, smrt ti konjska!"

Rekši vrže jezno oglodano kost v žrjavico, stegne nogi, in se obrne na drugo stran. „E no, ne jezi se," povzame zopet Tonček besedo, ,,saj ni tako hudo! Kaj morem jaz zato, da nisi hotel iti v lemenat? Koščičarjeva Mica iz Praprotnega je jajca v Ljubljano nosila in pravila, da lepših fantov ni na svetu, kot so lemenatarji; kaj morem jaz za to, da nisi hotel biti ti tudi tako lep? Pa kaj, nobeden se ne more s peto po nosu popraskati."

Peter Toča je molčé vstal in odšel proti spodnjej hiši, kjer je vrata zaloputnil za seboj.

Ostalej družbi zadnji razgovor ni bil nič kaj po volji; molčali so vsi, in ko je odšel Peter, oglasi se Kozobrin: ,,Miruj, Tone! Ni prav, da Točo dražiš; ali ne veš, koliko velja on pri Grogi?"

,,Velja, ali ne velja! To meni nič mari! Kaj pa on mene v jedno mer zbada in pika, kadar me vidi; nekoliko sem mu vrnil. Vi se ga bojite, ker zna nemški in latinski, in ker vam s tistim kolomonom ljudi slepariti pomaga. Jaz pri svojih kobilah ne potrebujem ni kolomona, ni jerebike, ni šentjanževih rož!"

„Ne govori tako, Tonček, ali ne veš več, kako je Peter oni dan točo naredil na Tunjicah, ko ga je stara Peregrinka od hiše podila?"

,,Seveda!" obrne se mešetar h govorniku, starikavemu možu na drugej strani ognja, ,,seveda, ti pa veš pravo, Bacek! Peter je k hiši pribežal, ko je jela uže toča iti. Peregrinka je za pečjo sedela in ni vedela, kaj se godi zunaj. Ko je Peter moral stran, jej je pa s točo zažugal, in stara baba je res verjela, da jo je on naredil!"

„Ali pa tedaj, ko je pri Kobaleži v Stranjah vrgel grintovčevega cvetja pod mizo, pa so se precej vsi gostje skregali in sprli!" reče Bacek.

„Zato, ker jih je sam podpihaval, da ste vi drugi mej prepirom ložje Kobaleževo kašto izpraznili," smeje se Tonček.

„Meni je dal glodeževih koreninic," — omenja mlajša izmej ženskih.

„In vender se Bobkov Jurij ni hotel v tebe zaljubiti, hoho, Nona ti zaljubljena!“ krohota se konjar.

Baba je hotela jezno zavrniti ga, a prihod novih društvenikov zmotil je živahni razgovor.

Bili so to znanci naši iz kolovške doline, in v sredi mej njimi oni tujec, ki je iz krčme na Rovih za Bojcem tako potihoma izginil.

Rokovnjači pri ognji so tujca s prvega osupneno, potem pa radovedno ogledovali. Videlo se je, da ga razen Bojca, ki je prišel z njim, nihče ne pozna.

A ta dva sta se takoj napotila proti Grogovej hišici, kjer je še vedno brlela luč, akoravno je bilo uže mnogo črez polunoči in so jeli lehki oblaki na vzhodu polagoma rudečiti se.

„Počakaj tu,“ reče pisar brdski, ker za tacega ga je bil izdal oni kmet v krčmi Hudmanove Jere, ter ustavi pred seboj korakajočega Bojca; „čakaj, da jaz opravim svoj posel, potem pridi ti in poročaj svoje.“

„Ali znate potrkati na Grogova vrata?“ vpraša Bojec.

„Če tudi ne!“ reče osorno pisar, ter koraka po stopnicah.

Groga je bil menda uže čul šum, katerega so bili napravili novi prišleci, ter je stopil iz hišice, ravno ko je prisopihal pisar po stopnicah gori. Spoznal ga je takoj, ter molčé z migljajem povabil ga v sobico. Vrata je zapahnil za seboj. „Trudni ste, sedite!“ reče, ko se obrne od vrat k pisarju, kateri je stal sredi sobice, ter radovedno zrl okolo.

Groga je izgovoril te besede nekako zapovedujé.

Pisar je sedel na okoren stol k malej, surovo otesanej mizi.

Sobica je bila v istini neprostorna. Pohištvo se je skrčilo v mizo, pri katerej je zdajci sedel pisar, dva stola, in jedno večjo omaro, katera je bila naslonjena v zadnji kot; poleg nje je stala borna postelj; s tem pak je bila izba do celega napolnjena, peči ni bilo v njej.

Na mizi je ležalo nekaj popisanih lističev, in na kraji mize poleg leščerbe, ki je le slabo razsvitljevala sobo, dva samokresa. V kotu pri omari je slonela puška poleg teške vojaške sablje.

„Uže teško sem Vas pričakoval, več dnij uže; a ker Vas ni bilo, poslal sem po Vas,“ povzame Groga besedo. Tudi to je bilo dovolj osorno rečeno, a vender ne tako, kakor je Groga govoril s svojimi podložnimi.

„I jaz sem bil uže na poti semkaj, ko me je srečal Vaš sel,“ odgovori pisar.

Pri teh besedah stoprav je snel svoj klobuk ter odložil torbo. Bil je majhen mož, bledega, upadenega lica in redkih, uže sivih las. Leta prouzročila so menda tudi, kajti imel jih je očividno črez petdeset, da je hrbet malo upognen nosil.

„Kaj je?“ vpraša pozorno Groga.

„Zdaj še nič posebnega! Samo toliko je gotovo, da Janeza Raka, brdskega pisarja ni več na svetu; nocoj, ko je stopil semkaj v rokovnjaško tvrdnjavo, je izginil, in pravi stari Janez Rakovec bo šel v njegovej koži iz tega brloga,“ reče pisar.

„Kaj se norčujete? Povejte, kaj se je zgodilo,“ opomina Groga.

„Nekov Blaž je zatožil Vas in mene pri kolovškem oskrbniku, in ta pri mojem gospodarji, pri brdskem doktorji. Poslušal sem pri vratih, in toliko, da sem jo še ob pravem času popihal, če ne bi sedel zdaj pod ključem.

„Prokleti Mozol!“ mrmra Groga.

„Da, da,“ nadaljuje porogljivo pisar „to je gotovo, ker sedaj se uže kake tri ure v peklu mej hudiči mota.“

„Kako to menite?“ reče pazno óni.

„Vaši ljudje so ga o polunoči ubili pod Kolovcem,“ odgovori starec, na videz mirno in kakor bi ga to nič ne brigalo: a izpod na poluzaprtih trepalnic opazoval je po lesičje mojstra Groga.

„Vraga, kaj? Ubili? Kdo ga je?“ zakriči isti.

„Vaši ljudje, jaz ne poznam nobenega, povedali Vam bodo uže sami. Pa. kakor se mi dozdeva, bilo Vam je mnogo zanj!“ reče oni, a zadnje s porogljivim naglasom.

Groga se je bil uže umiril. Uprl je oko trdo v starca, da je oni v stran pogledal, ter dejal:

„Vi omenjate in povprašujete več, nego se Vam pristuje tukaj, gospod Janez Rakovec!“

Po kratkem premolku, v katerem je s tremi koraki premeril izbico, nadaljuje:

„To je neumno, da ne morete več v službo na Brdo; pa preskrbeli Vam bodemo drugo. Kaj pa je s Francozi? Kdaj pridejo po Črnem Grabnu?“

Pisar je bil mej Grogovim govorom stisnil ustnice in zlobna poteza jih je preprečila; sedaj odgovori hladno: „O tem sem hotel pozneje

govoriti, ker sem mislil, da bode usoda strijca Blaža gospoda Nandeta bolj zanimala, nego Francozi s svojim papirnatim denarjem, akoravno je mej temi Francozi, ki pridejo sedaj po Grabnu tudi osoba, katera bi morala — seveda ne gospodu Grogi, niti Nandetu s Paleževine, — temuč gospodu Ferdinandu, nekdaj plemenitemu Basaju, jako zanimiva biti!"

Groga je strmeč zrl v govorečega; pri zadnjih besedah je prebledel, in teška sapa mu je dvigala prsi.

„Kdo bi bil to?" zasopiha strastno.

„Denes je zadnji dan junija meseca," nadaljuje mrzlo starec, „tretjega julija zvečer pridejo francoske ordonance s svojim denarjem v Št. Ožbolt, da tam prenočé."

„Vem, vem," sika Groga, „dobil sem nocoj pismo iz Istre, da nosijo ogromno svoto s seboj; a človek, povej, kdo je oni, katerega si omenil prej!"

„Poveljnik čete je kapitan Boissac!" reče pisar.

„Ne poznam ga!" omenja nejevoljno Groga.

„In četo spremlja gospod Vernazz, tajnik in slovenski tolmač gospoda maršala Marmonta, vojvoda Dubrovniškega."

„Kdo je ta Vernazz?" reče pazno Groga.

„Povedal sem Vam, kdo je, in kaj je sedaj; a zanimalo Vas bo zvedeti, da ta gospod ni bil vedno Vernazz, nego je bil enkrat nadlajtnant pri našem domačem avstrijskem polku Simbschen, in tedaj, ko še ni postal izdajica avstrijski, tedaj ni bil Vernazz, nego Brnjač!"

Izprememba na Grogovem lici bila je grozna; obledel je kakor stena, oči so stopile izpod čela, in krčevito se je držal za vogel mize.

„Brnjač! Lopov Brnjač!" sikal je mej zobmi; potem pa je stopil pred pisarja ter kričal vanj: „Človek, starec, Bog ti pomagaj, če se lažeš! Za vrat bi te prijel in tiščal bi te do mrtvega, da mi te novice nc prekličeš! Tretjega praviš, zakaj ne nocoj, zakaj ne jutri! Kje je še tretji dan?"

„Mirujte, gospod Ferdinand! Vse pride ob svojem času. Mene le veseli, da Vas Paleževina s svojo srečo ni toliko zmotila, da niste pozabili onega imena!" reče pisar.

„To ime pozabil!" vsklikne rokovnjaški glavar; „kdo me je storil tega, kar sem, nego oni lopov! In jaz bi pozabil! Kadar ga plačam, tedaj pozabim. In srečen? Kdo pravi da ne morem biti

srečen? Vi? Tudi Vas bom plačal, Rakovec, pa ne bojte se me! Preskrbel Vam bodem kruha. In glejte, če sem tudi, kakor pravijo, roparski glavar, ali ropam ubogemu? Ali ne tepem in ne bijem onega, ki tepe in bije naš ubogi ljud? Pa Vi ne umete tega? Pojdite z menoj!“

Pri zadnjih besedah je postal Groga nekako mehak, a ohrabril se je. Šla sta s pisarjem doli k rokovnjačem. Mej potom mu pove Bojec o Mozolovej usodi.

Groga je molčé poslušal.

Ko stopi v krog pri ognji, planejo vsi kvišku.

On se ozre okolo, ter reče osorno: „Jutri zvečer mora biti tukaj trideset naših najzvestejših in najpogumnejših mož! Velikonja, Kozobrin, Tonček, Biderban in ti Kozoglav, vi jih bodete poiskali in sklicali. Jutri zvečer, pravim. Pojdite takoj!“

Rekši se obrne in migne pisarju s seboj.

Rokovnjači, katerim je bilo povelje dano, pak so se razšli.

Od vzhoda sem rudečil je prvi solnčni žarek vrhove košatih jelk nad rokovnjaško tvrdnjavo.

(Dalje prihodnjič.)

„Fi donc, maman, le baron!“

Dogodbica iz dijaških let.

Spisal H. Krikec.

Odpravljal sem se drugikrat na Dunaj. Mati mi je bila vse potrebno pripravila. Zaboj je bil natlačen, da ga je bilo teško zapreti, in vrhu tega mi je bilo izročenih še polno malenkostij ali pa dotični relutum, da si jih napravim. Visela mi je čez ramo tudi takrat še navadna popotna torbica. In ko sem se poslavljal in mi je mati s solznimi očmi križ narejala, potlačila mi je še petindvajset dobrih cigar, pravih kabanos, v torbico. Stopil sem v kočijco in odpeljal se do bližnje železnocestne postaje v P......o. Snažno, skoraj elegantno sem bil opravljen; v listnici je bilo precej izdatnih bankovcev, in tudi portemonnaie je premogel toliko, da izvzemši vožnino bil bi zadostoval do Dunaja in še nekaj dnij tam bi ne bilo treba po listnici segniti. Ne bilo bi se mi torej čuditi, če bi bil s posebno zadovoljnostjo v

kočijco sedel in nekako gosposko okolo sebe gledal; a ni bilo tako! Ampak moški sem bil samo toliko, da sem se solzám ubranil, čutil se pa takega reveža, da sem zavidal vsacega bosonožca, ki se je v mene ozrl in sam sebi sem vedno ponavljal: ,,Prav vesel ne boš nič več, dokler ne prideš zopet domov“. In še le, ko smo bili iz vasi in sem se poslavljal od tega hribca, od onega drevesa ter zdaj še ugledal našega pastirja in naše blago, takrat sem pa moral po ruto segniti.

Toda káj bi opisával in pravil, kaj mi je žalost in solze prouzrokovalo! Tistemu, ki ni skušal ločitve od doma, ali pa temu občutku ni podvržen, pisal in pravil bi in vender ne dopovedal, kakšna bolezen je to, ko se človek samemu sebi dozdeva največji revež na svetu in se mu vsaka stvar srečna vidi, ki tam ostaje, od koder se mora on ločiti. Meni se ni nikdar čudno zdelo, ko sem slišal, da ljudje na tej bolezni umirajo. Tih in zamišljen v srčne bolečine sem sedel in pripeljal se do kolodvora. Tam kočijažu še roko stisnem kakor najboljšemu prijatelju, še enkrat se ozrem po konjičih, katerih morda ne bo več pri hiši, kadar se domov povrnem, ter stopim v postájno poslopje. Tukaj takoj ugledam dra. R., ki me je pričakoval. Bil je nekoliko dnij poprej pri nas, mati me je njemu priporočila in mu še posebno naročila, da naj skrbi, da se bodem ž njim v drugem razredu peljal in ne ušel v tretjega. Mati ni mogla umeti, da študent ne mara, ko bi se na sori peljal, ako mu le denar za druge potrebnejše in nepotrebnejše reči ostaje, in da posebno na povratku z Dunaja se je skoraj nemogoče v drugem razredu voziti.

Doktor je bil mlad in veseljak, jaz tudi nisem hotel kazati, da žalujem po domu kakor kakšen gimnazijalec, zapalim si torej prvo kabanos in tudi njemu jih ponudim. Ne da bi rekel, da sem bil uže zdrav ali vender sem se začel bolj zavedati, ko sem se stezal po naslonjačih, le sem ter tjà, ko smo prišli bliže velike ceste in posebno doli proti Ljubljani me je bolezen zopet bolj poprijemala; bile so mi v spominu strašne srčne bolečine, katere sem prebil, ko me je oča v jeseni prvikrat in potem še večkrat po tej cesti v Ljubljano v šolo vozil.

V Ljubljani sem izstopil in se v restavraciji okrepčal, dasiravno ni bilo posebne potrebe; ali pri tolikej gotovini skoraj ni mogoče, da bi človek ne porabil vsake prilike ter si kaj ne privoščil. Dalje od Ljubljane se je nebo zjasnilo, solnce je prigrelo in zaspal sem. Sanjal

sem sladko od doma in vedne svobode. Na Zidanem Mostu se prebudim ter se, žal! prepričam, da sem na potu v tujino in mej vsakdanje dolžnosti. V Celji je doktor izstopil; v naglici se pri kupici posloviva ter si obljubiva, da se bodeva na Dunaji večkrat videla. Povedati sem pozabil, da tudi jaz sem bil kupil karto samo do Gradca, kjer sem imel obiskati teto in kjer prav za prav me je pričakovalo na kolodvoru nekoliko prijateljev.

Ko zopet v vagon stopim, najdem tam dve elegantni dami, mater in hčer, to sem na prvi pogled uganil in se ne motil. Mati je bila gospa okolo petdesetih let, velike rasti, bolj tamnih lás, sitnega obraza. Pogledala me je od nog do glave, rekše mojo opravo in sodba njena na obrazu izražena, ni bila ne taka in ne taka. Hči je bila tudi bolj velike rasti, ali rumeno plavkastih, nekoliko skodranih las; mlada deklica je morala biti zala, zdaj pa se je bližala tridesetim, kar jej gotovo ni bilo všeč in zatorej tudi ni bila več tako prijaznega pogleda, kakor bi gotovo še rada bila. Pozdravil sem in ozdravili sta mi tako, kakor človeku, katerega na prvi pogled ne zametaš, ampak tudi pokažeš, da takih in enakih si uže dosti videl. Jaz postanem dobre volje; z doktorjem sva bila naglo kupice izpraznila, tedaj sklenem ženski nagovoriti, dasiravno se mati ni več v mene ozrla, ampak v jedno mer skozi okna gledala, a hči se je sicer v časih proti meni obračala, toda tako me pogledovala, kakor bi mislila: „Saj s teboj tudi ni nič!“

Vprašam prav uljudno, ako smem pušiti. Mati prikima ne ozrši se po meni, a hči proti meni oči obrne. Potegnem iz torbice polno pest kabanos in si jedno izberem, prižgem jo ter po prvih dimih vprašam gospodično, ki mi je nasproti na drugem predelku sedela, kako daleč mi bode čast v društvu ljubeznivih dam voziti se. Kratki odgovor je bil: „Peljemo se do Gradca“.

„Tudi jaz se peljem denes do Gradca, jutri pa dalje.“

Na to ona: „Tudi médve se peljeva jutri dalje.“

Vprašam na dalje, ako gospe samo za kratek čas popotujeta in zvem, da sta očeta polkovnika, ki je šel na Vlaško k armadi, do Nabrežine spremili in potem na poti bili jeden dan pri znancih v Celji ostali. Na to se jaz s tako drznostjo, da sem se jej sam čudil in malo ne celo samega sebe o resnici svojih besed preveril, predstavim za barona Lugerja z Dolenjskega, ki potuje za kratek čas na

Dunaj. Baron je materi glavo za trenutek zasuknil, hčeri so se oči zalesketale in s koketnim nasmehom je prikimila z glavo. Zavoljo ropota se bliže prisedem in tudi hčerka se bolj po konci vzravna. Mati se ni več ozrla náme, ampak zmirom na zpol zabrnena gledala skozi okno.

V Mariboru sem preskrbel gospema grozdja, a sam sebi si ga zopet privoščil dva „pfiffa“. Mati je malo jagod pokusila in se zopet zabrnila proti oknu, hčerki je pa grozdje posebno prijalo, kakor je trdila, in skoraj vsako jagodo je v to porabila, da je drugače pogledala, ali ustnice stisnila tako ali tako, in tudi za različen posmeh so jej jagode služile, sploh se je vêdla kakor dostikrat varana koketa, ki pa ni še obupala o moških. Uže skozi dolgi tunél za Mariborom sem skušal, da bi se najine roke dotaknile, ali nisem bil zadosti drzen, toda ko smo zopet do vida prišli, pogledala me je tako prijazno, da sem bil prepričan, da bi mi svoje roke ne bila izmaknila, ako bi jo bil zánjo prijel. In ravno to, ker sem bil vesel in prijazen, nekoliko tudi še naleven, — seveda sem dosti lagal o svojem imetji in zdel se bolj neiskušen mladenič — ravno to je ugajalo koketi in zigravala se je z menoj kakor sita mačka z mišjo. Ker je povzela iz mojih besed, da rad na kmetih živim, hvalila je tudi ona življenje na kmetih, in kadar sem jej pripovedoval kakšno bolj zanimljivo dogodbo s konji ali na lovu, poslušala me je rada, večkrat smijala se na vse grlo, ter poleg tega dostikrat rabila francoske izraze na primer „très joli,“ „très bien“ češ, da tudi francoski zna. Pravil sem jej, da imam samo še mater živo, da me ona sili ženiti se in pri teh besedah je znala tako pomenljivo v mene in v tla pogledati, da sem skoraj nekoliko omolknil. Kmalu potem sta se tudi najini roki našli, rekel bi, da njena mojo.

Mračiti se je začelo in od Spielfelda dalje so uže luči gorele; mati je pa vender še zmirom proti oknu bila obrnena, in dasiravno se je gotovo tudi večkrat proti nama obrnila, jaz tega vender nisem nikdar zapazil, tudi ne, da je pozneje zadremala, ampak hčerka me je na to opozorila. Kadar mati spi, hči bedi, se fantu prav godi — to sem dobro vedel, a postajal sem le bolj tih; tem zgovornejša je bila pa moja prijateljica. Obžalovala sva, da sem za večer v Gradci uže v besedi; obljubila si, da se gotovo jutri na kolodvoru zopet snideva, in skupaj dalje potujeva in ko bi bilo šlo prav po njenem, bila bi si

gotovo tudi obljubila, da se nikdar več ne ločiva. Dva gospoda, ki sta mej potom vstopila, jela sta se od Puntigama dalje pripravljati, da izstopita. To je tudi naju opozorilo na ločitev, stisneva si roki in posloviva se z dolgim pogledom od prijaznih kotičkov, v katerih sva jeden do druzega slonela. Mati je še dremala, ali vsaj mižala in hčerka jo opozori: „Maman, nous sommes à Graz.“ Na postaji sem jima pomagal iz vagona, tudi mati se mi je prav prijazno zahvalila in šli smo skupaj proti izhodu.

Uže od daleč me je trojica prijateljev zapazila in mi pomigavala; hčerka in mati sta me nekoliko čudno pogledali, kajti pozdravljalci niso bili ravno podobni mladim kavalirjem, a hitro jima povem, da so mi daljni sorodniki, ali ob jednem se tudi poslovim od gospij ter se izročim prijateljem, ki so me z vso srčnostjo sprijeli. Bili so dijaki iz Gradca in seznanil sem se ž njimi, ko sem poprejšnje počitnice ves mesec na spodnjem Štajarskem v L. bival. Ko sem prvikrat z Dunaja popotoval, pozdravili smo se zopet v Gradci in si za trdno obljubili, da se tudi po počitnicah snidemo in ker smo bili vsi lovci, si večer v obširni razgovor privoščimo. Teto sem naglo pozdravil in se delal zaspanega, potem smo bili pa svoji: kako in kod povsod, tega ne bom pravil ne v pohujšanje sinovom in ne v strah materam, vam pa, ki ste dijaško dobo prebili, vam ni treba praviti, kaj zmoreta mladost in obilo denarja.

Na divanu pri jednem svojih prijateljev sem se drugo jutro prebudil po kratkem mučnem spanji. Napravljen sem bil hitro, kajti le čevlje sem imel obuti. Stopim k oknu in odgrnem zaveso. A zdaj ugledam svoje hlače, ki so bile take, da niso bile za mej ljudi. Uže v predzadnjej kavarni se je bila namreč mizica náme prevrnila ter kava po obleki razlila in na svitlih hlačah je bilo to zabeleženo od vrha do tál. Še bolj mi je jelo po glavi brenčati in nastopila sta kes in strašna bolezen, ki se posebno lás prijema. Molčé in kar naravnost na kolodvor sva se odpeljala s prijateljem in tam sem najprvo svoj zaboj rešil. Pobral sem iz vrha lovsko obleko in v tem, ko je prijatelj zaboj stražil, sem se jaz preoblekel; kje? nečem pripovedovati Prijatelj se poslovi in jaz se potisnem v čakalničnih prostorih III. razreda v kotiček ter najprej svojo kaso škontriram. Strah in groza! portemonnaie je zazijal kakor lačna kavka! V čisto prazen želodec sem mu pogledal. Potolažim ga s tem, da v listnico segnem, ali vesti svoje nisem imel s čim tolažiti.

Kamor sem pogledal, videl sem skrbno in žalostno mater pred seboj, in ni ga bilo izgovora pri roki; kamor so se mi misli obrnile, povsod sta nasproti režala prazen portemonnaie in skvarjene hlače in bolj ko kedaj poprej zalesketali so se domači griči in domače ravnine, ali za menoj, za menoj! Meni nasproti pa to prokleto dijaško življenje, mučno in težavno in na tujih tleh!

Žejen sem bil, ali samo vode je bilo teško vprašati, kava se mi je pa gabila; komaj sem čakal, da so kaso odprli. Oddam zaboj, grem in se potisnem v vagon III. razreda. Zopet strašne misli, strašne muke! Segnem in pogledam v torbico, da bi kadil; ni je bilo niti jedne več! Ali v tem — in to je bila zopet prva srečna misel — spomnim se in otipam v žepu lovske suknje malo pipico. Urno stopim po tobaka, natlačim jo ter zapalim. Tako me je potolažila ta zvesta prijateljica, da nisem zopet v kot sedel, ampak stopil vagonu pred vrata, gledal nazaj, od koder sem prišel in mislil na lepe trenutke, katere sva z zvesto svojo pipico prebila, ko so psi lajali in puške pokale. Vse drugo mi ni bilo dosti mar. In tako sem se bil te rešilne misli poprijel, da sem gledal — a ne videl — dve elegantni dami, ki sta zraven mene stopali v sledeči vagon II. razreda.*) Čisto pozabil sem bil ju in ravno se začnem zavedati, ko me zadene zaničljiv pogled matere in začujem omahljiv glas hčerke ter slišim besede, katerih ne bom nikdar pozabil: „Fi donc, maman, le baron!“ Stala je hčerka na vrhu stopnic, z jedno roko se za železje držala, z drugo pa kakor za materjo poprijela. Mati se ni obrnila, ampak šla v vagon in se usedla na prvi prazni prostor pri oknu, hčerka je šla za njo, a tako hitro se je zavedla, da se je prav široko ravno meni nasproti usedla. Nisem se z mesta premaknil tudi jaz ne; ali ko so jeli vagonom vrata zapirati in sem moral vstopiti, pogledam se v prenošenej obleki, v roki z malo pipico, in tedaj sem se vender le moral pri vseh svojih mukah posmehniti baronu, kateremu je od vse njegove včerajšnje odličnosti ostala samo še — prazna torbica!

*) Takrat so služili še stari vagoni, ki so imeli vhode na obeh koncih.

Mešana gospôda.

Obraz iz vsakdanjega življenja.

Spisal dr. Janez Mencinger.

I.

Omikani Slovenec ve za vse trge in mesta svoje domovine, naj imajo volilno pravico v vrsti mest ali mej kmetskimi občinami. Ni mi tedaj treba opisovati, pod katerim meridijanom leži in kakšen je trg Vinovar, v katerem se mota moja jako resnična povest.

Toliko obširneje moram pa opisati osobe, katere se bodo zaporedoma predstavile radovednemu bralcu. Osoba najbolj imenitna je gospod doktor Tilen Vogljanin, novo imenovani beležnik za Vinovar in njegovo okolico. Životopis mu je precej navaden. Tilen Vogljanin je začel dihati in jokati v kmetskej hiši. To se je zgodilo še za starih šolskih postav; vender je po kratkih otročjih igračah prebil sedemnajst let na različnih šolskih klopeh. Potlej je za mnogo dela in malo plače služil šest let po pisarnah, in prišel po stezi sužnosti in zatajevanja samega sebe do stopinje svobodnega moštva. Zdaj šteje trideset let; svoj gospod je in samec, ali da bolj jasno govorim, neoženjen. Glede njegove vnanjosti sem iz gotovih poročil naslednje pozvedel: dokler je drugim službovàl, sodile so mlade gospodične, da je prav čeden, prijeten človek; a matere mladih gospodičen se ga takrat niso posebno ozirale. Odkar je pa postal beležnik, nahajajo matere nadepolnih gospodičen celo več lepih lastnostij na njem, nego gospodične same takrat poprej, ko je bil še mlajši. To je verjetno; kajti matere mlademu človeku ne gledajo samo v lice, temuč tudi v žep. Starejše so, in hočejo tudi bolj previdne biti.

Znanja vreden je tudi doktorja Vogljanina pisar, gospod Koloman Kühlwasser. Mati, katera mu je pred šestdesetimi leti o svetega Kolomana godu dala življenje in priimek, pisala se je za Klobásarico: pa naš Koloman, ki ni od nikogar pričakoval bogate dedšine, dasi je bil rojen v bogatem gradu na Slovenskem, pisal se je od mladih nog Kühlwasser, česar mu ni nihče branil, in kar mu je menj koristilo, nego je pričakoval. Prva odgoja mu je bila mej hlapci in deklami

v gradu Skalomelu; potlej je z leti rastel tudi v službah od radolasanega podajalca do radolačnega pastirja, od pastirja do gonjača, od gonjača do resnicoljubnega lovca, od lovca do žeje vajenega pisarja in napósled do bolj prevzetnega nego mogočnega grajskega oskrbnika. Ko je vihar 1848. leta razpihal dim in blišč graščinskih gosposk, odložil je naš Koloman svojo službo in ošabnost. Strahovalno palico zamenjal je s popotno palico; pot ga je pa peljal bolj in bolj navzdol, in napósled ni druzega ohranil nego spomin na lepe dni in ime Koloman Kühlwasser. Bil je vsestransk kruhoborec, zraven pa vedno zdrav, vajen pokorščine in ponižnosti ter zadovoljen z malim zaslužkom in vsakeršno pijačo, katero mu je kdo plačal. Ko je prišel doktor Vogljanin v trg, predstavi se mu Kühlwasser in postane srečen pisar, zopet enkrat v stalnej službi in sicer za to, ker je poznal vse ljudi v Vinovarskej okolici. Tak mož je pa v notarskej pisarni neobhodno potreben.

Za svojo osobno postrežbo si je gospod Vogljanin privoščil slugo Tomaža Medveda. Ta je bil gospodu nekaj v rodu in jako reven; bil je dvanajst let vojak v Tirolih in na Laškem in se tam kot sluga natančnega častnika naučil, kako je treba gospôdi streči. Žganje je jako ljubil in rad je pripovedoval. Vender je v njegovih povestih iz vojaškega življenja bilo nad petdeset odstotkov resnice. Samo takrat se je resnice popolnoma ogibal, kadar je pravil, kako je prišel do lesene noge. To je staknil resnično v boji, a ne z Lahi na strani svojega stotnika, nego v boji z zelenimi cesarskimi stražniki, ko je nosil prepovedanega duhana po prepovedanih stezah. Od kar doktorja služi, godi se mu dobro; on in njegov pisani maček, jedino premoženje, katero je iz domače vasi s seboj prinesel, imata dosti jéla in počitka. —

Predstavil sem ti tri moške osobe; moram se lotiti tudi ženskega spola, kateri je, kakor v življenji tako tudi v vsakej zgodovinskej povesti, neizogibljiv.

Kakor se neoženjenemu gospodu spodobi in oženjenemu težko ubrani, zahajal je Vogljanin na večer v gostilno s prijatelji praznit litrov četrtinke. Poglavitna gostilna v Vinovaru je bila pri Kruljavej žabi. Tam je okrogla in premožna vdova, za možitev bolj pripravljena nego pripravna, vladala z debelo roko. Točila je samó vino in sicer pravcato dolenjsko kapljico, katero je dobivala iz Zagreba in Varaždina. Bila je sitna, nepostrežna, proti gostom bolj gospa nego krčmarica.

Vedno je trdila, da jej ni mari za beračijo, katero krčma nese, in da lahko živi brez krčme in nezadovoljnih gostov. Vender je imela vsak večer obilno pivcev in malo tihih, a nobenega glasnega grajalca. Nekateri so prihajali iz stare navade, nekateri zato, ker tudi v drugih krčmah niso dobivali boljše pijače in postrežbe, in nekateri zato, ker drugam zahajati niso smeli.

Krčmarica Neža od Kruljave žabe je bila hudobna ženska; pa bila je tudi oblastna in govorilo se je, da je njeno oblast marsikdo občutil, kakor mu ni bilo ljubo. Bali so se je posebno uradniki. Kajti pripovedovalo se je, da, kdor pride pri njej v zamero, pride tudi v nevarnost natolcevan biti pri višjih uradih, da je pokrit „Slovenec" (v njenih očeh najhujša pregreha), da je postopač v službenih urah, igralec itd. Ker so višji uradniki, ki so v Vinovaru urade preiskavali, redno ostajali pri našej krčmarici, in ker je ona v glavnem mestu imela visoko postavljene sorodnike, bil je strah pred njenimi ovadami in lažmi obče ukoreninjen. Ali je bil samo navaden, ali opravičen strah, ne bom preiskoval. —

Take razmere Vogljaninu niso dolgo skrite ostale. On, blaga duša in prijatelj veselih tovarišev, namenil je temu neznosnemu položaju kolikor toliko konec storiti. On sam se ni imel nikakor bati; on sam je smel krčmarico smatrati za krčmarico in ne za visoko gospo. Smel je tedaj marsikatero resnico povedati, katera je tudi drugej družbi pogum dajala. Ko je pa krčmarica zvedela, da ta novi beležnik néma druge oblasti nad seboj nego Boga; ko je videla, da sme celo „Slovenec" biti brez straha pred njo in drugimi strašili Slovencem; in ko je čutila, da novi gospod utegne vse razmere mej njó in gosti prekopicniti: skušala je po vseh lepih in ne očitno grdih potih odstraniti ga od svoje hiše, a brez vidnega vspeha. Vogljanin je vztrajal v boji s stanovitostjo nenavadno pri Slovencih. V srci in žolci naše krčmarice se je tedaj jelo kuhati črno maščevanje. Predno se skuha, oglejmo si še druge osobe.

II.

Člověk, navajen velikega mesta, omikane družbe in izbrane zabave, v malem mestu na kmetih marsikaj pogreša, na kar prej še mislil ni. Da Vogljaninu ni bilo preveč dolg čas po velikem mestu, pripomogel je najbolj gospod Ivan Justin, ki se je malo dnij za Vogljaninom uselil v Vinovaru. Gospod Justin je trideset let nebrojnej

množici nadepolnih mladeničev in paglavcev razlagal aoriste in Homera, supinum in Ovidija in bil je nekaj let tudi Vogljaninu oster, natančen profesor. Letos so ga deli v zasluženi pokoj s polno penzijo. Pred nekaj meseci mu je tudi umrla njegovega bítja krotkejša polovica, in ni ga tedaj nič vezalo na mesto in šolo. Preselil se je v Vinovar, da je bival blizu rojstne vasi in sorodnikov. Tukaj se je hitro udomačil: minula ga je profesorska čemernost in nezmotljivost, postal je uljuden, prijeten tovariš, in posebno z Vogljaninom se je kmalu iskreno sprijaznil. Nepopisljivo prijetno je bilo Vogljaninu, da more s svojim nekdaj neizprosljivo ostrim profesorjem o vsakej še tako kočljivej reči kar po domače besedovati.

Profesor Justin je s seboj pripeljal jedino veselje, katero mu je bila naklonila njegova ranjka: svojo hčerko Filomeno. Filomena je jako izobražena, devetnajst let stara, lepa in v popolnej zavesti svoje lepote, ki jo ima na obrazu. Njeno srce je še prosto, pa ona je toliko prepričana o stanovitnosti in zmagovitosti svoje mičnosti in miline, da si še dokaj sme izbirati, komu naj podá srce in rokó. —

Naravno je, da ima Vogljanin, sprijaznivši se s profesorjem Justinom, obilno priložnost bližati se lepej Filomeni. Mladi beležnik jej je prišel celò prav po godu; ker pogrešala je v malem trgu mestne zabave in zanimljive govorice. Uže čez nekaj dnij je njijino znanje prestopilo mejo hladnega prijateljstva. Sme se reči, da Filomena na Vogljanina ni samo takrat mislila, kadar je z njim govorila, in da je Vogljanin z njo rajši zastonj govoril nego z drugo žensko za plačilo po notarskem tarifu.

Filomena je bila jedino, razpestovano dete plitvo omikane profesorjeve soproge. Justin je imel lepe nazore o odgoji, in te je smel v šoli svobodno uresničevati. Učenci njegovi se niso učili samo jezika nego tudi duha starih klasikov, blagodušja, nravnosti in značajnosti. Tako je bilo v šoli. Domá pa, kjer je vladala žena, njegovi nazori o odgoji niso našli prostora. Hčerka je bila vzrejena proti očetovim ugovorom po matere praktičnih vodilih. Mati je pak bolj gledala na lepoto vnanjosti, nego na lepoto duše in srca. Komaj se je pri hčerki jela razcvitati telesna lepota, izrekla je mati uže sodbo, da je hčerke odgoja in muka glave z raznimi vednostimi dopolnjena, in da je od zdaj samo na to gledati, da Filomena dobi veljavnega, imovitega ženina. Razcvitala se je tedaj Filomena v zavesti svoje prehvaljene lepote; obdajali so jo čestilci in hvalilci, in do sitosti znane so jej bile vse nežne govorice, ki se

rabijo proti mladim gospodičnam in izvirajo ali v srci ali največ na konci jezika. Vajena je bila točno in priliki primerno odgovarjati rahlo ali burno čutečim, skromnim ali naglim čestilcem. Jezik, tisti koščck ženskega mesa, ki, dokler se giblje, ohrani svojo mladostno živost in neutrujenost, bil je v Filomeni zgodaj oglajen. Taka deklica, in zraven res lepa in v navadnih salonskih umeteljnostih izurjena, morala je biti nevarna Vogljaninovemu srčnemu miru. On je dozdaj ženske poznal iz romanov in notarskih pisaren. Mej žensko iz romana in živo žensko je pa večji razloček nego mej cvetlico iz papirja in pravo cvetočo rožo. Ženske, ki hodijo v pisarne, so pa redno polnoletne, tedaj menj nevarne; tudi ne obiskujejo pisaren zaradi srčnih zadev. Pisarniške reči in srčne reči se sploh nikakor ne ujemajo. To vidimo ravno pri ženskah. Mladoletna dekleta v opravkih posvetnega premoženja potrebujejo in radovoljno prenašajo varstvo svojega očeta ali varuha; v zadevah svojega srca, v zapletkah, ki morebiti odločujejo srečo ali nesrečo vsega življenja, pa najmenj iščejo tega varstva; vender brez tega varstva največ prav sodijo in volijo. — Te izkušnje iz življenja ne razodevam, da bi mlade gospodične to beroč bile ponosne na instinktivno moč slabega spola; ampak hotel sem samo pomiriti omožene gospé, ki imajo uže vsaka svojega. Vsaka je dobila pravega moža, in ne bila bi boljšega dobila, ako bi tudi za svet bila povprašala vse očete in sodnike. Vender ni pravila brez izjeme. Poznam priletnega advokata, kateri je dosegel redko zaupanje, da ga je gospodična mladih let resno vprašala za svet, ali se sme zaljubiti v nekega mladeniča. —

Da se vrnemo k Vogljaninu in Filomeni, pristavljam, da je Vogljanin bil tudi toliko gizdav, da je želel Filomeni dopasti. Steza, katero si je gladil do njenega srca, pa ni bila nastlana z navadnimi Filomeni davno znanimi cvetlicami. Takih Vogljanin ni imel nabranih. Njegovo laskanje je bilo bolj prvotno, a tudi bolj izvirno. Zategadelj je bilo Filomeni bolj zanimljivo; sezalo jej je v srce in ona je sodila, da iz srca izvira. Vogljanin vender ni srca naravnost na jeziku nosil; ni se hotel prenagliti in poleg vse gorečnosti in prijaznosti pazil je, da ne podere mostov za seboj, ako bi kdaj bilo treba stopati nazaj.

Filomena mu je bila lepa, zanimljiva mladenka, ki enkrat utegne osrečiti pametnega moža, nemara celo njega. Povedal pa tega ni ne očetu ne dekletu. Moram pa precej povedati, da se Vogljaninu za

take odločilne besede od nasprotne strani ni dajala še nobena priložnost. Oprezna udržljivost je vladala na obeh straneh. —

III.

Tilen Vogljanin si je uredil pisarno, prebil oficijalne in neoficijalne obiske in predstave svojega vstopa v poslovanje s trga občinstvom v aktivnem in pasivnem zmislu, in se sploh toliko udomačil v Vinovaru, da ga je uže jako mikalo seznaniti se tudi z okolico. Premišljeval je, da je okolica Vinovarska izredno lepa, in da ni prav, da je po dolgih enoličnih ulicah velikih mest in po prašnih pisarnah pozabil na zdravi užitek proste narave, katera ga je svoje dni navdihnila celo do nekaterih petošolskih sonetov. Kolomanu Kühlwasserju ni bilo težko opaziti, kako njegovega gospoda vabi modro nebo in zeleni gaj. Čutil je tedaj v sebi dolžnost, obrniti gospodovo hrepenenje na praktičen pot — koristen gospodu in pisarju.

Koloman Kühlwasser je bil v svojej srečnejšej dobi izvrsten lovec in srečen strelec. Prigodilo se je često, da je celo več ustrelil, nego li povedal ali obstal, kar se more samo takemu pripetiti, ki ima do lova več strasti nego pravice. Prišel je v Vinovar agent puškarne, ne iz slovenskih Borovljan ampak iz nemškega Inomosta. Koloman Kühlwasser, bister poznalec strelnega orodja, izbere tedaj potrebščine za lov sebi in svojemu gospodu. Potlej so se pričele vaje v streljanji. Gospod Vogljanin je opazoval, da ima Kühlwasser za streljanje roko očitno spretnejšo nego za pisanje; in Kühlwasser je izprevidel, da Vogljaninova roka in vid nista po pisarnah tako izpridena, da ne bi vaja in veselje naredila iz Vogljanina dobrega strelca.

Prav takrat so se v javnej dražbi nekateri lovi Vinovarske okolice v najem dajali, in doktor Vogljanin kupi lovsko pravico v občini Brezovniku za tri leta. Previdni Koloman Kühlwasser je preskrbel vse, kar je za lov potrebno, za prvo silo celò lovskega psa. Grada Skalomela novi oskrbnik, ki je bil ob jednem tudi lovec in kočijaž, posodil mu je namreč grajskega psa do tedaj, da se grajski gospod vrne iz Hrvatskih toplic, kar se ima zgoditi stoprav čez nekaj tednov. —

Kako se je pes navadil gospoda Vogljanina in kuhinje pri Kruljavej žabi, kako težko sta si pes in Tomaža Medveda maček omejila vsak svoj delokrog v stanovanji, in kako je Tomaž Medved

morebiti ne popolnoma nepristransko očital, da ta pes ni za nobeno lovsko rabo, to vse opisavati je preslaba moja roka.

Bil je peti teden, kar je bival doktor Vogljanin v Vinovaru in šteli so se zadnji dnevi avgusta 188., ko je gospod doktor izprožil te besede: Čez tri dni praznujemo svetega Tilna, meni, Korošcem in lovcem patrona. Spodobi se, da jutri ogledava svoj lov in vsaj jednega zajca položiva na kosmato plat. Ob osmih zjutraj odrineva v Brezovnik, pisarno naj pa varuje Tomaž Medved, ki ne zna pisati in brati, in tedaj nič pokvariti ne more. — Koloman, veščak v lovskih rečeh, opomnil je sicer, da stoprav ob osmih na lov hoditi je nekoliko nenavadno; gospod ga zavrne, da se ne ujema z njegovimi načeli, zavoljo ubornega zajca krajšati si jutranji počitek. Torej se Koloman uda v gospodovo povelje, in obljubi točno ob osmih stopiti v pisarno. —

Drugo jutro, ko je ura osem odbila, bil je Koloman Kühlwasser res v pisarni. Precej za njim pa noter stopi gospa Justina Ocvirek, najbogatejša ženska v trgu Vinovaru. Lovski strokovnjaki trdijo, da nesrečo pomeni, ako na lov gredočemu ženska pot preleti. Koloman ženske sicer ni srečal, a bila mu je zelo na poti. Nesrečni sokob morebiti ne pomeni tolike nesreče, ker je zraven gospe v pisarno stopila tudi njena hčerka Angelika, brez dvómbe najlepša mladenka pod Vinovarskim zvonom.

Vogljavninu se čelo namrači, ko v pisarno stopivši zagleda žensko starost in mladost tako šopirno sedeti pri njegovej mizi. Pa kaj se če, poslušati je moral; in kdor je primoran vsakolične ženske v pisarnah poslušati, samo ta ve, kaj je potrpežljivost. — Gospa Justina Ocvirkova je našega beležnika uže večkrat obiskala; v mnogih rečeh jej je moral svetovati; in ona je dokaj obširno razkladala, koliko ima različnega premoženja in mnogovrstnih skrbij. Denes ima posebno veliko skrb. Omožila je prvorojeno hčer Sidonijo v trgu —x— pri trgovci Silvestru Smolarji. Izplačala je doto; velik znesek je zraven posodila, zaupala pa zapravljivemu zetu tako, da ni zavarovanja iskala ne za doto ne za posojilo. Zdaj so pa drugi upniki pritisnili; zet je v zadregi; hčerina dota in posojilo gre na izgubo; doktor Vogljanin naj bi pa kakor čudodelnik stopil mej Silvestra Smolarja in njegove upnike ter zavaroval in rešil materine in hčerine denarje. Ker gospa Ocvirkova vkljub svilenej obleki ni znala pisati in brati, zato in samo zato je s seboj pripeljala hčerko Angeliko: Ta je bila

v glavnem mestu odgojena, znala je gospodu doktorju ročno izbrati Smolarja dostajajoča se pisma, in razložila je položaj materinih terjav in težav menj zgovorno pa bolj jasno nego mati sama. — Konec razprave je bil, da je Vogljanin vznemirjenima ženskama moral povedati, da je najbrž vse zavarovanje prepozno, in da je s pisarjem Kühlwasserjem stoprav ob devetih odrinil proti Brezovniškim poljanam.

V tem, ko lovca pod žarki velikosrpanskega solnca korakata proti Brezovniku, gospa Justina Ocvirek in gospodična Angelika Ocvirkova premišljujeta v hladnej sobi, kako bi vender še bilo mogoče rešiti po vodi izpuščenih dvajset tisoč goldinarjev. Ne smemo jima tega zamerjati. Gospa je dobro pomnila, kako težko se denar pridobiva, in da so pri njej razmere take, da vsa veljava, katero pri ljudeh uživa, raste ali pada s pritokom in odtokom njenega premoženja. Njen oče je nekoliko kmetoval, nekoliko pa opravljal neko rokodelstvo, katero je sicer koristno in pridobitno, pa v kmetih najmenj čislano; zraven je bil tudi ljudski odrtnik, ker je posojeval na visoke obresti in potlej svoje novce izterjeval, kadar je imel kmet najmenj denarja. Ko je mož uže dokaj denarja nagrabil, oddal je kmetijo in rokodelstvo sinu in preselil se v Vinovar. Tukaj se je posvetil popolnoma novodobnej ljubezni do bližnjega, to je, ljudem v zadregah pomagati z denarjem proti obrestim, katerih visokost se ravna po velikosti zadrege. Hči Justina je morala ž njim v trg. Najrajši bi jo bil omožil na kmetih, ker je bila samo kmetski vzrejena. Kmetje je niso snubili zaradi očetovega rokodelstva; vsi tisti, ki so v deželi opravljali tudi tisto rokodelstvo, bili so pa ali z Justino v rodu ali pa uže oženjeni; ostalo ni druzega, nego da Justina uže precej priletna dobi za moža gospoda, o katerem se ni prav vedelo, ali je uradnik ali samo sluga. Vender suknjo je nosil, in to je Justini dalo pravico preobleči se v gospo. Justina, bolj ko je v letih napredovala, bolj se je opravljala po najnovejšej šegi; ni jej pa bilo mogoče sleči kmetskih navad in opustiti obrtnij svoje ranjke matere in svojega ranjkega očeta. Po očetovej navadi je posojevala; po materinih skrivnostnih vedah je pa zdravila ljudi, ki jih videla ni; dajala je leke in svete za ljudi in živino; iz kvart in brez kvart je dekletom in ljubosumnim ženam razodevala negotovo prihodnjost in neznano sedanjost; preganjala je uroke, zagovarjala kačji pik, in kazati je znala, kako se pride tatovi na sled. Znala je še mnogo drugih skrivnostij, zatorej ni čuda, da so jo pogosto obiskovale kmetice očitno, mestne gospé pa skrivaj.

Vsaka obiskovalka je pa pustila primeren danj, za kar je bilo vse dobro, da je le kaj vredno.

Grozeča izguba dvajseterih tisočakov je na mater in hčer različno vplivala. Mati je jokala in vzdihovala ter Bogu tožila, da jej je prezgodaj vzel moža, ki je bil sicer vedno bolehen ječalec, pa vender v tem koristen, da je znal pisma prebirati in v zemljiškej knjigi pogledati, kako je kdo zadolžen. Zapuščeno vdovo pa zdaj vsakdo opehari. — Zabičevala je hčeri, naj se vender uže enkrat omoži, in da naj vzame moža, ki ume denarstvo in pravdne reči, ter ima stanovitno službo, redéčo moža. A Angelika obžaluje, da mati sama sebi ne more iz zadrege pomagati, ko vender vsacemu drugemu vé dober svet in pripomoček; kara mater, da še vedno ni sita tujega denarja, pridobljenega čestokrat po sumnjivih potih, da se še vedno peča z marnjami, katere javno mnenje omikanih ljudij obsoja in da slabo skrbi za svoje jedino še prosto dete, ker s takim svojim vedenjem omikanim ljudem in poštenim snubačem zapira vstop v hišo. Angelika je naravnost rekla, da jo čaka taka usoda, kakeršna je doletela sestro Sidonijo, ki je bila brez vse ljubezni po materinej trmi prodana človeku brez značaja in vesti, ki z zakonom ni drugega namerjal nego veselo živeti zapravljaje tuj denar, in je zdaj podkopal pošteno ime, srečo in premoženje najboljše žene.

Resne hčerine besede so napravile pri materi znaten učinek. Omolknila je in na vrt hitela zbirat zelišč za čudotvorno vraštvo proti božjasti. Hčerka pak se je udala v božjo voljo ter zokopala v roman svojega modežurnala. Kakor pa je roman bil zanimljiv, vender ni mogel vezati vse pazljivosti naše Angelike. V zbegano glavo vrivala se je misel, da ima doktor Vogljanin oči polne prijetnih urokov, in da bi on bil mož, zoper katerega bi mati nič ne ugovarjala. — Ali je pa še proste volje? — In bi li hotel snubiti hčer — mazačke Justine? — (Dalje prihodnjič.)

Verske bajke na Dolenjskem.

Priobčuje J. Trdina.

(Dalje.)

38. Kristus in sv. Peter šta prišla h kovaču in ga prosila za malo kruha, ker sta bila lačna. Kovačica pa se je zadrla: Za take vlačugarje kakor sta vidva, nemamo nič kruha. Kovačevej starej

materi pa se je milo storilo, da bi morala iti lačna dalje in jima je dąla to, kar je dobila od gospodinje za-se: kos kruha in skledico mleka. Kristus in sv. Peter sta pojedla kruh in mleko, potem pa je prijel Kristus staro kovačevo mater in jo vrgel v ogenj. Sam pa se je usedel in začel goniti meh. Dolgo mu ga ni bilo treba goniti, ker je kovačeva mati prav kmali skočila iz žerjavice, ali ne več stara in nagrbančena, ampak mlada in lepa, kakor je bila takrat, ko je šla k poroki. Kristus posvari kovača, da naj nikar ne dela tega, kar je njega videl in odide s sv. Petrom dalje. Kovač pa veli: Taka postava mi se ne zdi pravična, da bi imel človek mlado in lepo mater, poleg nje pa staro in grdo ženo. Brž zgrabi babo in jo vrže v ogenj. Kakor je videl Kristusa, se je usedel in začel meh goniti. Gonil ga je dolgo, da mu je tekel curkoma pot po obrazu. Zgorelo je oglje, zgorela je z njim tudi hudobna kovačica. Kristus pa se je razsrdil na nepokornega kovača in ga za kazen prestavil v mesec. Tamo gori sedi še zdaj pri ognji in goni meh in ga bo gonil do sodnjega dne. Ta kovač je tist temni mož, ki ga v luni vidimo.

39. Mati sv. Petra je umrla in prišla v peklo. Sv. Peter je lepo prosil Kristusa, da bi se je usmilil in jo iz pekla rešil. Kristus veli: To se bo zgodilo, ako najdeš le eno samo dobroto, ki jo je izkazala kakemu revežu. Sv. Peter gre iskat in najde povesmo prediva, ki ga je podarila njegova mati beraču. Kristus veli: Naredi iz povesma nit in jo spusti v peklo, da se prime zanjo tvoja mati in se reši! Sv. Peter naredi nit in jo spusti v peklo. Njegova mati se prime za nit in sv. Peter jo začne vleči iz pekla. To vidijo druge pogubljene duše in se obesijo nánjo, da bi se z njo vred rešile. Mati sv. Petra pa jim je to srečo zavidala in jih jela otresati. Zdajci se utrga nit in mati sv. Petra in vse druge duše padejo nazaj v peklo brez upanja, da bi jim prišla še kaka prilika iz njega se rešiti.

40. Ko so Judje Kristusa na križ pribili, jim je za eno nogo žreblja zmanjkalo. Rekli so: umrl bo tudi tako, naj mu ostane ta noga zdrava! Baba to sliši in veli: Čemu? Pribijte mu nogi navskriž, pa bo eden žrebelj za obe. Kar je baba svetovala, so Judje storili. Do takrat so imele ženske oblast soditi hudodelnike ravno tako, kakor jo imajo moški. Radi neusmiljenosti te babe so svojo sodniško pravico zgubile.

41. Na podobah drži križani Izveličar glavo po strani. Bog je pred svojo smrtjo na križi nagnil glavo na stran, zato, ker se je pokesal, da je dal človeku svobodno voljo.

42. Kristus je hotel, da bi se njegovo vstajenje povsod kmali zvedelo, zato se je prikazal najprej — babi! (Godčevska burka).

43. Judje so hoteli Kristusa križati, ali niso mogli narediti križa. Če so dali sekati zeleno drevo, so se sekire obračale in pobijale sekače. Če so vzeli za križ suho deblo, je strohnelo in se razpadlo, še predno je bil križ sestavljen. Šli so gledat v šembiljske bukve, iz kakšnega lesa da mora biti križ. V šembiljskih bukvah so našli, da Kristus ne more biti križan na nobenem drugem drevesu, kakor na drevesu spoznanja, na katerem je rastel prepovedani sad, Adamu in Evi in vsem ljudem v pogubljenje. Judje so šli iskat drevesa spoznanja in so ga našli v Rimu, kamor so ga bili Rimljani presadili. Judje vprašajo Rimljane, za koliko bi jim hoteli prodati drevo spoznanja. Rimljani jim odgovore, da jim ga ne dadé po nobenej drugej ceni, kakor če jim zapišejo v last vsa svoja mesta in vasi, vse svoje hiše in tudi sami sebe. Judje se prestrašijo. Višji duhovni pa jih potolažijo: Rimljani so neumni ljudje, ni straha, da bi jih ne prekanili. In višji duhovni napišejo precej dolžno pismo, v katerem so dali Rimljanom v last vsa svoja mesta in vasi, vse svoje hiše in tudi sami sebe. Napisali pa so dolžno pismo s takim črnilom, ki je ostalo na papirji samo 40 dnij, potem pa pobledelo in se izbrisalo. Dolžno pismo pošljejo Rimljanom in Rimljani jim pripeljejo zánje drevo spoznanja. Judje so križ zdaj naredili, da bi bili lahko Kristusa križali ali so počakali še 40 dnij, dokler bi črnilo v dolžnem pismu pobledelo in se izbrisalo. Čez 40 dnij so Kristusa prijeli in križali. Po njegovej smrti dobili so od Rimljanov zapoved, da jim izroče vsa svoja mesta in vasi, vse svoje hiše in sami sebe. Judje vprašali so Rimljane, po kakej pravici to zahtevajo? Rimljani so jim hoteli pokazati dolžno pismo in so se silno začudili, da jim je papir ostal, pismo pa zginilo. Mislili so in mislili, kaj to pomeni, ali se nikakor niso mogli domisliti. Na vso moč jih je skrbelo, da ne bodo dobili z lepa uganenega plačila, brez pravice v rokah si ga pa tudi niso hoteli iskati, ker so se bali Boga, ki je podaril obljubljeno deželo Judom. Pilatuž pa bi bil rad postal judovski kralj in je odkril Rimljanom, kako so jih Judje prekanili. Rimljani se razsrdijo, porušijo Jeruzalem, poženó Jude po svetu in se polaste judovske dežele. Kar so Pilatužu obljubili, so mu tudi storili, razglasili so ga za kralja judovskega. Pilatuž pa je rekel: „Ne maram biti kralj brez dežele in ljudi“ in je skočil v morje in se utopil.

(Dalje prihodnjič.)

Ród bolgárski!

Zložil Krilán.

Bolgárski ród, prejádni ród!
Kedáj trpljenje tebe míne?
Kedáj ti sréča spet posíne?
Bolgárski ród, prejádni ród!

Stolétij pét je turška pést,
Tiščála te železna sila;
Otrôke v gnévu tí davíla
Stolétij pét je turška pést.

Bog sám, Bog sám nebéski znàl,
Kaj tí si trpel, ród nesréčni!
Kakó si stókal v bédi véčni,
Bog sám, Bog sám nebéski znàl!

Uslíšal te je mili Bóg,
Poslàl ti je osvobodníka,
Ki zmôgel je, semlèl krvníka;
Uslíšal te je mili Bóg!

Kdo tvôjo čútil bi radóst,
Ko rôbstva pali so okóvi,
Svobôdni bili ti sinóvi,
Kdo tvôjo čútil bi radóst!

Bolgárski ród, prejádni ród!
Kedáj trpljenje tebe míne?
Kedáj ti sréča spet posíne?
Bolgárski ród, prejádni ród!

Povsód zatírani Slován
V trpljenje védno je obsójen;
Zakáj li bil na svét je rôjen
Povsód zatírani Slován!

„Presréčen je Bolgár edín!
Na dvá ga kósa razcepímo,
Dva gospodárja mu denímo;
Presréčen je Bolgár edín!“

Takó ukrénil módri svét,
Dal Nemca tebi v poglavárja,
Turčína dal je v gospodárja:
Takó ukrénil módri svét!

Bolgárski ród, prejádni ród!
Kedáj trpljenje tebe míne?
Kedáj ti sréča spet posíne?
Bolgárski ród, prejádni ród!

Po krvnej pravdi spét Turčín
Nad tôboj ljuto gospodúje,
Ter nove tebi- spône kuje
Po krvnej pravdi spet Turčín.

Tvoj knez je Turkom vrli bràt,
Kaj tvoja njemu je svobôda!
Ne ljúbi vašega narôda;
Tvoj knez je Turkom vrli bràt.

„Jaz vam sem knez in gospodár!
Čemú drobíte svoje spône?
Sam bodem vam dajál zakône;
Jaz vam sem knez in gospodár!“

Iztéza kruto vže rokó,
Da vzel bi sréčo ti največo;
Da vzel bi ti svobôde sréčo,
Iztéza kruto vže rokó.

Tvoj jók od bíča klétih dníj
Glasnó razléga se v nebésa;
Nam srca bratovska pretrésa
Tvoj jók od bíča klétih dníj!

Bolgárski ród, prejádni ród!
Kedáj trpljenje tebe míne?
Kedáj ti sreča spet posíne?
Bolgárski ród, prejádni ród!

Ujetníkova tožba.

Zložil Jos. Cimperman.

Obdál me ječe zíd temán,
Življenja bíišč mi je zastrt,
Obúp družník moj noč in dan,
Rešníco bi pozdravil smrt.

Kakóv sem vender storil greh,
Da v bédi tej se pokorím?
Da sebi gnús, ljudem zasméh,
Žigósan in proklet živím?

Greh íma biti spokorjèn! —
Nedôlžnik, je li kazni próst?
Oj, često greh je oproščèn,
In s trnjem venča se krepóst.

Iskàl naj greha v vésti jaz,
Odgovora bi ne dobíl,
Pokójen, brez bolésti jaz
Lehkò bi kupo smrtno píl.

A strog usódin je ukrèp:
Razpàd počasen gledaj svoj,
Za sklêpom tì otrpni sklèp,
Po kaplji v srci krí zastój!

Zaprl za tóboj se je svét:
Drgôči v pekli bolečín,
Doklèr v tihôtnem bégi lét
Na zemlji vgasne tvoj spomín!

Kar vroče nékdaj ljubil si,
Nevdržnemu je času plén,
Vse vekoma izgubil si,
Slepíl duhá mamèč je sén! —

Kaj tožim tebi, gluhi zíd,
Nesreči moji trd svedòk?
Odvzel s temó si meni víd,
Tožbàm se róga tvoj obòk.

Glasán „memento mori“ mi
Utrìp oznanja mirnih žíl,
Oj, skôro le zazóri mi
Dan spasa teh moréčih síl!

Odlêti ječe mi zapáh,
Zdrobíte spóne se teške!
Pogôltni gròb me — njega máh
Zagrni s truplom vse gorjé!

Otok in Struga.

Noveleta.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Konec.)

Ponosno je stopila v sosedno sobo, ter od tam prinesla nekoliko z modrim trakom prevezanih pisem, ter jih vrgla na mizo. „Tu je tisto! Čisto sem bila pozabila na to! Vzemi!“

Hladno je pristopil k mizi in urno spravil listine.

„„Hvala ti, Serafina! Sedaj, ko sva praktični ta opravek dokončala, sedaj govoriva kaj — familijarnega!““

Izvlekel je novo cigaro ter jo zapalil.

„„In sedaj čepiš v trdej žimi, kakor jež v svojej jami. Jaz in mama pa te srčno želiva pod svojo streho in komaj pričakujeva, da se povrneš! Pridi in sprejele te bodo mehke roke gorke ljubezni!“

Grof Egon je imel svoj poetičen moment; melanholično je zrl za dimom, kojega je izpuščal proti stropu.

Obstala je pred njim.

„Prijatelj! morda se spominaš tistega prizora, v katerem kraljič Hamlet očita svojej materi, da je stopila v zakonsko zvezo z morilcem svojega prvega moža! Na steni visita podobi umorjenega in pa tudi sedanjega kralja! Prva krasna kakor solnce, ravno vzhajajoče, druga pa izraz največje človeške podlosti! Ta prizor se mi vedno vsiljuje v spomin, kadar si predočujem tebe, dragi mi Egon, in duševno tvojo plitvost in revščino! Jedne stvari ne bodem nikdar umeti mogla, da je mojej materi mogoče bilo pozabiti grofa Milana, in to tebi na ljubo, ki si vender tak, kakor kopriva, rastoča za plotom! To sem ti morala povedati, da ne bodeš menil, da te po zaslugi ocenjevati ne znam. Sedaj pa sem tvoja pokorna hči, ter ti želim srečen pot za večno!“

Hotela je stopiti v drugo sobo. Onemu pa so se hudobno zabliskale zelene oči.

„„Kontesa, počakajte še malo! Ker sva uže pri tem, da se prijazno pogovarjava o rodovinskih svojih stvareh, ter pokladava na tehtnico duševno vrednost živih in mrtvih, počakajte še malo! Nekdaj smo sedeli tu doli na vrtu in vino je bilo razrešilo jezik našemu dobremu baronu, Juliju baronu Bontoux. In pravil nam je, kako sta z grofom Milanom, ki je bil pravi tvoj oče, zasledovala po otoških in stružkih gozdovih tisto blazno baronico iz Struge!““

Pristopila je bliže, in obraz sta jej prešinila skrb in strah, Grof Egon pa je s sladkim glasom nadaljeval:

„„No vidiš, pa tedaj še ni bila blazna! Saj se je spominaš te baronice, ki smo jo potem izvlekli iz vode! Tedaj pa je bil grof Milan uže poročen z grofico Ano, in tebe je tudi uže imel, draga Serafina! Dekle pa je zblaznelo potem, in ti, ljuba Serafina, imaš nekje tam gori pri cerkvi grob, v katerem ti počiva — bratec, ki ga nikdar poznala nisi! ha! ha! Tvoj oče, ta tvoj vzor vseh vzorov, umrl je tudi, in sicer ravno tako, kakor baronesa Zora! Skočil je sam v vodo in izvlekli smo ga iz nje tam doli na produ pod Otokom! Nemam velike moralične vrednosti, to je gola resnica, ali če me

položiš na tehtnico s svojim očetom, pokojnim grofom Milanom, potem, draga moja, v istini ne vem, kje bode večja teža! To sem ti moral povedati, v pojasnjenje, da veš, kaj in kako. Sedaj pa sem prijazni tvoj papa, ter se ti v največjem prijateljstvu priporočam!""

Lahno žvižgaje je odšel iz sobe. Na obrazu pa se mu je kazala radost, ko jo je videl koprneti pod strašnim udarcem.

Uže mej njegovim govorom bila se je zgrudila na stol. Sedaj pa je zrla za njim, kakor za mrtvaško prikaznijo. Oči so se jej napele in z roko je tipala okrog čela. Tema jej je hotelo postati pred pogledom. Vse okrog nje se je majalo, okrog srca pa se jej je napravljal bolesten krč. Njena duša bila je vržena iz svojega ravnotežja in valovi obupnosti so jej prepluli temnega duha. Njegov spomin! Okrog katerega se je kakor trta obvijala njena duša! Vse je bilo porušeno sedaj! Kjer je komaj še poganjalo cvetje, rastlo je sedaj trnje in osat! V grozo jej je postal jasen marsikater temen trenutek v življenji preteklem! Kakor rešilno hladilo legla se jej je končno čez oblačno polje obupane duše misel: da je lagal, da jej ni govoril resnice, da jej je lagal iz hudobije! Resnica to biti ni mogla! Tedaj jo je prešinilo: baron Konštantin ve resnico!

Bliskoma se je dvignila in takoj je bila iz sobe. Kakor v megli je videla pri oknu, da so se upregali na dvorišči konji v grofove seni.

Kakor blazna je odhitela po stopnicah na vrt. Razoglava je stopila na mraz, gazila po debelem snegu, ter imela zavest, da jej mora baron Konštantin povedati resnico.

Čez most je hitela proti Strugi, ter vlekla za seboj mokro svojo obleko. Čutila ni niti mraza, niti ostrega piša, ki je zibal sneženo vejevje. Po slabem gozdnem poti se je trudila, in ni se menila za vodo ni za blato, v katero je stopala s svojo nožico. Pót jej je lil po lici, na glavi pa so se jej razdrle kite, da so se razpustili lasje, ter jej mokri padali na ramo. Obleko si je oškropila čez in čez z umazanimi kapljami. Ali ona je le dalje hitela ter vedeti hotela, je li resnica, kar jej je povedal grof Egon?

Tam, kjer se pot zavije v znani hrastov gozd, prijezdil jej je slučajno nasproti baron iz Struge. Počasi je stopalo živinče, na katerem je sedel, in s težavo privzdigovalo kopita iz globokih luž.

Strmeč je obstal tik nje, ter takoj skočil raz konja.

„Moj Bog! kontesa, kako prihajate tu sem?" Dvignila je roki proti njemu.

„„Gospod baron! — — —““

Ni mogla govoriti. Baron pa se je skoraj hotel razsrditi po svojej navadi.

„„In v takem vremenu in v takej opravi! Bolezen je neizogibna!““

„Gospod baron! povejte mi resnico! Grof Milan! Vaša sestra, baronica Zora! Ali je res? Povejte mi, ali je res? Jaz sem grozno nesrečna!“

V prvem trenutku jej ni vedel ničesar odgovoriti.

„Torej je vender resnica!“ je vzdihnila. Zapustile so jo zadnje moči in brez zavesti se je zgrudila v njegov naročaj. Usedel se je ž njo na mirnega, starega svojega konja, ki je, čuteč na svojem hrbtišči dvojno breme, melanholično povesil glavo. Potem pa je moral pričeti oster tek, ker so baronove ostroge neusmiljeno orale po njegovih rebrih. —

Kakor otroka jo je držal v svojih rokah; bledi njeni obraz je slonel na prsih njegovih, in časih je čutil, kako je bílo njeno srce.

Povedati moramo, da baron Konštantin tedaj brez strasti ni bil. Ko je namreč podil se mej visokimi smrekami, in ko je opazil, da ni nikjer živega duha, ustavil je hipoma konja, sklonil se k bledemu obrazku, ter poljubil mrzlo njeno lice! Hotel je predrzni ta čin brez dvombe še jedenkrat ponoviti, kar se je okrog ovinka zavila stara ženica. Kakor dekle je zarudel . . .

Potem pa je v divjem skoku prijezdaril na otoško dvorišče, ter oddal sladko svoje breme strmečim deklam, ki so takoj pričele silovito jokati, ter klicati Boga in vse svetnike božje na pomoč. —

X.

Minula je zima in na vseh mestih hiteli so spomladanski cvetovi iz zemlje. Tudi kontesa Serafina je bila ravno prebila dolgo bolezen, borivši se s smrtjo mej mrzlo zimo za mlado svoje življenje.

Solnce je rahlo sijalo. Na vrtu na znanej terasi je sedela, slabotna, bleda, in močno so se jej poznali znaki prebite bolezni. —

Zaspano tožno je zrla na mimo hiteče valove in kakor v sanjah je trgala z drobnimi svojimi prsti list, katerega je bila ravno prebrala. Koščeke je pa metala v vodo. Pri njenih nogah je sedela kontesa Lucija in ljubezni polno svoje oko je dvigala skrbljivo proti bolnici.

„Lucija!“ je dejala trudno, „kdo je nama še pisal denes?“

„„Tudi tvoja mama!““ odgovorila je ona boječe.

„Kaj mi hoče?“ “

„„Tu sem bi rada prišla čez poletje!“ “

Nejevoljno si je z ročico pogladila čelo. Na lici pa se jej je prikazala rudeča lisa. Potem je izpregovorila mrzlo:

„Piši jej, da naj še počaka mesec dnij!“

„„In potem?“ “

„Potem bodem zdrava popolnoma in napravim jej prostor! Potem naj pride grof Egon in kdor hoče!“

„„In ti, Serafina?“ “

Kontesa Serafina ni odgovorila takoj. Na lici zginila jej je rudeča lisa in obrazek jej je postal silno bled.

„Jaz, Lucija, jaz bodem šla — v samostan!“

Ona je plaha hotela vstati.

„Tiho, Lucija, tiho! Moj sklep je o tej stvari storjen!“

Kontesa Lucija bila je tako zelo osupnena, da ni mogla izpregovoriti besedice. Takoj so se jej napolnile s solzami oči. Opazila je to kontesa Serafina.

„Lucija!“ je zaihtela, „ne napravljaj mi bolečin! Poglej, zdi se mi, da nismo živeli prav, in dobro je, da se pokorimo. Nikari ne jokaj! Ali govoriva o drugej stvari!“

A govorica se ni hotela vneti. Sedeli sta tiho in tako mirno, da je v bližnji grm vsedla se penica, ter pričela žvrgoleti drobno svojo pesem. —

„„Ko bi v kletki tičala, bi pač ne pela!“ “ izpregovorila je kontesa Lucija.

„Tiho, otroče! Nekaj sem te hotela še povprašati.“

Nekako sramožljivo je obrnila obrazek proti vodi.

„„Vprašaj!“ “

„Kdo je bil pri meni, ko si prišla tu sem?“

Kontesi Luciji se je pri solznih očeh hotel napraviti smehljaj okrog krasnih ust.

„„No tist zdravnik iz Struge, baron Konštantin, ki pa pred teboj uže davno ni več plemenit! Pravili so mi, da je prve čase cele noči prebdél pri tvojej postelji. Menda tisto sovraštvo mej vama ni bilo tako strupeno, kakor si mi ti pisala! Vsaj ženstvu se je videlo, da je hodil mož prav upalih lic tedaj, ko se je tvoje življenje borilo s smrtjo! Ali sedaj, ko hočeš stopiti v samostan, te take posvetne stvari pač ne zanimivajo več!“ “

Kontesi Serafini pokazale se niso samo rudeče lise na licih, temuč oblila jej je prav odločna rudečica ves obrazek.

„Hladno je! Pojdiva v sobo!“

Molčé sta odšli z vrta.

* * *

Bolezen in druge britke iskušnje zadnjih mesecev pokončale so bile pri kontesi Serafini ponos, ki se je šopiril v aristokratičnej njenej duši. S sklepom, da stopi v samostan, slekla je vse posvetno, kakor je predpisano za take položaje. Postala je silno pobožna; skoraj vsak dan se je služila maša v cerkvici nad Strugo; ubogim pa je delila milоščino, da so klicali vse nebeške blagoslove na njo! Da se je pri tacih razmerah morala sprijazniti s svojim sovražnikom in končnim dobrotnikom, to jej je ukazovala vest, pa tudi sveta vera, ki nam zapoveduje ljubiti sovražnike.

Dan za dnem ozirala se je po stezah, ali ne prihaja baron Konštantin, ki je vendar moral vedeti, da hoče otoška kontesa stopiti v samostan, ter se za vse življenje odtegniti pregrešnemu svetu. Saj se je po vsej srenji govorilo o njenej pobožnosti in o svetih njenih namerah. Ali barona ni bilo!

Ker je živela v zavesti, da mora kot prihodnja samostanka izrovati najmanjše koreninice pregrešne ošabnosti v svojej duši, in ker je imela tudi zavest, da dolžuje hvaležnost njemu, ki jej je stregel v silnej bolezni, odločila se je lepega dne, da gre na Strugo, pomirit se z baronom Konštantinom.

Uže na poti so se jej borili po duši čudni občutki. Stopivši v zapuščeno struško dvorišče pa jo je skoraj zapustil pogum in pobožni njeni naklepi so se hipoma raztopili. Ali naposled se je zopet ojačila.

Na dvorišči je bilo še vse tako, kakor nekdaj. Pred umazanimi hlevi nekoliko polomljenih vozov, takoj pri dvoriščnem vhodu pa star in brez dvombe uže tudi slep pes, ki še vstal ni, ko je stopala tujka mimo njega. Nekoliko kuretine je greblo po gnojnih kupih, ter se razpršilo pri dekletovem vstopu. Nikjer ni bilo videti človeškega obraza. Boječe je stopala po stopnicah navzgor. Velikanske razpoke v zidu so pričale, da Struga ni prav varno bivališče, in da bode častitljivo to poslopje kmalu se razlezlo na vse štiri strani.

Nekje na koridoru prišel jej je nasproti razmršen deček z metlo v roki. Odprl je usta, ter povzdignil roko, kakor da hoče potegniti umazan klobuček z las. Ali takoj je pomislil, da je to samo ženska.

Pustil je torej pokrivalo na glavi, ter čakal, kaj bode izpregovorila. Ali kontesa je molčala. Prestrašila se je brez dvombe pri čudnej prikazni tega strežaja.

Mož je moral končno vendarle izpregovoriti.

„Sam sem doma! Babnice plevejo v logu; on pa je na vrtu.“

Kontesa je povprašala po baronu. Sporazumela sta se, da je „on“ baron, in da je na vrtu.

Mlademu možu se je razbistrilo po možganih in mislil si je, da bode gotovo prav, če jo popelje v „njegovo“ sobo. Dejal je:

„Tam le stanuje! Tam čakajo tudi gospodje iz kaplanije, če pridejo sem!“

Peljal jo je v njegovo sobo, ki ni bila zaklenena, ukrasti tako ni bilo kaj.

„Iskat ga grem!“

Porinil jo je skoraj skozi vrata, katera je potem hitro zaprl. Bila je sama v tujej sobi. Okno je bilo prepreženo. Pri mraku je opazila, da stoji v prostoru tudi postelja. Bila je tedaj v spalnici barona Konštantina. Prestrašila se je tako, da je takoj pohitela v sosednjo sobo, v katero je pri odprtem oknu solnce sijalo. Bilo je to prav revno bivališče: nekoliko stolov, miza, na njej pisalno orodje; nekaj knjig in mnogo medicinskih steklenic. Vsedla se je na stol pri mizi. Zeblo jo je. Iz debelega in razpokanega zidovja razširjal se je hlad kakor v kleti. Postalo jej je dolgčas. Skrbelo jo je tudi, da ga morda ne bode, da je šel kam v goro, in da bode zaman ga pričakovala. Tudi po stropu so se videle razpoke, in po kotih predli so pajki svoje mreže. Mislila si je, da mu manjka ženske, in da je človek revež, ki mora stanovati v takem prostoru. Na steni nikjer podobe! Še gledati ni kaj. Obrnila se je k mizi, pri katerej je sedela. Odprla je knjigo, učeno medicinsko delo. Takoj jo je zopet zaprla. Tedaj je zapazila pričeto pismo na mizi. Takoj se je obrnila, ker je po vsem nespodobno prebirati tuja pisma! Zopet je pričela šteti razpoke po stropu, pajčevine po kotih, ter zopet jemala učeno knjigo v roke. Pri tem pa si je vedno mislila, komu da pač piše? Morda ženskej, in kaj? Obstati si ni hotela, da jej je hudo dejala zavest, da je to pismo morda namenjeno — ženskej. Ali vendar je bilo tako. Počasi je zavila glavico zopet proti mizi. Hotela je zapaziti, da je zapisano na listu — njeno ime! Da, tu se je jasno bralo: kontesa Serafina! Ni je ženske, ki bi v takem položaji bila premagala iskušnjavo! In

tudi naša kontesa je ni! Komaj se jej je dozdevalo, da je videla zapisano svoje ime, uže je nagnila obrazek k tujèmu listu ter brala, kar ni bilo pisano za njo.

„Dragi prijatelj! Po dolgem molku zopet nekaj vrst od starega tvojega puščavnika! Očetna hiša mi razpada, srce razpadlo mi je uže davno! Kakor drevo sem s suhimi vejami! Zapustil bodem stari kontinent, ter se preselil v novega! Evropa je zamé prestara, in tudi jaz sem prestar za njo. Časih je dobro, če se drevo presadi v tujo zemljo. Potem raste, ki prej ni moglo. Slovo torej jemljem. Tudi pred tvoj prag prihajam. Znana ti je vsa beda, s katero so udarila nebesa mojo ubogo rodovino. Ali denes naj ti je povedano, da je usoda prihranila meni najhujše. Človek, ki je najsilovitejše prouzročil mojim, zapustil je otroka, hčer. Sovražiti bi jo moral, ali sovražiti je ne morem! Samovoljna, samoglavna ženska je, ali sovražiti je ne morem. V prvem trenutku, ko sem videl ošabno to bitje, padlo je seme v moje srce! Bog zna, koliko sem se trudil, pozabiti jo, ali usoda ni hotela! Letos v trdej zimi prišla je ta kontesa Serafina tu sem. Iz gole samoglavnosti! Njena mati, stara ženska, vzela je mladega vojaka. A to je razsrdilo gospico hčer. Mladi očim pride za njo. Prepirala sta se. Mej prepirom pa jej je povedal čudno zgodovino o očetu grofu Milanu. V mrazu je hotela k meni na Strugo, da jej povem resnico. Mej potom jo srečam slučajno. Izvršila se je scena, kakor je pri ženskej navada; omedlela je, in na svojem konji sem jo prinesel na Otok. Mej potom pa me je hudobni duh premotil, da sem jo poljubil na lice. Od tedaj pa me hoče pamet čisto zapustiti. Pred zrkalom stojim in štejem si sive lasé na glavi. Napravljam si opomine, da sem vendar uže v letih, v katerih se človek ne sme obnašati kot zaljubljen učenec. Ali kaj mi pomaga vse to! Človek je slabotna stvar. In starejši ko postaja, menj ima zavesti, da je smešen v takem in takem položaji. Kakor dež po razsušenem polji razlije se mi časih po duši zavest, da hoče morda usoda na ta način zopet združiti, kar je bila razmetala poprej z neusmiljeno svojo roko! Jaz in kontesa Serafina naj bi zopet zjedinila Otok in Strugo! Vidiš, tak otrok sem postal! Pri vsem tem pa je najhujše, da me kontesa Serafina sovraži, in da čisto nič ne ve, kake plamene da je prouzročila v mojej duši! Moj duh je bolan! Ironiziram se samega sebe! Ali brez vspeha. Sedaj pa sem si zapisal radikalno zdravilo: preselitev v Ameriko! To bode vsaj pomagalo! Prihodnji list pa uže dobiš iz Minesote ali pa iz pobrežja mogočnega Misisipija! — — —“

Dalje ni brala! Kar jej je srcé prepluvalo, ni bilo samostansko, pač pa popolnoma posvetno. Baron Konštantin jo ljubi! To se jej je dozdevalo tako čudno ter jej bilo tako nepričakovano, da je morala — od sreče jokati. Nagnila je glavico na mizo, na list, kateri jej je bil povedal njegovo skrivnost.

Ko pa je prišel baron Konštantin, topila se je še vedno v solzah. Dobro je čutila, da je vstopil. Ali glavice si ni upala privzdigniti tedaj. Odločno se je sramovala. Bil je toliko diplomatičen, da je v hipu razvidel razmere. Pogumno je pristopil k njej, ter se še celo predrznil, da jej je privzdignil glavico. To bi bil storil, vsakdo izmej nas. Videl je razžarjen obrazek in dvoje solznih očij. Okrog ustnic pa se jej je napravljal smehljaj ter oznanoval, kaj hoče solza v očesu. Ali naj bi bila govorila? Nam se dozdeva, da ni bilo potrebno.

Kdor pa ju je pol ure pozneje videl na poti proti Otoku, roko v roki, kdor je opazoval, kako sta postajala, ter se pogledovala kipeče, kdor je videl, kako je tedaj, ko sta stala pred grmom divjih rož ter občudovala njegovo cvetje, resnega barona glava prišla v sumnjivo dotiko z njeno, vedel je lahko vse, če je bil tudi samo površen opazovalec rečij okrog sebe.

Struga je sedaj razvalina. Na Otoku pa je vse polno življenja, vse polno otroškega krika! Baron in baronica občutita še vedno tisto srečo, ki je delež ravno pričetega zakona. Preteklost je pozabljena in vsi upi se opirajo na prihodnjost. In mi želimo, da bi jima vir zakonske te sreče tekel še dolgo časa, in da bi ne usahnil tako kmalu, kakor se le prerado zgodi v prozajičnem našem življenji! —

Ivan Z. V. Popovič,

slovénsk pisatelj.

Spisal Lovro Žváb.

(Dalje.)

Videli smo, da je Popovič bil posebno bistroumen, zeló sposoben, in proti času, v katerem je živel, neizmerno učen ter jako véšč o slovanskih in germanskih jezicih. Njega zasluge o nemškem jezikoznanstvu hvale še zdaj nekateri knjižniki tega naroda. Slovstveni zgodovinec Koberstein v svojem delu: „Grundriss der

Geschichte der deutschen Nationalliteratur", 5. Auflage, Leipzig 1872—1873., III., 185. govorí: „jedva je bila mej ljúdi prišla Gottschedova knjiga „Grundlegung einer deutschen Sprachkunst", a takój so se mu drugod oglašali novi protivnici. Dobro mekák sópernik je bil najpoprej Haller, a mnogo ostrejši Popovič v svojem spisu „Untersuchungen vom Meere", v katerem se spotika ob Gottschedovo nesprétnost. Še ozbíljneje se je Popovič njega slóvniškej sestavi protivil v knjigi „die nothwendigsten Anfangsgründe der teutschen Sprachkunst"; a deset let pozneje sta bila Gottschedu najpogubnejša Heinze in Lessing." Na 240. stráni „Ljubljanskega Zvona" smo rekli, da o slovniškem prepiru mej Popovičem in Gottschedom oholi Nemci malo ne molčé; a tukaj vidimo, da se Kobersteinu taka oholost ne more oponašati. Menj srečen je bil naš roják v zvršítvi svojih naménov in črtežev o slovanskem jezici. Krivi so tega največ njega vrstníki, s katerimi je posebno občeval, ker níso razumeli, kam namérjajo tega moža nove, sméle in visoke misli; kriva je i oskódnost (pomanjkljivost), ki je v njej vedno žível, in tudi slovstvena osébljenost, katera je koreníne imela v otrplih vrstnícih in v oskodnem žitji. On je slovanskemu slovstvu, kakor zeleno ter z najlepšim cvetjem bogato drevó, katero v pekočem, suhem polétji uvene bez rodovítosti. Popovičev spis „Untersuchungen vom Meere", ki ima tu ter tam v sebi jezikoslovne stvarí, osobíto slovanske, odpira okno globokim pogledom v njega naméne in želje." (Paul Jos. Šafařik's Geschichte der südslawischen Literatur. Herausgegeben von Josef Jireček, I. Prag 1864. na 22. str.)

V svedočbo, kakó se je bavil s francoskim govorom, naj bodo semkaj njega misli o tem jezici postavljene iz knjige „Untersuchungen vom Meere", v katerej od 330. straní dalje beseduje o ribi, ki se nemški zove Hausen (ruski bělúga). Ondukaj čitamo: „niti ‚Dictionnaire de Trevoux' néma nič imena tej ribi, niti ga ustno zvedel nísem od Francozov, katere s takim povpraševanjem rad malo pobijam, kadar se bahajo z bogastvom svojega jezika. Časi jih tudi naganjam, da bi mi našteli vsa imena raznovrstnih gob, kolikor je njim znanih; a nihče mi jih nad šest ne more našteti, in mej temi sta dve, katerih samí níso dóblji prav in vsi jednako tolmačiti; za tega delj začnem potlej pripovedovati jaz toliko nemških imen te rastline, da jim poíde strpeljívost mej poslušanjem. Takisto jih izprašujem, kakó se čisto francoski imenuje Meerrettich (hren) ter kakó Aesche (thymallus)*).

*) Slovénski: lipan.

Tega ribjega imena res nísem zaslédil niti v najboljših slóvnikih, kar nam kaže, da Francozom prirodoznanskih nazivál nedostaje i v najizvrstnejših tacih bukvah, v katerih smo teh stvaríj vajeni iskati, ter da je tudi francoskim učenjakom nuja, od ljudíj, živóčih po deželi, učiti se mnozim besedam, s katerimi záplatami potlej krpajo knjižni jezik ter mašé prazne vrzéli v slóvnikih . . . . . Ako bi se ne bilo bati, da se bodo náme hudováli, kà bi jaz tujec hotel Francoze učiti njih svojemu jeziku, to bi jim nad trideset gobnih imen povedal z dodanim latinskim, nemškim, slovanskim (slavonisch) in ogerskim tolmáčenjem, da bi potlej s tem lehko pomnožili svoj ‚Dictionnaire de Trevoux'. Nekaj teh besed sem našel v francoskih tacih knjižnicih, kateri so pisali, kakor se govorí po deželi, a nekaj sem jih ustno zvedel od preprostih, neukih ljudíj. Zakaj tega níso uže davno sami stvórili? Nad dvésto francoskih imen sem si v svésti nabrati samim gobam, ako bi le nekoliko mesecev hodil po njih zemlji. Vsak jezik ima svoje imé vsakej stvári, katera koli se šteje v prirodoznanstvo; a učenjaki so bili do zdaj preleni povpraševati in ovédati."

Popovič je tudi razdaljíne vseh raznih mest, gradov in trgov, koder je koli hodil, zabeležil po zdanjih vlaških miljah, in za tega delj bi lehko bil popravil osobito vlaške zemlje ter Neapolitanskega kraljestva zemljevide. Po vlaškem svétu je i starín iskal. Toliko je videl rimskih stavbin ter posutih mest in gradov, ki se tod in tam še nahajajo v obílici, da je mogel vsako novejšo razvalíno zeló na tanko ločiti od rimske, in da je po skladbi treh ali štirih rezanih kamenov razsodil, ali so to zidali Rimljani ali poznejši narodi; z lahka je razpoznal kos rimske opéke. Oglédavši nad sto prostorov, po katerih so bila grška ali rimska mesta, uvéril se je trdno, da nobenega starega mesta sled nikoli ne more čisto izginoti, pa če je minolo uže tisoč let, kar se je do tál razorílo. Zapisoval si je malo, ker je lehko in dolgo pámetoval; a vender nobenemu učenjaku ní svetovati, da bi takó delal, ker najdarovitejši človek more pozabiti. Kadar mu je bil knjigotržnik Brandmüller iz Baselskega mesta poslal Moreri-jev „Geographisches Namenbuch", vrnol mu je Popovič, kakor za néko vzdarje, svoj spis o lepem Neapolitanskem mestu Lecce, sestavljen s popotnih spominov, to zabeléženih to nezabeléženih. V rečenem zdelku popravlja zmote, katere so bili v tega kraja opisovanji stvórili Maty, Martiniere in Moreri. (Letopis Matice slov. 1879. léta, na 111. str., kar je tu ter tam posneto s XXV. in XXVI. strani

Popovičevega, „kosmografskemu društvu“ odménjenega predgovora k II. oddélku njega knjige „Untersuchungen vom Meere“, kder se je podpisal s črkami I. S. V. P, kakeršno znamenje vidimo tudi na konci njega dopisa k „nekaterim imenítim učenjakom v Lipsku. — Schreiben an Einige vornehme Gelehrten ín Leipzig.“)

Posebno zanímalo ga je ustanovítiti, kod so stare postaje rimske bile po obeh ónih zemljah, kateri sta se nekdaj imenovali „Noricum“ in „Pannonia“. Od VI. do VIII. straní zgoraj oménjenega predgovora k II. oddélku svoje knjige „Untersuchungen vom Meere“ beseduje o mestih in postajah, zvanih: Celeia, Santicum, Stiriate, a od XXVIII. do XLI. straní o postajah: Gabromagus, Ragondo (Ragindo), Tutatio, Ernolatia, Vinundria (Vinudria) in Poetovio (Petovio). K imenu Gabromagus primerja tudi slovénsko besedo: gaber, nemški: Hainbuche, latinski: carpinus, in pri imeni Stiriate mu je na umu kraj Stoder, katero naziválo je slovanskega rodú ter bi nepohabljêno slulo: Studor; ali Popovič dokazuje, da ondu nikoli ní mogla biti nikakeršna postaja. Imenu: Vinundria dodéva tudi novejša naziválа: Vendograecium, Vindograecium, Slavograecium, Slovéni Gradec*), ter o imeni Poetovio opomína, da to mesto Slovéni zdaj imenujo Tuj, kar menda svedoči, da so ga sezidali tujci; kajti Slovénu tuj ali ptuj znači isto, kar Nemcu fremd. A ta Popovičeva misel je takó pomotna, kakor óna, kà besedo Birnbaumerwald (slovénski: Hrúšica) proizvaja od keltskega: pyrn, Hügel, Berg. Ali nikder ní môči uganoti, kakó se našemu učenjaku zdí, namreč ali da so po teh krajih uže za Julija Cezarja prebivali Slovéni, ali da níso, če tudi rés na 335. stráni svoje knjige „Untersuchungen vom Meere“ trdi izrecno, da so Vrli ali Heruli in Rugi, kateri se mnogo pozneje prvič javljajo v zgodovini, slovanskega plemena ter eno in isto ljudstvo, ker po njega mnénji Vrli znači kriegerische Leute, bellicosi, strenui, egregii. Njih dežela v pisateljih srednjega véka, rekše v Evgípiji in v Pavlu Dijakonu, slôve Rugilandija, ki je bila na ónej stráni reke Dunava, nasproti zdanjega Dunajskega mesta, kder je denašnji razpredél Unter-Manhartsberg. — Če tudi je zeló resníci podobno, da so Heruli in Rugi rés bili Slovani, a vender nihče ne more pristati na to jezikoslovno tolmáčenje.

*) Pravilno je: Slovénj Gradec, Slovénjega Gradca.

Popoviča je zanímalo vse, kar kóli méri na kako znanstvo, katero je on razumel; a razumel je dovolj. Takó na pr. slavnega profesorja Matijo Gesnerja hudó šiba, kà 1749. léta ob novem izdavanji latinskega slovnika, imenovanega „novus linguae et eruditionis latinae thesaurus, post Rob. Stephani et aliorum nuper in Anglia eruditissimorum hominum curas digestus, locupletatus, emendatus“, ní vanj tudi iz Fabrijevega dela vzel dobrih francoskih in zlasti nemških prirodoslovnih nazivál. (Na XII. strani često oménjenega predgovora.) Jednako graje dvornega svétnika Kästnerja, kà prelagajóč razprave švedske akademije znanostij, v katerih jedini Linnej poroča, da je tudi v švedskej zemlji našel ptiča, witewal zvanega, ní Kästner povedal nobenega nemškega imena te živali, niti ne popravil zmote Linnejeve, kateri učí, da witewal s kljunom tare črešnjeve koščice. Za tega delj je Popovič prijatelju Büschingu 1761. léta v Göttingen poslal mnogo imen tega ptiča, zapisanih z raznimi jeziki, osobíto z nemškim. (Letopis Matice slov. 1879. léta, na 115. stráni.)

Da je bil i našega otca bosonozega Marka Pohlina okresal za njega slovnice delj, o tem hočemo pozneje slišati.

Zdi se mi potrebno, v podpolnítev Popovičevega žitja še nekoliko besedíj tega možá tukaj dodati iz njega poprej oménjenega „dopisa k nekaterim imenítim učenjakom v Lipsku“. Ta poslaníca skôraj po svojem začetku slôve takó: „živel sem nekaj časa v bližnjem sosédstvu hrabrih Slovanov, kateri še zdaj, kakor so delali tudi njih dédi, slave iščó bolj z orožjem v roci, nego li z učenjem ter z védnostimi . . . . Vsak uméje, da ní le jedíno vojáško veselje, katero jim grustí vse ostale radosti, razven teh, kar jih ima vojna, — treba je iskati še družega vzroka zaradi katerega mej tem ratnim (vôjenskim) narodom slišimo več govorjenja o bitvah in orožji, ne li o knjigah in učenjácih. Ta vzrok je vedna pazka na močnega sovražnika silo, katero odbijajo od očevíne ter ob enem s tem svojim trudom tudi pogíbel vračajo od nemške zemlje. Odkrito bodi rečeno, da vaša blagorodna imena uže slujó tudi po teh krajih, v katerih je konec učenega svetá, kakor bi kdo ménil. Vaša slava je i mene privabila, z ónih straníj potovati v sam Lipsk, vašega stanovanja mesto, a ne, kakor bi jaz mogel upati, da ondukaj najdem srečo, ker bi se čudno zdelo vsacemu, kakó je to, da meni podoben človek, pozen αὐτοδίδακτος (samouk), idóč iz dežél, katerim se je do zdaj še jako, a po pravíci oponašalo, da némajo pravega vkusa v znanstvenih poslih, mahoma hoče sam ob

svojih zaslugah dobiti stalno hrano v tacem kraji, ki uže davno učenih ljudíj nasélbine razpošíla povsod, koder so Nemci. Ukrenol sem priti v Lipsk, a ne drugih učít, nego zató, da bi se ondu potrudil, okoristiti se z občevanjem tóli učenih in vrlih možákov. Zatorej sem se bil najprvo obrnol iz Gradca na Dunaj, kder sem ostal céla tri leta, in potem od tod v górenji avstrijski razpredél na neko novo akademijo, a tukaj sem zopet živel tri leta, predno sem se odpótil v Rézno, kder se nísem nič ménil ustaviti, nego v Lipsk hiteti z gladkim potom; ali moja želja, zvedeti, kake rastlíne rodí ta kos Bávorske, ter koliko so tla različna od avstrijskih, in tudi prijateljstvo Rézenskih učenjakov, ki sem ž njimi rad občeval ter se skôraj pogrúzil v iste nauke, o katerih so se oni bávili: take vezí so me do denes pripénjale k temu gradu“.

Zanímljivo je slišati, kakó si je Popovič védel v svojem delu pomagati, in kakó je gradívo nabiral ter iz drugih bukev izpisoval. Kar je čital in o čemer kóli je premišljal, zabeležával je na posámične, vse jednólike liste, katerih je napósled bilo tisoče in tisoče. V sôbi je vsacemu znanstvenemu razpôlu posebe imel svoj postávec (omaro) z mnozimi predáli, in deval je vanje popisane liste, kamor je bilo katerega treba. Na pr. postavec avstrijskemu narečju je razdeljen bil na 500, a pravopisu visokonémškega jezíka na 1000 predálov. Na mizi pred njim je vedno stalo po 10 ali po 12 predálov, ter na vsacem svoj napis: „Peregrina releganda; Peregrina relegata; Orthographica restituenda; Orthographica restituta; Etymologica; Dialecti; Varia; Dubia; Interroganda; Libri emendi.“ Kadar se je vánje uže premnogo listkov navrhovátilo, vzel jih je in razvrstil vsacega v svoj postavec. — Da moža načrtam bolje ter mu vídneje izrazim načélne misli in posebnosti, katerih je bil ves poln, bodi mi svobodno, tukaj povedati nekaj tacih recíl, katera je ob ugodnih prílikah iméval na jezici. Dejál je često: „prirodoznanstvo trpí muko zaradi jezika, a jezik zaradi prirodoznanstva. Prirodoslovec se povzdáje v jezikoslovca, a jezikoslovec v prirodoslovca. Niti prirodoznanstvo, niti jezikoslovstvo se ne izkoplje iz debelega zasípa svojih zmot, ako ne pride mož, kateri bode krepek jezikoslovec in krepek prirodoznanec, oboje ob enem.“ „Človeku, v vednosti pogrúženemu, treba mnogo oprostiti; po glavi mu šumí največ le samó to, kar baš tedàj premišlja; v svojej samoti pozabóde lehko vse, kar je ljudém v čislih, a čisla to, kar je večíni do konca neznano; ali se je čuditi, ako

govorí vedno o tacih stvaréh, katere neuki svet imenuje bezumnosti?“ „Domač jezik je bil Rimljanom ter je še zdaj tudi Francozom*) izmej največjih državnih tájnostij. Opómenola sta nas tega nedavno Leibnitz in Puffendorf. Rečena tajnost prebíva v dvójej skrbi: izobraževati in širiti domačo besedo, a na ozek prostor stiskati, odrivati in zatréti, ako se dá, posebno jezik mogótnega soséda“. „Vselej se mi je pokazalo bez nobenega izímka, da Nemec**), kateri mnogo ljubi ter išče tudi širiti francoski jezik, ima lehke možjáni a mrzlo srce svojej očevíni.“ (Wurzbach, Biographisches Lexikon.)

Pravi učenjaki níso bili izgubili ter niti mogli níso nikoli izgubiti v zgodovíni Popovičevega sledú; na pr. v novinah „(Wiener) Jahrbücher der Literatur“ v 8. knjigi (1819. leta) na 250. stráni, kder se oznanja v dežel dana knjiga „Chronologische Geschichte des Herzogthums Steyermark, von Johann Bapt. Winklern, Grätz. 1819.,“ čitamo poleg drugih stvaríj tudi to: „posebno hvalna je skrb, spomínati se izvrstnih mož, porojenih v zemlji štirskej. Iz prve polovíce ónega véka naj bodo imenovani samó Žigmund Pusch, Erazem Frölich, Akvilin Julij Caesar, Popovič itd.“

Vender so se našli i polovíčni slutvo-učenjáci, katerih ima novéjša doba povsod, mej nami tudi, obilo več, nego li pravih knjižnikov. Nekateri izmej tacih so se oglašali, da je Popoviča kranjska zemlja porodila, a Štirci ga zopet nikakor níso hoteli dati izmej sebe. V tem prepíru je Fran Sartori svoj popravek natisnol v nekih novínah, katerih náslov je meni do konca neznan; kajti Sartorijeve besede na malem izrezanem listku z nemškim jezikom natisnene hrani Ljubljanska knjižnica mej Popovičevimi rokopisi, o katerih pozneje še več povémo. Rečeno pojasnílo, na slovenski jezik preloženo, slôve takó:

„„Popravek napačne domovíne učenega Popoviča.

Néka pomota, ki je zalézla v novíne ‚Patr. Tageblatt‘ 1803. léta, in to v 101. čislo na 1413. stráni, daje meni prítko (Veranlassung), ónih besed pisatelju na slavo štírske dežele vzkliknoti: ‚cuique suum!‘ ker on hoče iz imeníka štírskih učenjakov izbrisati in Kranjcem pridružiti Popoviča, toli zaslužnega o nemškem jezici. To ní prav! Ivan Žigmund Popovič, bivši profesor nemškega jezíka na Dunaji, ní Kranjec,

*) Ali Némcem denašnjih časov ne?

**) A kaj porečemo o Slovanu, kateri premnogo ljubi ter išče nemški jezik svojemu na kvaro širiti?

nego 1705. léta se je poródil v Arclinu, v celjskej oblasti, na slovénskem predélu štirske zemlje. Mnogo zaslúžen o štirskej deželi je tudi s tega, ker je več ustanovín zalóžil ubožnim dijakom svoje štirske domovíne.""

(Dalje prihodnjič.)

Zemeljski potresi.

Spisal J. Jesenko.

II.

Potresomer. Na katero stran se širi tresenje?

Pri vsakem potresu opazujejo, koliko močni so in na katero stran se razširjajo ali pomikajo. Pri valovanji zemeljske skorje se na različni način lehko določi, v katero mer postopajo valovi. A tudi pri suvalnem potresu se narejajo valovi, ki se od udarnega središča v polumer širijo po zemeljskej skorji, kakor se po vodi širijo valovi od mesta, kamor si kamen zagnal. Razni učinki potresov na posamnih stvareh, na zidovih, spomenikih itd. kažejo na mer, v katero so se širili. Še imenitnejša pa je za to določitev časa, ob katerem so na raznih mestih potres čutili.

Orodje, ki kaže celò neznatno gibanje zemeljske skorje, imenuje se seismometer ali potresomer (seizmograf). Najpriprostejši potresomer so imeli v Italiji. Na dobro meter dolgej niti visi kos šiljastega svinca. Njegovo ostro se dotika površine predrobnega peska v posodi pod njim. S potresom se svinec na niti začne gibati ter v sipi naredi črte ali raze, očitno kažoče, v katero stran prehaja gibanje. Za neznatne potrese je to orodje kaj dobro, ker je zelo občutljivo. Drugače je še preobčutljivo, ker ga vsako drugo gibanje n. pr. zračno vznemiruje; večja napaka njegova pa je, da potres potresa tudi pesek v posodi ter poravnáva zaznamovane raze. A vender ga v Italiji še po gostem rabijo, da jim naznanja potrese ter jih na nje opozorja. — Prej so rabili tudi okroglo posodo, v katerej je bilo nekaj vode. Nje površina je bila z otrobi potresena. Pri potresih se je voda v njih mer jela gibati ter je pomočila dotične dele notranje posode. Teh mokrih delov so se prijeli otrobi ter tako kazali, v

katero mer se je potres pomikal. Pri tem orodji je pozneje nasvetoval de la Beche, naj se mesto vode rabi kaka klejasta tekočina n. pr. terjak.

Dosedaj najpripravnejši potresomer pa je oni, katerega je italijanski zvezdoznanec Cacciatore v Palermi napravil. Ta potresomer je okrogla, nizka posoda, ki ima ob robu osem enako vsaksebi stoječih lukenj. Luknje drže k posodicam, ki so okrog velike posode ravno v mer osem glavnih stranij sveta obešene. Veliko posodo napolnijo točno do lukenj z živim srebrom ter orodje postavijo na mesto, kjer ga razen zemeljskega gibanja nič ne pretresa. Na tem mestu kažejo male posodice natanko na glavne strani neba, namreč na sever, severovzhod, vzhod, jugovzhod itd. Ko hitro pride potresni val do posode, vzdiguje jo ter nagiba na stran. Pri tem izteče največ srebra skozi tiste luknje v stranske posodice, ki stojé v meri potresnega gibanja. Da določijo stran potresnega gibanja, pogledajo le, v katero posodico se je izteklo največ živega srebra. Po množini izteklega živega srebra pa sodijo tudi na moč zemeljskega potresa. S tem orodjem opazujejo v Palermi od leta 1818. vse zemeljske potrese. Uvedli se je tudi povsod, kjer se s takimi opazovanjem pečajo.

Zelo enak je potresomer, ki ga je bil pozneje izumil in napravil francozki prirodoznanec Coulier. V Avstriji bivajoči učenjak Aimé je uže 1834. leta opomnil, da ta orodja nikakor ne morejo naznanjati suvalnih potresov in da pri valovnih naznanjajo le prvi val, nikakor pa ne naslednjih. Kljubu tem napakom se je to orodje ohranilo do denašnjega dne.

III.

Ali kaka stvar naznanja potrese?

„Po deželah, pravi Humbolt (Kosmos I. 213), koder imajo ražmerno malo potresov, ustanovila ter razširila se je po nenatančnem navodu vera, da brezvetrije, huda vročina, soparno obzorje zmirom naznanjajo to prikazen. Napačno to vero ljudsko izpodkopuje moja lastna izkušnja; izpodkopujejo jo tudi opazbe vseh, ki so mnogo let bivali v okrajinah kakor v Kumani, Kviti, na Peruvanskem in Čiljskem, kjer se zemlja pogostoma in močno potresa. Doživel sem potrese pri jasnem nebu in hladnem vzhodniku kakor o dežji in blisku in grmenji.“ Prvi letošnji potres v Zagrebu in razni naslednji so se godili o lepem vremenu, o mirnej sapi. Temu se ne bodemo čudili, ker je bila letošnja jesen po jugoslovanskih deželah izredno lepa. Večkrat

se je pa v Zagrebu potres ponavljal o grdem vremenu, o blisku in gromu. Tako so uže poldrugomesečne opazbe v hrvatskem središči pričale, da vreme, toplota in mraz, veter in tišina, dež, blisk in grom in jasno nebo niso v nikakeršnej zvezi z gibanjem zemeljske skorje.

Razni učenjaki so tudi opazovali, da pred potresi nastajajo rade zeló goste megle. Leta 1783. je bil hud potres v Kalabriji, a bljuval je tudi (v juniji, juliji in avgustu) ognjenik Skaptar Jökul na Izlandiji. Istega leta je meseca junija tudi pokrivala gosta megla skoro vso Evropo, severni del Afrike, kos Azije in ves severni Atlantski ocean do severne Amerike. Posebno gosta je bila nad Sredozemskim morjem, zlasti mej Italijo in Španijo in prve dni po potresu po gorah Kalabrijskih. Stala je tako visoko, da je dosezala še najvišje vrhe alpskih gorá. Tudi leta 1831. je nastala enaka megla. Ono poletje se je bil ognjeniški otok Julija ali Ferdinandea vzdignil iznad morja mej Sicilijo in Pantelarijo. S to prikaznijo začela se je tam gosta megla, razširila se najprej črez vso Evropo, potem celò črez velik del Sibirije in severne Amerike. Pred in mej potresom v Lizboni (1755) je temnila rudečkasta megla mestno okolico. Enake megle so opazovali več dnij pred potresom, ki je 4. novembra 1799. pokončal Kumano. Nasproti bi se dalo navesti mnogo več bistroglavih prič, zanesljivih samovidcev, ki pred raznimi potresi niso opazovali nikakeršne megle. Zato bi bilo po A. Humboltu, ki je razne potrese zemlje in enakočasne prikazni mej seboj primerjal, kaj napačno iz omenjenih in drugih enakih dogodkov sklepati, da megle naznanjajo potrese, ali jih pa povsodi spremljajo.

Nobena prikazen v ozračji ni Zagrebčanom naznanjevala, da bode močen potres 9. novembra zjutraj o poluosmih poškodoval mesto in bližnjo pokrajino. Kar je neki slovensk list poročal, češ, neki nedolžen dečko, sin imenitnega generala, videl je pred potresom nebo rumeno-rudeče prevlečeno ter se pri tej priliki spominal pokončevanja Sodome in Gomore, nema dejanskega pomena in le znova pričuje, kaj rodi pobožna nevednost in razjarjena domišljija. Neznano je, na kaj se je opiral Aristotel rekši, da ozki premočrtni oblaki napovedujejo potrese. Po tem znamenji je baje rès Gema Trizij 17. januvarja 1563. napovedal potres. Poleg sto in sto različnih celo naprotnih dogodeb se je ono prorokovanje le slučajno uresničilo. Pri hudem potresu leta 1783. je v Kalabriji bilo kaj lepo vreme, mirno ozračje

in jasno nebo, po mesinskem prelivu in v Mesini, ki jo je potres pokončal, razsajala pa je huda nevihta. Kaka razlika!

Nekateri so mislili, da je zračni tlak v zvezi s potresi, trdili so zlasti, da slabi zračni tlak naznanja ono prirodno prikazen. Res so sem ter tja opazovali, kako se je steber živega srebra v barometru znižával pred potresom. A drugodi so opazovali ravno nasprotno, namreč steber živega srebra je rastel. Le škoda, da nemam pri rokah zaznamovane visokosti tlakomera pri raznih zagrebških potresih. Kazale bi, da so se potresi dogájali, ko je moč zračnega tlaka sedaj rastla, sedaj pa pojemala. Humboldt in Boussingault sta po natančnih in mnogih opazbah dokazala, da po vročem pasu potresi nemajo najmanjšega vpliva na tlakomer: steber živega srebra od dne do dne redoma pojema ali raste, naj se zemlja trese ali ne. Merian je v tem oziru primerjal 32 potresov, od leta 1755. dalje v Bazilu opazovanih, ter našel, da se pri deveterih zračni tlak nikakor ni ločil od navadnega in le pri osmerih se je steber živega srebra močno krčil. Enako je primerjal 36 potresov v Švajci od leta 1826. do 1838. ter iz vsega sklepal, da moč zračnega tlaka ni v nikakej zvezi z gibanjem zemeljske skorje in da tega nikakor tlakomer ne naznanja. Isto je dokazal tudi Vasalli-Eandi, ki je mej številnimi potresi v Piemontskej grofiji Pinerolu kaj natančno in neprestano opazoval tlakomer. Enako natanko so v Palermi zaznamovali vse premembe zračnega tlaka. Pri 57 potresih v 40 letih

je zračni tlak bil najmanjši	pri	7
„ „ „ „ največji	„	3
„ „ „ pojemal	„	20
„ „ „ rastel	„	16
„ „ „ omahoval	„	11

Dalje je Fr. Hoffman preračunil srednjo ali poprečno mesečno visokost barometra ter jo primerjal z visokostjo barometra o dotičnih potresih. Pokazalo se je, da je pri 31 potresih steber živega srebra sezal nad srednjo mesečno visokost, pri 24 te ni dosegel, pri dveh pa se je ž njo ravno ujemal. V primeri s srednjo letno visokostjo je pri 32 potresih kazal barometer više, pri 25 pa niže. Iz vsega očitno sledi, da barometer, t. j. večja ali manjša visokost stebra živega srebra nikakor ne naznanja potresov ter po dosedanjih izkušnjah in opazbah ni v nikakeršnjej zvezi ž njimi. 24. januvarja 1872. je res Fron v Parizu napovedal zemeljski potres, ki so ga drugi dan čutili na

Turškem. Sklepal je to iz močnega zračnega tlaka, ki je nenadoma in nagloma napredoval prek Evrope od severozahoda proti jugovzhodu. A njegovo prorokovanje se je pač le slučajno uresničilo, enako slučajno kot mnogo poudarjano prorokovanje graškega učenjaka Rudolfa Falba o potresu v Kataniji leta 1874. Po dosedanjih izkušnjah in opazbah bodemo takim prorokom tako malo verovali, kakor grškemu prirodoznancu in modroslovcu Anaksimandru, kateremu se je bilo po Plinijevih besedah (Hist. nat. XI. 79) tudi posrečilo neki potres naznaniti. Dokazano pa je sedaj, da potresi imajo mnogo moči na iglo magnetnico in na elektroskop ali molnjokaz. Posebno naklonjenost magnetnice se po njem kaj preminja. Vse premembe so vender tako neznatne, da jih tu ne bodemo posebe navajali. Tu naj le omenjamo, da je Destieux v septembru leta 1875. po prikaznih na magnetnih iglah opazovanih baje 2 uri pred potresom napovedoval posamezne udare. Vender tudi pri teh orodjih zlasti pri igli magnetnici dosedaj še ne poznamo zanesljivih znamenj in prikaznij, katere bi napovedovale potrese; kajti očitne premembe v zračnej elektriki je tudi elektroskop kazal bolj mej potresi kakor pred njimi.

Uže davno so učenjaki in drugi ljudje zapazovali, kako čudno se nekatere živali vedó pred potresi; kako jih zlasti nemirnost in strah obhajata. Posebno so to kazale živali, ki pod zemljo bivajo ali pod zemljo rijejo. Uže Le Gentil poroča, da pred začetkom gibanja zemeljske skorje krti, poljske miši, kuščarice, podlasice in druge enake živali zapuščajo svoje luknje ter nemirne sem ter tjà letajo. Isto pripovedujejo celò o mravljah in bojazljivem poljskem murinu, ki drugače pri najmanjšem šumu zbeži v luknjo in molči. O enakih opazbah v južnej Ameriki poroča A. Humboldt (Kosmos I. 224 in IV. 494) ter pristavlja, da „aligatorji ali ameriški krokodili v Orinoku, drugače tako mirni kakor naše male gaščarice, zapuščajo potreseno porečišče ter rjové leté v bližnje gozdove“. Posebno psi in prasci bajè kaj na tanko slutijo bodoče potrese; in res so nekateri strahljivci, če so se bali potresov, posebno na tanko opazovali vedenje rečenih živalij.

Kako je obšel nemir in strah razne živali o neapolitanskem potresu leta 1805., poroča italijanski prirodoslovec Poli: „Ne morem, da ne bi omenil navadnih znamenj, ki so jih dale živali. Po vseh krajih, koder je bil potres zeló močan, jeli so nekoliko minut pred njega začetkom močno bučati voli in krave, ovce in koze so meketale,

vznemirjale se, sem ter tjà skakale ter skušale pleteno ograjo prodreti; psi so strahovito tulili, gosi in kokoši so vznemirjene sem ter tjà se metale ter močno hrumele. Konji v hlevih so razsajali ter se divjaje trgali od uzde, konji pa, ki so po ulicah in cestah dirjali, ustavili so se na mah ter nenavadno sopihali. Mački so prestrašeni bežali ter se poskrivali ali se jim pa je vsem divjim ježila dlaka. Videli so, kako so kunci in krtje zapuščali svoje luknje, kako so se ptiči s svojih počivališč preplašili in kako so ribe plavale h kraju, kjer so jih obilo polovili. Celó mravlje in plazavci so pri svetlem dnevi kaj nemirni zapuščali svoje podzemeljske luknje in sicer pogostoma uže več ur pred potresom. Kobilice so videli v velikih rojih po noči skozi Neapol potovati proti morju. Krilate mravlje so o temnej noči pribežavale v sobe in hiše. Nekateri psi so malo minut pred potresom siloma vzbudili speče svoje gospodarje.

Nekatere primerne dogodbe so časniki objavili o ondanjem potresu v Zagrebu. Zlasti nekatere živali so se po teh poročilih vêdle kaj čudovito. Uže pred potresom so konji stikali glave, močno pihali skozi nos ter zjutraj niso hoteli jesti. Psi so preplašeni pribežavali v hiše, kokoši so bile vse vznemirjene ter so pofrčávale. Največji nemir in strah pa je spreletal purane, tako da jih je na nekem dvoru izmej 60 glav 20 mahoma crknilo. Po istih poročilih so nekateri Zagrebčanje in okoličani uže tri dni pred prvim potresom opazovali ono nemirnost in bojazljivost pri živalih: pri psih, prascih, konjih in raznej kuretini.

Ali nam res živali naznanjajo potrese? Pri raznih potresih so opazovali plinove, ki so iz zemlje izhlapivali; pogostoma so bili kaj škodljivi ali so vsaj radi sapo zapirali. Po takem ni le mogoče, ampak je zelo verjetno, da živali, zlasti one v zemlji bivajoče, čutijo plinove, ki so se komaj jeli razvijati in po rahlej zemlji in njenih razpokah potakati. Zaduhajo jih pa tudi vse one živali na zemlji, ki imajo kakor psi posebno občutljiva vohala. Druzega pomena pač nemajo vsa ona poročila o čudovitem vedênji raznih živalij pred zemeljskimi potresi. Kajti še večkrat so se dogajali potresi, a vender najbolj bistroglavni in mirni samovidci niso opazovali najmanjšega znamenja nemiru in strahu pri živalih. Potres jih je našel enako nepripravljene kakor ljudi. S kratka, razen onih slučajev pač nobena žival ne more naznanjati zemeljskih potresov.

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovina slovenskega slovstva.

Spisal in založil: Julij plem. Kleinmayr, c. kr. profesor v Kopru. 1881. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

(Dalje.)

Gospod pl. Kleinmayr je v „Zgodovino slovenskega slovstva“ pograbil vse, kar je koli zalézel spisanega o Preširnu. Vzel je na pósodo najlepše, pretehtane, iz obile védnosti in trudoljubívega iskanja tekoče besede gospodov Stritarja in Levca. Ako zopet ní vselej mogel prav čitati in prepisati, kar je imel pred soboj, ne bodemo se čudili, ker smo tega o njem uže vajeni. Takó na 130. stráni govorí: „on (Prešíren) je pravi pevec ‚disharmonije‘ med idealom in realnim živenjem v podobi nesrečč, ljubezni“. To je in zopet ní Stritarjevo, kateri v „Klasji z domačega polja“ na 27. str.) učí: „Preširen je ... pevec disharmonije med idealom in življenjem v podobi nesrečne ljubezni“. Eh, kdo bi vselej prav in takó na tanko prepisoval! Slovencem je vse dobro! A da ne bi šlo nič v upadek, pobral je še mnogo rajši tudi to, kar je menj premišljeno ter časi nekoliko neresníčno, samó če je védel, kam je treba hoditi pobirat. V. Rizzi je v 1. létnika 2. sešítku svojih novín „Deutsche Monatsschrift aus Kärnten“ 1849. léta bil od 51. do 58. straní razglasil sploh jako dobro in ugodno kritiko o Preširnovih poezijah. Vender v njej čitamo tudi stvarí, ki jih ní môči hvaliti. Táko stvar, katero je i g. pl. Kleinmayr (na 124. str.) v knjigo po svoje prepisal, imenujemo óno, da je „Preširnova balada ‚Ženska zvestoba‘ v bitnosti mnogo podobna humorističnim balådam Grünovim, ki sluje zdaj med prvimi pésniki nemškega naroda“. Naj bi tudi hoteli zamolčati, da Rizzi ne govorí vse takó, nego troho drugače, ker njega besede so: „le glas (Ton), ki je (v tej baladi) nekoliko grenek, opomina humorističnih balad njegovega rojaka, nemškega pésnika Auersperga (Anastazija Grüna), a (Preširnova pesen) zaradi tega néma nič manjše céne“, vender nísmo še pozabili, da Preširen sam ne tají v prevodu Auerspergove pésni, zvane „Tri želje“, kakó je on sodil o njem, kar o pésniku, ter dostavljeno bodi i to, da Anastazij Grün je zdaj še res nekako slaven po Avstriji, a pravim Nemcem da je ta mej prve pésnike šteti grof znan samó iz učílnic, — le izobražencem, a prostemu narodu nič. Hillebrand mu v svojem délu „Die deutsche Nationalliteratur“ III. na 334. in 335. stráni oponaša „stylistische und rhythmische Schwerfälligkeit und Härte, forttreibendes Jagen nach Effekten, nach Bilderreichthum, das Sichgefallen in absonderlichen Beziehungen“, ter ga dalje

kara: „Mischung von kindischem Getändel und ernster Phrase lässt die Einfachheit und Lebensinnerlichkeit nicht walten, welche nun einmal echter Lyrik erste und höchste Bedingungen sind. Selten weiss sich Grün auch hier in dem Worte zu mässigen, und die etwaigen gesunden Gedanken und Situationen werden meistens von der unendlichen Redeströmung fortgeschwemmt. In solcher Strömung verliert der Dichter oft alle Besinnung und drängt dasselbe Bild in zehnfacher Wiederholung auf". Kdo o Preširnu smé takó govoriti? Preširen je sploh mnogo večji od Anastazija, kateri néma ni jedne balade, ni jedne vrstíce v nobenej baladi, opominajóče, da je kdaj Preširnovim pesnim bila v káko ogledalo!

Druga iz Rizzija prepisana stvar je na 131. stráni v „Zgodovini slovenskega slovstva", kder g. Julij pl. Kleinmayr učí: „pesen ‚Nezakonska mati' pa se višje ceni, kot enaka pesen nemškega velikana Götheja". — Vé li g. Julij pl. Kleinmayr, katera je ta Göthejeva pésen? Ter ako res vé, ali jo je imel pred soboj, kadar je to pisal? Natísnimo jo semkaj, da jo bode videl, ter deními préd-njo Preširnovo, naj tudi čitatelj sam presodi, ali se res ti dvé pesni dasta primerjati druga k drugej!

Preširen.

Nezakónska máti.

Káj pa je têbe tréba biló,
Déte ljubó, déte lepó!
Mêni mládi déklici,
Neporočêni máteri? —

Oča so kléli, têpli me,
Máti nad máno jokáli se;
Môji se mêne sram'váli so,
Ptúji za máno kazáli so.

On, ki je sám bil ljúbi mój,
On, ki je právi ôča tvój,
Šèl je po svéti, Bóg vé kám,
Têbe in mêne ga je srám!

Káj pa je têbe tréba biló,
Déte ljubó, déte lepó!
Al te je tréba biló, al nè,
Vùnder presèrčno ljúbim tè.

Mêni nebó odpèrto se zdí,
Kádar se v tvôje ozrèm očí;
Kádar perjázno nasméjaš se,
Kár sim prestála, pozábljeno je.

Göthe.

Vor Gericht.

Von wem ich es habe, das sag' ich euch nicht,
Das Kind in meinem Leib. —
Pfui! speit ihr aus: die Hure da! —
Bin doch ein ehrlich Weib.

Mit wem ich mich traute, das sag' ich euch nicht.
Mein Schatz ist lieb und gut,
Trägt er eine goldene Kett' am Hals,
Trägt er einen strohernen Hut.

Soll Spott und Hohn getragen sein,
Trag' ich allein den Hohn.
Ich kenn' ihn wohl, er kennt mich wohl,
Und Gott weiss auch davon.

On, ki ptíce pod nébam živí,
Nàj ti da sréčne, veséle dní!
Al te je tréba biló, al nè,
Védno bom sèrčno ljubíla tè. —

Herr Pfarrer und Herr Amtmann ihr,
Ich bitte, lasst mich in Ruh!
Es ist mein Kind, es bleibt mein Kind,
Ihr gebt mir ja nichts dazu.

Znano je vsemu izobraženemu slovenstvu, kakó lepó je v „Klasji“ od 32. strani počenši o Prešírnovi „Nezakonskej materi“ pisal g. Stritar, ki je ondukaj razumno molčal o Götheji. Kakó li o drznej, „Vor Gericht“ zvanej pésni res velícega Nemca, ki vender ní velik zaradi tega svojega umotvora, misli neki rojak njegov, kateri ga drugače vedno stavi malo ne mej bogóve, to bodi povedano zdaj, a ne brez dostavka, da ní môči krotkéje grajati. Oménjeni kritik namreč piše: „doch nimmt sich das Gedicht (Vor Gericht) zwischen seinen anmuthigen Nachbarn nicht eben vortheilhaft aus.“ (Göthe's Gedichte, erläutert von Heinrich Viehoff I. 233.) Z dovolítvo nesmrtnega Nemca Götheja in z dostojnim spoštovanjem do njega povédimo, da mej Slovenci živé okrajni glavarji, kateri bi takšno deklíno, kakeršno on opéva, izpred sodišča najprvo ukazali položiti na stol in jej odmeriti nekoliko šib ter potem jo dali zapreti, ako bi ne bila samodruga! Vémo, da so uradniki suhoparneži najzadnji sodci o leposlovnih stvaréh, a vender bi rekli, da „Venera vulgivaga“ in „Venera uranija“ si ne moreta nikakor biti mnogo nepodobnejši, ne li Göthejeva in Preširnova „Nezakonska mati.“ Göthejeva nesramna, jezična, sama sebe pred župnikom in sodnikom nazíva s pravim imenom, a Preširnova vsa skrúšena, razkesána, svoje déte ljubeča, dobremu srcu draga, premamljena ter v bédi milovanja vrédna ubožica! Drugače ne more biti, nego da je Göthejev nápuh z rečeno pésnijo hôtel nalašč objéstno v lice póčiti svojih rojakov sramežljivo čujstvo in dostojnost! Čitatelj naj sam primerja! Tamkaj bremenáta razuzdanka pred javnostjo, a tukaj prezírana mlada mati v skrivnej sôbici, solzna in veséla pred nedolžnim nasmehovanjem vender le milega otroka! Kolik razloček! A kak čarôben jezik v slovénskej pésni, katera je izmej najlepših na svétu!

Da bi se nič ne bila Prešírna doteknila nemška poezija, zlasti romantika, nihče ne more tajiti, in čemú? Saj to uže velíka raznost pésniške mere v njega proizvodih sama dovolj na glas pripoveduje, kar posebno poudarjamo. Le razumeti je trebé, kakó je delal. Bodi mi svobodno, o tem nekoliko obširneje izpregovoriti. Preširen je časi v Nemcih našel káko misel, katero je vzel in vrgel v podstavo svojemu stvôru, ki je potlej čisto izvirno k višku vzrastel; časi je naletel samó gradívo, a potem zasuknil ga po svoje, kakor mu je duh vêlel, in časi mu je v

ušesih ostal kacih gránesov le vnénji glas, ki ga je sprémil v slovénsko pésen, katera ima od kraja do konca nove misli. Nikoli ní bilo ter nikoli ne bode učenega pésnika, da ne bi takó delal. Göthe je po céle kitice jemal iz narodnih pésnij, ter začetek v njega „Faustu“ je malo ne prepisan iz neke stare nemške igre, ki se je v knjigah še zdaj ohraníla. Niti Shakespeare v tej stvári ní bil drugačen.

Göthe svojo poslaníco (Erste Epistel) v šestomerih začenja takó:

Jetzt, da jeglicher liest und viele Leser das Buch nur
Ungeduldig durchblättern, und selbst die Feder ergreifend,
Auf das Büchlein ein Buch mit seltner Fertigkeit pfropfen,
Soll auch ich, du willst es, mein Freund, ...
Schreibend die Menge vermehren.

A kakó se začenja Preširnova „Nova pisarija“? Evo!

De zdéj, — ko žé na Krájnskim vsák pisári,
Že búkve vsák šušmár dajè med ljúdi,
Ta v prózi, uni v vêrzih se slepári, —
Jez túdi v tròp, — ki se potí in trúdi,
Ledíno ôrje náše poezíje, —
Se vríniti želím . . . . .

Do tod se obá pésnika res nekoliko dotíkata; a tukaj se bliskoma obračata vsak na svojo stran, daleč nárazno: dva potoka, do zdaj vzpóredno tekoča, a zdaj prvi hití v Jadransko, a drugi v Črno Morje.

Simrock je pripovedoválno pesen, zvano „Das Ave Maria“, sestavil v osmih kíticah, izmej katerih ima vsaka po 7 gránesov, zatorej vsa pesen vkupe 56 gránesov. Od tod je Pretíren vzprijél sámo sámcato gradívo ter ga do konca po svoje upotrébil v znanem, le 14 gránesov beročem sonetu:

Ni znàl molítve žláhtnič tèrde gláve.

A. W. Schlegel ima romanco, imènovano „Die Erhörung“. Slôve mu takó:

„Schöne Fatme! schöne Fatme!
Drunten in des Vaters Garten
Blühen sieben Mandelbäume;
Willst du nicht der Blüthen warten?

In der Mandelbäume Schatten
Sprudelt eine Wasserquelle;
Willst die warme Nacht nicht ruhen
An dem Brunnen, kühl und helle?

In der Mandelbäume jedem
Sitzt ein Paar von Nachtigallen;
Willst du kommen, willst du lauschen,
Wie die süssen Lieder hallen?

Schon so viele Monden wandl' ich
Alle Nächte hier, du Spröde,
Und du kommst nicht an dein Fenster,
Gibst mir weder Gruss noch Rede.

Sieh, ich weiss die Schlich' und Gänge,
Lange lag ich auf der Lauer;
Drüben bei dem Dornenhügel
Ueberklettr' ich leicht die Mauer". —

„„Böser Sänger! bösser Sänger!
Störst mich so in meinem Schlafe!
Leise, leise, dass die Mutter
Nicht erwach' und mich bestrafe!

Böser Sänger! böser Sänger!
Muss ich so hinunter schleichen,
Muss den Thau mit zarten Füssen,
Armes Kind! vom Rasen streichen! —

Nur behutsam, guter Abdul,
Nur behutsam spring die Mauer!
Wenn du fällst und dich verwundest,
Ach, du gibst mir Noth und Trauer!""

Če tudi je rés nekako čudno, po noči govoriti: „willst du nicht der Blüthen warten", vender si ne moremo kàj, da nas to ne bi opominalo Preširnove romance, imenovane „Hčére svèt". Pri obéh pesnikih ljubovníka hodita po noči k déklicama, ter obá imata ljubico v poslopji a ljubovníka zunaj zida, le da se v némškej romanci on in ona pogovarjata ter sestajeta po noči, in samó to je vse číherno pésnikovo gradívo, a v slovénskej si je trebé misliti jutro. Oča je namreč nekakó zvédel, kaj se je godilo v temì, in zató kara déklico. V obéh romancah so gránesi trohajski in mérijo po jednóliko, ali s tem razločkom, da se v nemškej pésni drugi in četrti vežeta sè žensko stíko (rimo), a v slovenskej ista dva z moško asonanco. Vrhu tega ne ponavlja samó A. W. Schlegel besed, nego i Preširen še raztézneje:

Hčérka je odgovoríla
Té beséde mu, rekóč:
Stári ôča, ôča ljúbi,
Ljúbi ôča, módri móž!

Podobnosti je mej obéma rés mnogo, a naša pésen je le izvirna, ker néma na pósodo vzete nobene misli, ter od némške je tudi boljša; kajti premika se v naravnem polóžaji na trdnih tléh: slovénsk imovit, pošten oča in slovénska mlada hčí sta se domá razbesédila o ljubovníku in o možitvi. Kaj hoče biti narávneje! Nemška pésen je nekaka mehkobna fantazija, le pésniško igranje, dosti blagoglasno a brezčutno, in vse dejanje se mu vrší na starem španskem svétu. Slovénska je malo šalíva ter ima prost, a dobro podstavljen rázlog in samó navadne, če tudi lepo zasuknene, gladke ter izbrane, a vender jedíne potrebne besede in zakróžen zvršétek; némška néma dovolj podstavljenega razloga ter je polna praznega besedíčenja brez tacega konca, s kakeršnim se je človek prisiljen zadovoljiti.

Ne rečem, da bi jaz o romantiki in Preširnu užc bil vse preiskal in v teh vrsticah dovršil. Ne! Le namigniti sem hotel prihodnjemu pisatelju slovénskega slovstva zgodovíne, katere g. Julij pl. Kleinmayr s tem svojim krpéžem nikakor še ní stvóril nepogréšane!

Malovašič je 1847. léta v „Novicah“ razglasil „Domorodne liste“, v katerih na 32. stráni o Preširnu govorí takó: „Prešérin se da — naj nam bo pripušeno v prilikah govoriti — priličiti labudu, kteri preganjan in ranjen od nemilih viharjev osode po samotnim jézeru življenja plava; iše, česar najti ne more; hrepení po tém, kar mu je namenjeno, česar pa doseči ne more, in zdaj v žalosti svojiga srca v milih glasovih zdihuje, zdaj v nevolji srečo v britkim spoznanji njene nestanovitnosti in goljufnosti ojstro toži.“ — Nekoliko teh beséd je po svoje naglo prepisal (na 126. str.) tudi g. Julij pl. Kleinmayr, ker si je mislil: „ole, to je spet nekaj! Odprímo skrinjo slovstvene zgodovíne ter okorístimo se!“ — A vse, kar se je njemu zdélo tóli krasno, po resnici vender nič ní, gôlo nič, puhla péna! Žívál in viharji nemile usóde! Ptič in hrepenénje po ónem, kar mu je naménjeno! Povodna perutnína, hlastéžna po samih ribah in žábah, solznodólski vzdihuje in toži nestanovíto srečo, a vrhu tega, da-si ranjena, vender plôve po jezeru veličastno in gízdavo, kakor se Dunajska gospôda v 1. dan maja méseca vozi po Pratru! Lobód je ponosna ter lepa žival, in ker znajo nekateri njega razpôli tudi nekakó peti, za tega delj se je v nevezanej in vezanej besedi nad njim uže toliko grešílo, ter samó to je i pokojnega pisatelja zavleklo v táko nerodno primerjanje. Če je rés, da šépa sléherna pripodoba, to šepa Malovašičeva na vseh nogah, kar jih ima.

Obšírneje sem govoril o baladah „Nezakonska mati“ in „Ženska zvestoba“ zvanih ter o „jézerskem lobódi“. Stvóril sem to nalašč, ker bi rad bil pokazal, kóli praznoglavo časi prepisujemo! Takó ne déla nihče, kdor sam hoče ali more količkaj pretehtovati. Odvadimo se netežavnega klepetanja za drugimi, a navadimo se misliti, in zadušímo táko brezumje, kadar govorímo o Prešírnu!

G. Julij pl. Kleinmayr (na 127. str.) o slovstvenej ostalíni Prešírnovi pripoveduje še zdaj zeló takó, kakor je v „Klasji“ g. Stritar (na 11. str.) pisal 1866. léta, kadar smo tega še ubogo malo védeli; samó da „Zgodovina slovenskega slovstva“ ob enem svojo globoko učenost kaže s tem, kà semkaj za úho vlači tudi nemška pésnika „Bürgerja“ in „Blumaura“, katerih je na tem prostoru toliko tréba, kolikor v čelu tretjega očesa poleg dveh zdravih. — Ostalína je res bila in se res tudi sežgala! To je dokazal profesor Levec v „Zvonu“ 1879. léta. Kam je prešla Prešírnova povést, kam tragedija, kam pésni, katerih je izvéstno imel obilo, in to različnih, daljših in krajših, boljših in šibkéjših? Kam je vse to izginilo? Dva poštena svedoka govoríta, da je Prešírnova sestra

Katarina zadnje tri dni pred smrtjo slavnega brata žgala pisma, ter eden izmej njíju priča, da je povedala: „gospod dekan (Dagarin) so mi rekli, naj to požgem!“ Ali se g. pl. Julij morebiti za tega delj takó vêde, ker vé, da je nekaterim črez voljo, ako se o tej stvári samó zine? A pozabil je, da nam podaje zgodovino, katera se ne piši nobenej posámičnej svojáti na ljubav, in katera ne vprašaj, kaj utegne temu biti prijétno, a kaj ónemu neprijétno! Le neustrašena resnica bodi nje svítla boginja! Ali je to kdaj bilo na umu g. Juliju pl. Kleinmayru?

„Zgodovina slovenskega slovstva“ na 131. stráni Preširna mej prve lirične pésnike vsega slovanskega naroda stavi tudi zaradi „krasne vjeme“. Res ne vém, kaj g. pl. Kleinmayru tukaj znači ujéma; ali ker je (na 127. str.) „špansko asonanco“ imenoval „špansko vjemo“, zatorej ménim, da mu je v misli óno, kar se drugače zôve stika ali rima. Ne prepiram se ž njim, če je to naziválo dobro ali ne; le opómeniti hočem, da smo Preširnu dolžni velíko hvalo, ter da se nizko pod njim stoječi oziramo gôri v njega visoko lice; a vrhu vsega tega si ne smémo o resnici ušes mašiti ni mižati z očmí. Odkrito bodi izrečno, da kolikeršen koli je Preširen, vender baš njega stike niso, kakor bi trébalo, niso čiste ali „ribniške“, — takó bi dejál Stritar. Gorénjščina mu je kriva, da v stikah pogosto veže take besede, kakeršne so na pr. te: oživ*é*lo — ves*é*lo; zv*é* — obled*é*; mog*ó*če — h*ô*če; ok*ó* — poj*ó*; a velíka slava Preširnovih, drugače vedno vzorítih proizvodov, stvoríla je potem, da v čistih in pravílnih stikah ní Slovénom do zdaj še prišla nobena pésniška zbírka v dežel. Morebiti se najde prílika, o tem več izpregovoriti.

Napósled premislimo še dvojo neumnost, o našem pésniku rečeno v „Zgodovini slovenskega slovstva“. Prva je na 127. stráni, slovóča: „posebno radi so ga (Prešírna v Kranji) imeli otroci, ki so se mu vedno na ulicah pridruževali ter ga toliko časa nadlegovali in prosili, da jim je podal iz svojih žepov sladkarije. Veselje je bilo pri taki priliki občno. Mladina ga je nevede ljubila. Ali kmalo pretrga Morana, stroga boginja smrti, to lepo vez“. — Stvar ní izmišljena; poroča jo tudi Stritar v „Klasji“ (na 10. str.), a nekoliko drugače ter bolj ob kratkem. Otroke je rés ljubil i Preširen, kakor jih ljubi vsak dober človek; ali zaradi tega ní še bil péstuna Kranjskega mésta dojéncem niti ne z bosopétci takó nežno zvezan, kakor žena z možem. Rédko je najti pisatelja neokrétnejšega od g. Julija pl. Klm.! Kadar mu dolžnost ukazuje govoriti, onda od same nevednosti ali ne zine, ali se od strahú plazi po grmovji; a

kadar na vrsto pride taka stvar, mimo katere bi mogel brez nobene kvare tudi molčé iti, razblíni jo, kakor testo pod valíčkom.

Na 126. stráni čitaš: „bil je (Preširen) le prenesrečen; premnogokrat je ropotalo peklo." — Ena sama nerodna beseda nas tukaj mahoma prestavlja ali k železnej cesti, kadar po njej drdrajo vozovi, ali v glasno ropotanje, ki ga je pod cerkvenim stolpom slišati na véliki petek, ali tudi v sredo slovečega romana, ki se ga je nesmrtni Cervantes izmislil o vitezu Don Quixotu; nehoté se nahajamo pod velíkim drevjem v strašnej samoti, kder po noči ropotajo glasovíte pekléuske stope v znanej valjálnici (Walkmühle), od katere trepečeta hrabri Don Quixot in bojazljivi ščítnik Sancho Panza; vse nam je živo pred očmí, kar se je ondukaj pripetilo smešnega in gnusnega. Stritar v „Klasji" (na 33. str.) do malega takó učí, da óni pismeni proizvodi so pravi, kateri, kadar je tréba, s kratkimi besedami budé celo vrsto čutov, — a napak je, buditi neprimérne spomine, ter estetika prepoveduje, v ozbiljnih, vzvíšenih stvaréh vzbújati gnusovíte in smésne.

Zdaj malo poslušajmo, kakó g. Julij pl. Kleinmayr piše o Vodníku. Na 84. stráni pripoveduje: „na javni dražbi jih je (Vodníkove, v rokopisu ostavše pěsni) potem leta 1868. kupila ‚Matica slovenska' v Ljubljani". — Kdor hoče zvedeti, kakó jih je „Matica" kupila, naj pogleda v „Zvon" 1870. léta, kder se od 300. straní dalje vse to na tanko pripoveduje, kakor se je godílo; vzame naj potlej v roko tudi „Novice" s 1870. léta in odpre v njih 350. stran, ter čitati ima ondukaj te zgodovinske besede: „gospá Pfeiferjeva se je odpovedala pravic do Vodnikovega rokopisa, ktere je imela kot dednica gosp. M. Kastelca (ki je bil nje oča), ter izrekla, da prepustí rokopis Matici slovenski." G. pl. Kleinmayru ponavljamo zopet, kar smo mu bili uže zaprétili, da zgodovína se ne piši nobenej posámičnej svojáti na ljubav, ter ne vprašaj, kaj utegne temu biti prijétno, a kaj ónemu neprijétno! Le neustrašena resnica bodi nje svitla boginja!

G. Julij pl. Kleinmayr na 89. stráni beseduje: „tedaj je (Vodník) 1. stare, narodne pésni nabiral, opilil, olikal ter zopet narodu vrnil in 2. je skladal nove in sicer v narodnem duhu. Zaslédil je kmalo pravo mero in pravo pravilo." — K temu odgovarjamo: ne more se reči, da narodnih pésnij Vodník nikoli ní zbiral, ker jih je od njega ostalo v rokopisu dva sešítka, največ le samih kratkih poskóčnic, izmej katerih je potlej kakšno kítico popravljeno vzprijél tudi v svoje pésni. Takó na pr.

je v „Milici“ 1. in 3. kítica predelana iz narodnih. A posebno zanímljivo je védeti, kakó so v njej vzrastle beséde:

Samši bo Mílica
Jagnjeta pasla,
Da ji bo kítica
Siva dorasla.

Oćédil jih je namreč iz néke zeló kosmate, mej ljudmí pobrane poskočnice.

A drugačno je vprašanje, koliko je Vodník sam nabral mej narodom, ako jih je rés kaj nab́ral, junaških dolgih pésnij, ki so bile uže ob njega dobi jele hirati, če nam tudi nekdanji profesor Ivan Anton Župančič v predgovoru drobne knjižice, v katerej ima slovénsko pésen o „Pégamu in Lambergarji“ z némškim prevodom (Der (?) Turnier zwischen den beyden Rittern Lamberg und Pegam. Laibach 1807.), trdno priča, da so tedàj Pégama in Lambergarja še prepevali na Gorénjskem povsod ob Savi in zlasti okolo Bégun. Bodi si kakor kóli, a izvestno je to, kar čitamo v zgodovini, da je namreč uže pred Vodníkom bil nekoliko naših pripovedoválnih pésnij mej ljudmí zbral njega roják (Šíšnec), avgustinec Disma, po priímku Zakótnik, umrši 1793. léta. Morda je vsaj nekatere poznéje Vodník presnél od njega; kajti Marko Pohlin v spisu „Bibliotheca Carnioliae“ na 16. stráni poroča, da je Zakotnik izmej drugih imel tudi té: a) „od Pegama“, quam Lienhart in germanicum atque in suum lib. Blumen aus Krain transtulit (v šestomérih); b) od „Jurja Kobila“; c) od „Krayla Mathiaža“; d) od „lipe na staremu tergu“; e) od „lepe Vide“: Lubček se na rajžo spravla etc. — Da bi le Marko tukaj ne bil postavil ṕsmen „etc.“, nego pač namesto njih povédal, katere pésni je vrhu teh Zakotnik še hranil! Kdo ne vé, da je „lepo Vido“ ogladil kesnéje Preš́ren, predno je prišla v Andreja Smoléta zbirko, in da je Preširen o „lipi na starem trgu“ sam zložil pésen, zvano „Povôdnji móž“? Vedno so se Preširnovih tenkih ušes dotikala stara poročila iz popréjšnje dobe slovénskega pésništva. Morebiti je Zakotnik slišal ter bil zapisal i pésen o „Rávbarji“; kajti Vodńk je nam shranil vse tri, namreč: o „Péganu in Lambergarji“, o „ženítvi kralja Matijáža“ in o „Rávbarji.“ Žal, kà je izginila Zakotnikova zbirka! Povédala nam bi, v kacem obrazu je on mislil narodne pésni dati na svítlo; kajti pošteni Vodn k jih je res likal, res je vsako predelal, a časi vrlo nesprétno. Često se mu je pripétilo, da ní popravil, nego pokvaril. O tem se lehko uvéri vsak, razgenivši rokopis narodnih, z Vodníkovim peresom zabeléženih in zdaj v

knjížnici „Matice slovénske“ hranjenih pésnij, v katerih najde takój, da so malo ne vselej najboljše besede baš óne, ki jih je vanj bil zapisal prvič, kakor je namreč ali slišal mej narodom, ali našel v Zakotniku, ali uže poprej bil prestrôjil sam on ter kesnéje prišel z nova prenarejat in še mnogo bolj drugačit, ker je ménil, da njega dozdanji popravek še ní dober. Morda je tudi v celoto déval raznolíčnosti, ki jih je ta ali óna pesen dobila vsaka v svojem kraji, koder se je katera péla. O tem pripoveduje i Župančič, kar oménimo skôraj. S kratka, ob zadnjem izdávanji Vodníkovih narodnih pesnij so se vedno izkopavale óne besede, katere so kakor zasute ležale zdolaj pod novéjšimi popravki. Ali da tudi té često zopet niso prvobitne, vzéte iz prostega naroda ust, ne more tajiti nihče, kdor je koli primérjal besede, kakeršne ima v pésni o „Pégamu in Lambergarji“ Vodník in kakeršne baš I. Anton Župančič, ki v predgovoru očito pripoveduje, da mu je to slovénsko pesen dal Vodník sam, kateri jo je imel često zapisano po raznostih, kakor se poje tukaj ali tamkaj. Samó dveh kitic si ogledimo!

Župančič.	*Vodník.*
Vŭ lini stara mat' stojí,	Vŭ lini góspa mat slonévš',
Inù per sebi govorí,	Kaj Krištofu podá, vidévš',
De to pa že nič prida ni!	Kak' púhti Pegam se, zvedévš',
Do sina teče svojiga	Tekó do sina svojega,
Do Kristofa Lambergarja,	Do Krištofa Lambêrgarja,
De b' lepo ga podúčila.	Povédat, kak' da naj ravná.

Kdo mahoma ne vidi, katero je tukaj narodno a katero ne? Víkanje: „tekó (mati) da sina svojega“ ter nemčevánje: „povédat, kak' da naj ravná“ itd., kaže, kde je prostih ljudíj prvobítnost, a kdé učena pohaba, ako ničesar ne izpregovorímo o slóvniških obrazih: slonévš', vidévš' itd. A Vodníka ne kárajmo preostro; saj tega ní bil on kriv, nego doba, v katerej se je poródil. Sam Preširen se ní mogel osvoboditi, kakor smo videli, óne pomotne misli, ki je bila do naših dnij ostala mej Slovéni, da je narodne pésni trebé popravljati, ali da bolje rečem, — kvariti. Nikomur se jih ní dotikati! Čim bogatéjši je kdo z učilniško, rekše tujo omíko, tem okôrnejši v táko rabo! Ostavíte narodne pésni, kakeršne poje narod, a gladite jezik v svojih spisih, ki so često gladíla žejni in lačni! Učite se od Vuka Stefanovića! Mnogo raziskavati in govoriti bi se dalo i o Smolétove zbirke pésnih, ki so tudi predelane. Bog vé, če ne bi o nekaterih še zdaj bilo možno ustanovítiti, v kacem obrazu jih je zbirateljem dal narod, a v kacem so mu jih oní zopet vrnili!

Tukaj mi je spis trebé denes prekiniti a tudi popraviti nekoliko tiskóvnih pomot, ki sem jih v zadnjem „Zvonovem“ čislu sam kriv. Na 385. str. v 8. vrstíci od zgoraj dolu prosim čitati: „dalje prihodnjič“, a ne: „konec prihodnjič“; a na 378. str., kder so tehtovítejše hibe, naj se v 1. vrstíci od zgoraj dolu čita: „napona“, a ne: „napora“, ter v 18. vrstíci od zdolaj gori: „nedognanimi“, namesto: „nedognami“, in v 1. vrstíci od zdolaj gori: „vinôgradskega zakona“, a ne: „rudarskega zakona“, kakor je g. pl. Kleinmayr z verujočim srcem prepisal sè 14. in 28. straní Radičevega, v letopisu „Matice slovenske“ 1879. léta natisnenega zdèlka po imeni „slovenščina v besedi in pismu po šolah in uradih“. Ondukaj se rečeni zakon imenuje „štajerski rudarski red“. Ker zadnjič tega nisem utegnil raziskavati, vzel sem vso stvar pozneje v roko ter našel, da nemška matica oménjeni štirski zakon imenuje: „dess Fürstenthumbs Steyr BerckrechtsBüchel“, a slovénski prelagatelj da ga zôve: „Nasiga Suetliga Cassaria Gorskih Praud Vstaierske Vkoroske inu Vkranski Dezelle Resničv Poterienie“. Temu bi zdaj mí ob kratkem dejáli: „vinôgradski zakon“, ker namesto besede „vinôgrad“ Slovéncem po nekod rabi tudi „górica“, ter 7. člen v teh „górskih pravdah“ slôve takó: „Vsi nepraui potie htim vinogradam, inu od vinograda, leti, kier neiso od stariga navadni billi, tijsti se imaio zdaici po s: Mathija dan prepouedat, kateri bi pak za toisto prepuuid namaral, ta ie gorskimu Gospudu tri marhe (marke) zapadel.“ Preložene so te „górske pravde“ na slovenski jezik bile mej 1633. in 1644. létom, kar je lehko dokazati, a ne (po Radiči) 7 lét pred začetkom Trubarjeve pisateljske delavnosti, nego 83 do 94 lét po začetku te dobe. Vedno se mu je dobro paziti, kdor se koli misli opirati na raziskavanje prenaglo vihrajočega g. Petra pl. Radiča, ki je kriv tudi tega, da je g. Julij pl. Kleinmayr óna dva Pohlinova rokopisa, ki se zôveta „Bibliotheca Carnioliae“ in „kraynska Kroneka“, zváril v en rokopis. Ako hočeš videti, kakó se je to moglo pripetiti, čitaj najprvo 16., 17. in 18. stran v Radičevem, zgoraj oménjenem spisu, in potem 67. stran v „Zgodovini slovenskega slovstva“.

Ker mi v tej kritiki bode tudi govoriti o samem sebi, za tega delj sem hotel svoje ime stóprav na konci povedati; a slišim, da nekateri drugim podtičejo greh mojega déla, in zatorej se podpisujem uže tukaj.

Fr. Levstik.

(Dalje prihodnjič.)

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. V J. R. Milčevej tiskarni v Ljubljani je ravnokar izšla knjiga pod naslovom: „Nauk o harmoniji in generalbasu, o modulaciji, o kontrapunktu, o imitáciji, kánonu in fugi s predhajajočo občno teorijo glasbe in s pristavkom o harmonizovanji starih tonovih načinov z glavnim ozirom na učence orglarske šole“. — Spisal Anton Fœrster, vodja orglarskej šoli itd. v Ljubljani. — Knjiga obseza 94 stranij v velikej 8ki in velja 1 gld. 30 kr., po pošti pod križnim ovitkom 5 kr. več. — Dobiva se samo pri J. R. Milci v Ljubljani, Stari trg št. 19. — „Jugoslavjanskega Stenografa“, kateri list izdaje naš marljivi rojak prof. Anton Bezenšek v Sofiji, smo ravnokar sprijeli IV. tečaja zadnje (6.) čislo. Ločenim po cirilskem in latinškem črkopisu iskati nam je južnim Slovanom jedinstva jedino le v stenografiji in lep dokaz o tem nam je baš navedeni líst. V njem čitaš slovenske, hrvatsko-srbske in bolgarske pesni, članke itd., združene v jedinstvu stenografske umetnosti in kar je jugoslovanskim idealistom še politična sanja — namreč združenje jugoslovanskih plemen — vidiš tukaj teoretíčno in praktično na literarnem polji uže izvedeno. List stane na leto 2 gld. av. v. Kdor se hoče nanj naročiti, ni mu treba takoj pošiljati naročnine, nego naj samo svoje ime priglasi „uredništvu Jugoslavjanskega Stenografa v Sofiji“. — V zalogi J. Giontinijevej izšla je ravnokar knjižica: Stenographisches Gebetbuch für katholische Studirende. S pomočjo gospodov J. Gnjezde, R. Merčuna, profesorja T. Zupana sestavil jo je gospod dr. Janez Gogala, častni kanonik in profesor na tukajšnjem višjem gimnaziji. Tekst pa je lično stenografovan od profesorja Heinricha. Stenografovane so tudi slovenske pesni: „Pred stolom“, „Pred Bogom“, „Pred govorom“, „Po govoru“ in cesarska. Cena knjigi je 1 gld. — Uže zadnjič smo omenjali na tem mestu, da je „Matica slovenska“ iz Prage prejela na novo natisneni „Prirodopis živalstva“, ki ga je po petnajstem nemškem izdanji A. Pokornega povsem predelal in poslovenil prof. Fr. Erjavec v Gorici. Denes temu še dostavljamo, da ima knjiga 522 dobrih podob, da je jako lepo tiskana in ukusno in solidno v platno vezana, s kratka, gotovo najlepša šolska knjiga, kar jih je bilo dozdaj izdanih v slovenskem jeziku. Predložena je tudi uže naučnemu ministerstvu, da jo odobri za učno knjigo. — V „Narodnej tiskarni“ v Ljubljani se tiska ín bode skoraj dotiskana druga lepa 15 tiskanih pol obsežna šolska knjiga: Občna zgodovina, III. del: Novi vek, katero je spisal neutrudni naš pisatelj gosp. Janez Jesenko, c. kr. gimn. profesor v Trstu. — Ed. Musil na Dunaji (Wien, Tuchlauben 6) priredil je novo izdanje Musilovih pisank s slovenskim tekstom in z raznimi zgodovinskimi podobami. Vsa zbirka se pošilja na ogled zastonj in franko. — G. Fr. Kosec, župnik v Truškah pri Kopru, izdal je uže pred poluletom oznanjeno knjigo „Spovednik in njega služba“. Knjiga 304 stranij vélike osmerke obsežna je na prodajo pri g. pisatelji in v katoliškej bukvarní v

Ljubljani ter stane 1 gld. 20 kr. — V „Narodnej tiskarni“ je g. V. Eržén dal na svitlo „Zbirko štirih na slovenski jezik preloženih povestij.“ Vsebina: Osveta — Naib in Gusmala — Moj prijatelj Werestyeski — Mati Alfonza. V Ljubljani 1881. Zalóžil izdajatelj. — Natisnila „Národna tiskarna“. Delce obseza 3 tiskane pôle. Cena 15 kr., s pošto 17 kr. zvezek. Dobiva se pri g. pisatelji in tudi v „Národnej tiskarni“.

Marko Jurčič †, oča pokojnemu pisatelju Josipu Jurčiču, umrl je 4. junija t. l. na Muljavi pri svojem sinu Antonu v 81. letu svojega življenja. K smrti mu je kolikor toliko pripomogla velika žalost za svojim ljubljenim sinom Josipom. Bodi mu lahka zemlja!

Odbor za Jurčičev spomęnik je do sedaj uže nabral ter v podpornem obrtnem društvu na obresti naložil nad 1000 gld. Najbolj se je do sedaj s svojim doneskom obneslo mesto Kranj, kjer je mej ondotnjim meščanstvom g. prof. Davorin Karlin nabral 117 gld. 30 kr. — Notranjski rodoljubi napravijo v teku tega meseca v Dolenjem Logatci veliko narodno veselico v prid „Jurčičevej ustanovi“, iz katere obrestij se vsako leto nagradi kakšno literarno delo. Vivat sequens!

V Ljubljani je v začetku m. m. umrl Josip Piller, 78letni upokojeni svetovalec c. kr. dež. sodnije, jeden izmej zadnjih treh še živih sošolcev Preširnovih. Kakor Preširen, tako je bil tudi Piller nekaj časa učitelj pesniku Anastaziju Grünu, ko je ta bival v Klinkowströmovem zavodu na Dunaji.

Občni zbor „Glasbene Matice“ dné 20. junija 1881. Iz poročila tajnikovega in blagajnikovega je razvidno, da „Glasb. Matica“, čeravno nema velike podpore, dobro deluje za domačo glasbo. Pretečeno leto je to društvo razposlalo svojim udom sledeče muzikalije: „Zbirko slovenskih napevov, ubranih za čvetero ali petero moških glasov. Zvezek VII. in VIII,; „Lavoriko“, zbirko moških čveterospevov in zborov v posameznih glasovih; dr. Benj. Ipavčevo „koncertno kadriljo“ za glasovir in poročilo o društvenem delovanji za 1879. in 1880. leta. Odbor je kupil v društveno last Ant. Hajdrihovih skladeb I. zvezek in bo skrbel, da se kmalu tiskajo v posameznih glasovih „Lavorike“. Odbor je prosil pri c. k. deželnej vladi državne podpore in upati je, da jo društvo tudi dobi. Kranjska hranilnica pa je tudi letos darovala društvu 50 goldinarjev. Blagajnično stanje je ugodno in izkaz računom kaže, da je imelo društvo koncem decembra 1880 l. glavnice 840 gld. 25 kr. (ustanovnine); vseh dohodkov je bilo 966 gld. 92 kr., stroškov 874 gld. 3 kr., tedaj znaša ostanek 92 gld. 89 kr. v gotovini in navedena glavnica. Po želji gosp. Domicljа prevzame „Glasb. Matica“ za Miroslava Vilharja spomenik nabrane darove v znesku okolo 270 gld. ter bode skrbela, da se ta znesek pomnoži in preljubljenemu slovenskemu skladatelju kar je mogoče kmalu postavi spodoben spomenik. V odbor so bili izvoljeni: gg. Franjo Ravnikar (predsednik). Feliks Stegnar (blagajnik), Franjo Drenik, Vojteh Valenta, Josip Maier, dr. Karel Bleiweis, Anton Foerster, Fran Hlavka, P. Angelik Hribar, Anton Nedvěd, Anton Razinger, dr. Josip Starè, Dragotin Žagar, vsi ti v Ljubljani; Simon Gregorčič, kaplan v Rifenberku, Danilo Fajgelj v Tolminu, Franjo Grbič v Cirknici, dr. Benj. Ipavec v Gradci, Matija Šušteršič v Krškem, Ivan Žerovnik v Gorjah, Anton Gnjezda v Zagrebu. V. Valenta.

Staroslovanski napevi. V Zagrebu je iz knjigotiskarskega i litografičkega zavoda C. Albrechta te dni izšla: „Hrvatska misa, spjevao ju in napjev glasbotvorio godine 1725 o. Petar Knežević, magister chori (rodjen godine 1702. v Kninu, umro godine 1768. u Sinju u Dalmaciji. Uz pjesme sv. apostola Cirila, sv. Adalberta i dr. Abbé Liszta za moški zbor udesio Fr. Š. Kuhač. Troškom izvršajučoga odbora za hrvatsko hodočašče u Rim godine 1881." (Partitura).

V. Valenta.

† *Franjo Krežma,* mladi hrvatski umetnik na goslih, znan tudi Ljubljančanom, ko je 20. julija 1877. koncertoval s svojo sestrico Ano v čitalnici in vse občinstvo očaral s svojo izredno igro, umrl je 17. junija v Frankfurtu, kjer je bival koncertni mojster pri slovečej Bilsejevej kapeli, ki ima svoj stalni sedež v Lipsku. Ranjki se je rodil v Osieku leta 1862. in po končanih studijah bival v dunajskem konservatorji; vodil ga je oče po svetu in je v Parizu, v Milani, v Rimu in sploh povsod z največjo pohvalo koncertoval. Od njegovih skladeb bodi omenjena le ona op. I., katero je našej „Glasbenej Matici" daroval in jo je ta dala tudi tiskati; skladba je za gosli in glasovir in ima naslov „Moje sanje". S to skladbo je pokazal K. tudi svoj lepi talent za kompozicijo.

V. Valenta.

„Vienac", ki je nedavno prinesel Jurčičevo podobo, priobčil je v svojih zadnjih dveh številkah tudi dobro pisan životopis njegov.

G. dr. Ignacij Klemenčič, asistent na gradskem vseučilišči, izročilje nedavno dunajskej akademiji znanostij razpravo: „Ueber die Dämpfung der Schwingungen fester Körper in Flüssigkeiten," da jo natisne v svojih spisih.

Iz Prage se nam piše sredi junija: Nedavno je izšla tu knjiga z naslovom: Literatura na Slovensku, její vznik, rozvoj, význam a úspěchy. Napsal Jaroslav Vlček. 16 tiskanih pôl v 8ki. Čital sem o tej knjigi mnogo kritik, čeških, slovaških in nemških, slišal tudi referate o njej v raznih društvih, a povsodi se pravi, da je knjiga izvrstna. Dosedaj niso imeli Slovaci nikakeršne literarne zgodovine. Čehi so trdovratno molčali o njih, ostali svet jih ni poznal, le tu in tam je napisal kakšen članek o slovaškej literaturi ta ali oni ruski učenjak. To je torej jedina knjiga, ki nam kronologično in pragmatično podava razvoj slovaške literature. Ta knjiga je pa tudi prvo delo g. J. Vlčka, jako nadarjenega in pridnega Slovaka. — Narodní divadlo zove se krasno monumentalno delo v velikem formatu s podobami, katero bode vsestransko opisalo véliko narodno gledališče. Vse delo bode obsezalo kakih 6—8 zvezkov; prvi je uže izšel in prinesel lepo podobo gledališča, posamične kose ornamentike, obraz dr. Riegra in arhitekta Joz. Zitka. Urednika sta mu Fr. Šubert in slikar O. Pinkas. Cena vsakemu zvezku 80 kr. — Jurčičevo biografijo so prinesli tudi „Květy". Posneta je po „Slov. Nar.", sestavil jo J. J. T. (to je Toužimský). Nekrolog o Jurčiči ima tudi „Ruch". V dijaškem družtvu „Slavia" čital je slovensk visokošolec njegov nekrolog. — „Ruch" prinaša v poslednjej številkí od 25. maja razpravo o živenji in delovanji dr. J. Bleiweisa", katero je predaval g. J. V. Lego na slovenskem večeru v „Uměleckej Besedi" dne 14. majnika. Tudi Miklošičevo podobo in kratko biografijo prinaša „Světozor", ki je uže pred dvema letoma objavil tudi Jurčičev životopis s podobo.

O našem slikarji Janezu Šubici, ki sedaj slika v narodnem gledališči, pišó češki listi kaj pohvalno. „Narodní listy“ od 10. maja mej drugim pravijo: „Pokud malířských sil, ve „foyeru“ zaměstnaných, se týká, poznali jsme v Šubicovi sílu, zejmena v koloristickém ohledu vynikající. Kresba umělce taho je naskrze správná a jistá, modellace měkká, podrobná, i v půltonech bedlivá, barva jeho životná a svítivá.“ Te vrstice je pisal znani estetik in poznavatelj slikarstva prof. dr. Miroslav Tyrš.

Češki pesnik Svatopluk Čech je dobil od španjske vlade zlato medalijo težko 100 gramov v darilo za najboljšo pesen češko v slavo Calderonu, čigar smrti se je sedaj dvestoletnica praznovala. Svatopluk Čech ima tudi državno štipendijo kot izvrsten pesnik, na leto 400 gld.

Nedavno je bil tu v Pragi g. Peniżek. V „Uměleckej Besedi“ je predaval v društvu „Akademiků židů“ (Peniżek je namreč žíd) o Prešírnu. Čital je najlepše njegove pesni v češkem prevodu in dodaval tu in tam pojasnila iz življenja Preširnovega. G. Penižek pozna naše literarne razmere kaj dobro, čital in proučil je vse, kar se je sploh do sedaj pisalo o Prešírnu. Prevodi njegovi so v jezikovem oziru dovršeni in tudi, kar se vsebine tiče, še precej natančni. Pa kako more žid Prešírna umeti, kako ga more čutiti! Govoril je o njem tako frivolno, da me je grabila jeza! Kar se stvari same tiče, trdi g. Penižek, da Prešíren in Čelákovský nista osobno občevala, ker je bil Čelákovský ravno takrat, ko je Prešíren na Dunaji študiral, v nekej plemenitaškej rodbini domačim učiteljem. Dalje pravi, da Prešíren ni bil nikdar v Pragi. (Tega tudi nihče trdil ni. Ured.) Najbolj neverjetno in nerazumljivo se mu pa zdi, kar se govori o Prešírnovej ljubezni. Ta idealna ljubezen Prešírnova, (da s svojo Julijo ni občeval), nastala je, pravi, v glavi slovenskih literarnih historikov. (Ko bi g. Penižek poznal tiste žive vire, iz katerih so zajemali slov. lit. historiki, sodil bi o tej stvari drugače. Ured.)

V Taboru je umrl dne 4. junija ravnatelj ondotnjemu realnemu gimnaziju g. Václav Křížek. To je bil mož o nas južnih Slovanih jako zaslužen. Bil je svoje dni profesor v Varaždinu, spisal in izdal je pozneje anthologijo južnoslovansko. Ta knjiga je zelo razširjena po Češkem, skoro vsak višjigimnazijalec jo ima. Oni dijaki pa, ki so študirali pod njim, znajo vsi kolikor toliko srbski, hrvatski in slovenski. Pripovedujejo mi njegovi učenci, s kakim navdušenjem jih je učil srbske narodne pesni čitati in prelagati. Tudi g. Penižek je njegov učenec. Sicer je bil mož učen historik, ki je izdal mnogo zgodovinskih učil v češkem in nemškem jeziku. Nedavno je bil za neko zgodovinsko mapo odlikovan z zlato medalijo.

„Stihotvorenija K. K. Slučevskago“ knjiga II. 1881. St. Peterburg. Marljivi pesnik podaje, mej nekaterimi proizvodi tudi precej prav dobrih, dovršenih čuvstva polnih pesen. — Dmitrij Kajgorodov, profesor St. Peterburgskega lésnega zavoda izdaje: „Besêdy o russkom lêsê s podobami. Posebni namen pisatelju, opisati razno drevje, je vzbuditi v narodu ljubav do drevja in zabraniti tem potem njegovo iztrebljevanje. R.

„LJUBLJANSKI ZVON“ stane vse leto 4 gld., pol leta 2 gld., četvrt leta 1 gld.
Naročnina pošilja se upravništvu v „Narodnej tiskarni“ v Ljubljani.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugova. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**

Tiska „Národna tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji: **Janko Kersnik, Fr. Levec, dr. Ivan Tavčar.**
Leto I. **V Ljubljani, 1. avgusta 1881.** Štev. 8.

Težka obramba.

Obétal sem ti čésto,
  Da bodem vítez tvój,
Če strélo v té odpadnik
  In lók obrne svój;

Če vséka po novínah
  Ležnívo in strupnó
Za národne te misli
  Njegôvo kdàj peró.

Tí vitezov zdaj mládih
  Imáš obílo, znám;
Beséde vender svôje
  Zató ne poteptám.

A téga nési rekla,
  Da branil bi te jàz,
Če narodnják očrni
  Z jezíkom ti obràz.

Presládki gospodíči,
  Ki zgrínjajo se k vàm,
Strašnó so ust ohlápnih
  Resnícam in lažàm.

In kadar spet v Ljubljáno
  Veséli prišumé,
O tebi, tvojej sestri
  Vesélo govoré.

Poljùb od Béle Cérkve
  Po dvakrat zvémo vsák:
Prinese nam ga véter,
  Prinese narodnják.

Ni tega nési rekla,
  Da zá-te v boj ognjén
Spustím se oboróžen
  V jezíke mladih žén,

V jezíke mater, déklic,
  Katerim srd kipí,
Slišéčim, da za tôboj
  Ves moški svét medlí.

In to je bilo módro,
  Premódro tí deklè!
Kà nési zapodíla
  V to črno vôjsko mè.

Da jaz namésto jedne
  Stó imam trdnih rók,
Ter védno maham ž njimi
  Na vse straní okróg;

Da prímem v vsako róko
  Po stó ostrih perés,
Ter víteški se vržem
  Za té v oróžni plés:

Kaj to bi vse pomôglo?
  Pretéžek je ta bòj!
Gospódkov, žén in déklic
  Upéhal bi me ròj.

Bridkéjši, nego strela
  In lók in meč in strúp,
Deklétom od jezíka
  Udárec je gorjúp!

Málej.

Rokovnjači.

Historičen roman.

Po pokojnega Josipa Jurčiča osnovi spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

Štirinajsto poglavje.

Troilus: Vse besede ste mi vzeli, —
Pandarus; Z besedo se ne plača dolg.

Shakespeare.

Kake četvrt ure hodá od denašnje železniške postaje Zagorje, uzidane v skalnati breg deroče Save, leži v ozkej postranskej dolini, raztezajočej se proti severu, glažuta in rudnik istega imena, kakor ga nosi postaja železniška; poleg raznih rud kopljejo tamkaj tudi v obilej meri premog.

V času naše povesti še ni bilo tukaj rudnika. Nekov podjeten tujec ustanovil je bil sicer pred več leti glažuto, in je rabil pri svojih tovarniških opravilih uže premog, katerega je dobival brez velicega truda na nekaterih mestih kar vrhu zemljé; a pripisovali so takrat še tej tvarini slabo lastnost, da daje steklu oni zelenkasti svit, kateri mu jemlje velik del njegove vrednosti in zato so steklarji rajši sekali gabre in bukve po visokih, bližnjih hribih za svojo tovarniško uporabo.

Čeravno tedaj v Zagorskej dolini ni bilo onega živahnega in nikdar ne mirujočega šuma in hrupa, kakor ga nahajamo dandenès tamkaj in povsod, koder gospodujejo stroji in samo stroji, vender v onem času ta kraj ni bil tako zapuščen, kakor bi se po njegovem divjem, goratem lici lehko sodilo.

V glažuti uže imelo je dokaj delavcev opravila, in tudi oskrbnikov in uradnikov ni primanjkovalo. Ob Savi se ve da železniške postaje ni bilo, a bila je tam postaja za ladije, katere so vozile silno veliko raznega blaga od Ljubljane doli v spodnje kraje, celo do Belega Grada, in nazaj. Kar se je vozilo doli, teklo je z valovi vred navadno le mimo, a kar je prihajalo gori, ustaviti se je moralo, da so brodniki in vozniki menjali ali vsaj napojili svoje težke vole, kateri so vlačili

hodeč po obbrežnej stezi polne ladije po Savi navzgor, in katerih je bilo časih po štiriindvajset upreženih v jedno ladijo.

Blago, katero je bilo namenjeno na Gorenjsko, zlasti za Motnik, Kamnik, Kranj in za više gori, izkrcavali so v Zagorji; in kar je prihajalo iz imenovanih krajev, nalagali so tamkaj na velike ladije, da je plulo dalje proti jugu.

Tudi mnogo onega blaga, kar ga je moralo proti Ljubljani, nalagali so v Zagorji z ladij na vozove, kateri so vozili potem preko Trojan po Črnem Grabnu v Ljubljano.

Posebno, ko se je sklenil mir 14. oktobra 1809. v Schönbrunnu, in je Napoleon ustanovil „Ilirske provincije", ter je vsled mirovne pogodbe uredila se meja proti Štajerskej, katera je ostala avstrijska, a vsa Kranjska in Hrvatska do Save postala Francoska provincija, bil je promet po Savi in zlasti preko Zagorja na Trojane jako živahen; kar so južne dežele pošiljale gori proti središču Kranjske in Ilirije, potovalo in vozilo se je todi skozi Zagorje in Črni Graben.

Kaj čudo torej, da so cvele v Zagorji krčme, in da krčmarji tamkaj niso bili vsi kmetski ljudje; ker ni samo kmet vozil in trgoval tamo, nego marsikateri gospod prišel je tod mimo in francoski oficirji, ki so hodili proti Zagrebu in nazaj, ostajali so radi v Zagorji; bodisi da se okrepčajo za utrudljivo pot po hudih klancih skozi Črni Graben, bodisi da dobé še kaj dobrega v želodec, predno sedejo v v čolne; kajti do Zagreba doli bilo je malo postaj, in njihovi čolni imeli so navadno strogo odmerjeno in preračunjeno pot.

Jedna gostilna na spodnjem konci Zagorja bila pa je za to osnovana, da je sprejemala gosposke goste.

Tamkaj se je dan pozneje, kakor so se vršili oni dogodki, o katerih smo pripovedovali v prejšnjih poglavjih, ustavil okolo poludne kmetsk samcat voz, s katerega, oziroma s sedeža na njem iz slame improvizovanega, zlezel je mož, star kakih petintrideset let, v opravi francoskih vojaških uradnikov.

Krčmar je stopil sam pred hišo, in videč, da ima pred seboj višjega uradnika, prikloni se globoko ter potem pobere potnikovo torbo z voza, in gre za njim v sobo.

„Ali dobim tukaj nocoj prenočišče, ako treba?" vpraša tujec.

Do zdaj še ni bil krčmarja pogledal; a tudi ta, vajen jednacih gostov, se ni bil za njegovo osobo več zmenil, nego je bilo uljudnemu gostilničarju proti gostom treba.

„Se ve da!“ zavrne ta francoski, kakor ga je bil oni ogovoril; pa tujčev glas se mu je nekako znan zdel, in zato upre zdaj bolj pazno svoje oči vanj in precej potem nadaljuje z iznenadenim glasom slovenski:

„A, glejte, gospod Brnjač, Vi ste! Kdo bi bil mislil, da Vas tu vidim, in v tej opravi? Čestitam Vam, gospod, čestitam!“

Rekši prikloni se še parkrat in stopi znancu malo bliže. Poznalo se mu je na lici, da ga to spoznanje jako veseli.

A obraz tujčev ni kazal jednacega veselega izraza; bil je sprvega osupnen, pa ko se je pri prvih besedah krčmarjevih hitro proti njemu obrnil, spoznal je očividno tudi starega znanca, in z nekako prisiljeno prijaznim naglasom rekel je, in sicer tudi slovenski:

„Vraga! Tudi jaz nisem vedel, da ste Vi zdaj tukaj! No, veseli me, gospod Medved, da se Vam dobro godi, kakor vidim.“

Rekoč se ozre po ukusno opravljenej sobi, ter hladno pomoli svojo roko krčmarju.

„Oh, bolje bi bilo lehko, bolje,“ reče ta, „stari ostanki, veste, ti me še tarejo! Ko bi teh ne bilo, gospod Brnjač, ko bi le teh ne bilo! Pa Vam se mora dobro goditi, Vi ste jo pa zadeli, to Vam pravim! I, kaj pa ste vender zdaj?“ vpraša radovedno.

„Jaz sem tajnik maršala Marmonta,“ odgovori ta samosvestno, in se obrne proti oknu.

Obraz krčmarjev razleknil se je silo na dolgo; a pri vsem osupnenji zaigrala mu je neka lisičja poteza na ustnih.

„Ah, tajnik pri njegovej ekscelenci,“ vzklikne hitro, in se še jedenkrat prikloni; „dovolite ukazati, da Vam postrežem; trudni ste gotovo; in prosim, sedite tu sem v zadnjo sobo; hladna je, in nikdo Vas ne bo motil!“

Rekši odpre vrata na drugem konci sobe.

„Napravite mi, kar hočete, gospod Medved; vem, da imate dobro kuhinjo in dobro klet; pa čakajte malo: vedite, jaz nisem B r n j a č, jaz sem V ê r n a z z, vedite, V ê r n a z z!“

„Kakor ukazujete, gospod tajnik!“ pritrdi krčmar, in odide iz sobe.

Zunaj pred vrati pa malo postane, in ista lisičja poteza, katera je bila prej mu zaigrala samo malo na ustnih, prevlekla mu je za trenutek ves obraz; roko stisne v pest in zamrmra mej zobmi: „Bodi Brnjač ali Vêrnazz! To vem, da si meni petsto srebernih kron dolžan;

in da mi jih boš zdaj plačal, če tudi v francoskih frankih, zdaj, ko vem, kje te imam iskati; le čakaj!“

Tako godrnjaje ide v kuhinjo.

Gost v sobi pa je tudi tako za krčmarjem vzdignil pest, ko je ta duri zaprl za seboj, ter jęzno siknil mej zobmi:

„Da bi te zlodej! Oderuh ti stari! Kaj te moram srečati ravno tedaj, ko bi se prej smrti domislil, ko tebe? No, le čakaj, ti me ne boš odrl ne. Dal ti bom dobro besedo, pa bo! Kaj sem zastonj tajnik maršalov? In glej ga, oderuha, prva njegova beseda je bila: ‚stari ostanki‘! Nesramno terjanje!“

Tako govoreč izvlekel je iz žepa kratko pipico, iz morske pene izdelano, kakor so bile takrat v navadi, in si jo je nabasal.

Bil je visoko rasten mož, slok in bolj slaboten; obraz je bil malo pegast, lasje uže redki; črne brke zakrivale so mu zgornji ustni. Star je bil morda v istini kakih petintrideset let, a na prvi pogled videti je bil starejši. Vtis, katerega je prouzrokovala njegova osoba, ni bil prijeten; nemirne njegove oči, in tesno skleneni ustni ga nista storili tacega, da bi mu človek naglo zaupal; rumenkasta barva licem ter globoke poteze po njih pa so kazale, da ima mož uže doberšen kos od strastij razburjenega življenja za seboj.

Ko se krčmar vrne z buteljo vina, gledata se znanca zopet, kakor prej, prijazno; govorila sta o vremenu, kajti dekla, katera je pogrinjala mizo, hodila je vedno sem ter tja.

Po obedu si je Vêrnazz zopet zapalil pipo, in ker v to stransko sobo druzega gosta ni bilo, prisedel je krčmar k njemu.

„Dovolite, gospod tajnik,“ reče mu, „da ostanem malo pri Vas! Dolgo se uže nisva videla, in jako vesel sem, da ste me počestili tako nenadoma!“

„Da, da, tudi jaz sem bil iznenaden; a v poslovih sem tukaj; pričakoval bom naših ordonanc, ki pridejo po Savi gori, da jih spremim po Črnem Grabnu do Ljubljane. Nocoj ali jutri pridejo, in jaz sem pooblaščen od njegove ekscelence, našega vojvode samega.“

Pri teh besedah se je Vêrnazz sklonil mogočno nazaj, ter nekako od zgoraj doli pogledal krčmarja Medveda, češ, da boš vedel, kaj in koliko jaz premorem pri vladi.

„A, čestitam Vam, čestitam,“ ponavlja zopet oni, „imenitna služba je to; boljša je, nego avstrijskega generala, in tam bi Vi še ne mogli biti general!“

„Molčite mi o avstrijskej službi;“ zavrne ga oholo Vernazz, „mnogo dela, pa malo jela! A propos, gospod Medved, povpraševal sem uže večkrat po Vašej adresi, a nisem mogel zvedeti, kje bivate. Ljubo mi je, da sem Vas tako po naključji našel, da Vam pošljem tistih par frankov; veste — li?“

„Oh, gospod tajnik, ta malenkost,“ reče naglo krčmar; a takoj se domisli, da je morda vender le preveč rekel, zato pravi precej: „Se ve da, prav bi mi prišli, tisti franki; posebno zdaj, ko je taka težava z denarjem. Vam bode gotovo mogoče takoj . . . . .“

„Denes ne, ljubi gospod Medvėd, denes nikakor ne,“ prestriže mu tajnik besedo; „Vi sami veste, da ni varno potovati dandenes, in zato človek ne jemlje mnogo s seboj; a pošljem Vam v kratkem ono svoto; vrag, to malenkost!“

Pa krčmar se ni dal tako hitro odbiti. Ozrl se je nazaj čez vrata v prvo sobo, in kó je videl, da je prazna, rekel je bolj potihoma:

„Jaz bi pa vender le rad, da mi denes vrnete tisti dolg; zdaj ga lehko; pa v kratkem, kdo vé, kaj bo z Vami, gospod Vernazz? Kdo vé, koliko časa boste gospodovali?“

„Kako mislite to?“ reče oni osorno.

„Zdaj lehko govorim,“ pravi tiho Medvėd, „ko sva sama. Človek ne vé, kako dolgo bomo Francozu pokorni.“ —

„Kaj?“ zavpije Vernazz, „ali vesté, da zapadete vojnemu sodišču, ako Vas ovadim, da tako govorite?“ V njegovih sivih očeh zalesketal je nekakov zloben svit.

„Tega ne boste storili,“ nadaljuje mirno krčmar, „ker bi vojno sodišče tudi o gospodu Vernazzu zvedelo, kako je takrat, ko je bil še Brnjač, svojega prijatelja, plemenitega Basaja izdajalsko spravil pod ključ in potem v vojake, zato da mu je lehko in brez ovirov zapeljal lepo ljubico! Toliko dokazov za to pač donesem, da bo konec Vašega tajništva. Francozi v tacih rečeh tudi ne umejo norcev, in maršal bajè celó ne!“

Oni skoči kakor besen kvišku.

„Človek, kaj noriš? Kdo ti je to povedal?“ kriči divje.

„Tiho, tiho, gospod tajnik, utegnil bi Vas kdo poslušati!“ reče krčmar mirno; „in meni bi bilo žal za Vas in za mojih petsto kron. Ako Vas pa zanimlje zvedėti, od kod imam te novosti, povem Vam lehko: Basaj sam mi je pravil!“

Tajnik je prebledel.

„Kaj, Basaj! Ali je tukaj?“ dejal je jecáje.

„Zdaj ga ni; a časih pride; postal je trgovec, ka-li!“

„In Vi ga ne primete, dezertêrja, ter ga ne izročite straži?“ kriči izpozabivši se Vernazz.

Medved se zlobno zasmeje.

„Vi se ne domišljate, da je on avstrijski ubežnik, in kakor tudi Vi veste, brigajo se Francozi slabo za take ljudi, če ne bi nekdanjemu nadlajtnantu avstrijskemu tudi ne podelili tajniške službe pri guvernerju.“

Vernazz se je ugriznil v ustni in siknil s kletvijo mej zobmi.

Krčmarja se je bilo polastilo neko demonično veselje; vedel je, da mu ta dolžnik denes ne more uiti, in zato ga je hotel izsesati do celega.

„Da ne pozabiva prejšnjega pogovora,“ reče zopet, — „gotovo Vam ne bo težko plačati mi denes tistih petsto kron; pomislite, ubog krčmar v Celji sem Vam jih pred desetimi leti posodil, da ste obdarovali Basajevo ljubico in njenega lumparskega očeta, starega Rakovca!“

Tajnik je bil bled od jeze in strahu. Ta vražji krčmar je morda mnogo, mnogo vedel, in možno je bilo, da to na pravem mestu porabi. Ubraniti se ga ni bilo moči, kajti ako bi ga hotel na kakšen način ugonobiti, ugonobil ga bode tudi on. In denar! Imel ga je toliko prihranjenega, da bi lehko plačal starega upnika, pa kako težko se plača tak dolg, katerega je bil človek uže skoro pozabil; in kdaj si bode mogel zopet toliko prihraniti! Vernazz je bil, odkar je začel denar shranjevati, silo skop in lakomen postal. Sklenil je po kratkem premisleku rešiti, kolikor mogoče.

„Vsega ne morem dati, gospod Medved; petsto frankov imam, te Vam vrnem; ostalo pa drugi pot,“ reče ter seže v žep.

„Ne, ne; vse ali pa nič,“ odgovori trdo oni; „pomislite, francoski oficirji, katere pričakujete, utegnejo kmalu tu biti, in potem ne čakam trenutka več in povem svoje; francoski oficirji tudi ne ljubijo posebno mej seboj tujcev, kakeršen ste jim Vi.“

„Sacrebleu —“ kolne Vernazz, „zlodej Vas vzemi, tu imate, kar imam, tisoč frankov je, za drugo bote vender počakali.“

Rekoč mu vrže listnico na mizo.

Krčmar malo pomisli, a potem prešteje denar ter reče:

„Naj bo, nekaj je; a za drugo bom kmalu prosil; saj veste zdaj, kje sem; ne bo Vam treba povpraševati!“

„Da bi za vrat ali za pete viseli, kjer si bodi, bilo bi mi ljubše!“ godrnja oni.

Takoj po tem prijateljskem razgovoru prišlo je nekaj gostov v prvo sobo, trgovcev, kakor je bilo videti, in Medved jim je odšel streč.

Tajnik je z zelenkastim obrazom obsedel pri mizi; še pušiti se mu ni ljubilo. S stisnenimi ustni je sedel tu, ter srpo zrl pred se. Zdramil ga je vojak, kateremu je bil prej, ko je dospel v Zagorje, naročil pri straži, da mu naznani prihod vojaških čolnov po Savi. In ta mu je zdaj to poročil.

Kakega pol streljaja od Medvedove krčme srečal je tajnik tudi uže dva francoska oficirja in nekoliko vojaških spremljevalcev. Predstavljanje bilo je kratko, kakor navadno pri vojacih. Ko je prvi došlih častnikov, kateri je bil sebe pri predstavljanji imenoval: Boissac, generalni adjutant, čul ime ‚Vêrnazz‘, zategnil je ustni malo, skoro nevidno, kakor v zaničljiv posmeh, a navzlic temu odzdravil je uljudno.

Šli so potem v krčmo k Medvedu. Tukaj stoprav, ko so bili častniki sami, naznani Vêrnazz namen svoje navzočnosti.

„Ha, ha,“ smeje se Boissac, „torej za stražo so Vas nastavili, gospod tajnik! Naj bi nam bili vender nekoliko vojakov poslali, če je tako nevarno!“

„Jaz sem dobil le povelje, preiskati po Črnem Grabnu, in zlasti pri poštarji v št. Ožboltu, če ni nič sumnjivega; in ako ne najdem nič, potem se Vam moram pridružiti!“ odgovori Vernazz malo srdito vsled smeha kapitanovega.

„In ker niste ničesa našli, ste pa prišli po nas! No, to je prav,“ meni Boissac; „pa povedite, kdo se je pa domislil te pravljice, da nas ropárji čakajo tam gori?“

„Predvčeranjim je pri našej vladi naznanil to vest nekov oskrbnik z Gorenjskega. Se ve, da je rekel, da je to le kombinacija, a dendenes moramo previdni biti. Kdaj mislite odriniti, gospod kapitan?“

„Jutri opoludne; kajti čakati moramo še jednega čolna.“

„Torej prenočimo nocoj tukaj in jutri na Trojanah ali v št. Ožboltu; po noči vender ne smemo dalje po Grabnu!“ reče tajnik.

„Ali se bojite?“ nasmehne se kapitan; „pa storiti moramo, kakor nam kaže povelje!“

Vêrnazz onih opazk, katere so merile nanj, ni hotel slišati.

Ko so se bili došleci okrepčali, pričeli so, kajti zmračilo se je uže, mej seboj igrati za denar, in pozno v noč gorela je še luč v Medvedovej krčmi.

Petnajsto poglavje.

Pismo mi v rokah drží,
Tako pravi, govorí:
„Kdo te pošlje, pismo ti?'
Narodna

Oskrbnik Poljak se je jako nezadovoljen vrnil iz Ljubljane. Sprejeli so ga francoski gospodje sicer uljudno in celo prijazno, a dosegel je toliko, — kakor se je sam izrazil, — kakor nič.

Prišed k Mr. Parisu, generalnemu tajniku intendanta Mr. Basellija, kateri zadnji je bil uže prej „conseiller de la Régence", povedal je vse, kar sta bila z dr. Burgerjem ugenila in sklenila, a lehkoživni Francoz se je sprvega smijal vsem tem resnim in tehtnim premislekom. Vedel je sicer uže nekoliko o rokovnjaškej zadrugi, kajti kamniški mestni urad je bil o njih poročal, a ker posebnih dogodkov še ni bilo, kateri bi se smeli pripisovati tem ‚malenkostnim tatovom', kakor je rekel, zato tudi ne treba, da se vlada sama tako hitro vtika v to stvar. Nalog posameznih sodcev in mairov je, iztrebiti v njihovih okrajih tako malo tatinsko golazen. Drugod, kakor v Istri in Dalmaciji, je vlada uže storila, kolikor moči; a tam je zdaj mir; vsaj čutiti ni več tacih roparskih hudodelstev, kakor prej. A tu na Gorenjskem, in posebno v Kamniškem in Brdskem okraji, zadostujejo pač mairi in njim na razpolaganje dani huissierji, da polové te male tatove.

Poljak se je trudil, tajnika prepričati o nevarnosti rokovnjaške družbe, a zastonj. Naposled se je namenil, ko je zvedel, da je intendant Baselli navzočen v Ljubljani, iti še k njemu in tam poskusiti, da li kaj opravi.

Pa tudi Baselli bil je istih mislij, kakor njegov tajnik. Poudarjal je posebno, da francoska vlada vender ne sme takoj v početku svojega obstanka preveč preventivnih korakov storiti; koder je sila ali potreba, tam se ve, da se bode vse storilo, kar je mogoče; kjer pa se kaže samo oddaljena nevarnost, in to je gotovo v tem slučaji, kakor ga

je navedel gospod Poljak, — tam je treba previdno stopati, kajti ljudje se lehko vznemirijo; vznemirjenja pa ne želi niti njegovo veličanstvo, cesar Napoleon, niti njegova vlada.

Tako je govoril intendant Baselli. Oskrbnik Poljak tem političnim preudarkom ni mogel mnogo ugovarjati. Bil je prijatelj francoske vlade in želel je, da se ona v ljudstvu utrdi. A gledé položaja, v katerem je bil on sam in njegov okraj rokovnjačem nasproti, dozdevali so se mu vsi ti premisleki vender preobčni, preveč generélni.

Naposled poudarja proti intendantu še jedenkrat možnost napada na francosko kaso, katero imajo pripeljati v prihodnjih dnéh po Črnem Grabnu.

To je vender nekoliko vznemirilo Basellija. Obljubil je Poljaku, da bode naročil tajniku Vêrnazzu, kateri ima spremiti kaso, kakor je bilo uže mairu na Brdu naznanjeno, da preišče malo one kraje.

Oskrbnik je še jedenkrat poudarjal, da brdski maire, dr. Burger, odvrača vso odgovornost v slučaji kakega roparskega napada na francosko kaso, na kar je intendant smejé odgovoril, da so gospodje mairi preskrbni; Poljak se potem, kakor smo uže omenili, jako nezadovoljen poslovi.

Ker je bilo uže pozno, ostal je v Ljubljani ter se vrnil stoprav druzega jutra, a ne naravnost domov, nego čez Kamnik. Hotel je s svojim prihodnjim tastom, sodnikom Gavričem, govoriti še o tej stvari, in morda ga je tudi srce vleklo tjà k lepej Reziki.

Ko se ustavi v Kamniku pred mestno hišo, in uradnemu slugi, ki je stopil čez vrata, vrže vajeti v roke, ne zapazi, da je po trgu več ljudij, nego navadno, v večjih gručah zbranih, in da skrivnostno stikajo glave. Tudi sluga mu je hotel nekaj povedati, a Poljak je hitel po stopnicah.

V pisarni mu pride sodec Gavrič naglo naproti, kar sicer ni bilo v njegovej navadi. Bil je velik, precej obilen mož, dobrohotnega obraza; visoko čelo in malo stroge oči pak so skoro kazale, da more sodec tudi jako energičen biti.

„Hvala Bogu, da ste prišli, prijatelj!“ reče ter stisne roko oskrbnikovo, „Vi gotovo uže več veste o tem hudodelstvu, ki je res grozno, grozno!“

„Kaj, kaj pa je?“ vpraša čudeč se in prestrašen Poljak; „jaz prihajam naravnost iz Ljubljane in ne vem, o čem govorite.“

„A tako! Oh pomislite, denes zjutraj ko odpre naš mestni sluga vežna vrata te hiše, najde sredi vrat pribito človeško roko; pomislite, pravo, malo prej odrezano, človeško roko.“

Oskrbnik je preplašen zrl v Gavriča.

„To je rokovnjaško znamenje!“ reče poluglasno.

„Da, da, to je tudi moje prepričanje!“ nadaljuje oni; „povedati Vam moram, da me postaja strah in groza teh lopovov. Pa čujte dalje! Ni mi bilo treba dolgo premišljevati, čigava je li roka; kajti pred kake pol ure prišel je jeden Vaših hlapcev s Kolovca ter mi naznanil, da leži pod gradom na cesti ubit človek, kateremu je odrezana desna roka.“

„Za Boga!“ vsklikne oskrbnik.

„Odposlal sem takoj našega komisarja Muleja s tremi huissierji na Kolovec, da preiščejo, kar treba gledé hudodelnikov, ker jaz sodim, da ni jeden sam to storil.“

„Pa kdo je vender oni ubiti človek?“ vpraša Poljak, kateremu se je rodila v možganih grozna slutnja, taka, da se je ni upal glasno izreči.

„Nekov pijanec in rogovilež, s katerim sem imel jaz tudi uže opraviti; čakajte, kako se mu uže pravi? Zapisano imam ťamkaj;“ rekši se obrne sodec k svojej mizi.

„Pa vender ne Blaž, Mozolov Blaž?“ reče oskrbnik, kateri svoje slutnje ni mogel več prikrivati, ter plaho gleda Gavriča.

„Da, da ravno isti je, da, Blaž Mozol,“ reče pritrjujé sodec.

„To je grozno, to je strašno!“ zavpije Poljak; to je skoro neverjetno!“

Bil je tako čuden naglas v njegovem vskliku, da se sodnik obrne, ter vpraša: „Kaj imate s tem človekom; ali morda kaj več veste?“

„Se ve da! In to me je, povedati moram, preplašilo! Pa, poslušajte me!“

Na to pove kolovški oskrbnik, kako je Mozol k njemu prišel, kaj mu je povedal; in potem, kaj je on sam na Brdu in v Ljubljani opravil.

Ko je končal svojo poročilo, bil je tudi sodec Gavrič do celega prepričan, da Blaža nihče drug ni ubil, nego rokovnjači, in sicer samo zato, ker jih je izdal. Pa kje so zvedeli to ti lopovi, in kako je mogoče, da so zvedeli to tako hitro?

Poljak sklene naposled, takoj iti za komisarjem Mulejem, da mu pove, kar zna o Bojci in o Grogi ali Nandetu; stvar se morebiti lehko hitro preišče, in jeden ali drugi se bo dal morda ujeti in pripreti. Na vsak način pa je treba pogledati na Paleževino in k Mozolovim.

Gavrič mu pritrdi, in oskrbnik gre še pozdravit nevesto svojo, predno odide.

Rezika Gavričeva bila je dvajsetletna deklica, lepega obraza, vitke rasti, in kar je bilo najboljše, jako dobro vzgojena. Matere ni imela več, nego samo za pet let mlajšo sestro. Gospodinjstvo v Gavričevej hiši je ona vodila, kakor je bila sploh glede notranjih vprašanj v sodnikovej hiši odločevalna. Razumljivo je torej, da se je oče njen le polagoma in nerad udal v to, pustiti hčerko iz hiše, akoravno je vse kazalo, da bode z mladim oskrbnikom prav srečna. A bil je pameten, in na drugej strani tudi rahločuten mož, ki je ljubil svoje otroke bolj, nego vse drugo, in zato je naposled dovolil v ta zakon, zlasti ko se je bil po svojih skrivnih pozvedovanjih prepričal, da je Štefan Poljak vreden mu zet.

Rezika, katero je dobil oskrbnik v kuhinji, kjer je ukazovala deklam, ni bila nič kaj dobre volje, ko je zvedela, da jo njen ženin ob jednem pozdravlja za prihod in odhod. Prestrašena je bila tudi še po onej človeškej roki, katera je zjutraj visela na hišnih vratih, in ko je čula, da se njen ženin odpravlja na sled onim hudodelnikom, rekla je malo nejevoljno:

„Oh, Štefan, zakaj ravno *zdaj* to počenjaš s temi groznimi rokovnjači?“

Poljak je čutil, da je to vprašanje nekoliko opravičeno, kajti ravno zdaj, ko je uže na oklicih, naj bi miroval z drugim, in skrbel za to, kar ga ima najbolj brigati. Pa kakor vsi krepki, pogumni ljudje, tako tudi on nevarnih podjetij ni prej preudarjal, nego takrat, ko je bilo treba uže osobno stopiti v boj, in še takrat ni mislil hladnokrvno. Zato je tudi zdaj s hitrim odgovorom pobil lastne premisleke, nevestine pa se ve da le površno.

„Nikari se ne boj, srce moje! To vse bo v kratkem končano, in naju vender ne bodo motili rokovnjači.“

„Pa ti hodiš vedno tako sam okolo! Nevarno je in v vednih skrbeh sem. In zdaj si komaj prišel, pa uže odhajaš! Ali je treba,

da bi bil tudi tam, kjer iščejo one hudodelnike? Pusti komisarja samega, on bo vender sam opravil!"

„Ne, ne Rezika, jaz moram tja! Jutri pridem zopet, in ostanem celo popoludne tukaj, ako se ne zgodi kaj posebnega, kar bi me zadržalo!"

Rekši se je hotel posloviti.

Ona je izprevidela, da ni moči zadržati ga in se je udala v to; a hoteča ga za slovo poljubiti, domisli se še nekaj.

„Sinoči sem dobila pismo od matere tvoje, Štefan," reče in hiti proti sobi, „pojdi zmenoj, da ti je pokažem."

Poljaku se je razvedrilo lice; bil je do zdaj precej resen in nemiren.

„Ali so ti odgovorili na najino poročilo o poroki?" reče in ide v sobo za svojo nevesto.

„Na, beri!" deje Rezika in mu pomoli pismo.

Oskrbnik list razgane in čita naglo. Radosten izraz kazal se mu je na lici. Nevesta gledala ga je pazno.

Ko bere zadnjo stran, stemni se mu na jedenkrat obraz in skoro nejevoljno položi pismo na mizo.

„Tega tudi ni bilo treba omenjati!" reče in seže po svojem klobuku, katérega je bil na stol odložil.

„Ti mi o tem bratu nikdar nisi pripovedoval!" meni Rezika očitajoč.

„To je le polubrat moj," odgovori Poljak naglo; „pa vedi, jaz sem ga izbrisal iz svojega spomina in zato o njem nisem hotel nikdar govoriti. Povem ti o priliki, kaj je ž njim. Kje je zdaj, tega sam ne vem; morda je uže mrtev!"

Pri teh besedah stopil je zopet k mizi in vzel materino pismo v roke.

Mati Poljakova živela je na Spodnjem Štajerskem, kjer je imela blizu Brežic malo posestvo. Pismo, katero je pisala bodočej sinahi, bilo je jako ljubeznjivo, prisrčno pisano in kazalo je, kako blaga je žena, in kako ljubi svojega sina.

Rezika je stopila k svojemu zaročencu, in oba prečitata še jedenkrat zadnjo stran pisma.

Tu pa je stalo:

„Želim Vam, ljuba moja hčerka, vso srečo, kakor sem jo užila jaz nekdaj; kakor sodim po svojem čutu, zaslužite jo Vi v obilej

meri, in prepričana sem, da je bode ljubi moj sin tudi ravno tako deležen. Mislila sem časi in molila za to, da bodeta oba moja sina uživala na tem svetu vse, kar jima sreče more Bog podeliti; a jeden se mi je izgubil, čisto izgubil; ljubezni mu nisem vzela, in mu je ne morem vzeti; če je pa mrtev — naj bode pa vse, kar je materino srce želelo obema, — Štefanovo.“

„Uboga, ljuba mati!“ vzdihne Rezika.

„Da, da, uboga mati!“ reče Poljak in objame ter poljubi svojo nevesto. „Povedal ti bom več, kadar pridem zopet, srce moje; denes pa z Bogom! Iti moram.“

Rezika se ni trudila pridrževati ga; vedela je, da bi bilo zastonj.

Malo potem je oskrbnik uže jahal čez bistriški most in potem po stranskih potih proti Kolovcu.

Blizu Rov srečal ga je voznik Ureh Telečnjakar, ki je peljal jelove hlode iz kolovškega gozda in ga ustavil kričeč:

„Blaža so ubili, gospod, Blaža Mozolovega! Sinoči smo še pili skupaj, zdaj je pa mrtev kakor podgana, na katero s čevljem stopim.“

Oskrbnik vpraša, kje je komisar kamniški s svojimi stražniki.

„Gori pri Rovskej cerkvi so vsi; Blaža so nesli v mrtvašnico! Oh gospod, veste kaj Vam povem, nikari še Vi dihurja rokovnjaškega ne lovite! Blaž je uže iztaknil hudiča! Bog mu grehe odpusti. Žal mi je zanj, pa še bolj bi mi bilo, ko bi Vas, gospod, kakov tak rokovnjaški pasjedlakovec osmodil. Bog ve, bi li jaz še dobil kaj vožnje, ko bi Vas več ne bilo na Kolovci.“

„Molči, molči in vozi!“ zavrne oskrbnik nejevoljno voznikovo prijazno željo in dober svet njegov, ter krene s konjem na desno proti cerkvi.

„Jaz te ne bom hladil, če te bodo pekli!“ godrnja jezno Ureh ter udari po suhih rebrih svojih konj in zdrdra z vozom navzdol proti Radomlju.

Komisar Mulej je uže sedel v krčmi Hudmanove Jere in tam zapisaval in protokoliral izpovedbo dekle in nekaterih kmetov, ki so bili z Blažem prejšnji večer skupaj pili. Iz vsega pa mož še ni mogel več sklepati, nego to, kar je trdilo občno mnenje, da so rokovnjači krivi tega zločina. Ko mu je pa oskrbnik svojo slutnjo natančno razložil, sklenil je hitro ravnati. Poslal je takoj jednega huissierja v Radomlje, da poišče in uklene tistega Bojca. On sam pa je z ostalima stražnikoma šel na Paleževino.

Poljak je poslal konja domov ter se pridružil komisarju. Dozdevalo se mu je sicer, da bode njihova ekspedicija najbrž brezvspešna, a radoveden je bil vender, videti domačijo onega skrivnostnega tujca, o katerem je vsled Blaževe pripovesti sodil, da mora biti jeden glavarjev te strašne zadruge.

Mozolov pes je divje lajal, ko je omenjena četvorica šla kak streljaj pod hišo tja čez reber proti Paleževini. Hlapec France je ravno iz vodnjaka vedro vlekel, da bode živino napajal, ko ugleda one sodnijske gospode; postal je z odprtimi usti, pa potem naglo vedro izpustil v vodnjak, ter tekel pred vežo in zavpil na ves glas v hišo:

„Uže gredó biriči na Paleževino! Štirje gredó!“

Ta klic je kazal, da so pri Mozolovih uže dobili vest, da strijca Blaža ne bo več domov; kaj so ob jednem še zvedeli, lehko se misli, kajti Boltetova Špela, katera je vedno prva vse vedela, pritekla je kmalu zjutraj na Mozolovino in iztresla je svoj novostni koš; a prerešetavati ni mogla dolgo teh novostij; bodisi, da je mater Mozolko grozna smrt Blaževa tako razvnela, bodisi da je ona klepetulja o kom drugem kako besedo preveč zinila, kajti kmalu, kmalu je bila Boltetova Špela zopet pred hišo ter pobirala je urno pot navzdol proti vasi; v lice pa je bila proti navadi malo rudeča. Pred njenim odhodom še pa je bila mala Polonica na ves glas zajokala in odšla v svojo izbo na drugem konci hiše, kjer je navadno spala, ter je zapahnila duri za seboj.

Ko je hlapec France zavpil, da gredo štirje biriči na Paleževino, stopila je Mozolka na hišni prag in pogledala tja na reber za onimi štirimi. Oči so jej bile objokane; postala je malo na pragu in potem molčé vrnila se v hišo.

Pavleka ni bilo doma; šel je bil na-vse zgodaj v gozd.

Polonica je čula vpitje hlapčevo, a nje ni to nič vznemirilo. Dobro je vedela, da Nandeta ni tamo in da ga bodo tudi drugod zastonj iskali. Vedela je pa tudi, da Nande pri umorjenem strijci ni imel nič opraviti. Saj jej je bil še včeraj zjutraj sam rekel, da strijcu ne želi nič žalega, ker je n j e n strijc.

Komisar je bil v tem s svojimi spremljevalci prišel do Nandetove hiše in poslal jednega stražnika na drugo stran, sam pa je potrkal na sprednja vrta.

Izprevideli so kmalu, da ni nikogar notri, ali pa, da se, če je notri, neče oglasiti. Zatorej siloma odpro vežne duri.

Komisar je preiskal in pretaknil vse kote od kleti do podstrešja, pa ni mogel najti nič živega in nič sumnjivega, po čemer bi se moglo soditi, da lastnik hodi po krivičnih potih.

Tudi Poljak je pridno pretikaval po izbah.

Ko se vrne iz zadnjega konca v sprednjo izbo, pokaže mu komisar s smehom zganen listič papirja, katerega je bil našel v kotu pod mizo:

„Ne bil bi verjel, da bom v takej koči takov pravilni billet doux našel! Berite gospod oskrbnik!“

Ta razgane list in jame čitati. Bil je začetek pisma, katerega je hotel Nande včeraj dati Polonici, ko se je mislil posloviti; a mej pisanjem odločil se je, storiti to ustno; pustil je torej pismo; v kratkih njegovih vrstah še ni bil nič druzega povedal, nego o svojej ljubezni. Bilo je tudi to pisanje popolnoma nesumnjivo.

„Kaj hočemo torej!“ reče komisar, ter se obrne k oskrbniku, „ali idemo še tisto njegovo ljubico izpraševat? Daleč ni! Pa kaj Vam je, gospod, ali Vam je slabo?“

Poljak je stal bled in nem sredi sobe, in v tresočih rokah držal je oni list.

„Ne, ne,“ reče hitro, ter se ojači, „nekaj sem se domislil, nekaj sem se domislil, neka podobnost v pisavi, — pa to je le slučaj; idimo torej k Mozolki!“

Huissierja zapreta zopet vse duri in vsi odidejo proti Mozolovini.

Poljak je zaostal nekoliko korakov ter pogledal še jedenkrat ono pismice; z roko si je pogladil čelo in oči, kakor da bi bolje videl, — in z nemirnimi ustni je zašepetal: „Pisava je njegova; pa kako pride pisanje sem? Da bi bil on — — ? Ni mogoče!“

Hlapec France, ki je bil ves čas od daleč opazoval, kaj se godi okrog Paleževine, spoznal je zdaj strahom, da gredo „biriči“ proti Mozolovini.

Zdaj pa ni postal pred vežo ter kričal vanjo, nego v hišo je planil, ter tukaj še le viknil Mozolki:

„Za božjo voljo, sem gredó biriči, semkaj k nam!“

„Naj gredó!“ reče osorno ona, kakor da bi jo to prav nič ne brigalo.

Pa odvezala si je predpasnik in rokava snela, ter tako stopila na prag.

(Dalje prihodnjič.)

Verske bajke na Dolenjskem.

Priobčuje J. Trdina.

(Dalje.)

44. Kristus je podaril apostolom oblast, izganjati hudiče, ozdravljevati bolezni, ukazovati vsej naravi in odvračati vsako škodo, ki jo dela ljudem vreme, človeška in peklenska hudobnost. To moč dobili so po apostolih njihovi nasledniki — duhovni. Tako zna n. pr. vsak duhovnik odvrniti točo. Če kje pobije, je to znamenje, da imajo tam hudobnega ali pa nemarnega duhovna, ki svojim župljanom kvar še privošči, ali pa se ne briga za njihovo blagostanje. Vender pa se včasi pripeti, da bi duhoven točo iz srca rad odgnal, pa je ne sme, ker mu pride od Boga prepoved. To se zgodi, ako preklinjajo župljani Boga in Mater Božjo, ali pa če zakrive kak v nebo vpijoč greh. Sploh pa gre toča največkrat zato, ker se ujezi župnik na svojo duhovnijo in se hoče maščevati. Tudi če odide v kako drugo župnijo, se toča kaj rada uspo, kajti ima duhoven moč, jo odpoditi, samo domá. Brez njega se nahajajo ljudje ob hudej uri vselej v nevarnosti. K—ški župnik šel je obiskat svojega tovariša in prijatelja v bližnjej župi. Ko se je začela zbirati nevihta, dal je brž zapreči, da ubrani preteči kvar. Konji so morali na vso moč dirjati, da ne zamudi. Gospod se je tresel od straha kakor šiba in se je še le pomiril, ko je prišel spet v svojo duhovnijo. Voznik ga je dobro slišal, ko je prekrižavši se globoko vzdihnil: Hvala Bogu! zdaj je dobro. Toča je bila jela naletavati ali je prenehala tisti trenutek, ko je dospel čez mejo sosednje župe, da ni naredila nič škode. Po drugih bližnjih duhovnijah, kjer niso imeli tako dobrega župnika, pa je vse čisto stolkla, da niso dobili še semena. Če preteče kje veliko let brez toče, se v takem kraji navadno razširi govorica, da je rekel župnik precej o svojem prihodu: Dokler bom jaz tukaj, se vam ni bati toče — in župljani ga za to dobroto bolj časté kakor si sam želi, bire in drugih prihodkov mu dajó radi še več, kakor mu je uganeno. Če pa nesreča prinese točo, to spoštovanje hitro spet izgine. Zaničljivo mu očitajo, da je nehvaležen potuhnenec. Med praznovernimi Dolenjci ni lahko biti za duhovnika, človek izgubi dostikrat zaupanje in ljubezen, da sam ne ve kako

in zakaj. V š. p.—skej duhovniji so župljani svojega župnika strašno sovražili in ga tožili večkrat tudi pri škofu, kako nemaren je za božjo službo. Vselej so tožbi dodjali nujno prošnjo, naj jim pošlje kakega boljšega. Škof je dal pritožbe na tanko preiskati, pa jim ni mogel najti temeljitega uzroka. Tožbe so trajale veliko let, kar na nagloma pa so potihnile. Vprašal sem župana, ki je bil vodja župniku sovražne stranke, kedaj in kako so se z gospodom spet zbogali. On mi se nasmeje in veli: E kaj čete, mi kmetje imamo že to neumno vero, da nam točo nabrskajo duhovni, ker je nečejo odvrniti. V tej veri nas je potrdilo najbolj to, da je tri leta zaporedoma nam faranom toča vse pobila, župnikove zemlje se je pa komaj dotaknila, toliko da se ne bi moglo reči, da je ni nič bilo. Ali letos, vidite, se je pa to tako presukalo, da je stolkla njemu ves vinógrad, naše gorice pa je vse pri miru pustila. In tako smo se preverili, da nam toče ni pošiljal župnik, ampak Bog, ker smo preveliki grešniki in zato bi bilo neumno in tudi nepošteno, ko bi ga hoteli mi še zmerom sovražiti. Če je nemaren za božjo službo, nas presneto malo briga. Odgovor dajal bo on sam, ne pa mi. To nemarnost smo porabili le za izgovor, da bi se iznebili človeka, ki nas neče varovati nesreče. — Pravijo, da zagovori duhoven točo najlaže na pokopališči. Večkrat se čuje, da je ta pa ta župnik ali kapelan ob nevihti prišel molit na pokopališče in je gredé naglo gori pa doli mahal z bukvami proti oblakom in da takrat nikoli ni bilo toče, v tem ko je sosednje župnije vse pobila. To se po takem razume skoraj samo po sebi, da odganja copernice in točo vse, kar duhoven blagoslovi, n. pr. zvonovi, strelni prah i. t. d. Ali obilna skušnja je ljudi nekoliko izmodrila, da ob nevihti ne postavljajo več tako trdnega zaupanja v zvonenje, blagoslovljene šibe, smodnik i. t. d. Vera v nadčloveško oblast cerkvenih predstojnikov pa je ostala skoraj neomajana, to se ve, kolikor dovoljuje to prirojena nezaupnost in zabavljívost, ki sta v dolenjskem značaji ravno tako globoko ukoreninjeni kakor lahkovernost in praznoverje. Točo delajo po dolenjskem prepričanji s hudičevo pomočjo copernice ali jo znajo narediti tudi duhovni, ki se učé te umetnosti že v višjih latinskih šolah. Večkrat se je že pripetilo, da je za šalo ali za stavo kak učenjak v hiši nasipal toče, da so ljudje komaj iz nje videli, ali je vselej pred vrata in okna dobro zaprl in zamašil, kajti, ko bi bil ostal le najmanjši dušek, ušla bi mu bila toča na plan in pobila devet fará. Če zná točo delati že učenec višjih šol, kako ne bi razumel

tega duhoven, ki premore razen šolske učenosti tudi vse darove apostolske!

Duhovni trdijo, da copernic ni, to pa za to govore, ker bi jih copernice raztrgale, ko bi jih izdali. Kadar jih tajé, pa se jim pozna včasi že na obrazu, da jim take besede ne gredo prav iz srca, ker se takrat nekako čudno muzajo, češ, kdor je pameten nas bo že razumel! Kar zna narediti copernica, zna tudi najslabši duhoven; tisti, ki imajo od papeža posebne blagoslove, pa še veliko več, takim se razodeva vsaka skrivnost. Ali treba je premisliti, da duhoven ne sme čarati, ker bi se mu štela copernija za težek greh, ki ga ne more nihče drug odvezati kakor edini papež. Duhoven n. p. dobro ve, ktere številke bodo prišle v loteriji in še veliko takih rečij ali mu to nič ne koristi, ker svoje umetnosti ne sme rabiti. Dovoljeno mu je samo, kar povišuje čast božje službe. Če vidi, da bo ostalo delj časa lepo vreme, sme brez greha prekriti cerkev ali v njej kaj pozidati in popraviti. Na to bi morali ljudje bolj paziti. Kadar se loti župnik kakega večjega popravila v cerkvi ali na zvoniku, je to gotovo znamenje, da pred koncem dela ne bo deževalo in se da torej marsikak kmetiški posel brez nevarnosti opraviti. Med duhovniki pa se nahajajo tudi taki, ki se ne boje ne greha ne pekla. Zapišejo se hudiču, ki jih postavi potem copernicam za vodnike. Ni dolgo, kar se je preveril o tem kosec. Ko je zabučal vihar, pobegnil je v zavetje pod skalo in je videl in čul, kako so se zbirale od vseh stranij copernice in tulile: „Vihar je tukaj, naš ljubi vihár. Zdaj pride še far, naš ljubi far!“ In zdajci privršal je po zraku, ne dotikaje se tal, župnik bližnje duhovnije. Copernice ugledavši ga so zavriskale od veselja in se sklenile okolo njega. Potem se vzdigne on v zrak in izgine bliskoma v oblaku. Babe jo udero za njim po vrsti ena za drugo in komaj je zadnjo megla zakrila, začela se je usipati toča, debela kakor kurja jajca.

Včaši pa narejajo duhovni točo tudi kar sami, da se ne zapišejo nič hudiču. Največji reveži so ljudje tamo, kjer se dva bližnja si župnika sovražita. Da se znosita in maščujeta, zaganjata točne oblake eden drugemu v duhovnijo, da trpe potem zaradi njijine jeze vsi župljani. Kakor v nobenej reči tudi v tej ni vsak enako umeten. Župnik, ki je bolj zveden, zasiplje s točo vso duhovnijo svojega nasprotnika, njemu samemu in njegovej fari pa se ne more nič žalega zgoditi. Prejšnje čase imela sta med seboj posebno

hude boje župnik šmarješki in prečinski. Prečinski je bil modrejši in je svojega sovražnika zdelaval, da je bilo strah. Najhuje pa sta se vojskovala stopiški in brusniški župnik. Včasi sta se dvignila oba celó v oblake, ki so se potem vrtili sem ter tja in tako neznansko vršali, da so ljudje od groze skoraj umirali. Zmagoval je večjidel stopiški, enkrat je vrgel brusniškega iz megle na tla, da je komaj živ ostal. Če toča pobije in župljani mislijo, da jim jo je nametal župnik, ga strašno preklinjajo želeč mu vsako nesrečo in tudi naglo smrt. V S—u prišla je po nevihti k župniku baba s peharjem toče in jo zagnala preden tresoč se od jeze z besedami: Nate biro od pšenice, ki ste nam jo denes pridelali! — Dober duhoven pa ne odvrača samo toče od svoje župnije, ampak tudi vsako škodo in nadlogo, ki dohaja od copernic. Kdor išče svojemu otroku botra ali botre, najbolje stori, ako vpraša svojega župnika in vzame za botra ali botro tistega človeka, kterega mu on nasvetuje. Boterstvo daje copernicam oblast do otrok, da jih smejo zajahati. Z Mokrega Polja šel je grajski hlapec v nedeljo večer domu, ko se še ni bilo prav stemnilo. Zviškoma plane mu na hrbet baba in ga obrzdá, potem pa požene kvišku! Mrha se je nalašč zmotíla in rekla: Aló, med lesom smuk! Morala bi bila reči: nad lesom. Zaradi te zmotnjave se hlapec nikakor ni mogel nad hosto vzdigniti in je letel s copernico skoz goščavo, da je bil kmali ves razpraskan in krvav. Spustila ga je še le, ko ju je srečal za Tolstim Vrhom človek in pozdravil: Hvaljen bodi Jezus Kristus! Pot ga je bil tako upehal, da je kar pene tiščal in dolgo ni mogel vstati. Domú je prišel še le drugo jutro, ves bled in razcapan in je povedal ljudem, kako neusmiljeno ga je jahala copernica, ki jo je dobro poznal, da je bila njegova krstna botra. Pa kolikokrat se je že brez tega slišalo, kako so gonile in trpinčile copernice tega pa tega, tudi se nahaja dosti ljudij, ki poznajo te hudičeve ljubice po posebnih znamenjih. Vkljub toliko skušnjam in resničnim prigodbam pa je vender le če dalje več takih neverjetnih Tomažev, ki trdijo, da so si copernice izmislili bedaki in stare babe! O copernice so res na svetu, Bog hotel, da bi tako ne bile! Kako neumno in predrzno je tajiti jih, vidi se tudi od tod, da je celó med svetniki eden, ki je bil prej sam copernik in se imenuje zato sv. Coprijan. Sv. Coprijan je služil hudiču veliko let ali ker je bil usmiljen proti ubogim, podaril mu je Bog milost, da je svojo zmotnjo spoznal in se zanjo pokesal. Namenil se je potovati v Rim,

da bi prosil papeža za odvezo, ker je dobro vedel, da mu dolge zaveze s hudičem ne more odpustiti nobeden drug duhoven razen papeža. Ali hudič ne izpusti tako brž iz parkljev tistega, ki se mu zapiše. Ko je zapazil, da namerava Coprijan iti v Rim, dvignil se je z vso svojo vojsko in se udrl za njim. Že ga je bil skoraj dohitel, kar se oklene sv. Coprijan pri potu stoječega križa. Hudič se je križa zbal in umaknil. Ko se je sv. Coprijan malo odpočil, šel je naprej. Hudič je to videl in ga začel spet preganjati. Sv. Coprijan mu pobegne v cerkev. Hudič se cerkve zboji in umakne. Ko se je sv. Coprijan malo oddahnil, potoval je proti Rimu naprej, ali je kmali videl, da ga je jel hudič iz nova preganjati. Sv. Coprijan si zdaj ne zna drugače pomagati, pa zgrabi nedolžnega otroka. Hudič se otročje nedolžnosti zboji in se umakne. Sv. Coprijan se je uveril, da ne bo nikakor mogel priti v Rim, pa je dal otroku palico in otrok je naredil s palico okolo hribčka ris. Na tem hribčku se je sv. Coprijan ustavil, da bi počakal, dokler bi mu prišla od papeža odveza. Hudič risa ni mogel prestopiti ali je prežal na sv. Coprijana iz obližja in ga oblegal z vso peklensko vojsko. Sv. Coprijan ni zapustil nikoli več svojega pribežališča. Pa še po smrti se je duša bala iti iz trupla, ker jej še ni bila došla papeževa odveza. Mrtev je klečal sv. Coprijan v svojem risu še veliko let, dokler mu je pokazal duhoven pismo in v pismu papeževo odvezo. Kakor bi trenil, se je truplo razpadlo v prah, iz njega pa se je vzdignil bel golobček, ki je zletel naravnost kvišku proti nebesom.

O čarovnicah in čarobijah se na Dolenjskem toliko sliši, da bi se napolnile lahko debele bukve. Jaz sem omenil samo tiste vraže, katere v gostem duševnem mraku blodeči Dolenjec izpeljuje iz nerazumljenih naukov in ustanov krščanske vere.

45. Kadar umrje papež, zbero se škofje z vsega sveta v Rimu in molijo vsi skupaj, da bi dal Bog katoliškej cerkvi poglavarja, ki bi jej kakor rajnki poveličeval čast in pospeševal nje rast in napredek med kristijani in ajdi. Bog jim molitev vselej usliši in pošlje v zbor sv. Duha, ki se usede v podobi belega goloba na glavo tistemu, ki je najbolj vreden najvišjega cerkvenega dostojanstva. Kakor se je našel med Kristusovimi apostoli izdajalec, tako je prišel tudi med škofe častilakomen, nekrščansk duhoven, ki je hotel postati papež proti božjej volji, s sleparstvom. Naučil je doma belega goloba, da je čakal mirno kje na kakej omari ali polici, ko pa je zakašljal, da

mu je priletel na glavo in zobal proso, ki si ga je nasul na teme. Po papeževej smrti šel je v Rim tudi ta škof, s seboj je vzel goloba. Komaj so zbrani škofje začeli moliti, priletel je golob, ki ga je bil nekamo skril, in mu se usedel po starej navadi na glavo. Ko so drugi škofje to videli, so mu se globoko priklonili in ga razglasili za papeža. Hudi časi so nastopili zdaj za katoliško cerkev. Vstale so v njej nerodnosti in zmešnjave, kakeršnih svet še nikoli ni videl. Novi papež je vladal brez božjega potrjenja in blagoslova in ni mogel varovati in braniti svete vere, ko bi bil tudi hotel.

Hudič je vse to videl in se veselil. Prišel je k Martinu Lutru in ga vprašal, kaj si želi? Martin Luter odgovori: Dobro življenje že na tem svetu in lepo nuno Katrico za ljubico. Hudič veli: Dobil boš nuno Katrico in denarja in vsega druzega toliko, da boš živel lahko po cesarsko ali moraš iti oznanjevat krivo vero. Martin Luter precej obljubi, da bo to storil. Hudič pravi: Tvoja beseda mi je všeč, ali meni ne zadostuje, da boš krivo vero samo učil. Ti moraš znati tudi ljudi omečiti in napotiti, da ti bodo verjeli. Če boš temu poslu kos, dobiš premoženja, kolikor hočeš in za nameček lepo nuno Katrico. Martin Luter se zasmeje in veli: Ne boj se! svet jaz dobro poznam in vem, kako ga je treba slepiti in varati, da človeku verjame. Po tej pogodbi s hudičem šel je Martin Luter precej v samostan in se dal posvetiti za meniha. Živel je takó bogoslužno, da so začeli ljudje kmali govoriti: Ta menih ni navaden človek, on je svetnik. Postil se je na vso moč ostro, da si ni privoščil druzega kakor suh kruh in vodo. V molitvi je prebil cele dni in prečul cele noči in tako pobožno in goreče kakor on ni molil noben menih, noben duhoven. Na prižnici in v spovednici učil in opominal je tako ganljivo, ljubeznjivo in uspešno, da so se najtrji grešniki spreobrnili in spokorili. Posebno pa so ga povzdigovali v en glas reveži: da takega dobrotnika ni bilo in ne bo, ki bi skrbel za nje tako po očetovsko in neutrudno kakor on. Ostanke jedi in pijače deval je vsak dan v koš in jih nosil sirotam, starcem in bolnikom sam na dom tudi čez najvišje hribe in v najhujšej zimi. Hodil je prosit za dari tudi druge samostane in bogatine in ker so poznali njegovo svetost in neskončno ljubezen do bližnjega, so mu povsod radi dajali. Dobil je toliko, da je nahranil in okrepčal lahko vse siromake in bolnike ne le v obližji ampak še po daljnih krajih. Slava mu se je tako razširila, da so ga hodili vprašat za svet in nauk celó škofje in kralji in se je slišala

povsod ena misel, da po papeževej smrti ne sme biti njegov naslednik nobeden drug, kakor Martin Luter.

Ko je slepar videl, da je ljudi tako premotil in udelal, da so mu vse verjeli, vrgel je hinavščino s sebe. Še enkrat šel je v bližnji deviški samostan, kjer je dobival vsak dan ostanke jedi in pijače, ali mesto kruha, mesa in vina spravil je v koš lepo nuno Katrico in jo odnesel na svoj dom. Še tisti dan začel je tudi učiti krivo vero. Sprejeli so jo v srce ne samo neučeni posvetni ljudje, ampak tudi mnogi menihi, duhovni in celo škofje in cesarji. Mati je lepo prosila Martina Lutra, da bi jej odkritosrčno povedal, katera vera je boljša, katoliška ali njegova. Martin Luter svoje matere ni hotel pogubiti in jej je rekel: Za ta svet moja, za óni svet katoliška. In tako je ostala ta žena pravej veri zvesta in se je izveličala. Martin Luter je živel z nuno Katrico kakor mož s svojo poročeno ženo. Hudič mu je nosil denarja in vsega, kar je zaželel, in tako je v vednih veselicah, kratkočasnicah in vseh pozemeljskih dobrotah pozabil popolnoma na Boga, na svojo ubogo dušo, na strašno večnost in celo na smrt. Še le takrat, ko se je bil že silno postaral, prišlo mu je na misel, kako bi mogel prekaniti in odgnati hudiča, ko bo prišel po njegovo dušo. Martin Luter bil je velik modrijan in je rekel: Ni straha! Orožje, ki je kos vsemu peklu, mi je znano. Kadar pride hudič póme, začel bom moliti: „Oče naš, kateri . . . .“ Dalje ni mogel moliti, ker je bil v posvetnem hrupu in veselji očenaš pozabil. To ga silno prestraši in začel je precej iskati bukev, da bi se naučil spet moliti. Zdajci pa se odpro vrata in v hišo stopi hudič s košem na plečih. Martin Luter je poskusil vso svojo učenost, ali ga ni mogla rešiti, ker ni znal moliti. Hudič ga je vrgel v koš in ga odnesel s tega sveta ravno tako, kakor je bil odnesel on iz samostana zapeljano nuno, lepo Katrico.

46. V sedanjej šent-jarnejskej duhovniji prebivali so od nekdaj svobodni kmetje, ki so imeli vsi svoja zemljišča v pravo last, ne pa v najem, kakor drugi. Med njimi ni bilo nič „vaših gnad“, nič graščakov in zato tudi nič tlake, desetine in gorščine. Ker so kmetili zgol sebi in uživali vse svoje pridelke sami, živeli so lahko in dobro, vsi sosedje so jim zavidali. Ti srečni kmetje od konca niso poznali Boga in krščanske vere, bili so še malikovalci. To je zvedel neki svet mož na Francoskem in naši ljudje so mu se smilili. Prišel je na Dolenjsko in se naselil tamo, kjer stoji zdaj Pleterski grad. Branil mu ni

nihče, ker je bil prostor brez gospodarja, pust in prazen. Ta prostor je svetnik ogradil s plotom in za silo malo pokril, od tega plota dobilo je njegovo prebivališče ime Pleter ali Pleterje. Sveto vero oznanjeval je malikovalcem tako goreče in ganljivo, da so jo v kratkem času sploh sprejeli in se dali krstiti. Tako so si pridobili ti naši spredniki k svojej časnej sreči tudi večno.

Njihovi nasledniki pa niso marali jih posnemáti. Dobro življenje jih je pokvarilo in spačilo. Za božjo čast in svete reči so se tako malo brigali, da so pozabili celo ime svojega največjega dobrotnika, francoskega svetnika, ki je prinesel Dolenjcem pravo vero. Ker se ne nahaja nikjer nič zapisanega, ga tudi mi po imenu ne poznamo, kar je gotovo grozno čudno, še bolj pa za nas grdo in sramotno. Obranil se je samo spomin, v katerem kraji je navadno stanoval in učil. Na tem svetem kraji sezidali se si samostan tisti črni menihi, katerim so dejali jezuitarji. Prišli so na Dolenjsko ravno o pravem času, ko se je bilo začelo širiti Martin Lutrovo krivoverstvo tudi po našej deželi. Oni so bili jako učeni in bogoslužni možje, popolnoma kos novej veri, ki je zbežala pred njimi kakor megla pred solncem. Vneli so Dolenjce zopet za čast božjo, nekaj z lepimi pridigami, še bolj pa s svojim angelskim življenjem. Ljudje so jih spoštovali in ljubili bolj kakor očeta in mater. Ker niso imeli čisto nič premoženja, začeli so jim za prejete nauke hvaležni gospodarji zapisovati na smrtnej postelji po kak kos njive, travnika ali vinograda. Kmetom se ta zguba ni dosti poznala, ker so imeli zemlje, da niso mogli vse obdelovati. Teh zapisanih darov se je sčasoma toliko nabralo, da je premogel samostan več kakor marsikateri graščak. Bogastvo pa menihov ni zapeljalo, da bi bili začeli živeti razuzdano ali pa spravljati denar na kup. Ostali so zmerom enako pobožni, ponižni in krščanski. Svoje velike prihodke so delili, kakor zapoveduje vera, z reveži in sirotami. Kadar je prišla slaba letina, odprle so se na stežaj samostanske žitnice, da nobeden Dolenjec ni kruha stradal. Ljudje so jim dobroto s tem povračevali, da so jim zemljo zastonj obdelovali. To so storili iz svoje dobre volje. Ker je od menihov vsak kaj dobrega prejel, jim je hodil vsak tudi rad na tlako; delal pa je, kolikor je sam hotel in kadar je sam hotel; dolžnosti ni bilo nobene. To je bilo prijetno in koristno za oboje, za jezuitarje pa tudi za kmete. Kakor da bi bilo treščilo iz jasnega, se je lakomna gospoda samostana in njegovih posestij polastila. Prepodivši jezuitarje rekla je kmetom: ker ste delali

tlako menihom, morate jo delati tudi nam, dolžnosti grajskih kmetov so tudi vaše dolžnosti, gorje tistemu, ki bi se predrznil kaj ugovarjati in se protiviti. Tako so izgubili Dolenjci svojo starodavno svobodo in pravico. Jeli so jih zatirati s tlako, desetino in z drugimi davščinami brez konca in kraja. Še le 1848. leta je padel z njih ta težki jarem, katerega po božjej in človeškej pravici ne bi bili smeli nikdar nositi. —

(Konec prihodnjič.)

Zemeljski potresi.

Spisal J. Jesenko.

(Dalje.)

IV. Koliko časa traja pojedin potres?

Potresi trajajo različno dolgo; različno dolgo, če prav ne pazimo na dobo, v katerej se ponavljajo, ampak le na čas, v katerem se vsled prvega udara ali nagona skrivnostnih močij zemeljska skorja potresa. Čitatelj je gotovo uže udaril prožno telo ter opazoval, kako se je to vsled udara dalje treslo, kako je to tresenje pojemalo ter nazadnje popolnoma ponehalo. Čas tega tresenja ali gibanja se ravna posebno po moči udara in po večjej ali manjšej prožnosti dotičnega telesa. Če udariš na zvon, na steklo in na lončeno posodo, slišiš jih v jednakih razmerah vsled različne prožnosti njih tvarine kaj različno dolgo zvenčati. Res menj, a vender še znatno prožno je kamenje zemeljske skorje. Iz tega sledi, da se po vsakem udaru mora zemeljska skorja bolj ali menj dolgo tresti, predno se umiri. Se ve da vse čutno tresenje traja le malo malo časa. Pri jednem in istem potresu je to pretresanje navadno trajalo le malo trenutkov (sekund), k večjemu malo malo minut. Ravno nekateri siloviti in pogubljivi potresi so trajali le malo trenutkov. Res se je po zeló natančnih opazbah pri nekaterih potresih gibanje zemeljske skorje nadaljevalo nekaj malo minut, a njih najhujši udarci, ki so porušili velika mesta in cele pokrajine ter na tisoče ljudij pokončali, trajali so le malo trenutkov. Tako se je godilo leta 1693. na Siciliji, kjer je strahoviti potres hipoma mesto Kataneo in 49 drugih krajev skoro popolnoma razrušil in čez 60.000 (po drugih poročilih celó 100.000) ljudij pokončal. 26. marca 1812. je potres ugonobil Karakas v južnej Ameriki. Po

Humboltu se je začel z udarcem, ki je 5 do 6 sekund trajal ter zvonove zazvonil; nemudoma prišel je za njim drugi udarec, ki je na pol dalje trajal ter zemljo tako pretresal, da se je gibala kakor vrela voda; nazadnje se je čutil navpični sunek, ki je 3 do 4 sekunde trajal, za tem pa nekaj daljše valovito gibanje. Tako je v kratkem času še cele minute ne bilo popolnoma porušeno veliko mesto in pokončanih nad 20.000 ljudij. Nekoliko dalje, namreč po poročilu bistroglavega Dolomieua okolo dveh minut je trajal potres, ki je 5. februvarja 1783. ugonobil mesto Oppido v Kalabriji in vso okolico (40 kilometrov daleč). Leta 1692. je potres na otoku Jamajki napravil v treh minutah silovito škode. Potres Lizbonski (1. novembra 1755) je trajal sicer okolo 5 minut, a prvi najmočnejši udarec, ki je cerkve in druga velika poslopja razrušil, je trajal le 5 do 6 sekund; čez malo minut sta mu bliskoma sledila dva udarca, ki sta mesto popolnoma pokončala. Po Moreau de Jonnès je 11. januvarja 1839. potres na Martiniki in drugih Antiljih z dvema kaj močnima udaroma trajal okolo 30 sekund. Malo trenutkov je trajal potres v Srednjej Ameriki, ki je leta 1873. (19. aprila) razrušil s. Salvador. Jednako so poročale novine o zagrebškem potresu. Prvi najhujši je trajal le malo trenutkov, 7 do 10 sekund. 9. novembra zjutraj 34 minut in 15 sekund po 7. uri se je začelo ono neredno gibanje z dvema močnima udaroma, ki je mesto najbolj poškodovalo. Menj močno in menj škodljivo je bilo gibanje, ki je nastopilo nekaj minut (blizo 5?) po prvem potresu. Po tem tretji potres 27 minut in 55 sekund po 8. uri in ob 10. uri in 50. minutah četrti. Po malo sekund so trajali vsi drugi potresi, katerih so od 9. novembra sem uže okolo 70 opazovali.

V. Podzemeljsko šumenje je v zvezi s potresi.

Kakor pri bljuvanji ognjeniških gorá, se tudi pred potresi ali mej njimi, časih še le po njih, sliši podzemeljsko šumenje in ropotanje. To šumenje in ropotanje, če mu tudi ne sledi potres, kaj močno upliva na človeka ter vznemirja celó tistega, ki je uže večkrat doživel potrese. Strah in trepet ga spreletava pri pozemeljskem zvenčanji in bobnenji in ves vznemirjen pričakuje, kaj bode iz tega. Še bolj pa se razdražijo njegove čutnice, če se ono šumenje ponavlja z gibanjem zemlje in podiranjem hiš in drugih stavb. Srce bi obupalo celó najpogumnejšemu, ko vidi svojo popolno nemoč nasproti silovito

razdraženej prirodi; brez upora se čuti izročenega neznanim podzemeljskim silam.

To šumenje je kaj različno. Izpod zemlje časih šumi in buči kakor zelo močen veter ali hud vihar: časih rožlja kakor železne verige, ki jih kdo sem ter tjà premetava; časih drči in ropota kakor težko naloženi vozovi po kamenitem tlaku; časih bobni kakor truma vojaških bobnarjev; časih buči, grmi in treska kakor bi bila huda ura pod zemljo; časih hruši in poka, kakor bi se drevje v gozdu lomilo; časih pa škrobota, brenči in zvenči, kakor bi kdo kupe steklenine in porcelanine pod zemljo pobijal in drobil. Navadno se to šumenje in bobnenje širi čez široke pokrajine ter povsodi prihaja izpod zemlje; zato v Južnej Ameriki, kjer se té prikazni najbolj pogostoma ponavljajo, prav dobro vedo, da posebno glasno šumi in zvenči iz zelo globokih vodnjakov.

Potresni valovi prehajajo kaj nagloma velike prostore, pri vsakej točki svojega razširjanja in napredovanja uzročujejo razno gibanje zemeljske skorje, da se njeni posamezni deli mej seboj tlačijo, drgnejo in tró, drobé in lomijo. To dela ono podzemeljsko ropotanje in šumenje, ki se kaj nagloma razširja po zemeljskej skorji, kajti trda telesa zvok hitreje prevajajo kakor zrak. Prevajajo ga pa tudi dalje, to pojasnuje dovolj, kako se ono šumenje in ropotanje sliši skoro istočasno na raznih mej seboj kaj zeló oddaljenih krajih. Jednako grmenje in bobnenje so slišali tudi pri zagrebškem potresu. Opazovali so to bučanje in pokanje ne le pred prvim potresom in mej njim, ampak tudi pozneje pogostoma v mestu, zlasti pa v zagrebškem Zagorji. Natančnih zanesljivih poročil o tem pisatelj še néma pri rokah; na površnja poročila hrvatskih, slovenskih in nemških (Agramer Zeitung) časnikov se pa tudi ne more naslanjati, ker teh zvočnih prikaznij nikjer ne naznanjajo. „Votlo grmenje se je slišalo iz zemlje“ — — „bobnenje izpod zemlje je naznanjalo, da se elementarne sile še niso umirile“ — — in še par takih izrazov je vse, kar so časniki doslej povedali.

VI. Podzemeljsko šumenje brez potresa.

Le malokrat se zemlja trese, da ne bi se slišalo nobeno ropotanje in šumenje izpod nje. To so večkrat opazovali na Čiljskem v Južnej Ameriki; tudi pri strahovitem potresu, ki je 4. februvarja 1797. porušil Riobambo, niso slišali najmanjšega podzemeljskega ropotanja.

Slabše ali močnejše ropotanje tudi ni v nikakeršnej razmeri z naslednjim potresom. Časih je ropotanje silno močno, a gibanje zemljske skorje neznatno, časih pa je zopet potres silovit, a ono šumenje kaj neznatno. Pogostoma so celó opazovali kaj močno podzemeljsko bobnenje in šumenje, a gibanja zemeljske skorje še začutili niso.

Uže Aristotel (Meteor. II. p. 802) in pozneje Plinij (H. N. II. 80) omenjata to čudovito podzemeljsko šumenje brez potresa. O najzanimljivejšej tej prikazni pa poroča Humboldt (Essai pol.-I, 303 in Kosmos I. 216), katero Mehikanci imenujejo bramidos y truenos subterraneos, t. j. podzemeljsko tuljenje in grmenje. Slišali so to v Guanajuati, glasovitem in bogatem rudarskem mestu, ki stoji na gorskej planoti 2086 metrov nad morjem, daleč od mehikanskih ognjenikov. „Šumenje, pravi Humboldt, je trajalo od polunoči 9. januvarja 1784. čez mesec dnij (namreč do 12 februvarja). Lehko sem to na drobno opisal po besedah mnogih prič (Humboldt se je komaj 10 let pozneje tam mudil) in po listinah mestnega zbora, katere sem pregledal. Bilo je (zlasti od 13. do 16. januvarja), kakor bi prebivalci stali na gostih hudournih oblakih, v katerih se grmenje, pokanje in treskanje mej seboj vrsté. Skoro vsi prebivalci so silno prestrašeni zbežali iz mesta, v katerem je bilo na kupe srebra. Le pogumnejši, vajeni podzemeljskega tuljenja, so se vrnili ter borili z razbojniki in tatovi. ki so se bili polastili zakladov". Humboldt tudi poroča o čudovito silnih naredbah, ki jih je mestni zbor uže 14. januvarja (o največjem strahu pred pozemeljskim grmenjem in treskanjem) ukrenil in razglasil. „Vsaka rodbina, ki bi bežala, plača, če je bogata, 1000 piastrov globe; če je pa revna, bode dva meseca v zaporu". Še pomenljiveje pa je, da je mestna oblast hotela zmerom vse najbolje vedeti. Humboldt navaja tako razglasilo: „Gosposka bi v svojej modrosti uže spoznala, ko bi pretila res nevarnost, ter potem prigovarjala k begu; za zdaj se naj napravljajo le procesije ali cerkveni sprevodi v hram Marije Device brez madeža spočete". In res mestna gosposka je imela prav! Ves čas teh strahovitih „bramidos y truenos subterraneos" niso čutili najmanjšega potresa ali gibanja zemlje niti na površini niti v 500 metrov globokih rudnikih. Da pa je to bobnenje prihajalo izpod zemlje, sledi tudi iz tega, da se je v globokih rudniških jamah in rovih slišalo dosta močneje nego na površji, — in vender grmenja in treska o hudej uri ne slišijo v rudniških rovih. — Tudi tega podzemeljskega grmenja niso zapazovali daleč, še 5 miriametrov ne v okrožji: zapazovali

so je zlasti po dolgovatem prostoru, ki meri 9—10 miriametrov. Kakor se je začelo, nehalo je tudi čez mesec dnij polagoma ter se do denašnjega dne ni ponovilo. Tudi drugodi po mehikanskem gorovji niso nikdar zapazovali kaj jednacega, niti prej niti poslej.

Primerno podzemeljsko tuljenje se pogostoma ponavlja na planoti Kvitskej v Južnej Ameriki, vender tu mu navadno sledé neznatni potresi. Za časa potresov v Piemontu (leta 1808. od 2. aprila do 17. maja) so ondotnji prebivalci pogostoma slišali izpod zemlje šumenje in pokanje, kakor bi ondi s topovi streljali, a zemlja je vender mirovala.

Jednako podzemeljsko bobnenje so več let opazovali v Dalmaciji, na otoku Mletu. To je bistroumni prirodoznanec Pavel Partsch temeljito preiskal in popisal (Bericht über das Detonations-Phänomen auf der Insel Meleda. Wien, 1826). Začelo se je to podzemeljsko šumenje meseca marca 1822. ter je popolnoma nehalo še le 1826. leta. Primerno ni bilo grmenju, ampak treskanju in pokanju kakor bi pod zemljo s topovi streljali. To pokanje se je časih kaj pogostoma ponavljalo, tako da so n. pr. po noči od 2. do 3. septembra 1813. šteli nad 100 strelov. V obče se je isto leto zlasti v avgustu in septembru javila prikazen v najstrahovitejšej sili, tako da so bili otočani vsi preplašeni. Sprva so mislili, da treskanje prihaja od neke pomorske bitke ali pa od streljanja s topovi v bližnjej Bosni. Ker pa le ni prenehalo, prepričali so se na zadnje, da prihaja izpod otoka, ki stoji komaj tri miriametre od Dubrovnika; o tem izviru so bili tem bolj prepričani, ker ga prebivalci na celini niso kar nič slišali. Najmočnejše treskanje se je slišalo v dolu Babino Polje. Ponavljalo se je o vseh letnih časih sedaj o tej uri, zdaj o onej, po dnevu in ponoči, zdaj o lepem, zdaj o grdem vremenu, zdaj pri jasnem nebu, zdaj pri oblačnem. Pokanju navadno ni sledilo najmanjše gibanje zemeljske skorje. Ko je trajalo uže čez leto dnij, čutili so še le prvi potres, ki pa stavbam nič škodoval ni, le na hribu Veliki Grad se je nad strmo pečino viseča skala odtrgala ter v dol zvalila. Ker pa čez leto dnij ni ponehalo šumenje, jelo je prebivalce jako skrbeti. Oni potres in ulom velikanske skale jih je še bolj preplašil. Bali so se, da se bo odprl ognjenik, in so prosili vlado, naj jih preseli z nevarnega otoka na celino. Nato je vlada z Dunaja poslala zvedena prirodoznanca Franca Repla in Pavla Partscha, ki sta stvar na tanko preiskala ter s svojim poročilom pomirila stanovalce in vlado. A čudovito podzemeljsko

šumenje je še le 1826. leta popolnoma nehalo. Da je vsa prikazen v ozkej zvezi s potresi, tu pač ni treba posebej poudarjati. Opazbe v Mletu so to očitno spričale, ker je podzemeljsko pokanje res časih, če prav zeló redkoma, spremljevalo kaj neznatno gibanje zemeljske skorje.

Po vsem tem bode čestiti čitatelj pač pričakoval, da bi mu pojasnjeval jednako prikazen, o katerej so zadnjič poročali iz Zagreba. Kjer se prekrasnega Jelačičevega trga drži Dolga ulica, opazovali so v tej na 20 stopinj dolgem prostoru neprestano podzemeljsko šumenje, primerno gromu. To je kaj zeló prestrašilo ljudi, ker so se bali, da se bo na mestu odprla zemlja ter iz sebe jela bljuvati lavo. A kaj je bila vsa prikazen? Sleparija nekojih lehkomišljenih delavcev, ki jo je razburjena domišljivost proglasila za veliko nevarnost! V bližnjej hiši drži klet pod zemljo daleč v stran; iz te se je širilo pod ulico ono bobnenje, ki so ga nenadzorovani delavci nalašč v hiši napravljali. Vsak razumnik z nerazdraženimi čutnicami bi bil moral to sleparijo precej spoznati uže iz tega, da se je grmenje slišalo le na 20 stopinj dolgej progi rečene ulice.

VII. Kako hitro se širijo potresi.

Posebno važno je na tanko določiti, kako hitro se po zemeljskej skorji širi potresno gibanje, ki izvira iz jednega in istega udara ali sunka podzemeljske moči. Zato je treba zelo na tanko zaznamenovati čas, o katerem se je isto gibanje na raznih krajih dogodilo. Kako težavno je to, priča zadnji potres zagrebški 9. novembra zjutraj; kajti določiti je treba čas zelo točno, celó za minute in sekunde. Kdo bi pa pri silovitih nepričakovanih potresih mislil na to ter nemudoma pogledal na uro in zabeležil trenutek, o katerem se je zemlja potresla. Tudi navadne ure točno ne naznanjajo časa. Po tem je jasno, da je pri potresih, ki se razširjajo čez razmerno male pokrajine, kaj težavno, skoro nemogoče, na tanko določiti, kako hitro so se širili. Drugače je to pri potresih, ki so se razširjali čez velike dežele; kajti pri velikih daljavah se one napake pri določevanji časa poravnajo.

Samo po sebi se razume, da se potresi s kaj različno hitrostjo širijo po istej pokrajini kakor po raznih deželah. Ta razlika brzine njih širjenja se ravna po moči in meri prvotnih sunkov, po debelosti zemeljske skorje, po snovini in nje sestavi v pretresenem okrožji in

raznih drugih še neznanih razmerah. Skušnje so pokazale velike razlike mej prožnostjo raznih kamenov zemeljske skorje; po tej prožnosti pa se najbolj ravna brzina zemeljskih potresov. Tako gibanje ali tresenje prehaja v granitu 530 metrov vsako sekundo, v vapnenci 547, v skriljevci pa 737. Tudi so kameni kaj različno razdeljeni po zemeljskej skorji ter se mej seboj različno vrste, kar zopet uzročuje razlike in nepravilnosti brzine potresnega širjenja. Dalje je pomisliti, da tudi jedno in isto kamenje v zemeljskej skorji ne dela popolnoma skupne celote, temveč kaže raznovrstne razpoke, raze itd., kar pomnožuje nepravilnost brzine širjenja. Dostavljati je komaj treba, da se vse te razlike in razmere ne dajo ni določevati ni pojasnjevati, ker so globine ali spodnje plasti zemeljske skorje zakrite človeškemu očesu. —

Mej najbolj razširjene potrese se vrsti lizbonski od 1. novembra leta 1755. Po razločku časa mej prvim sunkom v Lizboni in prvim gibanjem ob Wenerskem jezeru v Švediji je uže angleški prirodoznanec Mitchell preračunil, da je tresenje prehodilo vsako minuto skoro 33 $^1/_2$ kilometrov ali 536 metrov v sekundi, kar brzino širjenja zvoka v zraku (331 metr.) prekosi za 205 metrov. Zdanji zvezdoslovec na zvezdarni v Atenah Julij Schmidt je preračunil, da je pri malem potresu v Porenskem leta 1846. gibanje prehodilo 177 kilometrov v minuti ali 447 metrov v sekundi. Rogers je pretresu na Antiljih 8. februvarja 1843. določil brzino širjenja s 708 metri vsako sekundo. Pri obširnem potresu v Zjedinjenih Državah (leta 1811—1813.) je Rogers preračunil srednjo njegovo brzino na zahodnej strani glavne osi s 590 metrov, na vzhodnej pa z 885. To brzino bode gotovo tudi zagrebškemu potresu določil mladi geolog Wähner, ki ga je bila dunajska akademija znanostij nalašč poslala na Hrvatsko, da je nabral raznega gradiva o tej prikazni. Posebno zanimljiv bode ta del preiskavanja, ker bode skušal dokazati, koliko globoko v zemeljskej skorji deluje ona skrivnostna sila, kje je nje pravo središče. Po tem se bode dalo sklepati na izvirno silo ali pravi uzrok zagrebškega potresa.

(Dalje prihodnjič.)

Zakaj ní mogla šivati.

Stara mati je šivála,
Hčérka mlada počivála.
Ní iglíca hčéri tekla;
Mati njé je tiho rekla:

„Kaj je tebi, zlata môja!
Da ne vbada ígla tvôja?
Dánes le po sili šiva,
Jedva dregne, pa počíva.“

Déklica se zarudéla,
Majki tiho je veléla:
„Mati mila! od šivánja
Mene sama skrb odganja.“

„Naša kokla čopogláva,
Kodropérna in rujáva,
Šla iz gnézda na dvoríšče,
Bog vé, česa tamkaj išče.“

„Jajca béla me skrbíjo;
Ako v gnézdu se vhladíjo,
Mehki zárod ves pogíne,
Prédno more iz lupíne.“

„Naj se gnézdo s čím pogrne,
Dôkler spet se kokla vrne. —
Mati! dáj mi tjakaj íti;
Naglo zópet hočem priti.“

Brzo vstala, ven skočíla,
Tam se dolgo zamudíla.
Kadar pride, šívat' nêče;
Mati njéna zópet reče:

„Kaj je tebi, zlata môja!
Da ne vbada ígla tvôja?
Le po sili zópet šiva,
Jedva dregne, pa počíva.“

Déklica se zarudéla,
Majki tiho je veléla:
„Mati mila! od šivánja
Zópet mene skrb odganja.“

„V hlévu je pri jaslih Díma,
Ki telétce dôjno íma;
Rúka, lačna se ozíra,
Ali vrata kdo odpíra.“

„Dételje jej naložímo,
Hládne vôde prinesímo! —
Mati! daj mi v hlévec íti;
Naglo zópet hočem priti.“

Brzo vstala, ven skočíla,
Tam se dolgo zamudíla.
Kadar pride, šivat' nêče;
Mati njena zópet reče:

„Kaj je tebi, zlata môja!
Da ne vbada ígla tvôja?
Le po sili zópet šiva,
Jedva dregne, pa počíva.“

Déklica se zarudéla,
Majki tiho je veléla:
„Mati míla! od šivánja
Zópet mene skrb odganja.“

„Solnce peče in ogréva,
Da letéča vrana zéva;
V mojem vrtu so cvetlíce
Obrníle v tlà glavíce.“

„Da jim ne bi priliválа,
Gréda véla bi ostála. —
Mati! dáj mi v vrtec íti;
Naglo zópet hočem priti.“

Brzo vstala, ven skočíla,
Tam se dolgo zamudíla.
Kadar pride, šívat' nêče:
Mati njéna zópet reče:

„Kaj je tebi, zlata môja!
Da ne vbada ígla tvôja?
Le po sili zópet šiva,
Jedva dregne, pa počíva."

Déklica se zarudéla,
V tlà pozrla, oneméla. —
Pa zapoje glásna ptíca,
Iz razôra prepelíca:

„Ne poslušaj, mati stara!
Tvoja hčerka tebe vara.
Kder pod kóso cvetje pada,
Tam bi stala vedno rada."

„Sin sosédov reže trávo,
Ki je zmešal njeno glávo,
In zató jo od šivánja
Rés le sama skrb odganja.

Krilan.

Lahka noč!

V tihej luči bléde lune
Príšel sem pod okno tvoje,
Da ti glas ponôčne strune
Drémno pésenco zapoje,
In zaziblje ti sladkó
V sèn okó.

Upanje pri tebi milo
Srce hrepenéče pije:
Tí si moje tolažílo,
Kadar zláto solnce sije,
Kadar skriva ga oblák,
Nóč al' mrák.

Mirno spavaj, ljubezníva!
Angel božij naj te hrani,
Naj s perútjo te pokríva,
Dokler zarja dan oznani,
Probudí te v nôvo móč —
Láhka nóč!

Ivan Resman.

Mešana gospôda.

Obraz iz vsakdanjega življenja.

Spisal dr. Janez Mencinger.

(Dalje.)

IV.

Tilen Vogljanin je denes v pravej šoli potrpežljivosti. Brezovniška občina je prostorna, ravna; mej njivami in grmovjem ni sence; ničesar ni pri roki za žejo ugasiti; vsa divjad se je morala poskriti; in ta prehvaljeni pes je leno, nepazno in neposlušno živalče. Ne izvoha nobenega zajca; pač pa skače po nepotrebnem po njivah in se zaletuje v proso, ki zori v najlepšem latji. Kmetje na polji so uže grozili s pisanimi pogledi in očitnimi besedami. Vogljaninu je lovska strast bila še neznana, in obupoval je. Peklo ga je, da pride domov brez plena. Revež je pa osebi, katerej se ne sme izneveriti, obljubil denes zajca prinesti. Tista oseba je obljubila svojo kuhinjsko umetnost izkazati nad tem zajcem, in oče tiste osebe je uže črtež napravil za malo večerjo, da bodo trije, ki se v trgu najrajši vidijo, sami mej seboj godovali strelca-doktorja in delopust svetega Tilna, kar se ima vršiti zvečer 31. avgusta 188. —

Ko Tilen Vogljanin premišljuje nepremišljenost svoje obljube in njene posledice, zajavka pes; tik pred njim skoči zajec izpod grma in pes za njim, Kühlwasser in Vogljanin pomerita in počita oba na jedenkrat. Obležal je zajec; pa tudi pes je padel in ne več vstal.

Vogljaninovo veselje nad svojim prvim strelom na lovu je bilo nekako čudno. Koloman Kühlwasser je precej, kakor je bil naučen v mladih letih, nesrečno pasjo smrt zapisal na svoj račun, rekoč, da je zapazil, da je muha konec njegove cevi v stran zdrknila, da je zato v stran pomeril; da se pa sploh taka nesreča strelcu, ki preblizu strelja, lahko primeri. Gospod doktor je sicer mislil, da Kühlwasser zna bolje streljati, vender ni ugovarjal trditvi izkušenega lovca. Gledalci, katerih je kmalu preveč bilo, sodili so pa o strelih gospoda in pisarja precej jednoglasno; toda gospodoma svoje sodbe niso razglasili, ker niso hoteli mladega doktorja, ki je denes prvič

na lovu, ponižavati in mu jemati veselja do lovstva. Gospodu Kolomanu se je primerno zdelo pobrati ubitega zajca. Gospod Vogljanin poprosi pa kmeta, naj za primeren darek pasje ostanke spravi pod zemljo. A kmet, skoraj razžaljen, odreče; kajti tako delo preseza njegovo področje, imajo pa tik Vinovara pri bratu Ocvirkove Justine, zanesljivo osobo, katerej je izročena skrb čez vse pse, žive in mrtve.

Lovca se vračata proti domu: Vogljanin vesel, da ima vender zajca, katerega je po svojej sodbi in Kühlwasserjevej trditvi sam ustrelil, Kühlwasser pa žalosten, da nema več psa. Pekla ga je vest, toda ne zato, ker je resnico popravljal, nego zato, ker si je z nepotrebno ponižnostjo škodo in sramoto nakopal. Kako lahko bi se denarni gospod beležnik z lastnikom ubitega psa pogodil za odškodovanje, in kako težko se bo on — vedno brezdenaren pisar?

Nista še dolgo ceste merila, ko pisar gospoda doktorja poprosi, malo hitreje stopati; kajti neznosen sopar in nakopičeni oblaki žugajo s hudo uro. Uzrok Kolomanove bojazni sta bila pa samo dva žendarja, ki sta se pokazala na obzoru za lovcema po cesti gredoča. Lovca stopita hitreje, to pa je bilo žendarjema povod tudi podvizati se, in kmalu potipa jeden Kühlwasserja ter uljudno povpraša po orožnem listu. To vprašanje je bilo zakonito nepotrebno, ker žendar je bil prepričan, da Koloman Kühlwasser nikoli ni bil tako zapravljiv, da bi za potrato orožnega lista novce izdajal. O gospodu Vogljaninu, ki je v okolici še malo znan, se tako soditi ni môglo, zato je bilo vprašanje drugega žendarja po njegovem orožnem listu bolj potrebno. Lovca nista mogla ustreči radovednosti javne straže, ker Kühlwasser lista ni imel, Vogljanin ga je pa doma pozabil; žendarja sta tedaj razumno izrekla, da se morata strogo držati svojih dolžnostij. Lovca sta se pak poslovila od lepih novih dvocevk.

Ostal jima je sam zajec. Vogljanin ga hoče v svojej nejevolji kar v grmovje zalučati. Iz zadrege ga reši deček, ki zajca prevzame, da ga nekaj korakov za lovcema ponese v trg.

Brez druge nezgode in brez obetane hude ure prispeta v Vinovar lačna, žejna in trudna. Tukaj sprejme gospoda doktorja uradni sluga, ki mu izroči nujno naznanilo sodišča iz glavnega mesta, da je nam uže znani trgovec Silvester Smolar zabredel v konkurz in da je doktor Vogljanin imenovan za oskrbnika konkurzne imovine. Brez zamude je moral vestni beležnik prevzeti sitno opravilo ter odpeljati

se v trg —x.— tri ure daleč, da tam precej izvêde, kar veli dotični zakon.

Samo tri besede bi želel gospod Vogljanin nocoj še govoriti z gospodično Filomeno, pa ni mogoče. Mudi se, voz uže čaka, in Vogljanin ne utegne druzega nego naročiti Medvedu, naj nese zajca precej k Justinovim, da bo do jutri večer gotovo pripravljen, gospodični Filomeni naj pa lepo pove, da se je moral denes nagloma odpeljati, do jutri večer se pa oglasi in opraviči.

Vogljanin se je odpeljal. Strežaj Medved si je pa privezal lepšo leseno nogo, osnažil klobuk in suknjo ter napotil se z zajcem v roki. Spomnil se je časov, ko je mlad, brhek junak za svojega stotnika nosil marsikateri pozdrav in odzdrav, ter pri takih priložnostih vtaknil marsikateri srebernjak v žep; veselil se je, da se tisti časi zopet vračajo; pa pri tem veselji so mu hudobni duhovi zmotili preproste možjane. Sluga Medved profesorja Justina ni poznal po pravem imenu, ampak samo po pridevku, katerega so mu pritaknili dijaki uže za Medvedove mladosti, in po katerem ga je imenoval tudi Tilen Vogljanin, ko se je še tresel pod njim; po pridevku, kakeršni so priboljšek vseh mladino likajočih in jih spremljajo od nastopa službe do prestopa na óni svet.

Poznal je pa Medved gospodično Filomeno, profesorjevo hčer, in zdelo se mu je naravno, da jo gospod doktor pozdraviti ukaže, saj je z njo uže velikokrat govoril in po trgu šetal. Najbolj poznal je pa Medved gospo J u s t i n o Ocvirkovo, katero so ljudje sploh samo Justino imenovali. Kaj bi je ne poznal, saj je ona najbogatejša žena v trgu, bila je uže večkrat pri njegovem gospodu, in davi je z njo prišla v pisarno celó hčerka Angelika, najlepša in najbogatejša nevesta v Vinovaru in daleč okolo. Medvedu se je tedaj tudi naravno zdelo, da gospod doktor pošlje zajca g o s p é J u s t i n i.

Sluga Medved po hišnej vrsti opravi, kar se mu je zdelo, da je doktorjev ukaz. Najpreje potrka v stanovanji gospodične Filomene, kjer se mu prijazno odpre. Tam gospodični roko poljubi, pove na kratko, da se gospod priporočajo, da so se ravnokar nekam odpeljali, da pridejo jutri nazaj in da gospodična do jutri večer vse zvedo — ter odide z zajcem v roki. Nekako iznenadena gleda gospodična za možem, čegar besede in vedenje so v popolnem protislovji z doktorja Vogljanina dozdanjim vedenjem.

Ne dolgo potem je sluga Medved potrkal v stanovanji gospe Justine Ocvirkove. Tam se ni tako hitro in tako uljudno odprlo. Pa ko je gospa Justina videla, da Medved ni prišel kaj terjat ali prosit, temveč da je zraven prijaznih besedij prinesel tudi lepega zajca, postala je prijazna prav po domače, in ukazala je Medvedu, naj malo sede ter pokusi kapljico njenega zelenega žganja. Sluga Medved je zbral vso uljudnost in zgovornost nekdanjega stotnikovega strežaja ter si precej priboril srce stare gospe Justine. Naročilo, katero je prinesel od svojega gospoda, bilo je pri njej z veseljem sprejeto; ali Angelika zopet ni mogla biti z materjo jednacih mislij. Ustavljala se je Medvedovemu daru s tehtnimi pomisleki: da ni mogoče, da bi omikani gospod doktor tako nenavadno uvájal se v njeno hišo in da je pošteni Medved najbrže ukaz dobil zajca nesti k profesorju Justinu, kjer ima doktor uže delj časa znanje. Medved ugovarja, da zmešnjav ne pozna in da tudi njegov gospod ve, kaj govori. Gospa Justina pa hčerko zopet jedenkrat pokara: da taka rahločutnost jej ne pridobode nikoli moža, da še premalo pozna šege mestne gospôde, da je doktor, ako pride, ne bode snedel, in da je zajec uže sam na sebi reč, ki se ne sme zavračati: zajčja mast nam rabi pri prisadnih ranah, iz možjanov se kuha drag lek za božjastne otroke, iz droba se pa napravi mazilo, ki izvrstno služi zoper trganje po udih.

Zajec je tedaj ostal pri gospé Justini Ocvirkovej.

Gospod profesor Justin je vsako popoludne ob šestih opravil svoj sprehod natanko pet tisoč korakov. Končujé ta sprehod sreča gospoda Kolomana Kühlwasserja, kateri mu pove, kako dolgo v skrbeh in kako srečen nazadnje je bil doktor Vogljanin. Naprej veseleč se prijetnega večera vpraša gospod Justin domov prišedši svojo Filomeno, ali je gospod doktor uže poslal zajca, dobi pa neveseli odgovor:

Tisti Medved z bergljo je bil tukaj, pa zajca je nesel drugam.

V.

Sluga Medved je tisti večer še v krčmo zašel in tam bil jako zgovoren in vnet za bogastvo stare Justine in za lepoto mlade Angelike, katero je svojemu doktorju uže skoraj zaročil. Gospod Kühlwasser, ki se navadno ni ogibal posedanja pri pijači, imel je tedaj kmalu priložnost srditi se nad Medvedovo zmešnjavo in skrbeti, kako naj se popravi, dokler je še mogoče. Stopil je torej še tisto noč pred

trg v kočo prijatelja, dobrega človeka, in ga naprosil, da prinese zajca na Kolomanov dom, dokler bo še cesta čista nocoj. Prijatelj je obljubil zajca dobiti predno mežnar dan odzvoni; in storil je, kakor je bil obljubil. Kühlwasser zajca previdno zavije in, da se Medved ne zmoti zopet, sam nese na stanovanje profesorja Justina, kjer ga dekli odda in pové, da je to tisti zajec, katerega je sinoči Medved, ko je bil preveč vinjen, pozabil oddati; gospodična uže vedo, kaj se ima s tem zajcem zgoditi; zvečer pa pride gospod doktor na večerjo, kakor je bilo dogovorjeno, in vse bo v redu.

Dekla obljubi to gospodični sporočiti, kadar pridejo od maše.

Gospodična Filomena pa takrat ni bila pri maši, ampak daleč proč od vseh bogoslužnih opravil.

Njena ranjka mati je bila navajena, kadarkoli je bila v težavnih zadregah, ali kadar jo je pekla huda radovednost, pomoči iskati pri ženskah, ki znajo iz kvart vedeževati. Svojej hčerki je vedno prigovarjala, naj tudi tako dela, ker ni boljših pomočnic na svetu kakor so take prerokovalke, celo na smrtnej postelji je hčerko učila, da se ne bode mogla srečno omožiti, ako ne vpraša poprej oraklja ženskih vedeževanj. Hčerka v take skrivnosti ni ravno verovala, vender obljubila je materi ravnati se po njenem nauku. Uže v glavnem mestu je od matere in njenih prijateljic čula, da je neka Justina v Vinovaru prerokovalka, da malo tacih. Sinočno vedenje sluge Medveda in neprihod doktorja Vogljanina jo je napotil, da hoče uže denes izpolniti materi dano obljubo, da si ravno ne misli, da bi bil trenutek, ki odloči njeno prihodnjost, uže pred durmi.

Kakor je profesor Justin nastopil svoj jutranji sprehod pet tisoč korakov, smukne Filomena v opravo, katero je nosila v mestu na zadnjej maškeradi, porudeči si lica in zaveže bogato nazobčano pečo na glavo. Bila je pravcata Gorenjka iz ljubljanske okolice, in dekla je prisezala, da gospodične nihče ne spozná, celo gospod oče ne, ko bi jo srečal, kar vender Bog obvaruj.

Tako preobražena se poda Filomena k mazački Justini, pove tam izmišljeno povest, katere jedro in konec je bil v takih prilikah izkušenej Justini tako navaden, da je uže na prvi pogled vedela, kaj mladej kmetici teži srce. Justina je resnobno in slovesno kvarte mešala na mizo, pokladala jih, zopet prekladala in odvažno z glavo majala. Bistvo njenega vedeževanja je bilo, da mladenič, katerega dekle ljubi, ni zanesljiv, da je morebiti, celo nezvest; dekle naj se ga znebi čim

preje, tem bolje; bliža se pa ženin, kakor se ga ne nádeje; s tem bode srečno živela, ako bode poroka o mladem meseci. — Križan tolar je drknil Justini v roko, Filomena pa po stopnicah doli srčno britkost komaj skrivaje.

Ko se vrata za Filomeno zapró, stopi Angelika, ki je skoz steklene duri stranske sobe Filomeno in materino vedeževanje opazovala, pred mater v žalosti in togoti.

— Mati! Ali se ne bojite božje kazni, da nedolžno dekle tako neusmiljeno sleparite?

— Ali si jo spoznala? Kaj ne, kako prekanjeno si je izmišljevala!

— Spoznala sem jo, spoznala. In zato se mi še bolj smili. Niste li čutili, kako je bojazljivo govorila, kako je pri Vaših besedah obledévala in se tresla? In Vi ste jej bodli nož v srce. Mati, to je neizrečeno grdó!

— Kaj je grdo? To je grdo, tako hčer imeti, kakor si Ti! Ti bebica ti! Zate skrbim, da imaš kaj dote; zate skrbim, da ti druge ne ulové možá, ki je tebi namenjen. In to imam za zahvalo. Uči se, uči četrte božje zapovedi!

— In Vi, mati, učite se pete: ne ubijaj! Nečem dobiti moža po Vašej poti, po kleveti in sleparstvu. Rajša grem v samostan. Tej nevednej revici pa hočem povedati, da vsa Vaša umetnost je v nebo vpijoče sleparstvo.

Zdaj je bil pa ogenj v strehi, mati zgrabi stol in zakriči nad hčerjo: Ti spaka peklenska, poberi se mi izpred očij doli na vrt sadje pobirat in salato plét. Kar precej! če ne, te nabijem, da boš tri solnca videla! Ti strupena pošast!

Angelika je šla molčé na vrt. Tam je morala hči matere, štirideset tisoč forintov premožne, z rahlimi rokami broditi po mrzlej jutranjej rosi in pobirati gnilo in piškavo sadje, ki je po noči z drevja popadalo. Marsikatera gorka solza se je posestrila z mrzlo roso, in denes ne prvikrat In vse te solze so bile zastonj prelite, ker Angelika ni imela nikogar, da bi jih bil obrisal, nikogar, da bi jej vsaj besedico tolažbe rekel.

Gospodična Filomena prispe domov, preobleče se v hitrici in razbarva ter zve od dekle, kaj je v tem gospod Kühlwasser prinesel in sporočil. Brez odmora spiše listič in ga ukaže z zajcem vred jaderno nesti v Vogljaninovo pisarno. Filomena je zdaj sama; svojej

jezi in žalosti odpre duri in vrata, in razjoka se, kakor takrat, ko jej je mati umrla.

Ona pač ni še mnogokrat jokala. Vsaj denes in včeraj solzenju ni mogla najti dosti uzrokov, ako bi bila kdaj učila se tudi sama sebe hladnokrvno presojevati. Iz žalostnega premišljevanja jo zdramijo znane stopinje očeta Justina. Hčerka naglo obličje prevedri, kolikor je bilo mogoče in gre očetu naproti. Gospod profesor je bil prav dobre volje. Mej potom je namreč zvedel od Kühlwasserja, kako je bil sinoči Medved zabredel, in da je Kühlwasser davi zgodaj Medvedovo zmoto popravil ter prvemu zajcu namestnika postavil. Vpraša tedaj šaljivo:

— Kaj ne, zdaj pa imaš zajca?

— Imela sem ga, ljubi oče, pa poslala sem ga nazaj.

— Imela, nazaj poslala? Filomena, morebiti nisi prav storila!

— Premišljevala res nisem veliko. Strežaj se je sinoči, pisar davi nekoliko zaletel. To priliko sem hotela zase porabiti.

— Morebiti si se pa prenaglila in priliko porabila zoper sebe.

— Čujte, ata; jaz ne morem tako hladno soditi kakor Vi, in moji razlogi so morebiti preobčutljivi. Tako le sem mislila: Doktor Vogljanin nas je zadnji čas pogosto obiskaval. Ljudje poreko, da zaradi mene, ker Vas itak vsak dan lahko najde na sprehodih ali v gostilni. Predsinočnim je bil pri nas samo nekaj trenutkov; sinoči pa ni prišel, čeravno je bil obljubil. Ako počasi izostane, poreko ljudje, da se mu nisem več vredna zdela, da z menoj občuje. Če se pa zdaj zaradi njegovih služabnikov naredi zamera mej nami, bodo ljudje sodili, da je on kriv in ne jaz. Tako sem to zase porabila.

— Filomenka, tvoji razlogi stojé na slabih nogah. Sinoči doktorja ni bilo v Vinovaru, naglo se je moral odpeljati. To vem gotovo.

— Vi to veste, ali drugi ljudje tega ne vedo; jaz tudi nisem vedela. Pa ravno sinoči sem premišljevala, da ta doktor k nam prihaja nemara samo za to, da se vadi v laskanji proti ženskemu spolu. Za tako vadnico pa vender nisem, kaj ne, ata?

— E, ljuba moja, to so izgovori! Zvedela si, kam je tisti Medved zajca zanesel, in odtod tvoja prenaglica.

— Ne bodite hudi, ata! Nisem vprašala in nisem zvedela. Tudi bi zajčja malenkost ne vplivala na moje odločevanje.

— Zajec je šel k *Justini*, namestu k *Justinu*. Medved nema tankih ušes, Vogljanina sem pa uže na gimnaziji opominal, naj glasnike končnike bolj razločno izgovarja.

Profesor Justin zamaknen v slovnico ni zapazil, da je hčerko rudečica oblila. Odgovorila je bolj tiho in počasi:

— Ata, razloček tiči morebiti v več črkah. Vogljanin si je Vaše svarilo zapomnil in je rekel: „k Angeliki“ namestu „k Filomeni“.

— Zdaj pa ne moreš tajiti svoje jeze. Kaj ne, ko bi bila mladenič, tisto Angeliko bi kar na dvoboj pozvala?

— Da, in v srce bi jo zadela! — Ne, ata, vender ne! Kam sem zgrešila! Nič bi jej ne storila. Saj nemam od Vogljanina nobene zaveze in do njega nobene pravice. Ona morebiti jih pa ima. — Ah, ata, treba je, da sem oprezna in da se ne izpostavljam.

— Prav tako! Pa ta Vogljanin ima vender prostorček v tvojem srci?

— Ah, ljubi ata, ne šalite se! Kaj res mislite, da Vas želim zapustiti?

— Nisem sicer tako vprašal, kakor si odgovorila, pa pustiva to. Bodi previdna na vse strani. Na izpostavljanje pa nikar ne misli. Saj sem jaz tukaj, branil te bom kakor svoje oko. Brez skrbi bodi, dokler si v mojem zavetji. Ti si moje jedino dete, jedino veselje, in dokler sem živ, ne boš najmanjše škode trpela. Pa predno sodimo, treba pozvedeti, kako reči stoje.

— Prosim pa, ljubi ata, storite, da nas Vogljanin danes in jutri ne obišče. Vsa sem zmočena, ne vedela bi kaj z njim govoriti, in zdi se mi, da je bolj prav, ako z njim ne govorim zopet — tako kmalu.

— Storil bom to, ljuba Filomena, le potolaži in razvedri se zdaj pa sedi h glasoviru in zaigraj, kar veš, da rad poslušam.

Komaj je Justin izgovoril, pridrvi se dekla domov vsa razjarjena.

— Kaj pa je tebi? vpraša skrbni gospod.

— Kaj mi je? počakajte, da se oddahnem! ihti dekla. Komaj še živim. Po trgu so me gonili, zapreti, ukleniti, v klado dejati so me hoteli! Bilo je neznansko. Ne prebijem več v tem kraji!

Ko se dekla umiri, pripoveduje, da jo je tržni policaj ustavil in v občinsko prisarno tiral. Tam je morala povedati, kdo je, kaj je, kje je zajca dobila, in kam ga nese. Naposled so njo izpustili,

zajca pa tam obdržali. Prijazni policaj jej je potlej povedal, zakaj se je to zgodilo: Tržni čuvaj je čul proti zoru strel iz tržnega lova. Ko se je danilo, videla je ženska znanega tatinskega lovca izpred trga iti v trg, imel je zimsko suknjo in pod njo gotovo zajca, ki ga je malo prej ustrelil Ta lovec je prijatelj pisarja Klobasarja; Klobasar je zajca k nam prinesel; ta zajec je ukraden in zdaj bomo vsi zaprti. Tako nekako je pravila dekla.

— Kaj si pa s pismom naredila, vpraša Filomena pozabivši, da jo oče čuje?

— Skoraj sem pozabila. Pa srečala sem tisto berlasto motovilo, dala mu pismo in ukazala, naj ga da gospodu.

Ko se je Justin še sprehajal, odmeril si je za denašnji jutranji pensum, premodrovati novo temeljito knjigo o starogrškej črki digamma.

Hčerka mu je to veselje izkazila, in moral se je udati drugim, dozdaj še ne vajenim študijam. Dokler se v teh izpregleda, stopimo v Vogljaninovo pisarno.

(Dalje prihodnjič.)

Ivan Ž. V. Popovič,

slovénsk pisatelj.

Spisal Lovro Žváb.

(Dalje.)

Po vsem tem vender nikakor ne moremo z ničímer zagovarjati óne vrste nevédnosti, ki je tolika, da se niti Popovičevo ime do najnovéjših časov ní bilo nje ušes deteknolo, če tudi je zaloge dovolj, iz katere je nauk jemati vsacemu, kdor kaj hoče o tem učenjaku zvedeti. Knjige, ki sem zajémal jaz iz njih, vselej imenujem vsako posebe tam, kder je iz nje kaj vzeto; zatorej o teh molčím tukaj, a imenovati hočem nekoliko drugih, Slovénom to jako bližnjih to daljnejših pisateljev, o našem rojaku več ali menj govorečih.

1) Büsching, „Wöchentliche Nachrichten“, III. Jahrgang, XVIII. Stück. — Tega néma Ljubljanska knjižnica, a upotrébil sem nekoliko ónega, kar je g. profesor M. Vodušek podál iz njega v letopisu „Matice slovenske“ 1879. léta od 110. straní dalje.

2) Meusel Johann Georg, „Lexikon der vom Jahre 1750—1800 verstorbenen teutschen Schriftsteller“. Leipzig, 1806, v X. zvezku na 499. str. — Ljubljanska knjižnica néma ni tega dela, in zató ga nísem niti jaz mogel upotrebiti.

Zdaj hočem našteti še nekaj tacih knjig, o Popoviči obširneje ali krače, prav ali pomotno govorečih, ki so malo ne vse dostopne vsacemu Ljubljančanu, ker jih more ali sam kupiti ali dobiti v knjižnici, katera jih ima z večíne. Te so:

a) Slovanskega rodú.

1) Dobrovskega „Slavin“. V Pragi, 1806. léta na 13. str. imenuje tudi Popoviča, rekoč: „ker imamo uže lepe in rabne dodatke iz raznih krajev, naménjene tega (slovanskega) naroda zgodovíni: Frisch, Popovič, Müller, Jordan, Stritter, Gerken, Möhsen, Anton, Dobner, Taube, Fortis, Sulzer, Rossignoli, Dobrovský, Voigt, Pelzel itd., zató je želéti, da bi se tudi od drugód nje vrzéli zamášile in zbrali čim dlje tem bolj kopnéči ostanki slovanskih obíčajev, pésnij in pripovedek, naj bi takó napósled mogla tega naróda zgodovína vzrasti v celoto.“ — A „Slavin“ je bil poznéje (1834. leta v Pragi) zopet na svitlo dal Večéslav Hanka, ter v njem na 70. str., govoreč o Dalmatínu, tudi „Jura Kobila“ narečenem, Hanka sam od sebe imenuje i Popoviča, kajti poprej ga Dobrovský ní imel ondukaj. Hanka namreč dokazuje s Popovičem, da je treba reči „Jurij Kobila“.

2) Kleinmayra Julija pl. jako nedostatna ter od kraja do konca nevédna „Zgodovína slovenskega slovstva“. V Celovci, 1881. léta, oménja Popoviča na 62., 68. in 111. str.

3) Macuna Ivana hrvatski spisani „Kratak pregled slovenske literature“, natisnen v Zagrebu 1863. léta, na 13. str. beseduje: „na kratko imade se napomenuti temeljito izobraženi učenjak Ivan Popović, rodom iz celjskoga kotara, koi je u svom delu „Untersuchungen vom Meere“ pokazao riedku učenost i zanešenu ljubav za slavenstvo, nu nehajstvo ostaloga svieta učini, da je god. 1763. (napak, — po Kopitarji, namesto 1774.!) u Beču umro, kano učitelj niemačkoga jezika, neizpuniv mu se vruća želja, da se upozna sa svimi južnimi Slaveni, i da im prouči jezik.“

4) Pypina A. N. ter V. D. Spasoviča „Geschichte der slavischen Literaturen“, aus dem Russischen übersetzt von Traugott Pech.

Leipzig, 1880. Ta knjiga v I. zvezku na 381. str. pripoveduje: „mej slovenskimi pisatelji, katerim je tedàj rabil nemški jezik, imenujo tudi Ivana Popoviča (umršega 1763. léta — spet po Kopitarji!). Od njega je knjiga „Untersuchungen vom Meere", v katerej mej drugimi stvarmí kaže i slovansko rodoljubje." — Težko je Rusom oprostiti, kà takó malo vedé o Popoviči!

5) Rieger, dr. Frant. Lad., „Slovník naučný". V Pragi, od 1860. do 1873. léta, v VII. zvézku na 680. str. (Po Šafařiku: „Geschichte der südslawischen Literatur"; spis je na češki jezik samó preložen.)

b) Nemške.

1) Heinsius Wilhelm, „Allgemeines Bücher-Lexikon." Leipzig, 1793., v III. zvezku na 270. str.

2) Kindermann Joseph Karl, „Historischer und geographischer Abriss des Herzogthums Steyermark. Dritte, ganz umgearbeitete Auflage". Grätz, 1787. Na 177. str. je čitati: „zeló mala, pri Vójniku stoječa vasíca je Arclin, a imeníta za tega delj, ker se je v njej poródil modrèc Popovič, kateremu so se podsmijávali, dokler je žível."

3) Oesterreichische National-Encyclopädie (herausgegeben von J. J. H. Czikann und Fr. Gräffer). Wien, 1835—1837., v IV. zvézku na 253. str.

4) Poggendorff J. C., „Biographisch-Literarisches Handwörterbuch zur Geschichte der exacten Wissenschaften". Leipzig, 1863., v II. zvezku na 501. str.

5) Reichel Rudolf, „Kurzer Abriss der steirischen Landesgeschichte." Marburg, 1869, na 73. str.

6) Schmutz Carl, „Historisch - Topographisches Lexikon von Steiermark". Gratz, 1822., v III. zvézku na 194. str.

7) Weigand Dr. Friedr. Ludw. Karl, „Deutsches Wörterbuch". Giessen, 1873—1876., v II. zvezku na 814. str.

8) Wolff Dr. O. L. B., „Encyclopädie der deutschen Nationalliteratur". Leipzig, 1835—1847., v VI. zvézku na 86. str.

Našteti bi tudi samó iz Wurzbachovega slóvnika „Biographisches Lexikon" mogel še obilo drugih, n. pr. „Oesterreichische Zeitschrift für Geschichts- und Staatskunde", herausgegeben von J. P.

Kaltenbäck (Fortsetzung des Hormayr'schen Archivs), Wien, v II. létniku (1836. l.) od 6. do 10. čisla; — „Steiermärkische Zeitschrift". Redigirt von Dr. G. F. Schreiner, Dr. Alb. von Muchar, C. G. Ritter von Leitner, A. Schrötter. Gratz. Neue Folge, v VI. létniku (1840. l.), v 2. sešítku na 49. str.; — „Lebensbilder der Vergangenheit". Gratz, 1863., na 43. str.; — Schimmer Karl Aug., „Bilder aus der Heimat". Wien, 1853., na 288. str. Mej temi so tudi neke i po slovénskej zemlji razširjene novíne: „Tagespost" (Gratzer politisches Blatt) 1865. léta v 274. in 275. čislu; v podlistku se ondukaj nahaja spis, imenovan: „Aus dem Culturleben der Steiermark. Ein steierischer Gelehrter des 18. Jahrhunderts".

II.

Natisnene so bile Popovičeve te knjige:

1) Erstes Probestück vermischter Untersuchungen. Regensburg, 1749. — To je kritika o licencijáta Antona Roschmanna spisu „De Veldidena, urbe antiquissima et totius Rhaetiae principe." *) Razglašena je poprej bila v Rézenskih novinah „Wöchentliche gelehrte Nachrichten", a Popovič je hotel kesnéje zopet vse na svitlo spraviti, pomnoženo z novimi opómnjami, ter v druzem oddélku dostaviti obširnejše, a v dodatku najdaljše opómnje. Ali te knjige je ob njega troških mej ljúdi prišlo v četvérki samó devet pôl, katere níso začéljene v celoten kos, nego konec jih je tam, kder je nestalo tiskovnega papirja, da se zadnja natisnena beseda zatorej ujemlje s prvo nenatisneno besedo naslednje strani, ostavše v rokopisu. Vender je Popovič pridejál še dva lista dodatka. Zanímljiva je tega déla zgodovína, ki jo sam pripoveduje v oménjenem, 15 pôl dolzem pismu, Büschingu poslanem séčna meseca 1761. léta: „pomešano raziskávanje (Vermischte Untersuchungen), katero vam o tej príliki pošiljam, je redek spis, a ne zaradi vsebíne svoje, nego zató, ker ga razven mene zdaj imate samó ví jedíni človek na zemlji. Teh pôl nísem še nikomur pokazal, da-si jih je mnogo, ki bi jih radi videli, kajti oménil sem jih v délu „Untersuchungen vom Meere." Najti imate v njih govorjenje o zemljepisji, o starožitnostih in obilo druzega (po mojem vkusu.) Nekakó temu podobno lice bi po moje

*) Primeri o tem 235. in 236. str. „Ljublj. Zvona".

imele učene novíne (le da bi v njih bilo še obilo druzega, kar koli se namreč dá posebnega zaslediti v prirodi in jezicih), ako bi živel v kacem kraji, kder bi pisati mogel. Tukaj — — (flagellum rei literariae ali „bič knjíževnosti“) zavira vsak učen spis. To poméšano raziskávanje mi je bilo prvo delo, odménjeno, da pojde v tésk; ali tiskar, znano, a lenívo človeče Rézenskega mesta, katero me je bilo v mrežo ujelo z lepoto svojih písmen, pač ní zaslužilo velíke hvale o tej knjigi in o meni. Stavil jo je mladèc, kateri se je bil jedva izučil, ter ní razumel niti besedice latinske. Kadar sem tiskarju dajal rokopis, obetal mi je, da hoče vsako pôlo prečitati sam ter izruvati vse tiskovne grehe, katere bi jaz laže prezrl, ne li on; a vender ní lažník prečital nobene vrstice, nego sedèl je zató v gostilnici „am Hof“ in dan za dnevom skrbljívo ogledoval pivskega vrča. Bilo je devet pôl zvršenih, ter dal sem prve izmej njih čitati necemu učenjaku; a ta se je začudil in takój mi pokazal nekoliko mest, grozovito omračênih s tiskovnimi hibami. Moje okó tedàj še ní bilo vajeno čitati mrzke gnusobe knjižnih stavcev; in za tega delj je vse največ le takó ostalo, kakeršno so mi prinesli, bodi si prav ali napak. Zaradi premnozih tiskovnih pomot in zaradi tega, ker so mi uže potékali novci, katerih niti sam tiskar ní imel toliko, da bi kupoval papir, ki sem ga jaz dajal uže iz početka, ostala je nenatisnena vsa druga polovíca, katere bi tudi bilo kacih devet pôl. Kar je dodelano, vse to, a brez naslovne pôle, hrani zdaj neki moj prijatelj v Reznu. Če obile kopíce, spravljene v zapuščenem stolpu, niso zgrizle podgane ali premočil dež in sneg, to bi z rečenimi devetimi polami rad ustregel učenjakom; a če je šlo tamkaj vse pô-zlu, potem bode vaš izvod še redkéjši in morebiti le samotrétji na zemlji. Onega zarobljenca lenívost mi je snedla nekaj zlatníkov, ob katerih bi še léto dnij bil mogel neskrbno živeti in delati v učenem pokoji. S tožbami se je začél moj dopis in s tožbami se okončava“.*) Temu Büsching v novínah „Wöchentliche Nachrichten“ III. Jahrgang XVIII. Stück še dodaje: „v ostalíni pokojnega Popoviča se morebiti najde ali prodolževánje ali ves rokopis, katerega bi želel jaz dobiti in potlej natisnoti v ‚Magazinu‘.“ Letopis Matice slovenske 1879. l. 115—117.

*) Popovičeve nemške besede slovó: „mein Brief hat sich mit Klagen angefangen und endigt sich mit Klagen“, kar je rečeno po slovenskega, a ne po nemškega jezika svojstvi.

2) Untersuchungen vom Meere. Frankfurt und Leipzig, 1750. 4°." Polno ime te knjige se nahaja na 236. stráni „Ljublj. Zvona".

3) (Schreiben) denen Hochedelgebohrnen, Hochedlen und Hochgelehrten Herren, Herrn Prodirector, und den sämtlichen in Nürnberg anwesenden Mitgliedern der Kosmographischen Gesellschaft, meinen werthesten Gönnern und Freunden, rekše, pismo Nürenberškim kosmografskim družabnikom. — Popovič je to postavil za predgovor II. délu svoje knjige „Untersuchungen vom Meere", in zatorej natisnol tudi v četvérki, 76 straníj.

4) Schreiben des Verfassers vorhergehender Abhandlung (der „Untersuchungen vom Meere") an Einige vornehme Gelehrten in Leipzig, rekše, pismo nekaterim imenítim učenjakom v Lipsku, namreč gospodom Ivanu Jakobu Maskovu, Frideriku Oti Menkeju. Ivanu Ernestu Hebenstreitu, Ivanu Erhardu Kappeju in Ivanu Frideriku Christu. Natisneno tudi v četvérki, vsega vkupe 24 straníj. I to pismo je vzprijéto v knjigo „Untersuchungen vom Meere", a na konec; samó „Register" je še bolj zadaj.

5) Programma de inveterato corrupti stili germanici malo. Viennae, 1754, 4°. O tem, po Büschingovi sodbi izvrstnem spisu, ki je vanj zbrano, kar je propovedovàl na vseučilíšči, *) molčí „Bibliotheca Carnioliae" Marka Pohlina, a Wurzbach ga imenuje (Biographisches Lexikon).

6) Die nothwendigsten Anfangsgründe der teutschen Sprachkunst, zum Gebrauche der österreichischen Schulen ausgefertiget. Wien, 1754. To je visoko-nemška slóvnica, katero mu je bila vlada naročila spisati. **)

7) Entwurf einer Abhandlung von teutschen Briefen. Wien, 1760. (Wurzbach, Biographisches Lexikon.) O tem zopet molčí „Bibliotheca Carnioliae."

8) V društva „Pfälzische öconomische Gesellschaft" spisih je bil dal mej ljúdi: Abhandlung über den Mergel, rekše, razpravo o láporji (soldánu). (Wurzbach, Biographisches Lexikon.) Ni o tem nič ne vé Marka Pohlina „Bibliotheca Carnioliae".

*) Primeri letopis Matice slovenske 1879. l. na 114. str.

**) Več o tem je uže povedano v „Ljublj. Zvonu" na 237. str.

9) Po smrti Popovičevi je bil profesor Brink izpodbodel razjezuvíta Ignacija Lethmüllerja, da je na svitlo dal: Versuch einer Vereinigung der Mundarten von Teutschland, als eine Einleitung zu einem vollständigen Wörterbuche mit Bestimmungen der Wörter und beträchtlichen Beiträgen zur Naturgeschichte. Aus den hinterlassenen Schriften des berühmten Professors J. S. V. Popovitsch. Wien, 1780. 8°. (Wurzbach, Biographisches Lexikon.*) Benedikt Franz Hermann v svojej knjigi „Reisen durch Oesterreich, Steyermark, Kärnten, Krain, Italien etc." Wien, 1783, v 3. zvezku na 45. str. o tem spisu beseduje takó: „o narečji avstrijskem je uže Popovič v dežel poslal koristen dodatek (polnemu slóvniku nemških jezikov), a želeli bi, da se tega posla poprimó tudi še drugi", in potem velí: „vsi Avstríjci govoré nemški. Hočete li to narečje tanje poznati, izvolíte pogledati v Popoviča, ter videli bodete, da se Avstrijci ne mogó bahati s prijetnim in pravílnim izrékanjem."

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovina slovenskega slovstva.

Spisal in založil: Julij plem. Kleinmayr, c. kr. profesor v Kopru. 1881. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

(Dalje.)

Zdaj trebé nekoliko izpregovoriti o Vodníkovi ónej meri, ki mu je v pesnih bila najljubša.

Kar g. Julij pl. Kleinmayr (na 89. str.) pripoveduje o njega „modríci", našel je na 33. in 34. stráni Bleiweisovega „Koledarčka" s 1854. léta, kder g. Dragotin Dežman opisuje našega pesnika dela in žitje; samó da se ondukaj znana Vodníkova mera le zagovarja, a ne hvali, ker ní slovenska, ne po resnici domača, zatorej ne „pravo pravilo" (sic!), kakeršno se dozdeva „Zgodovini slovenskega slovstva". Vodník je to mero dobil pač od Gorenjcev, a tí jo imajo od svojih inorodnih sosedov, planinskih Nemcev; kateri običajno o vsakej príliki posebe izmišljajo in prepevajo óne kratke, četverovrstne rázstavke, obče „Schnoade'-hüpfl", mej Avstrijani tudi „Gsetzeln"

*) Primeri „Ljublj. Zvona" 301. stran.

zvane. Dolenjcem ter Notranjcem je to do najnovéjših časov bilo po vse neznano; a še zdaj, čim dalje se kdo od planin pomiče dôlu na jug, tem bolj ginejo izpred njega take poskočnice. Vperíle so se najprvo bile mej Korošce in potlej mej Gorenjce.

Planinski Nemec poje:

denn ollmoll is öbbas,
is.s dōs nōt, is.s das.
Schmeller-Frommann I. 782.

Gorénjec:

po hribih je slána,
po rávnem je léd.

Niti Preširnova pesen „V Arabje pušávi“ ní brez namena zložena v te vrste gránesih, kateri so Vodníku bili takó omiléli, da je v njih pél tudi „Ilirijo oživljeno“:

Napóleon reče:
Ilírija vstan'!

Baš o tej pesni g. Julij pl. Kleinmayr na 89. stráni svoje knjige takó govorí, da čitatelj ne vé, kaj bi dejal ter kam bi se obrnil od same jeze in sramote! Prijatelj moj! ne razgiblji ondukaj „Zgodovine slovenskega slovstva“, ako nehčeš, da ti kri v lice priženó té v dve gubé skljućene besede: „če tudi se je (Vodník) v prevelikem veselji nekoliko predalječ podal in zapel: ‚Ilirijo oživljeno, ter se zameril vladi, je bil vendar vseskozi Avstrijec.“ — Kdor takó misli, najbolj ustreže sebi in občinstvu, ako molčí; a kdor takó piše, kaj li o njem porečemo, zlasti če to, kar je spálčil, ponuja učencem? Kakó sme narodnjak denašnje dobe z najmanjšo besedico dregniti Vodníka zató, kà mu je bilo pošteno slovansko srce vzkipélo v preslavno pesen, katera bode večno živéla! Ne kaže, da bi se kdaj bilo g. pl. Kleinmayra ušes doteknilo ime necega Dimca. V mislih mi je namreč g. August Dimitz, kateri žive, ako se ne varamo, v Ljubljani. Ta mož je res le c. kr. višji finančen svétnik, a c. kr. je vender tudi. Vrhu tega imamo od njega debelo knjigo, preveliko, da bi se dala skrčiti samó v jeden zvezek. To knjigo svét imenuje „Geschichte Krains“, a iz nje bi se „Zgodovina slovenskega slovstva“ mogla naučiti premnozim, tehtnim stvarém, ako bi njen roditelj kolikaj čutil, kde se nahajajo prava pomagála. Ta c. kr. uradnik, o čegar avstrijskej izvestobi se živ krst nikoli še ní podvoúmil, v IV. delu na 354. stráni svoje rečene knjige piše takó: „es ergibt sich bis zur Evidenz, dass Vodniks jedenfalls formvollendete, poetisch-schöne Hymne

(Ilirija oživljena) weniger eine Huldigung für Napoleon, als der schwärmerische Erguss nationalen Selbstgefühls, eine ‚patriotische Phantasie' war, für welche man mit dem offenen, warmfühlenden, durch und durch edlen Poeten nicht ins Gericht gehen kann. Wenn dieses vonseite der österreichischen Regierung nach dem Abzuge der Franzosen geschehen ist und der arme Vodnik deshalb in Zurücksetzung und Noth seine Tage endigen musste, so kann man darin eben nur ein trauriges Symptom der auf die Befreiungskriege gefolgten Reaction des Servilismus und der Demagogenriecherei erblicken." Evo, kakó pišó razboríti možje, a kakó se k parobku stiskajo slaboumni zajci! A ti zajčki poleg vsega tega sami o sebi vender mislijo, da je njih ime zabeléženo v knjigo klasikov slovenskih! Preširen bi se o tej priliki malo nasmehnil po svoje, predno bi rekel z gorenjskim narečjem: „ak' kvásik bil bi vsak pisar, kdor nam kaj kvasi!"

Ne tajimo, da bi se v tej dobi Vodníku pač dálo oponašati nekaj druzega, od kraja do konca nasprotnega, o čemer nobenemu Slovenu beseda ne teče rada iz ust, ker ga ljubimo. Da je to „Zgodovini slovenskega slovstva" bilo takó znano, kakor jej brez dvojbe ní, ter da je brez milosti grajala, res ne bi s takim delom nikomur bila ugodila, a vender bi po pravici nihče ne bil smel kamena pobirati nánjo zaradi tega. Ali kdo bi na oskóruš lazil po smokvo!

G. Julij pl. Kleinmayr tudi o Koseskem, o katerem govorí od 153. straní dalje, v slast pobira iz drugih, največ le srednje moke pisateljev. A niti o tem pésniku se ní drznil povedati vse resnice, ako jo vé. Ta neovržna resnica je, da Koseskega toliko moremo zvati pesnika prve cene, kolikor Nemci svojega Vossa, ki je tudi največ le prelagal, a mnogo bolje od Koseskega, kateri je v mladosti prepeval z nemškim jezikom, do grla potopljen v Schillerja, čegar pesni je védel na pamet.

Uže sedmošolec, imejóč 19 lét, Koseski v Ljubljanskih novinah „Laibacher Wochenblatt" 1817. léta v 3. čislu (17. januvarja), podpisan „Johann Vessel, Akademiker", daje mej ljúdi svojo prvo nemško pesen „Ode auf die Ankunft Sr. Excellenz des Herrn Landes-Gouverneurs".

V rečenej pesni čitamo:

Willkommen! rufen tausend Stimmen
Dir, Stellvertreter des erhab'nen Franz!
Heil Dir! — und ewig möge glimmen
Die Flamme Deines Glücks im Schimmerglanz.

Nemec bi se tukaj oglasil: die Kohle glimmt, nicht die Flamme.

Drugo nemško, po Valvasorji zloženo pesen Veselovo imamo zopet še 1817. léta v 25. čislu (27. junija) istih novín, ter imenuje se „Franz Plassman von Oedengratz. Ballade“. Pesnik je podpisan, kakor zgoraj, in Plassmanovo, svojega ôčima ubivšega hojo v temníco nam takó črta:

— Und horch! — die Kerkerthüre brauset,
Das Schloss der ähr'nen Pforte kracht,
Und wie's im Grabgewölbe grauset,
Graust ihm entgegen schwarze Nacht.
Und nieder stieg er viele Steigen (sic!)
Die ähr'ne Pforte braust zurück;
Und es umgiebt ihn dumpfes Schweigen; —
— Und Finsterniss vor seinen (?) Blück.
. . . .
Und er verflucht den Gang der Horen
Der langsam nun vorüber schleucht. itd.

Plassman je bil potem ušel, a zamán, kar nam pripoveduje pesnik s temi besedami:

Und fruchtlos unter fremden Lüften
Hoff er der Ruhe Wiederkehr,

kajti zopet so ga prijeli in zaprli do smrti.

Tretjo pesen mladeniča Vesela, podpisanega po navadi, čitamo 1818. léta v 18., 19. in 20. čislu (24. aprila, 1. in 8. maja) istih novín. Ta pesen je „Erasmus Lueger. Romanze“. Začenja se takó:

Seh't ihr dort die Felskolosse
In der Wälder wüstem Schoosse
Stolz und prangend aufrecht steh'n?
Wo der Poick beschäumte Wogen,
Rauschend in die Luft (?) gezogen,
Rastlos, brausend Wirbel dreh'n. itd.

Kdo se takój ne spomina Schillerjeve balade „Hero und Leander“?

Četrto njega pesen, slovenski ter vzporedno tudi nemški, prineslo je 1818. léta 24. čislo (5. junija) istih novín, „Laibacher Wochenblatt“ imenovanih. Pred soboj imamo tukaj znani slovenski sonet. Prepišimo ga, da bode i čitatelj videl, kakšno je bilo njega prvobitno lice. Evo!

Potashva.

Sonnett.

Naj sgine svet, gorijo naj pushave,
Vihar valove morja naj dervi,

Na sraku zhernimo naj grom buzhi,
Naj burijó*) sneshnikov golizhave:

Skus' sapushene shalostne planave
Naj zhudne vojske silni glas gromi,
Naj lakota nevsmilena mori,
Nabira truplov (sic!) kupe naj kervave;

Sej moje bitje (ni) na temo sveto,
Sej ni na semlji moje Dushe Dom,
Shivlenje sgine kakor kratko leto; —
Tje v' svete, — zhiste angelske deshele,
Kjer pil ozheta velizhastvo bom,
Skus' grobov nozh, me klizhe zhast, — vesele. Janes Vesél.

*) *Burijó,* Zeitwort von *Burja* der Nordwind, bedeutet das Heulen des Nordwindes. (Pesnikova opomnja.)

Ta slovenski sonet Veselov je po imeni „Potažba“ jako prenarejen 1852. léta prišel v „Koledarček“ (na 24. str.) Z istimi popravki ga nahajamo tudi v Koseskega „Raznih delih“ na 6. stráni; samó v začetku 8. gránesa „Koledarček“ piše: „Moživši strah“, a „Razne dela“ v tega mesto: „Vekšaje strah“. Izdavatelj „Koledarčkov“ pripoveduje, da je to pesen v Ljubljanskih novinah „Illyr. Wochenblatt“ (ne takó, nego „L a i b a c h e r Wochenblatt“!) čitati z mnozimi t i s k a r n i m i p o g r e š k i. — Jaz ne vidim nikder nobene prave tiskovne hibe, razven da v 9. granesu nedostaje besedice „ni“, katero sem za tega delj oklênil; a ponuja se pač nekaj drugačnih, kolikor toliko zanímljivih stvaríj, na pr. v moškem dajalniku edinstvenega čisla gorenjska končníca *o*: „na zraku černim*o*; na tem*o* svet*o*“, in kaže se nam, da prihodnji Koseski tedàj še ní znal delati razločka mej *s* in *z*, niti ne mej *š* in *ž*.

A zdaj si ogledimo nemškega soneta. Ní ga trebé dolgo premišljati. O prvem hipu ti pripoveduje sam, da je on prava matica, katero je pesnik le preložil na slovenski jezik. Naj se o tem uvéri tudi čitatelj!

Der Trost.

Sonnet.

Es mögen Welt und Wüsten flammend rauchen,
Des Meeres wildempörte Stürme dräun,
Der Himmel zürnend Feuerflammen speyn,
Und nackte Gletscher gift'gen Odem hauchen:

Der Hunger seine wüth'gen Zähne brauchen,
Und Tausende den Todesgöttern weih'n,
Den ausgestorb'nen wildzerstampften Hain
Mag ehr'ner*) Krieg in Ströme Blutes tauchen;

*) Po tiskovnej hibi tukaj stoji: „e h r, n e n“.

Mein Seyn ist nicht aus diesen Trauerzonen,
Hienieden hat mein Geist kein bleibend Haus,
Wie schnell ist nicht mein Tropfen Zeit verronnen? —
Mich ruft ein heilig Wort so sanft und milde,
Durch dunkler Gräber nachtumflorten Graus,
In jene ewig seligen Gefilde.

Johann Vessel.

Koliko nebó klatečih, napetolíčnih besed!

Péto, a zopet samó nemško pesen s podpisom „Johann Vessel, Academiker“ prinašajo 1818. léta v 31. čislu (24. julija) iste novine „Laibacher Wochenblatt“. Pesni je ime „Kurth von Roseck. Ballade“. Ta vitez je bil oženjen, ali vender si je želel pridobiti ljubezen krasne a zaročene gospodične Kunigunde, ki ga je odpehnila s ponosnimi besedami. On se zarotí v maščevanje ter déklice srdít počaka s hlapci svojimi v tesnem klanci, kadar tudi ona, kakor je uže védel, tjakaj na vozu pride z moško družíno po svojem poslu. Ondu vitez v boji nesrečno s konja pade v svoj goli meč ter se prebode in umerje. Začetek pesni takó slôve:

Durch Regen und Sturm mit flammendem Blick
Ritt Kurth auf dem schäumenden Rappen,
Es flogen die Wälder, die Berge zurück: —
Nachsprengten die keuchenden Knappen.
Sein Schloss erreicht er in tobender Wuth,
Und stürmt durch die einsamen Hallen,
Es wallet, es siedet sein kochendes Blut,
Und Flüche den Lippen entfallen:
„Ein Weib mich zu (sic!) höhnen? — Verderben und Tod! itd.

Pesnik je i tukaj zopet na sedlu Schillerjevega visokoslôvja.

Bajè tudi v Nemškega Gradca novinah „Der Aufmerksame“ je 1820. léta v 51. čislu razglašena bila neka Veselova pesen po imeni „Die Tanne auf Rauheneck. Romanze“, ter v istih novinah 1831. léta v 45. čislu ponatisnena balada „Kurth von Roseck“, morebiti kaj predelana; a tega nisem jaz imel nikoli v rokah.

Jako tehtne so mladega Vesela nemške pesni, o katerih do zdaj še nihče ní izpregovoril, če tudi so take, da niti Koseskega pozneje nikdar ne bi mogli brez njih čisto razumeti, nikdar ne védeti, kakó je to, da nam i slovenski baš takó poje, a ne drugače. Te pesni pričajo, kdaj uže je on bil ves navdan Schillerja, in koli ga je še nezrelega učenca obajávala

njega vzvišena struna, ki vender svoj glas tudi sama, zlasti v prvej dobi, časi goni preko dovoljenih mejnikov. Zatorej se ní čuditi, ako „moža“ Jovana Vesela-Koseskega vidimo kesnéje prelagajočega nekoliko lét največ le umotvore izbranega ljubljenca Schillerja, katerega i v slovenskih spevih ní želel samó doseči, nego še nadjunačiti. Ali to mu ní šlo po sreči! Visokoslôvje germanskega pevca se mu je pod rokama razbühálo v napéte besede, katere mu časi nehoté preskočijo hipoma v golo prozo, na pr. v „Začaranej puški“ njega zabrenklo polnoglasje strmoglavo pada v te délovniške besede:

Od Marule Slovenke vsi ste brali:
Otevši (sic!) dóm je vergla Turka v prah.
Vam pesniki zapeti bodo znali
O Vlasti in o českih deklicah.

Predno je Vesel prišel prepevat nam, ustvaril je najprvo novo, bobneče ime sebi, in potlej svojim pesnim dal tudi nekak poseben, tu ter tam s hrvatskim narečjem samovoljno pomešan jezik, često nerazumen ter vedno bobnèč in vedno se zadevajóč védoma ali nevédoma ob slóvnico. Res le bobnénje mu rabi namesto srca in čujstva, ki ga je iskati v njega delih takó zaman, kakor dovtipne solí in vedre šale, v katero je neokreten od kraja do konca, in kakor slovenstva, da ne rečem slovanstva, ki se ga ní mogel dokopati. Nemški izobražen ter osébljen domačih rojakov čital in mislil je vedno le nemški; a slovenščina, ki je ní govoril niti svojih otrók naučil govoriti, bila mu je gizdavo osedlan konj, s katerega je o posebnih prilikah visoko zagrmel v nenaravne besede, iz tega ali ónega slóvnika pobrane z obilim trudom a brez potrebnega znanja in brez tenccega vkusa. Mladoletne Veselove pesni tudi učé, da je hotel i nemščini silo delati: „Steige (provincijalizem, namesto: Stiege), Bl*ü*ck, schl*eu*cht, ho*ff*“, če katero izmej tega morebiti ní tiskovna hiba. Mnogo večjo silo je pozneje slovenskemu govoru delal od začetka do konca svojega književanja, a še posebno zadnja léta, v katerih pisano gleda malo ne vse, kar je naravno in pravilno, zatorej tudi vsako prosto besedo slovansko, bodi si najlepša, najčistejša, navadna od starodavnosti, kakeršna je na pr. lev (der Löwe), namesto katere on običajno piše león. Koseski črtí vse, kar ne bobní iz napetih lic, in kar ní breznaravno ter zakovřčeno; zaradi tega je po gosto le smešen, kadar želí biti vzvišen. Zlasti omilélo mu je nevkusno raztezanje tudi najnavadnejših mislij.

Dokazov je brez čisla; a denímo semkaj le nekoliko vrstic Puškinove pesni, katero je preložil tudi on.

Puškin.

Skazka [1]) o rybakě [2]) i rybkě.

Žil [3]) starik so svojeju staruhoj
U [4]) samago sinjago morja;
Oni žili v vethoj [5]) zemljankě [6])
Rovno tridcatĭ lět in tri goda. [7])
Starik lovil nevodom [8]) rybu,
Staruha prjala [9]) svoju prjažu. [10])

Koseski.

Rusko-Puškinovih Petero. [11])

I.

Ribič in zlata riba.

Pravlica.

Sivór nekdaj z babelo svojo staro
Pomorskih vod na bregu [12]) živel je,
Ribarstvu vdan za toplo leto jaro
Napleta mrež, ko zima lov ovrė,
Kar je imel, orodja šibko šaro (sic!),
Kočure v kot [13]) je shranil lahko vse,
Staruha je pri pragu predla vidno,
In scer, se ve, de godernjala pridno.

Tak je zdaj slavni Koseski ter često še obilo grozovitejši! Komu je neznan „Jelšni škrat" (lepa Göthejeva pesen „Erlkönig")? Kdo se z nevoljo ne spomina, kakó je Chamissovo šalo o „kiti", zvano „Tragische Geschichte", poslovenil v „Prazno skusbo" ter vanjo postavil besede, katere bi posebno plešóčim gospém in gospodičnam utegnile biti jako prijetne in laskave: „zaverti se urnih krač"! *) A koliko je še druzega te vrste! Mej Nemci se res ní osmélil v take velikanske grehe, kajti slutil je, kakó bi ga bili zavrnili, da ní sam pobegnil dovolj zgodaj z njili Parnasa, na katerem se je videl nepotrebnega, ker je ondukaj uže pred njim stolôval Schiller, kateremu on i v najboljših tevtonskih pesnih vender še ní bil toliko podoben, kolikor je na robe obrneno sukno podobno svojemu licu. A kaj so Koseskemu stvorili Sloveni za domačega jezika nasilje? Kovali so ga v zvezde!

Bodi si kakor koli, mladenič Vesel je kazal nad soboj vender le darovitost, katera je bila res enostranska in brez nobene samorodnosti, a nekoliko te darovitosti ga je potlej spremilo tudi v moško dobo. Za tega delj je v začetku i slovenski pisal mnogo spretneje, a vzmalíčil se je stóprav kesnéje v óno — uže zgodaj po malem začeto — razvado, ki je vrha dokipela v podlih in suhoparnih „glosah".

---

[1]) Pripovedka, das Märchen; [2]) rybak = ribič; [3]) živel je; [4]) pri; [5]) v starej; [6]) zemljanka je koča z drna (Rasen) ali zbíte zemlje; [7]) god = léto; [8]) nevod, m. = mreža; [9]) préla ali prédla je; [10]) préjo; [11]) Ali je to slovenski? [12]) Kak nezmisel! Prosti Sloven bi dejál: na morskem bregu, ali: pri morji, ali raztegneno po Koseskega običaji: na bregu morskih (a ne: pomorskih) vod; [13]) Ne takó, nego: v kot kočure, — a v Laščah je: kočúr, úrja, m., eine elende Hütte.

*) Namesto: zavrtí se na hitrih nogah.

Najboljša prelóga Koseskega se meni vidi „Pesen o zvonu“, ter najlepši njega svoj umotvor bi jaz imenoval „Slovenija caru Ferdinandu“, potem „Visoke pesmi“ I. del, zvan „Oče naš“ (v Raznih delih na 108. str.), in „Bravcam ‚Novic‘ h koncu leta 1845 v spomín“, da-si jezik i tukaj zopet nikder ní, kakor bi trebalo, in da-si malo kdaj moreš vedeti, kaj li je res njegovo a kaj samó preloženo, ker časi trdó molčí, od kod ima to ali ono delo, kar svedoči, kakó se mu nevéden zdí ves narod, kateremu poje. Čegôva je pesen, ki jo Koseski imenuje „Legendo“? — Nemška, „Das Amen der Steine“, spisal Kosegarten. Razloček je ta, da matica néma stik, a prevod jih ima, in da je prelagatelj mero izpremenil ter vso pesen izvestno olepšal, a raztegnil tudi, kakor poprejšnjo Puškinovo, ker je lágotneje, v granesih pripovedovati o mnozih, nego li o skopih a zrnátih besedah. S kratka, to slovensko delo sploh vedno hodi po slédu Kosegartnovih mislij. — Čegôv je „Raj izgubljen“? Ta povest je zopet nemška, Langbeinova „Die neue Eva“. Koseski je v njej predrugačil mero in stike ter jo po svoje razblinil v táko raztezo, da je zdaj neslana in klepetáva, ker on, kakor smo uže dejali, ne more šalívo pisati; znani „pnoža stric“, „figo kazati“, „vlaške bombe“ in „fuk, fuk“ se le njemu zdé šale. Prelógo vrhu tega krasé pesnikove posebno ljubljene stike: „ost — kost; rah — vajšnicah; lično — pično; stvar — mar“ itd. Koseski o čistih stikah néma nič pojma. — Čegôva je pesen „Pohlep oslepí“? Nemška, imenovana „Abdallah“, zložil Chamisso po nekej bajki iz „Tisoč in ene noči“, kar je povedal sam, a ne zatájil. Prelagatelj se je tukaj držal i mere nemške, a balado je zopet raztegnil po navadi, ali ne dodavši jej nikder lepote. Vse to so le svobodne prelóge. Drugače je, kar se dostaje pesni „Kdo je mar?“ Vzbudila jo je namreč, ako se ne motimo, rázstavka Göthejeve pesni „Die glücklichen Gatten“. Rečena rázstavka slôve:

Es blitzen Waffenwogen
Den Hügel schwankend ab;
Das Heer, es kommt gezogen,
Das uns den Frieden gab.
Wer, mit der Ehrenbinde
Bewegt sich stolz voraus?
Es gleichet unserm Kinde!
So kommt der Karl nach Haus.

Pesen Koseskega, da-si je res dobila povod iz knjige, trebé imenovati vender takó samorodno, kakor je i Preširnov „Sveti Senán“. Le vnénji oklep sta oba vzprijela iz tujih rok, a potem ga raztegnila, kakor je

njima kazalo, ter napolnila svojih mislij, na katere sta udarila svojega duha pečat, a Koseski tudi svojega jezika grájano znamenje. Morebiti se v ,,Raznih delih pesniških in igrokaznih" dobode še kaj, o čemer ne vemo, od kod je zaneseno. Prečitati bi bilo, kar o Slovanih pišó i vlaške knjige.

Karali so me nekateri, kà v tem spisu toliko prostora dajem stvarém, ki bajè ne služijo tesnó vanj, kakeršna stvar je na pr. razprava o Prešírnu, Vodníku in Koseskem. Odgovarjam, da kritika uže po starem svojem načelu ne podiraj samó. nego da i zidaj, ter dejál bi, da kar sem govoril, ní bilo za úho privlečeno tja, kamor sem zapisal, niti ne o nepravej dobi povedano, ako ima v sebi resnico, ker vse to se dotika stržéna slovenske književnosti. O čem li govorí ves moj spis vedno ter jedíno? Ali ne povsod le o tej književnosti in o razumu nje proizvodov ter o večjej ali manjšej céni pisateljev naših, katerim je trebé odkazati vsacemu svoje mesto? Baš književnosti slovenske nas bodi večja skrb, nego li do zdaj; a g. profesorja Kleinmayra ime se je vánjo le zmotilo po nekacem humorskem naklučji, kakor časi netopír o belem dnevi priletí v cerkev. Zakaj li o tem slovstvu, katero imenujemo svoje, kolikeršno si je, sploh kažemo táko neznanje? — Vzrok je ta, kà se o njem bávimo vse premalo in preplitvo! Še je premisliti, da ní vsak dan prilike, o jednacih stvaréh pisati obširneje. Ta prilika se je meni zdaj ponudila sama od sebe, in zató je nisem gonil od praga.

Fr. Levstik.

(Dalje prihodnjič.)

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. „V spomin petindvajsetletnice obrtnijskega podpornega društva v Ljubljani 17. dné julija meseca 1881. leta." Tako slôve slavnostna pesen, katero je zložil Jos. Cimperman ter natisnila „Narodna tiskarna" v Ljubljani, 1 str. v 4ki.

Nedavno so prišle na svitlo te slovenske priprostemu ljudstvu namenjene knjige:

Vrtomirov prstan ali zmaj v Bistriški dolini. Ljudska pravljica iz preteklih časov. Zapisal Jakob Aleševec. Drugi pregledani natis. V malej 8 ki, 80 str. Cena 20 kr.

Répoštev, duh v Krkonoških gorah. Pravljica, nemški spisal J. K. A. Musäus. Tretji popravljeni natis. V malej 8ki 107 str. Cena 20 kr.

Najdenček ali pravični se tudi živine usmili. Prevedeno iz nemščine. V malej 8ki, 93 str. Cena 20 kr.

Dve čudapolni pravljici za slovenski narod povedani. I. Peter Krunov, rešitelj treh zakletih vitezov. — II. Okamenjenci na Blanskem gradu. Drugi popravljeni natis. V malej 8ki, 30 str. Cena 20 kr.

Vse te knjige je jako lično z barvano naslovno podobo natisnila tiskarna Bamberg & Kleinmayr v Ljubljani, založil jih je znani ljubljanski knjigar J. Giontini, ki je do sedaj mej vsemi našimi knjigarji dal na svitlo še največ slovenskih knjig. O tej priliki še jeden pot omenjamo, da se pri Giontiniji dobivajo jako ukusno v platno vezane in z zlatom obrezane pesni Prešírnove, Vodnikove, Valjavčeve, Jenkove, Pesmarica, dalje Slomškovi in Orožnovi spisi in Levstikov Kraljedvorski rokopis.

Ječarjeva hči ali ubeg nedolžnikov iz državne ječe v Benetkah. Pripovedba, izvirnik W. Freya. Poleg nemškega prosto poslovenil Ivan Urbanec. Natisnil in založil W. Blanke v Ptuji, 1881. V malej 8 ki, 50 str. Cena (?)

Gospodarski list, glasilo c. kr. kmetijskega društva v Gorici, katerega je pred nekoliko leti na svitlo dajal prof. Povše, začel je s 15. julijem spet izhajati pod odgovornim uredništvom g. Klobučarja. Glavni sodelavci mu bodo učitelji na slovenskem oddelku poljedelske šole goriške. Stane za vse leto 1 gld. 20 kr., za pol leta 60 kr.

Zbirka slovenskih mašnih pesnij v čast slovanskima apostoloma sv. Cirila in Metoda. V spomin dné 5. julija l. 1881. sestavil in zložil za sopran, alt, tenor in bas P. Angelik Hribar O. S. Fr. Tiskali in založili J. Blaznikovi nasledniki. Ta cerkvena pesmarica obsega 49 raznih napevov ter stane 1 gld. 50 kr., po pošti 5 kr. več.

Nov učni pripomoček za ljudske šole. Pri začetnem pouku v branji stenske table jako dobro služijo, posebno pri skupnem branji. Stenske table iz zalóžbe šolskih knjig davno uže ne ugajajo terjatvam gledé na tisk, obliko in velikost črk. Da bi se nujnej potrebi ustreglo in slovenske ljudske šole dobile pripravne stenske table, sestavila sta gospoda A. Razinger in A Žumer, učitelja na II. mestnej 5razrednej ljudskej šoli v Ljubljani, načrt o novih stenskih tablah. Vseh bi bilo 25, ker bi vsaka črka imela svojo. Visoke bi bile po 76cm. široke po 55cm. Ker so stroški za take stenske table veliki, prosita izdavatelja vse vodje ljudskih šol, kateri si mislijo naročiti omenjene stenske table (cena 2 gld. 50 kr.), da jima blagovolé to kmalu naznaniti pismeno. Ako se primerno število šol oglasi, bode se slavno naučno ministerstvo prosilo, da potrdi nameravane stenske table, in potem se začne razpošiljanje. Ako se oglasi mnogo naročnikov, bode se tudi cena primerno znižala. Da se, kar moči vsem ustreže in ker več očij več vidi, naj blagovolé gospodje učitelji naznaniti izdavateljema, ako imajo gledé navedenega načrta staviti kake nasvete, izraziti želje ali pomiselke, kajti ustrezala bi rada vsakemu. Naročila sprejemata imenovana gg. izdavatelja, zdaj samo imena, da se zve, bode li mogoče, lotiti se izvršenja načrtu, ki poleg obilnega truda stane tudi precej denarja.

Matica slovenska naročila je g. profesorju L. Lavtarju v Mariboru, da naj kar najhitreje za tisk pripravi svojo slovensko geometrijo za učiteljišča,

katero ima v rokopisu do malega uže dovršeno, ker se bode ta knjiga uže v bodočem šolskem letu rabila na ljubljanskem učiteljišči.

Ravno tako je Matica naložila g. dr. M. Samcu v Kamniku. da naj čim prej tem bolje posloveni Woldřichovo somatologijo, da se bode uže v bodočem šolskem letu uvedla za šolsko knjigo na c. kr. učiteljišči v Ljubljani.

Osnovalni odbor za Jurčičev spomenik imel je zadnje dni več sej, v katerih je ukrepal, kakšen spomenik naj bi se postavil na Jurčičevem grobu. Naposled se je odločil za načrt, katerega je narisal francoski arhitekt Leblanc v starogrškem zlogu. Visočine bode imel 3m. 20cm. in širokosti 1m. 40cm. Profesor Ivan Frankè je načrt odobril. Spomenik bode g. Čamernik izdelal iz sežanskega kamena, a železno ograjo okolo groba naredil g. Zelenec. Stroški so preračunjeni na 700 gld. Do jeseni bode spomenik postavljen.

Slika sv. Cirila in Metoda dobiva se z okvirjem vred v kat. bukvarni v Ljubljani po 3 gld. a. v.

Dr. Ignacij Klemenčič se je 18. julija na c. kr. vseučilišči v Gradci ustanovil za privatnega docenta prirodoslovja.

G. Dr. Gjuro Daničić, tajnik jugoslavenske akademije v Zagrebu in urednik velikega akademijskega „Rječnika", mudil se je nedavno pol dneva v Ljubljani, kjer je obiskal nekoliko književnikov slovenskih ter ogledal si mesto in njegovo okolico. Potem je odšel v Bled, kjer misli dalje časa ostati.

„Hrvatska Matica" imela je 10. julija t. l. svoj občni zbor, o katerem „Vienac" prinaša obširno poročilo. Ker je uže prof. Jos. Starè delovanje „Hrvatske Matice" v našem listu obširneje opisal, zatorej iz tega poročila posnemamo samo nekatere zanimljive stvari. „Hrvatska Matica" je za l. 1880. izdala sedmero knjig. Število matičarjev se je v zadnjem letu pomnožilo za blizu tisoč članov, tako, da jih je sedaj 4.827, a še l. 1879. imela jih je samo 1.099. Dohodkov v minolem društvenem letu imela je „Matica" 27.309 gld., a potroškov 16.535 gld. V poslednjih štirih letih, odkar je „Hrv. Matica" preosnovala svoja starikasta pravila, ki so bila sedanjim pravilom naše „Matice" podobna, izdala je 29 knjižnih del, obsezajočih 462 tiskanih pol in razširila je preko 100.000 iztisov svojih knjig mej hrvatski narod. V štiriletnej upravnej dobi sedanjega odbora poskočila je ukupna glavnica, vkljub mnozim stroškom, ki jih je imela „Matica" za svoje knjige, od 20.000 gld. na 46.000 gld. V odbor so bili izvoljeni največ dosedanji gg. odborniki, mej katerimi se nahajajo malo ne sami odlični književniki hrvatski. Mej novimi odborniki čitamo tudi imé „planinskega Hrvata" g. prof. Jos. Stareta.

Rad jugoslavenske akademije znanosti in umetnosti. Knjiga LVII., ki je nedavno prišla na svitlo, mej drugimi spisi prinaša tudi dve razpravi našega rojaka profesorja in akademika M. Valjavca, in sicer: Prinos k naglasu u (novo) slovenskom jeziku (ostatak): II. K tvorbi imperfekta u slovjenštini.

Novemu hrvatskemu gledališču, ki se bode zidalo v Zagrebu, dovolil je hrvatski zbor 100.000 gld. podpore. Zaloga za zidanje novega gledališča znaša uže preko pol milijona goldinarjev.

„Srpska Zora", jeden najboljših srbskih listov, ki je uže pet let v obliki velikih ilustrovanih nemških novin izhajal na Dunaji, prenehal je hoditi na svitlo. Imel je dosti odličnih sodelavcev in mnogo naročnikov, a naročniki bili so

nemarni, ter svoje naročnine niso plačevali. Urednik g. major Todor Štefanović Vilovski stopil je v službo srbskega ministerstva za vnanje stvari. — Namestu „Srpske Zore“ hoče tiskarnica Pajevićeva v Novem Sadu izdavati „Ilustrovane novine“ v obliki „Leipziger Ill. Ztg.“ Vsaka številka, po dve tiskani poli obsežna, prinašala bode po osem umetniški izdelanih slik. „Ilustrovane novine“ stanejo do konca leta 4 gld. a. v.

Iz Pariza nam 4. jul. piše znani slovenski slikar g. Jurij Šubic: Pariški „Salon“ je za to leto zopet končan, 20. junija je bil zadnji dan razstave, katera je toliko zanimljivega podajala umetnosti ljubečemu pariškemu in tujemu občinstvu. Ljudstvo se je ves čas kar gnetlo tja, v času poldrugega meseca udeležilo se je razstave blizu 500.000 obiskovalcev. Dela so bila taka, kakor vsako leto, mnogo pravih biserov mej najslabšimi slikami.

Ker se razstave morejo udeleževati tudi tuji umetniki, zatorej je mej drugimi mnogo slovanskih imen.

Najprvo omenjam dveh velikih, izvrstno delanih slik českega umetnika Vacl. Brožika in sicer: „Christophe Colomb à la cour de Ferdinand le Catholique et d' Isabelle de Castille,“ in „Présentation de Pétrarque et de Laure à l' empereur Charles IV., à la cour du Pape, à Avignon.“ Imenovani umetnik žel je od tukajšnjih kritikov mnogo zaslužene hvale, in vsak strokovnjak mora pripoznavati, da so posameznosti izvrstno slikane in da imata obe sliki lepo harmonijo ter vsled tega za gledalca prijazen vtis.

Dalje je mej českimi slikarji razstavil Vojteh Hynais dva mala portrêta, na katerih se po strogem risanji lahko spoznava Géromejev učenec. Anton Chittussi slikal je prizor pariški „Le quai de la Conférence, le soir“ zelo naravno, poetično in sigurno. — Rodom Hrvat, a naturalizovan Francoz Bakalowitz ima dve sliki, jeden moški portrêt dobro risan in sliko „Une féte à la cour de Henri III.“, katera bolj k suhoparnej akademičnej šoli spada. — O Dalmatinci Bukovci poročal je uže jeden pot naš „Zvon“ in pripovedoval o njegovih pripoznanja vrednih izstavljenih delih. Njegovi portrêti „de Mlle N“ je lepa harmonična slika, polna barv in srečno komponirana. Slika moški portrêt je nasprotno dosti slabša.

To bi bili avstrijski Slavjani. Naši bratje izven avstrijskih mej, katere s ponosom lahko omenjamo, so: prvi Pokitonov, Rus iz Odese, imel je v razstavi dve prav mali, a prekrasni sliki „Dégel — Russie“ in „La meule“, mej vsemi Slavjani pač prvi. Kakšna harmonija, čut in znanje! Lahko bi se reklo, da so njegova dela, dasiravno so tako mala v formatu, izmej najboljših vsega „Salona“. Sloveči in odločevalni francoski kritik Albert Wolf primerjal ga je po pravici slavnemu Meissonieru.

Chelmonski iz Varšave je razstavil „A travers les steppes“, veliko sliko, predstavljajočo voz s štirimi konji in z ljudmi, vse skoraj naravne velikosti, mojstersko, naravno z znanjem slikano in risano, samo da bi bila kompozicija bolje voljena, ne tako originalna, ravno tako bi bil gotovo stvari primernejši manjši format.

Dmitriev iz Nižnjega Novgoroda je razstavil „La chasse offerte à S. A. J. le grand-duc Nicolas ainé par le baron Ury de Gunzburg. a

Chambodoin en 1879.“ Slika predstavlja mnogo osob po dokončanem lovu, zelo karakteristične portrete, splošno je zelo svitla, resnična in kaže dogotovljeno tehniko.

Dalje so še dela od slikarjev: Alchimowitz, Kowalsky, Piotrovski, Pruskovski, Nikeslovsky, Svedomsky, in dr.

Iz omenjenega se lahko vidi, da tudi Slavjani v umetnosti napredujejo na strani z drugimi narodi in da je njih glavna šola v Parizu, kamor se zadnja leta obračajo skoraj vsi mladi umetniki tudi z Nemškega in drugih krajev. Pariz je postal umetniškemu svetu to, kar je bil nekdaj Rim. —

Sloveči madjarski slikar pl. Munkacsy opozoroval je tukajšnje ljudstvo s svojo najnovejšo veliko in prekrasno sliko „Krist pred Pilatom“, razstavljeno v privatnej hiši g. Sedelmeyerja. Uže zdavna znani umetnik skusil se je v prvo z delom v tako velikem formatu in na polji, kjer ga prej nikdar nismo videli. Vsa scenerija omenjene slike je jako realistična in nekateri tukajšnji mojstri so jo v tem pojmu grajali. A vtis je vender velikansk in resničen! Pač slika ni slikana v duhu, v kakeršnem navadno vidimo križeva pota in jednako stilizovana cerkvena dela, brez vse naravnosti, a tako moralo je nekako biti: ti farizeji, Pilat in ljudstvo, kakor da bi v resnici bili pred nami, kakor da bi vse živelo — to ni pridiga izmišljenih motivov in figur, to je narava, resnica in poleg tega — kakšen efekt!

Slika je bila razstavljena v neprimernem, premajhnem salonu, in ko sem vstopil pri vhodu, komaj sem ločil občinstvo od slikanih figur, tako plastično je vse.

Poleg tega vender strokovnjaki imajo priliko grajati preveč površno risanje, preplitvo znanje form in mnogo neodpustnih pomot v proporcijonih.

Popoln pač ni nobeden človek in ravno tako ne umetnik, a vender je slika poleg teh napak velikansko umetniško delo in gotovo bi bila pobila vsa najboljša dela v „Salonu“, ko bi bila do takrat uže dogotovljena.

Mnogim bralcem „Zvonovim“, kateri večkrat potujejo od doma, bode ta umotvor mogoče videti na Dunaji ali pa po drugih večjih naših mestih, kamor bode slika v kratkem odposlana, in kjer bode hvalo ljubeči madjarski umetnik gotovo povsod s pripoznanjem sprejet.

Ocênenie na bъlgarskitê narodni pêsni. Tako se imenuje 58 st. v velikej 8ki obsežna brošura, katero je pred kratkim v Sredci na svitlo dal naš rojak prof. Anton Bezenšek in v katerej priobčuje svoje predavanje o obliki in vsebini bolg. narodnih pesnij, govorjeno v „Slavjanskej Besedi“. Knjižico je založila „Slavj. Bes.“ Čisti dohodek namenjen je v korist spomenika, katerega nameravajo Bolgari postaviti Carju Osloboditelju v Sredci (Sofiji).

Rusko slovstvo. „Polnoe sobranie sočinenij knjazja P. A. Vjazemskago.“ Izdanje grafa S. D. Šeremeteva. S. Petrbg. 1880—1881. Zvezki III., IV., V., VI. Cena po 2 rublja za zvezek. Tretji in četvrti zvezek obsezata pesni od 1808. do 1827. in od 1828. do 1852. leta. To je prva popolna zbirka pesnij kneza Vjazemskega. Peti zvezek napolnjen je ves sočinenjem o Fon-Vizinu. Šesti zvezek obseza francoski izvirnik in ruski prevod: „Pisem ruskago veterana 1812. goda po vostočnomъ voprosu“.

„Na gorah“. Roman P. J. Meljnikova, ki se je skoraj štiri leta tiskal v „Ruskem Vêstniku“, izšel je sedaj posebej v 4 zvezkih v knjigarni M. Volfa v Peterburgu. — Pavel Ivanovič Meljnikov (Andrej Pečerskij), jeden prvih romanopiscev, odlikuje se v svojih spisih posebno s temeljitim poznanjem in natančnim, umetno izvedenim opisavanjem ruskega narodnega življenja, katero je glavni predmet vseh njegovih proizvodov. Tudi v opisavanji prirode je on mojster in predstavlja večkrat tako dovršene slike, kakeršne nahajaš jedino le pri Turgenjevu. Razen omenjenega dela znamenit je posebno njegov roman: „V lêsah“, kateri prav za prav po jedinstvu ideje in po predmetu sestavlja z onim jedno celoto.

Spomenik Gogolju postavili bodo v Nêžini v liceji, kjer se je odgojeval Gogolj in dokončal učenje v 1828. l. Spomenik, poltretji seženj visok, obstoji iz bronastega doprsnega kipa in stojalo iz sivega marmora, na katerem je zgoraj, prav pod kipom, z velikimi črkami izdolbeno ime „Gogolj“ in v sredi vdelana bronasta plošča, na katerej bode izrezan imenik vseh del slavnega pisatelja.

R.

Iz Prage se nam poroča, da poleg g. Jos. Penižka Preširna na česki jezik prelaga tudi g. Jan Hudec. Za poskušnjo se nam pošilja ta pesen:

Nezákonná matka.

K čemu jsi přišlo v chudý ten svět,
Děcko drahé, jak blaha květ,
K čemu nuzně, chudičce
Ubohé divce, matičce?

Otec mne trýznil, slovy klel
A matce pláč se žalostí chvěl;
Maji mne více nepoznali
Cizi jen prstem ukázali.

On, který sám byl mily můj,
On, který pravý otec tvůj,
Odešel od nás, Bůh ví kam,
Stud jenom svůj tu nechal nám.

K čemu jsi přišlo v chudý ten svět,
Děcko drahé, jak blaha květ;
Vradost' — či v bídu jedinou? —
Ne — s tebou žaly mné přeminou!

Ten, který ptáky své pod nebem zná,
Udělíž léta ti radostná!
A jsi-li blaho mé, neb krutý žal,
Modlím se k Tomu, jenž mi tě přál.

G. Jos. Penižek, znani prelagatelj Preširnovih pesnij na česki jezik, o katerem je govoril naš dopis iz Prage v zadnjem listu, pošilja nam k temu dopisu popravek, iz katerega priobčujemo naslednje stavke: „Vaš g. dopisnik podtika mi,

da sem o prvem pesniku slovenskem govoril tako frivolno, da ga je „jeza grabila“. Da se opravičim od tega očitanja, omenjam, da sem o Preširnu prednašal to, kar sem v 3. in 4. sešitku letošnjih „Kvêtov“ o njem priobčil, podavaje samo več vzgledov njega pesnij, nego je bilo v časopisu možno, in da bi tudi redakcija najlepšega časopisa českega mojega članka ne bila sprejela, ko bi bilo v njem kaj frivolnega. Naopak pisal sem o privatnem življenji pesnikovem, kakor je vidno na 429. in 430. str. letošnjih „Kvêtov“ z največjim poštovanjem. S kratka, ne morem se ničesar domišljati, kar bi se moglo Vašemu g. poročevalcu frivolno zdeti, razen da sem govoril o „materi otrók Preširnovih“, kar je vender najblažji euphemismus.

Vaš poročevalec Vam je tudi pisal, da sem trdil o ljubezni Preširnovej, da je postala v glavah literarnih historikov slovenskih. A jaz sem govoril ravno naopako, kakor se čita na 310. str. „Kvêtov“:

„Nemožno mi je soglaševati z nekaterimi literarnimi historiki slovenskimi, kateri pravijo, da Preširen izvoljene deklice svoje ni ljubil, da je ljubezen njegova izmišljena, da je nikdar čutil ni, da je devico izvolil samo za kraljico svojih pesnij, a ne za vladarico svojega srca — nemožno mi je soglaševati zategadelj, ker o nikomer ne morem misliti, da bi mogel zlágati take pesni, kakor jih je Preširen, a da bi sam ljubezni ne čutil, ker óni ogenj, óno hrepenenje in óna otožnost v ljubovnih pesnih njegovih nikakor ne more biti izmišljena in ponarejena. S kratka, nemožno je reči o Preširnu, kar je bilo jedenpot povedano o nemškem pesniku, s katerim se začenja nova doba v literaturi: er schrieb gefühle nieder, von denen sein herz nichts wusste.“

Priobčujé ta popravek, obžalujemo, da je vrlega g. Penižka, kakor smo se prepričali sami iz njegovega članka v „Kvêtih“, naš dopisnik nehoté užalil ter se nádejemo, da ga to ne bode zadrževalo svoje rojake i na dalje seznanjevati s prvim pesnikom našim.

Urednikova listnica. Prof. S. R. v K. v D. Srčna hvala za poslano prezanimljivo razpravo „Celokupnost slovenskih dežel od VII. do XIII. stoletja“. Na vrsto pride, kadar nam poidejo Jesenkovi „Zemeljski potresi“. Tudi „Pripovedi o slov. jezerih“ se natisnejo, kadar najdem dotični citat o neveljskem jezeru. Pošlji še nekoliko narodnih pesnij, ker se mi ne zdi primerno z jedno samo začenjati. Več pismeno, kadar dojdeš na počitnice. — Prof. J. Š. na D. Lepa hvala! Razprava se natisne, kadar v listu nekoliko duška dobimo. — Prof. Fr. K. v S. pri Ž. Presrčna hvala, da ste tako hitro izpolnili svojo obljubo. Izvrstno razpravo „Slovenci za Karola Velikega“ priobčimo gotovo, kadarkoli utegnemo. — G. L. M. na G. Poslane pesni bi morebiti bolje ugajale „Vrtcu“; mi jih ne moremo porabiti. — G. L. B. v C. Hvala za dobri nauk. A vsake malosti ne moremo popravljati. Kar se tiče naglasa, so naši pesniki drugačnih mislij. — G. Iv. V. kapl. na S. Poslana pesen je pač zanimljiva, a Preširnova ne more biti; najbrž je Županova. — G. J. C. v Lj. Poslana pesen je res, kakor sami pravite, „prvi slabotni poskus“. —G.—kl— Razprave o Pohorji še nismo utegnili na tanko

pregledati; zatorej oprostite še nekoliko časa. — Gg. A. K. v I. in J. S. na D. Oprostita, da toliko časa ne pride na vrsto; a res ni mogoče! — Prof. I. St. v P. „Kazaci“ se natisnejo, kadar nam bode prostor dopuščal. — Nis Vodoran. Tudi tako! — Milan, Črnogorski, Gorotanski in Devojan. Ne! — Gorazd in Bogomil. Nekoliko o priliki. — Prof. Jos. St. v Z. Poslano (IV.) pismo o zgodovini in delovanji društva sv. Jeronima morali smo ta pot žal! odložiti. Gotovo pride v 9. št. na svitlo. Lepa hvala in presrčni pozdrav!

Narodna slavnost.

Z Rakeka smo prejeli to poslanico:

Slavnim narodnim društvom in p. n. gg. poverjenikom za Ciril-Metodov notranjski narodni praznik v Dolenjem Logatci v dan 7. avgusta t. l.

Privoljenje za javno igro smo zdaj prejeli. Svečanost izvrši se v nedeljo 7. avgusta v Dolenjem Logatci.

Danes in jutri razpošljejo se Vam kartice za tombolo; komadič prodajaj po 20 kr. Se vé, da je radodarnost občinstva neomejena: ob tacem slučaji treba je posebnega izkaza za darove.

Kartice ločile so se primerno od mátice (duplikata), ki ostane za našo in finančnega urada kontrolo.

Novce, neizpečane tablice in darove blagovolite prav gotovo najzadnji čas do 5. avgusta g. A. Mulleyu, c. kr. poštarju in županu, v Dolenji Logatec razvidno in varno odposlati. Želimo iskreno, da bo v dan slavnosti kolikor mogoče malo opravila z razprodajo kartic, da se red veselice ne moti.

Ako pride kdo s poslanim številom v zadrego, naroči naj novih kartic pri g. tajniku J. Resmanu na Rakeku.

Natančni program o dobitkih, o petji in druzem s potrebnimi plakati, izdá se takoj te dni! —

In v novič ponavljamo ob tej priliki, da je vse podjetje v prvej vrsti občni sklad za „**Jurčičevo ustanovo**“ na podlagi sv. spomina naših slovanskih blagovestnikov, da je viden izraz dejanskega domoljubja. In hajdimo s tem gaslom srčno na delo! Povoljen uspeh povrne ves trud; in zavest, da smo koristili narodu, da smo storili dolžnost kot njega vredni udje, je tako lepa, tako sladka!

Bog in sreča junaška!

V Dolenjem Logatci, 20. julija 1881.

Odbor.

„LJUBLJANSKI ZVON“ stane vse leto 4 gld., pol leta 2 gld., četvrt leta 1 gld.
Naročnina pošilja se upravništvu v „Narodnej tiskarni“ v Ljubljani.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugova. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Tiska „Národna tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji: Janko Kersnik, Fr. Levec, dr. Ivan Tavčar.
Leto I. V Ljubljani, 1. septembra 1881. Štev. 9.

Hrup.

Ko pésni tvoje hvale
  Podám v slovénski svét,
Da bodo potovále
  Mej bráti nékaj lét:
Ropòt in šum bi slišal ràd,
Ki se povsód vzbudí takràt.

Razbúrjena Ljubljana,
  Kot da na treh koncéh
V požír je ognju dana
  Po stréhah in pri tléh,
Takó vrvéla bode vsà,
Ter ná-me s črno vôjsko šlà.

Gospódki vzdihujóči
  Premílo za tobó,
Od ljubosúmnje vróči,
  Strašán vihár začnó:
Pobere debel kamen vsák,
Za mánoj pospeší korák.

Ne boj se, ljubezníva!
  Sam Bog nad nami vé,
Da k tebi misel kríva
  Nikdár me gnala né:
Užé prijazno je okó
Dvigálo tvoje me v nebó.

Slovénske gospodíčne,
  Kar móža je željnìh,
Stekó se vkup jezíčne
  In ródba ženska njìh:
Klepále bodo klèp na klèp,
Kakó bi naju déle v žèp.

Kaj reče tvoja mati?
  Kaj têta, brat in stríje?
In snubci káj bogáti?
  Zbòr mládih káj družíc?
Ob ênem li ne zakričé
Na té, na mé vsi: o gorjé?

In morda tudi sáma
  Jokáje bodeš tí
Zvijála še z rokáma,
  Kà vrgel mej ljudí
In sunil te je v hrup neznàn
Tvoj vítez, národni tlačàn!

Nikdár ti nijsem vríval
  V srcá se tajni hràm,
Svoj ogenj dolgo skríval,
  Ustávljal se željàm:
A kar sem čútil in prebíl,
V teh pésnij venec sem povíl,

Somrak.

Rokovnjači.

Historičen roman.

Po pokojnega Josipa Jurčiča osnovi spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

Komisar Mulej je bil uljuden mož.

„Dober dan, mati,“ dejal je prijazno, ko je stopil pred vežo: „Vi ste Mozolova mati, li ne?“

„Da, da!“ reče ona, in akoravno na kmetih ni navadno vprašati koga takoj pri njegovem prihodu, po kaj ali zakaj je prišel, osupnil jo je vender ta na Mozolovini pač redki pohod tako, da je hitro nehoté pristavila: „Kaj pa vender hočete, gospodje?“

Komisar pa je bil tudi previden mož.

„Precej bomo povedali,“ deje, „pustite nas le malo v hišo; vroče je tu zvunaj!“

Ob jednem stopi z oskrbnikom za Mozolko v čedno pospravljeno izbo na sprednjej strani. Oborožena stražnika, katera je hlapec France le bolj od daleč, tam iz hleva sem, ogledoval, ostala sta pred vežo.

„Tako umazano je pri nas!“ reče Mozolka in pobriše s prtičem po belej javorjevej mizi v kotu in po stolu za njo, na katerih pa trohice prahu ni bilo videti.

„Lepo imate in prijazno,“ meni komisar in sede k mizi.

Potem povpraša, je li žalostna smrt Blaževa uže znana gospodinji, in ko ta osorno pritrdi, pozveduje komisar na dolgo in obširno, kedaj je šel Blaž od doma, kje je bil prej, kaj je nameraval, in jednake stvari. Novega je malo zvedel. Mozolka je sicer povedala, kar jej je bilo znano, a tega ni bilo mnogo. Le o Nandetu ni zinila besede, in tudi o tem ne, da se je strijc Blaž podal od doma z namenom rokovnjače zatožit, kakor jej je bil to uže včeraj hlapec France pravil.

„Pretepaval se je pač, kakor zadnjič, ko je prišel z razbito čepinjo domov iz Kamnika,“ reče naposled; „Bog vedi, kako bi se mu bilo takrat godilo, ko bi ga ne bil oni rešil!“

A takoj bilo jej je žal, da je to omenila; kajti komisar je postal pozoren in vprašal naglo:

„Kdo ga je rešil?“

„E, oni s Paleževine, kjer ste sedaj bili,“ reče nejevoljno gospodinja.

„A, Nande! Pa kdo je vender ta Nande? Od kodi je?“

„Ali jaz vem?“ odgovori jezno Mozolka, ter položi prt, s katerim je bila obrisala mizo, na klop k peči, in se tako obrne v stran od komisarja.

Pa ta komisar je bil na jeden pot tako nadležen človek!

„Vi morate to vender vedeti, ako je on ženin Vaše hčere, Vaš prihodnji zet!“ reče naglo.

Pri teh besedah se zasuče Mozolka hitro in stopi za korak bliže k izpraševalcu.

„Kaj, ženin? Kdo pravi, da je ta Nande naš ženin? Kaj mislite, da bom jaz hčer dajala na ajdovo strnišče? Ali pa človeku, h kateremu biriči v vežo hodijo?“

„Kje je Vaša hči?“ reče komisar mirno.

„Doma je; tam na onej strani!“

„Pokličite jo semkaj!“ ukaže Mulej.

Mozolka je za trenutek pomislila, ali bi klicala hčer, ali ne. Pa takoj stopi na prag in zakliče glasno:

„Polona!“

Ni bila njena navada, da bi hčerko tako zvala, nego klicala jo je sicer, kakor jo mi imenujemo v tej povesti; le kadar jo je kaka posebna reč ujezila in razburila, ni mogla hčeri dati onega imena, katero ima uže samo ob sebi značaj prisrčnosti.

Mala Polonica se je torej močno prestrašila, čuvši ta materin klic. Uže zadnji hlapčev krik jo je jako razburil, tako da je tresoča se stala pri zapahnenih durih svoje izbe in brez sape poslušala, kaj se godi zvunaj v veži in v hiši. Vsega tega ni umela, samo to je slutila zdaj nehoté, da se vse vender suče okrog Nandeta, okrog njenega Nandeta.

Stegnila je roko po zapahu, da bi ga odrinila, a v svojej razburjenosti ga ni mogla hitro; v tem začuje v drugič še bolj osoren in glasen klic:

„Polona, sem pojdi!“

Odprla je duri in prišla za materjo v sobo k onim. Bila je bleda; plaho, čeravno mirno pogledala je komisarja in oskrbnika, kateri zadnji je stal ob podolgastej klopi pri peči.

Komisar je bil malo v zadregi; izkušnje ni imel mnogo v tacih rečeh in preiskavanjih, in previdnost njegova mu ni v vsakem slučaji pomagala.

Rešil ga je zdaj oskrbnik gledé prvega vprašanja, o katerem je bil komisar tako v stiski, ne vedé, kako bi ga zastavil.

Pa tudi Poljak ni bil srečen v tem izpraševanji. Ko je komisar govoril z Mozolko, stal je Poljak pri klopi ob peči in bil je silo nemiren, in ko bi Mozolka ne bila tako krepko odrezala se pri vprašanji po Nandetu, posegel bi bil oskrbnik gotovo v razgovor; stopil je namreč uže bliže. Ta Nande ga je posebno zanimal ali bolje vznemirjal.

Ko Polonica vstopi, obrne se oskrbnik naglo k njej, ter vpraša:

„Dekle, ti poznaš onega Nandeta, soseda vašega! Kakšen je ta Nande?“

Deklico, čuvšo to ime, oblila je lehka rudečica; a vprašanje jo je osupnilo, kajti o tem, kakšen je bil njen ljubimec, do zdaj še ni mnogo premišljevala.

„Kaj? Kakšen?!“ reče čudeč se.

„Jaz menim, kake postave je; ali je velik ali majhen, kakega obraza?“

„Velik!“

„In kakšnega obraza?“

Dekle umolkne, ter povesi oči, katere je imela do zdaj uprte v oskrbnika.

„Ne vem!“ deje čez nekoliko trenutkov, in bila je istina, kajti kako bi bila mogla prav opisati ga, kar tako tujim ljudem, in v pričo matere.

Komisar se je čudil tem vprašanjem in je posegel zdaj vmes; on ni umel, kaj ima vnanja Nandetova osoba tu opraviti. Izpraševal je deklico, kakor prej nje mater; a tu je ravno isto zvedel.

Polonica je ostala ves čas mirna.

Le ko naposled komisar izreče sumnjo, da je vender morda ta Nande kriv, da je bil strijc Blaž ubit, vzklikne deklica živo:

„Jezus, Marija, ne mislite kaj tacega! On ga ni, on ga ni mogel! On je nedolžen pri tem!“

Pokrila je z rokama obraz in bridko zajokala.

Besede njene in njih naglas, — vse je bilo tako prepričevalno, da tudi za komisarja ona sumnja ni imela prave podlage več; sporazumel se je tiho z oskrbnikom, da je dalje preiskavanje tukaj očividno brezuspešno, in odšla sta s svojimi izpremljevalci, komisar nejevoljen zarad slabega uspeha, oskrbnik pa še vedno silno nemiren in zamišljen. — —

Okolo poludne vrnil se je Pavlek domov in zvedel od matere grozno novost. Silno ga je razburila in vzdignil je pest proti sestri, ki je prinesla mimo njega naročaj polén k ognjišču, ter kričal:

„To imaš zdaj; to je storil tisti zlodjevi Štajerec, za katerim ti laziš! Če ni on storil, storili so njegovi ljudje! Strijc je vedel, da je to rokovnjač! O, da bi ga jaz mogel!“

Polonica mu ni odgovorila; mati pa ga je ustavila ostro:

„Molči in ne govori, kar ni nič! Popoludne boš šel na Rova, da bomo preskrbeli Blažu pogreb! In poglej, če so mu suknjo pustili; novo je imel!“

Materi Pavlek ni ugovarjal; stisnil je zobe in še jedenkrat divje pogledal za sestro, ter šel ven v hlev.

Tam pa mu je hlapec France plahim licem pripovedoval o včerajšnjem „zdêlu“, in da je strijc Blaž sam kriv svoje nesreče, ker ni ubogal njegovih svetov.

Šestnajsto poglavje.

Du fragst so stürmisch,
Du böser Mann,
Ob ich dich liebe?
Was ficht dich an!
Wie soll ich's wissen,
Und dir es künden,
Da ich mich selber
Nicht fassen kann?
Strodtmann.

Mračilo se je in od vzhoda sem odmevali so jednakomerni glasi rovskih zvonov; Blažu je zvonilo tamkaj.

Na vzvišenem porobku nad Mozolovino, v gošči nizke hoste, stegnil je človek, ki je do zdaj tam na mahu zleknen ležal, roki in nogi od sebe, zazeval široko, in potem počasi sedel po konci ter z dlanjo potegnil čez oči in zagodrnjal potihoma:

„Prokleto delo je to! zdaj moram čakati in oblazovati tu, kakor lisjak kokoši, da ujamem ono pritlikavo punico tu doli; rajši bi videl,

da kupim nadušljivo kobilo za drag denar, ali pa, da bi mi ranjki Blaž še trikrat ‚Rajtguzen‘ rekel, kakor pa, da tukaj dekleta stražim! Pa kaj dekle; otrok je to — tristo kopitov! Ves dan sem naše ljudi lovil, pa še ves teden bi jih rajši, kakor tu oprezoval babo!“

Tako nejevoljno mrmraje stopil je na nogi ter pogledal čez nizko goščo doli proti Mozolovini, in jako pazno tudi čez njive in pašnike, ki so se razprostirali pod njim na desno in levo.

„Zdaj pa menda uže lehko dam znamenje,“ reče potihoma sam pri sebi; „hoho, to je vender prokleto neumno, babe na kresilo loviti, kakor žrebeta na deteljo; hoho, če konja loviš, mu deteljo moliš, za hrbtom pa bič držiš; — o le čakaj, ti punica oblédna, da se tebi ne bo tako godilo!“

Rekši potegnil je kresilo iz žepa; da bi pa vender tako zastonj ne kresal, izvlekel je še pipo in umazan mehur ter nabasal si tobaka.

Pri Mozolovih je bilo vse mirno. Pavleka ni bilo z Rov domov, mati Mozolka je še v dolini s hlapcem turšico osipala, in Polonica je pripravljala večerjo. Ista je bila skoro gotova, in deklica je sedla, ko je pričelo na Rovih zvoniti strijcu Blažu, za hišo na kup desák, kjer sta se včeraj zjutraj poslovila z Nandetom.

Včerajšnji in denašnji dogodki, — vse jej je brodilo po glavi, in če jej je prišlo vprašanje v misel: kaj sedaj, — kaj početi, vedela ni odgovora; najrajša bi bila šla od tod, proč, daleč proč, da bi je nihče ne našel več, ni mati ni drugi ljudje! — In Nande? — Pa taki smo vsi!

Roki je sklenila in zrla je proti hosti; ni mislila, da bo prišel Nande, — a vender si je nehote dejala: „Ko bi pa prišel nocoj, — oh!“

In ko bi jej rekel, naj gre ž njim, precej, po noči, — šla bi! Naj rekó ljudje, kar hočejo, — dosti so uže denes govorili!

Ko je sedela tako v svojih bridkih mislih, zaiskrilo se je na krat gori na porobku pod staro smreko. Stresnilo jo je in nehoté zašepeče: „On je!“ Ob jednem skoči kvišku in teče v vežo k ognjišču; večerja je bila gotova in tudi žito za kravo sivko je bilo kuhano. Urno odmakne lonce od žerjavice in roki v predpasnik obrisavši si stopi zopet na prag.

Vnovič se je zaiskrilo gori pri hosti.

„Matere ne bo takoj domov; lehko stopim tjà gori, saj sem precej zopet tu,“ reče si Polonica; še jedenkrat se ozre na ognjišče in potem steče po okrajini navzgor proti hosti. Trd mrak je bil uže.

„Tristo griv!“ mrmral je Obloški Tonček, — kajti ta je stal gori na kraji gošče, — ugledavši deklico; „to kresilo je pa tako, kakor čuk za senice! Mišja dlaka, — tega bi pa ne bil verjel!“

Uteknil je kresilo v žep in stopil ven na pokrajino.

Polonica se je prestrašila ugledavši tujega moža, — a takoj jej je bilo v mislih, da je Nande obljubil poslati tudi druzega, ako sam ne more.

„Dober večer!“ reče Tonček; „nič se ne boj, če me ne poznaš; saj veš, od kodi prihajam! Nocoj ob jednajstih tam gori počakaj, vrhu Slemena pri borovcih; — uže veš, kdo pride tja!“

Rekši obrnil se je, ne čakaje odgovora; Polonica tudi ni zinila besede, nego naglo je stekla navzdol. Tonček pa je v gošči še malo postal in pogledal za deklico:

„Hudir! Ko bi me Groga ne bil tako pisano gledal, ko mi je naročal ta posel, bil bi jaz s to punico malo več govoril! Babe so — babe, le govoriti jim mora znati človek!“

Zasmijal se je potihoma, ter krenil v gosto grmovje.

Pri Mozolovih so bili uže odvečerjali, — ali bolje, odvečerjal je hlapec France; kajti Polonica se ni dotaknila jedi, Mozolka pa je jedenkrat zajela kašo, ter potem odložila leseno žlico na mizo; Pavleka pa ni bilo. Domači so vedeli, da bo ostal na Rovih.

Mozolka je odšla spat; hlapcu se pa ni nič kaj ljubilo iti iz hiše. Strah ga je bilo strijca Blaža, in poskušal je na vse načine, pregovoriti Polonico, da ga pusti v hiši; vzroka ni razodel, nego govoril je le po okoliših Pa zastonj! Moral je naposled ven, in zaril se je v zadnjem konci hleva v kup sená, ter svoj stari raztrgani kožuh, katerega je imel druge noči pod seboj, potegnil čez glavo. Za hlevna vrata pa je porinil debel pah.

Zdavna uže je bilo vse tiho in mirno okrog Mozolovine, ko so se odprla tamkaj zadnjestranska vrata, in je stopila Polonica ven pod kap. Bila je bosa. Ozrla se je plašno okolo in po obnebji, ki je bilo čisto in jasno, ter potem tiho priprla duri za seboj.

S teško sapo šla je potem po okrajini navzgor proti Slemenu; na Rovih in v Radomlji udarilo je zaporedom jednajsto uro.

Do gozda šla je deklica urno v jedno mer. A tu je postajala pot strma, in srobrot in robidovje stezalo je svoje ostre vejice v ozko ulico. Tiho in počasi je stopala Polonica dalje. Zdaj je zadela ob šibko gabrovo vejo, molečo na pot, in mali ptiček, ki je

spal v stranskem zatišji, zafrfolel je, vzbujen iz prvega spanja, v gošči; zdaj zopet je šinila miš po listji, in pri vsakem šumu zastala je deklici noga; poslušala je nekaj trenutkov brez sape, a potem srčno stopila naprej.

Dospela je tako pod vrh tja, kjer je nehala gošča, in se je raztezala do srednjih dveh visokih borov mala planota.

„Ali si ti?“ oglasi se nekdo tam izpod sprednjega borovca.

„Jaz sem,“ reče Polonica, in v tem trenutku je oni uže stal pri njej in jo držal za roki; bil je Nande.

„Bal sem se, da ne prideš; pa saj te ni strah, Polonica?“

„Ni me; pa tako temno je nocoj!“

„Kmalu pride mesec,“ reče Nande, „pojdiva pod drevo; rosno je tukaj, zato sem plašč razgrnil tam.“

Sedla sta jeden tik druzega pod borovec, in on jej je položil svojo levico okolo pasa; zrla sta si v oči, kakor bi hotela temo prodreti, in on je zastavil zopet ono vprašanje, katero je bilo tudi včeraj zjutraj prvo, ko se je prišel poslavljat od ljubljene deklice.

„Ali me res ljubiš, Polonica?“

Ni mu odgovorila, nego oklenila se ga je z obema rokama in bridko zajokala. Stisnil jo je še bolj k sebi in jej z roko pogladil čelo. —

„Dekle, jaz vem, kaj so ti pravili o meni in kaj so oni sodnijski možje pri vas denes iskali! Ali ti tudi misliš, da sem jaz kriv strijčeve smrti?“

„Oh, ne, ne, tega ne mislim, tega ne morem misliti! Če so ga ubili oni — —“

Hotela je reči „rokovnjači“, — pa beseda jej ni šla iz ust; — „oh, Nande!“ vzdihnila je po kratkem premolku.

„Le reci: rokovnjači!“ dejal je on hitro, in bilo je, kakor bi se mu oko zaiskrilo v temi; „to vender uže veš, da sem jaz tudi rokovnjač, pravi rokovnjač, — pa tega ne veš, zakaj sem rokovnjač!“

Ona je plaho zrla vanj, in roki snela z njegovega vrata.

„Zakaj?“ vpraša kar skoro ne vedé.

„Zato, ker me je nekov človek, — kaj človek! — pes je bil to, — ker me je ta spravil na to pot. Oh, ti ne veš,“ in pri teh besedah jo je izpustil iz rok, ter krčevito sklenil pesti, — „veš dekle, v dveh dnevih ga imam in potem, — glej dekle, to sem sklenil včeraj in denes in nocoj, potem pustim to, kar sem zdaj, potem moraš

iti z menoj! Polonica!“ nadaljeval je zopet prisrčno, „glej, pustila bodeva tukaj vse in dalje greva, kamor hočeš, na Zgornje Štajersko ali na Koroško in tam si bom kupil kmetijo in tam bodeva ostala. Ali pojdeš z menoj?“

„Pojdem!“ rekla je brez premisleka; in ko bi bila tudi premišljevala, rekla bi bila: „Pojdem!“

„In če ti bom v nekoliko dnevih kar na krat naročil, da pridi sem gori, da pojdeš z menoj, proč od domačije, od matere, ali boš ubogala?“

„Bom! Rekla sem ti uže, da grem s teboj kamor hočeš!“

Pri teh besedah se ga je zopet oklenila.

Govorila sta še dalje časa, in Nande jej je pripovedoval, kako si hočeta urediti prihodnje življenje, in njej bilo je vse jasno, svitlo, kjer se je videla v njegovej družbi. Pozabila sta bridko sedanjost, in sanjarila celo o tem, koliko živine si bodeta napravila na novem domu, — kako bodeta gospodarila in o jednakih stvareh.

Pri vsem razgovoru pa ga ni več vprašala o tem — kar je on sedaj, in tudi ne več o strijci, in ne več o rokovnjačih! Kaj jej je bilo nocoj po teh burnih dnevih vse to mar?

Rudeči mesec je lezel uže počasi tam daleč izza Limbarske gore, ko reče dekle potihoma:

„Jaz moram domov, mati se bodo vzbudili!“

„Ne, ne, počakaj še malo, Polonica,“ reče on, „ni še toliko čez polunoči!“

In stisnil jo je k sebi.

„Ne, Nande, pusti me, jaz moram domov! Drugikrat ostanem, nocoj ne, nocoj ne morem, drugikrat pa, dokler hočeš!“

„Ali nisi moja?“ reče on poluglasno.

„Tvoja, tvoja! Pa nocoj, — pusti me sedaj domov; ah, moj Bog!“ in zaihtela je skoro glasno.

Nande jo je strastno držal v svojih rokah in jej poljubljal obraz; a ko zaihti ona v zadnjem svojem vzkliku, izpustil jo je na lahko, objel potem še jedenkrat strastno, ter vzdignil jo kvišku s sedeža.

„Pa pojdiva,“ reče, „izpremim te skozi goščo; daj mi roko!“

Šla sta molčé po stezi navzdol.

Sedemnajsto poglavje.

Die Verurtheilten gehörten zu einer Bande, welche den Kapitän Boissac, Generaladjutanten, und den Herrn Vernazz, Secretär und Dolmetsch des Marschalls Marmont, sowie mehrere andere französische Offiziere und Militärpersonen ermordet hatte, eine verdammenswerthe That, in welcher wir aber wohl nur einen verspäteten Ausläufer der verunglückten Oktoberinsurrection zu sehen haben.
Dimitz, Geschichte Krains. IV.

Takozvani Črni Graben razteza se od Podpeči pod Brdom do štajarske meje; ozka dolina je to, gosto zarastene gore dvigajo se na desnej in levej, in poleg velike ceste, ki gre tu skozi proti Celji, teče od Trojan nazaj le majhen potok, Radomlja, in mej njim in mej cesto ležé ozki travniki. Ako prekoračiš sedlo pri Trojanah, odprè se ti na desno Zagorska dolina, na levej pa zopet ozek graben, po katerem imaš še dobro miljo do Vranjskega. Ta graben se imenuje Baba.

Ves kraj ima nekaj divjega, in ta vtis povekšujejo dandenes še bolj one gole skale po gorah, katere molijo zdaj, ko je kmet posekal bukev in macesen, ki sta rastla tako obilo po njih, kakor suha rebra v dol; prst in mah, njihovo nekdanjo odejo, odpluli so leto za letom pogosti nalivi.

Ob cesti, na desnej in levej tik pod gorami, vrsti se zdaj vas za vasjo, in kjer je količkaj ravnega sveta, razorali so ledino. Potok pa, ki teče s cesto vred navzdol, goni máline in žage.

Ves kraj je dandenes varen in miren, kajti obljuden je bolj, nego pred sedemdeset leti. Tedaj pa tudi še ni železnica grmela tamkaj za Savo, ampak tu doli so trobili dan na dan postiljoni, vozeči ljudi in mnogokrat bogato blago; kaj čuda, da so se godili časih roparski napadi po Črnem Grabnu?

In zlasti o zadnjih časih francoske vlade vedó ljudje še dandenes mnogo pripovedovati; izročilo se je to od deda do vnuka, in Bog vedi, kedaj bo izumrla v Grabnu pripovest, da pride še jedenkrat Francoz v ta kraj in da bo požgal vasi in sela, da plača in povrne vnuk vnuku, kar je žalega storil ded Kranjec dedu Francozu; kajti znano je, da je bil pozneje, ko so se umikali Francozi iz dežele, marsikateri njihov uradnik in vojak ubit in oropan tamkaj v Grabnu.

Godilo se pa to ni vselej iz gole samopridnosti, nego bili so to mnogokrat še nasledki one črne vojske, katero so organizovali Avstrijci proti zmagonosnemu Francozu, prihajajočemu v deželo. Neuko ljudstvo pa se ni moglo tako hitro udati novej izpremembi, in kakor znano, se tudi v ljudstvu vera v dolgi obstanek francoske vlade ni nikdar popolnoma udomačila. Pa to je pri vseh velicih izpremembah naravno.

Poslopje stare pošte v Št. Ožboltu pod Volčjakom stoji še dandenes. Precej velika hiša je to in košata lipa senča jej sprednjo stran. Lastnik tega posestva in ob jednem poštar je bil v času naše povesti Miha Pavlič, precej premožen in v vsem kraji spoštovan gospodar. Imel je svojo službo uže pod avstrijsko vlado, in ker Francozi sploh velicih izpremememb glede nižjega administrativnega osobja niso niti nameravali, niti po nepotrebnem izvrševali, in ker je on svoj posel redno opravljal, ostal je tudi pod francoskim vladarstvom poštar v Št. Ožboltu. Imel je tu ob jednem tudi gostilno.

Bilo je prve dni meseca julija, — tretjega proti večeru — v letu naše povesti, ko se je malo krdelce francoskih vojakov, prišedših po cesti z Volčjaka, ustavilo pred to pošto.

Bili so to naši znanci iz Zagorja.

Kapitan Boissac, kajti on je bil poveljnik, uredil je takoj vse glede prenočišča svojih izpremljevalcev in ob jednem spravil denar, katerega so vozili, v poštno pisarno. Za stražo so imeli pet vojakov prostakov s seboj, in ti so morali v hlev na slamo.

Kapitan in njegova dva izpremljevalca, lajtnanta, — bili so vsi jako dobre volje. Vêrnazz, ki je s prvega izpraševal poštarja o varnosti tega kraja in o jednakih stvareh, a ni nič posebnega zvedel, pridružil se je tudi pozneje veselej družbi in pri vinu in igri potekale so jim hitro ure. O kakej nevarnosti niso imeli najmanjše slutnje.

Nekoliko pod Št. Ožboltom, tam, kjer je dolina najbolj stisnena, kipita na desnej in levej dva visoka peščena hriba kvišku. Pod vrhom levega, visoko gori nad cesto, stala je tedaj, in stoji še dandenes, v malem predélu, samotna kmetska hiša; s ceste je ne ugledaš, a oni zgoraj, ako hoče paziti, se li ne bliža kdo, opazil te je sigurno uže zdavna, ako si se napotil gori, in spravil bode sebe ali pa kake druge stvari v varnost, ako se mu zdiš ti kaj sumnjiv; kajti pridni gospodarji Samoglavi, — to je priimek tega posestva, — nikdar niso bili, in oborožena pravica jih je večkrat obiskovala, nego pošteni sosedje.

Istega popoludne, ko so potovali kapitan Boissac in njegovi izpremljevalci iz Trojan navzdol proti Št. Ožboltu, priromal je tudi zdaj in zdaj kak potnik od druge spodnje strani po velikej cesti do hriba pod Samoglavom, in potem krenil po peščenej stezi navzgor. Zlasti v mraku so pogostoma, a vedno le posamezno prihajali; toda ne zmerom po velikej cesti, tudi od druge strani s Tuhinjskega čez Rakitovec in čez Ščipek. Bili so mladi in stari, kmetsko, bolj slabo opravljeni ljudje; največ je imel vsak debelo drenovo gorjačo v rokah.

Nekaj teh prihajalcev uže poznamo; kajti jeden prvih je bil Bojec, ki je na nosu kazal še jako vidne vtise Blaževe pete; kmalu za njim prikazala sta se Kozobrin in Bacek; pozno v mraku došel je tudi Velikonja.

Gospodar Samoglav je bil uže pripravljen, da sprejme nocoj toliko gostov. Odposlal jih je, kakor so prihajali, gori više v gozd, kjer je stala na pol podrta lopa s senom, in le bolj odlične goste, kakor Bojca, Velikonjo in jednake obdržal je v hiši Vsak je bil prinesel nekaj s seboj, bodisi kos mesá, ali par jajc, in Samoglavova hči Špela, še precej mlado, a veliko in neukretno dekle, kuhala jim je večerjo.

Okolo jednajste ure stopi Groga v izbo; imel je ono veliko bradó in lasuljo, v katerej so ga njegovi ljudje vedno videli.

„Ali so vsi zbrani?“ vpraša Tomaža.

„Vsi, samo Tončka še nisem videl!“ reče ta.

„On pride; njega moramo počakati,“ meni rokovnjaški glavar.

Samoglav mu ponudi večerje, a on je neče, nego gre ven pred hišo in sede na malo klop, ki je stala tam.

Ni sedel dolgo, ko začuje težke korake, in nekoliko trenutkov pozneje stal je Obloški kobilar pred njim.

„Kako je doli?“ vpraša Groga naglo in nepotrpežljivo.

„Delo ne bo posebno težko,“ reče Tonček in obriše z rokavom pot s čela. „Štirje oficirji so, to se pravi, jeden menda ni oficir; pa nekaj tacega mora biti. Na starej pošti sedé in kvartajo; bil sem v krčmi in pil malo vina, da sem vse ogledal. Vojakov imajo pet s seboj, in te so poslali spat na hlev. Vseh pet je zlezlo na zgornji konec v slamo. Tistim bomo lestvo vzeli in jim zgornja vrata zaklenili. Hoho, lehko delo bo to!“

„Kakšen je tisti, o katerem praviš, da menda ni oficir?“ vpraša pazno Groga.

„Velik in suh je, pa črne brke ima!“ reče oni.

„On je, on je!“ vzklikne glavar in strese Tončka za ramo. „Tega boš ti lovil; vzemi ljudij, kolikor hočeš, pa tega človeka moraš zvezati in tja gori ga pripelješ, pod oni hrast na zgornjej strani tega hriba; saj veš, kje je; tam se bomo zbrali potem. Pa tistega človeka hočem imeti, in živega hočem imeti! Ali si razumel?“

„Razumel!“ deje Tonček, če ravno ni umel, kaj hoče Groga temu Francozu.

Malo pozneje bili so vsi rokovnjači zbrani pred hišo.

Groga je v kratkih besedah odločil vsakemu svoj posel, in najpogumnejše postavil je za stražnike, in sicer v dvojni namen; da pazijo, da jih nihče ne zasači in da gledajo na lastne ljudi, kako opravlja vsak svojo dolžnost.

Namen nocojšnjega napada bil je, kolikor treba, vsakemu znan; vedeli so, da gredo nad francosko kaso, in da bode plen obilen.

Večina rokovnjačev, katerih je bilo trideset zbranih, bila je oborožena z gorjačami; nekateri so imeli puške, katere so bili vzeli iz skrivne zaloge pri Samoglavu, in stražniki dobili so vsak po dva samokresa.

Tonček si je odbral nekaj ljudij za svoj posebni nalog, in mej temi Velikonjo. Vzel je tudi dvoje kratkih vrvic s seboj.

Četrt ure pozneje ni bilo žive duše razen Špele na Samoglavini; po dolini na desnej in levej velike ceste, čez meje in plotove pa so se plazile tiho črne postave proti Št. Ožboltu.

Noč je bila temna, kajti lahki oblaki so prevlekli uže zvečer nebó.

Oficirji na pošti so se bili naveličali igrati. Oba lajtnanta sta šla v zgornje sobe spat, le kapitan in Vêrnazz ostala sta še spodaj. Pridružil se jima je poštar in malo pozneje tudi žena njegova. V kotu pri peči sedela sta še njijina dva otroka, katerima se nocoj še prav nič zevalo ni. V kratkem premolku pri razgovoru ugleda poštar otroka in deje ženi:

„Spravi ju spat, Frančiška; glej pozno je uže!“

„Pustite ju še malo,“ meni kapitan, kateri je govoril tudi dobro nemški; „ali glejte, jaz imam doma v Alzaciji tudi dva taka mala ptička! Oh, sam Bog zna, kedaj ju zopet vidim! Pojdi sem, dečko, kako ti je ime?“

Rekoč zvabi malega Pepčeka k sebi in ga dvigne na koleno. Pripovedoval je potem o svojej lepej domovini in o mladej ženi in

otrokih, katere je moral pustiti doma. Mehak je postal skoro. Vêrnazz je molčal; ustni pa je malo porogljivo raztegnil.

Na krat vstane poštar Pavlič in hoče proti vratom.

„Kdo pa gleda skozi okno?“ reče sam pri sebi.

V tem trenutku se odpro z glasnim ropotom vrata in v sobo skoči nekaj bradatih, očrnjenih mož, na čelu jim Obloški konjar in Velikonja.

Vsi v sobi so planili kvišku in kapitan je htel seči po sablji; a ista je stala tam v kotu; poštarica je skočila po otroka, katerega je bil izpustil kapitan. Vêrnazz je bled ko stena zrl v te pošasti.

Godilo pa se je vse bliskoma.

Kapitan ni imel časa, prijeti za stol in dvigniti ga na roparje, ker tanka vrvica Tomaževa priletela mu je okolo vratu, in v istem trenutku zadrgnila se, in bore kapitan je ležal na tleh, in na njem je klečalo pet rokovnjačev.

Isto tako se je z Vêrnazzom zgodilo. Poštarja pa je jeden sunil z gorjačo v prsi, da se je vsled bolečine in strahu skoro nezaveden zgrudil v kot.

Oba jetnika vlečejo ven iz hiše, upihnejo v sobi luč in zaklenejo duri.

Drugi oddelek je mej tem ulomil v poštno pisarno in tam pobral težke francoske kase.

Jetnike in denar imeli so sedaj na cesti ter zaklenili hišne duri, da zabranijo pot še onima oficirjema na vrhu.

Obloški Tonček je vestno izpolnjeval svoj posel. Bliskoma je bil zvezal Vêrnazza in zamašil mu usta z debelim robcem, katerega mu je potisnil vanje. Potem ga je vlekel za vrv, katero mu je bil vrgel precej pri napadu na vrat, trije drugi potisnejo jetnika naglo po cesti navzdol in potem v stran gori proti Samoglavu. Tajnik je bil tako prestrašen, da je brezvoljno in skoro nezavedno storil, kar so hoteli.

Drugače pa je bilo s kapitanom. Branil se je, kolikor je mogel.

„Zvežite ga in vrzite v graben pod cesto; pa hitro!“ dejal je Groga, ki je pristopil sedaj.

Stal je do tega trenutka onokraj ceste, in v vsakej roki samokres držeč stražil napastnike.

Kapitan je klical, kolikor je mogel, navzlic vrvici, ki mu je tiščala vrat, da probudi vojake in oficirje. A prvi spali so daleč onokraj hiše v hlevu in niso čuli ropota in šuma na cesti. Oficirja pa sta se prebudila. Jeden odpre okno, in ko začuje vnovič kapitanov klic, ustreli s samokresom na onega, ki je stal najbliže. Z glasnim krikom prevrne se isti po cesti.

Oficir seže še po drugem samokresu in pomeri zopet doli; a v tem trenutku kakor v oknu, počilo je tudi onokraj ceste sem in lajtnant pal je s prestreljeno glavo nazaj v sobo: pajdaš njegov, ki je stal pri drugem oknu, umeknil se je naglo za steno.

Z onokraj ceste skoči Groga, — on je bil zadnji strelec, — v gručo okrog kapitana ter zakriči:

„Naglo, naglo storite, kar mislite; vojaki nam bodo precej za petami in morda kmetje tudi!“

Velikonja s kapitanom še ni bil gotov; kajti ta je stepal okrog sebe in zvijal se kakor kača, tako da rokovnjači, ki mu sprvega niso hoteli hujšega storiti, nego zvezati ga, niso mogli prav do njega; a sedaj, ko je silil Groga, in ko Boissac pri otepavanji udari jedenkrat po Tomaži, izgubil je tudi ta potrpežljivost, ter izdere dolg nož izza pasa, in ga porine ubogemu kapitanu v prsi.

„Ná, hudič!“ sikne ropar. „Nisem te hotel jaz, — sam si hotel!“

Boissac je pal nezaveden na tla.

Rokovnjači pa so stekli z ropanim blagom po cesti nazaj, in potem sledili onej četi, katero je vodil par streljajev pred njimi Obloški Tonček.

Bilo je pa tudi opasno zanje; kajti vojaki na hlevu, seveda le petorica, pa dobro oborožena, probudili so se vsled strelov na cesti, in čeravno niso našli lestve, da bi mogli doli ter so morali vrata s silo ulomiti, dospeli so vender hitro na cesto; a roparji so bili uže iz vasi in vojaki, rodom Francozi, niso poznali tu niti stopinje sveta.

Pa zdaj se oglasi tudi lajtnant v oknu. Odprli so skupno hišna vrata, rešili poštarjevo družino iz zapora, ter potem pogledali stoprav na cesto. Poštar jim je svetil.

Našli so kapitana mrtvega v krvi ležečega; a malo tja v stran čepel je nekdo na tleh in stokal od bolečin; bil je oni, katerega je podrla prva krogla z okna. Ko mu posveti poštar s svetilnico v

obraz, videti je bilo od bolesti in strahu grozno razvlečeno lice — Bojčevo. Pajdaši ga v naglici niso čuli kričečega na pomoč, ko so zbežali, in tako so ga pustili na cesti s prestreljeno nogo.

Lajtnant ga ukaže prenesti v hišo in stražiti ga.

Iskali so dalje, ker za tajnika Vêrnazza nihče ni znal, kam je bil izginil.

Mesto njega našli so v cestnem grabnu še druzega rokovnjača, katerega je bila druga krogla z okna po glavi nad levim uhom drsnila in ki je bil vsled tega nezaveden.

Po dolgih suhih nogah in obnošenej, malo gospodskej suknji ga bode bralec takoj izpoznal: bil je Peter Toča. Tudi njega so nesli v hišo.

A tajnika ni bilo nikjer; vse okrog so preiskali, a brezuspešno. Tudi ona dva jetnika, — Toča se je zopet zavedel, nista mogla ali nista hotela nič razodeti. Sedaj takoj v noči roparje zasledovati pa se lajtnantu, ki tudi ni poznal kraja, ni zdėlo niti varno niti uspešno.

Tudi jetnikov ni mogel veliko izpraševati; poštar mu je tolmačil nekoliko, pa naposled sta opustila to. —

Denarne kase, katere so bile vse majhni z železom okovani kovčegi, ni bilo nobene več; roparji so vse odnesli.

V tem se je še nekaj sosedov, katere so bili tudi streli vzbudili, zbralo na pošti in jeden izmej njih je spoznal čevljarja Bojca.

A ta odslej nikomur ni odgovarjal; z zvezanima rokama je ležal na klopi pri steni in srpo gledal v strop; na rano na nogi položil mu je vojak mokro cunjo.

Ko se je storil jutranji mrak, stali so Francozje uže pred pošto in na vozu so imeli svoja dva jetnika. Lajtnant je ukazal pognati naprej, — a v tem trenutku mu pride druga grozna vest.

(Dalje prihodnjič.)

Verske bajke na Dolenjskem.

Priobčuje J. Trdina.

(Konec.)

47. Kar sem bila na Kumu, je preteklo uže več ko 60 let. Sedanji rod te božje poti skoraj ne pozna. V mojej mladosti pa se je pripovedovalo o njej veliko lepega in čudnega, vmes pa tudi kaj za smeh. Zdaj sem uže marsikaj pozabila, starega človeka spomin zapušča. Kar še vem, Vam bom povedala. Obljubila sem se bila na Kum zaradi bolezni. Bila sem vrdnà, čez život vsa otečena; nisem mogla ne dosti jesti, ne lahko hoditi. Z mano je šla moja vrstnica, sosedova Meta. Boleli so jo dve leti zobje z malimi presledki. Pravijo, da se čudeži več ne godé. Kar človek sam doživi, pa mislim, da ni greh, če verjame. Od kraja sem strašno težko hodila. Za prvo uro hoda sva potrebovali poltretjo uro. Potem se je obrnilo na bolje. Ko sva prišli do srede hriba, so mi bile noge uže tako lahke in urne, da jih nisem nič čutila in začela mi je tudi jed dišati. Domov sem prišla zdrava kakor riba, samo život je bil še nekaj malega otečen, pa mi je tudi to kmali splahnilo. Tudi Meto so na potu če dalje menj zobje boleli, na Kumu je zavriskala kakor kak fant. Ko jo pogledam, mi veli: Bolečina je prešla, zdaj sem spet vesela. In od takrat ni potožila nikoli več, da bi jo zobje boleli. Tako naglo pa je ozdravelo na Kumu razen naju dveh še veliko drugih romarjev. Pot v hrib je sila dolg in tudi dosti težaven. Kdor gre na Kum, ni pameten, če se po praznično obleče. Midve nisva vedeli za najbližjo stezo v goro, zato sva se pridružili drugim romarjem. Šli smo delj časa po čudnej plavej zemlji, kakeršne še nisem nikoli videla, pa smo bili kmali vsi plavi. Potem naprej gori smo prišli na rumeno zemljo, da smo bili kmali vsi rumeni. Na vrhu smo se začeli gledati, in jeden drugemu smijati: bili smo tako otepeni, pikasti in marogasti, kakor da bi se bili valjali Bog ve po kakih kotanjah in jarkih. Kum je na vrhu razcepljen na dva griča. Na vsakem stoji cerkev. Na jednem, če nisem pozabila, svetega Jošta, na drugem, če se ne motim, svete Neže. Ko sem vprašala ljudi, kdo je ti cerkvi zidal in zakaj tako visoko, bilo je največ takih, ki niso nič vedeli. Kdor je kaj

vedel, je pa vsak drugače pripovedoval. Najlepša mi se je še zdela ta-le povest.

V deželo so bili prihrumeli divjaki, ki niso druzega delali, kakor požigali in morili. Zvedeli so, da stanuje pod Kumom pobožen in bogat gospod, kateremu se je reklo Jošt. Prišli so ga iskat, da bi ga ubili. On pa je pobegnil s svojo gospo Nežo na Kum. Divjaki so šli za njim. Stoječ na griči je videl, da ga iščejo in je bežal z gospo skoz goščavo za drugi grič. Ko so ga prišli iskat na drugi grič, umaknil se jim je z gospo za prvi grič. Divjaki so dejali: Ni ga bilo tamkaj in ni ga tukaj, pojmo ga iskat v jazbino. Ta jazbina je bila v dolini mej gričema in je šla daleč v zemljo, morda do dna hriba. Ko je Jošt videl, da so šli divjaki v jazbino, šel je za njimi in je zametal in zabil jazbino z debelim kamenjem. Nekateri so trdili, da rulijo divjaki še zdaj včasi pod zemljo v jazbini. Jaz pa mislim, da so gotovo poginili, ker niso imeli duška, pa tudi pri sebi nič hrane. Ti divjaki so bili strašni videti, mesto človeške glave se jim je držala vratu pasja, in so jim dejali za to tudi pesjani ali peslajnarji. Iz hvaležnosti, da ga je Bog pesjanov rešil, sezidal je Jošt na vsakem griči cerkev, jedno na čast svojemu patronu, sv. Joštu, drugo na čast patroni svoje gospe, sv. Neži. Kmali je Bog z veliko čudeži pokazal, kako ljubi sta mu te cerkvi. Ljudje so če dalje bolj k njima romali. Božja pot na Kum je dolgo časa ravno tako slovela, kakor sv. Lušarje ali Sveta Gora pri Gorici. Mej čudeži, ki so se na Kumu zgodili, je bil največji, da je neka žena iz trebanjske fare, ki je v spanji svojega otroka zadušila, priplazila se na golih kolenih do cerkve sv. Neže in s tem božjo jezo tako utolažila, da jej je mrtvi otrok zopet oživel. Zdaj se pripoveduje, da je bilo to na Záplatah. Jaz pa prav dobro vem, da so za mojih otročjih let sploh govorili in trdili, da se je pripetil čudež na Kumu.

Zdaj bom pa povedala, za kaj se je ta božja pot tako opustila. Na Kumu bil je shod in na shodu je pridigoval pred cerkvijo sv. Neže duhoven, za katerega živa duša ni vedela, kdo je in od kod je prišel. Na gori se je zbralo veliko romarjev ali nobeden ga še ni nikoli prej videl. Ta duhoven je pridigal, da so božja pota malo kdaj kaj vredna. Dejal je: Ta gre za to na Kum, da bi kaj novega videl. Naj bi ogledoval rajši doma bolj pridno svoje njive in delavce! Drugi pride za to, da bi podaril revežem ali cerkvi kaj miloščine, kakor da revežev ne bi doma imel in kakor da domača cerkev ne bi bila dostikrat

veliko bolj potrebna pomoči kakor tista na božjej poti. Tako se daje marsikdaj tujemu bogatinu, domačej siroti pa nič. Nekateri misli, da ga bo Bog rajši uslišal v cerkvi, ki stoji na visokem hribu, kakor pa doma v dolini. To je tako, kakor da bi kdo rekel: Tega človeka bi rad prosil za to ali za óno potrebno reč ali se tukaj na tléh bojim, da me ne bo uslišal. Zlezel bom na vrh zvonika. Če ga bom prosil od tamo, mi bo prošnjo gotovo izpolnil. Ali ni abotno, kaj takega misliti?! Nekateri puščajo doma majhne otroke, pa bezljajo po božjih potih. Še na misel jim ne pride, kako strašno se pregreše s to nemarnostjo. In takih rečij je neznani duhoven še več naštel. Poslušalci so kar strmeli. Kaj takega jim tako naravnost še nobeden pridigar nikoli ni povedal. Nekatere, bolj pobožne, obhajala je nejevolja ali žalost, da so začeli kar glasno godrnjati ali pa se jokati. Največ pa je bilo takih, ki so rekli: Duhoven nas uči prav, na Kum več ne pojdemo. Ti so obrnili precej cerkvi hrbet in smejé so šli domov. Na videz je ta pridigar res modro govoril. Ali na videz bo govoril modro tudi Antikrist, ker bi mu pametni ljudje drugače ne verjeli. Pobožnim romarjem je sv. Neža še tisti dan razodela, kako globoko jo je pridiga razžalila. Ko so šli po dokončanej božjej službi tudi oni proti domu, zagledali so v skalovji prelepo, v belo oblečeno žensko. Sedela je na skali in se bridko jokala. Opravljena je bila tako, kakor sv. Neža na podobah ali v altarjih. Okolo glave svetil se jej je žar, kakor ga imajo svetniki. Romarji so spoznali, da je to sv. Neža, ki žaluje zaradi neznanskega pohujšanja, ki je prišlo po zvijačnem duhovnu mej ljudi pred njeno cerkvijo. Od takrat posvetni romarji za Kum ne marajo. Svojim zvestim častilcem pa je dala sv. Neža očitno znamenje, kako ljuba jej je njihova božja pot in molitev. Solze, ki jih je točila v skalovji, spremenile so se v sladek, hladen studenec, ki okrepčuje trudne in žejne romarje še dan denašnji in se imenuje po svetnici, ki jim ga je podarila, še zmirom „solze sv. Neže“. —

V tem skalovji pa se nahaja tudi neka druga prečudna prikazen — kamenitna krava. Kakor sem pila solze sv. Neže, videla sem tudi to kravo in se dosti nasmijala. Pri kravah sem vzrastla in se postarala, pa če mi drugi ljudje ne bi bili povedali, jaz sama ne bi bila nikdar pogodila, da je ta nerodni kamen krava. Za to kravo, pripovedujejo, da začne silno mukati, kadar se približuje kaka velika nesreča, vojska, bolezen ali kaj druzega. Tudi še več takih rečij sem slišala, pa bi skoraj mislila, da niso vse resnične. Pravijo, da je hotel

neki graščak, ki je bil krivoverec, ustaviti božjo pot na Kum in da je postavil pod hribom straže, ki so vsakega romarja preiskale in mu vzele kruh in drugi živež, ki ga je prinesel s sabo. Ta graščak je zabavljivo govoril: Kdor hoče na Kumu kaj jesti in piti, naj pomolze kamenitno kravo v skalovji. Pobožni romarji so šli na goro tudi brez hrane. Ko so prišli do kamenitne krave, kapljalo jej je iz sescev mleko. Romarjev je bilo veliko, pa je imela krava vender za vse dosti mleka. Ko je graščak to zvedel, poslal je na hrib hlapce. Hlapci so kravo naložili in jo prenesli v grajski hlev. Na potu se ni ganila, v hlevu je pa tako rogovililа, da je vso živino pomorila, potem pa pobegnila in ušla nazaj v skalovje, kjer je prej stala. Graščak se je ujezil in zapovedal hlapcem, da naj kravo razbijejo. Ko so se hlapci kravi približali, začela je strašno mukati in iz gobca jej je začel sukljati plav plamen, da se je niso drznili se lotiti.

Ta prigodba se mi ne vidi tako resnična kakor neka druga. S kmetiškimi ženami šla je na Kum tudi grajska gospá. Ker ni bila vajena hoditi, so jo začele kmali noge boleti. Sčasoma se je tako utrudila, da ni mogla več dalje iti, pa je poklicala kmetice in jim velela: kmetiške krave! nesite me, ali ne vidite, da sem opešala? Še tisti trenutek je baba okamenela in se spremenila v kravo. Kaj takega se je lahko pripetilo. Vem iz svoje skušnje, da grajski ljudje niso govorili s kmeti nič lepše od te gospe. Tudi sem dostikrat slišala, če je rekel v stare čase človek človeku kaj grdega, n. pr. pes, osel, brglez — da ga je kaznil Bog kar precej in ga prestvaril v ravno tisto žival ali reč, s katero je zmirjal svojega bližnjega. Zdaj Vam moram pa še povedati, kakšna hosta je na Kumu. Griča sta bila nekdaj vsa v drevji, dosti je bilo na njih tudi kamenja. Iz kamenja so naredili cerkvi, drevje pa so posekali menda romarji, da so si kurili. Niže doli, v jarku, pa stoje še zdaj tako debele in visoke bukve, da bi imela vsaka kmetiška hiša iz jedne same dosti drv za vse leto in bi jih gotovo še veliko ostalo za drugo leto. Ali kaj to hasni, ko ni moči spraviti lesa v dolino. Bukve padajo od starosti in zgnjijó brez prida, nekatere podere tudi burja. Sem ter tjà so ležale jedna čez drugo, vse polomljene in strohnele. Zdaj pa poslušajte, kaj si je pripaljena mladina izmislila! Bolj na samem stala je lepa, takrat še bolj mlada bukev, pa so buhale vanjo dekleta, češ, če se bo bukev stresla in se jej vrh nagnil, da se bodo gotovo še tisto leto omožile. Jaz sem še sama videla, kako so se zaletavale vánjo s

čelom. Marsikatera se je tako potolkla, da jej je iztekla debela bunka, doma je pa vsaka rekla, da je na hribu padla in da je dobila od tega buško. Zdaj pravijo, da v bukev več ne buhajo in to rada verjamem, ker je od takrat zrastla in se zredila, da bi se komaj potresla, ko bi se zaletaval vanjo človek z železno bučo. Mene in Meto je ta bukev malo mikala, ker nisva bili tako fantovski, kakor nekatere. Pred mašo in tudi po božjej službi sva sedeli ali stali pri cerkvi in gledali v dolino, kakor da bi bili zamaknjeni. Jaz poznam veliko hribov ali tako visokega in lepega, kakor je Kum nobenega. Tod okolo trdijo ljudje, da so najvišja gora, kar je od Ljubljane doli, Gorjanci. Jaz pa pravim, da segajo Gorjanci Kumu komaj do rame. Kdor ima prav dobre oči, vidi s Kuma 33 burfov cerkva*), z Meto sva jih naštele blizu 70. Mislili sva, če ni morebiti na ta hrib pripeljal hudič Kristusa in mu obljubil vsa kraljestva tega sveta. Tako vesela in srečna kakor na Kumu nisem bila nikoli več v svojem življenji. Takrat nisem še 20 let imela in po dolgej bolezni bila sem spet tako zdrava in lahka, da bi bila kar kvišku zletela. In tudi vreme je bilo tako lepo, tako prijetno! Na nebu ni visela nikjer nobena meglica, najmanjša sapica ni pihala. Vsi romarji so se prav po bratovsko veselili. Če prav se mej sabo niso nič poznali, ponujali so jeden drugemu vina, potice, mesa, vsega, kar je kdo imel. Z Meto sva se večkrat spogledali in dejali: Ostanimo na Kumu, tako dobro kakor tukaj, se nam ne bo nikoli več godilo! In govorili sva resnico.

(Tako mi je pravila o Kumu stara Kolenčeva Jera, rojena v mirenskej duhovniji. Od drugih romarjev, ki so bili gori, nisem mogel skoraj nič zvedeti.)

48. Za Krko stoji samotna krčma. V to krčmo prišel je spomladi leta 1864. neznan popotnik. Imel je dolgo, belo brado in bele vlasé kakor kak starec, v obraz in život pa je bil zdrav in čvrst kakor kak petindvajsetleten mladenič. Krčmarica, stopivši v hišo, mu se začudi in ga vpraša, kod je prišel noter, ker ga skoz vežo ni videla iti. Gost veli: Po najkrajšem potu. Krčmarica: Najkrajši pot je skoz zid! Gost: To se ve da. Krčmarica: Ne zamerite, kdo pa ste? Gost: Jaz sem N e t è k. Krčmarica: Za ime Vas nisem vprašala, rada bi vedela, kaj ste? Gost: Jaz sem hlapec. Krčmarica: Kdo pa je Vaš gospodar? Gost: Bog! Krčmarica: Kaj, da je kakemu človeku tako ime? Tega ne verjamem. Gost: Moj gospodar je bil tudi uže človek,

*) Na burfe šteje se po navadi snopje, 1 burf so 3 snopi.

ali ni več. Krčmarica: Kaj pa je zdaj? Gost: Sàj sem Vam uže povedal, da je Bog. — Krčmarica po tem pogovoru sama ni vedela, kaj bi si mislila, ali da se popotnik šali ali pa da mu se blede. Vprašala ga je, kaj bi rad. On veli: Napravite južino za dvanajst ljudij! Krčmarica: Kje pa imate svoje tovariše? Gost: Nikjer. Krčmarica: Pa hočete, da pripravim južino za dvanajst ljudij. Kako naj to razumem? Gost: Kakor sami hočete. — Krčmarica je bila dobrovoljna ženska, ki je ni kmali kaka reč ujezila in tudi ne kratko in čudno odgovarjanje njenega gosta. Šla mu je pripravljat južino ali je pogledovala pogostoma skoz linico v vratih, kaj dela. Videla ga je vselej moliti. To jej je prirojeno zvedljivost še bolj vnelo, ker popotni hlapci nemajo navade, da bi v krčmi dosti molili. Ko je utegnila, prišla ga je zopet izpraševat: Ne zamerite, ali je kaj daleč do Vašega doma? Gost: Kdor pot pozna, pride prej ko v jednej uri, kdor ga ne pozna, tudi ne v sto letih. Krčmarica: Kako pa se pravi Vašej vasi? Gost: Pri nas ni vasi. Krčmarica: Fara pa menda bo, kako pa se imenuje? Gost: Raj. Krčmarica: Ime je lepo, ali za tako faro še nisem nikoli slišala. Prosim Vas še to, ali ste hodili uže kdaj po tem kraji. Gost: Bil sem pri Vas pred 50 leti, ko je gospodaril še stari oča Vašega moža in še dobro vem, koliko mi je računal. Ali ste kdaj slišali, kaj je bilo potem? Krčmarica: Kedaj? Gost: No, pred 50 leti, to je leta 1814. in naprej, ko so bili Francozje odšli in so prišli v deželo spet cesarski. Krčmarica: To se ve, da sem slišala in še kolikokrat! Tisti časi so bili grozno žalostni. Ljudje so stradali, da se je vanje videlo in od lakote tudi umirali. Zemlja ni rodila skoraj nič. Pa tudi če je človek kaj jedel, ni nič zdalo. Nosil je v usta, pa je bilo tako, kakor da ne bi bil nič žvečil, nič požiral, jed je mej usti in zobmi usahnila in zginila. — Ko je bila južina skuhana, vprašala je krčmarica gosta, če bi mu prinesla vso ali samo za jednega. Gost je rekel, da naj prinese vso. Postavila je na mizo skledo krompirja, skledo žgancev in skledo zelja. Popotnik jedel je hlastno, da je kar strmela. Izpraznil je vse tri sklede prej kakor v četrti ure. Še bolj čudno pa se je zdelo krčmarici to, da ni nič ne žvečil, ne požiral, da mu je jed nekamo zginila, kakor je slišala, da se je godilo pred 50 leti ob času lakote. Bila je preverjena, da je moral biti gost neizrečeno sestradan. Ko je odjužinal, šla mu je po vina in mu prinesla merico takega, ki ga je dajala poslom. Bilo je dosti kislo, za to mu ga pa tudi ni mislila računati. Gost popije

vino in vpraša za račun. Usmiljena krčmarica veli: Bog ne daj, da bi vzela le jeden krajcar. Vidim, da ste bili južine na vso moč potrebni in dala sem Vam samo take reči, ki smo jih doma pridelali. Bog Vam blagoslovi! Gost vstane in reče krčmarici s slovesnim glasom: Vaša sreča, da mi niste nič računali. Bili bi se povrnili žalostni časi, kakeršne so doživeli Vaši predniki pred 50 leti. Kakor se postreže meni, tako postreže Bog ljudem. O teh besedah se gost vzdigne in udari s popotno palico ob steno. Zid se razmakne in gost gre skozenj kakor skoz vrata, potem pa zgine. Krčmarica se je zdaj uverila, da se Netèk ni šalil in da mu se tudi ni bledlo, da je on res božji služabnik. Neizrečeno jo je veselilo, da mu je vse jedi dobro pripravila, samo to jo je jezilo, da mu ni prinesla boljšega vina. Zemlja je tisto leto obilno živeža obrodila, sosebno veliko se je dobilo krompirja, ajde in zelja. Vino pa je bilo cviček, da najstarejši ljudje niso pomnili take kislice. Krčmarica se je dostikrat pokesala za svojo skopost in neznanemu človeku ni prinesla nikoli več slabega vina, ne za denar, ne zastonj, v vednem strahu, da bi utegnil biti zopet kak hlapec ali poslanec božji.

49. V stolnej cerkvi novomeškej nahajajo se svetinje, ki se imenujejo truplo sv. Feliksa*). Novomeščani jih slabo časté, menda za to, ker se ni ohranilo nobeno trdno poročilo, ne pismeno ne ustmeno, kdaj, odkod in ob katerej priliki so tjà prišle. Skoraj še menj se brigajo zanje v bližnjej prečinskej duhovniji in sploh na levem bregu Krke; naprej gori proti Ljubljani sv. Feliksa mnogi še po imenu ne poznajo. Tem bolj pa ga spoštujejo na desnem bregu Krke, na obeh straneh Gorjancev. Vsak Podgorec je preverjen, da spada on mej prve božje ugodnike in da se je njemu posebno dobro priporočiti. Meni je bilo najbolj zanimljivo, da imajo Podgorci tega svetnika za svojega rojaka. Tri vasi se poganjajo za čast, katera njih bi mu bila dala življenje: Potavrh, Ljubno in Smolinja vas. Vsaka trdi: On je naš, to nam je povedal ta pa ta gospod. Drugi Podgorci se v ta prepir ne mešajo, oni vsi imajo trdno vero, da se je rodil sv. Feliks na Potavrhu. Veliko dalje pa njihova vednost in pobožnost ne sega. Če sem jih vprašal, kdo je bil in kake čudeže je delal, niso nekateri nič vedeli, drugi pa so rekli: Bil je menda vojščak ali kaj in je za vero blez tudi umrl, ali kako je uže to bilo, sàj sem uže časi slišal, ali kdo bi vse to v glavi nosil itd. Svoje prave

*) Prosti Dolenjci mesto Feliks govore Felk's, Beli Kranjci tudi Faleks.

častilce in prijatelje ima sv. Feliks še le onkraj Gorjancev, v Belej Krajini. Tudi Beli Kranjci ga smatrajo za rojaka in narodnega svetnika. In on je res njihov po živej veri, katero vanj imajo, po trdnem zaupanji, katero vanj postavljajo v vseh britkostih in stiskah tega življenja, po resničnem navdušenji, s katerim se ga o vsakej priliki spominajo. Neki Poljanec mi je rekel: On je naš, če bi se tudi ne bil pri nas rodil. Izvolili smo si ga za váruha in on je varstvo prevzel, kar je dokazal s tem, da nam je uže toliko dobrega storil. Slišal sem Bele Kranjce dostikrat trditi, da so drugi svetniki človeku samo za jedno reč v pomoč, nekateri za oči, ali za zobe, ali za kako drugo bolezen in nadlogo, sv. Feliks pa pomaga v vseh neprilikah in težavah. Od kar mu počiva truplo v Novem mestu, ni mogel tega mesta še noben sovražnik s silo dobiti. Ko so pridivjali Turki čez Kolpo, so bili kristjane uže skoraj premagali. Čez Gorjance pa je prijezdil po zraku konjik na belem konji z gorečim mečem v roki in te prikazni so se Turki tako zbali, da so pobegnili. Ta jezdec je bil sv. Feliks. — Ubog kmet je zvedel, da je v bližnjej gori zakopan zaklad. Šel ga je iskat. Spotoma je večkrat vzdihnil: Sv. Feliks, pomagaj mi ga najti, da mi ne umrjo od lakote žena in otroci. Kmali mu se je pridružil lep vojak na konji in ga spremil do votle bukve, ki je stala kraj pota, potem pa je brez sledu zginil. Kmet je začel bukev pregledovati in v votlini je zaklad našel. Tudi ta jezdec je bil sv. Feliks. Vseh dobrot, katere so prejeli Beli Kranjci po njegovej prošnji od Boga, ni mogoče našteti. Skoraj vsak pripoveduje, da se je v takej pa takej zadregi priporočil sv. Feliksu in bil uslišan. Neki mož, doma iz semiške duhovnije, mi je pravil, da je po očetovej smrti uže obupal, da bi se mogel rešiti. Dolgov je bilo več, kakor je bilo vse premoženje vredno. Upniki so ga hodili vsak dan nadlegovat, da mu se je kar po glavi vrtilo. Ker je videl, da je ves trud prazen, mu se še delati ni več ljubilo. Mislil je vse popustiti in pobegniti v Ameriko. Sestra ga je tolažila in mu svetovala, naj prosi pomoči sv. Feliksa. Rekel je: Naj bo! Če še to ne bo nič zdalo, pojdem in midva se na tem svetu ne bova več videla. Šel je v Novo mesto, kjer so ravno sv. Feliksa praznovali. Goreča molitev mu je potrti duh popolnoma poživila in okrepčala. Vrnil se je domov ves predrugačen: poln zaupanja in veselja za delo. Z lepo prošnjo je pomiril upnike, da so mu obljubili, da bodo počakali. Prišle so zaporedoma dobre letine in dobil si je tudi vrlo ženo, ki mu je prinesla

lepo doto. V petih letih je vse dolgove poplačal, pozneje začel je k svojej kmetiji prikupljevati še druge njive in vinograde. Ko mi je mož to povedal, me je vprašal, če mu verjamem, ker je našel uže marsikoga, ki ne pripisuje sv. Feliksu nobene moči. To se ve, da sem rekel, da mu prav lahko verjamem. Kajti mi se ne zdi to nič posebno čudnega, če pomaga komu tako živa in delavna vera, kakor je bila njegova; bil bi skoraj večji čudež, ko mu ne bi bila nič pomagala.

50. Žlahtni gospodje so dolenjske kmete strašno zatirali. Mati božja je to videla in iz očij so jej tekle bistre solze. Solze so kapljale na Gorjance in se spremenile v prelep bister studenec. Voda se temu studencu ni nikoli zledenila, sneg ni ob njem nikdar obležal. Najlepše trave so tod zelenele, najslaje dišeče rožice so tod cvetele. Iz vseh krajev so se zbirali pri studenci slavčki in druge ptičice; njihovo milo petje ni potihnilo ne po dnevi ne po noči. — Leta 1848. so se znebili kmetje težkega jarma žlahtnih gospodov in studenec Matere božje je usahnil. Ljudje so se veselili svoje nove prostosti. Prišel pa je k njim stoleten starec in jih opominal: Ne veselite se! Bližajo se nadloge, ki bodo še veliko hujše od tistih, ki ste jih prebili. Gruntje se Vam bodo prodajali v pusto ceno, tudi po pet goldinarjev. Kmetje so se starcu smijali in govorili: Kaj ve dedec, ki si še hlač ne more sam zapeti! Prišla je k njim zamaknena devica in jih svarila: Gorje! gorje! Bližajo se časi, ko Vam bodo prodajali to, kar imajo otroci pod nogo. Kmetje so se jej smijali in govorili: Kaj ve baba, ki si še močnika ne zna sama skuhati! Leta 1875. so prerokovani grozni časi prišli. Kar je zemlja rodila, zatrla je toča, moča, suša, rja, snet, palež, zelena megla. Milosti ni bilo na nebu, še menj na zemlji. Zahtevali so se tekoči in zaostali davki in odškodovanje z obrestmi vred. Rubežniki so se ustavili v vsakej vasi in skoraj v vsakej hiši. Prodajala se je najprej živina; če ni zadostovalo, tudi hiša, poslopja in zemljišča. Gruntje so šli v pusto ceno, tudi po pet goldinarjev, kmet je zgubil ne samo svoje prebivališče, ampak tudi to, kar imajo otroci pod nogo, svojo zemljo. Ljudje niso vedeli, kamo bi se dejali in ob čem bi živeli. Mati božja je to videla in iz očij so jej tekle krvave solze. Solze so kapljale na Gorjance in se spremenile v prežalosten krvav studenec. Rudeči led se na tem studenci nikoli ni razstopil, sneg ob njem nikdar skopnel. Tod ni cvetela nobena rožica, ni zelenela nobena trava. Iz otožnega kraja so vsi

ptiči pobegnili, razen sov in čukov, ki vpijejo nad dolino s hripavim glasom vsako noč: Gorje! gorje!

Pisma iz Zagreba.

Piše Jos. Starè.

IV.

Spoštovani čitatelj! Gotovo si uže kdaj zapustil mestni hrup ter šel na visoke gore krepčat si dušo in telo. Gori na višavah je mirno in tiho, in nihče te ne moti, da se čudiš prelepemu stvarjenju božjemu, ki te obdaje. Krasni prizori, ki se zdaj tu, zdaj tam odpirajo tvojim očem, bude v tvojem srci nove neznane občutke, zadovoljen si in srečen, in samo to želiš, da bi se v tebi vzbudila pevska modrica in bi mogel opevati čarobni pozemeljski raj. Spominaš se dobrega prijatelja doli v nižavi, rad bi ga pozval gori in mu pokazal vse te lepote ter tudi v njegovem srci obudil óne občutke, ki tako blagodejno ogrevajo in povzdigujejo dušo tvojo. Ker ti pa to ni mogoče, nabereš po gori lepih planinskih cvetlic, kakeršnih ti ne more podati najskrbnejši vrtnar, povežeš jih v šopek ter pošlješ prijatelju v spomin tvoje ljubezni.

Kakor ti na gori svojega prijatelja, tako se mi v Posavji večkrat spominamo planinskih svojih bratov in radi bi jim časih poslali šopek cvetlic, ki smo jih nabrali po zelenih naših travnikih. S kakeršnim srcem vam jih podajemo, s takšnim jih sprejemajte. Da v naše šopke vežemo samo najlepše in najbolj dišeče cvetje, to naj nikogar ne moti; nespodobno bi bilo in kazalo bi malo olike, ko bi koprive in osat po svetu pošiljali. —

Marsikdo je Hrvatom očital, da si na narodnem svojem domu delajo lepo streho, predno so sezidali močen temelj. Kdor bi Hrvate in Slovence meril z isto mero, a ne bi se prav nič oziral na historični razvoj ter državne in socijalne razmere obeh narodov, mogel bi v prvi mah res tako soditi. Slovenci se radi ponašamo s svojim kmetom in to po vsej pravici, kajti ko ne bi imeli tako zavednega kmetskega stanu, slaba bi se nam godila v narodnem življenji, a za prihodnjost ne bi imeli prav nič upanja. Kmet je nam jedina podlaga v narodnem

razvoji, kmetske krvi je vse naše meščanstvo, in iz kmetov po malem narasta narodna naša inteligencija. Drugače je na Hrvatskem. Tu je od nekdaj tudi v najneugodnejših razmerah bilo zavedne gospode, ki se je proti Magjarom in Turkom, proti Talijanom in Nemcem vsekdar hrabro poganjala za svoje hrvatstvo. Kmet je pri tem, se ve da, ostal pasiven in niti v najnovejšem narodnem gibanji ni pokazal one zavednosti, kakeršno ima njegov slovenski brat. Toda, krivo bi sodil, kdor bi mislil, da hrvatski kmet ni ukaželjen. Le daj mu knjigo, ki je zanj, in videl boš, kako hvaležen ti bo za njo; če ne zna sam čitati, čital mu jo bo njegov sinček, ki hodi v domačo šolo. V hrvatskem Primorji smo večkrat videli, kako so se ljudje gnjetli okolo moža, ki jim je čital Kačićeve pesni; v dolenjej Slavoniji je malo hiš, v katerih ne bi Relkovićevih pesnij čuvali kot drago svetinjo; a kjer némajo druzega, poslušajo, kar jim slepec peva o preteklih časih.

Po vsem tem bila je opravičena želja hrvatskih domoljubov, da bi se tudi za hrvatskega kmeta osnovalo društvo podobno družbi sv. Mohorja v Celovci. Sam kardinal zagrebški Jurij Haulik sprevidel je korist takšnega društva in dne 16. januvarja 1867. l. je zaradi tega sklical na posvetovanje dvajset zvedenih duhovnikov, ki so se takoj v glavnih načelih zjedinili ter izvolili začasni odbor, ki je na to pod predsédanjem zaslužnega domoljuba, presvetlega gospoda kanonika Tomaža Gajdeka zdelal pravila ter jim preskrbel vladino potrjilo. Možje, katerim je bilo imenitno delo poverjeno, sprevideli so takoj, da je mej hrvatskimi kmeti marsikaj drugače, nego mej slovenskimi, in da mora torej hrvatsko društvo biti nekoliko drugače osnovano, nego slovensko sv. Mohorja.

Po svetem Jeronimu, ki se je rodil na sedanjej hrvatskej zemlji, zove se društvo „Društvo sv. Jeronima“, a namen mu je izdavati ljudske knjige, pisane na krščanskej podlagi. Pokrovitelj mu je zagrebški nadškof, društveno delovanje pa vodi odbor deveterih mož, duhovnih in posvetnih, katere voli občni zbor na leto dnij. Glava odboru je predsednik, ki sprejema in podpisuje društvena pisma, sklicuje seje, razdeluje razna opravila mej posamezne odbornike ter zastopa društvo v javnosti. Prvi za njim je urednik, ki pripravlja rokopise za tisk ter namestuje predsednika, kadar treba; beležnik čuva društvene spise, ureduje imenik udov, ter piše zapisnik v odborovih sejah in v občnem zboru; blagajnik sprejema novce ter izplačuje

račune po odborovem nalogu; opravnik pa razpošilja knjige mej ude ter nadzira prodajo knjig po knjigarnah. Udje ločijo se na utemeljitelje ter na ude prvega, druzega in tretjega reda.

Utemeljitelj postane, kdor kot posebni dobrotnik plača jedenkrat za vselej najmenj 50 goldinarjev; ud prvega reda plača ravno tako za vse svoje žive dni 20 gld., ud druzega reda 10 gld., a ud tretjega reda 5 gld. Za to dobivajo utemeljitelji in udje prvega reda od vsake knjige, ki jo društvo izda, po četvero iztisov; udje druzega reda po dva, udje tretjega reda pa po jeden iztis. Plačila udov, darovi čez dvajset goldinarjev, in kar se skupi za razprodane knjige, nalaga se v glavnico in le obresti se smejo potrositi v društvene namene. Zadruge, knjižnice in druge korporacije plačajo dvakrat toliko, kolikor navadni ud.

Iz tega kratkega črteža pravilom vidimo takoj, v čem se društvo sv. Jeronima loči od družbe sv. Mohorja. Slovensko društvo ima letnih in dosmrtnih udov, a hrvatsko samo četvero vrst dosmrtnikov. Osnovalni odbor je namreč dobro preudaril dosedanje izkušnje ter se prepričal, da društvu ne bi bil zagotovljen obstanek, ko bi se njegovo delovanje oslanjalo na letne prineske udov. Marsikdo se prvo leto da pregovoriti, potem pa pozabi vplačati svoj prinesek in naposled izstopi iz društva. Tudi je pobiranje letnih prineskov na kmetih za zdaj še jako težavno in osnovalci so sklenili, da je bolje, če se društvo na gotovej podlagi počasi razvija. Dalje so sprevideli, da se društvo, akoprem kmetu namenjeno, vender od hrvatskega kmeta še néma nadejati óne podpore, ki jo družba sv. Mohorja dobiva ravno od kmetov. Ustrojili so torej društvo sv. Jeronima tako, da so njegovi udje prav za prav dobrotniki, ki sprejete knjige mej kmete razdeljujejo. Zdaj je čitatelju jasno, čemu so udu prvega reda po štirji iztisi, a udu druzega reda po dva iztisa vsake knjige.

Ko je bilo uže vse pripravljeno in je čez leto dnij, t. j. dne 2. februvarja 1868. l. vlada potrdila pravila, počil je glas, da se snuje drugo posvetno društvo, ki tudi namerava izdavati knjige za priprosto ljudstvo. To je začetnike društva sv. Jeronima osupnilo, kajti dobro so vedeli, da dve jednaki društvi drugo poleg druzega ne moreta obstati, in jeli so se nekoliko obotavljati, ali kmalu so se zopet ohrabrili, in dne 21. maja 1868. l. izdali so poziv na narod ter še posebno na hrvatske škofe, naj bi po svojej moči pripomogli, da bi tolikanj potrebno društvo čim preje oživelo. Na to je blagi kardinal

Haulik društvu takoj obljubil po 300 gld. podpore na leto, senjski škof Mirko Ožegović obljubil mu je po 50 gld., a Strossmajer dal mu je 2000 gld. na jedenkrat. Ko se je bilo nadejati, da bosta tudi obe deželni vladi društvo podpirali, sklical je začasni odbor dne 21. avgusta 1868. l. prvi občni zbor. Po dovršenej službi božjej je predsednik, presvetli g. Gajdek, pozdravil zbrane ude s primernim govorom, v katerem je poudarjal krščansko podlago društvu ter dokazal, da bi se društveno delovanje moglo začeti, kajti akoprem je tedaj bilo samo 98 udov vpisanih, vender je glavnica štela uže 4000 gold. Skupščina je na to izvolila novi odbor ter je predsedništvo zopet poverila zaslužnemu gospodu kanoniku Gajdeku, ki še dandenes na veliko korist in splošno zadovoljstvo hrvatskega naroda vodi društvo sv. Jeronima.

Prva knjiga, ki jo je društvo izdalo, bil je koledar z letopisom. Da se z obrestmi od 4000 gld. ne da mnogo storiti, ne treba nikomur dokazovati, ali domoljubna radodarnost je odpravila vse ovire in zmanjšala začetne stroške. Presvetli gosp. predsednik je sam v svojej kuriji prepustil društvu jedno sobo ter na svoje stroške nakupil popularno pisanih tujih knjig za pripomoček pisateljem, a nekoliko domoljubnih duhovnikov poklonilo je društvu novo Wertheimovo blagajnico. Škofa Dobrila in Vitezić priporočala sta društvo po Istri in kvarnerskih otocih, po vojaškej Krajini pa ga je ljudstvu priporočalo samo vojno zapovedništvo, v katerem je takrat mnogo veljala beseda hrvatskega pesnika Ivana Trnskega. Udje jeli so se od dné do dné množiti, ali iz kmetov se jih ni oglasilo skoro nič. V tem je mlado društvo zadela nova nesreča. Uže drugo leto izgubilo je dva veljavna dobrotnika; najprej je umrl senjski škof Mirko Ožegović, štiriindevetdesetletni sivček, a kmalu potem kardinal Jurij Haulik, v svojem dvainosemdesetem letu. V tem ko smrt teh dveh mož ni nikogar iznenadila, moralo je blagega gospoda predsednika in vsacega domoljuba tem bolj boleti to, da so neki ljudje jeli zoper društvo rovati, češ, da je „popovsko.“ Gospod predsednik je v drugem občnem zboru z britkim srcem omenil to grdo natolcevanje ter rekel, da ni treba, da se drug druzega sumničimo, ker nas je itak tudi vseh skupaj malo, ampak treba, da zberemo vse svoje moči, duhovne in posvetne, ter jih posvetimo narodu svojemu.

Vkljub takšnim sitnostim je društvo vender le napredovalo, kajti število udov se je od leta do leta množilo, pa tudi z obilnimi darovi

je glavnica hitro narastala. Mej dobrotniki, ki so društvu doslej darovali večje svote, omenjamo le najimenitnejše, da Slovenci vidijo, kako se na Hrvatskem vsako domoljubno začetje sme nadejati nesebične podpore. Najprej je rajnki kardinal Jurij Haulik v svojej oporoki volil Jeronimskemu društvu 1300 gld.; njegov naslednik Josip Mihalović zagotovil mu je vsako leto po 300 gld.; dva neimenovana škofa darovala sta mu o nekej priliki 300 gld.; neznan dobrotnik pošiljal mu je več let zaporedoma po 100 gld.; a razen tega je še posebej nakupil za 50—100 gld. knjig, ki jih je potem razdelil mej ljudstvo; duhovnik Šimen Balenović ostavil mu je 100 gld.; leta 1873. mu je vladika Strossmajer prepustil vse svoje dnevnice, ki jih je dobival kot član kraljevinskega odbora in to je zneslo 2440 gld.; opat Tumpić zapustil mu je 1000 gld.; baron Ljudevik Vranicani daroval mu je 200 gld.; kanonik Kalabar zapustil mu je 1000 gld.; župnik Dragutin Herceg volil mu je v svojej oporoki polovico vsega svojega premoženja, kar bo zneslo nekoliko tisoč gld.; kanonik Belobrk ostavil mu je 1000 gld.; ranocelnik Filić ravno tako 200 gld., a trgovec Anton Jakić 500 gld. Razen tega dobiva društvo sv. Jeronima vsako leto mnogo manjih legatov, katerih tu nismo omenili.

Po vzgledu vojnega zapovedništva sta tudi hrvatska deželna vlada in dalmatinsko namestništvo priporočili društvo sv. Jeronima občinskim šolskim oblastim, hrvatski škofje pa se ga spominajo v svojih pastirskih listih. Od leta 1875. je hrvatska deželna vlada začela Jeronimskemu društvu dajati redno podporo po 200 gld. na leto, dokler ni deželni zbor leta 1877 to svoto povišal na 1000 gld. Ravno tako ravna tudi vojno zapovedništvo, ki mu daje podpore v gotovih novcih, ali pa nakupi na tisoče iztisov Jeronimskih knjig, da jih po bivšej vojaškej Krajini deli mej narod. Ko je društveni urednik, profesor Rubetić, nasvetoval, da naj se marljivi dijaki za one novce, katere bi stale nagrade, rajši vpišejo mej ude družbe sv. Jeronima, slušala sta njegov nasvet dva najvišja cerkvena oblastnika na Hrvatskem, zagrebški nadškof Josip Mihalović in dijakovački vladika Jos. Jurij Strossmajer; prvi je dovolil, da se v vsakej fari iz cerkvenih novcev sme vsako leto po jeden marljiv dijak vpisati mej Jeronimske ude, a drugi je naročil, da naj se po istej poti nakupi za 10 gld. knjig, ki naj se razdele mej šolsko mladino. Kako je po vsem tem

društvo sv. Jeronima od leta do leta dobivalo večjo veljavo, kaže nam ta-le pregled:

Leta	1868	je	bilo	98	udov,	a	4000	gld.	—	kr.	glavnice
„	1869	„	„	1286	„	„	13278	„	70	„	„
„	1870	„	„	1767	„	„	18270	„	64	„	„
„	1871	„	„	2261	„	„	23471	„	79	„	„
„	1872	„	„	2539	„	„	25954	„	67	„	„
„	1873	„	„	2918	„	„	31357	„	52	„	„
„	1874	„	„	3267	„	„	38818	„	9	„	„
„	1875	„	„	3569	„	„	40746	„	25	„	„
„	1876	„	„	3863	„	„	42428	„	21	„	„
„	1877	„	„	4863	„	„	47487	„	58	„	„
„	1878	„	„	4131	„	„	52172	„	87	„	„
„	1879	„	„	4959	„	„	58642	„	65	„	„
„	1880	„	„	5199	„	„	62627	„	52	„	„

Gotovo lep napredek, če pomislimo, da so to vse dosmrtni udje, katerih število se ne more zmanjšati. Nekaterim se je število sicer premajheno zdelo in pozivajoč se na družbo sv. Mohorja zahtevali so, naj se tudi pri društvu sv. Jeronima vpeljejo letni udje. Na to je občni zbor leta 1871. sklenil, da more postati letni ud, kdor plača na leto po 50 krajcarjev. Oglasilo se je 2000 letnikov, po večjem dijakov; ali društvo je imelo izgubo in moralo je letnino povišati na cel goldinar. Zdaj pa so takoj zopet odpali skoro vsi letniki in ostalo jih je komaj kakih 300. Ta izkušnja je najboljši dokaz, da je osnovalni odbor dobro poznal hrvatske razmere, ko je sklenil, da imajo vsi udje biti dosmrtni.

Prva leta, dokler je bilo treba društvo sv. Jeronima prav za prav še le oživiti in je na močen temelj postaviti, spisovali so vneti domoljubi male sestavke za društvene knjige zastonj; kadar pa je bilo treba večjih del, bilo je treba misliti tudi na nagrado pisateljem. Zvedeni gospod predsednik je v občnem zboru leta 1873. sam sprožil to stvar ter mej drugim rekel, da bi bilo ravno tako smešno zahtevati, da naj pisatelji zastonj pišejo, kakor bi bilo nespametno terjati, da naj tiskarji knjige zastonj tiskajo. Navzočni družabniki so mu pritrdili ter sklenili, da se ima utemeljiti poseben zaklad, iz kateréga naj bi se pisateljem dajala redna nagrada. Komaj je sklep bil storjen in uže so dohajali v ta plemeniti namen dobrovoljni prineski. Tedanji

ban Mažuranić je dal 50 gld., zapovedujoči general baron Mollinary 100 gld., baron Nikola Vranicani 200 gld., conte Buratti 50 gld., grofinja Turn-Taxis 100 gld., zagrebška hranilnica 50 gld., baron Ljudevik Vranicani 100 gld. itd. Gospod Anton Jakić, zagrebški trgovec, je v isti namen ostavil 500 gld. kot posebno ustanovo, a mladi, prerano umrli pravnik, Dušan Kotur 2500 gld. Danes šteje občni zaklad za nagrado pisateljem uže 6625 gld. 21 kr., Koturova ustanova 3381 gld. 88 kr., a Jakićeva 545 gld. 55 kr. Vsa glavnica, iz katere se nagradujejo pisatelji, narastla je torej na 10552 gld. 64 kr., in če tej svoti prištejemo še ostali društveni zaklad od 62627 gld. 52 kr. vidimo, da ima uže društvo sv. Jeronima danes 73.180 gld. 16 kr. imetja, ki daje toliko obrestij, da se družabniki smejo vsako leto nadejati četverih knjig.

Ugodno, kakor materijalno stanje, je tudi duševno delovanje društva sv. Jeronima, kar nam najbolj kaže pregled doslej izdanih knjig. Vsako leto izhaja koledar in letopis „Danica“, ki se tiska v 20.000 iztisih, od katerih se tri četvrtine razpečajo po trgovini. Od „Življenja svetnikov“ je doslej prišlo na svitlo šest zvezkov, za vsak mesec (januvar — junij) po jeden. Razen tega je društvo izdalo:

a) poučne knjige: „Pijanac“, „Radnja, čovjeku dužnost i blagodat“, „Povjest hrvatskoga naroda“, „Toplina i njezini pojavi“, „Mlada majka“, „Životinje“ (2 knjigi), „Popularna fizika“ (3 knjige), „Razgovori o obredih sv. mise“, „Opis hrvatskih zemalja“;

b) gospodarske: „Pčelarstvo“, „Povrćarstvo“, „Govedarstvo“, „Ratarstvo“;

c) zabavne: „Učitelj Dobrašin“, „Seoske pripoviesti“, „Mijat Briguša“, „Dvie pripoviesti iz povjesti hrvatske“.

Največja hvala, da se je društvo sv. Jeronima tako lepo razcvelo, gre domoljubnemu in skrbnemu predsedniku, presvetlemu gospodu Gajdeku, kateremu je ljubezen do Jeronimskega društva na stara leta dala tako rekoč novo življenje. Sam papež Leon XIII. priznal je velike njegove zasluge ter ga imenoval za svojega komornega prelata, cesar pa mu je podelil vitežki red Franja-Josipa. Bog nam tega čestitega domoljuba ohrani še mnogo let, in društvo sv. Jeronima bode pod njegovim vodstvom v prihodnje še bolj napredovalo, nego doslej.

Za gradom.

Za črnim gradom o pôlu noči
Pod lipami tiho kdó govorí?

Ne vara se moje tenko uhó,
Šepèt ljubečih ústnic je tó.

„Razkačen s puško ti oča grozí,
Če kdàj te pri mêni še tukaj dobí.“

„Oh, ljubček presladki! noč je temnà,
Jaz rada po svétu bi s tôboj ušlà.“

„Tam oča se nama nê bi grozíl,
Nihčè ne ljubezni srečne kalíl.“

„„Po svétu, če hočeš, draga! s tobój
Čez hribe, dolíne pobegnem nocój.““

Zdaj póči iz grada strélni pók,
Za gradom zajoka dékličin jók.

In joka milo do pôlu noči,
Od pôlu noči, da se dan rodí.

Vstreljèn je v prsi ležal pastír,
Na njih gospodična je našla mír.

Bogomil.

Na ládiji.

Lehkó je ládijca jadrála,
Odmíkal se branéči stan,
Srebrne brazde je orála,
Po tebi, môrska tí raván!

Jaz glédal v tvoje sem valóve,
Premérjal ti z očmí vodó,
In čutil v srci sem glasóve,
Ki usta jih ne izrekó.

A naglo brazde so prestale
Po zrcalu mokrìh ravnín,
Za njimi druge se orále
Nad breznom môrskih globočín.

Gorázd.

Zemeljski potresi.

Spisal J. Jesenko.

VIII.

Zemljepisna razdelitev potresov.

Doslej opazovani potresi so kaj neredno razdeljeni po zemlji. Najbolj pogostoma se trese zemlja po pokrajinah z ognjeniki, n. pr. v Evropi: Južna Italija; v Južnej Ameriki: pokrajine ob Velikem oceanu. A trese se tudi pogostoma po nekaterih deželah brez ognjenikov. Po nekaterih teh dežel, kakor po Angleškem, Danskem, dolenjej ali ravnej Nemčiji, Poljskej in Ruskej planjavi so zemeljski potresi zeló redke prikazni. Po nekaterih pokrajinah so opazovali v stoletji le nekaj malo potresov, po nekaterih pa kaj mnogo, zlasti po goratih. Te dežele bi prav primerno imenovali potresne pokrajine; mej te se vrsti tudi kraški svet z bližnjimi ravninami.

Zeló obširna potresna pokrajina je svet ob Sredozemskem morji. Dotične dežele v Evropi, v Aziji (tu ves svet od Sredozemskega morja do Hvalinskega jezera) in Afriki se tresejo kaj pogostoma. Zapazili so tudi, da zahodne dežele tega kroga mirujejo, kadar se vzhodne pretresajo in nasproti. Tako o istem času doslej niso zapazovali močnih potresov v Siriji in Italiji. Najbrž je to slučajno kakor pri sosednjih ognjenikih, ki o istem času navadno ne bljujeta, ampak le drug za drugim. Manjše po gostem tresoče se pokrajine so:

1) V Evropi: Primorski svet Portugalski, južno primorje Špansko, Pireneji, Francoski svet ob reki Rodanu, Wallis v Švici, Južna Italija, Dalmatinsko obrežje, primorski in hrvatski Kras z bližnjo ravnino, Južno Grško, okolica Carigradska, Moldavska in Valahija, vzhodne Alpe, Švica na severnej strani Alpskih gorá, dolenja Renska dolina, Holandija in Belgija pa Skandinavija. Zelo pogostoma se vrsté potresi tudi na Izlandiji.

2) V Aziji: Mala Azija, zlasti od otoka Roda do Črnega morja, Kavkazija, pokrajine na vzhodnej strani gore Ararat, južno obrežje Hvalinskega morja, svet ob dolenjem Evfratu, Sirsko, Palestina, Arabija ob Rudečem morji, povirje Amua in Kabula, pokrajine mej gorenjim

Indom in Gangesom, obustje Gangesovo, zahodno primorje Prednje in Zadnje Indije in razni ognjeniški otoki od Jave do Nove Gvineje.

3) V Afriki: Maroko, Algerija, Abesinija in obvirje Senegala in Gambije. Drugodi po tej neznanej zemljini so zapazovali še premalo potresov, po nekodi celó nič.

4) V Ameriki: Vse zahodne dežele v Južnej, Srednjej in Severnej Ameriki, po katerih je tudi premnogo ognjenikov razstavljenih. Venecvelsko obrežje ob Antiljskem morji, vsi Antilje, mali in veliki, razen Kube. Obširne pokrajine ob Misisipiji in Ohiou, primorje Atlantsko od ustja Potomaka proti severu do Bostona in Dolenja Kanada.

5) V Novej Holandiji (Avstraliji) so zapazovali zdaj še premalo potresov, da bi tu mogli uže navesti kako pokrajino, ki se bi pogostoma pretresala. Isto velja o avstralskih otokih.

IX.

Kako se širijo potresi in kako daleč sezajo?

Da to prikazen natančneje spoznavamo, moramo tudi določiti, na kaki način in kako daleč se je širilo tresenje zemeljske skorje od one točke, kjer se je najprej na površini čutilo. Tu ne mislimo, na kakšen način se giblje zemlja, kajti to smo uže začetkoma pojasnili, ampak le na kakšen način se širi ono gibanje. Pri močnih potresih, ki obsezajo obširne dežele, tresejo se razna njih mesta ali istočasno, ali pa drugo za drugim. To se ravna po načinu širjenja potresa od svojega izvira. Glede na to ločimo osrednje, prožne ali poprečne in podolžne potrese.

1. Osrednji potresi. Pri teh zadene prvotni sunek jedno točko, ali vsaj razmerno malo okrožje, od katerega se tresenje širi polumerno na vse strani, vender tako, da njegova moč redoma pojema. Potresni ti valovi se širijo prav tako kakor valovi po mirnem jezeru od točke, kamor je padel kamen. Vsi kraji na istej krožnici okrog središča potresnega začutijo udarec o istem času, a zmerom tem pozneje, čim večji je polumer dotičnega kroga. V istej razmeri pojema moč osrednjega potresa. Največji je na njegovem središči, od tega pa na vse strani polagoma pojema, vender ne pravilno, ker visoke, zlasti prvotne gore in druge tvorbene razmere zemeljske skorje močno zavirajo nje širjenje ter jo slabšajo. Po tem je jasno, zakaj le nekateri deli potresnega kroga ali zeló okroglega pakroga (elipse) močno trpé.

Tak je bil zagrebški potres 9. novembra. Kolikor se po poročilih raznih časnikov da določiti, bilo je središče, prav za prav nadsredišče njegovo v pokrajini mej Zagrebom, Gradčani, Remetami in Resnikom. V tem razmerno malem okrožji se je potres začel; zato so bili v mestu in rečenih selih podzemeljski sunki najmočnejši in najpogubljivejši; ljudem se je zdelo gibanje, kakor se bi zemlja vrtila. Da je ondu bilo izvorišče, kaže tudi to, da je glavnemu, najmočnejšemu pretresu sledilo še mnogo slabejših nekaj še isti dan, nekaj pa naslednje dni in tedne do denes (23. decembra 1880. l., ko ravno te vrstice pišem). Od zaznamenovanega pretresnega okrožja se je gibanje valovito širilo na vse strani sveta. Ko bi bila časniška poročila natančno do minut in sekund zaznamenovala čas, o katerem so čutili prvi jutranji potres od 9. novembra, pokazal bi po njih, kako redno se je gibanje širilo v zmerom večje kroge in da so mesta in sela na isti krožnici čutila o istem času potres, a tem pozneje, čim dalje stojé od njegovega središča. Vsak čitatelj novin pa je bil gotovo zasledil, da je gibanje zemeljske skorje bilo tem slabejše, čim bolj se je oddaljilo od potresnega središča. Zelo močen je bil še v Samoboru ter je nekatere stavbe nekoliko poškodoval; z zvonika je padel celó križ. Zelo jednako se glasi poročilo o potresu v Brežicah (glej „Slov. Narod“ št. 258). Najbrž pa je dopisnikova domišljija kako stvar nekoliko pretirala. Dosta slabši je bil tisti potres na Krškem, kjer se je razpokalo le nekaj zidov. V Vidmu so bili delavci vsi osupneni; zibala so se poslopja, a škode ni bilo nikake. Še slabejše je bilo gibanje v Ljubljani, Trstu in Gorici ter je polagoma pojemalo, dalje proti zahodu v furlanskem Vidmu (Udine), Trebiži (Treviso) in Padovi, kjer se je komaj čutilo. Jednako se je potres širil proti severu, kjer so neznatno gibanje zapazili še onostran Dunaja, proti severovzhodu do Pešte, proti vzhodu, jugu, kjer so ga čutili v Serajevu, Derventu, v Dalmaciji in v Pulji. Vsa površina, po katerej so potres še zapazovali, kaže veliki pakrog (elipso), katerega premer meri 50 do 60 miriametrov. Velika njegova os drži od jugojugozahoda proti severoseverovzhodu.

Tak osrednji potres je bil tudi kalabrijski od leta 1783., ki ga je učeni Hamilton v poročilu od 23. junija 1783. angleškej Royal Society obširno opisal. Središče njegovo je bilo v mestu Oppidu ali blizu njega; zato je bilo to mesto popolnoma razdejano. Od središča se je pokončevanje razširilo čez okrožje, katerega polumer je meril

dobro 40 kilometrov; tudi todi so se podrla vsa mesta in selišča. In jednako se je širil potres na vse strani, le široko pogorje iz granita ga je toliko zaviralo, da so vsi kraji na vzhodnej strani gorá sicer čutili gibanje, a škode niso prebili nikake. Slabo gibanje je sezalo še dalje, tako da je polumer pretresenega kroga meril čez 13 miriametrov. Čutili so potres še v Cetrari v Kalabriji, po Liparih in v Patti na Siciliji; povsodi je gibanje kazalo na mesto Oppido, na središče, od koder je prihajalo. — Lizbonski potres (1. novbr. 1755) je baje tudi bil osrednji; kajti z največjo silo je pokončal ravno mesto in okolico (tu je bilo potresno izvorišče); v Colaresu, ob ustji reke Taje, zapazovali so očitno, da so udarci prihajali sem od Lizbone, na otoku Madejri je gibanje prihajalo od severa sem, na Angleškem pa se je južno obrežje najprej zazibalo. — A odveč bi bilo naštevati še druge take potrese, kajti v obče se lehko reče, da večina vseh zemeljskih potresov se vrsti mej osrednje.

2. Poprečni ali progni potresi. Pri teh zadene prvotni udarec podzemeljske sile o istem času bolj ali menj dolgo črto v zemeljskej skorji; in od te se popolnoma vzporedno ž njo valovi gibajo na obe strani. Predočimo si to širjenje potresnih valov, ako na mirno površino jezera spustimo dolg drog tako, da bode z vsemi deli o istem času zadel vodo. Zapazovali bodemo, da se valovi valé na obe strani zmerom popolnoma vzporedni z drogom. Srednja proga ali črta, ob katerej se je potres na površji najprej čutil, imenuje se potresna os; vsi kraji, ki stojé na istej vzporednici z osjo, čutijo potres ob istem času in jednako močno; vsi kraji pa, ki stojé na istej pravilnici (normali, navpičnej črti na os), začno se gibati drug za drugim in sicer tem pozneje, čim bolj so od potresne osi oddaljeni. Po vsem je tu pač nepotrebno še izrečno poudarjati, da moč tresenja polagoma pojema na obe strani od zaznamenovane osi. Tako vzporedno širjenje valov so kaj očitno dokazali ravno pri nekojih potresih, ki so jih čutili po velikanskih pokrajinah. V vzporednih črtah so valovi postopali pri močnem potresu, ki je trajal od leta 1811. do 1812. ter je obsezal dežele ob Misisipiji, Ohiou, in Arkansasu. Natanko so pa ono širjenje vzporednih ravnočrtnih valov dokazali pri velikem potresu, ki je 4. februvarja 1843. l. potresal velik del Zjedinjenih Držav od Natcheza do Jowe in od Južne Karoline do zahodnje tedanje meje. Bistroumna prirodoznanca brata Rogersa sta nabrala vse opazbe o tem potresu, primerjala jih mej seboj ter dokazala, da se je potres

začel ob črti, ki drži od severoseverovzhoda proti jugojugozahodu in sicer od mesta Cincinatia prek Nashvillea do zahodne meje državi Alabami; dokazala sta dalje, da se je tresenje od zaznamenovane 60 do 65 miriametrov dolge osi na obe strani širilo v vzporednih črtah, tako da so je na vseh z osjo vzporednih progah čutili ob istem času, po progah pa, ki se od osi proti zahodoseverozahodu ali proti vzhodojugovzhodu vrsté druga za drugo, čutili so je drugi za drugim in sicer tem pozneje, čim dalje so bile od potresne osi. Ravno tako je moč tresenja pojemala jednakomerno na obe strani od osi. Po preiskavah francoskega prirodoznanca Devillea se je jednako širil potres, ki je 8. februvarja 1813. leta pokončal otok Guadeloupe. Os njegova je merila od severozahoda proti jugovzhodu. Temu je pritegnil tudi Rogers, po katerem je os prvotnega tresenja držala od otokov Bermudov do Cayenne.

3. Podolžni potresi. Pri teh zadene prvotni udarec podzemeljske sile točko, ali razmerno malo okrožje zemeljske skorje, a od tega se tresenje širi le na dve nasprotni strani v istej ravnej črti ali po istej razmerno ozkej progi. Razne točke te podolžne, navadno ozke pokrajine se ne potresejo ob istem času, ampak druga za drugo, kakor se vrsté od potresnega središča na nasprotnej strani. Primerili bi to tresenje z gibanjem zeló dolge nenategnene vrvi, katero bi sredi od spodaj gori močno udarili. Prav za prav so ti potresi le osrednji, o posebna tvorba zemeljske skorje, zlasti velikanska prvotna pogorja branijo potresnim valovom, da se ne razširijo prek njih v velikih krogih, ampak le poleg njih po dolgih progah. Osrednji potresi so obsezali večje ali manjše tresne kroge ali pakroge, pri teh potresih bi pa pretreseno pokrajino imenovali tresni pas.

Pragorje seza s svojo podlogo sila globoko v zemeljsko skorjo ter prav naravno zagraja širjenje zemeljskih potresov, zlasti onih, ki ne izvirajo posebno globoko v zemlji. To nam tudi pojasnuje, zakaj se le redko kateri potres razširi prek visokega pragorja. Pogostoma so zapazovali take podolžne potrese po primorskem svetu, ki ga na notranjo stran zagrajajo visoka pogorja, zlasti mogočna pragorja. Tako se po Peruvanskem in Čiljskem zemlja pretresa v dolgih pasovih od severa proti jugu ob Velikem oceanu, po Venezuelskem pa od vzhoda proti zahodu mej morjem in severnim podnožjem ondotnih prvotnih gorá.

Potres, ki je 1746. leta razrušil Limo in Callao, začel se je na rečenih mestih ter se je poleg primorja od njih jednakomerno širil proti jugu in severu; zato so ga straže ob morskem bregu čutile tem slabeje in tem pozneje, čim dalje od Callaa so bile. Po Humboldtu meri v zahodnej strani Južne Amerike razmerno ozki tresni pas pogostoma do 600 ur hoda na dolgost. Leta 1822. (19. novembra) se je čutil nad 190 miriametrov daleč. V Venezueli, Severnej Ameriki (zlasti ob zahodnej in vzhodnej njenej strani), v Siriji in sem ter tjà tudi drugodi so pogostoma zapazovali to podolžno gibanje zemeljske skorje.

Rekli smo, da so ti podolžni potresi prav za prav osrednji, katerim pa posebne razmere tvorbe zemeljske skorje branijo razprostirati se na vse strani. Kaj zanimljivo je tudi, da osrednji potresi časih prestopajo v podolžne. To se godi, če se pri osrednjih potresih ponavljajo sunki, a ne v prvem tresnem središči, ampak zmirom na drugej točki, ki vender vse stojé v istej črti. Francoski prirodoznanec Dolomieu je zapazoval to črtno prestopanje tresnega središča pri hudem potresu Kalabrijskem. Mej 5. februvarjem in 28. marcem se je ondu zemlja tresla, rečena dva dni vender najbolj. 5. februvarja je tresenje izviralo pod mestom Oppidom; 7. februvarja so izvirali udarci pri Sorianu, 30 do 35 kilometrov na vzhodno stran od Oppida; 28. marca je bilo tresno središče pri Girifalku, še dobro 40 kilometrov dalje proti severu. Rečena tri mesta pa stojé na skoro popolnoma ravnej črti, ki je vzporedna z osjo Kalabrijskega pragorja. Tudi drugodi so uže večkrat zapazovali jednako prestopanje tresnega središča.

(Dalje prihodnjič.)

Mešana gospôda.

Obraz iz vsakdanjega življenja.

Spisal dr. Janez Mencinger.

(Dalje.)

VI.

ko bi sicer ne vedeli, da denes Vogljanina ni doma, prepričal bi nas o tem pogled v njegovo pisarno. Kühlwasserju se ni mudilo peresa gnati po papirji in Medved je bil proti navadi v pisarni. Stena mej dostojanstvom pisarjevim in uboštvom strežajevim

se je toliko ponižala, da se je Medved smel vsesti za doktorjevo mizo. Pogovor se je pletel o rečeh, ki so nam uže znane. Kühlwasser se je hvalil, da je Medvedovo zmešnjavo popravil, Medved je pa trdil, da je po volji gospoda doktorja ravnal, da doktor Filomene ne mara več, da je Angelika lepša in zelo bogatejša. Filomena utegne sicer tudi nekaj imeti, a to vse nič ni proti doti Angelike. Justina je sinoči govorila o dvajsetih tisočakih, katere bo precej odrinila; potlej so pa še hiše in zemljišča. Ker sta se s pogovori preveč utrudila, šla sta se vsak na svoj kraj krepčat. In ko sta se zopet k pogovorom vsedla, dopoveduje Medved, kaj je profesorjeva dekla staknila, ko je zajca nazaj nesla, ter ogleduje pisemce, katero mu je izročila. To pismo, dejal je, razodelo bi hipoma vso skrivnost in odkrilo, kdo ima prav, jaz ali Vi, ako bi je mogla brati. —

— Bere se uže, odgovori Kühlwasser, ako se le ne zve.

— Kar se ne zgodi, se ne zve, pristavi Medved. Jaz bom molčal, kakor zid.

— Če je tako, bom jaz tudi, pravi Kühlwasser, in oba gresta v Medvedovo sobo na delo. Kühlwasser je ročno delal in pisma zavitek je kmali šel vsaksebi. Kühlwasser vzame pismo iz zavitka in je pazljivo prebere. Nikoli tako kakor denes bi tudi Medved rad brati znal, ker Kühlwasser mu je od pisma povedal samo toliko, da je gospodična razžaljena in da pravi, da je Medved budalo.

Vsi ostanki vojaškega moštva so bili v Medvedu razdraženi, da ga mlada mestna punica zmerja. Pa ni smel dolgo hudovati se, ker stopil je v pisarno gospod profesor Justin. Gospod Justin omeni, da bi mu bilo prav ljubo, tisto pismo precej nazaj dobiti, katero je pred dobro uro njegova dekla Medvedu oddala. Kühlwasser se dela nevednega, Medved je pa bolj zveden. Vedoč, da drugi del opravila, odprto pismo zopet zalepiti, ni še dovršen, in še vedno jezen nad dobljenim pridevkom, odreže se osorno, da pisma ne da iz rok brez gospodovega dovoljenja; ker, če je v njegovih rokah, velja to tako, kakor bi bilo v gospodovih. Kühlwasser ukaže Medvedu, da se umakne iz pisarne, ter zagotovi gospodu profesorju, da bo pismo uže vzel Medvedu in je nazaj prinesel. Potlej sta se s profesorjem pogovarjala različne reči; kajti profesor je bil v svojih študijah in bilo mu je mari pozvedeti, kake so prav za prav razmere gospoda Vogljanina proti obitelji mazačke Justine Ocvirkove. Pisar Kühlwasser ni slutil nič napačnega, tedaj resnice ni popravljal. In profesor Justin ni v

vsem našel nič gotovega, samo sumnjivo se mu je zdelo, da ima stara Justina do Vogljanina tolikanj zaupanja.

V tem je Medved v svojej sobi po nauku poprej od Kühlwasserja dobljenem odprto pismo posušil, zopet v zavitek vtaknil, zavitek zalepil, in sploh drugi del prepovedanega opravila tako dobro zvršil, da se je sam sebi čudil. Stopi tedaj zopet v pisarno in izroči pismo gospodu Justinu rekoč, da se je premislil, da naj pa gospod profesor odgovarja, ako bo gospod doktor zaradi tega Medveda karal ali zapodil. Profesor to obljubi, gre svoje pozvedovanje nadaljevat, in domov prišedši odda Filomeni pisemce, kakeršno je prejel.

Filomeni se je dobro zdelo, da se je v prvej nejevolji in naglo pisana odpoved prijaznosti v njene roke vrnila, ne da bi jo bila brala oča in doktor Vogljanin. Zdaj, ko so se živci dokaj pomirili, želi videti, kaj in kako je pisala. Odpre tedaj pismo; pa kako se prestraši, ko vidi, da so črke pisma zalite, in da doktorjeve fotografije, katera je poprej v pismu bila, zdaj ni notri. Očitno je, da so pismo brale neopravičene oči. Nova žalost, nova grenka skušnja!

Da se je pozabila fotografija v pismo nazaj dejati, to sta skoraj takrat kakor gospodična zapazila tudi Medved in Kühlwasser. Pisar se je nad slugo zaradi te nove zmešnjave tako raztogotil, kakor bi bil še vedno graščinski oskrbnik, in mu očital, da s svojo budalostjo spravi oba ob službo. Sluga Medved se je sicer jako bal dobro službico izgubiti, pa udal se je v svojo usodo in pisarju mirno rekel: Kar sem pokvaril, bom skusil sam popraviti, potlej naj pa pride, kar hoče.

Tomaž Medved zopet kakor sinoči priveže svojo lepšo leseno nogo z novimi jermeni, opaše bel opasnik in stopi zopet po vrsti hiš najprej h gospodični Filomeni. Tam odda pozabljeno podobo gospoda Vogljanina, pove skesan svojo pregreho, prosi odpuščanja in molčanja, in gospodična mu oboje obljubi, ako prihodnjič ne stori zopet kaj napačnega. Od tamkaj se napoti h gospé Justini, zadovoljen, da je pri Filomeni vse dobro opravil. Pri Justini Ocvirkovej pa ni šlo tako gladko. Ona nikakor ni bila voljna zajca iz rok dati. Zajec, rekla je, je po pravici moj. Zdaj je iz kože dejan in v namaki; to precej truda in denarja stane. Pa kaj nameravaš s tako na pol gotovo divjačino? Kaj ne, ukradenega zajca so pridržali v občinskej pisarni, in zdaj bi radi imeli mojega. Ne bodete ga no jedli, — za nobene denarja ga ne dam!

Medved ugovarja, da se je samo zmotil, da je svojo zmoto pozneje izprevidel, da mu gre za službo, in da je nasproti bogatej gospé najbolj usmiljenja vreden trpin pod solncem. Prav milo je prosil, pa gospa je ostala neusmiljena. Prosit je prišla tudi Angelika, pa to je mater še bolj razkačilo. S težkim srcem se je Medved uže odpravljal, kar se starki obraz razgrbanči in ona veli: No, da prijatelja ostaneva, naj bo! Dala bom zajca nazaj, kakeršen je zdaj, še s slanino ga bom nabodla, kakor delajo dobre kuharice; zato vse mi pa prineseš svojega starega mačka!

— Oh, mamka, vzdihne Medved, mojega mačka nikar! Deset tujih Vam polovim, ali ne želite mojega! Rajši Vam dam vse, kar imam, staro in novo berglo in še jedini križavec, ki ga imam, tistega, ki sem ga dobil od zalega fanta iz Vaše rodbine, ko sem zanj pri stotniku odpust izprosil. Pustite mi to fletno živalico, saj veste, da némam druzega veselja. Pustite mi ga, za božjo voljo Vas prosim.

Justina je neizprosljiva in Medved se mora udati. Šel je domov, dal je mačku za zadnje kosilo žgancev in mleka; in ko ga je nasitil, pogladi ga še jedenkrat po dlaki, potlej pa stlači v vrečo, zanese k Justini in tam izpusti v močen prazen kurnik. Justina mu reče zvečer ob šestih priti po zajca.

Poludné je odzvonilo v Vinovaru. Stari in mladi so se vsedli k pogrnenim mizam. Tudi Tomaž Medved je sédel k svojej samskej mizici, na katero je postavil skledo zabeljenih žgancev, katere si je sam bil skuhal. Kadili so se žganci in s prijetnim duhom nos zgatali; pa milo je mož pogrešal navajene mačkove glasbe izpod stola. Ni se dotaknil kosila, temveč pribežal je v sosesko k branjevcu in tam v šilu grenkega encjanovca utopil svojo britko žalost.

VII.

Angelika je zastonj premišljevala, zakaj ima mati Justina nad Tomaža Medveda mačkom, ki ni črn ampak navadno pisan, tako izredno veselje. Predno je prišla do gotove sodbe, pripetilo se je pa nekaj tacega, da sta mati in hči na mačko popolnoma pozabili.

Pred Justinino hišo pridrdra kočija, in iz nje stopita mlad gospod in mlada gospa. Gospod je bil vsega zdravilstva doktor Ivan Zeligoj in gospa Sidonija Smolarjeva, hči stare Justine. Angelika je k vratom priskočila, radostno objela sestro ter njenemu spremljalcu srčno stisnila roko. Tudi mati Justina je bila iskreno vesela in prav

prijazna proti neznanemu gospodu, katerega sta jej Angelika in Sidonija predstavili za njijinega starega znanca. Po navadnih vprašanjih in odgovorih se je družba razdelila tako, da sta mati in starejša hči ostali v vrhnej hiši, Angelika je pa gospodu razkazovala prostore po hiši in po vrtu.

Gospa Sidonija je bila visoka, lepo rastena žena kakih petindvajset let. Njeno obličje, nekdaj gotovo občudovanja vredno, oblito je s tenjo tajne žali, sledom prebitih skrbij in britkostij, in veliko črno oko ni več ognjevito, ampak mirno in sočustveno. Ko se je Sidonija možila, bila je zanimljiva čestilcu ženskega spola; zdaj, ko je moža zapustila, bi pa bolj zanimala filozofa in umetnika. Veliko je imela materi povedati. Kratek obseg njene povesti je ta: mož Silvester Smolar od upnikov pritiskan napovedal je konkurz; vinovarski notar prišel je premoženje popisovat in v oskrbovanje prejemat; mož Smolar je zaradi neke goljufije, ki je pri tej priložnosti prišla na dan, bil v zapor vtaknen, ona je pa svoje malenkosti s seboj vzela in za vselej zapustila dom, kjer je prebila toliko žalosti in kjer zdaj ni nič njenega in nič moževega. Pristavila je pa, da mater nekoliko potolaži, da ni toliko izgubljenega, kakor se je mislilo; kajti skrbela je, da se je nekaj zavarovalo, kar je mati odlašala, živela je tudi varčno, in pri občnem zapravljanji gledala je, da je tudi njej kaj odletelo, kar bi sicer drugi bili pograbili. — Izrekla je, da želi pri materi ostati, da jej pa ne bode nadlege delala in lahko ob svojem živela.

Od konkurza je prišel pogovor na doktorja Vogljanina. Sidonija ga jako hvali. Mati jej pa na uho pošepeta, da je vse tako napeljano, da bo v kratkem Angelika gospodinja Vogljaninovega doma in srca.

Angelike in mladega doktorja Zeligoja ne smemo dolgo samih na vrtu puščati; torej poglejmo k njima.

Hoje po vrtu sta se hitro naveličala, vsedla se v košato lopo in tam sta nadaljevala svoje pogovore. Te sta pa tam nastavila, kjer sta prenehala pred dvema letoma.

Ko je Angelika bila v glavnem mestu učit se gosposkih ved in šeg, dopadel jej je mej mlado moško gospôdo najbolj mladi zdravnik doktor Zeligoj. Bil je lepe rasti, čednega obraza, dober pevec in, kar je dekleta najbolj vnemalo, neutrudljiv eleganten plesalec. On je v hišo dohajal, kjer je Angelika stanovala; prikupiti se je znal starim materam in mladim hčeram; najbolj se je pa prikupil Angeliki, živahnej,

veselej tržanki iz Vinovara. Prijatelji so mlademu zdravniku uže nagajali, da sta si on in gospodična s kmetov večno ljubezen prisegla. Ali je to bilo ali ne, prišla je vmes zamera, katero je menda zakrivila naglokrvna Angelika. Pisma mej njima so prenehala. Zeligoj je šel na dolgo časa v tujo deželo, Angelika pa domov v tihi Vinovar. Pozabila se nista: Angelika se je obtoževala, da je ljubega razžalila, in Zeligoj je obžaloval, da je gospodični naglico prehudó zameril. Oba sta se kesala in oba želela, da bi na morji življenja prijazne sapice slučaja zopet jedenkrat približale njijina jadra. Pa bila sta predaleč narazen in brez upanja, da se bode to še kdaj zgodilo; kajti Angelika je mislila: Zeligoj je prekrasen, da bi moral nevesto ravno v Vinovaru iskati, in Zeligoj je menil, da je Angelika toliko bogata, da jej ne bode treba čakati na ženina iz tuje dežele.

Vrnivši se iz tujih dežel pride Zeligoj v trg —X—, tam se seznani z gospo Sidonijo, zve, da je Angelika še vedno prosta, razodene, kako je bilo pred dvema letoma in Sidonija obljubi svojo pomoč. Tako je denes sestri Angeliki pripeljala starega ljubimca iznenada v naročaj.

Angelika zatajivši nepreučljivost svojega spola omeni tisto nepozabljeno zdražbo, katera jej je pouzročila toliko britkih ur in iskreno obžaluje, da je bila kriva Zeligojeve nejevolje. Zeligoj, ki je mislil in povedati hotel, da je sam tudi dokaj kriv, se je nad to blagodejno premembo svoje ljube kar zavzel; in potlej je bila presekana meja mej njijinima srcema. Kar sta ljubezni zamudila v dveh letih, prihitela sta denes v dveh urah.

Precej pozno pristopi Sidonija, kar pa njijinih pogovorov in njijinega slikanja prihodnje sreče ni motilo. Sidonija je sestrino srečo sočutovala.

Zeligoj je moral iti po opravkih, Sidonija in Angelika sta se pa napotili h gospodični Filomeni, ker tako je zahtevala Angelika.

Filomena je zamaknena v ljubezen-bolezen pri oknu sedela in gledala oblake, večne popotnike, ko stopita v sobo njej samo po lici znana Angelika in neznana gospa. Nekako čudno se jej je zdelo to preziranje navadne šege. Angelika se predstavi in Filomeno opomni, da sta si nekdanji znanki. V jednej kuhinji sta se učili kuhati, pri jednej šivilji šivati, in tovaršice so Angeliko „škrateljnom“ krstile, ker je bila tako nagajiva. Filomena se vsega spomni, celo gospoda Zeligoja. In ko Angelika svoje vsilovanje opravičuje, da so jo k temu

samo neizogibna okolnosti primorale, odloži Filomena hladno uljudnost gospe iz velikega mesta in pogovor se vname odkritosrčno in prosto.

Angelika je tedaj razodela svojega prihoda namen. Prositi Vas moram nekaj, dejala je, kar preseza vso dosedanjo predrznost. Vedno sem še zreli „škratelj“ in hči sem čudodelke, prorokovalke Justine; imeti moram kaj izrednega, presiljenega. Gospodična, ne odrecite mi prošnje. Rotim se Vam, da to, kar od Vas želim, bo obema jednako koristno, naj se Vam tudi zdi, da je razumu nasprotno. Uslišite me, in potlej bodete tudi Vi veseli.

Filomena je bolj s plašnimi ko radovednimi očmi strmela v Angeliko, ko je s prepričalno zgovornostjo razkladala svojo prošnjo. Ker bi bilo preveč pisanja, ako bi hotel popisati, kaj so tri ženske v dolgej uri mej seboj dogovorile, naj omenjam samo to, da se je Filomena jako nerada in v skrbeh, kaj bo posledica njene obljube, vender dala preprositi. Kaj je obljubila, se bode še pred sklepom povesti zvedelo.

Ženske so govorile. Gospod profesor Justin je pa sedel pri knjigi razpravljajočej starogrško črko digamma. Ustavil ga je v premišljevanji doktor Zeligoj, ki je obiskati moral svojega nekdanjega profesorja in povprašati, kako se ima gospodična Filomena. Justin, bister poznalec svojih učencev, izprevidel je, da je Zeligoju družba Filomene ljubša njego družba starega slovničarja; tedaj pelje gospoda v ženski zbor. Justin sam se je v zbornici prav malo mudil, ker ni bil prijatelj neklasičnega ženskega govoričevanja. Nastopil je pak svoj navadni večerni sprehod. Po stopnjicah doli idoč sreča slugo Medveda, ki je v pokritej skledi prinesel zajca, katerega je ravno pred izmoledoval pri starej Justini.

Profesor Justin se možu nasmeje: Ljubi Medved, nemedvedji! Prepozno si prinesel to zver. Filomena je nekaj bolestna. Nocoj ne bo pri nas nobene večerje. Nesi pa zajca h Kruljavej žabi. Tam bom precej naročil, kaj se naj z zajcem stori. To pisemce pa oddaj gospodu doktorju precej, ko domov pride; pa ne pozabi in ne bodi radoveden!

Četrt ure pozneje je uradnik šetaje mimo gostilne pri Kruljavej žabi vprašal mamko Nežo, ki je na pragu stala in se z rokama podpirala, kaj bode denes dobrega.

— Zajčka pečem, gospod, prav debelega zajčka; jeden porcijonček prav lahko za Vas prihranim.

Uradnik pa odgovori:

— Kaj, zajca? Denes je 31. avgust. Po deželnej lovskej postavi se pa 31. avgusta zajec ne sme niti streljati niti prodajati. Na prestopek te postave so zažugane ostre kazni. Mamka pazite, in ne govorite nocoj več o zajčjej pečenki, sicer Vas moram čuti z uradnim ušesom!

(Dalje prihodnjič.)

Spomini o cirkniškem jezeru.

Spisal dr. H. Dolenec.

V.

Potem ko je voda zginila v Zadnjem kraji, ne traje več osem dnij in zadnje mesto, na katerem je še voda, usahuje. To mesto so Levišča, kraj ravno pod vasjo, ako gledaš z Otoka proti Slivnici; rekel bi, da je to Otoško pristanišče. Voda se vidi samo še nad Jamami, ki niso prerastene s trsico. Kakor so iskušeni ljudje, vender niso gotovi, da bi jih ne motilo v tem, kedaj ravno bode šla voda v dno. Čuješ razna mnenja; jutri, pojuternjem; vse je pa pripravljeno za ta trenutek. Posebno ako so vroči dnevi in brez sape, čuden se duh širi okolo Otoka. Voda je sparjena, rib na stotine centov se je uže polovilo pri drugih jamah, posebno pri Kotlu v Zadnjem kraji. Ako niso vozovi pripravljeni, da jih takoj odpeljejo, osmradijo se; manjše uže tako ostanejo, ker jih nihče ne pobira. Tudi povodna zelišča in rastline ovenijo, trsica se razgreje in neprijazen vtis vse to dela na človeka. Jaz sem bil navzočen 1871. leta; bilo je neko soboto popoludne, ko so šla Levišča doli. Dve leti ni jezero usahnilo in torej je bilo to leto rib, kolikor jih še niso ljudje pomnili. Računilo se je, da tega leta je šlo iz jezera do tisoč centov rib in samo zadnji dan na Leviščih, da so jih pobrali do 400 centov. Prišel sem na Otok ob 1. uri popoludne in okolo pete popoludne je bila voda doli.

Od vseh vasij je prihajalo ljudstvo z vrečami, zmerom ožji je bil krog okolo jam, ki so bile kakor vselej v tej priliki z mrežami obdane. Čim bolj se je voda stiskala, tem bolj so se ribe gostile; pri mrežah so jih kar zajemali in ko so bili čolni napolnjeni, spravljali so ribe na suhem na kupe ravno tako kakor krompir na njivi,

dokler zopet voz ne pride. Posebno zadnjo četrt ure, ko je do jam pritisnilo tudi ljudstvo, ki je mej trsico in po suhem ribe pobiralo, bila je tam gnječa, vpitje in grabenje, kakor bi šlo za zlato, ne za ribe. Hitro so bili tudi še čolni na suhem, še par minut in tudi kotline okolo požiralk so bile prazne in planilo je ljudstvo vanje in na ribe, kar jih ni voda s seboj pod zemljo odnesla!

Kakor vsaka posebna prirodina prikazen človeka probudi iz navadnega mišljenja in vedenja, tako prevzame ta prikazen, ko jezero gine, gledalca, še bolj pa ribje nabiralce. Strastno se podijo jeden pred drugim za ribami, bolj in bolj jih mineva čut sramote, toliko pri moškem kakor pri ženskem spolu; bolj s početka se sliši še smeh in šala, proti zadnjemu pa le groženje in vpitje. Zastonj bi se silil, ko bi hotel o tem dogodku kaj lepega, mikavnega pripovedovati. Ko je bila katastrofa končana, gnjusilo se mi je skoro rib in umazanih ljudij in prav dobro mi je dejalo, ko sem se šel onokraj Otoka proti gozdu sprehajat. Na večer mi ni šla v slast ni jed ni pijača, vse mi je po ribah smrdelo. Do kasne noči še ni bilo miru na Otoku; nisem dobro spal, nego zgodaj sem vstal ter šel gledat ali je res jezero suho.

Suho je bilo in ravno pred menoj se mi je videlo tako, kakor bi gledal na bojišče prejšnjega dné. Čolni na suhem kakor popuščeni kanoni, trsica in big potrta, kakor bi se bili konjiki po njih pojali in neštevilno vran in mej njimi drugih takih ptic z jednakim namenom kakor te, gostilo se je z mrtvimi ribami in drugimi živalimi, ki jih je suša pomorila.

Šel sem s psom po trsici in polovil in postreljal nekoliko rac ter čudil se velikemu številu bolj mladih ribic, ki so mrtve ležale. Na Plučnikih, mestu blizu Levišč, ostalo je nekoliko mokrote in sem ter tjà kaka lužica. Tod je kar mrgolelo malih ščuk in šlajnov in tudi večje ribe so se še nahajale. Bolj velikih, ki so bile še žive, bil sem nabral pohajaje gotovo več ko 20 funtov ter jih skladal na kupec, da bom koga ponje poslal; v tem zaslišim šum po trsici in Vragov boter so prišli z veliko vrečo nabirat malih rib, kakor so deli, za svet, ki se bode prišel popoludne na jezero za košnjo trsice poganjat in kateremu se ustreže z malimi ocvrtimi ribami. Njemu sem tudi svoje izročil ter šel proti domu. Suho jezero in toliko mrtvih živalij mi ni bilo po volji. Premišljeval sem po poti, koliko bi bilo vredno, ako bi se jezero moglo za zmerom osušiti.

VI.

Kar je še trsice in biga po Leviščih in okolo brega, ljudje pokosijo in potem je jezero gladka ravnina in ako huda suša pritisne, da trava orjavi pa se spremeni v puščavo. Mesto po cesti skozi Martinjak in Grahovo, pelješ se lahko od Cirknice čez vas Dolenje jezero, dalje po tej ravnini do vasi Gorenje jezero in od tam dalje v Loško dolino. Skoro brže se pride in posebno po jezeru se je prav prijazno voziti, ker je pot bolj gladka kakor po zvoženej cesti in ni prahu. Čudno se bode marsikomu zdelo in tudi meni se je, da, kakor hitro voda iz jezerskih tál mine, so ta takoj suha in trda, ko bi vender vsak sodil, da ostanejo mehka in močvirna.

Kakor sem omenil uže, preleta takoj potem, ko jezero usahne, neizmerno dosti ptic, posebno vran, po tej ravnini. Toda kadar so ostanki pobrani, umakne se vse za živežem, samo velika krdela rac se še vidijo po strugah in ob njih, po katerih še voda teče, a približati se jim ni mogoče, ker vedno jih dosti na suhem in nad bregom čepi, ki odletijo z drugimi vred, ki so v bolj globokej strugi na vodi, predno se toliko približaš, kar strel doseže. Le prav zgodaj na jutro, kadar so vse na vodi, primeri se časih, da jih človek zaleze. Pozna se pa več ali menj po vsej Kranjskej, kadar jezero popolnoma usahne, kajti race se raztepó na vse kraje, koder še vodo nahajajo, posebno na ljubljansko močvirje se jih dosti preseli. Male krepelce se ob takem času na Pivki celo po kaličih ob vaseh nahajajo; sam sem jih uže na Gorenjej Pivki, na Batki lokvi in Kalških kaličih streljal.

Polovljene ribe ljudje posolijo in jih sušé na solnci, a največ na dimu, in meni so se zdele bolj ukusne nego óne iz uže sparjene vode. Na pol suha riba, pa samo nekoliko na žrjavici opečena, dober je prigrizljaj in priporočljiv taistim, kateri jo imajo s čim zaliti, kajti sol in riba sta faktorja, ki zahtevata močo. Kar še rib po strugah ostane, te tudi zdaj še némajo miru. Trnik, mreža, sak, vse te priprave so vedno nad njimi, in ako suša hudo pritisne in dolgo traje, polové se skoro vse, kar jih ni šlo z vodo pod zemljo.

Da se ribe z vodo pod zemljo pomaknejo, prepričan sem po tem, da se je tudi po najbolj suhem letu nabralo čez zimo zopet dosti in zmerom tudi prav velikih rib. Kar je pa govorjenja o racah, ki baje z vodo vred tudi pod zemljo zginejo in o katerih vé posebno Valvazor dosti pripovedovati, na tem ni nič resnice. Miha je vedel o takih racah dosti pripovedovati, Anže, gotovo najbolj izkušen v teh

zadevah, pa ni nič verjel in nič vedel povedati o njih. Sploh postane jezero o suši bolj pust kraj in le gozdna stran ga še zalša, življenje se še le z vodo vred zopet prikaže.

Dasiravno sem rekel, da ni moj namen pisati o leži in čudnih prikaznih na tem jezeru, hočem vender samo to omeniti, kako občuten je ta svet za močo in kako daleč seza okraj, ki vodo v jezero oddaje.

Bilo je leta 1877. uže proti jeseni in suša velika. Studenci in tudi taki, ki so najbolj vztrajni, ponehali so in dežja je vse želelo. Popiha južna sapa in zavleče se nebo in dober dež se ulije popoludne, ali uže na večer se sapa zasukne in zjutraj je bilo jasno. Peljal sem se na Bloke in ko gledam proti jezeru, vidim breg, ki se vleče od Obrha mimo Gorenjega jezera popolnoma zalit in skoro da bi se bila hotela voda pri Behli čez ravnino razlivati. Začudim se temu, ogledujem na Blokah vse studence in vsako vodico ali niti najmanjšega znamenja ni bilo nikjer od minulega dežja. Tudi ko se vračam v Loško dolino, šel sem takoj ogledavat Loški Obrh, ki se pri Danah v zemljo pogublja, a ni bilo niti kanca več vode kakor zadnje dni poprej, a vender je bil jezerski Obrh, ki izvira komaj pol ure od Dan, poln in do vrha napet. Govoril sem z ljudmi o tem, ali vedel mi ni nihče kaj povedati, nego ponavljati to, kar se tudi v Valvazorji bere, da v Jezeru se voda prikaže, če le okolo Snežnika grmi, in dosti resnice je v tem govorjenji, kar se vidi iz sledečega.

Prehodil sem do malega vse gozdove od Javornika dalje in okolo Snežnika in še dalje doli po Hrvatskem, a v nobenej dolini, v nobenem jarku ne opaziš niti jedne struge od vode razrite. Bil sem v hudih nalivih v gozdu, ali kakor hitro je dež nehal, tudi po tleh nisi več vode videl: s proti gine, ne napolni se noben kalič, po nobenej strugi voda ne teče.

Iz tega se lahko sklepa, da vsa tla po teh hribih puščajo in da pod vsemi so votline, ali pa prav mogoče tudi podzemeljsko jezero, katerega glavni iztok je Obrh pri Gorenjem jezeru. Ako torej tudi še onkraj Snežnika hudo dežuje, v tem ko po jezeru solnce sije, mogoče je, da nagloma voda pridrvi, kar se tudi večkrat zgodi. Tudi o priliki, o katerej sem govoril, povpraševal sem, kod je bilo kaj več dežja ter pozvedel, da onkraj Snežnika proti Klanemu je bilo več dežja kakor takraj hribov. Čudno je pri tem, da najbolj občutne oduške ima podzemeljsko jezero ravno pri Cirkniškem jezeru, ko je vender dosti bližnjih dolin takraj in onkraj Snežnika, vzemimo Loško dolino, v

katerej tudi iz več jam voda izvira, in vender, kakor sem omenil, nikjer se ni poznalo dežja, samo jezerski Obrh je bil napet. Vsak, ki kraje pozna, bode sodil, da voda, ki pri Danah v Loškej dolini ponikuje, onkraj hriba pri Obrhu zopet izvira, in vender jezerski Obrh v suši popolnoma preneha, a Loški nikdar ne, in napne se Jezerska struga ravno od Obrha doli o priliki, ko Loška niti konca več ne kaže.

To bodi v premislek tudi taistim, ki o naših podzemeljskih vodah pri vsakej vedó, kje se v zemljo pogublja in kje zopet na dan prihaja.

Zgodovina slovenskega slovstva.

Spisal in založil: Julij plem. Kleinmayr, c. kr. profesor v Kopru. 1881. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

(Dalje.)

Od prijatelja sem slišal in zatorej zadnjič pisal i v „Ljubljanskem Zvonu“, da so Veselovo romanco „Die Tanne auf Rauheneck“ bile Nemškega Gradca novine „Der Aufmerksame“ razglasile 1820. léta v 51. čislu, — in to je res, ter da se je bila v istih novinah 1831. léta v 45. čislu ponatisnila njega balada „Kurth von Roseck“, — a to ní res. Ponatisnena je bila ta balada 1821. léta v 45. čislu rečenih novin, kakor učí „Kres“ v letošnjem 8. snopíči na 476. str., in kakor mi tudi pripoveduje iz Nemškega Gradca poslan dopis vrlega, a meni po vse neznanega Slovena, kateri se imenuje samó „čitatelj Zvonov“. Bodi prijaznemu gospodu iskrena hvala, ker mi je vrhu tega i na tanko prepisal obé zgoraj oménjeni pesni ter mi s tem svojim trudom pokazal, da je balada „Kurth von Roseck“ v novinah „Der Aufmerksame“ res od kraja do konca predelana, kar sem nekakó tudi sam uže poprej slutil, in da romanca „Die Tanne auf Rauheneck“ poje o graščaku Warboniku (Vrbovniku), zeló mogotnem, bogatem in srečnem vitezu, imejočem prijatelje, blage otroke in čudovito krasno gospó, katera ga je dolgo ljubila od vsega srca, ali pozneje da se je ona vender le strastno zagledala v nekoga druzega in za tega delj svojega moža otrovala do smrti. Ali takój potem se grešnica vzdrami in v groznem kesánji z grada skoči v globoko brezno ter se ubije. Za svoje zločinstvo je bila obsojena, strašit hoditi iz groba, doklédar vrhù visocega stolpa nje gradú ne vzraste velíka hvoja, katera dȗské podá v zibel ónega deteta, ki ga je božja pravica urekla

v nje izbavitelja. Hvoja nad podrtínami uže raste, a posékana še ní. — Do tod gre pesen, katere začetek slôve:

Wehe, wen das wilde Wogen
Wüster Lust zur Sünde riss,
Zehrend Gift hat er gesogen,
Und der Rächer kommt gewiss. —

Seht ihr dort die stolzen Trümmer
An den waldumkränzten Höh'n,
In des Abendgoldes Schimmer,
Dicht mit Moos bewachsen steh'n? *)
Und den Thurm sich hoch erheben,
Und die Tanne dicht und gross
Ueber seiner Mündung schweben,
Wo sie aus den Steinen schoss? itd.

Tudi tukaj slišimo jedinega Schillerja!

Kakor smo uže dejali, Koseski se je v cvetu svojega života učil samó nemškemu jeziku in slovstvu, a ne slovanskemu; ali vender je začel pozneje, v zreloti moške dobe, prepevati i slovenske pesni, v katero delo ga zatorej ní mladost priganjala z notranjo silo plamenečega srca. Take pesni mogó biti le umétalno proizvedêni stvôri, a ne samorašči plodovi; kajti Koseskega slovenski, od nemške matice preloženi sonet nam se po tencem pregledávanji zdí le podobnejši kacemu na pol šalívemu poskusu, nego li ozbiljnemu naménu, zaradi česar imamo od njega v tej dôbi potem še obilo nemških pesnij, a slovenske nobene. Ali ne tajimo, da tega zopet ní samó on kriv, nego kriva je še bolj tedanja béda, katera je tudi Preširna prinúdila v nekoliko proizvodov nemškega jezika. Videli smo i to, kakó je mladenič Vesel uže zgodaj razumel, da se za njega nemške poezije nihče ne méni ter se po vsej priliki ne bode nikoli méniti hotel. Necemu druzemu Slovenu, od Koseskega mlajšemu, ki se je časi tudi rinil mej nemške pesnike, slišimo da je rekel Anastazij Grün: „čemu silite v Nemce, kateri so na prôstrano morje svoje književnosti postavili uže brez čisla velikanskih ládij s ponosnimi jádri in z visokimi stéžnji? Ostanite domá, in prepevajte Slovenom, kateri ne bodo niti ribarskega čolnička prezirali.“ Takó nekako je utegnil i Koseski misliti. Prišlo mu je zatorej polágoma na um, prebegniti k svojim rojakom nazaj, kder ga morebiti čaka večja slava, nego li mej oholimi Tevtoni. A Slovenom se je v pesnih uže pred njim bil oglasil Vodník, in tudi „Krajnska Čbelica“

*) V novinah „Der Aufmerksame“ je čitati: stehn.

je potem od 1830. do 1833. léta v štirih zvezkih*) prišla mej ljúdi ter svétu pokazala Prešírna, kateri je nam ustvaril pravi pesniški jezik. Ní se dvojiti, da je Koseskega nekoliko oplašila „Čbelica“, ker je čutil, da nikakor néma v sebi tega, kar je v Prešírnovih pesnih jelo obajávati vse, ne le samó rojakov, no tudi ostale Slovane; a mož prihodnje slave ní za tega delj odčajal, nego tiho je morda uže poprej in tudi pozneje slovenske gránese delal z orodjem, kakeršno si je po nenaravnem poti bil trudovito osvójil, o čemer smo uže govorili, ter še dolgo je mudíl, predno je ozbiljno stopil mej naše pesnike. Po vsem tem ní težavno razumeti, zakaj nam je Koseski na domačem Parnasu, kakor neka do konca tuja, neslovenska prikazen, ter zakaj je trdo molčal, kolikor je znano, célih 23 lét, namreč od 1821. do 1844. léta, in stoprav zdaj, v 46. létu od svojega rojstva, rekše v 4. dan kimavca 1844. léta, po „Novicah“ razglasil v šestomerih in petomerih zloženo svojo pesen, zvano „Slovenja presvitlimu, premilostljivimu gospodu in cesarju Ferdinandu Pervimu, ob veselim dohodu njih veličanstva v Ljubljano.“ Udaril je ž njo, kakor v „Glasniku“ 1868. léta na 134. str. velí Stritar, ob véliki zvon, ki se je razlegal daleč okrog po slovenskej domovini. — Pripovedujejo, da so nekateri Sloveni z veselimi solzami čitali to pesen, ter nje jezik imenovali „hochslovenisch“, presunila da je mnoge bolj od najlepšega dela Prešírnovega, silneje od samega „Krsta pri Savíci“. Koseski se je bil mahoma proslávil, in s tem ohrabrèn potem naglo po „Novicah“ dajal mej ljúdi svoje prelóge, uže poprej dodelane: „Gròf Habsburgski“, „Orjaška jigrača“, „Pesem od verliga možá“, „Divji lovec“ itd. — „Čislani in težko pričakovani, ter kadar jih dolgo ní bilo, težko pogrešani so bili plodi Veselove muze. Starejše in mlajše so stresali in vnemali, navduševali, elektrisovali.“ („Novice“ 1868. léta v 16. čislu na 127. str.) Ní se čuditi, ako so uže 6. listopada 1844. léta iste „Novice“ prinesle pesen „Gospodu Koseskitu (sic!) pesniku ‚Slovenje‘,“ v katerej gospod —n povprašuje:

Z pevsko slastjo — ktera Vila
Te je v zibki nadahnila,
De, ko vdari Tvoja lira,
Vsaka druga slast umira,
V njene glase vtópljena?

Če tudi smo pesen, zvano „Slovenja cesarju Ferdinandu“, poprej imenovali najboljši Koseskega svoj umotvor, vender ne tajímo, da ima i to delo napake. Jezik je res posebno zveneč ter kaže sploh menj pég in

*) „Krajnske Čbelice“ 5. zvezek, v déžel poslan 1848. léta, ne spada semkaj.

híb, nego li je našemu pesniku navada; a jezik še ní vse, nego samó posoda pesnikovih mislij. Zlasti čudno se zdí vsacemu, kakó li to, da v tej pesni „Slovenija“ ničesar ne vé sama o svojih činih starodavnih, dorimskih in rimskih vekov? Treba je, da jej pride na úho šepetat „ponosna Kliona grekinja“, ter kadar jo ta poučí, da je slovenska zemlja uže v trojanski boj dajala jeklo, ter da je naše strele macedonski Aminta poznal in tudi breg Arbelski priča bil slovenske močí itd., potem stóprav i „Slovenija“ sama glavo po konci vzdigne ter zapoje vesela:

Zdaj, ko junake spoznam, velikane hrabrosti svoje,
Vname se v sercu ko blisk vrednosti lastne mi čut.

„Slovenija“, ki je stvorila sijajne čine, vender ne vé, če je res kaj stvorila! Kakó je to? Saj menda ní mesečna tavala po svétu? Ali morebiti imamo pred sebój le skrito, ostro nabrušeno ironíjo, rogajóčo se ónim, ki mislijo, da Sloveni uže od nekdaj prebivajo tod, koder jih še denes vidimo? Ironíja zopet ne bode, ker so besede ozbiljne ter nedeljske od kraja do konca, in tudi zató ne, ker se je baš ta pesen Koseskega porodila iz óne, v katerej nahajamo besede:

Od prvega tukaj
Stanuje moj rod,
Če vé kdo za druj'ga,
Naj reče, od kod?

Kdo je pel te besede? — Vodník v „Ilíriji oživljenej“; a ta mož je trdno verjel, da je slovensko pleme uže pred silnimi Rimljani živelo po teh zemljah, katere ima še zdaj, kar nas tudi učí, da ní bil Koseski prvi, ki je „pripisoval narodu slovenskemu neko preteklost, o koji zgodovina še ni odločilne besede govorila“, kakor je podoba, da se g. Juliju pl. Kleinmayru dozdeva na 156. stráni „Zgodovine slovenskega slovstva“; — Koseski si je to le osvójil od Vodníka. Dejali smo, da je porodu te pesni Koseskega bila v pritko „Ilirija oživljena“. Res je. Vodník „Ilirijo“ postavlja pred cesarja (Napoleona), a Koseski „Slovenijo“ tudi pred cesarja (Ferdinanda); ali „Slovenija“ in „Ilirija“ značita le slovenski narod, in zatorej sta obé jedno ter isto. „Ilirija“ Napoleonu pripoveduje svojo staro in tudi novéjšo zgodovino, a vse to razklada i „Slovenija“ Ferdinandu, samó da Koseski nje povest po ljubljenem običaji razteza, kolikor se dá. No glavni razloček mej obema je ta, da Vodník čuti, kar poje v svojih kratkih gránesih, a Koseski se v dolgih šestomerih le dela, kakor bi kaj čutil, ter da je Vodník skopóma naštel samó nekoliko zgodovinskih dejstev, a Koseski nakopičil toliko zgodovinske, zeló košato

nabréncane rázlake, da je i to zopet velíka hiba, ker pesen ječí pod ogromno težo nečíselnih imen. Po vsej pravici moremo Vodníkovo „Ilirijo oživljeno“ zvati vsaj zamétek (Embryo), iz katerega je nastala pesen Koseskega. A vprašal bi kdo: kakó li, da tega še nihče do zdaj ní opazil? Odgovor je legák: zató ne, ker se malo kateri ozbiljno trudi o našej književnosti, a vrhu tega je tudi Koseski s ponosnimi šestomeri lice Vodníkove pesni prestvaril od kraja do konca ter nje prosto misel tu nekoliko prenaredil in tam zopet na vse straní takó razdaljšal in raznovrstno okítil, da se zdaj od svoje prvobitne podobe razlikuje, kar se najbolj more. Ali ta pesen kaže vender v svojih izrazih takšno krepost in gladkobo po nekatera mesta, do kakeršne se je Koseski pozneje le malokdé zopet mogel vzpeti, in za tega delj bi se morebiti dalo misliti, da je zdelana v mlajših létih pesnikovih, a ne stoprav o Ferdinanda cesarja dohodu v Ljubljano. Mogotno bobneči, v posebnem zvenku zloženi proizvod ima za tega delj res nekaj v sebi, kar je nekatere izmej Slovenov takó premamilo, da so Koseskega do nebes povzdigovali ter slavili ga nad Preširna še potlej, kadar je njih ljubljenec kar dalje tem globoče padal. A padati je začel takój po svojem prvem umotvoru. Kak razloček mej „Slovenijo“ in mej „Grofom Habsburgskim“! Zató se dozdéva, da je mej tema proizvodoma dalje časa minolo. Pri Koseskem je sploh treba ločiti dve g l a v n i dôbi. Prva je bila še pred 1844. letom, kadar se je na tihem pripravljal, in šla je do njega bolezni, rekše do avgusta méseca 1852. léta (pogledi v „Novice“ 1852. l. na 272. str.), a drugo je šteti od bolezni. Umeje se, da ima prva najboljša dela, ki v njega knjigi sezajo do 124. straní, samó da je pridéti k njim zadaj še „Divico Orleansko“, „Mesinsko nevesto“ in „19. spev Homerove Ilijade“. Tudi je opómeniti, da na tanko ne vemo, koliko „Visoke pesmi“ je bilo zvršene uže v prvej dôbi, a koliko v drugej; morebiti v prvej le „Uvod“ in z njim vrèd óno, kar ima v „Raznih delih“ čislo „I.“ in čislo „III.“; a kar nôsi v rečenej knjigi čislo „II.“, ter tudi ostali kosovi do konca pesni, — vse to je, mislim, pozneje stvorjêno. Ali kolikor je „Visoke pesmi“ stoprav iz „Novic“ prenatisnene v „Razne dela“, to je Koseski potlej ondukaj često p o k v a r i l, a ne popravil. (Primeri „Novice“ 1850. l. na 35. in 13. str.)

Poprej smo rekli, da pesniku jezik ní vse, nego le posoda njega mislij. Vender je tudi jezik zeló imeniten. Zatorej so se z gladkim in pravilnim govorom trudili prepevati od nekdaj vsi pevci prve cene. Ali jezik je še posebno tehtovit ónemu pisatelju, kateri do malega samó

prelaga, hoteč pokazati, da i njega beseda more čisto in pravilno pripovedovati, kar so ustvarili največji duševni velikani drugih narodov. A kakšen je Koseskega jezik? Uže pred menój so ga ozbiljno grajali drugi, in rekel sem tudi jaz, da se ž njim dela slovenščini sila. Zdaj pregledimo tanje, kde so ti grehi? A primere jemljímo samó iz prve dôbe njega književanja.

1) Koseski pogrešno sklanja samostavnike in zlasti pridévnike: čud*ov*, gen. plur. (namesto: čud*es*); v junašk*imu* (nam.: junašk*em*) mozgu; sovražniku strašn*im* (nam.: strašn*emu*) itd. itd. 2) Pogrešno spreza glagole: razum*iti* (nam.: razum*éti*); men*ovati* (nam.: men*jevati*); trepeč, zitternd (nam.: trepe*čóč* ali: trepe*tajóč*); ot*evši* (nam.: ot*ímši*); gr*omivši* (nam.: grm*evši*); obho*dši* (nam.: obhodi*vši*); nasi*ten* (nam.: na-si*čen*); utru*den* (nam.: utru*jen*); kli*caje* (nam.: kli*čé* ali: kli*čóč*). 3) Rabijo mu krivi slovniški obrazi: nek, quidam (nam.: nek*i*); dru*j*, der andere, der zweite (nam.: dru*g*, dru*gi*); na vodjev*i* glas (nam.: na vôjev glas, kajti srbski ta beseda slôve: voђ m., ali: voђa m., der Führer, a temu bi ustrezal jedini slovenski obraz: voj m., ali: voja m., a ne: vodja, kakor so zdaj vse vprek začeli pisati); — glavo ziblje star (nam.: z glavo maje starec) itd. 4) Nápak dela besede: srebroraven, adj., wie Silber blinkend; žerjaven, adj., feuerfarbig; pogin, der Untergang, in takó zdaj za njim pišó i drugi, malo ne vsi, (nam.: poguba); sklen, das Glas (nam.: steklo); jež in peš, zu Ross und zu Fuss; skoz tern in zern, durch Dorn und Korn itd. itd. 5) Nápak sestavlja besede: svetivanored, Johanniterorden; skalosteza, Felsensteg; pepelognus, ein scheusslich Grau; luskoklep, Schuppenpanzer; morželeč adj., mordgierig, a poleg tega piše Koseski i národno: hrepeneče mor se vležejo (živali), — in zatorej kaže, da njemu beseda: mora, f., znači: der Mord! 6) Nápačen spol daje nekaterim besedam, na pr.: stern, kál, der Keim, berst, die Knospe, dlan upotrebljuje v moškem spolu, a ne v ženskem, kakor je brez dvojbe jedino prav; tudi piše: spotik m., der Anstoss (nam.: spotika f.), ukaza f., der Befehl (nam.: ukaz m.); derhal m. (nam.: drhal f.). 7) Nápak mu rabi I. dejstveni deležnik minolega časa namesto dejstvenega deležnika zdanjega časa, na pr.: gromivši bliža se (nam.: grmeč). Tacih pomot in hib je Koseski poln od kraja do konca. 8) Krivo upotreblja ter nápak stavi razmérnike: iz noge (nam.: *z* noge, ali: raz nogo) potegniti obutev (prav je le: obútal, obútali f.); prijaznih iz ust (nam.: iz prijaznih ust); razpotja vprek (nam.: preko razpotja); soncu okoli (nam.:

okolo solnca); leonu v krog (nam.: okrog lêva). Tudi tega ves mrgolí Koseski, posebno v proizvodih druge dôbe. Na 117. str. „Raznih del“ poje:

Zdravje scer tvoj vedni dar nam bodi,
S tem pa tih in zadovoljen čut,
Vzame *ki* kar koli se prigodi,
Tvoj *za* dar, ne za naključbe but. (sic!)

9) Daje besedam kriva začíla, na pr. pošast mu je sploh „das Ungeheuer“, „Scheusal“, a po resnici ta beseda znači samó ponočni strah (Gespenst), ker „pohaja“ ali hodi okrog: pošĭd-, zaradi česar i Nemec govorí: es geht um, kadar pripoveduje, da hodi strašit. V Koseskem tudi čitaš: v sopehu vojne (keuchend im Gefechte); govoričen adj. (nam.: govorèč); levičen adj., link (nam.: lévi) itd. 10) V besedah izostavlja notranje samoglasnike: Nemc, venc, skira, žvinče, pesk, scer, zlo adv., sehr (nam.: z*e*ló); palca f., der Stab (nam.: pal*i*ca); znamnje (nam.: znam*é*nje), clo, kobilca itd. itd. 11) Repe seka besedam, zaradi česar ga je karal uže i Stritar, na pr.: slov, das Wort (nam.: slov*o*); zlom (nam.: zlóm*ek*); skor (nam.: skor*aj*); znam (nam.: znam*enje*); tak adv. (nam.: tak*ó*); dol adv., herab, hinab (nam.: dol*u*, ali: dol*i*); nasprot (nam.: nasprot*i*); opom (nam.: opom*ín*) itd. 12) Nepotrebno meša hrvatske ali srbske besedne obraze: d*i*va, d*i*vica (nam.: d*e*va, d*e*vica); nap*u*niti (nam.: nap*ol*niti); h*tj*e (nam.: hče, ali: hoče); posv*etj*en (nam.: posvečen, geheiliget); medju, zwischen (nam.: me*j*u, ali: me*j*), poleg česar ima tudi: med, in: medi (poslednje lice te besede je po vse krivo.) 13) Nepotrebne tuje besede zaséva v slovenščino: doneti (nam.: zvenéti), kinč, oproda (der Knappe). Posebno sta se glagol „donéti“ in ogerski plevél „kinč“ takó zaríla v jezik, da ju ne bode z láhka izruvati. 14) Kar se dostaje skladnje (sintakse): a) Koseski v začetek stavkov deva drobne besedice: me, te, se, ga, je itd., na pr.: ga ni sram; je mašne bukve vzel itd. itd.; b) ne vé, kakšen sklon hoče ta ali ón glagol imeti, na pr.: išem klasj*e* (nam.: klasj*a*); gosp*ó* sem prašal (nam.: gosp*é* sem *v*prašal) itd. c) Koseski često grdo nemčuje, na pr.: ko vidi iti ga (nam.: kadar ga vidi gredočega, ali: idóčega; kajti po glagolih: slišati, videti, čuti, čutiti hoče naš jezik imeti samó deležnike, a ne tevtonskih nedoločnikov). Takó nemčevalen je i ta Koseskega stavek, če ne še bolj: bledeti jo vidi in pasti tje (v Schillerji te besede slovó: sieht sie erbleichen und sinken hin), a pravilno bi se reklo: vidi jo, kà oblȩdéla pada. Jednako nemčevalna so ta Koseskega mesta: pri Bogu (nam.: za Boga); zna biti (nam.:

more biti); v nesrečo dans zadeti znaš; proti volji solza teče (nam.: po sili, kakor poje i Preširen); prosi za odpust (nam.: odpusta prosi); ima za njo le oči (Augen hat er nur für sie); le v cerkvi (sem se mudíl) nekaj, *za* moliti; votlo (hohl) v turnu klenka bron (nam.: zamolklo); čas imaš (nam.: utegneš, ali: imaš kedàj); od kod prideš? (nam.: od kod greš? ali: od kod si prišel?) Poslednje grdo nemčevánje posebno rabi slovenskim tržanom ter meščanom a z njimi vred i našim učenim pisateljem. Mej nemčevanje trebé tudi šteti hibne rodílnike jedinstvenega čisla, katere Koseski upotreblja malo ne namesto vsacega druzega sklona: (Fridolin) je stregel pridno vsih stopin*) (nam.: vedno ter povsod) Savrenski kneginji; kakor de bi htel (ogenj) puhteči bega silnega (nam.: z begom silnim, ali: v begu silnem) v oblak sabo vzeti zemlje tlak; pokliče sledečih slov (nam.: s temi slovesi); kdo v led in srež valovje vkuje, da kamnja zid in tlak veljá? (nam.: da je trdo, kakor zid s kamenja in kakor tlak); (Stari Sava) pokojne duše spí (nam.: s pokojno dušo); (konj) kobilci v kljub poskoči slè (nam.: od slè, ali: od veselja); z oklepam bojnim klobučine ovit je (neki vojščak) šestkrat bil. — Te „klobučine“ jaz ne umejem! Take napačne rodílnike zdaj v slast upotrébljajo toličko da ne vsi naši pisatelji, kakor so se naučili od Koseskega, v katerem 15) nahajamo časi napake ali nezmisel tudi zaradi stike (rime), na pr. v „Divjem lovci“ na 21. str. „Raznih dél“ čitamo: de bi vampu (sic!) tvojih (sic!) krav sam krog in krog prirasen bil, in s tabo babe vsih težav. — Kdo so te babe? Nemška Bürgerjeva matica tukaj govorí: und jede Vettel noch dazu; — na pevski skus, na skus vozniški, ki na Korintskim bregu griški | národ edini vsih plemen. (Gríški nam.: grški zaradi stike); v gortanu (nam.: v grtanu) černimu obób | grozijo rajde ojstrih zob. — Kaj znači: obób? Schiller („Der Kampf mit dem Drachen“) ima v tega mesto: aus dem schwarzen Schlunde dräun | der Zähne stachelichte Reih'n; — bil je (zmaj), ko peklenska vraža, | pred pragam božje hiše straža, — a Schiller tukaj govorí: so hielt er, wie der Höllendrache, | am Fuss des Gotteshauses Wache, — in zdaj vémo, da je vraža Koseskemu isto, kar zmaj! Tacega je premnogo v tem pesniku. 16) Časi nikakor ní uganiti, kaj bi Koseski rad povedal, na pr. na 71. str. „Raznih del“ čitaš: pošast, ko živo v dušo piči, | prepir zbudí, pogin prisiči.

*) Stopín je namesto pravilne pisave: stopínj za tega delj, da se ujemlje v stiki z besedo: Fridolín.

— Kaj je: prisíči? Vemo, da „sičáti“ znači Slovenom „zischen“, a kakó se je ta beseda semkaj zmotila? Schiller tukaj piše: die Schlange, die das Herz vergiftet, | die Zwietracht und Verderben stiftet. Na 99. stráni „Raznih del“ nahajamo: Davuda smert pomembo trum ovihne. — Kdo to umeje?

To li je pésnišk jezik, vreden preporočíla v čitanje mlaídni? Ali nabral sem tukaj v náglici le kolaček hib iz Koseskega; mogle bi se o njih spisati céle bukve.

Zdaj blagovoljnemu čitatelju še povédimo, kakó v novinah, zvanih „Archiv für slavische Philologie“, v V. zvezka 4. sešitku na 675. str. gosp. profesor Jagić govorí o Kleinmayrovi „Zgodovini slovenskega slovstva“. — Ta učenjak piše: knjižica je odmenjena potrebam učilniške mladine ter potrebam navadnega čitateljstva; zatorej nemamo pravice, od njé pisatelja mnogo zahtevati. A čim izvestneje baš taki ljudjé radi verjemó, kar čitajo, tem bolj je graditeljem „po domače“ spisanih knjig dolžnost, pazljivim biti, da neresnice ne pripovedujejo za resnico. Ali žal, kà se zdi, kakor bi gospod pl. Kleinmayr sam bil še zeló potreben uka o tem, o čemer druge poučuje. Naj v poskušnjo dam nekoliko dokazov: na 6. str. čitamo, da ruski govoré „Veliki Rusi, Mali Rusi in Rusini“, a češki da govoré „Čehi, Moravljani, Slovaki in Lužičani“, ter jednako je zmétena tudi razdelitev slovanskih jezikov od 6. do 8. strani. Da so uže pred IX. vekom Slovani znali čitati in pisati (na 10. str.), na to trditev bi se pisatelju na voljo morda še pristalo, ako bi nekateri vsaj v XIX. veku bili v tej stvári prišli nekoliko dalje! Na 13. str. smo zvédeli, da je mej vztočnimi Slovani Vostokov našel brez števila naslednikov — o srečna dežela! Pisatelj na 14. str. misli, da je Dobrovský „v rokah imel prepise najstaréjših slovanskih rokopisov“ ter zdelal „zgodovinsko-kritično“ slovnico staroslovenskega jezika. Na 24. str. pisatelj še nič ne vé, da je Zografsko evangelije uže na svitlem,*) niti ne, da je dr. Črnčić Asemanovo evangelije razposlal mej ljúdi. Glagolita Clozianus je v dézel prišel po Miklošiči in Kopitarji (v tej vrsti imeni obeh stojita drugo za drugim). Na 26. str. čitamo ta nezmisel (Unsinn): „v glágolskih spisih druge dôbe je sem ter tja zaradi tega toliko ruščine, ker so glágolci mislili itd.“ Pisatelj je Levakovićeve zeló pozne jezikove poprave raztegnil na vso dôbo. Delavnost Cirilova in Metodijeva se pripoveduje stopráv od 29. do 34. strani, kakor da bi glágolska književnost (od 23. do 28. straní) ž njima ne imela nič posla, ter na čelo

*) Izdal ga je 1879. l. v Berlinu baš g. profesor Jagić.

cirilskih spomeníkov je postavljeno „Sazavsko evangelije“ ali „Savina kniga“, katero je natisnil „Sreznevskij in drugi“, *) ter se tudi imenuje „Remsko evangelije“. A zdaj se pripoveduje zgodovina Remskega evangelija! Vidimo, da je „Savino knigo“ zaménil sè „Sazavskim evangelijem!“ Po vsem tem si čitatelj more sodbo lehko sam ustanoviti o tega nagrabka (Compilation) resničnosti; le še jedne zanímljive opomnje pisateljeve mu nehčem kratiti. Na 37. str. se namreč od kraja do konca ozbiljno pripoveduje, da so se bili „mnogi mongolizmi“ vgnezdili v cerkveno-slovansko književnost ruske zemlje v tretjej dôbi, katero deva on v začetek XVI. veka.

Nekoliko boljši je „novoslovenski dél“ te knjige, ker tu je pisatelj gradivo imel bliže sebe in se lehko ognil debelih pomot. Ali vender je tudi tukaj sodba o nekaterih pisateljih otročje povelíčljiva ter nikakor ne dognana povsod po jednakej meri. Kaže, da pisatelj o večini proizvodov néma razuma, kar se dostaje njih prave književne cene.

Takó govori g. profesor Jagić, a mí smo uže dokazali ter hočemo še dokazati, da ima i „novoslovenski del“ v sebi zeló kosmate hibe in pomote, katere žalostno pričajo o pisateljevi nevednosti.

Fr. Levstik.

(Dalje prihodnjič.)

*) Besedico „drugi“ je g. Julij pl. Kleinmayr postavil zató, ker je iz Miklošičeve knjige „Altslovenische Formenlehre in Paradigmen“, in to od XIV. do XV. strani te knjige, prepisal vseh staroslovenskih književnih spomeníkov imena, kolikor jih v svojej „Zgodovini slovenskega slovstva“ našteva od 35. do 36. straní; a v rečenej Miklošičevi knjigi se na XIV. str. v 8. vrstici od zdolaj gori nahaja tiskovna hiba: „herausgegeben von herrn J. J. Sreznevskij“, namesto: „herausgegeben vom herrn J. J. Sreznevskij“, in zaradi tega je g. profesor Kleinmayr ménil, da je res več mož vkupe ta spomeník dalo na svitlo; a „Savino evangelije“ (ali Savino knigo) je zaménil sè „Sazavskim evangelijem“ zató, ker je ime „Sazavskega (ali Remskega) evangelija“ pómnel iz nekdanjih učílniških klopíj, a „Savina kniga“ mu dotlej še nikdar ní bila prišla na úho, zatorej je mislil, da je oboje jedno ter isto in da se je v omenjeno Miklošičevo delo na XIV. str. vrinila debela tiskovna pomota: Sava-evangelium, namesto: Sa(sa)va-evangelium.

Fr. L.

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. — Občna zgodovina. Spisal in založil Janez Jesenko. Tretji del: Novi vek. V Ljubljani 1881, vélika 8ka, 224 str. Natisnila „Narodna Tiskarna". Cena 80 kr. — Tako se imenuje izvrstna knjiga, s katero je neumorno delavni pisatelj gosp. profesor Jesenko spet obogatil naše šolsko slovstvo ter z njo dovršil svojo tri knjige obsezajóčo „Občno zgodovino", katero najtopleje priporočamo vsem uka željnim Slovencem. Osobito „Novi vek" opisuje vse važnejše zgodovinske dogodbe do leta 1880. tako mikavno, jasno in točno, da bode gotovo dobro došel vsem tistim, ki se želé v zgodovinskej stroki izobraziti in poučiti ali svoje v šoli pridobljeno zgodovinsko znanje na novo pokrepčati. Ker nam je isti g. pisatelj uže pred več leti spisal tudi zemljepisno začetnico (cena 60 kr.), občni zemljepis (cena 2 gld.), mali občni zemljepis (cena 80 kr.) in prirodoznanski zemljepis (cena 1 gld.), imamo za zemljepis in zgodovino vse potrebne učne knjige in drugega ne pogrešamo, nego da nam slavna vlada pokaže toliko dobre volje, da veli ta dva predmeta po naših srednjih šolah v domačem jeziku učiti.

Lurška Mati Božja. Francoski spisal Henrik Lesserre, poslovenil Franjo Marešič. Z dovoljenjem visokočastitega Ljubljanskega škofijstva. V Ljubljani 1881, vélika 8ka, 271 str. Samozaložba. Tisk Kleinov in Kovačev. — Ta iz francoskega preložena knjiga opisuje, kako se je Mati Božja pred nekoliko leti prikazovala v Lurdu na Južnem Francoskem, kako so se potem godila in kako se še gode čuda. Stane mehko vezana 1 gld., v polplatnu 1 gld. 20 kr., v polusnji 1 gld. 25 kr., in vsa v platnu 1 gld. 40 kr. Po pošti 10 kr. več; kdor vzame 10 iztisov, ni mu treba zánje plačevati poštnine. Prodaje jih prelagatelj g. Franjo Marešič, kaplan v Šentvidu nad Ljubljano in katoliška bukvarna v Ljubljani. Nedavno smo čitali v nemškem listu, da je Lesserrejeva „Lurdska Mati Božja" sedaj najbolj razširjena knjiga na svetu, ter je v sedmih letih doživela 142 po več stotisoč eksemplarov močnih natisov. Preložena je do sedaj v mnoge evropske jezike. Slovenski prevod se jako dobro bere.

Slovanska Jeka imenuje se 43 stranij vélike osmerke obsežna in gospodu dr. Janezu Bleiweisu posvečena zbirka četverospevov in zborov, katere je zložil ter na svitlo dal gospod Fran Gerbić, skladatelj v Cirknici pri Rakeku. Zbirka, v katerej se nahaja 19 četverospevov in zborov za moške in dva tudi za ženske glasove v slovenskem ter nekoliko njih tudi v hrvatskem in češkem jeziku, stane 1 gld., po pošti 1 gld. 10 kr., kesneje se bode delo prodajalo pri knjigarjih po 1 gld. 50 kr.

G. F. S. Vilhar, ravnatelj gradske glasbene škole v Karlovci na Hrvatskem, oznanja, da hoče na svitlo dati zbrana literarna in glasbena dela pokojnega svojega očeta, slovenskega pesnika in skladatelja Miroslava Vilharja.

Baron Helfert bode v knjigarni Karla Prochaske na Dunaji dal na svitlo knjigo, v katerej bodo v narodopisnem in kulturnem oziru opisani vsi narodi, živeči v avstrijsko-ogerskej državi. Delo o Slovencih je prevzel g. profesor

Jos. Šuman, a Hrvate bode opisaval g. prof. Jos. Starè. „Vienac" piše: „Radovat će se svaki patriot, što je opis Hrvata preuzeo vestni prof. Starè, koj nam jamstvuje, da će u toj kolekciji hrvatsko pleme valjano i vjerno biti orisano." Tudi mi se radujemo in čestitamo, da sta opisovanje slovenskega in hrvatskega naroda prevzela dva vešča moža, oba Slovenca in pospešnika našemu listu.

Opazke, kako je ravnati pri krajnih pozvedbah in komisijonalnih obravnavah o pritožbah po zakonu od 24. maja 1869., 6. aprila 1879., 28. marca 1880., in 30. marca 1881. leta vloženih zaradi napačnega preudarka posameznih zemljišč, gledé tega, ali so dolžna davek plačevati, ali so davka prosta, in zaradi napačne ucenitve v vrstilno tarifo. V Ljubljani 1881. 4 ka, 21 str. Natisnila Klein in Kovač. Založila c. kr. deželna cenilna komisija za uravnávo zemljiškega davka.

Preširnova „Nebéška procésija". G. prof. dr. Jož. Pajek je v poslednjem, t. j. 8. snopiči celovškega „Kresa", na 474. in 475. str. pod naslovom „Nekaj drobtinic iz slovenskega slovstva" poleg druzega objavil, da hrani g. doktorand Ulrih, odvetniški koncipijent v Mariboru, rokopis Preširnove pesni „Nebéška procésija."

Kolikor jaz vem, natisnila se je bila „Nebéška procésija" prvič v V. zvezku „Kranjske Čbelice" 1848. l. str. 20—24, in kakor kaže pod nje naslovom v oklepu létnica 1835, misliti je, da je to nje rojstveno leto. Ponatisnena je potem v „Klasji" 1866. l. na str. 231—235 po „Čebelici", in nekatere poprave jej tam nikakor ne delajo kvare. G. Ulrih bi stvoril slovenskemu občinstvu veliko ljubáv in ob jednem koristil slovenskemu slovstvu, ako omenjane pesni rokopis objavi prav od besede do besede. To je tem važneje, ker njega rokopis te pesni ní unicum, kakor svedoči odlomek iz pisma mojega čestitega znanca, nemškega pesnika, viteza dr. L. A. Frankla, ki mi je pisal, zbirajóč gradivo za životopis A. Grünov, lani 19. dné julija meseca poleg druzega:

„Ich finde ein Gedicht „Nebéška procésija" unter den Schriften Anastasius Grüns vor.

Nun sind mir, der ich der czechischen Sprache kundig bin, wol einzelne Wörter verständlich, vom Sinn des Ganzen verstehe ich vollends nichts.

Sie können mir eine Erklärung geben, ob das Gedicht ein Volkslied ist, das in irgend einer slov. Liedersammlung vorkommt, oder ein Gedicht von einem modernen Dichter.

Eigentlich interessirt mich das Gedicht nur darum, weil es, vielleicht ganz zufällig, in einem von Dr. Franz Prešérn an Anast. Grün gerichteten Briefe liegt, welch Letzterer ganz geschäftlich, keinerlei Beziehung auf das Gedicht enthält, und doch wäre es möglich, dass es von Prešérn ist, weil es der Empfänger gerade in diesen Brief gelegt hat, was übrigens auch ganz zufällig sein mag."

Te mnogostranski spomina vredne besede poleg druzega tehtovíto dokazujejo, da se nahaja še jeden rokopis „Nebéške procésije", in sicer v rókah nemškega pesnika, iz katerih bi se morebiti dobil, ako se možu potiplje prava žila.

Zanimivo bi zatorej bilo, če se objavi najprej Ulrihov rokopis, da bi ga čitatelji primerjáli s prvim natisom, na katerega jedino se je bilo môči opírati 1866. l. izdajateljema „Klasja". Izkušati hočem tudi jaz, da dobodem oménjeni drugi

rokopis „Nebeške procésije.“ Kakor se vidi iz dveh rázstavek v g. Frankla pismu, zlasti iz póslednje, nádejati se je v primeri z odtisom v „Čebelici“ varijante toli zanimive, da se izplača moj trud. Jos. Cimperman.

Opazka ured. Gospod Ulrih nam je na našo prošnjo drage volje izročil ta zanimivi rokopis, katerega hočemo s potrebnim tolmačem o priliki objaviti.

Preširnova pušica nenatisnena do zdaj, a zapisana z njegovo roko slôve takó:

Izdajávcu Vólkmera fabul in pésem.
Slávo sramôti ızdá čénč Vólkmera Murko ’zdajávic;
Njén al’ apostel bó lákomen Iskarijót?

Matija Žvanut † umrl je 5. avg. v Trstu v 46. letu svojega delavnega življenja. Matija Žvanut je bil vsestranski omikan trgovec, plemenit rodoljub. velik prijatelj slovenske leposlovne knjige in blag osoben prijatelj mnogim književnikom slovenskim. Bodi mu blag in časten spomin!

Vojteh Ulrih † modroslovec na Dunaji, umrl je letos 6. julija v Kranji. Pokojni je v rokopisu ostavil mnogo liričnih in epičnih pesnij ter tudi dovršeno dramo „Svetoje“, o katerej je znan pesnik slovenski rekel, da je po vse originalna, da, celo genijalna. Literarno ostalíno Ulrihovo mislijo v kratkem izdati prijatelji njegovi. Prezgodaj ga je vzela smrt! A. A. P.

Jurčičeva ustanova. Narodna slavnost, katero so 7. avgusta t. l. v prid Jurčičeve ustanove osnovali notranjski rodoljubi v Logatci, dala bode okolo 600 gld. čistega dohodka. Tako nam poroča prijatelj v osobinskem pismu. V Lipavi se snuje veselica z istim namenom.

Vjekoslav Klaić, kr. profesor v Zagrebu, Nikoličeva ulica 14, vabi na naročbo svojega dela: „Poviest Bosne od najstarijih vremena do pada Jajca g. 1528,“ ki bode 10—15 tiskanih pol obsežna do 1. oktobra t. l. prišla na svitlo ter bode stala 1 gld. do 1 gld. 50 kr.

Velika nesreča zadela je češki narod. Pogorelo je 13. avgusta prekrasno, l. 1868. osnovano in z ogromno požrtvovalnostjo vsega češkega naroda zidano narodno gledališče v Pragi, katero, do malega dozidano, imelo se je ta mesec slovesno odpreti. Škode je jeden milijon goldinarjev, zavarovano je bilo samo za 275.000 gld. Novih darov po požaru se je nabralo do zdaj uže okolo 446.000 gld. Cesar je daroval 20.000, cesarjevič 5000, mestni zbor praški 500.000 gld. V dveh letih mislijo novo gledališče sezidati.

Nekaj črtic o Rizziji. V predzadnjem „Zvonu“ omenja učeni in duhoviti kritik g. Levstik, govoreč o vrednosti Kleinmayerjeve zgodovine slovenskega slovstva, nemškega pesnika Rizzija. Dovolite, da objavim o Rizzijevem življenji nekaj črtic. Dvanajstleten deček prišel je Rizzi l. 1828. iz Kotoč (Kötschach) na Koroškem v Ljubljano, kjer se je učil do l. 1836. V Ljubljani se je Rizzi učil tudi slovenski ter poznal Preširna osobno. Uže mladenič sprijateljil se je Rizzi z našim pesnikom. Rizzi je v nemškem jeziku pesni zlagal, tudi je več Preširnovih pesnij preložil na nemški jezik, n. pr. „Moč spomina“ — „Die Macht der Erinnerung“, „Mornar“ — „Der Seemann“, ki sta natisneni v časopisu „Illyrisches Blatt“ br. 9. in 20. leta 1844. Pisal je Rizzi tudi prav dobro kritiko o Preširnovih poezijah, ki je bila priobčena v „Deutsche Monatsschrift aus Kärnten“,

katero je Rizzi sam izdajal v Beljaku l. 1849. Rizzi je umrl l. 1856. urednik novinam „Klagenfurter Zeitung“. Bil je rojen Nemec, a vnet za zlogo mej Nemci in Slovenci. Znanemu boritelju za slovenskega naroda pravice na Koroškem, g. Andreju Einšpilerju, bil je Rizzi osoben prijatelj. Rizzi je bil netjak ljubljanskega župana Hradeckega, o katerem je pisal dr. Bleiweis l. 1846. životopis. Dunajski „Grillparzerverein“ izdal bode vsa Rizzijeva dela ter mu postavil spominiško pločo na Metznerjevej hiši v Celovci. (Stari trg 443.). „Slov. Narod“.

„Soror Pia.“ To prelepo slovensko povest dra. Ivana Tavčarja prinesla je zadnje dni dunajska „Tribüne“ v svojem listku na nemški jezik preloženo, a ne imenujóč niti pisateljevega imena, niti jezika, iz katerega jo je vzela. Ako nas tudi veseli, da se nemške novine ozirajo na naših pesnikov proizvode, vender ne moremo odobrávati, da ne imenujejo pisatelja, s čigar delom so se okoristile!

G. prof. dr. Gr. Kreka nareklo je kraljevo češko društvo znanostij v Pragi za svojega dopisujočega člana.

Dr. Fr. Rački, predsednik jugoslavenske akademije, našel je v vatikanskej biblijoteki v Rimu slovanskim učenjakom do sedaj še neznan rokopis, kateri ima jako zanimivo in obsežno razpravo o verovanji in o cerkvi bosenskih Patarenov. Ta razprava bila je napisana za trojico bosenskih velikašev, po veri Patarenov, katere je bosenski kralj Stepan Tomašević l. 1461. poslal bil v Rim k papežu Piju II. Članki vere patarenske razloženi so v 50 točkah. To je do sedaj najobširnejša znana istodobna razprava o bosenskih Patarenih. Dr. Rački je to razpravo prepisal.

Danica, koledar književnega društva sv. Jeronima za 1882. prišel je na svitlo ter se prodaje po 25 kr. Vsebina mu je poučno-zabavna, obilna in lepa. „Danice“ se je letos natisnilo 20.000 eksemplarov.

„Kobna tajna“, tragedija v 5 aktih, imenuje se najnovejše dramatično delo izvrstnega hrvatskega dramatika Matije Bana. Predmet je vzet iz dobrovškega življenja za republike. Tragedija je pisana v verzih in hodi na svitlo v „Slovinci“.

Hrvatsko novinstvo. „Vienac“ našteva, da imajo Hrvati sedaj 11 političnih, 4 cerkvene, 4 leposlovne, 15 strokovnih, 5 vladnih listov in 1 list za detco, tedaj vseh skupaj 40 listov! To je lepo število.

J. J. Kraszewski, najslavnejši romanopisec poljski, spisal je zopet novo povest „Chore duše“ (Bolestne duše) v dveh zvezkih. Ta roman je didaktične vsebine ter v njem se umno razpravlja o življenja najvažnejših vprašanjih, o domačej zgodovini, o prirodi, estetiki v slikarstvu, magiki in poeziji. Da-si je to delo pisano v obliki povesti, ima vender tudi v znanstvenem oziru veliko vrednost. „Chore duše“ so prišle v Varšavi na svitlo.

„Iz težkih dnij“ imenuje se najnovejša zgodovinska povest, katero je spisal glasoviti poljski književnik Teodor Tom. Jež. Roman pripoveduje o težkih dnevih, katere je prebila Poljska od Tatarov in Turkov za vladarjev Janeza Kazimira in Višnjoveckega. Poljska kritika vrlo hvali to povest, ki je v dveh zvezkih prišla na svitlo v Lvovu.

Spomenik carju Aleksandru II. bodo postavili v Moskvi. Umetalniki vseh dežel so povabljeni, da podadé svoje načrte, katerim je odločeno več tisoč rubljev nagrade.

Rusko slovstvo. „Russkija narodnyja Kartinki“. Zbral in opisal D. Ročinskij. St. Peterburg 1881. Izdan po ukazu imperatorske akademije za nauk. Pet zvezkov teksta in atlas z nad 500 slikami. Cena petim zvezkom teksta brez atlasa 12 r., z eksemplarom atlasa v 4 zvezkih (vrezane slike) 70 r. — V tem jako obširnem in znamenitem delu, ki bi se smelo po pravici imenovati zgodovina ruske rezbarske umetalnosti in slikarstva, opisane so prve Kijevske rezbe v lesu s 1627. in 1629. leta. slike iz apokalipse dijakona Prokopija, biblije monaha Ilije, zatem celi red slik rezbarjev — srebrnarjev A. Truhmenskega, V. Andrejeva, L. Bunina, znamenitega carskega slikarja Simona Ušakova, sploh vse, kar se je na tem polji znamenitega proizvelo od najstarejše dobe do leta 1839. Opisano je 4700 posameznih listov. izključivši razne izdaje jedne in iste podobe. Kako obširno je to znamenito delo, sodi se lehko po obsegu posameznih zvezkov, katerih trije imajo vsak nad po 500, in dva vsak blizu po 800 stranij. Kritika jo pozdravlja z največjo pohvalo in priznanjem.

„Otečestvennaja istorija v Kartinah dlja školy i doma“. Sestavil in izdal S. Roždestvenskij, priravnano svojim učnim knjigam domovinske zgodovine. Slike zdelal je umetnik A. D. Kivšenko. St. Peterburg 1881. Cena naročnikom vseh 30 slik 15 rubljev; posamezne slike po rublji. — Najvažnejše dogodbe iz ruske zgodovine predstavljene so, kakor sam naslov kaže, v slikah, namenjenih v prvej vrsti narodnim šolam. Kritika se izraža pohvalno o tako važnem izdanji, kajti znano je, koliko vpliva imajo podobe na spomin, posebno pri mladini in prostem narodu, a ne odobrava previsoke cene, zaradi česar one baš krogom, katerim so namenjene, postanejo nedostopne ter ne morejo dosezati svojega pravega namena.

R.

Urednikova listnica. G. J. L., učitelj v L. Oprostite! „Ljubljanski Zvon“ Vaše v „Slovenskem Narodu“ št. 175 t. l. objavljene in v privatnem pismu ponovljene prošnje ne bode uslišal ter razprave o vokalu *r* ne bode priobčil, ker se s tako razpravo neče tako osmešiti, kakor so se osmešili 28. julija v Sežani narodni učitelji primorski, in ker ima preveč druzega, potrebnejšega dela, nego li še jeden pot to dokazovati, kar je uže malo ne pred tridesetimi leti sedanjega časa največji slavist, prof. Miklošič, dokazal, in kar so za njim slovenski jezikoslovci Cigale, Janežič, Levstik, Navratil, Valjavec in drugi odobrili ter za tega delj do malega vsi slovenski pisatelji, vsi slovenski časopisi po dobro osnovanem vzgledu drugih slovanskih narodov pisati začeli. Ako hoté primorski učitelji iz neumnega konservatizma in iz slabo razumljenih naučnih razlogov prazno jezikoslovno slamo mlatiti, slobodno jim! A slovenski omikani svet jih ne bode poslušal. — G. —b— Presrčna hvala! A čemu se skrivate, kjer bi moški smeli kazati svoje lice? Zdite se nam star znanec. — G. B. v Z. Pripovedna pesem „Proximus tuus“ nam je tem bolje došla, ker pesniki slovenski sedanjega časa pojo do malega, žal! samo lirično-subjektivne pesni.

„LJUBLJANSKI ZVON“ stane vse leto 4 gld., pol leta 2 gld., četvrt leta 1 gld. Naročnina pošilja se upravništvu v „Narodnej tiskarni“ v Ljubljani.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugova. — Za uredništvo odgovoren: Fr. Levec.

Tiska „Národna tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji: **Janko Kersnik, Fr. Levec, dr. Ivan Tavčar.**
Leto I. V Ljubljani, 1. oktobra 1881. Štev. 10.

Jurčiču v spomín.

Ob cesti jablana je stala,
Cvetela vsako je pomlád,
In pisan cvet okrog je stlala,
Dajála hlad in zlat je sad.

Na čudodelnem tem drevesi
Pa bival je skrivnosten duh,
Ko ta zigraval je s peresi,
Šepèt nam rajsk je polnil sluh.

Kakó šumljalo je zgovorno
Od ure rane v pozni mrak
Tedaj to listje čudotvorno, —
Bil jezik glasen list je vsak!

Čarôbne pravil je pravljíce,
Povesti krasne živi drev,
In mej pravljíce drobne ptice
So vbirale svoj jasni spev.

Obstal je pridni kmet pri deli,
Strmèč uhó nastavljal je,
In potnik mnog na cesti beli
Vesel ta drev pozdravljal je.

Pod njim je vsákdo rad počíval,
Pojíl srcé, pojíl uhó,
In spev in hlad in sad je užíval
Ter blagoslavljal je drevó.

Pa oh, nebó zastrejo tmíne,
Oblak se pripodí strašán,
Iz njega smrtna strela šine
In drev na tleh leží razklan!

Ta drev si ti, prijatelj mili,
Ki zgodnji grob te skríva mi!
Potòk solzâ v okó mi sili,
Bridkóst srcé zaliva mi.

Oh, kolike duhá zaklade
S tebój je temni grob požrl,
Načrte tvoje, naše nade,
Udarec smrtni vse je strl!

Okó mi hoče prekipeti . . .
A proč solzé in proč tožbé!
Le slavo tvojo hočem peti,
Doni čez dol naj in goré!

Plodnejšega nikdar duhova
Rodil še ní slovenski svet.
In Bog vé, kdaj nam pride znova,
Ki tak zoríl bo sad in cvet!

Ti spis na spis si nam podaval,
Za sliko sliko darovàl,
Ko narod jih je občudával
Zavzét je sebe v njih spoznàl.

Ti branil nam si sveto pravo
Z duhá orójžem žive dní.
Ti Slavi si ovenčal glavo . . .
Zató ves dom te zdaj slaví!

Postavlja domovína cela
Na grob ti spomenik kamnén;
Pomnik tvoj prvi — tvoja dela,
Ki vek ne vníči jih nobén!

Kot solnce se žarí nevgasno
In svet oživlja z visočín,
Svít tvojih del sijál bo jasno
In nam pomlajal tvoj spomin.

Naj grob pretkè ti gosta trava,
Nad njim naj kamen se zdrobí;
A v vek ne mrakne tvoja slava,
Tvoj duh mej nami v vek živí!

X.

Rokovnjači.

Historičen roman.

Po pokojnega Josipa Jurčiča osnovi spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

Osemnajsto poglavje.

Ko zarja pripelje beli dan,
Končana je sodba — —.

Boris Miran.

Na severnej strani hriba, ki se vzdiguje nekoliko nad Samoglavino, zravnan je svet v malo planoto; po peščenih njenih tleh raste osat in bodóča neža, tu in tam pa okleščeno in osmučeno brinje.

Sredi te planote stoji še dandenes velikansk hrast, čigar spodnje veje ponové še vsako pomlad zeleno svojo opravo; visoki vrh pa se je uže zdavna posušil, in le še gole njegove rogovile štrlijo kvišku.

Tukaj se je ustavil ono noč Obloški Tonček prišed s svojim jetnikom in s spremljevalci čez hrib.

Vêrnazz se je onemogel zgrudil na tla, a roparji so ga molčé obstopili ter čakali prihoda tovarišev, kateri so s težkimi kosami počasi lezli po rebri gori.

„Kaj pa bomo ž njim?“ vpraša poluglasno jeden pajdašev Tončkovih, ter pokaže tajnika.

„Ne vem!“ reče ta porogljivo, „Groga ga hoče imeti, in kakor se mi dozdeva, božal ga ne bo.“

Vêrnazz teh besedij ni čul.

Trajalo ni dolgo, da so prisopihali tudi drugi rokovnjači gori na planoto. Groga je bil zadnji.

Ukazal je poluglasno postaviti kovčege z denarji na kup, in potem velel dvema rokovnjačema prižgati baklje.

Vsi so ga molče ubogali; zadnjemu povelju ugovarjati tudi ni bilo povoda, kajti tu gori so bili roparji za to noč popolnoma v varnosti.

Ko sta razsvetlili dve baklji prizor, stali so roparji vsi v krogu pod košatim hrastom, v sredi mej njimi pa njih glavar; a pred njim na tleh je na pol ležal, na pol čepel njih jetnik ter plaho oziral se po groznih, očrnjenih obrazih.

Tudi Groga je težko sopel; pa ni bil utrujen; strast ga je tako razburila, da ni niti opazil, niti se domislil, da dveh tovarišev ni tu, da so jih pustili na cesti v rokah povračujoče pravice, katera ju ne bode več izpustila. Rokovnjači stoječi okrog pak so skoro radovedno čakali, kaj se ima sedaj goditi; kajti vse to bilo jim je čisto novo in nenavadno, in tolmačiti si niso mogli, kaj hoče njih glavar s tem Francozom.

Nekoliko trenutkov bilo je vse tiho v krogu. Groga se je ozrl še jedenkrat hitro po tolpi in potem dejal osorno pa z zamolklim glasom Obloškemu kobilarju, kateri je še vedno stal za jetnikom in držal vrvico:

„Vzemi mu zamah iz ust!“

Oni vzdigne tajnika s tal ter mu odveže ruto, katero mu je bil prej čez usta zategnil.

Tajniku sta se šibili koleni, ko je stal sedaj pred rokovnjaškim glavarjem, in je ta uprl svoj divji pogled vanj.

Zablisknilo je pa tudi nekaj groznega v tem pogledu, in tajniku je bilo, kakor človeku, ki je videl uže jedenkrat nekaj tako divjega, groznega, a ne ve takoj, kje in kedaj. Pa mislil tudi ni o tem dalje nego dejal je sedaj, ko mu zamah v ustih ni branil več govoriti, kar bi bil dejal vsak v takem položaji:

„Pustite me! Kaj hočete? Vse vam dam, kar imam, pa pustite me; saj vam nisem nič hudega storil!“

A komaj je izustil zadnje besede, stopil je Groga za korak bliže. Široki plašč zdrknil mu je z ram; z glave in z obradka pa sta mu padli lasulja in ponarejena brada.

„Nič hudega storil?“ sikne mej zobmi; „ali me poznaš, pes?“

Vêrnazz je odgovoril z glasnim, grozepolnim vikom ter se je opotekel nazaj. Zrl je v glavarja, kakor bi stala sama pošast pred njim, in še ustna bila so mu bleda kakor zid.

„Basaj, ti si!“ zajecal je s tresočim glasom.

„O ne, nisem Basaj!“ reče oni bridko, a vender z naglasom, ki je prićal o demoničnem veselji, katero je dvigalo glavarjeve prsi. „Basaja ni več! Ne veš li, da si ga ugonobil? Ta, ki stoji pred

teboj, je Groga, rokovnjaški glavar, kralj v svojem kraljestvu! Glej, ti si ga naredil, kar je sedaj, in nocoj ti hoče plačati kos svojega dolga! Tri dni in tri noči nisem zatisnil očesa, da ne bi izgubil ni jedne urice veselja, ko sem čakal najinega snidenja; in ako tudi uže dolgo ne, molil sem sedaj, da se ne pogrezne svet prej, predno se midva ne srečava. In sedaj si moj, lopov ti pasji! Ali veš, kaj je to, — da si moj, — moj!"

Tajnik ni odgovoril besedice; vrtelo se mu je v glavi in strah mu je šibil koleni; vedel je in pri vsakej besedici Grogovej je čutil, da tukaj zanj ne bode usmiljenja.

Groga je nekoliko trenutkov umolknil in zrl v svojega jetnika kakor zver, ki se hoče napiti žive, gorke krvi.

Obrnil se je potem k svojim ljudem, ki so bolj radovedni, nego osupneni stali okrog.

„Možje!" ogovoril jih je osorno, „dober večer smo zadeli denes; denarja obilo in pa tega lopova, ki mi je ljubši, nego denar! Vsak bo dobil svoj delež, vsak po zaslugi, kakor vedno. A jaz denarja nečem; razdelite si ga mej seboj; jaz hočem zase samo tega-le!"

Rekoč pokaže jetnika, katerega je pretresel mraz po udih pri zadnjih besedah rokovnjačevih.

„Pa potrpite malo možje," nadaljuje glavar „povedal vam bom, zakaj si želim tega-le, zakaj ga imam rajši, nego tisti denar tam v kasah."

„Nekaj let je uže, kar sem pri vas — in nihče ne vé, od kod sem prišel k vam. Pa vidite, jaz sem bil prej gospod, žlahten gospod, in bil bi to še dandenes. Pa glejte, ta vrag, katerega smo ujeli nocoj, ta me je le hotel pokopati, ugonobiti, ker si je želel mojo nevesto. In ugonobil me je! Zaradi tatvine, katere me je on po krivem obdolžil, — možje, vi mi verujete, da je bilo po krivem, ker mi mej seboj se resnične tatvine ne sramujemo, — zaradi tatvine so me po krivem obsodili in potem, — trebalo je vojakov, — utaknili so me mej vojake. Ta lopov bil je moj poveljnik. Zapeljal je mojo nevesto in mene je trpinčil tako, da sem ušel, da sem dezertiral. Od tedaj pa sem bil vaš, od tedaj sem Groga, rokovnjaški glavar, — volk, kakor vi, kateri se skriva po brlogih, da ga ne zasači lovec birič!"

Zadnje besede Grogove so rokovnjače, kateri so doslej le bolj radovedno poslušali, močno razburile. S pestmi in gorjačami žugali so jetniku.

„In ti, pes, povej, ni li to resnica?“ obrna se Groga k tajniku.

Isti je stal s povešeno glavo pred njim ter molčal.

„Vi ga sodite, jaz ga ne bom!“ reče glavar.

Za trenutek postalo je zopet vse tiho v kolu; tajnik pa je plaho zrl po divjih, očrnjenih obrazih svojih strašnih sodnikov.

„Obesimo ga!“ reče hladnokrvno Tomaž Velikonja in pogleda vprašaje okolo.

„Da, da, obesimo vraga!“ vskliknejo drugi ter obstopijo tajnika.

„Milost, milost! Ves svoj denar, vse vam dam, samo izpustite me!“ kriči isti, ter pade na koleni.

„Nesi ga s seboj, tisti svoj denar, mi imamo druzega dovelj!“ rohni Obloški kobilar in potegne onega zopet kvišku.

„No, Kozobrin,“ kliče Velikonja, „ti si jedenkrat konjederca služil, zato boš tudi obešati znal!“

Deset minut pozneje ni bilo žive duše več pod hrastom. Na spodnjej debelej veji pa je viselo mrtvo truplo Vêrnazzovo. — —

Zjutraj za rano, — za Volčjakom je zarja rudečila nebo, — prignal je Slabotinov pastir čedo ovac na pašo na grič za Samoglavino. Prišed mimo hrasta, ogledal je s silnim strahom obešenega oficirja.

Popustivši čedo samo, tekel je preko rebri navzdol proti Št. Ožbaltu in našel tam še francoske vojake, odpravljajoče se na pot v Ljubljano, ter naznanil jim, kar je bil ugledal na gori.

Pol ure pozneje prepričal se je poveljnik one čete o resnici pastirjevega naznanila in je potem naglo preiskal še bližnjo okolico, zlasti pa Samoglavino. Tam pa je našel kos razbitega kovčega, v katerem so bili Francozi pripeljali prešnji večer denar, in katerega je bil Samoglav pozabil požgati.

Uklenili so tudi njega, in kmalu potem drdrala sta dva voza z jetniki in njihovimi stražniki po cesti proti Ljubljani.

Devetnajsto poglavje.

> Pač zdihovala si po meni,
> Stezála blede mi roké;
> Oj pridi, pridi, sin zgubljeni!
> Da te pritisnem na srce!
>
> Boris Miran.

Kakih deset dnij pozneje bilo je v Gavričevej hiši v Kamniku vse narobe. Prejšnjega popoludne praznovala se je poroka Kolovškega oskrbnika z lepo Reziko, in svatovanje trajalo je v pozno noč, dokler

mladi mož ženice svoje ni bil odvêdel na novi dom, na Kolovec. Denes pa prišla sta zopet nazaj na prvi pohod k staremu očetu, in v ožjem krogu obhajalo se je, — tako rekoč, — v novič svatovanje.

Navzočni bili so vsi domači in pa Poljakova mati, katera je bila došla prejšnji dan k sinovej poroki ter ostala še par dnij v gostoljubnej sodnikovej hiši. Razen nje bil je tudi komisar Mulej tu, ki je bil uže od nekdaj dober prijatelj Gavričev.

Pogovor sukal se je večjidel, kakor sploh posodi v zadnjih dneh, o groznem hudodelstvu v Črnem Grabnu, katero so po vsej pravici pripisovali strašnej rokovnjaškej zadrugi, akoprem preiskava do sedaj nič natančnega o tem ni razjasnila. Sploh se je ista vršila tajno in pri vojaškem sodišči v Ljubljani, in Poljaka so bili do sedaj le jedenkrat v Ljubljano povabili, da je tam izpovedal natanko svojo prejšnjo kombinacijo o možnem napadu na francosko kaso, katera kombinacija se je le predobro uresničila.

Jetniki niso izpovedali ničesa. Vedeli so skoro, da jim ne bi vse nič pomagalo, in zato tudi drugih tovarišev niso hoteli ovajati. Zato so bili Francozi pa tudi na čisto napačnem sledu, ter so po Črnem Grabnu lovili in zapirali kmete, češ, teh je bilo gotovo nekaj navzočnih pri onem roparskem napadu.

To ravnanje pa je natančno in plodovito preiskavanje bolj oviralo, nego pospeševalo.

Poljak je imel svoje prepričanje o tej stvari, a od onega dne, ko je bil s komisarjem na Paleževini, ni govoril več tako rad in tako pogosto o rokovnjačih, in še celo, ko so mu dali od vlade par vojakov na Kolovec na razpolaganje, da ujame kakega onih roparjev, lotil se ni s posebnim veseljem tega dela, in tudi do sedaj še ni bil prav nič dosegel.

Po obedu pri sodniku vstali so gospodje in šli na kratek sprehod iz mesta; Poljakova mati in mlada njena sinaha ostali sta doma.

Stara gospa Poljakova bila je izobražena, blagodušna žena, naravnega, skoro priprostega vedenja, katero si je takoj pri svojem prihodu pridobilo srce mlade neveste, tako da sta uže zdaj, ko sta se komaj poldrugi dan poznali, občevali odkrito in zaupno, kakor mati in hči.

Govorili sta denes, in to je čisto naravno, največ o Štefanu. Jednej kakor drugej bil je vender on najdraže, kar sta imeli na svetu.

„Ah, mati, glejte, niti Vi niti Štefan mi še nista povedala nič o drugem Vašem sinu; pisali ste mi o njem, pa tako, da nisem vedela, je li še živ, ali mrtev. Oh, mati, nikari ne bodite hudi, ako sem Vas žalila s tem vprašanjem!“

Tako ie pričela mlada žena po kratkem premolku, ki je bil nastal v njijinih pogovorih, ter je tako boječe in skrbljivo sklenila svoje vprašanje, zapazivši, da je pri prvih njenih besedah tugepoln izraz prevlekel materino lice.

„Ne, ne, Rezika!“ reče straa gospa, „kako morem biti žaljena? A ta spomin me vselej pretrese, dete moje! Verujem, da s teboj Štefan o tem ni hotel govoriti, pa vedeti moraš! Tudi Štefan ti bo o priliki vse povedal, kar mu je znano. Žalibog, da on o tem tako malo gotovega vé, kakor jaz.“

Rekoč je starka sklenila roki in pogledala z mokrim očesom skozi okno tjà čez šumečo Bistrico proti strmej gori onokraj nje, kjer se je lahka megla polagala čez gosto gabrovo grmovje.

„Pustiva te žalostne spomine, mati! Žalostni morajo biti, to vidim, — torej pustite jih mati! Štefan mi bo vse povedal!“

Pri teh besedah se oklene Rezika matere; a ta jo bridko smehljaje zavrne ter deje:

„Bolje bode, ako ti jaz povem vse; s Štefanom o tej stvari tudi nisva jednacih mislij; zato ga pozneje lehko vprašaš, in potem boš sama sodila!“

Mlada žena ni dalje ugovarjala; sedla je zopet na stol k materi.

„Kakor veš,“ pričela je starka svoje pripovedovanje, „omožila sem se jaz z očetom tvojega moža kot vdova. Štefan je sin moj iz druzega zakona. Prvi moj soprog, in to ti je tudi uže znano, bil je general Basaj. Rodil se je tu blizu Kamnika, bil je namreč kmetskih staršev sin iz Komenda; omožila sem se, stara uže skoro štiri in dvajset let, a moj soprog uže več nego dvakrat toliko. Umrl je, ko je bil moj sin še jako mlad in zapustil nama je toliko, da sem brez skrbi živela, in sina Ferdinanda lehko dobro vzgojevala. Imela sem ono malo posestvo na Spodnjem Štajerskem, kjer še sedaj vedno bivam, in tam seznanila sem se tudi z inženirjem Poljakom, kateri je postal drugi moj soprog. Štefan, sin njegov, je osem let mlajši od svojega polubrata Ferdinanda. Ta je moral kmalu v šole in postal je iz svojega veselja in nagiba inženir. Bil je v raznih službah in koncem bival je nekaj časa v Celji. To je bilo pred desetimi leti.

Obiskoval me je večkrat, — postala sem bila namreč zopet vdova, in drugi sin moj, Štefan, učil se je še na Dunaji, — a na jedenkrat zgodilo se je nekaj strašnega in od tedaj svojega Ferdinanda nisem več videla."

Umolknila je pri teh besedah ter obraz zakrila z rokama. Tudi mlada žena je čutila, da morajo biti to bridki spomini, ki pretresajo mater.

Čez nekoliko trenutkov nadaljevala je stara gospa:

„Moj sin Ferdinand je bil v vseh svojih podjetjih jako samostalen in svojevoljen, tako da tudi meni o mnogih premembah, katere je glede svojega službovanja sklepal in izvrševal, ni besedice prej naznanil. Tako sem tudi še le po okoliših zvedela, da se je moj sin s hčerjo nekega nižjega uradnika v Celji zaročil. Čakala sem od dne do dne poročila od njega o tej zadevi, a niti pisma niti njega ni bilo. Kar mi prinese Štefan, ki se je ravno vračal z Dunaja na počitnice, grozno novico, da so Ferdinanda v Celji zarad tatvine zaprli. Dejali so, da je ukral prijatelju svojemu, nekemu nadlajtnantu Brnjaču pet sto tolarjev, in te so vsled hišne preiskave v njegovej shrambi našli. Tudi Brnjač je pričal proti njemu. A vender ga niso obsodili, ampak, — saj veš ljuba moja, ali spominaš se morda še malo, kako silno so potrebovali pred desetimi leti vojakov, in kako so vse pobirali, kar so mogli, kajti Francoz je stal pred durmi, — in tako so tudi mojega Ferdinanda brez sodbe, ali je kriv, ali ne, uteknili mej vojake, in moral je na Laško. Čez tri mesece pa prišla je zopet vest o njem, in še hujša, nego druge; dezertiral je, lovili so ga povsod; od onega časa pa nisem čula besedice več o njem, in tudi denes še ne vem, je li še živ, je li mrtev. Ali naj bo, kar hoče, ljubim ga še tako, kakor nekdaj, in ko bi ga še jedenkrat videla, stisnila bi ga k sebi z vso ljubeznijo, da bi moral pozabiti vse bridkosti in nesreče, ki jih je prebil do sedaj! Ljuba moja, jaz nikdar nisem mogla verovati in še denes ne verujem, da je Ferdinand kriv onega zločinstva!"

Solze so se udrle materi čez lice, ko je končala svoje pripovedovanje. In tudi mlada njena sinaha svojim ni mogla ubraniti.

„Pozabite te spomine, ljuba mati!" reče Rezika po kratkem premolku, ter sede bliže k materi.

Kaj bi jej mogla tudi druzega reči? Vedela je pa tudi sama, kako malo pomaga takov svet.

Starka je utešila svoje solze. Toliko let bila je uže žalovala, — in vsaka žalost je vender le v početku najbridkejša.

Govorili sta še dalje časa o raznih rodovinskih stvareh, in še le, ko so se vrnili gospodje s svojega sprehoda, zbrali so se vsi na Gavričevem vrtu v popoludansko zabavo, katere so se udeležili tudi še nekateri drugi sodnikovi prijatelji.

Oskrbnik je bil jako dobre volje in je skoro razdražen vstal, ko mu pride dekla naznanjat, da ga zunaj čaka neznan človek, kateri hoče po vsej sili ž njim govoriti, ter se ne da odpraviti.

Trajalo je precej dolgo, da se je vrnil Poljak na vrt. Prišel pa je tako bledoličen, da mu je mlada žena tekla naproti, ter v neznanih skrbeh vprašala, kaj se je zgodilo.

„Nič, nič,“ reče oskrbnik, „domov morava kmalu, pa tako, da se drugim ne bo čudno dozdevalo! Le mirna bodi, glej, do sedaj še nihče ni zapazil, da sem bil zunaj; pa tudi nečem, da vedo drugi o mojem hitrem odhodu!“

„Pa kaj je vender!“ vpraša Rezika, „ali se je kaj hudega zgodilo?“

„Bog varuj!“ zavrne on, „ako uže hočeš vedeti, povem ti, pa molči drugim; rokovnjače bomo ujeli nocoj; če ne vseh, pa vsaj nekaj glavnih rokovnjačev!“

„Oh moj Bog nebeški, uže zopet ti ljudje!“ vzdihne mlada žena, „pa ti mi ne pojdeš lovit jih, Štefan, ti nikakor ne smeš! Obljubi mi!“

Pogledala je tako proseče!

„Ne, jaz ne pojdem,“ deje on; „pa sedaj se vrniva k družbi, da ne bodo vsi opozorjeni, kaj imava mej seboj! A nocoj morava domov. To se pravi, Rezika, ti lehko tu ostaneš; jutri pa pridem pó-te!“

„Kaj pa misliš, Štefan?“ odgovori ona, „jaz grem s teboj!“

V tem sta se vrnila k družbi. Poljak je imel na lici zopet prejšnjo zdravo barvo, tako da nihče kake premembe ni mogel opaziti.

A nekoliko razmišljen bil je vender, in tudi soproga njegova.

Mati pogledovala ga je parkrat skrbljivo, a on jo je znal skoro instinktivno z razgovórom umiriti.

V tem nastal je mrak, in mala družba pričela se je razhajati.

Tudi Poljakov voz čakal je uže pred hišo in kmalu potem vozila sta se mlada zakonska proti domu.

Mati oskrbnikova pa je ostala nocoj še v Kamniku pri sodniku.

Dvajseto poglavje.

Kaj sta se stisnila?
Kaj sta si zmislila?
Narodna.

Istega popoludne sedela sta v Jošt Vlagarjevej krčmi dva pivca, oba znanca naša. Prišla sta tja skoro ob jednakem času, čeravno od nasprotnih stranij in pila sta skupaj iz jednega kozarca.

„Torej Vi ste se naveličali naše družbe!“ reče dolgi suhi mož, ki je sedel s hrbtom proti vratom, ter postavi kozarec pred svojega soseda, sedečega na konci mize. „Tri sto griv, to je pa vender čudno, da bi jeden od nas kar tako meni nič tebi nič odhajal, in posebno zdaj, ko so nas začeli brcati! — Tristo lišajev, jaz bi bil tudi rajši tam kod na Laškem in bi kobile predajal, kakor pa tukaj oprezoval in čakal, da me kak hudičev birič prime za vrat.“ Rekoč udari nejevoljno s svojo koščeno pestjo po mizi.

Mali, starikavi sosed njegov, opravljen po gosposko, odskočil je ter plašno branil onemu: „Tiho, tiho bodi, Tonček; ali hočeš, da nama uže sedaj kdo stopi na pete? Ne razbijaj vender!“

„Kdo bi ne razbijal, tristo kopitov! Če pomislim, da ne velja za vse jednaka pravica! Vi hočete zdravo kožo in polne žepe odnesti, nas naj pa obešajo, če hočejo, kaj ne? Sakra-miš! Jaz pravim, da ne pojdete od tod!“

„Lepo te prosim, ne razgrajaj tako! Okna so tudi odprta, in kaj veš, kdo lazi tod okolo!“

To je tudi Obloškega kobilarja, — bralec ga je gotovo uže spoznal — malo ohladilo.

Pogledal je pazno po odprtih oknih in potem stopil jih zapirat.

Ko prisede zopet k mizi, deje bolj mirno: „Povedite mi vender, ali Vas je Groga poslal proč, ali hočete sami iti. Morda greste v drugo službo, ker Vas je Brdski dohtar zapodil?“

„Groga me je plačal in mi dejal, naj grem, kamor hočem; on me ne bo več potreboval!“ reče pisar Rakovec, kajti ta je bil drugi gost, — in zategne potuhneno ustni.

„A-ah, tako!?“ šepne kobilar ter zamišljeno gleda k tlom.

„Pravil mi je tudi, da pride celo krdelo vojakov v Kamnik, in da tam gori v Bistrici tudi ne bo več tako varno, kakor do sedaj!“ nadaljuje pisar in izpod na pol zaprtih trepalnic pazno gleda svojega nasprotnika.

„O ti konjska skušnjava!“ kolne Tonček, ki je bil očividno uže precej pil, „jaz naj pa zanj babe lovim, on pa morda misli — —“

Končal ni svojega govora, kajti pisar prestregel mu je besede z naglim vprašanjem: „Kaj? Kakšne babe?“

„E, tisto punico Mozolovo, ki še ne ve, kje se kuri jajce utiplje!“ godrnja Obloški kobilar.

„Kaj pa je s tem dekletom?“ vpraša nekako silno pisar.

„Naročil sem jej denes, da naj počaka Groge tam v gozdu nad Mozolinovo! Šema ti, stara!“ obrne se jezno k pisarju, „kaj pa vprašaš tako prokleto neumno; kaj si uže pozabil, da vsi za babami lazimo, dokler moremo? Pa kaj to! Meni se nekaj druzega sanja!“

Konjski mešetar naslonil je glavo v ob roki in zrl srpo na debele drobtine kruhove, ki so ležale po mizi, in po katerih so se pasle muhe.

Preko pisarjevega lica šinilo je pri zadnjih besedah Tončkovih neko zlobno veselje.

„Meni se tudi nekaj sanja!“ deje po kratkem premolku.

„Kaj?“ vpraša Tonček, glavo vzdignivši.

„Morda isto, kar tebi!“ reče pisar hladno; „kaj misliš, da nisem videl, kako je Groga denes spravljal vse svoje reči, denar in drugo? Groga vam bo ušel, to ti pravim, in pustil vas bo na cedilu, tebe in vse druge; oh, ti boš še pomnil mojih besed!“

Kobilar je malo prebledel; bil je nekoliko pijan, a besede pisarjeve, katere je isti tako resno govoril, zdramile so ga popolnoma. Vstal je in šel počasi k vratom, ter pogledal v vežo, ni li krčmarja ali kakega druzega tamo. — Zunaj ni bilo žive duše.

Tonček je zaprl duri in vrnil se zopet k mizi.

„Malo prej se je ta stari lisjak, Jošt, potikal tu zunaj,“ reče bolj tiho pisarju, „pa sedaj ga ni; menda je odšel, ka-li? Temu zlomku ne zaupam nič več, kakor hrvatskej kobili; oba je treba od sebe tiščati. In ta vrag nosi vse Grogi, kar zve od nas; ušesa pa ima, da več sliši, nego človek govori!“

Pisar je pazljivo pogledal po izbi, da li ne bi kdo tičal skrit v kakem kotu. V vsej izbi pa razen dveh miz in nekoliko stolov ni bilo druge hišne oprave, da bi se kdo zanjo skriti mogel; zato se starec zopet mirno obrne h kobilarju ter reče:

„Veruj mi, da vas bo pustil! In kdo vé, ali ne misli še kaj hujšega!“

„Kaj pravite? Kaj nam pa more? Hudič, saj je to dovelj, da svoj vrat nese na suho, nas pa pusti v čobodri!“ rohni Tonček.

„Jaz le pravim, da je Groga zvit, kakor star lisjak, ki uže deset let kure s pragov pobira! Pomisli le, da on časi še to vé, kar se ti je sanjalo; — če si namreč slepariti hotel.“

Obloški Tonček je povesil glavo; spominal se je, da je Groga časi res več vedel, nego je bilo njemu ljubo.

Pisar je videl, da kobilar molčé pritrjuje njegovim besedam in zato je zadovoljno ter svojega nasprotnika izpod na pol povešenih trepalnic opazujé nadaljeval: „Mi tudi ne vemo, ali néma on zaveznikov mej tistimi, ki nas lové, mej višjo gospodo! Kaj misliš, ali ni to mogoče?“

„Skoro!“ pritrdi óni zamišljeno.

„In tako se lahko zgodi, da vas vse lepega večera pograbijo, njega pa puste lepo v miru ter mu dade priliko, popihati jo kam čez mejo; na Štajersko tako ni daleč, in Avstrijci se bodo prokleto malo brigali za take ptičke, ki so francoske kase praznili.“

„Vrag konjski naj vzame Vas in Vaše prorokovanje,“ kolne Tonček; „pa meni se vedno bolj dozdeva, da pravo mislite; in čakajte, morda jo Groga še nocoj pobriše, kajti naročil mi je za tisto Mozolovo punico, naj jej izrečno zabičim, da bo nocoj pripravljena!“

„Vse je mogoče,“ reče pisar hladno.

„Kam naj grem pa jaz? Na Avstrijsko ne smem; tam na Štajerskem imajo še nekaj neumnostij zapisanih o meni in vrag jih je dal, da bi me pustili kar tako v miru.“

„O Grogi imajo tudi še nekaj zapisanega,“ misli si starec, a tega ne zine.

Sedela sta nekoliko časa molčé pri mizi; pisar je dal sosedu priliko, da še malo bolj premisli to neprijetno situvacijo.

Ko se mu je zdelo, da je konjar gotov v svojem prepričanji o glavarjevem begu, povzel je zopet besedo:

„Ej, skoro bi bil pozabil; ti nisi bil denes dopoludne v mestu, kaj ne?“

„Nisem bil!“ odgovori Tonček; „Kaj pa se je zgodilo? Vender niso koga naših prijeli!“

„Ne, pa nekaj je bilo razglašeno, kar je prokleto važno za vas vse; za me ni, ker jaz nisem prizadet bil pri tistem opravku v Črnem Grabnu,“ reče starec, ter naglaša posebno zadnje besede.

„Kaj pa je vender?“ sili oni, zopet malo bled v lice.

„Jaz sem kar po naključji prišel denes proti poludne na trg in sem poslušal biriča, ki je pred mestno hišo novice razglaševal; dandenes se tam tudi kaj tacega sliši, kar posebno nas briga, — ali ne, prijatelj?“

„Kaj vraga pa je klical birič?“ godrnja nestrpljivo konjar.

„Pravil je, da dobi tisti, ki naznani kaj natančnega o onih roparjih, ki so v Črnem Grabnu francoski denar pograbili in jednega oficirja obesili, — no, ti veš to bolj natanko, — pravil je torej, da dobi tisti, ki kaj dobrega pozve in naznani o tej stvari, — petsto frankov od francoske vlade; — tisti pa, ki pove, kako bi se ujel glavni vodja onih napastnikov, dobi tisoč frankov, po vrhu pa še kaznovan ne bo, če je bil sam pri tistih ljudeh.“

Kobilar je strmel v starca.

„Da, da,“ nadaljuje oni, „tako je pravil birič, in jaz bi dejal, da je stvar premisleka vredna! In vedi ga vrag! Francozi, uže vedó, da se mu Groga pravi, glavnemu vodji!“

Tonček je z obema komolcema podprl glavo in gledal krušne drobtine na mizi.

Pisar je videl, da treba izpustiti še jedno pušico, da dobi kobilarja do celega na svojo stran, in to je tudi takoj izpustil:

„In vedi, prijatelj, Groga sam vse to uže vé!“

„Sakra-miš! Sedaj pa tudi jaz ne bom čakal!“ zarohni Obloški Tonček in skoči kvišku.

Tacega je hotel pisar imeti.

„Prav imaš,“ reče pritrjujé; „treba pa bode, da hitro ravnava.“

„Kaj mislite?“

„Tisto, kar ti misliš!“

Oba sta bila v istini jednacih mislij, a nobeden se ni upal prvi izustiti jih.

„Sedi nazaj na stol in bolj tiho govori!“ veli pisar.

Oni je ubogal.

„Kolovški oskrbnik je nocoj v mestu; njega lahko takoj dobiva in on ima vojake na Kolovci. Stopiva tja h Gavriču, ti pokličeš Poljaka in mu poveš, da nocoj lehko ujame Grogo. Jaz Poljaku ne smem v bližino, kajti on me pozna in me je spravil z Brda. Torej pojdi ti, jaz pa te počakam; — pa vedi, prijatelj, vsak polovico!“

„Dobro,“ pritrjuje oni brez premisleka, a potem vender pristavlja: „Zakaj pa ne greste Vi! Če Vas Poljak tudi pozna, pa ste vender brez kazni; saj je birič tako klical — ne?“

„Se ve da; pa jaz ne vem, kje bi se ujel Groga: jaz nisem hodil še k tistej ženski.“

To je konjarja umirilo.

Dogovorila sta se še jedenkrat na tanko, kako bosta izvršila izdajstvo in potem klicala krčmarja, a ker tega ni bilo, plačala dekli in odšla.

Zunaj v veži pa je pisar za Tončkom, kateri je korakal pred njim, stisnil pesti in z nekakim vražjim posmehom zamrmral sam pri sebi: „Haha! dva ptička v jedno zanjko! Prijatelj ti ne veš, da oni ni prost kazni, ki je pomogel obešati tistega Brnjača, ki je — vrag ga vzemi! — Meni pa menda ne bo treba deliti tistih tisoč frankov, — bom uže skrbel, da jih ne bom delil s teboj!“

Pri Gavriči povedal je Tonček dekli, da išče Poljaka; pisar pa je ostal na trgu, toda tako, da ga iz hiše ni bilo moči videti.

Oskrbnik je bil vsled konjarjeve ovadbe silno razburjen; a premagal se je ter je ukazal naglo, da ostane Tonček v varstvu mestne straže, katera je bila s par francoskimi vojaki pomnožena; na Kolovec pa je poslal takoj zanesljivega moža.

Potem se je vrnil k družbi.

Pisar je dobro vedel, da Tončka ne bodo takoj izpustili, zato se tudi ni mudil dolgo na trgu; odšel je v drugo krčmo, ter vrnil se stoprav, ko je videl, da je Poljakov voz zdrdral uže iz mesta.

Potem je šel zopet k mestnej hiši in vprašal po komisarji Muleji.

Temu je bil pa Poljak uže vse razložil, a kako se je Mulej zavzel, ko mu pisar Rakovec ovadi sedaj rokovnjaškega glavarja in ob jednem tudi prvega ovadnika Obloškega Tončka. Pa ker je bil previden, obdržal je tudi pisarja v zaporu, toda ločenega od konjarja.

V tistem trenutku pa, v katerem sta naša dva poštenjaka ostavila Jošt Vlagarjevo krčmo ter izginila za voglom, priplazil se je krčmar sam po stopnjicah iz zgornje shrambe, katera je bila tik nad gostilniško izbo ter je golorok stopil ven na dvorišče.

„Čakajte, vraga!“ dejal je tiho. „Jaz vama bom spletko zmedel!“

Pobral je pred hlevom debel drenov cepec, da mu rabi za palico ter krenil ob Bistrici navzgor proti planinam.

Izginil je kmalu za gostim vrbovjem.

Jedno in dvajseto poglavje.

Der Schritt, den du gethan
Auf deiner Lebensbahn
Zum Unglück oder Glück,
Du thust ihn nie zurück,
Und seine Folgen werden
Dir zum Gericht auf Erden.
Bodenstedt.

Pri Mozolovih minéval je dan za dnevom jednakomerno, kakor v prejšnjih časih; nekoliko razlike prineslo je jedino delo na polji, katerega je bilo o tem času največ. In malo bolj hitro in mirno je postalo okrog hiše, odkar so bili strijca Blaža pokopali; kajti ta je prej robantil in zgrajal v hlevu ali na kašči, če je bil slabe volje, ali pa je uganal svoje burke, če je imel kaj okroglega v žepu, dokler ga ni Mozolka zapodila v kraj.

Sedaj ga pa ni bilo več.

Poznalo se ni, da bi ta izguba Mozolovim sezala posebno globoko v prsi; mati je parkrat govorila o ranjkem in se je s Polonico vred bridko jokala pri pogrebu, a sedaj ga ni več mnogokrat omenjala. Jedini, ki je resnično žaloval za strijcem, bil je Pavlek.

Z materjo je malo govoril, s sestro pa od onega dne, ko jej je bil v veži s pestjo zažugal, ni zinil besede.

Delal je sicer pridno na polji, a pohajal je tudi časi od doma, ter vračal se stoprv čez poludne ali pozno v noči, ne da bi komu povedal, kje je bil in kaj je počel.

Ako ga je vprašala mati, imel je vedno dovelj pametnih izgovorov, tako da ona ni dalje silila vanj.

V istini pa je hodil fant večkrat na Kolovec, kjer je bilo, kakor smo uže omenili, sedaj nekoliko vojakov, ki so preiskavali okolico, da zaslède rokovnjaške roparje. Pavlek je vedel, da so strijca rokovnjači ubili, in vedel je, da je tisti Štajerec Nande, katerega je on uže od nekdaj sem sovražil, tudi rokovnjač, in da je kolikor toliko kriv strijčeve smrti. To prepričanje je bilo popolnoma dozorelo v njem, in poleg njega neugasljiva želja, da maščuje strijca.

Hotel je kakega rokovnjača ujeti, posebno pa tistega Nandeta, ali kakor mu je strijc na zadnje dejal, Grogo, — in zato je hodil in oprezoval okolo.

Po noči pa je zaspal še le proti jutru. Več dnij uže je stražil hišo, zlasti pa sestrino okno; kajti slutil je, da ne bo dolgo, ko se

bo vrnil oni Nande kar po noči, ter se bo razgovarjal tukaj s sestro Polonico.

In kaj mu je hotel, sedemnajletni dečak, onemu krepkemu možu?

Mislil ni mnogo o tem, kaj bi storil; kajti sklep njegov je bil uže v početku gotov in priplazil bi se in udaril bi ga s kolom po glavi, da bi se oni zvrnil, ko snop!

Istega dne, ko je Obloški Tonček ovadil svojega glavarja kolovškemu oskrbniku, bil je Pavlek zopet, in sicer proti večeru, na Kolovci.

Srečal je pod gradom jednega gozdnih stražnikov, s katerim je bil znan, in jel razgovarjati se ž njim.

Pa možu se je nekam mudilo.

„Kam pa tako siliš, Matevž?“ vpraša ga Pavlek.

„Kaj zlomka vem, kaj se godi? Šimna grem klicat in potem gremo z vojaki nekoga lovit. Nocoj je prišel iz Kamnika ukaz!“

To je Pavleka silno zanimalo.

„Veš kaj, Matevž, jaz bi šel tudi z vami!“

Oni se mu posmehne.

„Pojdi, pojdi, griža ti piškava, kam boš neki hodil! In kaj nam pomagaš? Pa, meni je vse jedno, če greš; onega korporala vprašaj, ta ima zapovedovati, saj je Kranjec, — ne Francoz!

Rekoč čuvaj odide.

Pavlek je premišljeval, ali bi vprašal onega francoskega vojaka ali ne. Naposled stopi pogumno proti gradu, kjer je v vežnih vratih slonel oni sergeant, ter se mu ponudi v spremstvo.

A vojak ga je neusmiljeno odpodil; toliko da ga ni zaprl, kajti sumnjivo se mu je uže zdelo, da fant takoj ve o nameravanej ekspediciji.

Pavlek odide jezen proti domu.

Zmračilo se je bilo uže popolnoma, ko se je vlegel doma pod star drenov grm, kakega pol streljaja nad hišo. V svojej nejevolji je sklenil, da še večerjat ne pojde.

Dolgo je ležal tako v rosi, kar ga zdrami nekaj nenavadnega.

(Dalje prihodnjič.)

Drobne povesti.

Spisal Anton Koder.

I. Nosan.

V davnem času živel je v gorenjskej vasi kmetič. Vse njegovo premoženje je bila hišica iz lesenih tramov, mali vrt, na katerem je stala stoletna lipa, zelnik za ohišjem, stara kravica matoroga v hlevu in, kar je najimenitneje, suha, kljukasta, brezzoba ženica. Slabo se je godilo Nosanu, tako so namreč zvali sosedje našega znanca in vse njegove dede, ne vemo, v kateri rod nazaj. In kakor po nesreči, ali po naključji zaslužil je Nosan, da ga je po vrhu zmirjala pogostem hudomušna ženica s priimkom „Nosan nosasti“ in je vaška mladina risala z ogljem na hišne duri vedno velikanske nosove.

Premoženja in česti ljubi Bog Nosanu ni dal, le nenavadno velik nos, pravi križ božji, prinesel je sam na svet s seboj. Posledaji je bil tudi kriv, da se je stoprav v svojem štiridesetem letu oženil. Tega pa ni storil zaradi svoje modrosti in hladnokrvnosti. Ne, Nosan je deklice, tiste rudečelične, prav rad opazoval, a one so se mu vedno posmehovale, kar je on tolmačil tako, da srca nemajo pravega v prsih ali se pa možiti nečejo.

Naposled se mu sreča, če tudi pozno, nasmeje. Sosedova brezzoba Mina se sem ter tja pri vodnjaku z njim pogovarjati prične, in ko jej on naznani, da je nekaj tolarjev križevcev podedoval, omeni mu, da bi se lehko ženil zdaj in bi se ona možitve ne branila.

Tri nedelje potem sta bila mož in žena.

A tistih medenih zakonskih tednov Nosan ni užival.

Ko so bili potrošeni križevci, ki so mu zakonsko srečo prinesli, ni mu bilo doma živeti več. Tudi se je spomnil, da zna izrezavati umetne turničkaste pipice, iz kakeršnih pušijo Kranjci. Torej odide po svetu s pipicami kupčevat, svetovne znamenitosti gledat in križe zakonskega življenja pozabljat.

Po dolgem potovanji pride pred veliko mesto, kateremu so dejali Dunaj, in o katerem je on uže mnogo lepega slišal. Uže od daleč zagleda stražnik raz mestnega stolpa silo nosatega možička s pipicami, ter to brzo naznani vratarskemu čuvaju pri vhodu, tedaj namreč je bil Dunaj še z visokim zidovjem obzidan.

„Nosan, od kod in kam?“ vpraša osoren stražnik pri mestnih vratih našega znanca, ko hoče poslednji, kar meni nič tebi nič, čez prag stopiti.

Zdaj se prestraši Nosan. „Hudimana,“ si misli, kako me pozna ta birič ali kali, da me kliče po imenu in rine čez prag. A ko mu vratar duri pred nosom zapalne, popraska se Nosan za ušesom ter si urno odgovor izmisli.

„K presvetlemu cesarju pipico nesem, ki so jo naročili minulo leto pri meni, ko so se čez Kranjsko vozili, in se uže gotovo jeze, da sem tako dolgo odlašal,“ povzame zopet Nosan turničkasto pipico mej prsti vrteč.

Zdajci se, kakor bi strelil, mestna vrata odpro, vratar se mu globoko prikloni, ter se boječ opravičuje zaradi vprašanja, ker ni vedel, da ima takovega umetnika pred seboj.

„Uže dobro,“ misli si Nosan. „Na pravega sem naletel, da so Dunajčanje tako nespametni ljudje, nisem vedel; okoristil se bodem z vami, da mislite vse žive dni na kranjskega Nosana.

„Za denes Vam odpuščam,“ pravi posled Nosan vratarju. „Prihodnjič, ko zopet cesarja obiščem, gorje Vam, če se primeri kaj jednacega,“ nadaljuje potem in pristavlja: „Vender, ker prej nisem cesarju pisal, da pridem, niso mi svojih kočij naproti poslali in jaz sem prvič na Dunaji. Izpremljevalca potrebujem in lepo čast imate, priti do cesarja z menoj, če hočete.“

Vratarju oči od veselja zažare. Take sreče ni pričakoval. Urno se v praznično obleko obleče, Nosanu z vinom in jedjo postreže in po vrhu za svoj zadnji denar kočijo za gosta najame. Tako se odpeljeta v mesto.

Ko zagledajo Dunajčanje ubozega kmetiča z velikanskim nosom v svetlej kočiji poleg mestnega vratarja, čudijo se na glas in privabijo silno množico gledalcev. „Vidiš ti cesarski vratar,“ pravi zdajci Nosan, ki je vse ljudi na svetu tikal, svojemu izpremljevalcu, „kako me časté meščanje! Še za svojega ministra bi me izvolili, ko bi vedeli, da sprejmem takovo službo.“

Vratar si kar dihati ne upa od samega strahu, videč, s kakovo imenitno osobo se vozi. Le z rokami miga gledalcem, naj prostor delajo kočiji.

Tako pridirjata pred cesarsko palačo.

Ondu vojaki, ki so noč in dan na straži pri cesarji, urno zgrabijo za orožje v znamenje česti, mirno kakor stena stoje in na Nosana gledajo, misleč, ta mora kaj posebnega biti, ki se k cesarju vozi in ga toliko gledalcev spremlja.

Cesarjev dvor je res iznenadjen od tolikega hrupa. Strežaji dirjajo kakor brez uma sem in tjà, ko jim pove Nosan, da mora nemudoma k cesarju zaradi neke pipice. In kako je ponosen, ko čuje šepetati okrog stoječe: „Nosan, nosan, glejte, kakov nosan.“ Vraga, misli si, moja starka doma me obera tako nepriljudno, ves Dunaj pa me pozna in spoštuje, kaj tacega mi ne sme storiti več.

Zdajci pripeljejo Nosana v predsobo k cesarju ter mu naroče, naj čaka, da ga pokličejo cesar sami. Poslednje se je nespametno dozdevalo Nosanu.

Tudi mu je bilo neprijetno v visokej dvorani, jednakej cerkvi, in ker je pušil iz male pipice, si niti pljuniti ni upal na tla z bagrom pogrnena. Zatorej, kaka dva pota urneje dim potegne, kuštrave lase poravna in kar naravnost, trkati ni bil vajen, vrata cesarjeve sobe odpre.

Cesar je ravno pri zakurjenej peči sedel, nekaj čital in na pol pogoreno smodko pušil.

Nosanov kvedrasti čevelj ga vzdrami.

„Kaj hočete in kdo ste?“ vpraša čudeč se cesar, ko zagleda nosatega kmetiča prej seboj.

„Čudno je to, kaj ste tujec na Dunaji, da me ne poznate? Mestni vratar in ves Dunaj, le poglejte skozi okno, klical me je po imenu in me sem k Vam spremil, da Vam podarim kranjsko pipico, ker tako kar v golih ustih tobak pušiti, kakor Vi, ne more biti baje zdravo.“

Izgovorivši poda Nosan leseno pipico cesarju ter mu hvali lepo delo in povrhu mu še tobačen mehur pomoli, češ, naj si kar natlači jedno, pa bode skusil sam, da je resnica, kar pravi. Cesar iznenadjen od take naivnosti in predrznosti, nasmeje se, vzeme pipico, pol pogoreno smodko v njo vtakne in dalje puši.

Ker je bil jako varčen, preračuni tudi, koliko si on in vsi njegovi prebivalci lehko prištedijo na leto, če si takove pipice omislijo.

Nosana potem dobro pogosti, ponudi mu mošnjo cekinov in ga v zlatej kočiji do mestnih vrat spremi.

Ko prideta na ulice, je ondu taka gnječa, da še nikedar, kajti vratar je pozabil za Nosanom mestna vrata zakleniti in ljudstvo je od same radovednosti pridrlo zaradi tega kakor povodenj v mesto. „Vidite gospod cesar, to ljudstvo je le zaradi Vaše pipice tukaj in zaradi mene, povejte jim o kranjskih pipicah in moje delo pohvalite!“ naroča Nosan cesarju. Cesar mu obljubi poslednje in Nosan ga za to na svoj dom povabi, ko bi se še kedaj po Kranjskem vozil.

Potem je baje Nosan srečno s svojo zakonsko polovico živel; gorenjske turničkaste pipice pa so od istega časa imenitne, odkar je Nosan Dunajčane s pipico za nos vodil.

II. Emona in Ljubljana.

Ko je slavni Jazon več stoletij pred rojstvom Kriščevim ob bregu sedanje Ljubljanice nekdanjo Emono zidal, ponudi se mu za težaka star, suh možiček, Škrat po imenu. Jazon pa ga osorno odvrne, meneč, da ima svojih junakov na izbor, in da tujih delavcev ne potrebujejo.

Razžaljeni starec se odurno nasmeje, odide v gore in od tam v treh dneh za pasom toliko skal k bregu nanosi, da naraste iz njih sredi Jazonovega zidanja cela gora. Zopet v treh dneh sezida sam na tej višini trden grad in zasmehuje izza zidovja poteče se Jazonove junake.

Le ti ga pozovejo na dvoboj, a slednjega zadavi on v malo trenutkih.

Jazon se prestraši od take nenavadne moči suhega možička, sprijazni se zopet ž njim ter mu izroči potem mestno zidanje.

Škrat je zadovoljen, a izgovori si za plačo, da si sme izbrati za se ime bodočega mesta. Jazon mu poslednje slovesno obljubi. V malo tednih dovrši pritlikavec delo in potem se praznuje velika slovesnost na čast slavnemu mojstru, pri katerej se ima krstiti tudi novo mesto.

Svečanost se vrši na lepo okrašenih čolnih in Jazon pripelje s seboj tudi svojo zaradi krasote daleč slovečo hčer Emono, mlado junakinjo. Ko prikipi veselje do vrha, povzdigne nekoliko vinjeni Jazon čašo in napije gostom:

„Vse moje veselje in sreča je moja Emona, da jej zagotovim neumrjočnost v zgodovini, imenujem to novo mesto za vse čase E m o n o.

Glasno zazvené čaše pri tej napitnici, vse čestita mladej junakinji. Mojster Škrat pa govori drugo napitnico: „Naznanjam vam, dragi junaki, da se pororočim jutri z mlado Emono. Slovesno ste mi obljubili, da si smem zbrati za plačilo ime novega mesta, Emona naj živi!“

Izgovorivši, objame svojo nevesto, posadi jo v najlepši čoln in odpluje, kakor blisk po Ljubljanici navzgor.

Junaki se spogledajo, Jazon prebledi in se stoprav zdaj spomni svoje nepremišljene obljube. Nepopisljivo srdit zbere vse svoje junake in vesla za odvedêno Emono, kajti brez nje mu ni živeti več.

A kako se začudi, prišedši do sedanje Vrhnike, ko zgine nenadoma voda pod zemljo, kajti nihče drugi ko Škrat, ki je pravi čarovnik, jo je očaral. A poslednje ne zadržuje Jazona.

Čolne popusti, vso svojo vojsko zbere in hiti peš za roparjem svoje ljubljene Emone.

Uže ga dohiti po dolgem trudu. A glej zopet se pretrga voda, katere sled je našel in bežečemu paru se odpre gora, kakor silen grad in se zopet zapre, da vojska ne more za njim.

Deset dolgih let oblegajo potem Jazonovi junaki goro in čakajo odvedêne neveste, a zastonj.

Le sem ter tja v viharnih nočeh čujejo v gori mili jok in klic na pomoč izpod zemeljske ječe. Več stoletij ni bilo čuti več o nesrečnej Emoni in vsi Jazonovi junaki so uže pomrli ali pali v boji proti Rimljanom, ki so si priborili slovenske dežele.

Stoprav ob Kriščevej smrti, ko so se na božje povelje grobovi in gore odpirale, bila je rešena Emona iz gorske ječe, sicer prekrasno opravljenega gradu, ki je bil odprt odslej vsemu svetu in to je sedanja P o s t o j i n s k a j a m a.

Emona je bežala v nekdanje svoje mesto nazaj, katero so pa blagi meščanje v znamenje veselja in strahu, da bi ne zahteval več Škrat Emone nazaj, prekrstili v belo, ljubljeno Emono ali b e l o L j u b l j a n o.

III. Kako je Bóg učitelja ustvaril.

Ker sta Adam in Eva jabelko prepovedanega drevesa jela, spodil ja je angelj z gorečim mečem iz raja. In ko sta uže dolgo v potu svojega obraza obdelovala zemljo, ki jima je le trnje in osat rodila,

smilita se Bogu in on sklene njijinim obilim potomcem izbrati učitelja, ki bi jim z modro besedo lajšal življenja težave in povzdigoval njihov duh nad zemeljsko krtino, kažoč jim, kaj je pravo, dobro in blago.

Zaradi tega zbere pod goro Sinaj najbolj modre in pobožne može ter jim pravi:

„Možje, prepričal sem se, da hudobija in nevednost polni vso mojo zemljo. Ker želim, da bi bili vsi moji rodovi izveličani in tudi uže na svetu srečni, hočem jim izbrati moža, ki oznanja mojo voljo vsem mojim otrokom.

„Da pa spozna svoj sveti poklic in dolžnosti svojega stanu, mora prej potovati na to goro Sinaj, kjer sem sezidal deset znamenj, na katerih je zapisanih deset zapovedij dobrega učitelja. Kdor izmej vas pride na vrh gore, prebere vse napise in je potem zadovoljen s takovim stanom, isti je mož, kakeršnega potrebuje moje ljudstvo.“

Komaj je izgovoril, oglasi se izmej množice deset možakov, ki hočejo potovati na goro Sinaj.

Kmalu potem odide mož, ki se je prvi ponudil. Ponosno dospe do prve postaje in ondu čita: „Kogar skuša Bog, stori ga učitelja, zatorej je njegov stan trnjev, a zasluge neprecenljive.“

Mož se prestraši pri teh besedah, beži k Bogu nazaj in pravi: „Gospod moj, vedno sem ti zvesto služil, upam, da si mi milostiv in mi ne nakladaš novih nadlog.“

Bog se nasmeje meneč: „Veseli me, da si ne želiš stanu, katerega dolžnosti ti niso povšeči.“

Zdajci odide drug možak in hiti naravnost k drugej postaji, saj prva mu je uže znana. Ondu čita: „Kdor hoče učiti in zapovedovati drugim, uči naj se prej sam in vadi naj se uboganja.“

Učil se nisem mnogo sam, zatorej si ne upam ukazovati, ker prebiti ne morem, če se moje misli ne čislajo vselej; bil bi meni učiteljski stan velika kazen, misli si možak in hiti opravičevat se nazaj.

Odpotuje tretji in pri tretjej postaji zagleda napis: „Ljubi svoje učence, poučuj jih, ne ker je to tvoj ukaz, temveč ker jih ljubiš sam.“

„To bi bila lepa, da bi imel vedno rad trmaste paglavce. Moja narava je prenagle jeze, da bi mogla kazati večno ljubezen“, misli si možak in posnema svoja prednika.

Zdaj pride na vrsto četrti in on čita na četrtej postaji. „Ne išči v svojem stanu samo kruha za življenje, temveč poklica, za katerega se čutiš ustvarjenega!“

„Dobro je to. Kaj je meni mar poklic, jaz hočem biti učitelj, da sem spoštovan in da bolje živim od priprostega težaka. Takovo pravilo mi ni bilo nikdar v mislih,“ godrnja možak ter neče čuti nič več o učiteljstvu.

Peti čita peti napis:

„Ne misli naj učitelj, da so učenci zaradi njega na svetu, temveč učitelj zaradi njih, ker ljudstvo je bilo vedno pred svojimi vladarji.“

„Tako? Potem naj se morda še klanjam svojim manjšim, tega nikakor ne storim.“ misli si možak in hiti v jednej sapi nazaj ter naznani svoj sklep.

Za njim odide šesti in on čita:

„Če najdeš talent mej svojimi učenci, veseli se ga in varuj kot zlato, ker iz njega napravi moder mož modrega moža, neveden ga le stori ponosnega, ker ga buditi in vaditi ne ume.“

Tudi to krasno pravilo ni šestemu po godu.

„Dovolj je, če ubijam neukretnim glavicam nauk, sami naj skrbé kako se okoristijo ž njim,“ misli si. Nevoljen se vrne tudi ta h Gospodu ter toži o prevelikih terjatvah učiteljskega stanu. Sedmi se napoti na goro in ondu čita na sedmej postaji:

„Le blaga ideja vôdi učitelja, nikdar osobnost. Ni ostudnejšega od slabosti pristranske, ki sodi svojega bližnjega po ugodnih in neugodnih zunanjih okolnostih ali tako rekoč po obrazu.“

Tudi sedmi se vrne nezadovoljen.

Odpotuje osmi in čita nov napis:

„Trudi se, da odgojiš značaje, ne veternjakov, ki se zibljejo na levo in desno, kakor ločje. Kaj pomaga um, če poleg njega ni resne volje, in neomajivega moštva, ki se da rabiti zoper lastno prepričanje za vse, kar morda koristi na premoženji in puhlej časti.“

Osmi slavehlepni možak stoji dolgo pred tem napisom in pravi naposled: „Čemu naj bi bil moj trud, če mi ne donaša ničesar, razen zatajevanja samega sebe na korist ljudij, ki niti hvaležnosti ne poznajo. Jaz nisem za učitelja, rajši sem težak ob cesti, ki živi o svojih žuljih.“

Naslednik osmega zagleda zopet nov napis:

„Učenje ni potrebno zaradi naučenja, temveč da koristi! Samo tedaj bode obćna blagost možna, kadar bomo omikani vsi ne po zunanjem, temveč po srci, ko spoznamo besede: Ljubite se mej seboj, v ljubezni je sreča, v razdvoji pogubljenje.“

Dopale so devetemu ta pravila, a zmajeval je z glavo, upati ni mogel, da bi se mogla uresničiti.

In oglasil se je deseti mož, čestitljiv starček. Hitel je na goro, prečital mimo grede vse napise, posebno dolgo je stal pred desetim, ki se glasi: „Ni lepšega od pravega učitelja, on je drugi izveličar svojemu narodu.“ Vesel se je vrnil k Bogu in ga prosil, naj mu podeli službo učiteljsko.

In veselil se je tudi ljubi Bog navdušenega voditelja nesrečnega rodu, kakor se raduje še dandenes domovina, če najde akoravno mej desetimi le jednega odgojevatelja po božjej volji, kajti zlato seme, ki je seje on, rodi tisočeren sad.

Zemeljski potresi.

Spisal J. Jesenko.

X.

Obširnost pretresene zemlje.

Kaj različni se potresi glede na njih zemljepisno razširjenost, t. j. na površino, po katerej se je jeden in isti potres še čutil. Nekateri potresi pretresajo kaj male pokrajine, nekateri se pa širijo čez velikanske dežele ter obsezajo mnogo tisoč □ miriametrov, zdaj pa zdaj se razprostirajo celó tako, da se da primerjati pretresena površina le s celimi zemljinami. Pri obširnih teh potresih se pač moramo čuditi podzemeljskej sili, ki jih je pouzročila. — Po obširnosti bi jih lehko ločili v krajne (lokalne) in občne.

Krajni so navadno nekateri osrednji potresi, katerih prvotni udarci so imeli tako malo moči, da se je gibanje zemeljske skorje čutilo le po malej pokrajini. Časih je sila prvotnega udarca tako slaba, da ne pretrese zemeljske skorje do površja, ampak temu naznanja svoje delovanje le z raznim šumenjem. Leta 1812. so v Marienbergu na Saškem rudarji čutili močen potres v globokih jamah rudniških, na površji ga pa nikdo še zapazil ni.

Največ zemeljske površine pretresajo močni osrednji in poprečni potresi, podolžni pa pri jednakej izvirnej moči najmenj. Obširnost pretresene površine se ravna bistveno po moči izvirnega udarca, po raznih tvorbenih razmerah zemeljske skorje (po katerej se

gibanje razširja) in kaj zeló tudi po globokosti, v katerej udarja podzemeljska sila. Mej najobširnejše osrednje potrese, o katerih so natančneje poročali, vrsti se Lizbonski od 1. novembra 1755. Razširil se je bil čez Portugalsko, Španijo, Francijo, Italijo, Švico, Nemčijo in Česko; čutili so ga ob primorji Danskem in Švedskem ter ga opazovali ob bregovih Angleških in Škotskih, koder je morje nenadoma jelo delati kaj močne in nenavadne valove. Na južno stran je Lizbonski potres segel v severno Afriko (Maroko), na zahodno pa prek Atlantskega oceana do malih Antiljev in v primorske dežele Severne Amerike, kajti potresel se je Boston, Novi Jork in Filadelfija, da celo Ontarijsko jezero je jelo goniti močne valove. Površina vseh potresenih dežel in morij merila je čez 385.000 □ miriametrov t. j. $^1/_{13}$ vsega zemeljskega površja ali tresla se je površina, ki je skoro štirikrat večja nega Evropa.

Najbrž še obširnejši je bil potres, ki se je 7. novembra 1837. leta najmočneje čutil pri Valdiviji na Čiljskem ter se po tem mestu navadno Valdivijski imenuje. Proti vzhodu od Čiljskega primorja se ni mogel razširiti, ker mu je velikansko pragorje (Čiljske Kordiljere) pot zagradilo. Tem bolj pa se je razširil proti zahodu čez velikanske daljave, ki merijo nad četrtino zemeljskega oboda. Pri Gambierovih otocih, pri Tahitiji, pri Vavau in Mornarskih otocih je razburkal morje, da se je močno napenjalo in upadalo. Na Mornarskih otocih (zlasti na otoku Opolu) ki stoje 100 zemljepisnih stopinj proti zahodu od Čiljskega, tresla se je 7. in 8. novembra neprestano zemlja, še le potem se je to tresenje pokazalo na morji. Še dalje proti zahodu stojé Vavaoski otoci, kjer se je na morji čutilo tresenje 8. novembra, a potem se 36 ur ponavljalo vsakih 10 minut. Na Sandwičevem otoku Owahu se je začelo valovanje morja 7. novembra ter je trajalo vso noč in polovico drugega dné. Isto so opazovali na Havaji. Potegnimo si ravno črto mej Sandwičevimi in Prijateljskimi otoki, od teh otočij pa prek morja v Južno Ameriko. Te črte in Čiljske Kordiljere ograjajo velikansk pravokotnik, katerega črta osnovnica meri čez 100 stopinj zemljepisne dolžine, visočina pa čez 40 stopinj zemljepisne širine. Ves ta prostor, koder so potres čutili, meri okolo 550.000 □ miriametrov, t. j. $^1/_{10}$ vsega zemeljskega površja.

Jednako obširen je bil potres, ki je 13. avgusta 1868. Peruvansko tako strahovito poškodoval. Avstrijski prirodoznanec F. Hochstetter ga je na drobno opisal (Sitzungsberichte der Akad. d. Wissenschaften

in Wien 1868 in 1869). Središče njegovo je bilo pri mestu Arikibolj na južnem Peruvanskem; od kraja se je razširil po primorskem svetu proti severu do Lime, proti jugu pa do Čiljskega mesta Copiapa, t. j. 155 miriametrov daleč ali po 78 miriametrov daleč od središča na vsako stran. Prek morja (Velikega ocena) se je razširil še celó v Južno Avstralijo ali 1370 miriametrov od izvorišča.

Da se poprečni potresi razširjajo čez velike prostore, čudili se ne bodemo, pomislivši, da se začno ob dolgej črti ter se od nje na obe strani širijo. Po poročilu Rogersovem se je bil poprečni potres od leta 1843. (4. januvarja) po Zjedinjenih Državah toliko razširil, da je meril pretreseni prostor po 126 miriametrov v dolgost in širokost; po takem površje skoro 16000 □ miriametrov, t. j. $2^1/_2$ površino Avstrijanskega cesarstva. Poprek se je širil tudi potres, ki se imenuje po pokrajini Cutch v Vzhodnej Indiji ter je ondotnjo zemljo tako zanimljivo prestvaril. Gibanje njegovo je sezalo od Sindree prek Ahmedabada do Poonaha t. j. prek 5 stopinj zemljepisne širine. Leta 1839. je hud potres pokončal otok Martinique, a razširil se je čez vsa ondotnja otočja ter sezal daleč v primorje ob Mehikanskem in Karaibskem morji. Pretresel je več kot 75000 □ miriametrov.

Najmenj prostora obsezajo podolžni potresi. Res da so njih tresni pasovi pogostoma zelo dolgi, a navadno so kaj ozki. Tako je potres, ki je 1. januvarja 1837. leta Jafo, Tiberias in razne druge kraje na Sirskem pokončal, segel od severa proti jugu še 85 miriametrov daleč, a ta pas je bil zeló ozek. Po zeló dolgih a razmerno ozkih pasovih se je pogostoma tresla zemlja tudi v Ameriki (v Južnej, Srednjej in Severnej).

XI.

Zakaj se potresi tako različno razširjajo?

Poprejšnje nam je pokazalo, da se potresi iz svojega izvorišča kaj različno širijo, sedaj zelo jednakomerno na vse strani, sedaj pa na jedno stran kaj daleč, na nasprotno pa skoro nič. Različno to širjenje potresnih valov se pač najbolj ravna po snovi ali tvorbi zemeljske skorje. Ko bi ta bila sestavljena tako jednakomerno kakor voda ali morje, širilo bi se po njej valovanje tako redoma kakor po morji. A zemeljska skorja ni iz istovrstnih snovin, ampak iz kaj raznovrstnih, ki so še pogostoma kaj neredno zložene druga na drugo in druga poleg druge. Pretresa se lehko vsak

del zemeljske skorje, naj bode po večjem iz granita in sljudovca ali iz vapnenca in peščenjaka, iz trahita in bazalta ali iz lapora (ruhljaka) in proda in mehke zemlje; a pri jednakej podzemeljskej sili se v središči potrese po tej različnej snovini uže kaj različno, še bolj različno se pa potres po njih dalje širi.

„Mehanična moč, pravi Fr. Hoffmann (II. 336) lehko potrese v obče vsa trda telesa ter jim podeluje postopno tresenje, a to postopanje se ravna po posebnosti in razporedbi njih delkov; jednako se ravna gibanje pri potresih po različnej tvorbi in sestavi zemeljske skorje. Po neprestano jednakovrstnem skladu, katerega delki se trdno držé drug druzega, širi se gibanje jednakomerno kakor valovi na površji potresene vode. Kjer pa je kamenje razklano v plošče ali se po njem vrsté skladi in razpoke ali kjer so pogorja ustvarjena iz rahlega in neredno mešanega kamenja, mora se ono redno gibanje preminjati na kaj različne načine. Iz tega tudi sledi, da pri obširnih potresih morajo njih učinki na različnih mestih zemeljskega površja biti kaj različni.“

Da velika pogorja, zlasti visoka pragorja, kaj očitno vplivajo na širjenje potresov, omenili smo pri Kalabrijskem, ki je prek gorovja izgubil skoro vso svojo moč. Še očitneje se je to pokazalo v Južnej Ameriki; kjer potresi ob Velikem oceanu in ob Karaibskem morji pogostoma vse pokončavajo (Valdivia, Lima, Callao in Riobamba, Kumana in Karakas), a le redkoma, da skoro nikdar ne prekoračijo ondotnjih prvotvornih gorá. Jednako je dokazal Palassou, da tudi v Pirenejih potresi navadno držé poleg pogorij, in sicer najbolj pogostoma na južnej strani, redkoma se dogajajo po notranjih straneh ali pa poleg severnega pobočja. Jednak vpliv je prirodoznanec Gray pokazal pri angleških pogorjih, drugi pa pri Alpah in Skandinavskih gorah. Ta vpliv najbrž ne izvira iz naličja in mogočne visočine, temveč iz posebne sestave pogorja, zlasti pa iz tega, da njih mogočno ohrodje nepretrgano drži v velike globočine zemeljske skorje in da so poleg njih vznožja najbrž potegnene podzemeljske razpoke, ki neprestano skupnost zemeljske skorje bolj ali menj razdirajo.

Francoski prirodoznanec A. Perrey je skušal dokazati, da tudi velike doline vplivajo na mer širjenja raznih potresov. Pokazal je namreč, da se v dolih ob Donavi, Rodanu in Renu potresi širijo v mer dolske osi. Drugi so mu oporekali ter poudarjali, da se mer širjenja potresov pač ni ravnala po dolu, temveč po pogorjih, ki one dele oklepajo.

XII.

Notranji deli zemeljske skorje se drugače potresajo nego vnanji.

Tudi se notranji deli zemeljske skorje vse drugače pretresajo nego vnanji ali površnji; različno se tudi tresenje po njih širi. Na bistveno to razliko je pokazal uže francoski fizik Gay-Lussac. Ker površnji deli niso pokriti z drugo snovino, v katero bi tresenje prehajalo, skušali se bodo odkrojiti od daljne plasti in se v mer giba pognati. Res da se to večinoma ne bode zgodilo, ko hitro je površnja tvarina zemeljske skorje z notranjo ali globokejšo v neprestanej in trdnej zvezi, kajti kaj močen bi moral biti pretres, da bi razdrl to skupnost. Koder so pa površnji deli le kot plasti ali lupine zložene ali naslonjene na kamenito ohrodje, koder niso z globokejšimi deli v skupno celoto trdno zvezani, razdere le nekoliko močen potres nagloma rahlo zvezo, ter pouzročuje gibanje in učinke, ki se pri notranjih delih nikdar ne dogajajo. Površnjej plasti se bode godilo, kakor prvej krogli v dolgej vrsti, če zadnjo suneš, ali primerneje, gibati se bode skušala, kakor pesek na steklenastej plošči, na katero si udaril. Notranje dele zemeljske skorje močen potres le potrese, a površnje dele in stavbe na njih lehko popolnoma pokonča, in sicer razsaja na površji tem huje, čim rahljeje leže površnje plasti na trdnem notranjem ohrodji.

S tem so hoteli nekateri tudi pojasniti, da časih v rudnikih še zapazili niso potresa, ki so ga na površji kaj očitno čutili. Imenitni ločbar in fizik Berzelius poroča, da rudarji v globokih rudnikih Persberških, Bisperških in Falunskih niso zapazili potresa, ki je 24. novembra 1823. pretresal površnjo zemljo. Isto je bilo v globokih premognikih mej Mülheimom in Unno leta 1828: rudarji v jamah tudi niso čutili najmanjšega tresenja. In to prikazen, da se potresi v globokih vodnjakih, rudnikih in prerovih ali le malo čutijo ali pa nič, so po raznih krajih sveta pogostoma zapazovali. Tako tudi pri zadnjem Zagrebškem potresu 9. novembra. Rudarski voditelj Radimski v Wiesu na Štajerskem (pri Ivnici) je poročil, da so v Brunu in Schöneggu le tisti rudarji čutili potres, ki so v malo globokih jamah (do 30 metrov pod površino) delali; v globokejših jamah ga niso zapazili. Rudarji 28 do 30 metrov pod površjem so čutili gibanje zemlje in slišali pokanje krep; vsi so se prestrašili misleč, da se bo

jama podrla, ter so hoteli bežati iz nje. Drugi rudarji v ondotnjih jamah so delali 60 do 120 metrov globoko pod površjem, a ti potresa še zasledili niso. To prikazen kakor vsako jednako si lehko pojasnujemo tudi s tem, da se je tresenje ondu širilo le v površnjih plastéh zemeljske skorje; to je tem verjetneje, ker so imenovani rudniki uže kaj daleč od potresnega središča.

Ono različno širjenje gibanja po različnih delih zemeljske skorje pojasnuje, zakaj so učinki jednega in istega potresa na skupnem trdnem skalovji dosta menj pogubljivi nego na rahlej in mehkej zemlji. Rahla tla, naj bodo uže iz raznih plastij redkega kamenja, ali pa iz rahlega peska, grušča in rahle prsti, pokrivajo kot odeja notranjo trdno zemeljsko skorjo ter se pri močnih potresih lehko popolnoma vzdigujejo in premikajo. Najhuje se rahle plasti pretresajo ondu, kjer niso preveč debele ali kjer se jednostransko končujejo. Spallanzani poroča o potresu od leta 1783. Pokončal je posebno oni del mesta Mesine, ki je ob morji stal na naplavljenej zemlji, dosta menj pa je poškodoval više, na granitnej podlagi stoječe oddelke mesta. Tako so se pri potresu leta 1692. v Kingstonu na Jamajki v globočino pogreznile vse hiše na bregu, ostale so le hiše na živej skali zidane. Po John Davyu se po Jonskih otocih (Zefalonija, Santa Maura in Zant) potresi najhuje čutijo na ilovnatih in laporjevih tleh. Bistroumni angleški zdravnik Skarpe, ki je preživel Lizbonski potres, poročal je o njegovih različnih učinkih. Po njem so ostale vse hiše na bazaltu in hipuritnem vapnenci, bolj ali menj poškodovane so bile vse stavbe na trdnejših tretjaških plastéh, a podrla in razrušila so se vsa poslopja na mehkih in rahlih laporjevih tleh. Geologična meja mej tretjaškimi plastmi in hipuritnim vapnencem in bazaltom je tudi ločila porušeni del mesta od samo pretresenega. Isto poroča isti samovidec o okolici Lizbonskej. Selo Saccaven na tretjaških plasteh je močno trpelo, vasi Queluz in Odivellas na bazaltu zidani pa nista bili nič poškodovani. Poleg Angleža Hamiltona je o Kalabrijskem potresu kaj na drobno poročal francoski prirodoznanec Dolomieu. Aspromontske gore iz gnajsa in granita so se tako močno tresle, kakor da bi sedaj se vzdigavale, sedaj pa upadale, a vender so stavbe po njih razmerno malo trpele, ker so se z gorami navpično gibale. Strahovito pa je potres pokončal bližnjo ravnino, katere tla delajo razmerno rahle plasti iz debelega peščenjaka, proda in gline. Najhuje je bilo ravno ob meji, o katerej se mehkejše tretjaške plasti neposredno dotikajo granita. Darvin

poroča o potresu, ki je 20. februvarja 1835. hudo pokončal vse zahodno obrežje Južne Amerike. Pri čilskem mestu Conception stoji otok Kvirikvina iz popolnoma trdnega celotnega skalovja. A močni potresni sunki so na navpičnej poti iz globočine na površino pri vsakej plasti zadeli na upor, le na površnjej ne ter so to površnje skalovje razbili in razdrobili, kakor bi jih bili s smodnikom razstrelili.

XIII.
Potresi po obširnih nižavah.

Pri drugej priliki smo uže omenili, da se nekatere velikanske nižave, n. pr. severna nemška, poljska in ruska planjava kaj redkoma močno pretresajo, če prav njih vršnje plasti iz same rahle in mehke tvarine (iz bolj ali menj debelega proda, peska, sipe in gline) sezajo v kaj velike globočine. Neki prejšnji odstavek je razkazoval zemljepisno razširjenost potresov; tam smo videli, kako se potresi pogostoma dogájajo le po nekojih pokrajinah, kako le nekatere zeló močno pretresajo, druge dežele pa le redkoma in slabo. Razen tega pa je omeniti še sledeče. Rahle in mehke plasti, ki po teh planjavah sezajo tako globoko v zemeljsko skorjo, ovirajo tresenje ter mu jemljejo prvotno moč. Prvotna sila je le redkoma tolika, da bi iz velike globočine pretresla h kratu vse sklade ali plasti. Pri širjenji tresenja se pa rahle in mehke plasti udajajo pretresujočej sili in je tako slabšajo, da se nazadnje brez sledu izgubi. Ko bi pa po teh planjavah trdno kamenito obrodje globoko pod mogočnimi rahlimi in mehkimi plastmi jedenkrat zelo močno pretresla posebno velika podzemeljska sila, širilo bi se močno tresenje tudi do površine ter bi todi jednako razsajalo in pokončavalo, kakor se je to uže večkrat godilo po velikanskej planjavi ob Misisipiji.

(Dalje prihodnjič.)

Na meseci.

Spisal Ivan Šubic.

enda ga ni človeka, ki bi še nikdar ne bil udal se poeziji mesečne noči, in tudi tebe, dragi bralec, so uže gotovo kedaj prevzeli vtisi, ki jih vzbuja tiha jasna noč v naših prsih. Bledi mesec je plaval nad teboj, ter te obsipal s svojimi milobnimi

žarki; okolo tebe pa je neka nepopisna harmonija razlita bila po spečih dolih in hribovjih. In tedaj je tudi tvojo dušo objela ta sladka harmonija. Čuti, ki se ne dajo izraziti, zašli so ti v srce, in spomini davno uže minulih dnij so se ti jeli vzbujati v prsih. Kar si kedaj doživel tužnega in veselega, stopilo je tisto noč zopet pred tvoje oči; gorjé, ki je počivalo uže skoro pozabljeno v tvojej duši, vzdignilo se je z dvojno silo izpod spominov, ki so je bili porastli. In tedaj se ti je jelo počasi srce topiti, ter mehki, nepoznani glasovi so se jeli oglašati v njem. Morebiti si ravno poprej v veselej družbi, pri polnih kupicah, smijal se tistim črnoglednim ljudem, ki vidijo povsodi tisočerne bolečine človeštva, povsod le solze in jok, ter si hotel v svesti cvetoče svoje dobe objeti in poljubiti ves ta lepi svet — sedaj, v mesečnej noči, prevzeli so te nehoté čuti onega svetobolja, ter ti polnili gineno dušo . . .

A napósled se ti je pač vrinila misel, se li tudi gori nahajajo kaka bitja, ki so nam podobna, se li tudi mej njimi, Bog zna kako nepopisne čase dolgo uže, vrsté sovraštvo in ljubezen, bol in veselje, kakor tu na našej zemlji . . .

Dragi bralec, s to mislijo so se uže davno bavili in temu se pač ni čuditi. Mesec je nam najbližje svetovno telo in njegova mirna, čarobna luč vpliva mnogo globokeje do naših src, kakor rezka solnčna luč, ki s svojim bleskom kmalu utrudi oči in se jim ne more priljubiti ter sezati do srca. —

Mesec spremlja samotnega popotnika po neznanej stezi in sveti mornarju čez nezmerne valove. Mladeniču polni koprnečo dušo s sladkimi čuti in posluša njegove tožbe srčnih bolečin tako prijazno in nekako sočutno — in plava dalje! Sam Bog pa zna, kolikrat se mu ponavlja ta prizor pri jednem obhodu okrog zemlje, kolikrat čuje jedno noč v neštevilnih jezikih in varijantah tisto

„Bliedi mjesec, tebi tužim,
Svoj na svietu tužan stan!“

— in vender gleda povsod jednako milo in potrpežljivo doli na ta čudni rod. Še celo tista množica pesnij, ki se kujejo z njegovo pomočjo in tudi njemu na čast, ne vzame mu njegove ljubezni do nas; pač mu „poetov m'javkanje in mačkov petje“ mnogo truda prizadeva, a ne spravi ga iz uma in ravnotežja, temveč v starej milobi in brez zamere prijadra drugo noč na obzorje. Kdo bi še dvomil, da ni on

pravi prijatelj Adamovih potomcev, da ne čuti ž njimi tuge in radosti!

A mesec ne vpliva samo na take poetične strune človeškega srca, ampak ima sploh veliko besedo v vsakdanjem življenji naše zemlje. Silno važen je prebivalcem morskih obal, ker jim prouzrokuje vseko in plimo (Ebbe und Fluth) morja. Od nekdaj mu pripisujejo pri vremenskih zadevah mnogostransk vpliv — in tedaj odločuje neposredno prospeh in rast vseh organičnih stvarij na zemlji. Vsak ve, koliko močij mu prisojajo do našega zdravja, telesnega dušnega — tu ne ravno vselej v laskavem pomenu. Nihče namreč ne sliši rad očitanja, da ga mesec — trka, naj menj pa oni, ki je v istini kaj v sorodu ž njim!

Ni se tedaj čuditi, da so se ukvarjali uže stari narodi obilno z mesecem. Čestili so ga po božje in uredovali svoje privatne in državne sklepe po njegovih fazah. Mnogokrat bi bila imela svetovna zgodovina drug tek, ko bi ljudstva ne bila odločevala svojih činov po mesečnih menah. Da, uže tedanji pesniki mu niso dali miru in delali so dobre in slabe verze o njem, prav kakor sedaj. V starih jezikih je ta naša sopremičnica navadno ženskega spola in tedaj je poet Agesianax opeval njen mili obraz, njena sladka usteca, krasne očke in celo ljubeznivi nosek, ki jej moli menda doli iz srede njenega kroga!

To je pač najlepši dokaz, da se fantazija starih pesnikov lahko meri z ono, s katero nas osrečujejo njihovi moderni kolegi!

In ostal je mesec do denašnjega dne priljubljena tvarina za razne spekulacije, ne samo pesniške, ampak tudi resne. Domišljija naša se je vedno rada vzdigovala v višje sfere, posebno pa v onej dobi znanosti, ko je bila navada vsako stvar obdajati s skrivnostnimi vprašanji in potem se najbolj s temi pečati; prava vednost stala je še le v drugej vrsti. Pred vsem je bilo vprašanje na dnevnem redu, če ima mesec svoje prebivalce ali ne. S čudovito jedinostjo so kmalu trdili, da ne more biti drugače, kajti noben pameten človek ne bo zahteval, da ima samo naša zemlja to prednost, biti domovje bitjem božje podobe. Stvarnik je ustvaril vse svetove, sklepali so, in osrečil jih je gotovo z organizmi. Naša zemlja mu pač ni toliko prirastla na srce, da bi zaradi nje opustošil ona nebrojna daljna telesa. Tedaj ima tudi mesec svoja živa bitja.

Kmalu so jeli te Mesečane ali Selenite opisovati s tako gorečo fantazijo, da so slednjič sami sebi verjeli, velika množica pa

se ve da za njimi. Posebno marljivi prijatelji Mesečanov so hoteli prav na tanko videti sve površje naše sopremičnice. Slikali so vernemu ljudstvu zelene mesečne gore z zlatim robovjem, mej katerim se pasó bele, zlatoroge čede; slavni Herschel je videl s svojim velikanskim teleskopom celo ljudi na meseci, ki so imeli tanke zlate peruti . . . se ve, sam o tej pravljici nič ni znal, skovali so jo drugi.

Pri vsem tem je bil vsak prepričan (če tudi ni prejšnjih zgodb do pičice verjel), da tam gori ne biva tako — vsaj po večini — prozaičen rod, kakor na zemlji. Na meseci mora vladati še prvotni raj in sreča njegova. Tam pač ne poznajo tistih nebrojnih križev in nadlog, tiste zavisti in tistega brezozirnega boja za obstanek, kakor ga bore tu uže od nekdaj gospodarji zemlje. Tam se čuje le pobratimija in ljubezen — da, ljubezenj aksaj, druzega si vender pameten človek ne more misliti na tihem, milem meseci. Tam obdaje vsa srca rajska harmonija in ljubezen jih spremlja od zgodnje mladosti do poznih let. Nihče ne piše tako porogljivo o tistej „petošolskej“ ljubezni, kakor na zemlji; tam je to čisto naraven čut, — tam živé jedino zato, da se ljubijo, od rojstva pa do groba!

Ko je bila ta reč jedenkrat dognana, je pač vprašanje, kaj počno ti srečni Selenitje, menda odveč. Brez dvoma to, kar povsod zaljubljeni reveži. Pišejo si pisma, polna večnih priseg, poklonov in pretiranja, po šest pol dolga, da morajo konečno dve marki pritisniti na mesečnej pošti, če je našej jednaka. Ali pa sedé pod zelenimi drevesi in si zró v srečne oči, pa nič ne govoré, prav tako kakor je menda na zemlji navada. A ko je treba iti narazen, poljubujejo se in tožijo, kako hitro je dan minil — in vender je trajal, kakor bomo pozneje čuli, 354 naših ur! Pa kaj se hoče, zaljubljen svet je povsod jednak.

Da si ti zavidani Mesečani ne ubijajo glav s takim trudapolnim delom, kakor mi, je pač očividno. Stvarnik vender ni bil tako neusmiljen, da bi jim nalagal vsakdanje skrbi in vsakdanji trud. Vse dobe lahko brez dela in pota; mi bi dejali, da jim leté pečeni piščanci v usta! V sreči in ljubezni tekó jim tedaj brezskrbni dolgi dnevi!

A bodi dovolj teh fantastičnih pripovedk, katerim se dandenes posmehujemo; nekdaj so se bavili ž njimi tudi resni „učenjaki“ — se ve, da ne v svojo slavo!

Poleg prebivalcev mesečnih zanimalo je uže od nekdaj drugo vprašanje radovedni Adamov rod: Kako bi bilo moči, priti z

Mesečani v dotiko! Tu pa so morali kmalu priznati, da za zdaj še ne gre, in sicer v prvej vrsti zaradi neke stare trme našega planeta. Zemlja namreč ne da nič od sebe, kar je jedenkrat dobila v pest. Objame nas pri rojstvu in nas pritiska potem do groba na svoje prsi; in še tedaj terja zopet svoj prah nazaj! Kar je prišlo v njeno obližje, to drži z vso svojo ljubeznijo, z vso svojo silo!

Vsled te gravitacije (težnosti) zemlja ne pusti nobene stvari da bi se oddaljila od nje in jej postala nezvesta — in menda se ne bode dala nikdar pregovoriti!

Z rojstnega planeta tedaj ne moremo nikakor proč. A ko bi se nam tudi posrečilo dospeti do druzega sveta, takrat bi težnost nove domovine potegnila s tako močjo našo ladijo k sebi, da bi se pač razdrobila na tisoč in tisoč koscev, s krmarji vred!

In kako plovilo hočemo vzeti, ki bi nas privêdlo skozi one brezzračne kraje, ki se pričnó potem, ko je naše atmosfere konec? — in to je prav naglo. Osem milj visoko je zrak uže tako redek, da je oni v naših zračnih sesalnicah v primeri ž njim prava gosta zmes. Z balonom bi tedaj ne prišli daleč — kajti vsa pot je dolga 50 tisoč milj! Ko bi jadrali tjà s hitrostjo brzovlaka južne železnice, rabili bi čez tri sto dnij in morali bi peljati mnogo živeža, še več pa — zraka s seboj. Človek potrebuje za dihanje vsak dan okolo šest sto litrov (osem sto gramov) kisleca (Sauerstoff), ki plava v kacih dve tisoči osem sto litrih navadnega zraka. A s to množico atmosfere bi nihče ne izhajal 24 ur — kajti človek izsope v tem času tudi jeden kilo ogljenčeve kisline (Kohlensäure), ki bi v malo urah zrak toliko onesnažila, da ni več za dihanje. Zato mora imeti odrasten mož na dan vsaj 650 kubičnih metrov zraka; še le tedaj se izsopljena kislina ne pozna in ne dela škode zdravju.

Za vso pot, tjà in nazaj, rabila bi tedaj jedna osoba skoro štiri sto tisoč kubičnih metrov zraka, ki bi tehtal čez pol milijona kilogramov — ali več nego devet tisoč centov stare uteži!

In koliko bi trebalo posode! Ko bi ga naložili nestisnenega, napolnili bi ž njim skoro sedem milijonov veder . . .

No, ta prtljaga bi uže nekaj prostora potrebovala — in tedaj imamo še samo zrak; kje je pa živež? Gostilne ni nobene ob cesti in marsikak pošten Slovenec bi se uže zaradi tega dvakrat premislil, predno bi se vsedel v voz — tudi ko bi druge zapreke vse odstranjene bile!

Najhtreje bi še šlo na tak strmoglav način, kakor ga nam J. Verne opisuje v „Poti na mesec“ s tako divno fantazijo in s tolikimi dokazi, da se konečno tudi neolikanemu bralcu vsa stvar malo „amerikanska“ zdi . . . Top, ki so ga vlili genijalni voditelji vožnje na mesec v Vernejevej pripovedki, ni bil nič menj nego — devetsto čevljev dolg in navpično vlit v zemljo. Nabasali so ga s štiri sto tisoč funti strelnega bombaža (dynamita), tako da je nastalo šest miljard litrov gaza pod votlo kroglo. V njej so sedeli oni trije nevstrašeni možje, preskrbljeni z živežem in zrakom; šli so s tako silo iz žrela, da so preleteli v prvej sekundi jednajst tisoč metrov in dospeti bi imeli po računih v 97 urah na mesec. — In kak pok je nastal takrat, ko so sprožili! Tristo tisoč gledalcev je omedlelo in raztezajoči se plini napravili so vihar, ki je 20 milj v okrožji podiral hiše in ruval drevesa; na morji pa so valovi pogrezovali in požirali ladije . . .

Verne nadalje pripoveduje, da so svoj cilj zgrešili; se ve, tega njegovi Amerikanci ne pripoznajo, da bi bili slabo pomerili — čeravno bi bilo to prav lehko mogoče Mala napaka izda veliko pri takej daljavi in pa mesec ima zelo nepravilno pot okolo zemlje, da ga je težko na „muho vzeti“. Ker leta okrog nas, z zemljo vred pa okolo solnca, tedaj pleše v serpentinah okrog svojega planeta in njegova pot je mnogo bolj podobna zavozljanej vrvici, nego poštenej cesti!

Vkljub tem nepremagljivim težavam človek vender ni opustil svoje priljubljene misli o Mesečanih. Če ni mogoče priti tjà gori — tako so modrovali — se pa vsaj kaj pomenimo ž njimi. To ne bo težko, kakor trdi nemšk navdušenec, ki je predlagal sledeče: — Mesečani so brez dvoma pametna bitja (če ne, potem je sploh ves trud zastonj!); vsak razumen človek pa zna nekaj matematike, tedaj ima vsak Mesečan začetne pojme o geometriji v malem prstu.

Naredimo torej na ogromnej ravnini velikansk trikot iz bliščečih ogledal, ki bi metali svitlobo na mesec; potem ga poderimo in nadomestimo z drugo znano figuro, postavim s Pitagorovim stavkom — —. Mesečani bodo zapazili te izpremembe na zemlji in takoj uganili, da jih delajo umna bitja. Odgovorili bodo gotovo z jednakimi sredstvi — in potem bo uže šlo; da imamo le začetek!

(Dalje prihodnjič.)

Pesni,

zložil
pokojni Vojteh Ullrich.

I.

Zadnja žêlja.

Oh, kakó sem sám na svéti —
Sám ne môrem več živéti!
Pôšlji, Bog, srcé, da z máno
Téžo nôsi, mêni dáno,
V hípih túžnih me podstávi,
V prsi ùp mi spét priprávi,
Če brezùp se vánje vmésti
Na življênja strmej césti;
Da me dvigne, če opéšam,
Trúden vseh močíj pogréšam;
Nauči me, káj zvestôba,
Kaj lažníva je grdôba!
Sréčna bódeva hodíla,
Vse v ljubezni si delíla. —
Vénder z róko milostívo
Jédno prôšnjo, žêljo žívo,
Še izpólni: vzêmi skúpno
Žítje náma to brezúpno!
Skúpno bíla sva trpína,
Skúpno míni, bolečína!

II.

Nova ljubezen, nove bolésti.

Tri drôbne vrsté sem napísal,
A v jézi jih zópet izbrísal.
Izpráznil si ràd bi srcé;
Kakó li? — Svetújte ljudjé!
Čim bólje zajémam, tem vèč mi rodí;
Če zánje ne vprášam, samó prekipí:
Zatôrej ne vém, kaj počél bi!
Rad kúpico čútov zajél bi,
Ter nésel jih ljúbici v dár;
A káj! Sàj si prédnjo stopíti ne úpam!
Vse vé, a niso jej mar,
Vse té bolečíne — če tudi obupam.
Takó je z dekléti:
Pod mánoj vè ízbici spí,
A nêče me k sêbi sprejéti,
Brezsrčna! še mènj miverjéti,
Da zánjo me srce bolí!

III.

Tiha ljubezen.

Pod jedno streho sva bivála
In tebi sem prepeval slávo;
A da te ljubim, nisi znala,
Da polniš mi srcé in glávo.

Zamaknen sem te večkrat gledal,
Kaj to pomeni, nisi znala;
Ničesar nisem ti povedal —
Um sta in jezik se te bala!

IV.

Srcu.

Káj bi védno tugoválo,
Pústo môje tí srcé!
Práznega strahú se bálo,
Sréčnosti ne dálo v sé!

Enkrat vsáj mi bódi sréčno,
Enkrat vsáj se mi radúj;
A potèm zaspì na véčno,
V véčnem násmehu mirúj!

Ljubica.

Ležal na mrtvaškem odru
V sobi temnej mlad je mož
Sredi belih sveč brlečih,
Sredi lepih svežih rož.

Mrtveca od jutra v večer
Hodijo ljudjé kropít,
Vsi so prišli, samo nekdo
Ni prišel tjà zanj molít.

Vsi so prišli, samo ljube,
Ljube k njemu ni biló,
Ljube mlade, ljube lepe,
Ki jo ljubil je srčnó.

Pa pred kočico dekleta
Drobne stikajo glavé,
In skrivnostno šepetajo
V úho si besede té:

„Vsi so prišli, vsi so prišli,
Ga kropit in zanj molít,
Samo ona, samo ona,
Ni prišla se poslovít.

Saj sem rekla, saj sem rekla,
Da je čisto brez srcá,
Da za njega nič ne mara,
Da za norca ga imá.“

V sobici ženíce sive
Jagode prebírajo,
Gibajóč čeljusti stare
V vrata se ozírajo.

Vsakega motrèč pazljivo,
Sive glave májejo,
Mej seboj odduška srčnej
Bolečini dájejo:

„Glejte, glejte vsi so prišli,
Cvetkove le ni biló,
Kdo bi mislil, kdo bi mislil,
Da brezsrčna je takó.

Kaj se hoče, kaj se hoče,
Svet zapustil je Gospod;
Brez vestí je, brez srcá je,
Tak je zdaj ta mladi rod.“

Drugo jutro zgodaj zgodaj
Zvon se tužno je glasíl —
Kdo nocoj je neki zopet
Sè zemljé se preselíl?

Hitro se izvé novica,
Blískoma po vasi gré:
Cvetkova je preminula, —
Póčilo jej je srcé.

Krilan.

Mešana gospôda.

Obraz iz vsakdanjega življenja.

Spisal dr. Janez Mencinger.

(Dalje.)

VIII.

Solnce se je pomikalo za hribe in vinovarski čednik je s pašnika prignal sred trga goved in drobnico vinovarskih tržanov. Ko je tako trg bil poln šundra in direndaja, spremlja mlad gospod iz stanovanja profesorja Justina proti hiši mazačke Justine tri ženske, dve po meščanskej šegi oblečeni, jedno pa, kakor se nosijo Gorenjke okolo Ljubljane. Ko pride družba v vežo, hiti Sidonija po stopnicah naprej in napove materi prihod brhke kmetice, ki je menda uže zjutraj tukaj bila in mladega gospoda, ki je najbrž njen ženin. Mati se spomni, da je davi dobila križan tolar; naglo se pripravi, in Sidonija preskrbi, da se v čarobnem svetišči prijazna svitloba izpremeni v resnoben somoren somrak.

Stara Justina črno opravljena sedi za mizo v starem, visokem naslonjači in gleda skozi velike postarišne naočnike kakor črna sova v človeškej podobi. Pred njo bojazljivo stopi vitka gorenjska deklica okroglih živorudečih lic, vsa taka kakor tista, ki je davi imela čast poslušati Justinino modrost. Deklica se globoko prikloni, in seže celo po Justininej roki, kakor da bi jo poljubila, potem stopi nazaj na stran mladega gospoda, ki se je držal, kolikor mogoče ponižno in leseno.

Deklica izpregovori z mehkim tresočim glasom:

— Čestitljiva gospa! Priromala sem k Vam iz daljnih krajev. Vaše razodetje davi me je skoro uničilo, a čez malo časa povzdignilo do vrhunca veselja. Prišel je za menoj pravi ženin, katerega sem nekdaj ljubila, a skoro pozabila. Stara ljubezen se je devetkrat huje vnela. Hvala Vam, prisrčna hvala! Ne vem besedij . . . .

— Nikari, deklica, — take hvale nisem vredna. Povejte mi rajša, kaj Vas je zopet k meni privêdlo?

— Čestitljiva gospa — bojim se jeze in sovraštva svoje obitelji, ker sem se tako hitro premislila. Prosim Vas, povejte, ali bo to imelo kaj slabih nasledkov?

Justina je zmešala kvarte, obračala jih, pokladala in prekladala in napósled izrekla neovržno sodbo:

„Jeza bo huda, pa razpihala se bo kakor smodnikov dim po strelu. Bodita stanovitna, premagala bosta vse ovire, ker so samo navidezne. Za Vama stojé prijatelji, ki veliko veljajo in premorejo.“

V tem se je Justina zmotila, kajti za njima sta stali samo dve prijateljici, ki sta skozi steklene duri stranske sobe opazovali ta prizor.

Deklica nadaljuje: „Ko ste naju toliko potolažili, še prosiva krepkega blagoslova na pot k poroki.“

— Blagoslovov némam, odgovori starka. — Te dobosta pred altarjem. Ker pa vidim, da imata trdno zaupanje v mene, Vama naredim živi vozel nad rokama; to Vaju obvaruje vseh urokov in zlih pogledov na dan poroke, takrat ko so najbolj nevarni. — Justina se je kvišku spela, položila dekletovo roko v gospodovo, in s trakom črnorudečem vila je čudne zaveze in odveze. Gospodična pak obraz proč obrača in neravni boj bojuje z mišicami, ki v človeku smeh zbirajo. Ni se mogla vzdržati: zdrav glasen smeh se razsuje iz polnih ust.

Justina je skoro razbesnila. Segla je v kot po palico, pa ni je; divjala je proti prvim durim, pa zaklenene so, divjala proti drugim; tam pa vidi dve žęnski, ki se na vse grlo smejeta. Počela je kričati: tatje, roparji, sleparji. Pomagajte, pomagajte! — Pa nikogar ni bilo na pomoč. Samo gospa Sidonija je pristopila iz druge sobe mater mirit. —

Poprej leseni gospod se tudi zravni in oživi, stopi pred starko in jej reče glasno a mirno: Pomirite se, gospa! Komedija je zdaj pri kraji. Angelika je želela, da Vas ujamemo v Vaše lastne mreže. To se je zgodilo, in zdaj dovolite, da se Vam predstavljam ženin Vaše hčere Angelike.

— Kaj, ženin! Goljuf, slepar! Pobêri se mi izpred očij!

— Žena, počasi! Takih besedij kratko in malo ne trpim! Krotite jezik, da Vam ne bo kasneje pretežko! Doktor zdravilstva, Ivan Zeligoj, sem, in pošten človek. Ne poznate me še posebno, pa morali boste poznati me; in bolj koristno je za Vas, če ste prijazni proti meni. Da Vam le nekaj povem. Pred pol ure je bil pri Vas kmetsk fant, ki je kupil zdravil ljudem in živini za drag denar. Tisti kmetski fant sem bil jaz, in v tistih zdravilih tiči za Vas kazen najmenj

treh mesecev zapora. Saj se razumeva, saj veste, da sem medicine doktor! Pa pustiva to. Denes sem samo prišel prosit roke Vaše hčerke, te zale Gorenjke, ki tukaj pred Vami stoji, in z menoj vred prosi.

Mati se molče skloni v naslonjač, in spusti nekaj jeznih pogledov v Angelikine oči. Ti jezni pogledi pa Angelike niso presunili Ona z mirnim, krotkim glasom izpregovori: „Mati odpustite, da sem Vam to naredila. Vaše vedeževanje mora jedenkrat nehati, drugače se dostojno omožiti ne morem. Denes zjutraj ste deklico preslepili, da je skoro zblaznela. To je bilo preveč. Nocoj ste zato opeharili samo sebe. Nemogoče Vam je dalje prorokovati. Ko se bode zvedelo, da svoje lastne hčere pred Vami stoječe niste spoznali, morate izgubiti pri ljudeh vso vero. Tedaj pustite svoje kvarte in Kolomanove bukve, žive vozle in smrdljiva zdravila rajši z lepa, nego li po sili ali po kaznih. Glede moje možitve, pa prosim, mati, nikar ne branite. Privolite! Pomislite, da se prav za prav še upirati ne smete. Pred tremi tedni sem dvajseto leto dopolnila in Vi ste me dali po sodišči za polnoletno izreči. Takrat nisem vedela, čemu je to dobro. Zdaj se pa zavedam svoje svobode. — Tedaj, mati, privolite v mojo srečo!

— Le vzemita se, pa dote ne dobodeta ne krajcarja! — izpregovori mati po dolgem molčanji.

— Mati, odgovori doktor, jaz dote ne potrebujem. Imam hvala Bogu premoženja, in moja vednost tudi moža živi.

— Ne tako, reče vmes Angelika. Nečem biti možu nadležna, in živeti ob njegovih dohodkih. Doto želim jaz, in mati, tukaj je tudi bolje z lepo privoliti. Doktor Vogljanin je Sidoniji povedal in Sidonija meni, da smem primerno doto od Vas terjati po sodnjem poti; sodišče potlej odloči, koliko mi morate izplačati. Mati, tega pa vender ne, da bi Vas lastna hčer tožila za doto. — Vidite mati, to je vse nastavljeno in osnovano. Zdaj Vam ne ostaje druzega, nego vse privoliti, potlej pa svoje kvarte, lončke, steklenčice razbiti in na gnojišče pometati.

— Moj Bog, kaka reva sem! Gospod doktor, ne zamerite mi, da sem se tako raztogotila. Pa premislite tudi Vi! Ali res hočete v zakon vzeti dekle, ki se tako hudobno norčuje iz svoje prave matere? Dekle, ki roditeljev ne spoštuje, tudi moža na bode spoštovalo. Tak lep, bogat gospod, kakor ste Vi, lahko dobi stokrat boljšo nevesto.

— Ako je samo ta zadržek, ljuba mati, potem ste uže izrekli, da ste zadovoljni. Angelika me ljubi, in dokazano imam, da me popolnoma spoštuje. Nocojšnje burke sem pa najmenj na pol tudi jaz kriv.

— Pa vender malo počakajta, kar nocoj vender ne gresta k poroki! In kje se potlej mislite naseliti, gospod doktor?

— O tem boste odločili Vi in Angelika . . . . .

Angelika mu beseda prestreže: Žena mora za možem iti, kamor jej ukaže. Ako mi moj ukaže, grem za njim v Bosno ali na severni pol. Samo prosim, da bi se tako uravnalo, da bi mogli ostati vsi vkup v Vinovaru.

— To se lahko zgodi, pristavi Zeligoj, in k materi obrnen. — Samo razumite, da sem doktor medicine, oster proti vsem neukim pomagačem, ki se vtikajo v zdravilstvo.

— Razumem — odgovorila je Justina. Tudi to se bode uravnalo precej jutri; in podala je Zeligoju roko.

Pozabil sem povedati, da je druga gledalka v stranskej sobi bila gospodična Filomena. Ona je molče občudovala Angeliko, da tako dobro posnema in nadaljuje njeno jutranjo vlogo. Ko je Justina Angeliko razkrila, šla je Filomena naglo domov. Saj je videla vse, kar je bilo njej treba. — Sidonija je potlej prisedla k materi, vzdignila pregrinjala pred okni, da je v sobo zopet prišla prijazna večerna svitloba in obrnila je govor na prijetno prihodnjost Angelike in Zeligoja. Angelika je bila spet v živem smehu, Sidonija dobre volje; in mati, ko se je nagledala čednega, uljudnega Zeligoja, tudi ni mogla, odtegovati se občnej radosti. Samo kadar so njeni pogledi srečali poglede Angelikine, zažugala je mati s pestjo; pa vselej se je videlo, da le v šali.

IX.

Zadnji solnca poljubki so žarili vrhunce goram za Vinovarom, in krotke večerne sapice so šepetale v listji dreves in božale vroča lica Filomeni, ki je sama in zapuščena v svojej sobi slonela na oknu in zrla na mračno nebo in na redke večerne zvezde, ki hladno in brezčutno gledajo na človeško revo. Filomena je denes toliko prebila, da so njene dušne moči, nenavajene ganitve, skoro opešale. Želela si je pokoja, a nemirna duša se ni mogla znebiti vednega nekoristnega ponavljanja neprejetnih vtiskov. Osramotitev, zavist, strah imela je vedno pred očmi.

„Zjutraj sem nepremišljeno zabredla k vedeževalki, in zvečer sem bila naprošena gledati, kako se oponaša moja slabost. Ta doktor Zeligoj, bil je nekdaj tudi moj čestilec; bil bi zdaj morebiti moj ženin, ako bi nekdaj ne bila preošabna. Njegova mati je neolikana mokarica; jaz pa sem mislila, da bi ne mogla prenašati tašče, ki ima predebele roke za gosposke rokovice. In tista nagajiva, hudomušna polukmetica Angelika je dobila Zeligoja za ženina, iznenada, kakor bi jej bil iz neba poslan. Kje so pa tisti moji čestilci, ki so mi ušesa glušili s hvalo in ljubeznivostjo? Mislila sem, da so moški, kakor žoge, s katerimi se otroci igrajo: bolj ko jih ob tla mečeš, više odskakujejo. Moji čestilci so tudi odskočili. Ni jih več! Izbirala sem, in zdaj sem sama izbirek. In Vogljanin, kak mož je, ravnega značaja in iskrenega srca, da mu nisem našla doglavnika! Kako blizu njegovega srca sem uže bila! Ločila naju je samo jedna beseda, katero bi bila izrekla iz srca rada. Kaj bo zdaj mislil, kaj storil? Zaničeval me bo, kadar zve, kar se več ne more prikriti in utajiti!“

Tako in jednako je Filomena premišljevala. Nesrečnih mislij jo pa odreši Vogljanin, ki stopi v sobo, ravno ko se je gospodična vsedla h klavirju. —

Vogljanin se je namreč o mraku domov pripeljal, in potem precej hitel k Filomeni, ne da bi bil prej dobil pismo, katero je profesor Justin Medvedu bil izročil. Medved je imel svoje muhe in mislil je: ako je v pismu kaj veselega, bode se lahko povedalo z besedo, saj ljudje v tem malem trgu niso daleč narazen; ako je pa notri kaj neprijetnega, čas je še jutri, da se zve. Ves svet ve, da sem časi malo pozabljiv — zato ne bo nič hudega.

Vogljanin je tedaj stal pred Filomeno vesel, da je dočakal večer, ki mu toliko prijetnega obeta, in pozdravil je gospodično z vso neprisiljeno ljubeznivostjo. Gospodična poprej prepadena in razjokana, ohrabri se, kolikor mogoče in odgovarja s prisiljeno hladnostjo:

— Veseli me, da Vas spet vidim čez dolgo časa. A denes Vas nisem pričakovala. Ali Vam niso ata poročili, da sem nekaj naboglena?

— Srečen sem, da nisem dobil takega poročila. Zdaj sem tukaj, in bili bi Vi neusmiljeni, ako me takoj zavračate, in bil bi jaz oduren, ako bi Vas precej ubogal. Kje so pa gospod profesor?

— Ata Vas čakajo pri Kruljavej žabi. Zavoljo mojega glavobola so večerjico prenesli h Kruljavej žabi. Oprostite, gospod doktor!

— Draga gospodična! Dogovor je dogovor in se mora strogo zvršiti. Vaš glavobol nema pravice; in jaz bom terjal odškodovanja, ker izgubim lep večer, ki se nikdar ne bode povrnil. Dovolite gospodična, da dvomim o resnosti Vašega glavobola.

— Gospod doktor, ne šalili bi se z menoj, ako bi vedeli, kaj sem denes uže prebila!

— Vender ne pozna se Vam, da bi bili količkaj izpremenjeni.

— Saj niste zdravnik, gospod doktor, verjemite mi rajši.

— Denes pak je prišel prav spreten zdravnik v trg. Obljubil mi je da se z menoj popelje. Pa ni mogel čakati do večera, in rekel mi je, da mora tudi Vas obiskati. Ali je bil uže pri Vas doktor Zeligoj?

— Mudil se je nekoliko časa.

— Kaj ne, premalo časa? On mi je pravil, da Vas je nekdaj imel jako v čislih. Vaš album ima tudi dve fotografiji od njega. Smem pogledati, ali je še tako lep kakor pred tremi leti?

Rekši seže Vogljanin po znanem albumu na mizici, in najde na starem mestu Zeligojevi podobi. Lep mož je, govori Vogljanin dalje, in ni se izpremenil. Kaj ne, obudil je v Vas prijetne spomine, vredne majhnega glavobola?

— Ne morem tajiti, da sem ga časi rada videla zraven sebe, posebno na plesišči. S tem je pa tudi vse povedano, reče Filomena poluglasno. —

Vogljanin je v tem dalje preobračal liste po albumu in naletel na prazen prostor in sicer na tistega, kjer je do davi bila vdeta njegova podoba. Ostro pogleda Filomeni v oči; ona pak obledi, ko Vogljanin izpregovori z zategnenim glasom: Ni še vse povedano. Ta album tudi nekaj molčé odkriva.

Plaho povzdigne Filomena rosne oči k Vogljaninu, kakor bi zbirala besede. Pa predno izpregovori, stopi njena dekla v sobo, položi pred gospodično zavoj poprej Angeliki posojene obleke in jej v roko stisne pisemce s pristavkom, da naj gospodična pismo precej prebere. Filomena pisemce na stran položi. Vogljanin opomni, da naj se nikar ne da motiti. Filomena pak spreleti vrstice pisma z nemirnim očesom, ter poprime besedo:

— Da Vaše podobe ni na pravem mestu, je sam slučaj. Nekaj sem z njo namenila, ker je jutri Vaš god.

— Gospodična, Vam ni prirojeno licemerstvo. Izdal Vas je ravnokar Vaš obraz, in sicer dvakrat zaporedoma. Vašega nocojšnjega vedenja ne morem prav razumeti. Bil sem proti Vam vedno iskren. Vse svoje misli in srčne predale sem razkril pred Vami. Tudi Vi ne morete zakrivati svojega srca, kolikor bi želeli. Povejte brez ovinkov, kar Vam srce obtežuje. Recite naravnost, da me ne marate, da me sovražite, in pretrpel bom brez zamere.

Morebiti pa to-le pisemce pove, kar je Vam pretežko izpregovoriti?

— Reči bi smela, gospod doktor, da ste predrzni, in reči moram, da ste neusmiljeni. Ko bi vedeli, kako težko mi je molčati, kako težko govoriti, ne stavili bi mi meča na srce. Nate pisemce in berite!

Vogljanin bere: „Draga prijateljica! Hvala Vam za pomoč. Z Zeligojem je vse v redu. Kar se je davi godilo, vedo dozdaj samo tri osobe: jaz, ki bom molčala, mati, ki so jim usta zavezana in Vi. Prosim, molčite tudi Vi. Želi Vam jednako srečo, kakor jo sama uživa, in Vas poljubuje Angelika.“ —

— Filomena nadaljuje: Kaj ne, to so Vam hieroglifi, ki v Vas samo sumnjo obujajo. Vsa sem zbegana in prepadena, vender Vam hočem razjasniti tudi te hieroglife, da, ako se denes razideva, ločim se od Vas z mirno čisto vestjo.

Filomeni stopi zopet kri v lica; pobesi glavico, nekaj trenutkov pomišljuje, kakor bi se obotavljala govoriti, in potlej z nekako strastno naglostjo pove vse, kar je denes neprijetnega videla in slišala. In ko je končala svojo nam uže znano povest, mirno in udano je povzdignila rosne oči k Vogljaninu rekoč: Izpovedala sem se vsega, kar sem na srci imela, da me boste nemara zasmehovali; ponižala sem se pred Vami, da me boste nemara zaničevali. Pa naj se zgodi, kar hoče, licemerstva očitali mi ne boste nikoli. —

Vogljanin pak se je zamaknil v Filomenine oči, kakor bi se mu bilo nebo odprlo. Kratka vprašanja, kratki zamolkli odgovori, in obsijala ja je radost, ki jo v vsej globokosti more uživati samo blago čisto srce, radost, ki jo tisti, komur je rojena, more samo jedenkrat čutiti, a nikoli ne more pozabiti.

Konec kratkega pogovora je bil, da bo jutri Vogljanin z očetom govoril resno besedo. — Vogljanin vzame klobuk, in Filomena mu sveti. Pri sobnih durih se primeri, da Vogljanin s svojo glavo pride

prav blizu jasnega obrazka brezglavobolne Filomene. Ni se mogel vzdržati in pritisnil je gorek poljubek na Filomenina usta.

Prepozno se Filomena umakne, rekoč: Tega ni v pogodbi, to je ukradeno.

Vogljanin jo zavrne: Bom pa nazaj dal! in hoče gospodični drug poljubek privoščiti, kar se mu ročno posreči, akoravno se gospodična brani: To je predrzno, kaj bi ata rekli, ko bi Te tako videli.

V tem hipu se čuje mošk glas: Sem uže videl! — Filomena vzklikne, sveča jej pade iz svečnika, in tema zakrije različno mimiko treh obrazov.

— Prosim Vas, izpregovori profesor Justin ozbiljno, da se ravnate po listu, katerega sem Vam denes pisal. Lahko noč, gospod doktor! —

Profesor stopi nečakaje odgovora v sobo za Filomeno. Vogljanin pa tava po tamnih stopnjicah proti vežnim vratom in na prosti zrak.

Čez pol ure po tem je vladal mir in spanec po vsem Vinovaru.

(Konec prihodnjič.)

Ivan Ž. V. Popovič,

slovénsk pisatelj.

Spisal Lovro Žváb.

(Dalje.)

Po smrti Popovičevi so bila v rokopisu ostala ta njega dela:

1) Excerpta ex Adami Bohorizh libro, inscripto: „Arcticae horulae succisivae etc.“ Witebergae 1584 in 8⁰. Crisis. — To je océna Bohoríčeve slóvnice, ter nekakšno tak je bil náslov tega Popovičevega rokopisa. Wurzbach v svojem slóvniku „Biographisches Lexikon“ se žáli, da ne vé, če je bila kedaj ta kritika natisnena, ali če je ostala v rokopisu. Ali Wurzbach je v dvojbi zató, ker menda tega stvôra ní mogel razločiti od Popovičeve rokopisne kritike o Markovi slóvnici, zaradi česar on te póslednje rés nikder niti ne oménja. Zmešala ga je namreč Pohlinova zeló skodrčána latinščina, ki jo nahajaš v knjigi „Bibliotheca Carnioliae“ na 43. str., kder se ta océna Bohoríčeve slóvnice ne imenuje takó, kakor sem jo tukaj ugibáje imenoval jaz, nego Pohlin jo samovoljno ter podsméšljivo zôve: *„Excerpta ex ‚futili libello‘, qui*

in Saxonia aliquot Imperialibus emitur, si occurrat. Rara avis! sic inscripto: Arcticae horulae subcisivae etc. Adami Wochorizh (sic!). Witebergae 1684,*) in 8⁰. Crisis." (Pobirki iz plihkè knjižice, katera se zeló dragó kupuje v Sasih, ako jo je še dobiti, kajti redka ptica je, ter zôve se: „Arcticae horulae itd.") Vidimo, da Pohlin o Bohoríčevi slóvnici govorí jako prezírljivo, a ne zató, ker je bila Popoviču priljubljena (Lieblingsbuch), kakor méni Šafařík (Geschichte der südslawischen Literatur I. na 55. str.), kajti Šafařík sam v istej knjigi na 23. str. pripoveduje, da je Popovič ostro sodil o Pohlinovi in o Bohoríčevi slóvnici, katera je lažnívemu črnorizcu le za tega delj bila trn v peti, ker on, kakor je znano, v svojej „grammatiki" ní bil nikder žugnol besedice niti ó njej, da-si je védel zánjo, niti o slóvnici otca Hipolita, hotèč, naj bi učeni svét verjél, da je stóprav on Slovenom prvi sestavil slóvnico, a pred njím da ní bilo še nikoli nobene! Mislil si je, da mu nikdar ne pride nihče na sléd! Kakó se tak neumec ne bi srdíl na Popoviča, katerega je uže tudi za océno „kraynske grammatike" črtíl, in kateri je s tem svojim rokopisom namerjal zopet mej ljúdi spraviti ime stare, a Marku sovražene knjige, ki bi jo on bil najrajši razdrapàl do zadnjega vlakencà, samó da je mogel! Kakor smo videli poprej, da je Pohlin izkušal Bohoríčevi slóvnici vzeti nekoliko veljave s tem, kà jo je nalašč in lažnívo pomladil za celih 100 lét,**) jednako je kanil o tej príliki i Popoviča po njega smrti zalazno udariti z lokávim oponašanjem, da se je ozbiljno ukvarjal s táko prazno slamo, kakeršna je

*) Otec Marko se tukaj nalašč debelo moti! Bohoríčeva slóvnica je bila v dežel prišla tedàj in tam, kadar in kder sv. pismo Jurija Dalmatina, rekše, v Vitenbergu 1584. léta.

**) Na 10. str. svojega spisa „Bibliotheca Carnioliae" pri besedi „Bohoritsch, vulgo Bohorizh", otec Marko to slóvnico navaja takó: „Arcticae horulae subcisivae etc. (vsega naslova ne ponavljam, a on ga ima, če tudi ní povsod na tanko prepisan) Witembergae. Anno MDCCLXXXIV (sic!) in 8⁰. — Dedicatione directa ad Illustrium Styriae, Carinthiae et Carnioliae Procerum filios, universamque equestris ordinis ingenuam juventutem. Datum Witembergae in Saxonia ipsis Calendis Januarii Anno CIƆIƆXXCIV." — Prva létnica je zopet védoma lažníva in tukaj še bolj pomlajêna, rekše celih 200 lét, kakor bi hotel z njo motiti, da je Bohoríčeva slóvnica prišla na svitlo 16 lét pozneje od njegove, ki je bila 1768. léta prvič natisnena v Ljubljani. Druga létnica je res prava, izvésto prepisana iz Bohoríča, namreč: 1584. Kakó je to? Ozbiljno zopet ní mogel verjéti, da je predgovor te slóvnice bil zgotovljen uže 1584. léta, a knjiga sama da se je natisnola vender stóprav 1784. léta! — Ne! Poslednje létnice mož le ní znal čitati, ker je zabeléžena po staréjšem običaji!

Bohoríčeva plihkà knjižica, ki ní vredna, da bi o njej kdo zinol! Hotel je s tem dokazati, da ta učeni mrmráč ní mogel imeti toliko književnega razuma, kolikor so mu ga prisojali nekateri; kajti ako bi to bilo res, ne ubijal bi se bil z níčavim poslom. Črnorizec Marko plemeníte duše ní imel!

2) In grammaticam Vindicam edendam, id est: Vinidarum seu Vindorum australium cogitata et praeparata. — Evo pripráv k slovénskej slóvnici! (Marka Pohlina „Bibliotheca Carnioliae“ in Wurzbachov slóvnik „Biographisches Lexikon.“) Ta rokopis je nekdaj iz Pohlinovih rok imel Vodník.

3) Specimen vocabularii Vindo-Carniolici. — Evo slovénskega slóvnika, ali vsaj priprav k njemu! Tudi ta rokopis je nekdaj iz Pohlinovih rok imel Vodník, a zdaj ga hrani Ljubljanska knjížnica. Ne vé se, če je cél, ali je kaj od njega izgubljeno. Oménja ga Markova knjiga „Bibliotheca Carnioliae“ in Wurzbachov slóvnik „Biographisches Lexikon.“

4) Universale glossarium, ad quod exiguntur voces, probaene sint, an corruptae. („Bibliotheca Carnioliae“ in „Biographisches Lexikon.“)

5) Crisis über die kraynerische Grammatik des P. Marcus Augustin. Discalceat. — To je kritika Pohlinove slóvnice. Na čelo tega rokopisa je Popovič bil postavil recílo: „nihil unquam egregii tentatur, cujus primus conatus calumniis non impetatur.“ (Nikoli se nič izvrstnega ne začenja, da ne bi prve izkušnje napadali s podtíkanjem.) Wurzbachov slóvnik „Biographisches Lexikon“ o tem rokopisu molčí, ter povedali smo v čislu 1), zakáj; a „Bibliotheca Carnioliae“ govorí o njem, ali Pohlinu je bil zeló neprijeten, ter slišali smo poprej, kakó se je zánj maščeval. Tudi g. profesor Marn v XIV. létniku svojega „Jezičnika“ (1876. léta) o tej Popovičevi océni Markove slóvnice pripoveduje na 31. stráni, od koder je to na 68. stran svoje „Zgodovine slovenskega slovstva“ skrčeno prepisal i g. Julij pl. Kleinmayr.

6) Avstrijski idijotikon, zdaj hranjen v c. kr. dvornej knjížnici na Dunaji.*) — O tem délu molčita i Markova „Bibliotheca Carnioliae“ i Wurzbachov slóvnik „Biographisches Lexikon.“ Gospod I. Navratil je uže 1853. léta bil v „Novicah“ na 115. str. razglasil

*) Primeri 238. in 302. stran „Ljublj. Zvona“.

Ivana Ž. V. Popoviča žitje, katero je pozneje le nekaj malega popravljeno dál 1865. léta v „Miklošičevo slovénsko berilo za 8. gimnazíjski razred" na 134. stráni.*) V „Novíškem" spisu g. Navratil opomina, da ní Popovič 1763. léta umrl na Dunaji, kakor je učíl Šafařík v svojej knjizi „Geschichte der slavischen Sprache und Literatur" na 285. stráni, ter kakor i Matija Majar za njím pripoveduje v „Drobtinicah" 1849. léta na 207. str. A posebno tehtno je to, kà g. Navratil v svojih vseh tréh poprej imenovanih spisih govorí,**) da je zložil Popovič izvrsten „slóvnik" narečja avstrijskega in (slóvnik?) pravopisa nemškega, ter da oba rokopisa hrani c. kr. dvorna knjižnica na Dunaji. — „Slóvnik" (?) nemškega pravopisa je drugače po vse neznan; zató sem jaz v nemalih stiskah bil na 367. str. „Ljublj. Zvona", kder nekakó za g. Navratilom pripovedujem, da je Popovič ostavil slóvnik (idijotikon) avstrijskega narečja in „delo" o nemškem pravopisu. Ali ní to dvoje samó jedno ter isto, namreč idijotikon? Gospoda I. Navratila bi uljudno poprosil, ker je on v to najpripravnejši, naj blagovoli v c. kr. dvornej knjižnici na tánko zvedeti, in ali mêni s pismom ali po novínah obče oznaniti, kakó je ta stvar, da bi se trdneje, ter ako je možno, do konca ustanovítilo, koliko izmej Popovičevih rokopisov, tu ter tam naštevanih, in kateri se ondukaj res nahajajo; kajti vidimo, da to še do zdaj ní takó dognano, kakor je naš učeni rojak zaslužil.

7) Symmicta de dialectis germanicis, o čemer zopet molčita i Marko Pohlin i Wurzbach. — To so posámični listki v nekacih trojih platnícah (cahier), a listi níso nikder sešíti, nego prosto léžé, časi le z olovénko pisani, ter niti čisel némajo po svojih stranícah, kakor je treba. Samó v prvih platnícah, v katerih je 386 četrtnih listov, nahaja se jezikoslovna zbirka o (nemškem) narečji raznih krajev; ostale dvoje platníce hrane v sebi le zabeléžke o nemškem pravopisu. Taka je ta rokopisna ostalína bila oktobra méseca 1839. léta v c. kr. dvornej knjižnici na Dunaji, ter napisano je imela na sebi 9541. novo čislo, a 354. staro čislo. (Schmeller-Frommann, Bayerisches Wörterbuch I. na XIII. stráni). Vredno bi bilo i to pogledati, ako se v c. kr. dvornej knjižnici na Dunaji še nahaja.

*) Rečeno berilo je gosp. I. Navratil v drugej, nekoliko predelanej izdaji natísnol zopet letos. (Na Dunaju. Založil Karol Graeser. 1881.) — V róko mi je prišlo stóprav mej tiskanjem tega sestavka.

**) V novej izdaji „Miklošičevega berila za 8. gimn. razred" na 114. str.

8) Néko besedoznansko (etimolóško) délo, katero je morda imelo v sebi mnogo lepih mislij, ker ga je Popovič polágoma spisoval štirideseti lét in pred smrtjo bil izročil slavnemu Denisu, a ta ga ní potem nikoli dal na svítlo. (Letopis Matice slovenske 1879. léta na 115. str.) Tudi o tem oba molčita, otec Marko in Wurzbach.

9) Botanski spisi in botanske zbirke. Popovič jih je bil pred smrtjo izročil botanskemu vrtu Dunajskemu „auf dem Rennweg“; ali kakor je deják g. Jaquin, tedanji nadzornik tega vrta, zméteno je bilo vse takó zeló, da ní kazalo v nikakeršno rabo. (Letopis Matice slovenske 1879. léta na 115. str.) Otec Marko in Wurzbach ni o tem ničesar ne vesta.

Fran Gräffer v svoje zbirke, imenovane „Kleine Wiener Memoiren“, II. zvezku, na Dunaji 1845. léta natisnenem, od 82. do 84. strani opisuje posebneža Spana, nekdanjega učitelja grškemu in latinskemu jeziku na Dunaji, ter na 84. str. pripoveduje zeló zanímljivo stvar, namreč da je Span bil prijatelj učenemu Popoviču (Poppowitsch), od katerega je *mnogo* rokopisov imel, in to v matici (viele Original-Manuscripte.) O Spanovih književnih proizvodih govorí tudi Wurzbachov „Biographisches Lexikon“ v XXXVI. zvezku na 56. str. i. d., kder nahajamo iz Gräfferja prepisano i to, kar smo poprej dejáli o Popovičevih rokopisih, danih rečenemu učitelju. Kde so zdaj ti rokopisi? Morebiti je Span več ali menj iz njih upotrebil v katero svojo knjigo? Dal je namreč, kakor nam pripoveduje baš Wurzbach, na svítlo izmej drugih spisov tudi: Orthographisch-etymologisches Taschenwörterbuch der deutschen Sprache. Wien 1819, 12°. Takó so se učenega Popoviča dragocéni rokopisi nam na kvaro to pogubili to poskrili in tudi uníčili, da zatorej svét ne bode vseh uže nikoli zopet videl.

Zeló zanímljivo je i óno, kar o njih Julij Maksimilijan Schottky (Slezák) v novinah „(Wiener) Jahrbücher der Literatur“ v 4. zvezku (1818. l.), in to v dokladi, zvanej „Anzeige-Blatt,“ piše na 33. stráni, kder je čitati: „nesreča posebne vrste je s Popovičevimi rokopisi gospodarila po njega smrti. Njih usodo hočem s kratkimi besedami poročiti, kakor sem jo slišal od gospoda Brinka, učenega ravnatelja, kateri to stvar najbolje more povedati. Popovič je bil nekoliko dnij pred smrtjo k sebi poklical Brinka, tedanjega učitelja v Terêznici (Theresianum), ter mu povéril *vse* rokopise, proseč, da bi jih kakó dal natisnoti. Sukali so se do malega samó okolo jezika, rastlínstva,

prirodoznanstva, rudnínstva itd. Mej njimi so bili razdélki, imenovani „Austriacum“, „Styriacum“, „Carinthiacum“, rekše, razprave in slóvniki o (nemškem) narečji avstríjskem, štirskem in koroškem. Vrhu tega je Popovič bil spisal debelo knjigo, zvezano v tólikšno dolžavo in širokost, kolikeršno ima pôla papirja, ter vánjo dejál dodatke in poprave h Gesnerjevemu slóvniku latinskega jezika.*) Ta zvezek in še druge rokopise je Brink spravil potlej v neko dvorano (Saal), mislèč, da nje ključ hrani samó on; a žal, pokazalo se je drugače! Zopet je namreč nekaj lét pozneje (nach einigen Jahren) gledat prišel teh rokopisov, ker so mu drugi različni posli branili, dati jih poprej na svítlo; a sledú ni tirú ní tamkaj uže našel za njimi! Iznosil jih je bil iz nje lekárnik ter vánje zavijal zdravila! Ostale jezikoslovne spise je potem Brink dal pijarístu Wasserthalu, lepopisnemu učitelju v Terêznici, svetujoč, naj te premnoge posamične listke najprvo prepiše, a pôtlej vse natisne. Prepisal jih je res, ali natisneni vender níso bili; kajti ves ta rokopis je učeni knjižničar van Swieten kupil c. kr. dvornej knjižnici na Dunaji. Tudi je Popoviču bilo zmaknenih uže pred smrtjo nekaj spisov o rastlinstvu, katerih nikoli zopet ní bilo na izpregled.“

Šafaříkovo délo „Geschichte der südslawischen Literatur“ I. na 23. stráni trdi, da je Vodník imel Popovičeve slovenske odlomke rokopisne o slóvnici in slóvniku, a da ní znano, kam so izginoli. Za njím i gospod I. Navratil, Popovičevo žitje opisujóč, najprvo v „Novicah“ 1853. léta na 115. stráni ter potlej tudi v „slovenskem berilu za 8. gimn. razred“ na 135. stráni**) pripoveduje, da je štirski učenják zdeloval slovensko slóvnico ter pozneje bilo nekoliko tega rokopisa Vodníku prišlo v roko. Póslednji je g. profesor Marn, ki v XIV. létniku svojega „Jezičnika“ (1876. léta) na 31. stráni sploh govorí, da je Vodník bil nekaj Popovičevih rokopisov dóbil. — O tej priliki bodi ob kratkem rečeno samó to: Ljubljanska knjížnica, kolikor do zdaj morem jaz védeti, iz Vodníkove ostalíne hrani le nekaj Popovičevih priprav k slovenskemu slóvniku; druzega néma ničesar. Ali Vodník je res imel tudi rokopis Popovičeve slóvnice, katere se je držal mej zdelovanjem nemško-slovenskega slóvnika, o čemer govoré uže novine „Laibacher Wochenblatt“ 1806. l. v XXV-XXVI. čislu.

(Dalje prihodnjič.)

*) Primeri 429. str. „Ljublj. Zvona.“

**) V novej izdaji na 112. stráni.

Zgodovina slovenskega slovstva.

Spisal in založil: Julij plem. Kleinmayr, c. kr. profesor v Kopru. 1881. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

(Dalje.)

Gospod profesor S. Rutar v svojej océni pevca Koseskega v „(Dunajskem) Zvonu" 1879. léta na 291. str. drugo glavno dôbo tega pisatelja cépi zopet na dva manjša razdélka: a) od 1852. do 1868. léta; b) od 1868. léta dalje. On velí, da se Koseski v prvem razdélku te dôbe plazi še „ob tléh", a potlej uže „po samih tléh", ter da so njega póslednje pesni le „igrače" brez nobene céne. — Vse to je res, ter g. Rutarja tenko premišljeni spis trebé pohvaliti in preporočiti vsacemu, kdor hoče Koseskega poznati, in še zlasti ónemu, kdor misli o njem pisati. G. Julij pl. Kleinmayr si je rečeno izvrstno delo malo ne podteknil pod úho, ne oziráje se nánje v „Zgodovini slovenskega slovstva", ker ne išče resnice, in ker néma, kakor smo uže često videli, nikakeršne estetične presodbe.

Mogel bi kdo vprašati: če je Koseski res tak, to kakó li, da mu uže poprej níso ustavili rabe? Odgovor ní težák. Poprejšnja léta se za tega delj ní lehko moglo to stvoriti, ker je ondaj večíni izmej Slovenov, in tudi možém, kateri so imeli novine v rokah, zdel se Koseski brez dvojbe največji pesnik svojih časov na zemlji: mojster pevcev! Zatorej ní bilo nikder glasíla, v katerem se je ta stvar dala brez okoliša povedati, ako tudi se je tu in tamkaj uže tedàj o njem takó sodilo, kakor je dostojen. Vender se je bil poleg vsega tega našel urednik slovenskih novin, ki se je predrznil resnico natisniti in s tem skočiti v opasnost, katera mu je izvéstno pretíla, kakor je sam dobro védel, čemur se tem bolj čudimo, ker ménjeni urednik ní bil nihče drug, nego li boječi, krotki Janežič, ter našel se je tudi pisatelj, ki je izpregovóril in čast slovenskega vkusa otél uže v tej dôbi, — mož, kateri ondaj še toliko ní znan bil, kolikor je zdaj slaven. Vreden je naše hvale. Ta mož je bil g. Stritar! On je 1868. léta v 1. dan aprila méseca v „Slovenskem Glasniku" na 133. stráni in dalje o Koseskem pisal takšno resnico, kakeršne pred njim še nikoli nihče! „Novice" so namreč bile nekoliko

poprej v dokladi prinesle Koseskega „Mazepo“, pripovédno pesen, preloženo iz Byrona. To priliko si je Stritar vzel, Koseskega malo tanje pregledati. A poslušajmo, kaj se je zgodilo potem! „Novice“ so takój v 15. dan aprila na 127. str. „tabor knownothingov“ (ničevédcev) imenovale vse óne, kateri se niso hoteli Koseskemu uklanjati, a Stritarja poklicale na boj: naj sam izkusi preložiti le en odstavek te Byronove pesni! Oglasila se je nanj potlej v 8. dan maja še „Danica“ na 150. str. A kam se je zdaj Stritar obrnil? — Spisal je odgovor in pridejál mu Byronovega „Mazepe“ prvih 230 gránesov, na slovenski jezik preloženih iz angleščine, ter vse to poslal „Novicam“, katere niso natisnile ni odgovora ni priloge! Imel je potem Stritar samó še jeden pot nezagrajen: ta je bil „Slovenski Glasnik“. Zatorej njemu pošlje odgovor in svojo océno o Koseskega „Mazepi“, ter jej pridene uže nad 280 gránesov iz rečene pesni Byronove. A zdaj zopet sirota Janežič ní védel, kam bi se dejál! Vender se je naposled še nekako dobro izmotal iz te zádrge. V „Slovenskem Glasniku“ je namreč od 222. strani dalje najprvo ponatisnil vse „Noviške“ in „Danične“ besede, ter za njimi takoj prostor dal Stritarjevemu odgovoru in prelogi v istem čislu svojih novin. Takó se je godilo še 1868. léta! Ali mí zdaj primérimo, kakó je prelagal Koseski, a kakó li Stritar! Le povedati je poprej, da je Koseski po svojem priljubljenem običaji Byronovo mero (četverostôpne jambe) zopet raztegnil v osmerogránesno, po pet jambovih stop imejočo stanco vlaškega lica, a Stritar da se je držal Byronove mere, kakor je i dolžnost prelagatelju.

Koseski.

Je bilo dneva po pultavski bitvi,
Kjer Svenje kralja sreča zapustí,
Razdjana vsa po ojstri bojni britvi
Na vseh platéh vojaštva množ leží;
Krepost in up v okrutni krvolitvi
Nezvesta kot ostale vse močí,
Topovje, konj'ki, peštvo, druge sile,
K zmagavnemu so caru prestopile.

Stritar.

Pri Poltavi je boj končán;
Bilà je Švedu sreča kriva.
Tik moža mož leží zaklán,
Za kralja zadnjič kri preliva.
Ob ljudstva, slavo je glavar,
Oblasti klanjajo se novi,
Nezvestim zdaj gospod je car.

Kdo takoj ne vidi, katero je krajše, a vender mnogo lepše? O tej priliki je Stritar pokazal sijajno, koliko more! in to dejanje mu je treba zabeležiti v letopis naše književnosti, če tudi g. Julij pl. Kleinmayr molčí o njem! Vender je Stritarju ves trud bil zamán! Koseski je ostal mojster pevcev tudi po sedàj, kakor so ga imenovali poprej. Ali porodila se je polagoma nova doba, v katerej se ima laže kam pisati, ima kde govoriti svobodneje in brez bojazni, kakor velí komu razum in vest, a ne, kakor

hoté samó nekateri. Takó je prišla i na Koseskega zaslužena kazen po javnih glasilih, osobito zadnje čase, ter njega mrzkemu nasilju, stvorjenemu slovenščini, jeli so se moški glasovi krepko po robu staviti, kakor na pr. uže poprej imenovani g. Rutar v „(Dunajskem) Zvonu". Od vseh straníj podprti steber Koseskega slave se je začel majati, in zdrúščen je zagrmel na zémljo v glasovitem občem zboru „Matice slovenske" v 14. dan aprila 1880. léta. Kar je bilo ondukaj govorjeno, vse je potlej svojim čitateljem prinesel i „Slovenski Narod". Koseski se od sih dob cení samo toliko, kolikor je vreden, a draže ne. Trajalo je več desetolétij, predno je vender naposled priborjêna možnost, javno govoriti o njem resnico! Kakó sme o tacih stvareh molčati književna zgodovina? A g. Julij pl. Kleinmayr tudi o tem zopet molčí, kakor bi imel vodo v ustih.

V „Zgodovini slovenskega slovstva" na 154. stráni čitamo znani Koseskega šestomer, nezmiselno prepisan takó:

Jezik očistite peg, p o d a j t e gladko mu rujo. (nam. o p i l i t e.)

Gospod zgodovinec! kaj to govorite: „jezik očistite p é g , a namesto njih mu p o d a j t e ‚gladko' rŭjò"? — Od kar je dežel prišla gospoda L e v c a sloveča „Pravda o slovenskem šestomeru" (v Ljubljani 1878. l.), vsi za njim hvalijo Koseskega šestomere, na pr. g. Rutar v „(Dunajskem) Zvonu" 1879. l. na 292. stráni ter tudi g. Julij pl. Kleinmayr v svojem razslutem zmašílu na 155. stráni, kder našteva i on vse naše pisatelje, katerim je kedaj kak šestomer zdrsnil iz peresa. Koseskemu te zasluge ne moremo tajiti, ali mêni se zdi, kakor bi slovenskemu narečju ter sploh slovanščini taka raztegnena mera, da-si je slavna in stara, ne príjala, kakor ne izmej zdanjih evropskih jezikov nobenemu, ker se menj ali bolj protiví njih svojstvu. Če tudi imajo v tej meri zlasti Nemci izvrstne umotvore, vender ne verujem, da bi se pésniki v prihodnje hoteli z njo še mnogo báviti.

Na 156. stráni svoje „Zgodovine slovenskega slovstva" nam g. Julij pl. Kleinmayr modrostno pripoveduje z učiteljske stolíce: „vsakdo mora priterditi, da so prevodi izverstnih umotvorov tujih narodov v domači jezik iz dvojnih ozirov koristni. Pervič, ker se na ta način jezik izobražuje, njegov besedovni zaklad bogati; drugič pa tudi, ker se narod seznani s slovstvom drugih ljudstev, z njihovo mišljavo, njihovo omiko," — Est modus in rebus! Klasična dela, bodi si iz katerega koli jezika, dobro in gladko prelagati po slovenskem svojstvu, kdo bi tega ne hvalil! A

v tak posel je treba móž, kateri so se učili vrhu drugih stvaríj posebno tudi slovanščini! Vender ní pozabiti, da krepkim in zdravim narodom, duševno rastočim po naravnem póti, nikoli ne pride mej svojim razvijanjem na um, čepéti vedno za samim prelaganjem. Pri nas je to vse drugače. Mí ne moremo vzdihovati, da še zdaj ne bi dovolj prelagali! Učílniške in druge raznolične knjige, zakone ter gó vore deželnih in državnih poslancev, telegrame in vsa raznovrstna oznanila po slovenskih novinah, prilépke po úličnih ogléh, obédne liste, napise po mestnih prodajálnicah itd. itd., — s kratka malo ne vsi in vse prelagamo „od zore do mraka, od mraka do dne“! A kakšni so nekateri ljudjé, kateri nam prelagajo, ter kakó delajo! Po svoje misliti smo se uže do konca odvadili, izpremenjêni v prelagáteljne klepetce! Res je, da Slovene s takim načinom seznanjamo z drugih narodov mišljênjem in slovstvom; — a kdo vpraša po slovanščini! Kultura je uže sama ob sebi meč, ki déva narode pod svojo oblast, in olikani jezik mogotnega soseda Nemca brez našega pospešíla neprestano leze v govor vsacega slovanskega plemena, ter zasekúje tudi v sáme Ruse, ki so do malega vedno imeli gospodstvo v svojih rokah. Ako se to godí na zelenem lésu tega velikanskega carstva, kakó li se more goditi na slovenskem, toličko da na suhem parobku! Naj-si o nekaterih prílikah na vse grlo vpijemo, da smo Slovéni, vender tega niti pisatelji naši ne vedé vsi, da je na zemlji tudi slovanska književnost! Znamo, da tisti naši rojaci, kateri živé ob vlaškej ali nemškej meji, podsméšljivo prezirajo ter malo ne sovražijo óne brate, ki so dalje od meje in za tega delj v svojej bitnosti menj izpremenjêni: mej svojo in teh omíko se jim zdí tolikšno brezno, da so oboji zdaj uže, kakor inoródniki drug druzemu. Ne moremo se čuditi, kà je ob tacem razmerji tudi slovenski jezik takó oslábel, da s klobukom v roci in z veseljem v očéh vzprijemlje vsako tujko, a da čeméren obrača hrbet čistej besedi slovanskej! Ali tej njega pogíbeli se naša knjiga nikakor ne stavi ozbiljno v bran. — Kakó v bran? Vedno ter povsod jo pospešuje, kar more! Koliko lepše in čištéje so pisali izbírični Metelkovci, nego li mnogo imenítih knjižnikov zdanje dôbe! A drugače ne more biti, ker tudi našim slutvo-izobražencem uže nič ní do slovanščine, katere ubogo malo znajo, niti je ne želé znati. Po kaj? Zdanja, mnogo lažja šega je, kakeršna je bila pred Kopitarjem, sukati besedo za besedo, stavek za stavkom po nemškem jezici, tudi kadar hočemo kaj svojega, nepreloženega pisati. Naš knjižnik zdanjih lét vzame v roko pero, in potem vselej najprvo pretehtava: kakó to stvar imenuje Nemec? — Ole!.

Nemec velí: „Volksküche“; „Feuerwehr“, a mí porečemo: ljudska kúhinja; požarna straža (namesto: gasníki, gasílci ali gasítelji)! Komu je kaj do tega, če so taki nestvôri prečesto nezmiselni ter smešni! Ljudska kúhinja po zdanjem slovenskem jezici neučenemu človeku znači le „fremde Küche“, kakor je tudi: ljudsko blagó vedno le isto, kar „fremdes Gut“; bolje bi se dejálo: ubožnih obédnica. Ker imata Nemcu rabeči tujki: Lakai (izreci: lakáj); Clavier (izreci: klavír) končnici: áj, vír, zatorej smo i Sloveni sklepali besedi: strežáj, glasovír z jednakima končnícama! Kaka smešnost, kak nezmisel je glasovír! Takó bi se dala tudi lončéna píščal imenovati, ker iz nje jednako izvírajo glasovi. Ohranímo staro besedo: klavír in govorímo: sluga, a ne: strežáj! Nemec velí: im Freien, kadar misli reči, da je kaka stvar zunaj, a ne pod streho, ter naši izobraženi pisatelji vsi za njim, kakor samó iz jednega kljuna, ščebetájo: na prostem, da-si nihče ne bi takó rekel, če ní učen (?), ali če se ní tega nalezel iz blaženih novin, po katerih nam je zasejano uže toliko grdega nemčevanja, ker neuki ljudjé mislijo, da óni gospodje, kateri jih pišejo, Bog vé, kako znajo slovenski lepo misliti in velikonočno pisati! Namesto poprej oménjene popake bi se po starej slovenščini dejálo: na jasnem, a Dolenjec govorí: na planem, ter obče navadno je: pod milim nebom. Nemški trebé reči: „der Keller,“ „das Viertel“, a ne: „die Keller“, „die Viertel“; za tega delj i Ljubljančani ter mej njimi tudi pisatelji z drugimi tacimi narodnjaki vred, ki časi zapojó: „domovina mili kraj“, slovenski golčé vedno le: „moj (namesto moja) klét“; „en četrt vina,“ da-si nepopačeno kmetič povsod govorí samó: „prednja, zadnja četrt vôla“. a nikoli ne: prednji četrt! Evo, tí mož bistroumni! takó se „na ta način jezik izobražuje, takó se njegov besedovni zaklad bogati“! Mnogo nemčevalnih pisateljev mej nami je vrednih, da bi jim za njih delo stanovito, z vrhom namérjeno plačo dajali srditeži, kateri želé, da bi od kraja do konca utonil slovenski jezik. Zatorej ne morem nikakor pristati na g. Julija pl. Kleinmayra zahvalno pesen, katero na 175. str. svojega spisa poje, „da se je (naša) proza zboljšala, jezik ogladil, opilil, očistil itd.“

Obilih poprav je potrebno tudi óno, kar g. Julij pl. Kleinmayr piše o Fr. Levstiku. Ní res, da je bil tajnik „Matice slovenske“ in urednik slovensko-nemškega“ slóvnika oboje ob enem, kakor je v „Zgodovini slovenskega slovstva“ čitati na 186. str.; kajti bil je prej v taj-

nika postavljen, in stoprav to službo v 11. dan maja 1865. léta izgubivši, vzprijel je bil slóvnik v délo. Vrhu tega je vse na robe povedano, kar se dostaje „Triglava“, nemških, a Slovénom v obrambo 3. januvarja 1865. léta ustanovljenih novin, katerih g. Julij pl. Kleinmayr ní imel nikoli v roci, kar je živ, ker na 286. in 192. str. učí, da sta jih uredovala Miroslav Vilhar in Fr. Levstik. Nikdar ne! Kadar so „Triglav“ na nóge spravljali, ní temu početju bilo hujšega nasprotnika v Ljubljani, nego li je baš Levstik bil zató, ker se mu je zdelo, da bi se z nemškim „Triglavom“ pot zagradil političnemu dnevniku slovenskemu, katerega tedàj še ní bilo, niti se je v Ljubljani mogel ustanoviti. Jedino to nasprotovanje bilo je Levstiku vzelo „Matično“ službo; kajti on je bil nje prvi tajnik, a ne Lesar, kakor velí „Zgodovina slovenskega slovstva“ na 194. stráni. Vender je slovenski dnevnik potlej bil porojèn, da-si stóprav 2. aprila 1868. léta, in to na štirskej zemlji v Mariboru, od koder se je 1872. léta v 6. dan oktobra preselil v Ljubljano, kder zdaj uže v 14. létniku na svitlo hodi po imeni „Slovenski Narod“. Če Levstik zatorej ní „Triglava“ nikoli uredoval, to je vender pokojnemu Miroslavu Vilharju pomagal pred samim „Triglavom“ v dėžel dajati druge politične slovenske novine, rekše, „Naprej“, katere so se trudile, kolikor so v ónem času mogle in znale, vedno lepo ter čisto pisati, kakor ne za njimi kesneje nobene druge. Vidimo, da niti „Napreja“ učeni g. Julij pl. Kleinmayr nikoli ní slišal imenovanega mej slovenskimi novinami, ker o njem v svojej knjigi ní besedice nikder žugnil, a vender je v Ljubljani izhajal vtorek in petek 1863. léta od 2. dne januvarja do 29. dne septembra meseca. Potem so ga zadavile tiskóvne tožbe, s katerimi sta imela Vilhar in Levstik mnogo otépanja. Ljubljana je tedàj zvédela prvič, kake so tiskovne končne razprave. Ob kratkem naj povém, da je Levstiku bilo za njega spis „Kaj se nekterim zdí ravnopravnost“ prisojeno 3 mesece sedéža, a Vilharju za spis „Misli o sedanjih mednarodnih mejah“ (uredništvu poslan iz Koroščev) prisojeno le 6 tednov sedéža a 300 gld. platéža, utrganega mu od založníne (kavcije). Levstik je bil pozneje oproščen v Gradci in tudi na Dunaji; a Vilhar je v zaporu sedèl in plačal. G. Julij pl. Kleinmayr ne vé tacih stvaríj, ki so zabeležene tudi v samih „Novicah“ 1863. léta na 424. stráni ter 1864. léta na 31. in 189. stráni. Ali kakó hočemo to zahtevati od učenega pisatelja, kateremu je premalo znana i „Slovenska Talija!“ Na pr. o igri „V Ljubljano jo dajmo“, ki je bila natisnena 1869. léta v rečene „Talije“ 8. vezku, čitamo na 178. str. v „Zgodovini slovenskega slovstva“, da

jo je spisal dr. Fr. Celestin, če tudi je po resnici njen oča bil pokojni Josip Ogrinec, katerega je g. Julij pl. Kleinmayr potlačil v koš 207. strani svojega spisa, kder o njem vé samó to, da je bil gimn. učitelj v Vinkovcih in da je umrl 1879. léta. V oménjeni koš je z njim vred stlačenih, kakor stare cunje, še 13 drugih slovenskih pisateljev. Sploh ima g. Julij pl. Kleinmayr na mnozih stranéh take globoke koše!

Na 190. stráni slišimo, da „naslédnikov Preširnovih glavni predstavljatelj (sic!) je nedvombeno (sic!) čislani pesnik Boris Miran". — Stritarja ní v liričnih pesnih imenovati le Preširnovega naslednika ali posnemáča! Puhlim glavam se taka sodba vriva samó zató, ker ne le v Preširnu, nego tudi v Stritarji, kateremu je vkus in razum branil, kreniti za Koseskim, povsod nahajamo „čistost in jasnost besede in oblike, umetnost, združeno s prirodnostjo," in kar teh lepih svojstev g. Julij še več našteva na rečenej stráni. Kakor bi nespametno bilo, nemškim pisateljem, kateri so živeli ter še zdaj živé po Götheji in Schillerji, oponašati, da so Göthejevci in Schillerjevci samó zaradi tega, ker potem, od kar sta se bila mej svétom pokazala ta dva klásika, uže niso hoteli niti mogli pisati, kakor sta pisala stari Hans Sachs in Gottsched, — jednaka nezmiselnost bi tudi bila, Stritarja zvati Preširnovca *) samó za tega delj, ker niti on potem, od kar je bil Preširen zapél, nehče ter ne more kosmato in hripavo krokati, kakor sta nekdaj Répež in Knobelj! Kar narodu priborí čegar koli duševna moč, to bodi za njim vsega naroda svojína! Pri nas bi s Parnasa bilo treba pomesti vsa óna pévčeta, katerim je Preširen zamán ubiral strune. Žàl, kà so metlé vredni malo ne vsi zdajni slovenski pesniki, posebno mlajši; vrlo redki so izímki, a vender jih je še nekaj, in to častnih.

(Dalje prihodnjič.)

*) Prešírnovec je prav, a ne: Preširnovič!

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. — Mladi samotár. Povest. Spisal Krištof Šmid, poslovenil P. Adolf Mayr. V Ljubljani 1881, v 16ki, 82 str. Tisk in založba J. Blaznikovih naslednikov. Z jedno podobo. Cena 15 kr. — V lepej slovenščini p. Adolf s to knjižico podaje slovenskej mladini zabavno-poučno berilo. Na prodaji jo ima katoliška bukvarna v Ljubljani.

Trojna božja pot s svetimi stopnjicami na Kranjskem. Uredil Anton Žlogar, duhoven ljubljanske škofije. Z dovoljenjem vis. častitega ljubljanskega škofijstva. V Ljubljani 1881, v malej 8ki, 72 str. Založila katoliška bukvarna. Tisk J. Blaznikovih naslednikov. — Ta v mnogem oziru zanimljiva in v lepej slovenščini pisana knjiga obseza dva dela, prvi je zgodovinske, drugi pobožne vsebine. V prvem delu g. pisatelj z zgodovinskega stališča opisuje mnogim Slovencem priljubljene božje poti pri svetem Joštu poleg Kranja, pri Novej Štifti poleg Ribnice na Dolenjskem in na Žalostnej gori pri Mokronogu. Te zgodovinske črtice bode vsak prijatelj lepe naše domovine z veseljem prebiral. Drugi del obseza razne molitve in pesni. G. pisatelj . . . miscuit utile dulci! Cena knjigi je 30 kr. in prodaje jo katoliška bukvarna v Ljubljani.

Prestave najlepših himen sv. cerkve. II del. Poslovenil J. Bilc Ponatis iz „Zg. Danice“. Z vikšim dovoljenjem. V Ljubljani 1881, v malej 8ki, 66 str. Založil L. Jeran. Na prodaji v katoliškej bukvarni. Tísk J. Blaznikovih naslednikov. Cena 30 kr. Znani pesnik Bilec nam v tej knjižici priobčuje zbirko krasnih himen iz brevirja in misala v našem jeziku. Načelo, katero mu je pri prelaganji bilo vodilo, opisal je sam obširneje v uvodu in predgovoru k prvemu delu, ki je uže 1869. leta prišel na svitlo ter se tudi v kat. bukvarni prodaje po 25 kr.

Pravila za kmetsko posojilnico ljubljanske okolice. V Ljubljani 1881, v malej 8ki, 11 str. Natisnila „Narodna tiskarna“. Založil osnovalni odbor. Ta vzorna, na vse zakonite določbe opirajoča se pravila sestavil je g. državni poslanec dr. Jos. Vošnjak s tem namenom, da bi rabila v vzgled tudi drugim jednakim posojilnicam, ki se snujejo po našej domovini.

Spisje v ljudski šoli. Četrtega popravljenega in po učnih črtežih vredjenega (sic!) natisa. Spisal Andrej Praprotnik. Velja vezano v platnenem hrbtu 32 kr. V Ljubljani 1881, v malej 8ki, 145 str. Založil ter prodaja M. Gerber, bukvovez. Natisnil R. Milic. Ta posebno praktično sestavljena in pregledno urejena knjiga ima tri dele: I. del obseza spisne vaje, II. del liste ali pisma in III. del opravilne liste in spise. Vsakemu delu je poleg potrebnega razlaganja pridejanih premnogo pojasnjujočih vzgledov in obrazcev. Knjiga bode dobro došla ljudskim in ponavljavnim šolam, učiteljiščem, a tudi priprostejšim rojakom našim, ki se hočejo sami izuriti v spisji.

Slavó (sic!) častitega in visoko spoštovanega gospoda kaplana Št. Miklaužke škofije Jakoba Dolenca. V Ljubljani 1881, v malej 4ki, 2 str. „Narodna tiskarna“. Po naivnej besedi tega „Slovesa“ sodil bi človek, da je je najbrž kakšna priprosta pobožna duša spisala ter č. g. Dolencu podvrgla.

Fr. Grbićeva „Slovanska Jeka“, katero smo v zadnjej številki ob kratkem omenili, ima to vsebino: *a)* Četverospeve za moške glasove: 1. „Pred slovesom“, besede Iv. Resmanove; 2. „Ljubici pod oknom“, besede dr. Vošnjakove; 3. „Najlepšej“, besede V. Kurnikove; 4. „Ukazi“, besede Preširnove; 5. „Želja Slovenca na tujem“, besede V. Urbasove; 6. „Lahka noč“, besede Iv. Resmanove; 7. „Pod prozorom“, besede Iv. Zaharjeve, (hrvatsk tekst); 8. „Mila si mi“, besede I. Sundečićeve (hrvatsk tekst); 9. „Na lipici zelenej“, besede Iv. Resmanove; *b)* Četverospeve za ženske glasove: 10. „Slavčku“, besede Sl. Janžkove. 11. „Bčelar“ besede Fr. Cegnarjeve. *c)* Zbore: 12. „Na vysosti hvězdy sviti“, basen od Bol. Jablonskeho, pohrvatil M. Golović, (česk in hrvatsk tekst); 13. „Zdravljica“, besede Prešir̊nove; 14. „Zdravljica“, besede dr. L. Tomanove; 15. „Kolo“, spjevao Gj. Kovačević, jako originalna in prav v narodnem duhu zložena skladba; 16. „Zagrebu“, spjevao Avg. Šenoa, majestetična, izvrstna skladba; 17. „Kdo měkkym je“, besede J. Nerude, jakó efektna skladba; 18. „Dijaška“, besede E. Volčičeve, vrlo lepa skladba; 19. „Slovanski brod“, besede Grbićeve, veličastna skladba, katera mora dopasti, ako jo poje močán moški zbor.

To vam je lepo število prelepih kompozicij in želeli bi le, da bi naši rojaki prav obilo kupovali to zbirko, da najde naš neumorno delavni Grbić vsaj toliko podpirateljev, da se mu povrnejo stroški.

Cvetnik. Berilo za slovensko mladino. Uredil Anton Janežič. Četrti popravljeni natis oskrbel dr. Jakob Sket. Prvi del. V Celovci, 1881, v 8ki, 174 str. Natisnola in založila tiskarna družbe sv. Mohora. Cena?

Slovensko berilo za osmi gimnazijski razred. Izdal dr. Fr. Miklošič. Druga nekoliko predelana izdaja. Vredil (sic!) J. Navratil. Odobrilo vis. c. kr. ministerstvo za bogočastje in uk. Na Dunaji 1881, v 8ki, 146 str. Založil Karol Graeser. V Brnu natisnila c. kr. dvorska tiskarna Fr. Winiker in Schickhardt. Velja vezano 72 kr.

Ker smo denes s prostorom v zadregi, hočemo v prihodnjej številki o teh dveh na novo natisnenih berilih izpregovoriti nekoliko besed.

Slovenska Matica da letos četvero knjig na svetlo: 1. Letopis Matice slovenske za leto 1881. Uredil dr. Janez vitez Bleiweis-Trsteniški. Okolo neutrudljivo delajočega Nestorja so takoj zbrani imenitni pisatelji n. pr. prof. Hubad, prof. Šuman i. d. 2. Slovensko slovnico po Miklošičevej primerjalnej spisal Josip Šuman, c. kr. profesor akademiške gimnazije na Dunaji. „Mnogo je tudi matičarjev,“ tako je govoril prof. Anton Raić v občnem zboru 27. aprila 1881., „ki niso zadovoljni z različnim jezikom, katerega vsak pisatelj po svoje suče; umestno bi bilo, da „Matica slovenska“, naša akademija, izdaje vse svoje knjige v jednoličnem slovenskem jeziku; da se pa ta jednoličnost doseže, naj se vsi rokopisi, predno gredó v tisek, priredijo po izvrstnej slovnici prof. Šumana, in Matičin odbor naj pri rokopisu nagrad za poslane mu članke pove to pisateljem. Zaradi tolike različne pisave, ki se nahaja dandenes v spisih slovenskih, smo posebno mi šolniki mnogokrat v zadregah, če dijakom kaj popravljamo, kar se ne ujema s pisavo tega ali onega časnika, na katero se dijaki sklicujejo.“ (Novice, 1881, štr. 167.) 3. Samotologijo človeka za učiteljišča in višje šole. Spisal dr. Janez N. Woldrich, c. kr. profesor akademiške gimnazije

na Dunaji. Po četrtem nemškem natisu s 140 podobami, poslovenil dr. Maksimilijan Samec. — V predgovoru k četrtemu natisu piše profesor dr. Woldřich tako: „Pisatelj mora tukaj omenjati, da to vodilo se ve kot šolska knjiga je bilo in je namenjeno prazno mesto ne v znanstvenej, ampak v pedagogiškej književnosti izpolnovati, posebno ker pred njegovim izdanjem ni bilo za vzgled nobene take za šolo spisane in rabljive knjige. Ali ta drobna knjižica ni le na učiteljiščih z vseh stranij cenjena, in tudi po tujih deželah razširjena, temveč tudi v zdravniških časopisih je priznana. Tako hvali „Allgemeine Wiener medicinische Zeitung (l. XXII.) v natankej sodbi pravo sestavo in priprosto in jasno besedo tega vodila ter je priporoča ne le za šolo, temveč tudi za vsako rodovino.“ Zatorej mislimo, da bode Matica s to knjigo vsem omikanim Slovencem v obče ustregla. 4. Geometrijo za učiteljišča. Po Močnikovej sestavil L. Lavtar, c. k. profesor učiteljišča v Mariboru. — Knjiga je tako urejena z ozirom na metodo in vsebino, kakor zahteva učni načrt učiteljiščem. Podlaga jej je „Geometrie für Lehrerbildungsanstalten von Močnik.“ — Letopisa je natisnenega čez polovico, slovnice uže 17 pol (obsežna bode 30 pol), somatologije pa prva pola; geometrijo so začeli 26. sept. staviti. Čestiti plačujoči člani Matice slovenske prejmejo za leto 1881 po troje knjig: Letopis, slovnico in somatologijo. Po velikih izgubah in mnogih neprijetnostih pri knjigah, katere je Matica dala na upanje, sklenil je občni zbor 27. aprila 1881 l., „da, kdor ne plača letnine, ne dobi Matičnih knjig.“ Tako je pri družbi sv. Mohora, tako tudi veleva §. 3. Matičnih pravil: „Kdor ne bi v redu plačeval in sicer ne vsaj v prvej polovici vsacega leta, kolikor je podpisal Matici podpore, tak se po odborovem sklepu sme izbrisati izmej družbenikov.“ Vse čestite člane in nove družbenike zatorej uljudno prosimo, naj nikar ne zabijo pristopiti in letnino poverjenikom izročiti, da bode mogoče „Imenik Matičnih udov“ po misli gori omenjenega sklepa in §. 3. dotičnih pravil urediti in knjige pošiljati. Fr. O—c.

Pokojni Vojteh Ullrich. „Ljubljanski Zvon“ čitateljem svojim denes podaje nekoliko pesnij do sedaj neznanega pesnika slovenskega, pokojnega Vojteha Ullricha, čigar prerano smrt je v svojej zadnjej številki oglasil. Uže iz teh malih poskušenj bode vsak pravi znalec in prijatelj našega pesništva lehko sodil, kolika neizmerna izguba je slovenski narod z Ullrichovo smrtjo zadela. Koliko je obetal, koliko bi bil dovršil ta vrli mladenič! Da-si je moral, jedva 19. leto izpolnivši, vleči se v hladni grob, vender je ostavil več zvezkov lepih pesnij in veliko tragedijo „Svetoje“, katera nam po nekaterih mestih kaže genijalnega pesnika. Res, da literarna ostalina Ullrichova osobito v tehniškem oziru ni vsa popolnoma dovršena. A pomišljati in v poštev jemati nam je mladost pesnikovo. Gotovo bi bil pokojni pri svojej pridnosti in véstnosti svojega pesniškega duha proizvode še na vse strani predelaval ter še le tedaj z njimi stopil pred čitajoče občinstvo slovensko, kadar bi mu bil mogel podajati dovršene umotvore. Poroča se nam, da mati Ullrichova namerava v posebnej knjigi na svetlo dati izbrane pesni njegove.

Vojteh Ullrich se je rodil 30. aprila 1862. leta na Javorniku na Gorenjskem, kjer je bil oča njegov ravnatelj Zoisovim fužinam. Po svojega očeta smrti preseli se z materjo v Kranj, kjer je dovršil ljudsko šolo in malo gimnazijo

veliko gimnazijo obiskoval je v Ljubljani, kjer je 1880. leta prebil maturo. O velikih počitnicah začel je bolehati in ni mu bilo možno iti na vseučilišče. Bil je sicer v Gradci vpisan za klasičnega jezikoslovca, a univerze ni videl. V postelji je študiral, da bi po Velikej noči v Gradci prebil colloquium; poleg tega je pridno zlagal pesni — v hrvatskem jeziku. Tako do zadnjega priden in delaven ter vnet in navdušen za večno lepo poezijo umrl je 6. julija pri svojej ljubljenej materi v Kranji. Bodi mu časten spomin!

Spomenik Valentinu Mandelcu. Dovršen je spomenik, katerega je oskrbelo „Slovensko dramatično društvo“ Valentinu Mandelcu. Po krasnem načrtu domačega umetnika, g. slikarja Janeza Wolfa v Ljubljani, zdelal ga je te dni iz sežanskega kamena g. Čamrnik, ki 3. t. m. odide z njim v hrvatski Karlovec, da ga postavi na ondotnjem pokopališči. Ves spominek ima visočine 2·61 m. ter v premeru spodaj 0·80 m., zgoraj 0·43 m. Na stojalu, iz treh kosov zloženem in 1·65 m. visokem, vzdiga se okrogel, zgoraj odlomljen in 0·96 m. visok steber, ki ima ta napis: „Slovenski pisatelj Valentin Mandelc, porojen v Kranju 16. februvarja 1837., umrl kr. gimn. profesor v Karlovcu 12. maja 1872. leta. — Postavil hvaležni narod slovenski“. — Ljubljanski rodoljubi si spomenik lehko ogledajo te dni v delavnici g Čamrnika.

Tudi Jurčičev spomenik bode v jednem tednu dovršen. Trije spodnji kameni so uže vzidani na konci Baumgartnove kapele pri sv. Krištofu. Železna ograja, katero je posebno krasno zdelal g. Lovro Zelenec, bode gotovo najlepša, kar jih je videti na ljubljanskem pokopališči.

Dr. Janez Bleiweis je po pravilih reda železne krone III. vrste povzdignen v viteški stan ter si je izvolil pridevek „vitez Trsteniški“. Znano je, da je bil pokojni oča dr. Bleiweisa rojen v Trsteniku nad Kranjem. Vitez Trsteniški je tretji pisatelj slovenski, ki je poleg dež. šolskega nadzornika Antona Klodiča viteza Sabladoskega in stotnika Andreja Koméla pl. Sočebrana, odlikovan s plemstvom.

Prof. Jos. Starè, znani pisatelj slovenski, imenovan je za ravnatelja malej gimnaziji v Belovaru. Sedaj je šest naših rojakov Slovencev ravnateljev hrvatskim srednjim šolam: Bradaška v Zagrebu, Mazek v Požegi, Lipež v Rakovci, Jelovšek v Oseku, Seneković v Gospiću in Starè v Belovaru.

Učiteljska zborovanja. V Ljubljani so 22. septembra zborovala tri društva slovenskih učiteljev, namreč: a) Vdovsko učiteljsko društvo, kateremu je namen podpirati učiteljske vdove in sirote. Društvo, osnovano 1860. leta, ima letos 64 družabnikov, 39.050 gld. imovine v državnih obligacijah in 1.506 gld. druzega premoženja ter podpira 8 učiteljskih vdov in 25 sirot. Občni zbor je sklenil, da bode odslej društvo dajalo učiteljskim vdovam po 100 gld., učiteljskim sirotam, ki némajo očeta, po 25 gld. in učiteljskim sirotam brez očeta in matere po 50 gld. letne podpore. Predsednik društvu je dr. A. Jarc, tajnik in blagajnik M. Močnik. — b) Slovensko učiteljsko društvo, osnovano 1871. leta, kateremu je namera „duševno podpirati slovensko ljudsko šolstvo“. Na občnem zboru, ki je drž. poslanca dr. Vošnjaka izvolil za častnega družabnika, govoril je učitelj g. Govekar „o dolžnosti narodnega učitelja do svojega naroda“ in g. Levičnik „o ponavljavnej šoli“; poleg tega so mnogoštevilno zbrani učitelji ukrepali, kako bi bilo možno

osnovati jedno samo osrednje glasilo slovenskim učiteljem, a o tej stvari niso nič konečno veljavnega ukrenili. Gotovo mora vsak rodoljub želeti, da bi se dosedanji trije listi „Učiteljski Tovariš“, „Popotnik“ in „Šola“ zjedinili v jeden sam krepák šolski list Vender se nam zdi, da bode dosedanje pogájenje o tej stvari, ki se brez poklicanih faktorjev — urednikov in založnikov vsem trem listom — vrši po političnih novinah, ostalo brez vsega uspeha. Ako se vsi trije listi res želé spojiti, dožенó naj to najprej sami mej seboj; ako se pa sami ne morejo, ali nečejo zjediniti, pokažejo naj jim skupno slovenski učitelji pravi pot ter združijo naj se okolo najstarejšega in tudi najboljšega dosedanjega šolskega lista „Učiteljskega Tovariša“. Ako nekaterim dosedanji pravec „Učit. Tovariša“ ni po godu, pomišljati jim je, da je „Učit. Tovariš“ uže večkrat povedal, da objavlja take spise, kakeršni se mu pošiljajo. Naj se ga tesno oklenejo vsi učitelji slovenski po vseh pokrajinah naše domovine, podpirajo naj ga pridno in vestno z naročili in spisi in poboljšal se bode tudi „Učiteljski Tovariš“. Popolnoma nedoumno nam pa je, zakaj se nekateri učitelji zadevajo ob Marnove životopise slovenskih pisateljev, katere objavlja „Učit. Tovariš“. Te razprave imajo, izimši njih nepotrebno moralizovanje po nekaterih mestih, v slovenskem slovstvu stalno vrednost in „Učiteljski Tovariš“ zaradi njih stalno zaslugo. Žalostno je, da smo uže tako potujčeni in v domovinskih stvareh tako polovičarsko izobraženi, da se spotikamo, ako nam kdo opisuje slavne in za domovino zaslužne može in pisatelje naše! Slovensko učiteljsko društvo ima 93 družabnikov in v blagajnici 119 gld. 35 kr. gotovega denarja. „Predsednik mu je g. Govekar, tajnik Močnik, blagajnik Tomšič. — c) „Narodna šola.“ Namera temu 1868. leta v Idriji osnovanemu in 1872. leta v Ljubljano preseljenemu društvu je, materijalno podpirati slovensko ljudsko šolo. Društvo je imelo 662 gld. 77 kr. dohodkov, a 486 gld. 24 kr. stroškov, ki so se porabili izključivo v nakup učnih pripomočkov ubogim učencem po ljudskih šolah. Imovine ima društvo 346 gld. 53 kr. Predsednik mu je F. Stegnar, tajnik in blagajnik M. Močnik.

Književno naznanilo. P. n. naročnikom šolske pomožne knjige „Prvi pouk“ naznanjam, da pride v kratkem na svitlo v tiskarni in založbi Kleinmayrja in F. Bamberga v Ljubljani. — Pri tej priliki si dovoljujem tudi priobčiti, da sem svojemu šolskemu blagu ceno znižal, in sicer prodajem slovenske Pisanke po 1.15 gld. (na debelo), Risanke (po 3 gld., manjšo obliko po 2 gld. 50 kr.), knjige: Domoslovje po 8 kr., Zgodovino po 10 kr., Zemljepis po 10 kr., 2. natis s podobami po 26 kr., Geometrijo po 24 kr., Malo fiziko po 23 kr. Gospodinjstvo po 30 kr., Prirodopis po 56 kr., Fiziko s kemijo po 60 kr.

Na Krškem. Ivan Lapajne.

Knobljeve pesni. Kde so bile natisnene? V novinah „Laibacher Wochenblatt“ s 1806. l. v XXXIII.—XXXIV. čislu Knobljev vrstnik profesor Ivan Anton Župančič piše: „istega léta (1803.) je na svitlo prišlo v Kranji (a natisneno v Ljubljani) „Štiri pare kratko-časnih novih pesmi,

Od Paula Knobelna skovane,
Inu Krajncam za spomin dane.“

To prof. Župančič na nemški jezik prelaga tako: „vier Paar kurzweiliger neuer Lieder, vom Paul Knobel geschmiedet, und den Krainern (Krainburgern) zum Andenken gegeben.“

Iz tega vidimo, da so bile te razslute pesni res natisnene v Ljubljani (a ne v Kranji, kakor je čitati na njih náslovnej stráni), ter da zgoraj beseda Kranjec ne znači „Krainer", nego le „Krainburger". A kedáj so bile natisnene? Same pripovedujejo, da 1801. léta, a J. A. Župančič piše, da 1803. léta. Katero je res, tega ne vém. Bog zna, če ní tudi letnica te knjižice nalašč napak zapisana, kakor je Kranjskega mesta „purgarjem" na voljo izlagan kraj, kder je bila natisnena!

Knobljeve kosmatíce se uže zeló redke. Ljubljanska knjížnica jih ima samó v 1. izvodu (eksemplaru), kateri je nekdaj bil Vodníkov; kajti na 2. stran prve platníce je ta pesnik sam zapisal znani svoj epigram:

Bukve jis Krajna
Polne . . . kajna:
Na pol nezdéliga,
Sledni ma celiga. —

Póslednja dva gránesa je Vodník pozneje popravil takó:

Nikar nezdeli ga
Pusti mu celiga!

Ve-li kdo kaj povedati o Knobljevem življenji? L—k.

Jurija Dalmatina vse sv. pismo je 1584. léta ob novem letu prišlo na svitlo. Naša Ljubljanska knjižnica hrani tega sv. pisma 4 izvode (eksemplare); a na jednem, ki nosi knjižno znamenje: 10053. II. C. b., stojí z Dalmatinovo roko zapisano: „Rom. 8. Ist Gott für vns, wer mag wider vns sein? — Dem Edlen vnnd Ehrnuesten Christlichen Herren vnnd Patron Georgen vom Rain zu Stermol, seinem günstigen, vnnd gebietenden Herrn vnnd Patron, verehret diese Bibl zum Newen Jar den 8. Januarij, Anno; 1584. M. Georgius Dalmatinus." Bohoríčeva slovnica je prišla, kakor vse kaže, mej ljúdi istega dné, katerega Dalmatínovo sv. pismo, ker Bohorič na konci svojega predgovora vsem želí sreče k novemu létu, predno završuje tako: „V Vitenbergu na saskej zemlji v 1. dan januvarja 1584. léta." L—k.

Fran Grbić, znani tenorist in skladatelj slovenski bode prihodnjo zimo pel pri poljskej operi v Lvovu.

Za česko narodno gledališče se je uže nabralo nad 900.000 gld. In vsak dan še dohaja obilo darov, tako da je opravičeno upanje, da bo kmalu jeden milijon goldinarjev nabranih. Iz pepela narodnega gledališča porodila se je nova slava českemu narodu. — V Ljubljani je 18. t. m. g. Ivan Hribar na korist českemu gledališču v ljubljanskej čitalnici pohvalno predaval o razvoji česke dramatike od najstarejših do najnovejših časov. To na vse strani zanimljivo slovstveno-zgodovinsko razpravo priobčil bode „Ljub. Zvon" takoj po novem letu.

„František Preširen. Obraz života básnického napsal Jan Penižek" imenuje se lepo pisana razprava, katero so o našem pesniku nedavno priobčili praški „Kvety" (str. 305—313, 424—433). A v ruskih novinah „Moskauer Deutsche Zeitung" (l. 71—73) objavil je g. Ivan Naglić iz Zagreba o Prešírnu in njega poezijah razpravo pod naslovom „Poetische Klänge vom Fusse des Triglav".

„Archiv für slavische Philologie". Pete knjige četrti zvezek tega imenitnega Jagićevega zbornika za slovansko jezikoslovje prišel je nedavno na

svitlo ter prinaša te zanimljive razprave: A. Leskien, die Praesensbildung des Slavischen und ihr Verhältniss zum Infinitivstamm; V. Jagić, die Umlauterscheinungen bei den Vocalen e, ê, ę in den slavischen Sprachen; V. Jagić, das altslovenische Evangelistarium Pop Sava's; Al Schachmatoff, zur Kritik der altrussischen Texte; A. Leskien, kritische Nachlese zum Text der altkroatischen Dichter; S. Matusiak, Volksthümliches aus dem Munde der Sandomierer Waldbewohner. Od strani 657. do 701. prinaša „Archiv“ korenito pisana literarna naznanila in kratke vesti o zanimljivih knjigah iz vseh slovstev slovanskih. Omenja tudi več slovenskih knjig in spisov, mej drugimi tudi jezikoslovne razprave o. Stanislava Škrabca, o katerem pravi Jagić, da je „ein feiner Beobachter der slovenischen Sprache“.

Na Zagrebskem vseučilišči v zimskem polletji 1881/82. bodo predavali:

G. prof. dr. Lav. Geitler: a) „O porieklu glagolice i ćirilice sa palaeografičkimi vježbami;“ b) „Gramatiku litavsku“.

G. prof. Armin Pavić: a) „Historiju hrvatske literature;“ b) „Čitanje Hektorovića i Lučića. (Praktične vježbe s gg. slušatelji.)“

G. učitelj slav. jezikov dr. Fr. J. Celestin: „Oblici ruskoga jezika uz čitanje pripovjesti Iv. Turgenjeva: Stránnaja istórija.“

Matija Ban, znani dramatik hrvatski, dal je v posebnej knjigi na svitlo poprej v „Slovinci“ natisneno tragedijo „Marojica Kaboga“. Cena knjigi je 80 kr, a dobiva se v knjigarni D. Pretnerja v Dubrovniku. Čisti dohodek namenil je pisatelj spomeniku Gundulićevemu, katerega namèravajo dalmatinski rodoljubi slavnemu pesniku postaviti v Dubrovniku.

Ivan Sundečić, znani pesnik hrvatski in srbski, hoče na svitlo dati 16 tiskanih pol obsežno zbirko svojih pesnij pod naslovom „Ljubav i Cvijeće“. Ako se oglasi vsaj 2000 naročnikov, tiskala se bode knjiga z latinico in cirilico. Cena knjigi je tistim, ki takoj platijo, po 50 kr; tistim, ki se na knjigo samo naročajo, po 60 kr. Naročnino prejema pisatelj sam v Kotoru v Dalmaciji.

Narod hrvatski izgubil je zadnje tedne tri vrle rodoljube in odlične književnike svoje.

Umrl je Zagrebu 30. avgusta ob 9. uri zvečer zaslužni pisatelj hrvatski Ladislav Mrazović, jedini sin znanega političnega prvoboritelja hrvatskega, v dveintridesetem letu svojega blagega življenja. Porojen 1849. leta v Zagrebu, kjer je dovršil gimnazijo, studiral je Mrazović pravoslovje v Pragi in na Dunaji ter po dovršenih juridičnih studijah vstopil za koncipista v Zagrebu pri deželnej vladi, katerej je bil zadnje čase tajnik. Poleg uradnega poslovanja bilo je njegovo delovanje namerjeno na to, da se v ljudstvu širi omika, povzdigne umetnost in književnost. Mrazović pisal je skoro v vse liste hrvatske poučne članke, kritike, pripovesti, črtice; osobito marljiv sodelavec bil je „Viencu“; mnogo njegovih člankov prinesel je „Obzor“; bil je znaten podpornik hrvatskemu gledališču, a skoro največja zasluga gre njemu za to, da se je preosnovala „Matica hrvatska“. Bil je vrl rodoljub, spreten književnik, ljubezniv prijatelj, blag značaj. Bodi mu hvaležen spomin tudi v našem narodu, mej katerim je imel iz svojih dijaških let mnogo osobnih znancev in prijateljev.

V Petrijevcih v Slavoniji umrl je dr. Jakob Užarević, min. tajnik in urednik hrvatskega in srbskega državnega zakonika na Dunaji. Užarević bil je

jeden glavnih delavcev za narodno probujenje iz dobe dra. Ljudevita Gaja. Bil je nekoliko časa urednik Gajevim „Narodnim Novinam“, a najznamenitejše književno delo njegovo je nemško-hrvatski slovar, katerega je izdal skupno z Ivanom Mažuranićem. Ta slovar ima še dandenes svojo ceno in vrednost.

18. septembra umrl je v Zagrebu znameniti šolnik in pisatelj hrvatski, šolski nadzornik Mijat Stojanović, porojen 1816. leta v Babinej Gredi v bivšej Vojnej krajini. Najznamenitejše delo njegovo so „Slike iz pučkoga života hrvatskoga naroda v Slavoniji i Sriemu“, katere je „Matica hrvatska“ nagradila iz Draškovićeve zaklade. Te slike in narodne pripovedke, pesni, poslovice, katere je St. vse svoje življenje vestno zbiral ter jih mnogo tudi na svitlo dal, imajo največjo ceno izmej vseh njegovih književnih del. Preložil je tudi znamenito Salzmannovo knjižico „Krebsbüchlein“ pod naslovom „Zablude uzgoja“ ter jo hrvatskim odnošajem tako primerno predelal, da se more imenovati izviren spis. Priobčil je poleg tega brezštevilno razprav pedagogiške vsebine po raznih novinah hrvatskih. „Mijat Stojanović bijaše visoka stasa i osbiljna, poštena lica, pravi tip starih krajišnika. U družtvu ljudskom bijaše on uzor čovjeka u svakom pogledu: kao suprug, otac, drug i prijatelj. Pošten kao suho zlato, čedan i uljuden do poniznosti znao si je pribaviti sveobče štovanje“ — piše „Vienac“.

G. Baudouin de Courtenay, mej Slovenci dobro poznani učenjak, pride, kakor slišimo, prihodnje leto zopet mej Slovence. V tem času svojega odpusta skušal bo, ako mu ruska vlada dovoli „komandirovko“, urediti narodno blagó, nabrano v letih 1872. in 1873. po Gorenjskem, Goriškem in Beneškem. Želeti je, da temu učenemu gospodu, rojenjá Poljaku, tudi v prihodnje Slovenci pomorejo, kakor so storili l. 1872. in 1873. Kako čislan učenjak je ta gospod mej slavisti, kaže uže to, da ga je izvolil Jagić pri izdajanji in spisovanji novega „primerjajočega slovarja slovanskih jezikov“ za sodelavca pri slovenskem jeziku in njega narečjih. G. Baudouin, sedaj profesor na kazanjskej univerziteti, je o slovenskih narečjih izdal uže dve večji razpravi, jedno o rezijanščini in jedno o bohinjsko-posavskem govoru.

Zanimati utegnejo koga najnovejši njegovi spisi, kateri so ti-le:

1) Lani (1880.) spisal je v „filologičeskija zapiski,“ izhajajoče v Voroneži, kritiko o Trstenjakovej knjigi „Slovanščina v romanščini,“ o katerej ne govorí nikakor pohvalno. — Tega istega leta priobčil je v istem listu tudi nekaj opômenj o A. Klodičevem spisu „o narečji beneških Slovencev,“ katerega je bil natisnil tudi pokojni Sreznjevskij v svojem delu „Friuljskie Slavjane, Sanktpeterburg 1878.“ Drugih Slovencem nevažnih kritik nečemo omenjati.

2) Letos je spisal ta učenjak za jezikoslovce važno knjižico: „Nêkotorye otdêly „sravniteljnoj grammatiki“ slovjanskih jazykov. Ottryvki iz lekcij J. Baudouina-de-Courtenay, čitannych v 1880—81 ak. godn. — Varšava 1881. 8⁰, 80 + II. Poseben ponatis iz „Russkago filologičeskago vêstnika.“ — V tem delu govorí najpoprej o različnih slovanskih pismenostih, potem o splošnem značaji glasov v raznih jezikih slovanskih; dalje o tem, kako se ujemajo glasovi raznih slovanskih jezikov z dotičnimi znamenji v pismu. — Govor je dalje o izméni glasov, o koherentih, homogenih, fonemih itd. — Cena knjigi je 60 kop. (1 M. 80 Pf. = 1.08 gl.). Dobiva se, kakor vse knjige tega

učenjaka, najlaže za Avstrijo pri F. A. Brockhausu v Lipskem, kakor tudi po drugih, toda Slovencem menj priročnih, ruskih mestih.

3) Druga knjiga, katero je g. Baudouin letos izdal in sicer meseca junija, slôve: „Podrobnaja programma lekcij J. Baudouina de Courtenay v 1877—1878 učebnom godu.“ Cêna 2 rub. 50 kop. (7 Mark = 4.20 gld.) Kazánj. 1881. 8⁰, IV + 320 + XV. — Ta knjiga je važna za vsakega učenca filologije, ker nahaja v njej na tanko zaznamenovane filološke knjige gledé jezikoslovja sploh in slovanske filologije posebe. G. Baudouin izdal je jednako delo uže l. 1878., o katerem g. Jagić v „Archivu“ kàj pohvalno govori. Ta letošnji program, ki se je začel tiskati uže koncem 1878. l., ali se je vsled tiskarskih razmér zakesnil do letos, mnogo je popolnejši in obširnejši od prvega, izdanega v početku l. 1878.

Še neko drugo knjigo je letos izdal Baudouin, katere pa nismo videli. Naslov jej je: „Ottryvki iz lekcij po fonetikê i morfologii russkago jazyka, čitannych v 1880—1881 ak. godu.“ Voronež, 1881. Cêna 75 kop. (2 M. 20 Pf. = 1.32 gld.) — Omeniti imamo še nekaj del mladega Poljaka, privatnega docenta na kazanjskej univerziteti in učenca g. Baudouina de Courtenay, N. V. Kruševskega, ki je izdal za fonologijo slovansko znamenito delo: „K voprosu o gunê. Izsledovanie v oblasti staroslavjanskago vokalizma.“ Osobyj ottisk iz „russkago filologičeskago vêstnika“. Varšava 1881. 8⁰. II. + 110. Cêna 1 rub. — Jeden del te razprave izdal je g. Kruševski tudi v nemškem prevodu pod naslovom: „Ueber die Lautabwechslung.“ Von N. Kruszewski. Kasan 1881. —

Druga Slovencem bolj zanimiva knjiga Kruševskega je: „Zagovory kak vid russkoj narodnoj poezii“. Cêna 50 kop. — Zadnji čas je, da se tudi pri Slovencih zberó zagovori, kolikor se jih še nahaja mej narodom. Doklér jih némamo pred seboj, ne moremo, se vé da, govoriti o njih vrednosti. Znano nam je, da so jih bili pred leti goriški dijaki nekaj maloštevilnih izročili g. prof. Erjavcu. — Pri tej priliki opozoríli bi naše rodoljube, ki se bavijo z nabiranjem narodnega blaga, naj zapisujejo pridno tudi kletvine, ki utegnejo biti časi na več stranij zanimive. Naš narod néma jih ravno malo, kakor je sploh znano.

K. Štr.

J. J. Kraszewski, slavni poljski romancier, izdal je koncem 1880. in tečajem 1881. leta več novih plodov svojega neizcrpivega duha. „Dwa bogi, dwie drogi“, povest iz sedanjega časa in „Pan z panow“, slike iz življenja; „Zadora“, povest iz konca 13. veka, dalje „Przygodg pana Marka Hinczy“, povest iz staroplemiškega života. Poljska kritika tudi v teh delih hvali nedosežno pero Kraszewskega.

Bosiljak Hrcegovački. Zabavno poučni list za književnike i pouk. Tako se imenuje nov časopis, katerega hoče v zvezkih po dve poli obsežnih po dvakrat na mesec izdavati Fran Miličević v Mostaru. List bode tiskan z latinico in cirilico, cena za vse leto mu je 5 gld.

„LJUBLJANSKI ZVON“ stane vse leto 4 gld., pol leta 2 gld., četvrt leta 1 gld. Naročnina pošilja se upravništvu v „Narodnej tiskarni“ v Ljubljani.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugova. — Za uredništvo odgovoren: Fr. Levec.

Tiska „Národna tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji: Janko Kersnik, Fr. Levec, dr. Ivan Tavčar.

Leto I. V Ljubljani, 1. novembra 1881. Štev. 11.

Pozabljenim.

Vseh mrtvih dan!
Na tisto tiho domovanje,
Kjer mnogi spé nevzdramno spanje,
Kjer kmalu, kmalu dom bo moj,
In — tvoj,
Nocój se vsul je roj močán,
Saj jutri bo vseh mrtvih dan,
Vseh mrtvih dan!
Bledó trepeče nad grobovi
Tisóč svetíl,
In križe, kamne vrh mogíl
Jesenski venčajo cvetovi, —
Vseh mrtvih dan!
Kjer dragi spé jim po pokopi,
Klečé, solzé živóčih tropi,
Oh, dušo trè jim žal in bol;
Pod zemljo pol, na nebu pol
Nocój jim je srcé:
Na grob lijó bridké solzé,
V nebó gorké prošnjé!
O, le klečíte, le molíte,
Po nepozabnih vam solzíte,
Da bóde grob od solz rosán,
Saj jutri bo vseh mrtvih dan,
Vseh mrtvih dan!
Solzíte,
Molíte! . . .

In jàz?
Ko misli vsakedo na svoje,
Kogà, kogà pa srce moje
Spomina se tačàs?
Vas, zabljeni grobóvi,
Kjer križ ne kamen ne stojí,
Ki niste venčani s cvetovi.
Kjer luč nobena ne brlí!
O, če nikdó
Nocoj se vas ne spomni,
Pozabil ni vas pevec skromni
In pa — nebó!

X.

Opomnja. Da se prilog „nevzdramno“ v 3. granesu ne sme umeti ad litteram, kaže pač vsa pesen.

Rokovnjači.

Historičen roman.

Po pokojnega Josipa Jurčiča osnovi spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

Jedno in dvajseto poglavje.

Domači so se bili uže razšli, in tudi Polonica stopila je leščerbo v rokah držeč v svojo izbo.

Pavlek, ki je ležal kakih sto korakov za hišo, gori v bregu, opazoval jo je lehko skozi malo okence, pa ona ga ni mnogo zanimala, — vedel je, da je sama.

In vender je čez nekoliko časa zapazivši, da sestra dolgo ne upihne luči, in da se tudi spat ne spravlja, pričel pazljiveje gledati doli, akoravno brez kake sumnje.

Na jedenkrat se prepriča, da veže Polonica obleko in nekaj drugih stvarij v malo culico, ter v tem prihaje večkrat k oknu in tamkaj pazno posluša.

To je bilo pa uže sumnjivo.

Hotel je ravno malo bliže splaziti se po travi, kar ga opozori nekov šum, ki je prihajal čez reber, tam od leve strani semkaj.

Vstal je tiho in šel varno in počasi tjà pod sadnim drevjem proti stezi, ki je vodila z dola gori v goščavo, in kjer je moralo nekaj ljudij korakati; kajti Pavlek je na uho natanko razločil več stopinj.

Pri stezi je rastlo nekaj leščevja, in za tisto se fant skrije.

Bila je temna noč, akoravno nebo popolnoma jasno.

Pavlek ni dolgo čepel za grmom, ko prikoraka kakih šest ali sedem mož po stezi navzgor. Sedaj se je jeden ali drugi spotaknil na kamenitem in po hudournikih razritem poti. Tik pred onim leskovim grmom izpodleti zopet jednemu noga, in nekaj, kakor težka sablja, trči ob kamen; debela, a potihoma siknena francoska kletev slišala se je za tem ropotom. „Jaz ti bom dal malo železa v tvoja suha stegna, če nas za nos vodiš!“ zagodrnja potem jeden slovenski.

„Tiho,“ reče menda oni, kateremu je veljala ta prijazna opomnja, „tu smo komaj streljaj od Mozolovih, in kdo vé, če ni óna punica uže na straži. Ljubček njen bo kmalu tu.“

Pavleka je pretresel mraz; počakal je komaj, da so se oni izgubili v gošči, in potem spel se kvišku; težko je sopel.

Torej res čaka Polonica onega! In zakaj si je navezala culico? Da pobegne ž njim? To bi bilo grozno!

Da so bili to francoski vojaki, in da hočejo uloviti ravno Nandeta in ne koga drugega, o tem Pavlek ni vèč dvomil. Premišljeval je jeden trenutek, ali bi skočil za njimi ter jim naznanil, kaj je zapazil pri sestri. Pa poznal jih ni; to niso bili Kolovški in tudi onih, ki so slovenski govorili, ni poznal. Pa saj so ti stražniki morali dobro vedeti, kje bodo ulovili onega rokovnjača, — sicer bi ne hodili gori v goščo.

Vse to je fantu bliskoma šinilo po glavi, in sklenil je hitro, iti nazaj za hišo, in tam stražiti. In ko bi sestra šla sama od doma, potem je hotel iti in plaziti se za njo, in če bi veljalo do konca sveta, dokler se ne sreča z onim Štajercem, katerega on tako sovraži.

Kaj potem, če ga sreča, — o tem tudi sedaj ni mislil.

S takimi naklepi priplazil se je zopet nazaj za hišo; pa legel je sedaj le kakih petnajst korakov proč od sestrinega okna v travo.

Videl je, da je ona v tem uže dela velik robec na glavo in da je opravljena, kakor za daljšo pot. Sedela pa je na skrinji, roki držala skleneni v naróčaji ter srpo gledala v tla.

Pavleku je bilo pri srci, kakor strastnemu lovcu, kateremu srnjaka psi podijo vedno bliže in bliže. Še sopsti si ni upal.

In ni mu bilo treba dolgo čakati; kajti na jedenkrat, ko je tako pazno in neprenehoma zrl na desno in levo ter ulekel na uho vsak glas, začul je tam izza hleva sem lahke korake. Stisnil se je

še bolj v travo, tako da ga, ker je imel temno obleko, nikakor ni bilo moči ugledati.

Prišlec pa je stopal počasi in varno proti razsvitljenemu oknu. Obstal je tam ter, predno je potrkal, ozrl se še jedenkrat pazno na vse strani, in ko ni zapazil nič nevarnega, stopil k oknu, tako da ga je luč obsvetila in potrkal trikrat lahko na šipo.

Ko mu je šinil svit leščerbe čez obraz, spoznal je Pavlek, da je pravega pričakal.

Bil je Nande.

V roki je nosil mal kovčeg, in opravljen je bil kakor za dolgo pot.

Polonica se je na lahko zganila, ko je potrkal oni na okno, a takoj je naglo stopila tjà ter odprla lino.

„Ali si uže tukaj?“ zašepeta poluglasno in nekako osupneno, ko spozna Nandeta, kateri je stal tik stene. „Oni je dejal, da me boš gori počakal!“

„Hitro, hitro se opravi!“ sili on, „izdajalci so mi za petami in kmalu bodo morda vojaki tu, ali pa tam gori pri borovcih. Vse ti povem pozneje, sedaj le urno, urno, da odideva od tod!“

Dekle se je silno prestrašilo.

„Pihni luč!“ deje Nande, ko vidi, da ima Polonica culo uže zvezano in da je gotova s svojimi pripravami za pot.

„Precej, precej!“ reče ona ter odpre še jedenkrat svojo skrinjo. Tam v kotu zgornjega predala je ležal star molek in poleg njega mala usnjata mošnjica. Tu je hranila deklica še onih par križavcev, katere jej je bila ranjca teta dala v spomin, ko jej je birmo zavezala. Oboje, molek in denar, dela je deklica v žep in tiho zaprla zopet skrinjo.

„Za Boga, Polonica, kaj se mudiš?“ veli zopet Nande ter skoči bliskoma na ogel hiše. Dozdevalo se mu je bilo na jedenkrat, kakor bi čul tihe korake, in poslušal je sedaj brez sape tam na oglu. Pri naglem skoku pa zadel je v temi v tanko desko, naslonjeno ob steno, in ista pala je z lahkim ropotom na trda, uhojena tla.

A udarec bil je vender tolik, da je moral opozoriti in ustaviti vsakega, kdor bi se bil morda bližal na skrivnem hiši.

Zato tudi Nande sedaj ničesa več čul ni; bilo vse mirno in tiho. Mozolov pes pa je spal nocoj, bodisi po naključji ali vsled posebnega naročila v hlevu pri Francetovej postelji.

Nande se vrne naglo in vedno silno nemiren k oknu; Polonica je v istem trenutku upihnila leščerbo.

„Ali greš?“ vpraša on.

V tem je deklica odpirala tiho duri svoje izbice in stopala v vežo. Prislonivši duri za seboj, iztegnila je roko po kljuki vežnih vrat, kar jej udari na uho divij krik, prihajajoč od zunaj.

Vsa kri šinila jej je k srcu, in v sencih zabodlo jo je, kakor bi jo kdo z nožem dregnil od obeh stranij.

Ta trenutek odpro se tudi duri na onem konci, kjer je spala Mozolka.

„Kaj je, kaj pa je?“ kričala je mati v temno vežo, ter pristavila: „Polona, Polona!“

A ta se je tudi v tem trenutku vzdramila. Jedina misel: ‚mati‘ streznila jo je iz poluzavesti, in bliskoma bila je deklica v svojej sobi ter hotela poriniti zapah za duri.

V istem trenutku pa pokne za hišo strel, in takoj še jeden pok in še tretji.

„Jezus Marija!“ vzklikne Polonica in odpre zopet duri; a ven iz izbe stopiti ni mogla, zgrudila se je na prag.

Mozolka pa je kričala v drugem konci veže, tresla se po vseh udih in ni si upala stopiti naprej.

Zunaj za hišo pak je bil divij vik in krik. Francoske in slovenske kletvine, udrihanje in ječanje, vse se je mešalo.

Čez nekoliko časa udari nekdo trdo na vežna vrata.

„Odprite!“ kliče isti zapovedujé; a ker nobena onih dveh preplašenih žensk ni mogla dosti naglo ustreči povelju, udari še jedenkrat siloma s puškinim kopitom na vrata, da je odletel zapah.

„Luč užgite!“ vpije zopet oni pri vratih.

Trajalo je delj časa, da je Mozolka ukresala ogenj ter prišla s svetilnico v vežo.

Mej vrati stal je komisar Mulej in poleg njega francosk vojak.

„Semkaj posvetite!“ veli komisar in stopi pred vežo.

Prizor, ki se je kazal zunaj Mozolkinim očem, bil je res nenavaden.

Na tleh, tik pod Poloničnim oknom ležal je z zvezanima rokama Nande. Divje je gledal okolo stoječe vojake in kri, ki mu je tekla iz široke rane na čelu, dajala je grozen obrobek bledemu licu.

„Ti si!“ viknila je Mozolka poluglasno in stresnila se po vsem životu. Pa gledati ni mogla dolgo tega strastnega, prepadenega lica.

„Ali je óni Vaš sin?“ vpraša komisar in pokaže druzega, par korakov od Nandeta v travi ležečega človeka.

Plaho je pogledala Mozolka tja in spoznala Pavleka. Tudi ta je bil bled ko pobeljena stena ter podpiral je s komolcem glavo, iz ust pa mu je tekla kri.

„Pavlek, Pavlek, za božjo Kriščevo voljo, ali so te ubili?“ vzkriknila je mati in pokleknila k sinu.

A ta jej ni odgovoril.

„Spravite ga v hišo,“ reče Mulej, „morda mu ne bo hudega! Pa mi ga nismo ubili, ta-le lopov ga je s tako silo sunil v prsi!“

Rekoč pokaže Nandeta.

„Jaz sem to videl, ko sem skočil izza hleva,“ nadaljuje potem; „fant ga je držal za vrat, pala sta in on ga je s pestjo udaril na prsi. Potem smo ga zvezali! Pa saj to je vender tisti vaš Nande — mati?“

Komisar je bil do sedaj tako prepričan, da je ujel pravega, da je bil pozabil precej vprašati Mozolko o njem.

A ta mu ni odgovorila; poleg sina je klečala in bridko jokala.

Mulej se je ozrl po vojacih.

„Kje pa je oni,“ reče hlastno, — „oni pisar, katerega smo s seboj pripeljali?“

Vsi se spogledajo.

V tem pa zadoni gori izpod hriba glasan klic: „Qui vive?“ dvakrat, trikrat, in tretjemu odgovori hripav, grozen vzklik. Potem je bilo gori vse tiho.

Komisar pošlje naglo nekaj vojakov tja, a trajalo ni dolgo, ko se vrnejo ti in oni, katere je bil Pavlek v prvič čul in zalezoval. Sredi njih korakal je Obloški Tonček, zadaj pa so nesli trije — Brdskega pisarja.

„Kaj je s tem možem?“ vpraša osorno Mulej.

Poveljnik tega oddelka mu razloži, da je proti vojaku, ki je stal gori na parobku na straži, pritekel ta starec, a ker na klic straže ni počakal, skočil je vojak za njim ter ga z bajonetom prebodel.

Okrog Nandetovih usten je zaigral demoničen smehljaj, ko je čul to vest. Ozrl se je tja, in srečal se z očmi Obloškega kobilarja. Oni je svoje povesil, a v Nandetovih je bilo nekaj, kakor bi bil hotel reči: „Skupaj bova visela, Tonček, skupaj!“

Komisar se obrne sedaj h kobilarju kažoč jetnika.

„Ali je to rokovnjaški glavar?“

Tonček niti očesa ne dvigne, ko reče osorno, pa bolj potihoma: „Ta je menda; — kaj meni mar! Pa sedaj ga imate, mene pa pustite, da grem svojim potem!“

„Počasi, prijatelj,“ odgovori Mulej, „Vi ostanete v zaporu; oni starec je o Vas nekaj povedal, kar je blizu tako, kar je o Vašem glavarji pravil. Vi pojdete z vojaki nazaj v Kamnik, tega moramo pa odvesti na Kolovec“.

Svet, kjer je bil ujet Nande, spadal je pod Kolovško gosposko in zato morali so peljati rokovnjaškega glavarja tja.

Nekaj čudnega se je posvetilo zopet v temnih Nandetovih očeh, ko je čul, kam ga bodo peljali. Tonček pa je stal bled in s stisnenimi ustni sredi vojakov, ter parkrat oči obrnil na desno in levo, kakor bi gledal, kam bi bilo ugodneje skočiti. A videl je pred seboj mrtvega pisarja in opustil je misel o begu.

Pavleka so odnesli v hišo, in potem so vojaki odrinili s svojimi jetniki; jeden del z Nandetom, kateremu so v naglici rano obvezali, na Kolovec, drugi pa s Tončkom v Kamnik. Zadnji odnesli so tudi mrtvega Rakovca.

Polonica je v svojej izbi čula vse, kar se je godilo pred oknom; klečala je v temi pri skrinji, in glavo podpirala z obema rokama; ko so odnesli Pavleka v hišo in ko jo je prišla mati parkrat klicat in trkat na zapahnene duri, ni se oglasila, niti šla iz izbe.

Dve in dvajseto poglavje.

Kaj ne, moj bratec! da to ne bo?
Kaj v stran od mene obračaš oko?
Boris Mirau.

Ko se je oskrbnik Poljak pripeljal s svojo mlado žèno domov, zvedel je, da so vojaki in čuvaji uže odšli.

Bil je silno razburjen in vprašanjem svoje soproge je večkrat kar narobe odgovarjal.

Po večerji nagovarjal je Reziko, naj ide spat, ker on mora čakati še prihoda svojih čuvajev in vojakov. Ona je uže vedela, da bi bil vsak ugovor zastonj in ga je ubogala. Štefan je ostal v svojej pisarni pri tleh; poleg iste z jedinim uhodom iz nje bila je improvizovana nekaj časa uže ječa za uporne tlačane, ujete pohajače in tatove, kateri se ve da niso dolgo prebili tamkaj, kajti izpustili so

jih, ali pa odvedli k okrožnemu komisarijatu v Ljubljano. Nocoj je bila prazna, pričakovala je novih, odličnih gostov.

Oskrbnik je vedel, da bode čakal še nekoliko ur, da se vrnejo vojaki. Kajti povedano mu je bilo, da pride rokovnjaški glavar stoprav proti polunoči tjà gori k borovcem nad Mozolovino. Da bi utegnil priti prej, ali da mu je izdajstvo znano, tega Poljak ni mogel slutiti. Usedel se je v pisarni k svojej mizi, a delati ni mogel. Vstal je zopet in korakal zamišljen po sobi gori in doli. Mnogokrat odprl je okno in poslušal, ali se še ne bližajo stražniki. Naposled je zopet sedel k mizi.

Okolo jednajste ure vzbudi ga ropot in glasno govorjenje pred gradom. Bili so vojaki s svojim jetnikom.

Poljak stopi ven v temno vežo in ko mu poveljnik sergeant na kratko dopove nocojšnje dogodke, ukaže oskrbnik jetnika odvesti v pisarno, da ga bode takoj izpraševal. Vojakom je ukazal, naj stražijo v veži.

Do sedaj si oskrbnik ni upal jetnika pogledati.

Nande je stal z zvezanima rokama sredi sobe, ko je vstopil Štefan, ter zaprl vrata za seboj. Vojaki so ostali vsi zunaj in sergeant je postavil dva na stražo, druge pa poslal v nasprotno sobo, katera je bila improvizovana za stražnico.

Ko se je oskrbnik obrnil od vrat in bledoličen in skoro tresoč se pogledal svojega jetnika, obrnil se je tudi isti proti njemu, tako da je vsa svitloba, katero je dajala svetilnica na mizi, segla mu preko lica.

„Ferdinand!“ vzklikne zamolklo oskrbnik.

„Da, jaz sem!“ reče mirno oni.

Stala sta tri korake narazen, nema in tiha; a rokovnjaški glavar gledal je srpo in na videz mirno mlajšega brata svojega, kateri je stal pred njim upalega lica in tresoč se; bilo je, kakor bi bil oni sodnik in ta hudodelec.

„Odveži mi roki!“ reče Nande, „potem pa poslušaj, če hočeš!“

Poljak je jeden trenutek premišljal; potem pa je stopil k bratu in mu potegnil vezi raz roki.

Oni si je s prosto desnico popravil in otipal krvavi robec, katerega so mu bili ovili okrog ranjenega čela, potem pa reče hlastno:

„Malo vode mi daj, Štefan!“

Izpil je velik kozarec na dušek.

„Kaj boš storil z menoj, Štefan?“ vpraša potem naglo.

Oskrbnik se je bil naslonil z desnico ob mizo in gledal onega, a črhnil ni besedice.

„Če pustiš, da me odpeljejo oni vojaki jutri proč v Ljubljano, obesili me bodo tamkaj, predno bo zopet polna luna na nebu,“ nadaljuje oni hladnokrvno. „Ali ne veruješ, Štefan, da me bodo obesili?“

„Kaj hočeš?“ izusti hripavo oskrbnik.

„Izpusti me!“ deje oni, skoro zapovedujé, in stopi malo bliže; „izpusti me, pravim; nikdo ne ve, kdo sem jaz, nikdo razen tebe; jedini, ki je še vedel to, tudi on bo molčal; nocoj so ga zabodli gori tvoji vojaki; izpusti me, Štefan, — nikdar, nikdar v tem življenji se najini poti ne bodo srečali več!“

Poljak je zakril z obema rokama obraz; ljubil je nekdaj svojega brata z vso ljubeznijo bratovsko, a črtil ga je tem bolj potem, ko je čul o njegovih hudodelstvih v Celji, ker je lehkomiselno veroval, da je vse resnica, kar so mu pripovedovali. Sedaj pa, ko je stal pred njim kot mnogo večji hudodelec, nego prej, in ko je govoril tako mirno, tako — recimo, oblastno zapovedujé, ni mu bilo moči protiviti se čutu, da ga oni nadvladuje — še vedno, kakor nekdaj v mladih letih, in zdelo se mu je, kakor bi vse to, kar očitajo Ferdinandu, ne bilo resnično, kakor bi vse to le bilo nesrečno naključje – nesrečna usoda. Poleg tega pa sta se oglašala v njem čut in bridka misel, da on tukaj ni brat, nego mož pravice.

Nande je spoznal ta boj v bratovih prsih.

„Poslušaj me, Štefan!“ reče potihoma in mehko, „dosti časa nemava, — pozno je uže, — in v kratkem ti bom povedal, kar veš ti le od druzih. Znano ti je, da so me v Celji zaprli zarad tatvine! Glej, jaz tedaj nisem bil tat! Imel sem nevesto, hčer ónega Rakovca, katerega so nocoj zabodli tvoji vojaki; za njo hodil je tudi nekov oficir, Brnjač. Stanovala sva s tem lopovom v jednej hiši, v sosednjih sobah. In ta me je obdolžil, da sem mu ukral pet sto kron; našli so jih v mojej omari; a ta lopov si jih je v ta namen izposodil, da jih je v mojo omaro dél in mene potem ugonobil. Obsodili me niso, vojakov so potrebovali; mene so utaknili bodisi nalašč ali po naključji pod poveljstvo Brnjačevo. Ta je bil, ko sem bil jaz v zaporu, zapeljal mojo nevesto, — umrla je z otrokom vred ob porodu, — in potem je mene trpinčil, kakor je mogel. Ušel sem, in hoté vrniti se preko Gorenjskega domov, zašel sem mej te ljudi, katere ti

preganjaš, mej rokovnjače. Bili so tu, predno sem prišel jaz, in bodo tudi ostali za menoj, — a jaz, gnan in pójan kakor volk, našel sem jih, in ostal mej njimi. Nocoj pa sem se napotil, da jih zapustim; — vedi Štefan, oni Vêrnazz, katerega smo obesili gori v Črnem Grabnu, to je tisti Brnjač, ki je kriv, da sem denes jaz to — kar sem. Štefan, izpusti me! Če pa nečeš, — če pa nečeš — vraga, jaz sem dovelj izkusil, da tudi to ne bo najhujše — da me brat izroča vešalom!“

„Pa kaj hočeš storiti?“ vpraša Poljak, ki je strmeč poslušal brata.

„Proč pojdem, — nocoj še bom na Štajarskem, in potem — kdo me bode še videl?“

Kratek molk je nastal.

„Jaz ne smem, jaz ne morem!“ vzklikne čez nekoliko trenutkov oskrbnik in se obrne v stran.

„Štefan, kje so pa naša mati?“ reče oni poluglasno.

Poljak je sedel z bridkim vzdihom na stol pri steni.

Tiho je postalo v sobi.

Čez nekoliko trenutkov vstane oskrbnik in gre proti ječnim vratom ter jih odprè.

„Sem pojdi!“ veli bratu.

Oba stopita v malo zapornico; jedino okno v njej varovala je železna mreža.

„Tu pod postelj ti denem pilo,“ reče Poljak, „glej, da boš z železom gotov, zunaj ni straže! Sedaj pa pojdi sem, da te zvežem!“

Stopila sta nazaj v prvo sobo, in Poljak zvezal je bratu zopet roki, kakor sta bili prej.

Dotaknil se ga je sedaj v prvič nocojšni večer; in kakor bi bila mej njima neka natorna moč, — tako ja je potegnila jednega k drugemu, — srečnega brata poštenjaka — na prsi k bratu hudodelcu. Držala sta se jeden trenutek, potem odstopi Poljak in pokliče vojake, kateri so dremali zunaj.

Zaprli so rokovnjaškega glavarja, in oskrbnik je zapovedal, da naj stražijo v veži vrata pisarnična. Zaspani vojaki bili so zadovoljni, ker ni bilo treba stražiti pred gradom.

Drugo jutro, na vse zgodaj, vzdramil je Poljaka, kateri vso noč ni zatisnil očesa, glasan krik v spodnjih prostorih. Akoravno je vedel, kaj to pomeni, kakor tudi soproga njegova, katerej je bil vse

razodel, opravila sta se naglo oba in hitela doli. Tam so jima naznanili, da je jetnik ušel. Prepilil je bil vezi, katere so držale debelo železno mrežo, ter splezal skozi okno.

Poljak je odposlal vojake na vse strani; a vedel je in želel, da bi bilo zastonj.

Proti poludne vrnila sta se dva vojaka domov in naznanila, da je tudi Mozolove Polonice zmanjkalo to noč in da nihče ne vé, niti kam, niti s kom je odšla. Pavlek, brat njen pa, pripovedovali so vojaki, umira vsled udarca, s katerim se ga je bil v prejšnej noči otresel ubežni rokovnjaški glavar.

(Konec prihodnjič.)

Spomini o cirkniškem jezeru.

Spisal dr. H. Dolenec.

VII.

Kakor sem uže omenil, ni vsako leto, da bi se jezero popolnoma osušilo; niti se da o tem kaj gotovega povedati, kedaj se osušeno jezero zopet napolni. Navadno je drugo polovico septembra uže kolikor toliko vode nastopilo, a tudi pomnim leta, ko je na sv. Martina dan sneg popolnoma suho jezero zapadel. Mokra jesen pa zalije vso ravnino in napravi povodenj, katera škoduje bližnjim vasem, posebno Dolenjemu Jezeru, iz katere vasi celo ljudi prežene. Pa tudi Gorenjemu Jezeru pride voda skoro čez tretjino njiv pod vasjo. Pri takej vodi se ve da ni lova, niti zabave; ako še sapa vihti, delajo se veliki valovi, in celo voziti se po jezeru je nevarno. Tudi jaz sem skušal to nevarnost in še dandenes se mi grozi, ko se spominam dneva, katerega smem prištevati najhujšim, kar sem hudih prebil.

Po opravilu bil bi moral uže zjutraj na Otok iti. Nujno delo me je zadržalo in še le opoludne sem odrinil od doma. Na jezeru ni bilo človeka, da bi me bil prepeljal na Otok, vse je bilo v gozdu pri drvih. Vragov boter so bili sicer doma, a bili so bolni; vender ker je moralo biti, odpravil se je mož, da me bode prepeljal. Takrat je mož uže težko govoril, bil je zabuhel, oči so se mu lesketale, tudi hodil je težko, vozil je pa še vender dobro. Z menoj se je odpeljal tudi stari Telič, kateremu sem rekel „suhi jezerec“, ker ta mož ni

bil lovec ne na vodi, ne po suhem in še skoro da veslati ni znal. Bil je mož uže starček, bolj tenak in suhljat, belih las, sploh miren in pobožen človek. Kar ga je takrat najbolj veselilo, bilo je to, da so na Jezeru šolo napravili in se otroci v njegovej hiši shajali. „Kakovo šolo?“ bodete vprašali, „saj je ni šole na Gorenjem Jezeru.“ — Takrat je bila, učiteljeval je neki starček, ki je po leti pasel, po zimi pa otroke učil čitati in pisati in reči moram, da Telič ni preveč trdil, da več ko v drugih šolah znajo jezerski otroci za mali čas, kar se učijo. Vselej, kadar sem prišel na Jezero, moral sem v šolo priti in Telič mi je vse razkladal, kakor kakšen nadzornik in posebno mi predstavljal svoje vnuke, ki so bili v resnici hvale vredni.

Jezero je bilo nemirno, in torej smo se počasi na Otok vozili. Tam je bilo precej opravka in, ko smo se od tam odpravljali, bil je uže trden mrak. V tem, ko sva s Teličem bila pri opravku, krepčal se je Vrag pri znancih. Takrat uže ni več dosti jedel, le še žganje ga je vzdržavalo. Ko smo šli proti bregu in čolnu, hodil je mož kaj težko, sopel je hudo in oči so se mu v resnici v temi svetile. Ko pridemo do vode, ustavi me Telič in nagovarja, da bi ostali čez noč na Otoku. Megla je stala hribom do podnožja, sapa sicer ni bila huda, ali vender voda nemirna in dolgi valovi so se delali, da je bilo videti, kakor bi se vse jezero do dna zibalo. Vrag je bil prvi v čolnu in s hripavim glasom nama veli vstopiti. Telič mi še pošepeta, da ne hoditi, ali Vragu sem rajši zaupal, kakor bi ga bil popustil. Stopim v čoln in Telič za menoj. Odrinemo in Telič vzdihne: Bog nas varuj!

Do Tresenca in še malo dalje je še šlo, ali potem nas je zadela sapa od Obrha doli in nas rinila proti Leviščem in proti sredi. Tema se je stisnila, da smo komaj jeden drugega videli. Molčali smo, slišalo se je samo sopenje Vragovo pa škripanje vesla, v katerega se je mož z vso močjo upiral. Večkrat se mi je zdelo, kakor bi bili nasprotni valovi se čolna polastili; kar zgrabilo ga je, vzdignilo, pa pomajalo z njim, kakor bi ga hotelo zavihteti in potem v globočino in do dna potisniti. Pes mi je ležal pred nogami in vselej sem čutil, kako je glavo povzdignil, kadar se je čoln prav nenaravno zmajal.

„Kaj bo z nami?“ oglasi se Telič.

„Kaj Vas je strah, stari?“ odgovarja mu Vrag. „Saj ste stari, Vam mora biti najlože!“ In grozen hrohot je končal besede.

„Nikar, nikar, boter! Bog nas varuj neprevidene smrti!“

„Taka ali taka, zadnja je vsaka,“ pravi Vrag in strašen posmeh se je glasil za temi besedami.

Tudi mene je groza obhajala, vender prav mirno povprašam, če je silna nevarnost.

„Ako mi čolna ne obrne, ne!“ odgovarja Vrag; „ako pa to, ne vem, kako bi ga zopet prav obrnil, in potem bomo čez noč na vodi.“

„Oh, Bog nas varuj!“ vzdihne zopet Telič; „boter, dajte h kraju.“

„Kaj bo pri kraji? Koraka ga ne naredimo po suhem, saj ni videti roke pred očmi!“

„Vender, vender! Jedno noč se uže prebije!“

„Gospod,“ pošepeta mi Telič, „velite mu Vi h kraju!“

Jaz sem se hotel oglasiti in reči, da h kraju, ali Vrag je besede slišal in prehitel me rekoč: „Kaj hočete gospodu? Kaj mislite, da ga je strah, kakor Vas?“

Bil sem tudi jaz Teličevega mnenja ali nemogoče mi je bilo Vragu nasprotovati. Umolknili smo in zopet se je čulo samo loputanje valov ob čoln, pa škripanje vesla in težko sopenje voznikovo. Prešine me misel: kaj pa, ko bi Vrag obnemogel? — in težko sem se vzdržal, da sem prav mirno povprašal: „Kaj pa, ko bi vi upehali, Vrag?“

„Bodo pa boter vozili! Kaj ne, boter?“ odgovarja Vrag in se posmeje.

„Božja volja se bo zgodila,“ reče Telič in zopet postane strašen molk.

Meni je šlo po glavi, kakor malokedaj v življenji in najbolj zato, ker je bil Vrag tako čuden in se mi je zmerom bolj zdelo, da mož uže omagava. Zadnja četrt ure je bila strašna, nobeden ni več besedice zinil Prvi se oglasi Vrag, več besedij izgovori, a jaz sem razumel samo besedo ‚luč.‘ Obrnem se in v resnici zagledam svitlobo v daljini. Telič vzdihne in reče: „Bog bodi zahvaljen, ravno iz našega okna se vidi; boter, dobro ste nas vozili!“

Uganil je stari; čuli smo, ker je voda bolj drla, da se peljemo čez stržen in kmalu potem smo na Malinšči izstopili.

Skrajni čas je bil. V tem hipu, ko smo bili na suhem, obnemogel je Vrag. „Počakajta!“ vzdihne ter se zgrudi.

Telič, ki je bil prvi, pravi: „Gospod, varujte ga, jaz grem po ljudi!“

„Počakajte!“ mu rečem in jamem Vraga tresti. Grozno je grčalo po njem, vender sem čutil, da se oživlja, jame sopsti in kmalu izpregovori: „Kaj je, kaj?“

„Nič hudega!“ mu rečem.

Mož se pobere in šli smo še kakih dvesto korakov do vasi. Telič naju pri prvej hiši zapusti. Z Vragom sva stopala po temi in kamenji skozi vas do doma. Stopiva v vežo, na ognjišči je gorelo; mož pahne veslo v kot za vrata in greva v hišo, katerej so mati uže vrata odprli.

„Hudo pot ste imeli!“ ogovori nas mati; jaz rečem: „Da!“ A Vrag se kar zgrudi na klop za mizo. Mati ga pogleda in z jokajočim glasom reče: „Oče, kaj bode s teboj!“ ter odide skozi vrata. Na mizi je gorela lampica, pri peči in na peči so sedeli mlajši otroci; starejši dekleti sta preli, najstarejši sin je pa sedel na klopi od mize dalje. Jaz jamem po sobi hoditi, a predno izpregovorim, oglasi se Vrag in pravi: „Gospod, Vi ste še dečko, pa rad Vas imam, z menoj gre pa h kraju!“

Kar ob jednem se ustavita kolovrata in jokaje šineta predici skozi vrata, okolo peči se jok začuje, in sin se oglasi: „Oče, nikar tako!“

Bog ve, da na čolnu mi ni bilo gorše. Premagam se in rečem: „Kaj se Vam sanja!“ Potem govorim dalje, kar mi pride na misel ter neham s tem, da rečem Vragovemu sinu Matiji, da naj mi luč napravi, da pojdem proti domu.

„Pa spremil boš gospoda,“ reče oče; jaz pa, da ne.

„Zakaj da ne? Vsaj do razpotja, da ne zaidete v gozd.“

Jaz pa zopet in zopet, da ne; tudi mati se je zastonj protivila, vzel sem svetilnico in šel proti domu, pes pa z menoj.

Ko sem bil iz vasi, zagrozelo me je skoro, ne zaradi teme in noči, ampak težke misli so me težile. Ves dan je bil neugoden; pri Vragovih, kjer sem se vselej okoristil, bilo je denes žalostno in skoro še bolj opasno ko na vodi. Grem in grem, a jamem se čuditi, da nisem še na vrhu pri Váruhu, ustavim se, povzdigujem svetilnico, da bi okrog sebe bolj videl, poslušam in — v resnici! pod menoj šumi Obrh. Zašel sem proti gozdu. Brez premislika in ne da bi skušal iti povprek proti Váruhu, obrnem se in grem nazaj, gledam, kedaj da pridem do razpotja, a prišel sem zopet v vas. Stopim k Vragovim. Oče je zaspal pri mizi, mati je takoj ukrenila, da sem pot zgrešil in šla

Matijo klicat, da me bode spremil. Sedaj nisem ugovarjal in šel je z menoj Matija, a zopet bi bil šel proti gozdu, da me ni na razpotji opozoril na pravi pot. Skoro s silo sem se ubranil, da me ni še dalje spremljeval in koračil sem proti Váruhu. Vsak bo vprašal, zakaj se nisem dal spremljati; marsikedo, zakaj nisem pri Vragovih ostal. Pri Vragovih nisem ostal zato, ker sem vedel, da me doma gotovo v strahu pričakujejo; zakaj se nisem dal spremljati, to je težko dopovedati.

Imel sem Vraga pred očmi, ki se je v čolnu, skoro ki rekel, s smrtjo boril, a se vender ni udal. Pogum ga je vzdržaval in še le na suhem se je zgrudil. In v pričo tacega moža bi se jaz bal sam iti po poti in z lučjo! Tega ne — in vem, da drugi dan je Vrag ponavljal besede: „Gospod so še dečko, gospod!“ In zadnjikrat sem mu ustregel. Kajti štiri dni kasneje je umrl, in mati, ki mi je prva to pravila, povedala mi je tudi, da do zadnjega me je imel v mislih. Ostal mi je v blagem spominu.

Ko pridem na vrh, sprejme me mrzla sapa in zamraznice so naletavale. Pazil sem, da na vožnem potu ukrenem proti Klanjcem. Komaj jamem iti gori po poti, začujem od Golgorice sem znan, ali v temnej noči strašán glas: volk je zatulil. Pes, ki se me je uže tako držal, kakor bi bilo tudi njemu hudo ta večer, kar potisnil se je k meni in samo toliko stopal pred menoj, da mi ni bil pod nogami. Tuljenje se ponavlja. In k prvemu se hitro drugi oglasi in jela sta zavijati, kakor bi jih bilo vsaj petero.

Verjamen, da so tudi grozni in strašni glasovi drugih zverij v južnih krajih ali groznejših menda ni, kakor volčje tuljenje. Dva tulita, pa vsak bi sodil, da jih je več, vedno se glasovi izpreminajo in vender je le jedni in isti glas. V temnej noči in v samoti to slišati, gotovo vsakemu kolikor toliko zagrozi. Nehoté sem jel hitreje stopati. Na Klanjcih je bilo še nekoliko lučij viditi; opominalo me je oglasiti se, ali kaj, mislil sem si, prej boš doma, ako greš kar naravnost.

Ko pridem ravno konec steze, ki je bližnica mimo vasi, stopim, uže na velikem poti, na škrl, izpodrsnem in, da si svetilnico ubranim, zavihtim z njo tolikanj v zrak, da mi ugasne; in takoj mi je bilo, ali prekasno, v mislih, da niti jedne žveplenke némam pri sebi. Kaj pa zdaj? Do Klanjcev je samo tri, štiri minute, ali po stezi ni mogoče, da bi šel brez luči. Vožne poti pa ne najdem brez svitlobe in Bog obvari, če pridem s pota, potem je ni pomoči, ko sesti pa dneva

čakati, kajti tema je bila taka, da belega psa pred seboj nisem razločil.

Najbolj je kazalo pomoči klicati, ali nisem se mogel odločiti za to. Sapa mi je zanašala volčje tuljenje in strah se me je polotil, a predno me je še prevzel, odločil sem se in jel sem stopati dalje po poti, s palico po grmovji tipaje. Ne bodem pravil, kako dolga je bila pot, ki se mi je sicer kar kratka zdela, kolikokrat sem se spotaknil, kako ogibal, da na ovinkih nisem zašel, kako se razveselil, ko sem začul, da grem navzdol in da sem srečno prišel čez Kopalnik. Še četrt ure, a po širokej cesti, in bil sem doma in pri svojih. Celi dve uri sem hodil z Jezera, sicer pa navadno le jedno uro. Da sem se pogumnemu možu pogumnega skazal, ni mi žal, ali po poti sem si pa večkrat očital, da se ni prav brez potrebe v zadrege in nevarnost spravljati.

Še nekoliko dnij je trajalo deževno vreme; v tem je prišla tudi žalostna vest, da je Vrag umrl in bili so to neprijazni dnevi. Zapal je sneg. In prišli so uže labudi na jezero, predno sem šel zopet tjà in tudi še tedaj me je prešinilo, ko sem vstopil pri Vragovih.

Stari Grivar.

Povest.

Spisal Anton Koder.

I.

Grivar, gorjanski kmet, je pred konjskim hlevom na trinogatem stolu sedel in koso je klepal, da je po strmej rebri za poslopjem, kakor ljudje pravijo, „majnik letel“, ko dekla Neža v jednej sapi po stezi iz bližnjega gozda pridirja in kriči: „Teci, Miha, teci in moli, Petra je smreka udarila, umrl bode, umrl!“

Kmet, ki je do sedaj razoglav in bos klepalni stolec jahal in po skrhanej kosi s kladivom udrihal, da so mu dolgi kodrasti lasje, pritrkujé po njegovem čelu, vid jemali, pogleda kvišku in vpraša:

„Kaj, Neža, kaj praviš? Smreka je osmuknila Petra in ga je?“

Izgovorivši se zopet pripogne na kovalo in dalje kleplje.

„Križani Ježeš, Peter umira, pravim, teci, teci!“ vzklikne zdajci razjarjena starka, grozeč dvigne pesti in se pred gospodarjem razkorači.

„Otrese naj se je, če ga je spravila pód se, ali pa naj počaka! Škodovalo ne bode, če njegovo trmo nekoliko pomečka,“ odgovori kmet in dalje kladivo dviga.

Poslednje je bilo dekli preveč. „Peklenščák si ti stari, pa ne človek, ki nemaš srca, temveč led v prsih. Tvoj prvorojeni sin se ti ne smili in mu nečeš pomagati?“ Pri teh besedah se zaleti starka v kmeta, da ga s stola prevrne, koso mu iz rok potegne ter jo dvigne proti njemu rekoč: „Ako si res mrtva klada hrastova, vreden nisi, da ti to koso v trebuh zabodem in ti jo tudi bom.“

Kmetič je dobro vedel, kaj je jezna Neža. Vstal je izpod stola, v stran stopil in nevoljen kričal: „Povedal sem uže tebi in povem vsemu svetu, če hoče, da sin ni moj in ne bode nikdar.“

Izgovorivši vzel je tobačen mehur izza pasa, natlačil kratkocevno pipico, ukresal gobo in kakor da bi se ne bilo zgodilo ničesar, odšel v konjski hlev.

„Živina, živina, ne človek krščen!“ togoti se stara Neža, z rokami v osivele lase poseza in božjo porodnico in svetnike na pomoč kličeč, k sosedom hiti in nekoliko pozneje v družbi treh krepkih kmetov spet v gozd odide.

II.

Strašen je bil pogled, ko prihite sosedje na kraj nesreče. Debela grčava smreka je ležala na trebuhu Petra Grivarjevega in njegov komaj sedemnajstletni brat Pavel se je upiral zastonj s kolcem v roci, da bi odvalil drevo raz bratovega trupla.

Zdajci se upro trije možaki na jeden pot v hlod, da jim kri sili v lica, in smreka se prevali na nasprotno stran. Petra dvignejo na noge, a glava mu visi na prsi, ne zavé se, kri se mu ulije iz ust.

Iz smerekovih vej zvežejo torej nosilo, Petra nanj polože ter ga nesó domov.

Grivar je na hišnem pragu slonel in tobak pušil, ko pridejo možjé. Jokajoča Neža ne reče nič, Pavel se ogne očetu, jeden izmej sosedov pa mu dé: „Grivar, sin se ti je ubil. Kobilo zaprezi, pa po duhovna se pelji k fari! Mudi se, da veš!“

„Jutra bode uže dočakal, take sile ni. Kdo bode po noči po klanjcih vozil? Kobila je mlada in nevajena take vožnje! Kdo mi jo plača, če v prepad zavozi ali si nogo zlomi?“ pravi mirno gospodar in dalje puši.

„Ti si hudič, Grivar, da veš! Tvoja trma te bode še po zobeh bila,“ odgovori razsrjen kmet. In ko se kmalu potem iz hiše vrne, sam v hlev stopi in mlado razgetajočo kobilo ven pripelje ter jo v voz napreže in po cesti ž njo proti fari zdrči.

Grivar si pri tem pogledu od jeze ustna grize, pipo po tleh vrže ter kolneč za vrti v vaško krčmo odide.

V tem je sin Pavel v hiši poleg Petra na klopi slonel. Nepremakljivo mu je zrl v bledi obraz, le sem ter tjà si je s srajčnim rokavom debelo solzo raz lica obrisal.

Zdajci odpre nenadoma Peter oči, in ugledavši Pavla poleg sebe, nasmeje se mu dobrovoljno v obraz, roko mu poda in počasi šepeče: „Pavel, ti me imaš rad in jaz tebe. Zdaj se pa ne bova dolgo ljubila. Veš, jaz bom umrl. Tako me peče pri srci, kakor žarjavica in vender mraz mi leze po trebuhu in po hrbtišči. Ko bom mrtev jaz, Pavel, in me boste pokopali, različno bodo govorili ljudje o mojej smrti. Dejali bodo: ponesrečil se je. Bog mu daj večni mir! Pavel, pa to ni res. Najhuje mi je, ker imam tebe tako rad. Sicer bi umrl rad. Ali veš, Pavel, čigava je bila smreka, ki je pala na me? Jeli, naša je bila? Dali so jo oče za mlaj vaškim fantom in vedeli so, da jo bodem sekal jaz to, najlepšo in najvišjo smreko. In šla sva midva tjà. Pokazati sva hotela, da zmoreva sama tako delo. Oča pa so naju videli, pa niso rekli: nikari ne hodita!“

Molčal je nekoliko potem Peter. Utrudil ga je govor, sapa mu je pohajala. Čez nekoliko dé: „Pavel, ko bodem jaz pod zemljo spal, pojdi in oglej smreko; jaz pravim, da je bila zažagana pri tleh, le meni nastavljena past. Od koga?“ — Zbledel je pripovedovalec pri teh besedah in milo se je ozrl v Pavla. „Zdaj bodeš pa dobil mačeho, Pavel! Smiliš se mi. Jaz bom umrl, ki sem bil v napotji, ti si pa mladoleten. Pavel, zdaj pa zopet peče, tako peče v prsih in mraz me trese. Poglej, ali ne prihajajo oča z duhovnom, jeli, da so se odpeljali pónj?“

Hitel je Pavel pod milo nebo. Na klanjec je tekel nad vasjo in zrl proti fari in videl je, kako dirja ondu domača kobilica jednako ptici pod nebom. Vrnil se je v jednej sapi naznanjat duhovna umirajočemu bratu — in našel je mrtvega na tleh. V smrtnem boji je moral pasti raz klopi, in to je morda pospešilo njegovo smrt.

III.

„Grivarjev Peter je umrl,“ raznesel se je še isti večer glas po vasi. „Brez duhovna, brez zakramentov, to je hudo, to!“ pristavljale so skrbne ženice, možaki pa so majé z glavami dejali: „Stari mu je kriv smrti. Kaj mu je na stara leta baba v misel prišla. Ženil se je pri dekletih in zaradi tega sta se sprla s Petrom. Sinu se je spodobilo gospodarstvo in žena, pa ne rogovili starej! To je peklo Petra in kdo ve, če ni nalašč ...“ Poslednjega stavka si niso upali izgovarjati kmetje, — le z ramami so migali.

V tem so hiteli vaški fantje h Grivarju in položili so Petra na mrtvaški oder, sestavljen iz tesarskih stolov in nekaj desk počez. Lep je bil Peter, ko je ležal tako na belej pogrnenej rjuhi z vencem in križcem v sklenenih rokah. Neža je dejala, da je takšen, kakor živ; pri peči je namreč sedela z objokanimi očmi in nagledati se ga ni mogla.

Pavel pa je odšel, ko so brata na mrtvaški oder devali po stranskem potu proti gozdu. Stoprav o polunoči se je vrnil in našel očeta na vežnem pragu.

Pozdravil ga ni, samo v vežo mu je rekel.

„Denar sem Vam prinesel, oča, za mlajevo smreko,“ dejal je potem nekako plašnemu starcu. „Fantje so menili, da nečejo iz Vaših rok smreke zastonj.“

Izgovorivši položi na ognjišče plesnjev križavec, da zadoni, potem ostro v očeta pogled upre in pravi: „Zdaj pa še račun povejte za pomoč pri sekanji smreke! Zastonj ne bodete žagali pri tleh smreke in povrhu težko vest imeli, da ste nastavili svojemu sinu peklenščákovo past.“

Starec se je stresel, obledel. A bil je hrastova grča. Urno je obraz skremžil v zaničljiv posmeh in dejal: „Fantalin, kdo ti je utepel takove muhe v glavo? Izbij si jih in molči, — ako ne, ti jih bodem jaz!“ Izgovorivši dvigne Grivar svojo koščeno pest in udari z vso silo sina po ustih, da se mu kri ulije, potem vežne duri odpre in ga na cesto pahne, da pade na obraz. Izpozabivši se starec potem v sobo hiti, a ugledavši Petra na mrtvaškem odru, omahne na zid ter dremajočej Neži, mrtvaškej varuhinji, reče: „Čemu je bilo potreba pražnjih rjuh za oder? Tudi hodne bi bile dóberšne za v zemljo. Pa voščene sveče so tudi potrata; ugasni jih in leščerbo prižgi, ako uže mora tudi po noči, ko ljudje spe, goreti mrliču luč, katere sam niti ne vidi.“

Neža si mane solz in spanja polne oči, potem kvišku skoči, Grivarja za rokav zgrabi in pravi: „Kaj si rekel, kaj, rjuh in luči ni potreba mrtvim? Tebi jih ne bomo dali, tebi, da veš, ker nisi krščanski človek. In pa sram me je, da sem tvoje ranjce sestra, ki je imela ubijalca za moža, morilca, da veš. Tako govoré sosedje in ves svet."

Grivar je molčal. Razjarjeno Nežo je pahnil od sebe in zamrmral: „Nora je, nora, v blaznico jo popeljem jutri." Izgovorivši je odšel iz sobe, sina pa ni niti pokropil, niti očenaša zmolil za njegovo dušo.

Drugi dan je zvonilo sedem, mrliču pa ne; zvonilo je poludne, Petru tudi ne, kajti nihče ni naročil pri fari zvonjenja. Grivar se je sicer peljal tjà, pri župniku je bil, a ondu je naznanil, da si je vzel Peter sam življenje, ker mu ni hotel dati on gospodarstva. Samomorilcem pa ne smejo zvoniti blagoslovljeni zvonovi.

Vender taka novica je osupnila vso faro, ki bi bila šla v ogenj za Grivarjevega Petra, ko bi bilo potreba.

Vaški fantje pa so sklenili zvečer pod lipo, da bodo zvonili sami Petru, ako imajo zvonik podreti in zvonove ukrasti. In res še isti večer so se oglasili lepo ubrani farni zvonovi in doneli milo vso uro, da so solze kapljale marsikomu po lici, — Grivarju pa je lezla kletev iz grla.

IV.

Tri leta so minula potem. Na Petrovem grobu je uže rujavel zlati križ, katerega so mu postavili njegovi prijatelji, stari Grivar pa je bil ženin petintridesetletne pretkane debeluhaste dekle, katero je po Petrovej smrti še drugi dan k sebi na dom vzel. Pavla ni videl od istega večera nihče. Oznanovali so s prižnice po treh farah in ga iskali, sledila je tudi gosposka za njim zaradi vojaštva, a bilo je zastonj. Stara Neža si je izjokala skoro oči zaradi tega, toda pomagalo ni nič.

Da bi bilo ženitovanje lepše, popravljal je zadnji teden pred poroko Grivar poslopje ter je belil.

Ker je potreboval apna, spomnil se je stare srenjske apnene jame, kjer je ostalo po zadnjem vaškem požaru mnogo apna, in od istega časa ga ni potreboval nikdo več.

Motiko je vrgel torej čez ramo Grivar in šel je apno kopat, saj veljalo ni nič.

Mej kletvijo, da vaščani tako slabo varujejo apneno dragocenost, da dež lije v jamo in jo le s trhlimi vejami zakrivajo, da bi se povrhu še kako živinče ponesrečiti moglo, nakoplje uže precejšen kup apna, ko se nenadoma v globini nekaj temnega kakor obleka prikaže.

„Hudimana, baje še cel zaklad najdem tu. Rokovnjači so ga morda skrili sem," govori samemu sebi.

Vesel in radoveden koplje potem dalje. Zdajci zadene na nekaj trdega. Pripogne se. Novi, dobro okovani čevlji se pokažejo. „Nekdo je svojo praznično obleko hranil tu," meni smejoč se starec in koplje dalje.

A kakor da bi se bil spekel, odskoči potem in vzklikne:

„Človek mrtev leži na glavo postavljen tu? Jaz nisem kriv njegove smrti. Še sitnosti bom imel pri gosposki zaradi takega zaklada."

Izgovorivši pusti motiko in apno, pozabi celo svoje pokrivalo ter v vas hiti ljudij klicat. Urno se odpravijo možje z lopatami in različnim orodjem tjà, a Grivar ostane doma in trese se od strahu kakor otrok.

Pol ure pozneje prinesó vaščani mrtveca, ki je bil neizpremenjen in opravljen, kakor da bi se bil stoprav včeraj pogreznil v apno. — Ko se ozre tudi prestrašen Grivar v najdenca, vzklikne:

„Pavel, Pavel! jaz te nisem vrgel v apno, sam si zavozil v njo, ko si pobegnil isto noč iz hiše." Ta novica se zve na daleč okrog. Vse je hitelo gledat mrtveca in se čudilo, kako je mogoče, da ostane človek v apnu tako neizpremenjen.

Tudi sodnija se je zanimala za to dogodbo, prijela starega Grivarja, a priti mu ni mogla do živega.

Vrnil se je iz ječe, a za deset let starejši.

Najhuje mu je bilo, da mu je ta stvar ženitev razdrla. Ljudje so namreč tako strašne reči o njem govorili in tudi nenaravne smrti Petrove omenjali, da se je celo debeluhasta dekla skesala in Grivarja zapustila. Dolg čas je bil odslej pri Grivarji. Stara Neža je gospodinjila dalje in prevzela vso posest, ko je Grivarja, ki se je udal pijači, neko noč mrtvud zadel, da so iz krčme mrtvega prinesli domov.

Zemeljski potresi.

Spisal J. Jesenko.

(Dalje.)

XIV.

Kako vplivajo podzemeljske praznine na potrese?

Kaj zelo vplivajo tudi podzemeljske votline na širjenje potresov. Votline v zemeljskej skorji kaj različno nastajejo. Najbolj pogostoma jih izstruži ali izpere voda, ki je sprva komaj lezla po neznatnej razpoki v skalovji. Takih lukenj in votlin, todi dolgih in širokih, ondu zeló ozkih, je gotovo polno po zemeljskej skorji, če prav jih mi razmerno malo poznamo. Ko tresenje iz dolnjih delov pride do takih lukenj in votlin, izgubi se potresna moč, ker v njih ne nahaje tvarine, ki bi jo dalje vodila.

Razne omenjene razmere pač dovolj očitno pojasnjujejo, zakaj ostanejo nekatere pokrajine (pasovi in okrožja) popolnoma pri miru, ko se zemlja okrog njih na široko in dolgo močno trese. V Ameriki, zlasti po Peruvanskem, koder se zemlja tako pogostoma močno trese, zapazovali so uže davno take zmerom mirujoče kraje; imenujejo jih „mostove“ („rocasque hacen puente“). Tresenje se najbrž pod njimi dalje širi, ne seza pa do površja. Mesto Kvito v Južnej Ameriki stoji na takej pokrajini, ki je blezu po premnogih votlinah in globokih vodnjakih zavarovana pred potresi. Potem se tudi ne bodemo čudili starodavnim Rimljanom, ki so v obče mislili, da špilje, podzemeljske kamenolomnje, globoki vodnjaki, prirodine ali nalašč narejene votline podzemeljske varujejo pred potresi vse stavbe, ki po njih stojé.

XV.

Koliko časa traje potres?

Na drugem mestu smo pokazali, kako malo časa, le malo trenutkov traje gibanje zemeljske skorje na površji, ki je uzročujejo posamezni sunki skrivnostne sile. Navadno se pa ti sunki ponavljajo, ali nagloma drug za drugim ali pa le počasi, čez več ur, tednov, mesecev in celo let. Jednako se mora ponavljati tudi tresenje zemeljske površine, ko hitro so dotični sunki dovolj močni, da pretresejo vse

plasti zemeljske skorje. Skoro vsi bolj obširni potresi so trajali dalje časa ter se ponavljali tako, da je njih moč ali polagoma pojemala ali pa sedaj rastla, sedaj pojemala. Pri teh vender ne smemo zmerom misliti na ognjeniške podzemeljske sile, ki bi jih uzrokovale, kajti uže Humboldt je zapazil (Kosmos I. 218.), da so mu potresi, ki so mesece in mesece skoro vsako uro pretresali zemljo, znani le iz pokrajin, ki so daleč od vsakojih ognjenikov. To ponavljanje pa priča, da se nasprotne sile in razmere v zemeljskej skorji ali mej njo in tekočim notranjim jedrom dolgo ne poravnajo in umirijo; začeti boj časih traje leta in leta, predno se znova ustanovi ravnotežje mej njimi.

Pri večini zelo močnih potresov so se prvi in najmočnejši sunki ponavljali nagloma drug za drugim. Pozneje so se ponavljali bolj polagoma. Po zgodovinskem poročilu (Biblia sacra) so leta 1511. zelo hudi potresi razsajali po vsem Kranjskem. Začeli so se zadnji teden meseca marca ter so trajali cele tri mesece do konca junija. Potresi so se ponavljali sedaj po dvakrat ali trikrat na dan in tako več dnij zaporedoma, zlasti od 24. marca do prvih dnij meseca maja. Potem je za nekoliko dnij mirovala zemlja; kar je 15. maja jelo znova bobneti pod njo in potresi so se jeli ponavljati od dne do dne. Ljubljana in njena okolica je bila uže po prvem potresu 24. marca od treh do štirih popoludne močno poškodovana. Porušilo se je več močno zidanih hiš in cerkev nemških vitezov, druge so bile močno razpokane in toliko oškodovane, da se ljudje niso upali v njih bivati! Dva dni pozneje (26. marca) se je mej četrto in peto uro popoludne še huje treslo. Podrlo se je še več hiš (mej njimi deželna hiša), osem zvonikov in kos starega ozidja okrog mesta. Podrlo se je pri tem potresu mnogo stavb in gradov po Gorenjskem (Kamnik, Smlednik, Škofja Loka, Bled), Notranjskem (Postonja, Hasperg, Polhov gradec) in Dolenjskem. Jednako hudo je razsajal po Istri, Trstu (in njegovej okolici) in po Goriškem daleč čez mejo po Furlanskem. Tudi pri tej potresnej dobi so bili prvi sunki, zlasti 24. in 26. marca najmočnejši in najpogubnejši.

Močni potres v Savojskej grofiji Pineroli trajal je skoro sedem tednov (od 2. aprila do 17. maja 1808). Časih je kaj hudo razsajal in stavbe pokončeval ter še huje strašil ljudi. Posamezni sunki trajali so res le malo trenutkov, a navadno so se ponavljali vsak dan po trikrat, tudi po šestkrat in še po večkrat. Dne 14. septembra 1510. je močen potres

pokončal Carigrad, a potem se je še 45 dnij zaporedoma zemlja skoro neprestano tresla. Leta 1663. so v Kanadi zapazovali kaj močne potrese, ki so se od 5. februvarja do avgusta vsak dan večkrat ponavljali, a tudi pozneje so jih še šest mesecev čutili. P. Merion poroča, da je silen potres 18. oktobra 1356. popolnoma porušil mesto Bazil; a po prvem sunku so leto dnij ponavljali se menj močni, ki so 30 kilometrov v okrog pokončali mnogo sel in gradov. Hudi potresi so mesto Karakas skoro neprestano pretresali od 21. oktobra 1766. do konca leta 1767. Po pokončevalnem potresu na Čilskem (19. novembra 1822.) se je zemlja še tresla do konca septembra 1823; in še v zadnjej dobi so časih čutili po tri sunke na dan. Strahoviti potres Kumanski (21. oktobra 1766.) je po Humboldtu trajal štirinajst mesecev; sprva so se sunki ponavljali skoro vsako uro. Ljudje so bili tako preplašeni, da niso jeli prej staviti podrtih hiš, dokler ni tresenje toliko ponehalo, da so je zapazili le še jedenkrat na mesec. Obširni potresi v Zjedinjenih državah Severne Amerike so trpeli čez dve leti (1812.—1813.) ter se v pokrajini mej Novim Madridom in Little-Prairiv ponavljali vsako uro. Tudi v Kalabriji so od 1783. l. dalje trajali potresi več let; sprva so se ponavljali skoro vsak dan, pozneje pa bolj redkoma. V Monteleonu so prvo leto (1783.) šteli 949 sunkov, mej temi 98 zelo močnih; popolnoma pa se je na tem kraji bila zemlja umirila čez 4 leta. Drugodi je Spallanzani še leta 1788. zapazil več posameznih sunkov, drugi so jih čutili še celó v maji leta 1792. Zeló močen potres je bil 25. julija 1855 v Vispu na Walliškem; prvi sunek so čutili po vsej Švici in dalje čez meje do Pariza. Pozneje so se več let sunki sedaj pa sedaj ponavljali, če prav niso bilo toliko močni, in še le leta 1857. popolnoma prenehali. Močen potres je bil leta 1868. na avstralskem otoku Havaji, ponavljal se je več mesecev in samo v marci so šteli 2000 sunkov. Jednako so zadnjič zapazovali pri zagrebškem potresu 9. novembra 1880. leta. Prvi dan se je zemlja štirikrat potresla, prvikrat najmočnejše, 10. in 11. novembra so se ponavljali bolj slabi potresi. Od 12. dalje je bil mir (po novinskih poročilih). Po noči od 15. do 16. novembra novi precej močni potresi, katerim so v nekojih urah sledili slabejši (po novinskih poročilih: 6). Tako so se ponavljali v Zagrebu in okolici potresi nasledaje tedne. Profesor Stožir je objavil, da so jih v jednem meseci t. j. od 9. novembra do 12. decembra šteli 59. A od zadnjega dne so se slabejši sunki še ponavljali, če prav je prorok R. Falb

izrekel, da po 16. decembru neha tresenje in Zagreb bode imel mir pred njim za 300 let! Komaj je prorok odšel iz Zagreba, poročali so uže telegrami o novih potresih — in denes 28. decembra 1880. (ko baš to pišem) brzojavili so, da so zopet čutili 3 slabe sunke. Doslej so se z različno dolgimi prenehljaji sunki ponavljali uže čez poldrugi mesec. Zelo radi se potresi ponavljajo v Dubrovniku in njegovi okolici. A zadosti o tem.

XVI.

Ali se potresi res doboma ponavljajo?

Po nekaterih pokrajinah, ki se pogostoma pretresajo, izcimila in ustanovila se je pri ljudeh vera, da se potresi vsakrat ponavljajo o določenem času; ta doba obseza tu po več, tam po menj let Tako poroča Bayfield, da Kanadci ob bregovih veletoka sv. Lavrencija pod Quebekom, koder se zemlja pogostoma trese, mislijo, da se na vsakih 25 let ponavlja močen potres, ki traje po 40 dnij. Na Čilskem, zlasti v mestu Copiapu pričakovali so potresa uže na vsakih 23 let. To dobo so si izmislili, ker je bilo mesto res trikrat v 70. letih pokončano: prvikrat leta 1773., drugikrat 1796. in tretjikrat 1819. A pomislimo naj, da se ondu potresi niso ponavljali le rečena leta, ampak večkrat, če prav drugekrati niso bili tako močni in škodljivi. Pač je bilo le slučajno, da je ravno po 23 letnih dobah potres podiral mesto, ker pravega razloga za to prikazen ne ponuja dosedanje zemljeznanstvo. Primerno ravnajo tudi proroki vremenski. Sedaj pa sedaj nastopijo res lepi dnevi, kakor so jih prorokovali, a pogostoma tudi grdi mestu prorokovanih lepih dnij. Pa radi pozabljamo te izjeme, ono krivo prorokovanje, ter se spominamo le onih slučajev, v katerih se je prorokovanje uresničilo. Kdo bi pa po dosedanjih skušnjah in preiskavah hotel ustanoviti gotovo trdno pravilo, po katerem se n. pr. bodoči mesec morajo vrstiti grdi in lepi dnevi? Ono ponavljanje močnih potresov na vsakih 23 ali 25 let je bilo ravno tako slučajno, kakor je bilo slučajno, da je potres mesto Limo na Peruvanskem 17. junija 1578. in čez 100 let zopet ravno isti dan (17. junija 1678.) hudo pretresal. Takih dogodkov dovoljno ne pojasnjuje celo ona teorija, ki trdi, da privlačnost solnca, zlasti pa lune uzročuje zemeljske potrese. Kajti tudi po tej teoriji ni pravega razloga, zakaj se ponekodi potresi ponavljajo kaj pogostoma a neredno, ponekodi pa kaj redkoma in tudi neredno. To bo pač prišlo na misel vsakemu, ki se spomina

dolzega pregleda zagrebških potresov, ki ga je profesor Kišpatić prijavil. Kje je tu zaslediti kaka pravilnost, kako redno ponavljanje potresov? Naj ne ugovarja nikdo, da so zgodovinska poročila o potresih v minulih stoletjih zelo nenatančna in nedostatna, da se spominajo le najhujših potresov. To je gotovo. A pustimo minula stoletja in prvih trideset let sedanjega veka, ter se ozirajmo le na potrese, ki so se od leta 1827. do sedanjega časa dogájali. Vseh so šteli v tej dobi 22. A kako različno so ti razdeljeni po letih! Časih je preteklo celo leto, časih le malo mesecev, predno se je ponovil potres; drugikrat sta minuli dve leti od jednega potresa do druzega, sedaj pa sedaj celó po več (tudi po 5 do 6) let.

XVII.

Istočasni potresi.

Bolj kakor redno ponavljanje zemeljskih potresov so nekateri poudarjali, da se sedaj pa sedaj zemlja o istem času trese na dveh raznih straneh daleč vsaksebi. Tako se je godilo 16. novembra 1827. V Kolumbiji (v Južnej Ameriki) se je pokrajina mej Pasto in Santa Fé di Bogota kaj močno in daleč na okolo tresla, a o istem času se je tudi zeló pretresala pokrajina Ohotska v Sibiriji. Uže Hoff je to zanimljivo prikazen posebno poudarjal, tem bolj, ker sta rečeni pokrajini ob nasprotnih koncih zemeljskega premera, namreč 1410 mirijametrov vsaksebi. Tudi se je gibanje v Kolumbiji širilo od jugovzhoda proti severozahodu ter merilo tjà v Kamčatko. Milne je navedel še več istočasnih potresov ter se na zadnje izrekel, da je ona istočasnost bila le slučajna in da mej temi dogodki na raznih straneh sveta ni nobene zveze. Dosedanje preiskave in teorije res niso dokazale še nobene take zveze.

XVIII.

Gostost zemeljskih potresov na istem mestu.

Mnogo učenjakov je skušalo določiti, koliko krat se je zemlja na istem kraji ali mestu tresla. To določiti je iz raznih uzrokov silno težavno. Mnogikrat je popolnoma nemogoče izreči, ali je bilo kako gibanje jeden sam potres ali sta se dva ponovila. Videli smo, da nekateri potresi trajajo dolgo časa, celo več tednov, mesecev ali let. Koder se zemlja le redkoma pretresa, štejemo pač lehko mnogobrojne sunke, ki se sprva nagloma, pozneje pa bolj polagoma ponavljajo, za jeden in isti potres. Drugodi se zemlja pretresa kaj

pogostoma, a z zeló nerednimi prenehljaji. Tu precej zabredemo v največjo zadrego, ko hočemo določiti, ali je ono prenehujoče gibanje zemeljske skorje na istem mestu jeden sam potres ali jih je bilo več. Ker nemamo gotove, določene mere za to, čudili se pač ne bodemo, kako je temu prirodoznancu cela vrsta sunkov le jeden sam potres, drugi so jih pa ločili na dva potresa ali tri. Tako se je v Zagrebu tresla zemlja leta 1871. od 31. oktobra do 2. novembra, leta 1879. pa 21. in 22. junija. Ali naj to tresenje nam predočuje jeden sam potres ali pa dva? Brez dvombe so dva potresa opazovali leta 1877., kajti to leto se je zemlja prvikrat tresla 4. aprila, drugikrat pa 12. novembra. Kaj je z ondanjim tresenjem? Zemlja se je v Zagrebu in okolici z različnimi prenehljaji tresla od 9. novembra 1880. do 18. januvarja 1881., sedaj bolj močno, sedaj bolj slabo. Nekateri prirodoznanci bodo to prenehujoče gibanje šteli za jeden potres, drugi jih bodo ločili več. Pri tem določevanji jih bodo pač najbolj vodile misli o postanku ali pravem viru potresov zemeljskih.

Natanka poročila o potresih imamo le iz malo pokrajin, v katerih se pogostoma ponavljajo. Če niso zeló močni, ljudje se navadno še ne zmenijo zanje — in v poprejšnjih stoletjih in prva desetletja sedanjega veka jih celó učenjaki zaznamenovali niso. Kako razmerno malo potresov nam je znanih iz kraškega sveta in bližnjih pokrajin in gotovo se je todi zemlja v minulih vekih tresla jednako pogostoma kakor sedanje stoletje. Tu naj omenjam le posebno znamenito središče kraških krajnih potresov — starodavni slovanski Dubrovnik v Dalmaciji. Dubrovničanje so se tako privadili potresov, ki se navadno vsako leto po večkrat ponavljajo, da se zanje še ne zmenijo, če niso posebno siloviti. Strah jih obhaja še le, kadar se dimniki podirajo in padajo na ulice, čveteroogleni kameni rezani pri starih palačah ločijo iz svojih skladov in zvonovi v zvonikih neprijetno bijejo plat zvona, kakor bi jih strahovi gonili. Po tem se pri polnej tišini valé visoki valovi prek morja sem, kakor bi razjarjeni hoteli vse pokončati in požreti. Sedaj je zadnji čas, da prebivalci bežé iz hiš in iz ozkih strmih ulic ter hité na gorico, z oljkami lepo zarasteno, ki loči Dubrovnik od Gruža. Tu nahajajo zavetje pred pogubno podzemeljsko silo, pred porušenimi dimniki in padajočimi kameni. Prejšnji Dubrovnik (Epidaurus pri starodavnikih, stari Dubrovnik pri sedanjikih) je predobro poznal to silo. Po širokem okrožji okrog malega kraja (ki dandenes šteje komaj 800 ljudij) je pod bujnimi oljkami in

vinskimi trsi pokopano nekdanje krasno mesto, katero je strahovit potres porušil. Jednako je bil tudi novejši Dubrovnik leta 1667. skoro popolnoma pokončan. Leta 1850. je močen potres sosednji Iton popolnoma porušil, Dubrovnik pa le poškodoval, gotovo ne menj kakor je letošnji potres poškodoval hrvatsko stolico.

Profesor Kišpatić je oni dan sestavil in prijavil pregled vseh potresov v Zagrebu in bližnjej Hrvatski. Napačno bi sodil vsak čitatelj onega zgodovinskega pregleda, ko bi mislil, da Zagreb res drugikrat ni imel nobenega potresa. Najbrž se je tudi prejšnja stoletja zemlja ondu tako pogostoma tresla kakor zadnjih 50 let, v katerih samih so jih šteli 22. Poprejšnja stoletja so zapisavali le najzanimljivejše, najmočnejše, ki so ali po mestu ali njegovem okrožji storili več škode. To sklepamo tudi, ker so prva stoletja poročila o njih še redkejša kakor zadnje veke.

Rečeno pač dovolj pojasnuje, kako nedostatna so poročila o zemeljskih potresih. A vender pričajo, da so ti pojavi podzemeljske sile dosta bolj gosti, kakor bi na prvi trenutek mislili. Na to mnogobrojnost je mislil Humboldt (Kosmos, I. 218) rekoč: „Ko bi mogli imeti poročila o vsakdanjem stanji vse zemeljske površine, prepričali bi se najbrž, da se ta površina skoro zmerom na kakem kraji potresa, da notranje (zemeljsko jedro) neprestano odbojno deluje na zunanje (zemeljsko skorjo)“. In res opazbe iz zadnjih desetletij potrjujejo te besede. Poleg tega še pomislimo, da je le dobra četrtina vsega zemeljskega obla suha zemlja, drugo pa morje pokriva. Na morji so posamezne potrese le malokrat čutili in zapazovali — in koliko obširnih dežel in pokrajin je po Ameriki, Afriki, Aziji in Novej Holandiji, koder nikdo ne zapazuje in zapisuje zemeljskih potresov. Razni učenjaki so pregledali poročila, starejša in novejša, ter seštcli razne potrese. Aleskej Perrey iz Dijona in Mallet sta se s tem seštevanjem doslej najbolj pečala. Odveč bi bilo tu navajati ona števila, ker se mej seboj preveč razlikujejo. Prirodoznanec Volger je za Švico pregledal vsa poročila ter od 9. stoletja do 1854. naštel okolo 1400 potresov; mej temi so jih 500 opazovali v sedanjem stoletji (1800.—1854.), 458 v osemnajstem stoletji, 177 v sedemnajstem in še bolj redkoma so jih opazovali ali prav za prav zapisovali v poprejšnjih vekih. Perrey jih je v Evropi in bližnjih pokrajinah azijskih in afriških od leta 1801. do 1843. naštel 914. Najbolj pogostoma se ponavljajo v Južnej Ameriki. Tako poroča francoski učenjak Castelnau, da je samo

mesto Arequipa na zahodnej strani od jezera Titikaka imelo od leta 1811. do 1844. celó 928 potresov — teh 50 samo v letu 1813. V novejšem času — od leta 1850. do 1857. so jih po alpskem svetu opazovali 1086, in teh samo 81 po vzhodnih Alpah, kar znova kaže, da jih po zahodnih in osrednjih Alpah natančneje opazujejo kakor po vzhodnih. V obče trdijo prirodoznanci, da se zemlja vsak dan po dvakrat pretresa, sedaj na tem, sedaj na onem kraji.

(Dalje prihodnjič.)

Nje zadnje želje.

Mêni ljuba je pisála
  Tam iz daljne deželé,
V drobnem listi mi posláła
  Svôje zadnje je željé.

Žêlje take je izrekla:
  Zdrav ostáni vekomàj!
Če mi sólza je pritekla,
  Jaz si sam ne morem kàj.

Če v očéh mi luč temnéla,
  Iznemôglo je srcé —
Mêne grôzno zaboléla
  Brídka je beseda njé.

Srce! mólči, trpi rano
  Tí od meča teh beséd,
Bolečíno kríj neznano;
  Lice, táji sólzni sléd!

Kaj žalújem? Sàj ljubíti
  Mogla me nikóli ní!
Ognja mogla né vgasíti,
  Ki na dnù srcá gorí.

Sama piše, da odkrito
  Govoríla né nikdár,
Da tajila mêni zvíto
  Védno svój popréjšnji žár.

Bítje njéno je oddáno
  Ljubemu od šíbkih lét,
Vse je k njemu príkováno:
  On mu bog je, on mu svét.

Préd-njo stopil sem prekásno,
  Čez goré prezgódaj šèl;
Drugi njé teló je krásno,
  Jaz podobo sem imèl.

Srce žálo! nič ne kólni
  Sreče, ki je čaka z njím;
O brez klétve se izpólni,
  César davno se bojím.

Sêbi je na zlo rojêna
  In možém, kí zdaj za njó
Srca njih razplamenjêna
  Od nesréčnih žélj merjó.

Sàj se bode še kesála,
  A zamán, da bez srcá
V solzah môjih se kopála,
  Da je várala — obá.

Kakor je lagála mêni,
  Da né védel on zató,
Vráčalo se bode — žêni,
  Bog vé, kaj še in kakó!

Sekáč.

Pri Soči.

Zložil Simon Bric.

valóve tvôje gledam, Soča!
Ko proti morju v dír hitíš;
V okó mi síli sólza vroča,
Ker misli bridke mi budíš
Iz naših gór na pláno dêreš,
A nìč se ne ozíraš v mé?
V pogóvoru skalóvje pêreš,
Le tôd ob mêni greš molčé?
Rodíla si se iz potoka,
Ki mímo oken nam šumí,
Kder kočo mojih dédov roka
Stesála je nekdánje dní.
Stojí še óna stara koča?
Kaj déla jednoóki mož?
Ta mož je mêni rôdni oča;
Jaz vém, da tí ga znala boš!"

„Kakó bi njega jaz ne znála!
Okó je bil cesárju dál;
Predavno smrt ga je pobrála,
Obrasla trava vže iz tál;
A bíla préj na kočo stréla
Zagnála mu je ljút požár.
Sedáj ondúkaj híša béla.
A v híši nov je gospodár."

Na meseci.

Spisal Ivan Šubic.

(Dalje.)

nanost je naredila konec takim, več ali menj pametnim sanjarijam. Odprla nam je v resnici pot na mesec in nam pokazala njegovo pravo lice v takej natančnosti, kakeršna je sploh možna. Daljnogledi, ki se bližajo v tehniki skoro svojemu idealu, privedli so nam obraz mesečev v tako obližje, da so učenjaki sestavili natančne zemljevide — ali bolje: mesecevide njegovega površja in premerili njegovo gorovje. Uže l. 1643. je Hevel

načrtal prvi mesecevid; v novejšem času pa imamo več jako vestnih jednacih del. W. Beer in Mädler sta dokončala l. 1836. mesečno karto, ki meri jeden meter v presečnici. Vse pa prekosi mesecevid, ki je zagledal beli dan stoprav pred par leti s pomočjo pruske vlade. Risal ga je J. Schmidt, ravnatelj zvezdarni v Atenah več nego trideset let, vedno opazujé in delajé — pač lep vzgled človeške pridnosti in vztrajnosti! Njegova karta ima dva metra v premeru in sestoji iz petindvajsetih posameznih listov.

Vse te studije pa so nam pokazale mesec v čisto drugem svitu, nego so ga opisavali predniki. Mesec je v istini mrtva, mrzla brezzračna krogla, brez življenja. Mesec je najbolj žalostna pustinja, kar si jih misliti moremo!

Slavni jezuit P. Secchi deli telesa na nebu v več vrst, ki nam predočujejo v velikanskih črtah nekako embriologijo vsakega sveta, ki kroži po vsemirji. V prvej vrsti nahajamo one nepopisno daljne megle, ki sestojé iz samih žarečih gazov v neizmernej prostornosti. Ta „neobdelani“ prvek se je jel sukati z ogromno silo okrog stalne osi in njegova snov se je morala pričeti zgoščevati in strjevati v podobi krogle — in tedaj zagledamo zvezde; najprvo one z belo (Sirij), dalje z rumeno (burovž, naše solnce) lučjo in konečno svetove z rudečim bleskom. Ko se je površje popolnoma zgostilo in ohladilo, pade nanj voda in obdaje ga zrak; na tem objederji pa se tedaj morejo naseliti organična bitja — v to vrsto spada naša zemlja. Zadnji ekstrem pa so telesa, ki so čisto shlajena, ki plavajo brez vode, brez atmosfere v svetovnem prostoru, podobna razkosanej žlindravej kepi!

Herschel pravi, da, ko pogleda na nebo in vidi te vrste in faze daljnih svetov, zdi se mu, kakor bi hodil po gozdu, v katerem je mnogo dreves: jedna mala in mlada, druga dorastla, a nekatera uže čakajo, da jih gnila podere vihar . . . .

V zadnjo vrsto spada naš mesec. On je uže doživel vse one P. Secchijeve faze in zdaj jadra nem in star, brez življenja okrog naše zemlje, ter jej priča vsako noč, kako se jej bode jedenkrat godilo!

Nekdaj pa je pač imel tako lice, kakeršno ima sedaj zemlja naša. A Bog zna, koliko tisoč ali milijonov let je uže minulo od tistih dob, odkar so mu usahnili studenci in mu ne zeleni več polje in log!

Milijonov let! Nikar se ne čudi tej številki, ljubi čitatelj, ki jo slišiš večkrat v novej geologiji — morebiti je še *premala*, da bi v istini izrazila starostne dobe velikanskih daljnih svetov . . . .

Ali si uže čul, dragi čitatelj, pravljico o človeku, ki je razumel živalske pogovore? Sedel je nekdaj ob šumečej vodi, ki je prala in zibala pesek na bregu. V obližji sta mu kramljali dve *jednodevni muhi*, veselé se gorkega solnca. Bili sta obe stari, silno stari, kakor „zemlja“ — nobenej ni manjkalo kaj do *deset ur*! Uže dolgo ni nihče bil doživel v celem rodu take nezaslišane starosti — in sam Bog zna, zakaj je pustil té dve veli mamici še na svetu, njima samima in vsemu ljudstvu v nadlogo in pokoro! Tisti čas sta si oživljali spomine na davne mladostne dni — oh, kdaj so jima bile uže minule one dobe! Tedaj pa pokaže jedna na bližnje *mravljišče* in pravi tovarišici: „Glej, draga moja, ko gledam to velikansko goro, vzbujajo se mi stare, skoro uže pozabljene zgodbe v srci. Moja stara mamica je znala čudno povest o tem hribovji, povest, ki jo je čul njen ded od svojega pradeda; ta je slišal pripovedovati od svojih prednikov, kako se je nekdaj začela na tem mestu zemlja strahovito tresti, majati in vzdigovati . . . . To je trajalo skozi tri rodove in konečno je nastalo ono gorovje!“

Ni mogla več dalje. Dolga govorica in spomini so jo premagali.

A tedaj je druga jednodnevnica odgovorila: „Ljuba moja, ta zgodba pač ni verjetna; kar se je godilo pred toliko rodovi, pred toliko rodovi, pred toliko „*stourij*“, néma več zgodovinske veljave, ampak je le *pravljica*, ki se ohrani od roda do roda in katerej vsak nekaj pristavlja! Moj Bog, saj medve tudi *nekaj* pomniva, in vender je od najine mladosti še *vse* pri starem na zemlji. Po mojem mnenji *ves* svet ne more stati še toliko časa, kakor ti pripoveduješ o tem hribovji — to so prevelike številke to je *cela* večnost . . . .“

Strašen smeh je pretrgal njijino modrovanje. Človek se je kar za trebuh držal vsled samega hrohotanja: Ha, ha, muhe prismojene, vpil je, nehajte no! Vi merite svet s *svojimi* trenutki! Ha, ha! — — — Čarobni duh, ki ga je spremljal, pa ga je posvaril rekoč: In ti človek, kaj si pa ti drugega, nego *jednodnevna muha* proti zemlji in njenej starosti? In vender jo sodiš po svojih trenutkih, ki jih zoveš „leta!“ Ti si prismojen, ti! —

Sedaj, dragi bralec, ne boš se menda več čudil, ko bodeš slišal imenovati milijone let pri starosti svetovnih teles — take številke se le zde velike nam, ki smo od denes do jutri!

Kakšen pa je vender ta mesec, ki je uže od nekdaj tako zanimal srce in um človeškega roda? — Mesec je okrogla kepa, ne ravno velika. Ko bi ostrgal našej zemlji šest milj debelo skorjo, lahko bi iz teh olupkov ulil cel mesec. Njegov polumer je 235 milj dolg in površje mu je 13krat manjše, nego zemlje naše; vsebina pa celó 50krat!

Mesec je tedaj jako mali svetovni „prah" in ko bi plaval v takej daljavi, kakor druge zvezde, bi ga pač nikdar ne videlo človeško oko; zginil bi za nas brez sledu v neskončnem vsemirji! —

Mesec kaže zemlji vedno jedno in isto plat, kakor bi bil z dolgim drogom nepremakljivo zvezan s svojim planetom, ki mu je dal življenje.

A kakor smo čuli, vrti se vender okrog svoje osi. To je navidezno protislovje, ki nam pa postane jasno s sledečim poskusom:

Postavimo sredi mize svetilnico in idimo okolo nje tako, da jej kažemo vedno svoj obraz. Pri jednem obhodu vidi naše oko zaporedoma vsak del mize in svetilnice — torej smo se tudi v tem času jedenkrat okrog samega sebe zasukali. Ako nadalje še pomislimo, da je pri tem poskusu svetilnica predstavljala zemljo, naša malenkost pa mesec: tedaj ni težko razumeti te stvari, kako se mesec suče okrog svoje osi, a vender ne ogledamo nikdar njegove druge polovice!

Uže s prostim očesom vidimo na meseci mnogo lis in marog, ki v istini niso nič druzega, nego gorovje in njegove ravnine. Te prikazni so menda uzrok, da se je nam mesec uže od nekdaj zdel podoben tolstej — človeškej glavi, posebno kadar smo židane volje. Čestokrat ga tudi vidimo tako upodobljenega: sedaj z veselo nategnenim, drugič s kislim obrazom — kakor je bil pač njegov mojster in opazovalec pri volji! —

Daljnogledi nam kažejo, da ima mesečevo gorovje velikanske visočine. Merili so hribe po odsebnej senci, ki se vidi prav razločno vselej na osojnej strani. Našli so tedaj vrhove po sedem in več tisoč metrov! Ako pomislimo na najvišje gore na zemlji, kaže se nam, da so v primeri več nego pol manjše.

Mesečeve vzvišenosti delé zvezdoznanci v dve vrsti: navadna pogorja in posamezne kolutarske gore. Prvih je mnogo popisanih; krstili so jih po podobnih zemeljskih gorovjih, n. pr. Kavkaz, Altaj, Apenine itd.

Druge vrste hribov je uže Mädler preiskaval in jih zmeril čez dve tisoč, a Schmidt meni, da bi jih s 600kratnim povekševanjem videli do 100 tisoč! Vse so jako karakteristične. Okrog velikanskega kotla vzdiguje se strmo robovje — tedaj tako, kakor pri ognjenih gorah na zemlji. A v tem, ko ima n. pr. Etna le $^1/_6$ milje široko žrelo, razteza se premer mesečevih kotlov do 12 milj in njihova vsedlina pokriva časih čez štiri sto kvadratnih milj!

Sredi tega ogromnega žrela vzdiguje se navadno še jedna, časih tudi po dve pozamezni visočini, mnogokrat velikanskega obsega in silne velikosti.

Zraven strmin kaže pa mesec tudi mnogo ravnin, ki se odlikujejo navadno s svojo sivo barvo. Zovejo jih „morja" — se ve, da ne v našem pomenu, ker ni nobene vode na meseci. Nekateri trdijo, da so to velikanski naplavi iz minulih dob.

Čez hribe in doline pa se ulečejo ravne svitle črte, brazde imenovane. Dolge so časih skoro sto milj in obdaje jih na vsakej strani visoko robovje. Schmidt našteva do pet sto takih brazd. Proglašali so jih za umetne ceste na meseci, drugi za dela ondotnih inženirjev; nekateri menijo, da so posušene vodne struge — pravi pomen teh brazd nam pa v istini ni še znan; morebiti pojasni prihodnja astronomija to zastavico.

Dalje so prišli učenjaki do važne iznajdbe: da néma mesec zraka v našem pomenu. Zrak lomi svitlobo in slabi njene žarke; pri meseci pa ne opazujemo nič jednacega. Ko se približa zvezda njegovemu robu, ne oslabi njen svit prav nič; kar bi se pri zemljinem zraku močno zgodilo. Te in druge okolnosti so privedle zvezdoslovce do sklepa, da nema mesec nobene našej atmosferi podobne odeje — tedaj tudi ne vode, ne življenja na sebi.

Mesec je mrtva, opustošena groblja!

Temu nasproti trdi Schröter, da je videl na meseci nekaj mraku podobnega in zato je sklepal, da ima vender svoj zrak, ki se pa vzdiguje le kake $^2/_3$ milje od tál in se tedaj težko zapazi. Mogoče je torej le, da se nahaje vsaj nekaj življenja gori . . .

Hausen je tudi našel, da mesečevo središče in težišče ne padata skupaj, temveč prvo bi bilo skoro 8 milj bliže našej zemlji. Ker se pa polóžé nasadi jednake gostote vedno jednakomerno okrog težišča, tedaj je nam vidna mesečeva plat osem milj višja, nego drugo površje in je prav za prav visoka planina, ki pač ne more imeti življenja. Ko bi imela zemlja primeroma jednake vzvišenosti, ležale bi skoro 30 milj nad morjem in gotovo bi ne našli gori več nobene rasti, nobenega zraka. Tako je na meseci; nevidna plat je bolj nizka in lahko je možno, da jo krije zrak, da ima svoje organizme . . .

Mesec potrebuje za pot okolo zemlje 29 dnij 12 ur 44 minut; tako dolgo mu je tedaj leto. V tem času se tudi obrne jedenkrat okrog svoje osi, in zato traje na njem dan in noč ravno jedno njegovo leto. Solnce ostane dobrih 14 dnij, ali 354 naših ur na obzorji — pač dolg dan!

Ker je pa nadalje mesecev ravnik tako malo nagnen proti njegovej poti, sta dan in noč za celo, proti nam obrneno plat zmerom jednako dolga, zmerom vsak po 354 ur in solnce ne zapusti nikdar polutnika. Tu vlada tedaj večno poletje (po naših pojmih), v srednjih širjavah prijetna pomlad, na tečajih pa se trda zima nikdar ne umika, s kratka: mesec nema letnih časov, na njem ni nikake izpremembe v gorkoti in mrazu.

Ko bi imel mesec svoje prebivalce, morali bi vsled tolikih dnij in nočij mnogo drugače ustvarjeni biti nego smo mi. Njih telo moralo bi štirinajstkrat vztrajnejše biti, a njih oči pač bolj trdne nego naše, da bi lahko prenašale dolge solnčne dneve. Se ve, počitka je tudi dosti — v 354urnej noči se uže nekaj naspiš in pokrepčaš. Na zemlji bi se menda največja lenoba lepo zahvalila za tako noč!

(Konec prihodnjič.)

Slovenske pripovedi o jezerih.

Spisal Simon Rutar.

ezera so podobna bliščečim biserom na pisanej obleki naše zemlje. Naj se ti prikaže jezero v širokej dolini, ali sredi temnega gozda, ali pa visoko gori na samotnem sedlu: vedno te jednako zanima, vedno te vabi in miče na svoj breg. Kakor srčna skrivnost odkrije se pred teboj, kadar je z visokega mesta, z ozkega-

klanjca, ali izza gostega drevja nenadoma ugledaš. In kadar pristopiš radovedno na njegov breg ter začneš gledati v njegovo skrivnostno dno, zdi se ti, kakor bi slišal iz njega milo zvonjenje potopljenega mesta Vinete (na otoku Volin), kakor bi se iz dna jezera počeli dvigati malo po malem cerkveni zvoniki in visoke kuple, potem hiše, trgi in ulice, dokler se ti naposled ne prikaže vse mesto tako jasno pred teboj, kakor tvoj domači kraj z bližnjega griča.

Mitologije vseh narodov poznajo sveta jezera, kojih voda ima čudodelno moč. Indi pripovedajo še dandenes o svetih jezerih Mansaráur in Rákus Tal na razvodji Inda in Bramaputre, na mestu, kjer so si mislili, stari božjo goro Meru. V svetem jezeru „Kancu“ kopala se je po Zaratustrovem nauku čista devica in spočela perzijskega odrešenika Sosioša. V svetem jezeru na otoku baltiškega morja prali so stari Nemci kip boginje Nerthe, božice zemlje, in nje sveti voz, na katerem se je po zemlji vozila. Ravno tako so imeli tudi polabski Sloveni sveto jezero, iz katerega so prorokovali bodočnost. Kdo se ne spomina tu Valvasorjeve pripovedi (Ehre d. H. Krain V. 476), kako je bil fant božično noč zlezel na vejo nad tolmunom, da bi dekle, katero bi prišlo k studencu svojega bodočega ženina gledat, njegov obraz v vodi zagledalo? Ali revežu se je slabo godilo, ker v odločilnem trenutku se veja odlomi in fant obleži mrtev pred svojim dekletom!

Slovenci pripovedujejo o rajskem jezeru, katero leži nekje daleč na najvišjej gori, (prim. indijski Meru in nemški „Glasberg“, t. j. svitla gora = svitlo nebo). Valovi tega jezera so svitli, kakor srebro. Po njem plavajo zlate utve in mej njimi se vozijo prekrasne morske deklice (Rusalke). Na dnu rajskega jezera leži ključ do nebeških vrat. Samo zlata utva more se potopiti v dno jezera in prinesti zlati ključ na dan. (Sl. Glasnik IX. str. 56.) — Svitli valovi jezerski spominajo torej na nebeško svitlobo, in solnčni žarki (zlati ključ) prodirajo čisto vodo.

O vseh večjih jezerih slovenskih ohranil je naš narod lepe pripovedi. Te pripovedi se mej seboj mnogokrat ujemajo, tako da so uže nekateri poskušali razlagati njihov postanek. Mej temi je spomina vreden: Morlot, Die Sage von der Kirche am See bei den Südslaven. (Mittheilungen des historischen Vereins für Krain, 1855.) Njegovo mnenje je, da so vse te pripovedi ali spomini na splošni potop, ali pa spomini na nekdanja bivanja Slovenov ob jezerih. V

obče o teh pripovedih je pisal tudi naš pridni tolmač slovenskega bájeslovja, D. Trstenjak: „Povesti o jezerih mej Slovenci“. (Novice 1857, list 49.)

Iz večine slovenskih pripovedij o jezerih vidi se hitro, da one hranijo spomine na geologiške dogodke. Geologi nas uče, da so jezera in reke še le potem nastale, ko so se bile gore nad nižinami vzdignile. Tedaj so se začele vóde zbirati v dolinah, ki so bile okolo in okolo z gorami obdane, in postala so jezera. Pa tudi v odprtih dolinah moralo je nastati jezero, ako se je kos hriba posul in tako v dolini pot zajezil vodi; ali pa ako je od strani prihajajoča reka toliko kamenja, grušča in peska nanesla, da se voda v glavnej dolini ni mogla več odtekati. Ali večji del teh geologiških jezer je kasneje izginil in voda je odtekla, ko so potresi ali povodnji dolenje obrežje nekdanjih jezer zrušili in predrli.

Tako je gotovo, da so po vseh večjih dolinah na Slovenskem nekdaj jezera stala. Spomin na ta jezera se je mej našim ljudstvom še prav živo ohranil. Taka jezera so bila n. pr. po vsem Notranjskem, mej Vrhniko in Ljubljano, ob Savi po Gorenjskem, ob Soči na Tolminskem in pod Gorico na severnej strani Krasa. Tako je bilo tudi na Štajarskem veliko ondešnjih dolin nekdaj pod vodo in jezera so stala blizu Laškega, Nove cerkve, Slovenje Bistrice („pultska dolina“), Šmarja za Bočem, Loke pri Poličanih, Slovenjega Gradca itd. (Novice 1857, l. 49.) Jednako je bila bajè vsa okolica mej Lembergom in Dobrno pod vodó. Pri Lembergu je bil svet zaprt in potok Dobrna je napolnjeval s svojo vodo vso dolino. (Janisch, Hist. topogr. Lexicon von Steiermark, II. pg. 56.) Tudi okolica Sv. Marjete na Pesnici je bila jezero. Le mal hribček je molel kakor ostrov iz vode. Jednako je bila veržejska okolica pod vodo, zato ima trg še vedno ribo v svojem grbu. (Rieck, Panorama von St. Urban, pg. 19.) Postanek skalske doline (pri Šoštanji) je opisan v Novicah 1857, l. 59.

Naše pripovedi o jezerih ohranile so nam torej kos povesti o geologiškem razvijanji zemeljske skorje. Razen tega pa se ne more tajiti, da bi se ne nahajali v njih tudi spomini na nekdanja bivanja Slovenov po močvirjih (glej Prokopa!) in sredi jezer. Ako tudi niso sami nikoli gradili svojih stanovanj na kolih, vender so v svojej novej domovini našli mnogo ostankov takih bivališč, kakor pričajo novejša preiskavanja ljubljanskega močvirja, nekdanjega jezera. Vse te spomine pa je narod predrugačil in po svoje preustrojil. Skoro

vsakej pripovedi je dal poučno-verski značaj in zavil v njo pobožni nauk, da se ne sme šaliti s svetimi rečmi in z zapovedmi sv. cerkve. Na tak način se je marsikatera pripoved o jezerih združila z legendami o Mariji Devici. Tako poje pesen o „Žalostnej gori“ (Zg. Danica 1857, str. 13):

„Marija šla do jezera
In je brodarja klicala:
„„Prepelji me za božji lon,
Prepelji za nebeški tron““
„Ne vozim jaz za božji lon,
Ne vozim za nebeški tron;
Vozim le za bele krajcarje
In pa za stare reparje!“
Marija prime krilice,
Naravnost gre čez jezerce.
Pri kraj' vodà do členka b'là,
Po sredi je po suhem šla.
Marija v hrib se upirala,
Brodarju hiš'co vnemala itd.“

K pripovedim, ki razlagajo početek jezer, ki spominajo na geologiške dogodke, na potope, ponicanja zemlje in vsled tega nastalih jezer, spada v prvej vrsti pripoved o vrbskem jezeru pri Celovci. Narod pripoveduje, da je to jezero nastalo za kazen grešnim prebivalcem, ki so poprej zelo srečno živeli v tistej dolini, kjer zdaj jezero leži. Ali v svojej sreči so se bili prevzeli in niso več marali za božje zapovedi. Zbrali so se véliko soboto sredi vasi ter začeli veseliti se in plesati. Ali Bog jim pošlje veliko povodenj, ki konča nje in njihovo vas. (Ant. Oliban, Bleiweisovo berilo za II. gimn. razr. str. 181—183 in Janežičev Cvetnik II. str. 78.)

Ta pripoved se ujema s slovensko kozmogonično pripovedjo o vesoljnem potopu. Pripoveduje se namreč, da so prvi ljudje srečno živeli v nekej dolini, ki je bila okolo in okolo z visokimi gorami obdana. Tu ni bilo ne zime, ne leta, nego je vladala vedna spomlad. Vse je rastlo in zorelo samo ob sebi, ter ljudje so živeli brez truda in muke. Ležalo je namreč sredi doline veliko jajce (primeri: svetovno jajce v egipčanskih hramih), iz katerega so tekli studenci in potoci, ki so namakali in plodili zemljo, tako da ljudem ní bilo treba ničesa delati. Zato so postali prevzetni in radi bi bili zvedeli, kaj je prav za prav v onem jajci, ker iz njega vsa sreča izvira. Ustno sporočilo je sicer govorilo, da se jajcu ne sme nihče brez kazni približati. Ali prevzetno ljudstvo se zbere okolo njega in predrzen debeluh je razbije. In zdaj se razlije iz jajca neizmerno vode, ki poplavi vso dolino in pokonča vse stvari, ki so v njej živele.

Slovenski narod po Bistriškej dolini pripoveduje, da je nad Kamnikom nekdaj stalo jezero in da se v gori pod kamniškim Starim gradom še sedaj nahajajo železni v skalo utrjeni obročki, za katere so ljudje svoje čolne privezovali. To jezero je iztekklo ter s svojim

peskom zasulo lepo mengiško polje, katero se zdaj zaradi peščenega sveta svojega imenuje Drnovo.

Nekoliko drugače o tej stvari pripoveduje prof. Trdina (Narodne pripovedke Bistriške doline. Slovenija 1849, 60 str.) V Podgorji blizu Kamniku bil je uklet tolmun. Ako se mu je kdo bližal, klical je uže od daleč mladenič na bregu sedeč: k vodi, k vodi sem ne hodi! Ta mladenič je bil namreč ubil svojo mater ter jo vrgel v tolmun. Za njegovo grozno pregreho bilo mu je naloženo tukaj žalovati in čakati, da ga pride oča odrešit. — Nekega dne pride mlad ribič do tolmuna ter ne meneč se za mladeničevo svarilo vrže trnik v tolmun. Pri tej priči začne voda grgrati, vreti in se vzdigovati. Prestopi bregove in drevesa in ves dol ima podobo velikega jezera. Ribič pa okameni ter stebru jednak obstoji na bregu.

V tem pride v tisti kraj oča ukletega mladeniča, iščoč po svetu žene in izgubljenega sina. Ko se bliža tolmunu, zakliče ukleti mladenič: k vodi, k vodi sem ne hodi! A oča se za klic ne zmeni, zajame v roko vodé in glej! naredi se iz nje — prstan njegove žene. Zajame zopet, naredi se svetinja, katero je navadno njegov sin na vratu nosil. Zajame še jeden pot, — voda postane list, na katerem so te besede zapisane: Ta mladenič, ki ga vidiš, je tvoj sin. Objemi ga trikrat in rešen bode! — Mož ne ve, kaj bi storil. Silno se čudi; vender se mladeniču bliža ter ga prvič in drugič objame. Ko hoče tretjič to storiti, izpremeni se mladenič v ostudno žival, vender ga mož pogumno še tretjikrat objame. Pri tej priči ga obstopijo žena, sin in mladi ribič ter se mu za rešitev zahvalijo. A voda, kakor bi trenil, po vsem dolu usahne. Samo kamenje, katero je s hribov nanesla, to popusti. Ker je ta dolina kamenitna in ker dosti trnja na njej raste, zatorej se imenuje Drnovo ali Trnovo.

Blizu jednako, kakor o vrbskem, pripoveduje se tudi o blejskem jezeru. V zvoniku Marije Device na jezeru je bilo sedem zvonov. Ti so tako lepo zvonili, da se je tožilo romarjem domov iti, ter da so začeli okolo cerkve „ples in godenje“. To si je pa Marija za zlo vzela in prosi Jezusa, naj potopi romarje. In res,

„Jezus se je ozrl z nebes,
Poslal jim je velik tres,
Da so vsi se potopili.
Vsi so bili zveličani.
Dva sta bila pogubljena,
K' sta začela ples in godenje“. (Korytko III. str. 118).

Romarji pripovedujó, da še dandenes slišijo pred solnčnim vzhodom žalosten glas zvonov iz dna jezera.

Druga pripoved pa tolmači v obliki besednega dovtipa, kako so se potopili zvonovi na dno blejskega jezera. Dariteljica je bila namreč namenila zvonove „Materi Božjej v jezeru“. Ko so jih hoteli prepeljati na otok, prevrnila se jim je ladija in zvonovi so padli v jezero.

V to vrsto spada še pripoved o rabeljskem jezeru za Predelom. Na njegovem mestu je stala nekdaj bogata vas. Prigodi se, da jednoč Marija skozi potuje in išče v vasi prenočišča. Hodila je od hiše do hiše, ali nikjer je niso hoteli sprejeti. Le pri najzadnjej hiši ubozega ribiča našla je prenočišče. Drugi dan prosi Marija svojega sina, naj kaznuje neusmiljene vaščane. In res, Jezus pošlje strašansko povodenj, ki potopi vse hiše in izpremeni vso vas v jezero. Jedina ribičeva hiša je ostala nepoškodovana in ta se vidi še dandenes na malem otoku blizu dolenjega konca rabeljskega jezera.

Kakor postanek jezer, tako si tolmači ljudstvo tudi njihov odtok. Mnogokrat pomagajo vodi odteči mitiška bitja, n. pr. velikani (reprezentanti potresa). Na Tolminskem pripoveduje ljudstvo, da je „divja baba“ (primeri česke „Dive žene“, t. j. pozemeljske Vile) z veliko plevélnico jez pri Sv. Luciji prekopala in naredila Soči novo strugo. — Popolnoma drugače pripoveda se o izsušenji lavantinske doline. Tudi tu je stalo nekdaj jezero in na nasprotnih straneh sta bivala dva prijateljska graščaka, ki sta se vedno obiskavala in v čolnih preko jezera vozila. Ali jedenkrat se ponesreči jednemu graščaku, da utone v jezeru. Zvesti prijatelj ga ukaže iskati in zato izkoplje na južnej strani doline veliko strugo, skozi katero se je voda odtekla. Tedaj so našli na dnu jezera unesrečenega graščaka. („Sl. Narod“ 1871. št. 132.)

Vabljivost, pa tudi nevarnost in varljivost vode izražena je v pravljici o cirkniškem jezeru. Najprej nam tolmači ta pripoved, kako je postalo cirkniško jezero. Graščakov sin se je zaljubil v hčer svojega soseda na drugej strani doline. Poslednji mu jo je hotel le tedaj dati, ako bi v čolnu do nje priveslal. Po nasvetu povodnjega moža zadéla mladi grofič sesalno luknjo sredi doline, da se ni mogla voda odtekati in tako je postalo jezero. (Svetličičeva pesen v Glasniku 1862, I. 2.) Tako je začel grofič obiskavati svojo ljubico v čolnu, ali le po noči, ker stari graščak ni hotel nič vedeti o svojej obljubi. Da ni po noči zabredel, postavljala je zvesta deklica svojemu ljubemu

svetilnico v znamenje, kam mora veslati. Ali sovražnik je v temnej noči ugasnil svetilnico in mladi grofič je utonil. Ta pripoved nas močno spomina na grško o Heri in Leandru. D. Trstenjak jo je porabil za malo novelo „Slovenski Leander“ (Novice 1860. l. 8—11).

Slične pripovedi so znane tudi drugim narodom, n. pr. Nemcem ob Traunskem jezeru v gorenjej Avstriji. (Heimgarten II. 136.) V Dalmaciji živi taka pripoved na otoku Sv. Andreja blizu Stona. Tu je bila ženska (Marjeta) podjetnejša in plavala je vsako noč (okolo l. 1750—60) obiskat svojega ljubčeka Teodora na tri kilometre oddaljeni ostrov Lopud (Mezzo). V tamnej noči pa so jej zavidni bratje ugasnili luč, katero jej je Teodor postavljal za kažipot, in tako je zgrešila smer ter se utopila. (Rivista Dalmata 1859, Nr. 26.)

Mešana gospôda.

Obraz iz vsakdanjega življenja.

Spisal dr. Janez Mencinger.

(Konec.)

X.

Bil je 1. septembra 188., praznik svetega Tilna in god doktorja Vogljanina, sicer pa prav navaden delavnik. Profesor Justin je po starej navadi nastopil jutranji sprehod. Ko stopa mimo tržnega vodnjaka, vidi strežaja Medveda, ki je ravno dekletom pomagal škafe vode na glavo zadevati.

— Kaj je novega, vpraša gospod Justin.

— Nič posebnega, če niste bili sinoči pri Kruljavej žabi.

— Ko bi pa bil tamkaj, kaj potlej?“

— No, ste pa mojega mucka večerjali, — zašepeta Medved gospodu na uho.

— O grda reč! Pa saj to ni res! Kaj pa gospod doktor?

— Ko so sinoči od Vas prišli, terjali so od mene Vaše pismo. Potlej so se nad menoj jezili in dolgo niso šli spat. Rekli so mi, naj jih denes bolj zgodaj pokličem, pa zdaj še spe. Če ima človek premalo spanja, potlej po dnevi ni za nobeno delo.

— Le pusti spati doktorja; ko pa vstane, vošči mu srečo, ker denes je njegov god.

Justin gre dalje, Medved pak domov. Vogljanin je uže vstal in Medvedu ukazal, naj pazi in pove, kdaj pride gospod Justin nazaj od sprehoda, ker ima z njim nekaj nemudnega izpregovoriti.

Proti navadi zgodaj je Vogljanin sedel v pisarni. Prvo opravilo je bilo odpraviti čestitajočo druhal tržnih ubožcev in postopačev, sploh tacih, ki so pričakovali, da jim god kaj v dlan stisne.

Drugo opravilo je bila razprava z oskrbnikom Skalomelskim.

Lastniku grada Skalomela je v toplicah drobiž potekel, zato je pred časom okreval in domov pripihal. Oskrbnik, ki je ob jednem bil tudi lovec in nadlovec, moral je tedaj posojenega psa precej nazaj dobiti. Ta pes pak uže gnoji Vinovarsko polje. Vogljanin skuša oskrbnika napotiti na Kühlwasserja, ali ta se ne premakne; kajti predobro znan mu je Kühlwasserjev finančni položaj. Pride vmes še Medved, trdeč, da ta mrha ni bila za nobeno rabo in da sme Skalomelski gospod hvaležen biti, da se je tega pasjega spačka znebil brez stroškov. Pa Medved je stvar pokvaril. Oskrbnik je ostal trd, kakor našega Koseskega Slovenec, katerega zvestoba ne gane: niso ga ganile vse pametne ponudbe doktorja Vogljanina. Ta pa je nazadnje končal brezuspešno pogajanje in položil zahtevani petdesetak na mizo.

Ko oskrbnik odide, stopi Kühlwassser v pisarno, in obžaluje, da ni bil poprej zraven. Nekaj bi bilo treba zažugati in lahko bi se bilo prihranilo najmenj trideset goldinarjev. Pa zdaj je prepozno, in Vogljaninu se mudi, ker po Medvedovem sporočilu je profesor Justin uže doma.

Vogljanin je prijel za kljuko, pa mej vrati ga obrne bogati kmet Zabregar iz Jesenovca, mož poštenega obraza in prijaznih besedij.

— „Samo mimogrede, izpregovori prišlec, moram Vas nekaj prositi; pa brez zamere, ker jaz tudi sem lovec z dušo in telesom. Oni dan, gospod doktor, ko ste šli na zajce, zašli ste v moj lov v občino Jesenovec. Nič ne dé, samo prosim, da se to večkrat ne zgodi, in da za kazen pridete jedenkrat k meni na zaječjo pečenko. Gostilno imam in dobra vina. Pridite jedenkrat z gospodom profesorjem Justinom. On mi je bil sošolec in vedno prijazen. Pridita jedno popoludne in videla bosta, kako prijeten je Jesenovec“ —

To rekši se mož, kakor bi se mu mudilo, naglo poslovi in odhajajoč poda kljuko slugi okrajnega glavarstva. Ta najprej srečo

vošči, sprejme svoj dar, potlej pa poda uradno pismo. Vogljanin bere napis: „An Herrn Dr. Aegidius Wogleiner in Weinwurm.“ V pismu pak je stalo, da je županstvo Brezovniško ovadilo Vogljanina, da je 30. avgusta na polji mej Brezovnikom in Jesenovcem zajca ustrelil, in da bode zategadelj proti njemu obravnava tekla dne 2. septembra 188. popoludne ob 3. uri zaradi prestopka deželne lovske postave od 20. decembra 1874, št. 6 iz leta 1875.

— Ta je lepa! vzklikne Vogljanin. V prave zadrege ste me pripravili, gospod Kühlwasser. Meje Brezovniškega lova vender poznate? In da Vam, staremu lovcu, ni znana deželna lovska postava!

— Oprostite, gospod doktor, te nove lovske postave v našem okraji nihče ne pozna in nihče ne posluša. Novi okrajni glavar jo vpeljuje. Brezovniški župan pa néma druzega opravka nego v knjigah tičati in pisariti. Ko ga vidim, povedal mu bom nekaj gorkih. Lova meje poznam; pa star „jus dominus“ je, da gospôda sme lova meje prekoračevati.

— Jus dominus bo zdaj kazenus.

— Te se bomo uže ognili. Stopim pa jaz k okrajnemu glavarstvu, in rečem, da sem zajca jaz ustrelil. Obsodijo me za kake groše, dobili jih pa pri meni ne bodo.

— To bi bilo vse prav lepo. Pa, kakor veste, zraven zajca je padel tudi pes. Oni dan ste trdili, da sem zajca jaz ustrelil. Meni bi zdaj ne bilo prav nič ljubo, da bi ljudje raznašali, da sem prvič na svojem lovu namestu zajca psa zadel . . . . — — in potlej namestu zajca mačka v mojo kuhinjo poslal — zavrišči mej durmi druge sobe jezen glas krčmarice Neže Kruljavožabje. Zavzet se obrne Vogljanin, obrne Kühlwasser in pribrla Medved. Sršenasta krčmarica pa nadaljuje: Tako sramoto ste mi naredili, da je ne morete zamazati z vso tinto, ki jo imate v pisarni. Kaj tacega v našej hiši, starej poštenej hiši! Ljudje so zagnali glas, da ste sinoči po tem-le nerodneži dali meni prinesti njegovega mačka namestu Vašega smrdljivega zajca. Gospodje so me preprosili, in pripravila sem ga. Zdaj je pa prišlo to-le pismo od gosposke, da bom kaznovana ali morebiti celo zaprta, ker sem sinoči z zajcem postregla in tako neki lovsko postavo prelomila. To je vender grozovitna krivica in hudobija. Nevedoma mačka peči in priti ljudem v zobe, potlej pa kazen trpeti, kakor da bi bil maček zajec. To ste vse Vi naredili, in gospode zoper mene našuntali; pa ne pustim, da bi se norčevali iz mene . . .

Nežino togoto prestriže mil glas izza peči. Medved se nasmeje in zavpije krčmarici na uho: Poglejte za peč, moj mucek je živ in cel; pa, če boste tukaj razsajali, skočil Vam bo v obraz. — Krčmarica res vidi mačka, pa ne umiri se.

— Ali je bil maček ali zajec, zdaj mi je vse jedno. Precej denes odložim svoj patent; pri meni ne bode gostilne več. Ljudje me bodo še pomnili! Z Vami, gospod doktor, se pa vidim pri prezidentu.

Rekši naglo pete pobere. Medved jo je spremljal s svojim hrohotom, za kar je čul od Vogljanina ostro pokaro. — Vogljaninu je bila zgodovina Medvedovega mačka neznana, pa je tudi ni utegnil poslušati. Stopi v stanovanje, da pogleda, ali je na njem oprava še vsa salonska. Zadovoljen s svojo vnanjostjo in poln zaupanja v svojej notranjosti nastopi važne korake do profesorja Justina skozi prvo sobo svoje pisarne.

Tam so se pa uže razsedli gospa Justina Ocvirkova, gospodična Angelika in gospod doktor Zeligoj. Velikanska kletev je bila Vogljaninu na jeziku, pa moral je molčati in poslušati. Gospa Justina Ocvirkova je povedala, da se bode delalo izročilno pismo mej njo in Angeliko ter ženitveno pismo mej Angeliko in Zeligojem. Angelika je pa pristavila nemški (da mati ni razumela), da se zelo mudi, ker mati se utegne kaj premisliti. Vogljanin je tedaj moral odložiti cilinder, frak in bele rokavice ter se za delj ko jedno uro udati najbolj težavnemu rokodelstvu. Pogledal na uro in vzdihnil je.

Kako pismo jo spisal Vogljanin, ni mi treba razlagati. Komur je to bolj mari, lahko vidi pri sodišči Vinovarskem poverjen prepisek dotičnega pisma ob uradnih urah. Samo to naj povem, da je Justina Ocvirkova razen nekaj gotovine in denarstvenih papirjev vse iz rok dala, in da je Angelika prevzela toliko premoženja, da bo lahko brez skrbij zibala svoje otročiče.

Težavna pisava je gotova do podpisov. Vogljanin se oddahne, pa z žalostjo mora čuti, da Vinovarski veliki zvon ravno poludne zvoni. Izgubljen je dragi čas, prelomljena dana beseda. V Vinovaru kosijo opoludne; in to ne gre, da bi se pri Justinovih predstavljal mej juho in govedino. Angelika ogovori žalostnega gospoda: Ko smo se k Vam ravnali, zvedeli smo, da je Kruljava žaba gostilno zaprla. Morebiti še tega ne veste in bi utegnili biti denes brez kosila. Bili sva s sestro tako predrzni, da sva skrbeli tudi za Vas. V novej hiši,

prihodnjem stanovanji mojega Ivana, pripravljeno je kosilo. Prosim, gospod doktor, kar z nami tjà stopite, veliko čast nam skažete.

— Hvala, gospodična, za prijaznost, pa naše delo ni še dogotovljeno; celo jedne priče še potrebujemo, odgovori kratko Vogljanin.

V tem hipu stopi profesor Justin v pisarno. On pravi, da ne bode motil, ker ima prav kratek opravek; pa precej se ga lotita Angelika in Zeligoj, in profesor obljubi za trenutek prevzeti nalogo svedoka. Ta trenutek je bil precej dolg, ker jedno pismo je bilo jako obširno. Profesor Justin je malo poslušal, in bolj se čudil, da so tolike reči vozlale se skoro pred njegovimi očmi in da jih on niti slutil ni.

Ko so bili podpisi gotovi, Angelika Vogljanina zopet opomni na kosilo v novej hiši, a profesor Justin jej seže v besedo: Proti temu se jaz upiram. Gospodična, Vi ste zapeljivka! Včeraj ste mi zapeljali hčer, in denes mi zapeljujete . . .

— Nekoga, ki ga še menj dovoljujete zapeljati. Ako je tako, odstopam. Vračati dobro s hudim, to bi ne bilo prav, kaj ne, gospod doktor? zavrne Angelika in zvedavo in nagajivo pogleda Vogljanina.

Vogljanina je to vprašanje s tem pogledom spravilo nekoliko iz notarskega reda. Hotel je nekaj vprašati, kar se ne ujema s pisarniško resnobnostjo. Pa spomnil se je, da zdaj ni čas za radovednost zaljubljencev, ampak za praktično porabo notarskega tarifa. Povedal je tedaj svoj račun in stara Justina je plačala po starej zdaj večji del opuščenej navadi v zlatih.

Ko se je to vršilo, zahvaljuje se Angelika še posebej profesorju Justinu za svedoštvo, ter blagosrčnemu staremu gospodu pošepeta na uho: Sinoči mi je bila Filomena za pričo, in denes ste Vi. Kaj ne, da je zdaj vse prav. Brez tega pričevanja bi denes Filomena morebiti ne bila tako srečna, in jaz bi bila menj vesela.

— Kako ste poredni, gospodična! dé Justin z dobrovoljnim nasmehom.

— Me boste pa popoludne pokarali. Na svidenje pri Zabregarji v Jesenovci! Angelika steče za drugimi in stari Justin in mladi Vogljanin sta ostala sama.

Prvi ni bil več profesor, drugi ne več beležnik, in pozabila sta, da stojita v pisarni, kjer se mora srce pred durmi pustiti.

Morebiti sta se ravno zato tako hitro razumela.

Ko sta v veselem pogovoru šla po trgu doli, snemali so pri Kruljavej žabi raz steno stari kazalec gostilne in pozlačeni vršiček, znamenje vinotoka; in ko sta slednjič prišla v Justinovo stanovališče, objela in poljubila je Filomena svojega Vogljanina; in ni se bala očeta, akoravno si je solzico iz očesa brisal, ko je to videl.

Minule so tri ure. Medved na oknu sloni in preganja svoj dolg čas s pipo Vogljaninovega duhana. Pelje se mimo kočija. V njej sedé profesor Justin, Filomena in Vogljanin. Na vseh obličji sije veselje in zadovoljnost. Tomaž Medved dolgo gleda za kočijo, zamisli se in sam pri sebi pravi: Ko bi imel take žile kakor nekdaj, ko sem po vasi kolca prevračal, za njimi bi jo udaril, zavriskal bi tam, da bi se razlegalo v tretjo faro in na vse grlo bi zaklical: Bog živi našega doktorja Tilna in njegovo nevesto Filomeno!

Zgodovina slovenskega slovstva.

Spisal in založil: Julij plem. Kleinmayr, c. kr. profesor v Kopru. 1881. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu. *)

(Dalje.)

V „Zgodovini slovenskega slovstva“ na 89. stráni čitamo, „da so obhajali (Sloveni), po nazivu (sic!) dr. Bleiweisa, dr. Coste in dr. Tomana, *v* (sic!) svéčnici l. 1858. v Ljubljani stoletnico njegovega (Vodníkovega) rojstva“. — Kder g. Julij pl. Kleinmayr obsledí v kacem národnem poslu dr. Tomana in dr. Bleiweisa, ondukaj rad njíma pritisne tudi dr. Costo, malo vprašáje, če pripoveduje resnico ali neresnico. Stolétnica se je praznovala res *o* svečnici (v 2. dan séčna meseca 1858. léta), in to se je godilo v Šiški pri Žibertu ali pri „kamenítej mizi“, a ne v Ljubljani, ter pokojni dr. Costa ní k temu godovanju pozival nikogar, zató ne, ker bi ga nihče ne bil poslušal; kajti on ob tej dôbi mej slovenskim narodom še ní bil nič! Praznovanju sta bila na ččlu samó dr. Toman in dr. Bleiweis; a dr. Costa je pri Vodníkovi stolétnici v Šiški mej gostmí le nabiral in zapisoval naročnike svojej knjigi, zvanej „Vodníkov spomeník“ (Vodnik-Album), katera je prišla 1859. léta potem res na svitlo. Baš ta knjiga

*) Na 636. str. „Ljublj. Zvona“ v 13. vrsti od zgoraj dôlu namesto: „vender je slovenski dnevnik itd.“ čitaj: „vender je bodoči dnevnik itd. itd.“

je bila prva stópnica óne stolbe, ki se je pô-njej dr. Costa jel dvigati do poznejše veljave mej nami. Vodníkov praznik je Fr. Malovašič malo ne do trohe opisal v „Novicah“ 1858. l. na 46. stráni ter dalje, od koder je ta opis bil ponatisnen v sam „Vodníkov spomeník“ od 63. straní dalje. Vidimo, da je tudi ta knjiga skopo znana Koperskemu g. profesorju pl. Kleinmayru, ki na 193. stráni svojega nestvôra dr. Costo zopet vriva tja, kder ga ní treba, pripovedujoč, da „se je 8. marca leta 1863. po prizadetji domorodcev: dr. Janez Bleiweisa, dr. Lovro Tomana in dr. Etbin Henrik Coste v Ljubljani ustanovila ‚Slovenska matica‘.“ Zgodovina te naprave je vsa drugačna! „Slovenske Matice“ ní ustanovil nì dr. Costa nì dr. Bleiweis nì dr. Toman, ker se je proti koncu 1862. léta porodila na štirskej zemlji, rekše v Mariboru, od koder je dokončno delo nje ustanovitve prešlo v roko dr. Tomana, kateremu se je bil z „Novicami“ takój pridružil i dr. Bleiweis. O tega književnega zavoda zgodovini po nastopu dr. Tomana govorí od svoje 77. straní dalje posebna, ali učenemu g. Juliju pl. Kleinmayru zopet neznana knjižica, po imeni „Koledar slovenski za navadno leto 1865.“ Izdala „Slovenska Matica“. Iz tega po samih listínah ter po „Novicah“ s 1863. léta in po samovidstvu sestavljenega spisa je do dobrega jasno, da sta si dr. Bleiweis in dr. Toman stoprav kesneje pridružila i dr. Costo, kadar so se uže namreč pravila Matici zdelovala (po Mariborskem črteži). Pogledi na 84. stran rečenega „Koledarja“. Zató se je zgodilo, da neutrudnega dr. Costo pozneje tudi nahajamo v začasnem odboru tega zavoda.

O drugih možéh, po resnici dostojnih častnega imena slovenskih pisateljev, osobito o Stritarji in Jurčiči, obširneje govoriti brani čas, ker léto gre uže h koncu. Zatorej hočem našteti le še nekoliko posebno kosmatih napak iz „Zgodovine slovenskega slovstva“, ki je morda jedina svoje vrste na zemlji, vsa cvetóča samih nedostatkov in bôse nevednosti.

Najprvo naštejmo kacih 30 slovenskih pisateljev, z večine starejših, kateri so učenemu pl. Kleinmayru ostali po vse neznani. Ti so: 1) Tulščak (čitaj: Tŭlščak, po zdanjem izrékanji: Tolščak), s 1579. l.; 2) Luka Klinec, s 1579. l.; 3) Ivan Švajgar (Schweiger), s 1579. l.; 4) Felicijan Trubar, s 1595. l. O njem „Zgodovina slovenskega slovstva“ res govorí na 53. stráni, ali samó kar o Primoževem sínu, a v misel ne jemlje, da je na svitlo dal svojega roditelja „Hišno postillo D. Martina Luthera“, v Tibingi 1595. l., in drugič izdal Jurija Dalmatina „Karszanske lepe molitve itd.“, tudi v Tibingi 1595. l.; 5) Adam

Skalar, s 1643. l.; 6) Josip Zizenčeli (Sisentschelli), s 1689. l.; 7) Ferenc Temlin, s 1715. l., ki je prvi jel pisati, kolikor je znano, z ogersko-slovénskim narečjem; 8) Ahacij Stržínar (pravilno: Stružínar), s 1729. l.; 9) otec Rogerij, kapucinec, ki je od 1731. do 1743. l. spisal dva debela zvezka propóvedij (prideg): I. zvezek ima 654, a II. zvezek 662 četvérnih straníj; 10) Mihao Sever z Vaneča, s 1747. l., ogersk Slovén; 11) Primož Lavrenčič, pisal 1752. l.; 12) Pavel Fran Klapše (Ilapčè?), od 1743. do 1757. l.; 13) Fran Ksaverij Gorjup, s 1770. l.; 14) Gaspar Rupnik, od 1773. do 1784. l.; 15) Peter Pavel Glavár, s 1776. l.; 16) *Nikolaj* Kuzmič, ki je okolo 1780. l. spisal do osem knjig in knjižic, mej katerimi so abecedniki, molítveniki, svete pesni, katekizmi, evangelija ter listi in okrajšano sv. pismo. Gospod profesor Julij pl. Kleinmayr izmej ogersko-slovenskih knjižnikov, razven Mihala Barle, zna samó *Stefana* Kuzmiča, ki je 1771. l. v „Halli Saxonskoj“ natisnil „Nouvi Zakon“, kateri je zopet 1818. l. mej ljúdi prišel v Požunu; 17) Jarnej Bastijančič, delavši 1783. l.; 18) Ivan Goličnik, s 1792. l.; 19) Mihael Hofmann, ki je umrl 1826. l. — Veriti v predgovoru I. knjige, zvane „Življenje svetnikov“, natisnene v Ljubljani 1828. l., svedôči, da je Hofmann bil mnogo spisal o prestavnih praznicih in o žitji svetnikov božjih. „To mi je bilo dobrotljivo v' roke dano, in njih (Hofmannova) pridnost je moje delo zlo polajšala.“ Takó pripoveduje sam Veriti; 20) I. Dolénjec, delavši 1826. l.; 21) Martin Kuralt, s 1826. l.; 22) Andrej Bohínjec, s 1827. l.; 23) Vid Rižner, čegar so „Nabirki za mlade kristjane“, v Gradci natisneni 1828. l., potem „Katoliška mešna knjižica“, v Gradci 1828. l., in s Kolomanom Kvasom vred je 1831. l. poslovénil „Sveta četiri evangelja“, kar je v rokopisu ostalo. Vse to je g. Juliju pl. Kleinmayru neznano! (Primeri letopis Matice slovenske 1880. l. na 230. str.); 24) Ivan Traven, porojen 1781. l., a umrl 1847. l.; 25) Josip Kek, porojen 1796. l., a umrl 1855. l.; 26) Járnej Medved, porojen 1799. l., a umrl 1857. l.; 27) Anton Oliban, porojen 1824. l., a umrl 1860. l.; 28) Andrej Likar, porojen 1826. l., a umrl 1865. l.; 29) Fran Jeríša (pravilno: Jaríša), porojen 1829. l. a umrl 1855. l. 30) in 31) bi se namesto g. Friderika Žaklja dala tukaj imenovati dva druga gg. profesorja, ki sta nekdaj oba uredovala vsak svoje slovenske novine.

To je nad 30 pisateljev, katerih zaman iščeš po „Zgodovini slovenskega slovstva“; ali nikakor nísem naštel vseh pogrešanih. A

koliko je še drugačnih pomot in hib, semkaj meréčih! Na pr. na 138. in 216. str. g. Julij pl. Kleinmayr ní ločil Mateja Ravnikarja Poženčana od Mateja Ravnikarja vladike. O Mihaelu Tušku, ne znajóč, nì káj nì kdé je kàj dal mej ljúdi, na 121. stráni pripoveduje, da se je bil 1803. l. poródil pri sv. Lenardu (katerem?); ali na 196. stráni o slavnejšem Ivanu Tušku, sínu Mihaelovega brata, ne vé, nì kdaj nì kde je bil porojen, če tudi sta oba imela zibel v jednej ter istej hiži na Martinjem Vrhu v Megúšnici nad Železniki na Gorénjskem. Na 191. str. Davorina in Simona Jenka zôve brata, a vender si nista bila nì v péto nì v šesto, zaradi česar je g. profesorja pograjal tudi uže „Slovenski Narod“. Na 223. str. mej skladatelji čitamo Vu*č*vika in Tr*ie*bnika, da-sì prvi zôve sam sebe Vučnik (Vólčnik ali Búčnik?), a drugi Tribnik, ime, katero je bilo pogosto čitati v „Novicah“. Ní lehko uganiti, kakó je na 178. str. mej slovenske dramatične pisatelje prigolomíšil tudi J. Babnik! Morebiti je semkaj prenesen iz „Slovenske Talije“ 1. vezka, imenovanega „Priročna knjiga“, kder se na 165. str. oznanja, da Ljubljansko „dramatično društvo“ v rokopisu hrani tudi kratkočasno igro v 1 dejanji, zvano „Goljufani starec“, katero je iz francoskega jezika poslovénil J. Babnik. Ta mož je zdaj uže mrtev, ali dokler je živel, podpisoval se je vedno: J. A. Babnigg, a ní bil prijatelj slovenščini ter ní znal pisati z našim jezikom; zatorej niti oménjene igre ní sam nikoli mogel preložiti. Jednako po krivici g. Julij pl. Kleinmayr na 146. str. mej naše knjižnike vriva Jurija Jonketa, po rodu Kočevarja, ki je „iz lastnih skušinj spisal v' nemškim, in tudi v' krajnski jezik prestavit dal ‚Krajnski Čbelarčik‘. V Ljubljani 1836.“ Takó te bukvice same govoré na svojej náslovnej stráni, a Ljubljanske knjižnice imenìk pripoveduje, da jih je na slovenski jezik preložil J. Žemlja. Drugi natisk je v Ljubljani 1844. l. bil prišel na dan; a tudi o njem zopet izpoveduje sam Jonke, da ga je „v' krajnski jezik prestavit dal“. Gospod Julij pl. Kleinmayr tega kočevskega bučelárja vzprijemlje mej Slovene, a po običaji svoje nevednosti molčí o necem druzem, dosti bolj slovečem našem bučelárji, ki se je imenoval Anton Janša, rojenjá iz Ródin blizu Radovljice na Gorénjskem. Bil je prest kmet, a tak bučelár, da ga je bila cesarica Marija Terezija poklicala na Dunaj, kder je 1769. léta v „Augartnu“ javno propovedoval o bučelarstvu. Nemški ní razumel niti znal čitati, in zató je mej poukom besedoval slovenski, a tolmáč je iz njega ust poslušalcem prelagal na nemški jezik. Po tega moža prezgodnej smrti je bil Josip Münzberg, nasleduik mu, dal natisniti „Des Anton

Janscha sel. sehr erfahrnen Bienenwirths und k. k. Lehrers der Bienenzucht hinterlassene vollständige Lehre von der Bienenzucht. Wien 1775.“ Na slovenski jezik je bil našega bistroumnega rojaka védnost o bučelarstvu 1776. léta preložil Peter Pavel Glavár. Ta prelóga je ostala v rokopisu. (Primeri „Mittheilungen des historischen Vereins für Krain“. Jahrg. 1848, na 41. str.) Potem je 1792. léta v Celji na svitlo prišla knjiga „Antona Janšaja Cesarskiga Čębęllarja. Popolnoma podvučenje za vsse Čębęllarje. Od Joanneza Golitschnika, Fajmoštra v' Griži na Stajerskim“. O Janši govorí uže Linhartovo delo „Versuch einer Geschichte von Krain“ v II. zvezku na 327. str. in Wurzbachov slovnik „Biographisches Lexikon“ v X. zvezku na 89. str. ter tudi Avgusta Dimca „Geschichte Krains“ v IV. razdelku na 183. str.; le učeni g. Kleinmayr v svojej knjizi nič ne vé o njem! Gospod Julij pl. Kleinmayr na 77. str. učí, da je Feliksa Deva (Ivana Damascena) „Bellin“ prišel na svitlo v „Kraynskih Pisanicah“ v Ljubljani pri Iv. Frid. Egru 1780. l. (o tej létnici on molčí), ali ne vé, da je opereta „Belin“ zopet bila dana mej ljúdi v 6. vezku „Slovenske Talije“ 1868. léta. — A zdaj pogledimo, kaj se je zgodilo na 78. stráni Kleinmayrove knjige! Ondukaj nam ta mož namreč oznanja, da je Wol*f*stein po „ukazu vladarstva“ slovenki spisal in dal na svítlo „Kratko podučenje o živinskih bolezni (sic!), 1792.“ Tudi tukaj smo se globoko urezali! Rečeni poštenjak ní bil Wolfstein, kakor ga je preimeníla „Zgodovina slovenskega slovstva“, nego podpisoval se je vedno le: Johann Gottlieb Wolstein, ter bil je Nemec in živinski zdravnik na Dunaji, a slovenke vrstice nikoli ní zapisal nobene, dokler je živel, ker je naš jezik še menj razumel, nego li Babnik, dr. Costa, Peter pl. Radics in kočevski župnik Jonke. Res je po ukazu cesarice Marije Terezije in cesarja Josipa II. nemški v dézel poslal nekaj več knjig in knjižic o živinskih boleznih. Jedne take bukve njegove imam zdaj jaz pred sobój: „Anmerkungen über die Viehseuchen in Oesterreich, von Johann Gottlieb Wolstein, der Arzeney und Wundarzeney Doktor, Direktor und Professor der praktischen Vieharzeney in dem k. k. Thierspital. Wien 1781.“ Prva njegova knjiga te vrste je potlej prevedêna bila na šest jezikov, in tudi to se je zgodilo po vladnem povelji, ter jednako so prelagane bile i vse poznejše, kakor kaže. Dobili so jih tudi kranjski Sloveni v svojem jezici. A kdo jih je tém preložil? Nihče drug, nego li Josip Fanton de Brunn, a ne „Brun“, kakor ga Koperski profesor piše na 77. str., ter ga zatorej slaví célo stran poprej, nego li teh knjig pravega roditelja Wolsteina, čegar izméno „Wol*f*stein“ ima on stoprav na 78. stráni

Ali ní to „filius ante patrem?“ S kronologijo se g. Julij trka često v svojej „Zgodovini slovenskega slovstva“. Da je res oménjene stvarí le prelagal, a ne sam zdelal baš Fanton de Brunn, če tudi se nikder ní podpisal, nam pripoveduje Šafařikov spis „Geschichte der südslawischen Literatur“, I. na 96. in 97. str. A preloženim knjigam Brunnovim je g. Julij pl. Kleinmayr na stráni zgoraj povedanej sam izmislil tudi naslove; kajti prvo je Brunn imenoval takó: „Bukuvce od Žvinskih bolęzni za kmętežke ludy. Od Janneza Gottlieba Wolstejna itd. v' Lublani: se najde blizu Škofye per Mihelnu Prombergarju Bukvarju, 1784;“ a drugo: „Bukve od Kug inu Bolęzen Govęje Živine, tih Ovac inu Svín, popissane za Kmetę na povelje tę nar vikši Gospodske od Joanneza Wolstajna itd. V' Lublani, Pèr Ignaciu Kleinmajerju 1792;“ ali naš g. profesor prvo zôve „Bukve od žvinskih bolezni, za kmetske ljudi 1784“, a drugo „Bukve od kug l. 1792“. Zadnjo teh dveh Wolsteinovih knjig je bil nekdo drug še posebe preložil samim koroškim Slovenom: „Te Bukve od teh Pomory inu Bolezni te Govedine, teh ouc, inu teh suin, za prebivauce na deželi. Na vižingo ene visoke dežeune Regierenge zložene od Anžeja Bogalubi Wolsteina itd. U' Celouci, per Aloys *) Kleinmarju deželžkomu Stamparju 1792.“ Slovenščina te knjige ima svoje posebnosti, a nekatere tudi zanímljive: venč, pajenčina, pruvi, namesto: več, páječina, prvi (staroslov.: prŭvŭj.) — V „Zgodovini slovenskega slovstva“ na 78. str. tudi nahajamo Antona Breznika, ter o njem g. Kleinmayr učí, da je bil duhovnik v Žavcu (ali ne: v Žalci?), in da je „spisal neko večno pratiko, ki je radi mnogih gospodarskih novic v isto dobo (sic!) važna.“ Kaka slovenščina je to: v isto dobo važna? in zaradi katerih gospodarskih novic je važna? Ali vaša učenost nikoli ní še v rokah imela niti nobene „večne pratike“, nikoli še ne slišala o njej, ki je znana do malega vsacemu slovenskemu kmetu? Res je ní mogla v rokah imeti, res ne slišati o njej, ker ví drugače ne bi govorili s temi besedami! A vrhu tolicega neznanja ste se vender le predrznili, pisati delo, zahtevajoče obile, na vse straní kolikor toliko raztegnene vednosti, — pisati o našej književnosti? Rečena „večna pratika“ je bila „vundana od Antona Breznika, Beneficiata v' Žavci. V' Lublani, per Joan. Frid. Egerju 1789.“ Na 78., poprej oménjenej stráni ima svoj prostorček i znani Disma Zakotnik (v Kleinmayru po tiskovnej hibi „Digmas“ imenovan), ter ondukaj slišimo o njem, da je „narodno blago marljivo nabiral.“ Narodno blago mogó biti pesni, pripovedke, uganke,

*) Vidimo, da ta Korošec takó sklanja, kakor zna gospod profesor Julij pl. Kleinmayr.

običaji itd. Katero izmej tega je nabiral Zakotnik? Ali se v poučnej knjigi takó govorí? G. Julij pl. Kleinmayr ne zná, kakor vse kaže, da je zapisoval jedine pripovedne daljše narodne pesni. Vsaka stopinja Koperskega profesorja podaje globok sled velíke, a vedno ohole nevednosti! V „Zgodovini slovenskega slovstva“ na 64. stráni vidimo otca Marka Pohlina. Kar g. Julij pl. Kleinmayr pripoveduje o njem, vse to je le prepisal, a Pohlinove knjige v rokah ní še nikoli nobene imel, niti slovnice ne, kar hočemo dokazati. Največ je pobral iz XIV. létnika Marnovega „Jezičnika“(s 1876. l.) ter nekoliko dodal potem iz Janežičevega „Pregleda slovenskega slovstva“, ki se nahaja v tega pisatelja „Slovenskej slovnici“, natisnenej 1854. léta v Celovci, in rabil mu je tudi Radičev, s Cimpermanovim peresom poslovénjeni zdélek, imenovan „Slovenščina v besedi in pismu po šolah in uradih“, natisnen v letopisu „Matice slovenske“ 1879. léta. Baš ta spis je kriv, da je g. profesor pl. Kleinmayr po znanej ter uže tudi grajanej zmesi babilonskej v en rokopis nevedno zváril dva Markova rokopisa, zvana „Bibliotheca Carnioliae“ in „kraynska Kroneka“. A najtehtovitejša knjiga je g. Juliju bila, kar zdaj uže nikogar ní tajno, od kraja do konca neznana, rekše, baš óna često oménjena „Bibliotheca Carnioliae“, važna za tega delj, ker v njej sam Pohlin govorí o sebi in svojih spisih. Pogledimo, kakó se je g. pl. Kleinmayr okoristiti znal z muko in trudom svojih prédnikov! Na 65. str., po „Jezičniku“ naštevši Markove vse natisnene knjige, on modruje takó: „mimo tega mnogo, mnogo druzega gradiva (Pohlinovega) raznih strok: na pr. ‚Te odperte ali odklenene duri‘, 1768.“ itd. itd. Zdaj poiščimo, kakó govorí o tem Pohlinova „Bibliotheca Carnioliae“ na 35. str., od koder je latinski prepisal naravno tudi g. Marn. Tam je čitati: „habet (sc. Pohlin) et praeterista plura in Mss. (manuscriptis) typum et typi sumtus offerentem expectantia. a) Te odperte ali odklenene dure, 1768 seu Janua linguae Carniolicae.“ itd. itd. Na slovenski jezik se to prelaga takó: tudi razven tega (kolikor je namreč dal natisniti), ima (Pohlin) v rokopisih še mnogo, kar čaka téska in teskovnè troške plačati hotečega (človeka).“ A zdaj, čitatelj dragi! na tanko pogledi, kakó je to preložil Koperski profesor, kateri nì toliko jezika ne umeje, da bi zmisel teh besedic bil mogel pogoditi! Na istej 65. stráni g. Julij pl. Kleinmayr piše: „tu*) iz vvoda (Markove slóvnice) nekatere prilike: za nemško besedo: ‚Ursache‘ je skoval:

*) Prav bi se dejalo: náte!

‚a-reč'“ itd. Pohlin je res to besedo skrpal, a v predgovoru njega slóvnice s 1768. léta (uvoda ta izdaja néma nikder!) ne najdeš nì dúha nì slúha o njej; druga izdaja s 1783. l. ima 1 stran ter 14 vrstic predgovora in potem res 1 stran uvoda: ali tudi tukaj se zopet zaman oziramo po samostavniku „areč“, kar nam svedôči, da g. profesor pl. Kleinmayr te slovnice nikoli ní od blizu videl. Poleg tega trebé dostaviti, da je Marko oménjeno besedo pisal: arreč, ter v svojej knjigi „Glossarium slavicum“ na 10. str. tudi vsemu svetu povedal, zakaj takó dela, govoreč: „arręč, vox genuina ex verbo As Ur, Ursprung *s* mutato in *r* ob faciliorem enunciationem sequentis compositionis membri, nempe: ręč, Sache, quod & germani habent Ursache.“ Potem „Zgodovina slovenskega slovstva“ na 66. str. o Pohlinu beseduje: „lepo je slišati čudnega možaka, kako je hotel dokazati, da je ‚buh' in ne ‚bog' prav pisano, rekoč: *b* je pervi soglasnik“ itd. Vse to je toličko da ne od besede do besede vzeto sè 135. straní Janežičeve, poprej oménjene slovnice, a vrhu tega je stvar tudi neresnična, kar zopet glasno priča, da je v ónej dôbi Janežiču bila ter da gospodu pl. Kleinmayru je še zdaj neznana slóvnica Markova, katera v svojem predgovoru na 8. str. le dokazuje, da se v besedi „Buh“ sveta Trojica vidi čudovito vpodobljena (so wunderbar ausgedruckt); a nikder ne opomína, kakó se ta beseda piši. Potem g. Julij pl. Kleinmayr v „Zgodovini slovenskega slovstva“ na 68. str. šteje Markove, z 31. straní Marnovega „Jezičnika“ prepisane posnemáče ali naslédnike, mej katerimi v Julijevi knjigi stojí tudi „Ig. Taufferer“, a v „Jezičniku“ namesto njega: „In. Taufferer“, kakor je prav, kajti ime je temu jezuvitu bilo Inocencij, a ne Ignacij. Nov dokaz, da učeni g. profesor nì prepisovati ne zna! Dovoljeno bodi, opomeniti o Marku Pohlinu še to, da bode tréba preiskati, kdaj li je umrl. Navadno se imenuje 1801. léto, in takó piše tudi Šafařik; a Henrik Jurij Hoff, ki je bil Marku vrstník, v III. zvezku svoje knjige „Historisch-statistisch-topographisches Gemählde vom Herzogthume Krain, und dem selben einverleibten Istrien. Laibach 1808“ na 146. stráni pripoveduje, da je umrl 1804. léta, od koder je to i g. Avgust Dimec prepisal na zadnjo stran Pohlinove knjige „Bibliotheca Carnioliae“, kadar je 1862. l. uredoval nje natisk. Resnična létnica bi se morda še dala zvédeti. — Pravo ime ónega štirskega pisatelja, ki ga ima „Zgodovina slovenskega slovstva“ na 71. ter na 91. stráni, imenovanega Šmigovec, in ki je sam sebe izvéstno barbarski, namreč po ogerskem običaji, podpisoval: Johann Leopold Schmigoz, mislim, da je bilo Žmíkavec. Morda bi to zdaj še

kdo mogel zvédeti v Halozah, kder se je bil porodil. — G. profesor Julij pl. Kleinmayr na 72. str. o Juriji Japlji *) učí: „imeli so (Sloveni) tam pa tam pismo (sic!) Dalmatinovo ali katoliškega še ne". Odgovoriti je: natisnenega res ne; a bilo je v rokopisu, in žal, kà ní prišlo na svitlo! Kaj g. Kleinmayr nič ne vé o vsem sv. pismu kanonika Matije Kostêlca s 1680. léta? **) Ne verujem, kajti molčí o njem! To delo jemlje v misel uže Valvasor v VI. knjigi na 360. stráni, kder oménjeno prelogo zôve „Simplex Translatio Sacrorum Bibliorum Veteris & Novi Testamenti, secundùm articulos, in tribus Tomis," ter dodaje, da je ostalo v rokopisu. Za njim ga i Marko Pohlin v svojem zdelku „Bibliotheca Carnioliae" imenuje na 13. str., ter dostavlja: „kde je skrito, in ali se je morebiti pogubilo, tega nisem nikder mogel zaslediti." O njem je tudi čitati v Šafařikovem spisu „Geschichte der südslawischen Literatur", I. 126., kder ta pisatelj završuje takó: „po besedah ‚secundum articulos' bi sodil, da ní bilo vse sv. pismo, nego samó iznímek iz njega (Auszug)." A mí zdaj uže vémo, da je bilo celokupno sv. pismo. Dva zvezka (II. in VI.) tega rokopisa po zaslugi g. profesorja M. Pleteršnika hrani „Matica Slovenska". O Kostêlčevega sv. pisma usodi ne utegnem tukaj obširneje govoriti, ali hočem o príliki. A kaj bi se človek z g. profesorjem pl. Kleinmayrom pogovarjal o Valvasorji, v katerem je morda samó stare gradove ogledoval, če ga je kdaj imel v roci! Kaj bi se ménil z njim o rokopisih in o Marka Pohlina knjigi „Bibliotheca Carnioliae", katera mu je takó neznana, da je ní mogel razločiti od njega „kraynske Kroneke"! Čemú bi ga vprašal o Šafařikovem delu „Geschichte der südslawischen Literatur", v katerem ní jedne straní prečital, a spisal je nam vender „Zgodovino slovenskega slovstva"!

Fr. Levstik.

(Konec prihodnjič.)

*) Okolo Iga je še mnogo Japljev, in ljudjé ta priimek sklanjajo vedno ter povsod: Jápelj, Áplja, a ne: Jápelj, Jápeljna, kakor delajo naši pisatelji ter z njimi vred i g. Julij pl. Kleinmayr.

**) Nepokvarjeni Dolenjec govorí: Kostêlec, Kostêlca (reci: Kostêvec Kostêvca).

Novejša česka literatura.

Piše Ivan Hribar.

I.

Od leta 1817. do 1848.

(Dalje.)

Takoj leto potem, ko je izšel prvi zvezek velikega Jungmannovega slovnika, omogočila pa je Matica z denarno podporo Pavlu Josipu Šafaříku, da je izdal obširno in velevažno knjigo „Starožitnosti slovanske“. S to knjigo začela je česka literatura še le pozornost vzbujati tudi pri drugih narodih, kajti učene, z duhovito temeljitostjo v nemškem jeziku pisane knjige in spisi bili so uže prej splošno pozornost vzbudili in ime Šafaříkovo proslavili pri vseh učenjakih tedanjega časa. Ko je pa izdal svoje „Starožitnosti“, dobival je priznanja in odlikovanja z vseh stranij učenega sveta in do leta 1843. izšli so uže ruski, poljski in nemški prevod te knjige. „Starožitnosti slovanské“ začel je Šafařik pisati uže za svojega bivanja v Novem Sadu, a še le v Pragi, kamor se je bil leta 1833. preselil, ko so mu prijatelji Palacký, Jungmann, Hanka in drugi z dobrovoljnimi letnimi doneski od skromnih svojih plač zagotovili stalen leten dohodek, posvetil se je s posebno marljivostjo in vztrajnostjo temu delu. Poldrugo leto je neprestano urejeval nabrani materijal in dopolnjeval prejšnje fragmentarične članke v skupno celoto. Ves ta čas bil je tako rekoč ločen od sveta, kajti niti prijatelji njegovi, niti soproga in otroci niso smeli obiskovati ga v njegovej sobi, da bi ga ne bili motili pri delu. In kaka neskončna ljubezen do slovanstva vodila je Šafařika, da se je lotil ogromnega truda spisati svoje „Starožitnosti“! To ni knjiga, pisana jednako mrtvo, kakor v znanstvenih stvareh in preiskavanjih pišejo navadno učenjaki druzih narodov, temveč znanstvenemu raziskavanju in dokazovanju druži se v Šafaříkovih „Starožitnostih“ ona elegična ljubezen do naroda in ona gorečnost za slovanstvo, katero je rojak njegov Jan Kollár s tako zgovorno besedo opeval.

Omenil sem uže, da je Frt. Palacký na prošnjo deželnih stanov prevzel uredovanje novo ustanovljenega „Časopisa českega muzeja“. Temu časopisu bil je nalog postati glasilo českega učenega sveta. Uredovanje torej ni bilo lahko, kajti treba je bilo s kritičnim očesom izbirati spise, ki so

uredništvu dohajali. In teh ni bilo malo; kajti, kakor se je do l. 1825. vsak pisatelj z neko sveto boječnostjo ogibal znanstvenih temat, tako je po ustanovljenji imenovanega Časopisa čutilo se jih jako mnogo poklicanih gojiti znanstveno literaturo. Razume se samo po sebi, da mej temi poklicanimi niso bili tudi vsi izvoljeni, a s temi bilo je v tedanjih časih, ko se je literatura še le razvijati začela in je vsak sodelavec bil velike urednosti treba postopati tako, da ne bi bili izgubili veselja delovati še na dalje v probujenje naroda. In Palacký je to razumel dobro. S starejšimi pisatelji bil je v prijateljskej zvezi in to zvezo je porabil v to, da je posredno po tem ali onem svojih prijateljev, — kakor je vedel, da bode na dotičnega imel več upliva — napeljeval mlajše pisatelje, ki so z neuspehom pisali o znanstvenih stvareh, da so se lotili druzega, njim ugodnejšega in narodu koristnejšega literarnega delovanja.

In „Časopis českega muzeja“ dosegel je v resnici popolnem svoj namen, ter se v tem, ko je nemško glasilo českega muzeja zavoljo nedostatnosti duševne podpore moralo prenehati izhajati, čedalje bolje razvijal. Učenjaki Šafařik, Hanka, Jungmann, Palacký in pisatelji Zap, dr. Kodym Petřina in drugi, ki so bili na glasu znanstvenih strokovnjakov, priobčevali so v njem znamenite članke in obravnave o vseh znanstvenih strokah, in more se po vsej pravici trditi, da v „Časopisu českega muzeja“ ni izšel spis plitve vsebine, dokler mu je bil urednik Palacký. Posebno pa je predale njegove polnil s svojimi učenimi raziskavanji in obravnavami neutrudljivi Šafařik, ki je v njem priobčil mnogo tudi osobito nas Slovencev tikajočih se spisov.

František Palacký ima pa kot urednik „Časopisa českega muzeja“ tudi še drugo za narod in literaturo neprecenljivo zaslugo. Leta 1830. — po smrti Dobrovskega, ki se je temu upiral — uvedel je namreč v Časopis latinico na mestu dotlej navadne gotice ali tako imenovanega „švabacha“, ki nikakor ni ugajal naravi slovanskega jezika. In kakšen upliv je imel Palacký po svojem Časopisu, vidi se iz tega, ker so se poslej skoro vse knjige začele tiskati z latinskimi črkami; le redko kedaj je še iz kake zakotne praške ali neznatne malomestne tiskarne kaka knjiga dvomljive literarne vrednosti s „švabachom“ tiskana prilezla na dan.

V tem pa se je Frt. Palacký pripravljal za nalog, ki ga je prevzel od čeških deželnih stanov, spisati namreč zgodovino českega kraljevstva od najdavnejših dob. K temu je bilo potreba mnogo študij, zato je potoval po vseh onih mestih, kjer je pričakoval, da utegne v knjižnicah najti

listin, tikajočih se česke zgodovine in leta 1840. začel je izdajati ,,Archiv český“, ki obseza javne in privatne listine iz najznamenitejših dob česke zgodovine. Leta 1848. izdal je v posebnej knjigi topografični popis českega kraljevstva za husitskih vojsk in ob jednem je istega leta izšel tudi prvi zvezek njegove zgodovine v českem jeziku.

Z izidom tega zvezka začenja se nova doba v českem zgodovinopisji, kajti pisatelji, ki so doslej pisali zgodovino te ali one dobe českega kraljevstva, opirali so se na stare kroniste, vsled česar se je v njihovih spisih pogrešalo objektivnosti, ali pa so se ravnali po nemških zgodovinopiscih ter s tem sprejeli v svoje spise tudi ono nemško ,,temeljitost“, katere se pri Nemcih tako občudovanja vredna množina nahaja, kadar pišejo o Slovanih. Še le ko je Palacký po skoro tridesetletnih študijah in pripravah začel izdajati svojo zgodovino českega kraljevstva, v katerej je s kritičnim peresom vedel odstraniti vse izmišljotine in grdobne potvore nemških zgodovinarjev, začeli so tudi njegovi rojaki z bolj paznim očesom izbirati materijal za zgodovinopisje. In po letu 1850. izšlo je mnogo zgodovinskih spisov raznih pisateljev, ki v resnici delajo čast literaturi, o katerih bom pa v svojem drugem članku izpregovoril.

Samostalni zgodovinski spisi pa so pred Palackega zgodovino izšli naslednji:

Leta 1818. Vaceslava Hanke ,,Kratka historie slovenských národů“.

Leta 1825. Josefa Mirovila Krála ,,Slávové praotcové Čechů“, kateri spis pa néma skoro nikake zgodovinske vrednosti, temveč je le izliv domoljubnih čutil iskrenega Slovana.

Leta 1832. Vaceslava Hanke ,,Dějiny české“.

Leta 1834. Josefa Františka Smetane ,,Obraz starého světa, t. j. všeobecná politická historie prvniho věku“.

Leta 1836. Karla Vekoslava Vinařickega ,,Pana Bohuslava Hasišeinského z Lobkovic věk a spisi sebrané“ — spis, ki ima precejšno vrednost za literarnega historika.

Leta 1846. Josefa Františka Smetane ,,Všeobecny dějepis občanský“, ki je v treh delih izšel v založbi ,,Matice“ in

Leta 1846 — 1851. Karla Vladislava Zapa ,,Všeobecný dějepis“, ki je v dveh velikih zvezkih izšel v založbi českega muzeja. Ta občna zgodovina je znamenita zato, ker je pisatelj v njej poseben ozir jemal na slovanske narode. Žal! da ni bil tudi dosti izbirčen pri iskanji virov, kajti le z nekoliko pozornostjo in dobro voljo mogel bi bil odstra-

niti iz nje mnoge splošne, po Nemcih in Francozih uvedene predsodke proti Poljakom in posebno proti Rusom.

Srečnejši ko z zgodovino bil je Karel Vladislav Zap s svojim narodopisnim spisom „Zrcadlo života na vychodni Europě", katerega je izdal v letih 1843. in 1844. Prvi del obseza prevode mičnih poljskih in ruskih povestij, iz katerih se šege in navade obeh teh največjih slovanskih narodov dajo spoznati; v drugem delu, kateremu je naslov „Cesty a procházky po Halické zemi", pa nam pisatelj s spretnim peresom in v gladko tekočej besedi pripoveduje razmere poljskega in maloruskegu naroda v Galiciji ter svoje utise s potovanja po njej. Važno pa je to Zapovo delo tudi zato, ker je z njim obrnil pozornost českih prelegateljev na slovanske literature, katerih proizvodi so doslej Čehom bili malo da ne popolnem neznani, v tem ko so se najneznatnejši spisi nemški prelagali na česki jezik.

Ker govorim uže o potopisnih spisih, naj omenim tu še leta 1841. v Pešti izšle knjige „Cesta Slováka k bratrům slovenským na Moravě a v Čechách", v katerej pisatelj Josef Miloslav Hurban s pravim domoljubnim navdušenjem govori o celokupnosti naroda česko-slovaškega. Takrat pač še ni slutil, da bode pet let pozneje z uvedenjem slovaškega jezika (trenčansko-nitranskega narečja) v knjigo storil korak, katerega je — kakor je pisatelju teh vrstic leta 1875., ko ga je v Hlubokej pri Senici obiskal, sam zatrjeval — uže neštevilnokrat obžaloval in za katerega odkup — ako bi sploh mogoč bil — bi rad žrtvoval svoje življenje.

(Konec prihodnjič.)

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. Družba sv. Mohorja dala je l. 1881. te knjige na svitlo:

Slovenski Goffine ali razlaganje cerkvenega leta. Predelal Lambert Frčnik, dekan v Žabnicah IV. snopič XVI + 609—928 str. v 8ki;

Hoja za Marijo Devico ali posnemanje njenih čednost. Po P. Sebastijanu Zajlerju, premonstratencu, posnel B. Bartol, duhoven, 220 str. v malej 8ki;

Občna zgodovina za slovensko ljudstvo. Spisal Josip Stare, kr. profesor više realke v Zagrebu. VIII. snopič, 481—640 str., v 8ki. Ta zvezek je osobito zanimljiv, ker g. pisatelj v njem od 510 str. dalje razpravlja najstarejšo zgodovino slovansko in za njo zgodovino česko, poljsko, rusko, slovensko in hrvatsko.

Naše škodljíve živali v podobi in besedi. Opisal Fr. Erjavec, profesor v Gorici. II. snopič, 113—224 str., v 8ki, v katerem g. pisatelj prijetno, kakor zna samo on pisati, pripoveduje o raznovrstnih škodljivih žuželkah.

Dr. Ignacij Knoblehar, apostoljski provikar v osrednjej Afriki. Za slovensko ljudstvo spisal Fr. Jaroslav, 96 str. v malej 8ki

Koledar družbe sv. Mohora za navadno leto 1882. 79 str. v 8ki poleg navadnih koledarskih stvarij, imenika družabnikov in družbinega oglasnika prinaša tudi Cimpermanovo slavnostno pesen cesarjeviču Rudolfu in cesaričini Stefaniji, životopis pokojnega krškega škofa Valentina Wieryja. Kodrovo povest „Najdenček“, Vrhovčevo „Med hribovci“, dr. Škofičev času jako primerni spis „Gospodarji, varujte se škode od novih zemljiških knjig!“, dalje potopis „Spomin na Benedke“, Kodrov „Kraték pouk o pošti in železnici“, Vrhovčevo razpravo „Potres“, Pivčaninove doneske „Za kratek čas“ ter nápósled prekrasno, iz „Zvona“ ponatisneno X—ovo pesen „Domovini“. — Vsi družabniki sv. Mohora z dodatkom vred štejejo letos po raznih škofijah: 1. Goriška 3037, 2. Krška 2363, 3. Lavantinska 8234, 4. Ljubljanska 9550, 5. Trž.-Koperska 1347, 6. Sekovska 151, 7. Somboteljska 134, 8. Zagrebška 119, 9. Senjska 86, 10. Poreška 26, 11. Videmska 12, 12. Razne druge 25 družabnikov. Vkup 25084 družabnikov. — Število udov pomnožilo se je letos v Goriškej nadškofiji za 76, v Poreškej škofiji za 12, v Somboteljskej za 8. v Senjskej za 4 in po raznih škofijah za 5, tedaj vkup za 105 družabnikov; zmanjšalo pa se je proti lani v Lavantiskej škofiji za 210, v Ljubljanskej za 118, v Krškej za 74, v Trž.-Koperskej za 37, v Sekovskej za 8 in v Zagrebškej nadškofiji za 4 družabnike. Letos šteje družba 517 dosmrtnih in 24.567 letnih, vseh vkup tedaj 25.084 družabnikov, za 346 menj kakor lani. Slaba letina, ki je zlasti po toči hudo zadela večji del spodnje Štajarske, — nesrečne šolske razmere, vsled katerih se slovenski otroci v ljudskih šolah po Koroškem ponemčujejo in se potrebno poučevanje v materinem jeziku toliko zavira, da otroci slovenskih roditeljev slovenski niti brati ne znajo, — občno pomanjkanje denarjev sploh, ki je nastalo tako silno, da marsikateri poprej premožni kmet sedaj vsakdanjega kruha strada, vse to je gotovo nekoliko krivo, da se je število letošnjih družabnikov skrčilo. Upati pa vender smemo, da bodo knjige, ki so družabnikom za leto 1882. namenjene, po priporočbi in trudu družbinih prijateljev in poverjenikov zopet družbi privabile dostojno množino novih udov. — Za zapisana darila je tekmovalo tudi letos precejšnje število pisateljev, nad 40 različnih rokopisov je bilo v presojo poslanih. Obdarovani in sprejeti so bili le sledeči spisi: 1. „Gospodarji! varujte se škode pri novih zemljiških knjigah“, spisal dr. Fr. Škofič v Novem mestu; 2. „Ženitva“, narodnopisni obraz iz Ljutomerske okolice, spisal Josip Karba, kmet na Krapji pri Ljutomeru; 3. Životopis „Josip Ressel“, poslal profesor Ivan Stéklasa v Karlovci; 4. „Stanko Vraz“, životopis, sestavil Iv. Lapajne, ravnatelj mestnih šol na Krškem, in 5. „Potresi, spisal cand. phil. Ivan Vrhovec v Mariboru. V vzpodbujo pisateljev in v podporo domačega slovstva pa je odbor za leto 1882. zopet razpisal osem daril po 35 gld., in sicer: a) Sto in štirideset gold. za štiri krajše izvirne povesti vsakej 35 gld., v obsegu $^1/_2$ tiskane pole. b) Sto in štirideset gold. za štiri

poučne spise razne vsebine vsakemu po 35 gld., v obsegu $^1/_2$ tiskane pole. Najbolje ustrezajo družbinemu namenu: razprave o narodnem gospodarstvu, pouki iz pravoslovja, prirodoslovja in zdravilstva, črtice iz cerkvene ali posvetne zgodovine, potopisi, životopisi slavnih mož i. t. d. Zlasti pesni, izbrane zastavice, uganke, smešnice in sploh spisi pošteno šaljivi bodo jako dobro ustregli. Rokopisi naj se družbinemu tajniku pošiljajo do 1. majnika 1882. brez podpisanega imena, katero naj se priloži v zapečatenem listu. — Prisojena darila bodo izplačana na god sv. Mohorja dne 12. julija 1882. — Dohodkov imela je družba 26.656 gld. 56 kr., potroškov 26.648 gld. 63 kr., prebitka je tedaj 7 gld. 93 kr.

Štefan Modrinjak. Spisal Božidar Flegerič. Založil Maks Robič. V Celovci. Tiskala družba sv. Mohora 1881, 16 str. v 8ki. — Pred dobrim mesecem praznovali so štirski Slovenci v Središči slavnost na čast slovenskemu pesniku Štefanu Modrinjaku. Kdo je ta slovenski pesnik? vprašal se je marsikdo o tej priliki, ko je čital po raznih listih vabila k Modrinjakovej svečanosti, kajti le malokdo se je spominal, da je bral kedaj kakšno pesen Modrinjakovo n. pr. v Macunovem l. 1850. na svitlo danem „Cvetji“ na 208. str.; ali da je sploh čul imenovati njegovo ime n. pr. v Vrazovej zbirki „Gusle i Tambura (1845)“, kjer na 136. str. Vraz priobčuje Modrinjakovo basen „Jašac“ ter se ga tudi dalje od 155. do 160. strani spomina, z navdušenim besedami imenujé ga štajerskega Vodnika in Jarnika. No, veseli nas, da nam je gosp. Flegerič nekoliko, — dasi ne veliko več — povedal o tem Vodniku (?) štajerskem. Iz njegovega spisa posnemamo, da se je Modrinjak porodil 23. decembra 1774. l. v Središči, da je študiral v Varaždinu in Gradci, potem kaplanoval po raznih krajih spodnještajerske zemlje ter napósled umrl 8. oktobra 1827. leta pri sv. Miklavži imovit župnik, a kakor piše Vraz (158 str.) „nerado gledan od poglavarah svojih porad njekojih stvarih, u koje se slobodan taj um nije mogo skučiti, zanemari se sasvim pijuči preko mjere, da u pitju zaboravi tuge i žalosti svoje.“ Po smrti Modrinjakovej pride iz mesta pisar M—rič popisovat njegovo ostalino, a to človeče „svako pismo, na kojem je vidio slova slovenska, podera, pa onako poderano baci kroz pozor u dvorište medju smjeti.“ Samo nekoliko pesnij Modrinjakovih ohranilo se je slučajno v rokopisu. Te pesni Vraz imenuje „žeženo zlato, pravi ures poesie slavljanske“. A dasi je ta hvala gotovo pretirana, vender bi bilo hvaležno delo te pesni zbrati ter na svitlo dati, in gosp. Flegerič bi z izdavo Modrinjakovih pesnij Slovencem gotovo še bolje ustregel nego jim je s svojim skromnim životopisom. Ako pa g. Flegerič misli, da bi se bil iz Modrinjaka porodil pesnik Vodnikove vrste, da je našel takšnega blagodušnega in naobraženega voditelja, kakeršen je bil baron Zois Vodniku, jako se moti. Zdi se nam, da se Slovenci z óne strani Boča lóže nauče pisati pravilne hrvaščine nego pisne (karantanske) slovenščine in da je Stanko Vraz Slovencem „uskočil“, temu je v prvej vrsti iskati narodopisnih uzrokov.

Odbor za izdavanje slovensko-nemškega Wolfovega slovarja imel je 1. oktobra v knezoškofovskem poslopji čez delj časa spet sejo, v katerej so odborniki poročali o svojem delovanji zadnje mesece. Ker so starejši pisatelji, in tudi mnogi novejši, uže izpisani v Cafovej in Miklosičevej zbirki, ki bodeta novemu slovarju služili v podstavo, zdela se je odbornikom sprva najvažnejša naloga te dve zbirki dopolniti z izpiski iz novejših pisateljev slovenskih od l. 1873. dalje. Za tega

delj so se v zadnjih mesecih izpisali: Cigaletov in Janežičev slovar, Cigaletova terminologija, „Novice“ in Stritarjev „Zvon“, vse knjige „Družbe sv. Mohorja“ in „Matice slovenske“, Jesenkovi in Levstikovi spisi. S tem se je nabralo ogromno novega materijala in jeden navzočnih gospodov odbornikov je obljubil oskrbeti, da se ta materijal uredi po abecednej vrsti. Zaznamenovale so se potem nekatere knjige, katere bi bilo še treba izpisati, tako n. pr. državni zakonik. Kadar se to dovrši, pričel bode odbor s konečno redakcijo slovensko-nemškega slovarja.

Jurčičev spomenik je postavljen. V priprostem starogrškem zlogu po načrtu pariškega arhitekta Le Blanca ga je krasno iz sežanskega marmorja zdelal gosp. kamnosek V. Čamernik v Ljubljani. Visok je 3.20^{m}, širok 1.40^{m} ter pokriva do malega vso zadnjo stran Baumgartnove kapele, v katero je vzidan. Spomenik ima ta napis:

Josip Jurčič,
rojen na Muljavi blizu Krke 4. marcija 1844.,
umrl v Ljubljani 3. maja 1881. leta.

Svojemu pisatelju in prvoboritelju postavil
hvaležni narod slovenski.

Tvrd bodi, neizprôsen, mož jeklén,
Kadár braniti je čestí in pravde
Naródu in jeziku svojemu.

Tugomer, V. 8.

Spomenik in grob pokojnega pisatelja obdaje osobito lepa temnosiva železna ograja, delo ljubljanskega ključaničarja g. L. Zelenca. Ves spomenik vzbuja občno pozornost in zadnje dni ga je ogledovalo mnogo ljudij.

Za Jurčičevo ustanovo, iz katere se bodo nagrájali izvirni slovenski leposlovni spisi, nabrali so notranjski domoljubi doslej **715 gld.** Omenjati nam je, da „Jurčičeva ustanova“ ni v nobenej zvezi z novci, katere nabira osnovalni odbor za Jurčičev spomenik. Iz teh novcev hoče osnovalni odbor, kakor je obljubil v svojem oklici od 14. maja t. l., pokojnemu pisatelju najprej postaviti primeren spomenik na grobu in to točko je osnovalni odbor tudi uže izvršil; dalje namerava v Jurčičevej rojstnej hiši vzidati spominsko pločo, kar se bode najbrž zgodilo o Duhovem prihodnjega leta; in naposled bode iz teh novcev osnovalni odbor oskrbel lično izdajo vseh spisov Jurčičevih, ki se v kratkem prično tiskati v „Narodnej tiskarni“. Iz čistega doneska Jurčičevih spisov bode osnovalni odbor podpiral slepo dveinsedemdesetletno mater njegovo. In še le, kadar osnovalni odbor to trojno nalogo svojo izpolni, namerava novce, katere je on nabral, zložiti z „Jurčičevo ustanovo“, ako sploh ostane kaj prebitka.

„Slovenski Narod“, kateri je doslej obsezal 2838 □cm. teksta, začel bode z novim letom 1882. po sklepu upravnega odbora „Narodne tiskarne“ izhajati v toliko povečanej obliki, da bode vsak dan donašal 3795 □cm., tedaj skoro jedno tretjino več berila. Cena ostane mu ista kakor doslej.

Spet nov napredek! Gospod prof. Ivan Franke v Kranji je v benečanskem zlogu iz 16. stoletja narisal in g. bukvovez Janez Bonač (v Ljubljani na

Poljanah 10) po Franketovem načrtu na Dunaji narediti dal krasne platnene in obilo pozlačene platnice za „Ljubljanskega Zvona“ I. tečaj, katere se bodo uže meseca novembra dobivale po 85 kr., s pošto franko po 95 kr. pri g. Bonaču, kateremu pri tem njegovem podjetji želimo najboljši uspeh. „Ljubljanski Zvon“ bode prvi slovenski list, ki se je vzpel do tega pri večjih narodih uže udomačenega napredka.

Matija Kostêlec (kdaj in kde se je porodil ter kde in kdaj umrl.) V „Slovenskem Narodu“ sè 14. oktobra 1881. léta neki neimenovanec v podlistku govorí, da se je ta slovenski pisatelj porodil v Kléniku na Pivki v Notranjcih 1620. léta, a da se ne vé, kdaj li je umrl. — K temu je odgovoriti: a) porodil se je 1623. l., a ne v Kléniku, nego v Kílovčah blizu Préma; b) umrl je 19. junija 1688. l. v Novem Mestu, kder je bil kanonik, in počiva tamkaj v samostanskej cerkvi pred stranskim oltarjem sv. Bogorodice, kder ima še zdaj kámeno pločo z nagrobnim napisom, katerega si je bil sam stvoril. To je otec Ladislav Hrvat, Novoméški franciskan, nekaj tudi po letopisu (kroniki) svojega samostana 1864. l. povedal v „Novicah“ na 74. str. Do zdaj se je mislilo, da je Kostelec bil porojen v 24. dan januvarja 1620. léta, ker takó o njem Valvasor piše v VI. knjigi na 359. str.; ali g. profesor otec Ladislav nas je drugače preveril; kajti po njem smo zvédeli, da se na rečenem kameni létnica Kostelčeve smrti in čislo njega pozemskih lét uže ne more od konca do kraja čitati, ker je oboje uglájeno s človeškimi stopinjami, ter da je Kostelčev nagrobni napis tenkó zabeležen i v samostanskem letopisu, a tamkaj da se čita:

Obiit in Domno An. 1688
Die XIX. Junii aetatis suae LXV.

Vsak more trdno biti uverjen, da so iz ust Kostelca samega čislo njega lét védeli tudi franciskani, katerim je bil poseben dobrodéjnik ter velik prijatelj, o čemer odkrito svedoči i njih letopis. Takisto si je misliti, da so na tanko vse to znali zopet iz njega ust i óni ljudjé, kateri so pokojniku napis podpolnili z létnico njega smrti in čislom njega lét, ako niso tega stvorili baš franciskani, kar je podobno vsej resnici, ker je v njih cerkvi tudi pokopan. Vse je prišlo iz ust njega samega, ki je te stvarí najbolje védel, in vera gre Kostelcu samemu izvestno bolj, nego li Valvasorju, o katerem je zatorej soditi, da se je tukaj zmotil, kar se mu pripetí često, in da je takó postavil 1620. namesto 1623. léta; kajti če 65 (čislo njega lét) odštejemo od 1688 (kar je létnica njega smrti), prebiva nam 1623 (létnica njega rojstva.) — A zdaj pogledimo, zakaj se ní porodil v Kléniku, nego v Kílovčah. Valvasor v VI. knjigi na 359. str piše, da je bil porojèn „zu Kellnberg, in Crain, an der Poick, unweit von Brem.“ Slovenske besede za „Kellnberg“ tukaj nema. Vse drugo je prav, samó Kílovče niso na Pivki, in to je zopet Valvasorjeva zmota; a dobro je rečeno, da stojí ta vás blizu Prema, do katerega je iz nje samó $^1/_2$ ure hodá. Menda je Čop nemško ime „Kellnberg“ najprvi hibno preložil z besedo „Klénik“, a potem je šla ta napaka v Šafařika ter iz njega od pisatelja do pisatelja. A knjižica „Ortsrepertorium des Herzogthums Krain“ na 3. str. „Kühlenberg“ z našim jezikom imenuje „Kilovče“, in v Freyerjevem spisu „Alphabetisches Verzeichniss aller Ortschafts- und Schlösser-Namen

des Herzogthums Krain" čitamo na 53. str., da za nemško ime „Küllenberg" ali „Kühlenberg" Slovenu rabi „Kilovče". Ali kakó je, kar se dostaje notranjskega Klénika? To selo uže Valvasor v VIII. knjigi na 809. str. zôve samó „Klenik", a ne „Kellnberg", niti ga ne imenuje s káko drugo nemško besedo. kar nas učí, da njemu „Kellnberg" in „Klenik" ne more biti jedna ter ista vás. „Ortsrepertorium" na 2. str. vé tudi le za ime „Klenik" brez nemškega nazivála; a Freyer na 48. str. piše, da slovenski je „Klénik", a nemški zopet „Klenik" ali „Klönig". Pokazalo se je, da te vasí nobena izmej vseh trijeh oménjenih knjig ne imenuje „Kellnberg" ali „Kühlenberg". Še trebe dostaviti, da „Klénik" stojí res na Pivki, ali mnogo dalje od Prema, do katerega je od ondukaj poldrugo uro hodá. Do trohe je dokazano, kakor mislim, da Valvasorjev „Kellnberg" ne bode nič druzega nego samó „Kilovče", nemški še zdaj imenovano „Kühlenberg", a da ne more biti „Klénik". L—k.

Dalmatinovo vse sv. pismo. O tem delu tudi Valvasor v VI. knjigi na 349. str. potrjuje, da je mej ljúdi prišlo na novega leta dan 1584.

Dr. Josip Ulaga, † bivši profesor in urednik „Slovenskega Gospodarja" v Mariboru, zdaj nadžupnik in dekan konjiški, odbornik Matice Slovenske, jeden najpogumnejših boriteljev za pravice naroda slovenskega na spodnjem Štajarskem, umrl je po kratkej bolezni v svojega življenja najboljšej dobi, 3. oktobra v Konjicah. Bodi mu lahka zemlja in částen spomin! — Dr. Matija Smodek, profesor bivše kr. pravoslovne akademije v Zagrebu, umrl je 23. septembra v Belovaru v svojega življenja 74. letu. Smodek je bil prvi hrvatski profesor, ki je 1832. l. začel predavati hrvatski jezik na pravoslovnej akademiji. Učíteljeval je 40 let in malo je uradnikov na Hrvatskem, ki bi ne bili njegovi učenci. — Iz Pize na Vlaškem poroča se žalostna vest, da je ondu 11. oktobra umrl po dolgem bolehanji še le 45letni sloveči ruski učenjak A. Kotljarevskij, profesor na vseučilišči v Kijevu. Kotljarevskij je bil učenec slavnega slavista Sreznevskega, bavil se je osobito s slovanskimi starinami ter spisal več znamenitih knjig. Prejšnje čase bil je profesor na vseučilišči v Dorpatu, a ker je ondu prvi začel predavati v ruskem jeziku, imel je z ondotnjimi nemškimi profesorji hude prepire, da ga je ruska vlada napósled prestavila v Kijev. Kotljarevskij je bil jako vesel človek in ljubezniv karakter, kakor smo se sami prepričali l. 1873., 1874. in 1875., ko se je trikrat delj časa mudil v Ljubljani ter študiral v tukajšnjej licealnej knjižnici, dasi uže takrat bolehen. V Pragi je s pomočjo g. Patere našel, prepisal ter v Ljubljano prinesel dva znamenita lista, katera je Preširen l. 1833. in 1836. pisal Čelakovskemu. Prvi govori o zgodovini 4. zvezka „Kranjske Čebelice", drugi o „Krstu pri Savici". Priobčiti hočemo oba bodoče leto v „Ljubljanskem Zvonu."

Dr. I. Tavčerjevo povest „Moj sin", natisneno v osmem zvezku „Slovenske knjižnice," prinaša praški „Svetozor" v svojej 43. številki; preložil jo je na česki jezik g. Josip Penížek, kateri bode, kakor čujemo, še več Tavčarjevih novel priobčil v českem prevodu.

Preširen. Osobito nas veseli denes poudarjati, da se spoznjavanje in pravo ocenjevanje našega Preširna od dné do dné bolj širi. V „Viencu" je začel prof. dr. Fr. J. Celestin priobčevati našim južnim bratom namenjeno studijo „France Preširen". Kolikor moremo soditi po dosedanjih listih, rekli bi, da bode to

najkoreniteje pisan životopis našega pesnika, kolikor jih imamo do sedaj. — Znani nemški pisatelj Sacher-Masoch začel je izdavati leposlovni list „Auf der Höhe“ ter oglaša, da bode v tega lista drugej števílki priobčil razpravo „der slovenische Dichter Preširen“, katero je spisal znani naš zgodovinar P. pl. Radič. — Gospod Josip Penižek nam piše 14. okt. t. l. z Dunaja, da bode knjigar Ladislav Sehnal v Jičinu na svitlo dal obširno knjigo o Preširnu, obsezajočo životopis in oceno vsega literarnega delovanja našega pesnika ter nad štirideset njegovih pesnij, katere je na česki jezik preložil g. Penižek. — Akademiški slikar česki g. Jos. Prouska je posebno krasno ilustroval Prešírnovo pesen „Pod oknom“, katera v Penižkovem prevodu izide v kratkem v praškem „Svetozoru“. — Omenjati nam je o tej priliki, da je Lad. Sehnal v Jičinu začel izdavati zbirko slovanskih gledališkiih iger „Slovansko divadlo“, od katerega so do sedaj prišli na svitlo uže 4 zvezki. Še pred novim letom v tej zbirki izide tudi Jurčičev „Tugomer“, katerega je na česki jezik preložil g. Jos. Penižek.

Iz Karlovca se nam piše: Krasni spomenik, katerega je narod slovenski postavil na našem pokopališči pisatelju Valentinu Mandelcu, bivšemu profesorju kr. gimnazije v Karlovci, bode otec Ivan Ev. Žibrat, gvardijan tukajšnjega frančiškanskega samostana in umršemu bivši kolega, te dni slovesno blagoslovil. Svečanosti se bode in corpore udeležila tudi šolska mladež tukajšnje gimnazije in realke, mestni gasilci in pevsko društvo „Zora“.

„Zdravec“. Spisanie za zabavlenie i nauka na bъlgarskata mladež. Tako se imenuje nov bolgarski, po vzgledu našega „Vrtca“ osnovani, in bolgarskej mladini namenjeni list s podobami, katerega sta s septembrom t. l. v Sredci začela na svitlo dajati gg. Anton Bezenšek in Kristo P. Konstantinov. Vsebina prvej številki je jako zanimljiva, obsezajoča pesni, životopise, povesti, prirodopisne članke, razne drobnosti, smešnice in različnih vrst zastavice. Cena listu, ki izhaja vsakega meseca 15. dan, je za vse leto 1 rubelj.

Urednikova listnica. G. A. A. v Sr. na Št. Mnoge izmej poslanih pesnij je zložil pokojni učitelj Kančnik, nekako v začetku 1840nih let umrši v Dobrépoljah na Dolenjskem. Bil je mož dobrovoljen, šaliv in zeló rodovit s pesnimi, katerim je često sam delal tudi arije. Mej poslanimi so brez dvojbe njegove: 1) od hlač; 2) lončar in pastir; 3) od kolíne; 4) špasne rečí; 5) od Ljubljanskega kogresa; 6) pesem za osmi dan enega mrtvega (Jarneja Štiha); 7) pesem o pogrebu duhovnega gospoda Grahka. Zeló resnici podobno je, da so Kančnikove tudi te: a) od godca; b) od starega lejta; c) od novega mašnika; d) slovójemánje (necega g. kaplana). — Kakor se vidi iz tega sešitka, bil je vse oménjene pesni 1834. l. prepisal Andrej Fajdiga, učitelj v Sódražici, od koder ní imel daleč hoditi v Dobrépolje k svojemu tovarišu Kančniku. Ostale, temu sešitku priložene, a z drugačno roko pisane pesni kažejo, da so štirske. Žal, kà jih je težko čitati! Posebno zanímljiva mej njimi je óna, ki se zove „Hrvat“. Lepa Vam hvala za Vašo veliko prijaznost!

„LJUBLJANSKI ZVON“ stane vse leto 4 gld., pol leta 2 gld., četvrt leta 1 gld.
Naročnina pošilja se upravništvu v „Narodnej tiskarni“ v Ljubljani.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugova. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**

Tiska „Národna tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON
Leposloven in znanstven list.

Izdajatelji: **Janko Kersnik, Fr. Levec, dr. Ivan Tavčar.**

Leto I. **V Ljubljani, 1. decembra 1881.** Štev. 12.

Mejník.

Postavljeno je známenje:
Slovenski mejni kamen je.
Pogubo čas je pisal nanj
In črne proge risal nanj.

O stopi predenj, gledi ga,
Mahú, prahú očedi ga
In bridke plakaj nanj solzé
Na meji národne zemljé!

In čitaj vse, kar pravi ti,
Kar pred oči on stavi ti,
Njegovo jadno tožbo čuj,
S solzámi ga spoštuj, spoštuj!

„Slovenski tu bil nekdaj svet,
A zdaj nam je že zdavna vzet,
In kogar srečaš, brat je tvoj,
A rod sedáj tají on svoj.“

To pravi ti le-tá mejnik,
Krivice on jedín tožnik,
Ki tujec jo učinil je,
Da národ tvoj poginil je!

Zato, zato pa lij solzé,
Na meji narodne zemljé,
Za narod, potnik, prosi ti,
Za narod solze rosi ti!

—b—

Rokovnjači.

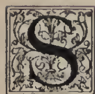
Historičen roman.

Po pokojnega Josipa Jurčiča osnovi spisal Janko Kersnik.

(Konec.)

Tri in dvajseto poglavje.

> Kdor bo prepričan, de je na cestah inu potih popadel, al deželniga voznika naj bo na suhim al na vodi, al poštniga Kurier-a al njegov ronc al Kurierja, ki nosi kraleyne al ministrove al gospojskine al generalske pisma, al druge popotnike; ta bo k' smerti obsojen, ako se po njegovemu djanju skaže, de se je koga lotil s to mislio, de bi ga vmoril, al okradel, al njemu pisma, papirje al poslane pisanja vzel, desilih bi ga ne vmoril, al ne okradel.
>
> Člen II. postave od 9. snežnika leta šest.
>
> Vodnikov prevod.

koro pol leta po zadnjih dogodkih sredi zime zbralo se je v Ljubljani vojno sodišče, „le conseil de guerre spécial", prvo in zadnje v času francoske vlade na Kranjskem.

Soditi je moralo — rokovnjače; one, katere so bili ujeli ob napadu v Črnem Grabnu, in še nekaj tovarišev njihovih, katere so prijeli po ovadbah in izjavah uže zaprtih tolovajev, in pa vsled skrbnih preiskavanj po vsem Brdskem in Kamniškem okraji.

Da bralec ume, zakaj so bila ona specijalna vojna sodišča, ali kakor Vodnik v prevodu izvirnega naslova „le conseil de guerre spécial", isto imenuje — „posebno zvoleni sodniki čez tolovajstva krive", tako grozna vsem hudodelcem, da so povsod, koder koli so bila ustanovljena, in to zlasti v Nemcih v Renskej provinciji, v kratkem času iztrebila v mnogih okrajih tolovajske tolpe, katere so v onih nemirnih časih rogovilile povsodi, — omenjamo le, da so jih sestavljali iz vojaških dostojanstvenikov, in da proti izreku tega sodišča apelacija ni bila mogoča. Sodba bila je le: oproščenje ali pa — smrt, in izvršila se je takoj. Sodišče, katero se je zbralo, da sodi rokovnjače,

bilo je sestavljeno na podlagi zakona od 19. vendemiaira leta XII. in predsedoval mu je baron Roussille, polkovnik petega pešpolka „per slovenski vojski“, kakor prelaga Vodnik uradni naslov „armée d' Illyrie;“ votanti bili so štirje kapitani in dva lajtnanta. Tožnik bil je kapitan Coste, rodom Francoz, kakor vsi sodniki.

Slovenski tekst omenjene sodbe, katera je bila proglašena v francoskem, slovenskem in nemškem jeziku v 600 iztisih, in katerega je preskrbel Vodnik, pripoveduje, da „ti gospodje sodniki si nič niso bili svoji ne med seboj, ne z nobenim med obdolženimi, na nobenimu kolenu prepovedanmu, ne po kervi ne po svačini.“

Pa bodi nam dovoljeno, da podamo bralcu glavne točke onega zapiska po izvirniku!

„Ti na povelje Excellenz gospoda Maršala vojvoda Dubrovškiga General Poglavarja slovenskih dežel, vkup poklicani vojskni sodniki so se zbrali v' svoji njim odkazani sodni hiši, de bi sodbo sklenili čes obdolžene; . . . . vsi obdolženi, de so skrivno umorili gospoda Boissaca kapitana adjutanta, inu Vernazza sekretaria inu tolmača Excellenz gospoda Maršalla vojvoda Dubrovskiga, inu druge officirje inu soldate francoske ne znane.“

„Zbor inu sodba se je začela. Prezident je rekel pisavcu pernest nu de ima brati spis prašanjov inu odgovorov, kar kol so obdolženi inu priče govorile, inu kar je proti nedolžnosti obdolženih, al kar jih izgovarja.“

„Po tim branju je vkazal Prezident perpelati vjete obdolžene. So bili perpelani brez železja, ne zvezani, inu s' svojimi besedniki (zagovorniki). Zdaj je bilo dano na znanje obdolženim v kom so toženi inu krivi; potle jih Prezident isprašuje, prašanja sta jim prestavlala gospod Vurzbach inu gospod Kalan, pravdna dohtarja inu tolmača; inu obdolženci so skus ta dva odgovarjali.“

„Priče so posebej sprašane, inu krivim so skazane njih prepričanja.“

„Po tim zašlišimo referentove razločke inu sklepe; zašlišimo tudi tožene inu njih zagovarjanje, kar so imeli sami reči inu kar so njih besedni doktarji za nje govorili, ktiri so zadnič rekli, da nimajo nič več perstavit inu de je vse rečeno kar krivim pomagati zamore. Prezident praša sodnike, če hočejo še kaj razločka. Sodniki reko: nič več. Prezident vkaže zagovárjavcam inu toženim iz sodne

hiše vun stopiti, tožene peljajo spet v' njih zapérco. Prezident naprosi pisarja in druge poslušavce de bi vun stopili."

„Sodniki sodijo per zapertih durih inu Prezident jih praša tako: So li krivi skrivnega poboja nad francoskimi soldatmi ti toženi možjé?"

„Volji se pobérajo od spodne stopne gori, inu na zadne da Prezident svoj volj. Sodniki z' enim glasam sklenejo, de zgor imenovane pregréhe so krivi."

„Po tim praša cesarski komissar, kaj so obsojenci zaslužili. Prezident zbere spet volje tako, kakor je zgor rečeno. Sodniki sturé pravico inu z enim glasam jih obsodijo k' smerti, inu naročé kapitanu Referentu to sodbo dati natisnit po francosko, slovensko inu nemško, inu jo po vsih besedah dopolniti."

„Skleneno inu sojeno brez narezen iti iz zbora; inu sodniki so podpisali pervi spis te sodbe, kakor sta se tudi podpisala referent inu pisavic."

Tako nam pripoveduje iztis one sodbe, morda jedini, kateri se je še ohranil izmej tistih šeststo, kolikor jih je naročilo vojno sodišče.

Obsojenih je bilo dvaintrideset hudodelcev, — vsi kateri so bili navzočni pri onem roparskem napadu; pa ujetih je bilo samo pet, vsi drugi so bili sojeni in contumaciam. Pozvedelo je sodišče njihova imena, ker so jih povedali drugi jetniki, a prijeti jih ni bilo moči, kajti pobegnili so bili čez štajersko mejo. Tudi Groga je bil imenovan mej njimi, a pravega njegovega imena niso znali.

Ujeti obsojenci, „condamnés presents" bili so večinoma znanci naši: Bojec in Peter Toča, katera dva sta bila okrevala popolnoma. Samoglav in Obloški Tonček in še jeden rokovnjač, katerega so bili zasačili pri menjanji bankovcev, ukradenih iz francoskih kas.

Vêdli so se pred sodiščem, kakor navadno vsak hudodelec v jednakem položaji; bili so skoro apatični. Sodniki so izprevideli, da imajo pred seboj samo malo številce velike nevarne rokovnjaške zadruge, a več zvedeti po jetnikih o tej zadrugi ni bilo moči, ker isti sami niso mnogo več znali, nego imena posameznih društvenikov.

Najpogumnejši, ali recimo najbolj apatičen bil je Peter Toča. Ko jim je „kapitan Referent" bral sodbo in jim ob jednem naznanil, da se bode ista v dveh urah izvršila, in da izvršitve niti priziv niti prošnja za pomiloščenje ubraniti ali odložiti ne more, ozrl se je Toča tja, kjer je stal Obloški kobilar. Srečala sta se v očeh, in

preko Petrovih usten seglo je nekaj, kakor porogljiv spomin one noči v bistriškem gozdu, ko se je kobilar norčeval, da bosta skupaj visela. Tonček je zrl srpo v tla, in le rumeno lice njegovo kazalo je o čutu, kateri ga je pretresal.

Bojec se je zgrudil nazaj na klop in videlo se je, da so ga jedine besede „obsojen k smrti“ postarale za mnogo mnogo let. Skljućen je sedel tamo in v zgubani obraz segla mu je pepelnata barva.

Obravnavalo se je tridesetega januvarija dopoludne; popoludne ob treh izvršila se je sodba.

Za pokopališčem sv. Krištofa bilo je zbranega mnogo ljudstva, ko je dospel tja močán vojašk oddelek z obsojenci.

Postavili so jih k zidu in potem jim je bral vojni komisar še jedenkrat vso sodbo.

Nekoliko trenutkov pozneje zagrmel je strel francoskih pušk, in pravici bil je plačan krvavi dolg.

In kakov prostor je to, kjer se je to godilo! Kako lepo se vidi od tod tja na Kamniške planine in tja na gore, mej katerimi se vije Črni Graben!

Štiri in dvajseto poglavje.

„Verdorben — gestorben.“
Heine.

Minulo je bilo deset let.

Francozov uže zdavna ni bilo v deželi, in gospostvo na Kranjskem imela je zopet avstrijska vlada. Prememba vršila se je naglo, in v marsikaterih krajih je ljudstvo še čutilo ni. Kajti francoske reformacije uvajale so se bile le polagoma, in v kratkem času Marmontovega, za nas Slovence gotovo najpomenljivejšega gospodarstva tudi v istini ni bilo mogoče vzbuditi ali utrditi v prostem ljudstvu čutenja, je li bolje ali slabeje, nego prej; zato je tudi narod tem rajši pozdravil zopet stari črnorumeni grb, ker je naš prosti ljud — in to je bil tedaj ‚narod‘, — uže od nekdaj konservativen. Spominov na kulturno imenitne in posebno naroden razvitek pospešujoče naprave francoskega cara, katere so imele svoj izvir deloma v diplomatičnih ali bolj političnih uzrokih, in pa v francoskej mimo nemške bolj razvitej kulturi, — onih spominov naš rod tedaj ni znal ceniti; ostali

so mu le bolj — realni spomini, tikajoči se neusmiljenega izterjevanja davkov in vojnih kontribucij. Saj vender iz istih časov pomni naš kmet še svoje — „fronke!“

Tudi na Kolovci ni bilo videti, da se je kaj izpremenilo. Oskrboval je graščino še vedno stari naš znanec Štefan Poljak, katerega je gospodar Franc grof Hohenwart rad pridržaval v tej službi. Prišel je bil isti po odhodu Francozov parkrat ogledavat svoja Kranjska posestva ter se mudil tudi na Kolovci; in tu je izprevidel, kako vestnega oskrbnika ima; zato je pazil, da ga ne izgubi.

Rezika pa postala je bila krepka, pridna žena, in če so jej tudi trije zdravi pa hudomušni dečki mnogo prizadeli, kričeči in otročje burke uganjajoči po gradu in po bližnjih vrtovih, bila je ona vender tako rekoč drugi oskrbnik v gradu, in je obilo pomagala soprogu pri obširnem gospodarstvu. Njen oče bil je še vedno sodnik v Kamniku, in kolikor je imel prostih ur v tednu, prebil jih je skoro vse pri Poljakovih.

Mati Štefanova pa je bila pred par leti umrla. O Ferdinandu jej Poljak ni bil ničesa razodel; na smrtnej postelji še mu je naročala, naj hrani polovico njenega malega premoženja, katerega dedič je bil Štefan, za izgubljenega brata, in sicer tako dolgo, da mu jo bode mogel izročiti, ali da se prepriča o njegovej smrti. In Štefan je vestno izpolnjeval materino željo. Pa v vseh desetih letih ni zvedel ničesa o ubežnem rokovnjaškem glavarji.

Spominjal se ga v zadnjih letih ni več tolikokrat, negov početku; samo jedenkrat pred več meseci oživel mu je zopet za nekoliko časa ta spomin, pa sedaj je bil uže zopet minil.

Stara Mozolka je bila namreč pred devetimi meseci umrla. Po Pavlekovej smrti, katerega je kmalu po onej usodnej noči nagla sušica pobrala, bolehala je starka vedno. Morila je ni toliko izguba jedinega sina, bolela jo je mnogo bolj sramota Poloničina.

Vsi ljudje, ves okraj je vedel in govoril, da je deklica šla z rokovnjači, in materi je bilo sedaj uže skoro ljubše, da se Polonica nikdar več ne vrne. In res se ni vrnila.

Trda je postala mati polagoma, in odurna proti drugim ljudem; po noči v časih pa, ko jej spanec ni hotel blizu, jokala je bridko in tožila Bogu, zakaj jo je tako kaznoval.

Ta na videz skrita, a vender globoko pekoča žalost izpodjedala jej je zdravje; hirati je jela, in sedaj je bilo uže devet mesecev, kar so jo pokopali.

Umrla je ne da bi storila oporoko; zapustila pa je lepo, nezadolženo posestvo. Sodnija je imenovala oskrbnika temu posestvu in razglasila po vseh uradnih časopisih poziv do dedičev, in zlasti do izgubljene Polonice, naj se oglasijo v teku jednega leta, da sprejmo dedšino.

Ta poziv vzbudil je pozornost Poljakovo in žalostne, neprijetne spomine. Pozvedoval je nekolikokrat pri starem svojem prijatelji, doktorji Burgerji, kateri je bil predstojnik Brdske patrimonijalne gosposke, — in Mozolovina je spadala sedaj po novej upravi k Brdskemu okraju, — se li ni oglasila še ona Mozolova Polonica, ali kdo drug zaradi te dedšine. Pa nihče se ni bil javil.

Obrok, kateri je bil prost Mozolovim dedičem, potekal je uže skoro, ko se nekega dne oglasi Poljak zopet na Brdu v opravilih. Imel je mnogo posla, in ko je bil isti gotov, reče na jedenkrat dr. Burger:

„A propos, gospod oskrbnik; kakor sem zapazil uže večkrat, zanimate se Vi jako za ono Mozolovo zapuščino. Glejte, pred nekoliko dnevi pisal mi je nekov advokat iz Gradca, da mu poročim, kaj je s to dedšino, ker se je pri njem oglasila mlada ženska, katera trdi, da je hči pokojne Mozolke! Čakajte, da poiščem pismo!“

Poljak je malo prebledel.

„Iz Gradca, pravite?“ reče naglo.

„Da, da, iz Gradca; tu je pismo!“

Rekoč podá graščak dotični list Štefanu.

V istem drugega ni bilo, nego vprašanje, katero je bil oskrbnik uže čul.

„Stvar me zanima,“ reče Poljak po kratkem premolku, „in najbolj zarad onega rokovnjaškega glavarja, kateri je ubegnil s Kolovca isto noč, ko je zmanjkalo tudi Mozolkine hčere; — to vender pomnite, doktor?“

„Prav imate; morebiti sedaj kaj pozvemo. Odgovoril bom kolegi v Gradec, in verujte mi, da bo ona deklina v kratkem tu; kadar pride na Mozolovino, Vam bom pa naznanil.“

Poljak res ni dolgo čakal; kajti čez kakih štirinajst dnij govorili so na Kolovci hlapci in dekle, da je Mozolova Polonica prišla domov in da je pripeljala s seboj tudi osemletno dekletce, — hčerko svojo, kakor so dejali ljudje.

Tudi Brdski doktor pisal je to Poljaku, pa ta se le ni mogel odločiti, da obišče Mozolovino.

Sedel je nekega popoludne v svojej pisarni, ko vstopi kmetsko, čedno opravljena ženska s pohlevnim pozdravom. Bila je morda kakih trideset let stara, še vedno lepega, pa malo bledega obraza, kateremu se je poznalo, da so uže bridke izkušnje risale nanj svoje proge.

„Kaj hočete?“ vpraša Poljak ter piše v jednomer svoj zapisnik, ne da bi se ozrl bolj v kmetico.

„Par besed bi rada govorila z Vami,“ reče ona; glas se jej je skoro tresel.

„Le povejte; kaj pa je vender?“ deje oskrbnik.

Bil je vajen takih kmetskih prošnjikov, zato je tudi delal in pisal dalje.

„Jaz sem Mozolova Polonica!“ reče ona.

Sedaj pa Poljak tudi ni več pisal. Pero palo mu je iz rok in skočil je kvišku s svojega stola. Dekle pa je zakrilo obraz in bridko zajokalo.

„Kje je pa Ferdinand?“ vzklikne nehoté Štefan; saj ni imel časa premišljevati, ali je Polonici znano sorodstvo njegovo z onim, ali ne.

„Jaz ne vem,“ odgovori ona; „vprašati sem hotela Vas, ste li kedaj še čuli o njem.“

Rekoč se plaho ozre v oskrbnika.

Isti je spoznal sedaj, da je res Polonica, ki stoji pred njim, — pa kako se je bila izpremenila!

„Nič, nič!“ deje naglo in nemirno Poljak, „odkar je šel, nisem čul besedice več o njem! In kedaj je tebe — Vas zapustil?“

„Osem let je uže tega! Šel je s Francozi na Rusko!“

„Na Rusko!“ vzklikne Štefan; vedel je, kaj pomenijo te besede; kajti v spominu mu je še bilo, da je ilirski polk, „chasseurs Illyriens“, h kateremu je dajala Kranjska tri tisoč mož, tudi moral s francosko vojsko tjà proti Moskvi; — in koliko izmej onih treh tisoč se je vrnilo?

„Na Rusko!“ ponavlja še jedenkrat poluglasno Štefan; „in Vi niste nič več čuli o njem, je li še živ, ali mrtev?“

„Nič več!“ reče sedaj tudi Polonica.

„In zakaj je šel tja? Zakaj je šel k vojakom? Bil je vender na Avstrijskem?“ hiti Poljak; „pa sedite vender!“

Rekoč ponudil jej je stol.

„Povedala Vam bom vse, gospod oskrbnik,“ povzame potem ona govor. „Nande mi je pri odhodu tudi naročil, naj grem k Vam, če bo prilika, in zato sem prišla. Gospod, saj Nande ni bil takov, kakor so govorili ljudje o njem!“

Uprla je pri teh besedah svoje rosne oči v oskrbnika; ta pa je zrl k tlom.

„Tisto noč, ko so ujeli Nandeta,“ nadaljevala je ona, „par ur pozneje prišel je vnovič trkat na moje okno, in potem sem šla ž njim. Zjutraj bila sva uže blizu Gornjega Grada na Štajerskem, kjer ni bilo več nevarnosti. Nande je bil tako oslabel, ker ga je rana na glavi vedno bolj pekla, da ni mogel več dalje. Ostala sva pri nekem samotnem drvarji par tednov, da je Nande ozdravel. Potem pak sva šla proti zgornjemu Štajerskemu. Nande je kupil blizu Gradca malo kajžo in polja za par mernikov posetve in tam sva živela malo več, nego poldrugo leto. Nekega dne pride Nande, — pozno proti večeru, ves spehan iz mesta domov. Pripovedoval mi je v naglici, da ga je v Gradci nekdo spoznal kot dezerterja, in da je komaj ušel; sledili so ga pa vojaki. Dejal je, da v tej noči ne ostane doma, da se hoče skriti v gozd, ker bodo prišli gotovo za njim. In res so prišli in pretaknili vse kote. Hoteli so tudi mene zapreti, pa pustili so me vender. Drugo noč pride Nande in mi pové, da pojde čez Koroško mejo, in da se bode prostovoljec zapisal francoskim vojakom; dejal je, samo za nekaj časa, da se tukaj vse pozabi. Jokala sem in prosila, pa Nande je dejal, da mora tako biti, in šel je. Pustil mi je nekoliko denarja, — mnogo ga ni imel, ker je rekel, da so mu ga tedaj vzeli, ko so ga tukaj popadli, — in obljubil je, da se vrne precej, ko bo nova vojska končana. Zvedela sem potem, da je moral njegov polk na Rusko. Čakala sem dolgo, dolgo. Koliko sem imela opravila z dekletcem, katero se je rodilo pol leta po Nandetovem odhodu! In kako sem se bala vojakov in biričev, ki so ga hodili vedno iskat. Potekla so tri leta, pa Nandeta ni bilo nazaj, in jaz tudi nisem mogla več živiti otroka in sebe z ono kajžo. Šla sem služit; naučila sem se bila nemški, in dobila sem res kmalu službo v Gradci; otroka sem pustila na kmetih in plačevala zanj, kar sem zaslužila. Domov semkaj nisem mogla. Služila sem pri nekem doktorji v Gradci, in ta mi je sedaj povedal, da me po časopisih iščejo, in da so mati umrli. Prišla sem in zdaj bom morda ostala tukaj. Ko bi le Nande bil tukaj!“

Jok jo je zopet posilil.

Poljak je nemo poslušal to priprósto povest. Smililo se mu je to nesrečno dekle, in usoda bratova ga je močno genila. Vedel je, da Nandeta ne bo več nazaj, ker ga do sedaj ni bilo; ruski sneg jih je malo vračal.

„Pisal bom v Ljubljano in na Dunaj,“ dejal je Štefan po kratkem premolku, „morda je mogoče kaj pozvedeti o Nandetu!“

Govorila sta še delj časa, in oskrbnik peljal je bratovo ljubico naposled k svojej ženi. Proti večeru še le vrnila se je Polonica domov.

Dolgo časa je trajalo, da je dobil Štefan po prizadevanji francoskega poslanstva poročilo o bratu. Mogoče je bilo to, ker se je Nande, kakor je bil uže prej naznanil Polonici, upisal s svojim pravim imenom mej francoske prostovoljce. Pa to poročilo je bilo kratko; pripovedovalo je, da je Ferdinand pl. Basaj v zapisnikih polkovih, katere so sestavili po begu iz Rusije, zaznamenovan kot izgubljen, „perdu“.

Ruski sneg bil je morda njegov mrtvaški prt. — —

Leto pozneje umrl je stari sodnik Gavrič, in kmalu potem prejel je tudi Poljak tako ugodno ponudbo s Českega, da je sklenil, zapustiti Kranjsko ter iti tja. Dobil je tam oskrbništvo velike domêne. Pri svojem prijatelji, doktorji Burgerji pa je založil prej ono svoto, katero je ranjka mati namenila Ferdinandu; Štefan je odločil, da se hrani sedaj za Nandetovo hčerko. Dopisovala sta si prijatelja še dolgo, a po dr. Burgerjevej smrti izostala so pisma s Českega, in tudi Štefana ni bilo več na Kranjsko nazaj. —

Rokovnjaška družba pa je polagoma v teku let zopet jela narastati in puščala je v novič tu in tam, pri kmetih in gospodih svoj sled. Pa bile so vse to le male tatvine; do večjega ni prišlo, ker jim je manjkalo stare organizacije ali bolje starega energičnega organizatorja. Prvi deležniki bili so se ve da vsi udje nekdanje silne rokovnjaške druhali.

Tudi nekov Groga je nastopil, imenovan „veliki Groga, rokovnjaški papež“, ki je svoje ljudi v Udnem (vojvodinem) borštu nad Kranjem pod krivo jelko tudi poročal, govoreč za blagoslov:

„In nomine patre
Vzemi jo na kvatre!
Če drugo dobiš,
Pa to zapustiš!“

Pa to ni bil pravi nekdanji Groga. Umrl je ta mož v visokej starosti še le leta 1854. in bil je — Tomaž Velikonja.

Dvajset let sem pa so rokovnjači izumrli in zginili. Živé le še v pripovestih o njihovih tatvinah.

In Polonica?

Ko sva predlanskem z ranjkim Jurčičem šla na sprehod čez Kolovške gozde, vodila naju je pot tudi mimo Mozolovine. In tam je pri čebelnjaku sedela stara, sključena ženica, katera naju je prijazno pozdravila. Govorili smo par besed, in potem sva šla dalje in jaz sem prijatelju pripovedoval, da je to Mozolova Polonica, katerej ljudje tudi sedaj še tako pravijo, in o katerej trdijo, da je bila nekdaj „rokovnjaška baba“. Posestvo je bilo sedaj uže last njenega vnuka, in ona imela je tu le živež in poboljšek izgovorjen. Doma se je mudila večjidel pri pravnukih in molila je, mnogo molila.

To pač tako pride na stare dni!

Lansko zimo pa so jo pokopali tam gori na Rovskem pokopališči, tja, kjer sta uže skoro sedem deset let počivala strijc Blaž in Pavlek.

EPILOG.

Ko sem se lotil dela, dovršiti ta roman, katerega nadaljevanje je prezgodna Jurčičeva smrt pretrgala, vodila sta me dvojna ozira: prvič prepričanje, da „Zvon“ ne sme takoj v prvem svojem tečaji ostati na dolgu s povestjo, katera je v svojem početku uže vso pozornost vzbudila: drugič misel in želja, da tudi onemu odlomku, katerega je zapustil Jurčič, ne more biti na kvar, ako se povest bodisi dobro ali slabo završi.

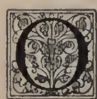
Našel sem v zapuščini mnogo historičnega gradiva, mnogo zapisanih rekov in dovtipov in s pomočjo tega materijala in opiraje se na spomin, v katerem mi je bil še marsikateri pogovor z ranjkim prijateljem o „rokovnjačih“, poskusil sem dopolniti in dovršiti roman. Kar je slabega, moram vzeti na svoj račun, in to tem rajši, ako sem čitateljem z izvršitvijo bolj ustregel, nego, ko bi bil odlomek v miru pustil.

Na Brdu, novembra meseca 1881. Janko Kersnik.

Nekaj črtic iz meteorologije kranjske.

Spisal Evgen Lah.

d treh pasov ali zon, katere razločujemo v severnej in južnej poluti zemlje, pripada vsa Avstrija zmernemu pasu severne polute. Njo samo delimo navadno zopet v tri pasove, katere imenujemo po njihovej leži severni, srednji in južni pas. Največji izmej njih je srednji pas; njemu pripada največ avstrijskega zemljišča, kaki dve tretjini avstroogrske monarhije, mej drugimi deželami tudi Kranjska. V južnem pasu, h kateremu prištevamo Dalmacijo, Istro z Goriško, južno Tirolsko, vso Hrvatsko in Banat, zorijo mimo vsakovrstnega žita tudi tako zvani južni sadovi, kakor riž, oranže itd. sem pa tja tudi oljka. Posrednja letna gorkota menja se v raznih krajih mej 12—14°C. K severnemu pasu spadata severna Česka in Moravska, razen njih pa še večji del Slezije in Gališke. Posrednja letna temperatura stoji mej 7 — 9° C. Od srednjega pasa se razločuje glavno v tem, da v njem ne rodi več vinska trta in da se žlahtnejša žita slabo obnašajo. — V srednjem pasu obrode vsa žita in večji del, razen odločno gorovitih krajev, tudi vinska trta. Posrednja letna temperatura seza od 9—12° C.

Kako je s temperaturo na Kranjskem?

Kranjska leži uže prav v jugu srednjega pasa; ona se tako rekoč uže dotika deželá južnega pasa. Meteorologično je po poskusih dokazano, da se zmanjšuje za vsako stopinjo zemeljske širine (Breitegrad) posrednja letna gorkota za pol stopinje (seveda v jednakih razmerah). Pričakovali bi torej, da se Kranjska srednjej letnej temperaturi 12° uže precej približa. To pa ni v resnici tako. Uzroka nam je iskati v tem, da sezajo globoko v Kranjsko planinske gore. Da v resnici vplivajo planine močno na temperaturo, tega nas prepriča lahko srednja temperatura mesta Dunaja. Akoravno leži Dunaj v primeri z Ljubljano za celi 2° zemeljske širine više proti severu, vender je njegova letna temperatura še za $^3/_{10}$° ugodnejša kakor ljubljanska. Graška pa je ljubljanskej jednaka, dasi ima Gradec za jedno stopinjo bolj severno ležo. Budimpešta, ki leži še celo nekoliko više proti severu kakor Gradec, ima vender le za 1·5° C višjo temperaturo, kakor Gradec oziroma kakor Ljubljana.

Vzemimo ugodno leto 1872., srednje 1873. in ostro 1874. in prišli bodemo do precej natanke poprečne številke za letno temperaturo. Tu dobimo za Ljubljano številko 9·6° C. Močan vpliv planin se kaže tudi mej različnimi kraji Kranjske posebe. Tako ima v tržiških hribih ležeča sv. Katarina za jedno celo stopinjo nižjo temperaturo, kakor Ljubljana. Kranj, ki leži le nekoliko više kakor Ljubljana, namreč 115 ^{m}, ima $^{3}/_{10}{}^{0}$ nižjo temperaturo. Pri Kamniku, ker je uže prav v podnožji po njem imenovanih kamniških planin, zmanjša se temperatura uže za $^{6}/_{10}{}^{0}$. Postojina pa, ki leži celo za kakih 80 ^{m} više, kakor Kranj, ima za $^{2}/_{10}{}^{0}$ višjo temperaturo, kot Kranj in le za $^{1}/_{10}{}^{0}$ nižjo kakor Ljubljana. Kočevje nasprotno, akoravno uže globoko v kranjskem jugu, ima še celo za $^{1}/_{10}{}^{0}$ nižjo temperaturo, kakor severokranjski Kamnik, ker je okrog in okrog s hribovjem obdano. Višjo temperaturo kakor Ljubljana ima Novo mesto, ker leži oddaljeno od višjih gora, in ima tudi primeroma uže precej južno ležo na Kranjskem.

Kako pada in raste temperatura v raznih mesecih?

Dvajsetletna opazovanja, ki jih imamo od Ljubljane, Novega mesta in Postojine, nam kažejo v povprečnih mesečnih številkah, da je rastenje in padanje v imenovanih krajih precej jednako. Najmočneje pade povsod temperatura od oktobra na november, namreč za celih 7° C. Najmanjši je razloček mej julijem in avgustom, namreč le za $^{1}/_{2}$ stopinje. Sicer pa znašajo razločki mej raznimi meseci od 2—5° C. Najgorkejši mesec v letu, s srednjo mesečno toploto od 19—20°, je povsod pri nas julij, najmrzlejši z 1 — 2° pod ničlo, januvarij. Negativno srednjo mesečno temperaturo imata samo december in januvarij.

Važen faktor za temperaturo je brez dvojbe tudi vreme. Kraji, v katerih pada več dežja, so po navadi mrzlejši. Meteorologična opazovanja so dokazala, da ima na Kranjskem največ deževnih dnij Snežnikova okolica na Notranjskem, za njo pride kamniška in črnomaljska, za njima s precej jednakimi številkami kranjska in ljubljanska, za tema precej jednaki postojinska in novomeška; najmenj deževnih dnij imata radovljiška in kočevska okolica. Povprečna številka desetih let nam kaže, da imamo na Kranjskem sploh 135 deževnih dnij v letu. Ti dnevi se na razne mesece zelo različno delé. Največ deževnih dnij ima povsod na Kranjskem oktober, najmenj po navadi februarij. Razloček mej različnimi kraji v imenovanih mesecih je le neznaten. Največ deževnih dnij ima oktober v Snežnikovej

okolici, namreč po 24, potem Kamnik in Črnomelj po 21, nadalje Kranj in Ljubljana po 20, Novo mesto po 18, najmenj Radovljica in Kočevje po 16 dnij. — Še manjši razloček v februvariji menja le mej dvema in štirimi dnevi.

S številom deževnih dnij se pa nikakor ne ujema množica dežja, in ta je prav za prav odločevalna pri temperaturi. Tako na primer pade v radovljiškej okolici, akoravno ima najmenj deževnih dnij, vender največ dežja. Najmenj dežja pade v okraji, ki je najgorkejši, namreč v črnomaljskem. Razloček mej drugimi okraji je le neznaten. Ljubljana se drži precej pri sredi. Največ dežja pade pri nas v oktobru, najmenj pa v juniji, akoravno ima februvarij najmenj deževnih dnij.

Če primerjamo gori omenjene številke s posrednjimi v vsej Avstriji sploh, vidimo, da ima nadnormalno samo Novo mesto, normalno Ljubljana, vsi drugi kraji pa podnormalno.

Menj deževnih dnij, kot jih je posrednje v Avstriji, nahaja se na Dolenjskem sploh in v Radovljici, normalno število deževnih dnij imajo Ljubljana, Kranj in Postojina, nadnormalno število dosežeta kamniška in logaška okolica. Množica dežja stoji pod normalom po Dolenjskem, posebno v novomeškej in črnomaljskej okolici, povsod drugod je nad normalom.

Sneženi dnevi so na Kranjskem precej jednako razdeljeni; razloček mej največjim in najmanjšim številom dnij znaša le za 11. Največ sneženih dnij, namreč 28, imajo Kočevarji; za njimi Kamničanje, 27 dnij; potem Novomeščanje 23 dnij, v letu; za njimi Kranjci, 21 dnij; najmenj pa Ljubljančanje, namreč samo 17 dnij.

Največ neviht v letu ima Kamnik z okolico, namreč v 26 dneh; v ljubljanskem, kranjskem in novomeškem okraji so v 20 dnevih; najmenj, namreč le po 19 dnij v letu, jih imajo Kočevarji.

Velik vpliv na temperaturo ima zrak, z ozirom na to, ali je suh, ali moker. V meglenem, mokrotnem zraku ljubljanskem stoji barometer stalno skozi vse leto po 10 ^{mm} niže, kot v Novem mestu; torej precej primerno temperaturi. Razloček mej najvišjim in najnižjim stanjem barometrovim znaša za Ljubljano 33 ^{mm} za Novomesto 31 ^{mm}. Posrednje stanje barometrovo je v Ljubljani za 9 ^{mm} nižje, v Novem mestu za 1 ^{mm} višje, kot posrednje stanje barometrovo v Avstriji sploh. Razloček mej najnižjim in najvišjim posrednjim stanjem različnih let znaša za Ljubljano 38 ^{mm}, za Novo mesto pa ^{mm}.

Jako odločevalen faktor pri vremenu in vsled tega tudi pri temperaturi so različni vetrovi. Meteorologična opazovanja so po-

kazala, da se različni vetrovi, ako zaznamenujemo vse vetrove celega leta skupaj s 100%, za Ljubljano v sledeče % delé. Največkrat imamo v Ljubljani vzhodni veter z 39%, potem burjo s 16%, nadalje zahodni veter z 11%, potem južnovzhodnega z 10%, potem gorenjski severozahodni veter z 9%, čisti sever s 6%, slednjič čisti jug s samo 4% in jugozahod tudi samo s 4%.

Razmere za jeden in isti veter so v različnih letih jako različne. Za primerjanje s povprečnimi številkami vseh 10. let od 1864—1874. vzel sem številke dveh let posebej, l. 1868 in l. 1871. Tu menjuje sever mej 2—9%. Veliko večji je razloček pri burji, katera menjuje mej 13 in 32%. Še večji je razloček pri vzhodnem vetru, kateri menjuje mej 18—39%; sploh je pa vzhodni veter vender skoro vsako leto z največjimi % zastopom. Jako majhen je razloček pri jugovzhodnem vetru, znaša le nekoliko nad 2%, malo večji, 3%, pri jugu. Ravno tako velik, kot pri burji, namreč za 19%, je tudi pri jugozahodnem vetru. Razločki v različnih letih so pri večini vetrov le neznatni; največji in sploh pomenljivi so pri burji, vzhodu in jugozahodu, in res sta posebno prvi in zadnji pri nas zelo muhasta: burja kot reprezentant lepega, jugozahod kot zastopnik grdega vremena.

Brezvetrije je pri nas le v 13·5%, to je kakih 55 dnij v letu. —

Barvni občutek živalij.

Spisal J. Žnidaršič.

Mej zanimljiva vprašanja o živalskem življenji spada tudi to: Imajo li živali barvni občutek, ali so barvno-slepe? Razločujejo li barvo svitlobe, ali čutijo le razne stopinje svitlobe? — Prvi hip se dozdeva človeku, da je teško rešiti to vprašanje, vender je — vsaj pri nekaterih živalih — lehko spoznati, da imajo barvni občutek.

O bučelah n. pr. se je sklepalo, da imajo barvni občutek, iz opazovanj, katero cvetje obiskujejo. Lubbock pa je to dokazal neposredno. Njegovi poskusi v ta namen so bili taki: Postavil je več steklenih ploščič z medom na raznobarvni papir; bučele so hodile med serkat, in so se navadile onim barvam, na katerih je bil med. Ako so bile bučele le nekolikokrati na jednej in istej barvi, ostale so jej zveste; kajti, kadar je papirje prestavil, znale so vedno najti svojo barvo. To bi ne bilo možno, ako bi si ne bile zapametile dotične barve.

Druga je se ve da določiti, je-li ta občutek popolen ali ne, dalje v katerej meri je razvit, t. j. katere barve živali razločujejo in kakó. Takó n. pr. je nedvojbeno, da mravljam vijolična svetloba ne dé dobro, in isto tako, da jim je rudeča barva bolj ušečna, nego zelena. Mravlje imajo torej barvno čutilo, ali iz dosedanjih poskusov ne da se dognati, koliko barv razlikujejo, še menj, kakovi so dotični občutki.

Ribiči menijo, da tudi ribe niso brez barvnega občutka, zato jim radi nastavljajo vade določene barve. Znano je, da so nekateri barvni občutki mnogim živalim jako zoperni. Spómnimo se na bika in purana, katera ne moreta prenašati žive rudečine, in pobesnita od togote, ako jo gledata; tudi o vrabcih vemo, da niso posebno veseli, kadar vidijo rumeno.

Pa ne samo, da živali barve ločijo, sme se trditi, da je nekaterim barvni čut uvet življenja; premnogim vsaj zelo olahčuje boj za življenje. Mnoge živali, katere se branijo s strupom, z razjednim in smrdečim sokom, so navadno očitnih barv, n. pr. rumene in črne, rudeče-rumene itd. Ko ugledajo sovražnika, skušajo ga najprej ostrašiti s svojimi barvami; često se jim to tudi posreči.

Druge zopet skriva barva očem svojih sovražnikov in napadovalcev. Zelene živali n. pr. bivajo v travi in zelenem listji, in ostanejo tako čestokrat nevidne sovražnikovemu očesu. Kadar pa pridejo te živali na druge barve dno, opazi jih lehko požrešni, barve razločujoči ropar.

Mnogotere živali našle bi si teško hrane, ko bi ne ločile barv; barva cvetja, sadú itd. jih pa vabi uže od daleč. Osobito žuželke vodi barva cvetja, ko iščejo v njem sladkih sokov. Nekatere se dosledno držé izvestnih barv, in se ne vsedajo na cvetje druzih barv.

Premnoga opazovanja živalskih svateb pričajo, da samice pri izbiranji samca gledajo na lepe barve; reje velja to o samcih. Tu gre posebno imenovati nekatere ptiče in podnevne metulje. Darwin pripoveduje, da se o času svatbe gujanske kokice, rajčice in druge ptice shajajo; samec za samcem razvija in razpenja svoje krasno perje, ter se razkazuje samicam in ponaša pred njimi; te pa gledajo in si naposled izvolijo najljubeznivejšega snubača.

Ne redkokrat imajo živali lepo pisano obleko le o času svatbe, in tedaj se samci in samice gizdavo šopirijo, po dovršenej svatbi je pa zopet pohlevnejše vsakdanje oblačilo dobro.

Zemeljski potresi.

Spisal J. Jesenko.

(Dalje.)

XIX.

Razmera mej potresi in časom.

Ker so se zadnjih 50 let tako zeló pečali s temi prirodnimi pojavi, natanko jih opazovali in tudi poročila o njih iz minulih stoletij pridno nabirali, skušali so tudi rešiti vprašanje, ali je kaka zveza mej potresi in časom, o katerem se dogájajo. Mej potresi in posamnimi deli dneva (posamnimi urami, svitlim dnevom in nočjo) gotovo ni nobene zveze, kajti potresi se dogájajo sedaj po dnevi, sedaj pa po noči, sedaj pred poludne, sedaj pa po poludne, sedaj pred polunočjo, sedaj pa po polunoči. —

Ker se potresi dogájajo sedaj ta, sedaj oni mesec, sedaj o polnej luni, sedaj o prvem ali zadnjem krajci, zlasti pa ker nekateri potresi trpe več mesecev, celó več let po vrsti, sklepali bi lehko, da tudi mej njimi in posamnimi meseci in luninimi izpremembami ni nikake zveze. A uže od nekdaj se je ustanovila vera, da se nekatere letne čase potresi bolj pogostoma ponavljajo kot drugikrat. Tej veri so pritegnile novejše preiskave. Starodavni Rimljani so blizu dolgo mislili, da so potresi po leti bolj pogostoma kakor po zimi, kajti Seneka omenja kot nekaj posebnega, da je neki potres za njega po zimi pokončal Kampanijo ter dostavlja, da se po besedah prednikov po zimi zemlja ni potresala. Nasprotno je učil grški prirodoznanec Aristotel; po njem se zemlja spomladi in jeseni potresa bolj gostoma kakor po zimi in po leti. Po Humboldtu se v Južnej Ameriki najbolj bojé potresov o deževnej dobi ali tudi o dobi jednakih nočij; jednako tudi po otocih Molukih v Vzhodnjej Indiji in po Antiljih v Srednjej Ameriki. Isto poročata Smyth in Hoffman o potresih v Siciliji. Pozneje sta se s primerami mej potresi in posamnimi meseci in letnimi časi najbolj pečala Hoff in Peter Merian. Vse te preiskave pa je prekosil Aleksej Perrey iz Dijona. Na podlagi teh trudapolnih preiskav in primer je deloval R. Falb, a za svojo teorijo je nabral tudi premnogo gradiva

iz zadnjih desetletij ter je po svoje razvrstil. Samostalno je to stvar preiskaval Volger.

Dosedanje preiskave so pokazale, da se večina pokrajin najbolj pogostoma potresa jeseni in po zimi, bolj redkoma pa spomladi in poleti. Pri tej razdelitvi obseza spomlad mesece: marcij, april in maj; poletje: junij, julij in avgust itd. Tudi je treba pomniti, da se iz minulih vekov lehko porabijo le ona poročila, ki ne zaznamenujejo samo leta, ampak tudi mesec, v katerem se je potres godil. A Perrey je od začetka 4. (306 po Kr.) do 18. stoletja nabral natančna poročila o 728. potresih ter te po letnih časih razdelil tako-le:

spomladi jih je bilo 182
poleti „ „ „ 150
jeseni „ „ „ 172
po zimi pa „ „ „ 238.

Volger jih je sestavil drugo, dosta večjo vrsto ter jih mej letne čase razdelil tako, da jih pride na spomlad 313, na poletje 141, na jesen 313, na zimo pa 461. Prirodoznanski zemljepis (izdala Matica Slov.) kaže str. 92. jednak pregled in drugo obširno primero mej potresi in letnimi časi. Tu sem naj postavljam po Perreyevih preiskavah jednak pregled potresov po posamnih potresnih pokrajinah in letnih časih.

Potresna pokrajina	spomladi	poleti	jeseni	po zimi	skupaj
Južna Evropa (1801—1846)	206	207	224	277	914
Francija	150	123	158	227	658
Porodanje	37	29	46	70	182
Savojska	262	226	219	277	984
Porečje Rena	117	95	130	187	529
Skandinavija	50	40	54	70	214
Skupaj	822	720	831	1108	3481

Če razmišljamo veliko množino razvrščenih potresov, pač ne bodemo ugovarjali, da se le slučajno tako razdeljujejo mej posamne letne čase. Ker pravih razlogov za to razmerje še ne poznamo, dvojili so drugi o tem ter poudarjali, da je ono razmerje brez posebnega pomena. Tem menj se smemo opirati na nje, ker potresi razvrščeni po posamnih mesecih in pa posamnih mestih in krajih nikakor

ne potrjujejo onega razmerja ali je vsaj zeló predrugačujejo. Tudi je pri tem razvrščenji jako važno ono vprašanje, kaj je jeden sam potres, in kateri sunki naj se zjedinijo za jednega samega? Tudi se po Perreyevih preiskavah pri potresih istega kraja v različnih stoletjih ne ponavlja pravilno njih maximum in minimum, ampak kaj zelo omahuje ter se sem ter tjà premika. Če pa potrese raznih krajev seštejemo, pokaže se zelo jednako število za različne letne čase, kajti po nekaterih pokrajinah jih je ravno po leti ali jeseni največ; tako se po Antiljih zemlja jeseni največkrat potresa, po Pirenejih pa poleti. V Italiji je bilo izmej 463 (1801—1843) 233 potresov spomladi in poleti, in le 230 jeseni in po zimi; izmej 389 v 18. stoletji opazovanih pa jih je bilo 190 spomladi in poleti, 199 jeseni in po zimi. Leta 1845. so po Evropi opazovali 50 potresov, ki so se po Perreyi skoro jednako razvrstili mej štiri letne čase (Compt. rend. 22. 1846).

Volger je razdelil Švico v kaj male potresne pokrajine ter je potrese razvrstil po mesecih in letnih časih. In pokazala se je še večja nepravilnost o dogájanji potresov v letnih časih in posamnih mesecih. Po vsem tem bi moral sem postaviti zgodovinski pregled Zagrebških potresov, ki ga je prijavil profesor Kišpatić. Res da pri nekaterih ni pristavil meseca ni dne, kedaj so ga čutili (najbrž je izvirno njegovo poročilo o tem molčalo), a pri velikej večini je določil natanko čas. Potresi so se ponavljali v različnih mesecih in letnih časih. Najsilovitejša potresa sta bila l. 1502. in 1880. O zadnjem se vsak čitatelj še spomina iz žalostnih poročil slovenskih listov. Jednako močen in poguben je bil prvi; podrl je bil skoro vse hiše gornjega mesta Zagreba ali jih vsaj močno poškodoval ter podrl zvonik cerkvi sv. Marka. Dogodil se je 26. marcija, t. j. spomladi; letošnji se je dogodil 9. novembra t. j. jeseni. Ista nepravilnost bi se pokazala, ko bi vse Zagrebške potrese razvrstili po mesecih in letnih časih. Kakšno leto so se dogájali le o spomladnih in poletnih mesecih, kako leto pa o jesenskih in zimskih. Zadnje očitno pričuje, da se z ozirom na čas potresi po malih pokrajinah ali posamnih mestih ponavljajo silno neredno, vsaj tako, da jim doslej ni bilo mogoče zaslediti pravila. Konci te razprave bodemo pregledali razne teorije o zemeljskih potresih ter bodemo pri tej priliki znova izpregovorili o zasledovanej razmeri mej tresenjem zemeljske skorje in letnimi časi.

XX.
Koliko škode storé potresi?

Učinki močnih zemeljskih potresov so silno različni. Najstrahovitejši so v velikih mestih in mnogoljudnih trgih in selih, drugodi le malo časa govoré o njih. Zelo močni potresi pa ljudnate kraje huje zadevajo kot katera koli druga nesreča, ker jih nikakor ne svaré, ampak popolnoma nepripravljene pokončajo v malo trenutkih. Porušijo hiše, da se ne ve, kje so stale, ter h kratu pogubé tisoč in tisoč ljudij. Taki hudi potresi so pogostoma razsajali po prednjej Aziji, najhuje pa po Siriji. Tako je 17. leta po Kr. hud potres po noči porušil 13 mest in pobil mnogo tisoč ljudij. Še hujši je bil za cara Justinijana Velikega. Leta 526. je pokončal razna mesta ob Orontu, zlasti bogato Antijohijo ter pokončal 200.000 ljudij. Mej poznejšimi hudimi potresi se zopet odlikuje potres leta 1759., katerega prvi sunek je razdrobil Antijohijo, Balbek, Sajid, Nazaret itd. ter pobil nad 30.000 ljudij. Po noči 13. avgusta 1822. je potres v 10 do 12 trenutkih pokončal razna mesta, trge, sela in posamne hiše v pašaliku Alepskem, pobil nad 20.000 ljudij, še več jih pa poškodoval. Leta 1872. je bila Antijohija zopet razrušena.

Jednako pogubni so bili razni potresi v Južnej in Srednjej Ameriki. Leta 1746. je hud potres razrušil Limo, katero mesto je potres 11krat pokončal od 16. stoletja sem; končanih je bilo mnogo ljudij, Callao pa je poplavilo morje ter požrlo skoro 4000 prebivalcev (le 200 jih je ušlo). Leta 1766. je strahovito razsajal po Novej Andaluziji. Najhujši potres v Južnej Ameriki je bil na Peruvanskem leta 1797. Pokončal je razna mesta in selišča ter pobil 160.000 ljudij. Na Čilskem sta bila najhujša potresa leta 1730. in 1822. V Srednjej Ameriki je bil zeló poguben potres na Jamajki leta 1692., ki je porušil primorsko glavno mesto, razburjeno morje je je pa poplavilo. Leta 1873. (19. aprila) pa je razrušil s. Salvador ter 70.000 prebivalcem napravil neizrekljivo veliko škode. — V Evropi so doslej potresi najhuje razsajali po Siciliji, Kalabriji, Portugalskem in Grškem. V Peloponezu je zlasti po Lakoniji leta 464. pr. Kr. razsajal hud potres, ki je po raznih poročilih starodavnih pisateljev podrl Sparto in pobil nad 20.000 ljudij. Tudi Ahaja je imela obilo potresov; najmočnejši je bil leta 373. pr. Kr., ki je po noči pokončal dve mesti ob Korintskem zalivu: mesto Helike se je z vsemi prebivalci zdrsnilo v

morje, bližnja Bura pa se je pogreznila v velikansko razpoko ter poginila. Kako je bil pokončan Epidavrus v Dalmaciji, pozneje pa starejši Dobrovnik, omenili smo uže. Bolj pogubni so bili potresi v Južnej Italiji. Leta 1693. je hud potres na Siciliji v petih trenutkih porušil 50 raznih krajev in mest (mej temi tudi Katanijo) ter pobil 60.000 ljudij. Še hujši je bil potres v Kalabriji in severovzhodnem konci Sicilije leta 1783., ki je popolnoma podrl mnogo mest in selišč ter pokončal nad 100.000 ljudij. Na Portugalskem je bil zeló poguben samo potres od leta 1755., ki je pokončal Lizbono ter pobil nad 30.000 ljudij.

Na meseci.

Spisal Ivan Šubic.

(Konec.)

daj, ko poznamo nekoliko površje mesečevo, pojdi z menoj, dragi bralec, in obiščiva to velikansko puščavo — se ve, le v duhu, telesno ne gre lahko, kakor smo čuli v začetku. Izbrala si bodeva najlepši kraj za pristajališče, kjer bodeva videla največ novih in neznanih prikaznij — morebiti sredi meseca, na polutniku. Stopiva tedaj gori sredi noči — takrat bodeva gledala zvezdnato nebo v vsem njegovem krasu. Treba se je skrbno zaviti, kajti preteklo je uže čez poldrugo sto ur po zatonu solnca in ohladilo se je do dobrega. Noč je neizrečeno svitla v primeri z zemeljsko nočjo — in temu je vir velikanska rudečkasta krogla, ki visi ravno nad nama, v temenišči. Ta čarobna zvezda je v premeru skoro štirikrat širša, kakor se na zemlji vidi mesec in njena luč je pač 14krat močnejša, kakor ona naše sopremičnice — ta zvezda je naša zemlja! Povrača tedaj mesecu obilno njegovo zvestobo in mu daje bogate obresti; kaže mu tudi v teku 29 dnij jednake faze, kakor on nam. Sedaj, o polunoči, je v stadiji „polne zemlje“, proti jutru, čez 7 naših dnij, pa bode v „zadnjem krajci“. O poludne se mu predstavlja kot „mlada zemlja“, potem zopet „gori jemlje“ ter stopi na večer v „prvi krajec“. Pač je to nepopisno lep prizor, ko se menjuje v teku jednega ondotnega dneva lice tega ogromnega mesečevega meseca! In ta čudovita svetilnica ne izhaja in ne

zahaja, ampak kakor večna luč je obešena in pribita vedno na istem kraji obnebja, noč in dan. Solnce in druge zvezde prihajajo in izginjajo za obzorjem vsakih 354 ur — le jedna, najlepša zvezda ostane vedno na svojem prestolu, ona kraljuje tam vse večne čase!

Pa le proti nam obrnena plat mesečeva uživa rajsko to krasoto, na drugej polukrogli je ne vidijo nikdar. Tam so noči vedno temne in le nebrojne male zvezde migljajo doli na tiste nepoznane kraje in razsvitljajo nekoliko vsaj črno temo. Ono čarobno zemljo, ki sije drugej polovici v nepopisnej milobi uže stoletje za stoletjem, nepremenljivo in zvesto, poznajo prebivalci (— če jih je sploh kaj! —) nevidne mesečeve polukrogle le iz pravljic in gotovo romajo v celih tolpah na one daljne zavidane kraje, da gledajo zaželjena čuda. In marsikdo poreče potem: Sedaj pa rad umrjem, ko so moje trudne oči videle sanje mladih dnij! . . . .

Ozriva se še jedenkrat na našo zemljo, ki lije tako svitle žarke na mesečevo površje in poglejva jej malo bolj kritično v jasni obraz. Kmalu opaziva tudi na njej mnogo lis — to so morje in svetovni deli! Razločila bodeva svitlo maso starih kontinentov, oblito od temne partije, od morja. Objekte v obsegu na pr. Korzike, ki so obdani od zelo drugačnega obližja, moreva spoznavati brez truda. Slovensko domovino bi na zapadnej strani, kjer jo objemajo in poljubujejo valovi jadranskega morja, natanko obmejila, a drugod, kjer jo obdajajo dežele, našla bi težko njen očrt — no, pa saj to še na zemlji ni lahko!

Velika mesta, kakor London in Pariz, kazala bi se nama v podobi male pičice, drugih del človeške roke pa bi ne spoznala več. Le izvrsten daljnogled bi nama odkril nekatere izpremembe, ki jih prouzročujejo naše iznajdbe na zemeljnej skorji, a razločevati bi jih tudi ne mogla.

Letni časi pa gotovo zelo izpreminjajo površje. Mesečani bi lahko videli, kako nam polje in log obeleva in ozeleneva leto za letom, rod za rodom!

Ker se zemlja obrne v 24 urah okrog svoje osi, podaje mesecu vedno novo lice v tem času. Stari deli sveta izginjajo počasi iz njenega kroga in v malo urah se jame kazati Amerika strmečim očem in otoci tihega morja priplujejo na vidno stran. Le časih se ne ponavljajo v teku 24 ur te prikazni — tedaj namreč, ko zavijejo črni oblaki in megle kak del zemlje v neprozoren plašč.

Kako krasen in vesten časomer je tedaj zemlja Mesečanom v njihovih dolgih dnevih in nočeh! Večje dele časa kaže jim s svojimi fazami, podrazdelbe pa jim daje njeno vrtenje okolo osi. In ta ura nikdar ne obstane, ne prekasneva in ne prehiteva — temveč tisoč let kaže jim uže pravi čas in ga bode kazala — dokler ne izgine mej svetovnimi telesi!

Sedaj se pa začenja jutro. A nikakeršen mrak, nikaka zarja ga ne oznanja — saj ni zraka in kje bi se tedaj vzela! V tem trenutku je še črna noč — kar se zasveti tam na obzorji in preživi žarki vsujejo se čez vrhove gorá; doline pa so zavite še vedno v gosto temo. Solnce se vzdiguje počasi in počasi raste množica razsvitljenih krajev. Stoprav čez 68 minut prijadra cela solnčna krogla izza obzorja. A to je dobro za naju: ko bi se pokazalo solnce v naglici, pokončala bi ta nagla izprememba nama vid, kajti za hudo nočjo prišla bi brez prehoda nestrpljiva svitloba. Nedostatek atmosfere ne dovoljuje nobenega mraka, nobene počasne menjave mej nočjo in dnevom, kakor smo jo navajeni na zemlji.

Ko sva se nekoliko sprijaznila s to bliščečo svitlobo — ki se nama še bolj neznosna zdi v primeri s črno senco, ki zavija osojne plati gorá in razkosanega klečevja, pojdiva na bližnji hrib, da bodeva imela večji razgled. Tam hočeva prav v brezdeljici opazovati površje, in se veseliti krasnih podob, ki se nama bodo pač odprle pred očmi. Pot ne bode trda in če tudi nisi strasten hribolazec, naj te nikar ne skrbi. Teža je namreč na meseci šestkrat manjša, kakor na zemlji in zato bodeva tehtala komaj 10 kilogramov; ta malenkost pa se uže vleče in nese tudi navpik v goro. Kjer nama bode steza pošla, bodeva pa malo poplezala in poskočila sè skale na skalo, pa bodeva kmalu na vrhu. Kakih 7—10 metrov visoko se pognati, ne bodo delalo najmanjše preglavice, stalo bo toliko truda, kakor na zemlji skočiti na mizo v sobi!

Ta čuda dela jedino le zmanjšana teža na meseci. Tedaj sva na vrhu! A kak razgled, kako grozovita divja panorama se odpira pred strmečimi očmi! Samo golo skalovje štrli proti nebu v vseh mogočih fantastičnih podobah in kopah, podobno žvepljenemu zlitku. Vse površje je razdejano, razkosano, raztrgano. Nikjer ni nobene gladke ravnine, povsod le brazde, hrapotine in strmo pečevje in robovje.

Solnce obseva z nepopisnim bleskom te nage stene in grebene, te povzdignene in prevrnene stolpe, te čudne škrbine, a le na jednej

strani; na drugej pa jih krije črna tenja in povsod se kaže le razžaljiv skok mej svitlobo in temo, povsod le razžaljivi, v oko bodoči kontrasti!

Tistega srednjega tona, tistega čarobnega in milega somraka, ki tako nepopisno ugaja našim očem na zemlji in našemu ukusu, tu nikjer ne nahajamo. Zastonj ti išče oko miru in počitka po tej groblji, zastonj prijaznih prizorov in utrujen se obrneš proti nebu, da te odškoduje vedno modro nebo za te čudne neljube kraje. A kako si se zmotil! Nebo, ki se razprostira nad nama, ni ono sinje nebo, ki ga poznava z naše zemlje — to je črn obok, na katerem plava solnce in brlé zraven njega nebrojne zvezde. Zrak daje našemu nebu njegovo lepo modro barvo, a ker ga mesec néma, obdaje ga jedino brezbarvano vsemirje, obdaje ga črno ozadje! In tega žalostnega prta ne zakrijejo nikdar prijazni oblaki in mu ne vzamejo dolgočasne, obupne jednoličnosti, saj ni vode in iz česa bi megle nastale!

Obrniva se zopet na površje, a na drugo stran, proti kotlu naše gore. Tu zopet ni nič menj divij razgled, oko se ne bode počílo. Neizmerni propad zijá pred teboj, in še le kakih 2000—5000 metrov globoko doli se začenja kotlova ravnina. Prepad je temán, ker ga ne obséva nikdar solnce. Večna noč kraljuje za marsikako ogromno strmino v osojah. Nikdar se solnce ne vzdigne v take visočine, da bi zašli njegovi žarki tjà doli v te divje propade. Vrhovom se pa godí bolje, ti se kopljejo po 14 naših dnij v vednem solnci! Na tečajih se nahajajo celó gore tako visoke, da jih solnce nikdar ne zapusti, odkar so se vzdignili njihovi vrhunci po konci!

Zaradi dolgih dnij se skalnato površje na meseci pač silno ogreva. Pravijo, da proti večeru pripeka gori vročina, ki seza do 200° C., tedaj dvakrat hujša, kakor jo ima vrela voda!

Kamor se oko ozre, povsod je le neznanska pustinja, povsod grobna podrtija — živa podoba ohlajenej žlindri, ki teče iz naših plavžev — samo da so njene nepravilne čudne odrtine in škrbine tisočerno povekšane, veličastno divje in grozovito nakopičene ter zopet podrte . . . .

In najžalostneje je to, da je vse pečevje notri do obzorja popolnoma golo. Nikjer ni temnih gozdov in zelenih travnikov: nikjer ni cvetočega polja in košatega drevja, mej katerim bi se svetila domovja kakih bitij, nikjer ni srebernih rek in njih šumenja, povsod je le nago kamenje — tihi grob!

Tako je tedaj na meseci. Ta poetični drug naše zemlje je v istini strašno prozaičen starec, podoben velikanskej skalnatej in goratej

puščavi, néma groblja ter sijajen vzgled onemoglosti, zapuščenosti in starosti, ki čaka tudi one daljne „večne“ svetove in jih naposled objame!

Z veseljem bodeva zapustila mesec in stopila na staro našo zemljo, ta rajski vrt s svojim modrim nebom, rumeno zarjo in mnogobojno mavrico; s svojim zelenjem in žuborečimi studenci, ki hité mimo belih koč in stanišč onih stvarij, ki se tako ponosno nazivljajo gospodarje sveta — a vender so le mal, minljiv prah na njem!

Veséli se lepe zemlje, a to naj ti ne beli glave, da jadra jednakej zapuščenosti, jednakej fazi nasproti, kakeršno nam jo sedaj podaje mesec. Nad nami bode uže porastel mah in nad onimi, ki so nam ljubi in dragi; tudi od naših otrok in unukov uže zdavna, zdavna ne bode več sledu, ko bo zemlja še vedno v istem krasu, kakor zdaj. Bog zna, koliko tisoč let bode še izhajalo in zahajalo solnce in bodeta še planina in log obelevala in ozelenevala. Človek bode delal iznajdbe svojega uma pač še nepopisne čase dolgo ter užival njih sad; ljubil in sovražil se bode mej seboj, kakor sedaj, stavil bode „večne“ spomenike poznim potomcem, a vender bode prišel njegov čas in zginil bode z zemlje, ki ga je rodila. . . . Kako lepo pravi Goethe: „Natur — Sie verwandelt sich ewig und ist kein Moment Stillstehen in ihr. Für's Bleiben hat sie keinen Begriff und ihren Fluch hat sie an's Stillstehen gehängt. Sie ist fest, ihr Tritt ist gemessen, ihre Ausnahmen selten, ihre Gesetze unwandelbar.“

Temu je priča mesec, ki je uže zdavna prebil svoja otročja leta, svojo mladeniško dobo in moških let kreposti, a sedaj nosi nad to cvetočo zemljo z njenimi rodovi in njenim življenjem svoje starosti breme ter „o njih premišlja, ki so bili!“

A čeravno so ga učenjaki nevsmiljeno oplenili njegove poezije in mu pretehtali obličje in obisti, človek se še vedno sočutno ozira nanj in vedno mu je še priljubljen drug, ki mu polni kopernečo dušo z neznano, sladko harmonijo. In menda se tako godi tudi onemu, ki je pomagal s svojim preiskovanjem in s svojimi daljnogledi vzeti mesecu skrivnosten značaj in poezijo, v katera je bil poprej zavit, tiste trenutke, ko „odloži učenjaka“ in postane samo človek; tiste trenutke objame ga zopet poezija mesečne noči in po starej navadi potoži svoje srečne bolečine spremljevalcu naše zemlje, ki mu lije sladke čute v srce — to čudno človeško srce!

Viktor Eržén. †

Spisal Jos. Cimperman.

Mej nami, ki ljúbimo národ svoj,
Do zadnjega vzdíha si zvest bil sín,
In tožen na gròb prezgodnji tvoj
Pokladam to róžo v blag spomín!

V dan vseh vérnih duš t. l. na večér se je pomikala proti ljubljanskega pokopališča prostorom različnih pogrébcev vrsta, mej njimi tudi spoštovani domoljubi slovenski: spremljali so vsi do grôba Viktorja Ržéna, jurista in znanega pisatelja našega, ki je za sušíco umrl v Ljubljani pri svojem ljubljenem ôči 31. dné oktobra t. l.

Gospod, kateremu je bilo znano moje prisrčno občevanje s pokojnikom, mi je prosèč naročil, naj spišem o prijatelji primeren nekrolog za „Zvon". Evo ga, uréjenega, kolikor je môči stvoriti to v prvih hipih tóžnega čujstva o izgúbi dragega mi prijatelja!

Poródil se je Viktor Eržén 4. dné junija meseca 1857. l. na Razdrtem pri Ljubljani. Ko se mu pozneje rodítelji presélijo v Ljubljano, hodil je tú v ljudske šole, ter se dobro učíl. Gimnazijske studije pričel je v Kranji, nadaljeval v Ljubljani in završil v Reki, kder je dobro napravil tudi zrelostni izpít, kakor se čita v „svědočbi zrělosti" dné 21. julija meseca 1878. l. Iz Reke je šel na dunajsko univerzo, ker mu je bil zlasti pri srci „jus", in takó isto tri spričevala dunajske juridične fakultete ddo. 15. marcija, 18. oktobra in 7. novembra 1879. l. izjavljajo, da je napravil V. Eržén „mit sehr gutem Erfolge" kolokvije iz „Institutionen des römischen Rechtes", iz „Pandekten" in iz „Pandekten und Obligationenrecht".

Sam mi je pokojnik pravil, da se mu je godílo hujše, nego li v Reki, na Dunaji, kakor malo ne vsem slovenskim dijakom, kateri némajo imovitih rodíteljev ali prijateljev in dobrih znancev, ki bi jih podpirali. Po mojih mislih je tudi Erženu tú vcepíla se kál njegovej ranej smrti, dasì je blagi mu oča storil zánj, kolikor se je dalo. —

Kar se dostaje Eržénovega pisateljevánja, prístoji mu res najprej le mesto v prelagáteljih slovenskih, a tú za svoja leta částno mesto. Njegovih prevodov, posebno v prozi, je lep broj, in raztreseni so po „Vrtci“, „Zori“, „Besedniki“, „Tovarši“, „Novicah“, „Slovenci“ in osobito po „Slov. Narodi“, kateremu je bil za Jurčičevega bolehanja celó nekoliko časa uredník, prej često korektor in vedno zvest sodelavec. Preložil je dalje „Slov. dram. društvu“ nekoliko iger, katere so največ uže natisnene v „Slovenskej Taliji“.*) Izdal je letos na svoje troške tudi delce „Zbírka štirih na slovenski jezik preložênih povestij“, katero je bil naznanil „Zvon“. (VII. št., 450. str.)

Snoví svojim prevodom je izbiral Eržén v hrvatščini, srbščini, italijanščini in nemščini, a v slovenščini mu je bila pravílo Levstikova slóvnica, kar svedoči posebno vsak poslednjejših njegovih spisov.

Najprvi spis Eržénov je najbrž „Črna maša“, natisnen v 12. št. „Vrtčevej“ 1874. l., poslednji „Mati Alfonza“, objavljen v 147. štev. „Slov. Naroda“ t. l.

Jurčič je mnogokrat vzpodbujal Eržéna, naj spiše kaj „izvirnega“, vender jaz ne poznam znamenitejših izvirnih prozajičnih njegovih zdelkov, nego spis „Morje“, v Stritarjevega „Zvona“ 24. štev. 1876. l., in „Svetílniki ali majáki“, v „Vrtčevej“ 5. štev. tudi istega leta, a mej izvirnimi pesnimi so imenovati „O polnočí“, v 2. štev. „Zore“ 1876. l., „Staro in novo leto“, v 12. štev. „Besednikovej“

*) „Slovenskemu dramatičnemu društvu“ v Ljubljani poslovenil je Viktor Eržén te igre:

1876. „Pes in mačka“, veseloigra v jednem dejanji, prosto po francoskem. „Slovenska Talija“, 35. zvezek;

1878. „Igralka“, veseloigra v jednem dejanji po Fournieru. „Slovenska Talija“, 41. zvezek;

1881. „Štempihar mlajši“, gluma v jednem dejanji po Belliji. „Slovenska Talija“, 49. zvezek;

„Izbiralka“, veseloigra v treh dejanjih s petjem. Spisal Kosta Trifković. „Slovenska Talija“, 49. zvezek;

„Pol vina, pol vode“, veseloigra v jednem dejanji. Spisal Kosta Trifković;

„Dragocena ovrátnica“, veseloigra v jednem dejanji, po italijanskej „Il vezzo d' opali“;

„Zapírajte vrata“, šaloigra v jednem dejanji, italijanski spisal G. P. Cesenate.

Zadnje tri igre prinese „Slovenske Talije“ 50. zvezek. Ured.

1877. l., „Hitra proména", v „Slavjanskem almanahu" 1879. l. str. 254, (tudi sonet na konci knjige s podpisano črko „X" je njegov), in izmej nekaterih poskušenj, ki jih je ostavil v rokopisi, je posebnega spomina vredna za nežne misli in v njej izražene bratske ljubezni voljo pesen v distihih, ki jo je napísal pokojnik svojemu vrlemu bratu Franu v „album" 1877. l. in katero mi bodi dovoljeno tú spodaj prvič poslati mej ljúdi.

Eržén je bil blag, postréžen človek, vnet za vse lépo in vzvišeno, in iskren rodoljub. Očeta svojega je srčno spoštoval, ter mi često pripovedoval, kakó mu hoče biti podpora v starosti, a zvestó se je spominal tudi svoje drage matere, katera mu je bila umrla uže 1874. l.

Ker se osobito v nas Slovenih ima ceniti vsak pôšten in priden delavec, smé se rêči, da si je tudi pokojni Eržén s svojim delom zaslužil na našem slovstvenem polji hvaležen spomín. Lehka mu zemlja! *)

„Svojemu bratu Franu
pri
odhodu v pijonirsko šolo v Hainburgu.

Jedne sva mídva krví, rodíteljev jednih sinóva,
  Jedna priródina véz sveta združúje obá.
Brata jeden obá je oča odgájal v detínstvi,
  Prsim on tvojim, mojìm čujstvo ucépil moštvá.
Z matere jedne močmí obá sva krepíla življenje,
  Nama blagósti v srcé ona vsadíla je kál.
Prvi je njé glas učíl spoznavati véro in národ,
  Vnéla je zánja srcé z ognjem ljubezni zvesté.
Srečne živela sva dní v blaženstvi domačem brezskrbno,
  Zlati je dôbi tej ròk mnogo prenaglo prešèl!
Smrt z nemílo rokó uplénila nama rodíco,
  Vbogi siroti za njó sôlzna sva gledala v gròb.
Matere blage spomín, očetova skrb in dobrota
  Težki izgubi sta sléd kríla, a skríla nigdár.
Nežna priródina véz popolnem pobrátila bítji,
  Njima jednaka bolést, sreča je ista bilà.
Srce približal čas še bliže do bratskega srca,
  S trdne ljubezni vezjó zdrúžil je naji za vék.
Jedna je sreča obéh, in sléharno togo delíva,
  Mislij jedinih vsegdár bratski sta srci obé.
Smóter če tudi razlík ne móti jedínosti nama,
  Dušo imáva jednó naj si telesi sta dvé.
Dôkler živíva obá, ne lóči ji sila nobêna,
  Smrt neizprósna samó v večen zjedíni ji mír! —

V Ljubljani 1. dné septembra 1877. l.

Viktor Eržén."

---

*) Čul sem iz verjetnih ust, da so ukreníli nekateri blagi domoljubi postaviti na Erženov grob kamenit spomeník. Čast jim bodi! Pis.

Slovenski pesniki v tujih prevodih.

1.

Preširen in Jenko v Italijanih.

Spisal Simon Rutar.

Ne vem, če je Slovencem uže znano, da je jedna Preširnovih pesnij tudi na italijanski jezik prevedena. Dr. Jakob Chiudina, sedaj beležnik v Spljetu, dalmatinsk Hrvat, in učenemu svetu poznan izdavatelj zaderskega lista „Osservatore Dalmata", preložil je na italijanski jezik nad dvesto narodnih slovanskih pesnij in jih skupno izdal l. 1878. v Firenci v dveh zvezkih. V drugem zvezku ima tudi mali oddelek „Canti sloveni" in tu prinaša v prvej vrsti Preširnovo „Hčerin svet", ali ne imenuje vira, iz katerega je zajel to pesen. Glasi se pa ta prevod tako:

Il consiglio.

Ogni sera attende Nella,
E col suo vago favella
Finchè in cielo spunti il dì.
Ma lo seppe il genitore
Buon vegliardo ed uom d' onore,
E acramente l'amonì:
„Se imprudente tu sarai
E ogni notte passerai
Col tuo vago a favellar,
Farò cingere la corte
D'alte mura, ed alle porte
Farò un cane collocar:
E la vecchia Mazzurana
Come fida guardiana
Dormir teco farò ognor."
Ma Nellina, giovanetta
Sì svegliata e sì furbetta,
Rispondeva al genitor:
„Se crudel con me sarai,
Padre mio, nulla farai:
Alle mura io metterò
Una scala, e il fido cane
Ogni notte col mio pane
Facilmente accheterò;

E la vecchia Mazzurana
E già compra guardiana:
Ma se chete dell' ostel,
Padre mio, vuoi tu le porte,
Fa' che presto alla sua corte
Mi conduca il mio fedel!"

Razen tega krasnega prevoda iz Preširna podaje nam Chiudina pod naslovom „Canti sloveni" še štiri narodne pesni z naslovi „La libertà", „La povera Greca" (podobna „Majerci" v Korytku I. str. 103), „L' amore" in „Maria e gli Zingari". Iz katere zbirke, ali morda, od katere osobe je Chiudina dobil te pesni, nesem mogel zaslediti.

Chiudina je prevel tudi Jenkov slavni „Naprej" na str. 162. prvega zvezka svoje zbirke pod naslovom:

Avanti!

Canzone marziale slovena.

Avanti il vessilo di gloria si sventi
Sui campi di sangue guerriero cruenti!
Pel ben della patria diletta tuonar
Il nostro si senta moschetto fedel!

Coll' armi, dai prodi guerrieri brandite,
Il fulmin degli empi scagliam sulle vite,
I nostri diritti vogliam suggellar
Coi vili, che il nostro calpestano ostel.

Invano pregava la madre mia povera,
Invano sul collo cingeami la mano,
La sposa mia cara piangevami invano:
Fra noi ti rimani, mio dolce tesor!

Addio, cara madre, mia sposa adorabile,
Per madre diletta la patria mi sia,
La gloria per sposa carissima mia,
Il nostro sul campo appellami onor!

2.

Preširen in Levstik v Rusih.

Spisal Ivan Hribar.

Leta 1871. izdal je Nikolaj Vasiljevič Gerbelj v Petrogradu obširno slovansko hrestomatijo, v katerej so zastopani znamenitejši pesniški proizvodi vseh slovanskih narodov v deloma izvrstnih ruskih prevodih. S to knjigo imel je izdajatelj, kakor sam pravi v predgovoru, namen opozoriti ruske literarne kroge na slovanske literature,

katere so jim bile skoro popolnoma neznane, da-si imajo posamezni slovanski narodi pesnike — tu imenuje tudi našega Preširna — kateri se smelo morejo vzpored postavljati slavljenim in občudovanim pesnikom francoskim, nemškim in italijanskim.

Da bi bil izdajatelj bolje zadostil odbranemu si namenu, ter s hrestomatijo predočil ruskemu občinstvu smer, po katerej se ravna literatura vsakega posameznega slovanskega naroda, obrnil se je do literatov po slovanskem svetu ter jih vprašal svéta, katerih pesnikov naj omenja in katere pesniške proizvode njihove naj dá preložiti.

Po tej poti je res popolnoma dosegel svoj namen pri literaturi poljskej, českej in srbsko-hrvatskej; žal, da tega tudi o našej slovenskej ne morem trditi. Ne vem, kdo je bil tisti slovenski literat, do katerega se je N. V. Gerbelj obrnil za svet, a to je gotovo, da mož ni premislil, kako važen in imeniten je njegov odgovor o podjetji, katero je imelo podati popolno sliko našega pesništva in smer naše literature. Saj bi sicer vender ne bili prišli v hrestomatijo pesniški proizvodi mož, katerih pri nas nikdo resno pesnikom ne prišteva in pa najslabši proizvodi pesnikov, ki so sicer v resnici zaslužni za našo literaturo, in katerih ostali, v tej hrestomatiji ne omenjeni duševni proizvodi dišejo pravega pesniškega duha, a nájboljših naših pesnikov — n. pr. S. Jenka hrestomatija niti s kratko besedico ne omenja.

Hvaležni moramo pa izdajatelju biti vsakako uže zato, ker je rusko občinstvo seznanil z našim pesniškim prvakom Preširnom, katerega „Turjaško Rozamundo“ in „Slovo od mladosti“ je v prevodih M. Petrovskega priobčil. Kar se prevodov samih tiče, moram priznavati, da mi oni „Turjaške Rozamunde“ nikakor ni po godu; prelagatelj se je premalo zvesto ravnal po izvirniku, tako, da je vsa pesen komaj dobra senca Preširnove. Na nekaterih mestih zdi se mi prevod preokoren, na drugih celo preprost. Elegija „Slovo od mladosti“ preložena je mnogo bolje; videti je, da je prelagatelj pri njej bolje pazil na izvirnik, kajti misli izražene v posameznih vrsticah prevoda so tako rekoč skladne z onimi istih vrstic v izvirniku. A vender se sem ter tjà nahaja v njej kak prevulgaren izraz, katerega bi bilo prelagatelju lahko nadomestiti z drugim, ki bi se bil slovesnemu tonu vse pesni mnogo bolje prilegal.

Vse drugače pa je preložil N. Berg prekrasno Levstikovo pesnico „Dekle in ptica“. Čitajoč ta prevod, obžaloval sem, da tudi

Preširna ni prestavljal on. To je tisti lahki, neprisiljeni, igrajoči ton, po katerem se odlikujejo vse Levstikove pésni, a izmej vseh najbolje ravno imenovana. In kako lepo se to v ruskem jeziku čita! Človeku se zdi, da ima pred seboj žuborečega Zaporožca, kateri mu pripoveduje jedno tistih sladkodonečih, lahnih, prirodnih pesnic, katerih je polna ukrajinska narodna poezija.

Želeti bi bilo, da bi prelagatelj razveselil nas še s kakim prevodom iz naše literature; hvaležnega posla našel bi posebno iz poslednjih dvajsetih let; mnogo in hvaležnega ruskega čitateljstva, mislim, da bi tudi ne pogrešal.

Razstánek.

Obráčati na dvá očí,
To zdravo ní, to modro ní,
Iz téga se gorjé rodí.

Da tudi on, ki je izbrán,
Ne bode tebe klél solzán,
Umíčem jaz koráke v strán.

Prišèl sem zadnjič k vam zató —
Deklè, ne glédi me v okó!
Bog vé, če zópet né mokró?

Mokró si bodi, ali nè,
V srcé naj tebe tó ne žgè;
Molčé podàj rokó, deklè!

Molčé ti jo podajem jàz,
Topím se zadnjič v tvoj obràz —
In zdrava bodi večni čàs!

Rázpotnik.

Vazil Vereščagin.

V dunajskem umetniškem domu je do sedaj zapadnej Evropi malo znani ruski slikar Vereščagin iz Pariza razstavil veliko množino svojih slik, katere nam največ predstavljajo grozne epizode iz zadnje rusko-turške vojne ter nam zvesto slikajo mnoge čudovite dogodbe, katere je Vereščagin prebil o svojem bivanji

po raznih ruskih bojiščih od Balkana do Himalaja in o svojem potovanji od Atlantiškega morja do Velikega oceana. O teh slikah je navdušen in razburjen ves Dunaj. Na tisoče ljudij jih hodi gledat vsak dan in celó prebivalci daljnih dunajskih predmestij, ki se navadno ne brigajo mnogo za slikarsko umetnost, v celih tolpah prihajajo v umetniško poslopje, katero je po vseh prostorih napolnjeno samo z Vereščaginovimi slikami. Kažejo se slike tudi zvečer pri električnej luči. Vsi veliki dunajski listi pojó slavo Vereščaginu in dunajski umetniki odlikujejo ga na vse možne načine.

Zdi se nam, da mnogo te slave, s katero obsipajo Vereščagina Dunajčanje, izvira od tod, ker Vereščagin slika temno stran človeškega društva in osobito temno stran zadnje ruske vojne. A vender mora biti izreden genij, da se mu je vrhu tega posrečilo s svojimi slikami v jednem hipu osvojiti si vse dunajske umetnike ter razburiti ves Dunaj.

„Ljubljanskemu Zvonu“ prihajajo o Vereščaginovej razstavi ta poročila.

I.

Gospod Josip Vesel, slikarski pitomec na Dunajskej umetnostnej akademiji, piše nam to:

Mnogo je uže bilo na Dunaji razstav in raznovrstnih, a nobena ni bila tako obiskovana, kakor je sedaj ta. Niti k Makartovim izredno lepim slikam ni ljudstvo tako pritiskalo, o nobenem slikarji se ni toliko govorilo, kakor se sedaj o Vereščaginu. Kaj je uzrok temu? Njegove slike kažejo nam na prvi pogled, da imamo po vsem originalnega mojstra pred seboj. To ni niti navaden kolorit, niti navaden način slikanja. Vereščagin ne slika po navadnih estetičnih pravilih, kakor drugi slikarji. Bodi stvar še tako ostudna, neestetična, on jo slika tako, kakor jo je videl. In ravno s tem dela on največji utis na gledalce. Kaj bi bile njegove podobe iz zadnje rusko-turške vojne posebnega, ako bi bile tako slikane, kakor so druge, tako konvencijalno za salon? Vereščagin slika drugače, po svoje. On niti ne slavi svojega naroda, da bi morda menj padših Rusov naslikal, nego Turkov, kakor n. pr. slikajo Francozi in Nemci, niti ne išče efekta v grandijoznih skupinah in estetično lepih črtah. In kar je osobito: on néma skoro nobene podobe, kjer bi bil boj sam, divji ljuti boj efektno naslikan, nego nam kaže situacijo pred bojem, ali po boji — in vender tako velikansk grozen utis! — Kako on to doseza? Vereščagin slika samo to, kar je sam videl in prebil; prizore, ki so sami

na sebi strašni, brez strastnega divjega dejanja, vojskino gorje in revo, ki vzbuja usmiljenje in pretresa človeško srce. Po prirodi je narisal skice in jih izdelal tako mojstersko, kakor jih more samo tisti, ki je osobno trpel muke dolge vojske v hudej zimi, ki je sam videl neskončno revo in neznano gorje; bil je namreč sam častnik v ruskej armadi. S tako brutalno naravnostjo in tako drastično slika on najostudnejše rane in prizore, da človek meni v resnici vohati smrad mrliški, da vidi mokroto prelite krvi. In izraz v obrazih. bodi si mrtvih, ranjenih ali živih, to je narava sama, to je groza ljute vojne. Človek meni slišati stok ranjenih vojakov, krokotanje krokarjev, ki mesarijo človeška trupla.

Prilično hočem opisati le jedno podobo: „Skobeljev po bitki pri Šenovi v Šipki“. Mislite si globoko dolino v Balkanu. Debel sneg pokriva vso prirodo. Sivo nebo tožno pokriva vse, dokler seza oko. Na desnej razstreljen nasip turške šance. V rovu pred njo polno mrtvih in ranjenih Turkov, zraven njih in na ravnini polno padših Rusov. Tu leži jeden s prestreljeno glavo, zarit z obrazom v sneg, tam zopet ranjenec steza roke stokaje kvišku, vidi se, da se bori s smrtjo; tu ležita Turek in Rus jeden na drugem, kakor sta padla v besnem boji z bajonetom. Razteptani in s krvjo v obilici poškropljeni sneg dokazuje nam, kako besen, grozovit boj je pred kratkim razsajal na tem kraji. Na levej stoje ruski polki v dolgih vrstah, Skobeljev s štabom in vihrajočo zastavo dirja pred fronto, kapo v roki vihté in se zahvaljuje vojakom: „Hvala vam, bratje, hvala! Živel car! Živela domovina!“ Vojaki mečejo pokrivala kvišku, splošna navdušenst se bere na vseh obrazih. Zares velikansk, a tudi grozen prizor, tako naravno in neposredno slikan, da budi razne občutke: navdušenost nas obhaja in mrzlota nas pretresa pri takem pogledu.

Grozen je prizor, ko ruski pop blagoslavlja 1300 mrtvih Rusov, ki so padli pred trdnjavo Teliš. Na velikej ravnini ležé v dolgih vrstah jeden poleg drugega, goli in razmesarjeni; oblačno temnosivo nebo zakriva solnce, kakor bi ga bilo strah tega pogleda. S solznimi očmi moli pop mrtvaške molitve. Množica krokarjev se preletava po ravnini. „Strašno, nepopisljivo strašno!“ to je sodba vsakega, ki vidi Vereščaginove slike.

Obžalujem, da mi ni mogoče vseh podob opisati, ki so tako različne v prizorih; zastonj bi tudi bilo. Nobeden popis in bodisi še tako izvrsten, ne more napraviti takega utisa, kakor te podobe;

pogodil jo je Vereščagin, ako je resnica, kar se govori, da je imel tendenco s temi podobami delati za mir. Očitali so mu na Ruskem, da néma ljubezni do domovine, ker je tako grozno ilustroval rusko vojno, a po krivici! Vereščagin hoče v umetnosti doseči resnico, in to je dosegel. Carjevič, sedanji car, hotel mu je dati zanje velikansko vsoto, ko je videl v Parizu v njegovem atelieru te podobe, ker bal se je po pravici velikega utisa na ljudstvo in ostre kritike zadnje vojne, a Verščagin jih ni hotel za noben denar prodati in jih tudi sedaj neče; prepovedali so mu pa vender na Ruskem jih razstavljati. Ko so mu na Dunaji prigovarjali, naj zahteva večjo vstopnino, da ne bo preveč ljudij iz nižjih stanov k razstavi prihajalo, rekel je Vereščagin, da ravno to ga veseli, da je tudi priprostemu ljudstvu mogoče ogledati si razstavo.

Novine so pisale, da je tudi avstrijski vojni minister našim vojakom zaupno priporočal ne hoditi k tej razstavi!

Razen vojnih podob razstavil je Vereščagin tudi mnogo slik iz Azije. Poslopja, kraje in ljudske tipe iz Turkestana, Sprednje Indije, Kine in Kavkaza. Da so tudi te po vsem izvrstne, ni mi treba posebno omenjati, tako izvrstno karakterizovanih ljudskih tip še nisem videl. Najbolj zanimala me je slika, ki predočuje notranjost mošeje, v katerej stoji grob Tamerlana, slavnega tatarskega kana in pa potrêt ženske, ki ima pet mož, katere si je za drag denar kupila, kakor opazuje Vereščagin v katalogu. Tudi celo kolekcijo orožja, oblek, lišpa in orodja iz vseh krajev, kjer je potoval, razstavil je Vereščagin. Ni bilo kmalu tako zanimljive razstave, kakor je ta posebno v narodopisnem oziru, zato pa tudi vsak dan izda umetniška družba 4—8000 vstopnic, ob nedeljah še več. To najbolj govori za Vereščagina; on je ponos Rusov in dika slavjanske umetnosti. Da ga cenijo tudi umetniki, kaže nam to, da je njemu na čast dal Makart v svojem atelieru velik banket, pri katerem so bili zbrani najimenitnejši dunajski umetniki.

II.

Gospod Janko Rahnè nam piše: Ves umetniški dom napolnil je Vereščagin s svojimi slikami in po velikem Dunaji se govori po parketih in salonih, po kavarnah in šetališčih o tem ruskem umetniku. Časniki pa mu pojo slavo v dolgih feljtonih. Radovednost in vedoželjnost gnali sta i mene tjà. Ljudstva se je kar trlo. Dobro znamenje, mislil sem si, in nisem se varal. Veliko sem pričakoval, a našel še več.

Navadno razstavljajo na ogled umetniki po jedno sliko, sad večletnega truda. Vereščagin jih ima osem in osemdeset, ne jemaje v poštev brezbrojnih risanih črtic in obrazov. Zares, izredna plodovitost! Pa to se vé da ni najvažneje. Vprašati ne smemo, koliko slik nam podaje, ampak kakšnih. Če smo se uže zavzeli številu, čaka nas zdaj pravo strmenje. Znan dunajsk slikar je vzkliknil ugledavši jih: Noch nie da gewesen! In resnično, Vereščagin je elementaren in originalen umetnik. Učil se je se ve da mnogo pri Francozih, mnogo pri Nemcih, pa na njega podobah tega niti najbolj vešč kritik poznati ne more, kajti učil seje le, kako mu je uporabljati sredstva, učil se je le tehniki. On ne pristaje k nobenej „šoli“. Pripoveduje se o njem, da ga niso mogli nikdar prisiliti, da bi posnemal ali preslikaval kakšno sliko. Ne oziraje se na klasične mojstre prezira vsa stara pravila, hodi po svojih potih; vodi ga jedina priroda. Zato pa tudi njegovih slik ni treba študirati. Na prvi pogled razumeš vse, kajti to, kar vidiš, je sama, čista priroda. V Turgenjevljevih romanih ni nobenega ideala, ni je osobe, za katero bi se navduševati mogli. Vsi njegovi vojaki so pravi ljudje, kakor mi. To isto smemo trdíti o Vereščaginovih slikah. Njegove osobe so tako priproste, resnične in naravne; ničesa jim ni dodal, ničesa odvzel. Vereščagin je povsem realen naturalist.

Toliko v obče. Poglediino sedaj slike same. Naj te govore!

Preobširno bi bilo, ko bi hoteli pregledavati vse manjše slike iz Samarkanda, Turkestana, iz kirgiskih step in tam od Kitajskega zidú, preveč bi bilo uže samo naštevati vse tiste mošeje in indijske hrame božje, vse derviše in druge take svečenike. Veliko vredne so v etnografičnem oziru. Odlikujejo se po natančnosti, po sličnih in markantnih potezah in izvrstnej karakteristiki. Vereščagin je mojster v perspektivi, katero zna označevati brez posebne sence. „Mošejo velikega mogula Tamerlana“ naslikal je v svitlih barvah obsijano s solncem, tako da se skoro gledalcu blešči.

Najbolj nas zanimajo slike iz poslednje ruske in turške vojne. Vsem nam so še v živem spominu veliki dogodki minulih zadnjih let na balkanskem poluotoku. S kakšnim strahom smo čakali novic, kako pazno čitali poročila, katera nam je prinašal brzojav z Balkana, osobito s Šipke soteske. Poglejmo, kako je oslikal Vereščagin n. pr. oni lakonični brzojav generala Radeckega: „Na Šipki vse mirno“. Tri slike nam podaje pod tem naslovom. Prva podoba: Vojak na

straži: grozna burja in debel sneg. — Druga podoba: Stražnika zapuščajo moči, mraz ga je prevzel, glava mu je klonila na prsi in burja ga ovija s snežnim plaščem. — Tretja podoba: Sneg. Straže ni, samo nekaj sivega v snegu kaže kraj, kjer spi večno spanje vojak iz daljne Ruske. K tej sliki pravi Vereščagin v opomnji: Tako jih je poginilo na tisoče one dni, iz katerih je brzojav: Na Šipki vse mirno! —

Stopimo dalje. „Po boji". Prijetna ledina, naslonjena ob breg. V zgornjem delu nekoliko šatorov, kjer se obvezujejo ranjenci, sicer pa mož pri moži. Mirno in udano čakajo, da pride vrsta nanje, da se jim olajšajo bolečine. Tam v levem kotu sede i trije Turci. Vsi ranjeni. Obupno tišči jeden glavo z rokama, strašne bolečine mora trpeti. In tu na desnej strani stoji vojak obvezan z robcem preko brade; kri pa mu je udarila skozi obvezo in ves spodnji del obraza je v krvi; a očesi sta uprti na gledalca tako milo, tako proseče.....

„Humor na bojnem polji". Turški vojaci trgajo z mrtvih in ranjenih obleko in jo pomerjajo. Mal Turek, čokat, širocega, odurnega obraza si je ravno oblekel suknjo višjega ruskega častnika. Glej, kako gizdavo gleda po lepej suknji, po kolajnah in križcih, češ, ali se mi ne podá? Tovariši veseli bogatega plena režé in hrohotajo se mu v obraz.

Jako zanimljivo je pri tej sliki opazovati občinstvo. Vsakdo se pri prvem pogledu nanjo zasmeje, misleč si, da ima pred seboj veselo družbo turških vojakov pri toaleti. Ko pa spozna situacijo, ko ugleda ta mrtva trupla in to grozno početje, izpreleti ga mraz, mišice na obrazu, zategnenem na smeh, zastanejo, kakor bi trenil, oči pa izražajo strah in grozo. In tiho je po dvorani, sliši se samo jednolično brenčanje električne luči, pri katerej se ogledujejo podobe. Človeku je tako tesno pri srci! V daljavi se čujejo nežni glasovi harmónija in kakor hladna sapica boža melodijozen koral razburjena čutila. —

Piramida samih mrtvaških glav — „apoteoza vojne" — „ogleduh na zadnjej svojej poti", „turški lazaret v Plevni" itd. itd.

Dosti smo videli. Potrti smo in bolestni čuti nas navdajejo, ko stopamo navzdol po marmeljnatih stopnicah, In loti se nas misel: Ali pa sme umetnik tako delati z našimi čuti? Jeli to namen umetnosti? Kakor prava tragedija, mora tudi vsaka zares umetna slika, ali vsaj ideja, katero predstavlja, imeti nekaj vzvišenega, kar nam očisti naše čute in stori, da moremo s pravim, čistim veseljem gledati nanjo, pravi estetik Vischer. Katera je ta ideja v bojnih slikah

Vereščaginovih? Ali je to boj, katerega je napovedal ta umetnik tiranstvu in vojakom? Nam-li hoče pokazati, da se je tu prelivala bratovska kri, da toliko more samo trpeti brat za brata? Naj si je uže to ali ono, Vereščagin je umetnik, tem večji umetnik, ker je dokazal, da njega ne vežejo stara, tradicijonalna pravila, da ga ne veže akademična teorija, da ga ne veže v podrobnostih niti ne teorija do sedanje estetike, pa vender mu tega nihče ne more očitati in v greh šteti. Zakaj ne? Ne vém. Dokler nam tega ne pojasni Laokoon II., tolažimo se z Göthejem: Grau, theuerer Freund, ist alle Theorie! —

* * *

Vazilij Vereščagin se je porodil leta 1842. v novgorodskej guberniji. Oče mu je bil imovít posestnik. V Petrogradu pripravljal se je na državno službo, bil je v pomorskej šoli ter postal je ruski častnik, no veselje do slikarstva gnalo ga je na akademijo v Petrograd. Od 18. svojega leta je vedno na potovanji. Prepotoval je večkrat vso Evropo, osrednjo Azijo, Kitajsko, Kavkaz, Turško državo, Egipt in Indijo. Leta 1867. spremljal je ruski oficir generala Kaufmanna v Turkestan, a potem vrnil se v Pariz, kjer se naseli ter si sezida krasen atelier, največji na svetu. Tukaj slika, kar je prebil, videl in skusil na svetu. Sloveča slikarja Aleskander Bida in Gérôme, prejšna učitelja, sta mu i nadalje odkritosrčna prijatelja.

Kar napoči rusko-turška vojna. Vereščagin je mej prvimi tam, da bi videl na svoje oči krvavo vojsko. In tako so nastale one slike z bojišča, katere so ga povzdignile mej prve slikarje vsega svetá. —

Vazilij Vereščagin šteje torej zdaj 40 let. Postave je visoke in močne, rasti pravilne, prijazno lice mu obdaje dolga črna brada. Res, krasen mož! Po mišljenji je demokrat, po prepričanji Rus, ki ljubi in spoštuje svoj jezik. Napisi njegovim slikam so ruski, kar se Nemcem jako oblastno zdi. Tudi sploh slike z bojišča mogočno vplivajo na mišljenje prebivalstva avstrijske stolice. Povsod se govori samo o Vereščaginu.

Mi Slovani pa moremo z veseljem zabeleževati dan, ko je vstal spet jeden iz naše srede, velikan na duhu, kakeršnega némajo mogočni sosedje naši.

Grogov Matijče.

Podoba iz l— pogorja.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Povedal vam bodem nekako otročjo idilo, ter govoril o otroških srcih, in o trpljenji, katero je zasejala usoda tudi v taka srca. --

Spoznala sva se v zeló čudnem položaji. Nekdaj je bilo na farovškem vrtu drevje prav mogočno obrodilo, vejevje se je šibilo, in vsak trenutek so cepali rumeni sadovi na zeleno travo, kjer so se žoltosvitlo blesketali. Zobe smo brusili mi vaški otročaji! Ali gospod Andrej sezidal je bil okrog svojega vrta stebriče in mej stebriči je potegnil plot, katerega je z deskami umetno zabil. In hruške so padale in ležale po travi in osé in sršeni imeli so dobre dneve. Mi pa smo prežali na tej strani, tik ograde, in še čez njo si nismo upali plezati, ker ondu na vrhu štrleli so žeblji, ostri, obleki in človeškemu mesu nevarni.

Mimo tega vrta sem stopal, morda z namenom, da bi stopil tudi nanj, če bi priložnost ravno tako nanesla. Grogov Matijče pa je bil pri ogradi, pri tleh, izvohal trhleno desko in odtrgal jo je ter po umetnem tem prelazu zlezel na vrt. Ondu pa si je napolnil žepe. Ko se je po svojej novej poti hotel odmakniti, obtičal je v luknji, da ni mogel niti naprej, niti nazaj. Polni žepi mu niso dopuščali, da bi se bil preril na to stran, in roki ne, da bi se bil stisnil na vrt nazaj.

V tej pasti je tičal. Ali jaz sem stopal mimo. Po vrtu pa je meril jaderne korake hlapec Luka, in v roki je vihtel bič, s katerim je sicer pretepaval gospodovo živino. Vse je kazalo, da se bode moral Matijče seznati s koristnim tem orodjem.

„To me bo! to me bo!“ ječal je in debele kaplje so mu lile po lici.

V prijateljskej ljubezni sem mu prihitel na pomoč, uprl se v desko ter je odtrgal velik kos, da je Matijče kakor stržek švignil na to stran, v zlato prostost.

„Jaz ti bom pokazal krasti gospodove bruške!“ In Luka je strastno udaril z bičem, a zadel samo paž in desko trhleno. —

Od tedaj sva postala prijatelja.

*
* *

A postala sva zopet sovražnika. Gospod Andrej izbral si je bil mene in njega, da sva mu stregla pri svetej božjej službi. In kakor je hijerarhija cerkvena mnogobrojna, tako vlada stanovska razlika tudi pri ponižnih strežnikih, jeden je „prvi“; drugi pa „manjši“. In tist, ki je prvi, dobiva o Velikej noči toliko in toliko več, zvoni pred oltarjem, vliva gospodu na prste vina in vode, vihti mej oznanovanjem božje besede ponev, da oglje v njej živo ostane, ter ima sploh mnogo takih svoboščin. Matijče je bil prvi, a jaz manjši. Sovražil sem ga, in pozabila sva popolnoma iste rešitve iz pasti v plotu. Matijče je zvonil, a jaz sem klaverno gledal, kako je užival vso srečo važne svoje službe. —

Nekdaj sem vzel cerkvenim strežajem dobro znane steklene vrčke, v katerih se postavljata voda in vino pred oltar. In tistega z vinom sem izpil in vode nalil v njega.

Na koru se je raztezaval učitelj Štefan Deska, in trgal svoje grlo; Žganjarjeva Uršika pa mu je s suhim svojim glasom pritiskala, da se je čulo, kakor bi se zavrto kolo drgnilo ob kamen. Gospod Andrej je opravljal v zlatem plašči slovesno božjo službo. Svečniki na oltarji, kadilnica, svetilnica pred oltarjem, vse je bilo sreberno. Po svečah in tam gori okrog svetnikov bilo je vencev in umetnih šopkov, da je vse migljalo in se sukalo.

Prišlo je darovanje in Matijče je pozvonil, potem pa hotel postaviti na oltar pred gospoda Andreja tista dva vrčka z vinom in vodo, da bi si gospod nalil kelih. A ko prime vrčka, objela ga je zavest, da je voda v obeh. Povzdignil je jednega, povzdignil druzega proti luči, ali voda je bila v obeh. Ko pa je gospod Andrej hotel naliti kelih, vzdihnil je Matijče:

„Voda je v obeh!“ ter potem glasno zajokal.

Cerkovnik, ki je to opazil, tekel je urno v farovž po vina. Pobožna množica pa je strmela zaradi te zamude ter stiskale glave skupaj.

Po maši me je prijel gospod Andrej za roko, ter dejal prijazno:

„Pojdi! Pokazal ti bodem svoje stanovanje!“

V meni se je oživila sreča in delal sem si najboljše upe, da je prišel nasprotnik zavoljo denašnjega vedenja v nemilost, da bodem povišan na njegovo mesto in da mi bode podaril gospod oče kako „špičasto“ podobico, in Bog ve še kaj.

V sobo stopivši vzel je gospod Andrej v roko gosposk muhalnik, ki je imel z rudečimi pičicami opisano palčico. Z drugo roko si je položil moje telo čez tolsto svoje koleno, z muhalnikovo palčico pa pričel tleči, in tolkel je toliko časa, da sem pretakal debele solzé. Prenehavši je vprašal z najprijaznejšim glasom:

„Ali veš, čemu sem te?“

„„Ne vem!““ sem zatulil.

No, pa me je gospod Andrej zopet položil čez svoje koleno in zopet je pel muhalnika pisani držaj.

Ponehavši me je še jedenkrat vprašal:

„Ali veš, čemu sem te?“

„„Vem! kričal sem, zavoljo vode!““

„Da le veš! Sedaj pa odrini!“

Blagoslovljena naj ti bode roka, gospod Andrej! Časih imam še sedaj zavest, da bi bilo morda bolje, če bi se mi bila večkrat pela pesen — tvojega muhalnika!

* * *

Oba, jaz in Grogov Matijče, morala sva v mesto v šolo; oba hotela sva postati „gospoda“, oba dobila sva trojko v drugem razredu, ter presedela dve leti na njega klopeh. V tistem času zamenjala sva kmetsko kamižolo z gosposko suknjo. Meni urezal jo je Sarevčev Tonče tako robato, ter jo sešil tako nerodno, da se je videla, kakor bi bila zbita iz desk neukretnih.

V tistem trenutku ko sva oblekla gosposko suknjo, dobila sva pravico, da sva smela doma o počitnicah zahajati mej mašo na kor. To je bila stara, častitljiva pravica, in nikdar niso pomnili ljudje, da bi se bila kratila gosposko oblečenim učencem.

V tistih časih razbijal je Štefan Deska z debelimi svojimi pestmi po orgljah, Gabričev Tinče pa je s potnim obrazom ulekel mahove, da so stokali in škripali, kakor ost pri slabo namazanem kolesu.

Z Matijčetom sva zahajala mej mašo na kor, in tedaj hotela sva še oba postati duhovna, in večje sreče poznala nisva, kakor peti novo mašo. Ali to se je pozneje izpremenilo, kakor se na svetu marsikaj izpremeni.

Tedaj je bila Žganjarjeva Uršika uže tudi umrla: smrt jej je pokončala suho telo, ter jej zaprla ostro grlo. Štefan Deska bil je primoran, poiskati si druge pevke. In ker je imel, kakor vsak človek moškega spola, lastnost, da je imel rajši mlado žensko kot — staro, izbral si je mlado.

Manica Šetravova! Bog ti daj mir! Ali še sedaj te vidim, kaka si bila, in še sedaj mi bije glas tvoj na uho, ta drobno sladki glas, ki je predramil vsakega, če je hotel spati mej službo božjo.

Kadar je vstala, ter se k petju pripravljala, tedaj lomil je Deska dolge svoje prste z živo živahnostjo po „fagotih“ (pravili so, da bi jo bil rad vzel, a da ga ni hotela); Tinče pa je ulekel in ulekel, ker takrat ni smela poiti sapa v mehovih, kadar je pela Manica Šetravova. In vstala je, in Deska jo je žareče pogledal, in odprla je svoje oko, da se je kar zabliskalo; a potem je zopet povesila trepalnice in odprla je usta in dela roke okrog krasnih prsij in zapela je, da so njeni glasovi hipoma odmevali okrog zlatih svetnikov in svetih oltarjev.

Če vam povem, da tedaj še nisem vedel, čemu je ženska na svetu, mi to lahko verjamete! Ali uže tedaj sem imel lastnost, da mi je mlado žensko lice bolj dopadalo, kot velo, in uže tedaj sem rajši gledal v oko Šetravovej Manici, kot Kašpurjevej Agatulji, ki je gledala samo na jedno oko, in še na tisto grdó!

Nekdaj na koru prešinila me je misel, da bi bilo pač krasno, če bi bila Manica — moja sestra. Ali zvečer, ko sem se ulegel v posteljo, sem to stvar resno in na vse strani premišljeval, ter konečno bil prepričan, da mi drugega kazalo ne bode, in da jo bodem moral vzeti. Sram me je bilo nekoliko v črnej noči, in zatisnil sem oči. No, pa kaj bi bilo to takega, če jo vzamem! Malo velika je res, a jaz bodem tudi še rastel! In kaj je to oženjen biti! Stanuje se pod jedno streho, kakor stanujeta mati in oče. Otroci? otroci? — o teh pa res ne vem, če so v zakonu potrebni. Pa temu je lahko pomagati! Tedaj je Prodovska Maruša nekje v Veharjevih gozdovih kopala otroke ter jih prinašala v hišo. A jaz Manico vsejedno vzamem, samo Maruši se pa pove, da ni treba ničesar v hišo prinesti. Probatum! In dekletu sem mej vsako mašo gledal v jasno oko ter si mislil: saj postaneš tako moja žena!

Pa tudi Grogov Matijče je neprestano in vneto gledal v ravno isto oko! Srdil sem se, a dejal mu nisem ničesar, da ni šel pravit

materi in očetu. Okrog Šetravove hiše sva se vedno potikala, po travnikih, po vrtovih, in bila neizrečeno srečna, če sva jo videla. Nekdaj v nedeljo je slonela pri starej hruški za hišo; imela je bel predpasnik in okrog vrata svilnato ruto. Pri njej pa je stal Miha Kovarjev ter si dal z roko nekaj opraviti okrog njenega cvetočega lica. Stopala sva mimo s temnim pogledom in srdita. Potem sva se bistro izpogledala ter jaderno korakala po rebri navpik, kjer je imel Miha svojo kočico, in tik kočice plodunosen zelnik. V tistem zelniku pa je tedaj stala glava pri glavi. Potegnila sva ostre nožičke iz žepov in rezala glavo za glavo, ter jih izpuščala po rebri navzdol, na travnik, kjer se je pasla videmska drobnica. In ta je tist dan dobro živela. Miha pa naj pusti dekleta pri miru, če hoče svoj zelnik škode obvarovati! —

* * *

Napočili so zopet binkoštni prazniki. Matijče in jaz sva bila na potu proti domu. Skoro sva dospela do ovinka, kjer se zagleda domača vas, in domače cerkve vitki zvonik. Lepšega prizora ne poznam na božjem svetu! Še sedaj, kadar s srcem pregrešnim in ostarelim hodim domov, še sedaj sem na istem ovinku kakor otrok, in pretečene mladosti leta usiljujejo se mi v spomin. Pretekla so kakor voda, ki na istem mestu pod cesto mej skalovjem mimo šumi. Ta kraj se imenuje „v Kotu“. Okrog ceste in po robu navpik rastó smreke in drobnih senic in drugih pogozdnih ptic je tu selišče. Pod cesto in v vodi pa leže velikanske skale, ki so se odkrušile zgorej od roba, ter jih je časov sila treščila v brezno. Gad in druga lezečina ima tu svoja selišča. V strugi pa se peni voda mej skalovjem, ter napravlja potem globok tolmun. Kadar sije jasno solnce, ter je cesta mirna, plavajo po vršini mogočni, a lačni klini, v dnu pa se valé mrene in cele čede svitlih podluskov, ter se obračajo, okrog skal plazeč se, da se jim bliskajo in svetijo beli trebuhi. In kadar je prav tiho, tedaj pluskne izpod mogočne pečine sulec, velikan, ter si poišče tu ali tam žrtve, da se zbegana čeda razprši na vse strani. Mej skalovjem je voda močna, a ne globoka, v tolmunu pa temnozelena, da se le pri jasnem dnevu vidi pesek na dnu. Časih se je slekel kak pastirček ter zlezel mej nevarno to skalovje in voda mu je izpodnesla nogé ter ga zanesla v tolmun, da je utonil. Zategadelj bilo nam je strogo prepovedano, kopati se „v Kotu“. In ravno zategadelj kopali smo se ondu najrajši.

Tako sva se midva, hodeč na počitnice domov, vedno „v Kotu“ kopala, če je bilo vreme ugodno. Mej skalovjem sva se plazila, radostila se zraka domačih gor, domače doline, ter bila vsak trenutek v nevarnosti, da naju voda izpodnese in zanese v smrtnonosni tolmun.

Tako tudi isti dan. Slekla sva se, zlezla na široko skalo sredi reke ter si grela ude na gorkem solnci.

„Jaz ti bom nekaj povedal!“

In Matijče si je naslonil glavo na roko in s srcem kipečim zrl proti domačej vasi in proti očetnej hiši, ki je gledala izmej drevja na holmu.

„Kako je lepo doma! Kako lepo!“

„ „Kaj mi boš povedal?“ “

„Pa ne smeš nikomur povedati!“

„ „Nikomur!“ “

„Duhoven ne bom?“

„ „Zakaj ne?“ “

„Oženil se bom!“

„ „Oženil?“ “

„Pa nikomur ne pravi! S Šetravovo Manico!“

„ „Z Manico!“ “ vzdihnil sem. „ „In otroci?“ “

„Otroci?“ odgovoril je hladnokrvno, „saj ni, da bi jih morala Maruša v hišo nositi!“

Imel je ravno iste misli, kakor jaz. Tedaj pa so zapeli zvonovi žalostno-mrtvaško.

„Nekoga pokopujejo!“ dejal sem tiho. Na drugej strani privlekel je stari Podpečnar svojo kozo na pašo. Mož je bil gluh in močno je kričal, kadar je govoril. Menil je, da vsakdo tako slabo sliši kakor on.

„Pogreb je! pogreb!“ zatulil je.

„Kozé je imela in umrla je,“ rjul je na vse grlo. „Sedaj jo pokopujejo, Šetravovo Manico! Kozé je imela!“

Matijče je sedel ob robu. Hipoma se je stresel in takoj je ležal v vodi. Komaj sem se zavedel, tičal je uže sredi tolmuna in dvigal roki. Potem ga je požrla voda. Ko se je zopet umirila vršina, ležal je v dnu tik skale, mrtev, in ribe so prihajale ter radovedno plavale okrog rumenega trupla. —

Blagoslovljenje Mandelčevega spomenika v Karlovci.

Spisal prof. Jos. Podgoršek.

V nedeljo 13. novembra obavilo se je na dubovškem pokopališči blizu Karlovca blagoslovljenje lepega spomenika, kojega je nedavno slovenski narod postavil svojemu zaslužnemu pisatelju, pokojnemu profesorju Karlovške gimnazije, Valentinu Mandelcu, rojenemu v Kranji 16. februvarija 1837., umršemu v Karlovci 12. maja 1872. leta.

Ob dveh popoludne vrvelo je uže meščanstvo v Dubovac. Dubovac je predmestje Karlovško in leži proti zatočnej strani tik ceste, koja vodi iz Karlovca v Metliko.

Malo pred tretjo uro prišli so gimnazijalci s svojo zastavo, na čelu jim ravnatelj Bartulić s profesorskim zborom, kmalu za njimi pa in corpore gasilno društvo, kojega član je bil pokojnik, s svojim zapovednikom Roksandičem, in pevsko društvo „Zora“, kojega aktivni član je bil tudi pokojni Mandelc, s svojim predsednikom ravnateljem Trstenjakom. V tem se je bilo toliko ljudstva zbralo, da je bilo težko dobiti mesta blizu spomenika. Moramo reči, da so bili vsi stanovi zastopani; in kako ne bi, ako razmišljamo, da je bil Mandelc od vsakega Karlovčana, katerikoli je imel priložnost samo jedenkrat ž njim govoriti, visoko cenjen in spoštovan. Vsi meščani brez razlike stanu hvalijo njegovo čedno in ljubeznivo ponašanje. Nisem do zdaj še jednega človeka slišal, ki bi bil rekel: Mandelc je imel to ali ono slabo lastnost ali navado. Vsi pravijo: „Mandelc je bio fin čovjek, šteta za njega“.

Točno ob treh popoludne začne g. Gabrijel Mašek, duhovnik gasilnega društva, blagoslavljati spomenik. Blagoslovljenje trajalo je samo kakih pet trenutkov. Potem je zapelo pevsko društvo „Zora“, ginljivo nagrobno pesen. Na to izpregovori duhovni gospod nekoliko besed, v katerih posebno poudarja bratsko zlogo mej Slovenci in Hrvati. Ko g. Mašek svoj govor završi, prične govoriti g. gimnazijski profesor Mijo Vamberger, štajerski Slovenec, kojega govor v hrvatskem jeziku slove tako:

Velecienjeno občinstvo!

„Non omnis moriar".
Hor.

Što li nas je dovelo danas toli mnogobrojno i svečano na ovo polje mrtvih, gdje života ne ima, na ovo mjesto tiho, gdjeno se umoreni i težko obterećeni putnici zemaljski sklanjaju u mehki naručaj majčice zemlje na sladki pokoj, na vječni san? — Čemu li naši ružični vjenci ovdje, gdje je pod kosom nemile smrti jur mnogi ljudski povenuo cviet i strunuo u prah? — Čemu li ovdje suza u našem oku, gdje i srce sahne, koje suze radja? — Vjenci ovjenčati ćemo ovaj humak, pod kojim spava umni borac, a suzami posvetiti ćemo njegov spomenik — skršeni ovaj kamen-stup.

Borac rekoh, spava ovdje, ali borac, koji nije prolio ni kâpi krvi ljudske, ali mnogu kâp znoja u duševnom râdu, — borac, koji nije pogazio ni jednoga zlatnoga klasa, ali posijao mnogo zrnce za prosvjetu i napredak, — borac, koji je dobojevao najkrasniju pobjedu pobjedu duha nad materijom.

Tu pobjedu, koju će, dok bude svieta i vieka, pratiti slava, slava čista kao s neba pali snieg, čista ko lier, koji je na blagi cjelov jutarnjega sunca otvorio svoje grudi, — tu pobjedu slavimo danas mi u ovjenčanom pobjeditelju, pokojnom profesoru karlovačke gimnazije i slovenskom piscu — Valentinu Mandelcu.

Život njegov bijaše borba, ljuta borba od koljevke do groba. — 35 godina on je živio, ali za gasnuća svoga života mogao bi im on s Preširnom doviknuti: „Rodile ve ste cvetja meni malo!" — I doista — čovjeku, motrećemu njegov mukotrpan život, čini se, da su se svi demoni pakleni urotili, da obore ovoga apostola kulture i humanizma u prah. Sam pokojnik piše o sebi, da se čudi, što nije na polovici puta sustao i pograbio rif, da postane — kramar. Jad bo i bol izpreplitahu njegov život kano kakov obični grieh, od kojega ne bijaše dobio oprosta, do li u ovom grobu hladnom.

U Kranju, gdje je genij oborio baklju života izabranomu pjesniku slavjanske marseljeze i ljubljenomu prijatelju Mandelčevu — Simonu Jenku, — u Kranju, gdje je največi slovenski pjesnik Fran Preširen zapjevao svoju pjesmu labudnicu — rodio se je Valentin Mandelc 16. veljače 1837. Prvi elementarni razred svršio je u Ljubnom, a ostale u Kranju. God. 1847. stupio je u I. gimn. raz. u Ljubljani, gdje još nije svršio I. poljeće II. razreda, kad mu iznenada umre

otac. I od ovoga vremena, t. j. od 11. godine svoga života upravljao je Mandelc sam nejakom rukom krhku ladjicu svoga života, morem burnim i tmastim, jer

„Le redko upa solnce je sijalo,
Viharjev jeze so pogosto rjule.“

Ali neustrašivo i neumorno potiskivaše on svoju ladjicu napred. „Multa tulit fecitque puer sudavit et alsit“. — Znojio se je i trudio, borio i podnašao, ali mu duh smalaksao nije. Marljivo on je čitao na gimnaziji moderne klasike, žalibože bez vješte ruke voditeljice. Mjesto Schillera i Götheja dobio bi Kotzebua u ruke. Kako svagdje, bio ji on i ovdje sam svoj vodja i valjda mnogo bolji, nego li što bi mu drugi bili. Da je to istina, pokazuje jasno godina 1854/5., kadno bijaše Mandelc u VIII. gimn. raz. Tu bo se je uhvatilo s njim u kolo na složan literaran râd šest dvadesetgodišnjih, najplemenitijom vatrom buktećih mladića, kakvih još do danas biela Ljubljana vidila nije. Mliekom ovih mladića zadojen bje kašnje Janežičev „Glasnik“, ovi mladići bijahu uz Cegnara, Valjavca i Levstika glavni pokretači beletristične literature slovenske, pa su i sad još Stritar, Levstik, Erjavec i dr. njezini korifeji. Svake nedjelje poslje podne sastajala bi se ta makabejska braća u stanu Mandelčevu, gdje bi svaki svojim prijateljem glasno čitao, što bi kroz ćedan napisao. Iza toga pošli bi na šetnju na Rosice (Rosenbach, Ured.) ili u Šišku, k rodnoj kući prvoga slovenskoga pjesnika Vodnika.

Svršivši Mandelc gimnazijske nauke, odabra si učiteljsko zvanje zadaćom svoga života i odvažnim mladenačkim krilom mahnu on k ovomu cilju, premda ga bolest i siromaštvo kruto sapinjahu. I time držim, da je on naj jasnije zasvjedočio svoju idealnu plemenštinu, kako ju je izrazio Plato veleć, da onaj čovjek, u koga je božanska iskra, ne gleda, kako da udubno i dugo živi, več kako da najkoristnije živi za čovječanstvo. Koliko je borbe imao Mandelc i na sveučilištu, gdje je osim svojih nauka učio i taljanski, franceski i ruski, toga neću izticati, — samo ću to reći, da je on i ovdje stupao preko svih prepona, nepoganosti i gorkosti kano div preko pigmejskih glava svomu cilju u susriet; vruće bo je želio, da jedared postane učiteljem mladeži, a time dobrotvor čovječanstva i naroda, koji će toplim dahom etičkih ideja čuvati cviet mladeži pred harajućim mrazom egoizma, osobnih interesa, pohlepe i taštine.

God. 1859. izpuni mu se ta želja, kadno bijaše dekretovan u Varaždin. Tako eto usud htjede, da i on bude radnik „mostu za dvie bratske grane, da u slogi prava si obrane." — God. 1864. premješten bi na karlovačku gimnaziju, gdje je sedam godina i sedam mjeseci sdušno vršio svoje dužnosti, baveć se neumorno knjigom. Ali njegova neprestana životna borba bijaše zasijala sjeme smrti u njegovo tielo. Več počam od VII. gimn. raz. on je uvjek poboljevao, a god. 1871. podje po savjetu liečnikovu ćak u Napulj tražit si zdravlja, i vrati se — kako vele — zdrav, ali valjda samo prividno, jer kad je htio u ferijah iste godine putovati u Rusku, zateče ga — smrt 12. svibnja.

Takov bijaše život pod ovim humkom spavajućega borca. Ma nad njegovim prahom i ne stajao skršeni ovaj kamen - stup, koji danas čiste suze radostnice, iz dubine vruća srca izviruće posvećuju, — u srcu harna potomstva stajati će vječno trofeji njegove pobjede, njegovoga râda, koji nije bio ruševina, pustoš, bol, suza, smrt i robija milijuna, već sijanje onoga sjemena, iz kojega ima niknuti budućnost, dostojna čovječanstva.

Tvoj grob pako, mili pokojniče, neka nam bude ono sveto mjesto, koje će spajati ruke radilice za dogradnju „mosta za dvie bratske grane, da u slogi prava si obrane". — Vjekuj, neustrašivi borče u životu, — u duhu za tu ideju, za tu zadaću! — Bûdi duhove iz driemeža, da Ti jednom opet padne na grob vienac neumrle Slave! —

Na to prične govoriti g. Davorin Trstenjak, štajerski Slovenec, o njegovem književnem delovanji, o zaslugah za slovensko slovstvo in o zaslugah za pevsko društvo „Zora" in za gasilno društvo. Njegov govor glasi se v originalu tako-le:

Slavno občinstvo!

„Oj ti jesi, što si igda bio:
Svakim svojim činom vriedan, valjan,
I nikokvom ljagom neokaljan,

I sveudilj svome rodu mio,
I glasovit, dićan po njem, time
Na sve vieke u savezu s njime."

U ovih pjesničkih riečih zrcali se slava i plemenita duša slovenskoga pisca, a nam nezaboravnoga znanca i prijatelja, slavnoga i prerano umrvšega Valentina Mandelca. Što je bio neumrli Mandelc svomu slovenskomu narodu i što će mu ostati za sve viekove i vremena, to nam kaže slovenski narod sam ovim grobnim spomenikom,

spomenikom puna i uzvišena smisla, kaže nam, da je Valentin Mandelc skršen stup domovine, naroda svoga.

Gjekoji se ljudi ponose rado zvučnimi naslovi, velikimi časti i dostojanstvi, ali sve je to u idejalnom svietu blistajuća rosa, slična alemu, koje ne staje bez traga na prvom suncu, ne ima li uz to zasluga za domovinu i čovječanstvo. Sve časti, svi naslovi moraju ponići pred najuzvišenijom službom, kojom služimo domovini svetej i čovječanstvu. Ne ima častnijega imena i naslova, nego li je, kad te zahvalan narod zove stupom domovine svoje; ne ima trajnije i ljepše časti pod suncem, nego što je ona, kojom te može odlikovati narod, pa bio on još tako potlačen i tužan. Sve ostale časti, pa dolazile one s najveće visine, gube se i ginu u svjetlu rodoljublja i čovječnosti. Svi redovi i zlatna odlikovanja nisu to, što je spomenik, što ga diže zahvalan narod svojimi žuljevi na grobu svoga zaslužnoga sina.

Ne ima uzvišenije zadaće čovjeku, negoli je: težiti i pregnuti za istinom, ljubiti ljepotu, htjeti dobro, a činiti najbolje, te svu svoju snagu, sav svoj viek posvetiti narodu i čovječanstvu, pak širiti u puku, u gradjanstvu spasonosne i slobodne misli, sijati sjeme prosvjete, iz koje niče najuzvišenije stablo: zlatna sloboda. Valentin Mandelc shvatio je tu uzvišenu zadaću čovjeka, kao malo tko, on ju je i sjajno riesio. On bijaše velik idejalista, pak ga stiže i najidejalnije odlikovanje: vječna slava, ljubav i spomen naroda, kao i grada Karlovca, imenice pako pjevačkoga i gasilačkoga družtva.

Valentin Mandelc stekao si je to odlično priznanje i odlikovanje svoga naroda svojimi zaslugami, što ih ima za osnovu slovenske pripovjedne književnosti. On je napisao dvie krasne novele, prva zove se „Jela“, štampana 1858., a druga je ,,Ceptec“, štampana 1859. u Janežićevu ,,Glasniku“, čim se je ustanovila slovenska beletristika. ,,Jela“ je prva dulja slovenska novela. — Mandelc je najplodniji slovenski dramatički pisac, koji je poslovenio Götheova ,,Fausta“ I. dio. To djelo doduše još nije danas štampano, ali je svakako vrlo znamenito za slovensku književnost. Znajuć, da je francezka literatura finih veselih igrokaza najbogatija, najizvrstnija, prva na svietu, poslovenio je šestnaest najboljih i najfinijih veselih igrokaza od znamenitih pisaca francezkih. Mandelc je bio najbolji pisac podupiratelj slovenskomu ,,Dramatičnomu družtvu“ i njegovi se igrokazi najviše prikazuju u Sloveniji.

U rukopisu našlo se je po njegovoj smrti pet poslovenjenih pjesama od raznih pjesnika i neki kupleti. Osim toga pohrvatio je on prekrasno za naše pjevačko družtvo „Zoru“ jedanaest krasnih pjesama. Neke je tako priudesio i lokalizovao, da su tako rekuć kao izvori. (Te pohrvaćene pjesme jesu: 1. Odvjetnik; 2. Ko bjesnilo; 3. Miško; 4. Neboj se, dome moj; 5. U crne zemlje stavljaš se grob; 6. Slava budi Bogu; 7. Blagoslovi Bože; 8. Tim se cvietnim; 9. Oj mladi tamburaši; 10. Lovački sbor; 11. Hajd cielo družtvo.) Više je toga zamislio i nakanio izvorno pisati, ali zlokobna smrt nije mu dala.

Valentin Mandelc ima takodjer liepih zasluga za naše pjevačko i gasilačko družtvo. On je svojim odličnim primjerom pokazao, da daje svakomu rodoljubu dužnost ne samo zadovoljavati sviestno i točno svojoj zvaničnoj dužnosti, već da mu je i moralna dužnost i izvan svoga zvanja služiti obćemu dobru, žrtvovati se za bližnjega svoga, pridružiti se gradjanstvu, pa sokoliti i hrabriti mlitava, savjetovati nevještu. Zato je stajao u pjevačkom i gasilačkom družtvu našem ponosito uz priprosta, ali poštena i čestita gradjanina i obrtnika i toga se nije stidio nikod; jer je to častno i moralna dužnost odličniku i umuiku. Videći mnogi naši gradjani, kako se dični i odlični Mandelc vrsta u redove gasilaca, potaknu ih taj odličan primjer, te se osviestiše, uvidiše svoju čovječnu dužnust, pa stupiše i oni ponosno u družtvo. Gasilačko družtvo u prvom svom početku niti je znalo, niti je moglo znati, što mu je sve svrha i koji sve putevi vode do te svrhe. Ali umni Mandelc, znao je i tu gasilačkomu družtvu pomoći svojim umnim savjetom. Pa zato ga baš slavi sav Karlovac i blagoslivlje mu grob. Zato i mi kličemo od sve duše: Slava slavnomu slovenskomu književniku, ustanovitelju slovenske beletristike, a našemu nezaboravnomu drugu, bivšemu preodličnomu „Zorašu“ i gasiocu, slava Valentinu Mandelcu! —

Na zadnje je z velikim navdušenjem deklamoval osmošolec K a m i l o B l a g a j i ć svojo pesen, ki jo je v spomin pokojnemu Valentinu Mandelcu zložil. (Žal nam je, da zaradi tesnega prostora te krasne pesni ne moremo natisniti. Ured.)

Po končanih govorih je pevsko društvo še jedno pesen žalostinko zapelo, in s tem je bila slovesnost završena.

Krasne venec položili so ta dan na grob: profesorski zbor gimnazije, gimnazijalna mladež, pevsko društvo „Zora“, in gasilno društvo.

Od mnogih telegramov, koji so prispeli odboru za prosveto Mandelčevega spomenika; naj omenjamo te: od dr. Jan. Bleiweisa kot predsednika čitalnice ljubljanske, od uradnikov banke Slavije, od župana iz Kranja in od Dramatičnega društva v Ljubljani.

Bratje Hrvatje pa so pokazali ob tej priliki, da jim ni uzajemnost mej Slovenci i Hrvati samo prazna beseda.

Slava njim, ker so tako lepó zadnjo čast skazali našemu slovenskemu pisatelju.

Ivan Ž. V. Popovič,

slovénsk pisatelj.

Spisal Lovro Žváb.

(Konec.)

Popovič okraden po smrti.

Ako denemo na kritično véso, kar nam razni svedôki govoré o Popovičevih rokopisih, prisiljeni smo reči: ne verujemo, da bi vse bilo takisto, kakor se pripoveduje! Izvéstno je tega moža dovolj rokopisov ležalo zmétenih ter nedovršenih, imejočih le nabranega več ali menj gradíva, katero je bilo treba še prevéjati in v red spraviti, predno bi se bilo moglo natisnoti. O tem svedôči Jaquin ter z njim vred i Brink, učeni ravnatelj, ki je bil néke izmej njih potlej vêlel sam urediti in prepisati; isto kažó tudi Popovičeve priprave k slovenskemu slóvniku, katere sem jaz pregledal na tanko. Ali čitáje, da je Brink od samega Popoviča bil pred njega smrtjo vzprijél vse rokopise (seine sämmtlichen Manuscripte), majemo z glavó in vprašamo: kakó more to res biti? Mnoge je imel, kakor smo slišali, tudi Span, po rôdu Švab, ter Jaquin bil odnesel morda vse ali vsaj mnoge botanske, in Denisu je bil sam Popovič izročil jeden rokopis, ter i v Ljubljano sta bila zaletéla dva, katera sta napósled Vodníku rabíla! Na svojem mestu dokažemo, da je bilo to v Ljubljano prišlo po Marku Pohlinu. Zatorej se vidi jasno, da je Brink od Popoviča bil prejél samó obilo večíno, a nikakor ne vseh rokopisov, izvéstno vsaj nikdar ónih ne, katere je bil Popovič pred smrtjo dal Denisu in Jaquinu.

A kakó je, kar se dostaje Nemca Spana ter z njim Slovéna otca Marka? — Oba sta bila gospodarja Popovičevim rokopisom; ali nobena priča ne pripoveduje, da sta jih imela od samega Popoviča ter kedáj bila od njega vzprijéla. A preko tega je znano, da jih je Popovič razdajal prijateljem stóprav na smrti, in tudi je znano, kdo je od njega kaj dobil. Mej temi ljudmí ne čitamo ni Spanovega ni Markovega imena; za tega delj ménim, da so najprvo i tí rokopisi bili pod Brinkovim ključem.

Na umu je treba namreč imeti, da Brink tega, kar mu je bilo povérjeno v hraníło, kakor sam priznava, ní bil vsega nesel v ménjeni prostor, nego samó zvezek dodatkov in poprav h Gesnerjevemu slóvniku in še druge rokopise (nebst Anderem). Zakáj li molčí, katere in koliko rokopisov je bil tja nesel ter kám spravil ostale, in kateri so bili tí? A ne moremo se dvojiti, da je bil v nesrečno dvorano položil jako mnogo Popovičevih rokopisov, ker je po književnej zgodovíni velíka bila njega ostalína, kar se zdí po vse verjétno; kajti vémo, da se je vedno učíl in pisal. A po Brinkovem trudu je potlej izmej vse te ogromnosti v dežel prišla vender jedína knjiga „Versuch einer Vereinigung der Mundarten von Teutschland,“ *) in vrhu tega se je z njega rokama otélo samó še óno, kar je kesnéje kupila c. kr. dvorna knjižnica. Za tega delj razum ukazuje misliti, da jedíno to dvoje ní bilo zaprto v kléto dvorano, iz katere so izginoli rokopisi, da potem uže sledú ni tirú ní bilo za njimi (es war keine Spur mehr davon übrig), a v dvorani da je počivalo vse drugo, in bez dvojbe tudi slovénski spisi, o katerih menda le zató ní čuti nikder besedice, ker je Brink po vrhu ter v náglici iz težkega breména pregledal samó nekaj tacih rokopisov, katere je lehko razumel; slovénskih niti razuméti ní bil dóbelj, niti mu je bilo kaj do njih, ker so bili tuji.

Ubogi Popovič ní dobro pogódil, izbiráje prijatelje, katerim je na smrti povérjal svoje rokopise, da bi mu jih natisnoli! Denis ní poslal mej ljúdi niti vrstíce od vsega, kar mu je bilo v to naméro dano. Bog vé, zakaj ne? Morda stvarí še vender níso bile v pravem rédu. A prijatelj Brink? Nekaj lét ga ní bilo v dvorano, od koder je mej tem časom Popovičevo duševno blagó v nič puhtélo, kakor kafra! Jaz ne vérujem, da bi jedíni lekárnik bil vse pograbil, ako

*) Primeri „Ljublj. Zvona“ 301. in 500. stran.

je res kakóv lekárnik v ta kradèž bil zapleten; zdí se mi to le Brinkov izgovor! Zakáj ní povedal, kakó je bilo temu lekárniku ime? O tacih stvaréh ní dovolj vprek besedovati: „der Apotheker hatte sie zum Verpacken seiner Pulver gebraucht!“ Če jih je upotrébljal (gebraucht), ní še dokazano, da je res tudi vse upotrébil (verbraucht), rekše, uníčil in raznesel do zadnjega lista! A niti upotrébljal jih nikoli ní, ker je znano vsemu svétů, da se zdravíla spravljajo v bel, čist papir, a ne v trde, umazane, prašne ter popisane liste, iz katerih se navzemó kislote in drugačnih kvarljívih tvarín. Brink jednako molčí, po kakej pravici je lekárnik v dvorano hodil in katera kazen ga je pokoríla, kà je tuja vrata odpiral s ponarejenimi, ako ne ukradenimi ključi. Ali ga je Brink tožil? A če ga ní, kakó je to, da ne? Zakáj ne zvemo, kde ter kaka je bila ta dvorana, ki ní ljudém rabila, nego ležali so v njej debeli zvežnji starega papirja! Dalo bi se ugibati, ker Brink jako dolgo ní bil zapazil tatvíne, da se mu je zaradi tega potlej morebiti ali uže prepozno zdelo tožiti, ali da sploh ní mogel nikoli dovolj zaslediti, kdo je po resnici kradel in kakó delal, ako morda ní on sam bil v to mrzko stvar zamotán; kajti mnogo ljudíj je, drugače poštenih ter véstnih, ki vender níso nikakor natánčni, kadar se stvar suče ob mrtvega človeka ostalíni, ter še posebno tedàj ne, kadar je ta ostalína duševna, kakeršni so rokopisi.

Brinkovega imena jaz ne morem najti v nobenem slóvniku, in zató ne vém, kdaj se je piródil, niti ne, kdaj umrl. Bolj znan je literat Šotky. Iz Czikanna in Gräfferja („Oesterreichische National-Encyklopaedie“ v IV. zvezku na 585. str.) ter iz Wurzbacha („Biographisches Lexikon“ v XXXI. zvezku na 251. str.) vidim, da je bil na prusko-sleskej zemlji porojèn 1794. léta, a umrl da je blizu 1849. léta, in živel od 1815. léta nekoliko časa na Dunaji; ali ní po vse jasno, kod je za svoje mladosti hodil ter kedáj bil tukaj ali tamkaj. Vender kaže, da mu je Brink o Popovičevi ostalíni pripovedoval stóprav 1818. léta, ker Šotky v svojem poročilu Brinka imenuje moža, kateri to stvar najbolje more povedati (der darüber die beste Auskunft ertheilen kann), a ne: kateri je mogel. Za tega delj trebé misliti, da je Brink res 1818. léta še živel. Niti Šotkega nikakor ne moremo na sumnji imeti, da je laží in izmišljíne zlovoljno spisoval ter natisnene raztrošal. Temu se upírajo vse obstave, in posebno ta, kà je živi Brink bez dvojbe ali zvédel ali sam čital, kar je Šotky pisal. Odvrnoti je tudi

óno misel, da Brink v poznih létih, kadar je o Popovičevi ostalíni govóril, od starosti morda uže ní imel čistega uma, ali da se ní dobro spomínal. Glavne stvarí je na tanko pómnel, kakor smo slišali, in še tedàj mu je bila pred očmí vsebína Popovičevih rokopisov, kolikor jih je namreč hotel ali mogel pregledati, če tudi se res ní obilo trudil z njimi. Nì tega ne bode ozbiljno trdil nihče, da je o sebi samem lagàl take povesti, katere mu níso mogle biti nikakor na čast. Le kar je oznanjal o dvorani ter o lekárniku, samó to je po vse neverjetno, do konca sumno, ker je podoba, kakor bi nalašč bilo pogrneno z mrakom in tajnostjo; kajti rokopisi, kolikor jih je bilo tamkaj nedostalo, níso šli pô-zlu, kônči ne vsi, nego prilezlo jih je nekoliko polágoma in skrivaj potem zopet na plano. Od kod? če ne iz dvorane, ali kar si je bil ta zlokôbni prôstor! Od ondod jih je po kakeršnem póti koli dobil tudi Span ter Bog zná, kdo še!

Kakó so po tega Popoviča rokopisih željno stregli taki ljudjé, ki so hoteli v svojih knjigah kazati učenost, katere po resnici níso imeli, vidimo iz ónega, kar smo poprej slišali, da mu je namreč bilo uže pred smrtjo nekaj rokopisov o rastlinstvu ukradenih, kdo vé, po kakej zvijači! Iz dvorane se je še mnogo laže jemalo.

Vedno so bili in bodo vsacemu učenjaku svoji rokopisi dragocéna imovína, ker se je noč in dan mučil nad njimi, potíl in zmrzoval, po debelih knjigah iskal in prepisoval, trudil se časi po ves dan, a morebiti še ní dveh straníj dovršil, — premišljal in tehtal, predno je bilo vse gotovo! Take proizvôde, porojêne, dejál bi, z bolečinami, skrbno hrani pisatelj in bojí se zánje, kakor mati za svoje dete! O Popovičevih posebnostih se piše dovolj, a nikder ne čitamo o tega bistroumnega moža neumnosti! Ali neumnost bi res bila, učene, premnoga léta znašane rokopisne zbirke za svojega života razmetavati, komur si bodi! Pač vémo, da jih je konci svojih dnij razdajal odbranim prijateljem, — vsaj zdeli so se mu odbrani, če tudi níso bili. A to je vse drugače! Takó je stvoril za tega delj, ker je želel, da pride kônči po njega smrti mej ljúdi, česar ní živ mogel natisnoti. Prevéril se je nam in svojej slavi na izgubo!

Obračajmo stvar na to ali na óno plat, nikakor se ne moremo otresti upravíčene sodbe, da Span rokopisov nikoli ní bil prejel iz Popovičeve roke, če tudi sta si morda res bila kakó kàj prijatelja. A kolikšna prijatelja? Ni tega ne vémo!

Iz óne dvorane je Popovičeva ostalina, Bog zná, kakó, došla i Marku Pohlinu, kateri je, kakor nas uvérjajo mnogo obstave, po tacem načinu poznéje bil gospodár vsem Popovičevim slovénskim spisom, kolikor je zdaj znanih, ter z njimi i slóvniku „Universale glossarium“, — s prósta, vsem rokopisom, kar jih je védel in zatorej mogel o njih pripovedovati v knjizi „Bibliotheca Carnioliae“. Te sem za njim tudi jaz imenoval od 1) do vštétega 5) čisla, ter zvédel jih je od Marka bil kesnéje Čop in po njem Šafařík ter prepisal i Wurzbach, kolikor je namreč Pohlina razumel. O teh rokopisih je dolgo po slavnega Popoviča smrti znal jedíni otec Marko na zemlji, a vsem drugim pisateljem so bili do dobrega neznani, ter dozdéva se, kakor bi niti on o vseh ostalih rokopisih nikdar ne bil slišal besedice, ker molčí o vseh drugih, razven o teh jedínih; ali tí so mu bili znani od kraja do konca, zlasti nekateri! Popovičevo océno o svojej in Bohorićevi slóvnici je bez dvojbe čital, in dokazati hočem, da je v svojíni imel i njega priprave k slovénskemu slóvniku. Tudi smo na 630. stráni „Ljubljanskega Zvona“ po novinah „Laibacher Wochenblatt“ s 1806. léta zvédeli, kar je uže pred menój bilo znano gospodoma Avgustu Dimcu in dr. E H. Costi v „Vodníkovem spomeníku“ (1859. l.) na 39. in 7. stráni, ter o čemer piše i Kopitar 1808. léta na XLV. stráni svoje novo-slovenske slóvnice, da je namreč Vodník hranil Popovičeve odlomke slovénske slóvnice, ki jih je zópet mogel dobiti le po istem póti, po katerem priprave k slóvniku, rekše, po Marku Pohlinu, kateri tega ní imel od Popoviča samega, o čemer se takój uvérimo.

Književna zgodovina pripoveduje namreč, da je Ljubljančan Marko bil prvič v Mariabrunn blizu Dunaja k Avgustincem prišel 1755. léta, od koder kaže da se je nekakó ob začetku šestdesetnih lét ónega véka povrnol zopet v Ljubljano. Jedva je tedàj mej njima uže bilo velíko prijateljstvo! Ako sta si res po lici bila ob nekej neustanovíčenej dôbi znana, kar bodemo slišali od Kopitarja, vender ne more nihče verjeti, da bi se uže mladenič Pohlin (porojèn 1735. léta) bil mej 1755. in 1760. létom predrznol, pôstarnega moža Popoviča kake stvarí poprositi, osobíto ne rokopisov! Poleg tega vémo, da ga je Popovič jako preziral. — Pohlin je bil drugič na Dunaj šel prebivat stóprav 1775. léta; a Popovič je ondaj uže od 23. ali 24. dne listopada méseca poprejšnjega léta počival v tihem grobu. Jasno je, da Marko od Popoviča samega ní bil vzprijél

rokopisov! Sploh ne mislim, da je želel, mnogo okolo našega učenjaka hoditi, ker se je bál njega ostre književne sodbe, in to še zlasti potem, od kar je bil zvédel o svoje „kraynske grammatike“ océni, katera mu je bila vedno, kakor neka preglávica. Zeló tehtno je to, kà je bil Pohlin drugič na Dunaj stanovat prišel baš o pravem času, v katerem se je najlaže dala Popovičeva ostalína v roko dobiti, kar se mu je res posrečilo! Po katerem načinu? O tem se je uže sam odgovarjal pred božjim stolom. Tudi je največ jedínega Marka postópanje krivo, da so zdaj pogubljeni do malega vsi Popovičevi slovenski rokopisi. Ali je takó delal z maščevanja za kritiko o svojej slóvnici? Da je bil pôdlega in maščeválnega značaja, to nam je sam pokazal.

Ne vidimo li zdaj, kakó jedína Brinkova „dvořana“ vse razodéva, kar bi drugače nikdar ne bilo jasno? Zatorej ponavljam: živa potreba ter izkrajnji čas je, na Dunaji v c. kr. dvornej knjižnici tenko preštéti, pregledati in opisati vso Popovičevo rokopisno ostalíno, *) posebno zató, ker je zdaj od kraja do konca podobno resnici, da poleg nje hrani samó še Ljubljanska knjižnica nekaj rokopisnih listkov tega učenjaka, a vse drugo da se jedva še kde nahaja!

Ako se motim o tatbi Popovičeve posmrtne ostalíne, to mi bode res na velíko radost, če mi kdo more kakó drugače dokazati.

Novejša česka literatura.

Piše Ivan Hribar.

I.

Od leta 1817. do 1848.

(Konec.)

Omenil sem uže, da so česki pisatelji smatrali za svojo dolžnost uravnavati proizvode svojega duha tako, da bi bili budili ljubezen do domovine ter do naroda in njegovega jezika. Saj je pa tudi vse delovanje na polji česke literature, katera je doslej bila dve stoletji tako

*) Nekoliko tega se je uže zgodilo po uljudnosti gospoda I. Navratila, kateri mi je v posebnem listu z 19. oktobra 1881. léta poslal „zapisek Popovičevih rokopisov, na Dunaji hranjenih v c. kr. dvornej knjižnici.“ Lepa hvala vrlemu rojaku! Ta zapisek bode o priliki rabil tudi mêni; samó da ga je treba poprej tu ter tam še kaj malega dopolniti.

zanemarjena in prezirana, priklilo iz najsvetejše ljubezni do naroda, katera je navdajala srca Jungmanna, Kollarja, Palackega, Šafaříka in drugih mož, ki so s svojo neutrudljivostjo pričeli novo dobo v českej literaturi.

Od ljubezni do osamljenega, od vsega sveta zapuščenega in od brezozirnega soseda tlačenega českega naroda, pa je bil le jeden korak do — slovanstva, od katerega jedinega se je bilo českemu narodu nadejati izdatne pomoči v neravnem boji s svojim močnejšim in v omiki naprednejšim sosedom Nemcem. In ideja vzajemnosti slovanske navduševala je vse česke pisatelje pri njihovem delu ter jim bila v tem večjo vzpodbujo, ko so videli, da je njihov trud vzbudil pri Rusih, tej naravnej zaslombi slovanstva, tako imenovano „slavjanofilsko stranko", katerej so se družili prvi pisatelji in najznamenitejši učenjaki ruski. Po pesnih in povestih pa se je ideja vzajemnosti slovanske širila mej narodom, in gotovo ima Kollár s svojo neumrjočo „hčerjo Slave", Čelakovský s svojim „Ohlasem písní ruských" in Zap s svojimi poljskimi in ruskimi pripovedkami neizmerno mnogo zaslug za to, da je priprosti česki narod dandenes tako probujen, da se s ponosom imenuje Slovana.

Koliko je Šafařík s svojimi „Starožitnostimi slovanskimi" storil za slovansko vednost ni mi treba posebno poudarjati; omenjam naj tu le nekaterih drugih v časopisu muzeja českega priobčenih učenih razprav, katere so jako mnogo pripomogle k spoznavanju ostalih slovanskih narodov, ter s tem mej učenim svetom slovanskim širile oni duševni panslavizem, kateri dandenes navdaje vsakega v slovanskih literaturah izobraženega rodoljuba. Ti spisi so: Přehled nejnovčjší literatury illyrských Slovanů (l. 1833.), Zákonník Dušanův (l. 1838.), Monumenta juris Slovenici (l. 1838.), O sbírkách slovanských národních písní (l. 1838.), Slovanský narodopis (l. 1842.) in „O staroslovanskýh tiskárnách v jihoslovanských zem´ch."

Poleg Šafařika ima za širjenje slovanske vednosti mej Čehi veliko zaslugo tudi Večeslav Hanka, mož, ki je samo s tem, da je objavil „rokopis kraljedvorski", pridobil si nesmrtno ime. Imel je pa zavoljo tega rokopisa mnogo bridkih ur, kajti potem, ko je naś rojak Kopitar izrekel dvom o pristnosti njegovej, oglašalo se je še mnogo drugih, ki so bili s Kopitarjem jednacega mnenja ter so Hanko naravnost krivili, da je rokopis kraljedvorski njegovo delo. To ga je neizmerno žalilo, kajti ne le, da je česka literatura prišla s tem v nevarnost izgubiti jednega najznamenitejših zakladov svojih, bila je žaljena tudi Hankova čast. Zato

je jako iskreno v časopisu češkega muzeja zagovarjal pristnost kraljedvorskega rokopisa, kakor je bil prej uže nasproti Dobrovskemu in Kopitarju dokazoval pristnost rokopisa zelenogorskega. Razen teh člankov priobčeval je v muzejniku mnogo drugih člankov učenega obsega, poleg tega pa pošiljal svoje prispevke tudi drugim istodobno izhajajočim listom. Izmej mnogoštevilnih samostalnih njegovih del, katerih nekaterim pa učenjaki očitajo plitvost in površnost, omenjam tu le naslednjih: „Igor Svjatoslavič (l. 1821) s predgovorom v češkem, ruskem, poljskem in srbskem jeziku ter izvirnikom s česko in nemško prestavo; „Mluvnice česká podle soustavy Dobrovského (l. 1822.); Vetustissima vocabularia latino bohemica (l. 1833.); Mluvnice polska (l, 1839.) Sazavo-Emavskoje svjatoje blagovjestvovanije (l. 1846) v izvirniku s cirilico in glagolico, z ruskim in češkim predgovorom; „Načela svjaščenago jezika Slavjan (l. 1846.), ter isti spis v češkem jeziku (istega leta).

Razen tega, da je Matica česka izdajala knjige učenega obsega ali pa pisateljem z denarno podporo omogočevala izdajati jih, skrbela je pa tudi za popularizovanje znanostij. Zato je leta 1845. začela izdajati „malo enciklopedijo naukov“; a bodisi, da se ni našlo pisateljev za to podjetje, ali pa da je širje občinstvo bilo še premalo sprejemljivo za znanostno berilo — ta enciklopedija ni izhajala dalje ko jedno leto. Izmej spisov, ki so v njej izšli, omenjam tu spisa „přírodopis prostonárodní“ od Vaclava S. Staňka.

Razen doslej imenovanih pisateljev pečali so se z vednostno literaturo še naslednji: Karel Amerling, ki je po raznih časopisih priobčil mnogo za prosti narod pisanih člankov o kemiji; dr. Filip Stanislav Kodým, ki je isto tako popularno pisal o različnih oddelkih fizike, in František Adam Petřina, ki je priobčil mnogo spisov o elektro-magnetizmu.

Samostalni spisi pa so izšli naslednji:

Josefa Vojtěcha Sedláčka „Základové měřictví čili geometrie (l. 1822.) ter „Základové přírodnictví aneb fysiky a mathematiky smišené l. 1825. – 1828.)

Václava S. Staňka „Základové pitvy (anatomie)“ in „Kratký přehled lebosloví“ (l. 1840.);

Josefa Františka Smetane „Základové hvězdářství čili astronomie“ (l. 1837.) in „Sylozpit čili fysika. (l. 1842.)

Razmerno mnogo in dobrih pisateljev ima izkazati verska literatura te dobe. Razen bogoslovnih člankov, katere so razni pisatelji priobčevali v „časopisu pro katolické duchovenstvo“, izšlo je mnogo za mladino in prosti narod pisanih člankov pobožnega obsega po drugih listih. Novih molitvenih knjig objavilo pa se je skoro vsako leto po nekoliko in ako bi bilo pisateljem njihovim kaj očitati, bilo bi to, da so z njimi zabranjevali hitrejše širjenje latinice, ker je ravno teh knjig največja množica izšla še s „švabahom“ tiskanih. — Za najduhovitejšega cerkvenega pisatelja smatra se Karel Alois Vinařický, mož, ki je poleg svojega gladko tekočega pripovedovanja imel nenavadno v oblasti tudi satiro in humor, katerih se je posluževal v svojih svarilnih člankih verskega obsega in v posvetnih spisih, ki so prišli iz njegovega peresa. Poleg njega imenovati mi je še naslednje cerkvene pisatelje: Vincenca Zabradníka ki je priobčil mnogo dogmatičnih člankov; Josefa Mirovíta Krála Frt. A. Vácka, Josefa Liboslava Zieglera, Jana Stárka, Antonina Vojtěcha Hnojka in Jana Valeriana Jirsíka.

Omenjati mi je treba tu še večje bogoslovne knjige pod naslovom: „Unia“, katero je leta 1846., v Budinu izdal Josef Mil. Hurban. Knjiga ta je sicer nastala o priliki in iz povoda nameravanega združenja Luteranov s Kalvini, kateremu združenju se je pisatelj upiral: a pisana je vender tako duhovito, da je lipsko vseučilišče zavoljo nje imenovalo pisatelja doktorja ad honores.

Ko sem tako v kratkih potezah načrtal izvirno literarno delovanje česko od prerojenja literature do splošnega probujenja narodovega, katero je izvršilo čudotvorno leto 1848. ozreti se mi je še na prevode znamenitejših proizvodov drugih literatur. O važnosti in potrebi prevodov, s katerimi se ucepljajo narodu nove ideje, širijo mej njim nove vednosti ter se mu odpira novo duševno obzorje, ni mi treba tu posebno govoriti. A prevod, ako hoče, da zadosti svojej nalogi, mora biti dovršen ter obliki in duhu izvirnika prilagoden. O slabših prevodih tu torej niti govoril ne bodem: mej dobrimi in vestnimi prelagatelji pa mi je najprej imenovati Jana Lad. Čelakovskéga. Preložil je mnogo drobnejših pesniških del iz ruskega, poljskega in srbskega jezika. Njemu gre tudi zasluga, da je svoje rojake seznanil z našim Preširnom, iz katerega je dovršeno preložil „Slovo od mladosti“, „Vojaško“, sonet

„Tak', kakor hrepeni oko čolnarja,
Zagledat vaj'ni zvezdi, Dioskuri!“

in epigrama „čebeličnim pušičarjem“ ter „prej pevcu potlej homeopatu“. Izmej ostalih njegovih prevodov omenjam Marcijalovih epigramov, Herderjevih

„Listů davnověkosti“, Walter Scottove „Panny jezerní“ in Göthejeve jednoaktne drame „die Geschwister“ pod naslovom „Márinka“.

Tudi sloveči učenjak Jan Purkyně poskusil je prelagati ter je leta 1829. priobčil v časopisu českega muzeja odlomek Tassovega „osvobojenega Jeruzalema“ leta 1841. pa Schillerjeve lirične pesni. Vsi prevodi njegovi odlikujejo se po pravilnosti jezika in oblike.

Najboljši prelagatelj tedanjega časa bil je za klasične spise brez dvombe K. A. Vinařický, ki je česko literaturo obogatil z dovršenimi prekladi vseh pesniških spisov Vergilijevih, prvega speva Ilijade in nekaterih ôd Horacijevih.

Ako se, končujoč prvi del tega spisa, ozrem še na časopise, ki so v tej dobi izhajali, omenjati mi je, da je večini listov bilo odločeno le kratko življenje. Zato je pa od leta 1817. do 1848. izhajalo tudi kakih dvajset raznih listov, ki so hodili na svitlo drug za drugim. Iz listov, ki so po več letnikov doživeli, imenovati mi je „Česko Včelo“, katero je ustanovil J. L. Čelakovský in katera je okolo sebe zbrala najboljše pisatelje, — ter „Českých Květů“, ki so s početka bili le vadnica za mlajše pisatelje, pozneje pa, ko je „Včela“ za slabotnega uredništva J. Štěpankovega, začela hirati, postali glavni leposlovni organ vseh znamenitejših pisateljev, dokler jim ni K. H. Borovský, ki je prevzemši uredništvo „Včele‘, zopet jej pridobil prejšnjo veljavo, izpodrezal niti življenja. Razen teh listov imenujem še „Hlasatela“, „Rozmanitosti“, „Dobroslava“, „Čechoslava“, „Poutníka“ in „Přítele mládeže“. — Vsi ti časopisi pečali so se z leposlovjem in poukom.

Političen časopis izhajal je v tem času samo jeden, namreč „Pražské Noviny“. Bil je to sicer uraden list, a bolje po imenu, ko v resnici, kajti pisatelji imeli so za cenzorstva Šafaříkovega skoro neomejeno svobodo. Vsled tega nahajajo se v tem časopisu članki patrijotičnega obsega, da se mora človek nehote čuditi tedanjej tiskovnej svobodi, ki je kaj takega celo v vladnem listu dovoljevala.

A pravi žurnalist nastal je Čehom še le v osobi Karla Havlička Borovskéga, moža nenavadne energije, obširne skušenosti in ostre satire. Ko se je on pojavil sodelavec „Pražských Novin“ (l. 1846.), vzbudil je še le mej narodom zanimanje za politično življenje, kar dokazuje to, da se je število naročnikov takoj izdatno pomnožilo. A njegovi ognjeviti članki, njegova vsestranska brezozirnost ni bila za to dobo; bil je temveč oznanjevalec novih bližajočih se dogodeb, katere so leta 1848. pretresle vso Evropo ter zadele tudi česki narod.

Zgodovina slovenskega slovstva.

Spisal in založil: Julij plem. Kleinmayr, c. kr. profesor v Kopru. 1881. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

(Konec.)

V „Zgodovini slovenskega slovstva“ na 72. str. mej presojevalci Japljevega in Kumerdejevega sv. pisma čitamo tudi J. Riharja. Ali ta župnik se je imenoval Josip Richter, a ne Rihar! Od koder je g. Julij pl. Kleinmayr v svojo knjigo prenesel Paskala Škrbinca, na dvoje razklanega v Paskvala in v Škrbino; od koder je Nemca Wolsteina vzprijel preoblečenega v Slovena, a vender nemško ime nosečega Wolfsteina: od ondod je vzel tudi J. Riharja, namreč iz Janežičevega „Pregleda slovenskega slovstva“, kder na 137. stráni vidiš ime Jožefa Riharja. To prepisano hibo ima na 45. str. tudi Miklošičevo, z Navratilovo roko uréjeno „Slovensko berilo za 8. gimnazijalni razred“ (na Dunaji 1865. l.), a potem i v novem natisku (na Dunaji 1881. l.) na 31. stráni. Profesorju pl. Kleinmayru je namreč posebno o zgodovini starejših pisateljev največ v ogledalo rabil povedani Janežičev „Pregled“. Kakor je ondu našel, takó je često i prepisal brez nobenega premiselka, tu ter tam časi kaj dodal iz kake druge knjige, bodi si kritično ali nekritično, a tudi izostavil, kar Janežič ima, na pr. Adama Skalarja. — „Zgodovina slovenskega slovstva“, katerej bi se lepše dejalo „Zgodovina slovenske književnosti“, na 60. str. o Valvasorjevem delu „Die Ehre dess Hertzogthums Crain“ pač oznanja, kdaj ga je g. Krajec v Novem Mestu zopet natisnil, a kdaj in kde je prišlo prvič mej ljúdi, tega ne vé! (Laybach, Anno 1689. Zu finden bey Wolfgang Moritz Endter, Buchhändlern in Nürnberg.) Koperski profesor sploh rad ne pripoveduje, kde se je ta ali óna knjiga natisnila, kakor tudi po gosto zamolčí létnice jako imenitnih proizvodov! Na primer o Jeronimu Megiserji na 58. str. res piše, da je zdelal „Dictionarium quatuor linguarum“, a ne dostavlja, niti kde nì kdaj se je ta slovnik bil prvič natisnil, in takó tudi res učí, da so ga novič dali na svitlo Jezuviti, ali zopet ne črhne, kde in kdaj se je to zgodilo. Povedana knjiga je prvič bila v dézel prišla v Gradci uže 1592. l., a drugič pri Kleinmayru v Celovci 1744. l. Rekli smo, da se g. profesor često ne

méni za nikakeršno kronologijo, kar na glas potrjuje baš Megiser, ki ga je na 58. str. ta učenjak vrinil stóprav za Lipavcem Ivanom od Sv. Križa, kateri je od 1691. do 1707. l. dal mej ljúdi pet zvezkov propóvedij (pridig), a ne samó štiri zvezke, ter ne od 1690. do 1700. l., kakor „Zgodovina slovenskega slovstva“ ondukaj učí zeló po Kopitarji, kateri na 74. str. svoje slóvnice vsaj ne tají, da mu ta stvar ní bila tedaj še do konca znana. Očito se kaže, da je Megiser, Nemec, rojenjá iz Stutgarta, bil izmej Trubarjevih mlajših vrstníkov, ter vémo, da je umrl 1616. l.; a propóvednik Ivan od Sv. Križa je umrl do 100 lét pozneje, ali v knjigi profesorja Julija pl. Kleinmayra ima vender svoje mesto pred Megiserjem! — Zdaj pridi na vrsto Fra Gregorio Alasia da Sommaripa dell' Ordine de' Serui della B. V. Maria. „Zgodovina slovenskega slovstva“ na 59. str. o njem učí, da je bil „redovnik v Vidmu; živel okoli 1604. Priobčil je italijanski in slovenski slovar ‚vocabolario italiano e schiavo‘.“ — Ta mož ní bil iz Vidma, ali bolje rečeno Vid*n*a (Udi*n*e), kder je le dal svoj ménjeni slovniček natisniti, in to 1607. l.; njega domovina je po resnici bila Divín, kajti svoj predgovor, posvečen gospodu Matiji „della Torre, Conte di Valsasina, Preposito e Canonico di Trento etc.“ Alasija podpisuje na konci takó: „Di Duino li 15. Marzo. 1607.“ Bil je tudi Alasija izmej zeló mladih vrstníkov Trubarjevih, ker je uže 21 lét po njega smrti natisniti dal svoj „Vocabolario,“ a vender je i njemu g. Julij pl. Kleinmayr prostor odkazal za Ivanom od sv. Križa Tudi je dostaviti, da „Zgodovina slovenskega slovstva“ zopet nikder ne pripoveduje, kdaj se je v dežel poslal rečeni posebno redki slovniček. Znan je te knjige do zdaj samó 1 izvod (eksemplar), katerega je bil Kopitar na Dunaji po naklučji kupil na javnej dražbi in ga podaril baronu Cojzu, ter s knjigami tega je prišel kesneje v licejsko knjižnico Ljubljansko. (Kopitar, „Hesychii glossographi discipulus,“ na 47. str.)

„Zgodovina slovenskega slovstva“ na 95. str. o Danjkovih písmenih modruje s temi besedami: „oni Metelko, ki je kasneje (sic!) sam svoje ‚čirečare‘ nasvetoval, je rekel o Danjku: ‚Schon Pater Marco (sic!) versuchte dem Mangel abzuhelfen, aber es gelang ihm so wenig, wie dem Peter Dainko . . .‘ in ‚hätte sich Dainko mehr an den Schmigoz gehalten; allein — quilibet abundet in sensu suo.“ — Bog vé, od kod je to prepisano! Iz Metelka samega ne, kakor je podoba. Koperskega profesorja plemeniti vkus naj svojo „Zgodovino slovénskega slovstva“ imenuje „čirerare“, a molčati mu je o Metelkovih písmenih, katerih niti ne uméje, ako jih zna čitati, kar še ní dokazano. Vrhu tega vprašamo: kde Metelko piše

besede, podobne tém? Rekli smo podobne, ker od kraja do konca Metelkove nikakor niso. Nekoliko teh besed res nahajamo v slavnega moža slóvnici na XXVI. in XXVII. str. predgovora, ki je bil završen „v Ljubljani v 21. dan maja 1825.“; a slóvnica sama je bila natisnena v Ljubljani pri Leopoldu Egru tudi 1825. l. Za tega delj, kdor je to knjigo imel kedàj v roci, tak ne more nikoli trditi, da je Metelko poprej Danjkova písmena grajal, a kesneje vender sam svoje „čirečare“ nasvetoval! Kaj se ní to dejanje godilo oboję ob enem, rekše v njega slovnici? Gospodu Juliju pl. Kleinmayru je vse neznano — ter neznana i Metelkova slovnica! Tudi ga vprašamo, kde ima ostale Danjkove knjige, katerih je kacih deset?·

Koperski profesor nas na 99. str. učí, da se je bil Kopitar „seznanil in potováršil (sic!) s serbskim pesnikom narodnim Vuk Stefanović-Karadžićem“. — Vuk je slaven po vsej Evropi; ali da je i on sam bil pesnik, tega še ní vedel nikdo, predno se je oglasil g. Julij. Vidimo, da mu je neznana tudi Vukova književna delavnost in zasluga, da-si nikdar ní „pesnikoval,“ kakor bi dejál naš pl. Kleinmayr, ki je o slovanskih stvaréh nevednejši, nego li razno kateri učenec. A kakó smemo od njega zahtevati, da bi se kdaj bil ozbiljno bavil o Srbu Stefanovići, kà niti ne zna, kakó je ime rojaka Razlaga „Pravniku slovenskemu“, ki ga na 183. str. zove „Slovenski pravdnik“, od njega, kà nikoli ní pogledal, kakó se zovejo v Ljubljani izdajavane novine „Illyrisches Blatt“, katere je na 118. str. ter po drugod prekrstil v „Illyrische Blätter“! „Zgodovina slovenskega slovstva“ na 106. str. o Frideriku Baragi piše, da je zložil „‚dve duhovne (sic!) pesni‘, v katerih ne jemlje nobenega ozira na lepoto jezika . . . in še nekatere druge knjige pobožnega zapopadka.“ — Rečeni pesni sta bili Friderika Barage prvo delo s 1826. l., in sodba o njiju je Koperskemu profesorju, kdo vé, po kacih okoliših, došla iz necega, od kraja do konca njemu neznanega spisa, kateri se zove „Geschichte der südslawischen Literatur“, I. 81. Gospod profesor! Ví na 220. str. iz letopisa „Matice slovenske“ 1880. l. po Radiči (z 52. str.) mej slavne živopisce vrivate necega pred nemnozimi leti umršega zmáznika, ki se je imenoval Miha Kavka ter živel okolo Kámenika na Gorenjskem, in če mu je kdo vêlel, svetnícam za male novce delal ostroge na péto in brke pod nos. Človeče, katero je bilo, Mencingerjeve podobe v Ménguškej cerkvi prenavljáje, te umotvore pokázilo in zakidalo, pobrali ste v svojo zgodovino, a Friderika Barage ostale spise zamolčali, ako jih veste! Ali še nikdar niste slišali o· „Dušnej paši“, ki se je prvič bila mej ljúdi poslala

v 2000, a drugič v 3500 izvodih ter dočakala toliko natiskov? Ali vam nikdo ní pripovedoval o „Zlatih jabelkih“, o „Nebeških rožah“ itd.? Učit se pojdite od slovenskih težakov in kmetov, katerim je vse to vrlo dobro in uže dolgo znano. Tudi mi verújte, da piše Baraga lepše in čisteje, nego li nekak profesor, kateri je tega moža odpravil z ubogo polšesto vrstíco, a Valentinu Staniču takój za njim dal toličko da ne céli dve straní. Kolikor je bilo tam premalo, toliko je tukaj vsega preveč.

Na 109. str. se čudimo in strmímo, čitáje o Mihaelu Andrejaši, da „je prinesel ves trojni dar narodnega petja s seboj na svet“, in željno povprašujemo: kateri je ta izvoljeni dar? A g. Julij pl. Kleinmayr nam odgovarja: „bil je namreč samouk, ki se je rodil v rožni dolini na Koroškem, 28. septembra 1762. Izučil se je najprej tkalčije (sic!), potem še le samotež brati in pisati pa tudi pesni in popevke kovati.“ — Ali g. profesor vé, kaj govorí, ali se mu blede? — Na 110. str. se nam pripoveduje, da je Veriti na svitlo dal povést: „Feliks na poti.“ — Rad bi védel, kod Julij pl. Kleinmayr take naslove pobira! Junak te pobožne povesti je res Feliks, a knjiga se zove: „Popotnik široke in vozke poti. Spisal Franc Veriti, Fajmašter v' Horjulu.“ *) V' Ljubljani 1828. — Na 152. str. je pokojni Mihael Vrnè (pravilno: Brnjè) v obrok dobil samó poltretjo vrstíco zeló skope mere, a vender ní le dopisoval „Novicam“, kakor velí g. Julij pl. Kleinmayr, nego dovršil je i Vrtovčevo neokončano „Občno povestnico“, kar je važno delo, in „Matica slovenska“ ima spravljene tri njega večje rokopise, kakor nam pripoveduje XVI. létnik Marnovega „Jezičnika“ (1878. l.).

Dovolj bodi tega mrzkega posla! Zdaj naštejmo še: I) vsaj glavne, zeló redke slovenske knjige, o katerih g. profesor pl. Kleinmayr ali po vse molčí, ali o njih redkosti ničesar ne vé; II) vsaj nekoliko slovenskih rokopisov, kateri so njemu z večine tudi neznani. Sploh mu je navada, če o kacem rokopisu tu in tam res morebiti golsne, da nikoli ne pripoveduje, koliko ga je ali kde se hrani.

I. Redke knjige.

1) Catechimus quinque linguarum, zvan tudi: Otročia Biblia. ein Handtbüchlein, darinn ist unter anderun der Catechismus Von fünfferley sprachen. (Crainisch, Krabatisch, Teutsch, Latinisch, Italianisch.) Anno MDLXVI. 8.⁰ Drukanu v Regenspurgi, skuzi Joanneza

*) Nepokvarjeni prosti ljudjé tega kraja govoré: Horjúj, júja, m., namesto: Gorjúj, a ne: Horjúlj.

Burgera. Ta knjiga je abecednik, odménjen kranjskej in istranskej mladini, ter ima 128 stranij vsega vkupe, a slovenščini je odmerjeno največ prostora. V knjižnici Vatikanskej Rimskega mesta jo je našel Kopitar, kateri misli, da je ta izvod zdaj uže jedini vsega svetá, in po njega sodbi je to delce Krelj utegnil spisati. (Kopitar, „Hesychii glossographi discipulus“, na 46. str. i. d.) Šafařík o tem proizvodu ničesar ní védel v svojej knjizi „Gesch. d. südslaw. Literatur.“ 2) Postilla Slovenska (Spangenbergova) itd., pervi zimski del (skuzi Sebastjana Krella). Ratisbonae excudecat Johannes Burger 1567. 4.⁰, 174 listov. Jedíni zdaj znani izvod hrani c. kr. dvorna knjižnica na Dunaji. G. Julij pl. Klm. o tej knjigi res govorí na 55. str.; ali ne pripoveduje, kakó je zeló redka. 3) Zabavljive pesni o katoliškem duhovništvu mej 1562. in 1575. l. Nekaj teh pesnij je Kopitar videl v nekacih bukvah v knjižnici Ljubljanske bogoslovnice. 4) Jezus Sirah. Drukanu v Lublani, Skuzi Joannesa Mandelca. MDLXXV. 8.⁰, 241 stranij. Po nagovoru plemenitaša Ivana Kisla je to knjigo preložil Dalmatin (ali ne Krelj?), a pomagal mu je Bohôrič, kakor učí Dimec v svojem spisu „Geschichte Krains“, III. 193. Jako imenit je ta proizvod i zaradi tega, ker se ní pred njim v Ljubljani bila še nikoli nobena slovenska knjiga natisnila. Izvodu Ljubljanske knjižnice je nekdaj gospodar bil otec Marko Pohlin, ker je na 1. str. prvega belega lista čitati z njega roko zapisane besede: „Ex libris P. Marci a S. Ant. Paduano Aug. Excalceati. 1765.“, a v poznejših létih je bila v Kopitarjevi knjižnici, od koder je prišla potem v Ljubljansko knjižnico. 5) Passion, tu ie, britku terplene itd. Našiga Gospudi Jezusa Cristusa itd. Durch. M. Georgium Dalmatinum, E. E. Landtschafft in Crain Predicanten. Drukanu v Lublani, Skuzi Joannesa Mandelca (1576.) 8.⁰, 105 listov. Dalmatina v tej knjigi prvič nahajamo podpisanega s tem imenom. Jeden izvod hrani Ljubljanska knjižnica. 6) Salomonove pripuvisti, tu je kratki itd. navuki, skuzi Juria Dalmatina v Slovenščino stolmačeni. V Lublani skuzi J. Mandelca 1580. 12.⁰, 8 pôl. Tudi to delo in petere Mozesove bukve je Dalmatinu pomagal Bohôrič prelagati, kakor svedoči Dimec na mestu zgoraj povedanem. 7) Elementale Labacense trium linguarum, lat., germ. et sclavon. Laibach, gedr. bey Johann Manlius (pred 1582. l.) Ta Bohoríčeva knjižica je rabila v 1. razredu Ljubljanske učilnice. Jedva se zdaj še kde nahaja kak izvod. 8) Megiser, Thesaurus polyglottus. Francofurti ad Moenum 1603. 8.⁰, 1583 stranij, a vsaka je po dolzem razcepljena v tri svoje razdelke. V tem slovniku so tudi slovenske besede. Imela ga

je ali ga ima še knjižnica Ljubljanske bogoslovnice. (Kopitar, Grammatik na 436. str.). 9) Gregorio Alasia, Vocabolario Italiano, e Schiauo. In Vdine, MDCVII. O tem smo uže govorili. Izvod Ljubljanske knjižnice ima zadaj na 2., 3. in 4. belej stráni besede, zapisane s cirilico posebne vrste: „jezik slovinki čest (?) tezak. ako ne bi bil tezak svakki bi hotil. govoriti po slovinki" itd. Dodan je tudi cirilski alfabet, ali nedostaten.

II. Rokopisi.

1) Codex sec. XIV., in quo varia continentur. Nominum vocabula latina et vernacula. Pater noster, Ave Maria et Credo in lingua vernacula. Longe ab hodierno diversum. Ms. in folio. — Hranilo se je to ali se morebiti hrani še zdaj v knjižnici Vodomótskega (Vodomątĭskaago) samostana (Admont). Po Muharjevem zapisku v arhivu VI. 171. (Šafařík „Gesch. d. südslaw. Literatur" I. na 71. str.). 2) Alphabetum Sclavorum seu Vindicum. Ms. in fol. — Hranilo se je i to v knjižnici Vodomótskega samostana. Žal, kà ní povedana létnica! Po Muharjevem zapisku v arhivu VI. 171. (Šafařík „Gesch. d. südslaw. Literatur" I. 47.) Gosp. Julij pl. Kleinmayr stoprav na 210. str. res tudi govorí: „knjižnica benediktinskega samostana v Admontu hrani iz štirnajstega stoletja kodeks, v katerem je ob enem ‚slovenski abecednik‘," — ali to je prepisal z 19. str. Radičevega vihránja, zvanega „Slovenščina v besedi in pismu po šolah in uradih", natisnenega v letopisu „Matice slovenske" 1879. l. Opira se tudi Radičevo delo na isto Muharjevo mesto, na katero Šafařík; ali kà Muhar v gornjem čislu 1), kder ní govorjenja o nikakeršnej abecedi, in tudi tu v čislu 2) kaže povsod jedno ter isto mesto, namreč: „v arhivu VI. 171.", zatorej si je misliti, da je Radič le zgornjemu čislu 1) odščipnil besede: „codex sec. XIV.", ter jih v svojo potrebo samovoljno premeknil semkaj dôlu. Ménim, da nihče ne bode omahoval, če ga kdo povpraša, komu je bolj verovati, ali Šafařiku ali Radiču. 3) Zabavljive pesni o Juriji Kobili in o drugih, okolo 1575. l. — Pesni o Juriji Kobili tudi Marko Pohlin v svojej knjigi „Bibliotheca Carnioliae" imenuje na 16. str. pri besedi: P. Dismas a S. Elisabetha, in potem na 29. str. pri besedi: Juričič, kder nam pripoveduje, da je bil Jurij Juričič, Jurij Kobila in Jurij Dalmatin jeden ter ist človek. Vemo, da ní lehko verjeti v pošteno besedo Marka Pohlina, ali tukaj bode morebiti vender le treba še raziskovati, da-sì Valvasor odmajava (v VI. knjigi na 349. str. ter v VII. knjigi na 434. str.) Pesni o Juriji Kobili so se pozabile in izvestno uže tudi pogubile, kar je bilo

zapisanih. 4) Matije Kostêlca „vse sv. pismo“ s 1680. l. O njem smo uže govorili. 5) Matije Kostêlca „slovensko-nemško-latinski slovnik“, morda pred 1680. l., 4.°, 527 straníj. Spravljen je v Ljubljanskej knjižnici, a spisala ga ní Kostelčeva, iz njega sv. pisma znana roka. 6) Dictionarium Latino-Carniolicum, iz konca XVII. veka, 4°., 168 listov. Hrani se tudi v Ljubljanskej knjižnici, a Šafařík v svojem delu „Gesch. d. südslaw. Literatur“ I. na 65. str. misli, da je morda i ta slovnik Matije Kostelca; ali z njega roko zopet ní spisan, a niti ne z óno roko, s katero je slovnik, imenovan v 5) čislu. Na popisanej 1. str. ima zdolaj besede: Loci Capucinorum Labaci. 7) Dictionarium Latino-Carniolicum, brez létnice in brez pisateljevega imena. Ta slovnik seza od písmena *A* do besede *Obscuritas.* Cigale ga je iz kapucinskega samostana Krčepóljskega imel ter upotrebil v nemško-slovenski Wolfov slovnik, in rabil je tudi Miklošiču mej zdelovanjem staroslovenskega slovnika. Žal, kà ní znano, kam je zdaj prešel! 8) Vrbana Jarnika ter Antona Slómščaka „nemško-slovenski slovnik“. Žal, kà ní povedano, kde se ta rokopis hrani. Da je spisoval Jarnik dva slovnika, učí Šafařík na 46. in 70. str.

Dovolj sem dokazal, kakor mislim, koliko neprebavljenega, neresničnega, nevednega, brezumnega ter nepotrebnega se nahaja v Kleinmayrovi knjigi, a koliko zeló potrebnega se pogreša! Glavna stvar, po katerej se zaman oziraš, ta se zdí: zgodovini književnosti slovenske dodana zgodovina kajkavsko-hrvatske; spisi tega narečja so tudi slovenski. V tak posel bi najsposobnejši bil kateri izmej Zagrebskih profesorjev našega rodú: Matija Valjavec, Sebastijan Žepič, dr. Fran Celestin, ali morda vsi tí gospodje vkupe, ker imajo v Zagrebu pomagála katerih ní v Ljubljani. Zeló bi ustregli nam ter jako zaslužno delo stvóril sebi. — Po nespretnosti g. profesorja pl. Kleinmayra zaman iščemo tudi abecednega kazala, v katerem bi pisateljskim imenom dostavljena čisla pripovedovala, na katerej stráni je koga izmej njih dobiti v samej knjigi, kar je navada vsacemu proizvodu te vrste. — A svojega imena g. Julij pl. Kleinmayr poleg vsega tega vender ní pozabil častiti, kadar in kder je koli mogel; kajti najprvo je na 179. str. vrgel tudi sebe v koš mej 23 drugih pisateljev, ter na 181. str. se hvali, da je popravil (?) in zdatno (sic!) pomnožil (?) Janežičev slovnik; potem se je zapisal tudi na 182. in 205. str. Posebno 1. in 2. str. izkončnih platnic vidiš odménjeni samó njega slavnim proizvodom; kajti ondukaj mastíto našteva, koliko puhle, često iz drugih knjig prepisane drobnjave je raztresel po

„Slovenskem Narodu“, po „Soči“ po „Učiteljskem Tovariši“ itd. itd. Ali tak posel ní slepílno kričanje? — Dokazal sem i to, da „Zgodovini slovenskega slovstva“ ní brezuvetno verjeti nobenega bolj neznanega pisateljskega imena, ker je mej njimi toliko napačnih, ter nobenega naslova katere koli knjige, nobenega čisla, govorečega, koliko zvezkov je tega ali ónega spisa, ali koliko in kacih dél je v dežel poslal kateri pisatelj, — s kratka, da besedam Koperskega profesorja ní verjeti ničesar! Kder je toliko nevednosti in zaradi tega toliko neresnic, toliko zmot, kakó more ondukaj preprost, neuk čitatelj uganiti, kaj si je neresnica a kaj li resnica! Nikakor nisem naštel vseh čihernih grehov pretresavane knjige, če tudi sem o njej spisal mnogo. Kdor bi to hotel na tanko stvoriti, treba bi mu bilo, zdelati bukve, debelejše od „Zgodovine slovenskega slovstva“. V izvodu, ki ga jaz imam, najdeš proti sebi malo straníj brez nobene opómnje, a premnogo tacih, ki so jih polne. Profesor Kleinmayr ní še nikdar nobene književne zgodovine prečital pazljivo, niti sam nikoli ne premišljal, kakó se je te vrste dela poprijeti in kakó mu je razvrstiti gradivo! Zató je v njega knjigi vse zméteno ter skodrčano, osobito, kar se dostaje mlajše dobe, kder zaman iščemo razpregleda.

A kakšen je Koperskega profesorja Kleinmayra jezik! Človeka obhaja strah, kadar se dávi z njega slovenščino. Čitatelj potrpežljivi! ná samó kratko zbirko te oblode: sovremenik, Zeitgenosse, namesto: vrstník (v predgovoru); celtiški, baltiški, nam. celtski, baltski (1); *) čertinino pisanje, nam. črtanje (10); obelodaniti, veröffentlichen (21 in često po drugod): ta beseda ne veljá, pridi si k nam, od koder koli! — posvečil, nam. posvetil (30 in 31): če govorimo: posvečen, zató ní še dovoljeno reči: posvečiti; pesnikovanje (81—82); pesnikariti (173); pesmariti (174); mogočstvo (104); zamreti, nam. umreti (malo ne povsod): umreti = sterben, zamreti = aussterben; ljud, nam. ljudstvo ali narod (31 in često po drugod); mestjan, nam. meščan (41); zavstonj, nam. zastonj ali zaobstonj (povsód); nemčizem, nam. nemčizna, kakor piše B. Raič (76); ptujizem (101): do zdaj tacih besed še nismo imeli; to so Kleinmayrizmi! — Našega rojaka dr. France vitez Miklošiča: takó ne govorí nihče, nam. doktorja Franceta ali Frana viteza Miklošiča (14): ako je mej narodom časi, a zeló rekdo, slišati res: „gospod kaplana sem videl,“ pisatelj nì te lenobe ne posnemlji! — v Grad*e*cu, nam. v Gradci (57); kmetskim vraž*o*m, nam. vraž*a*m (47); spis Fr. Levec-a, nam. Levca (130): ali

*) Ta čisla kažó strani Kleinmayrove knjige.

ní to, kakor bi kdo rekel: Julius-i ignorantia? — Dobrovskova (nam. Dobrovskega) slovnica (100); delovati (sic!) zjedinjenim močem (sic!), mit vereinten Kräften (149); materin*i* (nam. materin) jezik (61); slovar Adelungov*i*, nam. Adelungov (87); prva dva leta, nam. prvi dve leti (85); ob časom (sic!), nam. ob času (180); lepe senožet*e*, nam. senožet*i* (113); porodil se je Kosmač v Danih, nam. v Danah (120); Kosmač-Danecki (90): slovenski nikoli ter nikakor ní možno tako reči, nego samó: Danski; v Brodéh-Poljani (sic!) rojen (205): kde na vesoljnem svetu je kraj tacega imena? — Ta profesor ne zna sklanjati! — Podata se, nam. podasta se (29); vre*dlj*enje, nam. -rejenje (31); osvobodenje, nam. -svobojenje (32); vidši, nam. videvši (48); pridši, nam. prišedši (51); izpoln*e*, nam. izpoln*i* (98); otrpn*e*l, nam. otrpn*i*l ali otrpn*o*l (168); popevlj*e*, nam. popeva (107); on opevlj*a*, nam. opeva (123); pozivlj*e*, nam. poziva (185); pisoč, nam. pišoč (185); dereče, nam. deroče, in ta beseda mu znači „hinreissend“! (126); oživelo *se* je, nam. oživelo je (117); „Novice“ so prijatelje slovenščine oživele, nam. oživile (147); živenje *se* je oživelo, nam. oživelo je (178); živéti = leben, oživéti = wieder lebendig werden, oživiti = wieder lebendig machen; smrt je ugasnila (nam. ugasila) zvezdo (140): ugasniti = zu brennen aufhören, ugasiti = machen, dass etwas zu brennen aufhört; niso se vtopnili, nam. niso utonili (192).

Jasno vidimo, da naš profesor ne vé nì sklanjati nì sprezati, in da je zatorej ubogo malo napredoval v osnovnem (elementarnem) znanji slovenskega jezika; ali knjige nam vender piše! Tudi njega sintaksa je polna grehov: dota nam je dana obilna; čverstega telesa, blagega serca, bistrega uma in jasnega duha doseči nam je dozor (kaj je to?), veljavo, srečo in čast (v predgovoru); o Slovanih, kater*e* (nam. kater*ih*) niso poznali (9); razloček ne zadeva samo pisav*o*, nam. pisav*e*: a čisto prav in pametno bi se dejalo: razloček ní samó v pisavi (23); da poišče spomenik*e*, nam. spomeník*ov* (15); povpraša svoj*e* svetovalc*e*, nam. svoj*ih* svetovalc*ev*, ali še bolje: svétnikov (29); v hišo grof*a* Nostic-*evo* (15); imela sta sedem (nam. sedmero) otrok (30); prej pa, da je papež ju posvečil, nam. predno ja (ju) je posvetil (31); brez v narodnem jeziku pisanih knjig, nam. brez knjig, pisanih v narodnem jeziku (48); v kar pričajo knjige, nam. o čemer pričajo (205). — Nedovršljivih in dovršljivih glagolov ne zna upotrebljati: v tem oziru ga posebno pohvali (nam. hvali) Dobrovsky (88). A kakšen je njega stil! Poslušajmo: da je resnica, da nam je Kopitarjeva zasluga, če nam je vednost rodila Miklošiča (nezmisel!), pričajo Miklošičeve knjige (99); (Preširna)

pošljeta kot dečka v Ribnico, da se tamkaj vadi vsled prošnje verlega mu strica, Kopanjskega župnika pri Bonavent. Humelji (123). Ali je to profesorska pisava? Časi g. Julij pl. Kleinmayr jame sredi proze veselo prepevati, kakor kolédnik, na pr.: kako trdne ima (stara slovenščina) še korenine, kako močno je bilo nekdaj in biva (sic!) še sedaj njeno deblo, da mu rast ne mine, ako vcepijo se mu novine (13). — To je spet nezmisel ter kakšen vkus in kakšno uho! Tudi nemčevanje posebno kosmate vrste se nahaja v njega knjigi: *iz*omika, *Aus*bildung (9 in često); *za*mogli, nam. mogli (29 in često); podpora strani nemškega dvora, nam. od nemškega dvora, kajti nemčevalno je tudi: od straní nemškega dvora (32); poseda, er besitzt, nam. ima (50 in 137); (Preširen) je sredstvom (mittels) „čebelice“ svoje misli sipal (117); mirodvor, Friedhof (128); tekom 65 let, nam. v 65 létih (35); časom so se vendar morali vdati, nam. polagoma, ter tudi bi trebalo reči vsaj: *s* časom (47) — sploh bodi povedano vsem pisateljem slovenskim, naj se ogibljó golih instrumentalov, če za drugo ne, vsaj zató, ker jih ne znajo upotrebljati. Čemur se kdo ní učil, tega ne more védeti. — Koperskemu profesorju se časi tudi nameri, da ga prime dremota, in potlej govorí, sam ne védi káj, na pr.: on (vladika Tekstor), sin revnih Kraševcev (48): koliko očetov je imel? — sklenili so prosvetiti svetó pismo (54); tako se je *v*boga slovenščina ksala (70); ranila ga je „nesrečna ljubezen“ s strupenim osom (126): naš jezik besede: *os*, m., néma! — v rudoru (45, 124 in 128). Kaj si je to? Odgovor: v Koseskem je na 6. str. v „Raznih delih“ nekdaj čital besedo: rudoròv, m., der Schacht, a zdaj je uže ní pómnel, ter zapisal, kakor se mu je zdelo; — (iz oka ali očesa) mu zeva zadovoljnost (160) itd. itd.

G. Julij pl. Kleinmayr obeta, k svojej „Zgodovini“ skôraj tudi sestaviti neko „berilo“, katerega nikakor ne potrebujemo iz njega neokretne roke. Slovenščini bode zeló dobro dejalo, če on leže počivat na posteljo svoje dozdanje slave. Ponujal je uže 1877. l. razslute „Zgodovine“ rokopis „Matici“; a njen odbor mu ga je vrnil in rekel, naj prenaredí in podpolni, česar je treba. To je čitati v „Matičnem“ letopisu 1877. l. na 349. str. ter i v „Novicah“ 1877. l. na 253. str. Če je njega zdelek še zdaj takó malovreden, da se mi ne dá najti besed, s katerimi bi to dovolj mogel povedati, lehko si mislimo, kakšen je bil pred štirimi léti! Vse Kleinmayrovo početje žalostno svedoči, koli grozno skopo on zna sam svoje močí ter koli ubogo malo umeje, kaj v naših dnevih izobraženi svet zahteva od pisateljske dostojnosti, kaj od znanstvenega proizvoda, in kaka bodi

knjiga, spisana učilnicam! Narod, kateri se človeku toli drzke nagote dá v lice psovati z bahavim ponujanjem tacega nestvora, kakeršen je Kleinmayrov zdelek, néma v sebi ponosa ter ní vreden bodočnosti, ako ga ne zgrabi jeza, da prime šibo, ki je tacemu dejanju pristojna. Posebno bridko je to, kà v zadnjih létih našej književnosti poguba z raznovrstnimi netopirji ozbiljno pretí baš od óne straní, od katere bi se bilo najbolj nadejati znanstvenemu pospeševanju!

Čudovita je opoklost, katera je g. dr. Jožeta Pajka ali Pajeka premogla, da se je v ,,Kresu" na 419. in 420. str. z g. Julijem pl. Kleinmayrom prijateljski zabìl v klado in „Zgodovino slovenskega slovstva" pohvalil; a menj čudovita se mi zdí njega pisateljska vest in ljubezen do resnice!

Fr. Levstik.

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. — Liturgika ali sveti obredi pri vnanji službi božji. Za gimnazijalno, realno in sploh odrastlo mladost. Spisal Anton Lésar, bivši profesor na c. kr. véliki realki v Ljubljani. Drugi popravljeni natis. I. del. Potrdilo visokočastito ljubljansko škofijstvo z razglasom 9. junija 1881, št. 693. V Ljubljani 1881, v 8ki, 194 str. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Cena 1 gld. — Pohvaliti moramo oba: neznanega nam g. izdajatelja, da je v Liturgiki skrbel za lep, pravilen, a lehkoumeven jezik in g. založnika, da je knjigo natisnil z ličnimi in razločnimi črkami, s katerimi si učenci ne bodo kvarili očij, kar se po gostem godi pri mnogih nemških učnih knjígah. —

Prvi poduk. Navod za podučevanje na najnižji stopinji narodne šole z ozirom na Razinger-Žumerjev Abecednik za slovenske ljudske šole. Sestavil Ivan Lapajne, ravnatelj meščanskej šoli v Krškem. V Ljubljani 1882, v 8ki, 116 str. Založila in tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. — Cena? Ta od veščega učitelja jako praktično in pregledno sestavljena ter z mnogimi liki pojasnjena knjiga bode gotovo dobro došla vsem ljudskim učiteljem slovenskim ter znatno obogatila skromno našo pedagogiško literaturo. —

Slavnostni govor pri svečanosti Štefana Modrinjaka. Govoril Božidar Raić v Dravskem Središči na 25. den meseca septembra 1881., Narodna tiskarna v Ljubljani, v 4ki, 8 str.; založil B. Raič. Ponatis iz „Slovenskega Naroda." — Krepka beseda govorjena o pravem času. —

Velika pratika za navadno leto 1882. Na svitlo dala c. kr. kmetijska družba. V Ljubljani, v 8ki. Natisnili in založili J. Blaznikovi nasledniki. Cena 15 kr. — Vrhu navadnih koledarskih stvarij in naznanil obseza „Velika pratika" še 47 stranij raznega poučnega, kmetskemu ljudstvu namenjenega berila, izmej katerega osobito omenjamo spis „Sv. brata Ciril in Metod" (s podobo). —

Slovenska pratika za navadno leto 1882. V Ljubljani, v 16ki, natisnila in založila pl. Kleinmayr in Bamberg. Cena? Brez vsega poučnega berila.

O tej priliki prosimo vse pisatelje slovenske in založnike naše, kateri „Ljubljanskega Zvona“ uredništvu pošiljajo knjige v ta namen, da jih oglašamo v našem listu, da naj nam tudi vselej povedo, koliko stane knjiga. Večkrat smo uže čuli tožbe s kmetov, da bi si marsikdo rad oznanjeno knjigo iz mesta naročil, a ne vé, koliko mu je poslati zánjo novcev. S poštnim povzetjem knjige naročati, to se marsikomu predrago zdi.

Literarni in zabavni klub. Mnogi v Ljubljani živeči pisatelji slovenski in tudi mnogi drugi prijatelji splošnega napredka slovenskega začeli so se vsako soboto zvečer shajati v Tavčarjevem hotelu, kjer se poleg veselega petja in dobe vinske kaplje pogovarjajo in prijateljski menijo o raznih literarnih stvareh slovenskih. Od teh „jourfixov“, katerih se vselej udeležuje kakih 45—50 gospodov, izobčeni so izrecno politični razgovori, a vsak večer mora na vrsto priti znanstveno ali zabavno berilo ali predavanje kakeršne koli si bodi vsebine. Na prvem shodu 15. oktobra čital je prof. Levec svoj spis „Dve uri pri slovenskem pesniku“; dné 22. oktobra bral je dr. Dolenec humoristično razpravo „o medvedu in literaturi;“ dné 29. oktobra pripovedoval je dr. Zarnik zanimljive črtice o svojem potovanji od Pontebe do Vezuva; dné 5. novembra govoril je dr. Vošnjak jako interesantno „o duhovih in prikaznih“ in dr. Zarnik o ruskem slikarji Vereščaginu; dné 12. novembra predaval je cand. prof. E. Lah „o meteorologiji kranskej,“ a dné 19. novembra prof. Vrhovec „o socijalnih razmerah v Severnej Ameriki“; dné 26. novembra bral je g. Brence svojo novelo „Iz življenja“, a g. dr. Zarnik je poročal o mejnarodnem biografiškem slovarji de Gubernatisovem. — Levčev, dr. Vošnjakov in Vrhovčev spis objavil bode „Ljubljanski Zvon“ po novem letu, Dolenčevega je prinesel uže „Slovenski Narod“, a na poti iz hotela do uredništva ostrigli in oskubli so ga tako, da „v Slovenskem Narodu“ skoro nič več nismo poznali niti medveda, niti njegovega literata. — Tudi v Kranji se je osnoval jednak literarno-zabavni „jour fixe“. Njegovi člani so, kakor je v Ljubljano poročil poseben telegram, ti gospodje: Fronke, Pirckar, Linšker, Liška, Berne, Pestimajd, Ičmen, Cingermajer, Državnik. Bralci, katerim so znane Kranjske razmere, uganili bodo morebiti to telegrafsko uganko, osobito ako jim pripovedujemo, da se mej temi imeni nahaja tudi imé znanega literata slovenskega.

Novo izdanje Preširnovih pesnij. O tej stvari smo prejeli iz Ljubljane ta dopis: Znano je v slovenskih literarnih krogih, da hoče Preširnova hči, gospodična Ernestina Jelovškova s pomočjo g. Levstika na svitlo dati vse pesni svojega pokojnega očeta, da bi si s tem vsaj nekoliko olajšala trdi zaslužek svojega vsakdanjega kruha. Tiskarnica Kovačeva in Kleinova obljubila je uže Preširna natisniti elegantno in ukusno, kakor dan denes zahteva napredna tiskarska umetnost. Gospodična Jelovškova je samo še čakala, da bi bukvovez Ničman poprodal tisto Jurčičevo in Stritarjevo izdanje Preširnovih pesnij v „Klasji“ iz l. 1866., katero je g. Ničman na javnej dražbi v propalej Wagnerjevej knjigarni l. 1868. kupil. A tega nikoli ni bilo pričakati! Jurčičevo in Stritarjevo „Klasje z domačega polja“ množilo se je g. Ničmanu tako obilno, da ga je mlatil celih dolgih 14 let in da je namlatil iz njega obilo lepe, debele in rumene pšenice.

Vprašali bodete, kakšno čarodejstvo je uganjal s „Klasjem“ g. Ničman. Prav nobenega! Mož je vzel Jurčičevega in Stritarjevega Preširna ter ga je pri Blazniku — v novič „sans gêne“ natisniti dal!

Res, da je dan denes, trideset let po pesnikovej smrti, vsakemu dovoljeno ponatiskavati Preširnove pesni in tudi g. Ničmanu bi bili samo hvalo dolžni, ko bi bil to storil v poštenej, dostojnej obliki; a način, kako je to izvršil g. Ničman, ta je, da ne rabim ostrejšega izraza, prav — „amerikansk“. Da bi mu „Klasje“ obilneje rodilo, postavil je svojemu novemu Preširnu na čelo Jurčičevo in Stritarjevo ime, ponatisnil je tudi vso Stritarjevo razpravo o Preširnu ter na naslovni list zapisal letnico 1866., ne pomislivši, da tega leta še ni bilo na svetu firme „J. Blaznikovi nasledniki“, pri katerih je g. Ničman svoj podvržek natisniti dal, ker je gospodar tiskarni, g. Jos. Blaznik, še le 23. junija 1872. leta umrl. Tiskarnica se je sicer potrudila, da je Jurčičevo in Stritarjevo „Klasje“ natisnila s kolikor moči takimi črkami, kakeršne so bile Kleinmayrove l. 1866., vender se ponatis lehko in razločno zasleduje na vsakej strani. Vrhu tega je papir grši, črke bolj oguljene nego v izdanji iz leta 1866.; in akoravno je g. Ničman skrbel zato, da so se ponatisnile celo vse tiskarske napake prvega izdanja, vender ni pazil dovolj na to, da bi se ne bilo v tisk vrinilo mnogo novih. S kratka, vsa izdava je od konca do kraja šušmarska, preračunjena samo na goli dobiček podjetnikov, nedostojna takega vzvišenega pesnika, kakeršen je Preširen. O pokojnem Jurčiči izvestno vem, da g. Ničmanu nikoli ni dal dovoljenja njegovo ime zlorabiti na tak način; in da bi bil g. prof. Stritar svoje čisto ime in svoje čiste roke posodil g. Ničmanu za tako „amerikansko“ podjetje, tudi o tem odločno dvojim. Testamentni eksekutor Jurčičev bode, kakor čujem, storil svojo dolžnost: kaj misli storiti g. prof. Stritar, to je njegova stvar.

„Slovensko dramatično društvo“ predstavljalo je minuli mesec v deželnem gledališči v Ljubljani čez dolgo časa spet dve predstavi slovenski: dne 6. novembra igrala se je „Zmešnjava na zmešnjavo“, veseloigra, katero je po Kotzebuen ponašil Jos. Cimperman, a dné 21. novembra tri krajše šaloigre: „Zapirajte vrata!“ po Cesenateji poslovenil V. Eržen; „Eno uro doktor“, poslovenil J. Aleševec in „Krojač Fips“, poslovenil D. Hostnik. Obakrat zbralo se je v gledališči mnogo občinstva, ki je igralce odlikovalo z živo pohvalo. To je veselo znamenje! Obe predstavi priredil je g. dr. Jos. Starè.

Matica slovenska v Ljubljani oglaša, da bodo za leto 1881. prejeli samo tisti društveniki Matičine knjige, kateri do 15. decembra 1881. leta plačajo ustanovnino ali letni donesek. Tako je prav! To energijo Matičnega odbora moramo odobravati iz vsega srca. Odpraviti in s korenino izruti se mora pri nas Slovencih tista strašanska razvada, da ljudje zahtevajo knjig in časopisov brez plačane naročnine in da so še žaljeni, ako se jim knjiga ali list na upanje ne pošilja. Mnogi mislijo, da so naši literarni zavodi in naša novinska uredništva kakšno občeslovensko dobrodelno ali podporno društvo!

Simon vitez Wilfan †, prošt novomeški, umrl je 7. novembra t. l. v Novem Mestu. Vitez Wilfan, porojen 20. oktobra 1802. l. v Škofjej Loki, bil je sošolec Preširnov ter visokočislan, omikan duhovnik. V Novem Mestu je uredil in znatno pomnožil kapiteljsko knjižnico ter uredil tudi kapiteljski arhiv, v katerem se nahaja nad 500 listin, imenitnih za kranjsko zgodovino od 14. stoletja dalje.

Sedaj izmej sošolcev Preširnovih živi samo še jeden, prečastiti g. dekan lipavski Jurij Gabrijan. — 7. okt. t. l. umrl je v Ljubljani 69letni umirovljeni c. kr. okrajni sodnik Jan. Lapajne, v svojih mladih letih dober prijatelj Preširnov, iz katerega življenja je ljubeznivi stari gospod vedel pripovedovati mnogo zanimljivih črtic.

G. Miroslav Malovrh v Zagrebu, ki je pred kratkim v „Slov. Narodu" objavil Ivana Turgenjevljega „Fausta" v slovenskem prevodu, dobil je od upravnega odbora „Narodne tiskarne" nálog, preložiti v slovenščino tudi Turgenjevljev roman „Nov", ki bode po novem letu izhajal v „Slov. Narodu". Oba romana „Faust" in „Nov" izdana bodeta vrhu tega v posebnej knjigi. — G. Danilo Majeron preložil je znanega poljskega pisatelja Kraszewskega roman „Morituri", ki bode tudi izšel v „Slov. Narodu".

Upravni odbor „Narodne tiskarne" naročil je „Ljubljanskemu Zvonu" za blizu 1000 gld. novih črk (garmond in bourgeois antiqua), inicijal, vinjet in mnogo drugega olepševalnega materijala, tako da bode „Ljubljanski Zvon" po novem letu izhajal ves v novej obliki.

P. Xaverius a S. Ignatio Carn. in seculo vocatus Gregor. Worenz, Augustinianus Discalceatus in conscribendis pro bono Patriae libris in carniolico idiomate praesertim indefessus et plus nimio diligens, conscripsit, et in Mss. in Bibliotheca conventus Labacensis ad S. Josephi (sic!) ad vias regias reliquit: a) Nove besedne bugve (sic!), ali useh čihernch besedy, hoc est: Dictionarium latino-Carniolicum, in quo adjecit: sI fortassIs errores InVenIas LeCtor, taLes eMendabIs. Ex quo nonnemo colligit, hoc ipso anno opus, quod in 4. compactum est, perfectum fuisse. b) Celu Svetu Pismu, novega, inu stariga Testamenta. Hoc est: Universa Biblia novi, et antiqui Testamenti in VI Voluminib. in 4. Sic vos, non vobis nidificatis aves. — Takó je čitati na 61. str. Pohlinove knjige „Bibliotheca Carnioliae". Morebiti bi zgoraj bilo treba pisanje popraviti na ta način: „sI fortassIs errores InVenIas, LeCtor, taLes eMenDabis", da bi se potlej iz teh pismen dobila létnica 1710, ker zdaj se kaže po vse nemožno léto 1210. — Kdo vé kaj o tem Ksaveriji, po krstu in svojem roditelji Gregor Vôrenec (Lovrenec) imenovanem? O njem Kopitar in Šafařík molčita. Morda je to le neslana glupost in laž Markova, sam Bog zná, zakaj semkaje postavljena! Utegnil mu je na umu biti Matija Kostelec, kateri je tudi: a) v rokopisu ostavil slovnik četrtinskega lica, zdaj zvezan v platníce; res je le slovensko-nemško-latinsk, ne latinsko-slovensk, a Pohlinu malo déje, bodi si jedna laž več ali jedna menj; b) Kostelec je bil preložil in tudi v rokopisu ostavil vse sveto pismo, katero je nekdaj imela knjižnica Ljubljanskih Avgustincev, o čemer listek, na prvo stran tega zdaj zvezanega rokopisa prilepljen, svedoči z natisnenimi besedami: „Est Conventûs FF. Eremit. Discalc. S. P. Augustini ad S. Josephum. Labaci." Podoba je, da so baš Avgustinci bili v popisane koženice zvezali ta Kostelčev četrtínski rokopis, kateri je potlej imel tudi 6 zvezkov, dokler se ga nič ní bilo izgubilo. Morebiti me zdaj kdo zavrne: kakó je moglo Marku biti na umu Kostelčevo sv. pismo, o katerem v svojej knjigi „Bibliotheca Carnioliae" na 13. str. sam pripovéduje, da ne vé, če se je izgubilo ali če je kde skrito! — Res je to. Védel je i za Kostelčev slóvnik ter ga tudi imenoval: „Dictionarium latino-Carniolicum"; a Pohlin je lažniv glupec, imejoč toliko razuma, kolikor ljubezni do resnice. Bog zna, če te laží ní izustil samó zaradi tega,

da je potem laže izpod pázuhe vzel otca Vôrenca! Še dostavljam: kdo verjame, da bi Marko ne bil ničesar znal o Kostelčevem sv. pismu, ki se je hranilo v knjižnici njega samostana? L—k.

Die Slovenen. Von Josef Šuman. Wien und Teschen. Verlag von Karl Prochaska 1881, v 8ki. 183 str. Cena 1 gld. 80 kr. Ta dolgo uže pričakovana knjiga prišla je te dni na svitlo. Ker smo jo prejeli baš mej tiskanjem našega lista, denes ne moremo še obširneje poročati o njej; ako smemo soditi po imenu izbornega in veleučenega pisatelja njenega, pričakujemo izvrstnega dela. Prof. S. Rutar v Spletu obljubil nam je v prihodnjem listu izpregovoriti o njej daljšo besedo.

„*Etruskische Reste in Steiermark und Kärnten*“ zove se razprava, katero je napisal v „Zvonu“ uže omenjeni (ali ne preveč pohvalno!) Dr. Fritz Pichler, znani vseučiliški profesor v Gradci. Razprava je natisnena v Mittheilungen der Centralcommission f. hist. Denkmale l. 1880, str. 32—60. V tej razpravi poudarja najprej dr. Pichler, da je nemštvo na dolenjem Štajerskem in Koroškem uže 1000—1200 (!) let staro; omenja ob kratkem naseljenja Slovencev (ali samo „in dünnen Schichten“); prehaja zatem na Kelte, ki so baje največ spomenikov po naših krajih zapustili, in od poslednjih na Etruske, ki so bili po mnenji novejših nemških učenjakov prvotni stanovalci po iztočnih Alpah.

Ostanke etruščanskih besed išče dr. Pichler v krajevnih imenih. In tu mora uboga slovenščina posojati svoje zaklade, da se ošabna tujka ž njimi kiti. Ker se Etruski imenujejo tudi Rasenae, zato vidi dr. Pichler v vsakem imenu, ki počenje z raz, etruščansko besedo, tako n. pr. v imenu Razvor. Da, celo Radkersburg je dr. Pichlerju etruščanskega izvira, akoravno je uže dr. Krones dokazal, da je to ime nastalo iz „Radigojsburg“, slovenski prvotno: Rádigojina.

Za vzgled, kaj je po dr. Pichlerji vse etruščansko, naj izpišem in njegovega obširnega imenika (na str. 39. omenjene razprave) le sledeča imena: Goggau (Kokava), Kock (Kolk, Kuk), Palug (Polog), Rauz (Rovec), Paliza (Polica), Golmetz (Holmec), Paludnig, Polinik, Brašnik, Lipnik, Latschinig, Pradolina, Pridula (Predol), Prediel, (Prehěl), Rouna (Ravna), Strakica itd.

Človek bi ne veroval, da je mogoče še dandenes poleg vsega napredka v jezikoslovji in poleg vse „nemške temeljitosti“ v strogo znanstvenej knjigi tako strašno nevednost prodajati, kakor je to uže zaporedoma storil graški učenjak dr. Fritz Pichler. S. R.

„*Die Völker Oesterreich-Ungarns*“ imenuje se zbirka, katero je začel izdavati tega leta Karol Prochaska v Tešnu. Vse delo je preračunjeno na jednajst zvezkov, in od teh so nekateri uže izšli, drugi pa pridejo bodoče leto na svetlo. Deseti zvezek bode obsezal Slovence, katere je oddelal prof. Jos. Šuman, in Hrvate, katere opisuje direktor Jos. Stare. Zadnji zvezek prinese opis Jugoslavenov v Dalmaciji, južnej Ogerskej, Bosni in Hercegovini od Teodora Stefanovića Vilovskega, urednika bivše „Srb. Zore“ na Dunaji. Iz tega razdeljenja vidi se, da izdajateljstvo prišteva dalmatinske Slovene Srbom, kar niso ne po jeziku, ne po zgodovini. Toda več o tem izpregovorimo, kadar knjiga izide.

Prvi na svitlo prišedši zvezek obseza: „Die Deutschen in Nieder- u. Oberoesterreich, Salzburg, Steiermark, Kärnten- u. Krain,“ napisal Karl Schober,

ravnatelj v dunajskem Novem Mestu. — Ta zvezek zanimlje kolikor toliko tudi nas Slovence, ker se dotika tudi naše zgodovine. Žal, da ne moremo v tem oziru dela pohvaliti, ker je zelo optimistično za nemštvo. Schober postavlja začetek nemštva mej Slovenci uže na konec VIII. in v začetek IX. stoletja, akoravno nam zgodovina jasno priča, da se je začelo ponemčevanje naših dežel še le po bitki na leškem polji l. 955. in da je preteklo za tem še 200—300 let, predno je dobilo nemštvo prevago nad slovenstvom po Avstrijskem, severnem Koroškem in gorenjem Štajerskem. To nam potrjujejo slovenska krajevna imena, ki se še v XII. in celo XIII. stoletji nahajajo po omenjenih deželah v večjej meri, nego nemška, kar je uže prof. Krones v svojih različnih spisih jasno dokazal.

Na str. 16. poudarja Schober uže delovanje nemških misijonarjev v duhu ponemčevanja in trdi, da so bili Langobardi svojo oblast od juga gori celo do gorénjega Drauburga razširili. To je samooblastno trjenje brez zgodovinske podlage, kakor tudi ono, ki se nahaja v novem Janischevem „Topographisches Lexicon von Steiermark“ II. pg. 191, da so Langobardi celo v Celji in Mariboru gospodovali.

„To „mirno“ ponemčevanje misijonarjev in samostanov povzdignil je s „silnim“ načinom Karl Veliki z utemeljenjem mark in razdeljenjem zemlje mej nemško plemstvo.“ — Niti ta stavek nema zgodovinskega temelja, ker Dümmler in Büdinger izrecno trdita, da Karl Veliki ní uvajal velikih izpremeмб po naših zemljah in ní odstranjal starih načelnikov ter silil nemščine, da bi si pridobil nagnenje svojih novih podložnikov. Tudi nam zgodovina ravno ob času Karlovičev priča o krepkem slovenskem plemstvu in slovenski jezik popel se je bil prav tedaj do književnega jezika ter obhajal svojo prvo cvetno dobo. Schober misli, da je bila pod Karloviči najlepša priložnost, da se je „cela povodenj“ nemških naselnikov razlila po slovenskih deželah, a ne pomišlja da te dežele še niso bile mirne in varne: da so na njih jugovzhodnej meji razsajali divji Bolgari; da se je bilo tedaj Nemcem brez prenehanja boriti z mogočnimi panonsko-moravskimi knezi in da so malo kesneje divji Magjari poplavili naše zemlje in celo Nemce v sredini njih domovine obiskovali. Ali so bile take razmere ugodne nemškemu naseljevanju? Nikakor ne, in še le potem, ko so bili Magjari na leškem polji do dobrega otepeni ter vzhodno-alpske dežele z nova priklopljene Nemčiji, tedaj še le odprla se je zavora nemškej kolonizaciji mej Slovenci.

Schober sicer ne more iz zgodovine dokazati onega zgodnjega naseljenja Nemcev, ali pristavlja lukavo: „um das Bild richtig zu vervollständigen, müssen wir uns neben den grösseren (deutschen) Orten eine bedeutende Anzahl deutscher Einzelhöfe im ganzen Lande zerstreut denken“. Se ve da, če si mi k resnici še kaj druzega mislimo, tedaj pač dobi vsa dežela drugačno podobo.

Tudi kar se tiče sedanjih mej nemštva, ní Schober dobro poučen, ker mej drugimi neresničnostimi trdi, „dass sich das Deutschthum ungeschwächt erhalten hat in Gottschee, sowie in der Gemeinde Deutschruth in der Grafschaft Görz“. Kar se Nemškorutarjev tiče, naj se g. Schober le potolaži, ker ti so uže zdavna vsi Slovenci, kakor so tudi nekdanji njih pradedi bili v Bistriškej

dolini (Pusterthal), poprej nego se jih je bila v XI. in XII. stoletji nemška skorja poprijela.

Kako radi bi Nemci slovenske narodnostne meje skrčili, vidi se prav jasno tudi iz najnovejšega njih atlanta: Richard Andree, Allgemeiner Handatlas, katerega so tudi mej Slovence zavlekli v obilnej množini. Karti 21 in 44 tega atlanta kažeta Slovence na Beneškem samo v Reziji in še ti so okolo in okolo od Furlanov obdani. Na Koroškem je razen kanalske doline vse nemško do Rožnika z Zavrhom (Bärenthal) vred. Na levej strani Drave je slovenska samo Satnica in mali kos mej Krko in Dravo. Na Štajerskem seza mogočen klin nemštva od severa proti jugu do Maribora. Mej nemškimi enklavami vidijo se tudi Ljubljana, Nemški rut in Ribnici na Dravi (!). S. R.

Hrvatske knjige. Dragoljub, najboljši koledar hrvatski, katerega izdaje Gj. Stj. Deželić uže XIX. leto, prišel je nedavno v Zagrebu za 1882. leto na svitlo ter prinaša jako mnogo zabavnega in poučnega berila, katerega so največ spisali znani pisatelji hrvatski, kakor J. E. Tomić, dr. Lorković, Lj. Vukotinović, prof. Klaić, Lopašič in dr. Dobiva se po 1 gld. v knjigarni Mučnjaka in Sanftlebna v Zagrebu. — Tretji zvezek velikega akademijskega „riječnika“ (str. 481—720), katerega ureduje neumorni akademik dr. Gj. Daničić, prišel je te dni na svitlo. Ta zvezek nadaljuje besedo „bogat“, a završuje z besedo „buka“. — 58. knjiga akademijskega „Rada“ (str. 230 in 1 tabela, cena 1 gld. 50 kr.), ki je te dni zagledala beli dan, poleg mnogovrstne znanstvene tvarine od raznih pisateljev hrvatskih objavlja tudi jezikoslovno razpravo prof. dra. L. Geitlerja: Prilozi k hrvatskoj gramatici i glasoslovju.“

Iz Zagreba se nam piše: Prof. Armin Pavić piše za Ersch-Gruberjevo enciklopedijo obširno razpravo „Vuk St. Karagjić“. — Dr. J. pl. Bojničić, uradnik narodnega muzeja v Zagrebu, jel bode ob novem letu izdajati „Südslavische Revue“, v katerej se bodo razpravljali v nemškem jeziku pojavi novejše hrvatske, srbske, slovenske in bolgarske literature. Takoj v prvih listih izide razprava o slovenskem pesniku X-u, katero je spisal v Zagrebu živeč Slovenec. — Milivoj Šrepel dovršil je prevod Jurčičevega „Tugomera“ ter ga v kratkem izda. — Dné 17. novembra t. l. umrl je v Zagrebu Dr. Danilo Medaković, načelnik pravoslavne cerkvene občine in vlastelin v Pisarovini, porojen 17. novembra 1819. l. v Zrmanji v Dalmaciji. Medaković bil je odličen pisatelj srbski. V mladih letih svojih odgajal je srbskemu knezu Milošu njegova sina Milana in Mihajla, poznejšega kneza srbskega. Od leta 1852. do 1859. izdaval je najvplivnejši srbski list „Srbski dnevnik“ z beletristično prilogo „Sedmica“, pozneje list „Napredak“ v Novem Sadu. L. 1852. spisal je zgodovino srbskega naroda v štirih zvezkih; životopis kneza Mihalja ostavil je v rokopisu. Zadnja leta živel je v Zagrebu ali v Pisarovini, ljubljen in poštovan od vsakega, kdor ga je poznal. — Na velikej školi v Belemgradu imenovan je S. Vulović za profesorja „istorije jugoslavenskih literatura“, kateri predmet je prej predaval Stojan Novaković. — Pravnik A. Pukler v Zagrebu izdal bode ob svojih troških imenitno knjigo o svatbenih običajih v Hrvatih. Prof. dr. I. Hanël, zdaj v Pragi, pregledal je rokopis ter ga jako pohvalno presodil. — Radoslav

Lopašič, tudi nam Slovencem znani zgodovinar, izdal bode veliko, za hrvatsko in slovensko povestnico prezanimljivo delo „Acta croatica“.

Ljubav i cvieće se zove lepa zbirka liričnih pesnij, katere izdaje pri Pretnerji v Dubrovniku izvrstni srbski pesnik Jovo Sundečić, protoprezbiter, bivši profesor pravoslavnega bogoslovja v Zadru in tajnik črnogorskega kneza Nikice, sedaj umirovljeni zasebnik v Kotoru. Sundečić je dobro poznan po različnih svojih pesniških proizvodih, kakor so n. pr. „Niz bisera“, „Krvava košulja“, „Petrov dan na Cetinju“, in Chiudina je prevel mnogo njegovih pesnij na italijanski jezik. Sundečić piše krasen jezik in zavija svoje nežne rahločuteče misli v popolnoma dovršene pesniške oblike. Čeravno uže star na telesu, čil je še vedno na duhu ter zlaga še vedno marljivo liriške in prigodne pesni, katere prinaša redno dubrovniški „Slovinac“. Ta novejša zbirka Sundičićeva bodi toplo priporočena vsem Slovencem, ki se zanimajo za moderno pesništvo jugoslovansko.

S. R.

Srbske knjige. V založbi bratov Jovanovičev v Pančevu izšle so v posebnih treh knjižicah skupine narodnih pesnij o vojvodah Jakšićih, Sibinjaninu Janku in Banovići Strahonji. Cena vsakej knjižici je 15 kr. — Ravno ista knjigarna vabi na naročbo knjige „Niz srpskih pripovijedaka“, katere je mej srbskim narodom po Boki, Črnej Gori in Hercegovini nabral starina Vuk vitez Vrčević, zaradi svojega karakterističnega zloga in jezika najpriljubljenejši pisatelj srbski. Knjiga 22 tiskanih pol obsežna bode stala 1 gld. Pridejana jej bode tudi slika Vrčevićeva. — V Novem Sadu je prišel na svitlo „Letopis Matice Srpske“, knjiga 126., zvezek II, ki prinaša mnogovrstno zabavno in poučno gradivo. — „Matica Srpska“ priznala je 500 gld. nagrade tragediji „Pero Segedinac“, katero je spisal znani pisatelj srbski dr. Laza Kostić.

V Belem gradu osnovalo se je „društvo za podpomaganje srpske književnosti“. Predsednik društvu je bivši srbski minister Alimpije Vasiljević. Opozicija sedanje srbske vlade osnovala je to društvo, v katerega odboru sedi sedem bivših Ristićevih ministrov, a v kontrolnem odboru sedi sam Ristić. Število članov je doslej 101, a vplačanih je 489 delnic po 12 dinarov (frankov).

Književnost dolnje-lužiških Srbov. „Časopis maćicy Serbskeje“, ki izhaja v Budišinu na Saksonskem, prinaša v svojem 62. zvezku biblijografijo lužiških Srbov od l. 1548. do 1880. Najprej navaja knjige, potem pisatelje po abecednem redu. Knjige so razdeljene po strokah na slovnice (7), slovarje (4), biblije (11), katekizme (17), cerkvene pesmarice (20), molitvene knjige (10), pridige (19), versko poučne knjige (11), druge poučne in zabavne knjige (12), posvetne pesni (17) časopise in koledarje (5) in druge drobnejše spise (15). Knjižnikov je skupno 64. Dolnje-lužiških Srbov stanuje v Pruskej 50.000, a gornje-lužiških Srbov je do 100.000 duš, tedaj skupaj do 150.000 duš. In ta kaplja slovanska se še ni v nemškem morji potopila ter ima svojo književnost! Nemci delajo uže od zdavna o ponemčevanji tega zadnjega ostanka polabskih Slovanov ter imajo uže celo literaturo o predlogih, kako bi jih bilo ponemčiti. „Wie sollte man die Wenden ihre Muttersprache vergessen lassen“ razpravljalo se je uže 1811. leta. „Ob man die wendische Sprache in der Nieder-Lausitz aufleben oder aussterben lassen solle?“ na to je odgovoril uže l. 1877. W. G. Korn. V istem zvezku razpravlja

M. Hornik vprašanje o zbliženji gornje-lužiškega in dolnje-lužiškega narečja. — Ivan Smolar in Mihalj Hornik, voditelja narodnega probujenja mej Lužičani slavila sta nedavno jubilej in sicer Smolar svojega 40letnega, Hornik svojega 25letnega literarnega delovanja. G. Smolarju, ki se je ta čas mudil ravno v Varšavi, čestitali so na svéčan način ondotni knjižniki poljski, a Horniku so po brzojavu poslali čestitko v Budišin.

Epistola encyclica SS. Domini Leonis PP. XIII. „Grande munus." Editio slavica polyglotta. Pragae Sumptibus et typis typografiae (sic!) Cyrillo-Methodianae." 1880, in folio, 48 str. Ta v verskem in zgodovinskem oziru imenitna poslanica papeževa prišla je v latinskem, českem, slovenskem, poljskem, lužiško-srbskem, hrvatskem, maloruskem in velikoruskem jeziku na svitlo in zanimljivo jo je prebirati v raznih slovanskih jezikih ter primerjati jih mej seboj. Za tega delj to lepo knjigo toplo priporočamo vsem čitateljem svojim, da-si je slovensk tekst po nekaterih mestih nekoliko nedostaten, kar je pa, mislimo, bolj zakrivila tiskarnica nego prelagatelj. Knjigo prodaje v Ljubljani katoliška bukvarnica, vezano po 1 gld. 30 kr., nevezano po 1 gld.

„Veliko bratstvo" zove se nova komedija Aleksandra grofa Fedra (sina), katero so nedavno predstavljali v Varšavi. Poljska kritika se jako pohvalno izjavlja o tem novem delu genijalnega poljskega dramaturga. — Z manjšo hvalo omenjajo se „Sosedje", komedija od Mih. Baluckega, jednega najboljših pisateljev veselih iger poljskih. Predmet omenjenej komediji je volitvena borba in ž njo združeno korteševanje v Galiciji. — Ali ne bi se našel omenjenima komedijama slovensk prelagatelj?

Rusija na mejnarodnej zemljepisnej razstavi v Benetkah. Meseca oktobra bil je v Benetkah mejnarodni geografski shod, s katerim je bila združena tudi geografska razstava. Izmej vseh slovanskih zemelj, imela je na tej razstavi jedina Rusija svoj poseben oddelek v dveh dvoranah. Glavna krasota prve dvorane bila so geografska dela generalnega štaba ruskega. Odlikovali so se osobito topografiški zemljevidi ruske carevine in bližnjih jej dežel, katere je vojno ministerstvo od l. 1875. do 1881. dalo izvesti; potem zemljevidi, katere so ruski strokovnjaki zdelali za poslednje rusko-turške vojne; na dalje geodezijska in astronomijska dela sestavljena l. 1879. v Finlandiji, karte brodarskih próg na finlandskih jezerih itd. Zanimljiva bila je tudi fotografska zbirka, kažoča tipe različnih plemen prostrane ruske carevine in naposled znanstvene geografske knjige.

Druga dvorana bila je posvečena geografskej pedagogiji. Tu so bile razstavljene slike, zemljevidi in drugi učni pripomočki, služeči pri pouku v geografiji, kosmografiji in topografiji; te je razstavil pedagogijski muzej petrogradski. Razložena so bila tudi geografska dela učencev iz vojnih gimnazij; tu se je osobito odlikoval mladi sin bokarskega emira. Predsednik omenjenega muzeja general Kohovski bil je živ tolmač tej razstavi. Vse vesti se zlágajo v tem, da si je Rusija s svojim razstavnim oddelkom osvetlila lice ter pokazala, da geografska vednost v njej stoji na višini sedanje dobe. Znamenito je, da Rusija ni razstavila starejših predmetov, ki so bili izloženih uže na prejšnjih razstavah, nego razstavila je samo najnovejše predmete, da se pokaže najnovejši v njej napredek geografske nauke. Zategadelj prejela je njena razstava mnogobrojne pohvale in nagrade.

Završujoči denašnjo številko zvedeli smo prežalostno novico o smrti slavnega dr. Janeza Bleiweisa viteza Trsteniškega ter prejeli ta mrtvaški list:

Potrtega srca javljamo podpisani tužno vest, da je naš preljubljeni soprog, oziroma oče, tast in ded, preblagorodni gospod

dr. Janez vitez Bleiweis-Trsteniški,

vitez avstrijskih redov železne krone III. vrste in Fran-Josipovega reda, Vladimirovega reda; c. kr. profesor; deželni poslanec; tajnik c. kr. kmetijske družbe; vodja živinozdravniške učilnice; predsednik Slovenske Matice in čitalnice ljubljanske; pravi član jugoslavenske akademije znanostij in umetnostij v Zagrebu; častni član mnogih učenih društev; častni meščan ljubljanski in mnogih drugih kranjskih mest; častni občan skoro vseh slovenskih srenj itd. itd.

porojen v Kranji 19. novembra 1808. l. po kratkej, mučnej bolezni, prejemši sv. zakramente za umirajoče, 29. novembra ob polu 1. ure po noči mirno v Gospodu zaspal.

Telo predragega pokojnega bode v četrtek 1. decembra ob 4. uri popoludne v lastnej hiši pred Škofijo blagoslovljeno in potem k sv. Krištofu prevedeno.

Svete zadušne maše služile se bodo v stolnej cerkvi v Ljubljani, v Kranji in v Trsteniku.

Priporočamo ranjcega v blag spomin in molitev.

V Ljubljani, 29. novembra 1881.

Karolina pl. Bleiweis-Trsteniška,
soproga.

Dr. Karol vitez Bleiweis-Trsteniški,
sin.

Marija pl. Bleiweis-Trsteniška,
sinaha.

Janko, Demeter, Milan,
vnuki.

Minka, Vida,
vnukinji.

Ker je „Ljubljanskega Zvona“ urednik uže l. 1880. v 35. zvezku „Slovenskih večernic“, ki so mej narodom slovenskim razširjene v 27.000 izvodih, priobčil do sedaj najpopolnejši životopis slavnega pokojnega pisatelja in domoljuba, za tega delj naš list o neizmernih zaslugah Bleiweisovih ne bode obširneje govoril ter čitatelje svoje samo opozarja na ta spis. — Večna čast in slava bodi njegovemu neumrjočemu spominu!

„LJUBLJANSKI ZVON“ stane vse leto 4 gld., pol leta 2 gld., četvrt leta 1 gld.
Naročnina pošilja se upravništvu v „Narodnej tiskarni“ v Ljubljani.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugova. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**

Tiska „Národna tiskarna“ v Ljubljani.

Denašnja številka je 5 tiskanih pol obsežna.

